

פריה ורביה

אה"ע א: דיני פריה ורביה, ושלא לעמוד בלא אישה
ובו יד סעיפים (יבמות: מד, סא-סג, סה. קידושין: כט. מגילה: כג)

הקדמה

שורשי המצווה

ספר החינוך מצוה א: משרשי מצוה זו, כדי שיהיה העולם מיושב, שהשם ברוך הוא חפץ בישובו, כדכתיב (ישעיהו מ"ה, י"ח) "לא תהו בראה לשבת יצרה".
והיא מצוה גדולה שבסיבתה מתקיימות כל המצות בעולם, כי לבני אדם ניתנו ולא למלאכי השרת.

מצוות פריה ורביה

בראשית (א/כח): ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה.

בראשית (ט/א): ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ:

בראשית (ט/ז): ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה.

הנושאים בסימן זה:

1.	סעיף א.	חשיבות לישא אישה (יבמות סב-סג).
2.	סעיף ב.	למכור ס"ת לישא אישה (מגילה כג).
3.	סעיפים ג-ד.	גיל הנישואים (יבמות סא-סג. קידושין כט. מסכת אבות ה/כא)
4.	סעיפים ה-ז.	מתי קיים מצוות פריה ורביה (יבמות סא-סג). הזרעה מלאכותית.
5.	סעיף ח.	אסור לעמד בלא אישה אף שקיים מצוות פריה ורביה (יבמות סא"סב)

◀ סעיף א: חשיבות לישא אישה

א

0. חייב כל אדם לישא אישה כדי לפרות ולרבות.

1. כל מי שאינו עוסק בפריה ורביה: א. כאלו שופך דמים, ב. וממעט את הדממות, ג. וגורם לשכינה שתסתלק מישראל.

2. הגה: וכל מי שאין לו אישה שרוי בלא ברכה, בלא תורה כו' ולא נקרא אדם.

א. וכיון שנשא אישה עונותיו מתפקקים, שנאמר: 'מצא אישה מצא טוב ויפק רצון מאת ה' (משלי יח, כב).

ב. אין מוכרין ספר תורה, אלא כדי ללמוד תורה ולישא אישה.

❖ שורשי הלכה

0. הטור: "לא טוב היות האדם לבדו,

אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח).
יתברך שמו של הקב"ה שהוא חפץ בטוב בריותיו שידע שאין טוב לאדם להיות לבדו, ועל כן עשה לו עזר כנגדו. ועוד כי כוונת הבריאה באדם כדי לפרות ולרבות וזה אי אפשר בלא העזר, ועל כן ציווה לדבק בעזר שעשה לו. לכך חייב כל אדם לישא אישה כדי לפרות ולרבות.

1. יבמות(סג): תניא רבי אליעזר

אומר כל מי שאין עוסק בפריה ורביה **א.** כאילו שופך דמים, שנאמר "שופך דם האדם באדם דמו ישפך", וכתוב בתריה "ואתם פרו ורבו".

ב. רבי יעקב אומר כאילו ממעט הדממות, שנאמר "כי בצלם אלוקים עשה את האדם", וכתוב בתריה "ואתם פרו וגו'".

ג. תנו רבנן: "ובנחה יאמר שובה ה'

רבבות אלפי ישראל", מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל. הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

2. יבמות(סב): אמר רבי תנחום א"ר

חנילאי - כל אדם שאין לו אישה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה.

א"ר אלעזר: כל מי שלא נשא אישה אינו אדם.

א. שם(סג): אמר רבי חמא בר חנינא - כיון שנשא אדם אישה עונותיו מתפקקין, שנאמר "מצא אישה מצא טוב ויפק רצון מה".

פרש"י: מתפקקין - נסתמין כמו פוקקים הנקבים.

❖ ענפי הלכה

1. "חייב כל אדם לישא אישה"

ב"ש: וחייב לבעול בכל עונה, אפילו מחלה עונתה חייב לבעול עד שיהיו לו בנים (קיים מפו"ר). כ"פ הרמב"ם.

משמע מהרמב"ם שאחרי שהוליד בנים מהני מחילתה אפילו יכול עוד להוליד.

ואיני יודע מניין לו? שהרי אף לאחר קיום מצוות פריה ורביה עדין יש חיוב של "ולערב אל תנח ידך", אף שהוא מדרבנן?

וכתב ה"ה – מקורו של הרמב"ם מכתובות(סא): תלמידים יוצאים שלא ברשות ללמוד עד ל' יום. ברשות כמה? כמה דבעי. **משמע** שרשות מהני.

ועדיין קשה: א"כ למה לא מהני רשות אף קודם מצוות פריה ורביה? אלא ודאי הסוגיה לא איירי שיתבטל מפריה ורביה, א"כ מניין דמהני לבטל "לערב אל תנח ידך"?

ודילמא: שמקיים "לערב אל תנח ידך" במקום שהולך, והיא רק מוחלת העונה שלה. **והברכ"י** – מתרץ, לאחר שקיים פריה ורביה לא חייב לבעול בכל עונה (כשהיא מוחלת) והחיוב הוא רק משום "לערב אל תנח ידך", וזה סגי לעיתים רחוקות.

נשמת אברהם (הגרש"ז אוירבאך):

מקרים מיוחדים

א. כשיש מחלה תורשתית שהילדים יוצאים מפגרים, או כשבני הזוג יש להם בעיות נפשיות שלא יוכלו לטפל בילדים – פטורים ממצוות פריה ורביה.

ב. אדם שיש לו רק בנים ורוצה בת לקיים מצוות פריה ורביה. הרופאים מסוגלים להתערב בביציות כדי שיוולד המין הרצוי, על ידי הוצאת זרע מהאב והוצאת ביציות מהאב למבחנה ולעבר את הביצית מהזרע ולבחור את העובר הרצוי ולהחזיר לרחם האישה – אסור להתערב אף לצורך מצוות פריה ורביה, שהרי משחית שאר הזרע לבטלה.

אבל כשיש מחלה תורשתית שפוגע רק בזכרים (אמפיליה) – מותרת להתערב לקבוע מין הוולד לנקבה, כדי שיוולד בלי הפגם.

ג. זוג פתאים שלא מסוגלים לגדל את הילדים והוריהם לא מוכנים לקבל על עצמם עומס זה – פטורים ממצוות פריה ורביה.

◀ סעיף ב: למכור ס"ת לישא אישה

ב

1. **מ"א (כ.א):** א"ר יוחנן: **אין מוכרין ספר תורה, אלא כדי ללמוד תורה ולישא אישה** (ולא למטרה אחרת).

❖ ענפי הלכה"למכור ס"ת"

ח"מ: כדי ללמוד תורה - ובכלל זה להספקת תלמידים (כדי שיוכלו ללמוד תורה).

לישא אישה – בכלל זה להשיא יתומים.

ודקא יתומים ולא יתומות שאינן מצוות על מצוות פריה ורביה, ואף שאר ספרים אסור למכור להשיא יתומות.

והב"ש – למ"ד שמוכרים ס"ת לקיים "ולערב אל תנח ידך", מוכרים אף להשיא

יתומה משום "לשבת יצרה" שגם האישה מצווה ע"ז, כמ"ש התו"ס.

מ"מ משאר הפוסקים לא משמע כן, שהאישה אינה מצווה על "לשבת יצרה".

וכן מוכרים ס"ת ליקח אישה אף שקיים כבר מצוות פריה ורביה (כסברת י"א בסעיף ח)

סיכום: למכור ס"ת להשיא יתומה

▪ **ח"מ** – אין מוכרים רק להשיא יתום, שהרי האישה אינה מצווה על פריה ורביה.

▪ **ב"ש ומ"א** – אף להשיא יתומה מוכרים משום "לשבת יצרה".

⬅ סעיפים ג-ד: גיל הנישואים

1. מצווה על כל אדם שישא אישה בן י"ח, א. והמקדים לישא אישה, מצוה מן המובחר, ב. אבל קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות.

2. ובשום ענין לא יעבור מעשרים שנה בלא אישה. א. ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא, ב"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה.

3. מיהו אם עוסק בתורה וטרוד בה, ומתיירא לישא אישה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה - מותר להתאחר.

4. הגה - הכפ"ק בר"ע: ובזמן הזה נהגו שלא לכופ על זה.

א. וכן מי שלא קיים פריה ורביה ובא לישא אישה שאינה בת בנים, כגון עקרה וזקנה או קטנה, משום שחושק בה או משום ממון שלה, אעפ"י שמדינא היה למחות בו, לא נהגו מכמה דורות לדקדק בענין הזיווגים.

ב. ואפילו נשא אישה ושהה עמו עשרה שנים לא נהגו לכופ אותו לגרשה, אע"פ שלא קיים פריה ורביה, וכן בשאר ענייני זיווגים, ובלבד שלא תהא (האישה) אסורה עליו.

❖ שורשי הלכה

כתובה – מצווה להשיאו, ואם לאו, לא – כנסת יחזקאל).

והח"מ – חולק על הב"ח.

• **מרדכי והאשרי** – אף שבקטן לא תיקנו נישואין, מ"מ אין ביאתו ביאת זנות שהרי נשא דרך נישואין ומותרת לעמוד אצלו.
כ"פ הרמ"א (מג/א).

2. קידושין (כט:): אר"ה – בן כ' ולא נשא אישה כל ימיו בהרהורי עבירה.
אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל: עד כ' שנה יושב הקדוש ברוך הוא ומצפה לאדם מתי ישא אישה כיון שהגיע כ' ולא נשא אומר תיפח עצמותיו.

א. הרא"ש: רווק שעברו עליו כ' שנים ואינו רוצה לישא אישה ב"ד כופין אותו לישא לקיים מצוות פריה ורביה.

3. שם (כט:): ת"ר – ללמוד תורה ולישא אישה, ילמד תורה ואח"כ ישא אישה, ואם אי אפשר לו בלא אישה ישא אישה ואח"כ ילמד תורה.
אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה נושא אישה ואח"כ ילמד תורה.
ואילו רבי יוחנן אמר: רחיים בצווארו ויעסוק בתורה? ולא פליגי הא לן והא להו.

הרא"ש: לכו"ע אם אי אפשר לו ללמוד עם אישה ילמד ואח"כ ישא אישה.

פרש"י: הא לן – בני בבל היו הולכים ללמוד בא"י ואין צרכי בית מוטלים עליהם, ולכן ישא תחילה שלא יהרהר, ואח"כ ילך ללמוד.

הא להו – לבני א"י שלומדים במקומם יש עליהם צרכי הבית, ילמד תחילה ואח"כ ישא אישה.

1. מסכת אבות (ה/כא): בן י"ח לחופה.

א. יבמות (סב:): המשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן עליו הכתוב אומר "וידעת כי שלום אהלך" (איוב ה, כד).

קידושין (כט:): אמר רב חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר (פירוש זה שאני עדיף בתורה מחברי כיון שנישאתי בגיל 16) ואי הוה נסיבנא בארביסר הוה אמינא לשטן גירא בעיניך (ואם הייתי נישא בגיל 14 היה לי הכוח לומר לשטן "חיצים בעינך")

ב"י: בר ארביסר – כלומר י"ג שנים מלאות.

ב. לישא קודם י"ג

• **✓ רמב"ם** – קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות.

ב"י: ולמד כן מיבמות (קיב:) לא תיקנו רבנן נישואין לקטן.

וכן מיבמות (צו:) אשת קטן פטורה מן החליצה ויבום.

משמע: כיון שלא תיקנו נישואין בעילתו בעילת זנות. ומ"ש "המשיאן סמוך לפרקן" היינו י"ג שלמות.

• **אבל התו"ס (ר"י)** – אף שלא תיקנו נישואין לקטן לא חשיב בעילתו בעילת זנות ומצווה נמי איכא (דסמוך לפרקן משמע קודם י"ג).

כ"ד רש"י שכתב – סמוך לפרקן שנה או חצי שנה קודם, דלא קטן הוא כולי האי.

• **הב"ח** – בגיל 12-13 אם אביו משיאו הוי קידושין מדרבנן ומצווה להשיאו (פירוש אם אביו משיאו ומתפיסו נכסים שיוכל לכתוב

ויום אחד) לא תקנו חכמים קידושין ואין זנות ואף מצווה איכא.

2 א. "ואינו רוצה"

מהריק"ש: דווקא שאינו רוצה לשאת אישה כלל, אבל כשמחפש שידוך טוב או סיבה אחרת – אין כופין אותו. מ"מ לא יתאחר יותר מגיל כ"ד.

4. "ולא נהגו לכופ' ע"ז" (ריב"ש)

ח"מ: כתב הריב"ש – כגון לגרש עקרה שלא ילדה או שרוצה לשאת עקרה, לא נהגו לכפות. אבל לשבת בלא אישה כלל אפשר שנהגו לכפות.

"נהגו שלא לכופ'

ברכ"י: כ"כ הרש"ל.

אבל ספר קרית מלך – כל ב"ד שאינו כופה ע"ז לאו שפיר עביד, ואין להשגיח במנהג.

"ושהה עמה עשר שנים"

ח"מ: מקור דין זה מת' הריב"ש.

אבל המעיין בריב"ש יראה שכתב הפוך – אם שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה אעפ"כ כופין להוציא, ואע"פ שכבר נשואה לו, וכ"ש שמונעים ממנו לישא עקרה.

ב"ש: ושהה עמה – כיון שיש מצווה לגרשה ולשאת אחרת משום מצוות פריה ורביה, נראה שבזמן הזה מותר לגרשה בע"כ דבכה"ג לא גזר רבנו גרשום.

מ"מ יש אחרונים שחלוקים על הב"ש בסימן קנ"ד.

✓ולכן פסק הרמב"ם: אם עוסק בתורה וטרוד בה, ומתיירא לישא אישה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה – מותר להתאחר.

[שהרמב"ם ס"ל – כל שיש עליו עול פרנסה והדבר יבטל מלימודו פטור ממצוות פריה ורביה כל ימיו. וכן עזאי אף שאין עליו עול פרנסה פטור].

אבל הרא"ש – קצבה לאותו לימוד לא ידענא, שלא יתכן לבטל מצוות פריה ורביה כל ימיו.

[ורק לכן עזאי לא היתה קצבה ויכל להתבטל ממצוות פריה ורביה כל ימיו, אבל אדם אחר יש לו גבול. ואף שאין יצרו מתגבר עליו ואין לו עול פרנסה יש עליו חיוב מצוות פריה ורביה].

❖ ענפי הלכה

1. "שישא אישה בן י"ח"

ח"מ: אף שכל המצוות חייב בן י"ג, כאן קיבלו חז"ל (מסכת אבות ה/כא) שרק בן י"ח לחופה, מאחר שצריך ללמוד קודם. שהרי: בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד, ורק בן שמונה עשר לחופה.

א. "והמקדים לישא בן י"ג מצווה"

ברכ"י: בדורות הללו נחלשו הטבעים ונשתנו הדורות, ולכן אין להקדים לפני י"ג (מהר"ר יונה חסיד).

ב. "דהוי כזנות"

ב"ש: והתו"ס כתבו – אין זנות שהרי בקידושין היא אצלו. ואף שלא תיקנו קידושין לא הוי זנות, שהרי בשנת ה"ג (י"ב

ד

ומי שחשקה נפשו בתורה, כבן עזאי, תמיד, ונדבק בה כל ימיו, ולא נשא אישה, אין בידו עוון, והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו.

❖ **שורשי הלכה**

יבמות(סג): תניא - רבי אליעזר

אומר כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים שנאמר "שופך דם האדם באדם דמו ישפך", וכתוב בתריה ואתם "פרו ורבו".

רבי יעקב אומר - כאילו ממעט הדמות שנאמר "כי בצלם אלוקים עשה את האדם", וכתוב בתריה "ואתם פרו ורבו".

בן עזאי אומר - כאילו שופך דמים וממעט הדמות שנאמר "ואתם פרו ורבו".

אמרו לו לכן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים נאה מקיים ואין נאה דורש ונאה דורש ואין נאה מקיים?

❖ **ענפי הלכה**

"אין בידו עוון"

ט"ז: היינו בדיעבד, אבל לכתחילה לא יעשה כן.

⬅ **סעיפים ה-ז: מתי מקיים מצוות פריה ורביה, דין הזרעה מלאכותית**

ה

1. כיון שיש לאדם זכר ונקבה, קיים מצוות פריה ורביה, א. והוא שלא יהיה הבן סריס או הנקבה איילונית. (פירוש: איל הוא זכר הצאן, כלומר שיש לאישה טבע הזכר וסימנים הם שאין לה שדים כנשים, וקולה עבה, ואותו מקום אינו בולט מגופה כיתר הנשים).

❖ **שורשי הלכה**

1. יבמות(סא): לא יבטל אדם מצוות

פריה ורביה אא"כ יש לו בנים:

בש"א – שני זכרים.
✓ **בה"א** – זכר ונקבה שנאמר "זכר ונקבה בראם".

אבל אם נישאו לסריסים ואיילוניות תו נפטר אביהם ממצוות פריה ורביה.

ופת"ש(בני אהובה) - יש לפקפק אם לא נישאו כלל, שהרי קי"ל היו לו בנים ומתו לא קיים האב מצוות פריה ורביה, דבעינן "לשבת". א"כ גם אלו שלא נישאו סופם למות בלא בנים.

ואפשר דווקא כשמתו בחיי אביהם אז לא קיים מצוות פריה ורביה. מ"מ בת שנישאת לסריס ודאי לא תלד שהרי הגירושין לא תלויים בה, ולא קיים האב פריה ורביה (מה שאין כאן בבן שיתכן שיגרש אשתו וישא אישה בת בנים).

א. שם(סב): בני בנים הרי הם כבנים. מת אחד מהם או נמצא סריס לא קיים מצוות פריה ורביה. כ"פ הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה

1 א. "שלא יהא הבן סריס"

ח"מ: נראה שאף אם הבן נשא איילנית או הבת נשאת לסריס או שלא נישאו כלל – קיים האב מצוות פריה ורביה, שאל"כ ליתני רבותא.

כ"כ הב"ש – שהקפידה שלא יהיו בנים סריסים או איילוניות שאינן ראויים לילד.

1. נולדו לו זכר ונקבה, ומתו והניחו בנים - הרי זה קיים מצות פריה ורביה.

2. בד"א, כשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה, אף על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו, הואיל ומשני בניו באים הרי קיים מצות פריה ורביה.

*** צריך לפרש *** הלכה ברורה ******

א. אבל אם היו לו בן ובת, ומתו, והניח אחד מהם זכר ונקבה - עדיין לא קיים מצוה זו.

3. הגה: – *מכרי"ף*: היה הבן ממזר או חרש, שוטה וקטן, קיים המצוה (ב"י בשם הרשב"א).

❖ שורשי הלכה

1. יבמות(סב): **איתמר** היו לו בנים ומתו:

רב הונא אמר - קיים פריה ורביה.

✓ **רבי יוחנן אמר** - לא קיים.

מיתבי: בני בנים הרי הם כבנים. מת אחד מהם או שנמצא סריס - לא קיים פריה ורביה.

תיובתא דרב הונא תיובתא.

2. שם(סב.): בני בנים הרי הם כבנים:

סבר אב"י למימר: ברא לברא וברתא לברתא, וכ"ש ברא לברתא אבל ברתא לברא לא.

✓אמר ליה רבא: "לשבת יצרה" בעיא והא איכא (שהרי נשארו זכר ונקבה).

לשבת יצרה

מהטור – משמע שאם מתו והניח כל אחד בן או בת (שני בנים או שתי בנות) קיים מצוות פריה ורביה כיון שמכוח זכר ונקבה באו. כ"ד התו"ס.

✓אבל הרמב"ם – דווקא כשבני הבנים הם זכר ונקבה ובאו מזכר ונקבה (פירוש לכל ילד יש המשך).

כ"כ תה"ד – כ"מ מהגמרא והתו"ס כהרמב"ם.

ד"מ: אבל אם היו זכר ונקבה משני בנים או בנות לא קיים מצוות פריה ורביה (כיון שלא באו מזכר ונקבה), שהרי א"א שלא יצאו משני בניו זכר ונקבה בעתיד.

א. שם: לכו"ע מיהת תרי מחד לא.

פרש"י: תרי מחד – והשני מת בלא בנים לא קיים הזקן מצוות פריה ורביה.

3. ירושלמי: מי שיש לו בן מכל מקום פוטר מיבום והוא בנו אפילו לפריה ורביה.

ריטב"א – פירוש אפילו בנו ממזר נקרא בינו ויוצא י"ח מצוות פריה ורביה.

❖ ענפי הלכה**2. "בני בנים זכר ונקבה"**

ח"מ: זוהי דעת הרמב"ם (רק כשיש בן ובת, אבל שני זכרים או שתי נקבות לא מהני).

אבל התו"ס – אף אם היו בני הבנים שניהם הבאים מזכר או נקבה – קיים מצוות פריה ורביה.

והוסיף שלטי הגיבורים – ואפשר אף שתי בנות.

כ"כ הב"ש.

א. "הניח אחד מהם זכר ונקבה"

ד"מ: היו לו שני זכרים והולידו זכר ונקבה, עכ"ז לא קיים מצוות פריה ורביה.

ב"ש – כי לפי מסקנת הגמרא ל"א שהנכדה משלימה לזכר ונקבה.

ואם הבן קיים והבת מתה והניחה בת – קיים מצוות פריה ורביה (כיון שעתה יש זכר ונקבה, בנו ונכדתו).

ואם הבן קיים אך לא הוליד עדיין, והבת מתה והניחה בן נראה שלא קיים פריה ורביה (כיון שעתה יש בן ונכד, ולא זכר ונקבה).

3. ממזר

ח"מ: יש להסתפק, אישה שנתעברה באמבטי (פירוש משהו הוציא זרעו באמבטיה, ואישה שהתרחצה אחריו נקלט הזרע ברחמה ונתעברה) אם נקרא בנו ואם קיים מצוות פריה ורביה?

ובליקוטי מהרי"ל – מסיק שהוא בנו לכל דבר.

כ"פ הב"ש – נקרא בנו, והראיה יו"ד(קצ"ה הג' סמ"ק) אישה מוזהרת שלא לשכב על סדין ששכב עליו האיש, פן תתעבר משכבת זרע של אחר. גזרה שמא ישא אחותו מאביו.

משמע שהוא בנו לכל דבר.

"ממזר... קיים המצווה"

וספר חסידים – חולק, לא קיים המצווה, דקי"ל שממזר לא חי (יבמות עח:).

ב"ש – ואפשר שספר חסידים איירי כשלא ידוע שהוא ממזר דאז אינו חי, אבל אם ידוע קיים האב מצוות פריה ורביה.

3. "או חש"ו קיים המצווה"

פת"ש(הג' יד אפרים): קטן לאו דוקא, דאגב שיטפיה נקט קטן (שהרי ברור שבקטן קיים פריה ורביה).

יב"א(ב/א): הזרעה מלאכותית – מותר לקחת מזרע הבעל ולהזריקו לרחם אשתו אם לא נפקדו 10 שנים.

ואין בעיית הוצאת זרע לבטלה כיון שהוא לצורך עיבור. והבן שנולד הוי בנו לכל דבר וקיים מצוות פריה ורביה.
*עיין עוד עיונים-1.

אגרות משה: רשת איש שקיבלה הזרעה מלאכותית מאדם שאינו בעלה – בדיעבד לא נאסרה על בעלה והוולד אינו ממזר כיון דלא הוי דרך ביאה.

כ"כ באוצר הפסוקים בשם מהרש"ם וספר עמק הלכה.

1. היו לו בנים כשהיה עובדי כוכבים, ונתגייר הוא והם - ה"ז קיים מצווה. א. אבל אם היו לו בנים כשהוא עבד, ונשתחרר הוא והם - לא קיים מצווה זו עד שיוליד אחר שנשתחרר.

נתגייר

✓רמב"ם – דווקא נתגייר הוא ובניו, שאם לא כן אין בניו הגויים עולים לקיום פריה ורביה.
כ"פ הטור וה"ה.

אבל הב"ש כתב בשם התו"ס – שאף שלא נתגיירו בניו קיים פריה ורביה. כ"כ ת' מהרי"ל.

א. שם: אמר רב – הכל מודים בעבד שאין לו יחוס, דכתיב "שבו פה לכם עם החמור" עם הדומה לחמור.

❖ שורשי הלכה

1. יבמות(סב.): **איתמר** – היו לו בנים בגיותו ונתגייר:

✓רבי יוחנן אמר – קיים פריה ורביה, שהרי יש לו ילדים.

ר"ל אמר – לא קיים, שהגר שנתגייר כתינוק שנולד דמי.

הסבר מחלוקת:

ר' יוחנן סובר – שיש להם יחוס, שנאמר "בלאדן בן בלאדן", ולכן נקרא בנו.

ר"ל סובר – שרק בהיותם גויים יש להם יחוס אבל אחר שנתגיירו אין להם יחוס.

❖ ענפי הלכה1. "ונתגיירו הוא והם"

תו"ס: ואף דקי"ל גר שנתגייר כתינוק שנולד? מ"מ כיון שבגיותו קיים כבר פריה ורביה, שאז זרעו היה מיוחס, לכן נפטר גם עכשיו.

⬅ סעיף ח: אסור לעמוד בלא אישהח

1. **אע"פ שקיים פריה ורביה, אסור לו לעמוד בלא אישה, א. וצריך שישא אישה בת בנים אם יש ספק בידו, אפילו יש לו כמה בנים.**
 - ב. **ואם אין ספק בידו לישא אשה בת בנים אא"כ ימכור ס"ת: אם אין לו בנים - ימכור כדי שישא אשה בת בנים. אבל אם יש לו בנים - לא ימכור אלא ישא אשה שאינה בת בנים ולא יעמוד בלא אשה.**
2. **וי"א שאפילו אם יש לו בנים - ימכור ס"ת כדי שישא אשה בת בנים.**
3. **הגה – נא"י:** מיהו אם מכיר שאינו בן בנים עוד ואינו ראוי עוד להוליד, ישא אשה שאינה בת בנים.
4. **וכן אם יש לו בנים הרבה ומתיירא שאם ישא אשה בת בנים יבאו קטטות ומריבות בין הבנים ובין אשתו, מותר לישא אשה שאינה בת בנים (תה"ד).**
- א. **אבל אסור לישוב בלא אשה משום חשש זו (תה"ד סי' רפ"ג).**

❖ שורשי הלכה

1. **יבמות(סא:): משנה – לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ יש לו בנים.**
- גמ': אא"כ יש לו בנים – משמע שאם יש בנים יכול לבטל ממצוות פריה ורביה אבל מאישה לא יכול לבטל.**
- מסייע לר"נ אמר שמואל... לא טוב היות אדם לבדו.**

ב. **אין לו בנים נושא אישה בת בנים, יש לו בנים נושא אישה דלאו בת בנים.**
 נ"מ: למכור ס"ת בשביל אישה בת בנים
פרש"י: יש לו בנים אינו חייב למכור ס"ת לישא אישה בת בנים, אלא יכול ישא עקרה או זקנה.

4. תה"ד: אלמן שקיים מצוות פריה ורביה ורוצה לשאת אישה אחרת, וירא מקטטה בין הבנים משתי הנשים, לכן רוצה לישא אישה שאינה בת בנים, ואם לא ימצא אישה כזו ימנע?

תשובה: יפה עושה במה שנושא אישה שאינה בת בנים מחשש מריבה, שהרי ראינו (בימות מד.) שדוחים ייבום וחולצים משום קטטה.

א. אבל לא יפה עושה במה שרוצה למנוע לגמרי אם לא ימצא אישה שאינה בת בנים, שאסור לעמוד בלא אישה.

❖ ענפי הלכה

1. **"אסור לעמוד בלא אישה"**

ב"ש: אף שהוא נלמד מהפסוק "לא טוב היות האדם לבדו" אינו אלא מדרבנן, שהפסוק רק אסמכתא.

א. "צריך לישא אישה בת בנים"

ב"ש: הרי"ף הרא"ש והרמב"ם כתבו – ואינו אלא מדרבנן.

כתב הרמב"ן – ואין כופים אותו ע"ז, שאינו אלא כעין ישוב הארץ (משום שבת יצרה).

ב. "שאינה בת בנים"

ת"מ: ואם אינו מוצא שום אישה בלא מכירת ס"ת צריך למכור ס"ת לא יעמוד בלא אישה (משום הרהורי עבירה).

א. שם(סב): מתניתין דלא כריב"ל, דתניא: ריב"ל אומר נשא אישה בילדתו ישא אישה זקנתו, היו לו בנים בילדתו יהיו לו בנים בזקנתו שנאמר "בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך" כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים. ואמר רב מתנא – הלכה כריב"ל.

פרש"י: מהמשנה משמע שאם יש לו ילדים יכול להבטל ממצוות פריה ורביה, דלא כריב"ל שאף שיש ילדים יש עדין מצוות "לערב אל תנח ירך".

הלכה כריב"ל

הרא"ש – בכל הספרים גורסים "מתניתין דלא כריב"ל".

אבל הרי"ף – לא כתבה, דס"ל שאין מחלוקת הלכה כמו משנה וגם כמו ר"נ וריב"ל. ונ"מ למכור ס"ת.

✓ולכן: לעולם יקח אישה בת בנים כריב"ל, ואם צריך למכור ס"ת:

אם אין לו בנים – ימכור ס"ת ויקח אישה בת בנים.

ואם יש לו בנים – אינו מחויב למכור ס"ת אלא יקח אישה שאינה בת בנים ולא יעמוד בלא אישה (כר"נ).

2. **אבל** לספרים הגורסים "מתניתין דלא

כריב"ל" משמע שחולקים, ולריב"ל (שהלכה כמותו) בכל גוונא (אף שיש לו בנים) ימכור ס"ת וישא אישה בת בנים. כ"ד הרא"ש.

בנו של הת"מ (הרמ"ע מפאנו): כאשר השו"ע מביא דעת בסתם ואח"כ מביא חולקים בשם "י"א" – דעתו כסתם ולא הביא דעת הי"א רק לחלוק כבדו לסברא השנייה, ואן הדבר כספק אצלו (כלומר הלכה ודאי כדעה ראשונה).

אבל הב"ש – ליתא

שהרי כאן הרא"ש, המאירי, רמב"ן, ריטב"א ונמ"י – ס"ל שמוכרים (כדעת הי"א). ולא מצינו מי שסובר שלא מוכרים רק הרא"ש בדעת הרי"ף. ולכן לא יתכן שהזכיר דעת הי"א רק משום כבוד.

4. "יבואו לידי קטנות" (תה"ד)

ת"מ: הראיה של תה"ד לדין זה, מדין שמשאין ליבם עצה שהוגנת לו, ודוחים מצוות ייבום בשביל למנוע קטטה.

וראיתו קלושה, שייבום וחליצה תלתה התורה בייבום/חליצה וכיון שי"א שמצוות חליצה קודמת הרי מצוות יבום. מה שאין כן' להפטר מ"לערב אל תנח ידך" בגלל קטטה שאפילו ס"ת מחויב למכור (לדעת הרא"ש) אין לנו ראייה.

א. "אבל אסור לישב שלא אישה"

ב"ש: טעמו – משום קטטה יכול לבטל מצוות פריה ורביה, אבל לא לעשות עבירה, כי יש לחוש שיתגבר עליו יצה"ר.

ואף שמהגמרא משמע שהטעם שמותר למכור ס"ת הוא משום "לשבת יצרה" (ואין להתיר רק משום הרהור עבירה), מ"מ הרהור עבירה קשה משבת יצרה (וכ"ש שיהא מותר למכור ס"ת בגלל הרהור) (כמ"ש תה"ד).

וכ"ה ברמב"ן (מלחמות).

אבל הב"ש – יש כאן ג' דינים לעניין מכירת ס"ת:

א. בשביל פריה ורביה – לכו"ע מוכרים ס"ת.
ב. בשביל "לערב אל תנח ידך":
לרי"ף – אם אין לו בנים מוכרים, יש לו בנים אין מוכרים.

לרא"ש – בכל גוונא מוכרים

ג. בשביל שלא ישב בלא אישה:

בדעת הנמ"י – אין מוכרח (לאפוקי ח"מ בדעת נמ"י שמוכרים)
לרמב"ן – מוכרים.

סיכום: למכור ס"ת לישא אישה משום

הרהורי עבירה

■ **נמ"י** – אין מוכרים ס"ת, שרק לעשות מצווה (מצוות פריה ורביה או לערב אל תנח ידך) מתירים ולא לצורך להינצל מהרהורי עבירה.

כ"ד ח"מ – שאם נחמיר למכור הוי קולא לעניין איסור מכירה.

■ **רמב"ן** – מוכרים אף להינצל מעבירה.

כ"ד הב"ש – שהרהורי עבירה קשים מעבירה.

2. "וי"א שאפילו יש לו בנים"

◀ **סעיפי ט-יד: לישא כמה נשים וחרם ר"ג**

ט

1. נושא אדם כמה נשים, והוא דאפשר למיקם בסיפוקיהו (פירוש שיכול לספק צרכיהן). א. ומ"מ נתנו חכמים עצה טובה שלא ישא אדם יותר מד' נשים, כדי שיגיע לכל אחת עונה בחודש.
2. ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת - אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו.
3. (ועיין לקמן ס"ס ב' דאסור לישא שתי נשים בשני מקומות).

❖ ענפי הלכה1. "למיקם בסיפוקיהו"

ח"מ: מהרמב"ם משמע שהדבר תלוי ברצון האישה, ולא מצד איסור, שאז לא היה עוזר הסכמת האישה. וכ"מ מהטור והריב"ש. ולכן אם היא מוחלת ורצונה להסתפק במועט ודאי יכול לשאת כמה נשים, דכתיב "והחזיקו שבע נשים באשי אחד".

ב"ש – מיהו ביבמה אפילו היא מוחלת מוטל על ב"ד לתת עצה טובה שלא תינשא לו.

"עונה בחודש"

ח"מ: שעונת ת"ח בכל ערב שבת, ויגיע לכל אחת פעם בחודש, לפי שסתם וסת ל' יום, ולפחות תהיה לה עונה אחת טרם יבוא וסת שני.

❖ שורשי הלכה

1. יבמות(סה): אמר רבא – נושא אדם כמה נשים על אשתו, והוא שיכול לזון את כולם.
- א. יבמות(מד): עצה טובה קמ"ל שלא ישא יותר מ'ד' שנים כדי שיגיע לכל אחת עונה בחודש.
- פרש"י: עונה בחודש – לפי עונת ת"ח מערב שבת לערב שבת.
2. נמ"י: כתב הריטב"א בשם רבותיו – מקום שנהגו שלא לישא אלא אישה אחת, אינו רשאי לישא אישה אחרת על אשתו, שע"ד כן התחתן עמה.
3. שו"ע(ב/יא): לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה אחרת במדינה אחרת, שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו. ואדם גדול ששמו ידוע וזרעו מפורסם אחריו, מותר (יבמות לז:).

י1. רבנו גרשון החרים על הנושא על אשתו.

- 2. אבל ביבמה לא החרים, א. וכן בארוסה. ב. הגה - אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור (מהרי"ק שורש ק"א).**
- ג. וה"ה בכל מקום שיש דיחוי מצוה, כגון ששה עשר שנים ולא ילדה (מותר לישא אישה על אשתו). (מרדכי פרק החולץ ורשב"א סימן ר"פ ומהר"ם מפאדווה סי' י"ט).**
- 3. אומנם יש חולקים וסברא ליה דחרם ר"ג נוהג אפילו במקום מצוה ואפילו במקום יבום, וצריך לחלוץ (הגהת מרדכי דיבמות והגהות מרדכי דכתובות וכ"כ נ"י פרוש החולץ).**
- 4. ובמקום שאין הראשונה בת גירושין, כגון שנשתטית או שהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח גט ממנו - יש להקל להתיר לו לישא אחרת (כן משמע בתשובת הרשב"א).**
- א. וכל שכן אם היא ארוסה ואינה רוצה להנשא לו או לפטור ממנו.**

❖ שורשי הלכה

- כ"מ מהמרדכי (יבמות) - שבמקום דיחוי מצווה לא תיקן ר"ג.**
- 3. אומנם** הגמ"ר (ת' ר' אביגדור) - אף במקום יבום גזר רבנו גרשום וכופין אותו לחלוץ ולא ליבם.
- כ"כ נמ"י, ר"י (או"ז) ור"י מינץ.**
- 4. ת' הרשב"א:** באישה שנשתטית - חרם רבנו גרשום לא נתפשט בגבולו והדעת נוטה שלא גזר בכל הנשים, שלא עשה אלא לגדור בפני הפריצים שמתעללים בשנותיהם שלא כראוי. אבל אותם שאמרו חז"ל שיוצאת בלא כתובה או שיוצאת ע"פ דין או שחייב לגרשן - לא גזר רבנו גרשום, ויכול לישא אישה על אשתו. ולכן בנשתטית יכול לישא עליה אישה אחרת.

- 1. תו"ס:** ר"ג החרים לא לשאת שתי נשים, וחייבים לכוף על החרם שלו.
- 2. אבל** ביבמה לא החרים.
- כ"כ נמ"י (ריטב"א).**
- א. מהרי"ק:** בארוסה אין תקנת ר"ג לישא אישה על ארוסתו, ורק באשתו הנשואה אסור.
- שהרי בארוסה אם ירצה לחזור בו מי יחייבו להכניסה לחופה ולהתחייב בכתובה, מ"מ חייב לגרשה ולא יניחנה כך עגונה.
- כ"פ המחבר והרמ"א.**
- ומהר"י סגל** - אף בארוסה גזר ר"ג.
- כ"כ ח"צ.**
- ג. הריטב"א:** אם שהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה - מותר לישא אחרת לקיים פריה ורביה.
- כ"כ מהר"ם פדואה והרשב"א.**

❖ ענפי הלכה 0. הקדמה

טעם גזרת חרם רבנו גרשום:

א. משום קטטה.
 ב. משום עיגון, שימנע מאשתו ראשונה להתגרש למרות שאינה רוצה בה (כיון שממילא יש לו אישה אחרת).
 ג. שלא ישא אישה במדינה זו וילך וישא אישה אחרת במדינה אחרת (ונמצא אח נושא אחות).
וכתב הב"ש בשם הגמ"ר – שהטעם העיקרי משום קטטה, ולא משום דררה דאיסורא (טעם ב.או טעם ג.).

והנ"מ כשיש מחלוקת בתקנה המקל לא הפסיד, דליכא חשש איסור(ד"מ).
 ועוד שהתקנה היתה עד האלף השישי, אלא שנהגו להחמיר, ולכן במקום ספק יש להקל.

1. "החרים"

באה"ט(הלקט): תקנת רבנו גרשום מוטלת על האיש ולא על האישה (לפי שהאישה בכל דהו ניה"ל). ולכן מותרות שני נשים אשכנזיות להינשא לספרדי אחד (שעליהן אין חרם רבנו גרשום).

"הנושא על אשתו"

ב"ש: בזמן הזה שיש חרם רבנו גרשום שלא לישא אישה על אשתו אין עד אחד נאמן להעיד שמתה אשתו, שהרי התחזק איסורא שהוא נשוי ואין עד אחד נאמן בהתחזק איסורא (כ"כ בסימן ט, סק"כ).

אך רבו חלקו עליו – נו"ב, קורבן נתנאל.
כ"כ ת' בית אפרים – משום דהוי מילתא דעבידי לגלויה עד אחד נאמן.
כ"כ ישועות יעקב – כיון שאינו רק מדרבנן.

כ"ד הנו"ב – אנשים שבאו ממקומות רחוקים, ושלחו מכאן גט לנשותיהם, ובאו כתבים מב"ד שהשליח מסר הגט לאישה כדת, אלא שאין חתימת ב"ד ניכרת. האם האנשים כאן יכולים לשאת נשים אחרות?
כבר נתבאר שעד אחד נאמן להעיד לאיש שאשתו מתה. וכאן שיש כתב מב"ד עם חתימת ב' עדים ולפי הרשב"ץ זה עדיף מעד אחד – יש להתיר לשאת נשים אחרות.

סיכום: האם עד אחד נאמן במקום חרם רבנו גרשום לומר שאשתו מתה שיוכל

לשאת אחרת?

ב"ש – אינו נאמן לשאת אחרת ע"פ עדות עד אחד, כיון שהתחזק האיסור.

נו"ב – עד אחד נאמן.

כ"כ קורבן נתנאל, בית אפרים, ישועות יעקב.

ב"ש: קידש אישה והלכה למדינת הים, ובא עד אחד שמתה, אינו נאמן כדי שישא אחותה (תו"ס, נמ"י וה"ה).

"הנושא על אשתו"

נו"ב: איש אשר בשנות רעבון הלכה אשתו עם הבן והבת מדוחק פרנסה, ושוב לא נודע מהם יותר מ' 8 שנים, ורוצה הבעל לישא אישה אחרת?

אין להתיר – כיון שאשתו לא מרדה בו ומחמת רעבון הלכה, ואין כאן גם דבר מצווה שהרי כבר קיים מצוות פריה ורביה, שחזקה שילדיו קיימים.

גם אין להתיר מטעם הרהורי עבירה שא"כ נתת דברך לשיעורין, וכי מי שאשתו חולה נתיר לו לשאת אישה אחרת מחמת הרהורי עבירה.

ולכן אין מקום להיתר, וגם איסור איני אומר בו, ואם יקבל היתר מ 100 רבנים יש להתיר. **מ"מ** אם יבוא עד אחד ויעיד שמתה אשתו, ואף עד מפי עד – יש להתיר לו ואף שהתחזק האיסור (לאפוקי ב"ש).

ואם המקרה הוא כנ"ל ובא עד אחד שבאותו מקום מתה אישה פלונית, וקם הבעל ואמר "זו אשתי" – האם נאמן הבעל או כיון שנוגע בדבר הוא אינו נאמן? – יש להתיר:

ראשית – כלה זמן חרם רבנו גרשום. שנית – התחזק איסורא מפי עצמו, שאמר שיש לו אישה יש להקל.

ת' נו"ב הביא בשם בנו: אישה שנשתתית ועזבה את הבית בטירוף, וזה שבע שנים שאבד זכרה, האם מותר לבעלה לישא אישה אחרת?

בת' נו"ב כתב אבי מורי (לעיל) - שאין להתיר באישה שאבד זכרה אלא בעד אחד.

ואף שיש מקום לדון מחמת חזקת חיים שלה יש חזקה אחרת, שאם היתה קיימת היתה חוזרת לבעלה כיון שלא היתה קטטה בניהם, מ"מ חלילה לחלוק על אבי.

מ"מ כאן שהיא שוטה יש מקום להקל ע"פ פסק הרמ"א שבאישה שוטה (אף שהיא בפנינו) יש להקל לישא אישה אחרת. ואף שיש מקום לומר דווקא כשהיא בפנינו והיא שוטה אבל כשאינה בפנינו נחוש שמא התפקחה. **מ"מ** מעמידים אותה על חזקת שעה שיצאה ואז היתה שוטה, ויש לזה הוכחה שאם התפקחה היתה חוזרת לבעלה. **ועוד** שיש ספק שמא מתה.

מ"מ אין להקל אא"כ יסכימו עמי עוד שני

רבנים.

אומנם בת' חת"ס – מעשה באישה שנשתתית ולקחו אותה לעיר אחרת להתרפאות, ועתה נודע מפי עד אחד שמתה – אין להתיר שהרי הב"ש כתב שאין עד אחד נאמן בהתחזק איסורא (לאפוקי הנו"ב שחלק על הב"ש והתיר).

ואפילו אם נרצה להקל (נגד הב"ש) מ"מ כאן יש צדדים נוספים להחמיר:

א. כאן האישה שוטה ויכול לקבל היתר מ 100 רבנים והשלשת גט וכתובה, ולמה נסמוך על עד אחד.

ב. ועוד מקום הרפואה ידוע ילכו ויבררו מה קרה לה.

ת' בית אפרים: איש אחד שגר בקהילה כ 12 שנים, וסיפר לכמה אנשים שיש לו אישה ובת במקום אחר. ועתה אומר ששיקר ומעולם לא היתה לו אישה, ורק מחמת הבושה שהוא פנוי אמר כן, ורוצה לשאת אישה?

יש לעיין באמיתת האמלता (הבושה):

ראשית – מחמת הבושה היה די שיאמר שהוא אלמן.

שנית – על שהוחזק בעיר ל' יום לא מהני אמלता (כמ"ש הב"ש).

מ"מ יש מקום להתיר, שאף בלא אמלता היא נאמן, שמה שאסר עצמו לישא אחרת שאינו יכול לחזור בו הוא רק מתורת ספק (שמא הדברים הראשונים עיקר), וא"כ כיון שחרם רבנו גרשום אחר האלף החמישי הוא רק מנהג יש להקל.

עוברת על דת (קטו/ד) מותר לגרשה בע"כ. אבל אישה שלא פשעה (כאן) כגון ששהתה י' שנים בלא זרע שמהדין צריך לגרשה, צריך היתר מאה רבנים לשאת אישה אחרת (וחולק על הב"ש שמתיר בדעת הרמ"א בלא היתר 100 רבנים).

■ **נו"ב בשם חכם אחד** – לגרש בע"כ קל יותר מלשאת אחרת (כמ"ש ת' מהר"ם פדואה).

וא"כ בסימן קט"ו - מיירי לגרש בע"כ ובזה לכו"ע אין חרם רבנו גרשום.

משא"כ כאן – דמיירי לישא אישה אחרת הביא הרמ"א ב' דעות (כשאי אפשר לגרשה).

■ **ונו"ב עצמו** – חולק, גירושין בע"כ חמור יותר, שלא נקבע בו גבול זמן עד האלף החמישי כמו שנקבע בלשאת אישה אחרת.

מ"מ דברי מהר"ם פדואה נכונים בעוברת על דת שעדיף לגרשה מלישא אישה אחרת, דשם תחזור בתושבה ונמצא נושא ב' נשים.

משא"כ שהתה עשר שנים ולא ילדה עדיף לישא אישה אחרת ולא לגרשה, שאין חשש שהרי פורש מהראשונה ולא תלד (שאם תלד שוב אסור לו לשאת ב' נשים) ותהיה השנייה בהיתר עולמית.

מ"מ לדברי השב יעקב – (שחולק על הב"ש), בלא פשעה אין להתיר לישא אישה אחרת

בלא יתר 100 רבנים]

"בדין היתר ע"י 100 רבנים"

הכלבו: צריך 100 רבנים מ' ג' קהילות ומ' ג' ארצות.

וגם מ"ש הב"ש שאחר ל' יום לא יכול לחזור – אינו מוחלט, שהרי לפי הרמ"א (סימן ב) אף אחר שהוחזק נאמן באמתלא כל שלא הוחזק רק מפי עצמו ועל ידי דיבור לבד.

4. "כגון שנשתטית... יש להקל"

ב"ש: והכלבו לא התיר אלא בהיתר 100 רבנים.

כ"כ ח"מ, ביאור הגולה (ת' מהר"ם).

ובד"מ – א"צ להיתר 100 רבנים בזה"ז, כי שכבר כלה חרם רבנו גרשום ואינו אלא מנהג שנהגו להחמיר.

ולכן כאן הרמ"א כלל שני דינים כאחד, נשתטית או כשמהדין חייב לגרשה. וכמו בדין שחייב לגרשה אין חרם רבנו גרשום (כמ"ש בסימן קטו/ג-הגה) כן הדין בנשתטית אין חרם רבנו גרשום וא"צ היתר 100 רבנים.

מיהו הב"ח – מצריך גם בימנו היתר 100 רבנים.

אבל יב"א(י/א) – הספרדים נוהגים להקל להתיר למי שנשתטית אשתו לישא אישה אחרת, ובלבד שיתרו שבועתו שנשבע בחופה לא לישא אישה על אשתו, ובנוסף יפקיד כתובתה בב"ד.

[**להעביר לעיונים**]

סתירה ברמ"א: בעניין גירושין בע"כ

כאן כתב – אישה שמין הדין יש לגרשה ואינה רוצה לקבל הגט מותר לו לשאת אחרת (ולא פסק שיגרשנה בע"כ).

ובסימן (קטו/ד) פסק – בעוברת על דת שאין חרם רבנו גרשום, ומותר לגרשה בע"כ?

■ **שב יעקב** – יש לחלק, באישה שפשעה כגון

פ"ת בשם ת' מהר"י אייזיק – בעל שקיבל היתר 100 רבנים לשאת אישה על אשתו, ואח"כ אשתו נתרפאה לגמרי :
אם עדיין לא נשא אישה שנייה – חוזר האיסור למקומו.
ואם כבר שידך ויש קנס בהפרת השידוך – נ"ל להתיר.

ואם כבר שנא – יש להתיר.

א . "וכ"ש בארוסה"

פ"ת(מנחת עני): מסתימת לשון הרמ"א משמע – אף באומרת שתקבל הגט רק לאחר שנתיים מתירים לו לישא אחרת.

תת"ס – וא"צ רבנים היושבים על כסא רבנות, שהרי אי אפשר 100 רבנים היושבים על כסא רבנות מ"מ בעינין מ'ג' קהילות.
אומנם גם אי אפשר אנשים בעלמא אלא שיהיו ראויים להוראה, וכבר הסכים הנו"ב לצרף למי שמוסמך לסדר קידושין.

"100 רבנים"

ת' נו"ב: אישה שאינה משוגעת גמורה והיא עוסקת במשא ומתן, אלא שאינה בת דעת שלמה, ועכ"פ ראויה לתשמיש ע"י בדיקת חברותיה – אין להתיר לישא אישה אחרת, שא"כ נתת דבריך לשיעורין ואין אנו נזקקים לזה.

21

1. ולא פשטה תקנתו בכל הארצות.

א . הגה – *תשפ"ט ר"י מ'נ' :* ודוקא במקום שידוע שלא פשטה תקנתו, אבל מן הסתם נוהג בכל מקום.

ב . ועיין ביו"ד סימן רכ"ח - אם הלך ממקום שנהגו להחמיר למקום שנהגו להקל (שאין להקל כיון שחרם רבנו גרשום מוטל על גוף האדם).

2. ולא חורים אלא עד סוף האלף החמישי (וכבר זמן חרם).

א . הגה – *מ"ק :* ומ"מ בכל מדינות אלו התקנה והמנהג במקומו עומד, ואין נושאים שתי נשים, וכופין בחרמות ונדויין מי שעובר ונושא ב' נשים לגרש אחת מהן.

ב . מהר"ק : וי"א דבזמן הזה אין לכופ מי שעבר חרם ר"ג, מאחר שכבר נשלם אלף החמישי, ואין נוהגין כן.

3. י"א מי שהמירה אשתו, מזכה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת, וכן נוהגין במקצת מקומות (פסקי מהרא"י סי' רכ"ו).

א . ובמקום שאין מנהג אין להחמיר ומותר לישא אחרת בלא גירושיו הראשונה (שם מנהגי רינ"ו).

❖ שורשי הלכה

1. רשב"א: אותה תקנה לא פשטה

א. לא נתפשט חרם רבנו גרשום בקהילות הספרדים.

ב. ועוד שכבא עבר האלף החמישי.

ועדיף לישא אישה על אשתו מאשר לגרשה בעל כורחה.

יב"א(ט/א): זוג ספרדי שהתחתנו עם כתובה אשכנזית שכתוב בה שמתחייב הבעל לא לישא אישה על אשתו וחתם הבעל. אחר 10 שנים שלא נפקדו מבקש הבעל לגרש אשתו או לישא אחרת לקיים מצוות פריה ורביה, וטוען הבעל שלא חתם אלא על סכום הכתובה ולא על ההתחייבות לא לישא אחרת – הדין עם הבעל, לפי ש –

א. לא גזר רבנו גרשום לישא אחרת במקום ביטול פריה ורביה.

ב. חרם רבנו גרשום עד סוף אלף שישי.

ג. יש לומר שחתם על סכום הכתובה ולא על חרם רבנו גרשום.

*עיין עיונים-2.

ב. **"ממקום שנהגו להתמיר"**

באה"ט: שם (יו"ד רכ"ח) נתבאר דאין יכול לישא שתי נשים, שחרם רבנו גרשום אין המקום גורם אלא מונע על גוף האדם.

"למקום שלא נהגו"

הרש"ך: אינו חייב בחרם רבנו גרשום אלא כשהיה נשוי במקום שיצא משם. אבל אם לא היה נשוי שם ויצא למקום שלא נהג החרם יכול לישא שתי נשים כנהג המקום.

אבל המהריב"ל – הואיל ויצא ממקום שנהג החרם אף שהלך כשהוא פנוי למקום שלא נהג – אסור לישא שתי נשים, כיון שהחרם מוטל על האדם.

בכל גבולותינו ולא בגבולות פרובינציא הסמוכים לצרפת, ומעשים במקומינו שת"ח ואנשי מעשה נשאו שתי נשים ולא חשו לדבר.

2. מהרי"ק(הרשב"א): ולא תיקן

רבנו גרשום אלא עד סוף האלף החמישי (וכבר עבר זמן זה).

3. תה"ד: מי שהמירה אשתו, נהגו באושטרייך להצריכו לגרשה כשירצה לישא אחרת, ומזכה לה הגט ע"י אחר, דזכות הוא לה שתזנה פנויה ולא אשת איש.

א. אבל ברינוס לא קפדי ונושאים אישה אחרת בלי גירוש הראשונה, דס"ל דבכה"ג לא תיקן רבנו גרשום.

ד"מ – ול"נ הטעם שהצריכו גט, לא להצילה מזנות, אלא שיש לחוש שמא אחר שישא אחרת וימות בלי ילדים ותתייבם אשתו השנייה, והיא אסורה להתייבם כיון שהיא צרת מומרת. ולכן מנהג יפה הוא לזכות לה גט במקום שנוהגים ליבם.

❖ ענפי הלכה

1. **"ולא פשטה תקנתו"**

יב"א(ה/א): זוג ספרדי שהתחתנו בחו"ל ולא קבלו על עצמם חרם רבנו גרשום, ואין דרכם להישבע בחופה שלא לישא אשה על אשתו, ועכשיו נפרדו והאישה לא מוכנה לקבל גט אא"כ ישלם לה בעלה סכום גדול בנוסף לדירה.

יש להתיר לו לישא אישה על אשתו לאחר שישלם דמי כתובתה וכל מה שנתחייב לה –

כ"פ כנה"ג.

"למקום שלא נהגו"

מהר"ם מטראני: ההולך ממקום שלא נהגו למקום שנהגו, גם אסור לישא אישה על אשתו.

מי שעלה לא"י ולא עלתה אשתו עמו ורוצה לישא אחרת, שולח גט לאשתו ומשער הזמן עד שיגיע הגט לידה ונושא אחרת.

וכנה"ג – תימה, הרי יש חרם לגרש אישה בע"כ? ושמא יש לחלק.

ות' נו"ב – החמיר כיו"ב, אחד שעזב את אשתו, ולאחר זמן שלחה אשתו שיתן לה גט והסכים בתנאי שיחול בעוד שנתיים, והשליח יצא לדרכו עם הגט. ועבר הזמן של שנתיים ואי אפשר לדעת אם נמסר הגט – אין להתיר לו לישא אישה אחרת.

מה שאומרים שחזקה שלוח עושה שליחותו ה"ד כשהדבר ביד שלוח אבל כאן שמא לא תתקבל עכשיו האשה להתגרש.

ודברי מהר"ם מטראני לא נהירין.

2. "עז האלף החמישי"

כ"כ מהרי"ק בשם הרשב"א: שמענו שלא גזר רבנו גרשום אלא עד האלף החמישי.

ת' משכנות יעקב – גזרת חכמים הם לעולם אא"כ יעמוד ב"ד גדול בחוכמה ומניין. וא"כ מדוע לחרם זה יש גבול?

וי"ל ע"פ הרמב"ן – אין לחדש שום דבר גזרה אלא כדי לעשות סייג לתורה, אבל שלא סייג לתורה אפשר לגזור רק לשעה לפי ענין הדור לגדור פרצות, ולא לדורות.

ולפ"ז: הרשב"א ס"ל שר"ג החרים לא משום סייג לתורה אלא רק לצורך שעה ולכן הגבילו לסוף האלף החמישי ולא לדורות. **מ"מ** אינו מוסכם שהוא עד האלף השישי, שהרי כמה גדולים (ת' ב"י, הר"ן, הרמ"מ וראב"ה) שהיו בתחילת האלף השישי ולא הזכירו קולה זו.

וגם היש"ש – דחה סברת הרשב"א.

ולפי שיטה זו: דס"ל שטעם החרם סייג לאיסור תורה (שמא ישא אישה כאן וילך וישא אחרת במקום אחר ויבואו ילדיו להינשא זה עם זה). ולכן החרים לעולם.

א. "לגרש אחת מהן"

ח"מ: פירוש השנייה שנשא תדחה מפני הראשונה, אא"כ הראשונה מוכנה לקבל גט הרצון.

כ"פ הב"ש.

מתי יש חרם רבנו גרשום?

כנה"ג בשם ב"י בתשובה, מהרצ"ש ועוד פוסקים – חרם רבנו גרשום היה רק על תחילת הנישואין, ואם עבר ונשא אין כופין אותו להוציא (רק בתחילה כופין אותו שלא לישא). ואף אם הראשונה מסכימה לקבל גט לא כופין אותו להוציאה.

ות' נו"ב – חולק על כנה"ג, החרם קיים כ"ז שלא גירשה. וכ"מ מכל גדולי הדורות. שהרי

– **ב"ש כתב** – אישה שנשתתית והתירו לו לישא אחרת, ואם תתפא ראשונה מיד יגרש השנייה.

ועוד – שהצריכו להשליש גט שיגרשנה מיד כשתתפא.

3. "מזכה לה גט"**ח"מ:** ושני טעמים לדבר :

מהרי"ק – שלא יעבור על חרם רבנו גרשום.
וד"מ – במקום שמייבמים יש לחוש שמא ימות בלא בנים ואשתו השנייה תתייבם ובאמת היא צרת סוטה שאינה מתייבמת.
 כ"כ הב"ש.

ישנם מחלקות אם המירה באונס

פת"ש(ת' צ"צ) - דוקא אם המירה ברצון יש להתיר ע"י זיכוי ע"י אחר, אבל המירה באונס אין רשאי לישא אחרת.

ועבה"ג(הט"ז) אף שהמירה באונס יש להתיר לו לישא אחרת אף א"צ זיכוי הגט ע"י אחר.

וחלקו עליו רבים - והצריכו זיכוי הגט ע"י אחר.

ובספר כרם שלמה: ואם נשתמדה ברצון א"צ זיכוי הגט ע"י אחר, ולא היתר 100 רבנים.

| סיכום: אם אשתו המירה באונס**יא****ת' הרא"ע:** טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא**אשה על אשתו.****יב****נשבע שלא ישא אחרת על אשתו, ושהתה עשרה שנים שלא****ילדה, יתבאר בסימן קי"ח.**

שלא מרצונה, אין יכולים להתיר לו שבועתו
 שלא מדעתה (ת' הרא"ש).

שו"ע(קית/טו): הנושא אשה שפסקה
 מלדת, ונשבע שלא ישא אשה אחרת עליה

אחרת, בין באלו שאין בהם פריה ורביה (זקנה וילדה) בין באלו שיש, לכן חלה השבועה אף על דבר מצוה.

אף שנשבע לבטל מצוות פריה ורביה שכלל שלא ישא אישה

יג

1. אשה אינה מצווה על פריה ורביה. ועיין בסימן קנ"ד.

2. הגה – ה"א' אלפסי: ומ"מ יש אומרים דלא תעמוד בלא איש משום חשדא.

❖ ענפי הלכה

1. "ענין קנ"ד"

פירוש ששם סעיף ו: אישה שבאה בטענת שאינה ראויה לבנות מבעלה (ודורשת גט) – אין שומעים לה כיון שאינה מצווה על פריה ורביה

2. "לא תעמוד"

באה"ט: עצה טובה קמ"ל שלא יחשדו (שמזנה עם אנשים), מ"מ מעיקר הדין מותרת לעמוד בלא איש.

❖ שורשי הלכה

1. יבמות(סה:)**משנה** – האיש מצווה

על מצוות פריה ורביה ולא האישה.

טעמו – אמר קרא "ומלאו את הארץ וכבשוה", איש דרכו לכבוש ואין אישה דרכה לכבוש (גמ שם).

ר"י בן ברוקה אומר – על שניהם הוא אומר "ויברך אותם אלוהים פרו ורבו".

ב"י: הלכה כת"ק.

יד

דין מי שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה,

יתבאר שם.

ושהה עמו עשרה שנים לא נהגו לכוף אותו לגרשה, אע"פ שלא קיים פריה ורביה, וכן בשאר ענייני זיווגים, ובלבד שלא תהא אסורה עליו.

שו"ע(קנד/י): נשא אשה ושהתה עמו

עשר שנים ולא ילדה, יוציא ויתן כתובה או ישא אשה הראויה לילד.

והרמ"א(א/ג) – ואפילו נשא אישה

עיונים**1. יב"א(ב/א):** טעם היתר הזרעה מלאכותית –

- א. לפי חו"מ וב"ש אישה שנתעברה באמבטי מזרעו, הוי כבנו לכל דבר וקיים מצוות פריה ורביה. א"כ מותר להוציא זרע לצורך כך.
- ב. אומנם בת' שלמה – אוסר. וטעמו כיון שעכשיו מוציא זרע לבטלה עבר איסור, אף שאח"כ מזריקו לרחם האישה לא מהני לתקן העבירה. והראיה מ"ש הרא"ש (ביצה ס"ו י"ז) אין ליטול פתילה דולקת מנר זה לתת לנר אחר, שמיד שסילקה עבר על האיסור אף שאח"כ ותנה לנר אחר.
- יש לדחות דשם יש איסור מכבה ביו"ט ומיד שהוציא הפתילה עבר על איסור מכבה, מה שאין כן כאן שהאיסור הוא להשחית זרעו, וכאן בסופו של דבר לא השחית.
- כ"כ מהרשד"ם להתיר – ובלבד שיאמרו שני רופאים שיש סיכוי להריון.
- ג. ונראה שאפשר להזריק הזרע לרחמה אף בימי ליבונה אם לא תתעבר אח"כ. כ"כ הגהות סמ"ק להתיר והוולד אינו פגום.
- סיכום:** איש ואישה שלא נפקדו 10 שנים להתיר להוציא זרע מהבעל לשפופרת לצורך הזרעה מלאכותית, ואם א"א לעשות כן בימי טהרתה אפשר לעשות כן אף בימי נידתה מותר. אלא שיש להקפיד שלא יתחלף זרע הבעל בזרע אחר [כיום יש משגיחות מיוחדות במכון פואה לצורך כך].

2. יב"א(ט/א): זוג ספרדי שהתחתנו עם כתובה אשכנזית שכתוב בה שמתחייב הבעל לא

- לישא אישה על אשתו וחתם הבעל. אחר 10 שנים שלא נפקדו מבקש הבעל לגרש אשתו או לישא אחרת לקיים מצוות פריה ורביה, וטוען הבעל שלא חתם אלא על סכום הכתובה ולא על ההתחייבות לא לישא אחרת – הדין עם הבעל, לפי ש –
- א. אף שבשו"ת מהרי"ט כתב: אחד מקהילות אחרות שקיבל עליו חרם רבנו גרשום חל עליו החיוב ואסור לישא שתי נשים..
- מ"מ הב"י (הרא"ם) כתב – שרבנו גרשום לא גזר לישא שתי נשים במקום ביטול מצוות פריה ורביה.
- לאפוקי ר"י ממינץ.
- כ"פ מהרש"ך, כ"ד הרמ"א(א/י) בסתם.
- ב. שו"ת ב"י – חרם רבנו גרשום עד האלף השישי, ומה שנוהגים האשכנזים כיום, מנהג אבותם בידם ולא מטעם חרם רבנו גרשום. א"כ הבעל לא קיבל עליו חרם רבנו גרשום אלא מנהג אשכנזים שאינו מחייב.
- ג. אף שהרמ"א(סו/יג) כתב: טענת הבעל שלא הבין על מה חתם אינה טענה, שא"כ יטענו על עמי הארץ שלא הבינו על מה חתמו. כ"פ השו"ע(סא/יג). מכל מקום כאן יש לומר שחתימתו רק על סכום הכתובה ולא על חרם רבנו גרשום.

ולכן הדין עם הבעל להתיר לא לשאת אישה שנייה על אשתו.

סיכום הסימן

א: חיוב לישא אישה לפרות ולרבות (יבמות ב-ג).

ב: אין מוכרים ס"ת אלא ללמוד תורה וישא אישה (מגילה כג.).

• למכור ס"ת להשיא יתומה:
ח"מ – אין מוכרים, שהרי אינה מצווה על פו"ר.

ב"ש – מוכרים, משום 'לשבת יצרה'.
ח"מ: אבל להשיא אישה ליתומים לכו"ע מוכרים ס"ת.

ג: בן י"ח לחופה (אבות ה-כא).
המקדים לישא מצוה מן המובחר (יבמות סב; קידושין כט).
• לישא קודם י"ג:

■ **רמב"ם** – אסור דהוי בעילת זנות, שלא תיקנו חכמים נישואין לקטן (כמ"ש ביבמות קיב:).

■ **תוס"ר** – אף שלא תיקנו לקטן נישואין, אינה בעילת זנות.
כ"ד רש"י – שסמוך לפרקן שנה או חצי שנה קודם י"ג.

■ **הב"ח** – בגיל 12-13 אם השיאו אביו הוי קידושין והוי מצוה.

• **מ"ר**: לא יעבור כ' שנים (קידושין כט:).
ואם עבר כ' שנים ב"ד כופין אותו (רא"ש).
מיהו אם מתיירא שיבטל מהתורה מותר

להתאחר (קידושין כט., רמב"ם).

• **מהריק"ש**: דווקא שלא רוצה לישא אז כופין אותו אחר כ' שנים, אבל את רוצה ומחפש שידוך טוב לא כופין ובלבד שלא יאחר כ"ד שנים.

• **הגה**: בימנו לא נוהגים לכפות בענייני נישואין, אפילו נשא אישה ולא ילדה י' שנים (ריב"ש).

ד: מי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי – אין בידו עוון, והוא שיצרו לא מתגבר עליו (יבמות סג:).

ה: היו לו זכר ונקבה קיים פו"ר (יבמות סא: - כב"ה).

ובלבד שלא יהיו סריס/איילוני.

• **אם נשאו הילדים סריס/איילוני**
ח"מ וב"ש – יצא האב י"ח, וה"ה אם לא נשא כלל.

פת"ש (בני אהובה) – אם נישאה לסריס, הרי לא תלד, לא קיים הבא פו"ר (שלא לא יכולה להתגרש בע"כ).

ו: מתו ילדיו והניחו ילדים – קיים מו"ר (יבמות סא: – היו לו בנים ומות וכרבי יוחנן).

בתנאי שיהיו הנכדים זכר ונקבה (שם סב. בני בנים כבנים וכרבא).

• **מחלוקת ראשונים**:

תוס' והטור – די שכ"א יניח זרע אפילו שני זכרים או שני נקבות.

• **הגה:** מיהו אם מכיר שאינו ראוי להוליד
ישא אישה שאינה בת בנים (נמ").

ואם יש לו בנים ומתיירא שתהיה קטטה
בניהם – מותר לישא אישה שאינה בת
בנים, מיהו לא ישב בדד בגלל זה (תה"ד).

ט: נושא אדם כמה נשים והוא שיוכל לספק
צרכיהן (יבמות סה.), מ"מ מציעים לו שלא
ישא יותר מ'ד' שנים (יבמות מד.).

• **ח"מ:** מהרמב"ם משמע שאם היא מוחלת
מותר לישא אף יותר. מיהו ביבמה אף שהיא
מוחלת ב"ד מציע שלא ייבם.

י: ר"ג החרים לא לישא אישה על אשתו
(תו"ס).

אבל בימה לא החרים (נמ").
וכן בארוסה מותר לישא אחרת עליה אם
רוצה לחזור בו (מהרי"ק – ובלבד שיגרש
הארוסה)

[לאפוקי מהר"י סגל – אף בארוסה החרים
ר"ג].

• **טעם התקנה:**

א. משום קטטה.

ב. משום עיגון (שלא יגרשו הראשונה).

ג. שלא ישא אח אחות.

והב"ש (ד"מ): הטעם העיקרי משום קטטה
ולא חשש איסור (ג) ולכן בספק יש להקל.

• **הלק"ט:** החרם על האיש ולא על האישה,
ולכן מותר לספרדי לשיא שתי נשים
אשכנזיות.

• **האם ע"א נאמן שמתה אשתו שישא
אחרת**

ב"ש – אינו נאמן, שהתחזק איסורא (חר"ג).

נו"ב – נאמן.

נו"ב: איש ואשתו עזבה אותו בשנות רעבון
עם הבן ונעלמה ל' 8 שנים – אין להתיר לו
לישא אחרת אא"כ יהיה ע"א שמתה.

רמב"ם – דווקא נכד ונכד נקבה ובאו
משני ילדיו

• **מ"ן:** אבל נכד ונכדה מילד אחד – לא
(שם – תרי מחד לא).

• **הגה:** בן ממזר או חש"ו קיים המצוה
(ריטב"א).

המקור: ירושלמי – מי שיש לו בן מכל מקום
פוטר מיבום.

• **ח"מ** (מהרי"ל): אישה שנתעברה מזרע
שלו באמבטי, קיים המצוה.

כ"פ הב"ש – והראיה שאסור לאשה לשכב
על סדינים ששכב איש זר שמא תתעבר
וישאו אח אחות.

ז: היו לו בנים כשהיה גר ונתגייר הוא והם
– קיים פו"ר. **אבל** היו לו כשהיה עבד
ונשתחרר הוא והם – לא קיים (יבמות סה.).

ח: אף שקיים מפו"ר לא יעמוד בלא אישה
(סא:).

וצריך לישא אישה בת בנים אפילו קיים פו"ר
(סב: כריב"ל לערב אל תנח ידך).

• **אין** לא יכול לישא בת בנים אא"כ ימכור
ס"ת:

(שם): הלכה כריב"ל – לערב אל תנח ידך
אף שקיים פו"ר.

למכור ס"ת לשיא בת בנים:

צהרי"פ – לא גרס הלכה כריב"ל, ולכן פסק
–

אם אין לו בנים – ימכור, ואם יש לו – לא
ימכור.

הרא"ש – גורס הלכה כריב"ל ולכן ימכור
ס"ת אף שקיים פו"ר. **כ"פ** המחבר בשם
י"א.

• **ח"מ:** ואם לא מוצא שום אישה בלי למכור
– מותר למכור משום הרהורי עבירה (כ"ד
רמב"ן לאפוקי נמ").

וב"ש.

תח"ס – וא"צ רבנים היושבים על כס רבנות.

• **פת"ש**: בעל שקיבל היתר 100 רבנים ואשתו נתרפאת:

אם עדיין לא נשא אחרת – האיסור חוזר.

ואם כבר שידך או נשא – יש להתיר.

מ"מ הב"ש – אף שכבר נשא אם התרפאה חייב לגרש השניה.

2: ולא פשטה תקנתו בכל הארצות, ועוד שלא החרים אלא עד האלף החמישי (רשב"א).

הגה: ובמקומות אלו פשטה התקנה (ר"י ממין וד"מ).

• **יצא למקום שלא נהגו, האם יכול לשיא?**

רש"י – אם יצא לשם **רווק** יכול לשיא שתי נשים

מהרי"ל – אף שיצא רווק אסור, שהחרם מוטל על הגוף

• **מתי חל הנדר**:

כנה"ג – בשעת נישואין חל החרם, אבל עבר ושנא אין כופין להוציא השניה.

ת' נו"ב – החרם חל כל זמן שלא גירש השניה (שהרי לב"ש אישה שנשתטית ונשא אחרת ונתרפאה חייב לגרש השניה).

• **הגה**: מי שהמירה מזכה לה גט ע"י אחר (שזכות הוא לה) ונושא אחרת (תה"ד).

• **וד"מ** – נ"ל הטעם לזכות לה גט ע"י אחר לא מטעם הצלתה מזנות, **אלא** מחשש שישא אחרת וימות בלא בנים ותתייבם (והיא צרת מומרת שלא מתייבמת).

• **אישה שהמירה**

צ"צ – דווקא שהמירה ברצון אבל באונס אין להתיר ע"י זיכוי הגט להתיר לו לשיא

• **בנו של נו"ב**: אישה נשתטית ועזבה עם בתה ונעלמה. לפי מור אבי ת' נו"ב אין להקל.

מ"מ כאן נראה להתיר – כיון שהיא שוטה וע"פ הרמ"א מתירים בשוטה לישא אחרת, ויש להעמידה שעדיין היא שוטה שאל"כ היתה חוזרת.

אומנם תח"ס – אישה שוטה שלקחו אותה לעיר אחרת לרפואתה וע"א מעיד שמתה שם – אין להתיר לו לישא אחרת כיון –

א. לפי הב"ש – ע"א לא נאמן.

ב. יש צד היתר של 100 רבנים.

ג. אפשר לברר באותו מקום מה קרה לה.

• **ת' ברית אברהם**: איש שאמר שיש לו אישה ובת במקום אחר. אחר 12 שנים אמר ששיקר כיון שהתבייש לומר שהוא רווק, ורוצה לישא אישה –

מצד האמתלא – אינו נאמן שיכל לומר שהוא למן, ועוד כיון שהוחזק כבר בעיר כנשוי לה מהני אמתלא.

אך יש להתיר אף בלא אמתלא – כיון שיש לנו ספק אם יכול לחזור בו ממה שאמר קודם, בחר"ג אחר האלף החמישי יש להקל.

• **הגה**: במקום דיחוי מצוה (כגון שלא ילדה אשתו יורש שנים, יבום) –

ריטב"א – אין חר"ג, כגון שלא ילדה אשתו יורש שנים שיכול לישא אחרת. **כ"פ** הרמ"א.

הגמ"ר – אף במקום דיחוי ימצוה יש חר"ג (שכופים לחלוץ ולא לייבם). **כ"פ** הרמ"א בשם י"ח.

• **הגה**: כשא"א לגרש, כגון שנשתטית – לא גזר ר"ג. ה"ה במקום שכופין לגרש (בגלל מומים וכיו"ב) – ת' הרשב"א

• **מיהו** הכלבו – המנהג להתיר רק בהסכמת 100 רבנים מ'ג' ארצות. כ"פ ח"מ

בו (ובתנאי שיגרש הארוסה – מהרי"ק).
ג. הרמ"א: כשגשטטית אשתו ואינה בת
 גירושין (רשב"א).
והכלבו – מצריך רק בהיתר 100 רבנים.
ד. ע"א מעיד שמתה אשתו. מחלקות: ב"ש
 – אוסר, נו"ב – מתיר.
ה. אישה שהמירה מזכה לה גט ע"י אחרים
 ונושא אחרת (מהרא"י).

אחרת.
עבה"ג – אף באונס יש להתיר.

• **סיכום: מתי מותר לישא אחרת אף לפי
 חר"ג?**

א. מנן: כשיש מצוות יבום (נמ"י). והרמ"א
 – אסור אף בכה"ג (הגמ"ר).
ב. מנן: בארוסה מותר לשיא אחרת כשחוזר

אה"ע ד: מי הם אסורים בוא בקהל, ואיזה הנקרא ממזר

ובו לז' סעיפים (**יבמות:** לה, לז, לח, מה, מז, מט, סט, עו-עח, פ, פט. **קידושין:** סו, סח, סט, עג, עד, עה. **גיטין:** לח-מ. **סוטה:** כו, כז. **כתובות:** יא, יג, טו. **יבמות:** ק, קי.)

הנושאים שבסימן זה:

1.	סעיפים א-ח.	פסולי חתנות (ממזר, נתין, עמוני, מואבי, מצרי ואדומי). (יבמות עו-עח. קידושין מה, סו)
2.	סעיפים ט-י. כב-כג.	גרים (ידיים ד, ד. קידושין עה).
3.	סעיפים יא-יב, יז	עבד כנעני ועבד משוחרר (קידושין סט. גיטין לח. יבמות מה)
4.	סעיפים יג-טז, יח	ממזר (יבמות מט, פז, פט. סוטה כו.)
5.	סעיפים יט-כא.	גוי (קידושין סו, סח).
6.	סעיף כ"ד.	פסולי חיתון זה בזה (קידושין עד).
7.	סעיף כה.	פסולי חיתון זה בזה (יבמות לה). נ.
8.	סעיפים כו-כח.	פנויה או ארוסה שנתעברה (קידושין סט. יבמות סט, כתובות יג)
9.	סעיפים כט-ל.	הפוסל/הפוסלת זרעו/זרעה (קידושין מז).
10.	סעיפים לא-לד.	אסופי ושתוקי (קידושין סט, עג, עד. כתובות יא, טו, מכשירים, ד)
11.	סעיף לה.	נאמנות חיה על הוולד (קידושין עג)
12.	סעיפים לו-לז.	הספקות (קידושין עד)

סעיפים א-ח: פסולי חתנות**א**

ממזרים ונתינים (אף שהתגירו) **אסורים איסור עולם עד סוף כל הדורות, בין זכרים בין נקבות.**

שורשי הלכה

יבמות (עח:): משנה – ממזרים ונתינים

אסורים, ואיסורן איסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות.

פרש"י: נתינים – גבעונים שנתגירו

דברים (כג, ג): לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'.

להלכה: דין ז' אומות ונתינים אחר שנתגיירו –

• **רמב"ם** – כל"ק, נתגיירו מותרים מלבד נתינים שאסורים מדרבנן.

• **רמב"ן ורשב"א** – כל"ב, אחר שנתגיירו אסורים מהתורה, בניהם שנולדו אחר שנתגיירו מותרים, והנתינים אסורים מדרבנן (דוד גזר עליהם).

• **ר"ת** – נתינים אסורים מדאורייתא לעולם, ודוד גזר עליהם רק שישתעבדו בהם.

בערמה בימי יהושע ונתנם לעבדים וחוטבי עצים ושואבי מים.

ח"מ: דין הנתינים
יבמות(עו): מקור לאיסור חתנות עם ז' אומות שנאמר "לא תתחתן בהם":

רבא בל"ק: האיסור דווקא בהיותם גויים, אבל נתגיירו מותרים מלבד נתינים שגזרו לעליהם (מדרבנן).

רבא בל"ב: בהיותם גויים אין בהם חתנות כלל. נתגיירו יש איסור חתנות מדאורייתא.

ב

1. עמוני ומואבי (אחר שנתגיירו) - **אסורין ואיסורן איסור עולם,**

א. אבל נקבותיהם מותרות מיד.

א. יבמות(עו): משנה – עמוני ומואבי אסורים, נקבותיהם מותרות מיד.

(שם): א"ל אבנר תנינא - 'עמוני' ולא עמונית 'מואבי' ולא מואבית.

וטעמו: "על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", איש דרכו לקדם ולא דרכה של אשה לקדם.

ומסקינן: כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

❖ שורשי הלכה

1. דברים(כג, ד-ז): "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם: על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך: ולא אבה ה' אלקיך לשמע אל בלעם ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך: לא תדרש שלמם וטבתם כל ימך לעולם".

ג

מצרי ואדומי - אינם אסורים אלא עד שלשה דורות, אחד זכרים ואחד נקבות, שאחר שנתגייר הוא ובנו שנולד לו אחר שנתגיירה, אסורים, ובן בנו מותר.

❖ שורשי הלכה

דברים (כג, ח-ט): "לא תתעב אדם
כי אחיק הוא לא תתעב מצרי כי גר
היית בארצו: בנים אשר יולדו להם דור

שלישי יבא להם בקהל ה'".

יבמות (עו.): משנה – אדומי אינו אסור
אלא עד ג' דורות א' זכרים ואחד נקבות.

ד

pe (.חא): מצרית מעוברת שנתגיירה, בנה מצרי שני:

ה

1. ישראל שבא על אחת מאלו (קודם שנתגיירו) - הוולד כמותה.
2. ואחד מאלו, חוץ מממזר שבא על בת ישראל - הוולד כשר לקהל אלא שפגום לכהונה.

❖ שורשי הלכה

1. קידושין (סו): כל מקום שאין לה
עליו ולא על אחרים קידושין – הוולד כמותה
(כלומר גוי), ואיזהו? וולד השפחה והגויה.
2. יבמות (מה): הילכתא גוי ועבד
שבאו על בת ישראל – הוולד כשר.

א. הוולד כשר

הרי"ף: יש מרבתינו שמסיימים בה: ה"מ
לישראל אבל לכהן הוולד פגום (כלומר
אסורה לכהן). ויש שלא מסיימים שהוולד
פגום.

להלכה:

- ה"ה (רמב"ן) – היא ספק ולא תינשא
לכהן, ואם לכהן לא תצא.
- הרמב"ם – הוולד כשר לכהונה.
- הרא"ש – הוולד ודאי פגום, שהרי
בגמרא האמוראים מודים שהוא פגום
לכהונה ק"ו מאלמנה לכהן גדול. כ"פ הטור.

❖ ענפי הלכה2. "שבא על בת ישראל – הוולד כשר"

ת' בשמים ראש: אשת איש שעזבה את הדת
והלכה ונישאת לישמעאלי ונולדו לה בנים
ממנו – הבנים כשרים לפי –
(א). לא חיישינן שישראל בא עליה והוולד
ממזר, לפי שרוב ישראל כשרים.
(ב). אף שנחשוש שישראלים הולכים לביתה,
מ"מ בעלה הישמעאלי משמרה ורוב בעילות
אחר הבעל.

א. "אלא שפגום לכהונה"

ב"ש: ואם עברה ונישאת לכהן לא תצא,
כיון שהרמב"ם מכשיר לכתחילה, והרי"ף
מסופק.

ובאר הגולה – אף שנישאת תצא והוולד חלל.
יב"א (ז/ט): אדם שהוא ספק כהן מותר
להינשא לאישה שנולדה מגוי ואם יהודיה,
מס"ס –

שמא – הלכה כהרמב"ם שגוי הבא על בת
ישראל הוולד כשר אפילו לכהונה.
ואת"ל כהרא"ש שהוולד פגום לכהונה - שמא
הבחור אינו כהן.

ועוד שאף לרא"ש שהוולד פגום לכהונה, אינו אלא מדרבנן אבל מהתורה כשר לכהונה.

נישואין עם ישראל

1

1. נתגיירה אחת מאלו ונשאת לישראל, או שנתגייר אחד מאלו ונשא אשה ישראלית - הוולד הולך אחר הפסול.
א. לפיכך גר עמוני או מצרי שני שנשא בת ישראל (אם נולד בן הרי הוא עמוני, אבל), הבת כשרה אפילו לכהונה, שאחר איזה מהם שנלך היא כשרה (ממ"נ: אם נלך לפי העמוני הרי עמונית כשרה, ואם נלך לפי המצרי הרי מצרית שלישית שכשרה).

נישואין בתוך עצמם

2. אבל מצרי שני שנשא מצרית ראשונה - הוולד שני.
3. מצרי ראשון שנשא מצרית שנייה: א. י"א - הוולד שלישי, ב. ולהרמב"ם - הוולד שני.

❖ שורשי הלכה

1. קידושין(סו:): כל מקום שיש קידושין ויש עבירה - הוולד הולך אחר הפגום.
א. יבמות(עז:): א"ר יוחנן - בת גר עמוני ובת מצרי שני - כשרה (אף לכהונה) אף שביאתם בעבירה.
 לאפוקי ר"ל - דס"ל שפסולה, ק"ו מאלמנה לכ"ג שביאתם פסולה לכהונה.
2. יבמות(עז:): א"ר דמי א"ר יוחנן - מצרי שני שנשא מצרית ראשונה - בנה שני. דכתיב: "אשר ייולדו להם" תלה הכתוב בלידה.
 כ"פ הרמב"ם הרא"ש והטור.
3. אשר ייולדו

• רש"י - בלידה הלך אחר האם.

כ"כ ה"ה(רמב"ן) והטור.

• ה"ה(רמב"ם) - לידה אי אפשר בלא אב ואם, ואם אינו שלישי לאב ולאם הוולד אסור.

נ"מ: מצרי ראשון שנשא מצרית שנייה - **א. לפי רש"י** - הולכים לפי האם והוולד שלישי וכשר.
ב. לפי הרמב"ם - כיון שאחד מהם ראשון, הוולד שני ופסול.

❖ ענפי הלכה

1. "הוולד הולך אחר הפסול"
ב"ש: דקי"ל כל מקום שיש קידושין ויש עבירה הלך אחר הפסול.

גויים שטרם נתגיירו

1

1. עמוני שנשא אשה מצרית - הוולד עמוני. ומצרי שנשא עמונית - הוולד מצרי, שבאומות הלך אחר הזכר.

אחר שנתגיירו

2. אבל אם נתגיירו - הלך אחר הפגום שבשניהם. לפיכך גר עמוני שנשא גיורת מצרית, הוולד: אם הוא זכר - דינו כעמוני להיות אסור לעולם. ואם היא נקבה - דינה כמצרית.

3. הגה - הטור: גר מצרי שנשא גויה עמונית - הבן הוא עמוני, והבת היא מותרת (גרסה אחרת מצרית).

ח

4. וגר מצרי שנשא גיורת עמונית - הוולד מצרי ואסור עד דור שלישי.

❖ שורשי הלכה

1. יבמות(עח): א"ר יוחנן -

באומות הלך אחר הזכר,

2. נתגיירו הלך אחר הפגום שבשניהם.

אחר הפגום שבשניהם:

הכי דמי: אי מצרי שנשא עמונית הרי אין בעמונית פסול, ומאי הפסול שבשניהם?

אלא עמוני שנשא מצרית: בוולד זכר - דינו כעמוני, ובוולד נקבה - דינה כמצרית.

4. פרש"י: ומאי פגום שבשניהם - מצד

עמוני אין פסול בנקבות, רק מצד מצרי שהוולד אסור עד דור שלישי.

✓ **כ"פ הרמב"ם:** וגר מצרי שנשא גיורת עמונית - הוולד מצרי ואסור עד דור שלישי.

❖ ענפי הלכה

3. "והבת מותרת"

ח"מ: ויש גורסים "והבת מצרית", ואינו נכון שהבת כמו האם עמונית (כיון שהאם גויה).

והדרישה והב"ח - גורסים "והבת מצרית" לפי שהולכים אחר הפגום. כ"כ הט"ז.

4. "גר מצרי שנשא גיורת עמונית"

ח"מ: ה"ה נשא שאר גיורות, שהרי גיורת עמונית דינה כשאר גיורות.

"הוולד מצרי"

ב"ש: שהולכים אחר הפגום המצרי, שהרי עמונית אין בה פגם.

◀ סעיפים ט-י, כב-כג: גרים

ט

כאמ"ס: שאר כל האומות, לאחר שנתגיירו, הרי אלו כישראל,

מיד.

1. האידנא נתבלבלו כל האומות. לפיכך עמוני ומואבי ואדומי שנתגיירו - מותרין לבא בקהל מיד, דכל דפריש מרובא פריש, ואנו תולים שהוא מרוב אומות שהם מותרים מיד.
א. להרמב"ם - הוא הדין למצרי. ולהרא"ש - מצרי באיסורו עומד (עד דור שלישי).

❖ שורשי הלכה

1. מסכת ידים (ד,ז): בו ביום בא

יהודה גר עמוני ועמד לפניו בבית המדרש. אמר להם, מה אני לבוא בקהל?

אמר לו רבן גמליאל – אסור אתה.

אמר לו רבי יהושע – מותר אתה.

אמר לו רבן גמליאל: הכתוב אומר (דברים כג): 'לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי וגו'?

אמר לו רבי יהושע: וכי עמונים ומואבים במקומן הן, כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האמות, שנאמר (ישעיה י): 'ואסיר גבולות עמים ועתודותיהם שושתי ואוריד כביר יושבים'.

אמר לו רבן גמליאל: הכתוב אומר (ירמיה מט) 'ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון, וכבר חזרו'.

אמר לו רבי יהושע: הכתוב אומר (עמוס ט), 'ושבתי את שבות עמי ישראל (ויהודה)', ועדין לא שבו.

התירוהו לבוא בקהל.

א. דין מצרי בימנו

• **הרמב"ם** – אף מצרי של ימנו מותר מיד. וכ"ה בתוספתא.

• **הרא"ש** – מצרים שבו למקומם, שכתוב נתן להם קצבה, דכתיב: "מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפצו שמה" (יחזקאל כט, יג).

❖ ענפי הלכה

1. "כל דפריש מרובא פריש"

שער המלך: מהתורה רק הוודאי אסור אבל הספק מותר, ורק מדרבנן אף הספק אסור. אבל כאן "כל דפריש מרובא פריש" ואף מדרבנן מותר. וכ"ה בתוספתא (ידים).

א. "לרא"ש – באיסורו עומד"

ב"ש: וא"ת לפי דעה זו איך דרים במצרים? ותירץ המרדכי – שאינו אסור לשוב רק דרך ארץ ישראל למצרים.

"להרמב"ם... ולהרא"ש"

הרה"ג יעקב יוסף: כמי פסק מרן?

א"ר וש"ג – כהרא"ש שהוא י"א בתראה.

פר"ח – כהרמב"ם, כיון שבד"כ פוסק מרן כהרמב"ם, והוי כאילו יש כאן סתם וי"א שהלכה כסתם. כ"פ חת"ס וש"פ. חקרי לב – הוי ספק.

ולכן להלכה: כיון שעשו מעלה ביוחסין יש *עיין בעיונים-1 מה דין בימנו לנסוע להחמיר. למצרים. לנסוע כדי לבקר קברות צדיקים. לנסוע לאילת.

◀ סעיפים יא- יב, יז: עבד כנעני ועבד משוחרר

יא

עבד שהוטבל לשם עבדות - אסור בישראלית (שהרי עדיין הוא עבד). וישראל אסור בשפחה, בין אם היא שלו בין אם היא של אחר.

❖ שורשי הלכה

קידושין(סט.): חרורי (עבד משוחרר) מותר בבית ישראל.

משמע שלפני שהשתחרר אסור בישראלית.

איסור עבד ושפחה דאורייתא או

דרבנן?

דברים (כג, יח): "לא תהיה קדשה מקנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל".

פירוש האונקלוס: לא תהי אתתא מבנת ישראל לגבר עבד ולא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמה.

להלכה:

רוב הראשונים - איסורו דאורייתא כאונקלוס אבל הרמב"ם – פסק שאיסורו מדרבנן, ו"לא יהיה קדש" מיירי בבוועל פנויה לשם זנות.

יב

1. לאחר ששחררו רבו - הרי הוא כישראל לכל דבר.

2. הפקירו רבו, א. או שהניח לו רבו תפילין, או שהיה רבו שליח צבור וקראו לעלות לקרות בתורה, ב. או שהשיאו רבו ישראלית - אינו מותר בבית ישראל עד שיכתוב לו גט שחרור, ואעפ"כ חוששין לקדושיו.

3. ויש מי שאומר דאפילו לא השיאו רבו, אלא שהוא נשאה לפני רבו, חוששים לקידושיו.

א. (ה'ס"ז: וכל שכן אם הוא נשא שפחתו, דחוששין לקדושיו).

❖ שורשי הלכה

1. קידושין(סט.): משנה – לויים וישראלים חללים חרורי... – מותרים לבוא זה בזה.

פרש"י: חרורי – עבד משוחרר.

2. גיטין(לח): המפקיר עבדו יצא לחירות, וצריך רבו לכתוב לו גט שחרור.

א. שם(מ): הניח לו רבו תפילין – יצא לחירות. קראו לרבו לקרוא בתורה – יצא לחרות.

רמב"ם: וצריך רבו לכתוב לו גט שחרור.

(שם): אבל אם הוא עצמו הניח תפילין, או קרא בתורה לפני רבו לא יצא לחרות.

ב. שם (לט.): א"ר זירא א"ר – עבד שנשא בת חורין לפני רבו – יצר לחרות.

אמר ליה רבי יוחנן כל כך יש בידך ואני שונה הכותב שטר אירוסין לשפחתו: רמ"א – מקודשת, וחכ"א – אינה מקודשת?

כדאמר רבה בר רב שילא כשרבו הניח לו תפילין הכא נמי כשרבו השיאו אישה.

ומי איכא מידי דלעבדיה לא מעבד ליה איסורא (כשקדש העבד אמרין ודאי שחרור) ואיהו (שקידש שפחתו) עבד איסורא? [משמע שאם קידש שפחתו ודאי שיחררה].

אר"נ בר יצחק: הכא במאי עסקין דאמר לה צאי בו והתקדשי בו רבי מאיר סבר יש בלשון הזה לשון שחרור ורבנן סברי אין בלשון הזה לשון שחרור.

[משמע שאם רבו נשא השפחה ודאי שיחררה.

כ"פ הטור והרמ"א כאן א.3.]

הרי"ף: שקדשו רבו יצא לחרות – וכופין רבו לכתוב לו שטר שחרור. כ"פ רמב"ם והרא"ש.

כופין רבו לכתוב לו שטר שחרור

הרא"ש – ודאי דינו כמשוחרר, אלא דחיישין שיאמר רבו שלא שחררו (ויוציא עלי לעז). ולכן מותר מיד בבת חורין אלא שצריך לכתוב לו שטר שחרור.

✓ והרמ"א – הוי ספק משוחרר ולכן צריך

גט שחרור.

3. נשאה בפני רבו

הטור: אם העבד נשא בת ישראל לפני רבו דינו כמו שרבו השיאו אישה (שיצא לחרות).

ב"י – ותימה, שבגמרא (מ.) משמע דווקא כשרבו השיאו משום שלא יעשה איסור בעבדו, משאכ"כ כשהוא עצמו נשא בת ישראל לא יצא לחרות.

כ"כ בהדיא ברי"ף והרא"ש.

✓ ויש לומר: דס"ל שלענין אשת איש חיישין לקידושין. ולפ"ז אסור לשהות עמה עד שיקבל גט שחרור.

❖ ענפי הלכה

2. "עד שיכתוב לו גט" (הרמ"ה)

ב"ש: זוהי דעת הרמ"ה – שאסור לשהות עמה עד שיכתוב גט שחרור.

אבל הרא"ש – ס"ל שמותר לשהות עמה, וכן בנשא שפחתו ודאי ששחררה, אלא שצריכה גט שחרור שלא יאמר שלא שחררה.

3. "חיישין לקידושין"

ב"ש: אף שקי"ל אין שחרור אלא בשטר (יו"ד רסז/מב), מ"מ חיישין שכתב לו גט וזיכה לו ע"י אחר והעבד אינו יודע מזה.

◀ סעיפים יג-טז, יח: ממזר

יג

1. איזהו ממזר, זה הבא מאחת מכל העריות, בין בחייבי

מיתות בין בחיבי כריתות, א. חוץ מהבא מהנדה שאע"פ שהוא פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן.

❖ שורשי הלכה

1. יבמות(מט.): משנה - איזהו ממזר?

כל שאר בשר שהוא בלא יבא - **דברי ר"ע**.
✓ **שמעון התימני** אומר - כל שחייבים עליו כרת בידי שמים והלכה כדבריו.

ורבי יהושע אומר - כל שחייבים עליו מיתת בית דין.

❖ ענפי הלכה

1 א. "אע"פ שהוא פגום"

מהרש"ל: לאו פגום לכהונה אלא מקולקל.
כ"כ ת' הרא"ש וח"מ.

כ"כ ב"ש(ד"מ) - וראוי להרחיק ממנו וממשפחתו.

יב"א(ב/א): בעניין הזרעה מלאכותית

זוג שלא זכו לזרע 10 שנים, עצת הרופאים שיוציא הבעל ש"ז ויזריקו לאישה לתוך רחמה - יש להתיר, ובמקום הצורך יש להתיר אף בימי נידתה. אלא שיש להקפיד שלא יתחלף זרע הבעל בזרע אחר.

כ"פ ציץ אליעזר (ג/כז) - הזרעה מלאכותית מזרע הבעל.

ציץ אליעזר(ג/כז): דין הריון מלאכותי ודין הוולד.

הקדמה: נתעברה באמבטי

חגיגה(יד): שאלו לבן זומא - בתולה שעיברה חיישינן שמא באמבטי עיברה.

כיום: לוקחים הרופאים ש"ז של גבר ומקפידים אותה, ואישה שרוצה להתעבר מזריקים לה את הש"ז ומתעברת ויולדת.

השאלה: אשת איש שהזריקו לה ש"ז של גבר אחר האם נאסרת לבעלה, מה דין הוולד האם ממזר או כשר?

• **באשת איש כתוב:** 'וְאֵל אִשְׁתְּ עַמִּיתְךָ לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתָּךְ לְזָרֵעַ לְטַמְאָהּ כִּי' (ויקרא יח' כ).
אף שבהזרקה אין שכיבה מ"מ יש נתינת זרע, ויתכן שכוונת הפסוק שבאחד משניהם נאסרת על בעלה, שהרי אין כאן ביאת אסור.

• **מ"מ כתב:** אין ספק שלא נאסרה על בעלה, שהרי אין כאן ביאת אסור.
והראיה מ"ש הב"ח(הג' סמ"ק) - אישה נידה יכולה לשכב על סדיני בעלה וצריך להיזהר לשכב על סדיני איש זר שמא תתעבר.

ואמאי בנדה צריכה להיזהר אף מסדיני בעלה שמא תתעבר בנידתה? וי"ל כיון שאין כאן ביאת אסור הולד כשר לגמרי את תתעבר, ורק באיש זר מקפידים בגלל הבחנה, שמא ישא אחותו מאביו. **משמע** שאין בעיה של ביאת אסור בהזרקה ש"ז.

מ"מ ספר בני אהובה - אוסרה על בעלה בהזרקה ש"ז של איש זר.

• **סדר הדורות:** בן סירא היה בנו של ירמיה ואמו היתה ביתו של ירמיה שנתעברה באמבטי מש"ז של ירמיה (אביה), והיה בן כשר וצדיק גדול.
ולא נמצא כן בש"ס ובמדרשים שלנו.

ויש הרבה פוסקים דס"ל שהוא בנו לכל דבר,
ויש הסורים שהוא בנו לחומרא.

להלכה: כיון שיש בזה מחלוקת יש לאוסר
לאישה לקבל הזרקת ש"ז של איש זר. ועוד
שיש חשש שישא את אחותו מאביו
מ"מ בדיעבד לא נאסרה על בעלה כיון שאין
כאן ביאת איסור, והולד כשר.

יד

1. **האישה שהיה בעלה במדינת הים ושהה שם יותר מי"ב חדש וילדה אחר י"ב חדש - הוולד ממזר, שאין הוולד שווה במעי אמו יותר מי"ב חדש.**
2. **ויש מי שאומר - שאינו בחזקת ממזר. וכיון דפלוגתא הוא, הוי ספק ממזר.**
3. **הגה: אבל תוך י"ב חדש - אין לחוש, דאמרינן דאשתהי כל כך במעי אמו (כעובדא פרק הערל וכך כתב מהרי"ק).**

❖ שורשי הלכה

3. **יבמות(פ:):** עבד רבא תוספאה באישה שהלך בעלה למדינת הים ואישה עד יב"ח - ואכשריה.
- פרש"י:** ואכשריה - דקסבר שהתינוק משתנה ג"ח אחר גמר צורתו (נמצא נולד ל י"ב חודש).
1. **כ"פ הרמב"ם -** אבל אחר יב"ח לא תולים בבעלה (והוולד ממזר).
2. **ובה"ג -** אף אחר יב"ח אינו בחזקת ממזר, שאנו תולים בבעלה שמא בצנעה בא ובעלה.

❖ ענפי הלכה

1. **"יותר מיב"ח"**
- ברכ"י:** ואם שהה מעט אחר יב"ח - גן המלך - עד ג' ימים לא הוי ממזר, שמא לא נקלט הזרע עד יום שלישי.

אבל מהרי זאבי - יב"ח חודש מונים מיום הפרישה ולא מוסיפים ג' ימים נוספים.
כ"מ לשון המחבר והרמב"ם.

"יותר מיב"ח"

ח"מ: משמע שאם האישה טוענת שבא בעלה בצנעה תוך יב"ח ובעל ונתעברה ממנו, אם הבעל מודה פשוט שהוולד כשר. שהרי אביו של שמואל היה במדינת הים ובא ע"י שם בלילה ונזקק לאשתו ונתעברה ממנו ויצא ממנה שמואל.
ואף אם הבעל אינו כאן אפשר שנאמנת כל זמן שאין הבעל מכחישה.
ואפשר שאינה נאמנת כיון שאין הדבר מצוי שיבוא ע"י שם.

????????????????????

הרה"ג יעקב יוסף: כתב באור לציין - שבימנו אף אחר יב"ח אין הוולד ממזר ודאי, כיון שיש מטוסים, ואינו 'מחוץ לטבע' שיבוא הבעל ויבעל ויטוס חזרה.

2. "דהחודשים גורמים"

יב"א(ט/ה): אישה שנישאת כדת, ואח"כ עזבה את בעלה ללא גט ונישאה בנישואים אזרחיים לאחר. לאחר שקיבלה גט מהראשון עברו עליה 6 חודשים + 20 יום וילדה בת – הבת כשרה לבוא בקהל מס"ס – שמא נתעברה מהשני אחר גט מהראשון, והבת נולדה ל 7 חודשים, והיולדת ל 7 חודשים יולדת למקוטעין (כמ"ש הרמ"א ד/עד).

ושמא מגוי נתעברה, דכיון שהפקירה עצמה לשני לפני שנתגרשה מהראשון, הפקירה עצמה גם לגוי. וכן הורו גאוני י"ם לתלות בגוי.

ולכן הבת מותרת לבוא בקהל.

3. "הפילה בתשרי"

ות' נו"ב: מסתפק הרבה בדין זה.

ת' ברית אברהם - אפשר ליישב דין זה, שיש חזקה שכל המזנה מתהפכת שלא תתעבר ומסתמא מבעלה מדלא התהפכה, ומסייע חזקה כשרות נשי ישראל.

"הפילה בתשרי"

ב"ש: ומדמה ליולדת לתשעה למ"ד שאינה יולדת למקוטעים, מ"מ אפשר לוולד לבכות כשנולד תחילת חודש שמיני שנחסר חודשיים, כן היולדת לשבעה מקוטעין בתחילת חודש חמישי נחסר חודשיים, והיינו שהפילה בתשרי כמה ימים, ואפשר לו לבכות (ב"י).

אם יצא הקול אחר דאשתהי – לא מרע חזקתיה, שהקול יצר בגלל דאשתהי.

ואם יצא הקול לפני דאשתהי – יש להסתפק.

"דבר מכוער לא אמרינן דאשתהי"

(ת' מימוני)

ת' רקע"א: משמע שסמך על הכיעור שבסימן (יא/א), וכן מבואר בת' מימוני שכל כיעור שלא נאסר לשאילתות?????? (שם) לא נאסרה כאן, אף בשהתה יב"ח.

ומה"ט גם לא נאסרה בגלל יחוד וילדה ליב"ח.

אולם מלשון הב"ש שכתב הטעם שבכיעור אסורה בילדה ליב"ח דל"א אשתהי אלא כשיש חזקת כשרות.

משמע כיון שעשתה שלא כדין (שנתייחדה) איתרע חזקת כשרות שלה.

ולא נראה לי.

ב"מ – ואפשר שכל הנקרא כיעור בעיני העולם נחשב כמכוער לעניין זה.

ת' רעק"א: בעל שעזב את אשתו כשהייתה נידה אין ראייה שלא היתה מעוברת, דל"א מעוברת מסולקת דמים רק משהוכר עוברת.

"וחיישינן לה"

ב"מ: אישה שיש בה עדות כיעור ולא ממש עדות, וילדה קרוב לי"א חודשים (אחר שעזב בעלה), יש להתיר הוולד משם –

א. רעק"א: דינה כפרוצה ביותר שנאמנת שהוולד מבעלה.

ב. מטעם ס"ס – שמא מבעלה, ואת"ל מאחר שמא מגוי שהוולד כשר.

ג. ספק נוסף – פסול יוחסין האידנא דינו כנפשות שלא דנים שלא בפניו.

- 1. הכף הפלג הראשון:** אשת איש שיצא עליה קול שהיתה מזנה תחת בעלה, והכל מרננים אחריה - אין חוששין לבניה שמא הם ממזרים, שרוב בעילות תולים בבעל (ומותר לישא ביתה).
- א.** אבל היא בעצמה, חוששין לה משום זונה, וכהן חושש לה מדין תורה.
- ב.** (ואם בעלה כהן, חוששין על בניה שהם חללים) (מהרי"ו סימן כ"ד).
- ג.** וישראל, אם רוצה להתרחק מן הכיעור.
- 2. ואם היא פרוצה ביותר - חוששין אף לבנים.**
- א.** הגה: ומ"מ היא נאמנת לומר על בניה שהם כשרים (מהר"מ פאדוואה סימן ל"ג).
- 3.** היתה פרוצה כשהייתה פנויה או ארוסה, ולא היתה פרוצה לאחר נישואין, אע"פ שראוה מנאפת פעם אחת - בניה כשרים (ג"ר שם).

❖ שורשי הלכה

- 0. סוטה (כו:):** אמר שמואל - ישא אדם דומה (פרוצה) ואל ישא בת דומה, שהדומה באה מטיפה כשרה, ובת הדומה מטיפה פסולה (דלא ס"ל לשמואל לרוב בעילות אחר הבעל).
- ✓ **רבי יוחנן** - ישא בת דומה ואל ישא דומה, שבת הדומה בחזקת כשרות (שרוב בעילות אצל הבעל) והדומה אינה בחזקת כשרות.
- והילכתא: כרבי יוחנן
- פירש הרמב"ם:** דומה - אשת איש שיצא עליה קול שמזנה והכל מרננים אחריה.

1. דין בת הדומה:

- ✓ **רמב"ם:** בת הדומה כשרה (שרוב בעילות אחר הבעל) ומותר לכתחילה לשאתה.
- ורש"י** - מותר רק כשאי אפשר לשאת אחרת.

- א. רמב"ם:** דין הדומה עצמה חוששים לה משום זונה.
- ב. ת' מהרי"ו:** הואיל וחוששים לה משום

- זונה א"כ אם בעלה כהן חוששים לזרעה משום חללים, ובזה לא מהני אף שנאמר רוב בעילות אחר הבעל.
- כ"ד הרמב"ם וה"ה.
- 2. סוטה (כו:):** היתה פרוצה ביותר, מה דין בניה (שמא רוב בעילות אחר הנואף)?
- תיקו.
- ופסק הרמב"ם לחומרא.

חוששים לבניה

- ✓ **רש"י** - חשש ממזרות. כ"כ מהרא"י והמחבר.
- והרא"ש (בה"ג)** - פסול כהונה (שאף שבפרוצה ביותר אמרין רוב בעילות אחר הבעל).
- כ"כ הגמ"י.
- א. מהר"ם פדואה:** אף בפרוצה ביותר נאמנת לומר שוולד זה מבעלה, ורק כשאינה כאן חוששים לבניה.
- 3. מהר"ם פדואה:** אף אם היתה פרוצה ביותר בעודה ארוסה, אם לא היתה פרוצה אחר נישואין תלין בבעל אם יש זמן משנשאת עד שילדה, הואיל ולא נשמע עליה פריצות משנשאת.

דין הוולד. האם נאמר אין אישה מתעברת בביאה ראשונה, נמצא שאין כאן רוב בעילות (הראויות להתעבר) מהבעל?

כן נראה מרש"י ונמ"י – שבביאה אחת לא תולים בבעל.

אולם הר"ן כתב – שפעמים מתעברת מביאה ראשונה.

כ"כ נו"ב – בזמן הזה פעמים מתעברת האישה מביאה ראשונה.

א. "וכהן חושש לה"

ב"ש: היינו לכתחילה, אבל דיעבד שנשאה אין מוצאים.

ומ"ש (ב.) אם בעלה כהן חושש על בניה, היינו לכתחילה.

שוב"י – דווקא בקלא דפסיק בדיעבד לא תצא. אבל בקלא דלא פסיק אף בדיעבד תצא.

ולפ"ז: אישה תחת בעלה שיצא עליה קלא דלא פסיק שזינתה תחתיו ונתאלמנה ועמדה ונישאת לכהן – תצא דהוי קול שלפני נישואין.

ב. "חוששים על בניה"

ח"מ: וכאן לא מהני רוב בעילות אחר הבעל, שאם זינתה קודם שנתעברה אסורה על בעלה הכהן ואם אח"כ בא עליה בעלה נעשית חללה והוולד חלל אף שהוא מבעלה.

כ"כ ב"ש – ואם בעלה ישראל, אף שזינתה במזיד בניה כשרים אף לכהונה.

2. "פרוצה ביותר... חוששים"

ב"ש: היינו חשש ממזרות שלא שייך רוב בעילות אחר הבעל בפרוצה ביותר.

וכ"ה בפסקי מהרא"י ורש"י.

מיהו הרא"ש כתב – אמרינן "רוב בעילות" אף בפרוצה ביותר. כ"כ בה"ג, הגמ"י ומהרי"ו.

ואף אם ראוה פעם אחת מנאפת לא מקרי פרוצה לפסול בניה בממזרות (שרוב בעילות אחר הבעל).

❖ ענפי הלכה

1. "שיצא עליה קול"

ח"מ: ואף אם יש עדים שזינתה ממש בניה לא ממזרים שרוב בעילות אחר הבעל. ונקט "יצא עליה קול" משום סיפא, שאם בעלה כהן אף על רינון, חושש לה מדין תורה (של זונה). כ"כ הט"ז.

"והכל מרננים"

ב"ש: וזה חמור ממזנה בעיר (לקמן ו/טז) שאין חוששים לה (וכאן חוששים לה עצמה). לאפוקי הב"ח – שמחלק הכא איירי באשת איש ושם מיירי בפנויה.

"שרוב בעילות"

ת' חוט השני: וסומכים ע"ז אף לעניין ירושה שהבן זה בנו.

"שרוב בעילות תולים בבעל"

ב"ש: משום שהבעל מצוי לה, משאכ"כ בארוסה אפילו בא עליה הארוס ודאי, משום שאינו מצוי לה (ולא אמרינן רוב בעילות אחר הארוס).

רע"א(מהרש"ל): כשבעלה של הדומה זקן ל"א רוב בעילות אחר הבעל.

מ"מ אוצר הפוסקים – תימה, הרי לא חלקו חכמים בין זקן לצעיר, ובכל גוונא אומרים רוב בעילות אחר הבעל.

אוצר הפוסקים(לחם שערים): אישה שנבעלה מיד אחר החופה ופעם נוספת לאחר טבילה (שאז ראויה להתעבר), ויצא בעלה למדינת הים. וראו עדים שנבעלה לאחר, מה

ומ"ש הגמרא (סוטה כז.) – שחוששים לה, כ"כ הרה"ג יעקב יוסף – שאין חוששים מיירי לאיסור כהונה ולא חשש ממזרות. לבניה.

טז

1. האישה שהלך בעלה למדינת הים, ונשאת, והרי בעלה קיים - הולד מהשני ממזר גמור ומותר בממזרות.
2. ואם הראשון חזר ובא עליה קודם שגרשה השני, וילדה - הוא ממזר מדרבנן, ואסור בממזרת גמורה ומותר בממזרת מדרבנן כיוצא בו.
3. (אבל אם זינתה ואח"כ בא בעלה עליה, אין הולד ממזר) (מרדכי סוף החולץ).

❖ שורשי הלכה

כ"כ חידושי לחם אבירים ות' מהריב"ל.
[סיכום: אם הראשון החזירה אחר שהשני גירשה ונולד בן :
רמב"ם – הוולד כשר. כ"כ ב"ש בדעת התוס',
וש"פ.
ח"מ בדעת התוס' – הוולד ממזר]

3. מרדכי: אבל אם זינתה עם אחר ואח"כ בא עליה בעלה וילדה - לא הוי ממזר. כ"כ ר"י לאפוקי ר"ח דס"ל שאף סוטה שבא עליה בעלה הוי ממזר מדרבנן.

❖ ענפי הלכה

1. "מהשני ממזר גמור"
ח"מ(טור): ה"ד לפני גירושי ראשון, אבל אחר גירושי ראשון הוי רק ממזר מדרבנן.
2. "קודם שגרשה השני"
ב"ש: טעמו משום קנס שקנסה לאישה כדי שתדייק לפני נישואה, ולכן קודם שגרשה השני עדיין מעשיה קיימים לכן הוולד מהראשון ממזר מדרבנן, אבל אחר גירושי השני שבטלו מעשיה – לא קנסו אותה. אבל כשגירש הראשון וילדה מהשני עדיין הוי ממזר דרבנן, כיון שעדיין מעשיה קיימים.

1. יבמות(פז): האישה שהלך בעלה

למדינת הים ובאו ואמרו לה "מת בעליך", ונישאת ואח"כ בא בעלה –
תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה...
והוולד מזה ומזה ממזר.

פרש"י: מזה ומזה ממזר – אם ילדה משני - ממזר גמור, ואם החזירה הראשון וילדה ממנו – ממזר מדרבנן.

2. שם(פט): מבעלה ממזר – והרי

הוא בעלה?

קנסא דרבנן שיהא ספק ממזר ולא ישא ממזרת ודאי ולא ישראלית.

רמב"ם – מ"מ מותר בממזרת דרבנן.

מהראשון ממזר

✓ רמב"ם – רק אם בא עליה קודם שגרשה השני, אבל אחר שגרשה השני לא הוי ממזר, דלא גרע ממחזיר גרושתו לאחר שנישאת לאחר (שהוא רק לאו ואין בו ממזרות).

וח"מ בדעת התוס' – אף אחר שגרשה השני הוי ממזר מהראשון. ?????????
מיהו הב"ש כתב שדעת התוס' – כמו הרמב"ם.

סיכום:**הוולד ממזר**

????????????????

עדים על הגירושין או מיתת הבעל אלא קול הברה שהיא פנויה:

הר"י הלבן – החמיר על בנה מחשש ממזרות.

והר"ש – אין לחוש.

ויצא הדבר בהיתר והתירוה.

באה"ט: מי שהוציאה בעלה על חשד עם פלוני מרצונו וב"ד לא הזקיקו, כיון שלא היו עדי טומאה ולא עדי כיעור, והלכה ונישאת לנחשד וילדה – הוולד לא הוי ממזר אף לא מדרבנן (הר"י אדרבי).

3. "אם זינתה"

ח"מ: וכ"ה בתו"ס והרא"ש, דלא כר"ח שפסק שאף בסוטה הוי ממזר מדרבנן. ולא ידעתי למה הביא הרמ"א דין זה בשם מרדכי לבדו.

	מהשני		מהראשון	
	קודם גירושין הראשון	אחר גירושין הראשון	קודם גירושין הראשון	אחר גירושין הראשון
רמב"ם	ממזר גמור	ממזר מדרבנן	ממזר מדרבנן	כשר
תו"ס	ממזר גמור	ממזר מדרבנן	ממזר מדרבנן	ממזר מדרבנן

ב"ש: ואם גירשה הראשון והשני, והלכה וזינתה עם השני – הוולד לכו"ע לא הוי ממזר.

ד"מ(או"ז): האישה שהייתה נשואה ואח"כ הייתה מוחזקת כגרושה או אלמנה, אך אין

1. מי שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על אשת איש, הוולד אין לו תקנה מפני שצד ממזרות וצד כשרות מעורבים בו. א. לפיכך אסור אף בשפחה, ובניו כמותו לעולם.

❖ שורשי הלכה**1. יבמות(מה:):** א"ר יהודה – מי

שחציו עבד וחציו בן חורין הבא על אשת איש – אותו וולד אין לו תקנה, לפי שנמצא צד חירות שבו משתמש באשת איש.

פרש"י: אע"פ שאם היה כולו עבד הוולד כשר (שאין ממזרות מגוי ועבד) הכא ממזר משום צד חירות שבו, כשאר ישראל הבא על אשת איש שהוולד ממזר.

א. רמב"ם: והוולד אסור אף בשפחה (משום צד ישראל שבו), ובניו כמותו לעולם.

❖ ענפי הלכה**1. "אין לו תקנה"**

ח"מ(ר' מנחם עזריה): לפי רש"י – אין לו תקנה בבת ישראל לפי שממזר גמור הוא, אבל מותר בשפחה (שממזר גמור מותר בשפחה).

לאפוקי הרמב"ם והמחבר – אין לון תקנה כלל כיון שהוא ספק.

ודברי רש"י מוסכמים יותר

[כלומר: אין לו תקנה

לרש"י – אין לו תקנה בבת ישראל אבל מותר בשפחה.

לרמב"ם – אסור בין בבת ישראל בין בשפחה.

ב"ש: אבל יכול לישא גיורת ובניו כמותו.

יח

ישראל שנשא ממזרת, או ממזר שנשא ישראלית - הולד ממזר לעולם.

שורשי הלכה

קידושין(סו): משנה – כל מקום שיש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום שבשניהם.

ואיזהו? ... ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ונתיין.
יבמות(עח): משנה – הממזרים אסורים איסור עולם.

סעיפים יט-כא. גויים

יט

1. עובדי כוכבים ועבד שבאו על הממזרת - הולד ממזר. א. ואם באו על בת ישראל, בין פנויה בין אשת איש - הולד כשר, ופגום לכהונה.

לכהונה.

שורשי הלכה

1. קידושין(סח): הבא על שפחה וולדה כמותה מנ"ל? מדכתיב: "כי תהינה... וילדו לו". כל מקום שיש קידושין (הו-יה) קרינן "וילדו לו" (שהולד כמותו) לאפוקי שפחה שאין תופסים בה קידושין.

ב"י – וכיון שגוי ועבד לאו בני הויה נינהו לא נקרא הולד על שמם, אלא על שם בת ישראל והם ממזרים כמותה.

✓ **כ"פ הרמב"ם:** גוי ועבד שבאו על הממזרת – הולד ממזר.

א. יבמות(מה): גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר.

✓ **כ"פ הרא"ש** – הולד כשר אלא שפגום לכהונה.

לאפוקי הרמב"ם – שהולד כשר אף

ענפי הלכה

1 א. "בין אשת איש"

ת' בשמים ראש: אשת איש שנשתמדה ונשאת לגוי ונולדו לה בנים, ואח"כ חזרה לישראל – הבנים אינם ממזרים, דלא חיישינן שזינתה עם ישראל לפי שבעלה הגוי משמרה. ועוד ישראל בחזקת כשרות ולא חיישינן שהלכו אליה. ????? כפול ?????
כ"כ ת' חמדת שלמה – מעשה במדינת ישמעאל באשה שבעלה עזבה והיתה עגונה. אח"כ הלכה ונתערבה בין הגויים ולא התנהגה כיהודית כלל וילדה שם בת. ואח"כ חזרה הבת ליהדות. מה דינה האם חיישינן שנתעברה מישראל והיא ממזרת?

מישראל, ועוד שיש חזקת כשרות של ישראל
שלא הלכו אליה.
כ"פ ת' הגאון מליסא – להכשיר הבת.

תשובה: הבת כשרה. כיון שרוב המצויים
אצלה הם גויים, לא חיישינן שנתעברה

כ

1. **ממזר הבא על העכו"ם - הולד עכו"ם. ואם נתגייר - הרי הוא כישראל. ואם בא על השפחה - הולד עבד, נשתחרר - הרי הוא בן חורין.**
2. **לפיכך, ממזר נושא לכתחילה שפחה א. שקבלה עליה מצות וטבלה לשם עבדות להתיר בניו שישתחררו ויהיו מותרים בישראלית.**

❖ שורשי הלכה

1. **קידושין(סו:): משנה** – כל מי שאין לה קידושין לא עליו ולא על אחרים – הולד כמותה, ואיזהו? וולד שפחה ונוכרית.
2. **א"ר טרפון:** יכולים ממזרים לטהר עצמם. כיצד: ממזר שנשא שפחה הולד עבד, שחררו נמצא בן חורין.
- ורבי אלעזר** – חולק.
- משמע** מהגמרא שהלכה כר"ט, דרבנן סברו כמותו.
- כ"פ הרמב"ם** – והוסיף, ובזה לא גזרו על השפחה מפני תקנת הבנים.
- א. רי"ו:** ודוקא שקבלה עליה השפחה עול מצוות וטבלה לשם עבדות, שם לא כן היא גויה היא.
- הרי"ף והרא"ש:** ודוקא ממזר בשפחה, אבל ממזרת בעבד לא מהני, כיון שלעבד אין יחוס (ואין בניו כמותו).

❖ ענפי הלכה

2. **"ממזר נושא שפחה"**

ח"מ: כיון שממזרת אין לה תקנה לישא עבד, וא"כ יש בזה איסור, שהרי לפי הרמב"ם

ההיתר לישא שפחה רק משום תקנת הבנים, וא"כ כשאין תקנת הבנים אסור.
והב"ש – מיהו לר"ת מותרת בעבד, כיון שהיא ממילא קדשה ועומדת, רק שהבנים ממזרים.
וכ"ה התו"ס (גיטין מא.).

"נושא שפחה"

ב"ש: וקשה – הרי ממזר חייב בכל המצוות, איך מתירים לו לישא שפחה?
לפי הרמב"ם – איסור לישא שפחה דרבנן, לכן חכמים התירו לו משום תקנת הבנים.
ולפי ר"ת – איסור שפחה מדאורייתא, מ"לא יהיה קדש". וזה הממזר 'קדש' ועומד כיון שיצירתו בעבירה.
כ"כ הר"ן.

בבאה"ט: דין ספק ממזר האם מותר בשפחה?

- **הש"ך** – אוסר
- **רדב"ן** – מתיר, מ"מ האחרונים אסרו.
- ספר בני חייא (רבי שלמה בן עזרא):** אף לש"ך יש תקנה, שהאדון ישחרר שפחתו בתנאי שתינשא לכשר, ואז יכול ספק ממזר לשאת אותה, ממ"נ:

ובניו עבדים וכשישחררם יהיו כשרים.

אם הוא כשר – בניו כשרים.

ואם הוא ממזר – נמצא אשתו נשארה שפחה

כא

עכו"ם שבא על אמו והוליד ממנה בן, ונתגייר

אותו הבן - מותר לבא בקהל.

❖ שורשי הלכה

"ונתגייר"

"לבוא בקהל"

ב"ש: דלא שייך ממזר רק כשיש קידושין.

ח"מ: אף שלא נתגייר ובא על בת ישראל

הולד כשר, דלא גרע מגוי. כ"כ ב"ש.

כששני ההורים גרים

כב

1. גר ועבד משוחרר - מותרים בממזרת. וכן ממזר מותר בגיורת ובמשוחררת, משום דקהל גרים לא אקרי קהל, והולד ממזר. ואפילו היתה הורתו ולידתו בקדושה, כגון שהיה אביו גר ונשא גיורת, אפילו הכי מותר בממזרת.

2. ודוקא עד עשרה דורות, אבל מכאן ואילך אסור, שכבר נשתקע ממנו שם גירות ויבואו לומר: ישראל נושא ממזרת.

א. ולהרמב"ם - מותר בממזרת, וכן בן בן בנו, עד שישתקע שם גירות ממנו ולא יודע שהוא גר, ואח"כ יאסר בממזרת. אחד הגרים ואחד העבדים המשוחררים - דין אחד לכולם.

❖ שורשי הלכה

1. דברים (כג, ג): לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'.

קידושין (ע"ה ???): ת"ר -

✓ רבי יוסי אומר - גר נושא ממזרת (דקסבר קהל גרים לא איקרי קהל, והולד ממזר - רש"י).

רבי יהודה אומר - גר לא ישא ממזרת (קסבר קהל גרים איקרי קהל).

והילכתא: גר מותר בממזרת והולד ממזר.

כ"פ הרמב"ם - והוסיף, ה"ה ממזר נושא

גיורת והולד הולך אחר הפגום.

2. שם (ע"ה): ברייתא - גר עד עשר

דורות מותר בממזרת, מכאן ואילך אסור.

ו"א - עד שישקע שם ע"ז וגיות ממנו.

להלכה:

✓ הרא"ש - כת"ק, עד עשר דורות. כ"כ

הטור.

כ"פ המחבר בסתם.

יוכשר זרעו לעולם אבל בגר עמוני יש לו תקנה שתוליד בת ויוכשר זרעו.

ובספר שערי מלך: תימה על הח"מ וב"ש, הרי הרשב"א בחידושיו מתיר שפחה לגר מצרי, והביא ירושלמי שמתיר שפחה לגר עמוני.

ח"מ: גר עמוני שנשא ממזרת הולד הולך אחר הפגום שבשניהם, והוי ממזר עמוני ומותר בשפחה דלא גרע משאר ממזר.

"ומותרים בממזרת"

ב"ש: היינו שאין איסור נישואין מצד ממזרות, מ"מ אסור להרבות ממזרים בישראל כי בניו ממזרים.

"והולד ממזר"

ב"ש: אף שגר בממזרת יש קידושין ואין עבירה וצריך ללכת לפי האבא שיהא דינו כגר, מ"מ המשנה מיעטה דין זה שדינו ממזר.

א. רמב"ם – פס"ק כ"א. כ"פ המחבר בשמו.

❖ ענפי הלכה

1. "ומותרים בממזרת"

ח"מ: אף למ"ד שגר אסור בממזרת (רבי יהודה) ה"מ בגר הראוי לבוא בקהל, אבל גר עמוני שאסור לבוא בקהל לכו"ע מותר בממזרת (שהרי לא איקרי קהל).

גר אסור בשפחה שהרי חייב בכל המצוות, מיהו יש להסתפק אם גר עמוני שחייב בכל המצוות מותר בשפחה כמו ממזר, או דילמא עדיף ממזר ואסור לישא שפחה?
????????????????

הב"ש מעמיד בשני תירוצים (רמב"ם והר"ן בשם ר"ת):

לפי הרמב"ם – מותר כדי להכשיר זרעו.
לפי ר"ת – אסור, שאין יצירתו בעבירה (שאינו קדש ועומד).

מיהו ספר ברית אברהם כתב – אף לרמב"ם אין ראיה להתיר, שתקנת הבנים היא רק שלא

כשאחד מההורים גר

כג

רמב"ם: **גר שנשא בת ישראל, או ישראל שנשא גיורת -**

הוולד ישראל לכל דבר ואסור בממזרת.

כשר. כ"כ הסמ"ג.

כ"כ ח"מ שמשמע כן מהגמרא.

???? אולי בתוך [] ???????

אבל הר"ן – תימה (על טעם א.), אף שגוי הבא על בת ישראל הוולד כשר ואסור בממזרת! שאני התם שא"א להתייחס אחר אביו שהוא גוי, "דמשפחותם לבית אבותם" בישראל ולא בגוי.

רמב"ם: גר שנשא בת ישראל, או ישראל שנשא גיורת - הוולד ישראל לכל דבר ואסור בממזרת.

ה"ה – טעמו:

א. גר שבא על בית ישראל לא גרע מגוי שבא על בית ישראל שהוולד כשר ואסור בממזרים.

ב. ישראל הבא על הגיורת הרי יש קידושין ואין עבירה שהוולד הולך אחר הזכר שהוולד

והב"ש מתרץ שיטת הרמב"ם – כלל זה (שכל שיש קידושין ואין עבירה הלך אחר הזכר) נאמר רק כששניהם ישראלים (כגון כהן שנשא בת ישראל), ולא כשיש צד גר. **והרא"ה**: גר בממזרת אף שיש קידושין ואין עבירה לא הולכים אחר הזכר, אלא אחר האישה, והוולד ממזר.

אבל בגר שבא על בת ישראל כיון שאבי הוולד הגר, ישראל הוא למה לא יתייחס לאביו הגר (שיהא הוולד דינו כגר) ויהא מותר בממזרת, הרי יש קידושין ואין עבירה. וצ"ע?

והט"ז – נ"ל לפרש שיטת הרמב"ם, מה כשהיה גוי זרעו מבת ישראל יהודי כשר שאסור בממזרת, עכשיו שנתגייר ונעשה בכלל ישראל לא יהא זרעו אסור בממזרת?

◀ סעיף כ"ד: פסולי חיתון זה בזה

כד

1. ממזר נושא ממזרת. במה דברים אמורים, כששניהם ודאין. אבל אם האחד ודאי והשני ספק, או אפילו שניהם ספק - אסורים זה בזה דשמא האחד ממזר והשני אינו ממזר.
א. ראמ"ט: וכיצד ספק ממזר, כגון שבא מספק ערווה, שבא אביו על אשה שנתקדשה ספק קדושין, או שנתגרשה ספק גירושין.

❖ ענפי הלכה

1. "אפילו שניהם ספק"

באור הגר"א: טעמו, שכ"א ספקו שונה מחברו. אבל ממזר דרבנן מותר בממזרת דרבנן.

לקמן סעיף לו: הספיקות, כגון שתוקי ואסופי, אסור לבא זה עם זה, ואם נשאו לא יקיימו אלא יוציאו בגט, והוולד ספק כאבותיו. ואין לספיקות אלו תקנה, אלא שישאו מהגרים והוולד הולך אחר הפגום.

כיצד, שתוקי או אסופי שנשאו גיורת או משוחררת, או גר ומשוחרר שנשא שתוקית או אסופית, הוולד שתוקי או אסופי.

"אסורים זב"ז"

❖ שורשי הלכה

1. קידושין(עז.): משנה – כל

האסורין לבוא בקהל מותרים זב"ז. רב יהודה – אסור.

✓ ר"א אומר – ודאי בודאן מותר, ודאן בספקן, ספקן בספקן – אסור.

ואלו הם הספקות (ספקי ממזרות): שתוקי ואסופי וכו'.
גמ': הילכתא כרבי אלעזר.

קידושין(עג.): אף שמהתורה ממזר ודאי

מותר בשתוקי, דכתיב: "לא יבוא ממזר בקהל ה'", בקהל ודאי לא יבוא אבל בא בספק קהל (כגון שתוקי וכו'), אלא שחכמים עשו מעלה ליוחסין ואסורים.

ולכו"ע: ממזר ודאי מותר בנתיין, ובנים ממזרים.

ח"מ: האם הספקות מותרים בנתינים?
 לרמב"ם – מותרים, שנתינים גרים גמורים הם מהתורה, אלא שאסרו מדבריהם.
 לרש"י – אסורים, שנתין אסור מהתורה כמו ממזר.

◀ סעיף כה: פסולי חיתון זה בזה

כה

1. יבמה שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים, ונתיבמה וילדה, ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון - הולד כשר. א. יבמות (לף): ואם אח"כ חזר ובא עליה יבם ונתעברה וילדה, הולד ספק ממזר ואסור בממזרת ובבת ישראל.

❖ שורשי הלכה

השני ספק ממזר – כלומר אם יבוא עליה היבם אח"כ ונתעברה וילדה, אותו וולד הוי ספק ממזר (שאם וולד ראשון מבעלה הראשון הרי היא אשת אח שלא במקום מצווה והוולד השני ממזר, ואם לאו הוא כשר), ואסור בבת ישראל ואסור בממזרת.

1. יבמות(לה:): משנה - הכונס את יבמתו... ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבעה לאחרון, יוציא והוולד כשר, וחייבים באשם תלו'.
ב"י: כשר – ממ"נ: אם מהראשון או מהשני כשר הוא.

◀ סעיפים כו-כח: פנויה או ארוסה שנתעברה

כו

1. נאמ"ס: פנויה שנתעברה וילדה, אם אינה לפנינו לבדקה או שהיא שוטה או אילמת, ואפילו אם אומרת: 'של פלוני הוא' ואנו מכירים באותו פלוני שהוא ממזר - אין זה הולד אלא ספק, א. אפילו אם מודה אותו פלוני שנבעלה לו, שכשם שזינתה עם זה כך זנתה עם אחר, ואם אותו פלוני הוא כשר - הולד כשר.
 ב. ומ"מ אין אנו מחזיקים אותו בבנו ודאי ליורשו, אם אינו מודה שהוא בנו.
 ג. (ואפילו היתה מיוחדת לו, אינה נאמנת עליו (לעניין ירושה), ואפילו עד א' נאמן עליו כשמכחישו).

2. ראמ"ט: אבל חוששין לדבריה ואסור בקרובות אותו פלוני.

א. הגה: ודוקא פנויה. אבל אם זנתה תחת הבעל, אפילו אומרת: של פלוני הוא, והוא ממזר - אין חוששין לדבריה, דתולין רוב בעילותיה בבעל, וכשר, ומותר בקרובי אותו פלוני שאומרת עליו (פסקי מהרא"י סימן ל"ז וכן כתב בנימין זאב).

❖ שורשי הלכה**1. רמב"ם: פנויה שנתעברה וילדה...**

מקורו: קידושין(ט.ט): איזהו שתוקי? כל שמכיר אמו ואין מכיר אביו.
שם(עה): אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי, ששואלים אותה מה טיבו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת, אע"פ שרוב פסולים אצלה.

אמר רבא: הילכתא כאבא שאול.

רמב"ם: נאמנת האישה להכשיר בנה ולא לפסולו.

ה"ה והר"ן - טעמו, לפי שדבר תורה שתוקי כשר ולכן נאמנת להכשירו אף מדרבנן, אבל לפוסלו ולהתירו בממזרת לא נאמנת, שהתורה האמינה רק לאב על בנו.

לאפוקי שליטי גיבורים - דס"ל שנאמנת אף היא לומר שהוא ממזר כיון שזינתה תחת בעלה.

א. ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ?

ב. ב"י: ואין מחזיקו לבנו ליורשו - ה"ד שאותו פלוני לא מודה שהוא בנו, שאם מודה ודאי שירשו.

ג. הר"ן: אפילו פילגשו המיוחדת לו אינה נאמנת (שהוא בנו וודאי).

וכתב מהרי"ק - שאין אישה נאמנת לומר על אחד שנתעברה ממנו אע"פ שנתייחד עמה. אפילו עד אחד כשר אינו נאמן עליו אם מכחישו.

2. הטור: אין מחזיקים אותו כודאי בנו ליורשו, אבל חוששים לדבריה ואסור

בקרובות אותו פלוני.
 כ"כ הרמב"ם.

א. פסקי מהרא"י: וה"מ בפנויה שבלא"ה הוולד ספק ממזר, אבל אשת איש שהבנים בחזקת כשרים אינה נאמנת כלל על בניה לפי שתולים אותם בבעל.
כ"כ בנימין זאב - אפילו לאסור בקרובי אותו איש אינה נאמנת כשהיא אשת איש.

❖ ענפי הלכה**1. "דין הוולד"**

ב"ש: כשאומרת שהוא כשר נאמנת אפילו ברוב פסולים אצלה (קידושין עד.).

וקשה: הטעם שנאמנת, שבלא דיבורה היה ספק ממזר וכשר מהתורה, מש"ה נאמנת להכשירו. אבל כשרוב פסולים אצלה הולכים לפי הרוב והוולד ממזר ודאי, א"כ איך נאמנת להכשירו?

וי"ל: אף שרוב פסולים אצלה אם הלכה היא אצל הבעל אמרינן דהוי קבוע והוי מחצה על מחצה והוי ספק, ולכן נאמנת להכשירו.

אבל אם ידענו בודאי שהבעל בא אליה, והוי פירש ברוב פסולים אצלה ולא נאמנת (דכל דפריש מרוב פסולים פריש).

וב - סימן ו סעיף יז פסק: אף שיש רוב כשרים אצלה אם אי אפשר לבדוק אותה ממי נתעברה הוולד ספק, ודוקא שיש ממזר בעיר, שאם אין אף ממזר בעיר אין לחשוש כלל.

"מכירים אותו שהוא ממזר ... ספק"

פטור משבועה.

"היתה מיוחדת לו" (נמ"י) **שוב**

אותה כותרת??????????

ת' שיבת ציון: אלמנה שהיו לה בנים מבעלה, וזינתה עם אחי בעלה (שהוא ערוה לה) ונתעברה, וגם הוא מודה שהרה ממנו. ואח"כ הלך למקום אחר ונשאה, האם הוולד ודאי ממזר כמו שפסק הב"ש ולא חיישינן שזינתה גם מאחר?

תשובה: אף שנמ"י כתב שאפילו פילגשו חיישינן שזינתה גם מאחר (וכ"מ מהמרדכי), מ"מ ר"פ לא חששו לזה, ולכן הוולד ודאי ממזר. ואף שלא נתיר אותו בודאי ממזרת מ"מ יש עליו כל חומרות של ממזר ודאי.????

2. "אבל חוששינן... ואסור קרובות"

ת' נו"ב: פנויה שנתעברה ואומרת מפלוני הלוי, והוא מכחישה, וגם היתה דיימא עם כמה נערים. ועתה גדל בנה ועולה לתורה ללוי וגם רוחץ ידי הכוהנים, מה דינו?

תשובה: פשוט שמוחין בידו לשמש כלוי, שאינה נאמנת רק לומר שהוא כשר לקהל ולא להחזיקו כבנו של אותו פלוני. ואפילו אם יודה אותו לוי שבא עליה אלא שלא נתעברה ממנו אינה נאמנת, שהרי היתה פרוצה גם מאחרים. וכ"ש כאן שהוא מכחישה כלל.

ומה שטענו שראוי להחזיקו כלוי שלא ישא קרובי אותו לוי, אין לחוש, שהרי יש לחוש להפך שיקדש קרובי אותו פלוני ויתרוה בלא גט.

ועוד שהאיסור בקרובי אותו פלוני לא ברור, ומה שחשש הרמ"א ה"ד כשאין אותו פלוני מכחיש בפירוש שאינו בנו רק שלא הודה (שאינו כאן), אבל זה שמכחיש, בודאי נתנה לו התורה נאמנת שאינו בנו.

ב"ש: למה לא נאמנת לפסול את בנה, הרי לפי ה"ה נאמנת להכשיר כיון שבלא דיבורה הוי ספק וכשר מהתורה ולכן נאמנת להכשירו, א"כ בלא דיבורה דהוי ספק מותר בממזרת מהתורה, למה לא נאמינה לעשותו ממזר להתירו בממזרת אף מדרבנן? **ותירץ ה"ה** – שמא ישא ממזרת ודאית ויש קולא באיסור דאורייתא.

ואינו נראה לי.

א. "אפילו מודה... שנבעלה לו" (רמב"ם) **מה דין הוולד כשאינה דומה (פרוצה) מעלמא והממזר שנבעלה לו מודה?**

ח"מ – משמע שאם היא פרוצה רק ממנו הוולד אינו אלא ספק (ולא ממזר ודאי), ואינה נאמנת לפסולו כיון שיש חזקה נגדית "אישה בודקת עצמה ומזנה (רק עם כשר)" וחיישינן שזינתה גם עם אחר.

ואינו נראה – אם אינה פרוצה מאחרים ורק זה מודה שבא עליה לא חיישינן שגם נבעלה לאחרים והוא ודאי בנו, ואם הוא ממזר גם בנו ודאי ממזר.

ג. "אפילו היתה מיוחדת לו אינה נאמנת" **והח"מ:** חולק, כל שאינה פרוצה רק ממנו, הוולד הולך אחר הבעל (כמ"ש הרשב"א והרא"ש), כ"ש כשהיא מיוחדת לו שרוב בעילות ממנו.

כ"כ הב"ש – מודה במיוחדת לו שאם הבעל מודה הולכים אחר הבעל (והוי הוולד ממזר).

אלא שהרמ"א מיירי שהבעל אינו מודה. אבל באינה מיוחדת לו אפילו מודה הבעל ואינה פרוצה רק ממנו – חוששים שזינתה גם עם אחרים.

"אין מחזיקים אותו לבנו"

ב"ש(ריב"ש): אישה התובעת לאחר שהוולד ממנו שיתן לה מזונות, והוא כופר –

ולכן מוחים בידו שלא להחזיק עצמו לוי.
א. "רוב בעילות בבעל, וכשר"
ב"ש: דווקא כשבעלה אצלה (פסקי מהרא"י).
מהרי"ו: אישה שנתגרשה וילדה, הוולד - כשר מס"ס: שמא אחר גירושין נתעברה, ואת"ל לפני שמא מגוי נתעברה.
ד"מ – ומיירי שאין בעלה אצלה (שאל"כ רוב בעילות אצל הבעל).

ארוסה שנתעברה

כז

1. ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה, אם היא אומרת שמהארוס נתעברה:
א. אם הוא מודה או שאינו בפנינו - הוולד כשר. **ב.** (פ"ק: והוי בנו ליורשו. ואפילו אם הארוס אומר שאינו זוכר רק שאינו מכחישה).
ג. ואם אינו מודה, אלא מכחישה שאינו ממנו - הוולד ממזר ודאי.
2. ואם אינה בפנינו לשאול אותה, או שאומרת: 'איני יודעת ממי הוא' - הוי ספק ממזר.

ודין האישה

3. והאישה - אינה בחזקת זונה, אלא נאמנת לומר: 'לארוס נבעלתי', אפילו הוא מכחישה. והני מילי לעלמא, שאם נשאת לכהן לא תצא והוולד ממנו כשר, אבל לארוס גופיה, אסורה, דהא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.

ארוסה שנתעברה - דין הוולד ודין האישה

סיכום:

איןנה יודעת	אומרת מהארוס	
הוולד ספק ממזר	1א. הוולד כשר	הארוס מודה או שותק
הוולד ממזר ודאי	1ג. הוולד ממזר ודאי	האסור מכחיש
??	אינה זונה	<u>דין האישה:</u> אפילו ארוס מכחיש

???????????????????? לרנן הסיכום

0. יבמות(סט:): איתמר - הבא על ארוסתו בבית חמיו: רב אמר - הוולד

❖ שורשי הלכה

[**משמע** שאף שהארוס לא מודה סומכים על ר"י בשם שמואל שהלכה כר"ג להכשיר הוולד].

אמר ליה אביי: ובהא כי לא מודה מכשר רבן גמליאל? והאמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא הלכה כר"ג ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה והכא רוב פסולין אצלה?

וליטעמיר תקשי לך היא גופא, הלכה ואת לא תעביד עובדא?

✓ **אלא** מאי אית לך למימר הא לכתחלה הא דיעבד (שהלכה כר"ג בדיעבד) והא נמי כדיעבד דמי.

פרש"י: לכתחילה – כהן הבא להימלך בב"ד לא מתירים לו לכונסה, א"כ ברוב כשרים אצלה.

דיעבד – אם כבר נשאה הכהן לא תצא. **ה"נ דיעבד דמי** – שאתה בא לאסור הוולד או אותה על הארוס, שאם לא תאמינה מוציאה הארוס.

ג. הר"ן: ועוד שהלכה כר"ג – ר"ג לא מכשיר א"כ הארוס מודה, שאם הוא מכחיש הוי ברי וברי שלא מכשיר ר"ג. **אלא** ה"ק: אף שהארוס אינו כאן והרי ר"ג מכשיר.

✓ **כלומר:** ר"ג מכשיר אם אמרה שהוא מהארוס, ודוקא שהארוס מודה או שאינו כאן. אבל אם הוא מכחיש אינה נאמנת. כ"כ הרא"ש ונמ"י.

✓ **כ"כ הרמב"ם** – ואם הכחישה הארוס ואמר מעולם לא באתי עליה – הוולד ממזר, שאפילו היה בחזקת בנו ואמר בני זה ממזר נאמן.

1. סיכום: דיין הוולד כשאומרת

שהוא מהארוס:

א. אם הארוס מודה לה – הוולד כשר.

ממזר. ושמואל אמר – שתוקי.

לישנא קמא: רבא אמר – מסתברא מילתיה דרב דדיימא (פרוצה) מעלמא, אבל לא דיימא מעלמא – בתרא ידידיה שדיין ליה (והוולד כשר).

לישנא בתרא: איכא דאמרי – בבא עליה כו"ע לא פליגי דבתריה ידידיה שדיין ליה (והוולד כשר).

מחלוקתם דלא דימא מיניה אלא דימא מעלמא (אז הוולד ודאי ממזר לרב). אבל דימא משניהם – כשר.

סיכום:

לרב / לשמואל	דיימא מיניה בלבד	דיימא משניהם	דיימא עלמא בלבד
ל"ק	כשר	ממזר, שתוקי	ממזר ודאי
ל"ב	כשר	כשר	ממזר, שתוקי

2. הרי"ף:

מ"ש רב הוולד ממזר לא ממזר ודאי אלא ספק ממזר ואסור בממזרת.

ולפי שמואל, שהלכה כמותו, הוי רק שתוקי, פירוש בדוקי, ששואלים אותה למי נבעלה ואם אומרת לכשר נאמנת.

✓ **אבל** אם אמרה שאינה יודעת הוי ספק ממזר, ושמואל לא חולק בזה.

א. כתובות (יג:): ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרב יוסף. היא אמרה מיניה והוא גם אמר אין מינאי.

אמר רב יוסף למאי ניחוש לה? חדא דהא קא מודה, ועוד הא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל (שנאמת לומר לכשר נבעלתי).

והב"ש – יש לחלק בין הוולד לאמו, שאף כשהארוס לא מכחישה והוולד כשר, היא אסורה לכתחילה לכהן (כמ"ש לקמן ג.).

"הוי בנו ליורשו"

????????????????

באה"ט: אף שבסעיף כ"ו – בפנויה אף שהבועל מודה שהבן ממנו, אינו יורשו, דחיישין שמא זינתה גם מאחר! שאני ארוסה שיש יותר לתלות בארוס מבאחרים (בית הלל ופרישה).

ג. **"מכחישה... הוולד ממזר"**

ב"ש: טעמו – התורה נתנה נאמנות לאב לומר שאין הוולד בנו.

2. **"הוולד ספק ממזר"**

פרישה: ספק ממזר – ולא ודאי שמא נתעברה מגוי (כיון שאינה לפנינו).

אבל כשהארוס מכחישה והיא כאן ולא אומרת שהוולד מגוי – הוולד ודאי ממזר.

והב"ש – ל"א שמא מגוי נתעברה (ולכן הוולד הוי ממזר ודאי).

ב"ש: כשהיא אומרת שהוולד אינו מהארוס, והארוס שותק – הוולד הוי ספק ממזר על פיה. ואם הארוס מכחיש יתבאר בסכ"ט (נמ"י).

3. **"דין האישה"**

ב"ש: לא תצא – אבל לכתחילה לא תינשא לכהן שהרי דין הוולד הקודם ממזר.

"חתיכה דאיסורא"

באה"ט: ואם יש ידיים מוכיחות שמשקר, ל"א שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא (ראנ"ח).

והפת"ש – הראנ"ח אזיל בשיטת מהרא"י דס"ל דלא שייך שוויה אנפשיה חתיכה

ב. **אם** אינו מודה ואינו מכחיש – הוולד כשר (הר"ן).

ג. **אם** מכחיש – הוולד ממזר (הר"ן).

3. **דין האישה**

רמב"ם: והאישה אינה החזקת זונה אלא נאמנת לומר לארוס נבעלתי אפילו הוא מכחישה, ואם נישאת לכהן לא תצא.

ה"ה – גבי ארוס וארוסה שמכשיר ר"ג בדיעבד כשאינו כאן. הרמב"ם ס"ל שלגביה עצמה אף אם הארוס מכחישה ממש אינו נאמנת לפוסלה, אבל לגבי הארוס היא ארוסה, דשוויה נפשיה חתיכה דאיסורא.

❖ ענפי הלכה

1. **"והוי בנו ליורשו"**

ח"מ: אף שהוא ספק אין אחיו יכולים לדחותו לומר שיביא ראיה שהוא אחיהם, מאחר ש – היא טוענת ברי ואין מי שמכחישה, ויש לבן חזקת כשרות, ולכן יורש אביו, ועוד שאם לא ירש יצא לעז שהוא ממזר.

וכעין שכתב הר"ן – שאם אתה פוסל העובר הוא פורש מארוסתו והוי דיעבד.

כ"כ הב"ש – ולא חיישין שמא זינתה גם מאחר. וגם לעניין ייבום נקרא בנו והיא פטורה מייבום.

"בנו ליורשו"

ב"ח: אף שדינו כבנו, מ"מ היא אסורה לכהן לכתחילה אא"כ הוא מודה לדבריה, שאל"כ מותרת רק בדיעבד.

וח"מ – חולק עליו, מאחר שהוולד נושא ישראלית ויורש עם אחיו, א"כ גם היא הוי דיעבד וכשרה לכהן.

שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, פשוט שגם
בידיים מוכיחות שוויה אנפשיה חתיכה
דאיסורא. וצ"ע.

דאיסורא כשיש שני עדים שמשקר (ולכן גם
בידיים מוכיחות שמשקר אינו נאמן).
אבל לשיטת הרשב"א (כ"כ רשד"ם, ש"ך ות'
נו"ב) – שאפילו שני עדים מכחישים אותו

כח

1. רמב"ם: היו העם מרננים אחריה שזינתה עם ארוסה ועם
אנשים אחרים, אע"פ שבא עליה הארוס בבית חמיו - הוולד ספק ממזר,
שכשם שהפקירה עצמה לארוס כך הפקירה עצמה לאחרים.
ואם נבדקה ואמרה: לארוס נבעלתי - הולד כשר.
א. (וכן אם ידוע שהארוס בא עליה, ולא יצא קול שזנתה מאחרים – הוולד כשר).
(וכן משמע פרק אלמנה לכ"ג הביאו הר"ן ספ"ק דכתובות והמ"מ בפט"ו מהל"א א"ב).

❖ שורשי הלכה

1. יבמות(טז): איתמר – הבא על
ארוסתו בבית חמיו: רב אמר – הוולד ממזר.
ושמואל אמר – שתוקי.
לישנא קמא: רבא אמר – מסתברא
מילתיה דרב דדיימא (פרוצה) מעלמא, אבל
לא דיימא מעלמא - בתרא ידידיה שדין ליה
(והוולד כשר).
לישנא בתרא: איכא דאמרי - בבא עליה
כו"ע לא פליגי דבתריה ידידיה שדין ליה
(והוולד כשר).
מחלוקתם דלא דימא מיניה אלא דימא
מעלמא (אז הוולד ודאי ממזר לרב). אבל
דימא משניהם – כשר.

סיכום:

לרב / לשמואל	דיימא מיניה בלבד	דיימא משניהם	דיימא מעלמא בלבד
ל"ק	כשר	ממזר, שתוקי	ממזר ודאי
ל"ב	כשר	כשר	ממזר, שתוקי

רמב"ם: היו העם מרננים אחריה
שזינתה עם ארוסה ועם אנשים אחרים,
אע"פ שבא עליה הארוס בבית חמיו - הוולד
ספק ממזר, שכשם שהפקירה עצמה לארוס
כך הפקירה עצמה לאחרים.
ואם נבדקה ואמרה: לארוס נבעלתי - הוולד
כשר.

ה"ה – ביאור שיטת הרמב"ם:

▪ כל זמן שלא נבדקה האישה שהוולד ממזר
לכו"ע, ה"מ שלא ראינו שבא עליה הארוס,
אבל כשבא עליה הארוס ולא דיימא מעלמא
דאיכא תרתי לטיבותא:
(א) בא עליה הארוס, (ב) לא דיימא מעלמא
– א"צ בדיקה. אבל הלא"ה כגון שלא ראינו
שנבעלה לארוס או שדיימא מעלמא -
צריכה בדיקה, ואם לא נבדקה הוולד ספק
ממזר.

▪ ופסק הרמב"ם כל"ק לחומרא כרב. ואף
שקי"ל כשמואל ה"מ כשנבדקה, אבל כשלא
נבדקה אף שמואל מודה.

✓ סיכום בדעת הרמב"ם:

עליה – הוולד ספק ממזר (כשם שנבעלה לארוס גם נבעלה לאחר).
ואם נבדקה ואמרה לארוס נבעלתי – הוולד כשר [.

❖ ענפי הלכה

1. "כך הפקירה עצמה לאחרים"

ב"ש: ובארוס לא שייך רוב בעילות מארוס, דלא שכיח אצלה כ"כ.
ומ"ש "העם מרגנים" גרע טפי מקול, והוי קרוב לודאי.

■ כשלא נבדקה – צריך תרתי להכשיר (בא עליה הארוס ולא דיימא מעלמא).
■ אם נבדקה – הוולד כשר.

אבל הרא"ש (ראבי"ה) – פסק כל"ב (שאף בדימא מעלמא כשר ובלבד שבא עליה הארוס).

כן נוטה דעת ה"ה, וכ"ד הרשב"א. [כלומר:

רא"ש והרשב"א – כל"ב להקל, כשידוע שהארוס בא עליה אפילו דיימא מעלמא – הוולד כשר.

רמב"ם, והטור – כל"ק לחומרה, וכדעת שמואל.

דימא מניה ומעלמא, אע"פ שהארוס בא

◀ סעיפים כט-ל: הפוסל/הפוסלת זרעו/זרעה

כט1 1. **אשת איש שאומרת על העובר שאינה מבעלה - אינה נאמנת לפוסלו.**

2. **הגה:** וי"א דווקא בנשואה, שיש לבן חזקת כשרות, אבל ארוסה שאומרת על בנה שהוא ממזר, אע"פ שהארוס אומר שהוא שלו ושלא זזה ידו מתוך ידה: **וי"א** - דהבן הוי ספק ממזר. **וי"א** - דהוא נאמן (סברת הרב דבארוס מ"יר, דברי נ"י פרק אלמנה בנדון זה שהביא ב' דיעות אלו).

❖ שורשי הלכה

1. **רמב"ם:** אשת איש שאומרת על העובר שאינה מבעלה - אינה נאמנת לפוסלו.

ה"ה והר"ן – טעמו, לפי שדבר תורה שתוקי כשר ולכן נאמנת להכשירו אף מדרבנן, אבל לפוסלו ולהתירו בממזרת לא נאמנת, שהתורה האמינה רק לאב על בנו.

לאפוקי שליטי גיבורים – שחולק על הרמב"ם, דס"ל שנאמנת אף היא לומר

שהוא ממזר כיון שזינתה תחת בעלה.

2. **נמ"י:** כשהבועל טוען שהוולד ממנו והוא כשר, והיא מכחישתו:
י"א – שהוולד ספק ממזר, דהוי ברי מול ברי.

וי"א – שהוא נאמן כיון שטוען שלא זזה ידו מתחת ידה.

וכיון שהתורה האמינה לו לפסול את בנו כ"ש שנאמן להכשיר את בנו.

כ"ד הריטב"א – שהבן כשר.

לעיונים להעביר ??????????
 לארגן אחרת ??????????
 ??????????

יב"א(ח/ד): זוג שיש להם 5 ילדים והתחייב הבעל לשלם מזונות. הגיש הבעל תביעה חדשה באמצעות העו"ד שלו שמבחינה רפואית אין לו כושר פריה כלל והילדים אינם ילדיו, וממילא פטור הוא מהמזונות. והאישה צנועה וכן מודה הבעל שאשתו צנועה. הבעל החזיק בילדים במשך זמן רב. לאחר בדיקה רפואית מסתבר שבבעיה זו בד"כ לא יולדים למעט מקרים יוצאי דופן. **תשובה:** הילדים הם בניו וחייב במזונותיהם, והאישה כשרה לבעלה.

א. ריב"ש: לעולם אין לתלות בזנות האישה, וכל שאפשר לתלות הילדים בבעלה אפילו על צד הרחוק תולים. ובמיוחד אם האישה צנועה. והראיה מה שהשו"ע(ד/יד) הכשיר הילד כשילדה ליב"ח.

ב. בעלה החזיק בילדים שהם בניו, ועכשיו חוזר בו שאינו נאמן.

כ"פ הרמ"א(ה/כט): והא דאב נאמן על בנו היינו דווקא שלא היה לו חזקת כשרות על פי האב, אבל הוי ליה חזקת כשרות על פי האב שוב האב - אינו נאמן עליו רק בסהדי (ר"י בשם הרמ"ה).

ג. יש סיוע מהרופאים שפעמים יכול להוליד במצבו אף שאינו שכיח (שהרי אף לידה אחר יב"ח לא שכיח).

ולכן: נדחה ערעור הבעל.

ד"מ – באשת איש שהיא נשואה אף בלא טענת בעלה הוולד כשר, וכ"מ מהרמב"ם.

✓ונמ"ר – מי"ר בארוסה שאין לה חזקת כשרות (דל"א רוב בעילות אחר הבעל) אפ"ה הארוס נאמן כשטוען ברי.

❖ ענפי הלכה

1. "אינה נאמנת"

ב"ש: ואף אם ודאי זינתה תולין בבעל ואינה נאמנת לפוסלו (כמ"ש סכ"ו).

יב"א(ז/ו): אישה שלפי דבריה נישאת בחופה וקידושין, ואח"כ נפרדה ממנו ע"י ערכאות (בלא גט) וחיה עם אחר ונולדה בת, הבת כשרה לבוא בקהל (שאינה ממזרת) – כיון שום הוכחות שנישאה כדת (שאין בידה כתובה ולא עדים), ועוד שמא נתעברה מגוי ואולי מבעלה הראשון נתעברה כי לפעמים היה מבקרה וכן טוענת האישה שהבת מבעלה הראשונה.

***עיין עיונים-2** בסוף הסימן, בעניין הנ"ל.

2. "אבל ארוסה... י"א... וי"א"

ב"ש: ואם בודאי בא עליה הארוס ולא דיימא מעלמא – לכו"ע אינה נאמנת לפוסלו.

"י"א... וי"א"

ב"ש: העיקר כי"א שהארוס נאמן. וכן פסק הריטב"א כ"פ ח"מ.

ואם הארוס לא כאן והיא אומרת שממזר הוא – אינו אלא ספק ממזר, כמ"ש סכ"ו בפנויה רוב פסולים אצלה.

האב שפוסל בנו.

כ"ט

1. אבל האב שאומר על העובר שאינו ממנו, או על אחד מבניו שאינו בנו - נאמן לפוסלו והוא ממזר ודאי. א. ואם יש בנים לבן - אינו נאמן אף על הבן.
2. ואם היא אומרת: מעובד כוכבים או מעבד נתעברתי - הולד כשר שאין הבעל יכול להכחישה בזה.
3. הגה - ר"י *פס' הרא"ה*: והא דאב נאמן על בנו היינו דווקא שלא היה לו חזקת כשרות על פי האב, אבל הוי ליה חזקת כשרות על פי האב שוב האב - אינו נאמן עליו רק בסהדי.
4. האב שאמר על בנו שהוא ממזר, וחזר אח"כ ונתן אמתלא לדבריו למה דבר בתחילה כך - נאמן (מהר"מ מרזבורק).
5. *תה"ד*: הא דאב נאמן על בנו היינו במי שהוא בחזקת אביו, כגון באשתו נשואה, אבל פנויה שאומרת: 'זהו בן פלוני', והוא אומר שמממזר נתעברה - אינו נאמן לפוסלו והיא נאמן עליו להכשירו.

❖ שורשי הלכה

1. קידושין(מז): והאומר בני זה

ממזר -

ת"ק - אינו נאמן. *✓*רבי יהודה - נאמן.

גמ': מ"ט דרבי יהודה? דתניא: *"כִּי אֶת הַבָּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יָפִיר לְתֵת לוֹ פִּי שְׁנִים בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אָנוּ לוֹ מִשְׁפָּט הַבָּכֹרָה"* (דברי כא, יז), יכירנו לאחרים שהוא הבכור (ממילא בנו הגדול ממזר).

*✓***מכאן** אר"י - נאמן אדם לומר זה בני בכור וגם נאמן לומר זה בני בן גרושה.

וחכ"א - אינו נאמן.

הרי"ף והרא"ש: הלכה כרבי יהודה (כמו שפסקו בב"ב כז:): שנאמן לפסול את בנו.

א. **יבמות(מז):** תניא - רבי יהודה אומר נאמן האב על בנו קטן, ואינו נאמן על בנו גדול. קטן היינו כשאין לו עדיין ילדים, גדול כשיש לו כבר ילדים. כ"כ הרי"ף והרא"ש.

ב"י - משמע כשיש לבן ילדים אינו נאמן אפילו על בנו. כ"כ תוס' וה"ה.

2. **רמב"ם:** ואם היא אומרת: מעובד כוכבים או מעבד נתעברתי - הוולד כשר שאין הבעל יכול להכחישה בזה.

ה"ה - טעמו כדלעיל, כשהיא פנויה ואומרת על הוולד שהוא כשר נאמנת אפילו ברוב פסולים אצלה, **ה"ה** שיכולה לתלות בגוי, שהרי הוולד ספק מגוי וכשר וספק מישראל וממזר, ובספק היא נאמנת להכשירו.

מקרים שבהם יש מחלוקת אם האב

נאמן:

(א). **נאמנות האב במקום שאין בכור**

הגמ"י(בה"ג ור"ת) - נאמן לפסול בנו דווקא כשאומר על הקטן בכור וממילא פסל את הגדול (שהרי למדנו מ"יכיר" שהוא בבכור). כדאיתא (ב"ב קכח:): האומר על תינוק בין הבנים "זה בני בכורי" - נאמן כרבי יהודה, שאע"פ שפוסל לגדול.

■ שער המלך – כשהיא טוענת שממנו נתעברה והבעל טוען שהוא ממזר – הוי ודאי ממזר שלא חיישינן שמא מגוי נתעברה (שהרי היא טוענת שממנו ולא מגוי).
אבל כשאינה טוענת כלום (או שאינה כאן) – הוי ספק ממזר שחיישינן שנתעברה מגוי. ואין מחולקת רמב"ם וטור.

"נאמן לפוסלו"

ת' רעק"א: טען שאשתו נטמאה ויש עדי כיעור ומערער על הוולד שאינו בנו, שהרי כמה שבועות לא היה בביתו וגם כשחזר לא בא עליה, וגרשה וילדה אח"כ בן. היא תבעה אותו הערכאות שיזון את הבן ושם הוא התחייב. (ואח"כ נשא אישה אחרת ונולדו שני בנים והבכור מת ??????????).
בנוסף יש עדים שאמר הבעל שבעל אותה כשחזר אך לדעתו לא נתעברה ממנו אז.
בן זה גדל ומבקש עתה שיתירו לו לבוא בקהל (אף שאביו אומר שאינו ממנו)?
יש להתירו ע"פ ג' צדדי היתר:

א. לפי בה"ג – אין האב נאמן רק ע"י הכרת בכורה, שאמר שהקטן בכור וממילא זה ממזר, וכאן הרי הבכור מהשנייה מת ואין הכרת בכורה.

ב. ע"פ תו"ס רי"ד – האב נאמן רק כשהיא לא מכחישה אותו (כגון שמתה שלא נבדקה) אבל כאן שהיא מכחישה אותו – אינו נאמן (שלא כשער המלך לעיל).

ג. ע"פ הרי"א"ן – האב נאמן רק כשאומר שהוא ממזר שבא על הערווה וילדה בן זה, או שהוא בן גרושה שאז מעיד על בנו, אבל לומר שאינו בנו והוא ממזר (שאשתו זינתה עם אחר) – אינו נאמן, שהרי אינו בנו שיעיד עליו.
וכ"ד הראנ"ח.

אבל במקום שאין בכור שאין "יכיר" לא נאמן לפסול בנו אפילו אשתו פרוצה ביותר, דרוב בעילות אחר הבעל.

לר"י נראה – שכל גוונא נאמן לפסול בנו אפילו בלא הכרת בכור. כ"פ הרא"ש.

(ב). נאמנות שהבן ממזר מזנות

הג' אלפסי – אין האב נאמן לפסול את בנו אא"כ אומר שהוא בנו שנולד לו מהערווה (שהוא בא על הערווה ונולד בן זה, שאם אשתו זינתה אינו בנו ואין נאמן עליו).

והטור – חולק, בכל גוונא נאמן. כ"כ שאר הפוסקים.

4. מהר"ם מריזבורק: ראובן כעס

על אשתו ואמר שבת שילדה אשתו אינה ביתו אלא ממזרת, ועמד וגרשה. לאחר זמן רוצה להחזירה, ואומר שאמר כן בגלל שכעס עליה – אם נותן אמתלא לדבריו נאמן.

❖ ענפי הלכה

1. "על עובר שאינו ממנו..."

ממזר ודאי

כ"ד הטור – שהוולד ממזר ודאי.

וברמב"ם יש סתירה: האם לא פלפול ??????????

בהלכה טו"ט – האב נאמן לומר שאינו בנו אלא ממזר – דינו כממזר ודאי.

ובהלכה יט – אמר שאינו בנו (ולא הזכיר שהוא ממזר) – ה"ז בחזקת ממזר (ספק ממזר)?

■ ת' נו"ב – כשהאב טוען שאינו ממנו אך לא טוען שהוא ממזר – הוי ספק ממזר ואסור בממזרת.

אבל כשטוען שהוא ממזר – הוי ודאי ממזר.

ת' רעק"א: במקור הדין (תה"ד) משמע שהעיקר החילוק כיון שהיא פנויה, אבל בנשואה לו נאמן גם לומר ממי נתעברה (ולכן אם אמר על בן אשתו שנתעברה מהגוי נאמן ואינו ממזר).

זה אינו – שהתורה האמינתו לומר **'בני זה בן גרושה'**, שהרי הוא אביו של הבן, אבל כשאומר ממי נתעברה, הרי אומר שאינו בנו ולכן לא נאמן לומר ממי נתעברה, רק נאמן לומר שאינו בנו.

[כלומר: אם זה בנו, כגון שאמר 'בן גרושה' יכול לספר גם מה טיבו של הוולד. אבל כשאינו בנו נאמן רק לומר שאינו בנו (מ"יכיר") אבל לא לספר מה טיבו (ממי נתעברה)].

סיכום: מתי אין האב נאמן לפסול בנו?

א. במקום שאין "יכיר" יש מחלוקת –
- הגמ"י (בהג. רת) – אינו נאמן רק כשיש "יכיר".

- ר"י והרא"ש – נאמן.

ב. רי"ו והרמ"ה: כשהיה לבן חזקת כשרות ע"פ האב שוב אין האב נאמן לפסול בנו.
ג. תה"ד: כשאין האב נשוי לאם (כגון פנויה) לא נאמן עליו.

ד. לפי הריא"ז – נאמן האב לפסול את בנו רק שזה שאומר שזה בנו (כגון שבא על הערוה) והוא ממזר.

* **עיין עיונים-3**, האם בדיקת רקמות מוכיחה על אבהות.

* **עיין עיונים-4**. תוקף בדיקת D.N.A בהלכה.

ועוד שהרי יש עדים שבא עליה ושמה נתעברה ממנו.

ועוד שמה נתעברה מגוי שהוולד כשר לבוא בקהל.

"והוא ממזר ודאי" (הטור)

ב"ש: משמע שאם היא לא טענה שמגוי נתעברה, אנו לא חוששים שמגוי נתעברה. אבל הרמב"ם שכתב – שהוא **בחזקת** ממזר (ספק ממזר) י"ל שחושש שמה נתעברה מגוי. כ"כ ה"ה.

מיהו כבר כתבתי דל"א שמה נתעברה מגוי (שהדבר לא מצוי).

ות' רעק"א – חולק על הב"ש, חוששים לגוי, ואין כאן מחלוקת הטור והרמב"ם. ואף שהיא לפנינו ואינה טוענת אנו חוששים ולכן אסור בממזרת ודאית.

כ"ד מהרי"ט, ת' נו"ב. (???) מניין הטור לכאן (???)

3. "הו"ל חזקת כשרות – אינו

נאמן עליו"

יב"א: זוג נשואים 25 נשים ולהם ילדים שהבעל טיפל בהם והחזיקם כילדיו. עכשיו טוען הבעל שאין לו כושר הפריה כלל כי אין לו ביצים באשכים, ולדעת הרופאים אינו מסוגל ללדת, ולכן טוען שהילדים אינם שלו ופטור ממזונותיהם – **יש להכשיר** הילדים ולחייב הבעל במזונותיהם. כיון ש –

א. ע"פ הרפואה ישנם מקרים שאנשים כאלה מסוגלים ללדת (שפעמים הביצים נכנסו לבטן).

ב. כיון שהאב החזיק בילדים כילדיו שוב אינו נאמן לומר שאינם ילדיו (כמ"ש הרמ"א בשם הרמ"ה), ועוד שהאשה מחזקת לצנועה.

5. "אבל פנויה" (תה"ד)

ל

1. רמ"ט: האומר על עצמו שהוא ממזר - נאמן לאסור עצמו בבית ישראל (ה"ה - דשוויה אנפשיה חתיכה דאיסרא) ואסור בממזרת עד שיודע ודאי שהוא ממזר, ובנו כמוהו. **א.** ואם יש לו בני בנים, אינו נאמן לפסול אלא לעצמו.

◀ סעיפים לא- לד: אסופי ושתוקי

לא

1. אסופי שנאסף מהשוק - הוי ספק ממזר, כגון שאין הוכחה שלא הושלך לשם מיתה.
2. אבל אם יש הוכחה שלא הושלך לשם מיתה:
א. בין שיש הוכחה בגופו, כגון: שהוא מהול, או שאיבריו מתוקנים ומיושרים כמו שעושים לנערים, או שהוא משוח בשמן, או ששמו לו כחול בעיניו, או תלו לו קמיע.
ב. בין שיש הוכחה במקום, כגון: שנמצא במקום שרבים מצויים שם, או שתלוי במקום באילן שאין החיה מגעת שם והיה סמוך לעיר, או שנמצא בבית הכנסת הסמוך, או בצידי רשות הרבים
אין בו משום אסופי, כיון שחוששין עליו לשומרו, ולא הושלך שם אלא משום רעבון.

❖ שורשי הלכה

- 1. קידושין(ט):** עשרה יוחסין עלו מבבל: כהני, לויי, ישראלי, חללי, גרי, וחרורי, ממזרי, נתיני, שתוקי, ואסופי... גרי וחרורי ממזרי ונתיני שתוקי ואסופי, כולם מתרים לבוא זה בזה.
 מאי אסופי? כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא אביו ולא אמו.
קידושין(עד): משנה - ואלו הן הספקות: שתוקי, אסופי וכותי.
2. שם(עג): (כשיש הוכחה שלא הושלך

לשם מיתה הוא כשר, כגון:)
א. כשיש הוכחה בגופו:

אמר רבא בר ר"ה: מצאנו מהול אין בו משום אסופי (שאם לא היה כשר לא היו טורחים למולו), משלטי הדמיה (אבריו מתוקנים) אין בו משום אסופי, שייף משחא ומלא כוחלא, רמי חומרי (קשרים שעושים לרפואה לתינוק), תלי פיתקא ותלי (קמע של כתב), קמיעא (של עיקרון) - אין בו משום אסופי.

ב. כשיש הוכחה במקומו:

תלי בדיקלי (תלו התינוק בענף של דלק): אי

ואת"ל שהוא ממיעוט ישראל שהוא ספק ממזר – ספק ממזר מותר בישראל.

2. "אבל יש הוכחה"

ת' נו"ב: קשה, אף שיש בו כל ההוכחות ויצא מדין אסופי, עדיין שתוקי הוא (והוא ספק ממזר), ומה חילוק בין שתוקי לאסופי? וי"ל שתוקי אמו ידועה ודנים גם עליה, ולה הוא קבוע כמחצה על מחצה ופסולה לכן אף העובר פסול.

אבל אסופי שדנים רק על העובר (שהרי הוריו לא ידועים) הוולד הוא 'פריש' ואין שום חשש רק ריעותא שהשליכו אותו למיתה – הוא כשר כיון שהרוב כשרים אצלה. [כלומר: כאשר אין לו דין אסופי אף אינו שתוקי והוא כשר לגמרי].

ולפ"ז: אף בשתוקי אם לא נבדקה אמו עד שמתה שאז דנים רק על הילד, והילד נקרא פריש – הרי הוא כשר שהרי אמו לא השליכה אותו אלא גידלה אותו.

אבל ספר קהילת יעקב לגאון מליסא – חולק על הנו"ב (בשתוקי) שהוולד לא נקרא פריש, שהרי בתחילה שהלכה האם לבעול כבר אז נוצר ספק אצל האם והזרע שבתוכה, ומה בכך שאח"כ פירש הוולד.

גם ת' מהרי"ט – חולק על הנו"ב.

כ"כ ת' חמדת שלמה בספר ב"מ, וכ"מ ברמב"ם – שאף שלא נבדקה אמו הוולד שתוקי.

[כלומר: בשתוקי שאמו לא נבדקה ומתה

נו"ב – הוולד כשר.

קהילת יעקב – דינו כשתוקי. כ"מ מהרמב"ם.

יב"א(י/י): פנויה שקיבלה זרע מבנק הזרע ונולד לה ילד – יש להתיר הילד, ואם היא בת מותרת אף לכהן.

מטיא ליה חיה (יכולה חיה להגיע אליו) יש בו משום אסופי אם לאו אין בו משום אסופי.

בי כנישתא סמיכתא למתא ושכיחי ביה רבים (שמו הילד בבית כנסת סמוך לעיר שמצויים בו רבים) אין בו משום אסופי ואם לאו יש בו משום אסופי.

אמר אמימר: האי פירא דסופלי (נמצא בחפירה העשויה להטיל שם גרעיני תמרים למאכל בהמות) יש בו משום אסופי.

חרפתא דנהרא (נתנוהו בעריבה והשליכתהו לאמצעית הנהר מקום שהספינות עוברות תמיד) אין בו משום אסופי (אין בו משום אסופי דלכך טרחה להוליכו עד חריפות הנהר שיעברו ספינות שם וימצאוהו). פשרי יש בו משום אסופי (מקום שיפוע הנהר ע"י הפשרת שלגים שאין דרך ספינות לעבור שם יש בו משום אסופי).

צידי רשות הרבים אין בו משום אסופי רשות הרבים יש בו משום אסופי.

❖ ענפי הלכה

1. "אסופי"

מהריב"ל: גויה שהביאה ילדה ואמרה שיהודית נתנה לה להניקה ונעלמה, ומכרה את הילדה לישראל – דינה כגויה וכשתטבול הוי גיורת.

"אסופי – ספק ממזר"

קידושין(עג): אסופי הוא ספק ממזר ומהתורה מותר לבוא בקהל, שממזר ודאי לא יבוא הא ספק יבוא. אלא שחכמים אסרוהו משום מעלה ביוחסין.

יב"א(ח/יג): מי שאימץ תינוק מחו"ל שהוריו אינם ידועים (שיש בו חשש אסופי) – יש להתירו ע"י גיור מכוח ס"ס:

שמא – הוא מגויה (שהם הרוב שם) ועל ידי גיור הוא כשר.

*ועיין בעיונים-5 טעמים להיתר.

לב

1. הוולד שהיה מושלך בדרך, ובא אחד ואמר: 'בני הוא ואני השלכתיו' – נאמן, וכן אמו נאמנת.
- א. נאסף מן השוק, ובאו אביו ואמו ואמרו: 'בנינו הוא' – אין נאמנים הואיל ויצא עליו שם אסופי.
2. ובשני רעבון – נאמנים, שמפני הרעב השליכוהו והם רוצים שיזונו אותו אחרים ולפיכך שתקו עד שנאסף.

❖ **שורשי הלכה**

1. **קידושין(עג:):** א"ר אבא א"ר – כל זמן שהוא בשוק אביו ואמו נאמנים עליו.
- א. נאסף מן השוק – אין נאמנים. מ"ט? אמר רבא – הואיל ויצא עליו שם אסופי.
2. **ואמר רבא:** ובשני רעבון אע"פ שנאסף מהשוק – נאמנים.
- פרש"י:** בשני רעבון – שהרבה נשלכים, לא רצו חכמים לפסולו מחמת יציאת הקול.
- הר"ן:** אביו ואמו נאמנים – פירוש או אביו או אימו.

לג

1. האסופי שנמצא בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראלים, בין שהיה רוב עובדי כוכבים או רוב ישראל – הרי זה ספק עובד כוכבים לעניין יוחסין. א. קידש אישה – צריכה גט מספק (שמא ישראל הוא).
2. הטבילוהו ב"ד לשם גרות, או שטבל משהגדיל – הרי הוא לעניין יוחסין כשאר אסופים הנמצאים בערי ישראל, שאין הטבילה מועלת אלא להוציאו מידי עובד כוכבים (אבל עדיין הוא ספק ממזר).

❖ **שורשי הלכה**

1. **כתובות(טו:):** תנן (מכשירים, מ"ז) עיר שישראל וגויים דרים בה, ומצא בה תינוק מושלך: אם רוב גויים – גוי. אם רוב ישראל – ישראל. מחצה על מחצה – ישראל.
- כתובות(טו:):** ה"מ לעניין להחיותו אבל ליוחסין לא.
- פרש"י:** להחיותו – לפרנסו משום וחי אחיך עמך.
- ✓ **רמב"ם:** ליוחסין לא – וה"ז ספק גוי.
- א. **הטור:** ואם קידש אישה צריכה גט מספק.
- כ"פ הרמב"ם.
2. **כתובות(יא:):** אר"ה – גר קטן (שאין לו אב) ב"ד מטבילין אותו דזכות הוא

לו. הגדיל יכול למחות.

א. לעיל: אבל לא לענין יוחסין

כ"פ הרמב"ם: ואם הטבילוהו ב"ד לשם גירות הרי לענין יוחסין דינו כשאר אסופי (שהוא ספק ממזר) שאין טבילה מעולת רק להוציאו מדין גוי. [ולכן אם יש בו סימן שאינו ממזר, כמ"ש סל"א, מותר בישראלית אחר שטבל, ולא חיישין שנושא אחותו.

אבל הראב"ד – ברוב גויים מותר בבית ישראל אחר שטבל ומותר בממזרת כדין גר. כ"ד ה"ה שכתב – מותר בבית ישראל אחר שנתגייר מס"ס: שמא גוי הוא ונתגייר ומותר בבית ישראל. ואת"ל ישראל היה שמא אינו ממזר. ואף שאסופי דינו כספק ממזר, כיון

שמהתורה ספק ממזר מותר בישראל ורק חכמים אסרוהו כאן שיש ס"ס לא גזרו.

ב"ש: ביאור דברי הרמב"ם –

לענין יוחסין לא – שאין לייחסו אחר ישראל כשר, וכ"ז שלא טבל חיישין שגוי הוא. **אבל** אחר שטבל חיישין שישראל הוא ודינו כאסופי, ואף שרוב גויים מ"מ לענין ממזרות חיישין.

❖ ענפי הלכה

2. "כשאר אסופי" (רמב"ם)

ח"מ: והראב"ד הכשירו לאחר שהתגייר (ברוב גויים, לפי שאין ממזרים בגויים) כ"ד ה"ה. ותימה על המחבר שלא הזכיר דעה זו.

לד

1. ראב"ם: אם לא טבל ולא הטבילוהו ב"ד:

- א. היה רוב העיר עובדי כוכבים – מותר להאכילו מאכלות אסורות.**
- ב. היה רובן ישראל – מחזירים לו אבידתו כישראל.**
- ג. מחצה על מחצה – מצוה להחיותו (פירוש לפרנסו) כישראל, ומפקחין עליו את הגל בשבת, והרי הוא לענין נזקין ובכל ספק המוציא מחבירו עליו הראייה.**
- 2. הגה – פט"ו:** וי"א דאפילו ברוב עובדי כוכבים, מפקחים עליו הגל בשבת ואין מצווין להחיותו (פירוש לפרנסו) אלא ברוב ישראל.

❖ שורשי הלכה

1. מסכת מכשירים (מ"ז): עיר

שישראל וגויים דרים בה, ומצא בה תינוק מושלך:

אם רוב גויים – גוי. **אם** רוב ישראל – ישראל. **מחצה** על מחצה – ישראל.

כתובות (טו): מחצה על מחצה ישראל – א"ר שמצוה להחיותו אבל ליחוסין לא.

רוב גויים – גוי, לענין פיקוח נפש אינו כן. ומותר להאכילו נבלות.

רוב ישראל – ישראל להחזיר לו אבדתו.

מחצה על מחצה – ישראל לנזקין.

פרש"י: פיקוח נפש אינו כן – שאפילו ברוב גויים מפקחים עליו את השבת, שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב. **להאכילו נבלות** – וכ"ש שאין מחזירים לו

אבדתו ולנזקין.

לטוב – אפילו ברוב ישראל:
שור ישראל שנגח שורו - פטור
שורו שנגח של ישראל – משלם חצי נזק

סיכום:

מחצה על מחצה	רוב ישראל	רוב גויים	
כגוי	כגוי	כגוי	ליוחסין
מפקחים	מפקחים	מפקחים	פיקוח הגל
מחיים	מחיים	-	להחיותו
-	-	מותר	להאכילו נבלות
-	מחזירין	אין מחזירין	אבדתו
כסף	-	כסף	לנזקין

נקודות מחלוקת בין הרמב"ם והטור:

א. לפקח עליו את הגל

לרמב"ם – ברוב ישראל או מחצה על מחצה מפקחים את הגל, אבל ברוב גויים אין מפקחים.
ולטור – בכל גוונא מפקחים, כמו הגמרא כאן.

ה"ה: הרמב"ם סמך על הגמרא ביומא(פד): שבפירש הולכים אחר הרוב אף בפיקוח הגל, וכאן שנמצא התינוק דינו כפירש וא"כ ברוב גויים אין מפקחים.

ב. להחיותו ולפרנסו

לרמב"ם – ברוב ישראל או מחצה על מחצה מצווה לפרנסו ולהחיותו.
לטור – רק ברוב ישראל.

ג. לנזקים

לרמב"ם – במחצה על מחצה כסף והממע"ה.

ענפי הלכה

1 א. "רוב גויים – מתור להאכילו

נבלות"

ב"ש: וכ"ש שאין מחזירים לו אבדתו. ולעניין נזקין: חייב נזק שלם שדינו כגוי ברוב גויים.

כ"כ התו"ס, וכ"מ מרש"י.
כ"כ ה"ה – לפי שאין לו חזקה והוא עצמו לא יודע אם ישראל הוא.

ב. "רובן ישראל – מחזירים לו"

אבדתו

ב"ש: לעניין נזקים אם שור ישראל נגח שורו משלם לו נזק שלם כמועד (כיון שרוב ישראל).

וה"ה והטור – פסקו שאין משלם כיון שאין הולכים בממונות אחר הרוב.

ואף שבמציאה מחזירים לו אף שלא הולכים בממון אחר הרוב! לפי שאין למצא חזקה מעליא, שאין הממון שלו.

"מחזירים לו אבדתו"

ת' ברית אברהם: אף שייאוש שלא מדעת באבידה אינה ייאוש (כאביי)! כאן בשתוקי צריך לשלם לו דמהני ייאוש שלא מדעת לשיטת הרמב"ם, וצ"ע.

ג. "מחצה על מחצה – מצווה להחיותו"

ב"ש: ואין מחזירים לו אבדתו כיון שאין רוב ישראל, ואומרים לו הבא ראיה שישראל אתה.

"ולעניין נזקין – ככל ספק ממון"

מוחזק בממונו כיון שהספק הוא על גופו אף בממון הולכים אחר הרוב.
וברוב ישראל – שנגח שור ישראל לשורו לא חייב לשלם שאין הולכים בממון אחר הרוב.

ח"מ: וברוב גויים – דינו כגוי גמור ואם נגח שור של ישראל משלם נזק שלם אף בשור תם (ולא כישראל שמשלם חצי נזק). ואף שהוא

סיכום: ???????????

מחצה על מחצה	רוב ישראל	רוב גויים	ליוחסין
כגוי	כגוי	כגוי	פיקוח הגל
מפקחים	מפקחים	לא מפקחים לטור והרמ"א מפקחים	להחיותו
מחיים. לטור והרמ"א לא מחיים	מחיים	-	להאכילו נבלות
-	-	מותר	אבדתו
אין מחזירים	מחזירים	אין מחזירים	לנזקים
כספק	מקבל נזק שלם והטור, ח"מ – אין מקבל כלל	חייב נזק שלם	

סעיף לה: נאמנות חיה על הוולד

לה

1. נשים שילדו בבת אחת (ויש גורסים "בבית אחד"), **אשת כהן ולוי** וישראל וממזר - נאמנות החיה לומר: זה הבן כהן הוא, או לוי, או ממזר, מפני שלא הוחזק ואין אנו יודעים יחוסם.
א. במה דברים אמורים, כשהוחזקה נאמנות ולא ערער עליה אדם. אבל אם ערער עליה אפילו אחד, ואמר: 'בשקר מעידה' - אינה נאמנת והרי הבן (זה שדנים עליו) בחזקת כשר ואין לו יחוס.

נאמנות.

❖ שורשי הלכה

פרש"י: נשים שילדו בבית אחד כהן לוי ישאל נתין וממזר.
לא יצא ערער – לאמור זה בנו של הממזר.
גמ: ערער דמאי, אילימא ערער חד?

1. קידושין (עג): תנו רבנן - נאמנות חיה לומר זה כהן לוי זה נתין וזה ממזר.
א. במה דברים אמורים שלא קרא עליה שם ערער אבל קרא עליה ערער אינה

כשר, אבל אם אינו כשר יכול עד אחר להכחישו אף במילתא דעבידי לגלויי.

■ **נמ"י** – אף בעד פסול (כגון אישה שהעידה שמת בעלה של פלונית) דינה כשנים רק כאשר ב"ד כבר פסק על פי דבריה. וכאן (בחיה) עדיין לא פסקו ב"ד על פיה.

"בשקר מעידה"

ב"ש: הרמב"ם מפרש שהערער על עדות החיה עצמה.

ה"ה - לפ"ז לפעמים הוא לטובת הוולד כשאמרה החיה שהוא ממזר והוא מערער שזהו כשר.

אבל קשה: איך מהני ערעור (כשאומר שהוא ממזר), הרי בקידושין (עג:) נתנו טעם שיכול לערער כיון שאין לוולד חזקת כשרות. וא"כ איך יכול גם להכשירו?

וי"ל כיון שגם חזקת פסול אין לו נאמן להכשירו.

"בחזקת כשר"

ח"מ: יש לדקדק, מאחר שיש ודאי ממזר באותו בית א"כ הו"ל קבוע כמחצה, וא"כ למה אין דינו של הילד כספק ממזר כמ"ש סל"ג?

והב"ש – תירץ, כיון שאין חזקת פסול על הוולדות עד אחד נאמן להכשיר (כל וולד בפ"ע) שאומר וולד זה אינו ממזר.

והאמר רבי יוחנן אין ערער פחות משנים? **אלא** ערער תרי.

ואיבעית אימא לעולם אימא לך ערער חד וכי אמר רבי יוחנן אין ערער פחות משנים הני מילי היכא דאיתא חזקה דכשרות אבל היכא דליכא חזקה דכשרות חד נמי מהימן נאמן. **כ"פ** הרי"ף והרא"ש והרמב"ם - שגם עד אחד נאמן לערער.

הר"ן: נאמנת החיה – ולא מדינא אלא כיון שא"א בעינן אחר האמינות חכמים.

קרא ערער

רש"י - ערער על הוולד שהוא ממזר.

✓רמב"ם – ערער על עדות החיה.

❖ ענפי הלכה

1. "נאמנת החיה"

פת"ש(מל"מ): לפי ה"ה אם החיה קרובה לוולד אינה נאמנת לומר ממזר הוא להתירו בממזרת, וצ"ע.

2. "אפילו אחד"

ב"ש: הקשה הר"ן – הרי כל מקום שהאמינה התורה לעד אחד דינו כשנים, איך עד אחר יכול להכחיש לחיה?

■ **ותירץ** – דווקא במילתא דעבידי לגלויי חשוב כשנים, אבל כאן החיה נאמנת לפי שא"א בלא"ה (ואין הדבר עשוי להתגלות), מש"ה עד אחד יכול להכחיש.

■ **והרמב"ם** – עד אחד חשוב כשניים בעד

◀ סעיפים לו-לז: הספקות

לו

1. **הספיקות, כגון שתוקי ואסופי - אסור לבא זה עם זה, ואם נשאו לא יקיימו אלא יוציאו בגט, והוולד ספק כאבותיו.**

א. ואין לספיקות אלו תקנה, אלא שישאו מהגרים והוולד הולך אחר הפגום.

3. הלכה: כיצד: שתוקי או אסופי שנשאו גיורת או משוחררת, או גר ומשוחרר שנשא שתוקית או אסופית - הוולד שתוקי או אסופי.

❖ שורשי הלכה

1. קידושין(עז): משנה – האסורין

לבוא בקהל מותרים לבוא זה בזה זה.

רבי אליעזר – ודאן בודאן מותרים, ודאן בספקן, ספקן בודאן, ספקן בספקן – אסורים לבוא זב"ז.

פרש"י: ודאן בודאן מותרים – כגון ממזר בנתין.

ודאן בספקן – ממזר בשתוקי.

ספקן בספקן – שתוקי בשתוקי.

אסורים – שמא זה כשר וזה פסול.

כ"פ הרמב"ם – ואם נשאו לא יקיימו.

א. הטור: ואין להם תקנה אלא שישאו מהגרים (דגר מותרת בממזרת – שם ח:).

ב. והוולד הולך אחר הפגום (כדתנן: כל מקום שיש קידושין ויש עבירה הוולד הולך אחר הפגום).

❖ ענפי הלכה

1. "הספקות"

ח"מ: הרמב"ם פסק – שהספקות מותרים בנתינים דס"ל שמהתורה הם גרים גמורים ואינם אסורים רק מד"ס (שפסק כל"ק דרבא יבמות עו:).

אבל רש"י – אוסר שתוקי בנתין. דס"ל שנתין אסור מהתורה אף אחר שנתגייר כמו ממזר (שפסק כל"ב דרבא שם). כ"ד הטור.

אבל לכו"ע: ממזר ודאי מותר בנתין (קידושין ט:). ולא ידעתי למה השמיטו המחבר!

לז

1. הלכה: כל מדינה שיש בה שפחה או גויה שראויה לילד, הואיל והאסופי הנמצא בה - ספק גוי או עבד, כשישאו גיורת הרי זו ספק אשת איש.

2. וכן השתוקי שנשא אשה שאפשר שתהיה ערווה לו - הרי היא בספק אשת איש, שאין קדושין תופסין בעריות.

א. ואיזו אשה שאפשר שתהיה ערווה עליו? כל אשה שאביה או אחיה קיים כשנתעברה אמו (שיש חשש שבאו על אמו ונולד הוא, נמצא שאישה זו אחותו מאביו),

ב. וכל אשה שנתגרשה או נתאלמנה, שמא היא אשת אביו או אשת אחי אביו.

	<u>ביאור הלכה:</u> 1. אם יש במדינה שפחה או גויה שראויה לילד, יש חשש שהאסופי (שאין אביו ואמו ידועים) מהן, ולכן הוי ספק עבד או גוי. ולכן כשישא גיורת (שהרי הוא מותר רק בגיורת) הוי אשתו הגיורת ספק מקודשת (שמא הוא יהודי והקידושין תפסו, ושמא הוא גוי ואין קידושין תופסים) והוי ספק מקודשת. 2. וכן שתוקי (שאביו לא ידוע) כשישא אישה אפשר שאשתו ערוה עליו (כגון שהיא אחותו מאביו, שאביו נשא אישה ונולדה אשתו, דהוי אחותו מאביו), ולכן הקידושין הוי ספק (שאם היא ערוה עליו אין קידושין תופסים בערוה). א. <u>כיצד</u> יתכן שתהיה אשתו ערוה עליו (בלי שהוא ידע)? אישה שאביה או אחיה היו בחיים כשאמו של השתוקי נתעברה ונולד השתוקי, שחוששים שבאו אלו על אמו ונולד הוא, ואישה זו אחותו מאביו. וכן אם אשתו היתה גרושה או אלמנה מאיש אחר, חיישין שמא היתה אשת אביו או אשת אחי אביו.	

3. הגה: הקראים - אסור להתחתן בהם, וכולם הם ספק ממזרים, ואין מקבלים אותם אם רוצים לחזור (ב"י מצא כתוב בתשובת ר' שמשון).
א. אבל האנוסים החוזרים לדת ישראל - נ"ל שמותר להתחתן בהם כמו בשאר גרים (הנ"ל).

❖ שורשי הלכה

3. כתב רבנו שמשון: הקראים אסור להתחתן בהם, לפי שמקדשים לפי ההלכה (כסף או ביאה) אבל לא מגרשים לפי ההלכה, ונמצא שנישאת לאחרים כשהיא עדיין אשת איש ובניה ממזרים.

א. ד"מ - אבל האנוסים החוזרים לדת מותר להתחתן בהם, ול"ד לקראים שאין להם קידושין לפי שמתנהגים בחוקי הגויים שאינם מקדשים כדת משה וישראל, ואין לחשוש לנישואין שלהם.
 כ"כ הריב"ש

❖ ענפי הלכה

1. "ספק אשת איש"

ח"מ: היינו כשלא טבל (והוא ספק גוי) ולכן אסור בגיורת.

2. "שתוקי שנשא אישה... ספק

אשת איש"

ב"ש: שתוקי שאין בו חשש ממזרות (כגון שאמרה לכשר נבעלתי) מותר לישא אישה ולא חוששים שמא ישא אחותו. כ"פ הרמב"ם.
וקשה: למה כאן חוששים שאשתו ערוה לו, ואף דאיירי בשתוקי שיש בו חשש ממזרות מ"מ לעניין קידושין למה חיישין שישא ערוה? מנלן לרמב"ם דין זה?

3. "אין מקבלים מהם"

ח"מ: שמא ישאו נשים וירבו ממזרים.

כ"פ יב"א(ח/יב) – יש להתיר את הקראים לבוא בקהל.

ת' נו"ב: מי שנשא קראית, גם למחמירים יש לקהל ב' ב' אופנים:

א. פירשה ממקום קביעותה כשהיתה קטנה שלא היתה בת דעת (דמקרי שפיר פריש).

ב. או שנולדה חוץ למקום קביעותה מטעם פריש, שהרי ידיעת האיסור נולדה חוץ למקום קביעותה.

משמע שגרים משבע אומות ונתינים מותר לקבל אלא שאסור להתחתן עימהם, ולא חיישינן שישאו ישראלים, כיון שאין חשש ממזרות.

"וכולם הם ספק ממזרות"

והרדב"ז: חולק, קידושי קראים בפני עדיהם אינן קידושין לפי שהם פסולי עדות, שהקראים מחויבי כריתות שהם שבועלים נידות ומומרים. לפיכך אין חשש ממזרות ומותרים לבוא בקהל. כ"כ מהריק"ש.

עיונים

1. הרה"ג יעקב יוסף שליט"א:

א. נ"מ נוספת במחלוקת רמב"ם והרא"ש אם בימנו מותר לנסוע למצרים – דברים (יז, טז): "... לא תספון לשוב בדרך הזה (מצרים) עוד" [האיסור לפני שסנחריב בבלב האומות]. לפי הרמב"ם – בימנו אין איסור לשוב מצרים, כיון שסנחריב בבלב האומות. ולפי הרא"ש – אסור, שהרי מצרים חזרו.

טעם באיסור לחזור מצרימה:

הבח"י – כיון שמיצריים עם פרוץ. א"כ כיום לפי הרמב"ם מותר לשוב למצרים, שהמיצריים המקוריים גלו. **מרדכי** – באותו מסלול אין לחזור. לפ"ז במטוס מותר לחזור.

ריטב"א – האיסור דוקא בזמן המקדש, אבל היום לכו"ע מותר לחזור.

וי"א – דוקא מא"י למצרים אסור, אבל משאר ארצות למצרים מותר.

להלכה: מותר לצאת למצרים כשיש סיבה מוצדקת (ולא לצורך טיול).

ב. לצאת למצרים לבקר קברות הצדיקים:

פרי הארץ – מותר, ומה שהגמרא התירה לצאת לחו"ל ל' ג' דברים, הוא ל"ד ג' דברים, ה"ה לכל דבר מצווה מותר לצאת לחו"ל

כ"פ ברכ"י, שע"ת וכפה"ח.

וי"א – שרק לצורך ג' דברים שמנתה הגמרא מותר. וכ"מ מהירושלמי – שאסרה לצאת לחו"ל לצורך יבום.

להלכה: אם עושה זאת לצורך מצווה 'נטו' מותר, אבל אם גם רוצה לטייל אין להתיר.

ג. דין אילת, האם כא"י או חו"ל?

הגבול הדרומי הוא נחל מצרים (ועבר עצמונה ויצא נחל מצרים והיו תצאות הגבול ימה זה יהיה לקם גבול נגב – יהושע טו, ד).

ישנה מחלוקת מהו נחל מצרים:

מהריק"ש – נחל מצרים הוא הנילוס. כן תרדם יונתן בן עוזיאל. כ"כ רש"י והריטב"א. לפ"ז אילת מא"י ומתר לנסוע לשם.

וי"א – שנחל מצרים הוא ואדי אל עריש.

כ"ד הרב סעדיה, כפתור ופרח, רדב"ז. וכ"מ מהרמב"ם. ולפ"ז אסור לנסוע לאילת להלכה: ראוי להחמיר.

2. יב"א(ז/ו): אישה שלפי דבריה נישאת בחופה וקידושין, ואח"כ נפרדה ממנו ע"י ערכאות (בלא גט)

וחיה עם אחר ונולדה בת, הבת כשרה לבוא בקהל (שאינה ממזרת). הטעמים :

א. כיון שאין שום הוכחות שנישאת כדת, אין לה כתובה ולא עדים – לא נאמנת לומר שנישאת כדת לאסור את ביתה (וכמ"ש השו"ע ד/ט), שיתכן שנישאה שלא כדת או שהעדים היו פסולים (דבר המצוי באותם מקומות).

ב. שמא כן קיבלה גט מהראשון, ואין לה נאמנות לומר שלא קילה גט לפסול ביתה.

ג. ועוד שמא נתעברה מגוי, כיון שבאותה סביבה פרוצים והדבר מצוי שתתעבר מגוי. וא"כ יש כאן ס"ס אף שאינו שקול (שמא לא היתה נשואה כדת. ושמא נתעברה מגוי שהוולד כשר)

ד. האישה טוענת שבעלה הראשון היה מבקרה לפעמים, ולדעתה הבת מבעלה הראשון.

ועל כן יש להשכיר הבת לבוא בקבל.

3. נשמת אברהם: בדיקת רקמות להוכחות הורות

לקחת מדרך 54 לשפץ ???????????

4. נשמת אברהם: תוקף בדיקת D.N.A בהלכה.

מהו D.N.A : החומר הגנטי הבסיס של הגוף מורכב מסלילים הדוקים מאוד של D.N.A שכולל בתוכו אלפי גנים (כ 100,000) המסודרים ברצף מדויק, והו יחודי לכל אדם. את הסליל ניתן לראות רק במיקרוסקופ בהגדלה של 30,000.

ע"פ המדע אפשר לקבוע ע"י השוואת D.N.A זהותו של האדם (כגון לזהות חלל ע"י השוואת שיערה שלו שנמצאה על המסרק מול חלקים מגופו). אפשר גם להשוות D.N.A של ההורים מול D.N.A של הילד כדי לקבוע מי הוריו של הילד. אומנם אין הממצאים ברורים בצורה חותכת. אפשרות טעות בבדיקה זו כאשר נעשית ע"י מומחים היא קטנה ביותר (אחד למיליון), אבל עדיין יש טעויות.

דעות הפוסקים:

בית הוראה להר"ש ואזנר: הבדיקה צריכה להיעשות רק ע"י מומחים ובהתייעצות ב"ד מומחה. להלן המסקנות להלכה:

א. לעניין לקבור חלקי הגופה בקבר אחד – יש להתיר על סמך בדיקת ה - D.N.A.

ב. לנהוג אבלות: ברווק אפשר להסתמך, אבל נשוי שאם ישבו עליו שבעה יבואו גם להתיר אשתו – אין להקל.

ג. לקביעת ממזרות: אין להסתמך על בדיקה זו שאין זה בנו אלא ממזר.

ד. הרשעה: אין להרשיע אדם על סמך בדיקה זו, שלפי היהדות מרשיעים האם ע"פ שני עדים בלבד.

ה. להתיר עגונה: בדיקה מגוף האדם על עצמו יש לה דין סימן כמעט מובהק, ובהצטרף צדדים נוספים יש להתיר אשתו. אבל השוואת בין הגופה להוריו אינו אלא סימן בנוי.

והגרש"ז גולדבג שליט"א – מתיר בעגונה, לפי ש –

א. בדיקת ה - D.N.A נחשבת כסימן מובהק, שהסיכוי שיהיו שני אנשים עם אותו D.N.A הוא **אחד ל 10 ביליון**. אלא שיש טוענים כיון שהבדיקות לא נעשו על **כל הנבראים** מאדם הראשון אין להקיש אל הכלל.

ב. אומנם ראינו כמה דוגמאות בחז"ל שסמכו על הרוב (רוב סטטיסטי) אף שלא נבדקו כולם, כגון: (1). סומכים על טביעת עין לזהות את המת, מכוח הנחה שאין פרצופיהם דומים אף שלא בדקו זאת בכל האנשים שבעולם, וכן מחזירים אבדה פ טביעת עין. (2). כל הדוגמאות של רובא דליתא קמן: רוב בהמות כשרות (אף שלא בדקו כל הבהמות שבעולם), רוב מתעברות יולדות וכו'.

ג. ההבדלים שיש בין בני אדם ב D.N.A שלם הוא מגדלות הבורא, אף שנברא אדם יחידי לכל אדם D.N.A שונה. ואפשר לזהותו באופן חד ערכי. **ולכן יש להתיר אשתו על סמך בדיקת ה D.N.A** **כ"כ נשמת אברהם** להתיר בשם הגרי"ש אלישיב זצק"ל.

5. יב"א(ו/י): פנויה שקיבלה זרע מבנק הזרע ונולד לה ילד – מה דין הוולד.

א. כיון שהיא פנויה, רוב רובם אצלה (בין גוי או ישראל) בכלל היתר שהוולד כשר, אף שיש פסולי חיתון (כגון ממזר) בעיר, הוי מיעוטא דמיעוטא.

ב. משעה שנלקח הזרע מהתורם הוי מבחינת פריש, וכיון דפריש מרובא דכשרים פריש – ולכן הוולד כשר.

ג. אין לוולד דין אסופי, כל שלא הושלך למיתה אין דינו כספק ממזר. כ"כ ישועות יעקב, ת' נ"ב ושאר הפוסקים.

ד. ואם ילדה בת יש להתירה אף לכהן מכוח ס"ס: שמא - מזרע ישראל נתעברה, ואת"ל מגוי – שמא הלכה כהרמב"ם שגוי הבא על בת ישראל הוולד כשר אף לכהונה. וכ"ש בימנו שהם רק כהני חזקה (כמ"ש מהרשד"ם).

ה. כ"פ אגרות משה – להתיר הבת לכהונה כיון שהעיבור לא היה דרך ביאה. **ולכן יש להתיר הוולד ואף לכהונה.**

סיכום הסימן

א: ממזרים ונתינים אסור לבוא בקהל עד עולם (יבמות עח:).

• **איסור נתינים** (יבמות עו. לא תתחתן בהם בז' אומות)

רבא בל"ק – דווקא בגיורתם אבל נתגיירו

מותרים, מלבד נתינים שדוד גזר עליהם. **רבא** בל"ב – בגיורתם אין חתנות איסור דאורייתא.

להלכה:

רמב"ם – כל"ק שאיסורם לאחר גיור **מדרבנן**.

רמב"ן ורשב"א – כל"ב שאיסורם **מהתורה**, ודוד רק הוסיף על כל צאצאם.
ר"ת – כל"ב שאסורים מהתורה **לעולם**, ודוד גזר שישתעבדו בהם.

ב: עמוני ומואבי (אחר שנתגיירו) אסורים לעולם ונקבותיהם מותרות מיד (יבמות עו:)

ג: מצרי ואדומי עד ג' דורות הוא ובנו, נכדו כבר מותר (שם).

ד: מצרית מעוברת שנתגיירה – בנה מצרי שני (עח:).

ה: ישראל שבא על אחת מאלו קודם שנתגיירו הולד כמותה, **שכל מקום שאין לה עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמותה** (קידושין יו:).

ואחד מאלו שבא על בית ישראל (חוץ ממזר) הולד כר לקבל (יבמות מה: גוי ועבד הבא על בת ישראל).

• **ת' בשמים ראש:** אשת איש שהתאסלמה והתחתנה עם ישמעאל ונולדו לה ילדים – הילדים כשרים.

א. ולא חיישינן שבא עליה גם ישראל והולד ממזר.

ב. בעלה משמרה.

• **מנ:** אלא שפגום לכהונה (חילוקי גרסאות כמ"ש הרי"ף – שם).

רמב"ם – גורס הוולד כשר אף לכהונה.

והרא"ש – גורס הוולד פגום לכהונה.

רמב"ן: לכן הוולד ספק כשר ולא תינשא לכהן.

ב"ש: ולכן אם נישאת לכהן לא תצא שהרי לרמב"ם כשר.

ו: נתגיירו ונשאת לישראל או לישראלית – הוולד הולך אחר הפגום, **שכל מקום שיש קידושין ויש עבירה הוולד הולך אחר הפגום** (קידושין יו:).

ולכן גר עמוני או מצרי שני שנשא בת

ישראל:

הבת – כשרה (ממ"נ: אם עמונית כשרה מיד, ואם מצרי שני – הוי מצרי שלישי).

הבן – הוי מואבי (יבמות עז:).

• **מנ:** נישואים בתוך עצמם: מצרי שני שנשא מצרית ראשונה – הולד שני (יבמות) עח. 'אשר יוולדו' תלה בלידה).

אשר יוולדו תלה בלידה:

רש"י – פירוש תלה באישה.

רמב"ם – תלוי בבעל ובאישה.

נ"מ: מצרי ראשון שנשא מצרית שניה.

לפי רש"י – הוי שלישי, הולכים אחר האם.

כ"פ המחבר בשם י"א

לפי הרמב"ם – כיון שאחד מהם ראשון הולד שני

כ"פ המחבר בשם הרמב"ם.

ג,ח: התחתנו אחד עם הנשי בגיותם – הולכים לפי האב. אבל התחתנו בגיותם הולכים אחר הפגום (יבמות עח:).

ולכן בגיותם:

עמוני נשא מצרית – הולד עמוני.

מצרי שנשא עמונית – הולד מצרי.

אחר שהתגיירו:

גר עמוני שנא גיורת מצרית – ולד עמוני.

גר מצרי שנשא גיורת עמונית – הולד מצרי.

ט: שאר האומות (לא אדומי, מצרי מועבי) לאחר שנתגיירו הרי הם כישראל מיד (רמב"ם).

י: האידנא נתבלבלו כל האומות ולכן כולם מותרים מיד (כלים ד,ד – בא סנחריב ובלבל האומות).

• **מנ:** דין מצרי:

רמב"ם – אף המצרים מותרים שנתבלבלו.

רא"ש – מצרים אסורים, לפי ששבו למקומם (מקץ 40 שנה אקבץ את מצרים).

יא: **דין העבד** – עבד כנעני אף שהוטבל לעבדות אסור בישראלית. וישראל אסור בה

(קידושין ט. מותרים לאחר שחרור).

• איסור עבד ושפחה:

אונקלוס ור"פ – אסור מהתורה, לה תהיה קדשה בישראל.

רמב"ם – מדרבנן.

יב: שחררו רבו – הוי ישראל (קידושין ט. חרורי)

דוגמאות נוספות שמשחרר העבד: הפקירו רבו, הניח לו רבו תפילין, קראו לס"ת השיאו בת ישראל (גיטין לח-מ).

מ"מ כופין חברו לכתוב לו גט שיוכל לשאת בת ישראל (רי"ף, רמב"ם ורא"ש).

דין ממזר

יג: ממזר הוא הבא מחייבי כריתות ומיתת ב"ד (יבמות מט. דלא כר"ע).

יד1: אשה שילדה אחר יב"ח שבעלה במדינת הים (יבמות פ:).

כ"פ הרמב"ם – עד יב"ח כשר אח"כ ממזר.

בה"ג – אף אחר יב"ח תולים שבעלה בא בצנעה ובעל.

כ"פ המחבר בשם יש מי שאומר.

ומסיים המחבר: כיון שיש בזה מחלוקת הוי ספק ממזר.

יד2: הגה: (מה שתוך יב"ח הוולד כשר) דווקא כשלא ראו דבר מכוער, שאל"כ חיישין (ת' מימוני).

• ת' רקע"א: הבעל שעזב את אשתו נידה וילדה לא חיישין, שיש מעוברות שרואות דם (קודם שהוכר העובר).

• הגה: ילדה 5 חודשים מלאים ויום מחודש קודם ויום מחודש הבא אחר שחזר הבעל – אינו ממזר (מהר"י מינץ).

הפילה אחר 5 חודשים (לא מלאים) והתינוק בכה ואח"כ מת – לא חוששים שזינתה, שיתכן שאחר 5 חודשים מסוגל לבכות

(הר"י דוראן).

טו: אשת איש שיצא עליה קול שמזנה תחת בעלה והכל מררנים – אין חוששים לבניה, שרוב בעילות אחר הבעל (סוטה כו:).

• דומה ובת דומה (סוטה כו:).

שמואל – דומה מותרת ולא בת דומה (דל"א רוב בעילות אחר הבעל).

ר"י יוחנן – ישא בת דומה (רוב בעילות). כ"פ המר' והמחבר – אין חשש ממזרת על בניה שרוב עלילות אחר הבעל.

• רוב בעילות אחר הבעל:

- אוצר הפוסקים: אף שהבעל זקן אמרין רוב בעילות לאפוקי מהרש"ל דס"ל שבבעל זקן ל"א רוב בעילות.

- אוצר הפוסקים: אישה שנבעלה ע"י בעלה מיד אחר החופה (שאין אישה מתעברת מביאה ראשונה), ואח"כ נבעלה שוב אחר טבילה ובעלה הלך למדינת הים ואח"כ זינתה – האם תולים רוב בעילות אחר הבעל והוולד כשר?

מרש"י ונמ"י – משמע שבביאה אחת (הראויה להתעבר) לא תולים בבעל.

מ"מ הר"ן – אף בכה"ג תולים, פעמים מתעברת מביאה ראשונה.

• מרנ: והאישה עצמה חוששים לה משום זונה להאסר על בעלה (רמב"ם).

הגה: ולכן בניה מכהן חוששים לחללים (מהר"י).

• מרנ: היתה פרוצה ביותר – חוששים אף לבניה (סוטה כז:).

• חוששים לבניה:

רש"י – חשש ממזרות (ול"א רוב בעילות). רא"ש – פסולים לכהונה, אבל לישראל אמרין רוב בעילות אף בפרוצה ביותר.

טז: שמעה שמת בעלה ונישאת לאחר וחזר בעלה – הוולד משני וודאי ממזר, ואם

• האם ספק ממזר מותר בשפחה:הש"ך – אסור. רדב"ז – מותר.

ספר בני חיי: אף להש"ך יש תקנה, שהאדון ישחרר שפחתו על תנאי שתנשא לכשר, ואז מותר ממ"נ (אם הוא כשר הרי בניו כשרים). ולא לא – הרי זה נושא שפחה ומשחרר ילדיה והם כשרים).

כא: גוי שבא על אמו והוליד ונתגייר הבן – הוא כשר (הגמ"ר).

כב: גר ועבד משוחרר מותרים בממזרת, וכן ממזר מותר בהם משום דקהל גרים לא אקרי קהל, והוולד ממזר (קידושין כב:).

• עד כמה דורות מותר בממזרת (קידושין עה:).

והרא"ש – כת"ק, עד 10 דורות.

רמב"ם – כ"א, עד שישקע שם ע"ז וגיות ממנו.

כ"פ המחבר בשם 'והרמב"ם'.

כג: גר שנשא ישראלית או הפוך – הוולד ישראלי ואסור בממזרת (רמב"ם).

• טעם הרמב"ם:

ה"ה – גר שבא על בת ישראל לא גרע מגוי שבא על בת ישראל שהולד אסור בממזרת. וישראל הבא על הגיורת כיון שיש קידושין ואין עבירה הולכים לפי הזכר.

הר"ן – תימה, למה גר הבא על בת ישראל הוולד ישראלי והרי כיון שיש קידושין ואין עבירה הולכים אחר הזכר, והבן גר שמותרת בממזרת? נאמרו שני תירוצים:

ט"ז – מק"ו אם כשהיה גוי זרעו כשר, כשהתגייר כ"ש שכשר.

הב"ש – הכלל כשיש קידושין ואין עבירה הולכים אחר הזכר דווקא כששניהם ישראל (כהן לו ישראל, ולא כשיש צד גרות) והראיה גר בממזרת הולד ממזר ולא הולכים אחר הזכר.

כ"ד: ממזר ודאי נושא ממזרת ודאית, אבל הספקות אסורים זב"ז (קידושין עד. כ"א).

חזר ראשון ובא עליה קודם שיגרשה השני – ממזר מדרבנן (יבמות פט: למה מבעלה שני ממזר).

דוקא קודם שגירשה השני, אבל אח"כ כשר (רמב"ם).

הגה: אבל אם לא נשאה השני, רק זינתה ובא בעלה עליה – אין הולד ממזר (תו"ס, לאפוקי ר"ח דס"ל דהוי ממזר מדרבנן).

יז: מי שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על בת ישראל – אין לוולד תקנה (יבמות מה:). ולכן אסור אף השפחה (רמב"ם).

יח: ישראל שנשא ממזרת או הפוך – הולד ממזר (קידושין יו:).

יט: גוי ועבד שבאו על הממזרת – הוולד ממזר (רמב"ם שהוולד נקרא על שמה).

גוי ועבד שבאו על בת ישאל – הוולד ישראלי (יבמות מה:). אלא שפגום (רא"ש לאפוקי הרמב"ם).

כ: ממזר שבא על גויה/שפחה – הוולד גוי/עבד ואם התגייר/השתחרר – הולד כשר (קידושין יו:). כל שאין לה לו עליו ולא על אחרים – הולד כמותה, גויה/שפחה).

לפיכך ממזר נושא לכתחילה שפחה (סוט. רבי טרפון).

ובתנאי שטבלה וקיבלה מצוות כאישה (רי"ו).

• רמב"ם ולא גזרו על השפחה מפני תקנת הבנים (כיון שאיסור שפחה מדרבנן).

ולפי ר"ת – שאיסור שפחה דאורייתא (לא תהיה קדשה) טעם ההיתר כיון שגם הממזר קדש ועומד לכן התירו לו שפחה.

• הרי"ף והרא"ש: אבל ממזרת בעבד לא מהני כיון שהולד נקרא על שמה – ממזר ואין כאן תקנת הבנים.

ב"ש – וה"מ לשיטת הרמב"ם שאסורה בעבד, אבל לר"ת מותרת בעבד כיון שהיא קדשה ועומדת רק שבניה ממזרים.

נתעברה אחר גירושין, ושמה נתעברה מגוי.

בז: ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה ואומרת שהוא מהארוס:

אם הארוס מודה – הוולד כשר (כתובות יג:). ואף אם שותק – הוולד כשר (הר"ן).

הגה: והוא בנו ליורשו (הר"ן).

ואם אינו מודה – הולד ודאי ממזר (הרי"ף). **ודין** האישה עצמה שאמרה לארוס נבעלתי – אינה זונה, אפילו הארוס מכחישה. ואם נישאת לכהן לא תצא (רמב"ם).

[ב"ש – וה"מ בדיעבד, אבל לכתחילה לא תינשא לכהן].

מ"מ לארוס אסורה דשויה עצמה חתיכה דאיסורא (ה"ה).

כת: ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה, והיא אומרת שהוא מהארוס (יבמות סט:).

רב אמר – הוולד ממזר. ושמואל אמר – שתוקי.

שני לשונות בדברי רבא:

✓ל"ק – מחלוקתם דווקא בפרוצה מעלמא (לרב – ממזר, לשמואל – שתוקי).

אבל לא פרוצה מעלמא – לכו"ע הוולד כשר. **ל"ב** – כשפרוצה מעלמא וגם ממנו – הוולד כשר.

כשפרוצה רק מעלמא: לרב – ממזר, לשמואל – שתוקי.

להלכה:

✓רמב"ם – הלכה כל"ק לחומרא:

אם אמרה לארוס נבעלתי – הוולד כשר. לא נבדקה – צריך תרתי להכשיר (בא עליה הארוס, ולא פרוצה מעלמא).

רשב"א **והרא"ש** – כל"ב להקל. כשידוע שהארוס בא עליה אפילו פרוצה מעלמא – הוולד כשר.

כט:1: האם שפוסלת בנה

אשת איש שאמרה על העובר שאינו מבעלה – לא נאמנת לפוסלו (רמב"ם).

כיצד ספק ממזר? כשבא על ספק נשואה ספק גרושה (רמב"ם).

• **הגר"א:** הספקות אסורים זב"ז – לפי שכ"א ספקו שונה. אבל ממזר מדרבנן מותרת בממזרת דרבנן.

כת: יבמה שלא שהתה אחר בעלה ג"ח והתייבמה וילדה הולד כשר, אבל הולד השני – ספק ממזר (יבמות לה:).

כז: פנויה שנתעברה ואינה לפנינו או שוטה – הולד ספר ממזר (שדינו כשתוקי – קידושין סט:).

היא נאמנת להכשיר ולא לפסול הוולד. ולכן אפילו מודה שהוא ממזר אינו אלא ספק ממזר (שמה נבעלה גם לאחר) – רמב"ם.

ואם אותו פלוני מודה שנבעלה ממנו – הוי בנו לענין ירושה (רמב"ם).

ואם אומרת שנבעלה לכשר – נאמנת אף שרוב פסולים אצלה (סט. כאבא שאול).

הגה: אפילו היתה מיוחדת לו וטוענת שהולד ממנו אם הוא מכחיש – אינה נאמנת (הר"ן).

ח"מ – חולק, אם אינה פרוצה רק ממנו הולד הולך אחר הבעל, וכ"ש שכשהיא מיוחדת לו. כ"כ ב"ש.

• **ריב"ש:** אשה התובעת לאחר שהוולד ממנו שיתן מזונות והוא כופר – פטור. כ"פ הב"ש.

• **מרי:** מ"מ חוששים לדבריה (שזה בנו של פלוני) ואסור הוולד בקרובות אותו פלוני.

הגה: ודוקא בפנויה, אבל אם זינתה תחת בעלה, אפילו אומרת מאותו פלוני ממזר – הולד כשר, שרוב בעילות אחר הבעל (מהרא"י).

ב"ש(מהרא"י) – ודוקא שבעלה אצלה.

• **מהרי"ן:** אישה שנתגרשה וילדה תוך ג"ח מהגירושין – הוולד כשר מס"ס: שמה

ה"ן – טעמו, שאין נאמנות לפסול רק לבעל ולא לאישה.

לאפוקי שליטי גיבורים – שחולק על הרמב"ם, נאמן אף לפסול כיון שזינתה תחתיו.

• **הגה:** ארוסה שאמרה על בנה שהוא ממזר, אע"פ שהארוס אומר שלא זזה ידו מתוך ידה (נמ"י):

י"א – שהבן ספק ממזר, דהוי ברי וברי. **וי"א** – שהוא כשר, שהאב נאמן לפסול כ"ש להכשיר.

ח"מ וב"ש: העיקר שהארוס נאמן והוולד כשר.

בט"ז: האב שפוסל בנו

האומר בני זה ממזר – נאמן, ודוקא על בנו, אבל אם יש לבן ילדים אינו נאמן אף על בנו (יבמות מז. יכיר יכירנו לאחרים).

ואם היא אומרת שהוולד מגוי – נאמן והוולד כשר, שהבעל לא יכול להכחיש אותה (רמב"ם).

• **נאמנות האב כשאין בכור**

הגמ"ר (בה"ג ור"ת) – דווקא כשאומר על הקטן שהוא בכור וממילא פסל את הגדול. אבל לומר סתם על בן שהוא ממזר אינו נאמן.

ר"י והרא"ש – בכל גוונא נאמן, וכ"מ מהשו"ע שלא חילק.

• **לפסול את בנו**

הג' אלפסי – דווקא כשאומר שהוא בנו מן הערוה וממזר, אבל אינו נאמן לומר שהוא מאיש אחר וממזר.

והטור – בכל גוונא נאמן. כ"פ ש"פ.

• **סתירה ברמב"ם:**

האב נאמן שאינו בנו אלא ממזר – דינו כממזר **ודאי**.

אמר שאינו בנו – הוי ספק ממזר?

תירץ הנו"ב: כשטען 'אלא ממזר' הוי ודאי

ממזר ואם לאו ספק.

ושער המלך – אם הוי כמחישה אותו שממנו נתעברה נאמן הבעל והוי ממזר ודאי, אבל אם שתקה – הוי ספק.

• **ת' רעק"א:** טען שאשתו זינתה והוולד אינו בנו אלא ממזר, והיא מכחישה אותו, יש להתירו ע"פ ג' צדדי היתר:

א. לפי בה"ג – הבעל נאמן דווקא שטוען שהקטן בכור וממילא הגדול ממזר, אבל ומר סתם על בן שהוא ממזר אינו נאמן.

ב. **תו"ס** – נאמן דווקא כשאשתו לא מכחישה אותו, וכאן מכחישה.

ג. **הג' אלפסי** – נאמן דוקא כשאומר שהוא בנו מן הערוה או בן גרושה, אבל זינתה ואינו בנו – אינו נאמן.

ד. ועוד שמא נתעברה מהגוי שהוולד אינו ממזר.

• **הגה:** ואם היה חזקת כשרות על הבן **מפי האב** שוב אינו נאמן לפסולו (רי"ו בשם הרמ"ה).

• **הגה:** האם שאמר על בנו שהוא ממזר וחזר ונתן אמתלא לדבריו למה אמר כן (שכעס עליה) – נאמן (מהר"ם מריזבורק).

נאמנות האב דוקא על בנו מאשתו הנשואה לו (שהוא בחזקתו) אבל פנויה שאמרה בני זה מפלוני, ואמר פלוני שהוא ממזר – אינו נאמן (תה"ד).

• **סיכום:** מתי האב לא נאמן לפסול בנו?

א. במקום שאין יכיר:

הגמ"ר (בה"ג ור"ת) – אינו נאמן.

רא"ש ורי"ו – נאמן.

ב. כשהיה לו חזקת כשרות מאביו (רי"ו והרמ"ה).

ג. על בנו מהפנויה אינו נאמן (הג' אלפסי).

ל: האומר על עצמו שוה ממזר – נאמן לאסור עצמו על בית ישראל ועל הממזרת (א"כ נודע שהוא ממזר ודאי), ובנו כמותו.

ואם יש לו בנים – אינו נאמן לפסול רק עצמו

(רמב"ם).

לא: אסופי שנאסף מהשוק – הוי ספק ממזר (קידושין עד.).

ואם יש הוכחה שלא הושלך למיתה – אין דינו כאסופי (עג.).

• **מהריב"ל:** גויה שהביאה ילדה ואמרה שיהודיה נתנה לה ונעלמה – דינה כגויה ותטבול לגירות.

• **אבל** כשיש הוכחה אינו אסופי:

ת' נו"ב: ומה בכך שיש הוכחה עדיין שתוקי הוא והוי ספר ממזר?

ויש לחלק – שתוקי כיון שאמו ידועה ודנים גם עליה ואצלה קבוע כמחצה על מחצה ופסולה, גם וולד ספק ממזר.

אבל אסופי שאין אמו ידועה ודנים רק על הוולד, כל דפריש מרובה פריש **וכשר** כשיש הוכחות.

אבל ספר קהילת יעקב – אף הוולד לא מקרי פריש, שבתחילה כשהלכה אצל הבועל הוי קבוע ואז נוצר הוולד, ומה בכך שפירש אח"כ, ועדיין הוא **ספק ממזר**.

לב: כ"ז שהוא בשוק אביו ואמו נאמנים שהוא בנם. נאסף מהשוק – שוב אינם נאמנים. ובשנת רעבון אף אחר שנאסף נאמנים (קידושין עג.).

לג: אסופי הנמצא בעיר של גויים וישראל – ה"ז ספק גוי לעניין יוחסין (כתובות טו: לעניין יוחסין ספק). ולכן אם קידש אישה צריך דט מספק (טור).

ואף אם הטבילוהו לשם גרות עדיין יש חשש אסופי (ספק ממזר).

✓ כ"ד הרמב"ם.

אבל הראב"ד – ברוב גויים מותר בבית ישראל אחר שיתגייר.

כ"כ ה"ה – דהוי ס"ס: שמא גוי הוא שנתגייר, ואת"ל ישראל הוא שמא אינו ממזר.

לה: נשים שילדו בבית אחד נאמנת החי לומר זה כהן זה לוי וזה ממזר.

בד"א שלא קרא עליה ערער, אבל קרא עליה ערער אפילו ע"א – אינה נאמנת והוולד כשר אלא שאינו מיוחס (קידושין עג.).

• **קרא ערער:**

רש"י – ערער על הוולד שהוא ממזר.

✓ **רמב"ם** – על החיה שהיא משקרת

לו: הספקות (שתוקי אסופי) – אסורים זב"ז (עד.).

ואם נישאו יוציאו והוולד ספק כאבותיו (רמב"ם).

ותקנתם שישאו מהגרים והוולד הולך אחר הפגום (י"ו).

לז: מדינה שיש בה שפחה או גויה – האסופי הוא ספק גוי וכשישא ישראלית – הוי ספק אשת איש.

וכן שתוקי שנשא אפשר שהיא ערוה עליו (כגון אחותו מאביו) והוי ספק אשת איש (רמב"ם).

• **הגה:** דין הקראים:

הקראים כיון שמקדשים ע"פ ההלכה ומגרשים שלא ע"פ ההלכה – הרי הם ספק ממזרים (הר"ש).

אבל האנוסים החוזרים לדת מותרים לפי שאין קידושיהן קידושין (ריב"ש)..

• **והרדב"ז** – חולק על הר"ש, כיון שמקדשים בפני עדיהם שהם פסולים לעדות לא הוי קידושין כלל, לפיכך אין חשש ממזרות. כ"פ יבא.

סימו יא: כיצד מזמינים לדין ועל פי מי (ב"ק: קיב, קיג. ר"ה:)

לא. מ"ק: טז. פנהדרין: ח (♦)

יא - א1

1. כיצד מזמינים בעל דין לדין: שולחים לו בית דין שלוחם, שיבוא ליום המזומן לדין. לא בא, מזמינים אותו פעם שנית. לא בא, מזמינים אותו פעם שלישית. לא בא, ממתינים לו כל היום. לא בא, מנדין אותו למחרתו.

א. במה דברים אמורים, במי שהיה בכפרים ויוצא ונכנס; אבל מי שהוא מצוי בעיר, אין קובעים לו זמן אלא פעם אחת, ואם לא בא כל אותו יום, מנדין אותו למחרתו.

2. הגה: הלך הב"ד למקום אחר, צריך לילך אחריהם; ואם לא הלך, מנדין אותו. (ב"י).

3. והשליח ב"ד נאמן לומר: הקלני, או הקלה הדיין, או לא רצה לבא לדין, ומשמתין (פירוש הנדוי או החרם שם מיתה) אותו על פיו. אבל אין כותבין עליו פתיחא של שמתא, עד שיבואו שנים ויעידו שנמנע לבא.

4. ואין שליח ב"ד חייב באמירת דברים משום לשון הרע.

א"ל – ה"מ לעדות החודש דא"כ נמצאת מכשילן לעתיד לבוא, אבל הא עבד לזה לאיש מלוה.

3. ב"ק(ק"ב): אמר רבא/רבינא – שליח ב"ד נאמן כבי תרי.

וה"מ לשמתא (נידוי) אבל לפתיחא (שטר נידוי) לא, כיון שמחסרו ממון (שצריך לתת לסופר דמי כתיבת השטר).

פרש"י: פתיחא – שטר שמתא, וכשמתירים הנידוי לא מתירים עד שישלם דמי השטר לסופר.

רמב"ם: והשליח ב"ד נאמן לומר: הקלני, או הקלה הדיין, או לא רצה לבא לדין, ומשמתין אותו על פיו. אבל אין כותבין עליו פתיחא של שמתא, עד שיבואו שנים ויעידו שנמנע לבא.

4. מ"ק(ט"ז): מנלן דאי מתפקד בשליח ב"ד ובא ואמר שאין בו משום לש"ר? דכתיב "העיני האנשים ההם תנקר...".

פרש"י: אם שליח ב"ד לא אמר למשה מניין ידע.

1. שולחים לו ב"ד.

ש"ך: ושכר ההזמנה על המלוה (התובע).

שיבוא ליום המזומן לדין.

סמ"ע: פירוש לעולם אין כוח ביד התובע להזמין לדין אם לא ליום הקבוע לשיבת הדיינים לפי מנהג העיר.

1. ב"ק(ק"ג): א"ר חיסדא – קובעים זמן שני וחמישי ושני זימנא בתר זימנא, ולמחר כתבין.

פרש"י: קובעים לו זמן – ליום שני ואם לא בא מזמין אותו ליום חמישי אם לא בא ליום שני שאחריו.

עד למחר – לא כותבים שטר פתיחא, שכל היום ממתינים שמה יבוא.

א. (שם): רב אשי איקלע בי רב כהנא – חזא לההיא אמתא דאזמנה לדינא בפניא ובצפרא כתב עליה פתיחא.

א"ל – לא סבור להא דא"ר קובעים זמן שני וחמישי ושני?

א"ל – ה"מ בגברא דאניס וליתא במתא, אבל איתתא כיון דאיתא במתא ולא איתא מורדת היא.

והרמב"ם: לא חילק בין איש לאישה שכתב: במה דברים אמורים, במי שהיה בכפרים ויוצא ונכנס; אבל מי שהוא מצוי בעיר, אין קובעים לו זמן אלא פעם אחת, ואם לא בא כל אותו יום, מנדין אותו למחרתו.

ב"י – וגברא דנקטה הגמרא אורחא דמילתא נקט, שדרכו של איש שאינו בעיר, דל"ש איש או אישה, אלא כל שהיה במדינה ומרד ולא בא מנדים אותו בפעם ראשונה.

2. ר"ה(לא): ההיא איתתא דאזמניה לדינא קמיה דאמימר בנהרדעא, אזל אמימר למחוזא ולא אזלא בתריה, כתב לה פתיחא עליה.

א"ל ר' אשי – והתנן אפילו ב"ד בכל מקום לא יהיו העדים הולכים אלא למקום הוועד?

נתיבות(או"ת): והאידנא נוהגים שאפילו לאנשי אותה העיר אין מנדים אלא לאחר ג' הזמנות.

2. הלך ב"ד למקום אחר.

ערוה"ש: והפוסקים לא הביאו דין זה, וגם הוא תמוה מצד הסברא. ונראה שאין הדין אלא כשהנתבע לא גר בעיר זו, ולכן עזיבת הדיין לעיר אחרת לא מפריעה לו, אבל כשגר בעיר זו והו"ל ריחוק מקום לא.

3. או לא רצה לבוא לדין.

נתיבות: וקשה – למה צריך שליח ב"ד להעיד שלא רצה לבוא, הרי תכף שלא בא באותו היום מנדים אותו ואין צריך השליח ב"ד להעיד?

ועוד שכתב "עד שיבואו ויעידו שנמנע" הרי עינינו רואות שלא בא?

אלא י"ל – שהשליח ב"ד או שני עדים מעידים שהבע"ד אמר שאינו רוצה לבוא שאז מנדים אותו מיד אבל פתיחא לא.

או"ת: ואם טען התובע שהוא ישלם שכר הסופר (לכתיבת הפתיחא) כותבים אפילו ע"פ שליח ב"ד לבד.

אבל אין כותבים עליו פתיחא.

סמ"ע: טעמו – משום שהמנודה צריך לשלם שכר הסופר (על שטר הפתיחא שכתבו עליו) ואין מוצאים ממון ע"פ עד אחד.

וה"ה שלא נאמן השליח לומר הכני כדי לחזור להכותו.

ש"ך: ב"ש – ראובן תובע לשמעון לברור דיינים לדון עמו, ושמעון משיב לא אכנס עמך לדין עד שתאמר לי על מה תרצה לדון עמי, וראובן לא רוצה לגלות תביעתו. הדין עם ראובן כדאמרינן ב"ב(לא). עביד אניש דלא מגלה טענותיו חוץ לב"ד.

ואין דבריו נכונים – ול"ד לב"ב(לא). דשם סיפר הדברים בחוץ ולא טען, וב"ד טען שחוזר וטוען שיכול לומר לא רציתי לגלות טענותיי בפניך עד לדין.

אבל כאן ודאי חייב להגיד מה רוצה לדון עמו, שמא יתרצה שמעון לעשות רצונו בלא דין.

וכ"פ הנתיבות – אין חייב לבוא לדין עד שיספר לו מה תובעו.

כ"פ פ"ת(זכרון משה, ח"צ, ברכ"י, ת' הרמ"ז) **מיהו** פ"ת(שבו"י, ח' באר עשק) – אין צריך להודיעו מהו תביעתו.

פעם שנית.

סמ"ע: פירוש גם בפעם שנית צריך להזמין ביום הקבוע ליישוב הדיינים הסמוך לו.

א. שהיה בכפרים ויוצא ונכנס.

סמ"ע: ש"ל שאף שיוצא ונכנס שמא היה לו אונס שלא בא בשני פעמים ראשונות.

ובאינו נכנס כלל אלא אחר שבוע שבועיים אינו בכלל זה אלא קובעים לו זמן לפי ענין טרדתו, ואם לא בא לאותו זמן מנדים אותו למחרתו.

אלא פ"א.

יא - א2

1. **הגה - מהר"ק:** מי שאומר שאינו חושש על גזירת בית דין או חכם, אף על פי שבא לבית דין, מנדין אותו; הואיל ואומר שלא בא מחמת גזירתו, הוי אפקירותא. ועיין בי"ד סימן של"ד (ד"מ ב).

2. ואם אמר: לא אדון לפניכם אלא לפני בית דין אחר, עיין לקמן סימן י"ד.

3. **מהר"ק:** מי שלא יוכל לבא לבית דין, כי צריך לילך למרחקים, יש להודיע לבית דין ולשום התנצלותו ולבקש זמן אחר; ואם לא עשה, מנדין אותו, אף על פי שלא היה יכול לבא.

4. **ת' הרשב"א:** מי שקבל עליו ב"ד של שנים (בקנין), והזמינוהו ולא בא, מנדין אותו בבית דין של שלשה.

4. **ב"ד של שנים בקניין.**

סמ"ע: שבלא קניין יכול לחזור בו.

ומנדין אותו בב"ד של ג'.

סמ"ע: צ"ל כב"ד של ג', פירוש שאם סירב נגדן כאילו סירב נגד ב"ד של ג'. וכ"ה בת' הרשב"א. כ"כ הנתיבות.

יא - ב

- 1. שליח שאמר: פלוני שלחני בשם אחד מהדיינים, ולא רצה לבוא, אין כותבין עליו פתיחא של שמתא עד שיאמר בשם שלשתן.**
א. (ואם יש בהם מומחה, חולקין לו כבוד ומזכירין לו שם המומחה) (נמ").
- 2. במה דברים אמורים, שהלך השליח ביום שאינו ידוע לשיבת הדיינים. אבל ביום הידוע שהדיינים יושבים בו לדין, הכל יודעים שכל הדיינים מקובצים, ואף על פי שבא השליח בשם אחד, כאילו בא בשם שלשתן.**

סמ"ע: ל"ד פתיחא אלא אפילו נידוי לבד לא מנדים אותו, אא"כ יש ויכוח בין השליח לבע"ד אז השליח נאמן רק לנדותו ולא לפתיחא.

א. מזכירין לו שם המומחה.

סמ"ע: אף ביום שאינו ידוע לשיבת הדיינים.

2. אבל ביום הקבוע, בשם אחד.

ש"ך: מ"מ בעינן שאותו א' שוה לשאר הדיינים, אבל אם הזכיר הפחות שבדיינים לא מהני.

1. סנהדרין(ח): אמר רבא – הני בי תלתא דייני דיתבי ואזיל שליחא דבי דינא ואמר מפומא דחד, לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו.

2. וה"מ בלא יומי דדינא אבל ביומא דדינא לית לן בה. **פרש"י:** אזמוני לדינא – ב"ד ששולח שליח לקרוא לבע"ד לבוא לפניהם, צריך השליח להזמין בשם שלושתם.

משמיה דחד – פלוני דין מזמין, לא אמר כלום, ואם לא בא לא מנדים אותו.

1. אין כותבים עליו פתיחא.

יא - ג

- 1. כחמ"ט:** **מי שהוא במדינה והלך שליח בית דין ולא מצאו, אין קובעים לו זמן עד שימצאו השליח ויאמר לו.**
- 2. היה בכפר, אם דרכו לבא באותו היום, אומר השליח אפילו לאחד מהשכנים, אפילו אישה אם יבא פלוני, הודיעוהו שבית דין קבעו לו זמן שיבוא היום לבית דין, ואם לא בא מנדין אותו לערב.** **א.** (וכ"ש על פי שליח בית דין, אף על פי שלא חזר ואמר: עשיתי שליחותי) (טור).
- ב.** במה דברים אמורים, כשאין בדרך שדרכו לילך בה על מקום בית דין, אבל אם דרכו עליהם, אין מנדין אותו עד שיוודיעו השליח בעצמו, שמא לא אמרו לו השכנים, שהרי הם אומרים: דרכו על פתח בית דין, וכבר הלך (אליהם) ונפטר.

ג. וכן אם לא בא במדינה עד למחר, אין סומכים על השכנים, שמא שכחו ולא אמרו לו.

1. הגה: וכן אם היה בעיר, אין סומכין על השכנים, שיאמרו: שמא השליח ב"ד מצאו ואמר לו (טור).

2. ב"ק(ק"ב): אמר רבינא – יהיבין זימנא אפומא דאיתתא (אישה) ואפומא דשביבי (שכנים).

1. ול"א אלא כשאינו בעיר, אבל נמצא בעיר לא, דאמרינן מסתמא לא מסרו לו (האישה והשכנים), שאמרו שפגש אותו שליח ב"ד ומסר לו.

ב. ול"א אלא שלא עבר המזומן בפתח ב"ד, שם עבר לא, דאמרינן מסתמא לא מסרו לו (האישה והשכנים), שאמרו שפגש אותו שליח ב"ד ומסר לו.

ג. ול"א אלא שחזר ביומו שאל"כ יתכן ששכחו למסור לו.

פרש"י: יהיבין זימנא – מזמנים בע"ד ליום פלוני לדון ע"פ אישה או שכניו שהולכים אצלו לפי דרכם וסומכים שמסרו לו, ואם לא יבוא מנדים אותו.

אבל נמצא בעיר – לא מנדים אותו, שמא לא עשו האישה והשכנים שליחותם.

פגש אותו שליח ב"ד – אלא שולחים לו שליחות נוספת.

1. מי שהוא במדינה.

סמ"ע: מדינה – פירוש שנמצא בעיר לא סומכים על השכנים ואישה, שיאמרו מסתמא מצאו שליח ב"ד ומסר לו. ולכך צריך שימצאנו השליח ב"ד עצמו.

וכ"כ הרמ"א כאן (1). – וחזר עמ"ש המחבר, כדי להביא הטעם "שיאמרו שמא וכו'".

יא - ד

1. מי שכתבו עליו נידוי על שלא בא, ואמר: אבוא, אין קורעין כתב הנידוי עד שיבוא.

2. אבל מי שכתבו עליו נידוי על שהיה מסרב לעשות ציווי בית דין, מיד כשאומר: הריני מקבל עלי לעשות צווי בית דין, קורעים כתב הנידוי.

3. והוא נותן שכר הסופר.

4. הגה: מי שכתבו עליו סרבנות וטען אחר כך שלא שמע, אינו נאמן, דמעשה בית דין יש לו קול (מרדכי).

ולא היא – דכיון שאמר צייתנא קרעינן ליה.

פרש"י: כיון דאמר צייתנא קרעינן – לאלתר שמא לא היה לו כסף וטרח, אבל באבוא לדין כל זמן שלא בא אפיקורתא היא.

1. ב"ק(ק"ג): אמר רבא – האי מאן דכתיב עליה פתיחא דלא בא לדינא, עד דאתיה לדינא לא מקרעינן ליה.

2. ואם כתבו עליה פתיחא על שלא ציית לדינא לא קרעינן עד שיציית לדינא.

אבל לא בשבת ויו"ט. ואם בטלו ג"פ בחול מבטלים אף בשבת.

וזהו רק בעיר שיש שם גדול או ב"ד קבוע.

2. לעשות צווי ב"ד – קורעין.

סמ"ע: ואף שאומרים לו לפרוע לפלוני ואיני פורע, אמרינן שטורה אחר הכסף.

3. ב"ק(ק"ב): כשמתירים לו הנידוי לא מתירים עד שישלם לסופר שכר כתיבת הפתיחא (שטר הנידוי).

1. עד שיבוא.

סמ"ע(כלבו): תקנת רבנו גרשום – אדם המזמין חברו לדין ומסרב, מבטלים התפילה בבית כנסת שהוא הולך לשם (כדי שהציבור ילחצו עליו לבוא לדין). ואם בטלו ג' תפילות רצופות (ולא עזר) יכולים לבטל בכל בתי כנסיות

יא - ה

1. נשים יקרות, (או ת"ח שתורתו אומנתו), אם מזמנים אותם לבא לבית דין, 2. וכן אם הנתבע יכול למנות שליח שיבוא במקומו לבית דין, יתבאר בסימן צ"ו ובסימן קכ"ד.

(קכד/א): הנתבע אינו יכול למנות מורשה שיבוא לב"ד וישיב בעדו לתובע והוא ישב בבית. ונשים יקרות שאין כבודן לבוא לב"ד משגרים להם סופרי הדיינים ויטענו בפניהם, וכיו"ב עושים לת"ח שתורתו אומנתו חילא ביה מילתא לילך לב"ד ולערער בהדי ע"ה.

(צו/ו): אשת איש שנתחייבה שבועה משביעים אותה, ואם מסרבת כופים אותה כמו איש.

הגה – ומזמנים אותה לדין או שולחים אצלה כדרך שיתבאר ב קכ"ד. ואם אין לה לשלם יכתבו לו הפסק שתשלם לכשתתאלמן או תתגרש, אבל אין בעלה חייב לשלם בשבילה אע"פ שנושאת ונותנת בתוך הבית. דלא ריזון חולקיח רזה.

יא - ו

הדיין יכול לחתום בשטר הזמנה מן הצד.

מן הצד.

שיבוא לדין, משא"כ בשטר שאין העדים יכולים לחתום מהצד.

ערוה"ש: פירוש כשהדיין שולח הזמנה אחר בע"ד יכול לחתום מהצד, כיון שאינו שטר כלל רק להודיע לבע"ד

סימו יב: דיין שבא לפניו רך וקשה, וכל דיני פשרה (סנהדרין: ו, לד) ♦

יב - א

1. שנים שבאו לפניך לדין, אחד רך ואחד קשה:

• עד שלא תשמע דבריהם, או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה - אתה רשאי לומר להם: איני נזקק לכם, שמא יתחייב הקשה ונמצא רודף אחר הדיין.

• אבל משתשמע דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה - אי אתה רשאי לומר: איני נזקק לכם (שנאמר "לא תגורו מפני איש").

א. ואם היה ממונה לרבים, חייב להזקק להם.

2. הגה: וכן אם היו שניהם חזקים, צריך לזקק להם (הגהות אשרי וב"י בשם תוספות).

3. ויש מי שכתב דמ"מ נוהגין עכשיו שלא למחות בעוברי עבירה, משום שיש סכנה בדבר, שלא ימסרנו לאנסיון (מהרי"ו).

2. שנהם חזקים.

תו"ס: שאם ירדפנו א' השני יעמוד בעזרו (כ"כ הג"א).

3. דמ"מ נוהגים עכשיו.

סמ"ע: פירוש אע"פ ששנהם חזקים נוהגים עכשיו וכו', שהחשש שימסרנו למלכות קיים אף כשהשני חזק. מ"מ בד"מ - הביא תחילה שלא למחות ואח"כ כתב הא דשנהם חזקים.

שלא למחות.

נתיבות (או"ת): ואם דיין אחד רואה ששני הדיינים האחרים מקלקלים הדין, יכול לומר איני יודע כדי שיוספו דיינים (ואז לא יהא דעת מיעוט נגד השניים).

שלא למחות.

פ"ת: או"ת - ה"ד קודם שנזקק לדין, אבל אחר שנזקק אסור להסתלק מפני הפחד.

כ"כ נתיבות, שבו"י.

ולאחר שיוודע היכן הדין נוטה נ"ל שא"א להסתלק בשום עניין אא"כ בפיקוח נפש.

1. סנהדרין(נ): אר"ל - שנים שבאו לדין...

שמא יתחייב חזק ונמצא חזק רודפו.

פרש"י: קשה - בעל מריבה מטריח הדיינים.

ונמצא רודפו - רודף את הדיין להפך בזכותו.

והתו"ס - פירוש ונמצא חזק רודפו לדיין אבל כששנהם חזקים השני מסייעו.

א. רמב"ם: ואם היה ממונה לרבים, חייב להזקק להם.

2. הג"א: אם שנהם חזקים אינו רשאי לומר איני נזקק לכם. וכ"נ מהתו"ס.

3. ד"מ: מיהו המהרי"ו כתב - בזה"ז אין מוחים כ"כ בעוברי עבירה משום שיש סכנה לב"ד שלא ימסרם למלכות.

1. ואחד קשה.

סמ"ע: פירוש תקיף ואלים ואינו שומע לקול מוריו.

אבל משתשמע דברהם.

סמ"ע: שנאמר "לא תגורו מפני איש", כי המשפט לאלוקים".

יב - ב

1. מצווה לומר לבעלי דינים בתחילה: הדין אתם רוצים או הפשרה; אם רצו בפשרה, עושים ביניהם פשרה.
2. וכשם שמוזהר שלא להטות הדין, כך מוזהר שלא יטה הפשרה לאחד יותר מחברו.
3. וכל בית דין שעושה פשרה תמיד הרי זה משובח.
4. במה דברים אמורים, קודם גמר דין, אף על פי ששמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה, מצווה לבצוע. אבל אחר שגמר הדין ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב, אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם.
- א. אבל אחר, שאינו דין, רשאי לעשות פשרה ביניהם שלא במושב דין הקבוע למשפט.
- ב. ואם חייבו בית דין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לעשות פשרה ביניהם כדי ליפטר מעונש שבועה.
5. (ואין בית דין יכולין לכופ לכתוב לפניו משורת הדין, אף על פי שנראה להם שהוא מן הראוי) (ב"ב בשם ר"י ובשם הרא"ש). ויש חולקים (מרדכי).

לא היה מוכן לפשרה. שאחר שנפסק הדין לגמרי ברור שלא שייך פשרה.

ב. ת"ס: מיהו כשמחייבים שבועה לזה או לזה – מותר לומר להם לעשות פשרה כדי להיפטר מעונש שבועה.

א. מ"כ(אגודה): אדם שאינו דין (צד שלישי) יכול לעשות פשרה אף לאחר גמר דין.

כ"כ כיו"ב הרשב"א בתשובה.

5. ר"י: הרא"ש – אין כופין על לפניו משורת הדין, וכן עיקר.

א. ותימה על המרדכי – שכתב שכופין על לפניו משורת הדין.

1. סנהדרין(נ): אמר רב – הלכה כרבי יהושע בן קורחה דאמר מצווה לבצוע (פשרה).

איני והא ר"ה תלמידו של רב כשהיו באים לפניו לדין היה שואל אותם דין אתם רוצים או פשרה?

מאי מצווה, מצווה לומר דין או פשרה, דפתחין בפשרה.

פרש"י: מצווה לומר – בתחילה אם דין או פשרה, דפתחין בפשרה.

ב"י – משמע אע"פ שמזכיר הדין בתחילה כיון שמזכיר אחר פשרה מתחיל בפשרה מיקרי.

אבל מהטור משמע – שצריך לשאול האם פשרה אתם רוצים או דין (להקדים פשרה).

2. סנהדרין(לב): "צדק צדק תרדוף", א' לדין ואחד לפשרה.

פרש"י: צדק דין שלך צדק פשרה שלך.

3. סנהדרין(נ): ר"י בן קורחה אומר – מצווה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום.

וכן בדוד "ויהי דוד עושה משפט וצדקה וכו' " איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע.

הטור: וכל ב"ד שעושה פשרה תמיד ה"ז משובח.

4. סנהדרין(נ): נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע - ה"ד נגמר הדין?

אר"י א"ר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב.

אתה זכאי, אתה חייב

רש"י – שכבר אמרו אתה חייב ואתה זכאי.

כ"כ הרמב"ם והטור.

ת"ס חולקים על רש"י – מיירי כגון שכבר דקדקו היטב בדין ולא חסר אלא אתה זכאי אתה חייב, דכיון שנתברר אין להטעותו לעשות פשרה, שאילו היה יודע שהוא זכאי

1. הדין אתה רוצים או פשרה.

סמ"ע: וצריך הדיין להסביר לבע"ד שפשרה נוח להם, ולדבר על לבם אולי יסכימו על הפשרה.

וכן כוונת המחבר שאומר להם במה שבאתם לפנינו לדין אם כוונתכם דווקא לדין או לפשרה.

2. שלא יטה בפשרה.

רעק"א(כנה"ג): כשם שבהטיית דין חוזר, ה"נ בפשרה (מהרי"ט).

שב"י: שני בע"ד קבלו שיעשה הדיין פשרה בסכום המחלוקת 300, פשרה קרוב לדין, כיצד יעשה הפשרה קרוב לדין?

סתם פשרה מחצית, וכשקבל לעשות פשרה קרוב לדין נ"ל שפחות מ- 1/3 מיקרי קרוב לדין. פירוש אם חייב ע"פ דין 300 יפטר ב 200.

נתיבות – וטעמו, כיוון שבע"ד יודע שהוא זכאי, מתפשר על חלוקה.

מ"מ פ"ת (ברכ"י) – בא"י ומצרים לא נהגו כן, וגם לשון מרן והרמב"ם לא משמע כן.
כ"כ הב"ח, וכ"מ מהאגודה.

א. שלא במושב ב"ד.

סמ"ע: כי מה שנעשה לפני הדיין הוי כאילו עשאו בדעת הדיין ובהסכמתו.

ב. חייב ב"ד שבועה.

ש"ך: **הב"ח** – לתו"ס אין רשאי לעשות פשרה, ויש להחמיר.

ואין דבריו נכונים, וגם שזוהי חומרא הבאה לקולא.

5. לכופ להיכנס לפנים משרות הדין.

פ"ת: ויש חולקים -

כ"פ הב"ח: כופין לפנים משרות הדין אם הוא עשיר שיש בידו לוותר, וכן נוהגים בכל ישראל לכופ העשיר לפנים משרות הדין.

ואפשר שאף הרא"ש מסכים לזה.

תומים – הך כפיה היינו בדברים, אבל לכו"ע מודים דאין כופים בשוטים ונידוי.

כ"כ ת' שבוי"י לאפוקי ת' צ"צ.

אבל שב יעקב – אין הלכה כהב"ח לכפות לפשרה.

ובפרט בזה"ז שאין לתת לב"ד לילך אחר הסברות כדי לכופ להוציא ממון.

ואפשר – שאף השב יעקב מודה בכפיה בלא שוטים.

4. ויודע להיכן הדין נוטה.

סמ"ע: ואין בזה משום מטעה חברו, כי נוח לחברו לוותר כדי שיהא שלום בניהם.

הב"ח: **חולק** – העיקר כהתו"ס שכל שיודע להיכן הדין נוטה בברור אסור לעשות פשרה.

והש"ך – לא נהירא, שמצווה לבצוע. וכנ"ד רי"פ.

אבל פ"ת (ברכ"י) – מ"ש מצווה לבצוע, לפי התו"ס אסור לבצוע ויש בו אף איסור.

ומסתבר כהב"ח, שכ"ד: ר"י, רשב"א, או"ז, אגודה, ר' יונה, הגמ"י – שבעה רועים.

כ"כ פרישה (רש"ל).

אבל אחר גמר דין.

תו"ס – מיד שאמר אתה חייב ואתה זכאי, אע"פ שלא א"ל "צא תן לו" הוי גמר דין.

וכנ"ד הגמ"י.

אכן הסמ"ג – אין גמר דין עד שיאמר "צא תן לו".

אתה זכאי.

סמ"ע: פירוש ושוב אסור לומר לזכאי עשה פשרה עמו, כי ירא אני שמא טעיתי ודיינים אחרים יהפכו הדין.

אינו רשאי לעשות פשרה.

ש"ך (ש"ג): ה"ד כשהדיינים רוצים להטיל פשרה כפי הנראה בעניהם שלא מדעת בע"ד. אבל אם הם מודיעים להם טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שמתרצים למחול כ"א לחברו, אף לאחר גמר דין ראוי לעשות פשרה, ובלבד שלא יהא הכרח משום צד.

יב - ג

מותר לב"ד לוותר בממון היתומים חוץ מן הדין, כדי להשקיטם ממריבות.

מהר"ר איסרלן: מותר לב"ד, ממריבות. והראיה מב"ק(כא). אר"נ – להנו דבנו אפדנא בשטח היתומים, זילו פייסו ליתומים (ולא שמעו לו לכן הוציא מהם האפדנא).

ופירוש האשרי – מהדין היו חייבים לפרוע ליתומים כל הנאתם, אפ"ה אמר להם שיפייסו היתומים במה שיתפייסו.

לב"ד לוותר.

פ"ת (תח"ס): ה"ה שאפוטרופוס יכול לוותר לטובתם. וכ"ה ברשב"א.

יב - ד

1. מהר"ר איסלרן: יש כוח ביד ב"ד לגזור ולהחרים שתתקיים הפשרה, ושלא יוכלו היתומים למחות כשיגדילו.

לגזור ולהחרים.

(שבמקום שישבע בע"ח יותר כו"כ) זהו כמו קניין שבועה שאין יכולים למחות כשיגדלו (אף בלא חרם), שהרי יש רשות לאפוטרופוס למכור ולקנות בנכסי יתומים.

נתיבות: ואם לא החרים יכולים הקטנים למחות כשיגדלו.

ודוקא כשהב"ד מפשרים רק כדי להשקט ממריבות, אבל כשמפשרים לטובת היתומים כגון בעד שבועה עם בע"ח

יב - ה

יש כוח לדיין לעשות דין כעין הפשרה, במקום שאין הדבר יכול להתברר. ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו בלי גמר.

להתברר

סמ"ע(הרא"ש): פירוש פעמים יכול לפסוק לפי ראות עינו ופעמים בלא טעם (שודא לפי התו"ס) ופעמים ע"פ פשרה (אפילו בע"כ של בע"ד).

הרא"ש בתשובה: ניתן לדיין כוח לעשות כעין פשרה, ואין לו להוציא הדין חלוק מתחת ידו, שצריך לגמור הדין כדי להטיל שלום בעולם. ולכן נתנו חכמים רשות לדיין לפסוק לפי ראות עינו במקום שאין הדבר יכול להתברר בראיות ועדויות, ופעמים כמו שיראה הדיין בלא טעם (שודא), ופעמים על דרך פשרה.

יב - ו

1. תה"ד: מי שתובעים אותו ממון שהוא מוחזק בו, אסור לבקש צדדים להשמט כדי שיתרצה הלה לעשות עמו פשרה וימחול לו על השאר (דכל המבקש תואנות ופקפוקים ומשתמט מהדין,,, הוא בכלל מדבר שקר תרחק, ועוד דוהו עושק האמור בתורה).

2. הגה: ואם עבר ועשה, אינו יוצא ידי שמים עד שיתן לו את שלו.

נתיבות(תומים): ואם יודע שהאמת אתו רק שב"ד לא יאמינו לו, יכול לבקש צדדים שיבואו לידי פשרה, ובלבד שלא יהיה כרשע לפני ב"ד.

2. ת' הרשב"א: ראובן חייב לשמעון מנה וכפר בכל, אבל א"ל עשה לי מחילת שמים ומחילת הבריות ואתן לך 50 זוז. וראובן כדי לא להפסיד עשה כן – שמעון לא נפטר בכך, שלא כתב ראובן כן רק מתוך אונס.

1. צדדים להשמט.

יב - ז

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

1. אף על פי שנתרצו הבעלי דינים בפשרה בב"ד, יכולים לחזור בהם כל זמן שלא קנו מידם. הפשרה צריכה קניין, אפילו בשלשה; אבל אם קנו מידם, אין יכולים לחזור בהם אפילו ביחיד; ויש אומרים דדוקא בשנים.

2. הגה: וקנין לאו דווקא, אלא ה"ה אם נתן שטר עליו (ב"י בשם תשובת ריטב"א), או אחד משאר דרכי הקניה (רשב"א).

3. מרדכי: יש אומרים כשמקבל קנין על הפשרה צריך להקנות לו החפץ, שלא יהא קניין דברים (מרדכי), כמו שיתבאר לקמן ריש סימן ר"ג.

סמ"ע: משמע אף שבתחילה קבלו עליהם לב"ד לדון. לאפוקי ראב"ן, מרדכי – שאם בתחילה קבלו לדון, הפשרה קיימת בלא קניין.

יכולים לחזור בהם.

סמ"ע: פירוש אפילו התובע נתרצה לוותר ולמחול לנתבע מקצת החוב ומחילה אין צריך קניין, שאני מחילה בעלמא דמעצמו ומרצונו מחל, משא"כ במחילה דפשרה שע"פ הדינים הוא מוחל ולא מעצמו (ויטען שהדינים הטעו אותו) מש"ה בעי קניין. כ"כ הש"ך.

סמ"ע(ד"מ): משמע שאם אמר אחר הפשרה בפירוש "אני מוחל לך" – לכו"ע אין צריך קניין.

הט"ז – דווקא שמעצמו בא ואמר שהוא מוחל, אבל אם מתחילה הפצירו בו שימחל והשיב אני מוחל, יכול לומר משטה אני בכך, כיון שלא יכולתי להשמיט ממכם אמרתי שאני מוחל.

ואם בע"ד עצמו מבקש ממנו שימחל ואמר אני מוחל – מהני, דלא שייך השמטה שהרי אינו בוש מלסרב כנגדו.

יכולים לחזור.

ערוה"ש: ואם עשו תקיעת כף לעשות פשרה אף שאין זה קניין מ"מ כופים אותם לעשות פשרה דהוי כשבועה.

ולכן אם מת אין כופים היתומים לעשות פשרה, מ"מ בק"ס אף שמת כופים היתומים לפשרה.

דפשרה צריכה קניין

ש"ך: והפשרנים נאמנים שעשו קניין. והפשרה שעשו בע"ד עצמם אין צריך קניין (מהר"ם מלובלין).

נתיבות – וה"ד מהתובע לנתבע.

פשרה צריכה קניין.

ב"ח: ואם נעשה בפני טובי העיר אין צריך קניין.

כ"כ רעק"א, כנה"ג.

כ"כ הראנ"ח – אם נעשה בפני טובי הקהל אפילו באתן לך הוי קנו מידו ואינו יכול לחזור בו.

כ"כ השו"ע(כה/לא)-הגה.

אפילו בשלושה.

1. סנהדרין(ו.): תניא – ביצוע בשלושה – דר"מ, וחכ"א – פשרה ביחיד.

והילכתא: כחכמים שפשרה ביחיד מ"מ צריכה קניין (אפילו נעשית בשלושה). ומחילה לא בעי קניין.

הטור: אבל אם קנו מידם אין יכולים לחזור בהם אפילו ביחיד.

א. (שם): ביצוע בשלושה – דר"מ, וחכ"א – פשרה ביחיד.

לימא תלתא תנאי בפשרה –

מ"ס (ר"מ) – ב ג'

מ"ס(חכמים) – ביחיד.

ומ"ס (רשב"ג) – בשניים ?

א"ר אחא ברי דרב איקא – מ"ד תרי (רשב"ג) אפילו ביחיד נמי, והא דאמר בתרי כי הכי דליהווי עליה סהדי.

והרמב"ם: פסק פשרה בשניים.

ב"י – ותימה שהרי אף רשב"ג מודה שביחיד נמי ?

ו"ל – דס"ל שרב אחא בא רק לדחות (שלא נאמר ג' דעת) אבל רשב"ג ס"ל פשרה בשניים.

וכנ"ד הרי"ף – שהיא דברי רשב"ג בסתם.

ותימה – למה פסקו כרשב"ג ולא כחכמים ?

אבל הגמ"י – דעת הרמב"ם ל"ד ב' אלא ה"ה אחד. כ"כ נמ"י [הרי"ף].

2. ריטב"א: פשרה שאין בה קניין, אבל לאחר שגזרו

הפשרה בנהם קיבל הנתבע גזירתם וקבל בשטר ועדים בלא קניין – אם השטר נעשה כראוי הן בלשון הודאה או בלשון חיוב לא יכול לחזור בו, שאין אחר חיוב כלום, ועדיפא מקניין.

כ"כ ד"מ(ת' הרשב"א).

1. אע"פ שנתרצו.

סמ"ע: כ"כ טור, תו"ס, מרדכי.

לאפוקי ראב"ה, והראב"ן – שאם שתקו לאחר ששמעו הפשרה אין צריך קניין.

ש"ך: ואף לאחר ששמעו הפשרה יכולים לחזור בהם.

כ"כ הגמ"י, מרדכי.

פשרה בב"ד.

3. צריך להקנות לו החפץ.

סמ"ע: פירוש החפץ שטוענים עליו צריך להקנות לו ע"י ק"ס כפי שעור הפשרה, ואם הטענה על מעות דלא מהני חליפין צריך לשעבד נפשו להתחייב לפי סכום הפשרה.

שלא יהא קניין דברים.

סמ"ע: דווקא בנתבע שמקנה לו ליתן או אתן דהוי קניין דברים (סימן רמ"ה) מש"ה צריך להקנות לו החפץ, אבל בתובע (שצריך לוותר) סגי שיקנה מידו לוותר ולמחול מה שבידו.

ואם תובע מכוח שטר שבידו צריך להקנות בקניין שיחזיר לחברו כפי הפשרה, אבל אם מקנה שיעשה לו שטר מחילה כפי הפשרה הו"ל קניין דברים (רג"ו-הגה).

אבל הט"ז – אף בתובע לא סגי אם קנן מידו שימחל דהוי קניין אתן (שלא מהני).

כ"ד התומים, תיבות.

פ"ת: וע"כ צ"ל בפירוש אני מוחל לך עד סך שיאמרו הפשרנים.

סמ"ע: פירוש אפילו ג' דיינים שעשו פשרה, דבכה"ג בדין אין צריך קניין, שאני פשרה שרוצים שיוותר.

אבל קנו מידם.

נתיבות: דווקא כשפירשו שמות הפשרנים, שאם קבלו בק"ס סתם על הפשרה אין יכולים ג' לעשות פשרה בע"כ של בע"ד, אא"כ אותם ג' שבאו לדון לפניהם.

א. וי"א דדווקא בשנים.

והט"ז: ולית מאן דחש, שהרי הגמ"י [רמב"ם] – אף באחד סגי.

כ"כ נמ"י [רי"ף], הב"ח

לאפוקי הב"י [רי"ף, רמב"ם] – דווקא ב'.

2. ה"ה נתן שטר עליו.

סמ"ע: כ"כ המחבר (סי"ג) – שאם קיבל הנתבע גזרת הפשרנים ועשה שטר (הן בלשון הודאה או לשון חייב) אינו יכול לחזור בו.

והרמ"א כאן קמ"ל – אפילו לפני שידע הסך שיתפשרו אם נתן שטר בלשון חייב לא יכול לחזור בו.

יב - ח

מחילה אינה צריכה קניין (וע"ל רמ"א).

ודווקא שלא תפס המוחל השטר חוב בידו, שאם תופס כ"ז שלא מחזיר לו מיד לא מהני מחילה, אפילו מחילה גמורה בלא קניין.

כ"כ הטור (הרב ישעיה).

הב"ח: טעמו של הרב ישעיה, שטר העומד להגבות כגבוי דמי.

והש"ך – ובסימן רמ"א (ב)-הגה פסק שאף שתופס בשטר מהני מחילה מיד. ולהלכה הוי ספקא דדינא.

וקצת ח" – (מחילה כשתופס בשטר):

מרדכי – מהני, והביא ראייה מכתובות (פ). המוכר שט"ח וחזר ומחל לו הוי מחילה (אע"פ שלא חזר השטר).

כ"פ חלקת מחוקק.

אומנם אפשר לתרץ אליבא דהסמ"ע –

לפי ר"ת בטעם שמוכר שט"ח שיכול למחול לפי שיש שני שעבודים, שיעבוד הגוף ושעבוד נכנסים. שעבוד הגוף לא נמכר ע"י מכירת שט"ח לפי שאין בו ממש (רק שעבוד הנכנסים). לפיכך יכול המוכר למחול על שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד הנכנסים.

טעמו של הרב ישעיה שטר העומד להגבות כגבוי דמי.

ולכן המוכר שט"ח לחברו, שמכר שעבוד נכסיו לחברו שוב אינו כגבוי אצל המוכר שהרי המוכר לא יגבנו לעולם מש"ה יכול המוכר למחול אף בלא חזרת השטר בלא קניין.

אבל שט"ח שלו, כיון ששעבוד נכסים נמצא בשטר הוי כגבוי ולא מהני מחילה בלא קניין.

הרא"ש: והילכתא פשרה צריכה קניין מ"מ מחילה אין צריכה קניין. כ"כ הרמב"ם.

כ"ד התו"ס: שמחילה בעלמא אינה צריכה קניין -

שאם קניין של פשרה נעשה קודם הפשרה (שנעדין לא יודעים כמה צריך למחול). קניין זה כיון שיש מקום לומר דהוי מחילה בטעות, משא"כ מחילה בעלמא שיודע כמה מוחל אין צריך קניין.

ואף אם קניין של פשרה נעשה לאחר הפשרה (וידוע כמה צריך למחול) י"ל שהקניין הוא לא על זה שמוחל אלא על מה שנשאר עוד לשלם, אבל מחילה בעלמא אין צריך קניין.

א"נ לפי בה"ג – שאף שיודע כמה מוחל צריך קניין, שזה דומה למחילה בטעות שמוחל ע"פ עצת הדיינים, משא"כ במחילה בעלמא שאין צריך קניין.

אין צריך קניין

הרב ישעיה: בדבר שיכול לחזור בו כגון אתן לך או אמחול לך ותופס בשטר – צריך קניין.

אבל במחול לך ולא תופס השטר – אין צריך קניין.

והרא"ש – לא חילק (בכל גוונא אין צריך קניין).

מחילה אינה צריכה קניין

סמ"ע: משום שמיד שמחל נסתלק ממנו המוחל (וחלה המחילה מיד).

ואם אמרה לבעלה בלשון מתנה ודאי אין צריך קניין שאף אם נאמר שפדיון כתובתה פקדון ביד בעלה אין צריך קניין לתת לו הפקדון כמכתנה כמ"ש (רמא-ב) .

אינה צריכה קניין

קצה"ח: מחילה בלב –

מסגרת השולחן (מהרש"ל) – אם אמר שבלבו היה למחול ועכשיו רוצה להתנקם ותובעו – לא מהני תביעתו, דמחילה בלב הוי מחילה אף שמחזיק בשטר.

וכן הוכיח סמ"ג מכתובות (ק). אישה שלא תבעה כתובתה כ"ה שנה מחלה כתובתה. אע"פ שלא אמרה בפה (אלא בלב).

ותימה שדברים שבלב אינם דברים !

ובמהרי"ט – מחלק,

כשידוע לכל העולם מה שבלבו, כגון ג' שנים של חזקה דמחיל – לא הוי דברים שבלב.

אבל כשאינו ידוע לכל מחשבתו – הוי דברים שבלב ולא מהני.

ולפ"ז אישה ששהתה כ"ה שנה מחלה, שהוא ידוע לכל מחשבתה.

כ"כ התיבנות – ודווקא מחילה על דבר שכבר נתחייב לו, אבל בדור עמי או אכול עמי, אם אמר שהיה בדעתו למחול לו (לדור בלי מעות) ודאי מהני, דהוי כנותן לו מתנה בשעת מעשה.

מ"מ ר"פ ס"ל דמהני מחילה אף בשטר.

סיכום: מחילה כשהוא תפוס בשטר

הרב ישעיה – לא מהני אלא בקניין.

כ"פ הסמ"ע.

מרדכי – מהני

כ"פ הרמ"א (רמא/ב), ט"ז, קצה"ח.

והש"ך – הו ספיקא דדינא.

[

הש"ך: אף למ"ד מחילה לא מהני כשתופס בשטר, במוכר

שט"ח לחברו וחזר ומחלו מחול, שהרי כאן אין שטר בידו שיחזירו (שדווקא כשהשטר בידו ולא החזירו לא מהני מחילה שאם היה מוחל בלב שלם למה לא החזיר השטר, משא"כ כשהשטר ביד חברו). וכ"ד בעה"ט.

ת' ברית אברהם – לפ"ז אם לא מחל גוף החוב אלא רק הרחיב לו זמן הפרעון כו"ע מודים דהוי מחילה (על ההרחבה) בלא קניין, שהרי לא היה צריך להחזיר השטר.

פ"ת (נו"ב): אישה שמחלה לבעלה כתובתה קודם הגט, ועכשיו חוזרת בה ושטר כתובתה בידה – א"א להוציא מיד הבעל שהרי לפי הרמ"א (רמא/ב) מחילה מהני אף כשתופס השטר.

ואם כשמחלה לא היה לבעל לשלם, אף לרב ישעיה הוי מחילה שהרי השטר אינו כגבוי, ואף שנתעשר אח"כ.

יב - ט

שנים שקבלו פשרנים בקנין וקנס חמישים, ואחר הפשרה אמר אחד מבעלי דינים: אשלם הקנס ולא אקיים הפשרה, אין בדבריו כלום (שהרי הוא חייב, ואין פרעון הקנס פוטר שאין הקנס אלא תוספת בטחון).

אשלם קנס, הקנס הוא שובר על הקניין, ויכול לשלם הקנס במקום לקיים הפשרה.

מ"מ חייב לקיים הקנס אף שנעשה באופן שיש בו אסמכתא (כיון שפודה הפשרה בקניין).

בקניין ובקנס.

נתיבות (חלקת מחוקק, ב"ש): דווקא שאמר שמקבל על עצמו בקניין ובקנס, אבל אמר אם לא אקיים

יב - י

אם טוען הבעל דין שלא קבעו עליו זמן הפשרנים שגזרו עליו לעשות, ושהוא יעשה כשיזדמן - אין דבריו כלום, אלא יעשה מיד.

דבריו כלום, אלא יעשה מיד, דכל שמחייבים בדבר לעשות משמע מיד.

רשב"א: אם טוען הבעל דין שלא קבעו עליו זמן, הפשרנים שגזרו עליו לעשות, ושהוא יעשה כשיזדמן, אין

פ"ת(ברכ"י): בע"ד שקבלו הפשרנים בכתיבה וקניין. ונשאו הפשרנים והסכימו על הפשרה ואמרו הסכמתם לפני העדים אבל לא הודיעו לבע"ד - יכולים לשנות פשרתם. אבל אחר שגזרו לפני בע"ד שוב אין יכולים לחזור (מהריק"ש).

כדאיתא כתובות(קא): הנושא אישה ופסק לזון ביתה 5 שנים, זן 5 שנים ראשונות אע"פ שהתנו חמש שנים סתם. וכ"ה בירושלמי - 5 שנים ראשונות בין ביוקר או בזול.

אלא יעשה מיד.

יב - יא

ת' הרשב"א: אם ראובן הפחיד את שמעון למסרו לאנס אם לא יתן לו ממון שהיו דנין עליו ואין לו בו זכות כפי הדין, ועשו פשרה בקנין וביטול מודעא - יכול לחזור בו (לפי שאנוס היה דהו"ל כתלויה ויהיב, והקניין וביטול המודעא הכל היה מחמת אונסו).

בקניין וביטול מודעא.

וכתב הב"י - ודווקא שנודע אח"כ שגם הביטול מודעא היה מחמת אונסו.

סמ"ע: ואפילו בשבועה אם הוא בעינן שיוכל לבטלה בלבו שלא יהא סותר מה שבלבו למה שבשפתיו (יו"ד רלב/יד - גבי מוכסן).

יב - יב

ת' הרשב"א: שנים חלוקים בבניין שבקרקע, ופשרו ביניהם בלא קנין, כיון שקבלו עליהם ובנה זה קצת וזה קצת כדברי הפשרנים, אינם יכולים לחזור בהם.

ובנה זה קצת וזה קצת.

שנתרצה בפשרה, שהרי השני לא בנה, ורק כששנהם התחילו מתרצים.

ול"נ - אף ששנהם התחילו לבנות יכולים עדיין לחזור במותר ורק מה שכנו א"א לחזור.

וערוה"ש - אין יכולים לחזור אף לא על המותר, שמקצת שעשו לא גרע מקניין שאין יכולים לחזור.

וזה קצת.

ערוה"ש: מ"ש שפשרה צריך קניין דווקא שעדיין לא קיימו הפסק של הפשרנים, אבל כשקיימו הפסק כגון מסירת הממון או החפץ לבע"ד וכו' אין יכולים לחזור בהם אף בלא קניין, דקיום הפשרה עדיף מקניין.

סמ"ע: **הטור(קנז/ב)** - דבר שאין בו חלוקה (דבעינן קניין על החלוקה), אם החזיק א' מהם חלקו נתקיימה החלוקה ואין א' מהם יכול לחזור בו. ודלא כהרמב"ם - שמצריך שיחזיקו שניהם.

וכאן מודה הטור דבעינן שיבנו שניהם?

וי"ל: דדוקא התם שיש לכ"א חלק בשווה אלא ששימשו בו יחד בכולו מש"ה מהני אפילו החזיק בו א' (כמ"ש הרא"ש), משאכ"כ שהוא בעניין אחר.

לאפוקי הע"ש - שמצריך גם שם שיחזיקו שניהם.

והנתיבות(או"ת): מיירי במחולקים על מי לבנות הכותל המשותף, שכ"א אומר שעל חברו לבנות, ונתפשרו שיבנו שניהם - מש"ה אף שהתחיל אחד לבנות לא הוי גילוי

יב - יג

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

פשרה בלא קנין וקבל הנתבע גזירתם ועשה שטר, הן בלשון הודאה הן בלשון חיוב, אינו יכול לחזור.

תשובה – אם השטר שקיים הנתבע עשוי כראוי הן בלשון הודאה או חיוב – שוב אין יכול לחזור כי אין אחר החיוב כלום.

רשב"א: פשרה שאין בה קניין אבל אחר שגזרו הפשוטים ביניהם קבל הנתבע גזירתם וקבל שטר בעדים, האם יכול לחזור בו?

יב - יד

כופר בפקדון, ונתפטר עמו ומחל לו, ואח"כ מצא עדים, יכול לחזור בו.

יב - טו

והוא הדין למי שנתפטר מפני שלא היה לו ראיה או שטר, ואחר כך מצא.

כגון שבשעת פשרה לא זכרו העדים ואח"כ נזכרו. או שהיו קרובים בנשותיהם ואח"כ נתרחקו.

יכול לחזור בו.

ערוה"ש: וכן אם פסקו לבע"ד שבועה ועשה פשרה ואח"כ נודע לב"ד שאין עליו חיוב שבועה – יכול לבטל הפשרה.

וכן אם מצא עד אחד שמסייעו שפוטר משבועה – בטלה הפשרה ואפילו כבר מסר המעות (אע"פ שהעד גורם להוציא ממון).

2. שלא היה לו ראיה.

פ"ת(ת' הרשב"א): ואם סבור שאין לו בידו ראיה ונמצא שיש לו מחילתן בטעות.

1. ת' הרשב"א: הכופר בפקדון, ונתפטר עמו ומחל לו, ואח"כ מצא עדים, יכול לחזור בו, דמחילה באונס היתה, וה"ז כמי שאנסוהו ליתן אף שקבל מקצת מעות ל"א אגב אונסי וחזי גמר ומקני, דל"א אלא בזווי של דמי מכירה, אבל כאן קצת הגזלה השיב לו ולא דמי הגזלה. הגע עצמך הרי שגזל שדה מחברו ואנסו למכור לו מחציתו בתמורה שיחזיר לו חצי האחר, האם נאמר אגב אונסי + חצי השדה (חזי) גמר ומקני? ועוד דבכה"ג הוי פשרה בטעות שאינה פשרה, כסבור היה שלא ימצא עדים ומצא.

1. ואח"כ מצא עדים.

פ"ת: דגמ"ר – דווקא שבשעת הפשרה כבר ידעו העדים בדבר, אלא שהתובע לא ידע מהעדים אז הוי פשרה בטעות. אבל אם בשעת פשרה לא היו עדים כלל, לא הוי פשרה בטעות.

פירוש: לא הוי עדים כלל –

יב - טז

דין פשרה בטעות יתבאר בסוף סימן כ"ה.

אף על פי שקנו מידו על הפשרה - אינה כלום, דקנין בטעות הוא, וחוזר.
(וכן כל כיוצא בזה. ודוקא שגילה דעתו שעשה הפשרה משום השבועה, או כדומה לזה) (עיטור בשם הרי"ף).

שו"ע(כה/ה): דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ועשה זה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע, ואחר כך ידע שאינו בן שבועה,

יב - יז

מרדכי: מי שנתחייב שבועה לחברו, ופייסו התובע למחול לו, ואמר לו יהי כדברך, אינו יכול לחזור בו (דכשומר יהי כדברך הוי כאילו פירש בהדיא מחול לך). (כפול רמא/ב-הגה).

הפשרה יכולים אח"כ לעשות פשרה, משא"כ בדין. ואף בדין לאחר גמר דין יכול הדיין להיות עד.

ערוה"ש: פשרנים יכולים להיות ג"כ עדים (ב"י(נמ"י)), כלומר אף שהעידו קודם גמר הפסק על הדבר מעניין

יב - יח

אם רבים הם הפשרנים, יש אומרים שאין הולכים אחר הרוב אלא צריך שיסכימו כולם.

שיסכימו כולם.

ערוה"ש: ול"ד לדין שהוא גזרת התורה "אחרי רבים להטות", אבל בפשרה שהוא מרצון בעלי הדינים ולא פירשו שילכו אחרי הרוב מסתמא כוונתם שיסכימו כולם. ולכן טוב שיפרשו שילכו אחר הרוב, כיון דעפ"ר לא יסכימו כולם.

נמ"י,מרדכי: יש חילוק ביו דין לפשרה - בדין - אזילנן בתר הרוב. בפשרה - צריך שיסכימו כולם.

יב - יט

1. פשרה בלא קנין, ונתנו משכון ביד הפשרנים, אינו כלום. א. אא"כ אמרו: דלא כאסמכתא או מעכשיו. ב. ואם היה המשכון שטר חוב, אינו כלום.

ב. וכ"ש אם מסר שט"ח שאינו קונה אלא בכתיבה ומסירה.

ת' הרשב"א: ראובן החזיק בכוח קרקע שמעון, ולא יכל להוציא ממנו. אמר ראובן לשמעון מחול לי הקרקע

1. רשב"א בתשובה: פשרה ולא קנו מידו אע"פ שנתנו משכון ביד הפשרנים ואמרו להם אם לא נשלים מה שתטילו עלינו זכו בהם למי משנינו שיעמוד בפשרה - לא עשו כלום דהוי אסמכתא.
א. אא"כ אמרו בפירוש דלא כאסמכתא, א"נ במעכשיו.

א. דלא כאסמכתא.

קצה"ת: והרי (רז/יא) – אמירת "דלא כאסמכתא" לא מהני? וכן תמהו הש"ך, התומים.
וי"ל דווקא באסמכתא גמורה לא מהני "דלא כאסמכתא" אבל כאן לא הוי אסמכתא גמורה ולכן מהני.
 שהרי קניין לא מהני באסמכתא ועכ"ז בפשרה כאן מהני, משמע שאינו אסמכתא גמורה.
והנתיבות – מיירי שקנו ממנו באופן דלית ביה משום אסמכתא.
ואם אמרו זכה בגוף המשכון כפי שיאמרו הפורשנים אין צריך קניין (כ"כ ערוה"ש).

ונעשה עמי שטר מחילה ואתן לך מאה דינרים ותסתלק מהקרקע, ועשה כן שמעון. ובא אח"כ שמעון וטוען לא קנית בשטר זה וגם מעות לא אחזיר לך שנתת לי ע"מ שאכתוב לך שטר והרי כתבתי –

תשובה – הדין עם שמעון כיון שלא קנו מידו, מ"מ המעות חייב להחזיר שלא כתב לו השטר אלא ע"מ שיתן לו הקרקע.

1. דלא כאסמכתא

סמ"ע: עיין (רז/יח).

או מעכשיו

סמ"ע: עיין (רז/ט).

אם היה המשכון שט"ח

סמ"ע: עיין (סו/א).

יב - כ

צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה.

ארשב"י – לית דחכים בדיון.
 ר' יוסי בן חלפתא באו שני אנשים לפניו, א"ל ע"מ שתדיננו דין תורה. א"ל – איני יודע לון דין תורה.

סמ"ג: צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה. כי מאוד נתמעטו הלבבות. וכדאמרינן בירושלמי (סנהדרין) – בימי רשב"י בטלו דיני ממונות.

סימו יג: כיצד בוררים הדיינים כשאין בעלי הדינים מסכימים יחד

(סנהדרין: כג, לא. ב"מ: כ. ב"ב: קסז, קסח) ♦

יג - א

1. אחד מבעלי דינים שאמר: איש פלוני ידון לי, ואמר בעל דינו: פלוני ידון לי, הרי אלו שני דיינים שבררו זה אחד וזה אחד בוררים להם דיין שלישי, ואין צריך שיהיה הדיין השלישי ברצון הבעלי דינים, ושלשתם דנים אותם, שמתוך כך יצא הדין לאמתו.

2. אפילו היה האחד שבירר בעל הדין חכם גדול וסמוך, אינו יכול לכופ את בעל דינו שידון אצל זה, אלא גם הוא בורר מי שירצה.

3. הגה: שמתוך שזה בורר לו א' וזה בורר לו א' הבעלי דינים צייתין להם, וגם הדיינים כל אחד מהפך בזכות אותו שבירר אותו בכל מה שאפשר מצד הדין, והשלישי שומע טענות שניהם ופוסקים האמת (טור).

4. אם אינם יכולים להשוות עצמם לברור להם שלישי, מנהיגי העיר יתנו להם ג'.
א. (pe): ואם אין מנהיגים בעיר, ילך התובע לפני ג' ויכופו הנתבע לדון לפנייהם.
ב. (pe): וכן אם הנתבע מערים לברור דיין שאינו הגון כדי לשבת אצל דיין הגון, כופין אותו לדון לפני ג', כמו שנתבאר לעיל סי' ג', או שיברור דיין הגון (טור).

5. ואם השנים הבוררים יכולים להשוות עצמן, יש אומרים דאין צריכין לברור שלישי (מהרי"ו).

6. נ"מ (כ"מ): ויש אומרים דאם הנתבע אומר שהוא יברור שנים והתובע גם כן שנים, והם יבררו חמישי, הרשות בידו, דכל זמן שהדיינים רבים יותר יוצא הדין לאמתו (רמב"ן).

והטור – הרי מומחה דן את האדם בע"כ ?
ואפשר שהרמב"ם מיידי שזה כבר בירר את החכם, אז חבירו יכול לברור. אבל כ"ז שלא בירר, זה החכם יכול לכופ שנהם לדון בפניו (כמ"ש סימן ג).

3. (שם) – גמ: מתוך שזה בורר לו א' וזה א' ושניהם בוררים עוד א' יצא הדין לאמתו.

פרש"י: דסברי אני בודתי לי א' ואם יכל להפך בזכותי מהפך, ולדיינים נוח להפך בזכותו.

כ"כ הרמ"ה שיהא זה מהפך בזכות בע"ד וזה מהפך בזכות בע"ד.

פירוש הרא"ש – ואין ללמוד שמתור לדיין להפך בזכות בע"ד דברים אשר לא כדין, ונהגו כמה אנשים לברור להם דיין בעל תחבולות ונתלים בדברי רש"י.
חלילה – שאין לדיין להפך בזכותו ולמצוא סברא לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור, אבל אסור להטעות חברו.
וכך הוא פירושו של רש"י –

מתוך שזה בורר, מבין דבריו לאשורו (יודע כל הפרטים) ואם יש צד זכות נושא ונותן עם חברו. וכן עושה חברו.

5. ד"מ (מהרי"ו): אם שני הדיינים יכולים להשוות עצמן אין צריך לברור שלישי.

1. סנהדרין (כג): דיני ממונות בשלושה, זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, ושניהם (הבע"ד) בוררים להם עוד אחד – דר"מ.

✓ **וחכ"א** – שני הדיינים בוררים לה אחד.

כ"פ הרמב"ם: אחד מבעלי דינים שאמר: איש פלוני ידון לי, ואמר בעל דינו: פלוני ידון לי, הרי אלו שני דיינים שבררו זה אחד וזה אחד בוררים להם דיין שלישי, ואין צריך שיהיה הדיין השלישי ברצון הבעלי דינים, ושלשתם דנים אותם, שמתוך כך יצא הדין לאמתו.

2. רמב"ם: אפילו היה האחד שבירר בעל הדין חכם גדול וסמוך, אינו יכול לכופ את בעל דינו שידון אצל זה, אלא גם הוא בורר מי שירצה.

מקור הרמב"ם סנהדרין (כג): זה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד (ופוסל ב"ד של זה), שניהם בוררים להם ב"ד אחר (בהו"א של הגמרא).
לפי ר"א – דווקא בבתי דינים שבסוריא שאינם מומחים אפשר לפסול ב"ד של זה, אבל בב"ד מומחים אין יכול לפסול.

✓ ולפי רב פפא – אפילו מומחים אפשר לפסול, כגון ב"ד של ר"ה ור"ח (שר"ה גדול מר"ח), ובלבד שיהיו באותו עיר שאינו מסריחן.

סמ"ע: מי שירצה – הן גדול ממנו או קטן ממנו, ובלבד שיהא הגון.

והש"ך – צריך שיהא גמיר וסביר או המחזה רבים עליהם, דלא"כ יכול לעכב עליו (ב"י ר"י).

3. צייתין להם.

סמ"ע: פירוש שכ"א אומר הרי אני בררתי אחד, ובטוח אני שאם היה יכול לצדד בזכותי להטעים טענותי היה מצדד, וכאילו אני הייתי יושב בדין. מש"ה אינו מהרהר אחר הפסק.

כ"א מהפך בזכותו.

סמ"ע: אף שהדיינים המבוררים אין להם לעשות כמו שסברו בעה"ד בדברים מסופקים, מ"מ נותן לב להבין היטב דברי בע"ד ואם יש לו זכות ואמרו, וכן השני, ונמצא שלא נשאר זכות נעלם. ונושאים ונותנים בדבר והשלישי מכריע בנהם (הרא"ש, טור).

והנמ"י – אפילו כשרואה שמתחייב בע"ד אינו ממחר לפסוק הדין כנגדו, וכן עושה השני ומתוך ששניהם מתונים יצא הדין לאמיתו.

4. מערים לברור... כופין אותו.

סמ"ע: אבל אם התובע מערים לברור דין שאינו הגון אין צריך לכפותו, אלא א"ל הנתבע איני משיב על טענותיך עד שתברור דין הגון.

5. אין צריך לברור שלישי.

סמ"ע: שרק כשהדיינים דנים אותם בע"כ בעינן שלישי, אבל בזכ"א אם ישו בנהם מה טוב.

והע"ש – אם שניהם מסכימים אין צריך שלישי שהרי ממילא יסכים עמהם, ואף שלא יסכים הרי יש רוב כנגדו.

והסמ"ע – דחה סברא זו, אזלינן בתר רוב כשכל השלושה נשאו ונתנו, אבל אם אין שלישי י"ל שאם היה שלישי אומר טעם וסברא היו השנים חוזרים בהם.

לברור שלישי

והט"ז: חולק – דווקא דנחית מעיקרא אבי תרי, אבל א"ל סתם תהיה לי בורר כוונתם שיהא גם שלישי (וכ"מ במהרי"ו עצמו). כ"פ ערוה"ש.

6. הנתבע אומר שהוא יברור

סמ"ע: ה"ה התובע שיכול להוסיף דיינים. כ"פ הש"ך.

ערוה"ש – אומנם אם רואים שאומר כן מפני איזה תחבולה והערמה אין מניחים לו להוסיף.

הג' פרישה ודרישה – טעמו דכיון שמתחילה זה אמר ידין לי פלוני, וזה אמר ידין לי פלוני, הו"ל כדאמרי בי תרי, שנתרצו.

1. אחד מבע"ד שאמר.

סמ"ע: פירוש לא שזה חיוב שיצטרכו לברור, אלא אם ירצו יבררו.

איש פלוני ידון לי

פ"ת(רעק"א): אם שני הדיינים קרובים זל"ז, יד הנתבע על העליונה להכריח התובע לברור לו אחר (ת' הרמ"א).

בוררים להם דין שלישי.

סמ"ע: טעמו – שאין הדיינים יושבים אא"כ יודעים מי יושב עמהם, שמא יצטרף עמהם מי שאינו הגון ויפסול דינם. [* : תימה לפ"ז איך דין זה יודע את מי יברור בע"ד השני]

וא"צ שיהיה הדיין השלישי ברצון.

ש"ך: אבל בפשרה אינו כן, שאם זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד אין הדיינים יכולים לברור השלישי בלא דעת בע"ד.

וערוה"ש – ובזה"ז אף בדין תורה המנהג ששני הבע"ד בוררים להם דין שלישי להיות המכריע.

יצא הדין לאמיתו.

פ"ת(פמ"א): אסור לבע"ד להקדים טענותיו תחילה לפני הבורר שלו, וק"י שאסור לפסוק לו שכר בשביל לזכותו בדין, כיון שאף בזכ"א כל תורת דיינים עליהם. וכן לא יברור את האוהב והשונא.

וערוה"ש – מ"מ כבר נהגו שכ"א מציע טענותיו לפני הבורר שלו, וכיון ששני הצדדים עושים כן וכן המנהג הוי כאילו קבלו עליהם.

וכשפוסקים שכר לבורר צריך לפסוק שנותן לו בין יצא זכאי או חייב.

2. אפילו אחד שברר... חכם גדול.

סמ"ע: וה"ד כשיברר עם הבורר ופייסו להיות בורר שלו, אבל אם רק אמר לחברו בא ונדון לפני פלוני החכם, אין שם בורר עליו אלא הוא דין של שניהם ויש בידו כוח לכפות את השני לעמוד לפניו כדיין יחיד (פרישה).

והש"ך – דבריו לא נהירים (נתיבות): יחיד מומחה שיכול לדונם בע"כ ה"ד כשאין הנתבע רוצה לציית לדין כלל, אבל כשאומר אקח לי עוד בורר שומעים לו (ב"ח).

גם הוא בורר.

1. **כותבים: פלוני בירר את פלוני ופלוני בירר את פלוני.**
וכל זמן שלא כתבו, יכולין לחזור בהם; ומשכתבו, אין יכולין לחזור בהם.
א. לפיכך אין כותבין אלא מדעת שניהם, ושניהם נותנים שכר הסופר.
2. **הגה: וה"ה אם קנו מידו (נמ"י).**
3. **ווי"א דמשטענו בפניהם אינן יכולים לחזור, אע"פ שלא כתבו (שם בשם הירושלמי). ונ"ל דבמקום שאין דרך לכתוב: פלוני בירר פלוני וכו', משטענו בפניהם אין יכולים לחזור לכולי עלמא.**
א. וכל מקום שאינו יכול לחזור, לא יכול גם כן לומר שיוסיפו הדיינים. (רי"ו).

לפי הרי"ף – עד שיגמר הדין.
 ווי"א – משטענו בפניהם אינם יכולים לחזור.
 וכ"מ מהירושלמי, כ"כ הרשב"א, הרי"ן.
א. רי"ו(רמב"ן): קודם שכתבו יכולים להוסיף דיינים, משכתבו אין יכולים להוסיף דיינים.

2. ה"ה אם קנו מידם.

ערוה"ש: קנו מידם ע"ז ואין יכולים לחזור בהם ואין זה קניין דברים, שהקניין מחייב עצמו לשלם או למחול לפי הדיינים כמו קניין קרוב או פסול (סימן כ"ב).

3. א. לא יוכל לומר שיוסיפו דיינים.

פ"ת(ת' בית יעקב): ה"ד הבעלי דינים, אבל הדיינים עצמם אף לאחר שנשאו ונתנו רשאים להוסיף דיינים אם יסכימו כולם בזה, מ"מ אם דיין אחד רואה שחבריו רבו עליו ורוצה לומר איני יודע כדי שיוסיפו עליהם אינו רשאי. (ועיין לקמן י"ח/א).

1. **ב"מ(כ.): תנן** – מצא אגרות שום, ושטרי ברורין וכל מעשה ב"ד – ה"ז יחזיר (וכ"ה בב"ב קסז).
ג"מ: מאי שטרי ברורין?
 הכא תרגימו – שטרי טענתא (**כ"פ בס"ג**).
 ר ירמיה אמר – זבל"א וזבל"א (**כ"פ בס"ב**).
פרש"י: כשבוררים להם דיינים כותבים זה ברר פלוני וזה ברר פלוני, שלא יוכלו לחזור בהם.
הרא"ש: זבל"א – שבעוד שלא נכתב יכול כ"א לחזור בו בעוד לא התחילו לטעון.
א. ב"ב(קסז): תנן – אין כותבין שטרי ברורין אלא מדעת שניהם, ושניהם נותנים השכר.
ב"י: כיון שאם כתבו אין יכולים לחזור, אין כותבים אלא מדעת שניהם, דאל"כ נמצאו חבים להם שלא מדעתם.
2. נמ"י: כשלא כתבו יכולים לחזור – ה"מ שלא קנו מידם, אבל קנו מידם אינם יכולים לחזור.
3. נמ"י: ואם לא כתבו, עד מתי יכול לחזור?

1. **אין כופין את האדם שיתן טענותיו בכתב. א. ואין לדיין לקבל טענות בכתב, אלא ישמעו טענותיהם מפיהם ויצוו לסופר לכתבם.**
2. **ולא יכתבו אלא מדעת שניהם, ושניהם נותנים שכר הסופר.**
3. **(נ"א):** מיהו אם ב' בעלי דינים רוצים לטעון בכתב, הרשות בידן, וכל מה שכותבין אינן יכולים לחזור בהן (עיין לקמן סוף סימן פ').

ג"מ(קסח): מאי שטרי ברורין?
 הכא תרגימו – שטרי טענתא (**כ"פ בס"ג**).
 ר ירמיה אמר – זבל"א וזבל"א (**כ"פ בס"ב**).

2. **ב"ב(קסז): תנן** – אין כותבים שטרי ברורין אלא מדעת שניהם, ושניהם נותנים את השכר.

א. כל עוד לא נתן בכתב יכול לחזור בו מטענותיו הקודמות ע"פ אמתלא שיתן (לחזור בו מהפך להפך בכל גוונא לא יכול) ליפות טענותיו, משא"כ אם יכתוב שוב לא יקבלו ממנו שום תיקון בטענות (סמ"ע נמ"י).
 ב. אין רצונו שבע"ד יהא עליו כאריה להביט בטענותיו וללמוד מהם להשיב בשקר (נמ"י).
 ג. אין רצונו לטרוח לקחת טופס הטענות ולהעמיק בהם כדי להשיב עליהם, אלא רוצה שיטען תחילה בע"פ (ריב"ש).
 ד. יש לדיינים לשמוע הטענות מפייהם, שמתוך דבריהם יבינו מי הטוען אמת ומי המשקר. מ"מ לאחר ששמעו יכולים הדיינים לכתוב הטענות (ריב"ש).
 ואם שני בע"ד מסכימים ליתן הטענות רק בכתב הרשות בידם, דכיון שהם עצמם לא איכפת להם מהקלוקלים מה איכפת לנו.

ויצו לסופרים לכתוב.

סמ"ע: פירוש הדיינים יצוו לכתוב, ויראו שלא ישנו כתיבתן מטענותיהם.

2. אלא מדעת שנהם.

סמ"ע: טעמו – ששוב לא יוכלו לחזור כלל.

3. ב' בע"ד רוצים לטעון בכתב.

סמ"ע: דכיון שנתרצו ואין חוששים לנפשם שאחר יסדר מפי הסופר ויבדה מלבו – שוב אין לנו לחשוש שהרי מחלו זל"ז.

פרשב"ם: שטרי טענתא – שני סופרי הדיינים היו כותבים טענות אנשי הריב, כדי שלא יהיו טוענים וחוזרים וטוענים.

1. נמ"י: מכאן למדו שאין כופים לשום אדם שיתן טענתו כתובה אפילו לב"ד וכ"ש לבע"ד, דדמי עליה כאריא אדבא.

א. ריב"ש: אין לדיין לקבל טענות בכתב – שאין להטריח לנתבע להשיב על הטענות מתוך הכתב ולעשות הוצאות בחינם (שכר הסופרים).
 וגם שיש לדיינים לשמוע הטענות מפייהם, שמא מתוך דברהם ילמדו ויבינו מי טוען אמת, ולא שיביאו טענות מסודרות מפי אחר שבודה מלבו ליפות טענות שקר.
אלא ישמענו הדיינים טענות התובע והנתבע מפייהם ויצו לסופר הדיינים שיכתבו.

1. שיתן טענתו בכתב.

סמ"ע (נמ"י): ל"מ לבע"ד שאין כופים אותו, שיאמר איני רוצה שיהיה עלי כאריה ארבא ללמוד מטענותי להשיב בשקר, אלא אפילו לב"ד אינו יכול לכפותו אפילו כבר טען בפניהם, שלאחר שיכתוב אין בידו לשנותו כלל.

א. ואין לדיין.

סמ"ע: היינו כשלא טענו עדיין בע"פ.

אין לכפותו ליתן הטענות בכתב.

ערוה"ש: טעמו –

יג - ד

אם בא לפסול דיין שבירר חברו, בגזלנות או בפיסול משפחה, אין שומעין לו אפילו עד אחד מעיד כדבריו.

ב"י – ואע"פ שזהו לעניין עדים, דבר פשוט הוא שה"ה לפוסל דיינו.

או פסול משפחה.

סמ"ע: כגון שאומר שבאו מעבדים או מגרים שפסולים לדין (כמ"ש ס"ז), וקמ"ל אע"ג דאינו קורא עליו פסול בפ"ע אלא ממילא נפסל אפילו הכי אינו נאמן.

סנהדרין (כג): תנו – זה פוסל דיינו של זה, וזה פוסל דיינו של זה – דר"מ.

✓ וחכ"א – אמתי בזמן שמביא ראיה שהם קרובים או פסולים, אבל כשרים אינו יכול לפוסלן.

ג"מ (כג): גבי לפסול עדיו של זה –

ר"א אומר: בבא הוא ואחר לפסול עדיו, ומיירי בערער משפחה –

ר"מ סבר – אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא קפסיל.

ורבנן סברי – נוגע בעדות הוא.

הרא"ש: אע"פ שיש תירוצים אחרים, גם זה להלכה.

יג - ה

הכנה"י (הר"פ): אם בירר הנתבע דיין היודע עדות לתובע, דוחקים אותו לברור דיין אחר (כדי שיוכל להעיד).

דוחקים בו

מוצעים על ידו), והדיינים הסמוכים אינם רוצים לדון מפני יראתו – כופים אותו ודן לפני המבוררים.

סמ"ע (מהרי"ק): אלם שאינו רוצה לבוא לפני הדיינים שבררו בטענה שאינם עוד ממוצעים לו (שאינם

יג - ו

1. אם הוצרכו הדיינים לשאול דבר מב"ד הגדול, כותבין ושולחין, א. וב"ד הגדול מודיעים להם דעתם והם דנין אותם, דליכא למימר שיפסקו בית דין הגדול עליהם את הדין, דהא בעינן שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים.

2. (ויכולים לשאול למי שירצו הברורים, ואין צריכים דעת בעלי דינים בזה) (הגהות אשרי פד"מ בשם א"ר).

והב"ח לכתחילה אין פוסקים אלא לפניהם אבל בדיעבד אף שלא בפניהם. וכנ"ד הרשב"א. כ"כ קצה"ח.

וזה אינו אף הרשב"א מירי שטענו בפניהם כבר קודם, ורק שפוסקים שלא בפניו. כ"ד הנתיבות.

2. ויכולים לשאול.

פ"ת: משמע אף ששני בע"ד מסכימים לדעת אחת אין צריך לשמוע להם (בבחינת החכם כדי לשאלו).

כ"כ ת' שב"י לאפוקי הראנ"ח – אבל במקום שיש עוד חכמים יכולים בע"ד לומר אל תשאלו לזה.

1. סנהדרין (לא): ואם הוצרך הדבר לשאול (מב"ד הגדול) כותבים ושולחים להם.

א. נמ"י: אותו ב"ד מודיעים דעתם אבל לא פוסקים אלא ב"ד זה, דליכא למימר שיפסקו ב"ד הגדול שהרי בעינן שיהיו בע"ד עומדים לפניהם וליכא.

2. הג"א (אר"ז): כשבררו את שני הדיינים וטענו לפניהם אין בע"ד יכולים לומר לדיינים אל תשאלו דיני לפני פלוני ת"ח אלא בפני פלוני, דקי"ל לא בעינן דעת בע"ד.

1. שיהיו בע"ד עומדים.

ש"ד: והא לקמן (יח/ו) פוסקים דיני ממונות שלא בפני בע"ד !! התם מירי שכבר טענו לפניהם (כמ"ש הסמ"ע שם).

יג - ז

ת' הש"ס k: אם ביררו להם עשרה אנשים שידונו להם, בין בדין בין בפשרה, ושאלם לא יסכימו לדעת אחת ילכו אחר הרוב, ונסתלק אחד מהם ואינו אומר דעתו, או שאומר: איני יודע, אפילו הסכימו התשעה כולם לדעת אחת אינו כלום. (ועיין לקמן סימן י"ח סעיף א').

סמ"ע: דוקא שאמר כן בפירוש, שאל"כ אין הולכים בפשרה אחר רוב אלא צריך שכולם יסכימו (כמ"ש יב/יח). כ"ד הנתיבות.

ופ"ת(רעק"א) – אף שלא כתבו כן בפירוש, כיון שאמרו "בין בדין בין בפשרה" ופשרה דומיא דדין קיבלו עליהם, היינו שהולכים אחר הרוב (הריק"ש).

אינו כלום.

ערוה"ש: וצריך להוסיף אחרים במקומו כמו בדין, אלא שבפשרה צריך דעת בע"ד להוסיף.

המשך ת' השרב"א – דכיון שנסתלק אחד נתפרדה החבילה. ואפילו רק אמר איני יודע אין יכולים לגמור הדין שאין הולכים אחר הרוב אלא מתוך משא ומתן של כולם, אבל כשהמיעוט איננו לא. שאילו היה אותו אחד שמא היה מראה טעם הפך ממה שהסכימו ויודו הרוב בכך, כדתנן סנהדרין(כט). אפילו שנים מחייבים או מזכים ואחד אומר איני יודע יוסיפו דיינים.

וכן הדין בפשרה, דמ"ש.

ילכו אחר הרוב.

סימן יד: אם אחד מבעלי דינין אומר נלך לב"ד הגדול, ודין האומר מאיזה טעם דנתוני

(סנהדרין: לא, ב"ק: קיב,

ב"מ: סט.)

יד - א1

1. **הרא"ם**: שנים שנתעצמו בדין, זה אומר: נידון כאן, וזה אומר: נעלה לב"ד הגדול - כופין אותו ודן בעירו.
2. **ואם אמר: כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני, שמא טעיתם, כותבים ונותנים לו ואח"כ מוציאים ממנו.**
3. **ואם הוצרך לשאול דבר מב"ד הגדול, כותבים ושולחים ושואלים, ודנין להם בעירם כפי מה שיבוא בכתב ב"ד הגדול; א. הרא"ם: ושני בעלי דינים יפרעו שכר השליח.**
4. **הגה: מרדכי (מהר"ם):** מיהו אם א' מבעלי הדינים או הדיינים רוצה לשלוח למרחקים, ויש חכם סמוך להם הראוי לדון, שולחים לסמוך אע"פ שהרחוק יותר חכם, דלאו כל כמיניה לגרום הפסד לבעל דין להרבות בשכר השליחות. וכ"ש אם חכם אחר בעירן הראוי לדון (מרדכי).
- א. נ"מ (ירושלמי):** ואם שני חכמים סמוכים בשוה, הולכין אחר הגדול. (נמ"י).

2. מאיזה טעם דנתוני.

סמ"ע: עיין הרמ"א (ס"ד) שכתב חילוקי דינים בזה.

ואח"כ מוציאים מידו.

סמ"ע: פירוש מוציאים מידו מיד מה שחייב, ואם יביא אח"כ מב"ד שטעו יחזירו לו מה שהוציאו מידו.

ברכ"י: ראובן שהתחייב שבועה על טענת שמעון בב"ד, וטוען שיכתוב לו הדין איך הוא חייב שבועה ואח"כ ישבע - הדין עמו.

וכ"מ מהרמב"ם "כותבים ואח"כ מוציאים מידו" (מהריק"ש).

3. ואם הוצרך לשאול.

סמ"ע: פירוש שב"ד אינו יודע לדין וצריך לשאול, אפילו הכי אינו יכול לומר למה לשלם הוצאות לשלוח לב"ד הגדול, נלך בעצמו לב"ד הגדול, קמ"ל.

ודנין להם בעירם

1. סנהדרין (לא): כי אתא רב דימי א"ר יוחנן-

התוקף את חברו, א' אומר נדון כאן, ואחד אומר נלך לבית הוועד - כופין אותו לילך לבית הוועד.

✓ **אמר לפניו ר"א** - הנושה בחברו מנה, יוציא מנה על מנה? אלא כופים אותו ודן בעירו.

✓ **איתמר** א"ר ספרא א"ר יוחנן - שנים שנתעצמו בדין א' אומר נדון כאן, ואחד אומר נלך למקום הוועד - כופים אותו ודן בעירו.

2. ואם הוצרך דבר לשאול כותבים ושולחים.

3. ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבים ונותנים לו.

פרש"י: התוקף את חברו - בע"ד קשה ומטריח חבירו ואין רוצה חברו לדון כאן אלא במקום הוועד ת"ח שיהא בוש מהם.

נתעצמו - נעשו קשים זל"ז.

1. נעלה לב"ד הגדול.

סמ"ע: המחבר (רמב"ם) - אינו מחלק בין ב"ד גדול לבית הוועד, אבל התוס' והרא"ש - ס"ל שדווקא בבית הוועד יש חילוק בין תובע לנתבע, אבל בב"ד הגדול אף הנתבע יכול לכוף התובע.

הדין, דהא בעינן עומדים לפני הדיינים.

סמ"ע: ע"ל (יגו) טעמו שאין ב"ד הגדול יכול לפסוק

יד - 2א

1. הכלל הלכה **הרמב"ם:** במה דברים אמורים, בשאר הדינים שזה טוען וזה טוען, או שאומר המלווה: נידון כאן, והלוה אומר: נלך לב"ד הגדול, א. אבל אם אמר המלווה: נלך לב"ד הגדול, כופין את הלוה ועולה עמו. וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו, ורצה הטוען לעלות, כופין ב"ד שבעירו את הנטען לעלות עמו, וכן כל כיוצא בזה.

2. בד"א, כשהיו עדים או ראיה לנגזל או לניזק או למלווה; אבל טענה רקנית, אין מחייבין את הנטען לצאת כלל, אלא נשבע במקומו ונפטר.

3. וכן הדין בזמן הזה שאין שם בית דין הגדול. א. (וי"א דבית דין חשוב שבכל דור ודור לפי מה שהוא, מקרי ב"ד הגדול) (טור). **4. אבל יש מקומות** (באותה מדינה) שיש בהם חכמים גדולים מומחים לרבים, ומקומות שיש בהם תלמידים שאינם כמותם, אם אמר המלווה: נלך למקום פלוני שבארץ פלוני לפלוני ופלוני הגדול ונדון לפניו כופין את הלוה והולך עמו. א. **הגה:** אם יש (לתובע) עדים או ראיה, ונראה (סמ"ע – או נראה) לב"ד שבעירו שיש ממש בטענותיו. אבל בלאו הכי אין כופין אותו לילך עמו (טור).

4. המשך הרמב"ם – אבל יש מקומות שיש בהם חכמים גדולים מומחים לרבים, ומקומות שיש בהם תלמידים שאינם כמותם, אם אמר המלווה: נלך למקום פלוני שבארץ פלוני לפלוני ופלוני הגדול ונדון לפניו כופין את הלוה והולך עמו.

1. בשאר דינים שזה טוען וזה טוען

סמ"ע: פירוש דווקא מלוה ולוה חשוב טענת מלוה יותר מטענת הלוה משום עבד לווה לאיש מלוה וה"ה טענת ניזק ונגזל חשבו טענת מלוה שזה שכנגדו הזיקו (כשיש ראיה לדבר) מש"ה שומעים לעלות לב"ד הגדול. אבל שאר תביעות – כגון שותפים שתובעים זא"ז או שזה תובעו שנתחייב לו שכירות וזה טוען שאינו חייב – חשוב טענת התובע כנתבע ואין אף אחד מהם יכול לחייב חברו לעלות לב"ד הגדול. וז"ש המחבר "זה טוען וזה טוען".

והנתיבות – חולקים על פירוש הסמ"ע. מדוע טענת שותפים גרועה משאר טענות, שהרי אם טוען לחברו שיש לו בידו משלו הוי כטענת גזלה. וכן מ"ש טענת שכירות מטענת מזיק. ולכן נראה פירוש – זה טוען וזה טוען כששניהם טוענים על דבר שאינם מוחזקים בו (זה טוען של אבותי וזה טוען של

1. (שם): אמר אמימר – הילכתא כופים אותו לילך למקום הוועד.

א"ל רב אשי – והא"ר כופים אותו ודן בעירו? ה"מ דקאמר לוה למלוה, אבל אמר מלוה (כופים אותו), "דעבד לוה לאיש מלוה".

הרא"ש: ל"ד לוה ומלוה אלא אפילו גזלות ומשא ומתן ומתנות וירושות כל דבר שיש תובע ונתבע (כשאמר תובע לדון כאן), שטעמו של ר"א שלא יוציא מנה על מנה שייד בכל תובע (שאם התובע רוצה לדון כאן כופים הנתבע ודן כאן).

וקשה: ב"ק(ק"ב): אפילו פתחו ליה בדינא מצי נתבע למימר לב"ד הגדול נלך. משמע שאף הלוה יכול לכפות לילך לב"ד הגדול?

וי"ל – דהתם שנהם תובעים זה את זה, א"נ לזה שכופים אותו ודן בעירו דווקא שידוע שלוה, כגון מודה במקצת או שטען פרעתי, אבל אמר להד"מ לא שייך "עבד לוה

לאיש מלוה". **2.**

3. רמב"ם: וכן הדין בזה"ז שאין שם ב"ד גדול (אין כופים אותו לילך).

א. אבל הטור – ב"ד הגדול החשוב והמומחה שבדורו כל דור לפי מה שהוא.

חזרה. אבל לנתבע אין שומעים לפי שרוצה לפזר מעותיו להערים שלא יתבענו המלוה.

ולפ"ז יש לחלק:

אם התובע הולך שלם ממילא – לא שייך טעם ש"לא לחינם מוציא הוצאות" לפיכך יכול הלוה לכפותו לדין כאן כמהרי"ק.

אבל במלוה – שהטעם לא בגלל "לא לחינם מוציא מעות" אלא מטעם "עבד לווה לאיש מלוה" אף שממילא הולך לשם המלוה יכול המלוה לכופף הלוה – כהש"ך.

אם התובע הולך ממילא לשם

בשאר תובעים – יכול הלוה לכפות לדין כאן (כמהרי"ק).
במלוה – יכול המלוה לכפות לדון שם (כהש"ך).

3. וכן בזה"ז שאין ב"ד גדול.

נתיבות: קאי למעלה, שבטענת ב"ד הגדול יש חילוק בין תובע לנתבע, ע"ז קאמר "כן בזה"ז אף שאין ב"ד גדול יש מקומות שיש בהם חכמים," שדינו כב"ד גדול.

א. וי"א דב"ד חשוב, מיקרי ב"ד גדול.

סמ"ע: למחבר אין נ"מ, שאין מחלק בין ב"ד גדול לבית הוועד, אבל לי"א (הרא"ש) כתב דינו כב"ד גדול ולא בית הוועד.

אבותי) או ששנהם מוחזקים בו (שנהם אוחזים בו) – שאז שנהם תובעים.

אבל כשאחד תובע ואחד נתבע – כוח תובע עדיף.

והלזה אומר נלך לב"ד הגדול.

סמ"ע: אבל אם בלא"ה המלוה הולך שמה, יכול הלוה לכופו (רמב"ן).

[*: וקשה – אף אם הפעם הולך המלוה שלם, הרי הדין נמשך כמה מפגשים, ויתחייב המלוה לילך לשם גם בשאר פעמים אף שלא הולך לשם ממילא].

א. אבל אמר המלוה, כופין אותו.

ת' הרשב"א (בת' הרמב"ן): אילו נזדמן למלוה דרך למקום ב"ד היפה, אף הלוה יכול לעכב ולומר, הרי אתה הולך מעצמך לשם ולא בשבילי יש לך הוצאה וטורח.

מהרי"ק – הלוה יכול לעכב מלילך לשם, כיון שמלוה נזדמן לו הדרך לשם ולא ללוה.

והש"ך – הלוה יכול לעכב המלוה שמה שידון עמו שם, אבל גם המלוה יכול לכופף הלוה לילך לשם אף שהוא הולך לשם ממילא.

וקצה"ת – מחלק –

מרדכי (ריב"א): טעם הדבר שכל נתבע יכול לכופף אף בנגזל וניזק שאין טעם "עבד לווה לאיש מלוה" – שאין הנתבע מוציא מעותיו בחינם, שהרי לא מקבל הוצאותיו

יד - א

1. הגה: וי"א דלטענת נלך לב"ד הגדול אין חילוק בין תובע לנתבע,

וכל אחד יכול לכופף חברו לילך עמו (טור בשם ר"ת).

2. וכל זה מדינא, אבל כבר נהגו בזמן הזה שכל זמן שיש ב"ד בעיר אין אחד יכול לכופף חברו שילך עמו לבית דין אחר (מהרי"ק). כי אין לנו עכשיו בית דין הגדול או בית הוועד; ולכן לא יוכל לדחותו.

א. אבל יכול לדחותו שלא לדון עמו עד יום שלישי, ומיד יבררו דיינים. ב. אבל אכסנאי שתובע לבני העיר, או ב' אכסנאים, צריך לדון עמו מיד, ולא יוכל לדחותו (מרדכי בשם מהר"ש).

ג. מהרי"ק: וכן בן העיר שתובע לאכסנאי בכל מקום שימצאנו, ויש שם בית דין, מכריחו שם לדין (מהרי"ק).

1. הרא"ש: אבל מלוה רוצה לילך כופין הלוה –

וקשה: ב"ק (ק"ב): אפילו פתחו ליה בדינא מצי נתבע למימר לב"ד הגדול נלך. משמע שאף הלוה יכול לכפות לילך לב"ד הגדול?

וי"ל – דהתם שנהם תובעים זה את זה,...

ועי"ל – שב"ד ובית הוועד תרי מילי נינהו.

מקום הוועד – קיבוץ חכמים, אז רק מלוה יכול לכופף הלוה, אבל הנתבע לא יכול לכופף התובע.

✓ אבל לב"ד הגדול – היינו נשיא שבא"י אפילו נתבע יכול לכופף. ובזה"ז החשוב בדור נקרא ב"ד הגדול.

2. ד"מ: יסדר טענותיו

סמ"ע: כ"כ מהרא"י, והמנהג שכל השייכים לבית החיים שלחם שייכים לאותו ב"ד.

ערוה"ש: אין יכול לכופ חבירו – כיון שבזה"ז אין ב"ד הגדול ולא בית הוועד כ"א דן בעירו.

א. עד יום שלישי.

סמ"ע: דווקא שנותן קצת אמתלא לדחייתו אז שומעים לו עד ג' כדאיתא בב"ק(קג.) שהיו נותנים ליוצאים לכפרים ונכנסים זמן בה"ב דדילמא אניס ליה. אבל כשהוא תמיד בעיר מנדים אותו מיד שלא בא.

ומיד יבררו הדיינים.

סמ"ע(מרדכי): אבל דיינים בוררים להם מיד זבל"א וזבל"א, כדי שלו יבואו לדחיה ביום השלישי.

ב. או שני אכסנאים

פ"ת(מהרי העשיל): לכאורה זה נגד הרמב"ן שכתב שאין בע"ד יכולים לכופ זא"ז אלא בפני ב"ד שבעיר, ולא בפני ב"ד שבעיר אחרת, אפילו שניהם בעיר אחרת יכול לומר נלך לב"ד שבעירנו?

וי"ל דהכא מיירי ש'ב' האכסנאים אינם מאותו העיר ואם לא ידונו כאן יתחייב התובע לילך אחר הנתבע, לכן ידונו כאן. משא"כ הרמב"ן מיירי ששניהם מעיר אחת.

מהרי"ק – בזה"ז אין התובע יכול לומר לב"ד הגדול קאזלינא.

כ"כ המרדכי(או"ז) – כשיש בעיר מומחה שיוודע לדון ה"ז דן בעיר בע"כ של תובע ונתבע, ולא יכולים לומר נלך לבית הוועד או ב"ד הגדול, מפני הרמאים שלא ידחו עצמם מהדין. ותו דליכא לנו עכשיו מקום הוועד.

א. מ"מ יכול לדחותו שלא יטעון עד יום שלישי, מ"מ בוררים להם דיינים (זבל"א וזבל"א).

ב. ואם אכסנאי מזמין לאחר מבני העיר, צריך לדון עמו מיד ולא יוכלו לדחותו.

כ"פ מהרא"י: כשיש ב"ד בעיר וקבלו עליהם אין יכול לומר שרוצה לדון חוץ לעיר, והמנהג שכל השייך לבית החיים (בית הקברות) שלהם שייך לאותו ב"ד.

1. וי"א, לב"ד הגדול.

סמ"ע: המחבר(רמב"ם) – אין מחלק בין ב"ד הגדול לבית הוועד.

אבל התו"ס והרא"ש – מחלקים בניהם

דווקא – בבית הוועד שומעים לתובע לילך ולא לנתבע.

אבל – בב"ד הגדול שומעים אף לנתבע.

כ"פ הש"ך(רש"ל).

2. שכ"ז שיש ב"ד בעיר.

יד - 4א

1. הגה: וכל זה כשיש ב"ד בעיר, אבל אם אין בית דין שם, כל אחד

יוכל להכריח חבירו שילך עמו לבית דין לדון עמו (מרדכי ופסקי מהרא"י).

2. התובע צריך לילך אחר הנתבע, אם הוא בעיר אחרת, אף ע"פ שבעיר התובע הבית דין

יותר גדול (מהרי"ק שורש א').

א. ואפי' היה לנתבע מעות בפקדון (בעיר התובע) או (בעיר אחרת), **ב.** אא"כ יכול לעכב מעותיו בעירו אז צריך להודיע לנתבע ואז צריך לדון במקום שמעותיו שם (ת"ה). **ג.** וע"ל סימן ע"ג כתבתי אימת יכול לעכב מעותיו.

ב"ד, אלא התובע צריך לילך אחר הנתבע אפילו בעיר הנתבע גדולים יותר.

א. כ"כ תה"ד – אפילו היה לנתבע פקדון בעיר התובע או בעיר אחרת, אינו יכול לעכב ולעקל פקדונו, אלא צריך לילך אחר הנתבע לתובעו בב"ד שלו.

ב. אא"כ יכול לעכב מעותיו בעירו אז צריך להודיע לנתבע ואז צריך לדון במקום שמעותיו שם.

1. מהרי"ק: דווקא שיש להם דיינים בעירם אבל אי

ליכא דיינים בעירם הראויים לדון דין זה – צריך לילך עמו למקום הראוי לדון.

2. מהרי"ק: פשוט שאין התובע יכול לכופ לנתבע

לילך חוץ לעירו לדון עמו (לא בב"ד הגדול אלא בסתם

א . בעיר התובע.

סמ"ע: מיירי שנתבע יש לו מעות בעיר אחרת, לכן אם התובע יכול לעקלם צריך לילך התובע לשם (תה"ד).

ב . אא"כ יכול לעכב מעותיו.

סמ"ע: פירוש אא"כ הדין נותן שקודם הדין יכול לעקל מעותיו [כגון שיודע התובע שאם לא יעקל מעותיו יפזרם התובע ולא יפרע לו, או שלא יכול להביאו למשפט וכיו"ב] ולאחר שעיקלם התובע בדין, אם ירצה התובע לירד עמו לדין יבוא למקום שנתעקלו.

צריך להודיע לנתבע

סמ"ע: ושכר השליחות על התובע (מהרי"ק).

2. התובע צריך לילך אחר הנתבע.

ערוה"ש: מיירי שהתובע והנתבע אינם מאותו העיר.

אחר הנתבע.

ערוה"ש: ולא תקשה למה לעניין טענת ב"ד גדול יפה כוחו של התובע, וכאן יפה כוח הנתבע !!!
דשאני התם – כיון שכבר נתברר לב"ד שתביעתו הגונה לפיכך יפה כוחו של תובע "דעבד לזה לאיש מלוה".
אבל כשהנתבע בעיר אחרת – והב"ד לא יודעים טענות הנתבע ואולי תובעו בחינם, א"כ לא כופים הנתבע לבוא לכאן בחינם.

יד – א

1. הגה: אב שיש לו תביעה על בנו, צריך לילך הבן, אע"פ שהוא הנתבע, אחר אביו, כמו שנתבאר ביו"ד (רמ"ח).

2. פנימין לאב: עשיר מוחזק ואלם בעירו, מוציאין אותו לדון בעיר אחרת, אע"פ שהב"ד שבעירו יותר גדול (ב"ר יו"ת ת"ח).

מ"מ הפ"ת – חולק.

2. עשיר מוחזק אלם.

נתיבות: ה"ה אינו אלם אלא שהוא גדול בחכמה ומעלה או שרוב העיר סרים למשמעתו, יכול הנתבע (פ"ת – ה"ה התובע) לומר שידון בעיר אחרת (כנה"ג).
כ"כ ת' שב יעקב.

1. מהרי"ק: אב שיש לו תביעה על בנו, צריך לילך הבן אחר אביו, אע"פ שהבן הוא הנתבע ודר בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו, אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות, דאינו חייב לכבדו משל בן.
כ"פ הרמ"א ביו"ד (רמ"ח).

1. אחר אביו.

פ"ת: פנה"ג – ה"ה תלמיד אצל רבו (מובהק – או"ת).
גליון (מהר"י העשיל): ה"ה איש באשתו

יד - ב

1. אם האחד תלמיד חכם ויודע לכתוב ראיותיו, ושכנגדו עם הארץ - אין לתלמיד חכם לכתוב בעצמו כששולחים בית דין לשאול מבית דין הגדול, אלא הדיינים יעתיקו אותם, א . (ושניהם פורעים שכר הסופר) (ריב"ש יו"ת תע"ה).

שילפו פוזמקייכו ואתו לדינא (בגדים חשובים שיש לאחד ולא לשני) (מהר"ם).

1. אין לת"ח לכתוב בעצמו.

1. הגמ"ר: אם האחד ת"ח,,, הדיינים יעתיקו אותם אחר שיכתוב הוא דבריו, כדי שלא יהא נחשד המורה בב"ד הגדול שנושא פנים לת"ח, ודמי לשבועות (לא).

סמ"ע: אבל כשהת"ח עצמו יכתוב יש חשד שיאמר שמכיר כתב ידו של הת"ח.

סמ"ע: טעמו – שלא יצא זה ששלחו אליו שנושא פנים לת"ח, ולפ"ז צ"ל שהסופר אינו מזכיר שם הת"ח.

יד - ג

1. יש אומרים שאם יש שני תלמידי חכמים בעיר אחת, האחד גדול מחבירו, יכול אחד מבעלי דינים לומר: לא אדון בפני זה, אלא בפני זה, ואע"פ שהוא קטן ממנו, כיון ששניהם בעיר אחת.

2. הגה מהרי"ק: ואם אחד סלק עצמו מן הדין, כמאן דליתא דמי. ואם הזמינו השני ולא בא, מנדה אותו (מהרי"ק שורש י"א).

3. מ"ן (פ"ה ת"ת): וכל מקום שאינו צריך לבא לפניו לדון, אין צריך לחוש כלל להזמנתו, ואין צריך לבא כלל (ב"י סימן י"א בשם התרומות).

סמ"ע: תימה על הרמ"א שלא הביא דעת הטור שחולק (שרק מקטן לגדול יכול לסלק עצמו). וכ"ד נמ"י, והרשב"א.

1. סמ"ג: אם יש שני ת"ח,,, כיון ששניהם בעיר אחת. בדמוכח בסנהדרין (כג). ב"ד של ר"ה ורב חיסדא, דאמר מי קא מטרחנא לך, נלך לדון בפני רב חיסדא אע"פ שהיה קטן מר"ה. ואף שהסוגיה אינה להלכה מ"מ הסברא אמת. כ"כ מרדכי, הג"א. והטור: ולא נהירא, שאינו יכול לסלק עצמו א"כ מקטן לגדול. כ"כ הסמ"ע [נמ"י, ת' הרשב"א].

כיון ששניהם בעיר אחת

נתיבות: פירוש ויושבים שנהם, ואם אינם רוצים לישב שני הב"ד יחד הנתבע כוחו גדול לברור ב"ד שירצה. וכן אם שני הבוררות (של התובע והנתבע) פסולים יחד נדחה הבורר של התובע (ת' הרמ"א).

2. ואם אחד סילק עצמו.

סמ"ע: פירוש אם אחד משני ת"ח הנ"ל נסתלק יכול ת"ח השני להזמין לבעה"ד.

1. י"א שאם שני ת"ח

סמ"ע, הש"ך: כ"פ הש"ך.

אע"פ שהוא קטן ממנו.

יד - ד

1. י"א שאם רואה הדיין שבעל דין חושדו שנוטה הדין כנגדו, צריך להודיעו מאיזה טעם דנו, אפילו אם לא שאל.

2. הגה: וכ"ש אם אומר: כתבו לי מאיזה טעם דנתוני (טור). א. מיהו יש אומרים דוקא אם דנו אותו ע"י כפייה, אבל בלא"ה אין כותבין, וכן עיקר (מרדכי, ותוס' ור"ן).

3. וכשצריכים לכתוב לו מאיזה טעם דנוהו אין קביעות זמן לדבר, אלא כל זמן שבא לכתוב לו, כותבין ונותנין לו (מרדכי). א. וא"צ לכתוב לו הטעמים והראיות, רק כותבין להם הטענות והפסק דין (נ"י שם) ב. ואר"כ: צריך לשלם מיד, ואם יסתור הדין יחזרו לו (מרדכי והגהות מיימוני, ומהרי"ק וב"י בשם הרמ"ה).

4. ואין צריכים לכתוב לו אלא מבית דין קטן לבית דין גדול, אבל בית דין גדול שדנו אין צריכין לכתוב לו, דלא חיישינן לטעותא, דא"כ אין לדבר סוף (ב"י שכ"נ מדברי הרמב"ם).

אבל כשמבקש אין צריך להודיעו רק הפסק והטענות ללא הטעמים, כמ"ש הרמ"א ?
וי"ל: שזה שאומר כתבו לי אינו מבקש טעמהם לפי שיודע טעמהם אלא שאינו מקבלם ומבקש לילך לב"ד הגדול, ולצאת ידי שמים מספיק לכתוב לו הטענות והפסק.
והו"ל כ"ש, מה זה שלא ביקש צריך לצאת ידי שמים לפני ענינו (לחת לו גם טעמהם) כ"ש זה שביקש צריך לצאת ידי שמים לפני ענינו (רק טענות והפסק).

א. אבל בלא"ה אין כותבים לו.

סמ"ע: דמאחר שקיבל אותם לדיינים סתם, לאו כל כמניה לחזור בו מפסקהם, מ"מ אם מבקש טעם הדין יתנו לו, שהרי אפילו אם רואים שחושדן נותנים לו.

3 א. ואצ"ל הטעמים והראיות.

סמ"ע: שכל ב"ד יפה כששומעים הטענות יודעים לפסוק, תורה אחת לכולנו.

התומים – מ"מ בע"פ אומרים לו הטעם.

פ"ת (ברכ"י): כת אחת הביאה פסקים מרבני הדור ואינו רוצה להראות לשכנגדו רק השאלה והפסק. ובע"ד טוען שיראה כל הפסקים בשלמות לרב העיר – הדין עמו ומחייבים להראות כל הפסקים (ת' שע"א).

ב. וצריך לשלם לו מיד.

סמ"ע: כ"כ המחבר (רמב"ם) בראש הסימן, אלא שכתב "מוציאים ממנו", משמע שב"ד מוציאים מיד הנתבע ומחזיקים בידם עד שיקבלו הפסק מב"ד הגדול, ולא יתנו לתובע שמה יסתבר שטעו ויצטרכו לשלם מביטם כיון שכפוהו.

והרמ"א חידש כאן – דלא חיישינן, אלא צריך לשלם מיד ליד התובע, ואם יסתור הדין יוציאו הדיינים מיד התובע.

4. אבל ב"ד הגדול שדנו.

פ"ת (נו"ב): אם רק הרב לבד הוא הגדול ואפילו מומחה וגדול הדור, כל שאין גם שאר הדיינים שישבו עמו גדולי הדור – אינו נקרא לענין זה ב"ד הגדול. וצריך ליתן הטענות והפסק בכתב.

וכל שלא באו שני בע"ד מרצונם לפניו אלא ששלח לאחד מהם והזמינו – הוי דין בכפיה.

1. ב"מ (סט): הנהו תרי כותאי דעבוד עיסקא בהדדי,

אזל חד פלג בלא דעת השני.

אתן לקמיה דר"פ – א"ל מה נ"מ לך מיניה, דאר"נ זוזי כמאן דפליג דמי (וא"צ דעת השני כדי לחלוק)
לשנה אחרת – אידך פליג יין בלא דעת הראשון. **אר"פ** – מאן פלג לך ?

א"ל: חזינא דבתר ידידי אתי מור (לנגדי פוסק).

אר"פ: כה"ג דואי צריך לאודעי, זוזי כולם שויים, חמרא איכא בסיים ואיכא דלא בסיים.

הרא"ש: דוקא כה"ג שיש פתחון פה לחשוד בדין משום "והייתם נקיים מה" ומישראל", אבל בעלמא לא.

2. סנהדרין (לא): שנים שנתעצמו בדין כופים אותו ודן בעיר, ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני – כותבין.

א. ר"ת: דוקא כשדנוהו תחילה ע"י כפיה אבל דנוהו מדעתו אין כותבים לו.

כ"ד הרשב"א, הר"ן, ראב"ד, ר"ן (רמב"ם).

3. מרדכי: לא קבעו חכמים זמן לדבר (מתי יכול לבקש שיכתבו לו), אלא כ"ז שיבקש יכתבו ויתנו לו.
כ"כ הגמ"י (הר"מ).

א. נמ"י: וא"צ לכתוב טעמו של דין אלא יכתבו הטענות שטענו שעליהם חייבו שהם טעם הדין, וא"צ לכתוב הראיות להוליק לבית הוועד, שהם עצמם ידאו. כ"כ הרשב"א בתשובה.

4. ב"י (רמב"ם): גם כשכותבים הוא רק כאשר דן בב"ד קטן (ורוצים ליקח לב"ד גדול) דחיישינן שטענו, אבל דן בב"ד גדול אין כותבים ונותנים לא, דלא חיישינן לטעות, דאל"כ אין לדבר סוף.

נמ"י: דווקא כה"ג דר"פ צריך להודיעו, אבל בעלמא כשאין חשד אם היה מלגלג על הדין לא מודיעים לו אלא אדברא מנדים אותו כשמלגלג בב"ד.

1. שבע"ד חושדו.

סמ"ע: דוקא במקום שיש חשד מודיעים לו, אבל כשאין חשד והוא מלגלג מנדים אותו (נמ"י).

2. וכ"ש אם אמר כתבו.

סמ"ע: מה כ"ש יש כאן שהרי אינם שווים ?

דכשהוא חושד לדיין מודיעו הפסק **והטעמים** כדי לצאת ידי שמים

1. המתחייב בדין אינו חייב לשלם לשכנגדו יציאותיו, אע"פ שהזקיקו לדון בעיר אחרת. א. וה"מ דלא מסרב למיקם בדינא, אלא שרוצה לדון בעיר אחרת. אבל אם היה מסרב לבא לב"ד, והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד לדין, חייב לפרוע לו כל הוצאותיו (שהוציא משעה שנעשה סרבן) (מהרי"ק ונ"י ומהרי"ו ותשובת הרא"ש).

2. ויש מי שאומר שאם תבעו בערכאות והוציא הוצאות בדיינים וטוענים, אע"פ שמתוך סרובו הוצרך להוליכו בערכאות, אינו חייב לשלם הוצאותיו.

א. הגה: ויש חולקין וסבירא להו דאם הוצרך להוציא עליו הוצאות לכופו על ידי ערכאות של עכו"ם, חייב לשלם לו (תשובת הרא"ש) - וכן נראה לי עיקר, ובלבד שעשאו ברשות ב"ד, כדלקמן סי' כ"ו.

חייב לפרוע.

ש"ך (יש"ש): היינו הוצאות סרבנות, אבל שאר הוצאות (כדי לגבות חובו) כגון ששלח שליח אחר המעות או ששלח אחריו למקום פלוני - אין צריך לשלם.

משעה שנעשה סרבן.

ערוה"ש: אם יש הכחשה בדבר הסירוב, שהנתבע טוען שלא סירב כלל והנתבע טוען שסירב והוציא ע"ז הוצאות - על התובע להביא ראיה (שהרי הוא המוציא), ואם לא יביא ראיה ישבע הנתבע שלא סירב ויפטר.

סמ"ע: ב"י (הרא"ש) - כפר הנתבע שלא הזמינו, והביא התובע עדים שהזמינו, וחזר הנתבע ואמר שבא מיד כשהזמינו והביא עדים - לא נאמן, דהו"ל כאומר לא לווייתי שאינו נאמן לומר פרעתי אפילו יביא עדים.

והש"ך - מחלק,

ת' הרא"ש שבד"מ כתוב - התובע אומר אני אביא עדים, וחזר הנתבע, ... משמע שחזר הנתבע קודם שהביא עדים ועכ"ז אינו נאמן.

והסמ"ע שינה - כיון שבסימן פ' כתבו הרמ"ה והרמב"ם שאם חזר קודם שבאו עדים אע"פ שראה עדים באים נאמן, ולכן שינה כאן "והביא עדים".

מ"מ לא משמע כן מתשובת הרא"ש.

ולכן נראה לי לחלק:

אם חזר והודה מיראת העדים, הו"ל כאילו באו עדים ואינו נאמן.

ובסימן פ' מיירי שלא ידענו שחזר בו מיראת העדים ולכן נאמן.

מ"מ לדינא צ"ע.

2 א. ויש חולקים

כ"פ הש"ך (רש"ל).

אמרי ברוך (שב הכהן): ויתכן שהמחבר (הרשב"א) והרמ"א (הרא"ש) אינם חולקים -

0. סנהדרין (לא): א"ר יוחנן - התוקף חברו לדין כופים אותו לילך למקום הוועד.

רא"א - מי שנושה בחברו מנה יוציא מנה על מנה ? (אלא ידון בעירו).

***: והילכתא** כר"א אא"כ התובע רוצה לילך למקום הוועד.
כ"פ ב (יד/א.1).

1. מרדכי, רא"ש: מכאן ראייה שמי שנתחייב בדין אינו משלם לשכנגדו יציאותיו, אע"פ שהזקיקו לדין בעיר אחרת (ואע"פ שיצא חייב).

א. וה"מ שלא מסרב לבוא לדין רק שרצה לדון בעיר אחרת אבל סירב לבוא לב"ד והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד לדין - הר"מ מחייבו לפרוע כל הוצאותיו.

והראיה ב"ק (ק"ב): שהנתבע משלם שכר הפתיחה (כשסירב לבוא לב"ד).

כ"כ מהרי"ק (הר"ח), רי"ו, נמ"י - על הנתבע לפרוע כל הוצאותיו אם סירב לירד לדין.
כ"כ ד"מ (מהרי"ו), רשב"א, ריב"ש.

2. רשב"א בתשובה: ואם תבעו בערכאות של גויים והוצרך להוציא הוצאות בדיינים וטוענים - לא ישלם לו, שהרי עשה שלא כהוגן שעבר על "ולא לפני גוי".

וואפילו סירב הנתבע ומתוך סרובו הוצרך להעמיד בערכאות והוציא הוצאות - ג"כ אינו חייב לשלם לו, שאינו אלא גרמא ואינו גרמי שעושה מעשה בגוף הדבר שמזיקו כשדורף שטרותיו.

א. ומהרא"ש משמע - שאם מתוך סרובו הוצרך להעמידו בערכאות חייב לפרוע הוצאותיו.

1 א. היה מסרב... חייב לפרוע.

סמ"ע: והיינו אם יצא הנתבע חייב בדין זה (ריב"ש).

נתיבות - ודווקא שרואים שהתובע נתחייב מחמת שהלך בעורמה אז פטור הנתבע מלשלם, אבל כשהתובע הלך בתמימות שסובר שהדין עמו והנתבע סירב - חייב הנתבע להחזיר לו הוצאותיו. כ"כ התומים.

ברור אם חייב) הוי כהוציא הוצאות שלא ברשות – ואינו חייב להחזיר לו הוצאותיו.

ובלבד שעשאו ברשות ב"ד.

פ"ת(רעק"א): ואם לא קיבל רשות מב"ד, אף שא"צ רשות מב"ד כגון (כו/ד-הגה) שנכתב לו בשטר שיכול לכופו בערכאות לבע"ד אלם, מ"מ אין צריך לשלם לו הוצאותיו.

ברשות ב"ד.

פ"ת(שב הכהן): תמה על הרמ"א, ולדינא כתב – אם עמד לפני ערכאות בדין פטור מלשלם אא"כ קיבל רשות מב"ד. אבל אם רק כפה אותו ע"י ערכאות שיעמוד בדין ישראל חייב לשלם לו אע"פ שלא קיבל רשות מב"ד.

שהרשב"א – מיירי בהוצאות שהיה במשפט הערכאות פטור מלשלם.

והרא"ש – מיירי בהוצאות שהוציא בערכאות שכפו אותו לדון בדין ישראל.

הוצאות לכופו.

נתיבות: דווקא כשהוציא לכופו לדון לפני ישראל חייב להחזיר, אבל אם הוציא שוחד בערכאות לגבות מבע"ד – תלוי הדבר בסוג התביעה:

אם היה מלוה בשטר – שאז ב"ד פוסקים שלא בפניו ויכולים ליתן לו רשות לילך לערכאות להוציא הוצאות לכופו – חייב להחזיר ההוצאות (שאז הכפייה לקיים דין ישראל).

אבל בשאר עניינים – שאין ב"ד יכול לפסוק שלא בפניו ואז ב"ד לא יכול ליתן רשות לילך לערכאות כדי לכופו (כי לא

יד - ת2

הגה - ארזכ"ל: מי שאמר לחבירו שילכו לדון במקום אחר, ואמר לו: לך ואני אבוא אחריו, והלך, והשני לא הלך אחריו, צריך לשלם לזה שהלך כל יציאותיו (מרדכי).

2. כשהסרבן צריך לשלם ההוצאות אין אומרים שישבע כמה הוציא, ויטול, אלא צריך לברר כמה הוציא, או הב"ד ישומו לו הוצאותיו וכזה ישלם לו. (תשובת הרא"ש).

סמ"ע: טעמו – שלא האמינו בשבועתו להוציא ממון בשבועה אלא צריך לברר.

ומ"ש בשו"ע(קנח/ח) – בעל חורבה ששכנו הקיפו בגדר מ'ד' רוחותיו צריך הניקף לשלם חצי ההוצאות, ואם המקיף לא יכול לברר כמה הוציא ישבע כעין דאורייתא ויטול, כיון שברשות הוציא.

וכאן לא נאמן בשבועה? **מה"ט כתב הרמ"א (צא/ג)** – מי שהוציא הוצאות על חברו ברשות חברו ותובע הוצאות, ונתבע לא יודע כמה – ישבע התובע ויטול (כיון שזה ברשות והנאת הנתבע).

וגם השו"ע(שעה/ח) – היורד לתוך חצרו של חברו ובנה שידו על התחתונה אינו נוטל עד שישבע.

ג"כ אע"פ שירד שלא ברשות בעל החצר נהנה, משאכ"כ הנתבע שמשלם ולא נהנה כלום.

צריך לברר, או הב"ד יששמו.

ש"ך: דין זה תמוה!!!

וגם קשה שבתשובת הרא"ש איתא "צריך לברר והב"ד ישומו, " משמע בעינן תרתי, שבירור לבד לא מהני שלא כל מה שמוציא ישלם, ושומת ב"ד לבד ג"כ לא סגי שמה לא הוציא.

ולכן נראה שיש להגיה בהרמ"א "אלא צריך לברר כמה הוציא אז הב"ד ישומו, " במקום "או".

והפ"ת(שב הכהן) – ביאור דברי הרמ"א:

2. ד"מ(ת' הרא"ש): כשהסרבן צריך לשלם ההוצאות אין אומרים שישבע כמה הוציא ויטול אלא רק מברר בעדים שהוציא, ומה שאינו יכול לברר ישומו ב"ד כמה ראוי וזה ישלם לו.

1. לך ואני אבוא אחריו.

פ"ת(תחו"י): מכאן שמי שכתב לחברו שיבוא עם בנו החתן לעשות חתונה, וחברו השיב לו שכן, והוציא הוצאות להכנת החתונה ולא בא – אם אין לו סיבה מספיקה של אונס צריך לשלם לחברו הזיקו.

2. א"א שישבע.

תומים: וקשה – הא כל ניזק נשבע ונוטל, ה"נ ניזק הוא שהרי גרם לו הפסד?

והנתיבות – ולפענ"ד שאני בהיזק שנזדמן לשם באקראי וא"א לברר הנזק, משאכ"כ שיכול לברר ההיזק שגורם לו. אומנם אם ג"כ א"א לו לברר ולא ע"פ שומא - הדין עם התומים שנשבע ונוטל.

אלא צריך לברר.

נתיבות: פירוש שיברר כמה שלוחים שלח, וכמה נסיעות נסע, ואז יכול לומר שומו בפחות שבשומות (לפי מה שנסעתי או שלחתי).

שישבע, אלא צריך לברר.

ואם לא מברר – אז השומא היא אחרת, ששמים בפחות שבהוצאות.

בכל גוונא צריך שומא אך החילוק הוא – אם מברר כמה הוציא – השומא אם לא הוציא יותר מהראוי ומשלמים לו.

יד - ו

חייבוהו ב"ד לפרוע, ויצא וחזר ואמר: פרעתי, אם הוא נאמן, יתבאר בסימן ע"ט.

חייב בין שאמרו לו צא תו לו, ויצא ואמר פרעתי – נאמן וישבע היסת שפרעו.

שו"ע(עט/יב): ב' שבאו לדין ותבע א' מהם את חברו וא"ל מנה לי בידך, וא"ל – הן, בין שאמרו לו ב"ד אתה

יד - ז

אם בא הזוכה בדין לב"ד ותובע שיכתבו לו פסק דין, אם כותבין ונותנין לו, ג"ז שם.

(שם): לפיכך אם חזר התובע לדיינים שיכתבו לו הודאת בע"ד – אין כותבים, שמא פרעו ויבוא לגבות ממנו פעם שנית.

יד - ח

ש בידו פסק דין שחבירו חייב לו, אם הלה נאמן לומר: פרעתי בסימן ל"ט סעיף י'.

והדיינים יש להם לומר לנתבע שנתנו הפסק דין לתובע; ואם לא אמרו לו, נאמן לומר: פרעתי. ואם שכחו אם אמרו לו או לא, חזקה שכדין עשו ואמרו לו (הגהות מיימוני פרק ז' מה' טוען).

שו"ע(לט/י): אם יש בידו פסק דין, אין הלה נאמן לומר: פרעתי.

הגה: ואם זה איחר כמה ימים הפסק דין בידו, ולא תבעו, סברא שפרעו, מדשתק כולי האי.

עין בשאלות ותשובות רבי לוי בן חביב סימן
ק"ט.

ויש חולקין ואומרים דבכל ענין נאמן הנתבע לומר:
פרעתי, נגד פסק דין (טור בשם אבי העזרי ומרדכי פ"ק
דב"מ וב"י בשם רש"י).

סימו כ: עד מתי יכול להביא ראיה לסתור הדין(סנהדרין: לא)**כ - א1**

1. מי שנתחייב בב"ד והביא עדים או ראיה לזכותו, סותר הדין וחוזר, אף על פי שכבר נגמר; ואפילו אם פרע כבר, כל זמן שהוא מביא ראיה, סותר.

2. אמרו לו הדיינים: כל ראיות שיש לך הבא מכאן ועד ל' יום, אע"פ שהביא ראיה לאחר שלשים יום, סותר את הדין, שאל"כ מה יעשה אם לא מצא בתוך ל' ומצא לאחר שלשים.

3. אבל אם אמרו לו להביא עדים או ראיה, ואמר: אין לי, אע"פ שמצא אחר כך, אינו כלום. **א.** ואצ"ל אם אמרו לו: יש לך עדים, ואמר: אין לי עדים; יש לך ראיה, אמר: אין לי ראיה, ודנו אותו וחייבוהו, כיון שראה שנתחייב אמר: קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני, או שהוציא ראיה מתוך אפונדתו (פי' חלוק קטן בתפירות כעין כיסין) - אין זה כלום ואין משגיחים עליו ועל ראייתו.

4. הגה: **ד"מ (הרא"ע):** אבל אם לא אמר אין לי ראיה, אף על פי ששתק עד שנתחייב בדין, ואחר כך אמר: קרבו פלוני ופלוני והעידו, סותר הדין (תשובת הרא"ש כלל ו' ו"ג סימן י"ט).

א. (שם): ראה שמתחייב בדין ואמר קרבו פלוני ופלוני ויעידוני או שהוציא ראיה מתחת פונדתו - ה"ז אינו כלום.
פרש"י: אינו כלום - אפילו רשב"ג מודה, כיון שידע בהם ואמר אין לי ודאי שקרנים הם.

1. סנהדרין (לא): משנה - כ"ז שהוא מביא ראיה סותר את הדין.

פרש"י: כ"ז שמביא ראיה - הבא לב"ד ולא היה שטר זכותו בידו ויצא חייב בב"ד, ולאחר זמן מצא שטר זכותו והביאו.

סותר הדין - ב"ד סותר דינו ומחייב כנגדו.

טור: ואפילו לאחר גמר דין ואפילו פרע כבר כ"ז שמביא ראיה סותר הדין.

2. (שם): אמרו לו כל ראיות שיש לך הבא מכאן ועד ל' יום:

הביא תוך ל' - סותר, לאחר ל' - אינו סותר.

רשב"ג אומר - מה יעשה זה שלא מצא בתוך ל' ומצא אחר ל'.
והילכתא כרשב"ג.

3. (שם): א"ל הבא עדים או ראיה, ואמר אין לי ולאחר זמן מצא עדים או ראיה:

ה"ז אינו כלום.

רשב"ג אומר - מה יעשה זה שלא היה יודע שהיה לו עדים ומצא אח"כ עדים.
והילכתא כת"ק.

2. אע"פ שהביא ראיה לאחר ל'

סמ"ע: ה"ה אם קבעו לו ב"ד זמן שיבוא לטעון ולא בא, יכול לטעון אח"כ א"כ קנו מידו.
כ"כ ד"מ (רשב"א).

3. אע"פ שמצא אח"כ אינו כלום

סמ"ע: דכיון שאמר אין לי עדים אמרינן הוי עדי שקר ששכרן לאחר שראה שנתחייב (רש"י).
ובפרישה - אפילו ניכר שלא שכרן אם הוא גדול שאמר אין לי עדים תו לא מקבלים עדות.

שמצא אח"כ אינו כלום

נתיבות: דאימר שכר עדי שקר (סמ"ע).
ולפ"ז שוב אין יכול להביא עדים אלו אפילו בעדות אחרת ובדבר אחר לפי שהוא פסלם.

ח' רעק"א: **הב"ח** – משמע שאף שמצא קודם גמ"ד אינו כלום דחיישינן לזיוף. כ"כ מרדכי (רבנו יקר).
אולם מהרי"ל (מרדכי) – אם אמר אין לי עדים לפני גמ"ד אינו כלום.
כ"כ רי"ו – ועדיין מביא עדים וסותר.

א. אין זה כלום.

סמ"ע: דכיון שידע מהעדים והראיות הללו ואמר אין לי נראה שזייף ושקר הוא, ומתחילה לא היה נוח לו להסתייע בזיוף אבל כשרואה שמתחייב בדין רוצה להשתמש בזה.

4. אבל לא אמר אין לי

סמ"ע: ול"ד עדות וראיה אלא ה"ה טען טענה אחת ולא שאלו ב"ד אם יש לו טענות אחרות או זכויות אחרות – יכול לטעון אח"כ טענות האחרות אם אינם סותרות הראשונות ולסתור הדין. כ"כ ד"מ (הרא"ש).
כ"כ הש"ד: והוסיף – ה"ה שאלו אותו יש לך ראיה ושתק מביא אח"כ וסותר.

ערוה"ש – ואף שאחר ששתק וראה שמתחייב אמר מיד קירבו פלוני ופלוני והעידוני שנראה שיש חשש הערמה עכ"ז יכול להביא ולסתור.

רעק"א (הב"ח): ה"ה אם לא שאלוהו והוא עצמו אמר אין לי עדים יכול אח"כ להביא עדים ולסתור כ"מ מהרא"ש, (דבעינן תרתי: שאלוהו, ואמר).
כ"פ ברכ"י – אע"פ שאין ראיה מהרא"ש.

אבל כנגדו (שמעון) יכול לומר ממ"נ אם הם כשרים אתה חייב לי בתביעה ראשונה, ואם הם פסולים אף עכשיו אין עדותם עדות.

וטעמו – ראובן שפסל עדים אלו כשבאו להעיד לטובתו שוב לא יוכל להשתמש בהם, אבל שמעון שפסלם כשבאו להעיד כנגדו יכול להביאם במקום אחר.

[כלומר:

לווה אמר – לא לווייתי ולכן לא פרעתי

מלוה אמר – לווה ולא פרע

והעדים – לווה ופרע : שהדין חייב לשלם.

ולכן:

לווה שפסל העדים כשהיו לזכותו שפרע (והוא אומר שלא לווה ולא פרע) – לא יכול להשתמש בעדים יותר אף במקום אחר.

אבל מלוה שפסל העדים שהיו לחובתו שפרע (והוא אמר לא פרע) – יכול להשתמש בהם בעדות אחרת. [

אבל האו"ת – לא נפסלו העדים לשום עדות שבעולם אפילו לבעל דבר, ואע"ג דחיישינן שיש בזה איזה שקר עכ"ז לא הוברר שקרנותם וחשש בעלמא הוא.

כ"פ ערוה"ש – מ"מ כשרואה שמתחייב ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני ניכר שעדי שקר הם ופסולים לכל עדות של אותו איש.

אינו כלום

כ - 2א

1. **הראמ"פ:** בד"א, כשהיתה הראיה אצלו והעדים

עמו במדינה, (אבל) **אם אמר:** אין לי עדים ואין לי ראיה, ולאחר מכאן באו לו עדים ממדינת הים, או שהיתה דסקיא של אביו שיש שם השטרות מופקדת ביד אחרים **ב.** (ויש אומרים הוא הדין שטרות שלו) (טור). ובא זה שהפקדון אצלו והוציא לו ראיותיו, הרי זה מביא וסותר, מפני שיכול לטעון ולומר: זה שאמרתי אין לי עדים ואין לי ראיה מפני שלא היו מצויים אצלי.

ב. (ודוקא שבאו עדים שאותן השטרות היו באותן שטרות המופקדים) (מרדכי).

2. **הראמ"פ:** וכל זמן שיכול לטעון ולומר: מפני כך וכך אמרתי אין לי עדים ואין לי ראיה, והיה ממש בדבריו, הרי זה לא סתר טענותיו, וסותר.
א. **הראמ"פ:** לפיכך אם פירש ואמר: אין לי עדים כלל לא הנה ולא במדינת הים ולא ראיה כלל לא בידי ולא ביד אחרים, אינו יכול לסתור.

1. **סנהדרין (לא):** לעולם מביא וסותר...

תומים: ואם יש עדים כאן שיש לו ראייה במדינת הים, וזה לא סיפר שיש לו ראייה במדינת הים, שוב לא יוכל להביא הראיה ולסתור הדין, דכיון שלא אמר שיש לו ראייה הוי הודה שאין לו ראייה בשום מקום.

והנתיבות – לא נראה כן, ובכה"ג יכול להביא את הראיה.

מפני שיכול לטעון (רמב"ם).

סמ"ע: משמע – שהוא צריך לטעון אבל ב"ד לא טוענים לו.

2 א. לפיכך אם פירש.

הט"ז: קשה למה לא נאמן לומר טעיתי במה שאמרתי אין לי עדים, מ"ש (פא"כ) מי שהודה שחייב ואח"כ נתברר שטעה שפטור?

וי"ל דשאני התם שיש חשש גזילה ולכן הוצרך להודות (והתנצל מחשש גזילה).

משאכ"כ מי הכריחו לומר שאין לו עדים, היה די שיאמר איני יודע אם יש לי עדים והיה מרויח אם ימצאו עד 10 עדים.

אלא ודאי החליט לומר שאין לי עדים ופסל כל העדים שיבואו.

אבל באו עדים ממדינת הים או שהיתה דיסקיא (שק של עור שהיו השטרות של אביו מונחים בו) מופקד ביד אחר – ה"ז מביא וסותר.

כ"פ הרמב"ם: שמה שאמר אין לו עדים וראיה, ר"ל אין לי עדים וראיה מצויים בידי.

1. כשהיתה הראיה אצלו.

סמ"ע: אצלו – ל"ד אלא ה"ה מופקדת ביד אחר שהוא עמו בעיר בשעה שאמר אין לי שוב לא יוכל להביא ולסתור.

א. וי"א ה"ה בשטרות שלו.

סמ"ע: לשון הגמרא – דסקיא של אביו.

וכ"ה ברי"ף, רא"ש, רמב"ם.

והמרדכי והטור – ס"ל ל"ד של אביו אלא ה"ה שלו, כיון שהנפקד לא היה בעיר כשאמר אין לי.

וכ"מ מהרמב"ם שכתב "שלא היו מצויים אצלי".

חמת של אביו,,, מופקדים ביד אחרים.

סמ"ע: ג"כ מיירי שהנפקד היה במדינת הים, שאל"כ לא יכול לסתור הדין.

מופקדת

כ - א3

1. בד"א בגדול, אבל יורש שהיה קטן כשמת מורישו, ובאו עליו טענות מחמת מורישו א. אחר שהגדיל, ואמר: אין לי עדים ואין לי ראייה, ואחר שיצא מבית דין חייב אמרו לו אחרים: אנו יודעים לאביך עדות שתסתור בה דין זה, או שאמר ליה אחר: מורישך הפקיד ראייה זו, הרי זה מביא מיד וסותר, שאין היורש קטן יודע כל ראיות מורישו.

2. הגה: וכל זה בסתמא, אבל אם הביא הגדול אחר כך ראייה ועדים שלא ידע מאלו עדים שהביא אחר כך, או (קטן) שבאו עדים ואומרים ששטרות של אביו היו בידו וידע בהן כשירד לדין, הולכים אחריהם. (מרדכי).

כ"כ הרמב"ם.

והרא"ש – דווקא כשבא לב"ד קטן (וכמעשה דר"נ) אבל אם היה גדול ודאי ידע קודם בואו לדין או חקר כיון שבר דעת הוא, דינו כאחר.

והב"י - מצדד בדברי הרמ"ה והרמב"ם – כיון שבשעת מיתת אביו היה קטן אף עכשיו לא מכיר אנשים שיודעים זכותו שיחקור מהם.

ובבד"ה – ואדברה קשה על הרא"ש, איך ר"נ דן קטן הרי קטן כשלא בפניו דמי. אלא ודאי גדול היה בשעת העמדה לדין.

1. סנהדרין (לא.): ההוא ינוקא דתבעוהו לדינא קמיה דר"נ, א"ל – אית לך סהדי או עדים, א"ל – לא, וחיביבה ר"נ.

הוה קא אזיל ובכי, שמעוה הנך אנשי אמרו לו אנן ידענן במילי דאבוך.

אר"נ – בהא אפילו רבנן מודים דינוקא במילי דאבוה לא ידע.

א. ההוא ינוקא

✓ הרמ"ה – אפילו הוא גדול בשעת העמדה לדין, כיון שהיה קטן כשמת אביו אינו יודע בעניין אביו.

פ"ת(שער המשפט): ה"ה בלוקה שדה מחברו, ובא בע"ח דמוכר לטרופ השדה בשטר שבידו, ואמר הלוקח אין לי עדים או ראיה. ואח"כ הביא הלוקח עדים או ראיה שהשטר חוב פרוע – מקבלים עדותו שדינו כדורש כיון שאינו יודע בראיות המוכר. אא"כ הוציא הלוקח הראיה מתוך אפונדתו שנראה שידע קודם.

2. או קטן שבאו לו עדים.

סמ"ע: פירוש דבקטן אמרינן לא יודע מהראיות ולכן יכול להביא ולסתור, אבל אם באו עדים שידע לא יכול לסתור. **מרדכי:** יש להסתפק אם אומרים העדים שהיו בידו, אי אמרינן הו"ל למידע (ולכן אינו מביא וסותר) או לא? **והד"מ** – כשהגדיל בשעת הדין לכו"ע אמרינן הו"ל למידע ואינו מביא וסותר. **סמ"ע** – נמצא מ"ש הרמ"א (כאן) "היו בידו וידע" ר"ל מסתמא ידע.

הולכים אחריהם

סמ"ע: ולכן בקמייתא (שהביא הגדול עדים שלא ידע) יכול לסתור, ובברייתא (שבאו עדים וידע) אינו יכול לסתור.

והתו"ס – תירצו קושיה זו, שר"נ בשטר היה וקי"ל מקבלים שטר שלא בפני בע"ד.

1. אבל יורש

נתיבות(או"ת): אפילו איש אחר (ולא יורש) שהיו ראיותיו מופקדות אצל אדם אחר ויש רגלים שלא ידע מהם – דינו כדורש.

א. אחר שהגדיל

סמ"ע: כ"ז הרמב"ם והרמ"ה. **והרא"ש** – כיון שנעשה גדול אחר מיתת אביו דינו כאחר דבודאי חקר קודם באו לדינו. כ"ד התו"ס.

פ"ת(ברכ"י): ונראה שהרמב"ם גרס בש"ס כנוסחת ר' האי גאון "ההוה יתמי דתבעוהו לדינא וכו' אר"נ אפילו רבנן מודו דינוקא במילי דאבוה לא ידע".

אין לי עדים.

פ"ת(ברכ"י): אפילו סתם לגמרי ואמר אין לי ראיה לא כאן ולא במקום אחר כלל – אפילו הכי סותר.

שאין יורש קטן יודע.

סימו כ"ו: שלא לדון בדיני גויים (גיטין: פח: ב"ק: צב) ובו ד' סעיף

כ"ו - א

1. אסור לדון בפני דייני עכו"ם ובערכאות שלהם (פירוש מושב הקבוע לשרים לדון בו) **אפילו בדין שדנים כדיני ישראל** **א. ראמ"ט:** **ואפילו נתרצו ב' בעלי דינים לדון בפניהם אסור ב. וכל הבא לידון בפניהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והרים יד בתורת משרע"ה.**

2. הגה: ויש ביד בית דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבירו (מהרי"ק שורש קנד) **א. וכן מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עכו"ם (ריב"ש סימן קב) ב. ואפילו אינו דן לפני עכו"ם רק שכופהו ע"י עכו"ם שיעמוד עמו לדין ישראל ראוי למתחו על העמוד (מרדכי פרק הגוזל קמא). וע"ל סי' שפח (דיני מוסר).**

3. מי שהלך בערכאות של עכו"ם ונתחייב בדיניהם ואחר כך חוזר ותבעו לפני דייני ישראל י"א שאין נזקקין לו (מהרי"ק שורש קפח) א. וי"א דנזקקין לו (מרדכי בפ' הגוזל בתרא) ב. אם לא שגרם הפסד לבעל דינו לפני עכו"ם (מהר"מ מירזברק) - והסברא ראשונה נראה לי עיקר:

1. גיטין(פח:): תניא - ר' טרפון אומר כל מקום שאתה מוצא אנגרות של גויים אע"פ שדיניהם כדין ישראל אי אתה רשאי להזקק להם. שנאמר "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", לפניהם ולא לפני הגויים (סמ"ע - דמשמע אפילו אלו המשפטים עצמן שדינים ישראל לפיהם לא ישמע על פיהן לדון לפניהם).

א. ב"י: אבל לא משמע כן במרדכי ות' מימוניות. **ב. ד"מ(מהר"ם מריזבורק):** על דבר הכאות - אם הפסיד המכה בדיני הגויים אין להענישו יותר, דבתרי קטלא לא קטלינן. ואם לא הפסיד על ידי קבלתו אז יעשה לו דין.

א. רמב"ן: אפילו נתרצו שני בע"ד לילך לפני דייני גויים אסור, אפילו בדין שדינים כדינו. כ"כ הרשב"א.

ב. רמב"ם: וכל הבא לידון בפניהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והרים יד בתורת משרע"ה.

משרים(הרי"ף בתשובה): א' מבעלי הדינים שרוצה לדון בערכאות של גויים, אין שומעים לו וצריך לנדותו (ומיירי שהשני לא רוצה - הגהות והערות).

ד"מ(תה"ד): אף בדבר המותר לעשות דין לעצמו מ"מ אסור לכופו על ידי גויים.

2. ד"מ(מהרי"ק): אפ עבר א' והלך לפני הגויים צריך לסלק יד הגויים מעליו וידון לפני ישראל.

א. ריב"ש: יש להחרים ולנדות המחזיק ביד הולך לדון בדין הגויים.

ב. מרדכי: ואפילו אין עושה שום מעשה רק כופהו בדין הגויים שיעמוד בדין ישראל, ראוי למותחו על העמוד.

3. מהרי"ק: מי שחייב חברו והוליקו לפני ערכאות, וחייבו הערכאות למוליך (התובע), וכשראה כן חזר ותבעו בדיני ישראל - ראוי לא להיזקק לו אם זוכה בדיני ישראל.

1. אסור לדון בפני גויים **נתיבות(מהרי"ק):** ונהגו לכוף בדיני מסים וארנוניות על ידי גויים.

ערכאות שלהם

ח' רעק"א: ואם הוציא ממון שלא כדין הוי גזל בידו ואם קידש בו אישה אינה מקודשת, והוא פסול לעדות כמו כל גזלן (תשב"ץ).

כאילו חירף וגידף

ב. סמ"ע: דליפין מדכתיב "כי לא כצורינו צורם ואויבנו פלילים" כשאויבנו פלילים (דנים) זהו עדות לעילוי יראתם.

והרים יד בתורת ישראל.

נתיבות: מהר"ם מרינברוק מיירי שתבעו בעל חבלות וכבר חייבהו גויים לתת קנס, והסמ"ע מוסיף ה"ה לדיני ממונות וכבר שילם.

וסברא ראשונה עיקר.

תומים: הטעמים שאין נזקקים –

- א. דהוי כקיבל עליו קרוב ופסול שלא יכול לחזור בו.
 - ב. משום קנס שהלך לפני עכו"ם.
- נתיבות** – נ"מ בין הטעמים: אם נתחייב התובע מחמת שוחד שנתן כנגדו:
- א. לפי א – נזקקים לו שהרי קרוב ופסול אפילו טעו חוזר הדין.
 - ב. לפי ב – משום קנס אין נזקקים לו.
- ולפי מה שסתמו הפוסקים משמע דס"ל כטעם ב (קנס).
- מ"מ אם בע"ד יודע בעצמו שחייב ע"פ דין תורה ודאי צריך לשלם לו.

סמ"ע: מדהניח דייני ישראל והלך לפני דייני גויים מראה כאילו תורת מרע"ה ומשפטיו אינו אמת ח"ו.

2. רק שכופהו על ידי גויים.

סמ"ע: אפילו בע"ד אלם וסרבן מלציית דין ישראל, הו"ל לילך לפני דייני ישראל ליטול רשות להוציא את שלו על ידי גויים, ולא שהגויים יכפוהו לעשות מה שהישראל אומרים לו.

נתיבות – ודווקא שידוע החוב לדייני ישראל אז נותנים לו רשות להוציא על ידי גויים, כגון מלוה בשטר. דמלוה בע"פ לא נותנים לו רשות להוציא דאמר איני חייב לו כו"כ.

3. אם לא שגרם הפסד לבע"ד.

סמ"ע: הפסד ל"ד אלא ה"ה אם כבר שילם לו ע"פ דיניהם אע"פ שבדין ישראל נתחייב יותר – אין שומעים לו לדון מחדש.

כו - ב

1. היתה יד עכו"ם תקיפה ובעל דינו אלם ואינו יכול להציל ממנו בדייני ישראל יתבענו לדייני ישראל תחלה אם לא רצה לבא נוטל רשות מב"ד ומציל בדיני עכו"ם מיד בעל דינו.

2. הגה: ויש רשות לב"ד לילך לפני עכו"ם ולהעיד שזה חייב לזה (בעה"ת בשם ר' שרירא) **א.** וכל זה דווקא כשאינו רוצה להיות ציית דין אבל בלאו הכי אסור לב"ד להרשות לדון לפני עכו"ם (מהר"ק שורש א):

2. רב שרירא גאון: אם אינו יכול להוציא חובו או פקדונו ויש בי דואר (בית משפט) של גויים שאינם לוקחים שוחד ומקבלים עדות ישראל – יש רשות לזקנים ותלמידים שילכו לפני השופט להעיד שזה חייב לזה ומצווה לעשות כן, ואפילו הנגזל גוי והגזלן ישראל.

1. ונוטל רשות מב"ד.

סמ"ע: בעה"ת (ר' שרירא) – המורד בדין מתרין בו התראה מפורסמת, ואם אינו מקבל מעידים עליו וגובים ממנו בדיני גויים.

רשות ב"ד.

נתיבות: ודווקא כשב"ד יודעים שהמסרב חייב לו ע"פ דין תורה כגון שיש לו שטר וכיו"ב, אבל לא נתברר אין נותנים רשות שמא יוציאו ממון שלא כדין.

ערוה"ש – אלא נותנים לו רשות שיפעל שיכריחו את המסרב לדון בב"ד.

1. ב"ק(צב): א"ל רבא לרבה בר מרי – מנא הא מילתא דאמרי אינשי קרית לחברך ולא ענך דמי גודא שדי עלויה?

א"ל יען טהרתיך ולא טוהרת מטומאתך, לא תטהריר עוד" (יחזקאל כ"ד-ג).

פרש"י: הפל עליו את הכותל, דחהו בידים.

הרא"ש: מכאן פסק רב פלטי גאון – ראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לב"ד שרשאי להביאו לערכאות של גויים כדי להוציא את שלו מידו.

הגהות והערות – ומיירי שנטל רשות מב"ד.

סה"ת: הא דאמרינן שאין המלוה רשאי לכופ בפי הגויים דווקא שהלוה אינו אלם וציית דינא, ואפילו אלם ולא רוצה לבוא לב"ד אסור להביאו לדיני ערכאות אלא לאחר שב"ד כותב שטר אדרכתא על נכסיו (שטר הוצל"פ) ואז בא לפני גויים והם מכריחים אותו למה שדנו ישראל.

✓ **כ"פ הרמב"ם:** היתה יד עכו"ם תקיפה ובעל דינו אלם ואינו יכול להציל ממנו בדייני ישראל יתבענו לדייני ישראל תחלה אם לא רצה לבא נוטל רשות מב"ד ומציל בדיני עכו"ם מיד בעל דינו.

ותימה על הרמ"א שהשמיט זה ?

והגהות הש"ך - לפענ"ד אף רב שרירא ס"ל שאף בלוקח שוחד אם מקבלים עדות ישראל מעידים לפניו, ומ"ש שאין מקבלים שוחד דאילו מקבל שוחד לא יקבל עדות ישראל. ובאמת אם מקבל עדות ישראל מותר כיון שהם יודעים האמת שהוא חייב. לפיכך השמיט הרמ"א שאינו לוקח שוחד.

לפני גויים להעיד.

פ"ת(תח"ס): שכ"מ אמר בפני עדים שחייב לפלוני כו"כ ואח"כ נפטר והשאיר יתומים קטנים, ומתיירא המלוה בדבר חובו שלא יוכל לגבות עכשיו עד שיהגדלו היתומים פן ישכחו מלב העדים מה שצוה השכ"מ, ורוצה לילך לערכאות של עכו"ם לכתוב פרוטוקול כדי שיוכל לגבות בדיני ישראל כשיגדלו היתומים (כיון שב"ד חושש לדעת האחרונים בסימן ק"י שלא לכתוב) - יש להתיר, כיון שאח"כ יבואו לפני הב"ד העדים ויעידו.

ואם ג"ז לא יכולים - יקבלו הטענות מהנתבע כפי מה שיוכלו ואם נראה בעיניהם שחייב יתנו לו רשות לילך לגויים.

2. רשות לב"ד לילך

ובעה"ת(רב שרירא): יש רשות לזקנים ותלמידים שילכו.

ברכ"י(מקור ברוך, מהר"א ששון) - ודווקא זקנים ולא שאר העם מפני תיקון העולם, שלא ילמדו העם לילך להעיד אף בלא רשות ב"ד.

ודומה למ"ש הרמב"ם לעניים פיקוח נפש בשבת ע"י גדולי ישראל וחכמיה.

מ"מ נעלם מהם מ"ש העיטור - דלאו דווקא הוא.

והפ"ת - ומ"ש רב שרירא "זקנים" רבותא קמ"ל שאף להם הותר דלא נימא שאני אדם חשוב.

לפני הגויים להעיד.

סמ"ע: ורב שרירא הצריך שלא יהיו לוקחים שוחד.

כו - ג

1. המקבל עליו בקנין לידון עם חבירו לפני עכו"ם אינו כלום ואסור לידון בפניהם, ואם קבל עליו שאם לא ילך בפניהם יהיה עליו כך וכך לעניים אסור לילך לדון עמו לפני עכו"ם וחייב ליתן מה שקיבל עליו לעניים.

א. ויש מי שאומר שאין בית דין מוציאין ממנו אלא מודיעין אותו שחל הנדר עליו:

(ב"י): דכיון שיוכל לזכות בדיניהם ולא בדיני ישראל, הקנהו שיעבוד נכסיו לפרוע אותו זכות, לפיכך מועיל קניין.

אבל בזמן שיוכל לכופו בדיני ישראל כמו בדיני גויים אסור להביאו לדיני גויים, והקניין הוי קניין דברים.

(ב"י) - דכיון שיוכל לכופו בדיני ישראל כמו בדיני גויים נמצא שהקניין לא מעלה ומוריד לעניין ממון, אלא לעניין חיוב לילך לפני הגויים וזה הוי קניין דברים.

אבל הרא"ש - אף שכתוב בשטר לדון בדיני גויים יכול להשמש, שהכוונה היא שאם הוא אלם ולא ציית דינא אז יכפוהו לגויים, אבל לא שיעבור על דר"ת. כ"פ ד"מ(תה"ד).

1. המקבל עליו בקניין לדון.

סמ"ע: דווקא לדון אסור שמייקר של ע"ז, אבל לקבל עדות עכו"ם מועיל קבלה.

אינו כלום

1. בעה"ת: לזה שקיבל על עצמו לדון עם המלוה בפני הגויים האם מועיל. וכן אם חייב עצמו בממון אם לא ילך עמו לפניהם מה דינו?

ת' הר"ף - יכול לחזור בו ואינו רשאי לילך אל הגויים, והקניין הוי קניין דברים. אבל אם קנו ממנו לקבל עדות גויים לאו קניין דברים הוא.

ואם התנה שאם לא ילך יתן להקדש כו"כ עכ"ז יש על ב"ד למנוע מן התובע לתובעו אצל הגויים, ואז ממילא בטל הנדר.

א. ואם בכ"ז תבעו ולא הלך הנתבע אצל הגויים אין ב"ד מוצאים ממנו הנדר לצדקה, אלא מודיעים כי חל הנדר ועליו לשלם הנדר מדעתו. שזה דומה כנודר שאם לא יחלל שבת יתן מנה לעניים, שאוסר לחלל השבת וחייב ליתן מנה לעניים.

בד"ה - מ"ש אין ב"ד מוציאים ממנו, לא משמע לי.

הטור: מכאן אני אומר - הואיל וכותבים בשטרות שיוכל לגבות חובו בין בדיני ישראל או בדיני גויים - אם לא יכול לתבוע בדיני ישראל, כגון שעברה עליו השמיטה רשאי להביאו לפי דיני גויים, שהרי קנו מידו.

ויותר נראה שדרך המחבר לכתוב כן (י"א) אף כשאין מחלוקת.

והש"ד – בבד"ה חולק (ולכן כתב בשם י"א).

אין ב"ד מוציאים ממנו.

טעמו:

סמ"ע – מצוות עשה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד כופין עליה.

והב"ח – אין שייך כאן כפיה שיכול לומר לב"ד אתן לעניים שארצה ובמקום שארצה.

והט"ז – ודאי לעניין נתינת צדקה (שכ"א מחויב) אין כופין (למ"ד) דהוה מתן שכרה בצידה, אבל מה שאדם אומר "אתן לצדקה" ודאי כופים, דהו"ל נדר, ובנדר פשוט שכופים.

דתניא (ר"ה ו.) "מוצא שפתיך" זו מצוות עשה, "תשמור" זו מצוות ל"ת, "ועשית" אזהרה לב"ד שיעשוך (יכפוך), "כאשר נדרת" זה נדר, "בפיך" זו צדקה.

ובאן שאין ב"ד מוציאים י"ל שאינו נדר גמור שיתכן שכן ילך לגויים.

סיכום: **כפיה בנדר לצדקה.**

סמ"ע – אין כופים, דהוי מצוות עשה שמתן שכרה בצידה. כ"כ קצה"ח (רב שרירא גאון).

הט"ז – כיון דהוי נדר כופים, וכ"מ בר"ה (ו.). כ"כ קצה"ח (הר"ן).

ת' הרא"ש: אע"פ שכתב בשטר לדון בדיני עכו"ם אין בכלל זה שלא ישמט, שהכוונה שאם הוא אלם ולא ציית דינא יכריחוהו בדין האומות, אבל לא שיעבור על דר"ת.

סמ"ע – משמע שכתב סתם, אבל אם פירש שמתחייב נפשו לדון עכ"פ לפניו, אם יש למלוה זכות בזה אין בידו כח לחזור, כיון שנשתעבדו נכסיו על אותו זכות חל הקניין.

לפיכך צריך לדון עמו בדיני עכו"ם אף שיש דיני ישראל. **וה"ד** במקום שיש איסור לדייני ישראל לדון כדיני עכו"ם (כגון חוב שעבר עליו השמיטה), אבל במקום שאין איסור ידונו בדיני ישראל באותו זכות שיש לו בדיני עכו"ם, מאחר שקיבל עליו וחייב נפשו בזה.

ותימה על המחבר שסתם (לאסור) ולא חילק דביש לו זכות צריך לקיים תנאו.

אבל ערוה"ש (או"ת) – אף שיש זכות בדיני עכו"ם מבדיני ישראל, איז זכותו כלום. ואין לילך לדיני עכו"ם.

חייב ליתן

סמ"ע: שנדרים חלים בכה"ג (אע"פ שהיה צריך לעבור על דר"ת), ובקיום המצווה (אי הליכה לב"ד של עכו"ם) נתחייב מה שקיבל עליו.

א. ויש מי שאומר שאין ב"ד.

הסמ"ע: כ"כ בעה"ת (הרי"ף).

ולא מצאתי חולק שיסבור שב"ד מוצאים ממנו.

ואפשר שזה תלוי בחולין (קי): כל מצוות עשה שמתן שכרה בצידה (כגון צדקה) אין ב"ד מוזהרים עליה (ולכן כתבו המחבר בשם י"א).

כו - ד

1. שטר שכתוב שיוכל לתבעו בדיני אומות אינו רשאי לתבעו בפניהם, א. ואם מסר השטר לעכו"ם שיתבענו בדיניהם חייב לשלם לו כל מה שהפסיד יותר ממה שהוא חייב בדיני ישראל.

2. הגה: וכל זה שיוכל לכופו בדין ישראל אבל אם הלוח אלם מותר למסרו לעכו"ם (ב"י ס"ו בשם הריטב"א).

3. וע"ל ס"ס שס"ט מדין עכו"ם המוכר שטר חוב לישראל על ישראל אחר אם דן הוא בדין הגויים.

נכסים בכפל ולאוסרו עד זמן הפירעון - אין התובע רשאי להביאו אלא לפני דייני ישראל, וגם הם ידונו רק לפי דין תורה.

1. הרא"ש בתשובה: שטרות שכתוב בהם שמקבלים ע"ע לדון ולהתחייב בדיני הגויים ודין המלכות לענוש

הנושא אשה במקום שדיני בדיני עכו"ם ומתה אשתו, לא יוכל אבי אשתו או שאר יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא, ונדון הדבר בדיני עכו"ם דאם מתה יורשה בעלה או כדומה לזה, וליכא בזה משום דינא דמלכותא (כ"י בשם תשובת הרשב"א),
 דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני עכו"ם, דאם כן בטלו כל דיני ישראל (מהרי"ק בשם רשב"א)

2. אם הלוח אלה

נתיבות(או"ת): ואם רוצה לציית לדין רק לפני ב"ד אחר אפילו קטן מזה, או העיר אחרת – לא מיקרי אלה.

מותר למוכרו לגוי

הגר"א: ובנטילת רשות מב"ד.

א. (שם): ראובן היה לו שט"ח על שמעון וכתוב בו שיוכל לתובעו גם בדיני עכו"ם. והיה על ראובן שט"ח שנתחייב לגוי, נתן ראובן שטרו שהיה לו על שמעון לגוי בפרעון שטרו – אע"פ שכתוב בשטר שיכול לתובעו אצל גויים אסור לתובעו משום דעבירה היא.
 ואם מסר שטרו צריך לקבל עליו כל אונס שיוולד מחמת הגוי יותר ממה שהיה הישראל יכול להוציא, או אם הוצרך לקחת מליץ שיטען בעדו וכל כיו"ב צריך לסלק מעליו.

ת' הרשב"א: א' שמתה ביתו ומבקש מבעלה להחזיר הנדוניה, ואע"פ שבדיני ישראל בעל יורש אשתו מ"מ כיון שהכל יודעים שהם הולכים לפי דיני גויים הרי כל הנושא אישה שם כאילו התנה כן?

תשובה – אסור לנהוג כן, והעושה כן מפיל חומות התורה ועוקר שורש וענף והתורה תבקש מידו.

3. שו"ע (שס"ט/יא) - הגה: ישראל שהיה חייב לעכו"ם והעכו"ם מכר השטר לישראל, אע"פ שאסור לדון עם ישראל חברו בפני עכו"ם, ואע"פ שבא מכח עכו"ם, מכל מקום דייני ישראל יפסקו לישראל זה מה שהיה העכו"ם מרויח לפני דייני עכו"ם, הואיל וישראל זה בא מכוחו הרי הוא כמוהו בכל מה שהיה יכול לזכות לפני דייני עכו"ם שהוא דינא דמלכותא (תשובת הרא"ש).

הלכות

עדות

סימן כח: כיצד מאימים העדים, ואין מקבלים עדות**שלא בפני בע"ד. וכו' כ"ו סעיפים**

(ב"ק: נה, נו, קיב, קיג, קיד. שבועות: ל, לא, לה. ב"מ: לט. כתובות: יח, כ. מכות: ו. סנהדרין: כט, ס.)

כח - א

1. כל מי שיודע עדות לחברו וראוי להעידו, ויש לחברו תועלת בעדותו - חייב להעיד, א. אם יתבענו שיעיד לו ב. (כ"ז - תוס' וב"י), ג. בין שיש עד אחד עמו בין שהוא לבדו;

2. ואם כבש עדותו - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

3. הגה: ועד אחד לא יעיד אלא בדבר ממון שמביא אחד לידי שבועה, או בדבר אסור ואפרושי מאיסורא; אבל אם כבר נעשה האסור, לא יעיד, דאינו אלא כמוציא קס רע על חברו (הגהות מיימוני).

4. ואסור לאדם להעיד בדבר שאינו יודע, אף על פי שאמר לו אדם שיודע בו שאינו מסקר. א. ואפילו אמר לו: בא ועמוד עס עד אחד שיש לי ולא תעיד, רק שיפחד בעל חובי ויסבור שיש לי שני עדים ויודה לי, לא ישמע לו (טור).

0. הקדמה:

ויקרא(ה/א): וּנְפֹשׁ כִּי תִחַטָּא וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לֹא יֵגִיד וְנָשָׂא עֹוֹב:

שם(ה/ה): וְהָיָה כִּי יֵאָשֶׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ:

(ו) וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לִשְׁם עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נִקְבָּה מִן הַצֹּאן כְּשֶׁבָה אוֹ שְׁעִירַת עִזִּים לְחֲטָאת וּכְפָר עָלָיו הִכָּהּ מִחֲטָאתוֹ:

פריש"י: קול אלה - והוא עד בדבר והשביעוהו שבועה שאם יודע עדות שיעיד לו.

1. ב"ק(נה:): תניא - היודע עדות לחברו ואינו מעיד לו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

נמ"י: אבל בדיני אדם פטור אפילו למאן דדן דינא דגרמי, לפי שאין אדם חייב להעיד על חברו אלא ממידת גמ"ח. כ"כ הרא"ה.

ב"י - משמע אפילו יש שני עדים, וקמ"ל אפילו אחר שכבש עדותו שאמר איני יודע חזר ואמר אני יודע

בעדות (דשוב אינו נאמן דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד) אפ"ה פטור מדיני אדם, אף שגרם להפסד.

תו"ס: אף שלא נשבע, אם לא יגיד יש נשיאת עוון (בידי שמים), אבל אם עבר על שבועתו חייב קורבן.

טור: כל מי שיודע עדות לחברו וראוי להעידו, ויש לחברו תועלת בעדותו - חייב להעיד.

ב"י: יודע עדות לחברו - לאפוקי יודע עדות לגוי.

וראו להעידו - לאפוקי קרוב או פסול.

תועלת בעדותו - לאפוקי שאפילו יעיד לא יחייבוהו, כגון שהלוח הודה על החוב לפניו (כששמע מהצד) או שלא א"ל אתם עדי - שאז לא חייב לשלם (שיטען משטה אני כך כמ"ש לב/ב, יד-טו).

א. שבועות(לה.): תנן - כל שלא שמעו מפיו שאמר להם "באו והעידוני" - אינם חייבים קורבן.

מכאן למד הטור - אף כשלא נשבע לא חייב בנשיאות עוון אלא כשיתבענו.

ב"י - דכיון דקי"ל כל שמחייב קורבן אם לא נשבע יש נשיאת עוון, מכלל דכל שבנשבע אין קורבן (שלא תבעו) אף בלא נשבע אין נשיאת עוון (כשלא תבעו).

הט"ז – תימה, אפילו התרה אין צריך כמ"ש ביו"ד רכב/לב כשנתנו חרם, כ"ש כאן שיש עליו "אם לא יגיד".

והתומים – מתרץ קושיית הט"ז, באמת אם רק קיבל באמירה שלא לגלות אין צריך התרה אבל טוב לבקש ממנו שיתיר לו.

אבל אם נשבע שלא לגלות לשום אדם יש בזה חילוקים:

אם הוא עד אחד – אזי חלה השבועה וצריך התרה, כיון שאינו עובר על לא יגיד.

ואם יש שני עדים – הו"ל נשבע לבטל המצווה, ושבועתו לא חלה.

מ"מ אם נשבע שלא לגלות לשום אחד אף לא לב"ד הרי כאן כלל, ולמ"ד צריך התר

ובספר בת עיני – מתרץ, חיישנן שמא לא תהיה תועלת בעדותו ונמצא שלא היתה הגדתו חיוב מהתורה, ועבר בחינם על השבועה. ולכן צריך שיתיר לו.

וראוי להעיד.

נתיבות: עד אחד אנו עובר מהתורה רק מדרבנן.

נ"מ אם נשבע שלא להעיד – אם מחייב מהתורה השבועה לא חלה, ואם מדברנן השבועה חלה.

מ"מ אם הכשירו קרוב או פסול שיעיד (שקיבל עליו) אע"פ שאינו עובר מ"מ חייב להעיד משום השבת אבדה לבעליו.

וראוי להעיד.

סמ"ע: לאפוקי קרוב או פסול, ואף למ"ד (מרדכי) שחרם חל על קרובים, מ"מ כ"ז שלא חחרים אינו בכלל נשיאות עוון.

פ"ת: ואם קיבל עליו קרוב או פסול והכשירו

שו"ת הלק"ט – אינו מחויב להגיד, כיון שאינו ראוי להעיד משעת ראיה.

כ"כ תומים(ירושלמי, רמב"ן, הר"ן), ברכ"י(רשב"א, ריטב"א).

ותשובת שבו"י – כיון שהכשירו מיקרי ראוי להגיד ולכן חייב להגיד.

נתיבות: נהי דאינו עובר באם לא יגיד, מ"מ מחויב מהתורה להעיד משום השבת אבדה לבעלים.

ויש תועלת

ב"י: לאפוקי אם לא ראו ההלוואה רק שהודה הלוח בפניו ולא א"ל אתם עדי, שיכול לומר שלא להשביע את עצמי כיוונתי.

ב. תו"ס: דווקא כשאמר בב"ד שאין יודע עדות אין יכול להעיד, דכיון שלא הגיד שוב אינו חוזר ומגיד (כתובות יח). **אבל** חוץ לב"ד אין לחוש כיון שיכול לחזור ולהגיד העדות בב"ד.

והב"י – ול"נ שלומדים מדכתיב "אם לא יגיד ונשא עונו" במקום שאם היה מגיד היה מחייב ממון, לאפוקי כבש עדותו חוץ לב"ד שאף שהיה מגיד לא היה מחייב ממון.

ג. גמ(נו.): היודע עדות לחברו,,, חייב בדיני שמים - במאי עסקין?

אילמא בבי תרי – פשיטא דאורייתא הוא דכתיב "אם לא הגיד ונשא עונו. אלא בחד.

2. ב"ק(נה): **תניא** – היודע עדות לחברו ואינו מעיד פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. בין הוא לבדו או יש אחר עמו.

3. ד"מ(הגמ"י): **עד אחד חייב להעיד** –

דווקא במקום שאפשר לחייב שבועה, אבל בדבר עבירה שאין ראוי להשביע לא יעיד, שא"כ לוקה שהוציא שם רע על חברו, כדאמרין פסחים(קיג:) טוביה חטא וזיגוד מנגיד. אבל להפריש מאיסור שרי.

4. שבועות(לא.) מניין לתלמיד שא"ל רבו יודע

אתה בי שאם נותנים לי מאה מנה איני משקר. מנה יש לי אצל פלוני ואין לי עליו אלא עד אחד. מניין שלא יצטרף עמו? ת"ל מדבר שקר תרחק.

א. **הא** ודאי משקר הוא דכתיב "לא תענה ברעך עד שקר"?

אלא כגון דא"ל בא ועמוד שם ואל תאמר כלום, אפ"ה אסור משום דבר שקר תרחק.

טור: עמוד שם – עם העד האחד ולא תעיד, אלא כדי שיראה הלוח ויפחד שיסבור שיש לי שני עדים יודה. לא ישמע לו.

והב"י – שגורם לפסוק דין ע"פ שנים, ואין כאן אלא עד אחד (עיין סמ"ע).

1. כל מי שידוע עדות.

מהרי"ו: אם יודע עדות אלא שאינו רשאי להעיד מחמת שקיבל עליו בסוד שלא לגלות הדבר – בע"ד יתיר לו לגלות העדות.

כ"כ הסמ"ע, ש"ך.

תפס הממון לא מוצאים ממנו, שהרי סוף סוף הוא חייב הממון.

אבל כאן שהוא רק גרמא שאין בו חיוב מהדין רק ליד"ש א"כ פשוט שאם תפס מוציאים מידו (שהרי פטור מלשלם). כ"כ הריב"ש, רמב"ן.

[סיכום: תפיסה

חייב בידי שמים – מוציאים ממנו.

קים ליה בדבריה מניה – אין מוצאים ממנו]

כ"כ קצה"ח – אומנם לשיטת רש"י משמע בכל גוונא אף שעשו לו העונש החמור אם תפס לא מוצאים ממנו.

מ"מ מסתבר סברת הרש"ל שרק כשלא עשו לו העונש החמור אז אם תפס לא מוציאים ממנו, אבל אם עשו לו העונש החמור אף שתפס מוציאים ממנו.

נתיבות – אף דמהני תפיסה בקים ליה בדבריה מניה, מ"מ לכתחילה אסור לו לתפוס כיון שתפיסה הוא מדין "עביד אניש דינא לנפשיה".

אבל הנמ"י (רשב"א, ר"ן) – ס"ל דמהני תפיסה כשחייב ליד"ש.

רעק"א: לדינא לא מצי התופס לומר קים לי כדעת הרשב"א והר"ן, דלפי שיטת מל"מ כשלא חייב לשלם ובנוסף התפיסה שנויה במחלוקת – לא יכול לומר קים לי.

ושבו"י – מחלק :

בכל עניין שמהתורה פטור אף ליד"ש (כגון אבק ריבית, גרמא) אלא שחכמים אמרו שחייב ליד"ש – אם תפס מוציאים מידו.

אבל כשחייב ליד"ש הוא מהתורה, כגון קים ליה בדבריה מניה או כובש עדותו – אם תפס לא מוציאים ממנו.

מ"מ התומים – השיג עליו, בכל חייבים ליד"ש לא מהני תפיסה זולת קים ליה בדבריה מניה. כ"ד הנתיבות.

סיכום הדעות: **אם תפס בחיוב ליד"ש.**

ש"ך (רש"ל) – מוצאים ממנו ולא מהני תפיסה. אבל בקים ליה בדבריה מניה אין מוצאים ממנו.

כ"ד הרמב"ן, רעק"א, תומים.

נמ"י (רשב"א, ר"ן) – תפיסה מהני ואין מוצאים ממנו.

שבו"י – פטור ליד"ש מהתורה – לא מהני תפיסה.

חייב ליד"ש מהתורה – מהני תפיסה.

פטור מדיני אדם.

סמ"ע – ואפילו שמעו שהודה ע"פ תביעתו (שאינו אינו טענת שלא להשביע) אין צריך להעיד שהעדות לא מועילה, שאף בלא עדותו צריך להישבע שלהשטות התכוון אם יטען התובע שהודה, אא"כ יטען הנתבע להד"מ ואז אף בעדות פטור משבועה (סימן ל"ב). **והש"ך** – אם יש עדים שהודה, אף שזה אומר להד"מ חייב שבועה (שלא כהסמ"ע).

נתיבות: ואם אין יודע מההודאה רק ע"פ העדים חייב להעיד, שזוקקים הנתבע לשבועה.

נתיבות: אם העד יודע בעצמו שהוא רשע ופסול בעדות, מ"מ כיון שפיסולו לא ידוע בב"ד ועדותו תקבל – חייב להעיד, אבל אם יודע שהוא קרוב – פסול להעיד (או"ת).

א. **אם יתבענו**

והפ"ת (משכנות יעקב): תימה, שהרי גם בלא תביעה יש כאן "לא תעמוד על דם רעך" כל שידוע לו זכות ומפסידו. וגם יש בזה השבת אבדה לבעלים.

ובספר שער משפט – ולולאי דברי הב"י והסמ"ע אפשר לפרש דברי הרמב"ם "והוא שיתבענו" – **דווקא** כשהבע"ד לא התחילו לדון זע"ז או שאינו יודע אם הדבר תלוי בעדותו, לפיכך אינו מחויב להעיד כל שלא תבעו. משא"כ באיסור או דיני נשפות. **משא"כ** כשדנים כבר חייב להעיד אף שלא תבעו.

ג. **בין שיש עד אחר עמו.**

סמ"ע (מוהר"ש): פירוש אפילו אותו עד אינו כאן ורוצה להמתין עד שיבוא ויעידו יחד ויחייבו ממון – לא ימתין אלא יעיד מיד.

בין שהוא לבדו.

סמ"ע (טור): דעד אחד מחייב שבועה דאורייתא, ושמא ישלם ולא ישבע.

2. **כבש עדותו**

ש"ך (רש"ל): וכל שחייב בדיני שמים אם תפס כנגדו מוציאים מידו.

אפילו לפרש"י (ב"מ צא.) – גבי חוסם פרה ודש בה שפטור (מדמי אוכל הפרה) דקים ליה בדבריה מניה (כשחייב מלקות) – כשתפס אין מוציאים ממנו מאחר שמחוייב ליד"ש?

התם מ"מ חייב בממון אלא שלא מענישים שני עונשים (מלקות+ממון) אלא רק את החמור, לכן כשלא הענישו את החמור (כגון שוגג או בלא התראה או בזה"ז) אם

והע"ש (ע"פ מ"ש הב"י) – שקר שבזה יגרום שיוציאו ממון ע"פ עד אחד (הסמ"ע חולק שהרי כאן אין מעיד כלל).

הגהות והערות: ואולי הנ"מ כשיודע עדות לרבו אלא שהוא קרובו, האם מותר לעמוד ליד העד השני – [לפי הסמ"ע – אסור, שמא הנתבע יעשה פשרה, אע"פ שאינו חייב.

ולפי הע"ש – אין חשש להוציא ממנו שהרי אינו כשר להעיד].

פ"ת(ברכ"י): מ"מ כופים אותו בתחילה, ככל מצווה שכופים לקיימה.

4. אדם שיודע בו שאינו משקר.

סמ"ע: דמ"ש "אם ראה או ידע", ידיעה זו הינו דווקא ע"פ עצמו שהודה בפניו.

א. רק שיפחד

שבועות(לא): טעמו – מדבר שקר תרחק.

סמ"ע: פירוש שמא ע"י פחד ישווה עמו הנתבע (יעשה פשרה) שלא כדין, שלא היה חייב לו כלל.

כח - ב

1. אדם רשאי להחרים בבית הכנסת על כל מי שיודע לו עדות שיבא ויעיד.

2. הגה: חבל לא יוכל להשביעו חלח "אם לא יגיד ונשא עונו" (ויקרא ה, א) (תשובת רשב"א).

א. מיהו אם נראה לז"ד כורך שעה להשביעו סיגידו האמת, הרשות בידן (ב"י בשם הרא"ש).

3. וע"ל סימן ע"ז סעיף ג' ולקמן סימן ע"א סעיף ז' ח'.

4. א. י"א כשנותנים חרם בעדות, אף הקרובים לריכים להעידו (מרדכי), ואפילו בעל דבר בעלמו כריך להעיד (טור סימן ע"ז).

ב. ויש חולקים (תשובת הרשב"א ותשובת הרא"ש), וכן עיקר.

5. ועיין בי"ד סי' רל"ב שר שצויה לתת חרם בעדות.

לפיכך אם החרים פ"א ורוצה להחרים פעם שנית לאנשים מסוימים – לא יכול, שהרי כבר מוחרמים מפעם ראשונה.

1. ב"י: מדברי כולם (רשב"א, רא"ש) נלמד שאדם רשאי להחרים בבית כנסת כל מי שיודע לו עדות שיבוא להעיד.

2. רשב"ץ: מה שנוהגים להשביע עדים בארצות אלו יפלא בעיני. וכן נהג הריב"ש להשביע.

2. רשב"א: אדם שהחרים בבית הכנסת בפני עדים, האם יכול להשביעם?

תשובה: לא מצינו שיוכל אדם להשביע עדיו (ריב"ש – דהא עומד ומושבע מהר סיני), אלא שאם השביעו וכפרו חייב קורבן.

ומי שיודע עדות לחברו חייב להעידו מ"מ לא חייב לקבל שבועה בע"כ.

ש"ך: ואם החרים על הכלל אינו יכול להחרים פעם אחר על הפרט.

נתיבות(תומים): ודווקא בעצמו יכול להחרים, אבל הב"ד אין נותנים חרם רק בשביל יתומים.
לא יוכל להשביען.

סמ"ע: פירוש להשביען בב"ד לקבל שבועה או שיאמרו אמן על השבועה שאין יודעים לו עדות ונראה שגם חרם בכה"ג אין צריך לקבל על עצמם. ודווקא בבית הכנסת יכול להטיל חרם או שבועה על הכלל (שכל מי שיודע) או על היחידים בפרט.

כ"כ הש"ך - ת' המבי"ט(חכם אחד) - אין משביעים ולא מחרימים את העדים מן הדין.

ודלא כהמבי"ט עצמו דס"ל שיכול להשביעם ויכול להטיל עליהם חרם בע"כ.

סיכום:

לפי הש"ך - שבועת העדות אם אמרו אין אנו מקבלים עלינו שבועה - לא הוי שבועה, אא"כ שתקו דאז הוי כהודאה.

ומהסמ"ע משמע - שיכול להשביען בע"כ ע"ד אחרים, אבל שבועת עצמן (שיאמרו אמן) אינו יכול.

2 א. צורך השעה.

סמ"ע: כגון שרואים שהעם מקל בעדות שקר ואינו מקל בשבועת שקר (רשב"ץ).

פ"ת(תח"ס) - ודווקא שהב"ד מסופקים בעדים, אבל אינם מסופקים לא יכול הנתבע לומר אינם נאמנים עלי עד שישבעו.

4 א. אף הקרובים צריכים להעיד.

סמ"ע: הג"א(או"ז) - אין החרם חל על הקרובים, ואפילו אמר על הרחוק והקרוב אין חייב להגיד, שהרי אמר בנוסח החרם "על דעת המקום" ואין דעת המקום שקרוב יעיד.

וכ"מ מהמשנה (שבועות ל.) שבועת העדות נוהג ברחוקים ולא בקרובים, דכתיב "ואם לא הגיד...", והקרובים אם העידו לא מוצאים ממון.

ולכן גם כשמשיביעים אין עונש השבועה חל עליהם להתחייב קורבן.

אבל הראב"ש - לא היא, לא פטר כאן רק מקורבן אבל שבועה חלה ואם הזיד לוקה, מיהו ממון לא מוציאים ע"פ. וכן שמעתי מריב"א.
כ"כ מרדכי.

ואם רואים שהעדים מקילים בעדות שקר ולא מקילים בשבועה יכולים להשביע.

וד"מ(ריב"ש) - לא היה המנהג להשביע עדים אלא כשבאו להעיד על דבר עבירה, שאז יש לחוש שלא יעידו מפחד, וכשמשיביעים אותם הם מעידים, וכן רוצים העדים שישביעום כדי שלא יקפידו עליהם.

3. שו"ע(טז/ג): טען אחד מבעלי דינים: יש לי

זכות בעדים או בראיה ואני יודע ביד מי הוא, חייב הדיין להטיל חרם על כל מי שיודע לו זכות, בעדים או בראיה, שיודע לדיין; אפילו אם הזכות של העדים והראיה יודע בהם מי שכנגדו, חייב להגיד.

הגה: וע"ל סימן ע"א סעיף ז' וח' כיצד נותנים חרם. וע"ל סימן צ"ב סעיף ו' אם טוען שכנגדו הוא פסול לישבע, אם נותנים חרם על זה.

שו"ע(עא/ו): אין הנאמנות מועיל שלא להחרים חרם סתם אפילו אם פירשו בפירוש. **הגה:** פטרו מן השבועה נדר בכלל דאין חילוק בין נדר לשבועה רק בבעל הכותב לאשתו נאמנות (ר"ן פרק הכותב):

(ז): המחרים לא לימא כל מאן דגזליה אלא כל מאן דאיתיה לגזילה בידיה ולא מהדר:

(ח): אין כותבין פתקא דלטוטא להחרים בצבור אלא ליתומים שבאו בטענת אביהם או אפטרופוס ואמרו אין אנו יודעין אצל מי יש למורישנו כלום ואם אחד רצה לצאת מבית הכנסת כשזה מחרים יש לבית דין לומר למה אתה יוצא ואם לא רצה להתעכב אין מונעין אותו ואפילו שיצא בשעת החרם (החרם) חל עליו.

הגה: וע"ל סימן ט"ז סעיף ג' די"א דנותנין לכל אדם חרם אחר עדות וכן נוהגין. שטר שיש בו נאמנות והלוה מוציא כתב יד המלוה שקבל ממנו סכום פלוני ביום פלוני וסכום פלוני ביום פלוני והמלוה טוען שאותו כתב ידו הוא מעסק אחר הדין עם הלוה:

4. דין הקרובים כשנותנים חרם.

ב. רשב"א - אינם בכלל החרם כין שאינם ראויים להעיד.

כ"כ הרא"ש - לא חל על בעל דבר.

א. אבל המרדכי(ראב"ן, ריב"א) - כשגוזרים על כל ישראל, חל אף על שאינם ראויים להעיד, דלב ב"ד מתנה עליהם כדי לחקור האמת אע"פ שלא מוצאים ממון ע"פ.

1. להחרים.

סמ"ע: קשה לקמן כח/ב-הגה – כשנותנים חרם אחר עדות אין החרם חל על הקרובים. וכאן סתם המחבר שכנגדו חייב להגיד ולא הגיה הרמ"א ?
וי"ל שכאן מונח ביד שכנגדו שטר שכתוב בו זכותו או יודע מי הם עדיו, וע"ז חל החרם שיראה השטר או יגיד מי הם עדיו (כיון שאינו עדות).
משא"כ ב כח/ב – שמחרימים מי שיודע עדות שיבוא להעיד, ולכן אין הקרובים בכלל (שהרי הם פסולים לעדות).
כ"כ הב"ח.

חייב להגיד.

המשך ת' הרא"ש: דמ"ש מאחר, ואדרבא כ"ש הוא כיון שיש בידו זכות של כנגדו והוא תובע ממנו שלא כדין היאך יאכילהו דבר איסור לגבות ממון שאינו שלו, אלא מזיקין אותו להראות כל מה שיש בידו זכות לשכנגדו.

שכנגדו - חייב להגיד.

ערוה"ש: מ"מ אם תשובתו טובה, כגון שאומר אמת שיש שם שטר אבל פרוע הוא – נאמן במיגו (שיכל לא לספר על השטר).

סיכום: שבועת העדים.

לא חלה על הקרובים - רשב"א , רא"ש, הג"א(או"ז).
חלה על הקרובים - מרדכי(ריב"א, ראב"ן), ראב"ש.

אפילו בעל דבר עצמו

חרעק"א: ואם נגנב דבר לשותפים והם הטילו חרם על מי שיודע, אם אחד השותפים יודע אינו עובר על החרם כיון שהם הטילו החרם (על אחרים ולא על עצמם) – ת' ראנ"ח.

שו"ע(טז/ג): ת' הרא"ש: טען אחד מבעלי דינים: יש לי זכות בעדים או בראיה ואיני יודע ביד מי הוא, חייב הדיין להטיל חרם על כל מי שיודע לו זכות, בעדים או בראיה, שיודע לדיין; אפילו אם הזכות של העדים והראיה יודע בהם מי שכנגדו, חייב להגיד.
שכנגדו.

כח - ג

1. אם עובד כוכבים תובע לישראל, ויש ישראל יודע עדות לעובד כוכבים נגד ישראל, ואין עד אלא הוא, והעובד כוכבים תובעו שיעיד לו במקום שדיני העובדי כוכבים לחייב ממון ע"פ עד אחד - אסור להעיד לו; ואם העיד, משמתין אותו.
2. **הגה:** אכל אינו חייב לשלם, דיכול לומר: אמת העדתי. א. אכל אם יש לזכר שסקר העיד, חייב לשלם. ב. ואם צעל דבר מודה שאמת העיד, אין משמתין אותו (הגהות מרדכי דב"ק).
3. ואם מתחלה יחדו העובד כוכבים לישראל להיות עד, איכא חילול ה' אם לא יעיד לו (ויעיד לו).

סמ"ע: הכלל בזה, כל שאינו גורם בעדותו שיתחייב הישראל בדין גויים יותר מאם היה מתחייב בב"ד ישראל – מותר להעיד, ואם מתחייב ע"י עדותו יותר – אסור.

משמתין אותו.

ש"ך(רש"ל): ואם רוצה לשלם מתרין לו הנידוי. וה"ה לא מנדים אותו.

נתיבות(או"ת): ואם יכול להשמט ולא נשמט וחייבוהו יותר מדין ישראל – חייב לשלם, ומנדין אותו עד שישלם.

2. אבל אינו חייב לשלם.

סמ"ע: וקשה יו"ד שלד/מג – המעיד על ישראל בערכאות של גויים והוציאו ממון שלא כדין, מנדין אותו עד שישלם?

ואפשר ששם לצדדין קתני –

לפעמים – מנדים אותו כשלא יכול לברר שישקר. ופעמים – מנדים אותו עד שישלם כשאפשר לברר שישקר.

והנתיבות – ותימה, אם אפשר לברר חייב לשלם, וא"צ לנדונו שישלם?

ובאו"ת תירץ – דמיירי שאמת העיד העד שלוה אלא שמאז פרע לגוי, ובדיניהם לא נאמן לומר פרעתי שנמצא מזיקו אף שהוא דובר אמת (שאז מנדים אותו אותו עד שישלם שלד/מג). משאכ"כ דמיירי שמעיד אמת לא הזיקו כלל.

אמת העדתי.

נתיבות: ולא יכול בע"ד להשביע העד שאמת העד, כמו שאינו יכול להשביע שני עדים או עד שמחייבו ממון (כגון שמחייב שבועה ומשאיל"מ), דכל זמן שלא נשבע נגד העד הרי הוא כשניים.

וקרוב או פסול שהעידו בפני עכו"ם יכול בע"ד להשביעו שאמת העיד, ואפשר שחייב לשלם.

ואם תפס מהעד ויש לו מיגו (כלשהו) –

אם העיד בפני דייני ישראל ונתחייב לשלם ע"פ עד אחד (כמו נסכא דרבי אבא) לא מהני תפיסה. ואם נתחייב ע"פ אומות העולם מהני תפיסה.

ב. אין משמתין אותו.

ש"ך: ודווקא שהודה על ההלוואה סתם וכפר כדי להרויח שיש חלול ה' לא משמתין אותו (שהרי לא הפסיד כלום לפי הדין, שהרי אסור לגזול הגוי).

1. ב"ק(ק"ג.): מכריז רבא – האי בר ישראל

דידע סהדותא דגוי ואזיל ומסהיד ליה בדיני דגויים על ישראל חברה – משמטים אותו.

מ"ט? כיון שהם מוציאים ממון ע"פ עד אחד. ול"א אלא בעד אחד אבל תרי לא.

פרש"י: ע"פ עד אחד – ונמצא מפסידו שלא כדין.

(שם): ואם בתי דינים שלהם לא מוציאים ממון ע"פ עד אחד אלא רק מנדים – מותר להעיד.

שב(קיד.): איבעיא לן – אדם חשוב שסומכים עליו כשנים להוציא ממון, האם לא יעיד או שמא כיון שאדם חשוב הוא לא יכול להשמט? ת"ק ו.

הרא"ש: כיון שלא איפשטא הולכים לקולא.

ב"י – דס"ל דהוי קולא לנתבע (שהעד הוא הנתבע) וכיון שלא ברור שיקבלו עדותו כשנים יכול להעיד.

והטור – ס"ל כהרא"ש, ולכן לא חילק בן אדם רגיל לחשוב.

[**דרישה:** מהב"י משמע – שמותר להעיד רק כשיש ספק אם יקבלו עדותו כשנים.

אבל מהרא"ש והטור משמע – אף בודאי יקבלו עדותו כשנים מותר להעיד. וכ"מ מהגמרא.]

2. הגמ"ר: משמע שאם העיד במקום שמוצאים ממון ע"פ עד אחד אינו חייב לשלם אלא משמתים אותו בשביל דחציף.

ד"מ(הגמ"ר) – שיכול לומר אמת העדתי.

א. אבל אם יכול לברר בעדות ששיקר או יש עדים שכבר פרע לגוי – חייב העד לשלם.

ב. ואם בעל דבר מודה שאמת העיד אין משמתים אותו.

3. הרא"ש: וכל זה שלא יחדו הגוי לעד, אבל אם מתחילה יחדו הגוי לישראל להיות עד, איכא חילול ה' אם לא יעיד.

וכ"ש בזה"ז שחוק לישראלים שאין הגוי נאמן להעיד על ישראל אא"כ יש ישראל (עד נוסף) עמו. ואם ישראל יסרב להעיד יבטלו החוק ויאמינו לגוי להעיד לבד נגד ישראל.

1. ישראל יודע עדות לגוי.

ש"ך(רש"ל): יחדו – או שהם מרגישים שישראל יודע ויש לחוש שיבטלו קיומם של ישראל (שלא יתחשבו בהם בעדות) מעיד לכתחילה.

אבל הפקעת הלוואתו שאינו ידוע לגוי, שאין חילול ה' (שאו מותר לפי ההלכה לקחת מהגוי) משמתין אותו (שרי גרם לו הפסד).

3. אם מתחילה יחדו הגוי

כח - ד

1. ישראל התובע לעובד כוכבים, וכופר, ויש לעובד כוכבים עד אחד

- מותר להעיד לו אם יתבעהו.

2. הגה: **ק"ק(ק"ד):** וכל שכן שז' עדים יכולין להעיד, שהרי גם דין ישראל יתחייב על פיהם. **א.** וכן במקום שאין מוליחין ממון על פי עד אחד, יכולים להעיד. (שם בגמרא).

3. מ"ק: 'ז' קרובים (במקום שאין מוציאים ממון ע"פ עד אחד) הרי הם כעד אחד, דהרי דינינו אין לנו מוליחין ממון על פי עד אחד (הגהות מרדכי דב"ק).

מותר לו להעיד.

סמ"ע: ואפילו אם הוא במקום שהם משביעים על הכופר וע"י עד אחד המסייע פוטרים משבועה, ואילו לא העיד יתכן שלא היה נשבע שכופר ומשלם – אפ"ה מותר להעיד שגם בדיני ישראל עד אחד המסייע פוטר משבועה.

מותר להעיד לו.

ט"ז(רש"ל): שני יהודים שהלכו לערכאות של גויים, ובא עד אחד והעיד והוציאו ממון ע"פ, אף שלא טוב עשה וראו לעונש, מ"מ לא משמתין אלא רק כשהרויח לגוי והפסיד ליהודי אבל כאן ששניהם יהודים לא, מש"ה אמר בב"ק(ק"ג). האי בר ישראל דידע סהדותא לגוי.

ולא נ"ל – וטעמו שהפסיד לישראל שלא כדון, והנ"ב שני ישראלים, והגמרא רבותא קמ"ל שאפילו בגוי יכולים להעיד כשהם שנים.

2. כ"ש ב' עדים יכולים להעיד.

ט"ז(רש"ל): בתו"ס משמע – לכתחילה לא יעידו, ומהרא"ש משמע – אפילו לכתחילה יכולים להעיד. וי"א דלא פליגי:

1. הרא"ש:

אבל ישראל התובע מעות מהגוי והגוי אומר פרעתי או כופר הכל, יכול להעיד לגוי שהרי גם בדיני ישראל היה פוטר עצמו בטענת פרעתי.

כ"כ המרדכי.

כ"כ הטור – יכול להעידו, שגם בדיני ישראל העד המסייע פוטר.

ב"י: ור"ל שאפילו הגוי מודה במקצת, ובדיני ישראל היה חייב להישבע ומתוך שאינו יכול להשבע משלם, מ"מ כיון שיש לו עד המסייעו פוטר משבועה, ולכן מותר להעידו אצל הגויים.

1. ויש לגוי עד אחד.

ט"ז: הטעם בטור – בדינינו עד המסייע פוטר.

וקשה: אף בלא עד הכופר פוטר, ואם משבועה שהיה חייב הגוי בדינינו, לא עדיף מישראל חשוד שאינו בר שבועה?

ונראה דמייירי כאן במודה במקצת שבדין ישראל נשבע ונוטל כשכנגדו חשוד על השבועה, לפיכך צריך עד המסייעו כדי לפוטרו משבועה (כמ"ש הב"י).

א"כ כשמכחיש איש המוני בפני ב"ד ויודעים שבודאי האמת אתו הרי אין מפסידו אלא מונע ממנו ריווח הפקעת הלוואתו. ולכן כשנצרף לזה חילול ה' בין העמים לכו"ע מותר לו להעיד.

נתיבות: אדם חשוב מותר – וה"ד במקום שאפילו האמת כדבריו לא יתחייב יותר מדין תורה, אבל במקום שיתחייב יותר כגון אסמכתא שפטור מדין תורה וחייב בדיני עכו"ם – אסור להעיד, ואם העיד חייב לשלם.

3. אין מוציאים ממון "על ידן כעל" פי עד אחד

סמ"ע: כן הגירסה הנכונה, ור"ל כמו שעד אחד אסור להעיד במקום שהגויים מוציאים ממון ע"פ עד אחד, מה"ט נמי אפילו במקום שאין מוציאים ממון ע"פ עד אחד מ"מ כיון שנוהגים להוציא ע"י ב' קרובים אסור להעיד כמו דין עד אחד שאסור להעיד.

הרא"ש – מיירי במקום שאין היתר להפקיע הלוואת הגוי לפיכך מותר אף לכתחילה.

ולתו"ס – מיירי מקום דליכא חילול ה' (ומותר להפקיע הלוואתו) ונמצא מספידו ולכן לא יעיד לכתחילה.

א . אין מוציאים ממון ע"פ עד אחד.

סמ"ע: והרא"ש פסק – אפילו אדם חשוב שמוציאים ע"פ לבד (כמו בשני עדים) כיון שהוא אדם חשוב, כיון שקשה לו להשמט מותר להעיד.

והש"ך (יש"ש) – טעות סופר ברא"ש, וצ"ל "לא יעיד אלא ישלם מכיסו, מ"מ אם העיד אין משמטים אותו".

ופ"ת(תח"ס): השאלה באדם שהוא חשוב בעיניהם ומאמינים לו כשנים אבל בעינינו לא חשוב.

אבל אם גם בעינינו מפורסם לצדיק ומהימן כבי תרי, אע"פ שלא מוצאים ע"פ ממון מ"מ מרענא שטרא אפומיה.

כח – ח

1. ת"ח שיודע עדות לישראל, ותבעו שיעיד לפני ב"ד קטן ממנו:

אם הוא עדות ממון, אינו חייב לילך להעיד, א . (אלא הם קולחין אליו, ומעיד) (רבינו ירוחם נ' ב' ח' ב').

ב . אבל אם יש בו צד אפרושי מאיסורא, חייב לילך ולהעיד.

2. ראמ"ט: וכל מי שיש לו ראיה בעדים, מטפל בהם להביאם לב"ד.

2א . ואם ידעו ב"ד שבעל דינו אלם, וטען התובע שהעדים מפחדים מבעל דינו לבא להעיד, ב . (ויש הוכחה לדבריו) (טור), - הרי ב"ד כופין את בעל דינו שיביא הוא העדים; וכן כל כיוצא בדברים אלו דנין בהם לאלם.

פרש"י: כגון אישה הבאה לחכם להתירה להנשא ות"ח יודע שבעלה חי – חייב להעיד.

ב"י – כלומר אין הכוונה באיסור, שיודע בעדות להתיר וב"ד יחמיר, אלא רק כשיודע להחמיר והב"ד מיקל אז חייב להעיד, שאם לא יעיד יש חילול ה'.

1. שבועות(ל:): אמר רבה בר ר"ה – האי

צורבא מרבנן דידע סהדותא וזילא ביה מילתא למיזל לב"ד דזוטא מיניה לאסהודי – לא ליזול.

ב . וה"מ בממונות אבל באיסורא אין חוכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה', כל מקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב.

1 א. אלא שולחים אליו.

סמ"ע: פירוש שולחים אליו ג' דהוי ב"ד, וב"ד זה מוסר לב"ד. אבל שנים לא דהוי עד מפי עד.

אא"כ יש תקנת ציבור ששולחם יקבלו עדות שאז הולכים לפי התקנה.

והט"ז – כיון שהולכים בשליחות ב"ד לא הוי עלהם שם עד מפי עד (אף בלא תקנה).

ב. אפרושי מאיסורא.

סמ"ע: אף אם ב"ד רוצים לאסור אישה חייב להעיד להתירה (שלא כהב"י), כיון שיש בזה צד להפריש מאיסור –

כגון: שאסרו לאישה להנשא, ובא זה וקידשה, ואמרו לו שהיא נשואה ואין קידושים תופסים בה, ילך ויקדש אחותה ולא יחשוש לקידושים ראשונים, וה"ז חומרא שבאה לקולא (שנשא אחות אשתו, שהרי בראשונים תפסו קידושים).

2 ב. ויש הוכחה לדבריו.

סמ"ע: והמחבר השמיט זה, דס"ל שיש מחלוקת ולהרמב"ם אין צריך הוכחה שהעדים מפחדים, כיון שהב"ד יודעים שהוא אלם.

ול"נ – שאין מחלוקת ולכו"ע בעינן הוכחה או רגליים לדבר שיראים להעיד מפני אלמותו.

והפ"ת (תפארת למשה) – אע"פ שמהטור משמע דבעינן תרתי (ידוע שהוא אלם ויש הוכחה), מ"מ מלשון התו"ס משמע שאם ב"ד יודעים שהוא אלם אין צריך הוכחה שהעדים מפחדים. ואם אין ידוע שהוא אלם אז צריך הוכחה.

והאז"ת – אף בידעי ב"ד שהוא אלם ג"כ בעינן הוכחה, אבל כשיש הוכחה אין צריך לידע שהוא אלם, שהרי עכשיו אנו יודעים שהוא אלם מתוך ההוכחה.

סיכום:

לפי המחבר – מספיק כשידוע לנו שהוא אלם.

לפי הסמ"ע – צריך בנוסף הוכחה.

לפי תפארת למשה – או ידוע שהוא אלם או הוכחה. כ"כ הגהות והערות (בני שמואל).

לפי האז"ת – צריך הוכחה ולא תלוי בידוע.

כ"מ מהט"ז.

שב"ד יתיר א"א לעלמא, אבל כשב"ד אוסרה להנשא אין חילול ה'.

א. רי"ו: בממונות אין צריך להעיד – אבל שולחים לו ומעיד בפני ב"ד אן בפני שלוחם.

2. ב"מ (לט): מרי בר איסק אתא ליה אחא מבי חוזאי אמר ליה פלוג לי אמר ליה לא ידענא לך, אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה שפיר קאמר לך שנאמר "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו" מלמד שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן. אמר ליה זיל אייתי סהדי דאחוא את. אמר ליה אית לי סהדי ודחלי מיניה דגברא אלימא הוא. אמר ליה לדידיה, זיל אנת אייתי סהדי דלאו אחוך הוא.

אמר ליה דינא הכי המוציא מחבירו עליו הראיה? אמר ליה הכי דיינינא לך ולכל אלימי דחברך. אמר ליה סוף סוף אתו סהדי ולא מסהדי? אמר ליה תרתי לא עבדי.

הכי דיינינא לך

תו"ס (ב"מ) – וא"ת א"כ כל עשיר אלם יצטרך להביא ראיה שאין תובעו אחיו? וי"ל דשאני הכא שאומר התובע יש לי עדים ויראים להגיד.

ב. ותו"ס (כתובות) – נראה לר"י דמיירי שהביא התובע עדים ולא רצו להגיד כלום, דרגליים לדבר שהוא אלם. כ"כ הגמ"ר, רא"ש.

[כלומר: כל שיש רגלים לדבר שהוא אלם סגי אע"פ שלא ידוע לנו שהוא אלם].

ב. אבל רש"י – עד שיבואו עדים ויעידו (כמו האלם) שאינו בן אביך או בקש עדים אחרים. **ב"י:** משמע שלא נפטר האלם עד שיעידו כדבריו ולא סגי שיאמרו אין אנו יודעים.

משמע – שאף שאין רגליים לדבר כל שאמר שמפחדים להעיד דגברא אלמא הוא, אומרים לו לך הבא עדים, שהרי מוחזק לנו שהוא אלם. כ"ד הרמב"ם

[כלומר: לפי רש"י כל שידוע לנו שהוא אלם והם מפחדים סגי לדונו כאלם וא"צ רגליים לדבר].

סיכום: דין אלם

א. להרמב"ם – כל שידוע שהוא אלם וטען שהעדים מפחדים סגי לדונו כאלם, וא"צ רגליים לדבר.

ב. לפי התו"ס, רא"ש – צריך רגליים לדבר.

כח - ח"א

1. צריכים העדים א. לכתחילה להעיד מעומד;

2. ואם העד ת"ח, מושיבין אותו

3. (וע"ל סוף סימן זה - סעיף כ"ו: עכשיו נהגו להושיב העדים כמ"ש יז/ז).

? א"ל האי עשה והאי עשה עשה דכבוד תורה עדיף.

פרש"י: "את ה' אלוֹקֶיךָ תִירָא" לרבות ת"ח.

3. שו"ע(יז/ב): תלמיד חכם ועם הארץ שבאו לדין מושיבים את החכם, ואומרים לעם הארץ: שב; ואם לא ישב, אין מקפידין בכך.

שו"ע(יז/ג): כמ"ס: כבר נהגו כל בתי דיני ישראל לאחר התלמוד שמושיבין בעלי דינים וגם העדים, כדי להסיר המחלוקת, שאין בנו כוח להעמיד משפטי הדת על תלם.

שו"ע(כח/כו): אם קבלו עדים מעומד, מה שעשו עשוי. ואם היו נסמכים על העמוד, אפילו לכתחלה מותר, דסמיכה כישיבה. ובסימן י"ז נתבאר שעכשיו נהגו להושיב העדים.

1. להעיד מעומד.

ערוה"ש: עמידה בסמיכה מקרי גם עמידה וגם ישיבה להקל. ולכן אם העדים עמדו בסמיכה או הדיינים כשר בדיעבד.

מ"מ אם גם הדיינים וגם העדים עמדו בסמיכה לא מהני דהוי תרתי דסתרי (שהעדים צריכים לעמוד והדיינים צריכים לשבת).

1. שבועות(ל): אמר עולא - עדים ד"ה

בעמידה, דכתיב "ועמדו שני האנשים".

תו"ס: דכתיב "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב" שסמך עמדו לשני אנשים (שהכוונה לעדים), ולא כתב "שני האנשים אשר להם הריב יעמדו" (שכוונה לבע"ד).

בדיעבד שהעידו בישיבה.

הר"ן(י"א) - אף בדיעבד אין עדותם עדות.

והר"ן עצמו - בדיעבד כשר, שהרי ת"ח לכתחילה מושיבים, ואם אפילו בדיעבד פסול איך מושיבים ת"ח, וכי מכשרים עדות פסולה מפני כבוד ת"ח.

כ"כ הרשב"א, הגהות, מרדכי(ר"מ, ריב"א).

כ"כ מרדכי(ראב"ש) - כל דין עמידה נאמר רק לפני דיינים מומחים דכתיב "לפני השם", ולכן בימנו שאין מומחים נהגו בישיבה בין העדים בין בע"ד.

כ"כ המרדכי ישן - כל עמידה שנאמר פירוש כשעומדים אין רשאים לישב, אבל ישבו קודם אין צריך לעמוד.

כ"כ הרמב"ם - כבר נהגו כל בתי דינים בישראל לאחר התלמוד להושיב בע"ד ועדים כדי לסלק מחלוקת, שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תילם.

כ"פ שו"ע(יז/ז, כח/כו).

2. שבועות(ל): רב יימר הוה ידע ליה

סהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר אותבינהו לכולהו. אמר ליה רב אשי לאמימר והאמר עולא מחלוקת בבעלי דינן אבל בעדים דברי הכל בעמידה

כח - ו

1. צריכים הדיינים לכתחילה להיות יושבים בשעת קבלת העדות.

2. צריך שיבינו הדיינים לשון העדות, שלא ישמעו מפי המתורגמן. ואם מבינים מה שהם אומרים, אפילו אם אינם יודעים להשיב - מותר להעמיד תורגמן ביניהם א. (וע"ל סימן י"ז סעיף ו').

יושבים בשעת קבלת העדות.

ש"ך: המבי"ט – שלא במקום ישיבת הדיינים, כגון בשוק אפילו בדיעבד לא מהני כשהדיינים עומדים. ואין דבריו מוכרחים – ובדיעבד כשר.

כ"כ ת' נ' לב(ריב"ש)

והברכ"י – הרשב"א כתב כהמבי"ט, דבעינן שיהיו במקום ב"ד.

פ"ת: מלשון המבי"ט משמע שאם יושבו בשוק מהני קבלת העדות.

אבל לפי האמת נראה שאף אם ישבו לא מהני, דמיקרי חוץ לב"ד. כ"כ הרב מ"ב, וכ"מ מהרשד"ם. וכן יש לפרש בדברי המבי"ט.

וערוה"ש – אם הב"ד הכינו עצמם באיזה בית וישבו לקבל העדות כשר בדיעבד אף שאינו מושב ב"ד, מ"מ בשוק עצמו דרך הילוכם שלא בהכנה לא מהני וצריך לקבל העדות מחדש.

1. שבועות(ל:): אר"ה – בשעת גמ"ד ד"ה

דיינים בישיבה ובע"ד בעמידה, דכתיב "וישב משה לשפוט את העם, ויעמוד העם".

ועוד דכתיב "ויעמדו שני האנשים לפני האלוקים", מכלל דאלוקים דהיינו הדיינים בישיבה.

2. מכות(ו:): "על פי שנים עדים" שלא תהא סנהדרין שומעת מפי תורגמן.

ג"מ: הנהו לועזאי דאתו לקמיה דרבא, אוקי רבא תורגמן בנייהו.

הכי עביד הכי, והתנן שלא ישמע מפי תורגמן? רבא הבין מה שאמרו אלא שלא יכל להשיב להם.

בד"ה: וכן הדין בין בעדים בין בבע"ד.

כ"פ בשו"ע(יז/ו): *ויעמוד* לא יהיה הדיין שומע מפי המתורגמן, ואם היה מכיר בלשונם ושומע טענותיהם אבל אינו יודע בלשונם כל כך שידע להשיב להם ולהודיעם פסק הדין – מותר להעמיד מתורגמן.

כח - ז

מאיימין (פי' מטילין אימה) על העדים בפני הכל, ומודיעים אותם כח

עדות שקר ובושת המעיד בה בעה"ז ובעוה"ב ושהוא בזוי בעיני שוכריו.

א"ר יהודה – "נשיאים ורוח, וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר" (בגלל עדות שקר נעצרים גשמים).

סנהדרין(כט:): כיצד בודקים את העדים, היו מכניסים אותם ומאיימים עליהם.

ג"מ: כיצד אומרים להם ?

ונראה: שאע"פ שרב יהודה ורבא נדחו ה"מ לאיים אותם ברע כללי כי יחשבו שינצלו, אבל ברע פרטי (עליהם ישירות) מאיימים, וכן שהם זולים אפילו על שוכרם.

כח עדות שקר.

סמ"ע: שע"י עדות שקר בא רעב ודבר לעולם.

ב"ח: דס"ל לטור שאע"פ שמודיעים להם שהוא בזוי בעני שוכרו, מ"מ למסקנא מודיעים להם גם שמביא רעב ודבר לעולם (כת עדות שקר להרוס). כ"כ הט"ז.

בושת המעיד,,, ושהוא בזוי.

סמ"ע: זהו שילוב דברי הרמב"ם והטור.

א"ל רבא – יכול לומר שעל בעלי אומנות לא יפגע הבצורת.

אלא אמר רבא – "מפץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר" (שיבוא מלחמה בגלל עדות שקר). א"ל רב אשי – יכול לומר שבהם לא יפגע (אדם לא מת לפניו זמנו).

אלא אמר רב אשי – סהדי שקרי אאגרייהו זילי דכתיב (בנבות היזראלי) "והושיבו שני אנשים בני בליעל נגדו ויעידו לאמור ברך נבות אלוקים ומלך".

ב"י: משמע – שלא היו אומרים רק שהעדים זולים אפילו בפני שוכרם.

אבל הטור כתב – מודיעים עונשו של מעיד עדות שקר.

גם משרים כתב – מאיימים עליהם.

וגם הרמב"ם כתב – מודיעים אותם כח עדות שקר ובושת המעיד בעה"ז ובעה"ב.

כח - ח

1. אחר כך מוציאים את כל אדם לחוץ, ומשיירים את הגדול שבעדים, ואומרים לו: אמור היאך אתה יודע שזה חייב.

א. אם אמר: הוא אמר לי חייב אני לו, או: איש פלוני שהוא כשר ונאמן אמר לי שהוא חייב לו, לא אמר כלום,

ב. עד שיאמר שהוא בעצמו ראה שהלוה לו, או שיאמר: בפני הודה לו שהוא חייב.

כח - ט

2. אחר כך מכניסין העד השני, ובודקין אותו. אם העיד כמו חבירו, נושאים ונותנים בדבר בדבר וגומרים הדין.

א. אם אמר: הוא אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום

ב. עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז.

2. ואח"כ מכניסים את השני ובודקים אותו.

1. סנהדרין(כט): משנה – כיצד בודקים את העדים ? היו מכניסין אותן לחדר ומאיימין עליהן ומוציאין את כל האדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן, ואומרים לו אמור היאך אתה יודע שזה חייב לזה ?

והט"ז – כהרי"ף שכתב מוציאים אותם לחוץ פירוש את העדים בלבד, אבל שאר בנ"א אין קפידא.

ב. בפני הודה.

סמ"ע: ובטור – עד שיאמר אתם עדי. והמחבר ס"ל כהרמב"ם (פא/ח) והרמ"ה – שאם הודה בפני עדים הודאה גמורה הו"ל כאומר אתם עדי.

פרש"י: הוא אמר לי – הלוה אמר לי.

לא אמר כלום – דעביד איניש דאמר פלוני נושה בי כדי שלא יחזיקוהו עשיר.

1. כל אדם לחוץ

סמ"ע: ל"ד כל אדם, שהרי בע"ד נשארים בפנים לקבל העדות בפניהם.

כח - י

- אם העדים אומרים עדותן מכוונת בלשון א' ממש, יש לחוש שמשקרים ובעצה אחת כיוונו לשונם, וצריך לחקרו ולדרוש אותם.
- הגה: ואם העד האחד אמר עדותו, והשני אמר: אף אני כמוהו ידעתי, ללא מהני, חללא חס כן הלך למדינת הים וא"ל לו להעיד בפירוש (רבינו ירוחם ומרדכי).

כ"כ מרדכי לאפוקי מרדכי(ראב"ן).

1. ירושלמי: רב כד הוה חמי בהדי מכוונין הוה חקר, כד הוה הכן והכן הוה מכוון.

פירש הרא"ש – כשהיה רואה עדים שהיו אומרים עדותן מכוונת בלשון אחד היה חושש שמא שקרנים הם בעצה אחת כיוונו לשונם והיה חוקר ודורש. אבל אם לא אמרו ממש בלשון אחד אלא זה בכה וזה בכה – היה בודק רק שתהא עדותן מכוונת בלא הכחשה אבל לא היה דורש כ"כ.

2. סנהדרין(ס.): אר"ל – אם העיד אחד, ואמר השני "אף אני כמוהו" – כשר אפילו לדיני ממונות, אלא דרבנן עבוד מעלה אפילו בדיני ממונות צריך לפרש עדותן.

2 א. אא"כ הלך למדינת הים.

סמ"ע: כיון שמהתורה כשר, בדיעבד העמידו דבריהם על דר"ת.

למדינת הים.

ט"ז: בא לפניו שטר מעשה ב"ד שכתבו שהשני העיד כמוהו – כשר, דאמרינן זהו לשון ב"ד שרצו לקצר, אבל העדים העידו בפירוש. כ"כ נתיבות.

א. משרים: וכשא"א לחזור ולקבל עדותו בפירוש, כגון שהלך למדינת הים מהני.

כח - יא

- העדים ששלחו עדותן בכתב לבית דין - אינו עדות, דכתיב: "על פי שנים עדים" (דברים יז, ו) מפיהם, ולא מפי כתבם. הגה: וכן נוהגין; א. וללא כיץ מכשירין חס העדים ראוין להעיד ואינם חלמים (טור בשם ר"ת).

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

סמ"ע: ובת"ח כדי לא להטריחו שולחים לו לכתוב עדותו בכתב, מאחר שר"ת וסייעתו מתירים בכל אדם. כ"כ הב"ח.

כ"כ ערוה"ש(ריטב"א): אף לר"ת שמכשיר עדות בכתב, מ"מ לא הוי הגדה עד שיבוא הכתב לב"ד. ונ"מ

שיכולים לחזור בהם (כמ"ש הרמ"א בתשובה). מת או נשתתק או שכח עדותו קודם שבא הכתב לב"ד פסול אף לר"ת.

אין עוברים העדים על "לא תענה" עד שיבוא הכתב לב"ד.

שדווקא בשטר הוי כנחקרה עדותו בב"ד משעת חתימה, אבל לא עדות שבכתב עד שיבוא הכתב לב"ד.

ולפ"ז: אף במקום שאין מקבלים עדות אלא בפני בע"ד כיון שקריאת העדות בפני בע"ד ש"ד.

ובאו"ת – חולק, אינו דומה ראית פניו שאינו מעיז, לכתובה שלא בפניו שמעיז.

ול"ק: הא דבעינן בפני בע"ד לא משום העזה אלא גזרת הכתוב הוא, שהרי אפילו בשור הנסקל בעי בפני השור, ועוד כשיועד העד שיקראו עדותו בפני בע"ד אינו מעיז.

1. גיטין(עא.): תניא – "אם לא יגיד" פרט לאילים שאינו יכול להגיד. ואמאי הא יכול להגיד בכתב? שאני עדות דאמר רחמנא "ע"פ שנים עדים" מפיהם ולא מפי כתבם.

ולא מפי כתבם.

רש"י בחומש – ע"פ שנים עדים פרט שלא ישלחו כתבם לב"ד. כ"ד הרמב"ם.

א. ור"י(ר"ת) – נוהגים לשלוח העדות בכתב ידם לב"ד. ו"מפיהם" ולא מפי כתבם ה"ד באילים דלאו בר הגדה הוא, אבל אדם שראוי להעיד מועיל כתב ידו כשזכר העדות, דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת.

בד"ה(ריטב"א): מה שרש"י אוסר בכתב ה"ד כששלח העדות כתובה לב"ד, אבל כל שנותן עדותו כתובה לב"ד ואמר מה שכתוב כאן אני מעיד – קרינן מפיהם. וכן נהגו. כ"כ ברכ"י(מהריק"ש), רעק"א.

1. וכן נוהגים

כח - יב

- 1. ראמ"ט:** חותכין דיני ממונות בעדות שבשטר, אף על פי שאין העדים קיימין, כדי שלא תנעול דלת בפני לוי.
- 2.** (ועיין לקמן סימן ס"א סעיף ב' איזה דבר מקרי שטר, גם לקמן סימן מ"ו סעיף י').
- 3. כל זמן שזוכר האדם, יכול להעיד לעולם, ואינו חושש שמא מתוך שנתיישר הדבר הרבה אינו זוכרו על בוריו.**

החתומים על השטר אע"פ שאין זוכרין העדות כלל ואין השטר כתוב כתקונו מכל מקום העדאת עדים איכא (מהרי"ו סימן צ"ד והגהות מרדכי דכתובות).

ואם נתקיים השטר אזלינן בתריה לכל מה שכתוב בו אע"ג שאין לו דין שטר גמור מ"מ לענין זה מקרי שטר דלא יהא מפי כתבם, וכמו שיתבאר לעיל סימן כ"ח סעיף י"ב (תשו' רשב"א). ויש חולקים כמו שנתבאר לעיל ריש סימן ל"ט סעיף ג.

3. כתובות(כ:): אר"ח גבי תלוליות – עד 60

שנה אדם זוכר יותר אינו זוכר. ואסיקנא: דלא היא, התם לא רמיא עליה, אבל הכא כיון דרמי עליה אפילו טובא נמי.

פרש"י: אבל הכא – שנעשה עד בדבר אפילו יותר סומכים עליו.

ב"י: אע"פ שמשמע שרק אם נעשה עד זוכר אף יותר מ 60 שנה, מ"מ כיון שזהו לשיטת ר"מ בתלוליות אבל לשיטת רבי יהודה כל שזוכר ש"ד, אפילו שלא נעשה עד בדבר.

כ"פ הרא"ש: כל זמן שזוכר האדם, יכול להעיד לעולם, ואינו חושש שמא מתוך שנתיישן הדבר הרבה אינו זוכרו על בוריו.

1. עדות בשטר.

סמ"ע: ודווקא שטר גמור התיירו משום תיקון העולם שלא ילוו, שיפחדו שמא ימותו העדים או ילכו למדינת הים.

לאפוקי אם כתבו על פנקסיהם אף לר"ת לא מהני כשאין עדים, דהו"ל כאילמים שאינם ראויים להעיד בפיהם.

עדות בשטר.

קצה"ח: יש בזה ד' שיטות –

א. **רש"י, בעל המאור** – כיון שאין כותבים השטר אלא מדעת המתחייב, לא הוי מפי כתבם אל מפי כתבו (של המתחייב), שהמתחייב ציוה העדים לכתוב ולחתום, ורק שהעדים מעצמם כתבו הוי מפי כתבם.

ב. **שיטת הרמב"ן** – כיון שנכתב בנוסח שטר הו"ל נחקרה עדותם בב"ד ולא הוי מפי כתבם.

ג. **שיטת ר"ת** – לא שייך מפי כתבם אלא במי שאינו ראוי להעיד בפיו כגון אילם, אבל מי

2. שו"ע(סא/ב): טופס השטר שביד הסופר

שחתומים עליו עדים ולא הועתק השטר אין דין שטר לאותו טופס אלא א"כ מנהג בעיר להיות לו דין שטר. **הגה:** דכל שלא חתמו בו העדים כדי למסרו לבעליו רק לזכרון דברים בעלמא לא מקרי שטר, וכן שטר שלא ניתן לכתוב ואיכא למימר שהעדים טעו אין דנין ע"פ אותו שטר (תשו' רשב"א) דהוי מפי כתבם כמו שנתבאר לעיל סימן כ"ח סעיף י"א וי"ב.

מיהו יש חולקין וס"ל דכל שכתבו טופס ע"מ לכתוב שטר אע"פ שלא נכתב השטר יש לטופס זו דין שטר (טור בשם הרא"ש כלל ס"ח):

שו"ע(מו/י): מי שחתם על השטר ובא להעיד

על כתב ידו בב"ד והכיר כתב ידו שזהו בודאי אבל אינו זוכר העדות כלל ולא ימצא בלבו זכרון כלל שזה לזה מזה מעולם – הרי זה אסור להעיד על כתב ידו שהוא זה בבית דין, שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה וכתב ידו הוא כדי להזכירו הדבר, אבל אם לא נזכר לא יעיד.

הואיל והדבר כן שטר שיצא בב"ד ובאו עדים ואמרו כתב ידינו הוא זה אבל מעולם לא ידענו עדות זו ואין אנו זוכרים שזה לזה מזה או מכר לו – לא נתקיים השטר והרי הם כחרשים עד שיזכרו עדותן. וכל מי שאינו דן כן לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלו. אבל אם היה כתב ידם יוצא ממקום אחר או שהיו שם עדים שזה כתב ידן – מקיימים השטר ואין משגיחין על דבריהם של אלו שאומרים אין אנו זוכרים העדות הואיל ומתקיים השטר שלא על פיהם. ומפני טעם זה אנו מקיימים כל השטרות ואין אנו מצריכים להביא העדים ולשאול אותם אם הם זוכרים העדות או לאו, שאפילו באו ואמרו אין אנו זוכרים אותם אין שומעים להם הואיל ואפשר לקיימו שלא מפיהם – אלה דברי הרמב"ם.

ויש חולקים ואומרים שאפילו אין זוכרים שלוח או שחתמו מעולם על שטר זה ואין כתב ידן יוצא ממקום אחר כיון שמעידים שזה כתב ידם מקיימים השטר על פיהם. ולפי דבריהם כשהם עצמם באים להעיד על כתב ידם אם שכחו ההלואה ואינם זוכרים כלל שחתמו בשטר זה צריך שני עדים על כל חתימה, לכן צריך או שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו או שיצטרף אחר עמהם שיעיד על כתב ידי שניהם כדי שיהא על כל חתימה שני עדים.

הגה: ולא בעינן שיזכור העדות אלא בעד אחד או בב' עדים לענין קיום השטר, אבל ב' עדים

מגלה לנו (גיטין ובממכר) הוי מהתורה, כשלא מגלה (הלוואות) הוי מתיקון העולם.

ערוה"ש(נתיבות) – בשטרי ראייה הוי מדרבנן, אבל בשטרי קניין הוי מהתורה.

3. כ"ז שזוכר.

סמ"ע: ל"מ אם נעשה עד בתחילה שאז רמיא אנפשיה ואינו שוכח, אלא אפילו לא נעשה עד מתחילה מ"מ אם עכשיו נזכר מעיד.

שיכול להעיד הוי ראוי לבילה שאין הבילה מעכבת.

ד. **רמב"ם** – עדות בשטר הוי מד"ס שלא תנעול דלת בפני לוי.

שלא תנעול דלת.

ש"ך: כ"ד הרמב"ם שעדות בשטר הוי מד"ס. מ"מ לא נהירא – שבכל המקומות בש"ס נראה שהוא מהתורה, דכתיב "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום" ואמרינן בגיטין (לו.) שהוא מהתורה. **והט"ז** – כיון שיש שני פסוקים סותרים, "על פיהם" ולא מפי כתבם, "כתוב בספר" – צריך לומר כשהפסוק

כח - יג

1. כל זמן שזוכר האדם, יכול להעיד לעולם, ואינו חושש שמא מתוך שנתיישן הדבר הרבה אינו זוכרו על בוריו. אפילו אינו נזכר לעדות אלא מתוך הכתב, שכשמסרוהו לו כתבו בפנקסו לזכרון דברים, ושכח הדבר ואינו נזכר אלא מתוך הכתב, יכול להעיד; א. והוא שאחר שראה הכתב נזכר לדבר (ועיין לקמן סי' מ"ו סעיף י').

והרא"ש(תו"ס) - יש לחלק, מי שנכתב שט"ח העדים מעידים שראו בשטר והחתימות שאז הוי עדות רגילה (ולא הוי מפי כתבם). אבל כשמעיד מתוך השטר שכתבו לזכרון מעיד על המעשה לכן צריך לזכור.

א. (שם): אר"ה – והוא שזוכרה מעצמו.

✓ורבי יוחנן – אע"פ שאין זוכרה מעצמו.

פרש"י: שזוכרה מעצמו – בלא ראיית השטר נזכר קצת עדות מאליו.

אע"פ שאין שזוכרה מעצמו – אלא לאחר שראה נתן על לבו ונזכר, אבל לא נזכר לגמרי הוי מפי כתבם.

1. **כתובות(כ.):** ת"ר – כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו אחר כמה שנים.

הטור: אפילו אינו נזכר מהעדות אלא מתוך שכתב בפנקסו לזכרון דברים "פלוני העיד אותי ביום פלוני וכו'" ושכח הדבר ואינו נזכר אלא מתוך הכתב – יכול להעיד.

כ"כ רש"י, רי"ף, רא"ש.

וקשה: ב"ב(קסח.) מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לב"ד ועושים לו קיומו. אלמא לא חשבינן מפיהם ולא מפי כתבם?

הרי"ף – דווקא כשהשטר יוצא מתחת ידי העדים צריכים להיזכר, שהרי לא העידו עד עכשיו, אבל אם אין העדות תחת ידם נעשה כמי שנחקרה עדותם בב"ד וא"צ שיזכרו.

כח - יד

- 1.** וכן אם נזכר לדבר על ידי אחר שהזכירו לו - יכול להעיד, א .
אפילו היה המזכיר העד השני. אבל אם הבעל דין בעצמו מזכירו ונזכר, לא יעיד.
2. ואם העד תלמיד חכם, אף אם הבעל דין בעצמו מזכירו, שפיר דמי, שודאי אי לא היה נזכר לא היה מעיד.

ב"י: ונ"ל דוקא כשאין העד לפנינו, אבל אם הוא לפנינו ואומר שנזכר סומכים עליו.
אבל השבו"י – אין לסמוך עליו אלא בת"ח, ואף הב"י נראה שחזר בו מדהשמיט זה בשו"ע.

1. אפילו היה המזכיר עד השני.

סמ"ע: וכ"ה בכתובות(כ.), ורבותא קמ"ל בעד, דה"א שהעד יחשב קצת נוגע בעדות דניח"ל שדברי עדותם יעשה פרי – קמ"ל דלא.

א. בע"ד עצמו מזכירו.

ערוה"ש: וטעמו – דחיישינן שמא הטעימו לו העניין כ"כ עד שהטעו אותו שלא ירגיש שאינו זוכר ומדמה בדעתו שזוכר.

פ"ת(ת' שבו"י): קרובו של בע"ד כאחר דמי ומותר להזכירו, אך אשתו ובניו כבע"ד עצמו.

2. ואם העד ת"ח.

סמ"ע: כן פירשו רש"י, טור. אבל הרמב"ם כתב – אם בע"ד המביא ת"ח. ונ"ל להלכה כדברי שניהם.

ת"ח.

פ"ת: דין ת"ח בימנו –

ת' הרמ"א – אין דין ת"ח בימנו. כ"כ התומים.

כנה"ג – יש דין ת"ח בימנו. כ"כ שבו"י.

שוב"י: ואם בע"ד שם דברים בפי ב"ד או שליח, שיזכיר לעד ש"ד שהרי מזכירו אחר.

1. כתובות(כ.): אמר רבא – ש"מ מרבי יוחנן (שאם נזכר ע"י הכתב יכול להעיד) הני בי תרי ידיעי סהדותא ומשי (שכחו) חד מיניהו (מהעדים) מדכר לחבריה.

א. איבעיא להו – עצמו (הבע"ד) מאי ? ר' חביבא – אפילו עצמו. ר' אשי – עצמו לא. והילכתא עצמו לא.

2. ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו.

כי הא דרב אשי ידע סהדותא לרב כהנא.

א"ל – מי דכיר מר? **א"ל** – לא. לאו הכי והכי הוה עובדא ? **א"ל** – לא ידענא.

לבסוף אידכר רב אשי אזל אסהיד. חזייה לרב כהנא דהוה מחסם. **א"ל** מי סברת דעלך סמכינא אנא הוא דרמאי אנפשאי ואידכר.

פרש"י: **לעצמו מאי** – אם בע"ד עצמו מזכירו עד שנזכר מאי

מחסם – מגמגם, תמה על רב אשי שהעיד.

ואי צורבא מרבנן

רש"י – העד ת"ח אפילו בע"ד מזכירו, שאם לא היה נזכר העד לא היה מעיד.

רמב"ם – אם בע"ד ת"ח ש"ד, כיון שהוא ת"ח יודע שאם לא היה נזכר העד לא היה מעיד.

הגהות: רב כהנא גימגם כדי שלא יסמוך עליו רב אשי ויבוא להעיד אם לא נזכר (פירוש ת"ח מזכיר בעדינות כדי שהעד יעיד רק אם נזכר באמת, משא"כ כשאינו ת"ח).

מ"מ הב"י – נשאר בקושיא על הרמב"ם, ומה בכך שהתובע ת"ח מי אמר שהעד נזכר שמא על דברי התובע הוא סומך.

כח - טו

1. אין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין; ואם קבלו, אין דנין על**פיו.**

2. הגה: וחוזרין ומגידין בפניו. א. ואם שינו בעדותן בפעם שני ממה שהגידו בראשונה, הולכין אחר העדות השני שהגידו בפניו, אף על פי שהגידו בראשונה על פי החרס, דכל שלא בפניו כחוץ לבית דין דמי, וחוזרין ומגידין (בית יוסף בשם ר' מנחם).

3. ויש חולקין ואומרים דאם נתקבל העדות שלא בפניו – כשר בדיעבד (ר"ו ומרדכי).
א. ולכן אם הבעל דין הוא אלם, והעדים יראים להגיד לפניו, מקבלין העדות שלא בפניו, ודנין על פיו (פסקי מהרא"י). מיהו אם אפשר לכוף האלם כדרך שנתבאר לעיל סי' זה סעיף ה', עדיף טפי.

נמ"י: וכיון שקי"ל דאין מקבלים עדים שלא בפני בע"ד אם עברו וקבלו לא עשו כלום והוי טועים בדבר משנה שחוזר.

סיכום: עברו וקבלו שלא בפני בע"ד.

1. אפילו בדיעבד אין דנים על פיו – ריב"א, רא"ש, רשב"ץ(רשב"א), ריב"ש, וכ"ה בירושלמי, רשב"א, רמ"ה, בד"ה[רמב"ם].

3. בדיעבד דנים ע"פ – ראי"ה, ראב"ן, משרים.

2. רבי מנחם הארוך: עדים שנתקבלה עדותם שלא בפני בע"ד, אפילו השביעום ב"ד – חוזרים ומקבלים עדותם (דעדותם הראשונה אינה כלום – ריב"א). ול"א שאמרו עדותם שניה כדי שלא יצאו שקרנים (כיון שנשבעו בראשונה) והוי נוגעים בעדותם, אלא עדותם שניה עיקר. כ"כ ריב"ש.

א. ואם לא כיוונו עדותם השניה כראשונה, שני העדויות בטלו ועברו על השבועה (ראשונה כיון שהיתה חוץ לב"ד, ושניה שהרי נשבעו לשקר ונפסלו).

וְאִי לא מסתפינא הייתי מכשיר עדות שניה, הואיל והעידו ראשונה חוץ לב"ד לא דקדקו כ"כ בעדות. וכ"נ מהרשב"א.

1. שלא בפני ב"ד.

סמ"ע: דכתיב "הועד בבעליו" יבוא בעל השור ויעמוד על שורו.

1. ב"ק(קייב): בר חמוה דרבי ירמיה טרק גלא באפיה דרבי ירמיה, אתא לקמיה דרב אבין. אמר – שלו הוא תובע. א"ל – והא מייתינא סהדי דאתחזק בה בחיי אבוה? א"ל – וכי מקבלים עדות שלא בפני בע"ד.

פרש"י: בר חמוה – קטן הוא.

טרק גלא – דלת פתוחה של אביו סגר, ולא הניח לרבי ירמיה להכנס להחזיק בה.

דאחזיק בה בחיי אבוה – וטען שאביו מכרה לו.

שלא בפני בע"ד – והאי קטן כמאן דליתא דמי.

שם(קייב): וטעמו – דכתיב "הועד בבעליו ולא ישמרנו" אמרה תורה יבוא בעל השור ויעמוד על שורו.

א. אם קבלו.

מרדכי(ראבי"ה) – בדיעבד הוי עדות, כדמשמע בכתובת(כ). בהזמה שלא בפני העדים נהי דהזמה לא הוי הכחשה מיהא הוי. גם כאן מיהא בדיעבד הוי עדות.

3. כ"ד הראב"ן – שהרי באונס הוי עדות. כ"כ המשרים.

מיהו המרדכי(ריב"א) – אף בדיעבד לא הוי עדות לדון על פיהם, וכמו בהזמה שאף בדיעבד לא הוי הזמה, והכחשה שאני שאינה חובת העדים אלא חובת בע"ד הוא והרי הוא שם.

כ"כ הרא"ש, טור, רשב"ץ(רשב"א), ריב"ש, וכ"ה בירושלמי, רשב"א, רמ"ה, בד"ה[רמב"ם].

כ"כ הט"ז(ת' בן לב).

אבל הט"ז – מ"מ אין לו יסוד בגמרא.
ואדרבא מהרי"ף ובעה"ט שכתב הרמ"א סכ"א (אלא
סומכים על העדים עצמם) משמע דמהני אח"כ בפניו.
כ"ד קצה"ח.

א. אע"פ שהגידו בראשונה ע"פ חרם.

סמ"ע: פירוש דה"א כיון ששינו בעדותם נמצא
שנשבעו לשקר ופסולים לעדות, קמ"ל דלא, שכל
שהעידו שלא בפניו לא מדקדקים כ"כ.

וקצה"ח: יש לחלק –

אם נשבע איני יודע לך עדות ובאו אח"כ עדים שראה
העדות – לא נפסל לשבועה, שיוכל לומר שבאמת לא
ידע (שמא שכח).

אבל נשבע לא ידעתי לך עדות **מעולם** ובאו עדים
שראה – נפסל לעדות.

למסקנה: דברי הרמ"א(ר' מנחם הארוך) תלויים
במחלוקת ומספקא אינו חוזר ומגיד.

והנתיבות – ותימה, כיון שמהתורה עדותם עדות הו"ל
חוזרים ומגידים, איך תקנת חכמים תעקור דבר תורה.
ועוד הרי נפסלו ע"י שבועת שוא?

וי"ל ודאי אם נשבעו שיאמרו אמת א"א להם לחזור,
אבל כשנשבעו **שיגידו העדות** יכולים לומר שלא
עברו על השבועה, כי היתה הכוונה בעדות שתועיל
ע"פ דין היינו לפניו בע"ד.

כחוק לב"ד דמי.

פ"ת(ת' ראנ"ח): ה"ד כשהבע"ד לא מעוניין
בעדות זו (שהיתה שלא בפניו), אבל אם אומר
שמקובלת עליו העדות אע"פ שלא היתה בפניו – עדות
ראשונה הוי עדות.

כ"כ באה"ג.

3. ויש חולקים.

ש"ך: והרש"ל פסק שאפילו בדיעבד עדותן פסולה
כהמחבר.

כ"כ רעק"א(ת' הרמ"א).

כשר בדיעבד.

ש"ך: ולכן אין יכול לחזור ולהגיד.

א. לכן אם בע"ד אדם.

סמ"ע: פירוש כיון שאין מדקדקים בזה כ"כ, מקילים
ג"כ באלם.

ערוה"ש(לבוש) – והסברא נותנת כן, דכשמעידים
בפני בע"ד ישימו יותר אל ליבם להעיד אמיתת העניין.
סמ"ע – ולכן בדבר שאין חשש בזה שישקרו אם לא
יהיה בפניו, כגון צוואות וכיו"ב מקבלים עדות שלא
בפני בע"ד.

(ערוה"ש – ודוקא כשיש טורח רב להעיד בפני בע"ד).

יש"ש: ואם יש חשש שישאו העדים פנים לאחד
מבע"ד טוב שקודם ישאלום שלא בפני בע"ד, ואח"כ
יגידו בפני בע"ד כדי שיתביישו לחזור בהם. וכן עשה
ריב"א.

א. אם קבלו.

פ"ת: כשהעדים אינם מכירים לבעלי דינם אע"פ
שעומד שם (כגון שהוא מעורב בין אנשים אחרים) –

כנה"ג – לא מיקרי בפני בע"ד.

כ"כ תומים (בשע"ה מהני).

שוב"י – הוי בפני בע"ד.

אין דנים על פיו.

פ"ת(ת' מהר"ם פאדווה): אם כבר דנו ע"פ עדות
זו לכו"ע אינו חוזר הדין.

שו"ע(ק"ט)-הגה: בכל מקום שאמרו שמעמידים
להם אפוטרופוס כדי לזקק לנכסיהם מקבלים עדים
בפני אפוטרופוס דאפוטרופוס בעל דין הוא וכן עידי
צואה מקבלים אותם בפני האפוטרופוס.

הגה: ויש אומרים הטעם בדבר הברור שאין בו חשש כמו
צוואה מקבלין אפילו שלא בפני בעל דבר ועל כן מותר לקבל עידי
צוואה בפני קטן (נ"י פרק הגוזל בתרא)
והוא הדין בכל דבר המבורר שהקטן חייב (כן משמע במרדכי פרק
השולח).

ויש מי שכתב שאין מקבלין אותם בפני האפוטרופוס והיכי משכחת לה
שהמניח יתומים קטנים תהא צוואתו קיימת במוסר דבריו לבית דין או
שכתבו העדים צוואתו בשטר וחתמוה בחייו או שכתב הוא עצמו צוואתו
בכתב ידו הניכרת לבית דין (וע"ל סימן ק"ח ג"ד):

שו"ע(קמ"י): אפילו אם כבר פרע שכר למחזיק, אם
יטעון המחזיק בבית דין קודם שיבא המערער יעידו
השוכרים בפניכם שדרו בו ג' שנים, טענתו טענה ולא
הוי נוגעים בעדות כיון דלא הוי מערער קמן.

הגה: ואע"ג דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין כיון דהשתא כשרים
ואם יעידו משיבא המערער יהיו נוגעין בעדות, מקבלין שלא בפניו (טור
ותשובת רשב"א).

2. וחוזרין ומגידין.

והרש"ל: אחר שהעידו שלא בפניו תו לא מהני בפניו
(דהוי נוגע בעדות).

כח – טו

1. הלכות נ"ד: יא אומרים ללא אמרו אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין, היינו בדיני ממונות, אבל בקטנות ומריבות איש לחוש שאם יעידו בפניהם יתקוטטו עם העדים, גם יתקוטטו זה עם זה, תקנו הגאונים שמקבלים העדות שלא בפניהם, גם לא יגלו מי הם העדים (הגהת מרדכי).

2. נ"ד: ולי נראה דדוקא כשאין הב"ד רואים לדון אחד מהם עפ"י הדין ולענוש, רק להשקיט הקטטה ולהורות כפי צורך המריבה; אבל כשרואים לענוש ולדון אחד מהם, אין לקבל העדות אלא בפניו, וכמו שנתבאר באבן העזר סי' י"א סעיף ד'.

כח - טז

1. היה הבעל דין חולה, או שהיו העדים חולים - מקבלים שלא בפניו. ואם היו העדים מבקשים לילך למדינת הים, ושלחו לבעל דין ולא בא, א. או שאינו מצוי בעיר - הרי אלו מקבלים עדות שלא בפניו. הגה: רשב"א, כ"ו: אבל אם לא הודיעו אותו - לא (טור).

ב. ודוקא שאין לחוש שהעדים ילכו קודם שיודיעו אותו (מרדכי בשם ראב"ן ור"י), וכמו שיתבאר לקמן בסמוך.

2. ואם היה הנתבע חולה - אין מקבלין עדות שלא בפניו, אע"פ איש לחוש שיפלו הנכסים קמי יתמי ולא יוכל לדון עמהם, כמו שיתבאר בסיומן ק"י (טור).

3. וי"א דכל ששלחו אחריו ולא בא לב"ד, מהני, ומקבלין עדות שלא בפניו, אם פתחו ליה בדינא, או אפי' לא פתחו ליה בדינא, וצריך לדון לפני אותן דיינים כדרך שנתבאר בסיומן י"ד (רי"ו).

4. וכן אם היה דבר נחוץ, ואי אפשר לקבל העדות אחר כך, כגון שהיו העדים חולים או התובע חולה ויש לחוש שימות (טור), א. נ"ד, ראב"ד, רשב"א: וכן אם העדים הולכים למדינת הים ואין יכולין להמתין עד שיודיעו אותו, מקבלין אע"פ שלא שלחו אליו (נ"י ומרדכי הראב"ד והרשב"א) וכן נראה ממה שפסק לקמן סיומן ק"מ סעיף י'.

1. ב"ק (ק"ב): א"ר אשי א"ר שבתאי - מקבלים תהי רבי יוחנן - וכי מקבלים עדים שלא בפני בע"ד? עדים שלא בפני בע"ד.

ראב"ד: אפילו אומר התובע לדיינים, הרי עדיי לפניכם אלא שאינכם רוצים לקבלם, לכל הפחות קחו ממון היתומים כדי שלא יאכלום – אין שומעים להם.

הגהות והערות: ודווקא בממון שכבר ביד יתומים, אבל ממון שעדיין לא בא לידם אין נותנים לה (רשד"ם).

אבל מהר"ש הלוי – אפילו לא בא ליד היתומים ואפילו תפס המלוה (אם יש עדים שתפס) מוציאים מיד המלוה (כנה"ג).

סמ"ע (דרישה): טעמו של הראב"ד כתב מוהר"ש – דווקא אדם שחייב וודאי לחברו (סימן עג) ויש לחוש שיכלה ממנו קודם הפרעון לוקחים ב"ד הממון מידו, ולא בכה"ג שעדיין לא נתברר שחייבים לו.

והט"ז:

האשרי – אפילו אין התביעה מבוררת עדיין מעקלים ב"ד המעות?

וי"ל – מה שגובים (סע"ג) היא תקנת חז"ל משום הפסד ממנו של זה.

מ"מ כאן ס"ל הראב"ד דלא עבדינן תקנתא לחייב היתומים.

3. (שם): **אמר רב יהודה אמר שמואל** -

מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. אמר מר עוקבא לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל כגון דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא אבל לא פתחו ליה בדינא מצי א"ל אנא לב"ד הגדול אזילנא. אי הכי כי פתחו ליה נמי מצי א"ל לב"ד הגדול אזילנא?

אמר רבינא - כגון דנקט דיסקא מבית דין הגדול.

פרש"י: דנקיט – בע"ד חברו.

דיסקא – אגרת מב"ד הגדול לכופו לדון.

הרא"ש: פתחו לו בדינא – פירוש שכבר טענו לפני הדיינים ואח"כ הביא התובע עדיו ושלחו לו ולא בא, מקבלים העדות שלא בפניו, שהרי מרצונו לא בא.

שיטת שמואל.

מרדכי (ר"ח) – שמואל בא להוסיף על רבי יוסי בר חנינא שצריך פתחו לו בדינא בנוסף לעדיו חולים

קיבלה מיניה ר' יוסי בר חנינא כגון שהיה הוא חולה או עדיו חולים או שהיו עדיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא.

אמר רב יהודה אמר שמואל - מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. אמר מר עוקבא לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל כגון דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא, אבל לא פתחו ליה בדינא מצי א"ל אנא לב"ד הגדול אזילנא.

אי הכי כי פתחו ליה נמי מצי א"ל לב"ד הגדול אזילנא?

אמר רבינא - כגון דנקט דיסקא מבית דין הגדול.

פרש"י: חולים – מסוכנים למות ואם לא עכשיו אמת.

שלחו לו ולא בא.

תו"ס (ר"י) – קאי על הכל אף בעדיו חולים או מבקשים לילך למדינת הים צריך לשלוח לו ואם לא יבוא אפשר להעיד שלא בפניו, אבל שלחו לו ב"ד ולא בא (בלי חולה או מבקש לילך למדינת הים) - לא.

כ"כ מרדכי (ר"י), רא"ש.

ב"י - ולפי שיטה זו בעינן תרתי, הפסד ללוקח וגם התרו בו ולא בא, ולכן אף שהבע"ד אינו בעיר צריך לשוח לו.

אבל הרא"ש (י"מ) – דווקא כשביקשו עדיו לילך למדינת הים שיש שהות לשלוח לו ולהודיעו, אבל חולים אין צריך להודיע לו שאין שהות. כ"כ נמ". כ"ד הרשב"א, ראב"ד.

א. נמ"י: ולפ"ז ה"ה אם היה בע"ד במקום רחוק והיו עדיו מבקשים לילך למדינת הים אין אומרים נמתין עד שישלחו לו, דבין כל וכך ילכו העדים. כ"כ רי"ן, מרדכי, רשב"א.

2. טור (ריב"א): דוקא כשהיה התובע חולה ומבקש שיקבלו עדות בחייו כי הוא יזכיר להם לכוון העדות.

אבל היה הנתבע חולה ואומר התובע שיקבלו העדות בחייו הנתבע שלא בפניו, כדי שיחזיקו בנכסיו לפני שיפלו לפני יתומים (כי אז לא יקבלו עדות עד שיגדלו) אין שומעים לו, כי מזל רע שלו גרם שחלה הנתבע.

כ"כ מרדכי, רא"ש.

כ"כ בהא"ג(ריב"א) – כי מזל שלו גרם שנחלה הנתבע.

3. **וי"א כל ששלחו אחריו ולא בא.**

סמ"ע: זו ממירא דשמואל, ומ"ש הרמ"א בשם י"א כיון שהרי"ף והרמב"ם השמיטוהו דס"ל ששמואל חולק על רבי יוחנן.

ואם פתחו ליה בדינא

סמ"ע: פירוש שאם התחילו לטעון לפנייהם אין יכולים לומר לא אדון לפניכם (כמ"ש יג/ב), אבל אם לא פתחו בדינא יכול לומר אין רצוני שתקבלו עדותי אלא מי שידון אותי ולא אדון לפניכם.

4. **ואין יכולים להמתין.**

סמ"ע: מ"ש הרמ"א הם בכלל דברי המחבר (כשאינו בעיר מקבלים עדות שלא בפניו, דמסתמא לא ימתינו העדים מלילך למדינת הים).

והפ"ת(גליון שו"ע הרב משה) – הביא חילוקים בין המחבר והרמ"א –

♦ **כשהבע"ד לא מחוייב לדון בפני ב"ד זה**
לפי הרמ"א – מקבלים העדות אפילו שלא בפניו.

ולפי המחבר – אין מקבלים, אא"כ בפני ב"ד שצריך

לדון בפניו.

♦ **אם היה נחוץ (חולים או בקשו לילך למדינת הים)** וקבלו העדות שלא בפניו, ואח"כ נתרפאו העדים או לא הלכו –

לפי המחבר – אין דנים ע"פ אותה קבלה אלא צריך לחזור להעיד בפניו, כיון שיכול לחזור ולהעיד.

ולפי הרמ"א – אין צריך לחזור ולהעיד.

(והלכה כשמואל), ולכן בעיני ג' דברים: חולה, פתחו לו בדינא, שלחו לו ולא בא.

בעה"ט – שמואל לא חולק על ר' יוסי בר חנינא בחולה או בעדיו חולים או מבקשים עדיו לילך למדינת הים, אלא שמואל מדבר בשלחו לו ולא בא דבעינן פתחו לו בדינא.

כ"כ הרא"ש – שאם לא פתחו בדינא יכול לומר לב"ד הגדול אני הולך. **כ"כ רי"ו.**

ב"י [רמב"ם, רי"ף] – מדהשמיטו זה, משמע דס"ל ששמואל חולק על ר' יוחנן, ואין הלכה כמותו.

להלכה

רי"ף, רמב"ם – השמיטו הא דשמואל, דס"ל ששמואל חולק על ר' יוחנן ואין הלכה כמותו.

הרא"ש – שמואל לא חולק, וכן הלכה.

אלא דהשמיט הרא"ש הסיפא דרבינא דנקט דיסקא.

ורי"ו – פסק כשמואל גם מ"ש בסיפא.

1. **בע"ד חולה מקבלים**

סמ"ע: בחולה לא בעינן שישלחו אליו, והיינו כדעת הרא"ש (י"מ) שחילק בין חולה שיש לחוש שימות פתאום, לבין ההולך למדינת הים שיש שהות לשלוח אחריו.

אבל כשאינו בעיר מסתמא לא ימתינו העדים עד שישלחו אחריו ויבוא.

אבל התו"ס, הרא"ש, טור – ס"ל שגם בחולה בעינן שישלחו.

2. **ואם היה הנתבע חולה.**

סמ"ע: דוקא בתובע חולה הקילו, שרוצה להזכיר העדים לכוון העדות, משא"כ בחולה הנתבע אז יוכל לגבות החוב מהיתומים כשיגדלו, וגם כשהנתבע חולה לא פשע במה שלא בא כיון שהוא חולה ולא יכול לבוא.

1. **רי"ף:** ראובן שתובע את שמעון ועדיו במקום אחר, יאמרו בית דין

לשמעון אם חפץ לילך במקום העדים ויעידו בפניו, ואם לאו יקבלו ב"ד שבמקום העדים עדות שלא בפניו ויודיעו לב"ד שבמקום הבעלי דינא, וידונו על פי אותה קבלה.

2. הגה: *ארכ"ל, א"י*: וכן אם מלא עדיו בעיר אחרת, ואין שהות לשלוח אחריו, או שלא ימלא העדים אח"כ, גובין בפניו כ"ד שלא בפני בעל דין, ודין על פי העדות ההוא (א"ר). וכן המנהג פשוט במדינות אלו,

א. ע"ט הת"ו"ס והרא"ע: *אע"פ* שיש חולקים וס"ל דאפילו במקום שיש לחוש שיפסיד העדות אם לא יקבלו שלא בפניו, אין מקבלין אלא אח"כ שלחו לו תחלה, אין נוהגין כן, אלא כאשר נתבאר.

כח - יח

לא אמרו אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, אלא בתובע שמביא עדים על תביעתו. אבל המביא עדים לפטור את עצמו, מקבלים.

לנתבע עדים, מצוה לקבל עדיו כדי לסלק ערמומית התובע.

ה"ה מי שמוחזק בבית ומביא עדים על חזקתו אע"פ שאין התובע לפניו מקבלים העדות, דאולי יבוא איזה מערער על חזקתו (רשב"א).

ודוקא שהוא מוחזק אבל אם ידענו שהיתה שכורה בידו לא מקבלים עתה עדי חזקה אלא בפני בע"ד (נתיבות).

עדים לפטור.

וקצה"ח: אבל הנתבע שבא לפטור עצמו מקבלים

— **מוהרי"ט** — זו ודאי שגגה היא, ועוד איך יעלה על הדעת שמקבלים עדות על המלוה שלא בפניו להפקיע שעבודו, שא"כ כל לזה יביא עדים שלא בפני המלוה שפרעו.

והר"ן מיירי שמביא עדים **לדחות התביעה בנתיים**, ואח"כ כשיגדלו היתומים יביא העדים בפניהם כדי לפטור עצמו כלל.

ודבריו נכונים, וכן שיטת הרש"ל.

והש"ך — כשהתובע לא תובעו אין מקבלים עדות הנתבע לפטור (ולא בגלל איסור בגדרי עדות אלא עניין פרקטי) שאין להטריח הב"ד דאפשר שיודה הנתבע.

אבל למ"ש — הוא מעיקר הדין שאין לקבל עדות לפטור.

הר"ן: גבי אלמנה מוכרת שלא בב"ד — לא שייך אין מקבלים עדים אלא בפני בע"ד אלא בתובע שמביא עדים על תביעתו, אבל זו שבאה לפטור עצמה מקבלים.

כ"כ ד"מ(רשב"א) — המחזיק בקרקע ומביא ראיה לפני ב"ד על חזקתו אע"פ שאין המערער לפניו.

המביא עדים לפטור.

סמ"ע: דווקא במקום שבאים להוציא ממון ע"י עדים בעינן לפניו.

לפטור עצמו.

שו"ע(קח/טז): יורש קטן שהיה שט"ח לאביו, ויצא עליו שובר (ששט"ח זה פרוע) — אין קורעים את השטר וגם לא מגבים בו עד שיגדל היתום.

הש"ך — הרי מביא עדים לפטור ולמה לא נקבלם? שאני התם דחשיב להוציא, שהרי רוצה להוציא השטר ולקורעו (ה"ה אם רוצה להוציא המשכון דלא מהני).

והמבי"ט — דווקא כשהמלווה כבר תבעו אז מקבלים עדות הנתבע שלא בפניו, והיתומים הוי כלא תבעו שאין מקבלים שלא בפניו.

כ"כ הנתיבות.

וערוה"ש — ונ"ל שאם הב"ד מבינים שאמת אומר זה שמביא עדים, דודאי יתבענו התובע כשידע שאין

כח - יט

אין מקבלין עדות על קטן, אפילו בפניו; דכיון דקטן הוא, בפניו כשלא בפניו דמי. ויתבארו פרטי דין זה בסימן ק"י.

שו"ע (ק"ה): יתומים קטנים שנמצאת קרקע שאינה שלהם אלא טען הטוען שהיא גזל ביד מורישיו נזקקים להם ואם נמצאת גזולה מחזירים אותה לבעלים,,, וכן קטן שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה חבריו וכבשה אין אומרים נמתין לו עד שיגדיל אלא מוציאין אותה מידו ולכשיגדיל אם יש לו עדים יביא עידיו.

הגה: ודוקא שלא היה חזקה בנכסים אלו מאבותיו אבל יש לו חזקה אין מוציאין ממנו עד שיגדיל (טור).

(ו): קרקע שהיתה בחזקת קטנים ובא אחד וטען שהיא לקוחה ממורישו ויש לו עדים שהחזיק בה ואכלה שני חזקה בחיי אביהם- אין מוציאין אותם מידם עד שיגדילו שאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין אבל אם הוציא שטר שהיא לקוחה בידו הרי זה מקיים השטר ומוציאין אותם מידם אחר שמעמידים להם אפוטרופוס:

אין מקבלין עדות על הקטן.

סמ"ע: אפילו ידוע שהקטן הוציא מפלוני בחזקה השדה או הבית, כיון שיש לקטן חזקת אבות אין עדות של הדר בה שקנה ויש לו חזקת ג' שנים, אלא ימתין עד שיגדל היתום (כיון שהקטן מוחזק עכשיו בבית).

וה"ד אם הקטן כבר הוציא וזה בא לתובעו, אבל אם הקטן בא עכשיו להוציא את זה אין שומעים לו, אלא מקבלין עדות הדר לפני אפוטרופוס.

ב"ק(ק"ב): בר חמוה דרבי ירמיה טרק גלא באפיה דרבי ירמיה, אתא לקמיה דרב אבין. אמר – שלו הוא תובע. א"ל – והא מייתינא סהדי דאתחזק בה בחיי אבוה? א"ל – וכי מקבלין עדות שלא בפני בע"ד.

פרש"י: בר חמוה – קטן הוה.

טרק גלא – דלת פתוחה של אביו סגר, ולא הניח לרבי ירמיה להכנס להחזיק בה.

דאחזיק בה בחיי אבוה – וטען שאביו מכרה לו.

(שם): והא"ר רב יוסף בר חמא א"ר אושעיא – תינוק שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה חברו ואמר שלי הוא, מוצאים אותו מידו מיד? ה"מ דלית ליה חזקה דאבוה (אז מוציאים אותו) אבל כשיש לו חזקה של אביו אין מוציאים אותו.

שיטות הפוסקים.

תו"ס – אף אם ר' ירמיה היה מוחזק בבית, מדלא תירץ "התם בשדה מוחזק כאן ר' ירמיה אינו מוחזק", אלא החילוק חזקת אבות.

והגמ"ר(ריב"א) – דוקא שרבי ירמיה לא היה מוחזק אז לא יכל ר' ירמיה להוציא מיד עד שיגדל, אבל אם היה דר בבית והיתום תובעו שיצא לא היינו מוציאים את ר' ירמיה, שהרי ר' ירמיה לא תובע, והמערער יביא עדים ששל אבותיו הוא כשיגדל.

כ"ד הרשב"א, וכן"ד רש"י.

כ"ד הג"א(ר"ת) – אלא שלר"ת ר' ירמיה צריך להביא עדים אף שהוא מוחזק ולפי ריב"א אף ראיה אין צריך להביא.

סימן ק"י.

כח - כ

אין שנים ראויין לקבלת עדות; ואם קבלו, לא עשו כלום.

אין שנים

סמ"ע: דהו"ל עד מפי עד.

מרדכי: כל קבלת עדות בפני ג' שלא יהא עד מפי עד.

✓ כ"כ הרשב"א – אין שנים ראויים לקבל עדות ואם קבלו לא עשו כלום, שנים אין להם תורת ב"ד אלא עדים. כ"כ בעה"ט, רמב"ן.

כח - כא

1. נא"י: קבלת עדות צריך ג' מומחים יודעים הלכות עדות כשר

ופסול, וזהירין בקבלתן לכוין עדות כל אחד, כדתנן הוה זהיר בדבריך שמא מתוכן ילמדו לשקר; וכל המקבל עדות ואינו ראוי לדון, כאילו קבל עדות שקר, ואינו ראוי לדון על פי אותו שטר. א. נא"י: (אלא כומכין על העדים עכ"מ) (טור).

פ"ת(הגרע"א): דוקא כשקבלו במושב ג' כחדא, אבל קבלו זה בפ"ע וזה בפ"ע לא מהני.

א. על העדים עצמן.

ערוה"ש: חוזרים ושואלים העדים אם אפשר, ובשע"ה שאין ב"ד מומחים יזהרו לשבת שלושותם יחד וידרשו מהעדים בעונש אם לא יגיד ונשא עונו ויכתבו מה שאומרים. ואז בשע"ה יקבלו ב"ד העדות אם רואים שקבלו בלי פסול.

1. נמ"י: קבלת עדות צריך ג',

אין ראוי לדון ע"פ אותו עדות.

ומחדש התחילו הדיוטות לקבל עדים ומטים עקלקלותם. כ"כ משרים.

1. ג' מומחים

כח - כב

ת' מ'חוסות אהרא"ן: נכון למקבלי עדות לפרסם בשטר קבלת העדות מי הם העדים. (מיהו אם לא כתבו מי הם העדים, לא הפסידו) (שם).

כח - כג

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

1. רי"ן: אם רצו הצבור לתקן שהשני סופרים מקבלים עדות ומגבין על פיהם, א. רע"ק: וכן אם רצו שאם יפטר העד שהוזמן להעיד עם הסופר שתעלה חתימת הסופר כשני עדים - תקנתם קיימת.
ב. הגה: רי"ן: כי ככל דברים כאלה נקטו לתקן בעירם הטוב צעניהם.

א. וכן אם רצו.

סמ"ע: וצריך הסופר לכתוב בשטר שנמסר לו ולפלוני, ואותו פלוני נפטר ושהוא כתב העדות לבד אחר פטירת פלוני כתקנת חז"ל.

כח - כד

1. רי"ט: מי שטוען שיש לו שני כיתי עדים, ואמרו הכת האחת שאינם יודעים כלום - לא הפסיד זכותו ומביא כת שנייה.
2. רע"ק, רי"ן: אין מקבלין עדות אלא ביום; ואם קבלוהו בלילה, א. רע"ק: אפילו היו עדין רדופים לילך למדינת הים - אין דנין על פי אותה קבלה.
3. הגה: מיהו אם קבלו עליהם בעלי הדין לקבל העדות כלילה, מקבלים אפילו לכתחילה (דלא גרע מנאמן עלי אביך - ב"י בשם הרשב"א).

1. לא הפסיד זכותו.

סמ"ע: ה"ה אם כת אחת הוכחשה (עיון ס"ס ל"ז).

2. אין מקבלים עדות אלא ביום.

סמ"ע: משום דהו"ל כדין. וגם בדין אם קבלו בעלי דינים לדון בלילה מותר.

אין דנים ע"פ אותה קבלה.

סמ"ע: ול"ד לדין שי"א שאם דנו בלילה בדיעבד דינהם דין (כמ"ש הרמא ה/ב) !

י"י, משאכ"כ שרוצים לדון ע"פ

כח - כה

קו"י צבור ממש.
דהכא כתוב בהדיא "ביום הנחילו" ובדין כתוב "שפטו את העם בכל עת".
תפארת למשה: ולפי הסמ"ע אם כבר דנו ע"פ אותה עדות דהו"ל דיעבד ממש דינהם דין.

ולא משמע כן מההיא "ביום אתה מפיל נחלות ולא בלילה".

תפארת למשה – ול"ד לדין בלילה, שגמר דין בלילה הוי בהכשר בלילה וסלק התחלת הדין כמי שאינו, אבל קבלת עדות נעשה כל הקבלה שלא בהכשר והו"ל כקבלו שלא בפניו שיכולים לחזור, שאין דינהם דין. כ"ד קצה"ח.

והנתיבות – קבלת עדות בעי ב"ד דוקא, דנפקא "ביום הנחילו" ובלילה אין להם דין ב"ד. משא"כ דין דלא בעי ב"ד.

רי"ם"ע: אין מקבלים עדות קודם שישיב הנתבע לתביעת התובע, לפי שאולי יודה הנתבע ולא יהא צריך עדים, ואטרוחי ב"ד לא מטריחינן.

ערוה"ש: אם הנתבעים שנים או יותר שנהם צריכים להיות בקבלת העדות.
ואם קבלו עדות בפני אחד מהם:

- אם השני מודה שאין לו להוסיף או להכחיש, אלא שרצונו שיעידו בפניו – אין שומעים לו.
- אבל אם טוען שיש לו להוסיף צריך לקבל העדות בשנית לפניו.

כח - כו

1. רי"ם"ע: אם קבלו עדים מעומד - מה שעשו עשוי. ואם היו נסמכים על העמוד, אפילו לכתחילה מותר, דסמיכה כשיבה.
2. ובסימן י"ז נתבאר שעכשיו נהגו להושיב העדים.

בסימן י"ז.

הרמ"א(יז/א): ועמידה ע"י סמיכה מקרי ספיר עמידה לענין זה (ריב"ש). ועיין לקמן סי' כ"ח.

עמידה ע"י סמיכה מיקרי עמידה.

סמ"ע: ולקמן ס"ס כ"ח כתב המחבר לענין דיינים שצריך לישב בשעת קבלת עדות, דסמיכה כזו נקראת **ישיבה** (ריב"ש)?
ונ"ל - דבשנהם אזלינן לקולא.

מיהו אם גם הדיינים וגם העדים נסמכים בדין אחד בפ"א אסור, דממ"נ אחד מהם אינו כדין.

כ"כ או"ת, נתיבות.

והש"ך(הב"ח) – חולק (אף בכה"ג ש"ד).

והראיה שבועות(ל): אשתו של ר"ה שבאה לדין לפני ר"ג, מצד א' היה צריך לעמוד בפניה, מאידך היה צריך

לקבל עדות בישיבה איך יעשה? – ישב כמי שמתיר מנעליו (כלומר לא עמד ולא ישב).
משמע שאף באדם אחד יש דין עמידה וישיבה.
אבל הג' הט"ז – דחה ראיית ב"ח –
דשאני הכא דמחד קרא ילפינן שבדיינים בישיבה ובע"ד בעמידה (וישב משה ויעמוד העם) משמע ששנהג דומים (או שסמיכה נקרא ישיבה או עמידה).
משא"כ בהידור ת"ח אינו עניין לגמר דין, ועוד ששם א"א בעניין אחר.

מיקרי עמידה.

והט"ז: חולק על הרמ"א – סמיכה מיקרי ישיבה ולא עמידה, וכ"מ מהריב"ש (ולכן בעדים צריך עמידה ממש).

ופ"ת(ברכ"י) – העיקר כמהר"א צבי אשכנזי בהגות לט"ז שבדרכבנן מקילים בשנהגם, ולפ"ז בחליצה שהוא מהתורה החמיר הרמ"א.

סימן כט: שאין ביכולת העדים לחזור מעדותן

וכו ג' סעיפים (כתובות: יח, יט. ב"מ: כח. סנהדרין: מד)

כט – א

1. **אחר שהעיד העד בבית דין (והוא לאחר כדי דבור) אינו יכול**

לחזור בו.

א. כיצד, אמר: מוטעה הייתי, שוגג הייתי ונזכרתי שאין הדבר כן, לפחדו עשיתי - אין שומעין לו, אפילו נתן טעם לדבריו.

ב. וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי (וי"א דיכול להוסיף כתנאי) (טור בשם הרא"ש).

ה"ה בעדות בע"פ אחר שנחקרה עדותם לא נאמנים לומר תנאי היה בדברנו.

כ"ד הרמב"ן, רשב"א.

א. והרא"ש – בתנאי שומעים לו, אפילו א' אמר היה תנאי ואחד אמר לא היה תנאי – שומעים לזה שאומר תנאי היה.

ב"י – דס"ל שהגמרא מיירי אף שכתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנים וכ"ש כשלא יוצא. כ"כ הר"ן(רב האי), כ"ד הר"ן עצמו.

הרשב"א בת': אבל אם עדים אחרים מעידים על שטר זה שהיה בו תנאי - לכו"ע מהני אף שכתב ידם של עדי השטר יוצא ממקום אחר, כיון שאלו עדים אחרים.

1. **אחר שהעיד.**

סמ"ע: ודקדק ולא כתב "אחר שנחקרה עדותם" לפי שבדיני ממונות ובכל מה שדנים בימנו אין צריך דרישה וחקירה וסגי בשאלות (כמ"ש כח/ח).

אינו יכול לחזור.

פ"ת(שער המשפט): שתי כתי עדים המכחישים זה את זה, וכת אחת חזרה מדבריה. האם גם בשתי כתי עדים אמרינן שאינו חוזר ומגיד א"ד כיון ששנים מכחישים אותם בכה"ג יכולים לחזור בהם? וראיתי בריב"ש – אף בשתי כתי עדים המכחישים זא"ז לא מהני חזרה.

מ"מ נ"ל שהריב"ש מיירי דווקא שעדים חזרו ואמרו ששקר אמרו אז לא מהני חזרתם, שאין אדם משים עצמו רשע.

אבל כשחוזרים בהם בטענה שטעו נאמנים, דכיון ששני עדים מכחישים אותם אין לך ראייה גדולה מזו שטעו.

לאחר כדי דיבור

סמ"ע: אבל תכ"ד יכולים לחזור בהם, ואפילו עד ראשון תכ"ד של עד שני, דחד עדות הוא. כ"כ הר"ן.

1. **ירושלמי:** תני – וכן עדים שהעידו בין לטמא

בין לטהר, בין לפטור בין לחייב,...

אם עד שלא נחקרה עדותם בב"ד אמרו מבודים היינו – הרי אלו נאמנים.

משנחקרה עדותם בב"ד – אינם נאמנים.

כתובות(יח): כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

ב"י: משנחקרה עדותם – דווקא בדיני נפשות שיש דרישה וחקירה כל שלא נחקרה עדותם יכולים לחזור בהם, אבל דיני ממונות שאין דרישה וחקירה, כל שהעיד שוב אין יכולים לחזור בהם. כ"כ הר"ן.

א. רמב"ם: כיצד, אמר: מוטעה הייתי, שוגג הייתי ונזכרתי שאין הדבר כן, לפחדו עשיתי; אין שומעין לו, אפילו נתן טעם לדבריו.

ב. סנהדרין(מד): אם חזרו בהם העדים, אע"פ שנותנים טעם לדבריהם קרינן בהו כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

רמב"ם – ה"ה אם אמרו לפחדו עשינו לא נאמנים.

2. **כתובות(יט):** עד א' אומר תנאי היה ועד א' אומר לא היה תנאי –

אר"פ – תרווייהו בשטרא מעליא קמסהדי והא דקאמר תנאי הו"ל חד ואין דבריו של אחד במקום שנים.

ור"ה בריה דרבי יהושע אומר – כיון שאמר תנאי היה עקר חתימתו בשטר, ולכן נעקר עדות ראשונה ויכול להוסיף בעדותו תנאי. **והילכתא:** כר"ה בריה דרבי יהושע.

רמב"ם: אין יכול להוסיף בעדותו תנאי.

ב"י - דס"ל (שר"ה בריה דרבי יהושע) דווקא במקום שאין כתב ידם יוצא ממקום אחר והו"ל כאילו מעידים מעכשיו ולא נגמרה עדותם, וכיון שדבריו האחרונים אינם סותרים הראשונים נאמנים, אבל כתב ידם יוצא ממקום אחר הרי נחקרה עדותם ושוב אין יכול לחזור ולהגיד.

שאסר הוא הפה שהתיר (שהם נתנו תוקף לשטר והם אומרים תנאי היה).

ט"ז: אינו יכול להוסיף – ואע"פ שב (מו/לו) פסק שבעדות שטר יכול לומר תנאי היה בדברנו! שאני התם בשטר שלא בא להודיע הכל השטר, משא"כ בעדות בע"פ ששאלוהו ב"ד היה לו לפרש גם הוספה.

א. וי"א דיכול להוסיף תנאי.

והש"ך: לענין דינא נראה כהמחבר (שלא יכול להוסיף תנאי). כ"כ רי"ו, נמ"י, ריטב"א (ר"י). ול"נ – שאף שאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנים, שהרי כאן מיירי אחר כדי דיבור של "כתב ידנו" אמרו "תנאי היה בו" אין נאמנים.

יכול להוסיף

פ"ת (ח' רעק"א): מ"מ אם כפי עדותם הראשונה לא היה ממש בעדות, כגון בלא קניין, ואח"כ באו להוסיף שהיה בו קניין – לכו"ע אינם יכולים להוסיף (רשב"א בת').

עוד (שם) – דווקא כשיש עדיין פנאי לקיים התנאי שלא נעקרה העדות לגמרי (שאם א"א שוב לקיים התנאי נמצא בא לעקור העדות הראשונה לגמרי ובזה אינו נאמן) כ"כ שו"ת בני משה, רע"א.

ד"מ – ואפילו הפסיקו בע"ד וחזר ואמר שרוצה להשלים דבריו – נאמן, ובלבד שלא יסתור עדותו לגמרי.

אחר כדי דיבור.

נתיבות: אבל בדבר שצריך דרישה וחקירה יכול לחזור בו תכ"ד של החקירות. מ"מ אם כבר נתבטלה העדות בהכחשת חקירה ראשונה אין יכול לחזור ולקיים העדות אחר כדי דיבור אף שהוא עדיין תוך החקירות.

אין יכול לחזור בו.

ירושלמי: עשו עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בב"ד. כ"כ הרמב"ם.

א. לפחדו.

סמ"ע: פירוש שמודה שלא היה מוטעה או שוגג, אלא שהוכרח מכה פחד להעיד שקר במזיד (שאין שומעים לו).

2. אינו יכול להוסיף תנאי.

סמ"ע: דגם זה סותר דבריו הראשונים שהעיד בתחילה סתם, דמשמע בכל עניין (בלא תנאי). וה"ד שהעידו בע"פ או בשטר וכתיבת ידם יוצא ממקום אחר (שיכולים לקיים השטר). **שאל"כ** הו"ל הפה

כט – א2

1. אבל בדבר שמוכחו שטעה, כגון שהזיקוהו בית דין להביא

עדים שאינו רמאי, והלך והביאם, ואמרו להם הבית דין: יודעים אתם בו שהוא רמאי, ואמרו העדים: כן, ואמר להן הבעל דין: וכי אני רמאי, ואמרו: לא אמרנו אלא שאינך רמאי – שומעין לדבריהם האחרונים, משום דמסתמא אין אדם מביא עד להעיד חובתו, ובודאי טעו.

2. הר"ן: וכן בכל טעות שהעדים מצויים לטעות בו, נאמנים הם בעצמם, ואין בזה משום חוזר ומגיד.

א. וכן אם אינו סותר עיקר דבריו הראשונים, כגון שהדברים סתומים וסובלים ביאור אחד משני ענייני משמעות, אחד קרוב ואחד רחוק, כל שאנו יכולים לכוין דברי העד כדי שלא תהא עדותו מוכחשת, יש לנו לכוין דבריו, כשם שיש לנו לתרץ דברי שני עדים הנראים מכחישים זה את זה, כדי שתהא עדות מכוונת (וזה ששנינו סנהדרין(מ). זה אומר בשנים לחדש וזה אומר בשלושה – עדותן קיימת כמ"ש ל/ז).

אמר אביי אע"ג דאמור רבנן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק.

ההוא תברא דהוה חתים עליה רב ירמיה בר אבא, אמרה ליה לאו אנא הואי, אמר לה איברא אנת הות. **אמר אביי** - אע"ג דצורבא מרבנן לאו אורחיה למידק, כיון דדק דק.

כ"פ באה"ע(ק/א-הגה): ות"ח שאין דרכו לדקדק בנשים נאמן אח"כ לומר שטעה וכתב שובר לאישה אחרת על שם זו כי טעה בה (טעם זה מפורש גמרא בפרק גט פשוט):

2. א. יש לנו לכוון דבריו.

סמ"ע: פירוש אפילו בביאור משמעות רחוקה. כ"כ הריב"ש.

1. ב"מ(כח:): אבוא דרב פפא אירכס ליה

חמרא ואשכחיה, אתא לקמיה דרבה בר רב הונא אמר ליה זיל אייתי סהדי דלאו רמאי את וטול, אזל אייתי סהדי אמר להו ידעיתון ביה דרמאי הוא, אמרו ליה אין, אמר להו אנא רמאה אנא? אמרו ליה אנן לאו רמאי את קאמרינן. אמר רבה בר רב הונא מסתברא לא מייתי איניש חובתא לנפשיה:

הרי"ף, רא"ש: ואלו ודאי טעו, ול"א בכה"ג כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

בד"ה(ריטב"א): קשה אפילו חוזרים ומגידים

הרי הוא תכ"ד? וי"ל כיון שלא חזרו מעצמם אלא מאימתו של זה י"ל שאינם חוזרים אף תכ"ד (אי לאו דמסתבר שלא מביא חובה לעצמו).

ב"ב(קסז:): ההוא תברא דהוה חתים עלה רב

ירמיה בר אבא. אתיא לקמיה ההיא איתתא אמרה ליה לאו אנא הואי, אמר אנא נמי אמרי להו לאו איהי היא ואמרו לי מיקש הוא דקשא לה ובגר לה קלא -

כט - א

1. הגה: כשנותנים חרם בצית הכנסת, אחר עדות, שיעידו קודם שילאו מבית הכנסת, ולאחר שילאו באו עדים להגיד, ואומרים: לא שמנו לבנו אז להעיד, ועתה זוכרין - יכולין לחזור ולהעיד, הואיל ושתקו תחלה ולא אמרו: אין לנו יודעים (מרדכי).

2. ואפילו אמרו: אין לנו יודעים, ונתנו אמתלא לדבריהם למה אמרו כך - חוזרין ומגידין, הואיל ולא אמרו בהפך ממה שאומרים באחרונה (ב"י בשם הרמב"ם וטור).

שהרי בכתובות(כ:) רב אשי ידע עדות לרב כהנא, א"ל לאו הכי הוה? א"ל לא ידענא. לבסוף נזכר רב אשי והלך והעיד (ואמר דרמא אנפשיה לאדכורי).

1. מרדכי: הקהל נתנו חרם בבית הכנסת על כל מי שיודע עדות שיעיד קודם,,,,

ומתריך שאין חילוק בין "עתה" לסתם, אלא החילוק בין אומר לא נתתי מעולם לב לזה שאז אינו חוזר ומגיד, ובין אמר איני זוכר (אפילו בסתם), שגילה דעתו שצריך להיזכר שאז חוזר ומעיד.

והידושי רע"א (הג"א) מתריך שרב אשי שאמר שאינו יודע חוץ לב"ד היה, ולכן חוזר והעיד.

אבל פ"ת (ברכ"י) – אמר איני זוכר (סתם) אינו יכול לחזור להעיד (שלא כהט"ז).

כ"ד הרב בני אהרון.

אבל הרב פני משה – יכול לומר אח"כ נזכרתי.

ולא אמרו אין אני יודעים.

סמ"ע: שכל שאמרו בב"ד אין אנו יודעים שוב אינו חוזר ומגיד (תו"ס).

2. ולא אמר הפוך.

סמ"ע: ומ"ש המחבר ברישא (ס"א) שאין שומעים לו אפילו נתן טעם לדבריו, שם איירי שאמר הפך דבריו הראשונים.

פ"ת (תח"ס): אם אמר מתחילה פלוני חייב לפלוני, וחזרו לומר שכחנו שכבר פרעו – לא נאמנים כיון שסותרים דבריהם האחרונים.

אבל אמרו מתחילה פלוני הלוי לפלוני יכולים לחזור ולומר שכחנו שכבר פרעו, לפי שאין סותרים דבריהם הראשונים (שמתחילה הלווה ואח"כ פרעו).

הגהות דרישה – משמע דמהני מה שמתחילה לא שם לב ולבסוף נזכר, אע"פ שמתחילה אמר "לא ידענא".

אבל אם לבסוף לא נתן טעם למה אמר "לא ידענא" הו"ל לא ידענא ככפירה ושוב אינו חוזר ומגיד.

אבל הג"א – לא מבעיא אם אינו יודע שאינו יכול לחזור ולומר שכחתי ועתה נזכרתי, אלא אפילו שתק ולא אמר כלום אין יכול לחזור לאחר זמן להעיד להוציא ממון, דכיון שהוא ספק שמא שתיקתו הוי כפירה שוב אין יכול לחזור להעיד.

2. וד"מ – דלא כהר"ן שכתב: מ "אין אנו יודעים" ל "יודעים" לא מיקרי חוזר ומגיד.

מ"מ אם נתנו טעם לדבר למה אמרו מתחילה "אין אנו יודעים" יכולים לחזור ולהגיד.

ב"י: וכ"מ מהרמב"ם שרק כשהעיד מתחילה אין יכול לחזור ולהעיד, אבל אם מתחילה אמר שאינו יודע יכול לחזור ולהעיד אם נתן טעם לדבריו.

1. הואיל ושתקו.

סמ"ע: ה"ה אמר מתחילה איני זוכר עתה יכול לחזור ולומר נזכרתי. אבל אם מתחילה אמר סתם איני זוכר אינו חוזר ומגיד (הרא"ש, ד"מ).

[לכאורה: סותר כתובות (כ): רב אשי ידע עדות לרב כהנא ?].

אח"כ מצאתי שהט"ז מקשה קושיא זו (ושמחתי הרבה).

כט - ב

נדים שאמרו: שקר העדנו, נאמנים לגבי עצמם, וחייבים לשלם כל מה שגרמו להפסיד בעדותן.

אבל הר"ח – אף אין משלמים ע"פ עצמם. כ"כ ב"י [רמב"ם].

כ"פ בשו"ע (לח"א): כהרא"ש – עדים שהעידו בבית דין באחד שחייב לחברו מנה, ואחר כך אמרו: שקר העדנו, עדותם הראשונה קיימת, דכיון

✓ הרא"ש: עדים שהעידו בבית דין באחד שחייב לחברו מנה, ואחר כך אמרו: שקר העדנו, עדותם הראשונה קיימת, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד; אבל נאמנים לגבי עצמם, לשלם לו כל מה שהפסידוהו. כ"כ ר"ו.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד; אבל נאמנים לגבי עצמם, לשלם לו כל מה שהפסידוהו.

כט - ג

1. **אע"ג דלא ראינו אינה ראייה, היכא דתרוייהו כי הדדי (נינהו), ואמר האחד: לא ראיתי, הוה ליה כאומר לחבירו: לא ראית, והוה ליה הכחשה.**
2. **הגה: מ' הרא"ש:** אבל אם אומר העד שפלוני היה עמו, ואותו הפלוני אומר שלא היה עמו, אין זה הכחשה, דאין עד מדקדק מי עמו בשעת עדות (תשובת הרא"ש).

כ"פ שו"ע (ל/ב): עד שמעיד: ראיתי דבר זה ופלוני היה עמי, ואותו פלוני אומר: לא ראיתי ולא הייתי עמך, אין זו הכחשה.

1. **מרדכי (בהע"ט):** אע"ג דתנן (עדויות ב/ב) לא ראינו אינה ראייה, היינו כשאפשר לומר זה ראה וזה לא ראה. אבל כששניהם יחד ואומר אחד לא ראיתי הו"ל כאומר גם אתה לא ראית והו"ל הכחשה.
2. **פלוני היה עמו.**

כט - 6

הלכות עדות

בס"ד.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

סימן ל': דיני דרישה וחקירה, ודיני צירוף עדות

וכו ל"ב סעיפים (סנהדרין: ל-לב. יבמות: רכב. ב"ב: קסה. כתובות: כא. ב"ק: ע)

ל - א

1. עדי דיני ממונות, א. חוץ מעדי חבלות, אינם צריכים דרישה וחקירה.

כיצד: אמרו העדים, בפנינו הלוח זה את זה מנה בשנה פלונית, אף על פי שלא כיונו החדש ולא המקום שהלוח בו ולא המנה אם היה ממטבע פלונית או ממטבע פלונית - עדותן קיימת.

2. ואם נראה לדין שהדין מרומה, צריך דרישה וחקירה להוציא הדין לאמתו. עיין לעיל סימן ט"ו.

3. הגה: ועדים המעידים על דבר איסור, עיין בלחן העזר (י"ז/ כ"א) ו (מ"ב/ ד') אם צעין דרישה וחקירה ו (י"א/ד').

א. הרא"ש: ה"ה כתובת אישה ירושות ומתנות לא בעו דרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני עושי עוולה, אבל חבלות בעו דרישה וחקירה. ומ"ש שבדיני קנסות בעי דרישה, ל"ד דיני קנסות אלא כל דבר הצריך מומחים.

2. (שם): תירוצו של רב פפא - כאן בדין מרומה בעי דרישה וחקירה (אפילו הודאות והלוואות).

כ"פ שו"ע (טו/ג) - ראמ"ט: הדין שבא לפניו דין שידע שהוא מרומה, לא יאמר: אחתכנו ויהיה הקולר (פירוש שלשלת העוון) תלוי בצוואר העדים. כיצד יעשה, ידרוש בו ויחקור הרבה בדרישה וחקירה של דיני נפשות.

הגה: ומכל מקום אין דינו כדיני נפשות שאם אמר באחד מן החקירות: אינו יודע, שיתבטל העדות, אלא ר"ל שיחקור בדין מרומה כל מה שאפשר (ריב"ש סימן רס"ו).

3. ב"י: משמע שבדיני גיטין וקידושין וזנות אישה לאוסרה על בעלה צריך דרישה וחקירה, דהא לא שייך הטעם שלא תנעול דלת. כ"כ הגמ"י, סמ"ג, מרדכי.

אך ביבמות (קכב): תניא - אין בודקים עדי נשים בדרישה וחקירה - דר"ט. רע"א - בודקים.

0. סנהדרין (לב): משנה - אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר "משפט אחד יהיה לכם".

והתניא דיני ממונות לא בעו דרישה וחקירה?

1. א"ר חנינא - דר"ת א' דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה. ומ"ט אמרו דיני ממונות לא בעו דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין (המשנה דאורייתא ובריתא דרבנן).

א. ורבא אמר - תרוויהו תקנתא דרבנן - ומתניתין - בדיני קנסות דליכא למיחש לנעילת דלת (לכן בעינן דרישה וחקירה). ובריתא - הודאות והלוואות.

ורב פפא אמר - הא והא בהודאות והלוואות, כאן בדין מרומה (בעינן דרישה וחקירה) כאן בדין שאינו מרומה. **2.**

ב"י: ושלושת התירוצים לא חולקים כ"א אמר חדא (והם להלכה). כ"מ מרש"י והרמב"ם.

דרישה וחקירה

ש"ך: ואף אם ירצה הדיין לדרוש ולחקור בשבע חקירות שהזמה תלויה בהם לא יעשה כן. מ"מ בדיעבד שחקרו ואמרו העדים איני יודע בטלה העדות (בדרישה וחקירה).

אע"פ שלא כיוונו החודש

סמ"ע: פירוש אחד אומר בניסן היתה ההלוואה והשני אומר איני יודע – מצרפים עדותם לחייב מנה. ה"ה אם השני אומר באייר והתובע תובע שני מנים (שאם תובע רק מנה אחד עד אחד מכחיש אותו).

2. שהדין מרומה.

ש"ך: אם חקר הדיין ואמר אחד מהם איני יודע עדותן בטלה (ה"ה בדיני קנסות), דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה. דלא כהריב"ש והב"י.

ש"ך: שתי כתי עדים המכחישים זא"ז אע"פ שכת אחת הוזמנה לראות בקניין והשניה היתה רק אצל הקניין – אין אלו נאמנים יותר מאלו.

ר"ט סבר – כיון שיש כתובה דינה כדיני ממונות. ר"ע סבר – כיון שמתירים א"א לנפשות דמיה.

והתו"ס: פסקו כר"ט דלא בעינן דרישה וחקירה. כ"כ נמ"י+ ריב"ש (גאונים), רשב"א.

כ"פ באה"ע (יו/כא): אין בודקים עדי נשים בדרישה וחקירה, אפילו אם הוכחו בבדיקה כשרים.

הגה – ואסור לדרוש לחקור הרבה אם לא במקום שיש לחוש להערמה.

כ"פ הרמ"א (מב/יד).

אבל המהרש"ל (אגודה) – עדי גיטין וקידושין צריך דרישה וחקירה.

ובאה"ע (יא/ד): י"א שאם באו עדים שא"א זינתה צריך דרישה וחקירה.

1. דיני ממונות.

סמ"ע: ובכללם ירושות ומתנות וכל דחשיב הטור והמחבר (סימן א) בדינים שבזה"ז משום נעילת דלת.

אין צריך דרישה וחקירה.

סמ"ע: שלא תנעול דלת בפני לוין שלא ילוו, שיאמרו שמא יכפור הלוה ועדי ההלוואה יתכחשו ע"י דרישה וחקירה.

וגם כדי לנעול דלת בפני עושה עוולה, שלא יסמכו עושי עוולה לומר נעשה עוול והעדים יתכחשו ע"י דרישה וחקירה.

ל - ב

1. הכף ופול הראב"ם: אעפ"י שאין עדי דיני ממונות צריכין דרישה וחקירה, אם הכחישו זה את זה בדרישות או בחקירות - עדותן בטלה; ואם הכחישו זה את זה בבדיקות - עדותן קיימת, **כיצד:**

2. הוכחשו בדרישה וחקירה: א. אחד אומר: בניסן לוח ממנו, והשני אומר: לא כי אלא באייר, ב. או שאמר האחד: בירושלים, והשני אמר: לא כי אלא בלוד - עדותן בטלה. ג. וכן אם אמר האחד: חבית של יין הלוהו, והשני אומר: של שמן היתה, עדותן בטלה, שהרי הכחישו בדרישה.

3. הכחשה בבדיקות: אבל אם אמר האחד: מנה שחור, שהמעות הושחרו מחמת יושנן, והשני אומר: מנה לבן היה, (* . וזה תובעו קניהם) (טור), א. או זה אומר: בדיוטא העליונה

היו כשהלוהו; והשני אומר: בדיוטא התחתונה היו - עדותן קיימת (אם המקומות קרובים שאפשר לראות מזה לזה) (טור).

ב. אפילו אמר האחד: מנה הלוהו, והשני אומר: 200 - חייב לשלם מנה, שיש בכלל ר' מנה.

ג. וכן אם אמר האחד: דמי חבית של יין יש לו בידו, וזה אומר: דמי חבית של שמן,) * . והוא תצטעו שניהם) (טור) - משלם בפחות שבדמים. וכן כל כיוצא בזה.

4. (הגה - הר"ן: כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים, שאין מכחישין זה את זה, מיישבין דבריהם, וכמו שנתבאר סי' כ"ט סעיף א').

כ"פ הרמב"ם: וכן אם אמר האחד: חבית של יין הלוהו, והשני אומר: של שמן היתה, עדותן בטלה, שהרי הכחישו בדרישה (ואע"פ שזה לא משבע חקירות, מ"מ מיקרי הכחשה בדרישה וחקירה).

3. שם(ל:): א"ר - עדות המכחשת זא"ז בבדיקות כשרה בדיני ממונות.

אמר רבא - מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר ארנקי שחורה ואחד אומר לבנה. אבל אחד אומר מנה שחור ואחד מנה לבן - אין מצטרפים.

ונהרדעי אמרי - אפילו מנה שחור ומנה לבן מצטרפים.

דס"ל כרשב"א דאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על שתי כתי עדים שאחת אומרת 200 אחת 100 שיש בכלל מאתיים מנה (אלא נחלקו רק בכת אחת).

פרש"י: בבדיקות - שאינם משבע חקירות, אלא בכליו שחורים שאין דין הזמה תלויה בהם.

לא מצטרפים - (רבא) הואיל ובעיקר גוף העדות מתכחשים.

ארנקי שחורה - אינה עיקר גוף העדות.

א. שם(לא.): אחד אומר בדיוטה עליונה (הלוהו) ואחד אומר בדיוטא תחתונה - א"ר חנינא בא מעשה לפני רבי וצירף עדותן.

טור - טעמו, כיון שהמקומות קרובים שאפשר לראות מזה לזה עדותן קיימת (ולא הוי סתרי זא"ז בדרישה, דמקום הוא אחד משבע דרישות). כ"כ ר"י.

והריב"ש - כיון ששניהם אמרו דיוטא, בין עליונה לתחתונה אנשים לא זוכרים.

1. סנהדרין(ל:): א"ר יהודה - עדות המכחשת זא"ז בבדיקות כשרה בדיני ממונות.

ב"י - משמע הא אם הוכחשו בדרישות וחקירות פסולה.

רמב"ם: אלו הן שבע דרישות וחקירות -

א. איזה שבוע (שמיטה). ה. באיזה יום.

ב. איזה שנה. ו. איזה שעה.

ג. איזה חודש. ז. איזה מקום.

ד. כמה לחודש.

2. רמב"ם: כיצד אחד אומר: בניסן לוח ממנו, והשני אומר: לא כי אלא באייר - עדותן בטלה.

ב"י: כמה לחודש - כגון אחד אומר א לחודש והשני ג לחודש. וכן בשעה שעה ראשונה או שלישית עדותן בטלה. אבל אחד אומר א לחודש או ב לחודש וכן בשעות עדותן קיימת.

וכ"ז דווקא שדייקו את היום בשבוע, ודווקא עד אמצע החודש אבל אח"כ עדותן בטלה שא"א שלא ידעו בקביעת החודש.

עד א אומר לפני הנץ והשני אחר הנץ עדותן בטלה, אע"פ שהיא באותה השעה. וכן לענין שקיעה.

ב. רמב"ם: או שאמר האחד: בירושלים, והשני אמר: לא כי אלא בלוד - עדותן בטלה.

ג. סנהדרין(לא.): אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא ואתי לקמיה דרבי אמי חייביה רבי אמי לשלומי ליה חביתא דחמרא מיגו חביתא דמשחא.

כמאן כרבי שמעון בן אלעזר אימר דאמר רבי שמעון בן אלעזר היכא דיש בכלל מאתים מנה כי האי גוונא מי אמר? **לא צריכא לדמי.**

מ"מ דעת הרמב"ם, סמ"ג, ריב"ש, נמ"י – כהטור והמחבר דלא בעינן דרישה וחקירה היינו לכתחילה אבל בדיעבד שהוכחו פסולים.

ואם הוכחו בבדיקות.

סמ"ע: דרישה וחקירה הן שבע – איזה שמיטה, שנה, חודש, כמה בחודש, יום בשבוע, שעה, מקום. והשאר הוי בבדיקות.

אבל להרמב"ם אף דבר שגוף העדות והעניין תלוי בו ג"כ בכלל דרישה, כגון מה נתחייב חבית שמן או יין.

2. בניסן,,, בי"ם

סמ"ע: טעמו שאלו דרישות, מש"ה עדותן בטלה.

א . לא כי אלא באייר.

ב"ח: אחד אומר לזה ממנו מנה בניסן והשני אומר באייר, הו"ל הלוואה אחר הלוואה, ואם תבעו שניהם העדות מצטרפת וגובה מנה.

אבל כאן שאמר "לא כי אלא" אפילו הלוואה אחר הלוואה לא מצטרפים לגבות מנה, וכ"ש שלא מצטרפים לעניין חבית יין ושמן אף שתבע ממנו שניהם כיון שאמר לא כי.

ג . חבית של יין,,, שהרי הכחישו בדרישה.

סמ"ע: זוהי דעת הרמב"ם דס"ל שכל שהכחישו בגוף העניין מיקרי דרישה וחקירה.

והשני אומר של שמן היתה.

סמ"ע: אפילו לא אמר "לא כי" מיקרי הכחשה, דכל שמעידים סתמא, על אותו זמן מעידים, וכאילו א"ל אותה הלוואה חבית יין שאתה אומר, של שמן היתה ולא של יין.

אבל אם אחד אמר על חבית יין בניסן והשני על חבית שמן באייר והוא תובע שניהם ולא אמר "לא כי" – חייב לתת לו הפחות שבשניהם. **אבל** אם אמר "לא כי" עדותן בטלה.

והט"ז – לשון "היתה" מורה כאילו אומר "לא כי", דמה שאתה אומר של יין, אני אומר של שמן היתה.

עדותן בטלה.

סמ"ע: וכיון דחשיב הכחשה בדרישה אפילו שבועה נגד העד אין צריך אע"פ שתובעו שנים.

3. מנה שחור.

הגהות והערות(הרמ"ה) – קאי על מקום המלוה והלוה ולא אמקום העדים, כלומר שהעדים עומדים ברה"ר במקום שאפשר לראות שתי הדיוטות. וכ"מ לשון הרמב"ם ורש"י. (שו"ת רב אשכנזי)

ב . שם(לא.): תניא – רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על שתי כתי עדים שאחת אומרת 200 ואחת 100, שיש בכלל מאתיים מנה (רש"י – שנהם מעידים על מנה ובאותו מנה לא מכחישים).

על מה נחלקו על כת אחת –

ב"ה"א – יש בכלל מאתיים מנה והכת כשרה.

בש"א – נחלקה עדותן.

ובב"ב(מא:): עבד רב יהודה כרשב"א אליבא דב"ה. אלמא הכי קי"ל.

ג . שם(לא.): אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא ואתי לקמיה דרבי אמי, חייביה רבי אמי לשלומי ליה חביתא דחמרא מיגו חביתא דמשחא.

כמאן כרבי שמעון בן אלעזר אימר דאמר רבי שמעון בן אלעזר היכא דיש בכלל מאתיים מנה כי האי גוונא מי אמר? **לא צריכא לדמי** (הלוה דמי חבית שמן או דמי חבית יין).

*** הרמ"ה:** זה אומר מנה ביום א' וזה אומר מנה ביום ב' מצטרפים - דווקא שהמלוה לא מכחיש אף עד, כגון שתובע שני המנים (אחד של יום א ואחד של יום שני) – אז אע"פ שעל מנה שמעיד זה לא מעיד זה – מצטרפים לחייבו מנה. **אבל** אם המלוה מודה שאין אלא מנה אחד, נמצא אחד מהעדים שקרן (ונשאר עד אחד) לפיכך נשבע הלוה ונפטר. כ"כ שו"ע(ל/ז).

1. הכחישו זא"ז בדרישות – עדותן בטלה.

ש"ך: ה"ה אם אירע וחקר הדיין או בדיני קנסות או בדין מרומה ואמר אחד העדים איני יודע – עדותן בטלה, דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה (דלא כריב"ש).

עדותן בטלה.

ש"ך: והראב"ן פירש – אפילו בחקירות כשרה (כמו בבדיקות) **דלא** קי"ל כרב יהודה שמכשיר רק בבדיקות, מדאמרין סנהדרין(לב:) דני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה.

והראיה ב"ב (קכח:) המוציא שט"ח על חברו – מלוה אומר לא נפרעתי כלום, לזה אומר פרעתי מחצה, עדים מעידים שפרע הכל – ה"ז נשבע וגובה מחצה (כ"פ בשו"ע פב-יג).

ואי נימא תלינן בטעות העדים במנה ומאיתים, א"כ יש עדים שפרע מחצה ויטול מלוה חצי בלא שבועה? **אלא** ע"כ לא תלינן בטעות עדים והם הוכחו עם המלוה.

ואח"כ מצאתי שזו מחלוקת רמב"ן*ראב"ד והר"ן הכריע כהרמב"ן שהיא שיטת הע"ש.

תובע שניהם

ט"ז: למה כשמכחיש התובע העד פוסלו (ולכן צריך לתבוע שניהם) אבל כשהעד מכחיש חברו לא נפסלת בבדיקות?

ובאמת דעת הנמ"י שאין לחלק, ובשניהם לא נפסל (וא"צ לתבוע שניהם).

ולדעת הטור – יש לפרש, אם היינו יודעים בברור שעד אחד טועה, אף בבדיקות היה נפסל שאין לסמוך על הגדתו. אבל כיון שאין ידוע לנו מי הטועה כ"א נשאר בחזקתו ולכן מצטרפים לחייב.

משא"כ כשהתובע מכחיש עד אחד ודאי אין עדות כלל (שכאן בודאי העד טעה).

ולכן אם אמר בע"ד סתם מנה הלווייתי (ולא אמר שחור או לבן) אין צריך שיתבע שניהם (כיון שאין עד מסוים מוכחש).

נתיבות: תובע שניהם – דווקא בכחשה בבדיקות שתלויה בסך המעות כגון שמן ויין שאחד יקר מחברו, או מנה שחור ולבן שאחד טוב מחברו. אבל בבדיקות שאין בו שייכות לבע"ד כגון ארנקי שחורה או לבנה או לעניין חזקת ג' שנים א' אומר אכלה חטים והשני אומר אכלה שעורים – אין צריך לתבוע שניהם.

נתיבות: תובע שניהם – וה"ד בב"א שעד אחד מכחיש השני, אבל כשיש שני כתי עדים המכחישים זא"ז בבדיקות אפילו אינו תובע רק אחד מהם חייב לשלם.

סמ"ע: מכאן ואילך הוי בדיקות, שאין הזמה תלויה בהם, וגם אינם בגוף העניין.

*** וזה תובע שניהם.**

סמ"ע: דאילו לא תבע שניהם אז עד אחד מוכחש מפיו ותו לא מצטרפים. אבל כשתובע שניהם אע"פ שהעדים מכחישים זא"ז כיון שאינו אלא בבדיקות מוציאים מידו הפחות, דבכלל מאיתים מנה, וכאילו העידו שניהם על המנה.

ופ"ת(גשו"ע דהגאון מהר"מ): ואם תובעו מנה סתם ואין יודע אם שחור או לבן מצטרפים וא"צ לתבוע שניהם.

וכן מנה ומאיתים ואמר המלוה איני יודע אם מנה או מאיתים, וכן בדמי חבית יין או שמן – מצטרפים וא"צ לתבוע שניהם.

ובזה מייירי נמ"י ורי"ן – שבמנה שחור ולבן אין צריך לתבוע שניהם, דמייירי שתובעו מנה סתם, ולא חולקים על הטור (דלא כהסמ"ע בהמשך).

ופ"ת(גשו"ע דהגאון מהר"מ): במנה ומאיתים סגי בתבעו מאיתים שמנה בכלל מאיתים ומצטרפים העדים. אבל תבעו מנה אין מצטרפים שהעד שאמר מאיתים מוכחש (שאין מאיתים בכלל מנה). כ"ד ערוה"ש.

תובע שניהם

נמ"י: א' אומר מנה שחור והשני לבן אין צריך לתבוע שניהם (לפי שעשויים העדים לטעות אפילו נגד בעה"ד).

כ"ד ערוה"ש.

סמ"ע – לפי דעתו אף א' אומר מנה והשני אומר מאיתים אין צריך לתבוע שניהם, אא"כ מעידים על זמנים שונים (שג"כ עשויים העדים לטעות אפילו נגד בעה"ד לפיכך גובה הפחות).

והע"ש – במנה שחור ולבן או דיוטא עליונה ותחתונה אין צריך לתבוע שניהם. אבל במנה ומאיתים צריך לתבוע שניהם (אבל הסמ"ע חולק עליו).

וקצה"ח – מוכיח כהע"ש –

מנה ומאיתים לא תולים בטעות כשהוכחש העד נגד בעה"ב.

1. ראובן תבע משמעון 1,500 זהובים, ומביא 5 עדים;

אחד אומר: ראיתי שהלווה 100, ואחד מעיד על 200, ואחד מעיד על 300, ואחד על 400, ואחד על 500,

א. אם העידו כל אחד מהם בעדות מיוחדת, כגון שאמר הראשון: באחד בניסן בשנה הראשונה, והשני אומר בזמן אחר, וכן כולם - משלם 700, וישבע שבועת התורה על 100, ויגלגל עליו ה 700 שנשארו.

ב. אבל אם העידו כולם ביום א', בהכחשה, אינו משלם אלא 200. וכן אם העידו סתם, דנין הדבר כמכחישין, להקל, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

דרך א				
צה"כ	ד + ה	ב + ג	א + ה	צדפים
			100	א. עד של 100
		200		ב. עד של 200
		200		ג. עד של 300
	400			ד. עד של 400
	400		100	ה. עד של 500
700	400	200	100	סך 1500

דרך ב				
צה"כ	ג	ה + ג	ד + ה	צדפים
לא נוצל				א. עד של 100
	200			ב. עד של 200
	200	100		ג. עד של 300
			400	ד. עד של 400
		100	400	ה. עד של 500
700 + שבועה	400	100	400	סך 1500

ב. אבל אם העידו על כולם ביום אחד בהכחשה הרי אינו משלם אלא 200.

1. בעה"ת (רמב"ן): ראובן תבע משמעון

1,500 זהובים, ומביא 5 עדים;
אחד אומר: ראיתי שהלווה 100, ואחד מעיד על 200, ואחד מעיד על 300, ואחד על 400, ואחד על 500,
א. אם העידו כל אחד מהם בעדות מיוחדת, כגון שאמר הראשון: באחד בניסן בשנה הראשונה, והשני אומר בזמן אחר, וכן כולם - משלם 700. כיון ש -

דרך א:

שלב א - נצרף עד של 200 עם עד של 300 ולכן משלם 200.
שלב ב - נצרף עד של 400 עם עד של 500 ולכן משלם 400.
שלב ג - נצרף עד של 100 עם עד של 500 ב 100 הנשארים שלא נוצלו ולכן משלם 100.
ולכן משלם סה"כ - 700.

דרך ב:

שלב א - נצרף עד של 400 עם עד של 500 ולכן משלם 400.
שלב ב - נצרף עד של 500 ב 100 הנותרים עם עד של 300 ולכן משלם 100.
שלב ג - נצרף עד של 200 עם עד של 300 ב 200 הנותרים ולכן משלם 200.
שלב ד - ועד של 100 שלא נוצל מחייב שבועה מהתורה על 100, ויגלגל עליו שבועה על 700 הנותרים.
ולכן משלם סה"כ - 700.
בנוסף נשבע על 100 ומגלגל עליו 700 שנשארו.

לצרף כתות הרבה ל"ד לדרבי חייא , שיש צירוף כת אחת.

והש"ך – כאן כיון שאין עדים אלא ע"י צירוף לא אמרינן הכי.

והט"ז – כיון שהעדת העדים לומדים מק"ו מפיו שאינו מחייבו קנס, עדים שמחייבו קנס אינו דין שמחייבו שבועה. ועדים ע"י צירוף אינם מחייבים קנס דאין קנס אלא על מעשה שראו כאחת, ולכן לא יחייבוהו שבועה. **וקצה"ח** – תמה על הט"ז, בקנס ודאי מהני עדות מיוחדת כמו בממון, שהרי אין צריך הגדה ביחד בקנס, א"כ נמי לא בעינן ראייה כאחת.

והנתיבות – עדות מיוחדת כשרה דוקא שמעידים על אותו מעשה אלא שזה ראה מחלון זה וזה מחלון אחר, או הודאה אחר הודאה של מעשה אחד מעידים מביאים שבועה בהעדת עדים.

אבל עדים ע"י צירוף אינם מביאים לידי שבועה.

ב. דנים הדבר כמכחישים להקל

ט"ז: קשה דבסימן (כט/א) מיישבים דברי העד שלא יהיה מוכחש ?

וי"ל – דהכחשה בחקירות שאז יפסלו העדים מיישבים דבריהם, וכאן מיירי בבדיקות שלא נפסלים לכן דנים אותם כמכחישים.

וערוה"ש – הכא בלא"ה מכחישים זא"ז לעניין הסכום שוב אין אנו משווים דבריהם, אבל לפמ"ש עיקר הטעם כיון דשווים בעדותם בכל הפרטים אין לו כח לבטל עדותם, וכאן בלא זה נמי אין דבריהם שווים , וממילא דנים עדותם להקל לנתבע שהממע"ה.

שהרי יש לנתבע שני עדים שאין הלוואה זו יותר מ 200 (עד של 100 ושל 200), אע"פ שיש כנגדו 3 עדים שהוא יותר מ 200 (עדים של 300, 400, 500) פטור (דהממע"ה).

1. ומביא 5 עדים.

סמ"ע(הטור): כיון שקי"ל בדיני ממונות אין צריך שיראו כאחד ואפילו מעידים כ"א על הלוואה בפ"ע, אם התובע תבע שניהם מצרפים אותם (וגובה המינימום שבין שניהם), וכל שיש ע"י צירוף שני עדים מצרפים ונמצא שמשלם 700. ועל ה 100 נשאר רק עד אחד שמחייבו שבועה.

שאם לא היה נשאר עד לא היה חייב שבועה, שעד שמביאו לחיוב ממון ע"י צירוף שוב אינו מביאו לשבועה.

והש"ך – ושמא אפשר לחייבו שבועה מדרכי חייא (ראה בסמוך) אף בצירוף, ולדינא צ"ע, דלא מצינו חילוק בין עדות סתם לעדות ע"י צירוף.

א. וישבע.

ב"מ(ג.): א"ר חייא – מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא 50 – ישבע על השאר (שבועת מודה במקצת) שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדת עדים.

וקשה: למה כאן לא נחייבו שבועה מדרכי חייא (ולמה צריך שישאר עד אחד לחייבו , ולא מספיק לחייבו ע"פ עד שכבר הצטרף בחלקו לעד אחר) ?

ב"ח – בדרכי חייא יש טענה אחת של כת אחת, דהוי כמודה במקצת שחייב שבועה. **אבל** הכא שבאים

הרא"ע בת"פ: עד שמעיד: ראיתי דבר זה ופלוגי היה עמי, ואותו

פלוגי אומר: לא ראיתי ולא הייתי עמך - אין זו הכחשה (כי בגוף העדות לא אתכחיש כלל, כי רמיא עליה דסהדא למידכר מי היה עמו בעדות). **(וע"ל סוף סימן כ"ט).**

הגה: אבל אם אומר העד שפלוגי היה עמו, ואותו הפלוגי אומר שלא היה עמו, אין זה הכחשה, דאין עד מדקדק מי עמו בשעת עדות (תשובת הרא"ש כ' נ"ט סימן א').

שו"ע(כט/ג): אע"ג דלא ראינו אינה ראייה, היכא דתרווייהו כי הדדי (נינהו), ואמר האחד: לא ראיתי, הוה ליה כאומר לחברו: לא ראיתי, והוה ליה הכחשה.

ל - ב

מי שתבע את חברו שיש לו בידו 200 זהובים בפקדון להשביחם לו, והלה כופר בכל, ועד אחד מעיד ששמע מפיו שהיו 50, ועד אחר מעיד ששמע שהיו 150 - הוחזק כפרן לאותו ממון, ומשלם 200.

ומשלם 200

סמ"ע: ומה שאין עדים ע"י צירוף מחייבים ממון וגם שבועה, דווקא שכ"א מעיד על הלוואה מיוחדת (לאחד בניסן ולשני באייר), משא"כ בפקדון שכ"א מעיד ששמע מהנפקד שהופקד בידו (זה 50 וזה 150) על פקדון אחד, מש"ה לא מיקרי עדות ע"י צירוף. **והט"ז תירץ** - באמת אין להשתמש חצי עדות לממון וחצי לשבועה דלא מצטרפים, אבל כאן העדות מועלת לתשלומי 50, ואותם תשלומים עצמם מחייבים שבועה דאורייתא (של מודה במקצת) שלא תהא הודעת פיו גדולה מהעדת עדים. **כיו"ב כתב באה"ט** - כאן מחויב לשלם בגלל שהוחזק כפרן ואינו נשבע להכחיש עדים. **והנתיבות לשיטתו** - בהודאה אחר הודאה (כשמעידים על מעשה אחד) עדים ע"י צירוף שחייבו ממון מחייבים גם שבועה.

הרא"ש: מי שתבע את חברו שיש לו בידו 200 זהובים בפקדון להשביחם לו, והלה כופר בכל, ועד אחד מעיד ששמע מפיו שהיו 50, ועד אחר מעיד ששמע שהיו 150 - הוחזק כפרן לאותו ממון, ומשלם 200.

טעמו - לדברי שניהם יש בידו 50 והוא כפר בכל ה"ז הוחזק כפרן לאותו ממון וחייב שבועה דאורייתא (דרבי חייא), וכיון שאינו יכול להישבע הילכך משלם 200 (כל תביעתו).

הוחזק כפרן

הרא"ש: הא דרבי חייא (ב"מ ג.) בכופר והעדים מעידים על מקצת דישבע על השאר (ולא הוחזק כפרן) ?

ה"ד במלווה דלהוצאה ניתנה ואימא משתמיט לכפור עד שיהיו לו מעות, משאכ"כ שהיו פקדון אצלו. **ואע"פ** שגם הכופר בפקדון אינו כפרן אא"כ העידו עדים שראו בידו הפקדון בשעה שכפר, שאל"כ יכול להשמיט שלא ידע היכן הניחו ?

שאני הכא שלא הופקד בידו דבר מבורר את המעות.

ש"ך: הוחזק כפרן - דמצרפים שני שהעיד שחייב לפחות 50, ולכן הוחזק כפרן.

ל - ו

1. בדיני ממונות, אע"פ שלא ראו שני העדים המעשה כאחד - עדותן

מצטרפת.

כיצד, אמר האחד: בפני הלווה ביום פלוני, או: בפני הודה לו, ואמר העד האחר: בפני הלווה ביום אחר, או: הודה לו - הרי אלו מצטרפין.

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

וכן אם אמר האחד: בפני הלוהו, והשני אומר: בפני הודה לו, או שאומר הראשון: בפני הודה לו, והשני אומר: אחר זמן הלוה בפני - הרי אלו מצטרפים.

2. (וכן ליני עדות דבר איסור) (מרדכי פ"ב דיבמות).

(ועיין באבן העזר סימן י"א וסימן קמ"ג סעיף י').

ב"י: כיון ששמע שהירושלמי מסתפק ובתלמוד שלנו משמע שכל שאינו נפשות ממש אע"ג דנפקא מינה נפשות - מצטרפים, הכי קי"ל. כ"כ הריב"ש - עדי קידושים וגירושים דינם כדיני ממונות.

1. אע"פ שלא ראו.

סמ"ע: פירוש אלא כ"א ראה המעשה או שמע ההודאה מפי הנתבע מה שלא ראה השני, מ"מ כיון שלפי כ"א חייב לו מנה - מצטרפים. וכ"ש אם מעידים על מעשה אחד שכ"א ראה מחלון אחר אע"פ שלא היו יחד בראייתן - מצטרפים, והוא הנקרא עדות מיוחדת.

הרי אלו מצטרפים.

פ"ת: ת' זכרון יוסף - הלוואה אחר הלוואה אם כבר נשבע הנתבע נגד עד אחד שבא, ואח"כ בא עד שני - אינם מצטרפים, שכבר נפטר מהעד הראשון ע"י השבועה, אלא נשבע גם נגד השני ונפטר. וכ"מ מהרמב"ן, הובא בהרמ"א (לד/כז). **מ"מ הרשב"א** - ס"ל שאין מצטרפים. **ומצאתי בשער משפט** - שמסיק כשבא העד השני חוזר וניעור אע"פ שכבר נשבע לראשון.

1. סנהדרין (ל.): אין עדותם מצטרפת עד שיראו

שניהם כאחד.

רבי יהושע בן קורחיה אומר - אפילו בזאח"ז.

ואסיקנא: הילכתא כר"י בן קורחיה.

אמר רב: הודאה אחר הודאה, הודאה אחר הלוואה - מצטרפי.

פרש"י: הודאה אחר הודאה - עד אחד אומר באחד בשבת הודה בפני שחייב לו מנה, ועד שני אומר בפני הודה בשני בשבת שחייב לו מנה. **מצטרפי -** ש"ל שעל אותו מנה מעידים.

הלוואה אחר הודאה - מנה אחר הוא.

(שם): נהרדעי אמרי - אף הלוואה אחר הלוואה, והלוואה אחר הודאה מצטרפי.

פרש"י: מצטרפי - דמ"מ מעידים שחייב לו מנה.

רי"ף, רא"ש, רמב"ם: הלכה כנהרדעי.

2. עדות מיוחדת לדבר איסור (גיטין קידושין)

אין מצטרפים - רי"ף + רא"ש (ירושלמי).

מצטרפים - מרדכי, וכ"מ מהירושלמי.

1. הל' הרא"ה: הא דהלואה אחר הלואה מצטרפין, כשתבע ממנו ב'

מנים, אחד שהלוה לו בא' בשבת והמנה השני בשני בשבת;
אבל אם המלוה מודה שלא הלוה לו אלא מנה אחד, חזינן:
אי איכא למימר דטעי חד מנייהו בזימנא דהלואה, כגון שאמר האחד: בב' בחדש,
והאחד אומר: בג' בחדש, דאיכא למימר דתרוייהו אחד יומא מסהדי וטעו בעיבורא
דירחא - מצטרפי, דאימור אחד מנה מסהדין.

2. ואי הוברר הדבר דבתרי מנה מסהדי, הא ודאי חד מנייהו שקרן - א. הלכך משתבע ליה שבועה דאורייתא ומפטר.**3. הגה: עד אחד העיד פראוון נתן לשמעון קרקע בקנין, ועד א' העיד ששמעון החזיק בקרקע כראוי - מצטרפין, דהוי כהולאה אחר הולאה.** (תשובת הרא"ה ש כלל נ"ט סימן א').

אחר הלוואה (שהלוה בפני זה ולאחר זמן הודה בפני אחר), ואפילו הלוואה (בחשוון) אחר הודאה (בתשרי) שיתכן שרצה להלוות בתשרי והודה לו קודם ההלוואה ולא נזדמן שילוה על חשוון - אין צריך לתבוע שניהם.
 וכ"מ מהרא"ה, נמ"י.

באחד בשבת.

סמ"ע: ה"ה אם תבעו סתם שני מנים ואמר ששכח אימת הלווהו (באיזה זמנים) - אין הכחשה ומצטרפים לגבות מנה.

א. וטעו בעיבורא דירחא.

סמ"ע: כגון שהיו שני ימי ר"ח יום א, ב וההלוואה הייתה ביום ג', ולעולם מונים ימי החודש מיום ב' דר"ח. ולכן תלינן שזה שאמר ג' לחודש לא ידע שהחודש נתעבר והתחיל למנות מיום א' דר"ח, וזה שאומר ב' לחודש ידע מהעיבור והתחיל למנות מיום ב' דר"ח (ובאמת שנהם התכוונו לאותו יום). ובתנאי שידייקו ביום בשבוע.

2. ואי הוברר הדבר.

סמ"ע: כגון שזה מעיד שנעשה ב' לחודש וזה ב' ד' לחודש, שכל שמחולקים ב' ימים ויותר ליכא לתלות בטעות (ואז א' מהם ודאי שקרן, כיון שתובע רק מנה אחד).

א"נ אינם מחולקים רק יום אחד והוא אחר חצי החודש (כגון טז, יז שאז ודאי יודעים בעיבור החודש).
 וכן (שם מא:): לפני הנץ ואחריו, וכן לעניין השקיעה.
 כ"כ הש"ך (ב"י, ד"מ, ע"ש).

1. הרא"ה: הא דהלואה אחר הלואה מצטרפים

כ"כ הרא"ה.

כ"כ נמ"י: דבהלוואה אחר הלואה יש לדייק איך מצטרפים, והרי התובע מכחיש אחד מהם שאינו תובע אלא מנה, והם מעידים על שנים?
 וכתב הראב"ד, הרז"ה - כאן מיירי שתובע שני מנים, אחד בניסן ואחד בתשרי ומביא לכל הלואה עד אחד שאין בניהם הכחשה כלל, לפיכך גובה רק מנה אחד.

ב"י: משמע מדברהם דלא בעינן שיתבע שנהם רק בהלוואה אחר הלואה, אבל בהודאה אחר הלואה שאפשר דלא מכחישים (הודה בפני זה וחזר והודה בפני זה) אפילו תובע רק מנה מצטרפים. וכן בהודאה אחר הודאה ואפילו הלואה אחר הודאה שאפשר שהיה מחזר ללוות והודה בפני זה קודם שילוה לו, ואח"כ הלוה לו בפני אחר.

אכן מהטור ורי"ו - שסתמו נראה שבכל גוונא צריך לתבוע שניהם.

2 א. הרא"ה: שבועה דאורייתא - אין זו עדות

מוכחשת שיבטל כל העדות ואף שבועה לא ישבע, שדווקא כשמעידים שנהם על דבר אחר ואחד מכחיש חברו בטלה העדות, אבל כאן הם שני דברים ואין אחד מכחיש חברו, ולדברי המלוה אחד מהם אמת ומחייב שבועה.

1. כשתבע ממנו שני מנים

סמ"ע (ב"י): דוקא כשמעידים שנהם על הלוואה, אבל אם מעידים שנהם על הודאה או אפילו הודאה

לאפוקי הב"י – ודבריו תמוהים.

ודבריו תמוהים (ב"י)

ב"ח – הב"י הבין דשתי העדויות מעידים שנתן לראובן, והיינו הלוואה אחר הלוואה דמצטרף. אבל אם א' העיד שנתן מתנה לראובן, ושני העיד שנתן מתנה לשמעון – אז ודאי הפסידו המקבלים. **ולהלכה**: שני המקרים אמת (שנהם מעידים שנתן לאחד מצטרף, לשני אנשים עדותם בטלה). **והקצות** – חולק על הב"ח, ומתיר – דווקא בשטרות שייך שביטל ראשון לשני שאפשר שהראשון היה מזויף, אבל בעדים שהם קיימים לא שייך לפסול עדים.

נתיבות: העיקר להלכה כהב"י דלא דמי לשני שטרות, אלא מצטרפים שני העדים.

פ"ת (ת' רעק"א): ואם אחר חצי חודש מעידים על מה שנעשה בתחילת החודש שזה אומר ב' וזה ג' – גם אמרינן טעו בעיבורא דירחא, דכיון שכבר נקט בליבא לזכרון שהיה ב' או ג'.

א . משתבע ליה.

סמ"ע (הרא"ש): ולא הוי עדות שבטלה שאף לא נשבע (עיין הרא"ש בב"י). **כ"כ נתיבות (או"ת)** – כיון שהעדים לא מכחישים זא"ז רק התובע מכחיש אחד, חייב ממ"נ שבועה דאורייתא.

3. החזיק בקרקע כראוי.

סמ"ע: אבל עד אחד אומר בפני ובפני עד שמת נתן פלוני קרקע בניסן, ועד שני אומר בפני ובפני עד שמת נתן בתשרי – הו"ל כשני שטרי מתנה על אותו דבר (רמ"ב) דשני ביטל ראשון, וכיון שגם לשני יש רק עד אחד הפסיד המקבל המתנה (רי"ו).

ל - ח

1. הכף מצה"ת: תבעו 200 בשטר, ואמר לו: פרעתיך. ומביא שני

עדים, אחד אומר: בניסן פרעו מנה, והשני אומר: בתשרי - מצטרפין. ואם נעשה השטר קודם ניסן מחזיקים בפרוע ממנה.

א . וכן אם הודה בפני אחד שפרעו מנה בניסן והודה בפני השני שפרעו מנה בתשרי, או אחד מעיד שפרעו מנה והשני מעיד: לפני הודה שפרעו מנה, מצטרפין. **ב .** ולא יוכל המלוה לומר: סטראי נינהו (פי' מכלד אחר הוא חייב אותם).

סמ"ע: פירוש ופטור ממנה.

ואע"פ שלא על אותו פרעון מנה מעידים, מ"מ שנהם מעידים שראו שפרעו מנה. והלוה טוען פרעתיך 200 (כדברי שנהם יחד), משמע שאם הלוה בעצמו אומר שפרע רק מנה אין מצטרפים (שהרי הוא סותר א' מהעדים) וישבע המלוה נגד עד אחד וגובה כל ה' – 200 (דלא הוי פרוע כלל).

מחזיקים בפרוע מנה.

נתיבות: לפי הסמ"ע – צריך שיטען הלוה שפרעו 200 (שלא יכחיש העדים).

1. בעה"ת: תבעו 200 בשטר, , , .

א . ב"י: נעשה השטר קודם ניסן – שאם נעשה אחר"כ זה שאומר שפרעו בניסן לא על שטר זה מעיד. וכל שנעשה השטר קודם העדות ואפילו ביום העדות מהני.

ב . ב"י: סטראי נינהו – לפי שזה מביא עדי פרעון נגד שטרו, וזה שאומר סטראי נינהו טענה בע"פ (שאינו מביא עדים) לא נאמן.

1. מצטרפים.

בבדיקות הוי ספק הכחשה ולא מוצאים ממון מהלוח
מש"ה פטור הלוח ממחצה.
וכ"ש כאן שבע"ד מכחיש רק עד אחד הוי ספק הכחשה
ואין מוציאים ממון מהלוח.
ומ"ש הסמ"ע דבעינן שיאמר כדברי שנהם ה"ד בזמנים
מתחלפים שאז אם אומר הלוח שפרע רק מנה הוי
מכחיש העדים (דהוי חקירות, זמן), אבל כשמעידים
על אותו זמן (מנה מאתיים) לא הוי הכחשה (דהוי
בבדיקות) ופרוע ממנה.
ב . סטראי נינהו.

סמ"ע: פירוש בין שאמר קבלתי מעות אלו על מלוח
ע"פ או שקבלתי על מלוח אחר בשטר והחזרתי לו
השטר בכל גוונא אינו נאמן.
והטעם – כיון שיש עדים שפרעו, וטענת סטראי טענה
בע"פ היא.
ואם ידוע לנו בעדים שהיה לו חוב אחר בע"פ או
בשטר והחזיר השטר – נראה שאף בכה"ג אינו נאמן
לומר על אותו חוב קבלתי המעות (פרישה).
סטראי נינהו.

סמ"ע: **טור(נח"ג)** – המוציא על חברו שטר והלוח
טוען פרעתי ומביא עדים שנתן לו בפניהם אירע
שטרא.
וישנה מחלקות: במאי איתרע –
הגאונים – בטל השטר לגמרי. כ"פ המחבר(נ"ב).
הרא"ש – דלא מגבים ביה, אבל ג"כ לא קורעים, ואם
תפס מלוח אין מוצאים ממנו.
כ"פ הרמ"א(שם).
וכן הדין גם כאן.

והתומים – אם העידו העדים לפני שהגיד הלוח, אפילו
יטען הלוח רק מנה נאמן במיגו שהיה אומר 200 היה
נאמן (שהרי העדים מצטרפים).
וזה אינו – דנראה שהשו"ע סובר כרש"ל שאם מודה
שהעדים פסולים (כאן טוען פרוע רק מנה) לא מהני
מיגו להסתמך על העדים.

אם נעשה שטר קודם ניסן.

סמ"ע: ל"ד קודם, אלא ה"ה אם נכתב בשטר שלוח
בניסן סתם ועדים העידו ב' ניסן, אמרינן שנכתב ב' א'
ניסן ונפרע ב' ב'.

א . או אחד מעיד שפרעו,,, הודה.

סמ"ע: משמע דווקא בכה"ג שהפרעון לפני ההודאה,
אבל הודאה לפני פרעון אין מצטרפים.
שדווקא בעדי הלוחאה הודאה לפני הלוחאה מהני משום
עבד לוח לאיש מלוח, דאמרינן שביקש המלוח שיודה
לו בפני עדים על ההלוחאה שילוחה אח"כ מחשש
שאח"כ לא ימצא עדים.
משא"כ בהודאת פרעון דאין דרך מלוח להודות על
פרעון לפני שפרעו.
כ"כ הנהיבות.
והב"ח – חולק, אין לחלק ובכל גוונא מצטרפים כמו
בהלוחאה. כ"ד הט"ז.

פרעו מנה.

קצה"ח: עד אחד אומר פרעו מנה, עד שני אומר
פרעו 200 על זמן אחד, ובעה"ד לא אומר כשנהם (לא
תובע שנהם) דהוי מוכחש מפיו, כיון שהוא בבדיקות
הוי ספק הכחשה.
והראיה ב"ב(קכח): לוח אמר פרעתי מחצה, והעדים
מעידים שפרעו כולו - נשבע מלוח וגובה מחצה. ואי
נימא דהוי ודאי הכחשה א"כ נשאר השטר בחזקתו
(ויכול לגבות הכל) – אלא כיון שאינו הכחשה

ל - ט

**בדיני ממונות אין צריכין להעיד שני העדים כאחד, אלא יבוא אחד בפני
בית דין ושומעים דבריו היום, וכשיבא העד השני לאחר זמן, שומעין דבריו, ומצטרפים
זה לזה ומוציאים בהם הממון.**

ד. רשב"ג ס"ל כרבי נתן.

אין צריך להעיד.

קצה"ח(כנה"ג): אבל בדיני נפשות לכו"ע צריך להעיד כאחד.

ובעדות גיטין וקידושין

למ"ד דבעינן ראייה כאחד, בעינן נמי הגדה כאחת.

למ"ד דלא בעינן ראייה כאחד, לא בעינן נמי הגדה כאחת.

סנהדרין(ל): אין עדותם מתקיימת בב"ד עד שיעידו שנהם כאחד.

רבי נתן אומר – שומעים דבריו של זה היום וכשיבוא חברו למחר שומעים דבריו.

רי"ף, רא"ש, רמב"ם: הלכה כרבי נתן לפי ש-

א. מודה ר"י בן קורחה לרבי נתן, וכיון שקי"ל כר"י בן קורחה קי"ל גם כרבי נתן.

ב. הגמ' דוחקת להעמיד המשנה כרבי נתן.

ג. רבי נתן דיינא הוא.

ל - י

1. וכן אם היה עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה, מצטרפין.

2. ואם אמר זה שלא כתב עדותו: אני קניתי מידו על דבר זה ולא בא המלוה הזה ולא שאל ממני לכתוב - שניהם מצטרפים לעשות המלוה בשטר, ואינו יכול לומר: פרעתי. (ועיין לקמן ריש סימן נ"א).

ב"י: ויש להסתפק בדעת הרמב"ם – האם נעשה מלוה בשטר רק לעניין שלא יכול לומר פרעתי, מ"מ אינו גובה ממשועבדים כיון שלא נכתב בעדים אין לו להקל, וכ"מ לשון הרמב"ם (אינו יכול לומר פרעתי).

א"ד אף לגבות ממשועבדים. וכ"מ מהטור.

ולפ"ז רמב"ן, ר' יונה והרא"ש – מיירי שלא היה קניין. **נמ"י(גאונים, רמבן, ר' יונה):** עד אחד בכתב מחייב שבועה כמו עד המעיד בע"פ.

1. ועד בע"פ מצטרפים.

סמ"ע: ולא יכול לכפור להד"מ ולהישבע כמו עד אחד, שהרי כאן שניים ע"י צירוף.

ולענין פרעתי תלוי במחלוקת (נא.ב).

2. לעשות מלוה בשטר.

סמ"ע: פירוש ויכול לגבות ממשועבדים.

1.ב"ב(קסה): עד אחד בכתב (בשטר) ועד אחד בע"פ –

אבי" – פסול,

אמימר – כשר.

רי"ף, רא"ש, רמב"ם: הלכה כאמימר.

כשר.

רשב"ם – לגבות בו אפילו ממשועבדים, שדינו כמלוה בשטר.

רמב"ן, ר' יונה – דינו כמלוה בע"פ שאינו גובה ממשועבדים. כ"כ הרא"ש

2.רמב"ם: ואם אמר זה שלא כתב עדותו (העד

שבע"פ) אני קניתי מידו (של הלואה) על דבר זה (של ההלוואה) והמלוה לא ביקש ממני לכתוב – שני העדים מצטרפים לעשותו מלוה בע"פ ואינו יכול לומר פרעתי.

ל - יא**1. העיד האחד בבית דין זה, והעיד השני בבית דין אחר, יבוא בית****דין אצל בית דין ויצטרפו עדות.**

א. הגה: אבל אחרים ששמעו הענין, אינן יכולין להצטרף, דהוי עד מפי עד (ב"י בשם מרדכי).

יבוא ב"ד לב"ד.

ט"ז: משא"כ בסי"ב שיש עדות שלמה.

נמצא דחד מתרתי בעין לעניין צירוף –

א. ב"ד שלם אפילו העיד לפניו עד אחד.

ב. או עדות שלמה בפני ב"ד ובא א' מב"ד לאחר לצרף.

א. אבל אחרים ששמעו.

סמ"ע: פירוש אפילו שמעו ששני העדים העידו בב"ד האחד ונחקרה עדותם, מ"מ לא יעידו בפני ב"ד אחר לדון ע"פ עדותם.

אבל ב"ד שקיבלו העדות יכול להעיד לפני ב"ד אחר על העדות שקיבלו.

אבל הט"ז – ב"ד ששמעו עדות שלמה ושנים אחרים שמעו קבלת העדות זו בב"ד, שוב אין תורת עדות על אותה שמיעה (דלהוי עד מפי עד), אלא מעשה ב"ד ויכולים להעיד בפני ב"ד אחר. **כ"מ** מהמרדכי לאפוקי הסמ"ע.

כ"פ קצה"ח, נתיבות.

נתיבות – ולפ"ז שטר שחתום עליו רק עד אחד ונשרף, אין העדים יכולים להעיד בב"ד שכך היה כתוב בשטר לגבות בו. דכיון שהיה חתום בו רק עד אחד אין שם שטר עליו ועדותם שעד אחד העיד ע"פ חתימתו שכך היה זהו עד מפי עד.

אבל אם שנים היו חתומים על השטר, הרי אלו שעדים שכך כתוב בשטר מעידים על מעשה ב"ד.

1. ב"ב(קסה): שאלו לרבי ירמיה אליבא דרבי

יוחנן – העיד א' בב"ד זה והשני בב"ד אחר מהו שיצטרפו?

שלחו להו – מצטרפין.

ב"י: צירוף זה יבוא ב"ד אצל ב"ד וידונו ע"פ מה שהעידו בפניהם שני העדים.

א. מרדכי: דווקא ב"ד אצל ב"ד מצטרף, אבל א' שהעיד בב"ד זה ואחד בב"ד אחר, ויש עדים ששמעו הגדת הני בב"ד האחר וגם שמעו הגדת זה, ובאים לפני ב"ד להעיד ששמעו – לא מצטרף, דהוי עד מפי עד.

1. יבוא ב"ד אצל ב"ד.

סמ"ע: דוקא ב"ד שלם מצטרף לב"ד, אבל מקצת ב"ד זה ומקצת ב"ד אחר לא מצטרפים לעשות ב"ד חדש לדון על עדויות אלו, דכיון שלא העיד אלא עד אחד בכל ב"ד והו"ל כעד מפני עד.

משא"כ בסי"ב ששני עדים העידו בב"ד זה וב"ד אחר יכולים חלקי ב"ד להצטרף לב"ד חדש, כיון ששני העדים העידו בכל ב"ד.

והנתיבות: ב"ד שלם – דווקא אחד מכל ב"ד אינם יכולים להצטרף לב"ד חדש, אבל שנים מכל ב"ד מצטרפים, דכל שנשאר שנים עדיין תורת ב"ד עליהם.

תדע שהרי יכולים לכתוב קבלת עדותן בתורת ב"ד ולכתוב שאחד מהדיינים לא נמצא, וב"ד שני דנים ע"פ עדות זו.

ובסי"ב שקיבלו כל ב"ד שני עדים, אפילו אחד מכל ב"ד סגי **טעמו** שהרי כל ב"ד יכול לדון ע"פ שמיעת העדים לבד, משא"כ כשקיבל כל אחד עד אחד לבד שלא יכול לדון עד שישמע השני (והוי עד מפי עד).

ל - יב

1. וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה, וחזרו והעידו בבית דין אחר, וחזרו והעידו בבית דין שלישי - יבוא אחד מכל בית דין, ויצטרפו לעשות בית דין חדש לדון על מה ששמעו.
א. אבל דיין שהעידו שנים לפניו, אינו מצטרף עם עד אחד מהעדים שהעידו לפניו.

שכך נתקבלה העדות בב"ד דלא על שמיעת עדים מעידים אל על מעשה ב"ד.

א. אבל דיין

סמ"ע: פירוש כשהדיין הוא במושב ג' של ב"ד וקבלו עדות כדת, והלכו שני הדיינים ורוצה דיין זה להצטרף עם עד נוסף להעיד בפני ב"ד אחר שידונו ע"פ עדותם – לא מהני.

כיון שהדיין מעיד שנתקבלה העדות במעמד ג' והעד מעיד שראה המעשה (ועדותם לא שווה).

לאפוקי הע"ש – שמפרש שהעד מצטרף לדיין לדון הם בעצמם.

אינו מצטרף.

פ"ת(מהר"ם): ה"ה אם באו שני דיינים אחד מכל ב"ד להעיד בפני ב"ד שלישי שקבלו במעמד ב"ד עדות שפלוני חייב לפלוני – דמהני. ולא הוי עד מפי עד כיון שהם עצמם דיינים, ול"ד לאחרים ששמעו העדות. וכ"מ שאין עד והדיין מצטרפים כיון שאין מעידים אותה עדות.

1.(שם): שלחו לרבי ירמיה – שנים שהעידו בב"ד זה וחזרו והעידו בב"ד זה, מהו שיבוא אחד מכל ב"ד ויצטרפו?
 שלח להו – מצטרפין.

ב"י: ודווקא כשהעידו ב' עדים בכל ב"ד, אבל העיד עד אחד בב"ד זה ועד אחר בב"ד אחר – אין מצטרפים. כ"כ הג"א.

א. כתובות(כא): עד ודיין לא מצטרפים, משום שמה שמעיד העד לא מעיד הדיין.

פרש"י: עדי שטר מעידים על מנה שבשטר, והדיינים מעידים שבפניהם נתקיים.

ב"י – ה"ה בשאר עדויות, שהעד מעיד על ההלוואה או הודאה, והדיין מעיד שהעיד בפניו שחוב זה אמת, א"כ איך ידונו ע"פ העדים אלו.

נמ"י: שנים שמעידים ששמעו מפי העדים לאו כלום הוא, אבל שלושה הם ב"ד ודומה לפסק דין.

בד"ה – ודווקא שישבו ה' ג' כדיינים לקבל העדות, שאל"כ לא מהני.

1. יבוא אחד מכל ב"ד.

סמ"ע: כגון שהלכו שנים מכל ב"ד למדינת הים.

לעשות ב"ד חדש.

ערוה"ש: טעמו – דכיון שהעידו ב' עדים, הרי אלו דנים על מעשה ב"ד. וכן שני אחרים יכולים להעיד

ל - יג

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

- 1. צריך שיעיד כל אחד על דבר שלם, אבל אם העידו על חצי דבר, אינו כלום. כיצד:** באו להעיד על אחד שהוא גדול, והעיד אחד שראה לו שער אחד בימינו, והשני בשמאלו, אינו כלום, שכל אחד לא העיד אלא על קצת הסימנים. אפילו העידו שנים בשער אחד, ושנים בשני, אינו כלום, שהרי כל כת לא העידה אלא על חצי דבר.
- 2. אבל אם העיד עד אחד שראה שתי שערות בימינו, ועד אחד העיד שראה שתי שערות בשמאלו, מצטרפין, וכן כל כיוצא בזה.**

וא"ת: מ"ש משנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכרסה שלא מצטרפים? **הרי"ף** – גבי חזקה, מיגו דמהני עדותן לענין פרות שאכל לחייבו לשלם אם לא ימצא יותר עדים, מהני נמי כשמצא עדים יותר לענין חזקה. **והתוס'** – חזקה שאני, שראו כל מה שהיו יכולים לראות באותה שנה. **ערוה"ש:** ולפ"ז אם מקצת עדות מועלת לאיזה דבר לא מיקרי חצי דבר.

ב"י: והא דמכשירים עד שראה ב' שערות בגבה ועד שראה ב' שערות בכרסה – ה"ד לענין דיני ממונות, אבל לגיטין וקידושין אין מצטרפים דהו"ל עדות מיוחדת שפסולה בנפשות. **בד"ה** – מיהו לפמ"ש דיני גיטין וקידושין כדיני ממונות.

- 1. ב"ק(ע:), ב"ב(נו:):** "דבר" ולא חצי דבר, למעוטי שנים אומרים שעה אחת בגבה, ושנים אומרים שעה אחת בכרסה. עד אחד אומר בגבה ועד שני אומר בכרסה – הוי חצי דבר וחצי עדות.
- 2. אבל** עד אחד אומר ב' שערות בגבה ושני אומר ב' שערות בכרסה – מצטרפים.

ב"י: ה"ה א' מעיד שאכלה שנה אחת, שני מעיד שאכלה שנה שניה, שלישי מעיד שאכלה שנה שלישית – לא מצטרפים. **אבל** שנים מעידים על שנה אחת, שנים מעידים על שנה שניה ושניים מעידים על שנה שלישית – מצטרפים. כ"פ בשו"ע(ס"ו ל"ח).

ל - יד

- 1. עדות בידיעה שלא בראייה, יתבאר בסימן צ' (סעיפים ו, טז) שיש מי שאומר דהוי עדות.**
- 2. ריב"ע:** (אין חילוק כדיני ממונות בין מלתא דעבידא לגלויי או לא).

בו אותם כלים - יש מי שאומר שיטול בעל הבית בלא שבועה אותם כלים שחסרו מאותו אדם שהעידו עליו שנכנס שם.

שו"ע(צ/טז): הנחבל כיצד ראוהו עדים שנכנס תחת ידו של חבריו שלם ויצא חבול ולא ראוהו בשעה

- 1. שו"ע(צ/ו):** העידו עדים שהיו לבעל הבית זה כך וכך כלים וראו אחד שנכנס לביתו ויצא ולא נכנס שם אדם אחר וקודם שיכנס שם אדם אחר מנו אותם כלים ונמצאו חסרים ולא היה שם מקום שיפלו

2. דעבידא לגלוי.

סמ"ע: ואין עד א' נאמן במילתא דעבידא לגלויי רק בעדות נשים משום עיגונא.

דעבידא לגלויי.

ערוה"ש: פירוש שעד אחד אינו נאמן אפילו במילתא דעבידא לגלויי. ואע"פ שבאו"ה (יו"ד שי"ד) עד אחד נאמן בכה"ג אבל בממון אינו נאמן. כיון שבאו"ה טעמו רק משום נאמנות ולכן אף הקרובים נאמנים, שפיר נאמן עד אחד בדעבידא לגלויי משום שלא ישקר.

אבל בדיני ממנות שהיא גזרת התורה שרק ע"פ שני עדים כשרים יקום דבר ולא קרובים אף צדיקים, לכן אף עד אחד אף שלא ישקר (דעבידא לגלויי) אינו כשר.

שחבל בו וזה אומר חבל בי וזה אומר לא חבלתי בו - הרי זה נשבע ונוטל ואם יש הוכחה שזה חבל בו כגון שהיתה החבלה במקום שאי אפשר לו לחבול בעצמו כגון שהיתה בין כתיפיו וכיוצא בזה ולא היה אחר עמהם הרי זה נוטל בלא שבועה ואפילו יש אחר עמהם אי ברור לעדים שאותו אחר לא חבל בו כאילו אין עמהם אחר דמי ונוטל בלא שבועה.

1. בידיעה שלא בראיה,,, הוי ידיעה.

מהרי"ק: לא דאזלינן בתר אומדנות העדים, אלא אזלינן בתר אומדנות הדיינים כשהמעשה מבורר אצל הדיינים.

ערוה"ש - וסימן צ' שדנים ע"פ אומדנות העדים, שהוא תקנת חז"ל בנגזל ונחבל ולא מדינא.

סימן לג: פסולי עדות מחמת קורבה ואשה ועבד.

(סנהדרין: כז, כח, מג. נידה: מט. ב"ב: קכח, קנט. יבמות: כ"ד. מכות: ז) וכו' י"ח סעיפים

לג - הקדמה**א. הפסולים לעדות****ב.** ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו.**ג.** וחמיו וגיסו הן ובניהן וחתינהן.**ד.** וחורגו לבדו.

א.	מחמת קורבה	סימן לג
ב.	מחמת עבירה	סימן לד
ג.	מחמת שאינם מתנהגים בדרך ישוב העולם	סימן לד
ד.	מחמת קטנות	סימן לה
ה.	מחמת ריעותא שבגופם (כגון סומא)	סימן לה
ו.	מחמת שיש להם הנאה בדבר	סימן לז

ב. סנהדרין(כז:): משנה - ואלו הן הקרובין:**א.** אחיו ואחי אביו ואחי אמו.

סיכום:

ערוה"ש: סיכום –

- הפסולים להעיד: (1:1), (2:1), (2:2).
- מכאן ואילך כשרים להעיד.
- (3:1) ישנה מחלוקת: ר"ת - פוסל רמב"ם, רי"ף - כשר
- הפסולים:
- (1:1) אב ובנו, אח לאחיו.
- (2:2) בני אחים.

- (2:1) אב לנכדו
- (3:1) אב לנינו (מחלוקת ר"ת*רמב"ם).
- וכן לא יעיד לאשת קרובו או לבעל קרובתו:
- לפי הרמב"ם – הוי דרבנן.
- לפי המרדכי – אשת קרובו פסול מהתורה (שאישה קניין בעלה)
- בעל קרובתו מדרבנן
- לפי ש"פ – כולם מהתורה.

לג - א

1. כל הפסולים לדון פסולים להעיד, א. חוץ מאוהב ושווא שכשרים להעיד, אע"פ שפסולין לדון.

רבנן – פסול לדון וכשר להעיד.

ריב"ש: קבלת עדות הוי גמ"ד, ולכן אם קיבל עליו עדים פסולים וכבר העידו אין יכול לחזור בו. כ"כ הרשב"א.

1. נידה(מט:): כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שהוא כשר להעיד ואינו כשר לדון.
ב"י – מכאן שכל הפסול לדון פסול להעיד.

א. סנהדרין(כז.): האוהב והשווא – רבי יהודה – פסול לדון ולהעיד.

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

והפ"ת – דבר זה תלוי לפי ראות עני הדיין אם יש למשרת צד הנאה בעדות זו או לא.

שונא.

פ"ת: שונא גמור שהוא לו כאחד הרודפים ומבקש להתנקם לו –

רש"ל – לא יעיד.

וכ"מ מהתו"ס, מהריב"ל, רשד"ם.

משפט צדק, ר"ש הלוי – חלקו על הרש"ל.

כ"כ ת' כנסת יחזקאל, ת' מהרי"ט.

1. חוץ מאוהב ושונא.

סמ"ע: טעמו – שבעדות שמעיד על עובדות לא חושדים שישקר בגלל אהבתו, משא"כ בדין שתלוי בסברא, שהמחשבה משתנה מחמת אהבה או שנאה אפילו בלא כוונת רשע.

אוהב.

פ"ת: משרתי הבית

כנה"ג – כשרים להעיד (דלא גרע מאוהב ושונא).

כ"כ התומים – והראיה מהרמב"ם שהכשיר לקיטו ושכירו.

רדב"ז – פסולים מחמת נגיעה.

לג - ב

חפ"ז: אלו הם הפסולים:

0. האחים, זה עם זה, בין מן האם בין מן האב, הרי הם ראשון בראשון, ובניהם זה עם זה שני בשני, ובני בניהם זה עם זה שלישי בשלישי.

1. ולעולם שלישי בראשון - כשר, ואצ"ל שלישי בשני.

א. אבל שני בשני, ואצ"ל שני בראשון, שניהם פסולים.

2. לפיכך האב עם בן בנו (נכדו), פסול, מפני שהאב ובנו ראשון בראשון כמו אח ואחיו, ועם בן בן בנו (נינו), שהוא רביעי ממנו - כשר, מפני שהוא שלישי בראשון.

3. וכן הדרך בנקבות, כיצד: שתי אחיות, או אח ואחותו, בין מן האב בין מן האם, הרי הם ראשון בראשון; בניהם, בין זכרים בין נקבות, שני בשני. בני בניהם או בנות בנותיהם, שלישי בשלישי;

4. ויש אומרים: דשלישי בראשון - פסול. הגה: וכן ראוי להורות.

א. וי"א לאינו פסול רק מדרכנו, **אע"ג** דשאר פסולים מדאורייתא, ונ"מ לענין עידי קדושין, כמו שנתבאר בל"ה סימן מ"ב (מרדכי פ' זה בורר).

ב. וי"א דקרוכי האם נמי אינן פסולים אלא מדרכנו (מ"י פ"ג מהלכות עדות).

ר"ת – כרב אבא שדוקא שלישי בשני כשר, אבל **שלישי בראשון פסול**, והראיה ירושלמי – משה מהו שיעיד לאשת פנחס (ראשון באשת שלישי)? א"ר יוחנן – מותר לכתחילה. משמע לפנחס עצמו (1:3)

1. ב"ב (קכח): שלח רב אבא לרב יוסף בר

חמא – שלישי בשני כשר.

רבא אמר – אפילו בראשון (כשר).

שלישי בראשון.

כ"מ – וטעמו לפי שקרובי האם למדו "באם אינו עניין" וגם פשט המשנה משמע דוקא אבות ולא אם, ולכן ס"ל דהוי דרבנן.

0. האחים זע"ז.

סמ"ע: המחבר נמשך בסימן זה אחר לשון הרמב"ם, והתחיל באחים ובנהם משום שהם מפורשים בתורה, "לא יומתו אבות על בנים" לא יומתו בעדות בנים, וכן איפכא.

ומדכתיב "אבות על בנים" לשון רבים דרשו דמיירי בשני אחים על בניהם, שבנים של אח זה פסולים לאח שני ולבניו (2:1 ו - 2:2).
ועוד למדו מייתור הפסוק לשאר קרובים.

1. ואצ"ל 2:3 (דכשר).

סמ"ע: אע"פ שאצ"ל מ"מ כתבו להשמיע דל"ת רק שלישי בשני כשר דאתפליג ג' דרא בנייהו, משא"כ שלישי בשני דאתקרא דרא בחד דרא, קמ"ל.

2. לפיכך.

סמ"ע: פירוש כיון שהאב ובנו 1:1 כמו אח באחיו לפיכך האב עם הנכד פסול דהוי 1:2, ועם בן בן בנו (נינו) דהוי 1:3 כשר.

4. וי"א 1"3 פסול.

סמ"ע: המחלוקת סנהדרין (כח). – רב – ס"ל כר"א ש 1:3 פסול. והמשנה – ס"ל דכשר.

ויש מחלוקת למאן שפסול האם פסול מהתורה או מדרבנן.

אבל להרי"ף והרמב"ם כשר אף מדרבנן.
ובדרישה הוכחתי – לפוסל 1:3 יפסול אף אבי אשתו או אבי אמה.

א. לעניין עדי קידושין.

סמ"ע: פירוש אם קידש בפניהם אישה ואח"כ קבלה קידושים מאחר – צריך גט מהראשון והשני.

ב. קרובי האם, רק מדרבנן (רמב"ם).

סמ"ע: טעמו – כיון שמהפסוק משמע אבות, ואע"פ שהגמרא למדה מאבות אבות תרי זימנין, ס"ל דזהו אסמכתא.

רק מדרבנן.

פסול, והא דל"א אישה כבעלה משום דאתפליג דרא (4).

כ"ד בה"ג (פסול מדרבנן), סמ"ג.

להרי"ף, רמב"ם – כרבא, שלישי בראשון כשר.

ב"י: דנקטינן כהבבלי לגבי הירושלמי.

והרא"ש – הביא שני הדעות ולא הכריע.

א. סנהדרין (כז): "לא יומתו אבות על בנים" לא יומתו אבות (שני אחים) בעדות בנים (שהבן מעיד על אביו 1:1 או על אחי אביו 1:2)

שם (כח): בני להדדי מנלן דפסולים (בן אחי אביו, בני דודים 2:2)?

א"כ לכתוב קרא "לא יומתו אבות על בן" מאי בנים, דאפילו בנים להדדי (בני דודים).

2. ב"ב (קכח): מר בר רב אשי – אכשר באבא דאבא (סבא). ולית הילכתא כוותיה.

ולית הילכתא.

רשב"ם – אין הלכה כמר בר רב אשי, דבני בנים עד אלף דור לא יעדו לאבותיהם, דבן ירך אביו הוא.

אבל הרי"ף – מר בר רב אשי סבר דאבא דאבא (סבא לגבי נכד) הוי 1:3 ולכן מכשיר. ולית הילכתא כוותיה דאב ובנו 1:1 הוא וכמו אח באחיו (ולכן סבא לגבי נכדו הוי 1:2 ופסול, אבל לגבי נינו כשר דהוי 1:3).

כ"ד תו"ס, רא"ש, רמב"ם.

ב"י: ולפ"ז דור רביעי (נין) הוי 1:3 וכשר, לאפוקי רשב"ם שפוסל בבני בנים.

3. סנהדרין (כח): אשכחן קרובי האב, קרובי האם מנלן?

אמר קרא אבות אבות תרי זימנין, אם אינו עניין לקרובי האב תנהו לקרובי האם.

4. שיטת ר"ת: 1:3 פסול (לע"ל).

א. כ"פ בה"ג – 1:3 פסול מדרבנן.

כ"ד המרדכי.

ב. רמב"ם: קרובי האם פסולים מדרבנן.

ובאה"ט – דברי הרמ"א נכונים שאינו אלא מדרבנן.

והש"ך: משמע מדברי הרמ"א שי"א בא לחלוק שאינם פוסלים רק מדרבנן.
וזה אינו – דכל שלומדים מי"ג מידות קרי הרמב"ם מדבריהם, אבל הם פסולים מהתורה.

לג - ג

1. כל אשה שאתה פסול לה - אתה פסול לבעלה, שהבעל כאשתו. וכל בעל שאתה פסול לו - כך אתה פסול לאשתו, שהאישה כבעלה.
 2. ולדעת הפוסלים שלישי בראשון, מכשירים באשתו, מפני שהוא מופלג.
- א. ארדכ': (ומ"מ אם דנין על ממון ק"ש לבעלה הנאה ממנו - פסול להעיד לה, דמה שקנתה אשה קנה בעלה).

1. סנהדרין(כח:): רב איקלע למזבן גוילא, בעו מיניה – מהו שיעיד אדם באשת חורגו (אישה של בן אשתו, שלפי המשנה אסור להעיד לחורגו לבדו) ?

בסורא אמרי – בעל כאשתו (ואסור).
בפומבדיתא מתנן – אשה כבעלה (וגם אסור).
נמ"י: ושני לשונות אלו לא חולקות אלא כ"א אמר חדא. וכ"מ מהירושלמי. כ"פ הרמב"ם.

עז מתי אמרינן בעל כאשתו ?

הרא"ש – ראשון בשני (1:2)

הרמב"ם אף שני בשני (2:2)

טור: מ"מ כשר להעיד לשאר קרוביו כגון לבניו לאחיו (של הבעל).
לפיכך: פסול ל –

- בעל אחותו, ולבנו, וחתנו שיש לו ממנה.
- ולבעל אחות אביו, ולבעל אחות אמו, ולבנה ולחתנה.
- ולבעל אמו, ולחתנו ואפילו לחתן בנו ובתו (של בעל אמו).

2. תו"ס(ר"ת): 1:3 פסול –

והראיה: מהירושלמי משה לא יעיד לאשת פנחס, א"ר יוחנן לכתחילה.
משמע שלפנחס עצמו פסול.

ומה של"א אישה כבעלה (וגם אשת פנחס תאסר) משום דאתפליג דרא.

א. מרדכי(ריב"ז): קרוב לבעל פסול לאישה אבל הפסול לאישה כשר לבעל, וטעמו כל מה שקנתה אישה קנה בעלה, ולא הפוך. ושני הלשונות בסנהדרין(כח:) (בעל כאשתו, אישה כבעלה) חולקות אחת על השניה. וקי"ל כלישנא שאישה כבעלה ולא הפוך.
ב"י – ואין כן דעת הפוסקים.

דהוי 2:2 ותרי בעל כאשתו.

2. לדעת הפוסלים 1:3

סמ"ע: פירוש דוקא בקורבה שלא אתפליג דרא (עד 2:2) אמרינן חד בעל כאשתו, אבל איתפליג דרא (1:3) אפילו חד בעל כאשתו ל"א. כ"כ הרא"ש בתשובה.

א. שיש לבעל הנאה.

סמ"ע: ר"ל שהמחבר שמכשיר באשתו מיירי שיש לה נכסים שאין לבעל רשות בהם.

1. כל אישה שאתה פסול לה.

סמ"ע: כללים אלו קאי עמ"ש בסעיף הקודם על - 1:1, 1:2, 2:2 שהם פסולים לכו"ע, ובא כאן להשמיענו על פיסול חיתון אפילו 2:2 כיון שאינו אלא חד בעל כאשתו.
משא"כ בשתי בעל כאשתו, כגון שפסול לבן אחי אבי אשתו וכשר לאשתו.

לג - ד

1. כל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני - בעליהן מעידים זה לזה, דתרי בעל כאשתו דשני בשני לא אמרינן. א. (ומיהו לכתחלה לא יחתמו עכמן על פטר

ביחל) (תה"ד).

ב. אבל אם היו ראשון בראשון, כגון שלקח זה אשה וזה בתה, וכן בעלי אחיות, פסולים זה לזה, דאמרינן בהו תרי בעל כאשתו.

ג. ואף בראשון בשני, אמרינן בהו תרי בעל כאשתו, שכשם שהוא פסול להעיד לבן אחות אשתו, כך הוא פסול להעיד לבעל בת אחות אשתו. ד. אבל מעיד לבן בעל אחות אשתו שיש לו מאשה אחרת.

2. ויש אומרים דבראשון בשני לא אמרינן תרי בעל כאשתו (וכן נ"ל להורות).

וקשה: גיסו לבדו –

אם גיסו הוא אחי אשתו, הרי בן גיסו פסול לו שהרי הוא בעל אחות אביו הוא ?

0. סנהדרין(כח:): ת"ר חורגו לבדו (פסול), רבי

יוסי אומר גיסו.

ואסיקנא דה"ק: חורגו לבדו פסול אבל גיסו הוא ובני וחתנו פסולים.

✓ורבי יוסי אומר – גיסו לבדו וכ"ש חורגו. והילכתא : כרבי יוסי (גיסו וכ"ש חורגו).

מה אהבתי תורתך כל ה

אבל הרי"ף – גיסו לבדו לאפוקי בנו שיש לו מאישה אחרת, אבל חתן גיסו מאחות אשתו פסול. וכ"ה בירושלמי.

כלומר 2:1 אמרין תרי בעל כאשתו.

מ"מ הרא"ש – חולק על הרי"ף.

דעת הרי"ף 2:2 תרי בעל כאשתו.

טור – אף 2:2 אמרין תרי בעל כאשתו ופסולים, כגון נשואות שתי בני אחים (כדלעיל).

והב"י – דוקא 1:2 אמרין תרי בעל כאשתו ולא ב 2:2 דכשרים.

כ"ד הרמב"ם שדוקא 1:2 אמרין תרי בעל כאשתו ולא 2:2.

סיכום: מתי אמרין תרי בעל כאשתו.

2. הרא"ש – רק 1:1

כ"ד רש"י, תו"ס.

1. רמב"ם – אף 1:2.

כ"ד ב"י[הרי"ף].

טור[רי"ף] – אף 2:2.

1. זו עם זו שני בשני.

כגון: הנשואים לשני בנות אחים

דהוי 2:2 ל"א תרי בעל כאשתו וכשרים להעיד זה לזה.

א . לא יחתמו על שטר ביחד.

ואם גיסו הוא בעל אחות אשתו, הרי בן גיסו בעל אחת אמו שפסול ?

רש"י, תו"ס – באמת בן גיסו פסול לו לא מטעם גיסו אלא מטעם שהוא בעל אחות אמו, שמטעם גיסו לא היה נפסל, כיון שקרבת שנים ע"י בעל כאשתו לא נפסל (דל"א תרי בעל כאשתו 2:2).

כ"כ הרא"ש – ל"א תרי בעל כאשתו אלא 1:1 אבל 2:2, 1:2 ל"א וכשר.

לפיכך אחד נשוי רחל ושני נשוי לדינה בת לאה , כשרים דהוי תרי בעל כאשתו 2:1.

וכ"ש הנשואים לשתי בנות אחים או בנות אחיות כשרים (2:2) ל"א תרי בעל כאשתו

אבל 1:1 אמרין תרי בעל כאשתו.

סמ"ע: ובתה"ד מסיים בטעמו – דחיישין לב"ד טועים שיסברו שפסולים הם, ויבואו לפסול השטר בחינם.

ש"ך – וכן מוכח שה"ה שלא יהיו דיינים ביחד, או שאם אחר מבע"ד 2:2 תרי בעל כאשתו אותו אסור לכתחילה.

כ"כ הרמ"א אה"ע(קט"א) – לעניין חליצה.

וא"כ ה"ה עד שהוא עם בע"ד 2:2 בתרי בעל כאשתו לא יחתום לכתחילה על השטר.

ג . אף 1:2

בעל כאשתו 1:2 אמרין תרי בעל כאשתו.

ד . אבל בן בעל אחות אשתו מאישה אחרת

דלא אמרין תרי בעל כאשתו.

לג - ה

ראמ"ט: כל איש שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך, הרי אתה מעיד לשאר קרוביו, כגון בנו ואחיו. וכן כל אשה שאין אתה מעיד לה מפני שהיא אשת קרובך, הרי אתה מעיד לשאר קרוביה.

ב. ולבעל אחות אביו.

ג. ולבעל אחות אמו ולבנהם ולחתנהם.

ד. ולבעל אמו ולחתנו ואפילו חתן בנו ובתו.

אבל מותר לבנהם ולחתנהם שיש להם מנשים אחרות.

ב"י: הרמב"ם למד כן מאחי האח מן האם שמעידים זל"ז, אע"פ שאחיו של זה הוא אחיו של זה לפי שאין בנהם קורבה כלל.

הטור: לפיכך פסול

א. לבעל אחותו ולבנו ולחתנו שיש לו ממנה.

אתה מעיד לשאר קרוביו.

ערוה"ש(ט"ז): מ"מ הבעל עצמו פסול לקרובי אשתו דהרי היא כמותה, כגון לא לבנה ולא לאשת בנה ולא לבתה
ולא לבעל בתה ולא לאביה ולאשת אביה ולא לאמה ולבעל אמה ולא לאבי אביה ולא לאבי אמה

לג - ו

1. אבי חתן ואבי כלה מעידים זה לזה.

2. הגה: וי"א חע"ג דלעדות כשרים, אסורין לדון, דה"ל כחובב וקונא. ואפילו הוא דיין קבוע, יכול לומר: אינו מקובל לי (הגהת מרדכי בשם עיטור), א. ונ"ל דבדיעבד דינו דין (מהרי"ק).

סמ"ע(ד"מ): מהרי"ק מכשיר לדון, ואף בעה"ט מודה בדיעבד שדינו דין, והיינו משום שאינו אוהב ממש.

שמעתי שיש מחלקים – מה שאסר הרמ"א כאן שאוסרים לדון ה"ד לדון זא"ז, אבל רשאים שנהם להצטרף עם שלישי לדון אחרים, אפילו הם אוהבים גמורים, ורק כששונאים זא"ז אסורים לדון יחד, אבל אוהבים אדרבא יודה אחד לחבירו על האמת.

1. סנהדרין(כח): א"ר חיסדא – אבי החתן ואבי הכלה מעידים זע"ז, ול"ד להדדי אלא כי אכלא לדנא.

פרש"י: כי אכלא לדנא – כמגופה שאינה דומה לחבית.

2. א. דבדיעבד דינו דין.

לג - ז

אחי האח, מן האם, מעידים זה לזה, שהרי אין ביניהם קורבה כלל.

מה אהבתי תורתך

טור: כגון ראובן נשא רחל וילדה את ימין, והיה לו בן מאישה אחרת ושמו נמואל שהוא אחי ימין מן האב. ונפטר ראובן ונשאת רחל לשמעון וילדה את אוהד – הוא אחי ימין מן האם.

1. וְלֹא לִבְנָה, וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ בְּנָה, וְלֹא לְבֵתָהּ, וְלֹא לְבַעַל בֵּתָהּ, וְלֹא לְאִבִּיהָ, וְלֹא לְאִמָּהּ, וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ, וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ אִבִּיהָ.

רמב"ם: האיש עם אשתו ראשון בראשון...

ב"י – ראשון בראשון – דאילו הוה 2:2 לא היה פסול להעיד לבעלי קרובותיה.

סמ"ע: פירוש כיון שנחשבים 1:1 לפיכך פסול לבנה,
אבל בן בנה וכן לבן ביתה כשר דהוי 1:3 שכשרים
להרמב"ם.

משא"כ אם בעל כאשתו לא היה 1:1 אלא גוף אחד
לגמרי, הרי שגם בן בנה דהוי 1:2 היה פסול.

והט"ז – תימה שהרי
הטור(רמב"ם) פסל 1:2
תרי בעל כאשתו, שלא
יעיד לבעל אחות אשתו -
ולפי הסמ"ע (שבעל כאשת-
לא כגוף אחד ממש) א"כ

אפילו בת אחות אשתו עצמה כשר כ"ש לבעלה דהוי
1:3.

אלא ע"כ: בעל כאשתו ממש ולכן לבת אחות אשתו
היו 1:2 ואמרינן תרי בעל כאשתו ופסול אף לבעלה.
וכן פסול לאבי אביה (דהוי 1:3) ומה שלא כתב
הרמב"ם כיון שבא רק לגלות שיש פיסול קרובים
אפילו בחיתון.

ולא לאביה ולא לאמה.

סמ"ע: אבל לאבי אביה (אבי חמיו) לאבי אמה (אבי הממותו) כשר, דהוי 1:3, כיון שבעל ואשתו 1:1.

סיכום: אבי אביה או בן בן אשתו
לפי הסמ"ע – כשר דהוי 1:3
לפי הט"ז - פסול דהוי 1:2

ראשון בראשון.

ט"ז: וקמ"ל דל"ת כיון שפיסול קרובים נלמד מהפסוקים, היינו דוקא בקרובה דתולדה ולא קרוב חיתון, ורק אשתו כיון שנהנה מהממון שתזכה בו אבל קרובותיה שרי. **קמ"ל** דהוי 1:1 ואף קרובותיה פסולים.

לפיכך אינו מעיד

לג - ט

1. **הארוס פסול להעיד לארוסתו** (שם ברמב"ם דף י"ד), א. **אבל אם העיד לקרוביה אין פוסלין אותה עדות.**
2. (ודוקא ארוסה, אבל קידוכין בעלמא אינן פוסלים. ומיהו אם רוצה להעיד שתזכה בממון, אפשר לנוגע בדבר) (הגהות אשרי).

והמרדכי(י"מ) – אף לקרוביה פסול כמו בארוסתו.
הגהות והערות(ישועות ישראל): ואפשר שהרמב"ם והרא"ש לא פליגי – **הרמב"ם** – איירי לעניין לייחדו להיות עד לכתחילה, אבל בדיעבד אם כבר נעשה עד מעיד. **וכ"ד הרא"ש** – שאם כבר נעשה עד מעיד לכתחילה.
1. אם העיד.
סמ"ע: פירוש אם כבר העיד בדיעבד פוסלים אבל אין להעיד לכתחילה.
 אבל להרא"ש אף לכתחילה מעיד (כהבנת הב"י).

1. סנהדרין(כח:): ארבע"ח – מעיד אדם בארוסתו.
 אמר רבינא – ל"א אלא לאפוקי (להוציא ממנה) אבל לעיולי לא מהימן.
ולא היא – ל"ש לאפוקי ול"ש לעיולי לא מהימן. וטעמו – משום איקרובי דעתא.
א. הרא"ש: אבל לקרוביה כשר להעיד עד שתנשא.
אבל הרמב"ם – אם העיד (בדיעבד) לקרוביה אין פוסלים אותה עדות עד שישאנה. וטעמו – שלגביה יש קירוב דעת ולא לגבי קרוביה.
ב"י: לקבל עדות על קרוביה – **להרא"ש** – אף לכתחילה מקבלים. **להרמב"ם** – רק בדיעבד.
 כ"כ העיטור(ת' הרי"ף), הגמ"ר.

לג - י

זה שפסלה תורה עדות הקרובים, לא מפני שהם בחזקת אוהבים זה את זה, שהרי פסולין להעיד לו בין לזכותו בין לחובתו, ואפילו משה ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה, אלא גזירת הכתוב הוא.

לא מפני שהם בחזקת אוהבים.
סמ"ע: ומסיים בה הטור – לפיכך אוהב ושונא כשרים להעיד.
 ר"ל – שזו הוכחה שכשרים, שאם טעם פסול קרובים מפני אוהב ושונא הרי שאוהב ושונא פסולים.

ב"ב(קנט.): משה ואהרן לא יעידו לחותנם, לא משום דלא מהמני, אלא משום גזרת המלך הוא.
כ"כ הטור: זה שפסלה תורה עדות הקרובים, לא מפני שהם בחזקת אוהבים זה את זה, שהרי פסולין להעיד לו בין לזכותו בין לחובתו, ואפילו משה ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה, אלא גזירת הכתוב הוא.

לג - יא

1. הגרים אין להם קורבה. א. אפילו שני אחים תאומים שנתגיירו מעידים זה לזה, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

ואפשר כיון שעדות לב"ד מסורה, כל שאין הורת שנהם ולידתם בקדושה כשרים הם.
מיהו ז"מ(ר"ש) – נתגיירו משמע דוקא גר שהיתה גם לידתו שלא בקדושה (כל"ק של הב"י).
וכ"ד הש"ך – פשיטא דבעינן אף לידתו שלא בקדושה כדי להכשיר העדות, שאם לידתו בקדושה הרי חייב כרת על אשת אח (כמ"ש הרי"ף, רא"ש רמב"ם) וא"כ פסולים להעיד.
וכ"ד הט"ז.

1. דגר שנתגייר.

סמ"ע: בב"י נסתפק כשהורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה (שאמן מעוברת נתגיירה) אם נקראים גרים.
וד"מ – בעינן שלידתן ג"כ תהיה שלא בקדושה, שיתגיירו מעצמן אחר שנולדו.
ומיהו – בחד שנולד בגיותו ונתגייר אח"כ סגי, אף שהשני הורתו ולידתו בקדושה.
והש"ך – תאומים שהורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה פשוט שפסולים זע"ז, שהרי לעניין אשת אח הוי כערוה גמורה.

1. יבמות(כ"ד.): אר"נ – אחים גרים מן האם לא יעידו ואם העידו עדותו עדות. מן האב מעידים לכתחילה.
ואמימר אמר – אפילו אחים מן האם נמי מעידים לכתחילה.
מ"ש מערוה (שם צח.) שמוציא (אם לקח אשת אחיו)?
ערוה לכל מסורה, עדות לב"ד מסורה, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

פרש"י: ערוה לכל מסורה – הכל נושאים ויש חשש שיבואו להתיר ערוה מישראל, שלא ידעו שטעמו של גר שהוא כקטן שנולד.

עדות לב"ד מסורה – ואף אם תתיר עדות אחים גרים, אין חשש שב"ד יכשיר עדות אחים מישראל.

א. (שם): אמר רבא – הא דאמור רבנן אין אב לגוי לאו משום דשטופים בזימה (ולא יודעים מי האב) אבל אם נדע מי האב חיישין, **אלא** אפילו נדע לא חיישין שהרי שני אחים תאומים דטיפה אחת היא ונחלקה לשתיים – וקתני לא חולצין ולא מייבמים, וה"ה לעניין עדות שלא חשובים קרובים.

ב"י: ונ"ל דוקא כשהייתה הורתם ולידתם שלא בקדושה או לפחות של אחד מהם. **אבל** אם שנהם לידתם בקדושה אע"פ שהורתם שלא בקדושה הרי הם אחים מן האב ופסולים מדרבנן.

לג - יב

1. כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך, אם מתה אשתו, א. אע"פ שהניחה לו בנים, הרי זה נתרחק, וכשר.

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

2. הגה: מיהו אס נפסק הדין כשהיה קרוב לא יוכל לחזור ולתבעו אח"כ בעדות זה שנתרחק, להחיל ונפסק הדין, נפסק (ב"י).

1. סנהדרין(כז): היה קרוב ונתרחק – כשר. רבי יהודה אומר – אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה – ה"ז קרוב.

א. ג"מ(כח): אר"נ אמר רבא – אין הלכה כרבי יהודה.

2. העיטור: כשבאו שנים לדין והביא עדים שנמצאו קרובים ונפסלו, ופסקו הדין. ואח"כ נתרחקו העדים שאם יעידו עכשיו יהיו כשרים – מסתבר דכיון שנפסק הדין נפסק ולא סותרים הדין.

2. נפסק הדין.

אלא טעמו של בהע"ט משום שכבר נפסק הדין :

- וטעם שאינו חוזר כשנפסק הדין הוי מגדר ייאוש, (שכיון שנפסק הדין לרעתו שוב מתייאש, ולכן לא יכול לחזור ולדון מחדש), שכיון שנפסק הדין שוב הוי מעשה בפ"ע.

- ועוד כיון שבתחילה (לפני שהתחתן) היה כשר וכשהעיד היה קרוב, הוי תחילתו בכשרות וסופו בפיסול, אף שאח"כ יתרחק שוב.

וערוה"ש: הביא שני הפירושים ב"י(בהע"ט)

והש"ך ופסק כשנחם לחומרה - בין שכבר נפסק הדין (כהב"י) ובין שכבר העיד אע"פ שלא נפסק הדין (הש"ך) – בכל גוונא לא יוכלו לחזור ולהעיד.

1. סנהדרין(כז): היה קרוב ונתרחק – כשר.

רבי יהודה אומר – אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה – ה"ז קרוב.

א. ג"מ(כח): אר"נ אמר רבא – אין הלכה כרבי יהודה.

2. העיטור: כשבאו שנים לדין והביא עדים שנמצאו קרובים ונפסלו, ופסקו הדין. ואח"כ נתרחקו העדים שאם יעידו עכשיו יהיו כשרים – מסתבר דכיון שנפסק הדין נפסק ולא סותרים הדין.

2. נפסק הדין.

סמ"ע: פירוש אף שראה העדות כשהיה רחוק ועתה נעשה קרוב ופסקו לו כמי שאין לו עדים – לא יוכל לחזור ולתובעו לאחר שנתרחק, אע"פ שתחילתו וסופו בכשרות, הואיל וכבר נפסק הדין.

אבל אם כשראה היה קרוב, בלא"ה פסול כיון שתחילתו בפיסול.

נפסק הדין נפסק.

הש"ך: כ"כ ב"י(בעה"ט).

אבל אין טעם הדבר בפסיקת הדין או לא, אלא כשהעיד העד מתחילה לפני ב"ד ואח"כ נתברר שהוא קרוב ונפסל, לא יוכל לחזור ולהעיד אחר שנתרחק **כיון** שהעיד בתחילה ובודאי יאמר גם בשנית כדבריו הראשונים שלא יהא שקרן (ונמצא נוגע בעדות).
וכ"מ מבעה"ט שכתב – דעביד אינש לאחזוקי בדיבוריה.

1. הרא"ע: שכ"מ שציוה בפני עדים הקרובים לו ורחוקים מבניו -

אין הצואה כלום, כיון שהיו קרובים בשעה שנמסר להם העדות. **2. jkd:** ויש מי שמכשיר.

ערוה"ש: כגון שהיו העדים 2:2 לשכ"מ ופסולים לו, אבל לבניו הוי 2:3 וכשרים לבניו.

1. קרובים לו ורחוקים מבניו.

אבל כאן שעכשיו נסתלק מממון זה אין זה מעיד על קרובו כיון שהממון של אחרים (בניו שירשו) ולאחרים מעיד.

כללו של דבר אין אדם מעיד לאותו שהיה פסול לו בשעת ראיה, אבל מעיד אותה עדות לאחרים שהרי תחילתו כשר אצלם.

והנמ"י – מסביר יותר יסוד הרמב"ן –

לא אזלינן אלא בתר גברא, דכיון שמעיד, לו הוא מעיד ולא לצורך הממון עצמו, ולכן כשנסתלק מעיד לאחרים על אותו ממון. דלא שייך גבי ממון שיהיה בו פסול עדות, שלעולם יש לממון בעלים, הילכך כשנסתלק בעל זה יכול להעיד לבעלים החדשים (כ"ד המשלים).

אבל שיטת הראב"ד – שהטעם דלא בעינן גבי ממון כשר בתחילתו כיון שהוא נוגע לעצמו ומעולם אין שם עד עליו, ולכן כשנתרחק כשר להעיד. אבל אצל קרובו הוי עד בתחילתו, ולכן אף שנתרחק נשאר פסול.

וזו שיטת הרא"ש – בשכ"מ, דאע"ג דגבי ממון לא שייך תחילתו בפסול ה"ד בנוגע שלא היה עליו שם עד מעולם, אבל קרובו היה לו שם עד פסול והוי תחילתו בפסול.

ונ"ל שדינא דגאון אינו אלא כשהעידו על חפץ מבורר או קרקע מבוררת שבזה לא שייך שנכסיו של אדם ערבים לו (שאין שיעבוד נכסים) לפיכך הבנים רחוקים ומוציאים מידם ע"פ עדות זו. אבל בחוב שהנכסים של הלוה ערבים, כיון שהלוה פטור (עדים קרובים אליו) ערב נמי פטור.

והנתיבות – ונ"ל כהט"ז שבמתנת שכ"מ במקצת בקניין כיון שנוגע לשכ"מ פסולים העדים אף ליורשים.

לאפוקי מוהרי"ט, וקצה"ח.

סיכום: מתנת שכ"מ במקצת בקניין.

הט"ז – לכו"ע אין העדים כשרים ליורשים, כיון דהוי נוגע גם לשכ"מ עצמו שלא יכל לחזור בו. כ"ד הנתיבות

מוהרי"ט – אף כה"ג הגאון מכשיר במתנת שכ"מ רגילה אף שהרא"ש יאסור. כ"ד קצה"ח.

שטר חצי זכר: שהאב כתב לבתו שטר שחייב לה סכום גדול מאוד אחר מותו, ואם ירצו היורשים יוכלו לתת לה במקום החוב חלק זכר בנכסים, והעדים היו קרובים לאב ורחוקים מהיורשים.

פ"ת(תח"ס): צוואת בריא –

שטר צוואת בריא מהיום ולאחר מיתה ובקניין, שהיו חתומים עליו עדים פסולים (א' מחמת קורבה וא' מחמת נגיעה). ולשון השטר "הוי עלי עדים כשרים ונאמנים", וכל המערער על שטר זה יהיו דבריו בטלים, ". ואח"כ חתם בכתב ידו ואחריו חתמו העדים הפסולים.

אין מקום לקיום השטר:

א. כיון שהעדים הפסולים חתומים אחר חתימת יד בעל השטר, מי אמר שנתכוון לאלו הפסולים. והו"ל כערב שיוצא לאחר חיתום שטרות שאין החתימה מוסבת עליו כלל.

ב. אפילו היו חתימת העדים לפני חתימת ידו, והוא קיבל עליו עדים פסולים אלו, אך כיון שנכסים אלו נפלו לפני היורשים, והם לא קבלו ע"ע עדים פסולים.

והפ"ת – ולפ"ז אם חתימת העדים היתה קודם חתימת ידו, וגם הפסולים היו מחמת קרבה אליו ורחוקים מבניו – לכו"ע כשר, כיון שבשעה שנמסרה העדות קיבלם ככשרים, ואחר שמת שוב אינם קרובים ליורשים.

2. יוש מי שמכשיר.

סמ"ע: וטעמו – הואיל והצוואה לא לתועלת השכ"מ כי אם לבניו והם רחוקים אף בשעת הצוואה.

והט"ז – טעמו, דהשכ"מ יכול לחזור בו, ונמצא שאין לו נ"מ בעדות זו אלא לבניו אחר המיתה, ולגבי בנים הוא רחוק.

ולפ"ז אם היתה מתנת שכ"מ במקצת דבעי קניין (ואז השכ"מ לא יכול לחזור בו ר"נ/ד) לכו"ע הוי פסול כיון שהעדות נוגע לו. כ"פ ערוה"ש.

אבל המוהרי"ט – הרא"ש מיירי במתנת שכ"מ בקניין שאז יש נ"מ למצוה, שאם במתנת שכ"מ רגילה אף הרא"ש מודה שכשרים. ואף במתנת שכ"מ במקצת חולק הגאון ומתיר. וכ"ד קצה"ח (בהמשך).

וקצה"ח – ול"נ שגם במתנה בקניין יכולים להעיד נגד בניו ולא הוי תחילתו בפסול (שלא כהט"ז) – **ע"פ הרמב"ן:** לא נאמר תחילתו בפסול אלא במי שהיה קרוב ונתרחק שהוא פסול הגוף (ה"ה שאר פסול הגוף) שהרי זה מעיד על מי שהיה קרובו בשעת הראיה.

אבל הנתיבות – אף בחוב כשרים העדים.

קצה"ט – פסולים, כיון שחוב יצר שיעבוד על כל נכסי האב, והוא נפטר כיון שעדים קרובים אליו ממילא גם היורשים נפטרו. אבל בקרקע מבוררת העדים כשרים.

יג - טו

בפיסול ממון (פירוש פסול משום נוגע בממון) **לא בעינן תחילתו וסופו בכשרות, שאם היה נוגע בדבר בשעת ראית העדות מפני שהיה לו הנאה בדבר, יכול להסתלק בעניין שלא יהיה לו הנאה בדבר, ויעיד.**

משא"כ בפיסול התלוי בנגיעת ממון כיון שנסתלק מאותה הנאה ונכנס אחר תחתיו לאותה הנאה ה"ז כאילו לא היתה לו הנאה ממנו לעולם. **וגם** בפיסול ממון לא חל עליו שם פסול מחמת נגיעה מעיקרא כיון שיכול לסלק נפשו מיד. **משא"כ** בפיסול קורבה.

לא בעי תחילתו.

והש"ך: ח ו ל ק – אף בממון בעי תחילתו וסופו בכשרות, ורק בדיין לא בעי תחילתו בכשרות (לעניין נגיעת ממון). וכדעת מהר"מ.

פ"ת(תח"ס): תחילתו בכשרות – ג' דינים

א. פסול קורבה – לכו"ע בעינן תחילתו וסופו בכשרות.
ב. בפיסול מחמת נגיעת ממון – ר"פ מקילים דלא בעינן תחילתו וסופו בכשרות לאפוקי הש"ך –
ויש בזה ג' טעמים:

- משום שבידו לסלק עצמו כל שעה.
- אינו פסול לכל אדם (לכל עדות של האדם אלא רק לעניינים שהוא נוגע בהם) משא"כ בקורבה.
- קרובים שאני שהיה **עד** פסול מתחילה ותו לא מכשר, משא"כ נגיעה מחמת

סנהדרין(מג.): בני עיר שנגנב ס"ת שלהם – אין דנים בדייני אותה העיר (שכולם נוגעים בדין).

וליסתלקו בי תרי מנייהו ולידייני,,,.

תו"ס: וא"ת הא בעינן תחילתו וסופו בכשרות ?

ואר"י – לא שייך תחילתו בפיסול כשאין פיסולו תלוי בגופו (כגון קרוב) אלא בממון.

כ"כ הרא"ש – רק בפיסול הגוף בעינן תחילתו וסופו בכשרות, אבל בפיסול ממון בעינן רק סופו בכשרות.

כ"כ נמ"י(רמב"ן), העיטור(נ' מיגאש), מרדכי(ר"י).

נמ"י: מי שהיה יודע עדות לקרובו ונסתלק אותו הקרוב מאותו ממון – כשר.

אבל ר' ברוך ומהר"מ – דוקא בדיינים מהני סילוק ולא עדות (שבעדות בעינן אף תחילתו בכשרות) שהרי בבני העיר רק על סילוק דיינים ולא סילוק עדים. **כ"כ** הגהות – וכ"ש שלא מוצאים ממון כיון שיש בזה מחלוקת.

ב"י: ותימה שהרי בשותפים (ב"ב מג.) ששותף מסתלק מיירי בעדים. וכ"ד הרא"ש, רמב"ם, מרדכי – שלא כמהר"מ.

בפיסול ממון.

סמ"ע: טעמו – דוקא בפיסול קורבה אף שנתרחק זה שהעיד לו (הקרוב) נפסל להעיד לו בראשונה, מש"ה נשאר בפיסול.

הש"ך – לא בעינן תחילתו בכשרות.
מ"מ - יש חולקים על הש"ך (עיין לד/כט).

ממון הוי תחילתו בע"ד ולא עד, וכשמסתלק
ונעשה עד הוי תחילתו בכשרות.
ג. פסול מחמת עבירה – לא נזכר בש"ס.

לג - טז

1. עדים הקרובים לערב פסולים ללוה:

ל"ש אם הלוה בא להיפטר בטענת כפירה והם מעידים עליו שלוה,
או אם טוען שפרע והם מעידים עליו שהודה שלא פרע.

2. הגה: קרובי נרלח יכולין להעיד על הרולח (הגהות אשרי ומרדכי פ' זה בורר).

וכן קרובי המוכה יכולין להעיד על המכה לגרשו מבית הכנסת או שאר עונש דומה לזה, שאין
תועלת למוכה בעדותו (הגהות מרדכי שם).

[דס"ל הב"י שאינם חולקים].

והגהות והערות – דעת הראב"ד בעדי הלוואה

י"א – בעדי הלוואה פשיטא דנאמנים על הלוה

כ"כ בעל המאור, תפארת שמואל, הט"ז.

וי"א – להפך, פשיטא שפסולים אף בלא סברת אי
ליתיה ללוה אזיל לגבי ערב.

2. מרדכי, הג"א: קרובי הנרצח יכולים להעיד

על הרוצח, וקרובי המוכה מעידים על המכה לגרשו
מבית הכנסת.

מרדכי: ואפילו הנרצח עצמו כ"ז שהוא חי ואינו
טריפה יכול להעיד, וכמו "פלוגי רבעני לאונסי".

ב"י – משמע דטריפה אינו כשר להעיד.

[משום דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה, שאם
יזימו את המזימים (זוממי זוממים) אי אפשר להרוג את
הזוממים, שיאמרו באנו להרוג רק טריפה (העד
הראשון).]

וד"מ – רק בדיני נפשות פסול דהוי עדות שאי אתה
יכול להזימה, אבל בדיני ממונות אין אנו צריכים עדות
שאי אתה יכול להזימה, וכמ"ש הנמ"י.
וא"כ גם טריפה יכול להעיד.

1. מכות(ז): אילעא וטוביה שהיו קרובים לערב

סבר ר"פ – כיון שלגבי לוח ומלוה רחוקים העדים הם
כשרים.

אל"ה ברי דרבי יהושע – אי ליתיה ללוה לאו בתר
ערבא אזיל.

פרש"י: אילעא וטוביה – עדי הלוואה היו.

והרא"ש(ראב"ד) – על עסקי פרעון (היו העדים ולא
על הלוואה) כגון שאמר לוח למלוה פרעתיך שבזה נפטר
הערב, והביא עדים שהודה לו היום שלא פרע, שנמצא
הערב מתחייב (ולא נאמנים העדים כיון שהם קרובים לערב)
וא"א לומר כאן פלגינן דיבורא כיון שהוא חד דיבורא.

והמשרים – וי"מ דלא מיירי בעדי הלוואה אלא
בשטר ביד המלוה (כמו הראב"ד) אלא שהלוה מביא
עדים שפרעו (ולא כהראב"ד שלא פרעו).

✓והטור: עדים הקרובים לערב פסולים ללוה - ל"ש
אם הלוה בא ליפטר בטענת כפירה והם מעידים עליו
שלוה, אן אם טוען שפרע והם מעידים עליו שהודה
שלא פרע.

ב"י – שהביא סברת שנהם (רש"י + ראב"ד)

ש"ך: או ששטר ביד המלוה והעדים מעידים שפרע (רי"ו).

והוא פירוש שלישי, ומקורו ברמב"ן שפירש הפוך מהראב"ד. והוא עיקר.

[**משמע** – שלר"ו אם העדים מעידים נגד הלוה והערב שלא פרע – נאמנים].

אם טוען שפרע.

ש"ך: מהב"י ורי"ו נראה שמבינים בדעת הראב"ד שמחלק בין דיבור אחד (כאן, לזה ומלוה דל"א פלגינן דיבורא) לשני דיבורים (פלוגי הלוה לי בריבית, דפלגינן דיבורא).

וליתא שהראב"ד אינו מחלק בכך לפי שאדם על עצמו לא מיקרי עד כלל, לפיכך אינו מבטל כל העדות, משא"כ כאן שהוא עד שמעיד לקרובו ומבטל כולה.

2. קרובי הנרצח.

סמ"ע: **טעמו** – דכיון שכבר מת מאי נ"מ לקרובי נרצח במיתתו של רוצח, וזה שסיים הרמ"א "שלא יגיע למוכה הנאה בעדותו".

יכול להעיד.

ש"ך: **כתב הב"י** מהמרדכי - טריפה אין יכול להעיד.

וד"מ – המרדכי מירי בידי נפשות דבעינן עדות שאתה יכול להזימה (אבל בממונות אין צריך).

ואין נראה דבריהם

א. גם בידי ממונות בעינן עדות שאתה יכול להזימה.

ב. עכ"ז טריפה כשרה לדיני ממונות, שרק בידי נפשות אין אתה יכול להזימו לעד כשהוא טריפה בזוממי זוממים, **אבל** בידי ממונות דנהי שהוא טריפה מ"מ מה שמעיד בממון שיך הזמה, דכשיוזם ישלם (ומה הקשר לטרפה).

1. פסולים.

ערוה"ש: ול"ד לאדם שמעיד על חברו ועל עצמו ומשים עצמו רשע, דפלגינן דיבורא (ונאמן על חברו ולא על עצמו) ! **לפי** שאדם לגבי עצמו אינו בגדר עדות כלל, אבל כאן זהו עדות (שהרי הוא לגבי קרובו הערב) לא פלגינן דיבורא (ב"י(ריטב"א)).

ל"ש אם הלוה בא להיפטר.

סמ"ע: פירוש לא מבעיא אם הלוה טוען להד"מ שלוויי שפסול ללוה כיון שיש הנאה לערב, שי"ל שידעו שהערב איש טוב ולא יכפור שנעשה ערב ויתחייב נפשו ולא יחייב הלוה מש"ה באו להעיד להכניס הלוה במקום הערב.

אלא אפילו טען הלוה שלווה ופרע שבטענה זו גם הערב נפטר, ונמצא שבעדותו שלא פרע אין הנאה לערב קמ"ל שפסולים מטעם שאם לא יהיה ללוה יחזיר לערב.

והט"ז – ונמ"י הביא שני הפירושים של רש"י והראב"ד.

ומדהביא שני הפירושים נראה שיש מחלוקת בניהם – **שלאב"ד** המקרה של רש"י (עדי הלוואה) כשר, **שבעדי הלוואה** - מעולם לא היה חיוב לערב וללוה יחד כ"ז שלא באו עדים כשרים, כיון שכאן העדים קרובים לערב הו"ל כאינן ונמצא שאין קשר בין הלוה לערב (לפיכך נאמנים על הלוה ולא על הערב).

משא"כ במקרה של הראב"ד (עדי פרעון) – שנהם מודים שהיתה הלוואה וא"כ כמו שאינם נאמנים לערב גם לא נאמנים ללוה, שכבר הם משותפים.

והטור: פסק כרש"י דתרוויהו אינם נאמנים – **✓** שכתב "ל"ש אם הלוה בא להיפטר בטענת כפירה והם מעידים עליו שלווה, או אם טוען שפרע והם מעידים עליו שהודה שלא פרע".

וערוה"ש: פסק לפי כל השיטות רש"י ראב"ד ורי"ו.

והם מעידים עליו,, שלא פרע.

לג - יז

שקרובים לדיינים, פסולים (כ"כ הרשב"א). ר"י, רא"ע (ירושלמי) וכפירוש הר"ן: העדים שקרובים זה לזה, או

פסולים.

מרדכי: טעמו – פסול עדים שקרובים לדיינים דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה (שהדיינים לא יזימו את העדים).

אומנם הר"י: מ כ ש י ר .

תו"ס – טעמו, דנהי שב"ד זה לא יקבלו ההזמה, הרי יכולים לקבל ההזמה בב"ד אחר. **ונמ"י** – לפי שלא בעינן בממונות עדות שאתה יכול להזימה, ולכן גם טריפה כשר.

סמ"ע – מ"מ רבים חולקים ופוסלים.

פוסלים.

ש"ך: והב"ח – צ"ע אם יש לפסול דיעבד. **ורבנו שמחה** – הכשיר עדים קרובים לדיינים. **וריא"ז** – לעניין מעשה לא ידענא מאי אדון בה.

רשב"א בתשובה: ב"ד שקיבלו עדות והיה העד קרוב לדיינים אפילו בדיעבד לא עשה כלום, שאין כאן קבלת עדות.

משרים(הרא"ש): בדיעבד אין לפסול השטר שהעדים קרובים לדיינים.

הרא"ש: שטר צוואה שאחד העדים החתומים בו הוא קרוב בטל, מ"מ בעד שאינו קרוב אם זוכר העדות יבוא לפני ב"ד ויעיד בצירוף עד אחר, אפילו שמע הצוואה מבחוץ מצטרף אע"פ שלא יחדו לכך.

עדים שקרובים לדיינים,, פסולים.

ערוה"ש: לפי הירושלמי – הטעם מפני הזמה, דכשיוזמו וייענשו נמצא דקרוב גורם שייהרג קרובו, דאין נעשים זוממים עד שיוזמו שנהם (ולפ"ז בממונות כשר).

מ"מ לפי הבבלי הטעם משום גזרת הכתוב ונוהגת בכל דבר עדות, ולכן לכו"ע פסולים.

לג - יח

1. הרא"ע: אם הקהל מינו עדים, ותקנו שלא ישווה שום עדות זולתם - כשרים להעיד אפילו לקרוביהם, כיון שקיבלום עליהם.

א. (וע"ל סי' ל"ז סכ"ב).

2. הגה: נ"ד – אצל אס מינו כהם עדים בעיר, אין כוונתם שיעידו לפסולים. א. וכן דיינים הממונים בעיר, לא ידונו לקרוביהם (ריב"ש סימן שי"א), וכן נוהגין.

1. ל"ז/כ"ב.

רי"ו(ת' הרשב"א): עדי הקהל שמעידים על תקנות והקדשות והם נוגעים בעדות – נהגו בכל הקהילות להכשירם. וכל פסולי קרובה כשרים להעיד בצרכי ציבור, שאל"כ לא יהא תיקון לעולם לצרכי ציבור. כ"כ ד"מ(ריב"ש).

הרא"ש בתשובה: מנהג פשוט בכל ישראל שאין מביאים עדים מחוץ לעיר, אלא ע"פ תקנתם מקבלים עדי העיר וכשרים לקרוביהם כיון שקיבלו עליהם אנשי העיר.

אפילו לקרוביהם

פ"ת(שער המשפט): מ"מ צריך לקבל העדות לפניו דוקא.

שו"ע(ח/א):

הגה: ת' הרשב"א: ועיירות שאין בהם חכמים הראויים להיות דיינים, או שכולן עמי הארץ, וצריכים להם דיינים שישפטו בניהם שלא ילכו לפני ערכאות של עובדי כוכבים, ממנים הטובים והחכמים שבהם (לדעת אנשי העיר), אע"פ שאינם ראויים לדיינים, וכיון שקבלו עליהם בני העיר אין אחר יכול לפוסלן. וכן כל צבור יכולין לקבל עליהם בית דין שאינם ראויים מן התורה.

שו"ע(כח/כג):

ר"י: אם רצו הצבור לתקן שהשני סופרים מקבלים עדות ומגבין על פיהם, רשב"א: וכן אם רצו שאם יפטר העד שהוזמן להעיד עם הסופר שתעלה חתימת הסופר כשני עדים - תקנתם קיימת.

הגה: ר"י: כי בכל דברים כאלה רשות לצבור לתקן בעירם הטוב בעיניהם.

2. לא ידונו קרובים.

פ"ת(תח"ס): אפילו התחילו לדון טרם שנעשה החיתון וקודם גמ"ד נתחתן - פסול לגמור, אע"פ שתחילתו היתה בכשרות (וכמו בעדות סי"ג).

שו"ע(לז/כב): עכשיו נהגו לקבל עדים מהקהל על תקנתם והסכמתם ועל הקדשות ועל כל ענייניהם וכשרים אפילו לקרוביהם כיון שקיבלום עליהם.

עכשיו נהגו לקבל.

פ"ת:

ת' שב יעקב - דוקא שיש בעיר מנהג קבוע, שאל"כ הוי נוגע בעדות. כ"פ מהר"ם לובלין, נחלת שבעה. **מ"מ נחלת שבעה** - סותר עצמו, אף במקום שאין מנהג ברור הוי כדבר ידוע מכח מ"ש השו"ע(הרא"ש, והרשב"א), וכ"מ מדברי ריבנות. וכ"מ מתשובת הרמ"א, כ"כ כנה"ג(מהר"ש יפה). וצ"ע ?

לקבל עדים מהקהל.

פ"ת(ברכ"י): מ"ש הרשב"א, והרא"ש שמקבלים עדות מבני העיר, י"ל שמקבלים אף עדים מהחבורה וא"צ דוקא עדים שלא מהחבורה.

על ההקדשות.

פ"ת(תח"ס): איש אחד מעיר סעמרי שמת בעיר קאט, והעידו ב' כתי עדים שצויה לתת מעזבונו אלף זהובים ללמוד בני עניים תורה - הכת מעיר סעמרי - אומרים שצויה לתת לסמערי. והכת העיר קאט - אומרים שצויה לתת לעיר קאט. **אע"פ** שלפי ת' הרא"ש והרשב"א (שו"ע כאן) פסקו שבני העיר כשרים להעיד על תקנות והקדשות של העיר, ה"מ לטובת העיר ולא לטובת עיר אחרת. ולכן שני כתי העדים פסולים, ואין כאן הקדש כלל.

סימון לד: עדים הפסולים מחמת עבירה וכו' ל"ה סעיפים

(סנהדרין: דכ-כו, לה. שבועות: ל, מד. כתובות: פה. ב"ק: יד, סה. קידושין: מ. פסחים: מט. בכורות: כט)

לד - א

1. **רשע פסול לעדות, א. ואפילו עד כשר, שיודע בחברו שהוא רשע, ואין הדיינים מכירים רשעו, אסור לו להעיד עמו, אע"פ שהוא עדות אמת** (ל"ה הרמב"ם פ"י מעדות).
2. **ואצ"ל עד כשר שהוא יודע בעדות לחבירו, וידע שהעד השני שעמו עד שקר, שאסור לו להעיד.**

א. אסור לו להעיד עמו.

פ"ת(ברכ"י): כשר יכול לבוא לבד להעיד לחייבו ממון בתנאי שבשעת ראייה לא נתכוון הוא והפסול להעיד, שאם נתכוון יש מחלוקת בזה (לו/א) אם העדות נפסלה.

ברכ"י: אם הפסול הוא מחמת שעבר עבירה דרבנן (שנפסל רק מדבנן) והכשר יודע זאת, אפשר שיכול להעיד עמו, שהרי עבירה דרבנן צריכה הכרזה לפוסלו, וכל שלא הכריזו כשר הוא.

אע"פ שהיא עדות אמת

ש"ך: וצ"ע מדוע לא יעיד כשיודע שהעניין אמת, בגלל השני?

ואפשר – דמירי שאין העדות מועילה רק כשהם שניים, כגון עדי קידושים שמקדש בפני א' אין חוששים לקידושיו.

או אפשר – דמירי כפשוטו, לקרב הדין אל הסברא, כיון דקי"ל ג' עדים שנפסל אחד מהם כל העדות פסולה אע"פ שנשארו ב' כשרים (ולפי האמת יש שני עדים), כיון שהוא גזרת הכתוב. א"כ גם כאן אע"פ שהעניין אמת כשיש עד פסול העדות פסולה ואסור להעיד אתו בגלל גזרת הכתוב.

והנתיבות(או"ת) – אפילו העדות לא בטלה כגון שלא ראו יחד, אפ"ה אסור להעיד עמו מחמת שהוא אחד והדיינים יחשבו שהם שנים ויוציאו ממון שלא כדין (דלא כהש"ך).

ובאה"ט – ולי נראה טעמו דדמי ל (כח/ג) דעד א' היודע עדות לעכו"ם נגד ישראל לא יעיד כיון שמוציאים ממון ע"פ עד אחד, אע"פ שיודעים שהוא אמת, ה"נ כוונתה.

1. **סנהדרין(כז):** עד זומם רשע הוא והתורה אמרה "אל תשת ירך עם רשע" (שמות כג-א), אל תשת רשע עד.

א. שבועות(ל:): מניין לעד שיודע בחברו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו? ת"ל "מדבר שקר תרחק", ואפילו שהעדות אמת, משום שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים, ואין כאן אלא אחד (שהפסול כמי שאינו).

2. **רמב"ם:** ואצ"ל עד כשר שהוא יודע בעדות לחבירו, וידע שהעד השני שעמו עד שקר, שאסור לו להעיד.

ב"י – ופשוט הוא שגורם לפסוק הדין ע"פ עד אחד.

1. **אסור להעיד עמו.**

פ"ת(תחו"י): צ"ע לדינא אם העד יודע שהוא פסול או קרוב או נוגע בעדות והב"ד לא יודעים זאת, האם מותר להעיד, ואפשר שלא יעיד.

ובאו"ת – **פסול משום קורבה** ודאי לא יעיד, אלא יאמר לב"ד שקרוב הוא.

אבל מחמת עבירה – יעיד, כיון שאין ידוע אלא לו הרי אינו נפסל ע"פ עצמו (אם יבוא ויגיד שהוא פסול מחמת עבירה), ועוד דפיסול רשע שמא יעיד שקר, וכאן שיודע בנפשו שאמת מעיד מותר.

וכן הטעם בנוגע שמא יעיד שקר, וכאן שיודע שדובר אמת יכול להעיד (דלא כהע"ש שטעם נוגע משום קורבה).

כ"כ הנתיבות – אלא שבנוגע פסק שלא יעיד (ושמא ס"ל כהע"ש בטעם נוגע).

סיכום: עד שיודע שהוא קרוב או פסול או נוגע תחו"י – לא יעיד.

לד - ב

יה – יעיד. מחמת נוגע – יעיד (נתיבות – לא יעיד).

1. ראמ"ט: איזהו רשע, כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות (שהרי

התורה קראה למחוייב מלקות רשע, שנאמר "והיה בן הכות הרשע") ; **ואצ"ל אם חייבים עליה מיתת ב"ד.**

2. ל"ש אם עבר לתיאבון, ל"ש אם עבר להכעיס.**3. הגה: עבר עבירה שאין בה מלקות, פסול מדרבנן (רבינו ירוחם).****פסול מדרבנן.**

פ"ת: איסור תורה שאין בו מלקות שנפסל רק מדרבנן האם צריך הכרזה ?

ברכ"י(מהרימ"ט) – אין צריך הכרזה, שרק באיסור מדרבנן דלא משמע להו לאינשי צריך הכרזה, אבל באיסור דאורייתא הכל יודעים שזו עבירה ואין לך הכרזה גדולה מזו. כ"כ כנה"ג.

ובחידושי הריטב"א (לחד שינויה) – משמע שאף באיסור תורה שאין בו מלקות צריך הכרזה. כ"כ כנסת יחזקאל.

שבו"י: ראובן ועד אחד מעידים על שמעון שגנב כדי לפוסלו לעדות, וטוען שמעון שראובן הסיתו לגנוב, ומביא על כך שני עדים – ראובן נפסל להעיד על שמעון, שכל הפוסל במומו פוסל וגדול עונש המסית.

פסול מדרבנן

קצה"ח: וקשה – והרי לפסול עדים בעבירה דאורייתא צריך קבלת עדים שעבר העבירה בפני ב"ד מומחים, וכיום אין לנו מומחים, וא"כ איך אפשר לפסול עד מהתורה ?

וי"ל כיון שניתן לחכמים כוח לדון (שליחותיהו) הרי הם דנים אף על דברי תורה.

והראיה תו"ס(יבמות מו:) כיום מקבלים גרים מדין שליחותיהו, ועכ"ז אם קידש הגר אישה הוי קידושים מהתורה ואף אם אחר קידשה אח"כ אינו כלום.

2. סנהדרין(כז.): משומד אוכל נבלות לתאבון

ד"ה פסול (כיון שמשום ממון עשה כן, שהרי הוא זול יותר מהכשר, הו"ל דחמס ופסול לעדות).

להכעיס:

אביי – פסול, דהו"ל רשע וכתוב "אל תשת רשע עד".

רבא – כשר, רשע דלחמס בעינן (דכתיב "להיות עד חמס" רשע בדבר ממון).

והילכתא: כאביי (שזהו אחד מיע"ל קג"ם).

3. משרים: עבר על עבירה של תורה שאין בה

מלקות אינו פסול אלא מדרבנן.

1. כל שעבר עבירה.

פ"ת(שבו"י): מי שהרג נפש בשגגה לא נפסל לעדות אף קודם שעשה תשובה.

ומ"ש באו"ח(נגה-הגה) בש"צ שהרג נפש בשגגה שנפסל להיות ש"צ ! שאני ש"צ שצריך להיות פרקו נאה, משא"כ בעדות כל שאינו רשע כשר.

3. שאין בה מלקות פסול מדרבנן**נתיבות:**

- אין בכלל זה לאו שניתן לאזהרת ב"ד, דהא דאין בו מלקות הוא משום חומרו.

- וגם אין בכלל זה לאו שניתק לעשה, שהרי יש לאו אם ביטל העשה.

- וגם אין בכלל זה עבירה שיש בה חימוד ממון.

- ואם ביטל מצוות עשה לא נפסל עד שיעבור בקום ועשה או שפורק ממנו עול לגמרי.

כ"כ האו"ת – אבל לאו שאין בו מעשה שאין לוקים עליו לא נפסל.

1. היתה עבירה שעבר מדרבנן - פסול מדרבנן.**א. הגה:** וי"א בדבר מדבריהם, צענין פגענר מקום חימוד ממון (ר"י ותוס' ועיטור).**פסול מדרבנן.**

סמ"ע: ה"ה בועלי ארוסה בלא כתובה ובוועלי גויות פסולים מדרבנן (מרדכי).
אבל בב"י משמע – שבוועלי גויות פסולים מהתורה.
פ"ת (פמ"ג): שעבר מדרבנן – ודוקא אם הוא חייב מכת מרדות אז נפסל מדרבנן.
ברכ"י: העובר על איסור דרבנן בשב ווא"ת אינו נקרא רשע ולא פסל לעדות.

פסול מדרבנן.

חרעק"א (רשב"א): פסולי עדות מדרבנן מועיל עדותן שאם תפס בע"ד מהני תפיסתו.
קצה"ח: אה"ע (מה"ה) – קידש בפני פסולי עדות מדרבנן מקודשת מהתורה וצריכה גט.

2. משום חימוד ממון.

סמ"ע: שאז חששו דכמו שעבר עבירה מחמת ממון יעבור גם להעיד שקר בשביל ממון או הנאה.
ערוה"ש: אינו נפסל – טעמו, כיון שבגמרא י"א שאף באיסור תורה לא נפסל רק בעבירות חימוד ממון, נהי דלא קי"ל הכי מ"מ באיסור דרבנן כן הוא.

1. טור: היתה העבירה שעבר עליה מהתורה

נפסל מהתורה, מדרבנן – נפסל מדרבנן.

סנהדרין (כז.): משחק בקוביה פסול לעדות.**ב"י:** והוא איסור דרבנן שנפסל לעדות מדרבנן.

א. משרים (גאוני): אם עבר עבירה מדבריהם אינו נפסל כלל, כיון שאין חימוד ממון. ואם היא של תורה ואין בה מלקות פסול מדרבנן.

כלומר:

איסור דרבנן		איסור תורה	
ללא חימוד ממון	עם חימוד ממון	ללא מלקות	עם מלקות
לא נפסל	נפסל מדרבנן	נפסל מדבנן	נפסל מהתורה

כ"ד התו"ס שכתבו – עדים החתומים על שטר הלוואה בריבית של דרבנן לא נפסלים, כיון שלא מרווחים כלום.

1. שעבר מדרבנן.

ערוה"ש: וה"ד שעבר באקראי, אבל הפורק עול מצוות דרבנן ה"ז מין ופסול מהתורה, וכן אם מבטל מ"ע של תורה בפריקת עול ששחק ממצוה זו ה"ז מין ופסול מהתורה.

1. קוברי המת ביום טוב ראשון - כשרים. אפילו נידו אותם ושנו בדבר, כשרים, מפני שהם סוברים שמצווה הם עושים ושלא נידו אותם אלא לכפרה.

2. הגה: וה"ה בפ"א דבר איסור פנוכל לומר פגענר מכח טעות (ריב"ש).**3. וע"ל סעיף כ"ד. המגביה ידו על חזירו להכותו, פסול לעדות, מדרבנן (ב").**

מרדכי: ה"ה המלוה על ספרים (באיסור ריבית) ולומד בהם אין נפסל משום ריבית, משום דקסבר מצוה קעבד, ואע"פ שיש חולקים (שיש בזה שליחות יד).

שהם סבורים.

פ"ת: תחוי"י – משמע שאנו אומרים כן אף שהם לא טוענים, **מ"מ** אם הם לפנינו ל"א כן, אלא צריך לשאול אותם, ואם לא ישיבו כן הם פסולים. **מ"מ מתשובת רע"ק** – לא משמע כן לעניין המגלחים בתער.

3. המגביה ידו.

סמ"ע: אסמכוה אקרא "רשע למה תכה רעיד" היכת לא נאמר אלא תכה, אף שביקש להכותו נקרא רשע.

פסול לעדות מדרבנן.

סמ"ע: אף שהוא איסור תורה, מאחר ואין בו מלקות פסול רק מדרבנן (ב"י).

פ"ת (גליון רעק"א): אבל הכהו פסול לעדות מהתורה, ואע"פ שיש בהכאה ש"פ שאז משלם ואינו לוקה, כיון שבאין בו ש"פ לוקה.

פסול מדרבנן

סמ"ע (מרדכי): פסול לעדות ולשבועה עד שישוּב מרשעו.

1. סנהדרין (כו:): הנהו קבוראי דקבור נפשא

ביום טוב ראשון של עצרת, שמתניהו רב פפא ופסלינהו לעדות. סבר רב הונא בריה דרבי יהושע לאכשרונוהו, אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו? סברי מצוה קא עבדי, והא קא משמתינא? להו סברי כפרה קא עבדי.

זו גירסת הרי"ף סבר ר"ה לאכשרינהו.

ולפ"ז פסולים לעדות כרב פפא (שר"ה סבר להכשיר וחזר בו). כ"פ משרים.

גירסת הרא"ש – אכשרינהו ר"ה בריה דרב יהושע.

ולפ"ז הלכה כר"ה שעשה מעשה להכשיר.

ב"י: ואפשר שאף הרי"ף יסבור כר"ה, ומ"ש "סבר ר"ה" ולא למימרא שאינו להלכה.

וכ"ד הגהות – שאין נפסל לעדות אלא בממון שאין לו טענה כלל.

וכנ"ד הרמב"ם, כ"כ ריב"ש [רמב"ם].

2. ריב"ש: במקום שאנו יכולים לומר שטעה, אע"פ שאין רוב העולם טועים אין לפוסלו, מאחר שי"ל שלבו אנסו.

3. מרדכי: המגביה ידו על חברו פסול לעדות ולשבועה עד שישוּב מרשעו ויקבל עליו דין.

ד"מ [ב"י] – ואסור רק מדרבנן כיון שאין בו מלקות.

1. קוברי המת.

לד - ה

1. העובר על השבועה, אחד שבועת שוא ואחד שבועת שקר של ממון

א. וביטוי - פסול. ו/כ: ואפילו עבר על חרם שהחרימו הקהל.

ב. וי"א שאינו נפסל אלא דוקא בשבועה דלשעבר, דבשעה שיצתה שבועה מפיו יצאה לשקר; אבל בשבועה דלהבא, כגון שלא אוכל, ואכל, לא.

2. הגה: מי שצלו עדים שבעתו על שבעתו – אינו נאמן לוומר: שוגג או אנוס הייתי, להכשיר

עלמנו (ב"י בשם רשב"א).

אפילו עובר על החרם.

סמ"ע: אבל המועל בחרמות ותקנות הקהילות אין לפוסלו לעדות, שאל"כ לא יוכשרו אחד מני אלף (ח' אגודה).

ה"ה מי שמסרב לכנוס לתקנות הקהל אף שמחויב לתת קנס לקהל לא נפסל (מהרי"ק).

נתיבות – ואם יש חרם על המס ואינו נותן כראוי, תלוי אם נפסל בשבועה להבא (מהרי"ק).

על החרם.

פ"ת(כנה"ג): המזכיר שם שמים לבטלה –

הר"מ איסרליס – פסול לעדות.

הרב נפתלי – יש מקום להכשירו.

ב. להבא.

סמ"ע: טעמו – שבועה שנשבע היתה דעתו לקיימו (ואינו משקר) רק שאח"כ לבו אנסו. שבזה אינו אסור מצד עצמו אלא שהוא אסור על עצמו בשבועה, ומפני זה לא יעיד שקר.

משא"כ בשבועה לשעבר שהשבועה עצמה יצאה לשקר.

להבא / לשעבר.

הש"ך(מ"ב): הלכה כהריב"ש שהכריע דנשבע שלא לאכול ואכל נפסל דקעביד מעשה, אבל נשבע לאכול ולא אכל שלא עשה מעשה לא נפסל. כ"כ נתיבות, ערוה"ש.

כנה"ג – מ"מ נפסל מדרבנן אף שלא עשה מעשה.

פ"ת(הרב מו"ה רוטנבורג): עדים שנשבעו לא לגלות לשום אדם דבר שידעו, ולבסוף העידו, מה דין עדים אלו ומה דין העדות?

ומסיק כיון שנשבעו בכולל (לשום אדם) ודאי השבועה חלה ואסורים להעיד אפילו לפני ב"ד, ולכן כיון שעברו על השבועה נפסלו לעדות.

ואע"פ שלפי הרא"ש על להבא שאין בו מעשה לא נפסל מ"מ לפי כנה"ג עובר על איסור דרבנן.

וכן אין לומר שלא נפסלו העדים כיון שחשבו שעושים מצווה, זה אינו. שהרי מעיקרא נשבעו ולא היה להם לעבור על השבועה ללא הוראת חכם. ול"ד לקוברי מתים שלא היה להם ספק שהוא מצווה.

ולעניין העדות עצמה – פשוט שהעדות נפסלה.

2. אינו נאמן לומר שוגג הייתי.

1. סנהדרין(כז.): "אל תשת רשע עד" אלו

הגזלנים ומועלין בשבועות.

שבועות(מד.): גבי כנגדו חשוד על השבועה –

אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא.

וליתני נמי שבועת בטוי?

כי קתני שבועה דכי משתבע לשקר משתבע, אבל שבועת ביטוי י"ל שבאמת נשבע.

ב. פרש"י: שבועת ביטוי – דלהבא (אוכל או

לא אוכל) י"ל שמתכוון לקיימו ואפילו עבר עליה שכפאו יצרו אינו חשוד על שבועת שקר.

כ"כ הר"ן(ר"ת), רא"ש, מרדכי(ר"י+תו"ס).

מרדכי(ראבי"ה, ריב"א).

א. אבל ר"ת – אף העובר על שבועת ביטוי פסול,

אלא דלא קמירי המשנה במידי דקושטא משתבע.

והראיה(כתובת פה). אותה אישה שנתחייבה שבועה בב"ד ואמרה בת רב חיסדא שהיא חשודה על השבועה והיפך רבא שבועה כנגדה.

ובה"ג גרס שאמרה בת רב חיסדא שאותה אישה נשבעה שלא לאכול ואכלה (אע"פ שיש לומר שאמת נשבעה שחשבה שלא לאכול).

סיכום: העובר על שבועת ביטוי (להבא).

רש"י – אינו נפסל שהתכוון לקיימו ולא נשבע לשקר.

כ"כ מרדכי(ראבי"ה, ריב"א), משרים +רא"ש[רי"ף], טור[רמב"ם], ה"ה[רשב"א, רמב"ן], ריב"ש[רמב"ן].

א. אבל ר"ת – נפסל.

כ"כ מרדכי(תוספת מור"ם), ריב"ש[רמב"ם], ראש, טור, ה"ה[רב האי].

ב. הריב"ש: מכריע.

נשבע שלא לאכול ואכל – כיון שעבר בקום ועשה וחייב מלקות, נפסל לעדות ולשבועה.

אבל נשבע לאכול ולא אכל – כיון שעבר בשב וא"ת אינו נפסל.

וכנ"ד הרמב"ם.

1א. וביטוי פסול.

סמ"ע: ביטוי – לשון הפסוק "או נפש כי תשבע לבטא בשפתיים להרע או להטיב", פירוש להרע שנשבע שלא לאכול, להטיב נשבע לאכול.

ערוה"ש: וכן העובר על שבועת העדות ופקדון פסול.

היה לי לשלם – לא נפסל (כשא"א לברר שהיה לו).
כ"כ כיו"ב הרשב"א.
הרש"ל – ה"ה בטוען שכחתי שלא נפסל.
אבל הרשב"א – נפסל ולא יכול לטעון שכחתי.
מ"מ הר"ן – ס"ל שאם העדות אינו קרוב יכול לטעון
שכחתי (וכה"ג מיירי הרש"ל).

או אנוס.

סמ"ע: נשבע שלא מחל לשמעון פתיחת החלון
לחצרו, ובאו עדים שסייע לשמעון בפתיחת החלון –
אף שמדינא אין יכול למחות דאמרינן מדסייע מחל,
מ"מ לא נפסל לשבועה דאפשר שלא מחל אף שסייע.

סמ"ע: שאל"כ אין לך חשוד אפילו בשבועת העדות,
דיכול לומר שכחתי (רשב"א).
ערוה"ש: אינו נאמן – אא"כ ב"ד משערים לפי
העניין שהיה שוגג או מוטעה.

שוגג או אנוס.

ש"ך: לא ידעתי, שלא יכול לטעון אנוס הייתי
אנוס.

ש"ך(רש"ל): דווקא שהיה מתחילה בשעת
השבועה אנוס אז אינו נאמן, אבל אם נשבע לשלם על
החוב לזמן הקצוב בשטר ועבר וטען אנוס הייתי שלא

לד - 1

טבח שיצתה נבילה או טריפה מתחת ידו - פסול לעדות (ועיין בי"ד

סימן קי"ט נתחבר לין זה).

שיצאת טריפה

וקשה: הרי כאן עובר על לאו "לפני עיור" שאין בו
מחלוקת ולא נפסל?
סמ"ע(פרישה) – דעת הרמב"ם והטור אם שחט
בהמות אחרים והכשיר בטריפה לא נפסל לעדות
(כמ"ש הב"י לבסוף) –
א. שי"ל שטעה וסבר שאינה טריפה
(שגג), שהרי אין אדם חוטא ולא לו.
ב. ואפילו עבר במזיד לא יעבור אלא
על לפני עיור, ומפני זה לא נחשב להעיד
שקר.
וכאן מיירי ששחט בהמת עצמו ונמצאת טריפה ולא
רצה להפסיד למוכרה **מפני חימוד** ממון, ולכן נפסל
לעדות (אע"פ שבעצמו לא אכל).
והט"ז – כתב הטור טעמו שהוא **כאוכל נבלות** לתאבון
משום חימוד ממון ולכן נפסל (אף בלא מלקות).

סנהדרין(כה.): ההוא טבחא דנפק טריפה
מתותי ידיה פסליה ר"נ ועבריה.
טור – שהוא אוכל נבילות לתאבון.
רמב"ם: טבח שבודק **לעצמו** ומוכר לאחרים
יצאת טריפה מתחת ידו – פסול.
טור – משמע שהבודק לאחרים אינו נפסל כיון שאין
לו הנאת ממון.
אבל הב"י – כל מי שיצא טריפה תחת ידו אף
שאינו בודק לעצמו, אלא שיש חילוק בענין החזרה
בתשובה:
בבודק לעצמו – לא נכשר עד שיצא למקום שאין
מכירים אותו וכו'
ובבודק לאחרים – כין שאין בה הנאת ממון לא בעי
כולי האי וסגי בתשובה.
מיהו אפשר – שבודק לאחרים לא נפסל כלל, כיון
שאינו לו הנאת ממון תולים בשוגג.
מיהו לפי הרשב"א – לא יכול לטעון שוגג הייתי.

לד - 2

1. **גנב, וכן גזלן, פסולים לעדות א. מעת שגנב או גזל, ואע"פ שהחזירו, עד שיעשו תשובה. ב. (וע"ל סעיף כ"ט) (מאמתי חזרתן).**
2. **החולק עם הגנב, אינו נפסל (ריב"ש סי' רס"ו).**
3. **(וע"ל סי' ל"ב הכופר בפקדון (או מלוה) אימת נפסל).**

1. גנב.

רדב"ז: הגונב מהגוי פסול מהתורה. **והמהריק"ש** – ול"נ להכשיר, דלא משמע לאינשי דאסור.

והפ"ת – אף הרדב"ז מכשיר מטעם זה כל שלא התרו בו תחילה והודיעוהו שיפסל מחמת זה.

א. אע"פ שהחזיר.

סמ"ע: **טור** – דוקא כשלא החזירו מעצמו אלא בכפיית ב"ד. כ"ד הרמ"א.

ואע"פ שבמלווי ריבית לא מהני החזרה לחוד כי אם יאסרו על עצמם המותר! ה"ד למי שרגיל בכך, אבל מי שגזל או עבירה כיו"ב פ"א והחזירו די בכך.

כ"כ ערוה"ש – כל שהחזיר מעצמו ולא הוחזק.

אלא שהב"ח – זה אינו, רק במוחזק לגנב, אבל מי שלא הוחזק גנב אלא פ"א אע"פ שהשיב כיון שהשיב הגניבה כשר לעדות ולשבועה.

[**נ"מ** בין הסמ"ע * ב"ח – החזירו בכפיה כשלא הוחזק:

לפי הב"ח – מהני.

לפי הטור והרמ"א – לא מהני, וכ"מ מהתו"ס.]

על שני קצה"ח: הסבר שיטות הטור והב"ח –

אדם שעבר עבירה צריך לתקן הן מצד "הגברא" והן מצד מה שגנב שצריך להחזיר. לפ"ז גנב אף שהחזיר לא תיקן עדיין את הגברא עד שיעשה תשובה.

לפי הטור והרמ"א – אם כשל רק פ"א לא קילקל הגברא ומספיק שישב הגזלה. אבל אם גנב הרבה פעמים צריך לתקן את הרגילות שקנה בנפשו. ולכן גם אם החזיר בכפיה לא תיקן.

ולפי הב"ח – בכפיית החזרה כבר תיקן לא רק את התוצאה אלא אף את האדם במעידה חד פעמית.

קצה"ח – לפי הב"ח, רועה שבאו עדים שאכל שני עזים, והוא טוען שכלל לא קיבלם לשמירה. כיון שיש עדים חייב שבועה, וכיון שהוא פסול לשבועה (בגלל

1. סנהדרין(כה): תנא – הוסיפו עליהם

הגזלנין. והרי הגזלנים פסולים מהתורה? מיירי בגזלנים דרבנן.

הטור: פסול מתורה – אע"פ שאינם בני מלקות (כיון שבני תשלומים הם) והיינו רשע בקרא "עד חמס" (ב"י – דכיון שחשודים על ממון יבואו להעיד שקר).

כ"פ הרמב"ם: ועוד יש רשעים שפסולים לעדות אע"פ שבני תשלומים הם ואינם בני מלקות, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, שנאמר "כי יקום עד חמס באיש", כגון הגנבים והחמסנים.

א. ואע"פ שהחזירו פסולים לעדות מעת שגנבו או גזלו.

והטור – ולמה לא יוכשרו אחר שהחזירו הממון? ואפשר שר"ל שהחזירו בכפיית ב"ד לכן פסול עד שישבו מעצמם.

והב"י – אף שהחזירו מעצמם לא נכשרים עד שיעשו תשובה כיון שחטאו בממון.

כ"ד הט"ז – שאפילו החזירו ברצון פסול הוא מדכתב קרא לעד חמס לחידוש שאע"פ שאינם בני מלקות פסולים הם.

בד"ה(רמב"ם): החוטף משכון מיד הלוח של ברשות ב"ד ה"ז גזלן אע"פ שהוא חייב לו, ואצ"ל אם נכנס לביתו ומשכנו. ונ"ל – שאינו נפסל בכך כיון שלא משמע לאינשי דהוי גזלן (כמ"ש הרמ"א סעיף כט).

2. **ריב"ש:** לא נפסל אלא הגנב עצמו ולא המקבל ממנו ולא החולק עמו.

3. **שו"ע(צב/ד):** התובע לחבירו מלוה שהלוהו

וכפר אע"פ שמביא עדים להכחישו אינו חשוד כל זמן שלא נשבע אבל הכופר בפקדון הוי חשוד אע"פ שלא נשבע והוא שיש עדים שראוהו בידו בשעה שכפר מיהו אם רוצה לשלם הפקדון אע"ג דעובר על לא תחמוד אינו נפסל. (הגהות מרדכי).

לרש"י – יש כה"ג שליח לדבר עבירה.
ולהתו"ס – אין שליח לדבר עבירה.
וא"כ הוי ספק ופסול.

כ"ד הנתיבות – דהשני לא מיקרי גזלן כיון שלא קנאו, מ"מ אם שינה ודאי הוי גזלן שע"י השינוי הוציאו מרשות בעליו והוי גזלה חדשה, או אם נשתמש בה הוי שואל שלא מדעת גזלן של הבעלים ונפסל, ה"ה אם אכלה.

ערוה"ש: מ"מ אם חולק עם הגנב תדיר לכו"ע פסול כיון שעושה העבירה מחמת חימוד ממון.

3. הכופר בפקדון או מלוה

פ"ת: מי שזייף שטר –

תח"ס – לזה שהוציא שובר על המלוה (שפרע המלוה), וניכר שנעשה בו זיוף, שהיה כתוב בו "חמישה" ומחק ה' וכתב "חמישים" – נפסל המזייף לעדות ולשבועה.

ול"נ – דאינו נפסל לשבועה ועדות.

והראיה כתובות(עו): באי שטרא ריעא לא מגבינן ביה. ופרש"י: ריעא – אימר זיופי זייף.

ופסק ר"ת ור"ח – שלא יגבה אלא בשבועה תחילה (אפילו שהוא עצמו זיופו אינו נפסל לשבועה).

ואע"פ שקי"ל כהרמב"ן – שאף בשבועה אינו גובה אותו ממון, מ"מ לכו"ע ל"פ שלא נפסל לא לעדות ולא לשבועה.

[סיכום: מי שזייף שטר –

תח"ס – נפסל לעדות ולשבועה.

פ"ת - לא נפסל]

שגזל) מהפכים השבועה לכנגדו וזה משלם. אע"פ שאח"כ כשמשיב הגזלה חוזר לכשרותו ל"א שעכשיו ישבע אלא קם דינא, וכנגדו נשבע ונוטל.
והעיקר כהרמ"א שאף בפ"א נפסל ולא מהני השבה על ידי כפיה.

2. החולק עם הגנב

קצה"ת: החולק עם הגנב אינו נפסל –

ריב"ש – טעמו, שאף אם היה שולחו לגנוב היה פטור, דאין שליח לדבר עבירה (פירוש הפיסול אינו על החזקת הגניבה אלא על פעולת הגניבה).

והקשה התומים – הרי פעולת החזקת הגניבה נמשכת והוי רשע דחמס שנפסל. ויתרה מזו אף בממון שהגיע אליו בהיתר כפקדון אם כופר בו נפסל לעדות?

וי"ל:

א. עצם ההשבה אף שהוא בכפיה מועילה (כהב"ח).

ב. מיירי שהבעלים התייאשו ואז אינו מחזיק ממון הבעלים.

ונ"ל שאין זה במשמעות הריב"ש, שהחולק עם הגנב אינו דומה לכופר בפקדון –

א. לעניין הקדשה ע"י הבעלים, שבפקדון יכול להקדיש שעדיין נקרא שלו, משא"כ בחפץ גנוב שלא יכול להקדיש אף שלא נתייאש ממנו.

ב. הגנב מבית הנפקד (שומר) משלם כפל, דנקרא מבית הבעלים. לאפוקי מגונב מהגנב.

ולכן גם בחולק עם הגנב דינו כגונב מהגנב ולא נקרא גזלן.

לסיכום: נראה כהרמ"א (ריב"ש) שהחולק עם הגנב לא נפסל ומיירי דלא ציוה לגנוב אלא שאחר כך חולק עמו.

מ"מ אם ציוה עליו לגנוב (גנבים בשותפות) ישנה מחלוקת רש"י*והתו"ס –

לד - ח

1. עד זומם, אע"פ שהזם בעדות ממון, ושילם, פסול מן התורה לכל

עדות. א. ומאימתי הוא נפסל, מעת שהעיד בב"ד, אע"פ שלא הזם על אותה עדות אלא לאחר כמה ימים.

1. ושילם

סמ"ע: קמ"ל שאע"פ שבתחילה עיוות בדבר שיש בו תשלומים ולבסוף גם שילם – אפ"ה נפסל. ק"ו אם מתחילה עיוות בדבר שאין בו תשלומים, כגון לגרום מיתה או מלקות לחבר דנפסל אע"פ שהזם לפני שנהרג חברו, כיון שמחשבתו היתה לרעה בדבר שאין בו תשלומים.

2. מעת שהעיד

טור: כגון שהעיד בניסן והזם בתשרי על אותה עדות, כל מה שיעיד מניסן ואילך פסול. **סמ"ע** – טעמו, שהרי בשעה שהעיד נעשה רשע.

1. רמב"ם: עד זומם אע"פ שהזם בעדות ממון

ושילם פסול מהתורה לכל עדות.

טור – ואיני יודע למה לא יוכשר אחר שהחזיר הממון?

ואפשר שר"ל כיון ששילמו בכפיית ב"ד פסולים עד שישלמו מעצמן.

וב"י – אף שהחזיר ברצון לא נכשר על ידי כך.

א. סנהדרין (כז): עד זומם –

אב"י – למפרע (משעת העדות) נפסל, דבעידנא דאסהיד רשע הוא, והתורה אמרה "אל תשת רשע עד".

ורבא – מאן ולהבא נפסל.

נ"מ: לעדויות שהעיד מעדות שהוזמה עד הזמה.

והילכתא כאב"י ביע"ל קג"ם.

לד - ט**1. הכל לפי הראיה:** אין עדי השטר נעשים זוממים עד שיאמרו

בב"ד: שטר זה בזמנו כתבנוהו ולא איחרנוהו. אבל אם לא אמרו כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בבבל ביום זה - השטר כשר והעדים כשרים, שאפשר שכתבוהו ואיחרוהו, וכשהיו בירושלים באחד באדר, כתבו שטר זה שם ואיחרו זמנו וכתבו זמנו בניסן.

2. ואם אמרו: בזמנו כתבנוהו, והזמנו, אם יש שם עדים שיודעים היום שחתמו על זה השטר, או עדים שראו זה השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני, כיון שהזמנו, א. נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר, שהעדים החתומים הרי הם כמי שנחקרה עדותן בבית דין בעת החתימה.

ב. אבל אם אין עדים שראו עדותן, ולא ראו השטר מקודם, אינם נפסלים אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידם, ואמרו: בזמנו כתבנוהו, דאיפשר שביום זה שהעידו בב"ד בו ביום חתמו על השטר שיש לו כמה שנים, והם שיקרו ואמרו: בזמנו כתבנו (ולא מפסידים לבני השטר מספקא) .

3. (עדים שחתמו על שטר מוקדם, כמזיד, פסולין לעדות) (המ"מ).

כ"פ הרי"ף, רמב"ם – אין עדי השטר נעשים,,, וכתבוהו זמנו בניסן.

ב"י – ועוד ראה ב"ב (קעא) שטר שזמנו שבת או י' תשרי (יוה"כ) עכ"ז שטר מאוחר הוא וכשר.

1. סנהדרין (לה): שטר שזמנו כתוב א' ניסן

ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על השטר זה, והלא אותו היום עמנו הייתם במקום פלוני – השטר כשר והעדים כשרים, חיישין שמא איחרוהו וכתבוהו.

סמ"ע: פירוש ושטר שזמנו מאוחר כשר הוא כשכתב בו (שמשעבד מה) דאקני. ודוקא בשטר הלוואה אבל בשטר מכר פסול הוא.

שאפשר.

ש"ך: דעת הרז"ה שבשטר לא מחייבים לעדים זוממים רק לפסול הגוף ולא הממון (כלומר אין לענוש העדים כאשר זמם, מ"מ העדים נפסלים). כ"ד הב"ח בהבנת הרז"ה ולא כמו שהבין הר"ן בדעת הרז"ה. ודינו (של הרז"ה) אמת שאין חולקים עליו. כ"כ הנהיבות.

2 א. כמי שנחקרה עודתן בב"ד.

סמ"ע: פירוש מה"ט נעשו רשעים מאותו זמן דהו"ל כאילו העיד אז, אבל לא מזמן החתימה בשטר כיון שלא יודעים מתי חתמו, שיתכן שחתמו מאוחר יותר.

ב. שיש כמה שנים.

סמ"ע: פירוש שהיה בידו שטר כתוב בלא חתימת עדים והיה מונח בידו כמה שנים, ועכשיו חתמו העדים דהו"ל זמן כתיבתו מוקדם לחתימתו.

שלהכשיר שטר אומרים שהוא מאוחר וממילא העדים כשרים וכן השטר.

הר"ן: והרז"ה חולק ע"ז שכתב – דבעדות ע"פ יש הזמה אבל לא בעדות שטר לעולם.

2. רמב"ם:

אמרו בזמנו כתבנוהו,,,,, כ"ד הרי"ף.

א. סנהדרין(כז.): אבי"ס"ל למפרע הוא נפסל והילכתא כוותיה ביע"ל קג"ם.

ד"מ(רשב"א): מי ששכר עדים שיעידו בו אינם נפסלים כ"ז שלא העידו.

ערוה"ש – ואף שקיבלו שכר כל שלא העידו אינם נפסלים, שהרי יכולים לחזור בהם, שמחשבה רעה אינה מצטרפת למעשה.

1. עד שיאמרו בב"ד.

ש"ך: ה"ה אם כתבו בשטר שזמנו כתבוהו. וכ"ה בר"ן.

שאפשר שכתבוהו ואחרוהו.

לד - י

1. המלוה ברבית - פסול. אחד המלוה ואחד הלוה, אם ברבית קצוצה - פסולים מן התורה, ואם ברבית מדרבנן - פסולים מדבריהם.

א. הגה: וי"א דכחזק רבית אינו נפסל חלל המלוה ולל הלוה (נמ"י). ועיין צי"ד סימן קס"א.

הרא"ש(ר"י): מסתפק, לכן יש להכשיר כיון "דלא תשימון עליו נשך" משמע לאנשי רק במלוה ולוה ולא בערב ועדים. כ"כ מדרכי(ר' יואל) – להכשיר העדים. כ"ד הנמ"י.

1. ואחד הלוה.

ש"ך: משמע שהערב והעדים כשרים (שלא משמע להם שהו איסור). וכ"מ מהב"י.

ות' חו"י – ודוקא שאינם לפנינו אז תולים שהם שוגגים, אבל אם הם לפנינו שואלים אותם ואם אינם

1. סנהדרין(כה.): אמר רבא – לוה ברבית פסול לעדות.

והתנן – המלוה ברבית פסול לעדות? מילוה הבאה ברבית.

ב"י – כלומר בין לוה או מלוה נפסלים, שגם הלוה מחמד ממון שצריך למעות עובר על לאו לא תשיך.

א. ונמ"י: הלוה לא נפסל אלא מדרבנן אף שעובר איסור דאורייתא, דלא משמע לאינשי איסורא רק למלוה שיש לו ריווח ולא ללוה שמפסיד.

ובאבק רבית אף מדרבנן לא נפסל הלוה, ורק המלוה שקיבל הריבית נפסל מדרבנן.

דין ערב והעדים.

ערוה"ש(גמ שם): לזה שהעיד על המלוה שהלוה לו בריבית ויש עוד אחר עמו מצטרפים לפוסלו, ואע"פ שאין אדם משים עצמו רשע ואינו נאמן לגבי עצמו מ"מ פלגינן דיבורא ונאמן לגבי המלוה ולא לעצמו.

א. אלא המלוה.

ח' רעק"א: ולפ"ז בדאורייתא נפסל הלוה רק מדרבנן (תו"ס).

ש"ך: והעדים והערב אף שעוברים איסור דאורייתא אינם נפסלים מדלא משמע לאינשי דעברי איסור.

ריש סימן ק"ס.

שו"ע(קס"א): צריך לזהר בריבית וכמה לאוין נאמרו בו ואפי' הלוה הנותנו והערב והעדים עוברים:

הגה והא דלוה עובר דוקא בריבית דאורייתא אבל בריבית דרבנן אינו עובר אלא משום לפני עור וגו' (ר"ן, נמ"י, ר"י).

משיבים שהם שוגגים לא טוענים להם, וכמו בקוברי מתים (ס"ד).

מל"מ – אם העדים החותמים יודעים שיש איסור בדבר נפסלים לכו"ע.

פ"ת(ת' חו"י): יש להסתפק אם העדים עצמם אמרו ידענו שיש איסור ואעפ"כ חתמנו: **מי נימא** אין אדם משים עצמו רשע, **או דילמא** ל"ד דשאני היכא שהוא מהוה האיסור דאז אינו נאמן, אבל היכא שראינו האיסור בעינינו אלא שתולים דשוגג הוא, אז כשאמר שעשה האיסור בידיעה נאמן.

מ"מ ספר ארעא דרבנן – אף שהוא לא מהוה האיסור י"ל אין אדם משים עצמו רשע. וכ"מ מהתו"ס.

כ"כ ברכ"י [רשב"א, ר"ן], רעק"א.

ח' רעק"א(מל"מ): אפילו קודם נתינת הריבית פסול אף הלוה.

כ"כ פ"ת(פוסקים).

ופ"ת(ת' חו"י) – לא נפסל הלוה עד שיתן הריבית.

פסולים מהתורה.

ערוה"ש: אף שריבית קצוצה אין חיוב מלקות (שניתן להישבון) מ"מ כיון שהוא הנאת ממון אין צריך חיוב מלקות לפסול לעדות (ב"י).

פסולים מדרבנן.

לד - יא

המלוה מעות יתומים, אפילו בריבית קצוצה - לא נפסל, משום דסבר מצוה קא עבידנא להרויח נכסי היתומים.

בד"ה – ואפילו במקום שאין מנהג כזה לא נפסל משום דסבר שמצוה עושה.

כ"פ הרשב"א – אפילו מלוה מעות יתומים בריבית קצוצה לא נפסל בכך.

1. מצוה קעבידנא.

סמ"ע: ונלמד כן מדין קוברי מת ביו"ט ראשון (לע"ל ס"ד).

מרדכי(הר"מ): אפוטרופוס שהלוה מעות יתומים בריבית קצוצה, אם יש עדים בדבר נפסל לעדות ולשבועה עד שיחזור חזרה גמורה, שהרי הוא עצמו הלוה בריבית ול"ד לעדים שחתמו על שטר ריבית.

אבל אם אין עדים אלא שהוא עצמו הודה כשר, שאין אדם משים עצמו רשע.

ובתשובת מהרי"ל – עכשיו נתפשט המנהג להלוות מעות יתומים אפילו בריבית קצוצה, ואע"ג שלא כדין עבדי מ"מ אין לפסול האפוטרופוס שהלוה, דכיון דעשה כמנהג סבר מצוה עבידנא ולא נפסל.

לד - יב

1. ת' השרב"א: עד החתום בשטר, שמת, והעידו עליו שהלוח לישראל ברבית קצוצה, אם הוא מפורסם שהוא אפוטרופוס או סנטר של עובד כוכבים, תולין דשל עובד כוכבים הלוח ברבית. וכן אם הוא אפוטרופוס ליתומים, תולים בשל יתומים (והשטר שהוא חתום בו כשר). אבל באינו מפורסם, אין תולים בכך, עד שיתברר.
2. ריב"ע: אם העידו על אדם שמוחזק בכשרות שהלוח ברבית, לא נפסל, שתולים לומר בדרך שאין בו איסור הלוח, או שהיה טועה וסבור שאין איסור בדרך ההוא.

אא"כ כשיש לתלות המעשה שעשו בהיתר או שלא ידעו מהאיסור שאז לא נפסלים.

2. או שטועה בדבר.

סמ"ע: ול"ד למ"ש הרמ"א (סעיף ג) שאינו נאמן לומר שוגג הייתי להכשיר עצמו! דשאני התם שאיסור שבועה הוא ידוע לכל, משא"כ באומר סברתי שאין איסור בדבר.

שהיה טועה.

נתיבות(או"ת): היינו בדבר שאפשר שאינו יודע כי אין איסורו מפורסם.

1. ת' השרב"א: על החתום בשטר,,

אבל אינו מפורסם אין תולים בכך עד שיתברר. והראיה סנהדרין(כה). לדידי אוזיף בריבית,, לא תלין ריבית של גוי או של יתומים.

1. אם הוא מפורסם.

ערוה"ש: עדים נפסלים אפילו שלא בפניהם, ואפילו מתו והעידו עליהם שני עדים שעברו עבירה שבה נפסלים נפסלה עדותן והשטרות שחתמו נפסלו מאז העבירה.

לד - יג

0. ראמ"ט: העובר על גזל של דבריהם, פסול מדבריהם.

1. ביצד: א. (כגון סגזל מציאת חרץ שוטה וקטן לו) (טור) ב. החמסנים, והם הלוקחים קרקע או מטלטלים שלא ברצון הבעלים, אע"פ שנותנים הדמים.
2. וכן הרועים; א. אחד רועי בהמה דקה, ואחד רועי בהמה גסה א. של עצמם - הרי הם פסולים, שחזקתן פושטים ידיהם בגזל ומניחים בהמתן לרעות בשדות ובפרדסים של אחרים.

ב. ב"ק(סה.): חמסן יהיב דמי, גזלן לא יהיב דמי.

2. (שם): הוסיפו עליהם רועים,,.

מעיקרא סבור אקראי בעלמא, כיון דחזו דקא מכווני ושדו לכתחילה גזרו בהו רבנן.

א. אמר רבא - אחד רועה בהמה גסה או דקה.

1. סנהדרין(כה): תנא - הוסיפו עליהם הגזלנין והחמסנין.

גזלנין דאורייתא נינהו? בגזלן דרבנן.

א. (שם): בגזלן דרבנן - כגון הגוזל מציאת חש"ו. מעיקרא סבור חש"ו לא שכיח א"נ מפני דרכי שלום בעלמא, כיון דחזו דסוף סוף ממונא שקלי פסלינהו מדרבנן.

ב. שלא ברצון בעלים.

סמ"ע: שכל הנותן דמים אינו עובר על לא תחמוד, כי לא תחמוד בלא דמי משמע, וכן האמת (תו"ס).
והתומים – זה סותר לשו"ע (שנט"י) שאף בדמים עובר על לאו שלא תחמוד.

2. בהמה דקה או גסה.

סמ"ע: **טור(ת"ט)** – ולגדל בהמה דקה (בבית סגור) אסור שדרכן לקפוץ ולצאת, אבל גסה מותר.
 אבל כשרועה בשדה אין חילוק בין גסה לדקה.

ב. א"ר יהודה – סתם רועה פסול, סתם גבאי כשר.

ב"מ(ה:): סתם רועה פסול – דוקא רועה בהמות שלו, אבל של אחרים סתמו כשר, שאל"כ איך אנו מוסרים בהמותינו לרועים ולא חוששים על "לפני עיוור". אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו.
 כ"כ הרי"ף, רא"ש, משרים.

פרש"י: **סתם רועה** – שעדיין לא ראינוהו רועה בהמות בשדות אחרים.

1. שגזל מציאת חש"ו

סמ"ע: וגזילה זו מדרבן משום דרכי שלום, ודוקא במציאה שאין דעת אחרים מקנה להם.

לד - יד

1. ראמ"ט: **המוכסים, סתמם פסולים, מפני שחזקתן ליקח יותר מהקצוב להם בדין המלכות. אבל גבאי מנת המלך, סתמם כשרים. ואם נודע שלקחו אפילו פעם אחת יותר מהראוי להם לגבות, פסולים.**

2. הגה: י"א דפירוש מוכסים, שגובה המכס לפי אומד הדעת ואין בדבר קצבה, לפיכך מסתמא פסול, למסתמא נושאים פנים למקלת בני אדם ומכבידים על אחרים, **א.** ולכן שמאי העיר שמטילין מס על בני העיר לפי אומד הדעת, כריכין ליזהר שלא יחניפו לאחד וכבידו על האחר, שלא יפסלו לעדות ולשבעה (הגהות אשירי).

2. הג"א(ר"ח): פיסול המוכסים אינו בגלל

שלוקחים יותר מהקצוב שא"כ היו הגבאים ג"כ פסולים, אלא שיש עליהם לקחת כו"כ מס מהיהודים והם נושאים פנים למקצתם ומכבידים על מקצתם יותר מן הראוי נמצאו גזלנים ופסולים.
א. לפיכך צריכים ראשי הקהל להיזהר כשמשמיים מס מאומד הדעת כ"א לפי ממונו שלא יחניפו לאוהב ויכבדו לשונא שלא יפסלו (מאו"ז).

ב"י: משמע לי –

דגבאי – מי שגובה מנת המלך שכרו קצוב וידוע כו"כ לשנה, לפיכך סתמו כשר עד שיוודע.
ומוכס – שקונה מנת המלך כו"כ לשנה והוא גובה לעצמו, לפיכך חשוב לקחת יותר ממה שציוה המלך.

1. סנהדרין(כה:): הוסיפו עליהם,, הגבאים

והמוכסים. מעיקרא סבור מאי דקיץ להו שקלי, כיון דחזי דשקלי יתירא פסלי להו.

א"ר יהודה – סתם רועה פסול, סתם גבאי כשר.

פרש"י: **גבאים** – ממונה המלך הגוי לגבות מס המלך וכרגא (מס גולגולת) וארנונא מישראל חבריהם.

סתם גבאי כשר – עד שישמענו שנוטל יותר.

רמב"ם: וסתם מוכס פסול.

תו"ס: סתם גבאי כשר – פרש"י מה שהוסיפו הגבאים והמוכסים כשראינו שלקחו יותר קמ"ל שאף שהחזירו פסולים, שלא יודעים למי להחזיר ועוד שכ"ז שעוסקים במלאכתן יחזרו לקלקולם.

מוכס – גובה לעצמו (ונותן למלך מס קבוע), לכן הוא נחשד אפילו סתמא כיון שאין עליו פיקוח מלכות אם לוקח יותר.

אבל גבאי שהמלך מאמינו להביא לו כל מה שיטול ויש עליו מורא מלכות אינו חשוד.

אפילו פ"א.

סמ"ע: היינו שידענו שלקח פ"א, אמרינן סתמא לקח הרבה פעמים ולכן נפסל, אבל אם ידוע לנו שלקח רק פ"א אין לפוסלו מספק.

יותר מהראוי

סמ"ע(תו"ס): ואפילו החזירו מה שלקחו יותר – פסולים כ"ז שעוסקים באותו עניין, שיש לחוש לסורן. ועוד שמסתמא לא יודעים ממי לקחו שיחזירו.

1. מוכס גבאי.

סמ"ע: החילוק בין מוכס לגבאי (שלא כפירוש הב"י)

מוכס – גובה לפי הסחורה או הממון של האדם דברים שאינם ידועים לכל, ולכן יכול בקלות ליטול יותר באין מרגיש, מש"ה סתמן פסולים.

וגבאי – שגובה לפי גולגלות או משדות ובתים בשווה והוא דבר גלוי ובקושי יכול ליטול יותר מקציצתו, לפיכך סתמן כשרים.

והט"ז – פירוש גבאי ומוכס

לד - טו

1. אריס שלקח דבר מועט מהפירות שבכרי ביומי ניסן ויומי תשרי קודם שתגמור מלאכתו, א. (ויץ לומרים בדבר שנגמר מלאכתו) (טור) אעפ"י שלקח שלא מדעת בעל השדה - אינו גנב, וכשר לעדות, שאין בעל השדה מקפיד עליו, וכן כל כיוצא בזה.

אבל גירסת הרי"ף – בדבר שלא נגמרה מלאכתו. כ"כ הרמב"ם. **ב"י:** וטעמם דכ"ז שלא נגמרה מלאכתו מורה ואמר, כיון שאני עוסק במלאכה מותר לי לקחת דבר מועט, משא"כ כשנגמרה.

1. קודם שתגמר.

סמ"ע: שאז מורה היתר שאכלו בטרחת עבודתו ואינו כגזלן להעיד עדות שקר.

א. וי"א בדבר שנגמרה מלאכתו.

סמ"ע: שאז מורה היתר שהרי התורה התירה לפועל לאכול בדבר שנגמרה מלאכתו.

1. סנהדרין(כו:): אר"נ – גנב ניסן וגנב תשרי

לא שמיה גנב.

ה"מ באריסא ודבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו. איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי ופסליה, וחד גנב קיבורא דאהיני ופסלי.

פרש"י: ניסן – זמן קציר.

תשרי – זמן בציר ואסיף.

באריסא – דטרח בה ומורה היתר.

שנגמרה מלאכתו – דמשוי נפשיה כפועל ומורה היתרא סבר דלא קפיד.

איכר – אינו אריס ואינו חולק בפירות.

בדבר שנגמרה מלאכתו.

א. כן גירסת הרא"ש, עיטור, טור, סמ"ג.

לד - טז

1. הכף הראש"ט: מפריחי יונים (פי' שמלמדים אותם להביא יונים משובך הזולת)

בישוב, פסולים, מפני שחזקתן שגוזלים יונים של אחרים. א. וכן סוחרי שביעית, והם בני אדם שיושבים בטלים, וכיון שבאה שביעית פושטים ידיהם ומתחילים לישא וליתן בפירות, שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהן סחורה.

2. וכן משחק בקוביא, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא, הואיל ואינו עוסק בישובו של עולם, הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל.

א. ולא אקוביא בלבד אמרו, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי רמונים; וכן לא יונים בלבד אמרו, אלא אפילו במשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומרים: כל הקודם את חבירו או כל הנוצח את חבירו יטול בעליו שניהם, וכל כיוצא בשחוק זה. והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה, הרי זה פסול. וכל אלו, פסולים מדבריהם.

וס"ל להטור: כמאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון (משחק בקוביא) וכ"ש ארא משום גזל. וכ"ד הרמב"ם.

1. מפריחי יונים בישוב.

סמ"ע: המחבר (רמב"ם) הביא שני הפירושים (א). משחק בקוביא, (ב). משום אבק גזל. לכן לעניין גזל כתב דוקא **בישוב** לאפוקי מדבר שהוא הפקר

והמשחק ביונים משום קוביא, אינו נפסל אא"כ אין לו מלאכה אחרת דמסתמא אוכל ממעות שחוק זה.

2. שאוכל מהקוביא שהוא אבק גזל

סמ"ע: טעם הפיסול במשחק בקוביא - לפי הרמב"ם - משום אבק גזל כיון שאין חברו מקנה לו קניין גמור. מ"מ לא נפסל בזה כיון שאינו רק אבק גזל אא"כ יש לו הנאת הגוף מזה. ולכן אם יש לו אומנות אחרת מסתמא אינו אוכל ממעות אלו ולא נפסל.

ולפ"ז אף שיש לו אומנות אחרת כל שאינו מספיק כדי פרנסתו שנמצא מתפרנס ממעות השחוק פסול. וכן הפוך אף שאין לו אומנות אחרת כל שיש לו ממון להתפרנס ממנו אינו נפסל.

אבל לטעם רש"י - שהפסול הוא מפני שאין לו מלאכה אינו יודע כמה קשה לבנ"א במעות ומחיייתם.

סנהדרין (כ"ד:): אלו הם הפסולים, המשחקים בקוביא ומלוי בריבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית.

א"ר יהודה - אמתי בזמן שאין להם אומנות אלא הוא, אבל יש להם אומנות שלא הוא כשרים.

וס"ל להרמב"ם: שרבי יהודה קאי רק על משחקים בקוביא ובכללם מפריחי יונים (שאז רק כשאין להם אומנות אחרת פסולים) אבל השאר נפסלים מחמת גזל או משום סוחרי פירות שביעית. ולכן אלו שנפסלים מחמת שאינם עוסקים בישובו של עולם (משחקי קוביא וכו') בעין שלא יהא להם אומנות אחרת אלא הוא.

וכן דעת הטור - משחקי קוביא ודומיהם בעין דוקא שאין להם אומנות אחרת אלא הוא, שאז אין עוסקים ביישובו של עולם לידע כמה טורח האדם אחר הממון ונקל בעניו להעיד שקר להפסיד ממון חברו.

אבל השאר פסולים אף שיש להם אומנות אחרת.

(שם): משחק בקוביא מאי עביד ?

רמי בר חמא - הוי אסמכתא ואסמכתא לא קניא **רב ששת** - לא הוי אסמכתא, אלא לפי שאין עוסקים ביישובו של עולם.

א"ב: דגמר אומנות אחרת.

(שם): מפריחי יונים -

הכא תרגימו - אי תקדמיה יונך ליון (תחרות). ר' חמא בר אשעיא - ארא (מלמד להביא יונים אחרים, ויש בו משום גזל).

פסול	כשר	אין לו אומנות אבל יש לו ממון

לפ"ז בשנהם איפכא – כל שיש לו אומנות אחרת אפילו כלשהו לא נפסל, וכל שאין לו אומנות אחרת אף שיש לו ממון נפסל.

והט"ז: בדעת הרמב"ם -

ס"ל שקוביא אסור משום אבק גזל ולא משום אסמכתא (כרב ששת).

ובמפריחי יונים ס"ל כמ"ד ארא, ולפ"ז -

א. משחק בקוביא – הוי אבק גזל, ולא נפסל משום כך לבד. מ"מ כשבנוסף אין לו אומנות אחרת שחזקתו אוכל מאבק גזל נפסל.

ב. ארא – הוי גזל גמור דרבנן, לפיכך פסול אף בלא אכילה (אף שיש לו אומנות אחרת).

סיכום: טעם פיסול כשאין לו אומנות אחרת.

רמב"ם – לפי שאז אוכל ממצות המשחק וגופו גדל מזה חשדו אותו שיעיד שקר.

רש"י – כיון שאינו מכיר בקושי הפרנסה ויבוא להעיד שקר.

נפקא מניה	רמב"ם	רש"י
יש לו אומנות כלשהי, אך לא מספיק לו	פסול	כשר

לד - יז

1. מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ - הרי זה בחזקת

רשע ופסול לעדות מדבריהם.

2. לפיכך אין מוסרים עדות לעם הארץ, ואין מקבלים ממנו עדות, אלא אם כן הוחזק שעוסק במצות ובגמילות חסדים ונוהג בדרכי הישרים ויש בו דרך ארץ, אף על פי שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה.

3. ראמ"ט: נמצאת אומר:

כל ת"ח בחזקת כשר, עד שיפסל.

וכל עם הארץ בחזקת שהוא פסול, עד שיחזק שהולך בדרכי הישרים.

וכל מי שמקבל עדות ע"ה קודם שתהיה לו חזקה זו, או קודם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג במצות ובדרך ארץ - הרי זה הדיוט, ועתיד ליתן את הדין, שהרי מאבד ממנו של ישראל על פי רשעים (טור בשם הרמב"ם).

ב"י – אין מקבלים ממנו לפי שאינו יודע לכוון.

וקשה: חגיגה (כב.) כמאן מקבלים האידנא עדות מע"ה? כרבי יוסי שלא יאה כ"א הולך ובונה במה לעצמו.

משמע שמקבלים עדות מע"ה?

✓רי"ף – הא דחגיגה דמקבלים האידנא מיירי שישנו בדרך ארץ (ובמצות) והא דפסחים שאין מקבלים מיירי שאינו בדרך ארץ. וכן דעת רמב"ם.

1. קידושין(מ:): כל מי שאינו לא במקרא ולא

במשנה ולא בדרך ארץ – אינו מן הישוב.

א"ר יוחנן – ופסול לעדות.

רמב"ם: טעמו – שכל מי שירד כל כך חזקתו שעובר על רוב עבירות שיבואו לידו ופסול לעדות מדבריהם.

2. פסחים(מט:): ע"ה אין מוסרים לו עדות, ואין

מקבלים ממנו עדות (לזמן אותו להעיד ולשמוע).

לא במקרא ולא במשנה.**סמ"ע:** פירוש שאינו בשום אחד מהם.

ומסיים הרמב"ם בטעמו – שכל שירד לכך חזקתו שעובר על רוב העבירות, לפיכך בעינן שיהיה מוחזק שהוא בר מצוות.

ה"ז בחזקת רשע.

סמ"ע: העיקר שצ"ל בר מצוה והולך בדרך ישרים. וכשהוא ע"ה אינו בר מצוות, שלא ע"ה חסיד.

וג' עניינים הם:

- א. מי שאינו בשלושתם (מקרא, משנה, ד"א) – פסול לגמרי.
- ב. ישנו בשלושתם אף שאין ידוע במצות – כשר, דחזקתו שעוסק במצוות.
- ג. סתמא, בזה אין מוסרים לו אא"כ ידוע שהוא מוחזק במצוות וד"א.

רש"י – שנהם בע"ה שאינו במקרא ובמשנה וד"א ומצוות, ופליגי אהדדי.

וכל כה"ג נהי דכשר לעדות מ"מ לכתחילה אין מקבלים ממנו, והאידנא שמקבלים סומכים כל רבי יוסי.

והרא"ש – בשני המקומות פסולים לעדות (שאף אינם בד"א) אלא שהאידנא יש לנו לחוש לרבי יוסי. **ב"י:** ויש נ"מ בין הרי"ף והרמב"ם להרא"ש בע"ה שאינו בדרך ארץ ובמצות –

להרא"ש – האידנא יש לקבלם.

להרי"ף והרמב"ם – אין לקבלם.

ואפשר שאף הרא"ש מודה לרמב"ם לפי שאינו פוסק להלכה כרבי יוסי.

1. ולא בדרך ארץ.

ערוה"ש: דהיינו איזה מלאכה או משא ומתן, ואם הולך בטל ה"ז בחזקת רשע ופסול לעדות מדרבנן.

לד – יח

- 1. הבזויים, פסולים לעדות מדבריהם; והם האנשים שהולכים ואוכלים בשוק בפני כל העם, וכגון אלו שהולכים ערומים בשוק בעת שהם עסוקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו, שאין מקפידים על הבושת, שכל אלו חשובים ככלב ואין מקפידים על עדות שקר**
- 2. ומכלל אלו המקבלים צדקה מהעובדי כוכבים בפרהסיא, אע"פ שאפשר להם שיזונו בצנעא מבזים עצמם ואינם חוששים, כל אלו פסולים מדבריהם.**

ור"ת – שאוכל בשוק סעודת פת דגנאי יותר.

והרא"ש – היינו בקובע סעודתו בשוק.

ב"י: דעת הרמב"ם שהפיסול כשאוכל בשוק בפני כל העם, אבל בפני קצת עוברים ושבים לא נפסל, כ"מ מהירושלמי.

שכן כתב הרמב"ם: הבזויים פסולים,,, בפני כל העם.

א. וכגון אלו שהולכים ערומים, ...

2. סנהדרין(כו): אר"נ – אוכלי דבר אחר

(מקלי צדקה מהגוי) פסולים לעדות, ה"מ בפרהסיא אבל בצנעא לא. ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא

1. קידושין(מ:): ת"ר – האוכל בשוק ה"ז דומה לכלב.

וי"א – פסול לעדות.

פרש"י: האוכל בשוק – הואיל ואינו מקפיד על כבודו איו בוש לזלזל בעצמו וליפסל.

תו"ס: קשה מירושלמי – אין שבח לת"ח לאכול בשוק. משמע דלאחר אין קפידא ?

פר"ח – הב"ע שחוטף פחות מש"פ ואוכל או חוטף בדבר שאין מקפיד עליו (שאין בזה חשש גזל).

הרב אליהו – מיירי שהולך אצל חנווני וטועם משל כולם מעט כאילו רוצה לקנות.

סמ"ע: אבל כשאנו בפני כל העם גנאי הוא לת"ח אבל אין אדם נפסל בכך.

א . אינם מקפידים על הבושת.

סמ"ע: וחיישינן נמי שיעידו שקר ולא יחששו שיוודע הדבר (רש"י).

דאפשר לו לזון בצנעא ומבזה עצמו אבל לא אפשר לו חיותא הוא.

1. בשוק בפני כל העם.

לד - יח²

הגה: 1. כל מי שנוטל שכר להעיד – עדותו בטלה, כמו הנוטל שכר לדון, כמו שנתבאר לעיל סימן ט' סעיף ה'. **א .** ואינו כריכים הכרזה, אלא הדין והעדות בטל מעלמו.

ב . ואם החזיר הממון – דינו ועדותו קיימים, שאין זה כשאר פסולים שצריכין הכרזה ותשובה, אלא קנס הנסוקו חכמים שיתבטלו מעשיו כל זמן שנוטל שכר (ר"ן ס"פ האיש מקדש)

2. וכל זה בעדים שכבר ראו המעשה ומחויבים להעיד, כמו שאדם מחויב לדון בין אדם לחבירו. אבל מי שאינו מחויב להעיד, ונוטל שכר לילך ולראות הענין שיהיה עד – מותר (ב"י סימן כ"ח בשם רשב"א).

3. דיון שדן כבר, ובא הבעל דין ליתן לו מתנה על שהפך בזכותו – אסור לו לקבל. (כן משמע מאשירי).

4. כל מה שאדם מעיד לסיבת יסורין ויראה – אין בו ממש (מהרי"ק שורש ס"ח).

ב . מיהו אם החזיר הממון דינו ועדותו קיימים, שאין זה כשאר פסול שצריך הכרזה ותשובה, אלא קנס שקנסו חכמים לבטל מעשיו כ"ז שנוטל שכר.

2. **רשב"א:** ודוקא בעדים שכבר נעשו עדים והם מצווים להעיד ולא רצו להעיד אלא בשכר, אבל מי שאינו מחויב להעיד ונוטל שכר ללכת לראות עדות להעיד אינו בדין זה.

1. נוטל שכר להעיד.

סמ"ע: בכורות(כט.) ונלמד מהכתוב "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציוני ה' אלוקי", מה אני נצטוויתי בחינם שלא נתתי לו שכר, אף אתם נצטוויתם ממני בחינם שלא נתתם לי שכר, וכן תעשו לדורות (מהג"א).

עדותו בטלה.

קצה"ח: הנוטל שכר להעיד עדותו בטלה –

1. **בכורות(כט.):** משנה – הנוטל שכר לדון דינו בטלים, להעיד עדותו בטלה.

שו"ע(ט/ה): הנוטל שכר לדון, כל דיניו שדן, בטלים, אא"כ ידוע שלא נטל בהם שכר. ואם אינו נוטל אלא שכר בטלתו, מותר, והוא שיהיה ניכר לכל שאינו נוטל אלא שכר בטלתו, כגון שיש לו מלאכה ידועה לעשות בשעה שיש לו לדון, אומר לבעלי הדין: תנו לי שכר פעולה של אותה מלאכה שאתבטל ממנה, והוא שיקבל משניהם בשווה;

אבל אם אינו ניכר, כגון (שאין לו מלאכה ידועה אלא) שאומר: שמא יזדמן לי שכר בקניית סחורה וסרסרות, ובשביל זה מבקש שכר, אסור (עי"ל סימן ל"ד סעיף י"ח).

א . רמב"ן: ואינו צריך הכרזה שהוא פסול, אלא מעצמו הוא בטל.

נתיבות: ודוקא שנוטל משני צדדים, שאם נוטל רק מצד א' פסול משום נוגע, ואפילו החזיר השכר אחר שהעיד פסול, משא"כ כשנוטל משני צדדים כשר כשהחזיר.

3. דיין שדן כבר.

סמ"ע: וקשה מסנהדרין (כו.) בר חמא קטל גברא, רצה ריש גלותא לסמות עניו. רב פפא היפך בזכותו. קם בר חמא וקיבל עליו לשלם מס של ר"פ לכל השנים.

איך קיבל רב פפא זאת מבר חמא ?

הרא"ש – דוקא בפטירת מס שרי לקבל שום שבלא"ה ר"פ היה פטור ממס כדין ת"ח.

והפ"ת (התשב"ץ) – דוקא לדיין אסור אבל מי שמלמד לפני הדיין זכות יכול לקבל ממנו מתנות.

פ"ת (פילפולא חריפא): מכאן משמע ששוחד אסור אף בדבר שאין דין תורה ממש אלא דרך קנס בעלמא (כגון הריש גלותא, אלא שהיה זה דרך פטור). ולכן נאמני הקהל אע"פ שאין דיניהם דין תורה, יזהרו מלקבל מתנות על דיניהם.

אסור לו לקבל.

פ"ת (תפארת יעקב): והביא הרמ"א הלכה זו כאן להשמיענו שדוקא דיין אסור לקבל מתנה ממי שהיפך בזכותו שנראה כשוחד מאוחר, אבל עד לאחר שהעיד אם נתן לו בע"ד מתנה אפשר שמותר, דלגבי עדות לא שייך שוחד מאוחר.

אסור לו לקבל.

ח' רעק"א: ונ"ל שדינו כדין רבית מאוחרת (יו"ד קסו) שהוא דוקא באומר לו שנותן לו בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו.

4. לסיבת יסורים.

נתיבות: ומיירי שבאו אח"כ עדים אחרים והעידו שהראשונים העידו מחמת אונס, ואז הוי תרי ותרי שלא מוציאים ממון.

אבל עדים ראשונים עצמם לא נאמנים לומר שהיה אונס.

ת' מהריב"ל: נסתפק אם הפסול הוא מהתורה או מדרבנן, וזה תלוי בטעם פיסול נוגע – **האם** הכסף גורם לו לשנות עדותו (כעין שוחד) ובגלל זה ישקר, וא"כ פסול מהתורה (ואף שיחזיר הכסף שם שקרן עליו).

או שמא כשמעיד בשביל כסף נקרא שמעיד על עצמו וה"ו דומה לקרוב שהוא גזרת הכתוב ואינם חשודים לשקר ופסולים מדרבנן (ולכן כשיחזיר הכסף שנעשה רחוק כשר להעיד).

ונ"ל – כלשון אחרון שהינו פסול מטעם קרוב (שלא כהע"ש) ופסול רק מדרבנן.

ולפ"ז קשה – שאם נוגע פסול משום קרוב, למה נאמן לחוב עצמו (הודאת בע"ד) שהרי קרוב פסול בין לזכות בין לחוב ?

ואפשר שנאמן במיגו דיכול לתת מתנה, כמו שהאב נאמן להכיר את בנו זה כבכור במיגו שיכול לתת לו מתנה מחיים.

אלא דקשה שאם יש עדים ל"א מיגו במקום עדים ?

לכן נראה: שכל דיני פיסול כגון קרוב הוא דוקא כשמעיד לאחרים, אבל לעצמו לא שייך עדות אלא **נאמנות**, וכגון מודה במקצת שנאמן שהודאת בע"ד כמאה עדים, וכמו שהאמינה התורה בשני עדים על אחרים, כן האמינה התורה לכל אדם על עצמו אע"פ שהוא עד א' וקרוב לעצמו. משא"כ לזכות שבא להעיד על אחרים (שהוא חובה להם) מש"ה אינו נאמן.

ובשו"א אנפשיה חתיכה דאיסורא שנאמן –

י"א – שהוא מתורת נדר, מ"מ מהרי"ט דחה זה שא"כ מהני ביה שאלה כמו נדר.

ולפי דרכנו – הוא מדין נאמנות, שהוא נאמן על עצמו אפילו באיסורים.

2. שכר לילך לראות.

ט"ז: משמע שאם כבר ראה אין ליטול שכר אף על ההליכה, ודוקא בדבר שאין לו טירחא אבל כשיש לו טירחא יכול ליטול שכר על ההליכה.

והראיה קידושין (נח:) הנוטל שכר להזות מי חטאת ההזאה פסולה, מ"מ שכר הבאה ממקום למקום ושכר מילוי המים שרי.

לילך לראות,,, מותר.

לד - יט

עובד כוכבים ועבד, פסולים לעדות.

גמ"מ רמב"ם, רי"ף, רא"ש – פסולים.
כ"כ הג"א, מרדכי, טור, תוס'.

גוי ועבד.

הג"א: ואפילו גויים שמוחזקים שלא לשקר פסולים,
כיון שאינם בכלל אחיו ולא עדיף מעבד.

ב"ק(יד:): ע"פ שנים עדים בני חורים ובני ברית.

ג"מ(טו.): בני חורים – למעוטי עבדים.

בני ברית – למעוטי גויים.

רבנו יקר: גויים המוחזקים שאינם משקרים
כשרים לעדות (הג' דו"פ – כמו שטרות שעולים
בערכאות של גויים אף שחותמיהם גויים שכשרים).

לד - כ

השונא לחבירו, וא"ל בפני רבים: אלך ואמסור ממונך, פסול לעדות.

1. השונא לחברו.

סמ"ע: דוקא בשונא לחברו חששו שמחמת שנאתו
יעשה כן, ולא באחרים.

שו"ע(שפח/ח – הגה): ואפילו לא מסרו עדיין
רק שאומר אלך ואמסור, אם אומר כך בפרהסיא
נפסל לעדות, ולא אמרינן בכהאי גוונא עביד אינש

דגזים ולא עביד (מרדכי פרק הגזול בתרא).

ויש חולקים אלא אם כן מוחזק בכך (מרדכי שם בפרק
הנשבעין).

הג"א: אדם השונא לחברו וא"ל בפני רבים אלך
ואמסור ממונך – רשע הוא ופסול לעדות.

ב"י – ונ"ל דהיינו דוקא במוחזק שיעשה כן, הלא"ה
לא, דעביד איניש דגזים ולא עביד.
ואפשר שמש"ה נקט שונא לחברו וגם א"ל בפני רבים
, שאז חזקתו שימסור.

והכלבו (ר' פלטי): מוסר פסול לעדות.

לד - כא

1. תל"ס: ממזר ופצוע זכא וכרות שפכה א. ה"ד"כ: וערל שמתו
אחיו מחמת מילה, כשרים לעדות.

ממזר.

וערל.

סמ"ע: שהתורה פתרה אותו מברית, דכתיב "וחי
הם" ולא שימות בהם.

סמ"ע: שאע"פ שפסולים מלבוא בקהל, מ"מ כיון
שלא מעשיהם הרעים גרמו להם זה – כשרים להעיד.

לד - כב

1. ראמ"ט: המוסרים לאנסים, והאפיקורסים והמומרים לעבודת

כוכבים, פחותים מהעובדי כוכבים ופסולים לעדות.

א. הגה: ואפי' מחל לו הנמסר, פסול, עד שיסוב בתשובה (ב"י בשם מ"כ ומדברי הרמב"ם, הג"א).

ב. מומר שחזר בו וקבל עליו תשובה, כשר מיד, אע"פ שלא עשה עדיין (מהרי"ק שורש פ"ה).

1. המוסרים.

פ"ת: פמ"א – מעשה בשטר קניין שהיו חתומים בו שני עדים, והעידו על אחד מהם שהיה מוסר לאנסים ופסול המורה אותו שטר.

ונראה שאינו פסול מאחר שלא הכריזו עליו, שהרי מוסר אינו אלא מדינא דגרמי ולפי הש"ך אינו אלא מדרבנן, לפיכך בעינן הכרזה ובלי הכרזה אינו נפסל.

ובפרט בדורות הללו שגברו בעלי עולה ופעמים שאדם מציל עצמו ע"י עכו"ם נקרא מוסר והאמת אינו כן, וצריכים הב"ד לחקור ע"ז, וכ"ז שלא נפסל ע"י ב"ד אין לפסול השטר.

והב"מ – צ"ע, אע"פ שלפי הש"ך מהתורה פטור מ"מ בדיני שמים חייב, וגם עובר על דאורייתא "לא תלך רכיל" (שרק בחיוב תשלומים מדרבנן).

וגם לשון שו"ע "פחותים שבגויים" מורה שהוא אסור מהתורה (ולכן פסול אף בלא הכרזה).

ולענ"ד נראה לישב דברי הפמ"א – שבודאי מוסר אסור מהתורה, אלא כיון שחיוב תשלומים פטור מהתורה (רק מדרבנן) הו"ל עבירה שאינה של חמס שלא נפסל אא"כ יש בה מלקות, וכיון שאין במוסר מלקות הוי דרבנן ובעי הכרזה.

כ"ד שער המשפט לתרץ דברי בפמ"א – מ"מ חולקים שאף שהעד לא נפסל מ"מ אן להוציא בשטר זה ממון ע"פ הכרעת הש"ך (שמוסר מדרבנן והעד כשר עד שיוכרו עליו), כיון שרו"פ ס"ל שדינא דגרמי דאורייתא, ואין להוציא ממון נגד דעתם.

ולפי דעתי – פמ"א פסק אף להוציא ממון בצירוף הטעם השני "בפרט בדורות הללו...".
וצ"ע.

ב. **משומד שחזר בתשובה.**

סמ"ע(תה"ד): טעמו – דכיון שהיה מעורב בין הגויים שיש להם כל התאוות, וזה בא להבדל מהם ולקבל תשובה לא החמירו עליו ומחזיקים שודאי יעשה תשובה שלימה.

ש"ך – משמע דוקא במומר לע"ז.

וזה אינו – אלא הטעם דמסתמא יקיים מה שקיבל, ובכל מומר דינא הכי.

כשר מיד.

פ"ת: חמדת שלמה – במהרי"ק עצמו כתב שעכ"פ התחלת עשיית תשובה צריך. וכ"מ מתה"ד.

לד - כג

1. הפסול מן התורה שהעיד - עדותו בטלה אע"פ שלא הכריזו עליו

בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. והפסול מדבריהם, כל עדות שהעיד קודם שהכריזו עליו, כשרה.

2. הגה: ואפילו פסול מן התורה, אין לפסלו אלא צודאי, אבל לא מספק, כגון שהעיד כז"ד ואחר כך באו עדים עליו שעבר עבירה שנפסל בה מן התורה. אבל אם אין יודעין אם עבר קודם

שהעיד או אחר כך, מוקמינו גברא אחזקתו וכל מה שהעיד כשר, עד לידעינו דעבר קודם לכן (ריב"ש סימן רס"ו).

3. כל הפסולים מדרבנן שפריכים הכרזה, אם הענישן ברבים על עבירתו, כגון שהוליאן מבית הכנסת, הוי כאלו הכריזו עליהו (מרדכי פ' זה הבורר).

ובחידושי הריטב"א (לחד שינויה) – משמע שאף באיסור תורה שאין בו מלקות צריך הכרזה. כ"כ כנסת יחזקאל, ח' רעק"א (ת' עבה"ג).
פסול מדבריהם.

פ"ת: האם דוקא בעדות ממון או אף לעדות איסור דרבנן בעין הכרזה?
מהרימ"ט – באיסור לא בעי הכרזה.
כ"כ הרדב"ז.
כנה"ג – אפילו לאיסור בעי הכרזה.
כ"ד מהריב"ל, מהרשד"ם, משאת משה [מבי"ט], תשב"ץ.

קודם שיכריזו עליו.

ערוה"ש: יכריזו פירוש בבתי כנסיות, ובזמנינו שאין לנו כח להכריז עליו, אם נתפרסם הדבר ברבים שעושה עבירה הוי הכרזה, ואם אפשר להוציאו מבית הכנסת יעשו כן.

2. אבל מספק,,, מוקמינו גברא אחזקתו

קצה"ח: וקשה – נידה(ב): מקוה שנמדד ונמצא חסר (ולא ידענו מתי נחסר) כל הטהרות שנעשו על גביו **טמאות** משום דאיכא תרתי לריעותא: (א). העמד טמא על חזקתו (ב). הרי פסול לפניך. **וא"כ** גם כאן העמד ממון על חזקתו, הרי פסול לפניך?

ואפשר דס"ל כהתו"ס (נידה שם) לחלק, שדוקא במקוה אמרינן תרתי לריעותא משום שהמקוה הולך וחסר משא"כ במקום שהרשיע (כמו אצלו).
והנתיבות – שאני מקוה דשתי החזקות "חזקות המבררות" שהמקוה חסר ומצטרפות לברר שנחסר קודם, **משא"כ** בחזקת ממון שלא מבררות שזה פסול, רק שא"א להוציא ממון לפיכך אינן מצטרפות לפסול למפרע.

1. סנהדרין(כו:): אר"א – כולן (כל הפסולים לעדות) צריך הכרזה.
ואסיקנא: דה"מ פסולים מדרבנן אבל פסולים מתורה לא בעי הכרזה.

רמב"ם: וטעמו – כדי שלא לאבד זכות העם, שהרי לא ידעו שהוא פסול.

כ"פ הטור: פסול מהתורה אין צריך הכרזה אבל פסול מדרבנן צריך הכרזה.

2. ריב"ש: איני רואה מעדותן של אלו העדים שום הוכחה שעבר בנפיל (א' מהעדים הראשונים) על החרם קודם שהעיד בקידושין, אלא אמרו סתם שעבר על החרם ולא ביארו באיזה זמן.
וא"כ אינו נפסל אלא משעה שהעידו עליו בב"ד, דמעמידים אדם על חזקתו.

נמ"י – ואין צריך הכרזה אלא לפוסלו לשאר עדויות אבל לאותו עדות שנפסל בשבילו אפילו בלא הכרזה פסול.

3. מרדכי(ראב"ן): מי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקוביא – אין לך הכרזה גדולה מזו.

1. קודם שהכריזו.

סמ"ע: ואפילו ברועה ומוכסן שאמרו סתמן פסולים, בעינן הכרזה אלא שמסתמא מכריזין עליהם.

פסול מדבריהם

פ"ת: איסור תורה שאין בו מלקות שנפסל רק מדרבנן האם צריך הכרזה?

ברכ"י(מהרימ"ט) – אין צריך הכרזה, שרק באיסור מדרבנן דלא משמע להו לאינשי צריך הכרזה, אבל באיסור דאורייתא הכל יודעים שזו עבירה ואין לך הכרזה גדולה מזו.
כ"כ כנה"ג.

- 1. הכף הפלג הרמב"ם:** כל מי שהעידו עליו שעבר עבירה פלונית, אע"פ שלא התרו בו, שהרי אינו לוקה - פסול; **ב.** והוא שעבר על דברים שפשט בישראל שהם עבירה. אבל אם ראוהו עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג, צריכים להזהירו ואחר כך יפסל.
- 2. כיצד:** ראוהו קושר או מתיר בשבת, צריכים להודיעו שזה חילול שבת, מפני שרוב העם אינם יודעים זה.
- א.** וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב, צריכים להודיעו שהיום שבת, שמא שוכח הוא.
- ב.** וכן המשחק בקוביא תמיד, או מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו, צריכים העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות, שרוב העם אינם יודעים דברים אלו. וכן כל כיוצא בזה.

- א.** אפילו יודע שהוא שבת צריך להודיעו שמלאכה זו אסורה.
- ב.** אף במלאכה מפורסמת צריך להודיעו ששבת היום.
- ג.** אף שיודע שהוא איסור צריך להודיעו שנפסל לעדות ע"י כך.
- והנתיבות - מהסמ"ע** משמע שאף באיסור תורה שיש בו מלקות צריך להודיעו שנפסל ע"י כך.
- ולפענ"ד** נראה - דבזה ודאי פסול בלא חילוק.

1. רמב"ם: כל שהעידו,,,

ב"י - ולמד כן מקבוצי (ס"ד) שלא התרו בהם (שאם היו מתרים לא שייך לומר שמצוה עושים) אפ"ה פסלם ר"פ, ור"ה הכשירם רק מפני שסברו שמצוה עושים, הלא"ה אע"פ שלא התרו היו נפסלים. ועוד משמע שכל שיכולים למצוא להם טענה של זכות לא נפסול אותם.

כ"כ הרא"ש - כ"ז שאפשר למצוא להם זכות לא נפסלים.

2. כיצד:

סמ"ע: והביא ג' הודעות -

לד - כה

- 1. אין אדם נפסל בעבירה ע"פ עצמו, אלא על פי עדים שיעידו עליו, שאין אדם משים עצמו רשע** (רמב"ם).
- א. הגה:** ומכל מקום אין עושין אותו עד, לכתחלה, כדלקמן סימן כ"ב סעיף ה'.
- 2.** וכן אין נפסל על קול וחסד בעלמא, כגון מי שחשוד על עריות, שרגיל עם עריות ומתייחד עמהם, וקול יולא עליו, כשר לכל עדות חוץ מלעדות אשה (טור).
- א.** ועיין בדין החשודים ב"ד סימן קי"ט.

ולפי רש"י – שהכשיר אף בבא על הערוה דבעין רשע דחמס, הרי קי"ל דלא בעין רשע דחמס.
וברגיל וקול יוצא עליו
 לרי"ף, רש"י – כשר לשאר עדויות (שהגמרא מיירי בבא על הערוה).
 ולהרא"ש – כיון שפסק כר"נ כשר.
 ולענין עדות אישה – לכו"ע פסול.

א. (שב): אמר רבא – מודה ר"נ לעדות אישה שפסול.

אמר רבינא ואיתמא ר"פ – ל"א אלא להוציאה (להעיד שמת בעלה) אבל להכניסה (להעיד שנתקדשה) נאמן (שאינ לו בזה נגיעה).
 פשיטא "מד"ת הא עדיפא ליה שכתוב "מים גנובים יומתקו", קמ"ל.

אבל הרי"ף גורס – מודה ר"נ לעדות אישה שפסול בין לאפוקי בין לעיולה.
 כן גירסת הרא"ש.

1. ע"פ עדים.

פ"ת(ברכ"י): משמע דוקא ע"פ עדים, אבל ע"פ עד אחד לא נפסל אפילו מדרבנן. כ"כ מהר"ש הלוי.
משנים עצמו רשע.

פ"ת: אם מתוך דבריו משמע שהוא רשע מו"ה פייבוש מקרקא – יש לחלק, אין אדם משים עצמו רשע דוקא כשבא להודות שהוא רשע. **אבל** כשרואים שרוצה להתנצל שלא חטא רק שע"י דיבורו נתפס שחטא – נעשה חשוד ע"י עצמו.
 כ"ד כנה"ג.

ומהר"מ מלובלין – אין לחלק, שהרי אין אדם משים עצמו רשע משום קורבה (ובקורבה אין לחלק).

א. עד לכתחילה.

ש"ך: כלומר אין מוסרים לו עדות לכתחילה.

2. אין נפסל על קול.

סמ"ע: כתבו הרא"ש והמשרים – אפילו קלא דלא פסיק כשר לעדות.
 דלא כהרשב"א.

1. סנהדרין(ט:): א"ר יוסף – פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפים להורגו.

לרצונו – רשע הוא והתורה אמרה "אל תשת רשע עד".

אמר – אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע.

פרש"י: רבא אמר – אין אדם נפסל לעדות בהודאת פיו, דאדם קרוב אצל עצמו, מ"מ הרובע נהרג דפלגין דיבורא ונאמן לגבי חברו ולא לעצמו.

א. רמב"ם: מ"מ אין עושים אותו עד לכתחילה.

2. סנהדרין(כו:): אר"נ – החשוד על העריות כשר לעדות.
 א"ר ששת – ארבעין בכתפיה וכשר ?

חשוד על העריות.

ר"ת – שבא על הערוה. וכ"מ מרש"י.
 ול"ד לאוכל נבילות שפסול, דהתם אין יצרו תוקפו כ"כ (ועכ"ז עבר, ה"ז פסול) וכן במשכב זכור אין יצרו תוקפו כ"כ. וכ"מ מהרי"ף.
 כ"כ משרים.

והרא"ש – חשוד לא משמע שבא על הערוה, ועוד שאין לחלק שבמשכב זכור אין יצרו תוקפו כ"כ.
אולקן נראה לפרש שרגיל וגם בעריות ומתייחד עמהם וסני שומעניה, ומלקין אותו מ' על יחוד הערוה (חוץ מא"א) דמלקין על לא טובה השמועה קלא דלא פסיק, כשהמון העם מעבירין עליו קול.
 כ"כ נמ"י [רז"ה].

להלכה:

הרי"ף – כרב ששת שפסול לעדות (החשוד של הגמרא).

וכ"מ מהרמב"ם – שפסול, ומשמע שמפרש שבא על הערוה (כר"ת) ולכן נפסל.

והרא"ש – הלכה כר"נ, שרב ששת לא חולק אלא מתמיה.

ב"י: לעניין הלכה.

אם העידו שנים שבא על הערוה – לכו"ע פסול.
 לפי הרי"ף – שפירש חשוד שבא על הערוה הרי פסק כרב ששת.

לד - כו

1. לוח שהעיד על המלוה שהלוה לו ברבית, ויש עד אחד עמו - מצטרפין לפסלו; אע"פ שעושה עצמו רשע, פלגין דבוריה ומאמינים אותו לגבי מלוה ולא לגבי עצמו.
2. וכן אם העיד שפלוגי רבעו, אפילו לרצונו, או שבא על אשתו, או שרבע שורו, הוא ואחר, מצטרפין לפסלו.
3. (וה"ה שהנגזל יכול להעיד על הגזלן כמו הלוה על המלוה, וכלכד שלא יהא להן הנאה מעדותן - כגון שמחל הנגזל לגזלן). (מרדכי פ' זה בורר).

סוקלים השור וגם לא נאסר באכילה (א"כ אינו קרוב לשור) והעדו קיימת.

3. ד"מ (מרדכי): ה"ה הנגזל יכול להעיד עם אחר על הגזלן, כיון שהנגזל אינו נוגע בעדות.

חילוקים בפלגין דיבורא

מרדכי: במקום שצריך להוסיף על משמעות דבריו ולומר שטעה ל"א פלגין דיבורא.

נמ"י: ל"א פלגין דיבורא במקום שצ"ל דלא שכיחא. וכ"ה ברשב"א.

1. הלוה לי בריבית.

סמ"ע: וכ"ד הרמב"ם הלוה לי בריבית (משמע שכבר נתן הריבית).

לאפוקי מרדכי - מיירי רק שקצץ הריבית, שאם נתן כבר הריבית אינו נאמן (שהוא נוגע).

והש"ך - אין זה משמעות הרמב"ם (שכבר נתן הריבית כמ"ש הסמ"ע), ואף המחבר מודה למרדכי, שהרי לשון הרמב"ם כלשון הגמרא וכמו שמפרש המרדכי הגמרא (שלא נתן הריבית) כן יפרש הרמב"ם. וגם הרמ"א (כאן) כתב ה"ה שהנגזל יכול להעיד על הגזלן (כמו הלוה על המלוה) ובלבד שלא יהא לו הנאה מעדותו (ואם כבר נתן הריבית יש לו נגיעה) והיינו המרדכי. ותימה על הסמ"ע.

כ"ד האורים.

[סיכום: אם מעיד שנתן כבר הריבית (מרדכי)

סמ"ע - אף בכה"ג נאמן (שלא כהמרדכי)

ש"ך - כה"ג לא נאמן (כהמרדכי).]

פלגין דיבורא

1. סנהדרין (כה): בר בנתיס אסהידו ביה תרי

סהדי -

ח"א - קמי ידי אוזיף בריבית.

וח"א - לי אוזיף בריבית.

פסליה רבא חבר בנתיס, דפלגין דיבורא -

מאמינים שבר בנתיס הלוה בריבית, ולא נאמן לגבי עצמו שלוח בריבית, דאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע.

2. סנהדרין (ט): א"ר יוסף - פלוני רבעני

לאונסי, הוא ואחר מצטרפים להורגו.

לרצוני - רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד.

צרבא אמר - פלגין דיבורא ונהרג הרובע על פיו והוא אינו פסול לעדות שאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע.

א. (שם): אמר רבא - פלוני בא על אשתו, הוא ואחר מצטרפים להורגו אבל לא להורגה, דפלגין דיבורא וקמ"ל שגם אצל אשתו אדם קרוב.

ב. שם (י): פלוני רבע שורי מהו?

האם אדם קרוב אצל ממונו או לא?

הדר פשט אין אדם קרוב אצל ממונו.

פרש"י: וכיון שאין אדם קרוב אצל ממונו לא פלגין דיבורא והשור נסקל. כ"ד הרמב"ם.

והראב"ד פירוש - כיון שאין אדם קרוב אצל ממונו נמצא שהעיד על השור (לסוקלו) ונמצא דהוי נוגע בדבר, נתבטלה עדותו אף לגבי הרובע.

והתומים: אף להראב"ד (שכל העדות בטלה) ה"מ שהעדות מועיל לסקול השור, אבל בימנו שאין

התראה ושוב איו שוגג (ושמא היתה התראה לה ולא לו).

משא"כ שמעידים רק לפוסלו או לאוסרה על בעלה אף ב "זניתי עם אשתך" פלגין דיבורא ואמרינן שבא עליה בשוגג והיא מזידה, וכן להפך כשאמר "אשתי זנתה עם פלוני" אפשר לומר שהיא שגגה והוא הזיד. כ"ד הנתיבות.

ב. או שרבע שורו.

סמ"ע: ואין זה דומה לראשונים –

דשם פלגין דיבורא ואינו נאמן על עצמו או על אשתו, **משא"כ** כאן שאין אדם קרוב על ממונו ואף שורו נסקל ומפני שאין דנים בזה"ז דיני מיתה לא נכנס המחבר לחילוקים אלו.

3. ובלבד שלא יהא לו הנאה.

בע"ש כתב: ובלבד שלא יהא להם הנאה. כ"פ הש"ך.

סמ"ע: דכשאומר "פלוני הלוח לי בריבית" הו אמעיד על שני עניינים :

א. מעיד על חברו שהלוח בריבית.

ב. על עצמו שלוח בריבית.

ופלגין דיבורא כאילו אומר רק על חברו ולא אמר על עצמו.

וכתב המרדכי: ל"א פלגין דיבורא במקום שצריך להוסיף טעם או במקום שצ"ל מילתא דלא שכיחא.

2. בא על אשתו.

סמ"ע(רשב"א): יש לחלק –

אם אמר אשתך זנתה עמי – פלגין דיבורא (אשתך זנתה, ולא אמרינן עמי).

אם אמר זניתי עם אשתך – לא פלגין דיבורא וכל העדות בטלה.

והתומים – הרשב"א לא כתב כן אלא לעניין דני נפשות שאין יכולים לחלוק הדיבור ולומר אנוס היה לפי שאין קישוי שלא לדעת, ואונס ע"י גויים צריך להרג ולא לעבור. וגם שוגג א"א להעמיד שע"כ היתה

לד - כז

1. יש אומרים שהנשבע להכחיש העד, העד ואותו שנשבע לו, מצטרפים להעיד עליו לפסלו. א. הגה: וה"ה אם נשבע לזניס, הם מעידים עליו לפסלו.

ואין חילוק אם נשבע להם כאחד או בזה אחר זה (מרדכי פ' זה בורר).

2. ויש חולקים.

א. ואפי' אם היו ב' בעלי דינים, ולכל אחד עד אחד, אינן מצטרפין אחר שצמד דין ונשבע על עדותן, אבל קודם לכן יכולין להעיד עליו (ריב"ש בשם תשובת רמב"ן).

[פירוש:] ראובן תבע משמעון מנה ולוי העיד ששמעון חייב המנה, נשבע שמעון נגד העד שאינו חייב ונפטר. עכשיו ראובן ולוי מעידים על שמעון שנשבע לשקר (שהרי יודעים ששיקר) לפוסלו לשאך עדויות.

1. הרב יקר: הנשבע להכחיש העד, העד ואותו שנשבע לו (בעל דינו) מצטרפים להעיד עליו לפוסלו, דלא חשיב כנוגע בדבר שכבר נשבע לו ונפטר ממנו.

מצטרפים להעיד עליו לפוסלו.

סמ"ע: להעיד עליו – היינו לאחר גמר דינם (שזה נשבע ונפטר) באו **מחדש** העד ובעל דינו להעיד בפני ב"ד שזה נשבע לשקר, דמאחר שכבר נגמר דינו לא מיקרי נוגע.

כ"כ האו"ת – צריך להעיד מחדש, ולא סגי במה שאמרו בשעת התביעה בב"ד. כ"ד הנתיבות.

2. ויש חולקים

סמ"ע: ר"ל שאין הד ובע"ד מצטרפים. גם מ"ש אח"כ "אפילו אם היו,,, " הוא לדברי הי"א והכל דברי הרמב"ן.

א. אחד שעמד בדין ונשבע.

סמ"ע: וה"ט דכיון שהאמינה התורה שבועתו נגד כ"א מהם, הרי עדותן בעניין זה כלא היו. משא"כ קודם שנשבע, כגון ששנהם מעידים שידועים שהוא גזלן (אע"פ שמעידים על גזלות נפרדות) מצטרפים.

ואפילו שני גזלנים מעידים עליו.

אינם מצטרפים.

ש"ך: כ"פ הב"ח.

אבל מהרש"ל – העדים מצטרפים לפוסלו לשבועה מכאן ולהבא, אבל לא להוציא ממון זה, שהרי כ"א לא יודע ממון חברו רק יודע ששיקר, לפיכך נעשה חשוד מכאן ולהבא ושכנגדו נשבע ונוטל.

אע"פ שראובן נוגע בדבר במקרה זה, מ"מ נאמן לפוסלו לשאר עדויות (דפליגין דיבורא שלמקרה זה אינו פוסלו אלא לשאר עדויות פוסלו).

א. מרדכי: ה"ה אם תבעוהו שנים בין בב"א בין בזאח"ז ונשבע להם ונפטר – יכולים להעיד (שנשבע לשקר) לפוסלו לשאר עדויות. כ"פ ר' ברוך.

כ"פ ד"מ(מהרא"י) – ואין חילוק בין נשבע להחזיק או ליטול מ"מ הוא נפסל.

מרדכי(ריב"א): ונפסל מיד מכאן ולהבא, ודוקא בפקדון אבל לא במלווה.

והרא"ש – ולא נפסל עד שיעידו עליו בב"ד ולא נפסל מיד ממילא, שכ"ז שלא העידו עליו לא נפסל. וכשיעידו עליו שנהם (העד ובעל דינו) נפסל מאז והלאה (שלא כהריב"א).

ב"י – ותימה הרי קי"ל כאביי שלמפרע הוא נפסל.

2. והרשב"א בת' המיוחסות

להרמב"ן: כיון שהאמינתו התורה להכחיש עד אחד שוב אין אותו העד נאמן לפוסלו מחמת אותה שבועה.

א. וכל שלא נשבע נאמנים ואפילו שני גזלנים נאמנים דפליגין דיבורא.

1. העד ואותו שנשבע.

ש"ך: וכן משמע מהתו"ס.

לד - כח

1. הל' הראש"ט: שנים שהעידו באחד שהוא פסול באחד מאלו

העבירות, ובאו שנים והעידו שחזר בו ועשה תשובה או שלקה, הרי זה כשר. **א.** אבל אם באו שנים והכחישום, ואמרו: לא עשה עבירה זו ולא נפסל, הרי זה ספק פסול; לפיכך לא יעיד, ואין מוציאין ממון בעדותו, ולא ידון עד שיוודע שעשה תשובה.

2. (ד"א): שני עדים שהעידו על אחד שהוא פסול, כגון שאחד אומר שגנב והשני אומר שהלוה צרכית, מצטרפים לפסלו (מהר"ם פאדואה סימן ל"ו/ז).

כתובות(כא): א"ר אבא אר"ה א"ר – שלושה ישיבו לקיים השטר, וקרא ערער על א' מהדיינים (שהוא פסול), עד שלא חתמו שני הדיינים הנשארים

1. רמב"ם: שנים שהעידו,,,

אבל באו שנים והכחישום,,,

ב"י: ולמד כן –

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

אחזקתי, וכאן אוקי ממונא אחזקתי דאלימא טפי מחזקת גברא ?

וי"ל – שבשני כתי עדים המכחישות זא"ז אין מי שמעיד עליהם שהם פסולים, אלא שאנו מתוך ההכחשה מבינים שאחת משקרת, ולכן מעמידים כ"א על חזקתו, אבל כאן שכת אחת מעידה שזה פסול כה"ג לא מעמידים אותו על חזקתו.

והט"ז – בשני כתי עדים המעידים כ"א בפ"ע נשתנה הספק (שהרי עכשיו אין הכחשה) ממה שהיה בשעת ההכחשה שהיו הכתות יחד. משא"כ בהאי גברא שלא נשתנה.

ועי"ל – ב' כתות מעיקרא לא מקבלים העדות אם לא שבהזמה, לאפוקי ב' המעידים על א' שמקבלים העדות לפוסלו, אף שאח"כ באו שנים אחרים להעיד בכשרותו מ"מ נשאר הספק.

וח"צ בהגות הט"ז – שני כתי עדים איכא תרתי לטיבותא : א. חזקת כשרות דמעיקרא ב. דודאי א' מכתות כשרה.

משא"כ כאן שיש שרק חזקת כשרות דמעיקרא אבל "ודאי כשר" ליכא.

באו שנים והכחישום

פ"ת(מל"מ): ה"ה כשיש מחלוקת בין חכמים אם הוא כשר או פסול ה"ז פסול מספק דהוי תרי ותרי.

אין מוציאים ממון.

פ"ת(שער המלך): יש להסתפק כשהפסול לא מוציא ממון, כגון שהעיד הספק עם אחר על שטר שהוא פרוע או שיש שני עדים שמעידים שהיתה הלוואה ושני ספקי פסולים מכחישים – אי נאמנים לפטור הנתבע, ד"ל דוקא להוציא ממון אינם נאמנים ע"כ להחזיר נאמנים.

על קיום השטר יכולים שנהם להעיד על הדיין שאינו פסול וחותרם עמהם.

אבל משחתמו שני הדיינים שוב לא יכולים להעיד על השלישי (שהרי נוגעים בעדות שגנאי להם שישבו עם פסול בדיון).

ערער דמאי ? אי ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו (ונשאר ספק פסול) ?

לעולם ערער דגזלנותא וכגון דקאמרי ידענו בו שעשה תשובה.

ערער דגזלנותא.

צ"רש"י – מיירי לפני שחתמו ואוקי תרי בהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה (ולא נאמן). ואע"ג דקי"ל אוקי גברא (הדיין) אחזקתו, חזקת ממון אלימא טפי. וכ"ד הי"ף, רמב"ם, ר"ן.

והר"ן(ר"ח) – משחתמו אין מעידים עליו, ואמאי אוקי תרי בהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה.

סיכום: מחלוקת רש"י * ר"ח		
	לפני שחתמו	אחר שחתמו
רש"י	אוקי תרי בהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה ופסול	ודאי פסול - שנוגע בעדות
ר"ח	כשר	אוקי תרי בהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה וכשר

1א. ה"ז ספק פסול.

סמ"ע: ה"ה בעדות שהעיד אחר שנולד הספק, דתו לית ליה חזקת כשרות מש"ה מעמידים הממון על חזקתו, משא"כ (לעי"ל הרמא-כג) כשהעיד לפני הספק.

ספק פסול.

הב"ח: וקשה – מ"ש משני כתי עדים המכחישים זא"ז שכל כת כשרה בפני עצמה, דאוקי גברא

לד - כט

1. הל' הראב"ם: כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בב"ד

חוזר לכשרותו. א. אבל שאר פסולי עדות, שהם פסולים משום ממון שחמסו או שגזלו, אף על פי ששלמו, צריכים תשובה והרי הם פסולים, עד שיוודע שחזרו בהם מדרכם הרעה.

- 2. מאימתי חזרת מלוה ברבית - משיקיעו שטרותיהם מעצמם ויחזרו בהם חזרה גמורה שלא ילוו ברבית אפילו לעובד כוכבים. א. וצריך להחזיר כל מה שלקח ברבית, לבעליהם; ואם אינו יודע ממי לקח, צריך לעשות בו צרכי רבים.**
- 3. הגה:** וי"א דכל זה דווקא במי שרגיל לגזול ולגנוב, אבל מי שגנב וגזל באקראי בעלמא, מיד שהחזיר מה שגנב וגזל, הוי תשובה. א. רא"ע, סו"א, פ"י: ודוקא אם החזירו מעצמו, אבל אם לא החזיר רק ע"י כפיית ב"ד, לא מהני החזרה עד שיעשה תשובה (טור והרא"ש), וכן נ"ל.

ובאה"ט – ולא נ"ל, דמ"ש מ – (לגז) שהיה חתנו ונתרחק שפסול משום שתחילתו בפיסול. **וגם י"ל** שבשעה שהיה פסול לא דקדק בעדות כיון שלא רמיא אנפשיה, ודמו ל – (להז) שאם ראה כשהיה גוי ונתגייר דפסול (דלא רמיא אנפשיה). **פ"ת** – גם בספר **מראות הצובעות** חולק על הש"ך – שהש"ך חולק על עצמו בסימן (להז) שפסק (כהר"א ששון) בעדות אנוסים אחר שבאו לכלל כשרות אינו כלום משום דבעינן תחילתן בכשרות. **ונראה** שהש"ך חזר בו שם (ובעינן תחילתו בכשרות). כ"כ התומים, נתיבות – לחלוק על הש"ך (כאן). **והחת"ס** – מקיים דברי הש"ך. הש"ך לא מכשיר תחילתו בפיסול רק רשע משאר עבירות, אבל רשע דחמס לא, ותרי טעמי לדבר – א. שבידו לעשות כל שעה תשובה אפילו ע"י הירהור, משא"כ רשע דחמס שצריך להחזיר מה שלקח, ולכן גם בנתגייר פוסל לפי שאין בידו להתגייר כל שעה. ב. ברשע דחמס כתיב "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס" הרי הכתוב קראו עד חמס, וא"כ הוי תחילתו עד פסול. משא"כ בשאר עבירות דנפקא "מאל תשת רשע עד" א"כ הכתוב אומר שלא יעשה אותו עד כלל, ולכן כשיחזור בתשובה הוי תחילתו בכשרות. **כ"ד דגמ"ר** – לקיים דברי הש"ך, ואפילו ברשע דחמס, דכיון שחזר בתשובה אפילו בהרהור הוי צדיק גמור, אלא שב"ד עדיין לא מאמנים לו עד שיחזיר, מ"מ לא בעינן תחילתן בכשרות. **להלכה:** העיקר שלא כהש"ך כאן, ובעינן תחילתו בכשרות אף בפיסול מחמת עבירה. כמ"ש נוב"ב, מו"ה העשיל, תומים, מראות הצובאות, נתיבות, [קצה"ח], ש"פ.

1. מכות (כג.): "ונקלה אחיך לעניך" משלקה הרי הוא אחיך.

א. סנהדרין (כה): מאמתי חזרת מלוה, ...

הרמב"ם: אבל שאר פסולי עדות, שהם פסולים משום ממון שחמסו או שגזלו, אף על פי ששלמו, צריכים תשובה והרי הם פסולים, עד שיוודע שחזרו בהם מדרכם הרעה.

2. (שם): ברייתא – מאמתי חזרת מלוה ברבית משיקיעו שטרותיהם ויחזרו בהם חזרה גמורה דאפילו לגוי לא מוזפי.

פרש"י: דאפילו לגוי – שישתכח שם ריבית מיפהם, דתו לא יחזרו לקילקולהם.

א. הרא"ש: ופשוט שצריך להחזיר הריבית שלקח, ואף אם אינו יודע ממי לקח צריך לעשות בהם צרכי רבים אם רוצה לעשות תשובה מעולה.

ב"י: תשובה מעולה – ונ"ל שכל שלא עשה תשובה מעולה לא חוזר לכשרותו, שהאיך אפשר להכשירו ושרץ (מעוה הריבית) בידו, מ"מ אם הוציא המעות מידו ונתנם לב"ד – כשר.

וד"מ – ונ"ל מ"ש תשובה מעולה, דאע"ג דאין מקבלים מהם הריבית כשמחזירים, אם רוצה לעשות תשובה מעולה צריך להחזיר (אבל אף שלא החזיר כשר).

משרים: וחזרת הלוה בריבית, משיקבל עליו דאפילו מהגוי לא ילוה.

1. כיון שלקה בב"ד.

ש"ך: נראה שכל הפסולים מחמת עבירה כשרים כשחזרו בתשובה הראויה להם, ואפילו העדות שראו בשעה שהיו פסולים. ולא בעינן תחילתו וסופו בכשרות.

וכ"ד הסמ"ע – להכשיר בדיעבד שכבר חתם בשטר מ"מ לכתחילה לא יחתום.

2. אפילו לגוי.

סמ"ע(הגמ"י): מיירי שקיבל עליו שאפילו בכדי חיו (שמותר מהגוי) לא ילווה (שאם קיבל עליו רק יותר מכדי חיו הרי ממילא אסור).
ושמא אפילו יותר מכדי חיו הוי חזרה, כיון שמודה באיסורו.

וצריך להחזיר.

סמ"ע: פירוש שהוא עצמו יחזיר מה שלקח, והנגזל יעשה מה שמוטל עליו, היינו אם הוא גזלן הרגיל לא יקבל ממנו, ואם גזלן באקראי יקבל ממנו (כמ"ש שסו/א).
אלא שאם רוצים לעשות תשובה מעולה צריך להוציא הממון מידם.

מ"מ בפיסול עבירה שלא מחמת חמס אפשר שהמוחזק יכול לומר קים לי כהש"ך והמחזיקים בידו דגמ"ר חת"ס – דלא בעינן תחילתו בכשרות.

א. אבל שאר פסולי עדות.

סמ"ע: וטעמו – שאף שהחזירו הממון, עדיין לא סבלו עונש על הלאו "דלא תגזול" כמו בחייבי מלקות שלקו בגופם על העבירה.

עד שיוודע שחזרו.

סמ"ע: לדעת הר"ח והרי"ף – גזלן לא נכשר אלא משעה שהעידו עליו בב"ד שעשה תשובה, וכל השטרות שחתם בנתיים (בין תשובה לעדות בב"ד) פסולים.

והר"ן – תימה, שהרי כשהעידו איגלאי מילתא למפרע שהיה ראוי להעיד משעה שעשה תשובה.

וצ"ע – שהמחבר סתם בזה.

והש"ך – מהמחבר (מו/כו) משמע שפסק כהר"ח והרי"ף, ושכן דעת הרמב"ם, **מיהו** לעניין דינא העיקר כהר"ן.

פ"ת(שבו"י) – וכן להלכה להכשיר,

לד - ל

סנהדרין(כה:): מאימתי חזרת המשחקים בקוביא, משישברו

פספסיהם (פי) כלי השחק הנזכר והם הקוביאיות) ויחזרו בהם חזרה גמורה שלא יעשו אפילו בחנם.

אפילו בחינם

והנתיבות(או"ת) – ואפילו להרא"ש שאין הטעם משום אבק גזל אלא משום ישובו של עולם, מ"מ העוסק בקוביא במעות יש בו גירוי יצה"ר, משא"כ בחינם אין שם שחק כלל.

סמ"ע: לפי הרמב"ם שהפיסול תלוי במה שאוכל מעות של המשחק אתי שפיר שאפילו בחינם לא עביד.

לד - לא

מאימתי חזרת מפריחי יונים, משישברו הכלים שצדין בהם

ויחזרו בהם חזרה גמורה שאפילו במדבר לא יעשו. א. (אע"פ: ויץ אומרים דגס כאן ובמשחקים בקוביא לריכים להחזיר המעות שהרויחו) (ב"י בשם הרא"ש).

הרא"ש: משחקי קוביא ומפריחי יונים צריך להחזיר כל הממון שהרוויחו בכך.

א . ג"כ , צריך להחזיר.

סמ"ע: כ"כ הב"י (רא"ש).

ולפענ"ד מהרא"ש משמע הפוך – דוקא למ"ד פיסול קוביא מהתורה משום אסמכתא שלא קניא כלל. וכ"מ ממשרים.
ולפ"ז כאן (שהוא מדרבנן) אין צריך להחזיר המעות.

1. (שם): מאמתי חזרת מפריחי יונים משישברו כליהם ויחזרו חזרה גמורה שאפילו –

צ"מב"ם – שאפילו במדבר לא יעשו כן.

דס"ל שהוא משום גזל (ארא) לפיכך צריך שאפילו במדבר שאין גזל לא יעשו.

הטור – שאפילו בחינם לא יעשו כן.

דס"ל שהוא משום קוביא (אם תקדמני יונך), לפיכך אף בחינם שאינו מרוויח לא יעשה.

א. משרים: וצריך להחזיר מעות שהרוויח בקוביא דאסמכתא הם. וי"א שא"צ, וזה עיקר.

לד - לב

(pe): מאימתי חזרת סוחרי שביעית - משתגיע שביעית ויבדקו.

ולא חזרת דברים בלבד, אלא כותב: אני פלוני בן פלוני כינסתי 200 זוז מפירות שביעית והרי הם נתונים במתנה לעניים

פרש"י: חזרת דברים – לומר לא אוסיף עוד, אלא חזרה הניכרת שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים.

שאומנר אני פלוני.

והרמב"ם והטור: שכותב כן ליתר קיום שקיבל אנשפיה.

סנהדרין(כה:): ואימתי חזרתן ? משתגיע שביעית אחרת ויבדלו.

ואמר רבי נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון, כיצד אומר אני פלוני בר פלוני כינסתי מאתים זוז בפירות שביעית והרי הן נתונים במתנה לעניים.

לד - לג

1. מאימתי חזרת המועל בשבועה - משיבא לבית דין שאין מכירין

אותו ויאמר להם: חשוד אני, א. ראב"ם: או יתחייב שבועה בבית דין שאין מכירין אותו, בממון חשוב, וישלם ולא ירצה לישבע.

2. הגה: ודוקא מועלי שבועות. אבל עבר על שאר עבירות, מיד כשמקבל בבית דין שבעירו שלא לעשות עוד, סגי ליה (ר"י ותוס').

א. ודוקא שלא העבירוהו בשביל העבירה מאיזה אומנות. אבל העבירוהו, דינו כטבח שיתבאר בסמוך (ב"י).

סמ"ע: וקשה הרי גם בעירו יש לו תיקון כשיחזיר אבידה בדבר חשוב וכה"ג וכמו במשחק בקוביא או מלוי ריבית, ולמה צריך ללכת למקום שאין מכירים אותו?

ונ"ל – שלא הכשירו בדבר שהכשרן מחזירן לעצמן, כגון טבח שחוזר להיות טבח, וכן עד זומם שחוזר להכשרו להעיד, וכן מועלי שבועות – שחששו שיעשה תשובה לענשם, ולכן החמירו.

משא"כ בריבית ומשחק בקוביא שלא הוכשרו לחזור למה שנפסלו לו, מש"ה הקילו בתקנה בעירן.

חשוד אני.

סמ"ע: וכן לא כתב שיאמר כן על דבר חשוב, לפי שמרע נפשו באומרו שחשוד הוא א"כ פסל נפשו לכל דבר.

2. דוקא במועלי שבועות.

ב"י [רמב"ם, טור] – מיירי אפילו בשבועות כפירת ממון (שצריך לצאת מעירו ולומר חשוד אני).

אבל הג"א (או"ז) – דוקא בשבועות ביטוי, אבל שבועות ממון אפשר שאין צריך כ"כ מאחר שמחזיר הממון.

א. דוקא שלא העבירוהו.

וסמ"ע: משיג ע"ז – אין חילוק בין אם הועבר או לא, אלא כל שהוכשר לדבר שנפסל בו (אפילו אינו אומנותו).

1. ירושלמי: מאימתי חזרת המועל בשבועה – משיבא לבית דין שאין מכירין אותו ויאמר להם: חשוד אני.

מאמתי חזרת המועל.

הג"א (או"ז): מועלי שבועות צריך שיחזירו מה שהרוויחו בשבועת השקר, אבל אין ידוע מתי חוזרים להכשרן (וכמו בכל הנהו שאע"פ שהחזירו הממון עדיין לא מיקרי חזרה בתשובה).

ומה שאמרו בירושלמי אומר "ויאמר להם חשוד אני" לא מיירי אלא בשבועת ביטוי שאין בה ריווח ממון (אבל שבועה שמחזיר הממון אין צריך כ"כ). **אבל**

מהרמב"ם משמע – שהירושלמי מיירי אף בשבועה שיש בה ריווח ממון.

2. משרים: ובשאר עבירות כשיבוא לב"ד שבעירו ויקבל עליו שלא לחזור לאותו עניין די.

א. תו"ס: כל אלו חזרתן במקומן וא"צ ללכת למקום שאין מכירים אותם, זולתי טבח (לקמן) דחיישינן שמא מערים כדי שיחזרוהו לאומנותו.

ב"י – הטעם בטבח כיון שהעבירוהו מאומנותו בשביל אותה עבירה חמיר טפי, **מכאן** שכל מי שהעבירוהו מאומנותו בשביל העבירה דינו כטבח.

מ"מ מהרמב"ם נראה – דלא ס"ל טעם חומרת טבח מפני שהעבירוהו מאומנותו (כהת"ס), שהרי בעד זומם ג"כ הצריך ללכת למקום שאין מכירים אותו.

1. שאין מכירים אותו.

לד - לד

1. חזרת טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר ויצא טריפה מתחת ידו, שילבש שחורים ויתכסה שחורים, וילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב, או יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב.

2. (ועיין בי"ד סי' קי"ט).

ב"י(לפי התו"ס) – לפי התו"ס שטבח חיישינ שמא מערים כדי שיחזירוהו לאומנותו ל"ש בודק לעצמו או לאחרים בכה"ג צריך לצאת מעירו.

נמ"י: בעינן תרתי –

א. יצא מהעיר וילבש שחורים,...

ב. יחזיר אבדה או יוצא טריפה.

1. וילבש שחורים.

סמ"ע: כיון שהכשיל רבים כדי להכניע לבו, כי השחרות משפיל הגואה והזדון שבלבו.

ויחזיר אבדה.

ערוה"ש: ונ"ל שגם צריך להחזיר המעות שנטל בעד הבשר.

וכן כל מיש שהעבירוהו מאומנותו מחמת עבירה כגון במידות ומשקלות דינו כטבח.

וחמור מאוד מלשינות לגוי שאפילו רק אמר "אלשינ" כבר נפסל וצריך תשובה לפי ראות עני הב"ד.

1. סנהדרין(כה.):

ההוא טבחא דאישתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה פסליה רב נחמן ועבריה, אזל רבי מזה וטופריה.

סבר רב נחמן לאכשוריה, אמר ליה רבא דילמא איערומי קא מערים?

אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו:

פרש"י: שאין מכירים אותו – דתשובה שם לא מערים.

ויחזיר אבדה – אם ימצא אבדת חברו יחזירנה, הרי בודאי חזר בו מחמדת ממון.

דנפקא טריפה מתותי ידיה.

נמ"י – מיירי ששחטה לעצמו ומכרה לאחרים, שלשחוט לאחרים הרי ממילא אסור עליו.

כ"כ ב"י [רמב"ם, רא"ש] – דוקא בשוחט לעצמו שאז יש לו תאוות ממון, שאם היה שוחט לאחרים אין צריך כ"כ, אלא תשובה לחוד סגי.

לד - לה

ראמ"ט: חזרת עד זומם, שילך למקום שאין מכירים אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד שקר, ולא רצה.

אלא דינו כשאר פסולים לקבל בפני ב"ד שבעירו שלא יעשה כן עוד.

וד"מ – ונ"ל שלמד הרמב"ם דין זה מדין חשוד על השבועה שלא נכשר עד שילך למקום שאין מכירים אותו, וה"ה לעד זומם לענין עדות ולכן חמור הוא (ולפי זה אף התו"ס יודו בזה).

רמב"ם: חזרת עד זומם, שילך למקום שאין מכירים אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד שקר, ולא רצה.

ב"י: ולמד כן מדין טבח (סל"ד).

אבל לפי התו"ס – שטעם טבח שמא מערים שיחזירוהו לאומנותו, לא ילמדו עד זומם מטבח,

סימו לז: הפסולים מחמת הנאה. ובו כ"ב סעיפים.

(ב"ב: כט, מג-מו. יבמות: כה. ב"ק: קיא)

לז - א

0. **לו:** כל עדות שיש לאדם הנאה בה, פסול להעיד:

1. לפיכך קרקע של שני שותפים, ובא האחר להוציא מתחת יד האחד, לומר שאותו שמכרה להם גזלה ממנו - אין שותפו מעיד לו עליה לפסול עדי המערער, **א**. ואפילו על חלק השותף לא יועיל עדותו, אלא אם כן סלק עצמו ממנה וקנו מידו שנתנו לשותף. **ב**. ואפילו לא סלק עצמו עד לאחר הערעור, מהני.
2. וצריך שיקבל עליו שאם יבא בע"ח ויטרפנה מיד השותף, ישלם לו דמיה. **א**. וצריך להתנות שאם יבא לחטפה ממנו בטענות אחרות לומר שהיתה גזולה בידו וכיוצא בזה, שאינו מקבל אחריות.
3. אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, כגון שטוען שמכרה לו השותף, יכול להעיד לו, שאז אינו נוגע בעדות כלל.

נמ"י: אמר שמואל שותפים מעידים זל"ז - קמ"ל דלא חיישין לקנוניא שעכשיו לאחר שזה תובעו נותן לשותף חלקו, ואחר שהעמיד ביד שותפו נגד המערער יחזרו וישתתפו. דלא חיישין להכי אלא כשמקבל איזה הנאה, כגון אחריות דעלמא והוא פוטרו שאז ודאי יעיד.

2. שם: וכי קנו מידו מאי הוי, הרי מעמידה בפני בעל חובו? הב"ע דקיבל עליה אחריות.

אחריות דמאן?
א. אילמא אחריות דעלמא (שהמערער טוען דשל אבותיו הוא) כ"ש דניח"ל (שלא תצא מיד שותפו). אלא אחריות דאתיא מחמתיה (כגון בעל חובו).

פרשב"ם: נוגעים בעדותם - שכל זמן שלא חילקו לגמרי, אם יטול המערער מהשדה יפסידו שנהם.

דין ודברים אין לי - בכולה.

בשקנו מידו - קניין סודר, דהשתא סליק נפשיה.

1. ב"ב(מב): אמר שמואל - השותפים מעידים זה על זה.

שם(מג): אמאי נוגעים בעדותם הם?

הב"ע - דכתב לו (העד לחברו) דין ודברים אין לי על שדה זו.

א. וכי כתב מאי הוי, והתניא - האומר לחברו דין ודברים אין לי על שדה זו, לא אמר כלום? הב"ע שקנו מידו.

הג"א: בשקנו מידו

לפרשב"י ורשב"ם - אפילו רק כתב לו בזה הלשון "דין ודברים אין לי על שדה זו" וקנו מידו - מהני.

אבל לפר"ח, ר"י, ר"י בר שמואל, ריב"ם - לא מהני הלשון, עד שיקנה מידו בפירוש מגופה של קרקע, שאל"כ יכול לומר שסילק עצמו מדין ודברים ולא מהקרקע.

ב. **טור:** ואפילו לא סילק עצמו עד לאחר הערעור מהני.

אבל לפי הסמ"ע, והש"ך – שטעמו שנחשד לשקר, אין מעידים על חתימתו כמ"ש (מו/לד) חתם בשטר עד שלא נעשה גזלן...
והעיקר כהסמ"ע והש"ך.
כ"פ ת' נאות דשא.
וקצה"ח – ס"ל שהוא מטעם קרוב, כהע"ש.
הנאה.

נתיבות: וכשמעיד לחובתו נאמן, דהוי כנסתלק מהנאה שלו.

ודווקא כשמעיד על דבר שאינו שלו רק שיש לו איזה הנאה מעדותו, אבל כשמעיד על דבר שלו אפילו לחובתו אינו נאמן (שאדם קרוב אצל ממונו ואפילו לחוב).

הנאה.

קצה"ח(ת' מוהרי"ט): ובעיני דווקא נוגע בהנאת ממונו ולא שאר הנאות.

1. שאותו שמכרה גזלה ממנו.

סמ"ע: מהלשון להוציאה משמע שבא להוציא כל השדה בתביעה זו שתבע לאחד מהם, לומר אותה השדה שקניתם (אתה והשותף) גזולה היא.

שאותו שמכרה גזלה ממנו.

סמ"ע: ה"ה אם התובע מביא שט"ח חתום בעדים על המוכר, ובא לטרוף השדה וזה השותף בא לפסול עדי השטר.

א. אפילו על חלק השותף לא יועיל.

סמ"ע: מיירי שלא חלקו לגמרי, דמה שישאר ביד שותפו יהיה לו ג"כ חלק בו.

אבל אם חלקו לגמרי מעיד לו (כ"כ הרשב"ם).

ואע"פ שב- (קעה/ג) אחים שחלקו ובא להם אח שלישי, חוזרים וחולקים. וכן כיו"ב (קעו/יב), (קעז/א) !

שאני הכא שהוא עצמו פוסל עדי המערער (שאומר שאינה גזולה, לפיכך שותפו לא חייב להתחלק בהפסד) דאמרינן מזלך גרם לך להפסיד (ואז הוא לא הוי נוגע בעדות, כיון שאינו מפסיד).

הט"ז – מהסמ"ע משמע שאם חלקו והמערער בא להוציא חלק שותפו שהיא גזולה – דאינו מעיד לו כיון ששותפו אינו פוסל עדי המערער יחזור עליו ויאמר חלוקתי בטעות היתה, שיאמר כדין טרף ממני והחלוקה בטלה (כיון שלא פסל עדי המערער).

מעמידה בפני בע"ח – בע"ח הקודם להקנאה זו, דניח"ל שתשאר השדה ביד חברו שלא יהא לזה רשע ולא ישלם.

כ"ש דניח"ל – שאם יצא משותפו יחזור אליו.

דאתיא מחמתיה – כגון בע"ח.

הילכך: מעיד לו עליה –

שאם יבאו מעלמא – הרי לא קיבל אחריות.

ואם יבאו מבע"ח – הרי קיבל אחריות ולגבי הלוקח מיקרי רשע.

3. טור: אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, כגון שטוען שמכרה לו השותף – יכול להעיד לו, שאז אינו נוגע כלל בעדות.

ב"י: לפי הרשב"ם משמע דמיירי שהשותפים לא חילקו לגמרי, אלא כ"א משתמש בחצי שלו. שאם חלקו לגמרי משם ואילך כ"א מפסיד לעצמו ופשוט שמעיד עליה. וזה שכתב הטור.

0. יש לו הנאה,,, פסול להעיד.

סיבת הפיסול:

הע"ש – לא משום דחיישינן שישקר, אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו (גזרת הכתוב).

והסמ"ע – דחיישינן שישקר בו בדבר שיגיע לו הנאה ממנו.

וכמ"ש השו"ע(לז/א) – דחיישינן שישקר כדי להעמיד השדה בפני בע"ח.

וכמ"ש גם הנמ"י – שנוגע בעדות יכול להעיד חובה, משא"כ בפיסול קורבה.

ול"א אדם קרוב אצל עצמו אלא כשמשים עצמו רשע, ולא בהנאת ממונו.

כ"ד הש"ך.

כ"כ ערוה"ש – ודבר זה השכל מחייבו שאם הוא נוגע בדבר אפילו במקצת יכול שלא להעיד אמת.

ולכן אם מעיד לחובתו כשר דשוב לא נוגע בדבר, משא"כ בשאר פסולים.

נתיבות: והנ"מ – שאם חתם בשטר עד שלא נעשה נוגע בעדות ואח"כ נעשה נוגע בעדות :

לפי הע"ש – שהוא מטעם קרוב, אחרים יכולים להעיד על חתימתו (אף לאחר שנעשה קרוב) כמ"ש(מו/לה).

סמ"ע: ולא חיישינן לקנוניא (שיחזורו וישתתפו) רק כשיש ריעותא בשטר.

מהני

ערוה"ש: שלא דומה פיסול נוגע לשאר פיסולים, דשאר פיסולים בעינן תחילתו וסופו בכשרות, ובנוגע אינו כן דאפילו מסלק עצמו מנגיעתו בשעת הגדת העדות מהני.

והש"ך – ויש פוסקים (סי"ח) דלא מהני סילוק אלא קודם ראיית העדות, משום דבעינן תחילת וסופו בכשרות.

נתיבות – היינו כשראה העדות אחר שנעשה שותפו (ראה שטר מכירה ביד המוכר שקנה המערער אחר שנעשה שותפו) אז צריך סילוק שתחילתו בפיסול. אבל בעדות שראה קודם שנעשה שותפו דתחילתו בכשרות אפילו סילוק אחר שראה מהני.

ערוה"ש: **טעם היש חולקים שהביא הש"ך** –

- אע"פ שלעניין לדון מהני סילוקו (ס"ס ז) מ"מ לעדות לא מהני, דשם דיין אינו אלא כשיושב לדון ולכן כשמסתלק קודם ישיבתו שוב אינו נוגע. **אבל** העד שם עד עליו כבר משעת ראיית העדות ולכן לא מהני סילוק אחר ראיית העדות.
- ולכן גם בדיין אם אחר שישב לדון ונודע שהוא נוגע לא מהני סילוקו, דכיון שכבר ישב שם דיין עליו.

2. יבוא בע"ח,,, ישלם לו דמיה.

סמ"ע: פירוש אחר שיבוא בע"ח ויטרוף משותפו חייב זה לשלם מה שטרפו משותפו.

שאל"כ יש לחוש שיעיד שקר כדי להעמידה ביד שותפו כדי שיוכל בע"ד לטרוף ממנו כדי שלא יהא בכלל לזה רשע ולא ישלם.

א . שהיתה גזולה,,, שאינו מקבל אחריות.

סמ"ע: שאם יקבל אחריות הוי נוגע בעדות שאם לא יפסול עדיו יצטרך לשלם.

וזה אינו – דאין לומר בטלה החלוקה כשבעל חוב טורף אלא באחים שחלקו משום דהוי כדורשים ולא מטעם חלוקה בטעות.

שהרי ב (רעה/ד – ב"ק ט.) נקט תלמודא באחים הוי טעם משום דדורשים במקום אביהם קיימי. וכ"מ מהרש"ל – שכתב טעמו מטעם דברא כרעא דאבוה.

וקצה"ח – אפשר להשוות דבריהם (ושנהם נכונים) – **דברי הט"ז** – נכונים בבע"ח שבא לטרוף ששותפו אינו חוזר בטענה לבטל החלוקה, שהרי בשעת החלוקה כדין היתה אלא שבע"ח בחר לטרוף מזה כמו מזה. ולכן רק בדורשים שחייב לפרוע חוב אביהם צריך להחזיר החלוקה.

משא"כ בטענת גזל והוציא מאחד מהם ודאי בטלה החלוקה כיון שיש חיסור בגוף הקרקע, שחלק מהקרקע היתה שייכת לנגזל.

והסמ"ע – מיירי בגזולה ולכן הוי חלוקה בטעות.

לא יואל עדותו

הע"ש: טעמו – דכיון שעדותו נוגע גם לחלקו (ואדם קרוב אצל עצמו) הו"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

והסמ"ע – חולק על הע"ש, אלא טעמו משום דיחזור ויחלק עמו (כ"כ הרשב"ם).

אא"כ סלק עצמו.

סמ"ע: בגמרא (ב"ב שם) דיסלק עצמו ויכתוב לשותפו דין אין לי בחלקך וקנו מידו **על זה**.

אבל רי"פ – ס"ל של"ד קאמר, דלא סגי בהכי, שעדיין יש לומר "מדין ודברים סלק נפשו" ולא מגוף השדה.

וצריך לפרש בקניין שסילק נפשו מגוף חלק שדהו שיש לו בו שותפות (הג"א).

וכ"מ מהטור.

ערוה"ש: וליש חולקים שהביא הש"ך – לא מהני כלל סילוק.

ב . עד לאחר הערעור.

1. העורר על השדה:

אם יש בה פירות - אין האריס מעיד לו עליה, שהרי רוצה האריס להעמידה ביד בעליה, כדי שיטול חלקו בפירות.
ואם אין בו פירות - מעיד, א. (אם אין לו הנאה אחרת מזה) (טור).

כ"כ הרא"ש.

והב"י - צ"ע מהיכן להם כל זה.

פרישה: שיטות רשב"ם ר"י הרמ"ה -

לפי הרשב"ם - אפילו טרח בה לבד אינו מעיד.

ור"י - אפילו יש בה פירות מעיד דנחשב כיורד ברשות.

והרמ"ה - דעה ממוצעת, דלא נחשב כיורד ברשות ולא נוטל כאריס אלא שכר טירחא, ולכן כשאין פירות מעיד אע"פ שטרח.

דאיכא פירא

לרשב"ם - ל"ד פירות אלא כל הנאה מיקרי פירות.
ולר"י - שיש לו פירות יתרים, ואף שאין פירות כל שהבטיחו יותר הוי "איכא פירות".

1. אין בה פירות יעיד.

סמ"ע: ואף שהפירות יגדלו אח"כ לזמנם ויתן לו מהם כמו אריס, לא נחשב נוגע בעדות, דכמה שדות ימצא שיעסוק בהם ויתנו לו כאריס.
מ"מ לפי הרשב"ם אפילו טרח בה לחוד שוב לא יעיד.

א. הנאה אחרת.

סמ"ע: כגון שהבטיחו בעה"ב שלישי ולשאר אריסים רביע.

1. ב"ב(מו:): שלח ר"נ בר רב חיסדא לר"נ בר

יעקב - אריס מעיד או אינו מעיד?

א"ר יוסף - מעיד. והתניא - אינו מעיד?

ל"ק: הא דאיכא פירא בארעא.

הא דליכא פירא בארעא.

פרשב"ם: אריס מעיד - להעמיד שדה ביד בעלים אם יצאו עליו עוררים, האם נוגע בעדות שהבעלים הורידוהו והוא נהנה מהפירות.
דאיכא פירות - שלא הספיק לנוטלם ואם תעמוד ביד המערער יפסיד אותם.

דליכא פירות - וגם לא טרח בה בשנה זו בדרכי זריעה שאז אין לחוש, שהרבה שדות ימצא האריס.

תו"ס: דאית ביה פירא לא יעיד - שנוגע בעדות לפי שהיה נוטל כאן למחצה לשליש ולרביע, ואם יזכה המערער הרי שירד שלא ברשות שידו על התחתונה.

הרב יונה: ואם אכל פירות מעולם אינו מעיד, שצריך לשלם לנגזל כל הפירות היתרים עלה הוצאה והוי נוגע בעדות.

מיהו אם יש עדים שלקח הפירות או כמה לקח נאמן להעיד במיגו שלא לקח אלא כדי הוצאה, ואין צריך שבועה כיון שאין המערער טוען ברי.
 ואם טוען ברי שאז צריך שבועה ואין מיגו - אינו נאמן אם אכל מהפירות מעולם.

ור"י פירש - אפילו יש פירות בקרקע מעיד, שאם יטרפנה המערער יטול האריס חלקו כיורד ברשות, אא"כ מקבל האריס יותר משאר אריסים.

והרמ"ה - כשאין בה פירות מעיד אע"פ שטרח בה, לפי שהמערער צריך לשלם לו שכר טרחו כשוכר פועל לעשות בשלו והראה בשל חברו.

ת' שפסול חלה התנא: **עדים שהודו שיש להם חלק באותו חוב שהעידו כבר עליו, אין באותה הודאה ממש** (דאחר שכבר העידו אין בידם להפסיד זכותו של זה).
(אבל אם אמרו כן קודם שהעידו, העדות בטל) (ב"י בשם תשובות שבסוף חזה התנא).

והש"ך – דווקא כשאין כת שניה לפנינו, אבל אם היא בפנינו יכול הבע"ד להעיד על כת הראשונה שהם פסולים, שאם אינם בפנינו חושב זה שמא לא יבוא.
נתיבות(או"ת) – ואם הכת הראשונה אומרת שראו כאחת עם הכת השניה, אינו יכול לפוסלן דהוי נוגע בעדות, שהרי אף הכשרים יפסלו.
והפ"ת(גליון ש"ך דהגאון מהר"ם) – מרש"י מוכח שאפילו כת שניה לפנינו לא יכול לפסול כת ראשונה, שמא ימצא בשניה פיסול, ונמצא מפסידו בפיסול של הראשונים.

יבמות(כה:): עדים החתומים על שטר מכר יכולים לקנות מהקונה את השדה (ולא חיישין לקניא).
ורי"ו – ע"ז אמרו חז"ל הרחק מן הכיעור והדומה לכיעור.

קודם שהעידו עדותן בטלה.

סמ"ע(רי"ו): אין בע"ד יכול להעיד לפסול העדים שבאו לחייבו, ואע"פ שאין בע"ד נוגע בעדות כגון שיש עליו עוד כת אחרת (וכ"ה בסנהדרין כג:).
כ"כ ד"מ.

לז - ד

ראובן תבע לשנים שהלוה להם, וכפר א' והודה השני שהוא וחבירו (חייבים), אם אותו ממון לקחו בשותפות אינו נאמן על חבירו, והוא לבדו יתחייב בכל.

סמ"ע: מיירי בנוגע בעדות שרוצה שחברו יפרע החצי, משא"כ כשלא לקחו בשותפות כתב בסעיף שאחר זה.

ת' רבני צרפת: ראובן תבע לשנים,, לקחו בשותפות ונעשו אחראים זל"ז (ירושלמי) וזה שהודה יתחייב בכל, ואין מקבלים עדותו על חברו מפני שנוגע בדבר.

אינו נאמן על חברו.

לז - ה

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

ת' רבנ' זרפת: המוציא שט"ח על שלושה, וטענו כולם: פרענו, אם כל אחד מהם חייב עשרה זהובים לעצמו, ואין לחבירו בהם שותפות, עדותו כשרה על חבירו (ולא חיישין לגומלין).

לז - 1

1. הלמ"ה, כ"י(מ"כ): אם טען אחד מהשותפים דבר שהוא חובה לו ולחברו - נאמן כעד אחד לחייב שבועה את חבירו, ולפטור משבועה את שכנגדם. א. ואם שני שותפים (העידו) חובתם - נאמנים לחייב את חבריהם (כשלא נוגעים בעדות) (וע"ל סימן ע"ז סעיף ה').

1. א' מהשותפים

סמ"ע: פירוש שותפים בדבר אחר, משא"כ בס"ד מיירי שהם שותפים בדבר זה.

לחייב,, ולפטור.

סמ"ע: היינו כשאין לאותו מעיד הנאה במה שמתחייב או נפטר מחברו. כ"כ הב"י (כשלא נוגעים בעדות).

שו"ע (עז/ה): ראובן תבע משנים שלוו ממנו כאחד וכפר אחד והודה אחד - אין עדותו מחייב את חבירו (שבועה). ואם היו הנתבעים ג' והודו השנים עליו ועל עצמן - אין האחד מתחייב ממון על פיהם, אבל אם הוציא שטר על ג' שיש לו אצלם כך וכך ממון וטענו כולם ואמרו פרענו זה בפני זה אם כל א' כתב סך ידוע בפני עצמם ואין ביניהם שותפות - מעידים זה על זה ואין חוששין לגומלין (וע"ל סימן לז סעיף ד ה ו):

לז - 2

1. המוכר ש"ח לאחד מהחתומים בו - שפיר דמי.

2. (וע"ל סימן קנ"ג סעיף י' וי"א וי"ב) אם קרובי המורקה (נ"א אם מורקה וקרוביו) יכולים להעיד.

[ודוקא אם העד חתום על השטר אבל לא יוכל להעיד על פה] (ב"י בשם התרומות).

אבל אם מכרו לשני עדים החתומים עליו חיישין להכי ואם אין הלוה מודה בו אין יכולין לגבותו:

2. רמב"ן: מורשה (אדם שקיבל יפוי כח

מבעה"ב) שמקבל שכר קבוע אפילו לא יצליח להוציא ממון - כשרים קרוביו בין להעיד בין לדון, לפי שההפסד וההוצאה הכל לבעל הממון.

אבל אם יש למורשה חלק ממה שמוציא - פסולים קרוביו.

כ"כ בעה"ת(גאון), עיטור, מרדכי, רא"ש.

שו"ע(קכג/י): מורשה שהורשה בשכר ידוע אפילו אם לא יוציא הממון מיד הנתבע - קרוביו

1. בעה"ת: לראובן שט"ח על שמעון ולוי חתום

בו, ומכר שט"ח ללוי - אין לוי חשוב נוגע בעדות, ולא חיישין שמא חתם לו שקר כדי שיקנה ממנו אח"כ, לפי שלא חיישין שהעד השני ג"כ ישקר בשביל הנאת חברו.

אבל אם מכרו לשני העדים החתומים עליו חיישין להכי ואין יכולים לגבות בו אם הלוה כופר.

כ"פ בשו"ע(סו/כא): ראובן היה לו שטר על

שמעון ולוי חתום בו ומכרו ללוי העד - אין לוי חשוב נוגע בדבר ולא חיישין לחשדא לומר שהוא חתם לו שקר כדי שיקנהו ממנו אח"כ לפי שהעד האחר לא היה מסכים עמו להעיד שקר בשביל הנאתו של לוי,

סמ"ע: דווקא לאחד אז אמרינן שהשני לא יעיד שקר בשביל הנאת חברו, משא"כ כשמכר השט"ח לשני העדים.
כ"כ הטור והמחבר (סו/כא).
והש"ך(שב) – חולק, אף לשנים ש"ד בדיעבד.
ש"ד

סמ"ע: היינו לאחר שחתמו בשטר אבל קודם שחתמו בשטר (אלא חתמו בספר הזיכרונות של הסופר) הקנהו המלוה לאחד מהעדים, לא יוכל שוב לחתום לפי שנוגע בעדות (ריב"ש).

כשרים בין לעדים בין לדיינים שאין לו חלק לא בהפסד ולא בהנאה:

(יא): ומטעם זה נראה לי שגם הוא כשר להעיד, אבל מורשה שיש לו חלק במה שיוציא מהנתבע קרוביו פסולים בין לעדים בין לדיינים, לפיכך מי שיש לו עדים על תביעתו לא ירשה אחד מהעדים או מקרוביהם אלא אם קצץ לו שכר ידוע אפילו אם לא יוציא הממון מיד הנתבע יכול אדם להרשות ללוה לדון עם ערב קבלן שלו **(ב"י בשם הריטב"א):**

(יב): וכן מי שיש לו עדים בפריעתו לא יבא לדון עם המורשה בזמן שיש לו חלק בתביעתו אם הוא קרוב לעדים שהרי יבטל העדות:

1. לאחד מהחתומים

לז - ח

פּרשנים או דיינים או אפּוטרוּפּסים - כשרים להעיד.

(וע"ל סימן כ"ז בדין דיינים ופּרשנים ולקמן סי' מ"ו סעיף כ"ד ובדין אפּוטרוּפּסים לקמן סימן ר"ז).

הראשונות וכל זה דוקא בדין אחד אבל שנים נאמנים לעולם ואפילו אם יש שני עדים שמכחישים אותם. הגה: והוא הדין אם קבלו עליהם פשרן לזמן כל מה שאומר תוך זמן נאמן אבל אם כבר כתב ונתן להם הפשרה אין לו רשות להוסיף או לגרוע (ואפילו תוך הזמן) אף על פי שאומר שכך היתה כונתו (ב"י בשם הרשב"א).

אפּוטרוּפּוס

מרדכי(הר"מ): אפּוטרוּפּוס שהילוח מעות של יתומים והלוה מודה שהמעות של יתומים (ולא של האפּוטרוּפּוס עצמו) – נאמן האפּוטרוּפּוס בלא שבועה כיון שאינו נוגע בדבר.

כ"פ הרמ"א(רצ/יב) – אפּוטרוּפּוס נאמן אם ידוע שהמעות של היתומים שהרי אינו נוגע בעדות.

דיינים ופרשנים

קידושין(עד.): נאמן דין לומר לזה זיכיתי ולזה חייבתי כ"ז שעומדים לפניו.

הרא"ש בתשובה: וכ"ז בדין אחד, אבל שני דיינים נאמנים לעולם, שאינם חשובים נוגעים בעדות, ואפילו שני עדים מכחישים אותם הם נאמנים יותר מהעדים.
כ"כ הריב"ש.

שו"ע(נג/א): כל זמן שבעלי דינים עומדים לפני הדיין נאמן לומר לזה חייבתי ולזה זכיתי נסתלקו מלפניו אינו נאמן אם אין בידו פסק דין ודוקא בשודא דדייני אבל דין התלוי בטענות לא שייך בו נאמנות שלפי הטענות יזכה הזוכה ובלבד שלא יסתור טענות

לז - ט

- 1. ת' הרש"א:** הגזברים, כל זמן שאין להם ולא לקרוביהם שום זכות בנכסי ההקדש, ולא בפירותיהם - כשרים להעיד (על עניני הגזברות).
- 2. הגה:** וכ"פ שקרוביהם כשרים להעיד, אע"פ שהגזבר מחלק הממון למי שירצה, למ"ד טובת הנאה אינו ממון. ואע"פ שנותן אחר כך לקרוביו עניים, מ"מ אין מצטלים העדות משום זה, מאחר שלא היה הנאה נכרת בשעת העדות (ב"י בשם הריטב"א).

אבל למ"ד טובת הנאה ממון אין עדותם עדות אם העידו בב"א, ואם העידו בזה אחר זה אף שאינה עדות לעניין שיחלק למי שירצה הוי עדות לעניין ההקדש.

והש"ך: אף למ"ד טובת הנאה לאו ממון אינה עדות.

מ"ש הריטב"א שטובת הנאה ממון לפי שכך הוא פוסק ולא לומר שאם טובת הנאה לאו ממון שכשרה העדות.

ל"א טובת הנאה אינה ממון אלא לעניין תשלומי כפל וכו' דבעינן דבר של ממון, אבל בנגיעת עדות לא בעינן דווקא נגיעת ממון, אלא כל נגיעה של הנאה נמי פסול שהרי חוששים שמעיד להעמידה בפני בע"ח או שהראשון נוח לו מהשני.

ועוד שאפילו דבר הגורם לדבר אחר (לז/טו) אפילו יש צד הנאה רחוקה לא יעיד.

אבל קצה"ח – מצדד כהרמ"א, **כמ"ש** מוהרי"ט – דבעינן הנאת ממון דווקא (ולא הנאות אחרות).

ומ"ש הרמב"ם והמחבר אפילו דרך רחוקה ונפלאה, מיירי דווקא בהנאת ממון ממש.

וגם במעמיד בפני בע"ח מיירי בהנאת ממון, משום דכל פעם שיבוא לידו דבר זה יצטרך להוציא המאכל מפיו ולתת לבע"ח שלא יקרא "לוה רשע ולא ישלם", ולהכי חשוב הנאת ממון.

והראיה שאבי חתן יעיד לאבי כלה, ואע"פ שאין לך קירוב דעת גדול מזה.

והנתיבות (או"ת) – מ"מ קרוב נוגע כזה כשר להעיד לכו"ע (אע"פ שהנוגע פסול, כהש"ך), כיון שאין בו צד ממון לא נחשב בעל דבר רק שפסול מחשש שישקר, והקרוב לא נחשד לשקר.

2. ריטב"א בתשובה: אחיו של הגזבר העיד על א' שהקדיש נכסיו לעניים והיה עמו עוד עד, ואח"כ העידו שציוה הנותן שהגזבר יחלק המעות למי שירצה, וכן עשה הגזבר ונתן לבת העד ממון ההוא, והאלמנה טוענת שההקדש בטל לפי שהעד קרוב של הגזבר?

תשובה: לא שייך כאן נגיעת עדות מאחר שלא היתה ניכרת הנאה לעד עצמו בשעת העדות, ואע"פ שאח"כ נתן הגזבר לבת העד אין פוסלים העדות למפרע.

וא"ת מ"מ העדות בטלה מצד קורבה, שיש לגזבר שהוא אחי העד הנאה שיוכל לחלק למי שירצה, וטובת הנאה מיקרי ממון לפי ר"ת והרמב"ן?

וי"ל דמ"מ ההקדש אינו מפסיד (לגבי העניים) אע"פ שאין העד נאמן שאחיו יחלק למי שירצה, דפלגין דיבורא (שיחלק הכסף לעניים ולא לבת אחיו).

ועוד מאחר שתחילה העיד סתם להקדש א"כ זכה ההקדש, ומה שהעידו אח"כ שיחלק למי שירצה הוי חוזר ומגיד שלא נאמנים בעדות זו, ולכן עדות ראשונה קיימת.

2. וכ"ש שקרובים כשרים להעיד.

סמ"ע: לפי הרמ"א שהגזבר מחלק למי שירצה ה"ד למ"ד טובת הנאה לאו ממון הוא (כ"פ הרמ"א רג, והמחבר פז/לה).

לז - י

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

ה"כ"א: כל היכא דהשתא אינו נוגע בעדות, אף על פי שאם יתעשר יהנה בעדותו - כשר להעיד (כ"כ ד"מ(תו"ס)).

שואם יתעשר יהנה.

סמ"ע(תו"ס): כגון שמכר שדהו לאחר בלא אחריות ובאו עוררים על השדה, יכול זה להעיד לטובתו ולא חיישינן שמא מעיד שתשאר השדה ביד קונה כדי שיוכל בע"ח לטרופ (כגון שאין לו שדות אחרים) כיון שאין לו אחריות עליה. וגם לא חיישינן שיש לו נגיעה שהרי אם יתעשר יהיה פטור מלהחזיר דלא חיישינן לזה כיון שעכשיו אין מרויח כלום. והש"ך - נ"מ כגון שהיו עליו נזקין שגובים ממשועבדים, וא"כ יכול להעיד דלא שייך לומר לזה רשע ולא ישלם, וגם אין חשש שמא יתעשר.

שמא יתעשר,,, כשר להעיד.

נתיבות: ודווקא כשמעיד לאחר רק שהוא נוגע בעדות אמרינן שמא יתעשר ולא חשיב נוגע בעדות, אבל כשמעיד לעצמו אע"פ שאין בו שום זכות (כגון שעכשיו הוא עני) פסול מטעם קרוב, וכן קרובו פסול כה"ג משום קרוב.

ערוה"ש: אין בע"ד יכול לפסול העדים אף שיש לו כת אחרת של עדים, שמא יפסלו האחרים. ולכן אם נתקבלה כת אחת יכול לפסול כת שניה כיון שאינו נוגע בעדות (סנהדרין(כג:)).

לז - יא

1. ראובן שיש לו שט"ח על שמעון, ונתנו ללוי בכתיבה ומסירה, והיה שמעון מעידי המתנה - פסול.
2. (וע"ל סימן ס"ו סעיף כ"א וכ"כ חס על החתום הקונה הקטר מיקרי נוגע בעדות).

שו"ע(סו/כא): ראובן היה לו שטר על שמעון ולוי חתום בו ומכרו ללוי העד - אין לוי חשוב נוגע בדבר ולא חיישינן לחשדא לומר שהוא חתם לו שקר כדי שיקנהו ממנו אח"כ, לפי שהעד האחר לא היה מסכים עמו להעיד שקר בשביל הנאתו של לוי [ודווקא אם העד חתום על השטר אבל לא יוכל להעיד על פה] (ב"י בשם התרומות), אבל אם מכרו לשני עדים החתומים עליו חיישינן להכי ואם אין הלוח מודה בו אין יכולין לגבותו:

1. והיה שמעון מעידי המתנה - פסול.

סמ"ע: פירוש המתנה בטלה, והיינו שראובן רוצה לחזור בו מהמתנה וטוען ששמעון נוגע בעדות שרוצה להעיד כדי שיפטר מבע"ד לפי שלוי יותר נוח לו. ולעז"ל ס"ז - מוכר שט"ח לאחד מהחתומים - כתב ש"ד פירוש לעניין שיכול לגבות בו מהלוח, ואין הלוח יכול לומר שחתם שקר כדי שיגבה ממנו. כ"כ (סו/כא).

1. בעה"ת: ראובן שיש לו שט"ח על שמעון ונתנה ללוי בכתיבה ומסירה, והיה שמעון א' מעדי המתנה, ורוצה ראובן לחזור בו וטוען ששטר המתנה פסול לפי ששמעון נוגע בעדות לפי שנוח לו לוי כבע"ד ולא ראובן - הדין עמו שהרי חשוב כנוגע בדבר.

2. שו"ע(סו/כב): ראובן שיש לו שטר על שמעון ונתנו ללוי בכתיבה ומסירה והיה שמעון אחד מעידי המתנה ואחר עמו ורוצה ראובן לחזור מהמתנה וטוען שהשטר פסול לפי ששמעון הוא נוגע בעדות שרוצה להעיד כדי שיפטר מבעל דינו שהשני נוח לו - הדין עמו והרי הוא חשוב נוגע בדבר:

בעה"ת: ראובן היה לו שטר על שמעון, ולוי ואחר חתומים בשטר. ואח"כ מכרו ללוי - אין לוי חשוב נוגע בדבר ולא חיישינן שחתם שקר כדי שיקנהו ממנו, לפי שעד אחר לא יסכים להעיד עמו שקר בשביל הנאת לוי. ואם מכרו לשני העדים החתומים בשטר, חיישינן להכי.

פסול

מ"מ לפי הש"ך לא מיקרי נוגע בעדות אלא כשצריך להוציא מעות ממש, אבל אם חייב לשלם (אפילו בהקפה) אינו נוגע. אבל קשה על הש"ך כאן שאע"פ שחייב לשלם מיקרי נוגע בעדות (הראשון נוח לו והשני קשה). ולכן רצה לספול הקונה מלהעיד?

תשובה: יש להכשיר הקונה להעיד.

- אין סתירה לש"ך.

- זה הקונה חייב ממ"נ לשלם לאחד מהם, ואם לא ישלם כלל מיקרי רשע נגד זה שחייב לו באמת, ולכן מבחינתו אין נ"מ למי ישלם שבכל גוונא שישלם שוב לא מקרי רשע, לפיכך אינו נוגע בעדות.

פ"ת(נו"ב): ראובן ושמעון שותפים שחלקו הסחורה בניהם ונפרדו, אלא ששני החלקים נשארו אצל ראובן בינתיים, והתנו בניהם שלמי שימצא קונה ימכור חלקו ושאר החלק השני לשותף השני. וכן היה שאחד מכר חלק א' בהקפה ונשאר החלק השני ביד ראובן, ואח"כ נתייקרה הסחורה. ונפלה מחלוקת מי מכר חלקו ולמי נשארה הסחורה שנתייקרה. והביא שמעון שני עדים שראובן מכר חלקו ואחד העדים הוא הקונה עצמו. ונסתפק השואל – שמא העד הקונה נוגע בעדות כיון שנוח לו בהקפה וזה נוח לו וזה קשה?

לז - יב

1. השוכר, אם לקח בידו השכירות ואמר: כל מי שיתקיים קרקע זה בידו, יטול - ה"ז מעיד למשכיר. ואם כבר נתן השכירות לבעל הקרקע - אינו מעיד לו, שאם תצא הקרקע למערער חייב לשלם השכירות פעם אחרת.

2. ואם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירו לשוכר כדי שיתנהו למי שיזכה בדיון - הרי זה מעיד לו.

3. הגה: וכל זה שם עדים קדר הסוכר בבית, אבל אי לכא עדים, נאמן בכל ענין במינוג דאי בעי שתיק (מרדכי).

למי שיזכה בדיון ואז יוכלו השוכרים להעיד לפי שאינם נוגעים בעדות.

מיהו נמ"י(רשב"א) – חולק, אכתי נוגע בעדותם הם לפי שקודם שהחזיר לו המשכיר המעות היו מתיירים שמא יפסידו שכרם, ועכשיו שהחזיר להם הצילים לגמרי מהפסד, ויש לחוש שמא יתביישו ממנו שעשה להם לפני משורת הדיון.

שו"ע(קמ"ט): הא דמהני עדות השוכרים לומר שדרו בה ימים ולילות דוקא ששכירות הבית עדיין בידם ואומרים ניתן אותו למי שיזכה בדיון, ואע"פ שעדיין לא נהנה המחזיק מפירות זה הבית כיון שדרו בו מכחו היינו הנאת פירותיו, ואפילו אם השאילו להם בחינם אבל אם כבר פרעו השכר למחזיק אינם יכולים להעיד מפני שהם נוגעים בדבר שחפצים להחזיקו בבית שאם יצא מתחת ידו צריכים ליתן השכר פעם אחרת למערער.

1.ב"ב(כט.): לענין חזקת ג' שנים, ובבית אי

אפשר להעיד שדר בו בלילה, אפ"ה הוי חזקה – אמר רבה – כגון שבאו שנים ואמרו ששכרו ממנו וגרו בו ג' שנים ביום ובלילה. והרי נוגעים בעדות?

א"ל – הב"ע כגון שהשוכרים לוקחים דמי השכירות ביד ושואלים למי לתת (כך שאינם נוגעים בעדות).

כ"פ הטור: השוכר, אם לקח בידו השכירות ואמר: כל מי שיתקיים קרקע זה בידו, יטול - ה"ז מעיד למשכיר. ואם כבר נתן השכירות לבעל הקרקע - אינו מעיד לו, שאם תצא הקרקע למערער חייב לשלם השכירות פעם אחרת.

2.רבנו יונה: אם כבר נתן השכירות – מיהו יכול המשכיר להחזיר דמי השכירות שקיבל כדי שיתנהו

סמ"ע: אע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מיד המשכיר אם יזכה האחר (ואז אינו נוגע בעדות), מ"מ לא ניח"ל לרדת עמו לדין (ב"י, רמב"ן). כ"כ הש"ך.

2. ה"ז מעיד לו (ר' יונה).

ש"ך: כ"פ הב"ח, רי"ו.

3. אי ליכא עדים.

ש"ך: ומיירי שאף המערער לא יודע שדרו בו אלא על פיהם (כ"כ ר"ח, שו"ע (קכג/א)).
שאם המערער יודע שדרו בו הוי השוכרים נוגעים בעדות שאם היו אומרים שלא דרו היו צריך להישבע נגדו, וכל עד שצריך להישבע אינו עד.

ומיהו אפילו נתנוהו כבר למחזיק יכול הוא לחזור וליתנו להם שיתנוהו למי שיזכה בדין ואז לא יהיו נוגעים בדבר.
יש מי שחולק.

3. ד"מ (מרדכי): ודווקא כשיש עדים שדר השוכר בבית ואז אם כבר שילם השכירות הוי נוגע בעדות.

אבל כשאין עדים שגרו בבית והשוכרים אומרים ששכרו, אף שנתנו כבר השכירות נאמנים להעיד במיגו דאי בעו שתקו (ולא היו אומרים שהם שוכרים, והו"ל כעדים בעלמא שנאמנים להעיד למשכיר).

1. חייב לשלם השכירות פעם אחרת.

לז - יג

1. לוח שבאו לערער עליו להוציא קרקע שלו מידו, אם לא ישאר בידו קרקע אחר כנגד החוב שיש למלוה עליו - אין המלוה והערב יכולים להעיד לו להעמידה בידו. ואם ישאר בידו קרקע אחר כנגד החוב - יכולים להעיד לו.
א. (וערב קבלן י"א דאינו יכול להעיד ככל ענין) (טור).

תו"ס, רא"ש: אם יש ללוה קרקע זיבורית כנגד חובו, והערער על קרקע בינונית שלו, לא חיישין שיעיד שקר משום חילוף בינונית לזיבורית אחר שמוצא לגבות כל חובו.

א. הדין בקבלן.

רמב"ם - כל"ק, שבכל גוונא מעיד.

טור - כל"ב שאינו מעיד.

1. ישאר קרקע

נתיבות: דווקא כשנשאר קרקע, אבל מטלטלים לאו שיורא הוא, דלא סמיך דעתיה אטלטלים.

וכן אם אין לו קרקע ובא להעיד על מטלטלים אף שלא נשאר בידו מטלטלים אחרים יכול להעיד כיון שאין שעבודו על החפצים (ואין בע"ח יכול לגבות ממטלטלים).

וכן מסתבר שאל"כ מי שחייב לחברו מנה יהיה חברו פסול להעיד לו בכל עדויות במטלטלים ובמשא ומתן.

1. ב"ב (מו:): ת"ר - ערב ומלווה מעידים ללוה והוא דאית ליה ארעא אחרית.

א. קבלן: אמרי - מעיד כערב דמי.

ואמרי - אינו מעיד (אע"פ שיש לו קרקע אחרת) דנחי"ל דנוקמיה בידיה תרווייהו דכי אתי בע"ח מאי דבעי שקיל.

פרשב"ם: ערב מעיד ללוה - אם יצאו עסיקין על שדותיו של לוה.

דאית ליה - ללוה שדה אחרת כנגד חוב שנעשה לו ערב, שאל"כ הוי נוגע בעדות, שבע"ח יגבה ממנו. וקמ"ל שלא חיישין שיחוש הערב לבע"ח נוסף שקודם לו ויגבה שדה זו ולא ישאר לבע"ח לגבות שאין לחוש, אלא מה שהוא יודע.
כ"כ נמ"י.

קבלן ערב - דקי"ל יפרע המלוה ממי שירצה אפילו יש שדה אחרת, ולכן נוח לו לקבלן שיהיו ביד הלוה שני קרקעות, ומאיזה שירצה יפרע, שאם לא יהא ללוה בינונית יבוא לקבלן כיון שדין בע"ח בבינונית.

טור: ואפילו ישאר קרקע אחרת ביד הלוח הוא חפץ שימצא המלוה לגבות בריוח מן הלוח ומתוך כך לא יחזור עליו.

ואפילו שדה שמעיד עליו זיבורית או עדית והנשאר ביד לוח בינונית, שמא נח"ל למלוה זיבורית יותר או עדית פחות (וימצא ולא יחזור עליו).

סמ"ע(נמ"י) – מיהו אם יש ללוח עדית בינונית וזיבורית אף קבלן מעיד עליה.

אינו יכול להעיד.

ש"ך: ודעת הרמב"ם שאף ערב קבלן יכול להעיד.

כ"כ המחבר, רי"ו, באה"ט.

והנתיבות – ואפשר לחלק.

אם מעיד ששדה זו של הלוח שאכלה ג' שנים יכול להעיד, דהממע"ה.

אבל אם בא לפסול עדי המערער בזה אין הספק מוציא מידי וודאי, שהם העדים כשרים ולא יכול לגרוע כשרותם מספק.

ולפ"ז אף במלוה ע"פ יכול להעיד המלוה ללוח כיון שאין לו שיעבוד.

או"ת: **ישאר קרקע** – נראה שאם יש לערב נכסים מרובים אף שאין ללוח כלום יכול להעיד. דמה נ"מ לו שאם לא ימצא אצל הלוח ילך ליקח מהערב. ולא שייך כאן טעם גבי ערב קבלן דלנח"ל לירד עמו לדון (עם הלוח חזרה) שהרי כאן ממ"נ צריך לילך לב"ד לגבות מהלוח או הערב.

ואף כשיש ללוח קרקעות שמכר (שמשועבדים לבע"ח) ואין ללוח עצמו קרקעות יכול מלוה להעיד לו.

יכול להעיד לו.

סמ"ע(הרא"ש): משום דהמלוה והערב גם לוקח ראשון ושני (סי"ד) אינם יודעים שהלוח או המוכר חייבים עוד, לפיכך אינם חוששים שאחרים המוקדמים יגבו חובם (ולא ישאר להם).

משא"כ המוכר עצמו שיודע כמה חייב לאנשים אינו מעיד ללוקח אפילו ישאר בידו כדי הלקיחה (בסימן ט"ו).

א. ערב קבלן.

לז - יד

1. לוקח ראשון מעיד ללוקח שני שלקח אחריו, להעמידה בידו, והוא שתשאר למוכר שדה אחרת בת חורין כנגד דמי שדה זו של לוקח ראשון, או שתשאר שדה אחרת ביד

א. הגה: וכן לוקח שני אינו מעיד ללוקח ראשון, אל"כ נשאר ביד מוכר קרקע כדי דמי לוקח ראשון (טור).

פרשב"ם: לוי יכול להעיד נגד המערער של

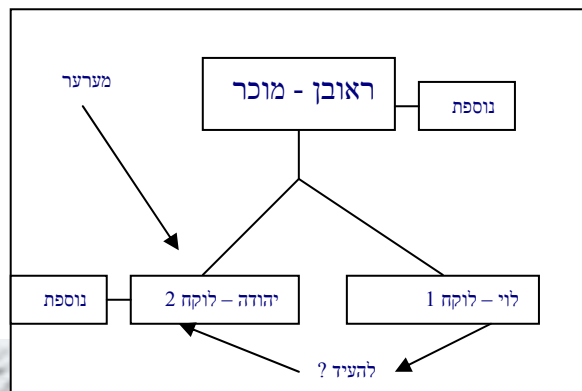
יהודה להעמיד הקרקע ביד יהודה בתנאי שליהודה יש קרקע נוספת שלקח מראובן שיוכל בע"ח של ראובן לגבות ולא יחזיר אליו (ללוי).

- או שלראובן המוכר יש קרקע נוספת שבע"ח יקח ממנה ולא יגיע אליו.

שאז לוי לא נוגע בעדות, שאף שיוציאו מיהודה או המוכר ראובן קרקע אחרת שיש.

א. יהודה יכול להעיד ללוי אף שאין לראובן המוכר קרקע נוספת, שהרי בע"ח חוזר תמיד ללוקח אחרון (יהודה), ודוקא שמכר ללוקח ראשון בלא

1.ב"ב(מו:): לוקח ראשון מעיד ללוקח שני, והוא דאית ליה ארעא אחרית.

1. ללוקח שני.

קצה"ח: טעמו –

לפי הרשב"ם – רוצה לוקח ראשון שישאר שדה אצל המוכר או לוקח שני למקרה שיבוא בע"ח של המוכר לטרוף.

לפי תו"ס(ר"י) – לפי שחושש שקרקע שלו שקנאה תהיה גזולה, כדי שיוכל לחזור למוכר או ללוקח שני. **והקשו התו"ס:** עדיין יחוש לוקח ראשון שמא הקרקע שנשארה (אצל המוכר או לוקח שני) היא גם גזולה? וי"ל שלוקח ראשון לא חושש רק שתהיה האחריות שלו (השדה הנוספת) קיימת שיוכל לגבות במקרה שהשדה שלו גזולה, ולא חושש ליותר (שמא אף הנשארת גזולה).

וכ"ד הרמב"ן.

נ"מ: בין ר"י לרשב"ם – כשלוקח ראשון קנה בפירוש בלא אחריות:

לפי הרשב"ם – לא יעיד, מחשש בע"ח.

לפי ר"י – הלוקח הראשון לא חושש רק שיהיה לו אחריות מפני גזלת שדהו, והיכא שלקח מראשון בלא אחריות תו ליכא שום חשש ויכול להעיד.

והוא שנשארו למוכר שדה.

תו"ס: קשה לרשב"א אמאי לא קאמר שיעיד לוקח למוכר אם יש לו שדה אחרת? וצ"ע.

וקצה"ח – וי"ל, דכיון שלוקח רוצה אחריות על השדה שלו שתהיה האחריות על מה לחול (כמ"ש התו"ס), וכיון שהמוכר מתחייב בשטר מכירה אחריות גם על השבח (ב"מ טו.) – לפיכך האחריות אין לה קיצבה שמא השבח יגדל פי אלף. וא"כ אפילו יש למוכר אלף שדות לא יספיק לאחריות.

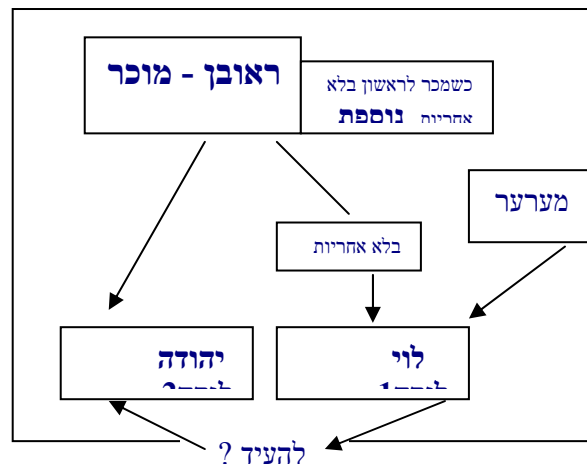
לפיכך מיקרי שאין למוכר שדה נוספת ולכן לא יכול לוקח להעיד שנוגע בעדות.

משא"כ לוקח ראשון מהשני שאין גובה רק הקרן ולא השבח, לכן שדה נוספת תעזור.

א. וכן לוקח שני.

סמ"ע: היינו שבא ערער על לוקח ראשון שהשדה שקנה גזולה (שאין לומר שיבוא בע"ח של המוכר לראשון, שהרי השיעבוד הוא דבע"ח על הלוקח השני שהיתה כשקנה הראשון). כשיוציא המערער מהראשון יחזור הראשון על השני לטורפה, מש"ה אינו מעיד לו השני לפסול עדי המערער אא"כ תשארו קרקע נוספת ביד מוכר שעליו יחזור הראשון.

אחריות, אבל מכר באחריות לא יוכל לוקח שני להעיד לראשון, אא"כ יש למוכר קרקע, שאם יוציאו לראשון יחזור למוכר.

והר"י: הקשה על הרשב"ם (לוקח ראשון מעיד לשני), א"כ אפילו יש לו קרקע נוספת (לשני או למוכר) נחוש לבע"ח גדול שיהא חובו כנגד שני הקרקעות?

לכן נראה שאין חוששים שלוקח ראשון מעיד לשני מפני בע"ח של מוכר שיהא לו מקום לגבות.

אלא טעמו: שמא קרקע של השני גזולה ויוציאו מידו ולא יהא לו ממה לחזור על המוכר או על לוקח שני, ולכן מעיד על השני והוי נוגע בעדות.

וא"ת בב"ב(מד.), שו"ע(לז/ח) – מוכר שדה שלא באחריות ובא מערער על הלוקח, המוכר אינו מעיד ללוקח, מפני שרוצה להעמידה בפני בע"ח. משמע שחוששים מהבע"ח?

וי"ל בכה"ג ודאי חיישין לבע"ח לפי שהמוכר עצמו יודע אם יש לו בע"ח, ולכן כשבא להעיד חוששים שמא להעמידה בפני בע"ח מעיד. ואז אף שיש לו לקונה שדות נוספות לא יעיד מפני בע"ח גדול. אבל בלוקח ראשון אין לחוש שמעיד כדי להעמידה בפני בע"ח של המוכר.

כ"ד הרא"ש – טעמו שמא תמצא קרקע שלו גזולה ויטרפוה ולא יהא לו ממי לגבות.

[סיכום: בין לרשב"ם ובין לר"י

אם יש לו למוכר או ללוקח שני, קרקע נוספות מעיד לוקח ראשון לשני.

אלא שלרשב"ם – טעמו שמום בע"ח של מוכר

ולר"י – טעמו משום חשש שקרקע של ראשונה גזולה ויטרפו ממנו

משא"כ הראשון שירא שתתקלקל שעבודו. כ"כ פרישה.

אא"כ נשאר ביד המוכר

הע"ש: קשה, ומה בכך שנשאר דילמא שדה גם גזולה ויבוא ראשון לטרופ

לז - טו

וי' א חיישינן.

והט"ז(מהרש"ך) – י"ל שראינו שהשני לא חשש לאחריות, שהרי השדה הנשארת ביד המוכר היתה כבר אז משועבדת לראשון, ע"כ לא יעיד שקר בשביל זה.

1. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ובא יהודה לערער על

שמעון להוציאה מתחת ידו - אין ראובן מעיד לו עליה, אע"פ שאין עליו אחריות, הרי הוא רוצה שתעמוד ביד שמעון, כדי שיבוא בע"ח של ראובן ויטרפנה בחובו, ולא יהיה לזה רשע ולא ישלם.

2. 16: (ודוקא שצא יהודה לערער מכח המוכר, אבל אם צא לערער מכח הלוקח שאמר

שחייב לו, אז יוכל המוכר להעיד עליה, שאינו נוגע בעדות כלל, שבע"ח יכול להוציא מיד יהודה המערער כמו מיד שמעון) (טור).

שחוששים שמא יש לו חובות שאין ידוע לזה, או שמא עשה זו (שמכר) אפותקי שאז שדות אחרים שיש לו לא מהני.

1. ב"ב(מד:): אמר רבין בר שמואל (שמואל) –

המוכר שדה לחברו שלא באחריות אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני בע"ח.

ה"ד ?

אי אית ליה ארעא אחריתי – עליה דידיה הדר. ואי לית ליה – מאי נ"מ (שיוציאו מיד המוכר לא יוציא בע"ח ממנו).

לעולם דלית לי ארעא אחריתי – דאמר לנח"ל דלהוי לזה רשע ולא ישלם.

סוף סוף לגבי אידך (הקונה) הוי לזה רשע ולא ישלם ? דא"ל מכרתי לך שלא באחריות.

הטור: ויש טעם נוסף שלא יעיד, שלא נוח לו שיקראו לו גזלן.

ואף כשאין טעם זה, כגון שאינו טוען שראובן גזלה אלא ראובן קנה מגזלן – אפ"ה אינו מעיד מפני שרוצה להשאירה בפני בע"ח.

טור: אפילו קנה השדה ומכרה מיד ללוקח ולא לזה בנתיים – אפ"ה חיישינן שמא לזה קודם וכתב למלוה שמשעבד לו כל מה שיקנה ("דאקני") דק"ל שמה שיקנה משתעבד. ולמד כן מגמרא (מד:).

טור(הרא"ש): לא יעיד – אפילו אין אנו יודעים לו שום בע"ח, או שיש לו קרקע מספקת כנגד חובו -

1. ובא יהודה לערער.

סמ"ע(טור): ואם המערער טוען שראובן גזלה פשוט שראובן לא יעיד דנח"ל של אלא יקראו לו גזלן, אלא אפילו המערער טוען שראובן קנאה מגזלו לא יעיד מפני בע"ח.

אין ראובן מעיד

סמ"ע: כשיש חשש תרעומת של הלוקח על המוכר כשטרפן ממנו אף שאין לו אחריות – לא יעיד המוכר מפני התרעומת.

אבל הש"ך – מפני חשש תרעומת ליכא למיחש ויכול להעיד.

כדי שיבוא בע"ח של ראובן.

סמ"ע: ואפילו נשאר לראובן המוכר שדה אחרת, חיישינן שראובן יודע שיש לו בע"ח רבים.

ולא יהא לזה רשע

סמ"ע(טור): אבל לגבי הלוקח לא הוי רשע לפי שמכר לו בלא אחריות.

לז - טז

1. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון שלא באחריות, ובא יהודה לערער להוציאה מיד שמעון בטענה שקנאה מגזלן - יכול ראובן להעיד לו, שאין לו בזה שום הנאה שתשאר בידו, שאפילו יבוא בעל חובו אינו יכול לטרפה, שאין בעל חוב טורף ממטלטלים אפילו עשאו לו אפותיקי (פי' חפה תהא קאי כלומר לא יהא לך פרעון כלל מזה).

א. ובזמן הזה, אפילו שיעבד לו מטלטלים אגב קרקע אינו טורף ממטלטלים שמכר.
2. הגה: אבל אם יהודה טוען שראובן גזלה בעצמו - לא יוכל ראובן להעיד עליה במקום שהמערער לריך ליתן לשמעון מעותיו משום תקנת השוק, ויכול יהודה לחזור ולהוציאה מראובן (טור).

נהגו שאינו טורף מהמטלטלים שמכר או נתן או משכן מפני תקנת השוק.

2. רמב"ן: הא דמעיד דוקא כשאין בו תקנת השוק שאז אינו נוגע בעדות, שאם המערער יוציא מהלוקח אין המוכר משלם כלום (כגון גנב ופרע חובו).

א"נ שהמערער טוען שלי הוא והמוכר טוען ללוקח אני מכרתיו לו אינו שלך.

א"נ שאינו טוען שהמוכר גזלה אלא שלקחה מהגזלן. אבל אם טוען שהמוכר גזלה ודאי נוגע בעדות הוא, שאז המערער משלם ללוקח משום תקנת השוק וחוזר למוכר שהוא הגזלן.

1. שקנאה מהגזלן.

סמ"ע: אפילו טען המערער שראובן עצמו גזלה לא נחשב נוגע בעדות כדי שלא יקראו לו גזלנא, דבמטלטלים לא מיקרי גזלן מכח עצמו שיכול ראובן לומר אני קניתי מאחר, משא"כ בקרקע דשם בעליה עליה.

(וצ"ל דאיירי שאין כאן תקנת השוק אבל אם יש תקנת השוק כבר כתב הרמ"א, ...).

והש"ך - לפי הב"ח אין לחלק בין מטלטלים לקרקעות.

ולפי הרמב"ן - אף בקרקע לא מיקרי נוגע בשל כך.

והט"ז - גם במטלטלים שייך דלא נקרי גזלן (והרמ"א מייירי שמכיר בה הלוקח שהוא של ראובן ולא יקראהו גזלן).

אפילו עשאו אפותיקי

1. ב"ב(מג:): ת"ר -

מכר לו בית או שדה אין מעיד עליה מפני שאחריות עליו.

מכר לו פרה או טלית - מעיד עליה מפני שאין אחריותו עליו.

מ"ש רישא מ"ש סיפא ?

ואסיקנא(מד). כרבין דאמר המוכר שדה לחברו שלא באחריות אין מעיד עליה מפני שמעמידה בפני בע"ח.

ודוקא בית או שדה אבל פרה או טלית אפילו עשאו אפותקי אין בע"ח גובה מהם כלום.

רישא - דמכר לו קרקע אפילו שלא באחריות אין מעיד מפני שאחריותו של בע"ח על השדה.

סיפא - שמכר לו פרה וטלית שלא באחריות מעיד מפני שאין אחריות של בע"ח עליהם ואפילו עשאו אפותקי (משום דלית להו קלא, דאפותקי במטלטלים לא מהני).

א. וליחוש דילמא אקני (מוכר לבע"ח לשיעבוד) מטלטלים אגב קרקע (שאז טורף בע"ח אף מטלטלים) ונוגע בעדות הוא?

הב"ע כגון שלקח (המוכר) פרה וטלית ומכרה לאלתר ולא לוח בנתיים.

וליחוש דמלא דאקני (שכל מה שיקנה יהא משועבד לו אגב הקרקע) ? ל"צ דאמרי עדים ידעין בהו שלא היה לו קרקע מעולם.

וובד"ה : והאידינא שפשוט המנהג ע"פ ת' הרא"ש שאין בע"ח טורף ממטלטלים שמכר הלוה, אפילו שיעבד לו מטלטלים אגב קרקע דקנאי ודאקני, כיון שמפרש לו שלא באחריות מעיד לו עליהם.

שו"ע(ס/ט): ועכשיו אע"פ שנהגו לכתוב בכל השטרות שהוא משעבד לו מטלטלי אגב מקרקעי -

2. משום תקנת השוק.

סמ"ע: לקמן (שנו/א).

וטעמו – כדי שלא ימנעו לקנות א' מחברו מטלטלים, שיחששו שהם גזלנים ויוציאו מהם, לכן תיקנו שהנגזל ישלם ללוקח דמי החפץ ויחזור על הגזלן. ויש דוגמאות שאין תקנת השוק.

סמ"ע: טעמו – שבמטלטלים לא שייך לומר שלקוחות הפסידו על עצמם שקנה דבר משועבד, דבמטלטלים אין להם קול, ואפילו עשאו אפותקי בשטר וידע הלוקח, דלא פלוג רבנן.

א . ובזה"ז

סמ"ע: משום תקנת השוק.

הש"ך: אע"פ שיש חולקים על פסק זה, מ"מ במקום שנהגו שאין טורפים הדין אמת.

לז – יז1

1. ראובן שגזל א. טלית או שדה משמעון, ובא יהודה וערער על

ראובן, ואמר: שדה זו או טלית זו שלי היא - אין שמעון יכול להעיד שאין זו השדה והטלית של יהודה, שהרי שמעון רוצה להעמיד שדה זו או טלית זו ביד ראובן, מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן יותר מלהוציאה מיד יהודה

2. וכן אם מכר ראובן השדה הגזולה, או הורשה ללוי, ובא יהודה לערער על לוי - אין שמעון מעיד שאינה של יהודה.

3. ואם מכר הטלית הגזולה ללוי, ונתייאש שמעון ממנה, ובא יהודה לערער על לוי: **אם** מת ראובן - שמעון מעיד עליה שאינה של יהודה, שהרי אין טלית זו חוזרת לשמעון לעולם, שכבר קנאה הלוקח ביאוש ושינוי רשות וכבר מת ראובן הגזלן, ואין לו ממי יטול דמיה.

א . אבל אם עדיין ראובן קיים, אין שמעון מעיד אף על הטלית, שהנאה היא לו שלא תעמוד ביד יהודה, כדי שיביא ראיה שראובן גזלה וישלם דמיה.

ב . וכן אם היתה הטלית ביד יורשי ראובן, אין שמעון מעיד עליה, מפני שסופה שאם תעמוד ביד היורש לחזור לו. וכן כל כיוצא בזה.

ובהוא זכותא דקא מפיק לה מלוי ליפקה מיהודה ?
דאמר השני נוח לי הראשון קשה הימנו
פרשב"ם: ובא יהודה ומערער דשלו היא בעדים או בשטר.

לאסהיד ללוי – להצטרף אחר לפסול שטרו של יהודה או להזים עדיו, כדי להעמיד ביד לוי.

דניחא ליה דהדרא ליה – כלומר נוח שישאר ביד לוי, והיום או מחר יוציא מידו שיש לו עדים.

1. **שם(מד.):** ולוקמה בגזלן ?

משום דקא בעי למיתנא סיפא מכר לו פרה מכר לו טלית דדוקא מכר דהוה ליה יאוש ושינוי רשות אבל לא מכר דהדרא ליה לא, תנא רישא נמי מכר.

0. **ב"ב(מג.):** ת"ר –

מכר לו בית או שדה אין מעיד עליה מפני שאחריותו עליו.

מכר לו פרה או טלית – מעיד עליה מפני שאין אחריותו עליו.

מ"ש רישא מ"ש סיפא ?

2. **אמר רב ששת** – רישא בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ואתא יהודה וקא מערער דלא ליזיל שמעון לאסהיד ליה ללוי, דניחא ליה דהדרא. וכיון דאסהיד ליה דלוי הוא היכי מצי מפיק לה מיניה ? דאמר ידענא דהאי ארעא דלאו דיהודה היא.

ראובן גזל, אין שמעון מעיד.

טור: יש בזה מחלוקת –

לפי הרב יונה – אפילו אין יודעים בודאי שראובן גזל, אלא ששמעון מתרעם עליו קודם מפני שגזלה ממנו, אפ"ה חשבינן לנוגע בעדות.

ולפי ר"י – כל שלא ידענו בפירוש שראובן גזלה משמעון לא הוי שמעון נוגע בעדות.

שאפשר שנוח לו להוציאה.

סמ"ע: בכלל נוח לו הם גם החשש שמא כשיבוא ליד יהודה אף שיש לשמעון עדים שהיתה שלו וראובן גזלה מ"מ כיון שגם ליהודה יש עדים שהיא שלו לעולם, והוי תרתי ותרתי ותשאר השדה ביד יהודה.

2. וכן אם מכר "השדה"

סמ"ע: כאן דקדק לכתוב רק "שדה" כיון שבשדה לא שייך ייאוש ולא קנאה ביאוש+ש"ר, משא"כ בטלית. אבל אם הוא עדיין ביד ראובן הגזלן (דלא הוי ש"ר) דין השדה כדין טלית.

3. ואם מכר הטלית, ונתייאש

סמ"ע: המחבר ס"ל כהרמב"ם שייאוש ל"צ להיות לפני ש"ר. אבל להתוס' והרא"ש – צ"ל יאוש ואח"כ ש"ר (שנג'ר).

ש"ך: ונתייאש שמעון ממנה – משמע היינו בידוע שנתייאש אבל סתמא לא הוי יאוש.

ערוה"ש: סיכום –

דוקא במכר הגזלן לאיש אחר יש חילוק בין קרקע למטלטלים :

דבקרקע – שגזלה ומכרה אין יאוש וש"ר, לכן הנגזל הוי נוגע בעדות.

אבל במטלטלים – שגזלה ומכרה ומת הגזלן דהוי יאוש וש"ר, הנגזל לא הוי נוגע שוב בעדות, שהרי אינה חוזרת לו לעולם. מ"מ אם הגזלן קיים אינו מעיד שהרי יקבל דמיה מהגזלן.

אבל אם גזלה בעצמו ולא מכרה אין חילוק בין קרקע למטלטלים דלא הוי יאוש+ש"ר, ובכל גוונא הוי נוגע בעדות.

פרשב"ם: דבעי למתני סיפא מכר לו טלית

– מעיד עליה דלא משכחת שמעיד רק בגזל ומכר שלא באחריות ונתייאשו דהוי יאוש+ש"ר שאז הנגזל לא יכול לקבלה חזרה ולכן אינו נוגע בעדות ומעיד. אבל לא מכר (אלא שבא המערער על הגזלן עצמו) הנגזל לא מעיד, שהרי יכול להוציא מיד הגזלן (כיון דלא הוי ש"ר).

א. [כלומר: בגזלן ישיר אין חילוק בין שדה למטלטלים בכל גוונא הגזלן לא יכול להעיד על הגזלן].

3. (שם): פריך, וסיפא (מטלטלים) נהי דמייאש

מגוף המטלטלים מדמי מי מייאש (והילכך הוי נוגע בעדות שאם יטול המערער ונמצא שלא היתה לו חלק בטלית ולא יכול לגבות כלום מהגזלן) ?

טור(סימן קי"ב): אפילו מת דוקא שלא הניח אחריות נכסים, אבל הניח קרקעות חייב לשלם ונמצא נודע בעדות.

הרמ"ה – האידנא שתקנו לבע"ח לגבות אפילו מטלטלים דיתמי אע"פ שמת הגזלן ולא הניח אחריות נכסים אין הנגזל מעיד כיון שעדיין נוגע בעדות. כ"כ הטור.

א. (שם): ל"צ שמת הגנב (דקי"ל פטורים מלשלם).

הטור – אבל אם הגזלן חי לא יעיד לו, שהוא נהנה שתשאר ביד ראובן (הגזלן), נהי שהטלית אינה חוזרת מ"מ דמי חוזרים.

ב. ב"ק(קייב): רשות יורש כרשות אחר דמי.

טור: ולכן אם לא מכרו הגזלן אפילו מת ולא הניח אחריות נכסים – חייבים הבנים להחזיר אף מדינא, ולכן הוי הנגזל נוגע בעדות.

1. שגזל טלית.

נתיבות(או"ת): בעודנו ביד המוכר אין חילוק בין שדה לטלית, אבל כשמכרו יש הבדל : שבקרקע – לא שייך יאוש+ש"ר, משא"כ – במטלטלים.

לז - יז

1. ואפילו כשמת, דדוקא שלא הניח אחריות נכסים, אבל אם הניח אחריות נכסים, חייב, ונמצא שזה נוגע בעדות.
- א. הרא"ה: והאידנא התקינו רבנן לבעל חוב למגבי אפילו ממטלטלי דיתמי; אף על פי שמת הגזלן ולא הניח אחריות נכסים, אין הנגזל מעיד לו, דאכתי נוגע בעדות הוא.
2. הגה: וכל זה ששמעון לא בא להעיד רק שהשדה או הטלית אינו של יהודה, אבל אם בא להעיד שהוא של ראובן – בכל עניין יכול להעיד, שכיון שהודה על הדבר שהוא של ראובן, שוב אינו יכול לערער עליו ולומר שהוא שלו, ואינו נוגע בעדות (טור).

שו"ע(קז/א): מצווה על היורשים לפרוע חוב אביהם וכופים אותם בכך כמו שכופים את אביהם, במה דברים אמורים כשהניח קרקעות אבל אם לא הניח אלא מטלטלים אין כופין אותו לפרוע חוב אביהם מהם, אבל מצווה עליהם לפרוע חוב אביהם מהם.

אין הנגזל מעיד.

ש"ך: ודוקא כשהניח עכ"פ מטלטלים, שאם לא הניח כלום אין חייבים לשלם, וממילא אינו נוגע בעדות.

2. שהודה על הדבר.

ט"ז: וקשה (מז/א) בשטר אמנה שיכול לומר לדחות בע"ח אמר. ומ"ש הכא שלא?

וי"ל שאני התם דכיון ששט"ח בידו הסברא שלא נפרע ולא אמר אלא כדי לדחות בע"ח שלו.

שכיון שהודה.

קצה"ח: להעיד לחובתו כשנוגע בעדות

נמ"י – משמע שנוגע בדבר(שמעון) יכול להעיד לחובתו, שאם העיד שהוא של ראובן מהני ושוב אינו נוגע בעדות.

כ"כ התומים – ואף מעיד לאחרים (לראובן) כשהוא לחובתו.

1. **ב"ק(קיא:):** משנה – הגוזל ומאכיל בניו והניח לפניהם – פטור מלשלם.
- גמ'** אמר רבא – ואם הניח להם אביהם אחריות נכסים, חייבים לשלם.
- כ"פ הטור:** ואפילו כשמת, דדוקא שלא הניח אחריות נכסים, אבל אם הניח אחריות נכסים, חייב, ונמצא שזה נוגע בעדות.
2. **ב"ב(מג:):** ,, וכיון דאסהיד ליה דלוי הוא היכי מצי מפיך לה מיניה ? דאמר ידענא דהאי ארעא דלאו דיהודה היא.
- כ"כ הטור:** וכל זה ששמעון לא בא להעיד רק שהשדה או הטלית אינו של יהודה, אבל אם בא להעיד שהוא של ראובן – בכל עניין יכול להעיד, שכיון שהודה על הדבר שהוא של ראובן, שוב אינו יכול לערער עליו ולומר שהוא שלו, ואינו נוגע בעדות.

1. חייב.

סמ"ע: פירוש ונמצא חייב תשלומי גזלת ראובן על נכסיו, מש"ה הוי שמעון נוגע בעדות.

א. **והאידנא.**

להעיד אף לחובה. מ"מ על עצמו נאמן לחייב עצמו משום הודאת בעל דין כמאה עדים.

אבל לרא"ש – לא מהני, שכתב: בני העיר שהעידו שאחד מבני העיר נפטר ממס לא מהני לא לזכות ולא לחייב.

ולי נראה: כהרא"ש, שטעם נוגע בעדות משום קורבה (ולא משום משקר, כמ"ש סימן ל"ד) וקרוב פסול

לז - יח

1. בני העיר שבא מערער לערער עליהם במרחץ או ברחוב של

עיר - אין אחד מבני העיר מעיד בדבר זה, ולא דן, עד שישתלק עצמו בקנין גמור.

2. הגה: ויש אומרים דאי אפשר להסתלק מדבר שהוא כרכי בני העיר (טור ורמב"ם), א. אם לא יש להם דבר אחר שהוא כיוצא בזה (תשובת הרא"ש), וכן עיקר.

ב"י: מפשט הגמרא משמע לכאורה – שדוקא ס"ת א"א להסתלק כיון שהוא לשמיעה, אבל שאר צרכי העיר אם נסתלקו מהני ומביאים ראיה מאנשי העיר.

2. וא"כ קשה על הטור שכתב – בני העיר שבא אדם לערער על שום דבר משלהם, כגון מרחץ או רחוב של עיר או כל דבר שהיא של בני העיר, אין א' מבני העיר יכול להעיד עליו, וגם א"א לו להסתלק כיון שהוא צרכי העיר?

וי"ל – דמפרש ס"ת ל"ד אלא ה"ה לשאר צרכי העיר, דא"א להסתלק מלרחוץ במרחץ ומלילך ברחוב. וכנ"ד הרמב"ם (בסעיף י"ט) שסיים "כל כיו"ב". וכנ"ד הרא"ש.

הגהות והערות: וכנ"ד הרמב"ם – קשה הרי הרמב"ם כתב בפירוש דמועיל סילוק (בקנין גמור)?

1. עד שישתלק.

סמ"ע: משמע שבמרחץ ורחוב מהני סילוק, אבל בס"ת לא מהני (סי"ח).

כ"כ ב"י בתחילה, אבל בסוף חזר בו וכתב שמס"ת נלמד למרחץ ולרחוב מק"ו (שברחוב יש הנאת הגוף

1. ב"ב(מב): אמר שמואל – שותפים מעידים זע"ז, אם סילק עצמו מאותה שדה.

והתניא - והתניא בני עיר שנגנב ספר תורה שלהן אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר, ואם איתא ליסלקו בי תרי מינייהו ולידיינו? שאני ס"ת דלשמיעה קאי.

פרשב"ם: והוי נוגע בעדות עד דאזיל לעיר אחרת.

(שם): האומר תנו מנה לבני עירי אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר אמאי ליסלקו בי תרי נפשייהו ולידיינו? הכא נמי בס"ת.

פרשב"ם: לבני עירי לצרכהם כגון לחומת העיר ומגדלותיה.

רמב"ם: בני העיר שבא מערער לערער עליהם במרחץ או ברחוב של עיר - אין אחד מבני העיר מעיד בדבר זה, ולא דן, עד שישתלק עצמו בקנין גמור.

וכ"ד הב"י.

והש"ך – דוקא בדיינים מהני סילוק ולא בעדים (ר' ברוך, מהר"מ, הגמ"י). דבעדים בעינן תחילתו וסופו בכשרות, ולכן כאן לא מהני סילוק.
ועכ"פ המוחזק יכול לומר קים לי (ולא מהני סילוק).

משא"כ בס"ת) דלא מהני סילוק, אא"כ יש להם אחר. וכמ"ש הרמ"א.

עד שיסתלק

תו"ס: איך מהני סילוק הרי צריך תחילתו וסופו בכשרות?
וי"ל – דבעינן תחילתו וסופו בכשרות דוקא בפיסול הגוף (קרובים וכיו"ב) אבל בפיסול ממון לא.

לז - יט

1. בני העיר שנגנב ספר תורה שלהם, הואיל ולשמיעה הוא עשוי, שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו - אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאים ראיה מאנשי אותה העיר, וכן כל כיוצא בזה.

2. הגה: ועיין לעיל סימן ז' סעיף י"ב דכשיש להם ספר תורה אחרת מותר. כ"י: והוא הדיון כל כיוצא בזה, כגון בית הכנסת או שאר ספרים וכדומה להם, שצני העיר דיינים עליהם.

רי"ו: דין בית כנסת כדיון ס"ת, שאם יש בית כנסת אחרת בעיר יכולים להסתלק ממנו ולדון כמו בס"ת. כ"פ הרמ"א (ז/יב).

1. אין דינים בדייני אותה העיר.

פ"ת: כנה"ג (הרא"ם) – דוקא כשדנים לאנשים שאינן מאותה העיר, שאם הם מאותה העיר הרי מעיקרא קבלו על עצמם והאמינום על עצמם ופשוט שנאמנים.
והרב מהר"י זיין – כל הפוסקים חולקים על הרא"ם בזה.

2. ס"ת אחר.

1. ב"ב (מב): תניא בני עיר שנגנב ספר תורה שלהן אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר, ואם איתא ליסלקו בי תרי מינייהו ולידיינו? שאני ס"ת דלשמיעה קאי.

פרשב"ם: והוי נוגע בעדות עד דאזיל לעיר אחרת. כ"פ הרמב"ם.

2. הרא"ש בתשובה: ודווקא שאין להם בעיר ס"ת אחרת אלא זו בלבד, אבל יש לו ס"ת אחר אפשר להם להסתלק שלא יקראו בס"ת זה, ואפילו יקראו בו לא מיקרי הנאה כיון שיכולים לקרוא בס"ת אחר.

רי"ו (הרא"ש) – ודווקא ס"ת אחר באותו בית כנסת שרגילים להתפלל בו.

ס"ת אחר.

נתיבות: וגם צ"ל שיוכלו כל בני העיר לילך לבית כנסת האחרת (שיהא מקום לכולם), שאל"כ הרי כופים זא"ז לבנות בית כנסת (שיהא מקום לכולם) ואז גם הדיין יצטרך להשתתף והוי נוגע בדבר. **וגם** מיירי שאין יכולים זט"ה למכור ס"ת זה שאל"כ הוי נוגע בדבר (תומים).

סמ"ע: פירוש ואז אפילו לדיינים עצמם מותר לקרות מאותו ס"ת, דלא מיקרי הנאה כיון שאם רצו היו קורים מהאחרת.

וה"ד כשהס"ת האחר באותו בית כנסת, שאל"כ צריך הדיינים סילוק שלא יקראו מס"ת זה.

סמ"ע: וכן הדין כשדנין על בית כנסת ויש בית כנסת אחרת בעיר מסלקים עצמם מלילך לבית כנסת זה ויכולים לדון עליה (כי כשהולך לבית הכנסת אע"פ שיכול לילך לאחר מיקרי הנאה לדיין). כ"כ רי"ו.

לאפוקי הע"ש – שמדמה שני בתי כנסת בעיר לשני ס"ת בבית כנסת אחד (שיכול להמשיך להתפלל באותו בית כנסת).

לז - כ

1. ראמ"ט: האומר: תנו מנה לעניי עירי - אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאים ראיה מאנשי אותה העיר.

א. במה דברים אמורים, כשהיו העניים סמוכים עליהם ופוסקים עליהם צדקה;
ב. אפילו אמרו שנים מאותה העיר: אנו ניתן הדבר הקצוב עלינו ונעיד, אין שומעין להם, שהנאה הוא להם שיתעשרו העניים האלו, הואיל והם סמוכים על בני העיר, וכן כל כיוצא בזה

2. (ועיין לעיל סוף סימן ז' דיני מכיס שבעיר).

ב. ליתבו בי תרי מינייהו מאי דקיץ להו ולידיינו? הכא במאי עסקין דלא קיץ להו ואב"א לעולם דקיץ להו וניחא וכיון דרווח רווח.

פרשב"ם: אי דקייץ להו – כמו שיש לכל אחד מהעיר לתת לצורך העניים.

דלא קייץ – אלא לפי מחסורים, ולכשיכלה צריך ליתן שוב.

1. שם(מג.): ת"ש – האומר תנו מנה לעניי עירי אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר.

ותסברא עניים שקלי דייני מיפסלי אלא אימא אין דנין בדייני עניי אותה העיר ואין מביאין ראיה מעניי אותה העיר ואמאי לסתלקו בי תרי נפשייהו ולידיינו? הכא נמי בספר תורה ,,,

א. ואיבעית אימא לעולם כדקתני עניים ממש ובעניי דראמו עלייהו והיכי דמי אי דקיץ להו.

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

1. ב. אנו ניתן הדבר הקצוב.

פרישה: ובסימן ז בסילוק דיינים כתב שבני העיר יתנו חלקם, וכאן בסילוק עדים כתב שהם יתנו חלקם? וי"ל – שבעדים א"א להוציא המנה מיד הנודר אלא ע"י עדים אלו ומסתמא אין עדים אחרים וממילא יצטרכו לשלם לענני העיר (אף בלא סילוק) ולכן מחויבים להעיד (משום זה נהנה וזה לא חסר) לפיכך ישלמו העדים ויסתלקו.
משא"כ בדיינים שאפשר בדיינים אחרים.

כיון דרווח – במנה זו רווח, ואפילו יתנו עתה לבסוף נהנים הם.

2. שו"ע (ז/יב): ולפיכך עסקי המס אין דנין בדייני אותה העיר, מפני שיש להם או לקרוביהם חלק בו.

(ואם הוא מס פרטי, כגון שאינו נוהג אלא זמן קצוב, יכולין קצת מן הקהל להסתלק ושלם יהיה להם הנאה מזה, ודיינין). (תשובת הרא"ש כלל ו' סימן י"ח כתב דלא מהני סילוק, ובכלל צ"ט כתב דמהני, וצריך לחלק בין מס פרטי).

ואם עשו תקנה, או שיש מנהג בעיר שדייני העיר ידונו אף על ענין המסים, דינם דין (ועיין לקמן סוף סימן ל"ז סעיף כ"ב מזה).

לז - כא

1. ראמ"ט: דברים אלו תלויים בדעת הדיין ועוצם בינתו, שיבין

עיקר המשפטים וידע דבר הגורם לדבר אחר, ויעמיק לראות אם ימצא לזה העד צד הנאה בעדות זו, אפילו בדרך רחוקה ונפלאה, הרי זה לא יעיד בה, וכן לא יהיה דיין בדבר.

כנה"ג (מהריב"ל): אפילו אין להם הנאה אלא לעשות רצונו נוגע בעדות מיקרי.

וכן אם ניכר לכל שמחמת שנאה וקטטה בנהם מעידים – נוגע בעדות מיקרי.

כ"כ רשד"ם.

וברכ"י (אדמת קודש) - הקשה על המהריב"ל "במעיד לעשות רצונו".

צד הנאה בעדות

פ"ת:

הגרע"א: אם אמר העד לבע"ד, איני רוצה שכר כדי להעיד, אם תזכה ותרצה תיתן לי שום דבר – הוי נוגע בעדות, שודאי יתן (ב"י).

לז - כב

1. עכשיו נהגו לקבל עדים מהקהל על תקנתם והסכמתם, ועל

ההקדשות ועל כל ענייניהם, וכשרים אפילו לקרוביהם, כיון שקבלום עליהם.

2. הגה: מהרי"ק: כל דבר התלוי במנהג בני העיר, אינן אומרים בו תרי כמאה, אלא אזלינן ביה בחר הרוב. וכן כל כיוצא בזה שאין אנו כריכים עדות ממס.

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

א. וכן לא אמרינן כדיוכלא בזה: לא ראינו אינו ראייה, אלא הוי ראייה (מהר"ק).

3. ת' א'אנ'ות: ודנין בחזקת היסוד וכדומה לזה מאורכי העיר, אפילו על פי עד מפי עד מפי הקבלה, דהרי בלאו הכי כולן נוגעין בדבר (תשובת מיימוני). ועיין לקמן סי' קנ"ז וקס"ג מדיניס אלו.

4. פסקי אהרא"ל: טובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים או יחידים, הרי הן כדיוניס ואסורים להוסיב ביניהם מי פסול לדון משום רשעה.

על ההקדשות.

פ"ת(תח"ס): איש אחד מעיר סעמרי שמת בעיר קאט, והעידו ב' כתי עדים שצויה לתת מעזבונו אלף זהובים ללמוד בני עניים תורה – הכת מעיר סעמרי – אומרים שצויה לתת לסמערי. והכת העיר קאט – אומרים שצויה לתת לעיר קאט. אע"פ שלפי ת' הרא"ש והרשב"א (שו"ע כאן) פסקו שבני העיר כשרים להעיד על תקנות והקדשות של העיר, ה"מ לטובת העיר ולא לטובת עיר אחרת. ולכן שני כתי העדים פסולים, ואין כאן הקדש כלל.

אפילו לקרוביהם

פ"ת(שער המשפט): מ"מ צריך לקבל העדות לפניו דוקא.

3. אפילו עד מפי עד.

ערוה"ש: אע"פ שנהגו לקבל פסול מחמת קורבה או נגיעה, מ"מ פסול מחמת רשע אין לקבלו.

1. הרא"ש בתשובה: מנהג פשוט בכל ישראל

שאין מביאים עדים מחוץ לעיר, אלא ע"פ תקנתם מקבלים עדי העיר וכשרים לקרוביהם כיון שקיבלו עליהם אנשי העיר.

רי"ו(ת' הרשב"א): עדי הקהל שמעידים על תקנות והקדשות והם נוגעים בעדות – נהגו בכל הקהילות להכשירם. וכל פסולי קרובה כשרים להעיד בצרכי ציבור, שאל"כ לא יהא תיקון לעולם לצרכי ציבור. כ"כ ד"מ(ריב"ש).

1. עכשיו נהגו לקבל.

פ"ת:

ת' שב יעקב – דוקא שיש בעיר מנהג קבוע, שאל"כ הוי נוגע בעדות. כ"פ מהר"ם לובלין, נחלת שבעה. מ"מ נחלת שבעה – סותר עצמו, אף במקום שאין מנהג ברור הוי כדבר ידוע מכח מ"ש השו"ע(הרא"ש, והרשב"א), וכ"מ מדברי ריבות. וכ"מ מתשובת הרמ"א, כ"כ כנה"ג(מהר"ש יפה). וצ"ע?

לקבל עדים מהקהל.

פ"ת(ברכי"י): מ"ש הרשב"א, הרא"ש שמקבלים עדות מהעיר, י"ל שמקבלים אף עדים מהחבורה וא"צ דוקא עדים שלא מהחבורה.

סימו עה: אם המלוה והלוה צריכים לברר הטענות.

ובו כ"ה סעיפים.

(ב"מ: ג-ה. ב"ב: לג. שבועות: לח, מ, מב, מז. ב"ק: קי"ח.)

עה - א

1. התובע את חבירו בב"ד "מנה לי בידך" ב"ד אומרים לו ברר דברך ממה חייב לך: הלוית אותו או הפקדת בידו או הזיק ממונך, שאפשר שהוא חושב שחייב לו ואינו חייב לו. א. וכן הנתבע אם משיב אין לך בידי כלום או איני חייב לך כלום צריך לברר דבריו: דשמה טועה וסבור שאינו חייב לו והוא חייב לו.

2. נאמ"ט: ואפילו היה חכם גדול אומרים לו אין לך הפסד שתשיב על טענתו ותודיענו כיצד אין אתה חייב לו.

3. הגה: ואם אינו רוצה לברר דבריו:

אם נראה לדין שיש רמאות בדבר – יפסיד.

ואם לאו אלא שנראה לדין שאינו יכול לברר וכיוצא בזה – אין מחייבים אותו משום שאינו מברר דבריו, דאין אומרים לו ברר דברך אלא משום כדי להוציא הדין לאמתו משום דנפיש רמאים (מרדכי פ"ק דב"מ והרא"ש בתשרי כלל קז) וע"ל מה שכתבתי סימן (ע"ב/י"ז).

מ"מ אחר סיום התלמוד ראו הגאונים שכבר רבו הרמאים ותקנו שצריך לברר.

ב"י: להלכה כהרמב"ם שאף הרא"ש סובר דהאידינא צריך לברר.

3. ד"מ: כ"ז לכתחילה להעמיד הדין על בוריו, אבל אם לא יכול לברר לא הפסיד.

מרדכי – ואם יכול לברר ואינו רוצה לברר יפסיד.
כ"כ הרא"ש – אם רואה הדין שיש רמאות ידין לפי אומדן דעתו כאילו הודה.

1. התובע את חברו.

ש"ך: אסור לטעון שקר כדי לעוות הדין או כדי לעכבו, אע"פ שהוא זכאי. כגון –

- היה נושה בחבירו מנה אל יתבענו 200 כדי שיודה מנה ויתחייב שבועה ויגלגל עליו ממקום אחר.
- היה חייב מנה ותבעו ממנו 200, אל יאמר אכפור הכל בב"ד, ואח"כ אודה לו במנה ביני לבינו, כדי שלא יתחייב שבועת התורה (מודה במקצת).

[קשה: אף שיכפור עדיין חייב להשבע הסית, ומה מריח מזה ?]

1. רמב"ם: התובע את חבירו בב"ד "מנה לי בידך"

ב"ד אומרים לו ברר דברך ממה חייב לך: הלוית אותו או הפקדת בידו או הזיק ממונך, שאפשר שהוא חושב שחייב לו ואינו חייב לו.

א. וכן הנתבע אם משיב אין לך בידי כלום או איני חייב לך כלום צריך לברר דבריו: דשמה טועה וסבור שאינו חייב לו והוא חייב לו.

ה"ה – ופשוט הוא, ויש להם סמך משבועות(לס). כשמשיבים אותו אומרים לו "לא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על דעתנו".

וכן בסנהדרין(כס). שואלים לעדים מהיכן אתה יודע שזה חייב. והוא מחשש שטענו העדים וחשבו שהוא חייב לפי מה שראו ואין הדין כן. כ"ש כשיש לחשוד לבע"ד שאדם קרוב אצל עצמו.

כ"כ הרשב"א – אין מקבלים שום טענה אא"כ מבררים דבריהם האיר הוא חייב או פטור, דלאו כו"ע גמירי וסוברים שחברם חייב או שהם פטורים, ואינו מהדין.

אבל הרא"ש – אין אדם צריך לברר איך פרע ומתי פרע, ולא איך ההלוואה ומתי לזה.

והרא"ה שבועות(מב). גובה השער כולם זוכרים. משמע ששאר דברים אין צריך לזכור.

מיהו הכל לפי העניין, שאם נראה לדין שבאים ברמאות יש לחפש בטענות בתובע והנתבע להוציא הדין לאמתו. וכן נוהג הדבר לברר דנפיש רמאים. וכן אני נוהג.

והמרדכי – פסק שא"צ לברר דבריו.

סמ"ע(נמ"י): ולא דייקנן מדבריו של אדם כנגדו אם לא אמרן ממש, דאמרין דרך שטות (האי דיוק) הוא דיבר.
ש"ך(ב"ח): משמע מהרמב"ם שאם התובע תבע סתם וזה משיב ג"כ סתם – אין ב"ד נזקקין לברר יותר. אא"כ אחד מבקש מחברו לברר טענתו.

2. אם נראה לדיין.

סמ"ע(ת' הרא"ש): אם הנתבע מבקש מהתובע לברר דבריו, והתובע אינו רוצה – אין משביעים הנתבע היסת אלא בטענה מבוררת.

כ"כ הש"ך – אם נראה שיש רמאות אף בשבועה דרבנן לא משביעים, ואם אין רמאות אף היסת משביעים. ורק שב"ד מסופקים אין משביעים היסת (אבל דאורייתא משביעים).

ערוה"ש: סיכום - כשב"ד רואים רמאות בדבר

אם התובע לא רצה לברר – אין נזקקין לו.

ואם הנתבע לא רצה לברר – יפסיד וישלם.

ב"י(רשב"א): מעשה בשמעון שהוציא שטר של מנה על ראובן, וטוען ראובן שפרעו, והראיה ששמעון נשבע לגבאי המס שיכתוב בספר המזכרת כל נכסיו ולא כתב חוב זה – הדין עם שמעון, ואין ראיה ממה שלא כתב בספר המזכרת דשמא שכח.

ערוה"ש – ומזה יש ללמוד שאין להביא ראיה לא ברורה, שכל שיש לתלות אפילו בשכחה תולים.

וכן אם דיבר לפני ב"ד ויש לדייק מדבריו מה שלחובתו לא דייקנן אא"כ אמרו בפירוש, ותלינן שדיבר שטות (ד"מ).

ג. ג' נושים מנה באחר וכפר בהם, לא יהיה א' תובע ונשים עדים (אע"פ שהוא אמת).

ד. היה תובע מנה ע"פ עד אחד וכפר בו, לא יאמר לאחר בוא ותעיד ונוציא ממנו הגזלה.

פ"ת(תח"י) – על דברי הש"ך

ב. אע"פ שאם לא יעשה כן יצטרך להשבע דאורייתא (מודה במקצת) לחינם, מ"מ כיון שהדיין פסק כדין תורה ע"פ טענות שהיו לפניו אין חשש משפט שוא וממילא גם השבועה אינה לשוא.

ברר דבריו.

סמ"ע: כאן מיירי שמברר תחילת עיקר טענתו, ובסימן (עב/ב) מיירי לאחר שבירר תחילת הטענה ואמר בנוסף שיש לו עוד עדים וכו' האם חייב להביאם.

ממה חייב לו.

סמ"ע: המקור סנהדרין(כט.) – עדים שבאים להעיד שפלוני חייב לפלוני, צריך לברר דבריהם האין אתה יודע שזה חייב לזה, שמא טעו העדים וסוברים שהוא חייב ממה שראו וזה אינו ע"פ הדין.

וכ"ש בע"ד עצמו צריך לברר דבריו שמא טועה וסובר שחייב לו, כגון שחשדו שגנב ממנו, או שאל ממנו הנתבע שיתן לו מנה שזה אינו כלום.

וכן הנתבע שנתן פ"א מתנה וחושב שזה פרעון, או שהחזיר החוב לאשתו ובניו וחושב שזה פרעון, וזה אינו ע"פ דין.

לפיכך: א"ל ברר דבריו.

ולפי הטור משמע – שלא רק מחשש טעות לחוד צריך לברר אלא גם משום חשד שתובע מה שאין לו בידו. ולפ"ז צריך לברר גם אם היתה הלוואה או פקדון כפשוטו.

א. צריך לברר דבריו.

עה - ב

- מנה לי בידך, אין לך בידי אלא חמשים - חייב להישבע מן התורה שאינו חייב לו אלא חמשים, ונותן החמשים שהודה.
- ואם יש אחד שמסייעו א. י"א שפוטרו משבועה ב. וי"א שאינו פוטרו (וע"ל פ"ז/ו):

כ"פ הטור: נשבע שאינו חייב רק חמשים ונותן לו החמישים שהודה.

2. עד אחד המסייעו

א. ר"ת, תר"ס – עד אחד המסייעו פוטרו משבועה.

כ"ב הרא"ש(הרמ"מ) – והראיה שבועות(מ.) "לכל עוון ולכל חטאת" אינו קם עד אחד, אבל קם הוא לשבועה, ולא מיעט בין חיוב שבועה לפטור משבועה. ועוד ק"ו עד המסייע לשאינו מוחזק חייב המוחזק שבועה, ק"ו עד המסייע את המוחזק שיפטרנו משבועה. כ"ד רב מתתיה, הגמ"י(הר"ם), טור.

1. ב"מ(ה.): מודה במקצת חייב שבועה, דכתיב "אשר יאמר כי הוא זה" (שמודה רק בזה), "ונקרב אל האלוקים" (לשבועה).

שם(ג.): אמר רבה – מפני מה אמרה התורה מודה במקצת ישבע (הרי הוא משיב אבדה) !
חזקה אין אדם מעיז בפני בע"ח (לכפור בכול) והאי בכוליה בעי דנכפריה רק שאינו מעיז, ורצה להודות בכל רק משום סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא (ובינתיים מודה במקצת).

אמר רחמנא דמי שבועה עליה כי הכי דלודי ליה בכוליה.

הנפקד זה מקצת מתביעתך שנתת בידי לשמור. "שבועת ה' תהיה בין שניהם". ה"ה מודה במקצת במלוה.
אבל כופר הכל פטור מהתורה משבועה, דחזקה אין אדם מעיז פניו בפני התובע לכפור הכל, אבל מודה במקצת כיון שהודה אמרין בכל רצה להודות אלא שאין לו מעות ורוצה להשתמט עד שיהיו לו המעות ואז יפרע.
לכן מטילים עליו שבועה שיודה שודאי לא ישבע לשקר שעבירה זו א"א לתקנה.
נתיבות - כ"ד רש"י שכופר הכל פטור משבועה שאין מעיז. והתוס' - סתרו זה, אלא טעמו משום גזרת הכתוב.

2. עד אחד מסייעו.

ערוה"ש: סיכום

אם יש עד אחד מסייע לתובע - חייב הנתבע להשבע דאורייתא להכחיש העד.
ואם יש עד אחד מסייע לנתבע - פטור מכל שבועה.
ואם יש לכ"א עד המסייעו - הוי כמו אין עדות כלל.

ב. ובעה"ת - עד המסייע אינו פוטר משבועה. כ"ד הרמ"ה, רמב"ם, סמ"ג.

והרשב"א - עד המסייע פוטר משבועה דרבנן ולא משבועה דאורייתא.

ד"מ: להלכה - כדעת התוס' וסייעתו שעד אחד המסייע פוטר משבועה אף במקום שעד אחד מכחישו. כ"כ תה"ד.

ש"ע(פזו): הודה במקצת ועד אחד מסייעו יש אומרים שפוטר משבועה וי"א שאינו פוטר.

הגה: והעיקר כסברא הראשונה וכן ראוי להורות (סור בשם בית).

והוא הדין שכתובת יד התובע מסייע לנתבע שפטור משבועה (מהרי"ק).

וי"א דהוא הדין בנשבע ונוטל אם יש לו עד המסייע נוטל בלא שבועה. מי שנתחייב שבועה והפכה על שנגדו ויש לו עד המסייע פטור מן השבועה (תשובת מ"י).

1. חייב להשבע מהתורה.

סמ"ע: זהו מודה במקצת שחייב שבועה מהתורה דכתיב בפרשת שומרים (שמות כ"ח) "כי הוא זה", פירוש שיאמר

עה - ג

אם לא תבעו אדם אלא הוא מעצמו אומר "מנה היה לאביך בידי ונתתי לו חמישים ונשאר לו חמישים" - פטור אף משבועת היסט (דהוי כמשיב אבדה). (בעה"ת שער ז' ושער ל"ח ורמב"ם פ"ד מהל' טוען דין זה):

ואם הלוה טוען הזכרתי (ואתה חייב מנה) - לכו"ע פטור הנתבע משבועה דהוי כמשיב אבדה, שלולי שהזכירו לא היה זוכר.

אבל אם טען ידעתי ודעתי היתה לתבוע אותך : לפי הסמ"ע - יש לחלק בין מערים הנתבע להודות או לא. ולפי הש"ך - אפילו במערים פטור, משום שקדמה הודאה לתביעה (ורק תבעו חטים וקפץ והודה שחייב שעורים לפני שזה יתבע אותו גם שעורים מסתכלים אם מערים, לפי שהיתה מקצת תביעה קודם).

ערוה"ש: סיכום להלכה

אם חזר התובע ואמר הזכרתי ולא פרעת כלום - אינו נשבע הנתבע כלום, כיון שמודה שלולי שהזכירו לא היה נזכר הוי כמשיב אבדה.

אבל חזר התובע ואמר ידעתי והיה בדעתי לתבועך הכל - חייב היסט.

וי"א שאם נראה שהנתבע מערים שקדם להודות שזה תבעו - חייב אף שד"א, וזה תלוי בהבנת הדין.

הדין בכופר הכל: א"ל מנה לאביך בידי ופרעתי הכל -

אם אומר הלה איני זוכר - פטור מכל שבועה.

אם משיבו הזכרתי ולא פרעת כלל - נשבע היסט.

שבועות(מב.): תניא - אמר ראב"י א"ל מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס - ה"ז נשבע. וחב"א - אינו אלא כמשיב אבדה.

גמ(מב.): מיירי שאומר היוורש ברי לי שיש לאבא בידך מנה (מש"ה ישבע כשמודה במקצת), אבל אם לא אמר ברי - פטור, מפני שהוא כמשיב אבדה. כ"פ הרי"ף, רא"ש, רמב"ם.

מנה לאביך

סמ"ע: טעמו - דהוי כמשיב אבדה, שהרי לא תבעו ולא ידע מזה.

לאביך.

סמ"ע: והא דנקט "לאביך" שאם אמר כן לחברו יכול לומר ידעתי מזה ודעתי היתה לתבוע הכל (ולא הוי כמשיב אבדה), שאף בחברו יש חילוק אם כמערים קדם הנתבע או לא (כמ"ש הטור פח"ז). אלא נקט "אביך" דמסתמא באביו שמת אף אחד לא תובע.

נתיבות: מנה לאביך -

עה - ד

1. כפר בכל ועדים מעידים שחייב לו חמישים - ישלם חמישים וישבע מן התורה על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים.

2. הגה: וי"א דוקא שהעדים מעידים על פה ובלא קניין אבל אם כתבו שטר או שיש כאן קנין אין עדים מחייבין אותו שבועה, דשטר הוא כהילך (מרדכי פרק הנשבעין).
א. ויש מי שחולק (ב"י בשם הר"ן) ועיין לקמן ריש סימן פז.

3. במה דברים אמורים כשתבע מלוה, אבל אם תבעו חפצים שווה מנה פקדון, והלה אומר אין לך בידי כלום, ועדים מעידים שראו בידו כשתבע מאותם חפצים שווה חמישים - הוחזק כפרן והתובע נשבע ונוטל:

ומה שלפי רבי חייא נשבע הנתבע על השאר ונפטר שם מיירי במלוה שכופר בהלוואה וכשר לעדות, אבל כאן מיירי בפקדון, וכופר בפקדון פסול לעדות. ואע"פ שגם בפקדון שלא ראו בידו יכול לומר שהשתמט עד שימצאו ולא נפסל לעדות, כאן שאני שהרי אינו חפץ מבורר אלא מעות ויכל לומר הם עתה ביד אחרים שנתתי לו להשביחם ולא היה צריך להשתמט ולכפור. כיון שכפר (ולא היתה לו סיבת השתמטות) הוחזק כפרן.

1. וישבע דאורייתא על השאר (ויפטר)

פ"ת: גרע"א (ת' בשמים ראש) - ואם טען על השאר אינו יודע ל"א שמחוייב שבועה ומשאיל"מ, כיון שחייב שבועה בא מק"ו מגלגול שבועה, ובגלגול ס"ל להרבה פוסקים דל"א משאיל"מ.

ובתשובת בית אפרים - הוכיח שהרא"ש לא ס"ל הכי (ולכן כה"ג מתוך שאיל"מ).

הודאת פיו גדולה.

סמ"ע: היינו כשמודה במקצת בפיו גדולה מהעדת עדים שאומרים שחייב קצת, ובכמה מקרים מצינו שהעדים מחייבים אותו ופיו אין מחייבו, כגון מודה הקנס, וגם אינו נעשה רשע על פיו.

2. אם כתבו בשטר.

סמ"ע: פירוש שיש ביד תובע שטר על 50, דכל שטר יש בו שעבוד קרקעות והקרקעות נשתעבדו למלוה הו"ל הילך (ולא הוי מודה במקצת), דכל מקום שהקרקעות נמצאו ברשות מלוה הם כנגד ההלוואה. ולכן גם כשהעדים לפנינו (ואין שטר) אך מעידים על ק"ס, כיון שכל קניין לכתיבה עומד הוי הילך כיון שיש שיעבוד קרקעות.

א. ויש חולקים.

1. ב"מ(ג.): תני רבי חייא (קמייטא) - מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידים שיש לו חמישים זוז - נותן חמישים ונשבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו. לאפוקי רבי אפסוריקי. כ"פ הרי"ף, רא"ש, רמב"ם.

2. הגמ"ר: דוקא עדות בע"פ ובלא קניין, אבל בשטר או בע"פ וקניין היינו הילך (ופטור משבועה על השאר).
ב"י - ואינו נראה בעיני. וכ"ד הר"ן.

וד"מ - ולא ידעתי למה לא נראה בעיני, הרי לקמן (ד/תפ) כתב דשטר מיקרי הילך. וע"כ אין לדחות דברי הגמ"ר.

3. ב"מ(ה.): ההוא רועה שהיו מוסרים לו בכל יום בהמות בעדים. יום אחד מסרו לו בלא עדים, לבסוף אמר להד"מ, באו שני עדים שראוהו שאכל שנים מהבהמות - לפי רבי חייא - הוי מודה במקצת שצריך להשבע, וכיון שהוחזק כפרן (שהרי ראו בידו) כנגדו נשבע ונוטל הכל.

כ"כ הטור: טענו מנה של פקדון וכפר, ועדים מעידים שראו בידו חמישים - הוחזק כפרן ותובע נשבע ונוטל.

בד"ה - "שראו בידו חמישים" האין יודעם שחמישים אלו של פקדון הם?

וצ"ל - שטענו חפצים שווים מנה והעדים מעידים שראו בידו מאותם חפצים בשווי חמישים.

ועוד י"ל - בטענו מעות, "וראו עדים" פירוש שהודה בפני עדים שיש בידו חמישים מהפקדון.

כיו"ב כתב - הרא"ש בתשובה.

ת' הרא"ש: אדם תובע חברו: אבי נתן בידך 200 זוז להשביחם, והלה טוען להד"מ. ובאו שני עדים, א' מעיד שהנתבע הודה שאותם 50 הם ממון אביו של התובע, והשני מעיד שהודה התובע שאותם 150 הם ממון אביו של התובע.

תשובה: לדברי שני העדים יש בידו לפחות 50 וכיון שכפר בכל חייב שבועה דאורייתא (לפי רבי חייא), וכיון שאינו יכול להשבע (שהוחזק כפרן) נשבע התובע ונוטל.

ולכן שינה המחבר כאן וכתב "תבעו חפצים שווה מנה פקדון".

אבל מעות פקדון שהיו צרורים היו כמו חפצים, אבל מותרין כיון שיש לו רשות להשתמש בהם שייך לומר אישמוטי.

שראו בידו כשנתבע.

סמ"ע: אף שעדיין לא נשבע רק שתבעו אותו וכפר בפקדון וראו בידו הוחזק כפרן לכו"ע.

אבל כופר במלוה לא הוחזק אא"כ נשבע (כמ"ש צב"ד) שאז הוחזק כפרן אף המלוה וכנגדו נשבע ונוטל (כ"כ הש"ך).

לאפוקי הרי"ף דס"ל שבמלוה אף שנשבע לא הוחזק כפרן, דנשבע בגלל מלוה ישנה.

כשנשבע.

סמ"ע: אבל לא ראו בידו בשעת כפירה, אף שראו קודם לא הוחזק כפרן, דאמרינן שאין דעתו לכפור אלא שנאבד מידו הפקדון ומשתמט (שלא יתחייב שבועה דאורייתא) עד שימצאנו ויחזיר לו.

כשראו בידו כשנתבע.

סמ"ע: ודוקא במלוה לא הוחזק כפרן שמשמט, אבל נתן לו מעות להשביחם לטובת הנותן, והוא כופר בכל והעדים מכחישים אותו במקצת – הוחזק כפרן.

שכאן אין לו התנצלות לומר שלכך כפר משום שהוציאן ומשמט עד ששייג המעות ויחזיר לו, שהרי יש לו רשות להוציא שקיבלן להשביחם, והיה לו לגלות שהוציאן ואין עתה בידו. ומדכפר ש"מ היה דעתו לגזול ונעשה כפרן. כמ"ש שו"ע (ל/ה) בשם ת' הרא"ש.

אבל הש"ך – אף בלהשביחם כל ש"ל שנאבדו המעות אינו נפסל, דמשמט עד שיחפש וימצא.

והרא"ש (ל/ה) מייירי שידוע בעדים שהיו המעות בידו בשעה שכפר (ולא נאבדו) ולא היה לו להשתמט, ולכן הוחזק כפרן.

התובע נשבע ונוטל

סמ"ע: אם היה מוחזק כפרן על הכל, כנגדו היה נוטל בלא שבועה (כמ"ש עט/ח), אבל כאן שהוחזק כפרו רק על המקצת צריך התובע להשבע על השאר שלא הוחזק כפרן כדי ליטול (כמ"ש עט/ה).

ש"ך: זוהי דעת הב"י, ומיירי שאין הלוה מודה מה שבשטר או הקניין (ולכן לא הו"י הילך), אבל אם הלוה מודה בשטר אף לב"י הו"י הילך. ורק כשאין הלוה מודה בשטר לא הו"י הילך וצריך שבועה.

וה"מ דלית ליה קרקע, שאם יש לו קרקע כל שטר הו"י שעבוד קרקעות שאין נשבעים עליהם או כיון שאינו יכול לכפור הו"י קרקע הילך.

ולכן רק כשאין לו קרקע וגם הלוה כופר בשטר לא הו"י הילך וצריך הלוה להשבע, אבל מודה בשטר או יש לו קרקע הו"י הילך גם לחולקים.

וכן נראה לעיקר דינא. כ"פ ערוה"ש.

להלכה:

סמ"ע(פז) – כסברא ראשונה דהו"י הילך.

ש"ך – כסברא אחרונה דלא הו"י הילך אא"כ מודה בשטר או שיש לו קרקע.

3. בד"א כשתבע מלוה.

ש"ך: משמע במלוה אפילו ראו עדים בידו אותם מעות עצמן בשעה שכפר לא הוחזק כפרן, די"ל שמשמט שהיה צריך המעות לעסק אחר.

תבעו חפצים

ערוה"ש: הוחזק כפרן ואין נותנים לו להשבע, שכאן (לאפוקי הלוואה) אין לו סיבה להשתמט שהרי אסור לו להשתמש בחפצים, ואם כפר רצה לגזולו ופסול לשבועה. ולכן כנגדו נשבע ונוטל.

ול"א שיטול ללא שבועה דבאמת על החלק שהוא חשוד (שראו עדים בידו) נוטל זה בלא שבועה, ורק על מקצת שלא ראו אצלו ולא הוחזק כפרן דינו כחשוד שכנגדו נוטל בשבועה.

ואם לא ראו בידו כלל, רק שמעידים שנתן לו פקדון ולא החזיר לו – לא הוחזק כפרן דתלינן שנאבד לו ואין לו עתה ומשתמט עד שימצאנו, ואין כוונתו לגזול.

כשתבע מילוה

סמ"ע: ה"ה בפקדון.

והש"ך – ותימה שאילו ראה את בד"ה לא היה כותב כן.

שהקשה על הטור: אין יודעים שאלו מעות של פקדון? ולכן פירש שטענו חפצים בשווי מנה, א"נ שהודה בפניהם שיש בידו מעות פקדון.

עה - ה

1. מצה"ת: מנה לי בידך מהלוואה פלונית ומנה מהלוואה אחרת שהלוויתך בזמן אחר כך וכך, והנתבע משיבו אין לך בידי כלום לפי שמהלוואה ראשונה פרעתך כך וכך ומהלוואה שניה פרעתך כך וכך.

וכך, ומתוך טענתם הכירו הבית דין שעדיין חייב לו מאותם שתי הלוואות עשרים דינרים - הוה ליה כשנים מעידים אותו שיש בידו חמישים, שהרי הב"ד עדים במה שהודה שנשאר עליו וישבע שבועה מן התורה על השאר (כדברי חייא).

2. הגה: ודוקא שהכירו הב"ד שהודה עדיין במקצת לפי חשבוננו, אבל אם נתחייב במקצת לפי שאינו נאמן בדבריו לא מקרי הודאה במקצת (ב"י בשם הרשב"א) וע"ל סימן (פז/ה):

2. ת' הרשב"א: טוען את חברו והלה כופר, ובא עד אחד שלוח חמישים וחזר ואמר לווייתי ופרעתי - הרי משלם חמישים שהודה שלוח. מהו שישלם על ה 50 שכפר, מי אמרין שלגבי תשלומים עד אחד דרבי אבא כשנים (שמשלם) ה"נ כאילו באו ב' עדים (והוי מודה במקצת), א"ד דוקא בשני עדים?

תשובה: בשאלתך הנחת יסוד ועליו בנית שאלתך. אתה מניח - שהאומר לא לווייתי וחזר ואמר לווייתי ופרעתי - נאמן, אבל אם בא עד אחד ואמר שלוח לא נאמן בפרעתי.

ולמדנו כן משבועות (מ). כל ששנים מחייבים ממון עד אחד מחייב שבועה, וכאן שלא יכול להשבע שהרי חזר והודה שלוח ופרע - משלם.

ואינו מודה לך בזה - ל"א כל ששנים מחייבים ממון אחד מחייבו שבועה ואם איל"מ -

אלא כשמחייבים אותו ממון בעדותם ממש, כנסכא דרבי אבא, דכיון שלקח מחברו דרך חטיפה ה"ז מתחייב ממון, ובע"א מתחייב שבועה ואם אינו יכול להשבע משלם.

אבל כאן כשהעידו ב' עדים שלוח עדיין לא התחייב ממון שיכול לטעון פרעתי (שלא חייב לפרוע בפני עדים), ולכן אף שאמר לא לווייתי וחזר ואמר פרעתי אינו מתחייב ממון אלא רק מפני שהוחזק כפרן, א"כ בעד אחד שמעידו שלוח לא הוחזק כפרן, ול"א משאיל"מ.

ובנ"ד לא מתחייב כמודה במקצת דוקא במודה ממש ולא שמתחייב במקצת מתוך טענתו.

ש"ע(פז/ה): אין שבועה למודה מקצת בכופר בכל ומחייב מתוך טענתו. כגון: שתבעו מנה והוא אומר לא לווייתי וחזר ואמר לווייתי חמישים ופרעתיך שהוחזק כפרן לאותו ממון.

ובן אין המתחייב במקצת מתוך טענת הכפירה מחויב שבועת התורה (וע"ל סימן עה סעיף ה):

2. דוקא כשהכירו... אבל אם נתחייב.

ש"ד: בסמ"ע(פ"ז) הבינו החילוק - **ברישא** (שהכירו ב"ד) - שמתוך דברי עצמו הכירו שנשאר חייב (לפי החשבון) ולפיכך הוי מודה במקצת.

ובסיפא (אם נתחייב) - שנתחייב מחמת שלא מאמינים לו או שנתחייב ע"פ ב"ד, כגון שטען פרעתי הכל (50 פרעתי, 50 שילמתי עבורך ריבית), והב"ד פוסקים שאין הלה חייב לשלם הריבית לפי שהיא רבית קצוצה (ולכן זה חייב עוד 50), כה"ג לא הוי מודה במקצת.

ולפענ"ד - דפסיקת ב"ד הוי כעדים שעושים אותו למודה במקצת. **אבל** אם נתחייב רק מכוח שאינו נאמן בדבריו (כגון שעל מודה במקצת מחויב שבועה ומשאיל"מ) לא הוי כעדים ולא הוי מודה במקצת.

סיכום: פסיקת ב"ד על מקצת חוב כגון שזה תובע חברו במנה והלה עונה: 50 פרעתיך, 50 הוי פרעון לפי ששילמתי עבורך רבית. וב"ד פסקו שה 50 של רבית לא מיקרי פרעון (לפי שהתובע פטור מרבית קצוצה). האם עכשיו הוי מודה במקצת?

לפי הסמ"ע - לא הוי מודה במקצת. כ"ד קצה"ח.

לפי הש"ד - הוי מודה במקצת (לפי שמרכיב הודאת פיו שהיה חייב לו 100 עם העדת עדים שב"ד ברור לו שחייב דהוי כעדים).

פסיקת ב"ד לפי הרמב"ם:

רמב"ם: יש מהגאונים שהורו שאם אמר על מקצת חטפתי ושלי חטפתי, ועד אחד מעיד שחטף. ועל הקצת אומר לא חטפתי - חייב שבועה דאורייתא (של מודה במקצת על השאר שכפר), כיון שנתחייב לשלם על הקצת שמודה ע"פ ב"ד.

ולי נראה - שאינו נשבע אלא היסת (דס"ל שפסיקת ב"ד לא עושה אותו למודה במקצת).

כ"פ שו"ע(שס"ד/ו).

הסבר בדברי הרמב"ם:

ש"ד - באמת פס"ד הוי מודה במקצת כמו בעדים, אבל כאן כיון שאין ב"ד יודעים בברור שחייב לו שהרי כופר עדיין ולא נתחייב ע"פ עדים או ב"ד רק מכוח עד אחד משום שאינו יכול להשבע - ולכן ס"ל הרמב"ם שחייב רק היסת.

אבל כשב"ד פוסקים בוודאות (כגון שהפרעון לא חשיב פרעון ע"פ דין וכה"ג) מודה הרמב"ם דהוי מודה במקצת וחייב על השאר שבועה דאורייתא.

וקצה"ח - כל פסיקת ב"ד בדוגמא של מודה במקצת כמו שיש חיוב לנתבע בקצתו (שהודה) יש נמי פטור לתובע בקצתו (שהנתבע כופר), והוי כמו בשנים אוזנים בטלית דאנן סהדי לאידך במה שהוא מוחזק שחולקים בלא שבועה ולא הוי מודה במקצת.

ערוה"ש: **סיכום להלכה** -

- אין חילוק בין כשהב"ד רואים ע"פ חשבון שהנתבע חייב לו מקצת או שלפי ב"ד מחייב אותו במקצת (כגון שטוען שפרע הכל וע"פ ב"ד חלק מהפרעון לא מיקרי פרעון).
- אבל נתחייב במקצת מפני שהב"ד לא האמין לו לא מיקרי מודה במקצת.
- ואם נתברר מתוך טענותיהם שמקצת חייב ומקצת אינו חייב - לא שייך שבועה (של מודה במקצת), דכשם

חייב.

שיש עדים שהחייב מקצת כן יש עדים על השאר שאינו

עו - ו**1. המודה במקצת ונתנו מיד ואמר "אין לך בידי אלא כך והילך" - פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת (וע"ל סי' פז כל זה):**

אין בדבריו כלום, דל"א תכ"ד כדיבור רק תכ"ד של עצמו ולא של חברו.

1. והילך - פטור.**סמ"ע:** דכיון שנותן לו מה שהודה הו"ל כמות כופר הכל שפטור משבועה דאורייתא.**כ"כ הש"ך** - שמה שנותן לו הו"ל כמונה בבית התובע ובמותר הו"ל כופר הכל.**היסת****רש"י (שבועות):** היסת לשון "שימה" שחכמים שמו עליו שבועה.**ורש"י (ב"מ)** - פירוש שהכריחוהו חכמים להשבע.**ובע"ת פירש** - היסת לשון המלכה, שנמלך ר"נ וסייעתו ותקנוה.**1. ב"מ (ד.):** מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא 50 והילך -**א"ר חייא** - חייב, הילך נמי הוי כמודה במקצת.**✓ יורב ששת אמר** - פטור, דכיון שאמר הילך הני זחי כמאן דנקט להו מלוה דמי ובאידיך 50 הוי כופר בכל. **כ"פ הטור** - ואינו נשבע רק מדרבנן.**הג"א:** לא הוי הילך א"כ מחזיר אותם מעות עצמם שהלווהו או אותו פקדון. **אבל** א"ל אין לך בידי אלא 50 והילך והם מעות אחרים - לא הוי הילך וחייב שבועה אפילו לרב ששת. וכ"מ מרש"י.**ב"י** - ואין נראה כן מהפוסקים.**רשב"א:** ראובן נתחייב ע"פ ב"ד מנה לשמעון, אחר זמן שתבע ראובן לשמעון טוען שמעון שראובן גבה ממנו רבית קצוצה (שהיה אסור לו לגבות, והוי במקום המנה) - אינו נאמן, דחזקה אילו היה כדבריו לא היה מקבל בפני ב"ד לפרוע המנה. ואע"פ שיש לו מיגו דפרעתי, במקום חזקה אלימתא ל"א מיגו.**רשב"א:** תבע ממנו מנה בפני ב"ד והודה, וא"ל אל תפרעני אלא בעדים, ותכ"ד חזר הנתבע וטען יש לי בידך טס של כסף -עה - ז**1. מנה לי בידך אין לך בידי כלום א. או שטען יש לי בידך כנגדו כסות או כלים, או שאמר אמת היה לך בידי אבל אתה מחלתו או נתתו לי במתנה - כיון שכופר בכל פטור משבועת התורה ונשבע היסת (רשב"א - מיגו דלהד"מ).****2. ואפילו שנים מעידים שהלווה ואינם יודעים שפרעו - נאמן בשבועת היסת לומר יש לי בידך כנגדן או מחלת לי (נאמן במיגו דפרעתי).****3. (וע"ל סי' פז כל חלוקי שבועת היסת):****ל"ב** - ר"נ אסיפא, דאיכא דורא דממונא, אבל ארישא לא.**להלכה:****תו"ס** - כל"ב, שלא משביעים כשאין דורא דממונא. **כ"ד ר"ת.****✓ רי"ף, רא"ש** - כל"ק, שבכל גוונא משביעים היסת. **כ"כ הר"ן, רמב"ם.****כ"כ הגמ"י (ס"ה)** - וכן המנהג, וכ"כ הר"ם שר"ת חזר בו בסוף ימיו.**כ"כ בעה"ת** - המנהג.**1. שבועות (לח):** מנה לי בידך, אין לך בידי כלום - פטור.

מנה לי בידך, א"ל הן, למחר א"ל תנהו לי, נתתיו לך - פטור, אין לך בידי - חייב.

אר"נ: ומשביעים אותו שבועת היסת.**(שם):** על מה קאי ר"נ?**✓ ל"ק** - ארישא (כופר לגמרי) דליכא דורא דממונא, וכ"ש אסיפא דאיכא דורא דממונא.

ש"ך: משמע – שאינו נאמן אלא כשיש לו מיגו דלהד"מ או פרעתי.

כ"כ המרדכי(מהר"מ+[רמב"ם]).

לאפוקי מהראנ"ח [רמב"ם] – שבטענת מחלתו נאמן אף בלא מיגו כמו טענת החזרתי או פרעתי.

וזה אינו – ואע"ג דבסימן (פכ"א) י"א שיכול הלוה לטעון מחלת לי אע"פ שיש בשטר ביד המלוה (ואין ללוה מיגו) ! היינו לעניין להשביע למלוה (ולא לעניין נאמנות) כמו שאם היה הטוען פרעתיך.

ונשבע היסת

סמ"ע: לקמן (פ"ז/ל) – אף שכבר נשבע ונפטר, אם אח"כ תפס התובע מיד הנתבע בלא עדים וטוען שהנתבע נשבע לשקר – ה"ז נאמן במיגו דלא תפסתי, ונשבע עליו עד כדי דמיו.

2. אפילו שנים מעידים,,, נאמן.

ש"ך(פסקי מהרא"י): ה"ה אם טען אביך חייב לי כנגדו (ועכשיו אתה ירשתו) – נאמן במיגו דפרעתי.

[ואע"פ שלא נוח לו במיגו זה שפרעתי שהרי אם משקר הוי העזה, ואילו בטענת יש לי ביד אביך כנגדו אינו יודע היורש שאביו לא חייב לו (ולא הוי העזה) מ"מ אף בכה"ג אמרינן מיגו.]

הריב"ש – טעמו שזהו מיגו שמאמינו בשבועה, ורק במיגו שנאמן בלא שבועה ל"א מיגו כה"ג.

והראיה ב"ב(לו). הנהו עיזי דאכלי חולשי שנאמן לטעון עד כדי דמיהם במיגו שהעזים לקוחים בידו, ואע"ג דלקוחים בידו הוי העזה והשתא ליכא העזה אפ"ה נאמן בשבועה. כ"כ הרמב"ן.

[**היינו:** דלפטור ממון בשבועה אמרינן מיגו דהעזה].

א. ובעה"ת: טען יש לי בידך כנגדו כסות או כלים, או שאמר אמת היה לך בידי אבל אתה מחלתו או נתתו לי במתנה - כיון שכופר בכל פטור משבועת התורה ונשבע היסת. כ"כ רי"ו.

אבל המרדכי – תחילה ישלם המנה שמודה. ובהראיה מירושלמי(קידושין) דהיינו פירושא דנוקין לתובע תחילה.

ובשם רבני ריגשבורך – כל שבידו נאמן לטעון עד כדי דמיהם. ל"ש הלואה או פקדון (כגון כאן שמוחזק בהלוואה וטוען עד כדי דמיהם כסות או כלים).

בעה"ת: הפקיד בידו בלא עדים ולא ראו עתה בידו, ומודה אלא שטוען שתופסו כנגד חוב שיש לי בידך – נאמן במיגו דהחזרתי. **לאפוקי** בעל המאור.

2. רשב"א בתשובה: על זה השיב הרי"ף באומר יש לי בידך כנגדן כסות או כלים שפטור מהיסת מיגו דלהד"מ.

וה"ה למלוה בעדים נאמן במיגו דפרעתי. כ"כ ה"ה.

1 א. כנגדו כסות או כלים.

ב"י: ואם טען שיש לי בידך כסות או כלים **פקדון**, דאז אינו יכול להשבע נגדו (יש לי בידך) שמא נאנס הפקדון ושוב הלה פטור, אא"כ התובע כפר בפקדון (שאו הוי כאומר לא נאנסו).

אבל אם טוען התובע שנאנס הפקדון שאז התובע פטור בשבועה דאורייתא, הנתבע לא יכול להשבע שיש בידו כנגדו.

כ"כ ד"מ, סמ"ע, ש"ך.

ערוה"ש – ומימלא הוי הנתבע מודה במקצת, דכל שחייב מדינא במקצת הוי מודה במקצת וחייב שבועה דאורייתא.

אבל אתה מחלתו.

עה - ח

נאמ"ס: מנה לי בידך שגזלתני, והלה אומר להד"מ - משביעים אותו היסת, ואם הודה מקצת או שעד אחד מעיד שגזלו - משביעין אותו שבועת התורה:

שו"ע(שס"ד/ח): האומר לחבירו גזלתני מאה, אם אמר לא גזלתני נשבע היסת, ואם הודה שגזלו חמישים משלם חמישים, ונשבע שבועת התורה על השאר כשאר הנשבעים, שהרי לא הוחזק גזלן בעדים:

לקחת ממני ריבית, להד"מ

רמב"ן – אין משביעים אותו כיון שלדברי התובע חשוד הוא.

שגזלתני

מרדכי(ר' שמחה) – לא משביעים אותו היסת, שלא משביעים אלא על מודה במקצת או עד אחד שיש שבועה דאורייתא אבל בדבר איסור (גזלתני) לא נאמן התובע. כ"כ ת' לרמב"ן.

מרדכי(הר"מ) – בכל גוונא אפילו על מילתא דאיסרא משביעי אותו. כ"ד הרמב"ם, תלמידי הרשב"א, ח' אגודה.

שגזל ממנו, ואם יודע לאחר שיעיין בחשבונו שאינו חייב לו יחזיר, ולכן הטילו עליו חכמים שבועה שיודה. **כ"כ הש"ך** – כל שאין שני עדים מעידים עליו לא נפסל ומשביעים אותו.

משביעים אותו.

סמ"ע(שס"ד): ואף אם הודה מעצמו – אין אדם משים עצמו רשע, ומשביעים אותו.

כ"כ תלמידי הרשב"א(מורי) – זהו גרע מגזלתי דשם י"ל ספק מלוה ישנה יש לו עליו, אבל בריבית א"א בחזרה שלא מתקן הלאו בהכי, ולכן אינו תופס ממנו מטפק בריבית. **אבל** תלמידי הרשב"א – רבים חולקים עליו.

1. שגזלתני

סמ"ע: ה"ה אם טענו שלקח ממנו ריבית. כ"כ הש"ך.

משביעים אותו

סמ"ע: אע"פ שזה חושדו בגזלן וגם עד אחד מעיד שגזל – לא נפסל לשבועה, דאמרינן ספק מלוה ישנה יש לו עליו

עה - ט

1. מנה לי בידך שהלוייתך או שהפקדתי בידך, והלה אומר איני יודע אם הלוייתני או אם הפקדת בידי א. ישבע היסת שאינו יודע ופטור. ב. ואם בא לצאת ידי שמים ישלם.

2. פאה"ת, טו: ואפילו אם טען תחלה טענת ברי אין לך בידי וכשחייבוהו לי שבוע היסת חזר וטען איני יודע אם הלוייתני או אם הפקדת אצלי - נשבע היסת שאינו יודע ופטור.

3. מנה לי בידך שהלוייתך או שהפקדתי בידך, והלה אומר יודע אני שהלוייתני מנה או שהפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לאו - חייב לשלם, א. רמ"מ, פאה"ת, רע"א: ואין התובע צריך לי שבוע אפילו שבועת היסת.

ב. פאה"ת, רע"א: אבל אם ירצה יחרים חרם סתם על כל מי שנוטל ממונו שלא כדין.

ג. (? מ"א מרדכי): ואם חזר אח"כ ואמר נזכרתי שפרעתיך - נאמן בשבועה (מוד"כ):

א. פרש"י: ר"נ ור' יוחנן אמרי פטור – מיהו ישבע שאינו יודע אם חייב, שאפילו בברי (איני חייב לך כלום) היה נשבע היסת. כ"פ הרא"ש, בעה"ת. **לצאת ידי שמים** – כיון שמודה שוודאי גזלה לא יוצא ידי שמים עד שיפרע, אבל סיפא כיון ששניהם אינם יודעים אם גזלה אף ידי שמים אין צריך לצאת.

להלכה.

ר"ף, רא"ש: הלכה כר"נ ורבי יוחנן.

ר"ף: משנה דמייירי בלא תביעה (כדמוקים ליה ר"ה) הילכתא היא, ואף בתבע ליה הילכתא כרבי יוחנן.

1. ב"ק(קית.): האומר לחברו גזלתיך והלווייתני והפקדת אצלי (שמודה מעצמו), ואינו יודע אם החזרתי לך – חייב מלשלם. **אבל** האומר איני יודע אם גזלתיך או הלווייתני או הפקדת אצלי – פטור מלשלם.

גמ': איתמר – מנה לי בידך והלה אומר איני יודע:

ר"ה ורב יהודה – חייב, ברי ושמא ברי עדיף.

✓ר"נ ורבי יוחנן – פטור, אוקי ממונא בחזקת מארי.

תנן: אבל אמר איני יודע אם הלווייתני,,, פטור (קשיא לר"ה)?

ה"ד אילמא לא תבע ליה רישא נמי לא תבע ליה אמאי חייב! אלא דתבע וקתני סיפא פטור? לעולם דלא תבע ליה ורישא בא לצאת ידי שמים.

שיטת הר"ף, רא"ש: כ"פ הרמב"ם.

תבע אותו		הודה מעצמו	
איני יודע אם גזלתיך	איני יודע אם גזלתיך	איני יודע אם החזרתי	איני יודע אם גזלתיך
פטור	פטור	פטור	פטור
אף לצאת ידי שמים	אף לצאת ידי שמים	אף לצאת ידי שמים	אף לצאת ידי שמים
כ"פ שו"ע(ט).	כ"פ שו"ע(ט).	כ"פ שו"ע(י).	כ"פ שו"ע(י).

1. שהלוויתך

ש"ד: ה"ה גזלתי.

ישבע היסת

ערוה"ש: ול"א ברי ושמע ברי עדיף (וישלם) דלהוציא ממון ל"א כן.

ב. בא לצאת ידי שמים.

סמ"ע: כיון שחברו תובע ברי והוא אינו יודע.

לצאת ידי שמים

ש"ד: **ריב"ש(רמב"ן)** – אם תפס התובע בעדים מוציאים ממנו, שאין תפיסה מועלת בזכות שהלה בא לצאת ידי שמים, אבל תפס בלא עדים נאמן במיגו דלהד"מ דחייב לו.

אבל בס"י שהנתבע בא והודה אבל הנתבע לא תבע ברי (שחייב לצאת ידי שמים) אף בלא עדים לא מהני תפיסתו.

לצאת ידי שמים

קצה"ת: פרע הלוה סתם אחר שאמר איני יודע אם הלוויתני, דסבור הוא שחייב בדיני אדם, שאילו ידע שחייב רק לצאת ידי שמים לא היה פורע –

שו"ת בית יעקב - הוי מחילה בטעות שחזר.

והראיה סנהדרין(עב). רבא נגנבו לו עזים במחתרת, אח"כ החזירו לו ולא רצה לקבלם כיון שהגנבים קנו עזים אלו (בדמים קננהו).

תו"ס – ולמה לא קיבלם הרי הגנבים חייבים להחזיר ליד"ש? **וי"ל** כיון שהחזירו משום שחשבו שחייבים לצאת ידי אדם לא קיבלם רבא.

משמע – דכה"ג הוי מחילה בטעות.

ולענ"ד – כשיש חיוב לצאת ידי שמים ונתנו סתם לא הוי מחילה בטעות.

והראיה כתובות(צא). בא בע"ח של מנה ליתומים שירשו קרקע בשווי 50 וטרפו הקרקע. חזרו היתומים ושילמו לבע"ח (כדי לפדות הקרקע), חזר וטרף שוב הקרקע (ב 50 הנותרים).

אמר אביי – מצוה על היתומים לפרוע ו – 50 ששלמו הם מצוות פרעון ועכשיו טורף לבע"ח. ובתנאי שלא אמרו על 50 ראשונים שהם לקניית הקרקע, שאם קנו בהם הקרקע אין זכות לבע"ח יותר על קרקע זו.

משמע – כשנותן סתם אע"פ שאינו חייב לצאת ידי אדם אמרינן למצוה קעביד. א"כ ג"כ אמרינן למצוה קעביד לצאת ידי שמים.

ויש לחלק במחילה בטעות –

כל שאין הטעות במחילת הממון אלא טעות בדין – הוי מחילה (ואין כאן טעות).

וכשהטעות במחילת ממון (כגון שלא ידע שהממון רב ולכן מחל) – לא הוי מחילה וחוזר.

2. חזר ונטען

וסיים הטור: כדי להקל בשבועתו להיפטר בשבועת איני יודע.

סמ"ע – פירוש כי שבועת איני יודע קלה שאינו נשבע בה לשקר, שאף אם חייב הרי נשבע אמת שאינו יודע.

ופטור

סמ"ע: ולא מיקרי חזר וטוען שגם בשבועתו הראשונה היה נפטר, מ"מ לצאת ידי שמים חייב.

ערוה"ש: אבל אם אמר מתחילה פרעתך וחייבוהו היסת וחזר ואמר איני יודע אם הלוויתני – משלם, דכיון שאמר קודם פרעתך הרי מודה שלוח וכו"ש כשחזר ואמר איני יודע אם הלוויתני הוי כאומר שלא פרע שחייב לשלם.

3. חייב לשלם.

סמ"ע: כבר נתבאר (עב/יא) שכל שתובעו בברי והנתבע מודה והפרעון ספק – נוטל התובע בלא שבועה.

ערוה"ש – חייב לשלם, טעמו – כיון שהחיוב ודאי אצלו והפרעון ספק, אין ספק פרעון מוציא מודאי חיוב, דברי עדיף וכו"ש שהשמא גרוע איך לא יודע אם פרע.

חייב לשלם.

ש"ד: אפילו ספק הפרעון קודם להלוואה חייב. כגון שהיה לו פקדון ביד תובע ואחר שנאבד בפשיעה (שחייב לשלם) הילוח התובע לנתבע מנה.

וטוען התובע (הנפקד) שלא היה שווה הפקדון רק 50 (והלוויתך 100 ולכן אתה חייב לי 50), והנתבע טוען איני יודע כמה היה שווה ואפשר שהיה שווה מנה ומעולם לא התחייבתי לך, לפי שמנה שהלוויתני יצא במנה של פקדון – אפ"ה חייב הלוה (הנתבע) לשלם 50, דמ"מ הוי החיוב ברי ובפטור ספק.

וקצה"ת – משמע שאם גם המלוה טוען שמא לא היה נוטל.

ולי נראה: אף שהמלוה טוען שמא חייב הלוה, דזה הוי טענת יש בידך כנגדו שזה גובה וזה גובה והוי כמלוה טוען איני יודע אם התחייבתי לך כנגד תביעת הלוה ופטור, והלוה שטוען שאיו יודע הוי איני יודע אם החזרתי שחייב.

אבל לשיטת הרמב"ם והמחבר – שנוטל התובע בלא שבועה, הרי שנתחייב התובע ממש ואינו יכול לחזור ולטעון (שהרי עכשיו נפטר בשבועה)?
ו"ל (הש"ך ב עט/ט) – דכוונת הרמ"א שמ"ש קודם איני יודע באמת לא ידע, ועכשיו נזכר. הילכך ישבע שמתחילה שחכ ועכשיו נזכר.
אבל אם טוען שמתחילה טען שקר הוי חוזר ומגיד.

וקצה"ח – מ"מ יש להוכיח מהרמ"ה כרמ"א שכתב נמ"י(רמ"ה) – מלוה טוען על שטר איני יודע אם נפרעתי – אינו גובה, חזר ואמר נזכרתי שאינו פרוע – נאמן (כ"פ שו"ע נ"ט).

ואע"פ שבתחילה אינו גובה ואף פטור הלוה משבועה מ"מ כשנזכר נאמן וגובה, כ"ש הלוה שבא לפטור שיכול לחזור ולומר נזכרתי.

סיכום: דינו של הרמ"א – חזר ואמר נזכרתי שפרעתיך ש"ך(רש"ל) – זהו לשיטת הרי"ף ולא לפי הרמב"ם והמחבר.

קצה"ח – מ"מ יש ראיה מהרמ"ה כרמ"א.

אח"כ... נזכרתי... נאמן.

קצה"ח: מ"ש מעדים שאמרו איננו זוכרים שאינם יכולים לחזור ולומר נזכרנו (אא"כ אמרו תחילה איננו זוכרים עתה), וכ"ש אם אמרו אין אנו יודעים. **וכאן** יכול לחזור ולומר נזכרתי אע"פ שהודאת בע"ד כמאה עדים?
מיהו אם אמר איני יודע **עכשיו** לכו"ע (אף לרש"ל) יכול לומר נזכרתי.

נזכרתי

קצה"ח: מתוך שאינו יכול להשבע (כיון שאינו זוכר) משלם. האם יכול לחזור ולומר נזכרתי?

האם דוקא איני יודע אם פרעתיך דחיבו מספק גזל ספקו מחייבו ולא הדין, ולכן כשחוזר ואומר בברי נזכרתי יוצא מספק גזל, **משא"כ** 50 אני יודע ו 50 איני יודע דאין חיובו מחמת הספק אלא מחמת שאיל"מ, וה"ז **נתחייב בדין** א"כ כשחוזר וטוען נזכרתי הוי חוזר וטוען?

טור: כשטוען איני יודע ועד אחד מכחישו, בין טען איני יודע אם נתחייבתי או איני יודע אם פרעתי – הו"ל משאיל"מ.

הקשה כנה"ג – באיני יודע אם פרעתיך חייב אף בלא עד אחד?

ו"ל – שאני עד אחד מכחישו, דכיון שהתורה האמינתו הרי הוא כשנים ולא יכול אח"כ לחזור ולומר נזכרתי. וא"כ גבי 50 אני יודע ו 50 איני יודע יכול לחזור ולומר נזכרתי (שאין עד מכחישו).

ולכן גם כשחיובו משאיל"מ יכול לחזור ולומר נזכרתי אא"כ עד אחד מכחישו.
כ"ד נתיבות, ערוה"ש.

נאמן בשבועה.

סמ"ע: מאחר שלא הודה בתחילה שעדיין חייב לו.

והנתיבות – ליתא, כיון שהלוה טוען יש לי בידך עושה זאת לפרעון ואינו בכלל זה גובה וזה גובה כלל.

ובמשוכם נתיבות השיב – כיון "שיש לי בידך כנגדו" אינו נאמן רק כשיש לו מיגו דפרעתי, כאן שטוען שמא אין לו מיגו והו טוען שמא התחייבתי לך והמלוה טוען איני יודע אם התחייבתי שפטור המלוה, והלוה שודאי חייב משלם.

חייב לשלם.

נתיבות: איני יודע אם פרעתיך במקום דלא הו"ל למידע.

המל"מ: במקום דלא הו"ל למידע פטור.

כ"ד התומים.

וכ"נ עיקר: אא"כ כשחסרון הידיעה נולד מחמת פשיעת בע"ד (כמו חנווני ופועלים) או כשנולד הספק לב"ד בלא טענותיהם (כגון שהבעל טוען פתח פתוח מצאתי שנאמן, וספק אם זינתה מרצון, כיון שלב"ד עצמו יש ספק אף קודם הטענות אין הפטור דלא הו"ל למידע של הבעל, וחייב בכתובה של מנה).

כ"פ ערוה"ש – במקום דלא הו"ל למידע השמא שלו טוב ול"א ברי ושמא ברי עדיף.

א . ואין התובע צריך לשלם.

ש"ך: לפי שהנתבע טוען שמא ואין נשבעים אפילו היסת על טענת שמא.

פרע לחברו ונמצא מטבע מזויף:

ט"ז: מי שפרע לחברו ואחר פרעון נמצא מטבע מזויף. טוען המלוה שהוא ממעות הפרעון ורוצה להחזירו ללוה, והלוה טוען איני יודע אם הוא משלי – כיון שכבר פרעו ופטרו מזה לא הוי כאיני יודע אם פרעתיך (אלא שמא לא התחייבתי כלל) – ופטור הלוה.

וקצה"ח – אבל ת' מהרשד"ם כתב דהוי איני יודע אם פרעתיך – שחייב הלוה.

והתומים הוכיח מהרשב"א כהט"ז (כ"ד הנתיבות), וליתא.

סיכום: פרע לחברו ונמצא מטבע מזויף.

ט"ז – הוי איני יודע אם נתחייבתי לך ופטור הלוה.

כ"כ תומים [רשב"א], נתיבות.

קצה"ח(רשד"ם) – הוי כאינו יודע אם פרעתיך והלוה חייב. ואין ראיה מהרשב"א לט"ז.

ג . ואם חזר

ש"ך: רש"ל – קשה על הרמ"א, שדין זה הוא לשיטת הרי"ף באיני יודע אם פרעתיך שחייב, התובע צריך להשבע כדי ליטול (לאפוקי הרמב"ם שהתובע נוטל בלא שבועה). ולכן לא הוי חוזר וטוען שהרי עדיין לא נתחייב ממש שמא התובע לא ישבע.

עה - י

1. לא תבעו אדם אלא מעצמו אמר לחבירו הלוויתני או הפקדת אצלי או גזלתיך ואיני יודע אם החזרתי לך - פטור, ואם בא לצאת ידי שמים - חייב לשלם.
א. אבל אם אמר איני יודע אם הלוויתני או אם הפקדת אצלי או אם גזלתיך, הואיל ובלא תביעת אדם אמר כן - פטור אף לצאת ידי שמים.

א. אבל האומר איני יודע אם גזלתיך או הלוויתני או הפקדת אצלי - פטור מלשלם.
גמ: מיירי דלא תבע ליה ובא לצאת ידי שמים.

1. ב"ק(קית.): האומר לחברו גזלתיך והלוויתני והפקדת אצלי (שמודה מעצמו), ואינו יודע אם החזרתי לך - חייב מלשלם.

סיכום:		הודה מעצמו	
תבע אותו	איני יודע אם גזלתיך	איני יודע אם החזרתי	איני יודע אם גזלתיך
3. חייב אף לרבי יוחנן	1. פטור כרבי יוחנן מיהו נשבע שאינו יודע לצאת ידי שמים חייב	פטור. לצאת ידי שמים חייב	פטור אף לצאת ידי שמים
כ"פ שו"ע(ט).		כ"פ שו"ע(י)	

דבמקום שהיה לו לדעת טענת השמא גרועה דמחזיקין ליה כמשקר ולכן טוען שמא (שהרי היה לו לדעת), ואילו ידע ב"ד שדובר אמת היה פטור דלא גרע מדלא הו"ל למידע. וא"כ כשבא להודות מעצמו יש לנתבע מיגו שהיה שותק כיון שלא תבעו אותו, והוי כידעין בודאי שאינו יודע והוי ממש כמקום דלא הו"ל למידע.
אבל אם המלוה אומר ידעתי מההלוואה ודעתי היתה לתבוע אותו, חושדים בלווה למשקר ומערים לטעון שמא.

1. איני יודע אם החזרתי - פטור.

ש"ך: ואפילו אם הלוה משיב אח"כ ברי לי שלא פרעת לי מעולם אך איני יודע מההלוואה - פטור, מ"מ חייב היסת. כ"כ הט"ז - הואיל ועיקר הודאתו של זה היה ע"י עצמו, שאם גם השני מסופק אם נפרע ה"ז פטור אל ליד"ש.
נתיבות טעמו:
טעם שאינו יודע אם פרעתך חייב דברי ושמא ברי עדיף. ובמקום דלא הו"ל למידע פטור מפני שהשמא אינו גרוע.

עה - יא

הכ"מ נ, פ"נ(כחא"ט): אמר ליה חייב אני לך מנה והלה אומר ודאי לי שאינך חייב (לי) כלום - פטור אע"פ שיודע בודאי שהוא חייב דהוי כאילו מחל לו (ולא הוי מחילה בטעות דכיון דא"ל אני חייב לך, היה לו לשים לב ולדקדק, ואם לא עשה כן אלא אף א"ל ודאי אינך חייב לי - מחל לו בלב שלם).

סמ"ע: אבל לא א"ל "בודאי" לא.

ודאי אינך חייב.

כ"כ הש"ך לאפוקי הב"ח.

ערוה"ש: אא"כ ברור ששכח התובע מהלוואה, כגון שהנתבע יודע שהתובע משקר ובודאי טעה אז – חייב לצאת ידי שמים

אן שב"ד מבינים שהתובע לא ידע מחוב זה, כגון שהוא סוחר עשיר גדול שעלולים לשכוח על איזה חוב, אם אמר נזכרתי מהחוב – חייב מדינא להחזיר.

הב"ח: ואפילו לצאת ידי שמים אינו חייב.

והש"ך – לשון "ודאי" לאו דוקא, וכ"מ מהמרדכי שכתב דין זה.

והראיה ב"ק(לה): טענו חייטים והודה בשעורים פטור אף משעורים. ופרש"י – שמחל לו בשעורים מדלא טענו רק חייטים.

כ"כ הט"ז.

דהוי כאילו מחל לו.

סמ"ע: ולפ"ז אף שחזר ואמר טעיתי בחשבוני ומצאתי שאתה חייב לי – לא יכול לחזור בו, כיון דכבר מחל.

עה - יב

1. מנה לי בידך שהלוויתך, והלה אומר איני יודע אם הלוויתני, ועד אחד מעיד שהלוה, א. או שאמר (התובע) איני יודע אם פרעתיך - הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע ומשלם:

אינו יכול להישבע משלם.

סמ"ע: ואף שהתובע תובעו ברי והנתבע משיבו איני יודע אם הלוויתני דנשבע שאינו יודע ונפטור! שאני הכא שעד אחד מעידו שלוה, ודין עד אחד כשנים כ"ז שאינו מעיד כנגדו להכחישו, וכאן שלא יכול להכחישו חייב לשלם.

א. איני יודע אם פרעתיך.

וקשה: הרי אף בלא עד אחד האומר נתחייבתי ואיני יודע אם פרעתי – חייב (אף בלא שבועת התובע), מדוע הצריך כאן בנוסף עד אחד מעידו שלוה?

פרישה – ה"ק איני יודע שום חוב.

דרישה(1) – רישא מיירי בעד אחד מעידו, מ"מ נקטיה אידי סט"ז בתובע ליורשים שאין חילוק בין איני יודע אם הלוויתני או אם פרעתי, ואע"פ שיש עדים היורשים פטורים, נקטיה גם כאן.

והש"ך – דוקא כשעד אחד מעידו שלא פרע, אלא שהתובע עצמו לא יודע מההלוואה רק ע"פ העד (כמ"ש סכ"ג).

הו"ל מחוייב שבועה.

ש"ך: גידולי תרומה – מדלא כתב כאן שיחרים סתם כדלקמן(סי"ג) משמע שכאן אין להחרים כיון שעד אחד מסייע לתובע, שאין לחשוש שיטול זה שלא כדין.

ולא נהירא – דמ"ש בסי"ג חוזר גם על סעיף זה.

1. ב"ב(לג): ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה, אתא לקמיה דרבי אמי (הוה יתבי ר' אבא קמיה) אייתי חד סהדא דמיחטף חטפא מיניה.

אמר ליה היכי נדייננה דייני להאי דינא, לישלם ליכא תרי סהדי, ליפטריה איכא חד סהדא, לישתבע הא אומר מיחטף חטפה וכיון דאמר דחטפה הוה ליה כגזלן.

אמר ליה רבי אבא הוי מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע וכל המחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם.

כ"פ הטור: ע"פ נסכא דרבי אבא – מנה לי בידך שהלוויתך, והלה אומר איני יודע אם הלוויתני, ועד אחד מעיד שהלוה – הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע ומשלם.

א. ל"ש טען איני יודע אם לווייתי או איני יודע אם פרעתי, כיון שעד אחד מסייע לתובע, ברי ושמא ברי עדיף, ומשאיל"מ.

1. ועד אחד מעידו שלוה.

סמ"ע: אף שאין העד מעיד שעדיין לא פרעו, מ"מ כיון שהתובע תובע ברי שלא פרע והלה משיבו שמא לא הלוויתני (ואינו מכחיש העד שלוה) – חייב לשלם דברי עדיף.

הש"ך – וכ"מ בתשובת מהרשד"ם.

דלא כת' מבי"ט שפסק – דוקא כשהעד מעיד שעדיין לא פרע ואין לו מיגו.

עד אחד מעיד שלוה.

ש"ך: דוקא שמעיד שלוה ודאי, אבל אם מעיד שראה שמנה לו מעות ואינו יודע אם היתה הלוואה או עניין אחר – אינו כלום.

עה - יג

- 1. מנה הלוויתך והרי עד אחד, והלה אומר כן הוא אבל פרעתך, א. או שאומר לו אתה חייב לי כנגד אותו מנה - אם זה העד מעיד שלא פרעו אותו מנה כגון שלא זה ידו מתוך ידו או שהוא מעיד שהוא תוך זמנו.**
- 2. וכן אם טען תחלה לא היו דברים מעולם ואחר כך הוציא עליו עד אחד וחזר ואמר לווייתי ופרעתי - בכל אלו הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול להישבע ומשלם.**

3. הגה: אבל במקום שיכול לומר פרעתי או החזרתי לא אמרינן הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול להישבע דנאמן במיגו כן הסכימו האחרונים ז"ל (המגיד והריב"ש).

קשה: הרי אף שעד אחד מעיד שלא פרעו נאמן להישבע נגד העד שפרע, כמו שיכול להישבע נגד העד שלא לוה ?

סמ"ע - המחבר מביא שני דינים

א. הלה טוען אתה חייב לי כנגדו, וע"ז מעיד העד שלא פרעו (שלא זה ידו מתוך ידו), ל"א שיהא נאמן במיגו דפרעתי לפי שאינו מעיד נגד העד שמעיד שלא זה ידו מתוך ידו לומר פרעתי, ולכן בטענת יש לי כנגדו אינו נאמן שמחויב להישבע נגד העד שפרעו וזה אינו יכול להישבע שמודה לו.

ב. הלה טוען פרעתי קאי על ההמשך (2). דמיירי שמתחילה אמר להד"מ וכשבא העד חזר ואמר פרעתי, שוב אינו נאמן.

וזה נראה לי אמת אע"פ שהמחבר אפשר שלא כיוון לזה אלא כפשוטו (שכל שמודה שלוח ויש עד אחד - לא יוכל לומר פרעתי).

והש"ך - המחבר לא מיירי בפרעון ממש, אלא פרעתי ע"י שמחלת לי או נתתי לי מתנה שנאמן רק במיגו דפרעתי ממש, היכלך כאן שעד אחד מעיד שלא פרע שוב אין לו מיגו ולא יכול להישבע מחלת לי וכו' ומשלם. וזה דין אמת.

א. שהוא תוך זמנו.

סמ"ע: ומיירי שמודה לעד שהוא תוך זמנו אלא שטוען שפרע תוך זמנו, מש"ה חייב לשלם כיון שמודה שלוח ועדיין הוא תוך זמנו וחזקה אין אדם פורע תוך זמנו, ואין לו מיגו שהיה נשבע שהוא אחר זמנו, כיון שהוא מיגו דהעזה.

קצת"ח - לפי הסמ"ע שאם היה מכחיש העד בזמן ואומר שהוא תוך זמנו היה צריך להישבע להכחיש העד.

ואיני מבין שבועה זו למה ? **דכיון** שמודה לעיקר החוב אלא מכחיש הזמן אין כאן דררא דממונא לחייב שבועה, ואע"פ שאם היה מודה שהוא תוך זמנו היתה ראייה שלא

1. רמב"ם: אם טען ודאי שפרעו - הו"ל מחויב שבועה ומשאל"מ.

ה"ה - ע"כ מירי שעד אחד מעיד שעדיין המנה אצלו, כגון שלא זה ידו מתוך ידו או שהוא תוך זמנו, שאל"כ אפילו יש שני עדים שלוח נאמן לומר פרעתי. כ"כ ת' לרמב"ן.

א. רמב"ם: וכן העיד עליו עד אחד שהוא חייב לו מנה והלה מודה אבל אומר אתה חייב לי כנגד אותו מנה - ה"ז מחויב להישבע נגד העד ואינו יכול (שהרי מודה שלוח) ומשלם.

3. ה"ה - ומיירי שהעד מעיד שלא פרע ההלוואה, שאם העד אינו יודע אם פרעו אף שהוא אחר זמנו אף ששני עדים מעידים שלוח נאמן לומר יש לי בידך כנגדו מיגו דפרעתי. שהמלוה את חברו אין צריך לפורעו בעדים, ורק בנסכא דרבי אבא כיון שגזל בעדים צריך להחזיר לו בעדים. **כ"כ הריב"ש** - הא משאל"מ דוקא כשאין לו מיגו דפרעתי.

עד אחד בשטר והלוה אומר פרעתי.

שו"ע(נא/ב): הוציא עליו שטר חוב בעד אחד וטוען הלוה פרעתי הרי זה מחויב שבועה ואינו יכול להישבע ומשלם.

טען ואמר ישבע לי שלא פרעתי הרי זה נשבע, אבל אם טען לא לווייתי הרי זה נשבע להכחיש את העד ונפטר וי"א שגם אם טען פרעתי נאמן בשבועה:

2. רמב"ם(ט): וכן אם טענו מנה לי בידך וכפר, בא עד אחד שהלוה לו וחזר ואמר פרעתי - משאל"מ, שצריך להישבע נגד העד ואינו יכול להשבע, ולא נאמן לומר פרעתי לפי שהוחזק כפרן.

1. והלה אומר... פרעתך.

בדוגמא טענו 100 וזה מודה ב 50 ועל 50 אינו יודע משאיל"מ מהתורה.

אבל ודוגמא של חשוד, כיון שמהתורה יכול להשבע רק חכמים לא נתנו לו להישבע – משאיל"מ דרבנן.

3. שיכול לומר פרעתי

סמ"ע: כשאין העד מעיד שלא פרע דאז נאמן לומר פרעתי נאמן גם לומר יש לי בידך כנגדו (בהיסת) במיגו דפרעתי.

לאפוקי ריב"ם – דס"ל שלא נאמן לומר יש לי בידך כנגדו במיגו דפרעתי, דכיון שהעד מעיד על ההלוואה וזה אינו מכחישו (אלא טוען יש לי בידך כנגדו) הו"ל מיגו במקום עדים, וצריך להישבע כנגד עד אחד וזה לא יכול.

והש"ך – ודאי הריב"ם מודה שנאמן כשיש לו מיגו דפרעתי או החזרתי, אלא שריב"ם דיבר על עניין אחר.

פרע, עכשיו שמכחישו כמו שטוען ראייה יש לי בידך והלה מכחישו שפטור משבועה, שאין זה אלא כפירת ראייה ולא הכחשה בגוף הממון.

2. טען תחילה להד"מ.

והש"ך [ת' הרשב"א] – חולק, כיון שאפילו בשני עדים לא נתחייב ממון אלא מתוך שהוחזק כפרן, בכה"ג בעד אחד ל"א משאיל"מ. וכ"מ מהסמ"ע.

ואינו יכול להישבע.

ש"ך: משלם – מ"מ אחר הפרעון יכול להשביעו היסת כדלקמן (פב"י) כיון שהלוה טועם ברי (משא"כ בסוף הסעיף שהלוה טוען שמא לכן לא יכול להשביע המלוה אחר פרעון).

משאיל"מ

קצה"ת: האם משאיל"מ מהתורה או מדרבנן?

עה - יג

1. טענו חטפת חפץ ויש לו עד אחד שחטפו והוא אומר ודאי חטפתי אבל שלי הוא - הוה ליה מחוייב שבועה (שלא חטף) ואינו יכול לישיבע ומשלם.

2. **הגה:** י"א דווקא כהאי גוונא שהעד מעיד שלא בא לידו בתורת משכון אבל אם מעיד שבא לידו בתורת משכון ואינו זוכר כמה הלוח עליו המלוה - נאמן בשבועתו לומר כמה הלוח עליו ולא אמרינן הוה ליה מחוייב שבועה וכו' הואיל ובא לידו בדין (הרשב"א בתשובה סימן אלף מ' וסימן תתקצח) א. ויש חולקין (הרמב"ן בתשובה סימן פד) וכמ"ש לעיל סימן עב ס"ח.

תשובה: המלוה נשבע ונוטל, לפי שהמשכון קנוי לו להלוואתו (והוי מוחזק) כיון שאין העד מכחישו. ונ"ל לקציצה דאומן (שבועות מה): שהטלית אינו שוכר עבדו ואינו מוחזק בה, משאכ"כ. ונ"ל לנסכא שהעד מעיד שחטף, משאכ"כ שהעד מעיד שבדין באו לידו.

א. **ת' מיוחסות לרמב"ן** – כיון שיש עדים שראו עכשיו תח"י ואין לו מיגו (דהחזרתי) צריך להחזיר המשכון ללוה, מאחר שיש עד אחד שבא לידו בתורת משכון והוא אינו מכחישו הו"ל מחוייב שבועה ומשאיל"מ.

אבל לא ראו תח"י וזה תובע סלע מהלוה נאמן המלוה על הסלע במיגו שכבר החזרתי המשכון (שהרי יכול לעכב המשכון תמורת ההלוואה, ומיירי שהמשכון שווה כנגד ההלוואה ויותר), ונוטל בשבועה. כ"פ (עב"יח).

סיכום: ראו המשכון בידו

רשב"א – המלוה נאמן לפי שהוא מוחזק במשכון (ויכול לעכב המשכון תמורת ההלוואה).

1. ב"ב(לג):

ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי הוה יתיב ר' אבא קמיה. אייתי חד סהדא דמיחטף חטפא מיניה אמר ליה אין חטפתי ודידי חטפתי.

אמר רבי אמי היכי נידיינוה דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי, ליפטריה איכא חד סהדא, לישתבע הא אמר מיחטף חטפה וכיון דאמר דחטפה הוה ליה כגזלן. אמר ליה רבי אבא הוי מחוייב שבועה שאינו יכול לישיבע וכל המחוייב שבועה שאינו יכול לישיבע משלם.

בעה"ת: וה"ד שראו אותה עתה בידו שאינו יכול לטעון להד"מ, שאכ"כ נאמן דשלו חטף במיגו שהחזרתי או להד"מ.

ב"י: ואפילו לא ראו בע"ד, אלא זה נכנס לבתו ונטלם וראו עדים – משאיל"מ, אע"פ שבע"ד טוען שלקחו ממנו בספק ע"פ עד אחד. כ"ד הרי"ף, רא"ש, רא"ש, רמב"ם.

2. רשב"א בתשובה:

המלוה את חברו על המשכון. מלוה אומר סלע הלוויתך, והלה אומר לא כי אלא דינר. ויש עד אחד שראה ההלוואה ואינו זוכר כמה מי נאמן?

סמ"ע: פירוש דוקא שחטף שבא לידו שלא כדין, וגם ראוהו בידו (שאינו לו מיגו דהחזרת).

אבל אם מעיד שבא לידו בתורת משכון נאמן שהרי בהיתר בא לידו. ואע"ג שלא נאמן המלוה להשבע על המשכון בכדי שויו אלא במיגו דלקוח או החזרת וכאן אין לו מיגו דהחזרת, וגם לקוח לא נח"ל לטעון שהרי העד יודע שבא לו כמשכון (ואינו רוצה להעיד), מ"מ כיון שהעד לא מכחיש על סכום ההלוואה נאמן המלוה בשבועתו שכו"כ חייב לו על המשכון.

והט"ז – אף אם העד יכחישו בסכום, יכול להשבע נגדו שהרי הוא מוחזק במשכון.

א. ויש חולקים.

כ"פ השו"ע (עב/כג): ראובן שלוח משמעון עשרה דינרים על משכון והיה עד אחד בדבר שידע המשכון והחוב אבל לא כמה היה החוב, ושמעון אומר שעשרים דינרין הלוח לו.

אם הוציא שמעון המשכון לפני בית דין או בפני עדים קודם שנפלה הכחשה ביניהם – הדין עם ראובן וכיון שיש כאן עד אחד מחייבו שבועה והרי הוא מודה לדברי העד ואינו יכול להישבע, הילכך מחזיר המשכון ויביא ראיה על המעות ויטול, וישבע ראובן היסת על העשרה שהוא כופר בהם.

אבל אם קודם שהוציא שמעון המשכון בב"ד נפל מחלוקת ביניהם שמעון נאמן ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל:

ט"ז: וטעם סברא זו שהמלוה אין לו אלא **שעבוד** על המשכון ולכן הוא המוציא מחברו.

וטעם סברא ראשונה דהמלוה **מוחזק** במשכון, והלוה הוי רק מוציא מחברו.

ש"ך: טעם סברא ראשונה דבע"ח **קונה** משכון, וא"כ הו"ל מוחזק, והלוה מוציא.

והעיקר כסברא ראשונה, וכ"נ מהרמב"ם ה"ה ובעה"ת. ואין להקשות ה"מ שלא בשעת הלוואתו (שאו קונה המשכון) אבל בשעת הלוואתו מאי! די"ל שבשעת הלוואתו אע"פ שאינו קונה מ"מ הוי מוחזק.

רמב"ן – כיון שאינו מוחזק במשכון, וגם אין לו מיגו דהחזרת, חייב להחזיר המשכון, ויביא ראיה על ההלוואה.

1. ויש עד אחד שחטפו.

פ"ת (הגר"ע): ואם יש עד שמסייעו דשלו חטף דעת קצה"ח דמהני.

אבל שלי הוא.

סמ"ע: ואע"פ שהעד לא מעיד שאינו שלו מ"מ כיון שמודה שחטף, והתורה האמינה לעד כשניים (שחטף ומסתמא לא שלו חטף) כל שלא נשבע נגדו. והו"ל מחוייב שבועה ומשאיל"מ.

ומה שלא מאמינים ששלו חטף במיגו דהחזרת?

י"ל שהגזול מחברו אינו נאמן לומר החזרת כי אם בעדים.

א"נ מיירי שראו בידו שאין לו מיגו דהחזרת.

מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע.

ש"ך: מכאן שבממרנו"ת שלנו (כתב מוכ"ז) כשיש עד אחד על הקיום (שאינו מזויף) יש נאמנות למוציא כתב זה, אא"כ טען הלוח פרעתי במיגו דמזויף. וכיון שיש עד אחד שאינו מזויף צריך להשבע נגדו (שיהא לו מיגו), וכאן הרי מודה שלוח אלא שפרע והו"ל משאיל"מ.

ואין יכול להשבע משלם.

ש"ך: והא שאינו נאמן במיגו שהיה אומר לא חטפתי! כיון שאינו מיגו שהרי אם יטען לא חטפתי היה צריך להשבע נגד העד שלא חטף (ולא היה נשבע לשקר). כ"כ התו"ס (ר"י), הר"ן, רמב"ן.

וקצה"ח – המיגו "לא חטפתי" טוב רק למי שלא ראה שחטף, אבל לרואים לא הוי מיגו והוא אצלם כגזול, וא"כ הוי העד מעיד שאין לו מיגו. וכל זמן שזה לא הכחיש העד הלה נאמן ואין לזה מיגו.

2. דוקא בכה"ג.

עה - יג

1. **כפ"ל הלכות:** מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם והתובע אינו צריך לישבע אלא אם ירצה הלוח יחרים סתם על מי שנוטל ממונו שלא כדין. **א.** אבל אם השיבו חמישים לווייתי ממך ופרעתוך וחמישים האחרים איני יודע אם לווייתי אם לאו ישבע היסת שפרע החמישים ושאינו יודע מהחמישים שתבעו בהם (שהרי אינו מודה לו עתה כלום. ב"י – ופשוט הוא).

והתובע אין צריך להשבע.

ש"ד: אפילו לאחר פרעון אין צריך להשבע, כיון שהלוה טוען שמא.

1. והשאר איני יודע

סמ"ע: אבל אמר "איני יודע שאני חייב לך רק חמישים" יושבע שכדבריו ויפטר. כ"כ הב"י.
כ"כ הש"ך (ד"מ) – שנוכל לפרש דבריו שר"ל רק חמישים יכול להיות שאני חייב, אבל יותר מחמישים ודאי איני חייב.

עה - יד

**לא אמרינן מחויב שבועה שאינו יכול להישבע משלם
אלא בשבועה דאורייתא אבל אם מן התורה הוא פטור משבועה אע"פ
שמדרבנן חייב לא מקרי מחויב שבועה:**

הט"ז – ותימה שהמחבר לא הביאו. ונ"ל שת' המיוחסות לרמב"ן חולק על פסק זה שהרי כמ"ש ב שו"ע (עב/כג). ושם אפילו שנים יעידו שראו המשכון והחוב רק שלא יודעים סכום ההלוואה לא היה הלוה נוטל אלא בשבועה (כמ"ש עב/יח) בע"א אמרינן משאיל"מ וחולק על הרמ"ה.
מ"מ לענין הלכה יש לפסוק כהרמ"ה, וכ"מ מ (ג/צ).

קצת ח"ת: הרמ"ה: **היכא שאין שנים המחייבים אותו ממון אלא ע"י שבועה התובע**

כ"כ הר"ן (רא"ה) – גבי בעה"ב שאמר לחנווני לתת לפועליו סלע, וחנווני אמר נתתי פועליו אמרו לא נטלנו. אם בעה"ב כופר שציווהו לתת ויש עד אחד שציווהו – בעה"ב פטור מהיסת, דליכא כפירת ממון, שאף אם היו ב' עדים שציווהו עדיין הם לא נוטלים אלא בשבועה.

והקשה הש"ך: מהטור (פ"ט) בשם הרמ"ה – כשיש עד אחד ששכר בעה"ב הפועל, ובעה"ב טוען שפרע שכרו, צריך בעה"ב להישבע דאורייתא.

וקשה: הרי אם היו שני עדים ששכרו עדיין צריך הפועל להישבע כדי ליטול (כדין שכיר שנשבע ונוטל), וא"כ למה יושבע בעה"ב בעד אחד?

ולי נראה – שאינו קשה, שהרי טענת פרעתי של בעה"ב אינו נאמן אלא במיגו דלא שכרתיך, ואם היה טוען המיגו דלא שכרתיך ודאי היה חייב שבועה נגד עד אחד (שהרי אם היו נגדו ב' עדים נוטל שכיר בלא שבועה, דכל האומר לא שכרתיך כאומר לא פרעתיך, ולכן בעד אחד חייב שבועה לפי הכלל של הרמ"ה), ולכן גם בטענה שפרעתי לא טובה מהמיגו שצריך שבועה.

משא"כ בבעה"ב וחנווני שאפילו בעה"ב יכפור שלא ציווהו ויש ב' עדים שציווהו עדיין צריך חנווני להישבע כדי ליטול (דלא שייך כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי, דאפשר שאע"פ שציווהו עדיין לא נתן חנווני לפועלים) מש"ה אין שבועה לבעה"ב כשיש עד אחד

הרמ"ה: לא אמרינן מחויב שבועה שאינו יכול להישבע משלם אלא בשבועה דאורייתא, אבל שבועה דרבנן כגון מודה במקצת וליכא כפירת שתי כסף, א"נ ליכא דבר שבמידה ובמשקל א"נ ליכא הודאה ממין הטענה או א"ל הילך – לא מיקרי מחויב שבועה. ה"ה לכל הנך שאין נשבעים עליהם מהתורה כגון עבדים שטרות וקרקעות. וכ"כ המחבר (ג/צ) – שאם יש עד אחד לא מחויב שבועה דאורייתא דנימא משאיל"מ.

אלא בשבועה דאורייתא.

ערוה"ש: דכיון שהתורה חייבה שבועה הוא מוכרח או להישבע או לשלם, וכיון שאינו יכול להישבע משלם. אבל שבועה דרבנן לא החמירו בה כ"כ שנאמר משאיל"מ אלא נשבע שאינו יודע או מהפך שבועה על כנגדו (דשבועה דאורייתא לא מהפכים).

אבל אם מהתורה הוא פטור.

סמ"ע: וסיים הרמ"ה ה"ה נמי שבועה דעד אחד היכא שאין ב' מחייבים אותו ממון אלא ע"י שבועת התובע, אי יכא עד אחד נמי לא מחייב שבועה.

והש"ך – סיום דברי הרמ"ה לא לענין משאיל"מ אלא לומר שאינו חייב כלל שבועה דעד אחד, וממילא גם אינו מחויב שבועה שאינו יכול להישבע.

טעמו: לעולם אינו חייב שבועה רק כאשר אם היה מודה היה חייב לשלם כפשוטו, אבל אם לא היה חייב לשלם רק ע"י שבועת התובע אינו חייב שבועה על כפירתו.

כ"כ הר"ן (הרא"ה) – בעה"ב שאמר לחנווני לתת לפועליו סלע, חנווני אמר נתתי, פועלים אמרו לא קבלנו – אם בעה"ב כופר שאמר לחנווני לתת אין משביעים אותו היסת משום דליכא כפירת ממון, דאפילו אם יודה (שעשאו שליח) אין עליו אלא שבועת החנווני.

ה"ה אם עד אחד מעיד שעשאו שליח לא הוי בעה"ב מחויב שבועה ואם בעה"ב יאמר איני יודע לא הוי משאיל"מ.

אבל כשהטענה אינה מבוססת על מיגו, מפעילים את כלל הרמ"ה על הטענה המקורית [.

כלומר: כשהטענה שטוען מבוססת על מיגו ויש עד אחד נגדו, מסתכלים על המיגו (לפי כלל הרמ"ה) ואם על המיגו חייב שבועה גם על הטענה חייב שבועה.

עה - טו

- י"א דלא אמרינן בשבועה הבאה ע"י גלגול משאיל"מ א. (אלא ישבע וכו' על הגלגול או מהפכה על שכנגדו), בין שלא היה יכול להישבע על עיקר השבועה הבאה עליה גלגול וצריך לשלם, בין שיכול להישבע על עיקר השבועה ושעל הגלגול אינו יכול להישבע.
- וי"א שכיון שנתחייב שבועה מן התורה על הכפירה והוא טוען על הגלגולים אינו יודע קרינן ביה שפיר מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע ומשלם:

<u>לא יכול להשבע</u> משלם	<u>יכול להשבע</u> נשבע היסט ונפטר <u>לא יכול</u> נשבע היסט שאינו יודע
<u>יכול להשבע</u> נשבע דאורייתא ונפטר	<u>יכול להשבע</u> נשבע ונפטר <u>לא יכול להשבע</u> בעה"ת – נשבע שאינו יודע הרמ"ה – משאיל"מ.

כלומר: (על פי הש"ך) בגלגול אם יכול להשבע נשבע ונפטר ואם אינו יודע נשבע שאינו יודע.
מלבד: אם על טענה עיקרית יכול להשבע ועל גלגול לא: לפי בעה"ת אף כאן נשבע שאינו יודע, ולפי הרמ"ה משאיל"מ.

1 א. אלא ישבע וכו' על הגלגול

סמ"ע: פירוש ישבע על מודה במקצת דאורייתא ועל הגלגול היסט ויפטר.

בין שלא יכול להישבע על העיקר.

ש"ך: כיצד – טענו מנה והשיבו 50 אני יודע 50 אני יודע, וגלגל עליו התובע דברים אחרים וכפר בהם הנתבע – אע"פ שאינו יכול להשבע על העיקר ומשאיל"מ אין דנים כן על הגלגול. ח"ל ה"א שיתחייב גם על הגלגול מהתורה ואם יטען אינו יודע על הגלגול יהא מחוייב שבועה ומשאיל"מ. קמ"ל דגלגול אינו עיקר שבועה, אלא ישבע על הגלגול היסט בין טוען ברי או שמא.
אבל כשטוען בגלגול ברי כה"ג יכול להשבע ול"א משאיל"מ.

1. בעה"ת: לא אמרינן בשבועה הבאה ע"י גלגול משאיל"מ.

טור: כיצד –

טענו מנה וכפר בחמישים וחמישים אמר איני יודע (שמתוך משאיל"מ), וגילגל התובע עליו טענה אחרת ועליה כפר הנתבע – אע"פ שעל עיקר אינו יכול להישבע ומשאיל"מ, על הגלגול ל"א גם משאיל"מ אלא נשבע על הגלגול או יהפכנה כנגדו.

וכן טענו מנה והודה במקצת (שיכול להישבע ולהיפטר) וגילגל עליו דברים נוספים ועליהם השיב הנתבע איני יודע – נשבע דאורייתא על המקצת שכפר ועל הגלגול היסט שאינו יודע ונפטר. כ"כ הרא"ש.

והראיה ב"מ(צו): לקח פרה היום בשאלה ומחר בשכירות, ומתה. משאיל אומר שאולה מתה ואתה חייב לי. שואל אומר איני יודע מתי מתה (ושמא אני פטור) – חייב. ומיירי שהשוכר חייב ממילא שבועה על מודה במקצת ואינו יכול להישבע שהרי אינו יודע לכן חייב.

זלמה לא נאמר דמיירי שתובעו שישבע שכדרכה מתה (שיכול להישבע) ויגלגל עליו ששכורה מתה ומתוך משאיל"מ (בגלגול).
אלא משמע דל"א בגלגול משאיל"מ.

2. אבל הרמ"ה – כיון שנתחייב שבועה דאורייתא

על העיקר וגלגל הוי דאורייתא, אם טוען על הגלגול אינו יודע – משאיל"מ.

והראיה ב"מ(ק): הלוקח אומר מכרת לי עבד גדול והמוכר אומר איני יודע – זכה בגדול.

גמ': מיירי שיש כאן מודה במקצת על לבוש העבד (הפרש בין לבוש גדול לקטן) ומשאיל"מ.

משמע שאף על העבד עצמו משלם הגדול מתוך גלגול שבועה שעל הבגד. משמע שאף בגלגול אמרינן משאיל"מ.

כ"כ נמ"י – וה"ד כשטוען התובע ברי אבל טוען שמא ל"א על גלגולים משאיל"מ.

כ"כ ה"ה.

סיכום:

גלגול

טענה עיקרית

סמ"ע: טעמו – כיון שגלגול שבועה דאורייתא, אם טוען על הגלגול איני יודע משאיל"מ.

ש"ך: וי"א – כ"ד נמ"י, מר יהודאי גאון, רמב"ן, [ה"ה].

ש"ך: כאשר עיקר השבועה של התובע היא שמא

ה"ה – בכה"ג אין אומרים בגלגול משאיל"מ.

כ"ד הרמב"ן.

דעת ש"פ הנ"ל (נמ"י, מר יהודאי) – אף שעיקר התביעה שמא (כגון שומרים) אמרינן בגלגול משאיל"מ.

קרינן ביה שפיר מחויב שבועה.

סמ"ע: המחלוקת היא רק כשנתחייב שבועה על עיקר הטענה (50 מודה, 50 אינו יודע) אז כיון שחייב על העיקר שבועה מהתורה צריך להשבע גם על הגלגול ומשאיל"מ (לדעה זו).

אבל כשעל העיקר לא יכול להישבע ומשאיל"מ אין כאן שבועה מהתורה כלל שהרי משלם – לכו"ע על הגלגול נפטר בהיסת.

כ"כ הש"ך, ב"ח.

ולפ"ז: אפילו רוצה לגלגל עליו טענת ודאי אינו יכול לגלגל שהרי על העיקר משלם ולא נשבע, ואע"פ שנשבע מדרבנן (שאינה ברשות) מ"מ אינו יכול לגלגל.

קרינן ביה שפיר.

סמ"ע, ש"ך: כשעל העיקר אינו יכול להישבע, ודאי אינו חייב על הגלגול אף שאינו יודע ולא יכול להישבע. כ"פ קצה"ח לאפוקי פני יהושע.

מחויב שבועה,,, ומשלם.

ש"ך: דוקא על הגלגול משאיל"מ כיון שטוען איני יודע, אבל על טענה העיקרית שכופר – נשבע דאורייתא ונפטר כיון שטוען ברי.

[סיכום:] גם אם אינו יכול להשבע על שניהם עיקר וגלגול. על העיקר משלם (מתוך שאינו יכול להשבע) ועל הגלגול נשבע שאינו יודע ונפטר.

בין שיכול להשבע על העיקר.

ש"ך(טור): כגון טענו מנה והודה על 50 וכפר ב 50 וגלגל עליו דברים אחרים ואמר איני יודע – ישבע מהתורה על ה 50 שכפר, והיסת על הגלגול שאינו יודע.

כ"ד בעה"ת, ראב"ד, בעל המאור, רא"ש.

נתיבות – מ"ש על הגלגול שאינו יודע, דוקא שטען התובע ברי שאתה כן יודע, והנתבע טוען שאינו יודע מגלגלים עליו שבועה שאינו יודע. **אבל** כשהתובע טוען שמא אתה יודע אין מגלגלים עליו אפילו שבועת איני יודע שהרי על טענת ספק לא מגלגלים.

ערוה"ש:

סיכום

- אם אינו יכול להשבע על העיקר אין שבועה דאורייתא על הגלגול רק היסת, לפי שהתורה לא חייבה שבועה על גלגול אלא כשיש שבועה על העיקר, אבל כשעל העיקר משלם אין התשלומים מושכים הגלגול, אלא הגלגול הוי תביעה בפ"ע שנשבע היסת או מהפכה.
- על העיקר יכול להשבע, כגון מודה במקצת ועל הגלגול לא יכול להשבע – ישבע על הגלגול שאינו יודע ונפטר.
- איזה שבועה נשבע על הגלגול שאינו יודע ?
אם התובע טוען ברי שהנתבע כן יודע – נשבע הנתבע דאורייתא שאינו יודע.
- ואם** לאו – נשבע הנתבע היסת, שלא יכול לגלגל מהתורה על טענת שמא.
- ואם על העיקר טוענו שמא (שבועת השומרים) אין מגלגלים עליו שבועה דאורייתא שאינו יודע.

2. וי"א שכיון שנתחייב

עה - טז

1. התובע ליורש הלוה מלוה על פה:

רישא:

א. ל"ש אם אמר היורש איני יודע אם לוח אם לאו ויש עדים שלוח,

ב. ל"ש אם אמר איני יודע אם פרע אם לאו לא,

ג. ל"ש אמר חמישים ידענא וחמישים לא ידענא,

ד. פ ט ו ר אפילו בלא שבועת היורשים, אלא שמחרים סתם על כל מי שיודע שמורישו חייב לו כלום.

סיפא:

2. אבל אם הודה בחמישים וכפר בחמישים שאמר חמישים חייב לך ולא יותר - הרי הוא כשאר מודה במקצת ונשבע שבועה דאורייתא:

תו"ס, רא"ש - פטור, והראיה מירשם שפטורים מ 50 לא ידענו כיון שלא היה להם לדעת. ה"ה הוא עצמו שפטור כשאנו יודע אם לא היה לו לדעת.
והרמב"ם - אפילו לא הו"ל למידע חייב, ושאיני יורשים שאנו טוענים להם כל מה שאביהם יכל לטעון והו"ל כטענת ברי.
כ"ד הרמב"ן.

ד. פטור אפילו בלא שבועת יורשים.

סמ"ע: פירוש לא פקדנו אבא.
וטעמו - שלעולם אין משיעיים היורשים אלא כשבאים לגבות, וכאן לא באים אלא להפטר.
כ"כ הש"ך - אבל תבעו "ברי שאתה יודע, כגון שצויה לך אביך שחייב מנה", והוא מודה ב 50 ועל 50 טוען שאינו יודע - חייב היסת שאינו יודע.

2. כשאר מודה במקצת.

סמ"ע: וטעמו - כיון שטוען ברי מה לי הלוה מה לי יורשו.

כ"כ הש"ך: מה לי הוא מה לי אביו
וכתב הר"ן - מיירי בטוען המלוה בברי שהוא יודע שאביו הודה בפניו ואז ברישא (50 אני יודע ו 50 אני יודע) פטור, ובסיפא חייב. שאם לא טעונו ברי שיודע אף בסיפא פטור משום משיב אבידה, שהרי מודה במקצת חייב משום שאינו מעזי לכפור הכל בפני מי שיודע בו שהוא יודע, וכאן שלא טעונו שהוא יודע מעזי, ומה שהודה על ה 50 הוי משיב אבידה.

[כלומר: בטוענו סתם בכל גוונא פטורים היורשים ורק כשטוענו ברי שאתה יודע יש לחלק :
ברישא - שמישבו 50 אני יודע, פטור.
בסיפא - שמישבו 50 אני חייב לך, חייב.]
והש"ך - מיירי בטוענו סתם ולכן בסיפא חייב וברישא פטור. שאם טענו ברי, אי לא מסתפינא הייתי אומר שאף ברישא חייב.
מ"מ לא משמע כן מרש"י והפוסקים שפטרו היורשים כשאומר 50 לא ידענא בכל גוונא. אך עכ"פ חייב היורש היסת (שבאמת אינו יודע). וכן מבואר בשו"ע(פח/כ).

סיכום: רישא וסיפא

טוענו	50 אני יודע	50 אני חייב
ברי לי שאתה יודע	הר"ן - פטור	חייב
יודע	הש"ך - פטור בהיסת	
סתם	פטור	הר"ן - פטור

1. שבועות(מז): תני רבי אומר - "שבועת השם תהיה בין שניהם" ולא בין היורשים.

ג. ומיירי שהיורש טוען 50 ידענא ו 50 לא ידענא - דבכה"ג היורש פטור בלא שבועה.

טור(בעה"ת): הא דאמרין כשמשיב הנתבע איני יודע אם פרעתיך חייב, ה"מ בלוה עצמו.

אבל מת הלוה ותבע המלוה ליורש ואמר **א. איני יודע** אם אבי חייב לך **ב. או איני יודע** אם פרעך או לא, כיון שאביהם יכל לטעון פרעתי אנו טוענים ליורש שפרע (אע"פ שהיורש טען שאביו לא לוח ויש עדים שלוח, אנו טוענים לו שאביו לוח ופרע כיון שהיורש לא הו"ל לידע - ב"ח).

ד. טוענים ליורש שפרע.

הר"ף - מ"מ נשבע היורש שאינו יודע אצל מורישו כלום השייך למלוה.

כ"כ הר"י ברצלוני - טען היורש איני יודע אם לוח מוריש, אף שעד אחד מעיד שלוח אין על היורש שבועה אלא שלא פקדני אבא.

אע"פ שהלוה עצמו היה חייב שבועה בכה"ג ומשאל"מ (שהרי טען אינו יודע אם לוח) ! שאני יורש דלא הו"ל למידע.

אבל הרא"ש - אין חיוב על היורשים אלא כשבאים לגבות אבל כשבאים להפטר אין צריך להישבע כלל, שכל שאביהם היה נשבע ונפטר היתומים פטורים בלא שבועה.
כ"כ בעה"ט - שא"צ שבועה לא היסת ולא שלא פקדנו אבא.

הטור: לפיכך התובע ליורש מלוה ע"פ ,,,

2. שבועות(מז): תני רבי אומר - "שבועת השם

תהיה בין שניהם" ולא בין היורשים. **ה"ד** ?

אילמא דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל 50 אית ליה 50 לית ליה, מה לי הוא מה לי אביו (רש"י) - מאחר שטוען ודאי למה לא יכול להשבע).

אלא לאו דאמר 50 ידענא ו 50 לא ידענא (דבכה"ג היורש פטור בלא שבועה).

כ"פ הרמב"ם: אבל אם הודה בחמישים וכפר בחמישים שאמר חמישים חייב לך ולא יותר - הרי הוא כשאר מודה במקצת ונשבע שבועה דאורייתא.

1. איני יודע אם פרע.

סמ"ע(טור): וטעמו - דוקא בלוה עצמו הו"ל לידע אם פרע או לא אמרין משאל"מ, אבל יורש דלא הו"ל למידע בענייני אביו פטור וטוענים לו שמא פרע אבא.

כ"כ הש"ך - והיינו לשיטת התו"ס והרא"ש (דבמקום דלא הו"ל למידע פטור, לאפוקי שיטת הרמב"ם).

ב. איני יודע אם פרע.

קצה"ת: מתור שאיל"מ היכא דלא הו"ל למידע

ואם פקח הוא היורש יטען שמא ויפטר משבועה רק קבלת חרם. ואין בזה משום מדבר שקר תרחק (שהרי אינו טוען טענת ודאי של שקר אלא שמא).
והראיה ממ"ש בעה"ת (ראב"ד) – אם טען על הגלגולים ברי (שאינו חייב) יכול לגלגל עליו, אבל אומר שמא אינו יכול לגלגל עליו. ואם הוא פיקח אומר על הגלגול איני יודע ויפטר משבועה חמורה.

הש"ך - חייב

[כלומר דעת הש"ך:] יורש שטוען איני יודע פטור אף משבועת יורש, ואם הלוה טוען ברי לי שמורישך ציווה לך לשלם חייב היורש היסת להכחישו [

כשאר מודה במקצת

ש"ך: טעמו – כיון שטוען ברי - גרע, שהרי זה טוענו ודאי אתה משקר שאינך חייב 50 (משא"כ בטוענו שמא).

עה - יז

1. כל טענת ספק אין משביעין עליה כלל:

כיצד א"ל כמדומה לי שיש לי אצלך מנה, או מנה שהלויתי לך כמדומה לי שלא פרעתיני - פטור אף משבועת היסת, ואפילו לצאת ידי שמים אינו מחוייב כיון שתובע אומר שמא והנתבע אינו מודה לו ואומר ברי.

2. **פאה"ת (ראב"י):** וכן אם אמר לחבירו נתחייבת לי מנה מפני שהודית לי שלקחת משלי אבל לא היתה ההודאה בעדים - אין זה טענת ברי, שאין זה יודע שחייב לו אלא בהודאת פיו. והודאה שלא בעדים או אפילו בעדים ולא אמר אתם עדיי - אינו כלום שיכול לומר משטה אני בך.

א. אבל אם טען לחבירו הודית לי מעצמך שאתה חייב לי כך וכך ואמרתי לעדים אתם עדיי, או אתה אמרת אתם עדיי ואין העדים כאן - זהו טענת ברי ויכול להשביעו היסת שלא אמר לעדים אתם עדיי. ואם יהפכנה עליו - ישבע הטוען שהודה לו באתם עדי ויטול.

3. **הגה: מרדכי:** וי"א דמשביעין היסת על טענת שמא כשיש רגלים לדבר, כגון שהיה שמעון בבית ראובן ומצא ראובן תיבתו פרוצה וניטל ממנה מה שהיה בתוכה, והוא חושד לשמעון יכול להשביעו היסת (מרדכי ותשובת מיימוני) - וכנ"ל להורות:

ש"ך: א"ל כמדומה לי שאתה חייב לי מנה, והלה אומר פרעתיך, וזה אומר לא פרעתיני:

פסק המבי"ט – צריך להשבע היסת.

ויש לדקדק – למה לא יהא נאמן הלוה לומר פרעתיך במיגו שהיה אומר שאינו חייב כלל שהיה פטור!
(לפיכך פטור הלוה).

וערוה"ש – ול"נ כהמבי"ט שחייב היסת, ואף שיש לנתבע מיגו (שאינו חייב כלל) ל"א מיגו לפטור משבועה (להרבה פוסקים).

ול"ד ל (פח/לב): היה כתוב בשטר סלעים סתם,,, אפילו אמר לוה ג' והמלוה ה' - פטור הלוה דהוי כמשיב אבדה שיכל לומר ב' (משמע כשיש מיגו פטור אף משבועת היסת).
דשם השטר (סלעים סתם) מסייעים לנתבע והוא משיב אבדה.

1. **טור:** כל טענת ספק אין משביעין עליה כלל:

כיצד א"ל כמדומה לי שיש לי אצלך מנה, או מנה שהלויתי לך כמדומה לי שלא פרעתיני - פטור אף משבועת היסת, ואפילו לצאת ידי שמים אינו מחוייב כיון שתובע אומר שמא והנתבע אינו מודה לו ואומר ברי. כ"כ הרמב"ם.

ה"ה – והוא מסוכס לכו"ע ודקדקו משבועות(מ): דאר"נ משביעים אותו היסת (בכופר הכל) חזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו. **אלמא** דוקא בטוען ברי ולא בשמא.

ריטב"א: תובע חברו על שהזיקו, רק שאינו יודע שיעור נזקו – אין משביעים כל כפירת תביעה זו ואין עליו רק חרם סתם על מי שיודע שהזיקו וכמה הזיקו. כ"כ הסמ"ע בשמו.

1. כמדומה לי

מרדכי(הרב משיזינא) – ויכול להשביעו היסת אע"פ שהיא טענת שמא, כיון שיש רגליים לדבר.

כ"כ אגודה – פרש"י וישביענו היסת כי יטען ודאי.

אבל האמת – לא משמע כן מרש"י, שכוונת רש"י שהלה לא מתייחס כיון שחושב שיוכל להשביעו היסת ויודה לו, אבל הדין אינו כן.

כ"כ בעה"ת(ראב"י), מרדכי(ר' ברוך) – אין משיבועים היסת בסלע שנפל.

וכה"ג כתב הרמב"ם.

ולדינא: תלוי הדבר בראות עניי הדיין אם יש רגליים לדבר. ובתיבה פרוצה מיירי שהב"ד רואים שתיבתו פרוצה ונראה להם שיש רגליים לדבר.

ובלא"ה לפי מהר"ק יכול ב"ד להשביע היסת אף במקום שאין חיוב שבועה כדי לברר האמת (כ"כ הרמ"א טו/ד).

והפ"ת(רדב"ז) – חילק אחרת.

אם התובע טוען ברי שהלה גנבו (אע"פ שלא ראה) מיקרי יש רגליים לדבר.

אבל אם התובע אומר "קרוב בעיני שאתה גנבתו" לא מיקרי יש רגליים לדבר.

כלומר: הדבר תלוי בתובע אם ברי או לא.

תיבתו פרוצה

פ"ת(פמ"א): מי שמצא תיבתו פרוצה ומצא שנגנב ממנה הון רב, ויש כמה אומדנות מוכיחות שאחד ממשרתיו גנב, האם מותר למוסרו לערכאות של גויים?

מותר לייסרו קצת שיוודה.

והראיה ב"ב(קסז): אותו שטר שנראה בו זיוף, כפתיה ואודי, דכיון שראה ע"פ אומדן שיש זיוף ולא רצה להודות כפתו, והיינו מלקות.

וכן היה מעשה בימי מהר"ר עשיל שהפקיד בידו הש"ך שלשלת זהב ונגנב ע"י המשרתת והסכימו שייסרו שיוודה.

ולכן אם הדבר ברור ע"פ חקירת אנשים יראים שיש מקום לחשד – רשאים לייסרו קצת ובלבד שיסכימו ג' בעלי תורה אבל אין נכון למוסרו לערכאות.

ויכול להשביעו היסת.

סמ"ע: ואין שמעון יכול להפוך השבועה לראובן שישבע שיודע שהוא לקח מתיבתו וישלם לו, כיון שראובן לא ראה בעניו אלא שיש רגלים לדבר.

וכיו"ב (צב"ג): כשתובע חשוד אין הנתבע שחייב היסת יכול להפוך השבועה על התובע, וכמו שנתחייב שבועה לקטן שלא יכול להפכו על הקטן.

יכול להשביעו

סמ"ע: מ"מ אם תפס בעל התיבה משל שמעון בלא עדים מהני תפיסתו (נתיבות) – אפילו כבר נשבע לו שלא גנב).

והראיה ב"מ(כו). סלע שנפל משנים אינו מתייחס שאומר היום או מחר אתפוס משלו.

וכתב הרא"ש – כשיתפוס ממנו אפילו בשבועת היסת לא יכול להוציא ממנו.

והש"ך – תימה, איך תועיל תפיסה להוציא ממון מספק, וב"מ מיירי שחושב שיתפסנו ויטען ברי ומתוך כך יודה

אפילו לצאת ידי שמים אינו מחוייב.

סמ"ע: טעמו – כיון שהוא טוען ברי שאינו חייב לו. ומ"ש שהתובע אומר שמא – קאי שאף להשבע היסת אין צריך, ולא קאי ליד"ש שמימלא פטור כיון שהוא טוען ברי. כ"כ הש"ך, ב"ח דלא כת' מהרי טהרני.

2. שיכול לומר משטה אני בך.

ש"ך: הקשה גידולי תרומה – והא טענת השטאה רק כשתבעו והודה לו, ולא כשהודה מעצמו?

וי"ל – דמיירי שתבעו מתחילה (אף שלא היה בברי).

ויש לדקדק – הרי טענת משטה לא טוענים לנתבע אא"כ הוא עצמו טוען?

וי"ל – דה"מ בטענת ברי של תובע, אבל כאן שטענת התובע שמא אין ב"ד משיבועים עליו, דאמרינן יכול לומר משטה אני בך.

והנתיבות – (מ"ש הש"ך משטה לא טוענין לו) – ולפענ"ד מיירי שטען להד"מ, שאז טוענים לו.

א. הודית לי מעצמך.

סמ"ע: המחבר מיירי כאן –

ברישא (2) – מיירי שהודה לתביעתו וקמ"ל שאע"פ שלא יכול לטעון שלא להשביע הודה כיון שהודה ע"י תביעתו, אפ"ה לא נחשב טענת ברי (ויכול לטעון להשטות).

ובסיפא (2א) – קמ"ל שאע"פ שהודה מעצמו ויכול לטעון שלא להשביע, מ"מ כיון שאמר אתם עדיי נחשב טענת ברי.

והש"ך – הסמ"ע פירש דמיירי בטענת השבעה אלא כיון שאמר אתם עדיי חייב.

וזהו לשיטת הרא"ש, אבל לרמב"ם (פא/יד) כל שהודה בפני התובע אף שלא אמר אתם עדיי לא יכול לטעון אתם עדיי, ודוחק!

ולפענ"ד – גם בסיפא כמו ברישא מיירי בטענת השטאה שרק כשאומר אתם עדיי אין לו טענת השטאה.

זהו טענת ברי.

ש"ך: ואע"פ שאינו יודע שחייב לו יכול להשביעו (שלא אמר אתם עדיי). **וטעמו** – שאע"פ שאינו יודע שחייב לו מכח שהילוח לו כיון שהודה לו באתם עדיי הוי טענת ברי, שאילו לקח משלו בעדים הוי טענת ודאי וחייב אע"פ שהתובע לא יודע רק ע"פ עדים, ולכן ג"כ הוי טענתו ברי שיכול להשביעו.

ערוה"ש: בסימן פ"א יתבאר דיני הודאה, ולכו"ע הכלל הוא:

אם לפי טענתו הודה באופן שאילו העדים העידו כן היה חייב לשלם – צריך עכשיו להשבע.

ואם אילו העידו לא היה צריך לשלם – ג"כ אין צריך להשבע.

3. כשיש רגלים לדבר.

ש"ך: ב"מ(כו) ראה סלע שנפל משניים חייב להחזיר, מ"ט? ההוא דנפל מניה לא מייאש אומר הרי אף אחר לא

היה עמנו אלא זה, אתבע ממנו שודאי שהוא לקח ממני.

ות' ברית אברהם – אין זו דעת תורה.

- א. רק כשיש שם אדם אחד הוי כתיבה פרוצה, אבל יש שם שנים לא ואף לעניין להשביעו. וכ"מ מהש"ך.
ואפילו אינו חושד רק האחד ולא בשני כלל הוי ברי נגד אידך (כ"מ מרש"י).
ולכן ג"כ מה שלא חושד למשרת לא הוי כתיבה פרוצה נגד המשרתת.
ב. וכאן כ"ש הוא, ששם (בשותפים) אינו חושד לשותף לכלום, משאכ"כ שאינו חושד למשרת מחמת שחושד למשרתת, ואילו לא הוחזקה המשרתת בגניבה היה חושד גם למשרת.
ג. טור שמ"ח(גאון) – מה שזו הוחזקה לגנבה בדברים אחרים אין עליה שום דין כלל.
ולכן לא מהני תפיסה, רק אם ירצה להשביעה תלוי בראות עניי הדינים.

להשביעו

- ט"ז: מרדכי(מהר"ם)** – מי שקנה קרקע מחברו ויש לו שטר, ובתוך ג"ש אומר המוכר שחזר הקונה ומכר לו, והלוקח מוחזק בקרקע – אין צריך הלוקח להשבע אפילו היסת, אפילו שהלה טוען ברי, שאם היה חוזר ומוכרו לו היה מחזיר לו השטר.
ומה שתיקן ר"נ היסת דוקא במלוה דלא שכיח לכתוב עליו שטר, אבל קונה קרקע כותבים שטר, וזה שאין לו שטר אינו יכול להשביעו.
מכאן: שלא נתקן היסת על מי שטוען טענה שאינה מצויה להיות כן.
כ"פ ערוה"ש – אף בטענת ברי אם תובע דבר שאינו מצוי לפי ראות עניי הדינים אין משביעים היסת.
ערוה"ש: אם ב"ד מבינים לפי טענת התובע שרצונו רק להטיל שבועה על הנתבע כיון שיודע שהנתבע לא ישבע – אין לב"ד לפסוק לו שבועה.

המוצא, אבל בודאי בטוען שמא לא מהני תפיסה ומוציאים ממנו.

כ"ד הט"ז – ומ"ש הרא"ש כשיתפוס לא יוכל להוציא ממנו, היינו מה שחושב הלה ולכן אינו מתייאש, אבל האמת אין הדין כן.

פ"ת: תפיסה – ראובן ושמעון שכנים בחנות וקיר של נסרים מפריד בניהם, ונגנבו מעות וסחורה משל ראובן, ונמצא בקיר המשותף לוח אחד נפרד ממקומו ועוד סימנים בסחורה שלו. ואח"כ תפס ראובן משל שמעון.

עטרת צבי – מהני תפיסתו כמ"ש הסמ"ע, דדמי למצא תיבתו פרוצה שיכול ראובן לטעון קים לי כהסמ"ע. ועוד שגם האשרי כתב כהסמ"ע. וכ"כ כנה"ג.

לכאורה קשה עליו:

- א. הראיה מהרא"ש, הרי גם הסמ"ע הביא את הרא"ש והש"ך והט"ז חלקו עליו ופירשוהו בעניינים אחר.
ב. ומ"ש שיאמר קים לי כהסמ"ע, גם זה קשה:
1. מל"מ: כשיש מחלוקת בגוף התפיסה ל"א קים לי.
2. תח"י: ל"א קים ליה כהסמ"ע כנגד הש"ך.
מ"מ לדינא דברי העטרת צבי נכונים:
♦ הש"ך חולק על המל"מ בזה.
♦ **שוב"י** חולק על תח"י ופסק כאן כהסמ"ע, אלא שחילק שאם טוען התובע ברי לי שיש רגלים לדבר מהני תפיסה, ואם טוען שמא לא מהני.
♦ כ"פ התומים כהסמ"ע.

פ"ת: תפיסה.

אחד שנגנב חפץ מביתו ולא היו שם רק משרת ומשרתת, והמשרתת הוחזקה בגניבה ולא המשרת. ורוצה להמתין עד סוף הזמן ולעכב דמי שכירותה.
וחשב השואל – שהדין עם בעה"ב שלפי הסמ"ע מהני תפיסה בתיבה פרוצה. כ"פ התומים.

עה - יח

1. **הכל סה"ת**: טענו שניהם ספק, כגון שטענו הלוויתך ואיני יודע כמה, והשיבו אמת שהלוויתני ואיני יודע כמה - אין הנתבע נשבע אפילו היסת ומשלם לו מה שברור לו ויוצא בו אף ידי שמים (של"א ליד"ש אלא בטוענו ברי והלה טוען איני יודע, אבל כשטוענו שמא כיון שאומר איני יודע כמה - אין חייב ליד"ש מפני שלא דקדק שהרי אף השני שכח).
א. **וי"א שכיון שזוכר שלוח אינו יוצא ידי שמים עד שיתפטר עם המלוה במה שיוכל.**

2. ובין כך ובין כך יכול המלוה להחרים סתם על כל מי שיודע שהוא חייב לו ואינו פורעו:

0. טענו שניהם ספק.

ולי (הש"ך) נראה - דאין ראייה לזה.
והפ"ת (תומים) - נראה עיקר כהרשד"ם שחייב בבא ליד"ש.

ובת' שב יעקב - כתב כהש"ך.

סיכום: אינו יודע אם פרעתו וגם השני אינו יודע

מהרשד"ם - חייב ליד"ש. כ"כ התומים.

ש"ך - אינו חייב. כ"כ שב יעקב.

ומשלם מה שברור לו.

ש"ך: וכאן אין צריך לחקור כמ"ש סי"ט, שאפילו יודה שחייב לפחות פרוטה לא הוי מודה במקצת כיון שעל השאר גם התובע טוען שמא.

א. כיון שזוכר

הש"ך: ול"נ כסברא ראשונה שפטר אף ליד"ש.
וכ"מ מהירושלמי

שו"ע (רחצ"ב): מת אביו והניח לו שק צרור והפקידו אצל חבירו ופשע בו, המפקיד אומר איני יודע מה היה בו, שמא מרגליות היו בו, וכן השומר אומר איני יודע כמה אני חייב לשלם שמא זכוכית היה מלא, ישבע השומר כתקנת חכמים שאינו ברשותו, ויכלול בשבועתו שאינו יודע בודאי שהיה בו יותר על שווה כך וכך, וישלם מה שהודה לו. מפקיד שאמר נגנב לי מן הפקדון והשומר אומר איני יודע, נשבע שאינו יודע ופטור.

1. כגון שטענו הלוויתו

ש"ך: מהרשד"ם - כתב חכם אחד שה"ה טענו איני יודע אם פרעתו, וגם השני אינו יודע.
ואינו נראה - אלא אם מלוה בשטר הוא וטענו שניהם ספק חייב הלוה לשלם [ערוה"ש: וטעמו - דבשטר חוב ברור שאם היה פורעו לא היה מניח השטר בידו].
ובמלוה בע"פ אין צריך לשלם מ"מ ליד"ש חייב.

עה - יט

1. פאה"ת: טענו: "איני יודע כמה הלוויתו אבל לפחות הלויתו שתי כסף ופרוטה" או שטענו מנה והלה אומר אמת לווייתי ממך ואיני יודע כמה - יש לב"ד לחקור ולשאלו לו אע"פ שאינך יודע הסכום אתה יודע לכל הפחות שאתה חייב לו פרוטה? ואם הודה - הרי הודה במקצת, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. א. ודוקא שטענו דבר שהוא אמוד בו, ב. ומחרים סתם על מי שלקח מה שאינו חייב לו.
ואם אומר אפילו בפחות משוה פרוטה איני יודע בודאי - הרי זה נשבע היסת ונפטר מדיני אדם.

2. פאה"ת (ראמ"ן): וי"א שאפילו לא שאלוהו ב"ד חייב לשלם שהרי אין הודאתו פחות משוה פרוטה:

0. איני יודע כמה.

ולפיכך הבעלים יטלו בלא שבועה. והוא שיטענו דבר שהם אמודים בו, ויש לשומר להחרים על מי שלקח ממנו יותר מהראוי לו (וע"ל סימן צ סעיף י):

שו"ע (צ"י): הפקיד אצל חבירו שק צרור ופשע בו.

המפקיד אומר חלי זהב ומרגליות היו בו, והשומר אומר איני יודע שמא סיגים או חול היה בו - ישבע בעל הפקדון ויטול, והוא שיטען דבר שהוא אמוד או אמוד להפקידו אצלו ואם אמר השומר ברי לי שהיה מלא סיגים או חול ישבע ויפטר.

שו"ע (רחצ"א): כל שומר שנתחייב לשלם ואמר איני יודע כמה דמים אני חייב לשלם והבעלים אומרים אנו יודעים כך וכך היה שוה, כגון שהפקיד אצלו כסף מלא זהובים ופשע בו, הבעלים אומרים ק"ק דינרים היו והשומר אומר ודאי שהיה בו דינרים אבל איני יודע כמה היו, נמצא זה כטוען ק"ק ומודה לו במקצת ואמר השאר איני יודע, שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם.

אי נמא – דמ"מ 10 שהוא אמוד צריך הלוה להשבע ומשאל"מ 10.

או – כיון שהוא משקר במנה הו"ל כפרן ואין כאן כלום ופטור?

ונראה: דמ"מ הו"ל מחויב שבועה נגד מה שאמוד ומשאל"מ מה שהוא אמוד.

פחות מש"פ ... נפטר מדיני אדם.

ש"ך: אבל חייב ליד"ש, כיון שהמלוה טוען ברי.

2. וי"א שאפילו לא שאלוהו.

ש"ך: כ"כ בעה"ת (רמב"ן) – אין צריך לחקור, דמסתמא אין הודאתו פחות מפרוטה.

ולמד כן מ (עב/יב) ר"י הלוי והרמב"ם – יודע אני שהיה המשכון יתר על החוב ואיני יודע כמה, הו"ל מחויב שבועה ומשאל"מ.

וכ"ד הר"ן, ריב"ש, רא"ש, וכ"מ משו"ע (רצב/יד).

וכן נראה עיקר, וקשה למה כתבו הטור והמחבר כאן שתי הדעות.

אין הודאתו פחות מש"פ.

ש"ך: ובפירות ס"ל להרא"ש שאף בפחות מש"פ קרויים פירות, ולכן סתם הודאתו בפירות אינו ש"פ.

מ"מ אין נראה לי דעת הרא"ש (אלא כהרמב"ם שאף הודאה בפירות הוא רק בש"פ כמו (רצב/יד)).

ואם אמר השומר יודע אני שהיה בו זהב ואיני יודע כמה נוטל המפקיד בלא שבועה ויש אומרים שנשבע שאינו יודע ויפטר ויתבאר עוד בסימן רצה סעיף א:

1. שתי כסף ופרוטה.

ש"ך: אבל פחות מזה אף שיודה בפרוטה לא מתחייב בשבועת התורה, דליכא כפירת ממון (כדלקמן פח/א). ולכן ל"א משאל"מ, אלא נשבע היסת שאינו יודע ופטור.

ואם הודה.

סמ"ע: ומה שלא א"ל לפחות ב' פרוטות אתה חייב, שאז אין כפירת שתי כסף ויפטר! מפני שפחות מפרוטה לא היו הלוואה, אנו אומרים לו את המינימום שהוא הלוואה פרוטה, ולא יותר.

הרי הודה במקצת.

ש"ך: ול"א שמא הודה יותר מפרוטה ונמצא דליכא כפירת שתי כסף כשתבעו כסף ופרוטה! דלמה לתלות שהודה יותר מן ההכרח.

א. דבר שהוא אמוד בו.

ש"ך: אמוד בו – פירוש המלוה (אמוד להלוות סכום כזה). וכ"ה ב (רחצ/א) גבי פקדון.

אלא שבפקדון אם אינו אמוד שהפקיד שק מרגליות פטור הנפקד לגמרי, דודאי לא הפקיד אצלו כלל, אבל כאן במלוה צ"ע, כגון תבע ממנו מנה זהובים ואינו אמוד רק ל 10:

עה - כ

1. טענו: סבור אני שיש לאבא בידך מנה, בין שתובע ללוה עצמו בין שתובע ליורשיו - אין לו עליהם שבועה כלל, א. אלא חרם סתם.

2. אבל אם טענו: ברי לי שמנה לאבא בידך, אם הודה במקצת - נשבע שבועת התורה, ואם כפר הכל נשבע היסת. (בין תבעו ללוה עצמו בין תבעו ליורשיו) (טור):

נשבעים על טענת ספק של תובע כך אין נשבעים על טענת ספק של יורשו.

2. טור: אבל אם טענו: ברי לי שמנה לאבא בידך, אם הודה במקצת - נשבע שבועת התורה, ואם כפר הכל נשבע היסת. בין תבעו ללוה עצמו בין תבעו ליורשיו. שאין חילוק בניהם אלא כשמשיב היורש 50 ידענא, 50 לא ידענא (כדלעיל סט"ז).

2. בין שתבעו ליורשיו.

ש"ך: בד"ה – אינו מכון, שהרי אין היורשים חייבים להשבע כדי להיפטר, ואף למ"ד חייבים שבועה לפטור עצמם ה"ד שבועת היורשים ולא שבועה אחרת!

1. שבועות(מב.): נשבעים לקטן - היינו

כר"א. **דתניא:** מנה לאביך בידי והאכלתיו (החזרתי לו) פרס – ה"ז נשבע (שדינו כקטן שהוא יורש). וחכ"א – פטור דהוי כמשיב אבדה.

גמ(מב.): מיירי דאמר היורש ברי לי שיש לאבא בידך מנה מש"ה הוי מודה במקצת וישבע. אבל לא אמר ברי – פטור.

כלומר: בטענת היורש ברי – נשבע, אבל טענת היורש שמא – פטור.

כ"כ הטור: אין חילוק בטענת ספק בין תובע עצמו ליורשיו, ואע"ג דגבי נתבע יש חילוק בינו ליורשו לעניין תשובת ספק (סט"ז), לעניין התובע אין חילוק דכמו שאין

פ"ת: דעת הש"ך כאן שטוענו ודאי אתה יודע חייב היורש שבועה דאורייתא שאינו יודע.

ואילו בסט"ז פסק הש"ך שפטור משבועה דאורייתא, משום שאימעט מקרא "שבועת ה' תהיה בין שניהם" ולא בין היורשים (אלא רק היסת) ?

תומים – העיקר כהש"ך שם שפטור משבועה דאורייתא. כ"ד הנתיבות.

אך דגמ"ר – כהש"ך כאן שחייב שבועה דאורייתא.

וקצה"ח – פטור משבועה כיון שהלה טוען אינו יודע. מיהו כשטוען ליורש בפניך נעשה מעשה והיורש טוען בברי שלא נעשה המעשה, כיון שיש הכחשה בניהם בברי צריך שבועה דאורייתא.

אבל אם משיב היורש – אינו זוכר אם נעשה מעשה אין צריך שבועה, דליכא שבועה דאורייתא אלא במשיב ברי ולא בשמא.

ול"ק – דשאני הכא דהיורש (הלוה) טוען ברי (כדלעיל סט"ז).

תבעו ליורשין.

שו"ע (פח/כ): תבעו בחוב אביו והודה לו בחוב עצמו פורע חוב עצמו שהודה בו ונשבע היסת על חוב אביו אם טוענו ודאי שהוא יודע שאביו חייב לו (שאם לא טוען נגדו ברי שהוא יודע פטור מדין יורש).

ש"ך – לפ"ז אם מודה במקצת, שזה טוענו אתה יודע בודאי שאביו חייב לי מנה, והוא אומר 50 ידענא ו 50 לא ידענא – חייב שבועה דאורייתא של מודה במקצת (שהרי זה טוענו ודאי אתה יודע). מ"מ ככה"ג ל"א משאיל"מ כיון שהיורש לא הו"ל למידע.

ואין להקשות הא אין נשבעים דאורייתא באומר איני יודע ! די"ל ה"ד היכא דהו"ל למידע, משאכ"כ שמה שאינו יודע לא תלוי בתביעה דאינו מחוייב לידע (שהרי כאן המחלוקת בניהם אם הוא יודע או לא).

עה - כא

0. האומר לחבירו: אמר לי אבא שיש לו בידך מנה, והלה אומר אין לו בידי אלא חמישים:
1. י"א שפטור אף משבועת היסת. 2. וי"א שחייב לישיבע שבועת התורה (ועיין סימן זה לקמן סעיף כג):

סמ"ע: כיון שהיורש עצמו לא ראה ההלוואה חשוב הלה כמשיב אבדה.

ש"ך – ה"ה אם הלה כפר בכל פטור אף מהיסת לפי שיטת הרמב"ם. כ"פ ערוה"ש.

שפטור.

ש"ך: והעיקר כהרמב"ם וסייעתו, שפטור אף מהיסת.

ערוה"ש: וי"א ל"ש מודה במקצת או כופר הכל אינו נשבע אלא הסית.

ואם יש רגליים לדבר לפי ראות עיני הדיינים שמגיע למורישו - לכו"ע (אף לדעה ראשונה) משביעים אותו, דלא גרע מאחר.

1. רמב"ם: אמר היורש – אבי אמר לי שיש לו אצלך מנה, והלה אומר אין לך בידי אלא 50, ה"ז משיב אבדה ופטור.

טור – דס"ל דטענת "אבי אמר לי" הוי טענת ספק. כ"פ ה"ה (רמב"ן, הר"מ).

2. אבל הראב"ד – השיגו, הוי טענת ברי. כ"כ רב האי גאון.

ב"ד מרדכי (ר' ברוך) – חייב בהיסת.

רמב"ם: אפילו אומר אבי ציווה לי בפני עדים שיש לו אצלך מנה, והלה כופר – פטור אפילו משבועת היסת.

1. שפטור.

עה - כב

1. טור(הרב הא' 114): אמר מצאתי כתוב בפנקסו של אבא שאתה חייב לו מנה, וברור לי שהוא כתב ידו - יש מי שאומר שמשיעין אותו היסט:

היסת

ערוה"ש: ואם הביא הפנקס לב"ד ועדים הכירו כת"י, הו"ל טענת ברי אף לדעה ראשונה (רמב"ם) נשבע הנתבע היסט. וכן אם העידו ששמעו ממורישו קודם שמת ואפילו עד אחד משביעין.

שמשיעין אותו היסט

סמ"ע: פירוש בכופר הכל, ומימלא במודה במקצת חייב שבועה דאורייתא שזוהי שיטת הראב"ד שבסעיף הקודם. **והש"ך** - אינו מוכרח, ש"ל שרב האי גאון ס"ל כשיטת ר' ברוך (ולא כהראב"ד).

עה - כג

1. טענו בספק על פי העד כגון פלוני אמר לי שנטלת משלי מנה והוא כופר והביא העד משביעין שבועה דאורייתא - כאלו היה טוענו טענת ברי.

2. הגה: אבל אם אין העד לפנינו להעיד - לא מקרי טענת ברי מה שאמר ששמע מפי אחרים ואין משביעין על טענה זו דהוי טענת ספק (סור בשם הראב"ד).

3. וי"א דכל שאומר שהוגד לו מפי נאמן אפילו קרוב שלו - משביעין אותו היסט (סור בשם הר"ף והרמב"ם והרא"ש וב"י בשם הרמב"ן והר"ן ונ"י), וכן נראה לי להורות. **א.** ודוקא שאותו שאומר מפיו אין נוגע בעדות (תה"ד).

2. וכ"ד הראב"ד: אם העד כאן יעיד ויחייב שבועה. אבל אם אינו כאן והלה טוען ע"פ העד והוא אינו יודע אינה טענת ברי. **והטור** - דמחלק אם העד לפנינו משביעין על פי שבועה דאורייתא, וכשאינו לפנינו אין משביעין אותו היסט על פי טענת שאמר לי העד.

3. ד"מ(מרדכי): ת' רבנו ברוך - מי שאמר שהוגד לו בבירור ע"פ נאמנים אך אינם כשרים להעיד שבאה גזלה לידך בעוד שהייתי מודף אחריה (פירוש קודם שנתייאשתי) והלה טוען להד"מ - צריך להשבע היסט. **א.** כ"פ תה"ד - ודוקא עד פסול משום קורבה אבל נוגע לא כלום הוא.

1. שנטלת משלי מנה.

סמ"ע: דוקא נטלת אבל הודית אפילו בפני עדים שחייב לו מנה כל שלא אמר אתם עדיי אינו כלום (פא"ד). כ"כ הש"ך.

משביעין שבועה דאורייתא.

ש"ך: כן הסכימו ר"פ, וכן עיקר.

0. שבועות(מ.): אר"נ א"ש - ל"ש (דבעינן טענת שתי כסף) אלא טענת מלוה והודאת לזה, אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא פרוטה וכפר בו - חייב, דכתיב "לא יקום עד אחד באיש וכו'" אבל קם הוא לשבועה.

פרש"י: ל"ש - דבעי טענת שתי כסף אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה והודאת מקצת דלוה, אבל שבועה בעדות עד אחד שהלוה כופר הכל אפילו טענו רק פרוטה וכפר הואיל ובשני עדים היה חייב ממון, בעד אחד חייב שבועה.

1. הרא"ש: עד אחד מחייבו שבועה.

רבנו אפרים - מדקאמר "טענת מלוה" משמע שרק כאשר המלוה טען ברי עד אחד מחייבו שבועה, אבל טוען בספק ע"פ העד, כגון שאמר לי עד אחד שהלה נטל ממני מנה, והלה כופר אף שהביא העד - פסור משבועה, הואיל ולא טענו ברי. כ"כ הר"י הלוי.

והר"ף - אף שטוען ספק ע"פ עד אחד, עד אחד מחייבו שבועה. כ"כ הרא"ש(רמב"ן), ר"ן, רמב"ם. **ב"י** - וכן הילכתא.

מכאן יש ללמוד: שמי שהלוה לחברו על המשכון ושכח כמה הלוה, וקרובו יודע כמה הלוה – יכתוב הרשאה לקרובו וקרובו ישבע ויטול.

וקצה"ח – חולק על הש"ך, לא מהני הרשאה דוקא כשאבי הבן תפס מאבי הכלה, משא"כ זה שלוה על המשכון ושכח כמה לוה לא יכול לתת הרשאה לקרובו הזוכר, כיון שהזוכר אינו מוחזק (שהרי המשכון אינו תח"י).

וכן הנתיבות – חולק, רק במוכר שט"ח באמת וטוען ברי והוא מוחזק באמת יכול להחזיק, אבל בהרשאה בעלמא לא מהני.

ונ"מ:

- לו הטענה ספק, אבל לקרובו ודאי – לא יכול להשביעו ע"פ טענת קרובו.

- קרובו מוחזק והוא לא – לא מיקרי מוחזק ע"פ קרובו. וכה"ג בכל העניינים (או"ת, נתיבות, נו"ב).

ערוה"ש: **כללו של דבר**

אף שיכול אדם לתת הרשאה לחברו ועומד במקומו ששלוחו של אדם כמותו, זהו דוקא שאין נ"מ בין טענת עצמו לטענת מורשה, אבל כשיש נ"מ (כגון טענת ספק שלו, מוחזק של מורשה) אינו מועיל ההרשאה שיעמוד במקומו, אא"כ מקנה העסק לגמרי.

א. אין נוגע

ש"ך: כגון ראובן שלח מעות ע"י שמעון ללוי ליקח לו תבואה. שמעון אומר שנתן ללוי, ולוי אומר שלא קיבל. לא יכול ראובן להשביע ללוי ע"פ דברי שמעון (שודאי נתן) כי שמעון נוגע לעדות שיש לומר שלעצמו עיכבן.

נתיבות – ודוקא שלוי לא תובע לראובן שחייב לו, אבל כשלוי תובע לראובן שחייב לו ולא קיבל מעותיו דרך שמעון דינו כבעה"ב שאמר לחנווני תן לפועלים, שאז לוי נשבע שלא קיבל ונטל (או"ת).

לאפוקי גדולי תרומה – דס"ל שהמוחזק יכול לומר קים לי כמאן דפטר משבועה (ר' אפרים).

2. אין משביעים על טענה זו.

ש"ך: אפילו לא היסת, דשבועה דאורייתא פשוט שאין משביעים כיון שאין כאן עד אחד.

3. שהוגד לי מפי נאמן... היסת.

ש"ך: משמע שאף שהעד אינו לפנינו.

וזה אינו שכל שהעד לא לפנינו אין משביעים אא"כ יש רגליים לדבר. ואם הוא לפנינו בעד כשר משביעים דאורייתא ובקרוב היסת (ויש חולקים בהמשך), מיהו בנוגע אין משביעים כלל.

ובאמר לי אבא שאתה חייב לי אפילו הודה במקצת פטור אף מהיסת (כשיטת הרמב"ם סכ"א).

אפילו קרוב שלו משביעים היסת.

הש"ך: ולי צ"ע דין זה אפילו מעיד לפנינו.

והראיה: ת' מימוני – מי ששידך בנו, ולאחר זמן אמר לאבי הכלה כו"כ התנית לבני, והלה אומר להד"מ ואת לאו בעל דברים ידידי את, כשיתבעני החתן אדע מה להשיב לו. וכשתבעו החתן א"ל כלום שמעת ממני שהתנתי לך. א"ל כו"כ אמר אבא. א"ל כיון שאין אביך כשר להעיד ואתה לא טוען ברי אפילו היסת אין לך עלי.

פסק ר"ת – הדין עם החתן שבא בטענת אביו, דשלוחו של אדם כמותו. ואבי החתן (שנעשה שליח לבנו) הוי בעל דברים. ואם יש חולקים יכתוב הבן הרשאה לאביו. משמע שדוקא מדין שליחות מהני להשביעו ולא מדין "אמר לי אבא"

וביש"ש – ה"ה היה אבי החתן מוחזק וזה בא להוציא ממנו, ישבע אבי החתן שכך פסק לבנו ויפטר.

עה - כד

1. רמב"ם: האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום או פרעתיך, ואמר התובע תשבע לי היסת, והשיב הנתבע הלא יש לך שטר עלי ואתה רוצה להשביעני תחלה ואחר כך תוציא השטר הפרוע ותגבה בו - אומרים לו הבא השטר.

2. ואם אמר התובע לא היה לי שטר מעולם או היה לי שטר ואבד, אומרים למלוה בטל כל שטר שיש לך עליו קודם לזמן הזה ואח"כ תשביעו היסת, או תחרים סתם ואחר כך צא ובקש השטר:

ה"ה – דין זה הוציא ממ"ש הגאונים בב"מ(לד): וש"ע(עב/טו) – מלוה נשבע תחילה (שאבד משכונו)

1. רמב"ם: האומר לחבירו מנה...

לבטל השטר.

ערה"ש: היינו שיכתוב שובר שעד היום הזה אינו מגיע לך מנתבע מאומה, ואח"כ תשבעו.

בטל שטרך.

פ"ת(פמ"א): טען לחברו שחייב לו מנה בשטר, והשטר שהיה מופקד ביד שלישי אבד, וטוען שזמן הפרעון עבר, והלוה טוען שזמן הפרעון לעוד עשר שנים.

דין שצריך הלוה להשבע שכדבריו הוא דהוי כתביעה בע"פ שנשבע הלוה ונפטר. אך הלוה אומר יבטל המלוה תחילה השטר שמא יוציא אח"כ השטר ויפסול אותו לעדות ולשבועה, שדמי לכאן?

אין דמיונם שווה, שהרי הדין כאן נלמד משבועות(מג:): ישבע המלוה תחילה שמא יוציא הלוה הפקדון.

ופרש"י – ויפסלו לעדות. **והקשה** הר"ח כ"ש שישבע הלוה שהרי ידקדק להישבע אמת שלא יפסל, וכי לעבדין תקנה לרמאי, אלא שחששו לשבועה לבטלה.

משמע דוקא כשהחשש שתהיה השבועה לבטלה (שטוען פרעתיך ואח"כ מוציא זה שטרו וגובה, שזה אינו נפסל לעדות, רק שהשבועה לבטלה) אומרים למלוה בטל שטרך, אבל בנדון דידן שפוסלו לעדות אדרבא ידקדק הלוה יותר בשבועות ולא עבדין תקנה לרמאי.

ועוד לפי השו"ע חיישינן שהמלוה יוציא השטר כדי לפסול הלוה, משאכ"כ שהמשכון אבד מרשות השליש, א"כ למה נחייבו לבטל השטר להפסיד זכותו.

ועוד שאף שיבטל השטר כאן לא מהני, דסוף סוף אם ימצא השטר (אף שביטלו) יתברר שנשבע לשקר.

ולכן: אין מחייבים אותו לבטל השטר.

ואח"כ צא וביקש השטר.

סמ"ע: פירוש עתה שאין רצונך לבטל השטר, אין לך עלי אלא חרם סתם עד שתלך ותמצא שטרך ואז תגבה בו.

ואח"כ נשבע לזה (כמה היה שווה), שאם ישבע לזה תחילה שמא יוצא הלוה המשכון (להראות שהיה שוה פחות). ופר"ח – ותהיה שבועתו לבטלה.

1. ואח"כ תוציא השטר הפרוע.

ש"ד: ואע"פ שלא יתברר עי"כ שנשבע לשקר שיכול להיות שפרעו, ומ"ש אין לך בידי כלום היינו שפרעתי, ואע"פ שחייב לשלם מכוח השטר – לא מיקרי עובר על השבועה (כמ"ש פז/לא). **מ"מ** יכול הנתבע לומר לא אשבע לך שלא תהיה שבועה לבטלה (אלא הבא שטרך ותשבע ואשלם לך כמ"ש פז/לא).

תוציא השטר.

ערה"ש: ונ"ל שאפילו השטר הוא רק כת"י הלוה, שממילא נאמן לטעון פרעתי בשבועה, מ"מ יכול לעכב שבועתו עד שיוציא השטר מתח"י, דכיון שנאמן בשבועתו למה יעכב השטר אצלו.

2. בטל כל שטר.

ש"ד: וקשה (פז/לא) א"ל מנה לי בידך בשטר ואבד, והלה טוען פרעתי – נשבע הלוה, אח"כ הוציא המלוה שטרו ונתקיים ה"ז משלם אחר שנשבע....

וקשה הרי צריך לבטל השטר קודם שבועה?

ותירץ שארית יוסף – דכאן לא טען שיש לו שטר רק אחר שאמר הנתבע אין לך בידי, שיש לחושדו באיזה עורמה שיזייף שטר כדי להוציא לעז על השבועה, לכן צריך לבטל השטר. **אבל** שם שטען מתחילה שהיה לו שטר ואבד אין לחושדו.

ואין נ"ל – אלא בכל גוונא אם יתבע הנתבע לבטל השטר צריך לבטל, אלא שהלוה לא ביקש אלא נשבע מעצמו, וכאן ביקש שיבטלו השטר. וכ"כ הסמ"ע והב"ח שם.

עה - כה

אמר הנתבע איני נשבע עד שתבטל כל עדים שיש לך עלי מתביעה זו – אין שומעין לו.

דל"ד לביטול השטר שאם היה לו שטר ודאי היה יודע מה שיש לו בביתו, משא"כ בעדים דשמא יש לו עדים ואינו זוכר. כ"ד הר"י מיגאש.

בעה"ת: אמר הנתבע איני נשבע עד שתבטל כל עדים שיש לך עלי מתביעה זו – אין שומעין לו.

או דומה לאיני יודע אם פרעתיך – שחייב ?

תשובה: נ"ל דהוי איני יודע אם אני חייב לך שפטור בשבועה.

[ראייה 1:] ב"מ(נא:) כמה תהא סלע הסלע (שנותן לחברו במקח) חסרה ולא יהא בה אונאה,,, עד מתי מחזיר ? בכרכים – עד שיראה לשולחני. בכפרים – עד מוצאי שבת. ואם היה מכירה (שזו סלע שלו) עד יב"ח.

ואם נאמר דהוי איני יודע אם פרעתיך למה צריך להכירה כדי להחזירה, אף שאינו מכירה חייב להחזירה.

אלמא הוי איני יודע אם אני חייב לך.

ראיה 2: הרמ"א (רלב"ח) בשם מרדכי – מכר לו טבעת בחזקת זהב ונמצא בדיל,,, אם אינו מאמינו שנמצא בדיל נשבע שאינו יודע ונפטר.

הרי אע"פ שהיה חייב לו טבעת זהב כל שאינו יודע אם הוא של בדיל נשבע ונפטר, ולא הוי איני יודע אם פרעתי לך.

וטעמו: ב"ק(ק"ח). אר"נ איני יודע אם אני חייב לך – פטור. וטעמו דל"א ברי ושמא ברי עדיף להוציאו, דמספקא אוקי ממונא בחזקתו, כיון שעכשיו נוצר הספק שלא היה עליו קודם שום חיוב.

משא"כ באיני יודע אם פרעתיך העמיד הממון בחזקה קמא קודם שנולד הספק ואז ודאי היה חייב. [

ולכן בנ"ד: שכבר פרע ונסתלק ממנו ועכשיו נולד הספק במטבע – נעמיד הדבר כמו שהיה עד עכשיו שהוא פרעון טוב, ועכשיו הוי תביעה חדשה. **לפיכך** ישבע ויפטר.

והש"ך(רשד"ם) – הוי איני יודע אם פרעתי לך דמשלם. כ"כ ב"מ.

כ"פ פ"ת(פמ"א) – ודחה ראיות הט"ז, כדלקמן :

[ראייה 1:] ל"ד, דבשלמא גבי מטבע שנתן לו בתורת מכר, דאם היה הסלע טוב מעולם לא נתחייב לו אפילו רגע אחד, וא"כ הוי איני יודע אם אני חייב לך, **משאכ"כ** קודם הפרעון ודאי היה חייב וספק אם פרע טוב, וא"כ הוי איני יודע אם פרעתיך.

ראיה 2: פ"ת – ולפ"ז אפשר אף לדחות ראייה 2 שמכר לו טבעת זהב ונמצאת בדיל, הרי לא היה רגע שהיה חייב לו אם היה של זהב, ונמצא הוי איני יודע אם נתחייבתי. [

אולם מו"ה עוזר – כתב כדברי הט"ז.

כ"כ שב הכהן, דגמ"ר, נתיבות.

והתומים – מחלק,

אם הלוה לא עיין במטבעות כלל לפני הפרעון חייב לקבלן חזרה, דהוי איני יודע אם פרעתיך דהו"ל למיידק.

אבל אם עיין ולא ראה בו זיוף ורק אחר הפרעון נתגלה הזיוף, לא הו"ל למידע ויכול לומר קים ליה כהתו"ס שבמקום דלא הו"ל למידע אפילו איני יודע אם פרעתיך פטור.

ערוה"ש: מן הראוי לעשות פשרה בענינים אלו.

ספר שמרו משפט: דוגמא הפוכה, אדם לווה משני גמחי"ם מכל אחד \$1000 ונמצא שטר של \$100 מזויף, וטוען שזהו מאחד מהם.

מהר"ק: כל שזה יודע וזה אינו יודע – היודע נוטל בשבועה.

ת' מימוני: כיון שהתובע הזכיר שלאחר זמן דעתו לתובעו, ישבע שבועה אחת שאינו חייב לו כלום ויפטר, ואע"פ שעכשיו תובע אותו רק שבועה אחת.

ריב"ש: ראובן קנה יין משמעון בכו"כ למידה ולא משך, וחזר בו ראובן מהקניין (שהרי לא משך) אלא שטוען שמעון שראובן נשבע לפרוע לו מה שיעלה לזמן פלוני שעבר, וראובן משיב שאינו זוכר מהשבועה.

תשובה: ראשית אין השבועה מקיימת הקניין, אלא שיש כאן חיוב לשלם רק מכח השבועה.

לפי הרשב"א – מי שנשבע לפרוע לחברו לזמן פלוני ועבר הזמן שוב אינו חייב לפרוע מכוח שבועתו.

ולכן ג"כ שכבר עבר על שבועתו, ומחמת המכירה ג"כ אין עליו חיוב (כיון שלא משך), לפיכך אין משביעים אותו.

ואפילו לדעת הרא"ש שם דס"ל שאף שעבר הזמן עדיין חייב מכוח שבועתו אפשר שזהו דוקא במי שהיה חייב ונשבע לפרוע, אבל במי שאינו חייב אין השבועה רק עד הזמן ולא יותר.

ואף אם נאמר שאף בכה"ג חלה השבועה גם אחר הזמן, עדיין י"ל שאין כאן תביעת ממון (כיון שלא משך) אלא שב"ד מנדים אותו לקיים שבועתו, וזה לא הוי תביעת ממון להשבע עליה.

ולכן: הקונה נפטר בלא שבועה.

עד שתבטל כל העדים.

ש"ך: ומיירי אף שיבואו עדים לא יפסל משום שבועתו רק ישלם (דומיא דשטר), כגון שטוען מתחילה איני יודע אם הלווייתי (שנשבע ונפטר), אף אם יבואו עדים לא יפסל שהרי אומר איני יודע) **אן** שאמר פרעתיך בני לבניך ובאו עדים שהתנה שיפרענו בפני עדים.

דאם טוען לא לווייתי וחושש שיבואו עדים שלוה פשיטא שבלא"ה אין שומעים לו שודאי משקר, ולכן אף אם יפרט שמות העדים שרוצה הלה לבטל אין שומעים לו.

שתבטל כל העדים שיש לך (עיין סי"ב).

ט"ז: הוציא המלוה שטר שאינו מקוים והלה טען פרעתיך (שנפטר בשבועה), וזה לא רוצה להשבע עד שיבטל השטר, וטוען המלוה עכשיו איני יודע מעדים שיקימו השטר אפשר שאמצע עדים לאחר זמן שאוכל לקיימם – הדין עם המלוה כמו אצלנו.

[ונ"ל] (עב"ט) שצריך המלוה להשבע תחילה שמא יוצא הלה המשכון,,, (גם) כאן נאמר שיבטל תחילה המלוה השטר, **דשם** יש תקנה במה שישבע המלוה תחילה, משאכ"כ אין שום תקנה שמא לא ימצא עדים כלל, ולכן בינתיים תובע בע"פ.

וגם ל"ד לב"י(נח"ג) שאינו בדין שישבע זה ויישאר השטר ביד המלוה ! דהתם מיירי בשטר שלא קורעים ולא מגבים בו וממילא אין לו תקנה, משאכ"כ שאפשר שיש לו תקנה (לכשימצא עדים) חייב עכ"פ עכשיו שבועה ואח"כ יעשה כל מה שאפשר לתקן עצמו. [

ט"ז: מי שפרע למלוה ואח"כ בא המלוה והראה לו מטבע אחת מזויפת מתוכם וטוען שהוא מפרעון שלך. והלה משיב איני יודע אם הוא ממני.

האם דומה לאיני יודע אם אני חייב לך – שפטור בשבועה.

אין שומעים לו.

סמ"ע: שדוקא בשטר שאדם יודע כשיש לו שטר בביתו יכול לומר לו "תתבעני בשטר או תבטלהו" משא"כ בעדים די"ל שאינו יודע שיש לו עדים במדינת הים, ולמה יבטל זכותו (בעה"ת).

כ"כ הש"ך – משמע שאם פורט לו עדים אלו פלוני ופלוני היו במעמד העניין צא והביאם או בטל עדותם – דינו כשטר וצריך לבטלן.

באנו למחלוקת ט"ז * ש"ך אבל הפוך.

לדעת הט"ז – כיון שההלוואה היתה ודאית – חייב לפרוע לכ"א \$ 1000

ולדעת הש"ך – כין שהיה בהלוואה ספק הוי ספק אם נתחייב, לכך ישלם לכ"א \$900 ו \$100 הנוספים יחלק בניהם.

ולכן יכול המוחזק (הלוה) לומר קים לי כהש"ך ולשלם לכ"א רק \$ 950.

ואם הגמחי"ם מאמינים שהמזויף יצא מאחד מהם גם הט"ז יודה שפטור מלשלם לכ"א \$1000, דהוי איני יודע אם אני נחייבתי מזה או מזה, ולכן יתן לכ"א \$950 לכו"ע.

סימו פ: באיזה עניין טוען וחוזר וטוען.

ובו ב' סעיפים. (ב"ב: לא.)

פ - א1

1. מי שטוען בבית דין טענה אחת ונתחייב בה - אינו יכול לטעון טענה אחרת (אחר כדי דיבור - ש"ך) **שסותרת הראשונה.**

א. **נ"מ:** (ואפילו יש עדים על טענה שניה לא מהני כדלעיל ריש סימן ע"ט/א).

2. אבל אם בא לתקן טענה ראשונה ולומר כך נתכוונתי, ויש במשמעותה לשון שסובל זה התיקון - שומעין לו.

א. **בד"א שלא יצא מבית דין, אבל אם יצא מב"ד - אין שומעין לו, דשמא למדוהו לטעון שקר.**

3. אבל כל מה שטוען חוץ לבית דין יכול לחזור ולטעון אפילו לסתור טענתו הראשונה, לפי שאין אדם מגלה טענותיו אלא לב"ד.

כשהיה בב"ד לא טען - פירוש לא חזר וטען לתקן דבריו ראשונים רק לאחר שיצא וחזר ואז תיקן דבריו - לא נאמן שאוהביו למדוהו לשקר.

3. (שם): ומודים נהרדעא כשטען טענה חוץ לב"ד חוזר וטוען, מ"ט ? עביד איניש דלא מגלי טענתיה אלא בב"ד.

פרשב"ם: דלא מגלי טענתיה - שלא ילמד כנגדו ויבוא בתחבולות. מ"מ אם טען בפירוש בפני שני עדים חוץ לב"ד שחייב מנה לפלוני שוב אינו יכול לכפור בב"ד.

1. ונתחייב בה.

סמ"ע: אפילו לא חייבוהו בפירוש כל שנראה מטענתו שיתחייב בה. כ"כ הש"ך, ט"ז.

ונתחייב בה.

קצה"ח: אם יכול לחזור מטענת חיוב, כשאינו יודע שנתחייב בה ?

כנה"ג (אדרבי): דוקא שטוען טענה שהטוען עצמו יודע שנתחייב בה, אבל כשסובר שפוטר עצמו אע"פ שמדין הוא חייב - יכול לחזור ולטעון.

0. ב"ב (לא.): ראובן אומר - קרקע זו של אבותיי, ומביא עדים.

ושמעון אומר - של אבותיי ומביא עדי חזקת ג"ש.

רצה בב"ד לחייב את שמעון, חזר שמעון וטען כן של אבותיי היו אבל קניתי ממנו, ומ"ש של אבותיי הכוונה שסמכתי עליה כמו שהיא של אבותיי (שאני בטוח בה שיש לי עדי חזקה).

2. טוען וחוזר וטוען או לא חוזר וטוען ?

✓ עולא אמר - חוזר וטוען.

נהרדעי אמרי - אינו חוזר וטוען.

והילכתא: טוען וחוזר וטוען.

פרשב"ם: **חוזר וטוען** - דברים אחרים לתקן דבריו ראשונים אע"פ שמכחישים קצת.

והילכתא חוזר וטוען - אע"פ שמכחיש קצת דבריו ראשונים הואיל ואינו עוקרן לגמרי.

כ"פ הרי"ף: חוזר וטוען כשנותן אמתלא לדבריו ראשונים.

1. מודה עולא כשאמר תחילה "של אבותיי ולא של אבותיי" (שסתר טענתו קודמת) שאינו חוזר וטוען.

א. **וכן** כשהיה בב"ד ולא טען יצא מב"ד וחזר וטען אינו חוזר וטוען. מ"ט ? טענתא אגמריה.

פרשב"ם: **ולא של אבותיי** - והרי כשיחזור ויטען שקנה ממנו סותר דבריו ראשונים ולא יכול לתקן שסמכתי עליו כמו של אבותיי.

ב. ומ"ש מהרמב"ם, התם מיירי שבא לתקן דברים ראשונים ולא לסתור אותם.
ג. מה שאמתלאה או השטאה והשבעה מהני לחזור בו, לפי שדרך העולם לומר על דרך השטאה או השבעה, משא"כ בשאר אמתלאות, תדע שהשבעה בב"ד (לחלק מהפוסקים) משא"כ באמתלא.
אלא ודאי בממון אין שום טענה פוטרת, אא"כ נתן אמתלא לישב דבריו ראשונים.

א. אפילו יש עדים.

ש"ך: מיהו אם הוא בעניין שיכול לומר נזכרתי שפרעתי – מהני אם מביא עדים שפרע. כדלעיל (עט/ג).

כדלעיל

שו"ע (עט/ג): מי שהודה בבית דין שחייב לזה התובע מנה, ואחר כך אמר נזכרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו והרי עדים – הרי זה עדות מועלת ועושים על פיהם, שהרי לא הכחיש עדותם, ואינו כאומר לא לויתי מעולם. הגה: ודוקא שטען שפרעו קודם שבאו העדים אבל אם באו העדים תחלה אינו נאמן (נ"י פ"ק דב"מ):

סמ"ע: ואע"פ ששם עיקר הטעם כיון שהוחזק כפרן בעדים שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי, משאכ"כ שלא באו עדים!

ה"ט ששם לא היה מתחייב בטענתו בלא עדים, וגם מכוח עדים לבד לא היה מתחייב שהרי אמרו שפרע, ולכן צריך גם שהוחזק כפרן (שאמר לא לויתי) והתחייב. משאכ"כ שנתחייב בטענתו ראשונה.

ולמדו משם: כמו שם שנתחייב (ע"י שהוחזק כפרן) שוב לא מהני להיפטר אפילו כשיש עדים, ג"כ כיון שנתחייב ע"י טענות עצמו לא מהני עדים לפוטרו.

ונתיבות(או"ת) – לא קשה, דעל הך שיטען פרעתי כבר שלא נאמן וא"צ לטעם שהוחזק כפרן, שבלא"ה הודאת פיו גדולה מעדים (שכל האומר לא לויתי כאומר לא רעתי).

א. אבל יצא מב"ד... שמא

ש"ך: מיירי שב"ד חייבוהו וא"ל "חייב אתה" אז יש חשש שבחוץ לימדוהו לשקר שיצא זכאי, שאל"כ הרי בטוח בעצמו שיצא זכאי ולמה ילך לקבל עצות.

ולא מסתבר לומר שיצא והגיד לאחרים טענתו וידעו שיתחייב ולכן לימדוהו לשקר בטענה החדשה! שלא מצינו חששה זו בש"ס.

ולא אדע – טעמו כיון שסתם הודאת בע"ד כמאה עדים, מה הפרש בין יודע מחיובו או לא.

טעם שהודאת בע"ד כמאה עדים

לפי מהריב"ל – הוא מתורת חיוב ומתנה שחייב עצמו. ולפ"ז כיון שאינו יודע שנתחייב לא הוי חיוב.

אבל לפי מה שקי"ל – דהוי משום נאמנות שהתורה האמינו על נפשו לכל אדם. וא"כ אין לחלק.

והראיה: כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי (וחייב) ואע"פ שלא ידע שיתחייב כשיאמר לא לויתי וחייב.

ואם נאמר שהטעם משום מיגו שהיה עומד בטענתו הראשונה שהרי חייב שיהא זכאי, ולכן יהא נאמן בטענתו החדשה.

מ"מ יתבאר בהמשך (סק"ג) שאינו משום מיגו.

ולכן: אף שאינו יודע שנתחייב בטענה ראשונה לא יכול לחזור ולטעון.

שסותרת הראשונה.

קצה"ת: האם מועיל אמתלא לחזור מטענתו ראשונה? מהר"ש הלוי: יכול לחזור בו מטענתו ראשונה ע"י אמתלא.

- וכמ"ש באיסור (כתובות כב.) אישה שאמרה א"א אני וחזרה ואמרה פנויה אני, אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת.

ולכן גם מהני גבי ממון בכ"ש. וכ"פ מהרשד"ם.

- ועוד שהרי פסק הרמב"ם בכמה מקומות דמהני אמתלא גם בממון. וכ"פ הרי"ף.

- ועוד המודה לחברו במנה יכול לחזור ולטעון משטה אני בך, או טענת השבעה.

- ואף מ"ש הרא"ה (ראה בהמשך) במקודשת אני לפלוני שלא יכולה לחזור אף באמתלא! אפשר משום חומרת א"א, אבל בממון יודה.

ומוהר"א חסון – חולק, הגע עצמך אדם שהודה שחייב לפלוני באופן שלא יכול לומר משטה ולא השבעה, האם יכול לחזור בו באמתלא או טענת אונס.

ועוד שאפילו במקום איסור כתב הרא"ה – אמרה מקודשת אני לפלוני לא נאמנת בשום אמתלא לומר שאינה מקודשת לו.

ולפענ"ד: כמהר"א ששון שלא מהני אמתלא.

א. כדמוכח מהרא"ה, דלא מהני אמתלא כשאמרה מקודשת אני לפלוני.

1. בד"א שאינו טוען וחוזר וטוען לסתור טענתו הראשונה כשנתחייב בדין בטענה ראשונה, אבל אם יכול לזכות בדין גם בטענה הראשונה יכול לחזור ולטעון ולזכות בטענה האחרת, ואע"פ שלא נתן אמתלאה לטענה הראשונה, ואע"פ שיצא מבית דין וחזר יש לו לחזור ולטעון ולהפך כל הטענות שירצה מפטור לפטור עד שיבואו עדים (וע"ל סימן עט סעיף ט).

2. אבל מאחר שיבואו עדים ויכחישו טענתו האחרונה [הראשונה] שסמך עליה, אינו יכול להשיאו לטענה אחרת, אא"כ נתן אמתלאה לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת והוא שלא יצא מבית דין.

סמ"ע: דמה לו לשקר אם רצה היה נשאר בטענתו הראשונה (שגם בה היה זוכה).

מפטור לפטור.

ש"ד: לאפוקי מחיוב לפטור שאינו יכול לחזור ולטעון אף שלא יצא מב"ד, אא"כ מתקן דבריו (מפרשם). משמע שאפילו נתחייב רק שבועה אינו יכול ולטעון להפטור משבועה.

כ"כ הגמ"י – תמיד הולכים אחר לשון חיוב אף לעניין שבועה (אף שטענתו אחרונה נתחייב שבועה ובראשונה היה פטור משבועה).

מהרש"ל: אם בטענה ראשונה כנגדו נשבע ונטל, יכול לחזור ולטעון טענה שהוא ישבע ויפטור, ולא מיקרי חוזר וטוען שהרי עדיין לא נתחייב, שמא כנגדו לא ישבע. **ש"ך** – לדינא צ"ע, מ"מ אם כבר פסק ב"ד שכנגדו ישבע יטול שוב אין יכול לחזור ולטעון. כ"פ נתיבות.

מפטור לפטור.

קצה"ת: מאיזה טעם אפשר לחזור ונטען לפטור ? **משמע מהפוסקים** – שטעמו משום מיגו שהיה עומד בטענתו ראשונה.

כ"כ הטור (הר"י מיגאש) – אי בעי עמד בטענתו ראשונה. **וקשה:** א"כ כשבאו עדים אח"כ והכחישו טענתו ראשונה נפל המיגו, ולמה יהא נאמן בטענתו אחרונה ?

והראיה שנפל המיגו:

- כתובות (כה.)** אישה שאמרה שא"א ונתגרשה – נאמנת, הפה שאסר הוא הפה שהתיר (מיגו שיכלה לשתוק). ואם יש עדים שא"א היתה – אינה נאמנת, ואע"פ שבאו העדים אח"כ.
- שו"ע (פב/א):** מודה בשטר שכתבו ואמר פרעתי – נאמן (במיגו), ואם באו עדים אח"כ לקיים השטר אינו נאמן שוב. ול"א כבר היימניה במיגו.

1. רמב"ם: יש לטוען בב"ד לחזור ולטעון טענה אחרת ולהכחיש טענה ראשונה, וסומכים על טענתו אחרונה, ואע"פ שלא נתן אמתלאה לטענה ראשונה, ואע"פ שיצא מב"ד וחזר עד שיבואו עדים.

רשב"א – ומיירי שיכול לזכות אף בטענתו ראשונה, אבל אם מתחייב בטענתו ראשונה לא יוכל לחזור ולטעון, שרק מפטור לפטור יכול לחזור ולטעון ולא מחיוב לפטור.

מרדכי (תו"ס): טען לא לווייתי ואין עדים, וחזר וטען פרעתי (מפטור לפטור), אפילו חזר בו מפני קול שהיה בעיר שלוח חזרתו חזרה הואיל ומעצמו חזר. **ד"מ** – מ"מ קול מפורסם חשיב כעדים (שלא יוכל לחזור ולטעון).

2. הר"י מיגאש: מה שאינו חוזר וטוען דוקא כשהעדים הכחישוהו בטענתו ראשונה, אבל כ"ז שלא הכחישוהו חוזר וטוען אף שיצא מב"ד, במיגו שיכל להישאר בטענתו ראשונה (שאין לה מכחישים). **כ"כ הרמב"ם:** אבל מאחר שיבואו עדים ויכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה, אינו יכול להשיאו לטענה אחרת, אא"כ נתן אמתלאה לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת והוא שלא יצא מבית דין.

בד"ה: וברמב"ם "ויכחישו טענתו האחרונה" והיא האמיתי, והיינו משום שכתב שיכול לחזור ולהפך כל טענות שירצה, לכן כתב שאם יכחישו בטענתו אחרונה שסמך עליה. ובסור כתב גירסת הר"י מיגאש "הראשונה" והיא היא, וקרי ליה ראשונה במה שרוצה לטעון אחר עדים.

ב"י (הרמ"ה): מה שמקבלים טענת אחרת כיון שיכל לזכות בטענתו ראשונה, ה"מ שלא באו אח"כ עדים, אבל אם באו אח"כ עדים והכחישו טענתו ראשונה – לא משגיחים בטענה האחרת, דאמרינן מה שחזר וטען לפי שידע שיש עדים בדבר וחשש אולי יכחישוהו.

1. לחזור ולטעון ולזכות.

סמ"ע: דשם נתבאר אפילו באו עדים אחר שחזר וטען שנית ל"א דידע שיבואו עדים לפיכך טען שנית (אלא נמאן, לאפוקי הרמ"ה).

2. מאחר שיבואו עדים.

קצה"ת: טען להד"מ וחזר וטען פרעתי, ואח"כ הוציא התובע שטר – הוי חזרה מחיוב לפטור שאינו יכול לחזור ולטעון, דכיון שהעדים חתומים בו הוי נחקרה עדותם בב"ד (ונתחייב למפרע).

ולכן נראה טעמו: דחוזר מפטור לפטור היא טענה מחמת עצמה, כיון שעדיין לא נתחייב לא שייך הודאת בע"ד, וכמי שלא נחקרה בב"ד עדותו שיכול לחזור. ומ"ש "דאי בעי עמד בטענתו ראשונה" לא מתורת מיגו, אלא כיון שיכל לעמוד בטענתו ראשונה לא שייך הודאת בע"ד ויכול לחזור בו.

ועיין (עט/ט).

פ - א3

1. **הגה:** כ"ז – וכל זה (שאינו יכול לחזור וטעון לסתור דבריו ראשונים) דווקא לאחר כדי דיבור, אבל תוך כדי דיבור יכול לחזור ולסתור טענתו הראשונה.

2. ובכל זה אין חילוק בין אם טען בראשונה ובא אחר כך לטעון טענה אחרת, או אם שתק תחילה ובא לטעון אחר כך (שאינו יכול לחזור ולטעון), א. אלא אם כן נתן טעם למה שתק בתחילה (תשובת הרא"ש, מהרי"ו).

3. ודלא כיש חולקין דאם שתק יכול לחזור ולטעון.

0. **ד"מ:** אם מה שלא טען תחילה היה ששתק, ואח"כ חזר לטעון:

2. **לפי המהרי"ו** – שוב לא יכול לטעון, כיון שמתחילה לא טען טענה זו כאילו הודה שאין זו טענה. כ"כ הרא"ש.

והרא"ה כתובות (דצ): אר"ה שני שותפים שיש להם דין עם אחר, יכול א' לטעון בשביל חברו כשחברו אינו בעיר.

משמע כיון דשתיק (חברו) הוי כמודה שחברו טען טוב. וכ"ש הוא עצמו שיכל לטעון ולא טען הודה שטענתו לאו טענה היא.

ועוד שאם יוכל לחזור בו לאחר שתיקה, כל אדם שרואה שמתחייב ישתוק ואח"כ יחזור ויטען.

א. **הרא"ש:** מיהו יכול לומר ע"מ שתעשה דבר פלוני טענתי כך (שנותן אמתלה לדבריו).

3. **אבל הגמ"י (מוהר"ם)** – אף דשתק תחילה יכול לחזור ולטעון.

1. לאחר כדי דיבור.

סמ"ע (ת' הרשב"א): תכ"ד של חברו לא מיקרי תכ"ד. כגון הודה לחברו בב"ד, וא"ל חברו אל תפרעני אלא בעדים, ותכ"ד השיב זה יש לי בידך משכון.

ואע"ג דבעדות תכ"ד של העד השני חשוב תכ"ד, התם כל העדאות עדים חדא הוא, משא"כ דיברו של זה ושל כנגדו לא חד הוא. ולכן בעיני תכ"ד שלו דוקא.

כ"כ הש"ך – וצ"ל שמשמעות דבריו ראשונים שאין לו אצלו משכון שאז דבריו אחרונים סותרים הראשונים, שאל"כ פשוט שיכול לפרש דבריו הראשונים.

והכל לפי ראות עניי הדיינים.

וקצה"ת – אין צריך ראות עיני הדיינים, דפשיטא שאינו נאמן מטעם אחר.

הרי טענת יש לי כנגדו נאמן רק במיגו דפרעתי, וכאן שא"ל אל תפרעני אלא בעדים הרי שוב אין לו מיגו דפרעתי (והוא אחר כדי דיבור).

2. ובכ"ז אין חילוק... או שתק תחילה.

סמ"ע: מהראיה של שני שותפים של מהרי"ו למד הרמ"א אף ששתק תחילה הדין כן שלא יכול לחזור ולטעון.

מיהו הש"ך – חולק על הרמ"א, בשתק לא חולקים על הגמ"י שיכול לחזור ולטעון, דהמהרי"ו מיירי שטען תחילה טענה אחרת ונתחייב בה ולא בשתק.

או שתק תחילה.

ערוה"ש: ודוקא שהגידו לו ב"ד הפסק מפני שתפסו שתיקתו כהודאה או שבעל דינו אמר אתם עדיי ושתק, דבזה ג"כ הוי שתיקתו כהודאה, שאל"כ (לא פסקו לו ולא אמר בע"ד אתם עדיי) לא שייך לומר שתיקתו כהודאה, דאטו מחייב להשיב תיכף.

א. אא"כ נתן טעם.

והש"ך: וליתא ברא"ש, ואדרבא הרא"ש כתב דלא מועיל.

פ - ב

1. י"א: שלאחר שכתב טענתו בשטר - אינו יכול לחזור ולטעון, ואפילו בנותן אמתלאה, ואפילו לא הוכחש.
א . וי"א דהב"ד יכתבו הטענות כדי שלא יוכלו לחזור ולטעון , (וע"ל יג/ג).

1. לאחר שכתב.

נתיבות(או"ת): ואם שותק בטענות חברו גם לא שייך חזרה, ולא שייך שמיישב דעתו להשיב כיון שכל תשובתו נכתב. ובזה אפילו אמתלה לא מהני.

א . ע"ל (יג/ג).

סמ"ע: ר"ל יכתבו ע"ד שניהם, אלא שבא הרמ"א להשמיענו שב"ד יחזר אחר זה שיסכימו לכתוב.

1. נמ"י: שלאחר שכתב טענתו בשטר - אינו יכול לחזור ולטעון, ואפילו בנותן אמתלאה, ואפילו לא הוכחש.
 כ"כ ת' הרשב"א.

ב"י – טעמו כיון שכתבו הטענות בדוקא טענו ומידק דייק ואח"כ כותבים.

והר"ן ונמ"י – כיון שלא חזרו לטעון לפני שכתבו שוב אין יכולים לחזור ולטעון.

א . ד"מ(ריב"ש): ויש לב"ד לכתוב הטענות כדי שלא יוכלו לחזור ולטעון.

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

ובו ה' סעיפים (קידושין: ב, מג, מח, סה. יבמות: קכב. סנהדרין: כו)

מב - א

1. אין האישה מקודשת אלא לרצונה. א. והמקדש אישה בעל כורחה, אינה מקודשת.
ב. אבל האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כורחו - הרי זו מקודשת, וי"א - שאינה מקודשת, הילכך הוה ליה ספק.
2. הגה: אמרה תחלה: "קדשיני", וזרק קידושין לתוך חיקה ואמר לה: "הרי את מקודשת לי", וניערה בגדיה תוך כדי דיבור להשליך ממנה הקידושין (אך לא אמרה כלום, ואח"כ), ואומרת שלא כיוונה מתחלה (כשאמרה קדשני) רק לשחוק בעלמא - אפילו הכי הוי מקודשת. ואין הולכים בענין קידושין אחר אומדנות והוכחות המוכיחות שלא כיוונה לשם קידושין.
3. הכ"ז: לקח יד האישה בחזקה שלא ברצונה וקידש, והיא לא זרקה הקידושין - הוי מקודשת. אע"פ שמתחלה באונס היה, ונתן לה סתם ולא אמר לה כלום, הואיל ובתחילה דבר עמה מקידושין.
4. ת' הרא"ש: היה חייב לה מעות ואמרה לו: "תן לי מעותיי", וכאשר התחיל ליתן אמר לה: "הרי את מקודשת לי", וזרקה היא המעות מידה - אינן קידושין.

הרי"ף: הלכה כמר בר רב אשי, שאין קידושין קידושין.

כ"פ הרמב"ם והרא"ש.

ב. דין האיש שאנסוהו לקדש

- רמב"ם - קידושין קידושין (כדין תורה).
ה"ה: טעמו שרק באישה הפקיעו חכמים קידושין, לפי שלא יכולה האישה להפקיע עצמה ממנו. אבל האיש יכול לגרשה בע"כ, הילכך הוי מקודשת, ודמי לקונה באונס דהוי קניין.
כ"פ המחבר בסתם.
- והרי"ף - אין קידושין קידושין.
כ"פ העיטור והמחבר (י"א).
סמ"ג: טעמם, שמחלוקת אמימר*מר בר רב אשי גם באיש שקידש מאונס, ופסקו כמר בר רב אשי שאינה מקודשת.
והגמ"י - תימה, מהגמרא משמע דאיירי רק באישה

1. קידושין(ב:): האישה נקנית מדעתה אבל שלא מדעתה לא.

א. ב"ב(מת:): תלויה וזבין - זבניה זבניה.
תלויה וקדוש:

אמימר אמר - קידושיו קידושין.

מר בר רב אשי אמר - לא הוי קידושין, הוא עשה שלא כהוגן (שכפאה לקידושין) עשו לו חכמים שלא כהוגן והפקיעו קידושין ממנו.

פרשב"ם: תלויה וקדוש - מקודשת לפי שדומה למכר שמוכרת עצמה.

מר בר רב אשי - במכר מודה, אבל גבי אישה תקנו חכמים שאינם קידושין, שהוא עשה שלא כהוגן שהכריח לפיכך נעשה עמו שלא כהוגן, שאף שמהתורה הוי קידושין הפקיעו חכמים קידושיו ועשו המעות מתנה, שכל מקדש ע"ד חכמים מקדש.

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

מקודשת

באה"ט: כתב כנה"ג – שנים אומרים נתקדשה באונס, ושנים אומרים נתקדשה לרצונה – אף שנישאת לאחר תצא. אא"כ נתקדשה לאחד מעדיה שאמר שהיה אונס. והרדב"ן – אף שנישאת לאחר לא תצא. **עצמות יוסף:** נתקדשה לא לרצונה אפילו אמרה "רוצה אני" – אינה מקודשת. כ"כ ת' מהרי"ט.

וי"א שאינה מקודשת

באה"ט: אפילו אמר רוצה אני אינה מקודשת (עצמות יוסף). **והרש"ד** – ואם מסר מודעא על הקידושין שמקדש באונס – קידושין בטלים.

וי"א שאינה מקודשת

פת"ש: קשה – הקנסות שעושים בשידוכין כדי שלא יבטלו הקידושין והחופה, לכאורה אם החתן יחזור בו ויחייבוהו נחשב לאונס? וי"ל כיון שדעת המחבר שבאונס האיש הוי מקודשת א"צ לבטל הקנסות. ועי"ל – הטעם של הי"א שהיא ספק מקודשת לפי שעשו בו שלא כהוגן שאנסוהו, אבל בשידוכין הוא עשה שלא כהוגן שרוצה לבטל השידוכין ולכן א"צ לבטל הקנסות.

שאינה מקודשת

פת"ש: תח"ס – משודך שרוצה לחזור בו (ואין לו כסף לשלם הקנס), ויש ביד מנהיגי הקהל לכופו להכניסו לחופה, האם יש חשש משום מקדש בע"כ? **הרב השואל** – צידד להתיר לכופו, שהרי ח"מ והב"ש חלקו על פסק הרמ"א בחו"מ (רה"י) שבאנסוהו לקנות – אינה קונה, וס"ל דהוי קניין. וא"כ ג"כ הוי קניין. אלא שנשאר הספק שעושים שלא כהוגן, והכא אדרבא הוא עושה שלא כהוגן שחוזר בו. **וכן הסכים** עמו החת"ס – והראיה שבקורבן כופין אותו שיאמר "רוצה אני" משום דניח"ל דלהוי ליה כפרה.

גם כאן שנתחייב בקנס ובחרם, שאף אם ישלם הקנס עדיין החרם קיים פשוט שצריך כפרה והקידושין כפרתו. ואף שבקורבן צ"ל "רוצה אני" כאן א"צ לומר כמ"ש ה"ה, שכל העושה המעשה אמרינן מרצונו עשה. מ"מ אם יכפוהו אותו לקדש לא יהא שלום בניהם – אין כופים טוב להפריד בניהם.

כמו שאמרו בגמרא "הוא עשה שלא כהוגן". וכן פירוש הר"י והרשב"ם.

2. ת' מהר"ם: אמר תחילה קדשני, וגם בשעת קידושין כשאמר בפני עדים "פלוגית בקשה ממני לקדשה" שתקה. וזרק לה הקידושין לתוך חיקה, ונענענה בגדיה תכ"ד להשליך הקידושין – עכ"ז מקודשת.

ואף דאמרינן (קידושין ח:) א"ל התקדשי לי במנה, נטלתו וזרקתו – אינה מקודשת! שאני התם שלא אמרה מעולם קדשני, משאכ"כ. ומה שזרקה אותו אח"כ י"ל שתחילה קיבלה לשם קידושין ואח"כ חזרה בה, וקי"ל בקידושין שא"ל לחזור אף תכ"ד. ואף שבליבה לא היה רק לשחוק ומעולם לא נתרצית – הוי דברים שבלב שאינם כלום.

א. ואף שיש אומדן שאמרה כן להתלוצץ, לא נסמוך על אומדן זה, שהרי יתכן שאישה בכל דהו ניח"ל.

1. אלא לרצונה

פת"ש(שו"ת לחם רב): אישה שנתקדשה ושנים אומרים לרצונה ושנים אומרים שנתפשרה באונס ופחד – הוי קידושי ודאי כוח ס"ס: שמא – נתקדשה לרצונה (כמו שאמרו עצים ראשונים). ואת"ל מאונס – ספק אם פחד חשוב אונס (כמ"ש חו"מ הרמ"א רה"ז).

וכל ס"ס להחמיר הוי מקודשת ודאי.

ושער המלך – גמגם בזה.

ב. איש שאנסוהו – מקודשת

ב"ש: כתב ה"ה – שיש חילוק בין איש לאישה. האיש יש לו תקנה לגרשה בע"כ משא"כ באישה. לפ"ז: בימנו שיש חרם רבנו גרשום לא לגרש אישה בע"כ דין איש והאישה שווים, שאף באיש שקידש בע"כ אינה מקודשת. וי"ל שרבנו גרשום לא תיקן ככה"ג לגרש בע"כ. כ"כ הט"ז.

מקודשת

ב"ש: והראב"ד כתב – מיירי שאמר הבעל "רוצה אני" ולכן תפסו הקידושים שהיו בעל כורחו. וה"ה כתב – שאף בלא "רוצה אני" מקודשת.

ב"ש(רשב"ץ): איש שקידש איש כשהוא נים ולא נים תיר ולא תיר – מקודשת.

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

הוי מקודשת

ב"ש: אף שהנתינה בע"כ מקודשת, שאם לא נוח לה היתה צריכה לזרוק הקידושין.

וקשה: הרמ"א (כח/ד) פסק כהרמ"ה שאם זרק לה קידושין לא מקודשת, משמע אף שלא ניערה הקידושין. א"כ הרמ"ה (שם) חולק על הגמ"ר (כאן), ואיך פסק הרמ"א דברי שניהם?

וכן הקשה הח"מ

ויש לחלק: כאן שמתחילה היה רצונה להתקדש, צריכה לזרוק הגט כדי לבטלו, משא"כ שם לא היה מתחילה רצונה לכן אף בלי לנער לא הוי קידושין.

והפת"ש – תירץ, כאן מיירי שהכניס הטבעת לאצבעה דרך נוי, ואף אם נאמר שפחדה לזרוקו שחשבה שתתחייב באחריותו, לפחות היתה צריכה להסירו מאצבעה ולשמור בידה ולא להתקשט בו, וכין שלא עשתה כן מקודשת.

4. והתחיל ליתן לה

ח"מ: ול"ד לדוגמא (3). שאמר תחילה "קדשני" ונתן לה שאז לא מועיל זריקה אחר שקיבלה, מאחר שגילתה דעתה מתחילה שרצונה בקידושין.

זרקה

ב"ש: ואם לא זרקה, אף שחייב לה, כיון שלא אמר לה "הא לך מעות שאני חייב לך" – מקודשת (כמ"ש הרמ"א כח/ג).

2. קדשני, וזרק לה קידושין

ב"ש: מכאן משמע – כיון שרצתה בקידושין אף שלא רצתה שיזרוק לה – אינו מעכב, ואין צריך רצון על הזריקה. כ"כ הט"ז.

א. והוכחות המוכיחות שלא כיוונה

ת' נו"ב: קשה למה לא נאמין לה שלא כיוונה לשם קידושין, והרי עד אחד נאמן באיסורים אפילו על עצמו כלא נתחזק איסורא. וכאן יש לה חזקת פנויה? וי"ל שטעמו של מהר"ם (הרמ"א כאן) לא משום שלא נאמנת, אלא משום דהוי דברים שבלב לא הוי דברים שאף שנאמין לה.

עד אחד נאמן באיסורים כשלא התחזק

איסורה. מה הדין בערווה?

מת' נו"ב – משמע שאף בערווה עד אחד נאמן (ואך האישה נאמנת) כשלא הוחזק איסורה.

מ"מ בתשובה אחרת – מסתפק.

ספר בינת אדם – מהתו"ס משמע דמהני, כ"מ מהרשב"א והרמב"ן.

אך ממהרי"ק – משמע שבערווה לא מהני עד אחד.

כ"כ בגדי כהונה (נמ"י והרא"ש).

3. לא זרקה הקידושין – מקודשת (הגמ"ר)

ח"מ: משמע דהוי מקודשת ודאי.

וזה אינו – אלא הוי ספק מקודשת. כ"מ לשון הגמ"ר "מאחר שלא זרקה צריכה גט", משמע לחומרה.

מב - ב

1. המקדש שלא בעדים, ואפילו בעד אחד, אינם קידושין.

א. ואפילו שניהם מודים בדבר, ב. ואפילו קדשה בפני עד אחד ואחר כך קידשה בפני עד אחר, זה שלא בפני זה, אינה מקודשת.

2. הגה: ויש מחמירים אם מקדש לפני עד אחד (טור בשם סמ"ג) **א. אם שניהם** (החתן והלכה) **מודים,**

אבל אם אחד מכחיש העד – אין לחוש (כך מפרש הרשב"ץ לדעת הסמ"ג).

ב. ובמקום עיגון ודוחק – יש לסמוך אדברי המקילין.

3. ואין חילוק בין אומר העד שנתקדשה לפניו לבד, או שאומר שנתקדשה לפני שנים והוא לבד

ראה, והאחרים אומרים שלא ראו (ב"י וכן משמע בתשובת הרשב"א).

4. רי"ן (הר"ן): וכן אם קידש לפני שנים, והאחד מהם קרוב, הוי כמקדש לפני עד אחד.

ועיין לקמן סימן מ"ז סעיף ג'.

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

לשם קידושין – אינה מקודשת, שאין קידושין בפני עד אחד.

ואף שבסעיף ג' "שאומרת שכיוונה לשחוק" משמע שאם אמרה שכיוונה לשם קידושין – מקודשת אף שאינה יודעת בעדים! שאני התם שמ"מ היו עדים אלא שהיא לא ראתה אותם.

ב. זה שלא בפני זה – אינה מקודשת

ס' המקנה: ומיירי שאחד מהם מכחיש העדים, שאם שניהם מודים מקודשת כמו שמסיק הב"י בחו"מ(ל): שגם לעניין אישות מצטרפים העדים ורק בקידושין כיון שלא ראו יחד תלינן שלא כיוונו לשם קידושין, אבל אם שניהם מודים מצטרפים ומקודשת.

זה שלא בפני זה

תוספת גיטין: ראוה שנים שנתייחדה עמו לאחר גט, צריכה ממנו גט שני. ואם ראו א' שחרית וא' בין הערבים אין צריכה גט שני (שאינם מצטרפים).
כ"פ הרי"ף הרא"ש והרמב"ם – לעניין קידושין.

2. יש מחמירים

ב"ש: אבל לפני נשים לכו"ע אין לחשוש (תשב"ץ).

א. אפילו אחד מכחיש

מה דין זה שמודה לעד שנתקדשה?

הב"ח – אם המכחיש טוען שלא היו קידושין כלל, המודה שהיו קידושין צריך לחשוש לאסור בקרובותיה. אבל אם המכחיש טוען שאומנם היו קידושין אבל כוונתו היתה לשחוק (השטאה) א"כ אין כאן קידושין כלל ואף המודה אין לו לחשוש.

ח"מ וב"ש – אין להקל כהב"ח, דשמא כמו שבפני שני עדים אין טענת השטאה, כך בפני עד אחד אין טענת השטאה, שדברים שבלב אינם כלום, ולכך המודה יש לו לחשוש אף בעד אחד.

ב"מ – מחלק, כשהאיש הוא שאומר שהיה בשחוק אינו נאמן והוי דברים שבלב (כמ"ש ח"מ).

אבל כשהאישה אומרת שכיוונה לשחוק – נאמנת, שמוכח שהתכוונה לשחוק (ולא הוי דברים שבלב), דמי פתי שתקדש לאיש ותאסור עצמה לכל העולם, כאשר הבעל יכול להכחיש העד ויפטר ממנה (לעניין כסות ועונה) ותתעגן (וכמו הב"ח).

אבל איש אין שום הוכחה שהתכוון לשחוק, שמה איכפת לו אם תכפור, הרי יכול לשאת אחרות וגם יכול לגרשה בע"כ.

0. קידושין(סה): אר"נ א"ש – המקדש בעד

אחד אין חוששים לקידושיו, ואפילו שניהם (המקדש והמתקדשת) מודים.

בסוף הסוגיה: מאי הוי עליה?

רב כהנא אמר – אין חוששין.

רב פפא אמר – חוששין

ולא איפשטא.

להלכה:

1. הרי"ף – הלכה כר"נ א"ש שאין חוששים לקידושיו.

כ"פ רמב"ם, רא"ש והרשב"א.

א. כ"פ מהרי"ק – אין לחשוש לעד אחד אפילו שניהם מודים לעדים.

כ"פ הר"מ – אין חוששים. ואם תאמר נצריכה גט לחומרא א"כ אתה פוסלה לכהונה.

ואם משום קול קודם הנישואין נצריכה גט, הרי קול ושוברו עמו שהיה בעד אחד. ולכן אם מתחילה יצא הקול שנתקדשה ורק אחר זמן נודע שקידשה בפני עד אחד (שהשובר בא רק אח"כ) צריכה גט מפסק (אם לא מבטלים קול).
אומנם – ראב"ה פסק שמבטלים הקול.

2. סמ"ג – ראוי להחמיר (שפסק כרב פפא לחמורה

בסוף הסוגיה). כ"פ בספר יראים.

א. רשב"ץ: דווקא לעד אחד חושש, אבל לעדות נשים כו"ע אין לחשוש.

ידוקא כששניהם מודים לעדים, אבל אם יש הכחשה בניהם לא.
כ"כ מהר"ם פדואה.

3. תה"ד: כשהיו שני עדים אצל הקידושין ועד אחד

מעיד שנעשה בפניו ובפני חברו, אף שחברו מכחיש, כיון שלפי דברי זה היו קידושין גמורים לכו"ע חוששים.

והב"י – חולק על תה"ד, אין חילוק ביו אומר נתקדשה לפניו לבד או לפני שנים והוא לבדו ראה – נחשב הדבר קידושין בפני עד אחד.
כ"כ הרשב"א והר"ן, ואף תה"ד סתר עצמו.

1 א. אפילו שניהם מודים

ספר ראש פינה: פירוש שמודים שנתקדשה בלא עדים או בעד אחד. אבל אם מודים שנתקדשה בפני שני עדים רק שאינן כאן – מקודשת.

אינה מקודשת

ט"ז: אפילו אמרו שכיוונו לשם קידושין או שבא עליה

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

אחד מכחיש אין לחוש

פ"פ ת' נו"ב – שעד אחד הכחשה לאו כלום הוא.

ת' נו"ב: מעשה שהיה בקיבוץ חברים ביום השבת ולקח אחד מהנערים טבעת מחברו בשאלה ושאל לריבה אחת אם מוכנה להתקדש לו, ותושיט את ידה ונתן לה וא"ל הרי את מקודשת לי, והחזיקה בטבעת 5 דקות. וכל זה סיפר אחד מהנערים.

והנערה מכחישה – שחשבה רק לשחוק, ובנוסף לא שמעה מה שאמר הנער, ועוד שהנער הוליך והביא הטבעת על אצבעה ולא הניחו שם כלל.

והעד מעיד – שלא הניח הטבעת בידה רק הוליך והביא.

תשובה: האישה עצמה שמכחשת העד מותרת לגמרי. שעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא.

אך האישה שמודה שקידש לפני עד אחד יש להסתפק:

(א). אם מותר בקרובותיה כיון שהוא אומר שהניח הטבעת בידה.

(ב). ועוד יש ספק אם מותר באישה אחרת קודם שיתן גט לזו משום חרם רבנו גרשום.

לעניין לישא אישה אחרת(ב). – נראה להקל אף קודם שיתן גט לראשונה, שעיקר תקנת רבנו גרשום היתה מפני שלא יוכל לפרנס שתי נשים או משום קטטה, וטעמים אלו לא שייכים כאן, שהרי הראשונה מותרת להינשא לאחר.

לעניין לישא קרובותיה(ב).

לפי הב"ח – כיון שהיא כיוונה לשחוק מותר לאיש לישא קרובותיה ואין לחוש כלל.

אבל הח"מ והב"ש – חלקו על הב"ח, שדברים שבלב אינם דברים.

ונראה לי להכריע שמותר בקרובותיה, שרק כשהוא אומר לשחוק אינו נאמן לפי שדברים שבלב אינם כלום. אבל כשהיא אמרה שלשחוק התכוונה שאז מוכח שבאמת כיוונה לשחוק (דמי פתי שתתקדש ותאסור עצמה על כל העולם) נאמנת ולא הוי קידושין כלל.

ב. במקום עיגון יש לסמוך

ת' נו"ב: בנדון מי שנתקדשה בעד אחד – צדדים להקל:

(א). ר"פ לא חוששים בעד אחד. ואף הרמ"א שחושש, כשהלך המקדש למקום רחוק הוי שעת הדחק שיש להקל.

(ב). העד שהעיד שקודם הקידושין אמר לו המקדש שאין כוונתו אלא לשחוק, ויש הוכחה לכך שהרי נתקשר קודם עם אחרת ומסתמא לא יעבור כל החרם והתנאים.

(ג). לפי שהעד מסופק אם אמר המקדש "לי", ולא היו מדברים על עסקי קידושין לפני זה.

(ד). הנערה טענה שלא כיוונה לשם קידושין, ולא הבינה מהו 'מקודשת'.

(ה). גם העד מעיד שמרוב בהלה לא היתה בדעתה.

(ו). העד לא ראה ממש נתינת הטבעת מידו לידה.

(ז). החושש לעד אחד רק במודים שניהם, אבל כאן שאומרת שאינה יודעת ואינה זוכרת לא הוי מודה.

ע"פ ז' התרים הנ"ל יש להתיר, ואפילו ימצא על איזה מהם פקפוק אפשר להתיר ע"פ הנשואים.

3. ואין חילוק... לבדו ראה

באה"ט: פרטי דינים

■ דווקא שהוא אינו אומר שראו כולם רק שהיו שם עוד עדים ואינו יודע אם ראו.

אבל אם אמר שגם האחרים ראו (והוי קידושין גמורים) וחברו מכחישו:

אם יש לה חזקת פנויה – מעמידים אותה על חזקתה ומותרת.

אבל אם נתקלקל חזקתה, כגון שזרק לה קידושין ויש מחלוקת אם קרוב לו או קרוב לה – לא תינשא לכתחילה ואם נישאת לא תצא.

■ ואם היו שלושה עדים, א' אומר שנתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה – תינשא אף לכתחילה לאחר אף בלא חזקת פנויה (הרא"ם).

■ וה"מ כשאין א' מהם מודה לעד, אבל אם א' מודה לעד שהיו שנים שראו הקידושין עשה עצמו חתיכה דאיסורא.

■ עד אחד אמר נתקדשה בפניו ובפני פלוני שהלך – יש לחוש לדבריו, מ"מ אם נישאת לא תצא.

■ אמרה נתקדשתי בפני שנים, והעדים מכחישים אותה – שוויה נפשיה חתיכה דאיסורא (רשד"ם).

■ אמרה נתקדשתי לפלוני בלא עדים, ואחר זמן אמרה שהיו עדים – שוויה נפשיה חתיכה דאיסורא.

■ אמרה נתקדשתי לפלוני ואחר זמן אמרה שהיה שלא בפני עדים – נאמנת (מהריב"ל).

■ עד אחד אומר קידש, ועד אחר אומר ששמע מפי אחר שראה הקידושין – מצרפים העדויות והוי מקודשת.

מתי חוששים לעד אחד אף למ"ד אין לחוש

לקידושין בעד אחד?

ח"מ: אחד אמר התקדשה בפני ובפני אחר נוסף, וחברו מכחישו:

אם היו שם הרבה אנשים והלכו כולם ונשואו השנים, כיון שעדות הראשון אינה תלוי רק בעדות המכחיש

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

תשובה: למחמירים בקידושין בעד אחד פשוט שאין לאישה שום היתר משום קורבת בנימין.

(א). שלדעת תו"ס והרא"ש – לא נפסל הכשר בגלל הקרוב, אא"כ כיון לראות יחד ובאו להעיד יחד. א"כ פשוט שכאן לא נפסל הכשר.

- מה שהעידו יחד בשטר לא מיקרי כמו שהעידו יחד (כדעת הסמ"ע לאפוקי הש"ך).

- ואף לדעת הש"ך אינו נפסל הכשר רק משעת חתימה, ולכן בשעת הראיה היה כשר.

(ב). ולדעת הרמב"ם – שאף בצירוף ראייה לבד פוסל, מ"מ מי יודע שהקרוב התכוון להיות עד.

- ועוד כתב הב"י (גאון אחד) – כשנמצא קרוב שפוסל גם את הכשר דווקא קרוב מהתורה. ובנ"ד הקרוב הוא רק מדרבנן.

- ועוד שלפי הרי"ף אם הכשר לא יודע בקרוב לא נפסל, וכאן טוען שלא ידע שבנימין קרוב לו.

(ג). על דין שקרוב פוסל את הכשר יש לפקפק אם שייך בדיני קידושין.

וא"כ לחוששים לעד אחד בקידושין – פשוט שאין היתר לאישה.

ואף למקלים בעד אחד מ"מ כאן מהתורה יש שני עדים, ולכן אין להתיר האישה:

(א). בנימין קרוב לדינה רק מדרבנן, וא"כ מהתורה יש כאן שני עדים.

(ב). אף שהרי"ף ס"ל שאף המקדש הפסולי דרבנן אין חוששים לקידושין – הרי הוא דעה יחידאה והרמב"ן כבר דחאו.

(ג). הרי יש החוששים לקידושין בעד אחד.

ולכן: אפילו במקום עיגון ודחק אין לה תקנה רק לקבל גט או להינשא לו.

(שהרי היו רבים) – חוששים, והוי כאחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה שחוששים.

ואם היו רק שנים – כיון שהראשון זקוק לשני, והוא מכחישו – אין לחשוש.

4. **ואחד מהם קרוב** (הוי כעד אחד)

קשה: למה הקרוב לא פוסל את הראשון בגלל קרבתו (כמ"ש חו"מ לו/א)?

ח"מ – מיירי שלא הצטרף לעדות בשעת ראייה כמ"ש הרא"ש (דבעי תרתי לפסול כל העדות: כוונה בשעת הראיה להעיד, וגם בא להעיד יחד).

אך לדעת הרי"ף – שנאמן לומר שלא הכיר בקרוב.

ומשום חומרת קידושין חיישינן לכתחילה.

כ"כ הב"ש – והוסיף, ועי"ל שלא נתכוון הקרוב להעיד כלל.

ועי"ל – שלפי הרא"ש אף שנתכוונו להעיד יחד והעידו יחד שאז נתבטלה העדות היינו רק לעניין שב"ד לא יכול לפסוק ע"פ עדות זו, אבל כאן בשעת קידושין עדיין לא נתבטלו עדותם, א"כ הוי קידושין בפני עד הכשר.

ב"ש: ואם העד קרוב לאביה ורחוק ממנה, אם האב מקבל הקידושין פסול לעדות.

קרוב

מהר"ם פדואה: דווקא קרוב אבל פסול אף שלא ידע הכשר בפיסולו – נפסל העדות.

כ"כ בית הלל ובאה"ט.

קרוב

ת' נו"ב: עד אחד מעיד ששמעון קידש את דינה והם הודו לו. בנוסף הופיע כתב חתום בשם עד זה ובשם בנימין ששמעון קידש את דינה, אלא שבנימין קרוב לדינה (שאמה של דינה ואשת בנימין אחיות מן האם. כלומר בנימין בעל דודה של דינה), ועד הראשון אמר שלא ידע שבנימין קרוב לכהן:

מב - ג

1. **צריך שיראו המקדש והמתקדשת את העדים, אבל אם**

ראו אותם שנים מהחלון והם רואים ואינם נראים לו או לה - אינה צריכה ממנו גט.

הגה: א. ואפילו שמעו העדים שאמרה שמקבלת לקידושין - יכולה לומר: "יודעת הייתי שאין קידושין בלא עדים וכוונתי לשחוק בו" (ריב"ש סימן רס"ו).

ב. ודוקא שאומרת שכוונה לשחוק בעלמא, אבל אם מכחשת שקבלה כלום, והעדים מעידים שקבלה - שוב אינה נאמנת לומר: "לשחוק כוונתי", והוי קידושין (מהר"ם פדואה סימן ל"ב).

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

אבל לדעת מהרי"ט – אפילו אם כוונתם לשם קידושין לא מהני, שהתורה הפקיעה קידושין בלא עדים.

כ"פ ח"מ – וטעו, אנן סהדי שלא קיבלה לשם קידושין. **והרדב"ז** – כיון שהעדים שמעו שהבעל בעל או קידש לשם קידושין יש ספק בקידושין, שכיון שאין אדם מוציא דבריו לבטלה שמא אמר בלבו יש עדים שרואים אותנו ואמר דבריו על הספק.

ב"ש: ונ"מ בין הטעמים (ח"מ) – אנן הסדי שלא קיבל לשם קידושין, ומהרי"ט – התורה הפקיעה קידושין שלא בפני עדים: אם קיבלה קידושה בפני עדים שהיו פסולים והם לא ידעו, מ"מ אחרי הגדר ראו עדים כשרים שהם לא ראו אותם –

לפי הח"מ – הוי קידושין, שהרי כוונתם לשם קידושין, כיון שלא ידעו שהעדים פסולים.

ולפי מהרי"ט – אף כה"ג לא הוי קידושין, לפי שהתורה הפקיעה קידושין שלא בפני עדים.

יכולה לומר... וכיוונתי לשחק

ת' ב"י: אבל אם לא טענה כן אנו לא טוענים לה.

אבל כנה"ג – אף שלא טענה אנו טוענים לה.

ב. אינה נאמנת לומר לשחק

ח"מ: כ"ד מהר"ם פדואה.

וזה אינו – שהרי (ח"מ פא"א) בדין משטה – אף שאמר להד"מ אנו טוענים לו השטאה, מילי דכדי לא דכירי אינשי.

וכ"ד הרשב"א והב"י – שכל שלא ראו את העדים לא הוי קידושין אפילו הוכחשו ע"י עדים.

1. רשב"א: צריך שיראו המקדש והמתקדשת את

העדים, אבל אם ראו אותם שנים מהחלון והם רואים ואינם נראים לו או לה – אינה צריכה ממנו גט. כ"כ הר"ן וה"ה (רשב"א).

א. כ"כ הריב"ש – ואפילו שמעו העדים שאמרה שמקבלת לקידושין, אין ראייה שקיבלה לשם קידושין, שסבורה שאין שם עדים ויודעת שהמקדש בלא עדים אין חוששים לקידושין.

כ"כ הרשב"א – ויכולה לומר צחקתי, וכן הסכימו כל המפרשים.

ב. מהר"ם פדואה: ודוקא שאומרת שכיוונה

לשחוק בעלמא, אבל אם מכחשת שקבלה כלום, והעדים מעידים שקבלה – שוב אינה נאמנת לומר: "לשחוק כוונתי", והוי קידושין.

1. אינה צריכה ממנו גט

ב"ש: אף שבממון קי"ל (חו"מ פא"יב) כל שראו עדים את ההלוואה אפילו בהכמנה מעידים! שאני בממונות שא"צ עדים אלא כשהוא מכחיש (תפקיד העדים להעיד על המציאות) משא"כ בקידושין שבלא עדים אין כאן כלום.

אינה צריכה גט

באה"ט: ואם יודע שיש עדים שאינו ראוה אותם – הוי קידושין (רדב"ז).

א. יכולה לומר... וכיוונתי לשחק

ב"ש: לפי הרמ"א (ב.) שפסק בשם מהר"ם פדואה שהכל הולך אחר הכוונה כיון שלא ראו העדים, ולכן אם אמרה שכיוונה לשם קידושין מהני.

מב - ד

1. אם קידש בפני עדים, אפילו לא אמר: אתם עדים – מקודשת.

א. הגה: ואפילו ייחד עדים, יכולים אחרים שראו המעשה להעיד (ריב"ש ס' תע"ט).

2. וצריכים העדים לראות הנתונה ממש לידה או לרשותה, אבל אם לא ראו הנתונה ממש לידה, אע"פ ששמעו שאמר: "התקדשי לי בחפץ פלוני", ואחר כך יצא מתחת ידה – אינן קידושין עד שיראו הנתונה ממש (תשובת רשב"א ס' תש"פ). **א.** ואין הולכין בזה אחר אומדנות והוכחות.

3. k'p'et: מי שקידש דרך חור שבכותל, כגון שאחת פשטה ידה דרך חור ובא אחד ונתן לה קידושין (וראו העדים), והחור צר ואי אפשר לראות אותה בשעת קידושין, והיא אומרת שלא שמעה שקדשה – נאמנת במיגו שיכולה לומר שלא היתה ידה רק יד אחרת (רשב"א אלף קע"ט), **א.** ובלבד

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

שלא יהיו עדים המכחישים אותה.

ריטב"א (מכות) – לרש"י אם יכוון אחד מהקרובים לעדות, מצטרף לכת העדים ופוסל כולם.
כ"כ הדרישה שנכון לכתחילה לזמן עדים, וכן מנהג אשכנז.

אתם עדיי

פת"ש: רב שסידר קידושין וצירף שני עדים שיהיו עדי הקידושין. ובחופה היו אנשים רבים ורבנים חשובים שלא השגיחו בקידושין. אחר כמה שבועות נתברר שאחד העדים קרוב לכלה שני בשני בחד בעל. האם צריך לקדש שנית בעדים כשרים? האם אין זילות של הרבנים שהיו שם וכן זילות המשפחה?

ת' חת"ס – מדינא א"צ קידושין חדשים, ורק מהיות טוב אם יוכל לקדש בהסתר לפני שני עדים כשרים. **וטעמו** – **(א)**. אף שלא היו שני עדים כשרים, מ"מ כיון שיש ידיעה גמורה וברורה שזו נכנסה לחופה וברכו ברכות ויצאו מהחופה בחזקת שהיא נשואה, אנן סהדי שכולנו עדי מסירת הקידושין, שהרי לפי הריב"ש אף מי שלא הוזמן לעדות יכול להעיד.

(ב). מצד שהזמין עד קרוב יש לפקפק שמא ביטל כל העדות.

אולם לפי הב"ש לדעת הרא"ש הקידושין כשרים, שמה שהתבטלה העדות הוא רק לעניין שאין ב"ד יכול לפסוק על פיהם, אבל בשעת הקידושין לא נתבטלו עדותן, א"כ הוי קידושין כשרים (ע"פ שאר הכשרים).

(ג). ע"פ מ"ש אבני המילואים וקצה"ח – מה שהרי"ף והרמב"ם כתבו שבראיה לבד פוסל הקרוב כל העדות, ה"מ בעדות ממון ונפשות, אבל בקידושין שתחילת עשייתן צריכים עדים, דעת הבעלים אינו אלא על הכשרים ואין במינוי הרב את העד הקרוב לבטל רצון הבעלים. ולכן אף שהזמין הרב עד קרוב לאו כל כמניה להפסיד הקידושין.

ות' חו"י – חופה לפני קהל סגי בשמיעה לבד ואף שאף אחד לא ראה מעשה הקידושין.
מ"מ מה שהרב ייחד עד פסול או קרוב ביטלה כל העדות וצריך קידושין חדשים.

ואף שלדעת התו"ס והרא"ש – אין חשש, מ"מ הש"ך פסק כהרמב"ם שבראיה לבד עד הפסול פוסל כל העדות. ולכן מספק יש לקדש שנית.

ופת"ש – אם אין עד ראשון יודע שהשני קרוב אין לחשוש.

1. קידושין (מג.): לעניין אם שלח נעשה עד – אלא מעתה קידש אישה בפני שנים ולא אמר להם אתם עדיי, ה"נ דלא הוי קידושין?
משמע שא"צ לומר אתם עדיי.

פרש"י: ומ"ש בסנהדרין (כט.) צריך שיאמר "אתם עדיי!" ה"מ בהודאה, שפעמים מודה כדי לסלקו על פניו, ולכן צ"ל אתם עדיי להתחייב שהודה באמת.

א. כ"כ ריב"ש – אצ"ל "אתם עדיי", א"כ אף שהוזמנו שנים לעדות (שא"ל אתם עדיי) יכולים אחרים להעיד (לפי שא"צ הזמנה).

2. הרשב"א: שנים שעמדו אחר הגדר ושמעו שאמר ראובן ללאה: "התקדשי לי באתרוג זה", אבל לא ראו נתינה ממש, אפילו ראו אח"כ אתרוג בידה – אין כאן כלום. ואפילו היא מודה שלקחה לשם קידושין. שצריך עדות ראייה ממש.

א. אומדנות המוכיחות

מרדכי: כתב הרא"ם – כשאחד העדים לא ראה הנתינה ממש – אין לבטל הקידושין, שהרי ראה דבר המוכיח (שהיה בשעת החופה וראה שהחתן הולך לתת לה קידושין רק שלא ראה הנתינה ממש).

אומנם הרשב"א – אף שיש הרבה אומדנות המוכיחות אין כאן כלום, עד שיראו העדים הנתינה ממש.
כ"כ בת' מהר"ם ות' מימוני.

1. אפילו לא אמר אתם עדיי

ב"מ: אפילו לא כיוונו העדים מעצמם לעדות רק באו לראות – הוי עדים ומקודשת. וכנ"ד מת' הרשב"א.
ואף שת' פמ"א למד מהגמרא (כריתות יב:) והתו"ס – שאם לא כיוונו לעדות אינו כלום! מ"מ אין זה עיקר להלכה.

ואף תח"ס חלק על הפמ"א – וחילק אם באו זמן מועט אחר המעשה הוי עדים אף שלא כיוונו, אבל אם באו אח"כ אין מקבלים עדותם. וכן כוונת התו"ס.

מ"מ לכתחילה מראוי להזמין עדים לקידושין וגירושין – **וטעמו:**

ריטב"א (קידושין) – כיון שבין העומדים יש גם קרובים יש לחוש למורי שגם בקידושין אף שבאו רק לראות – פוסלים כל העדות.

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

הנתינה ממש

ט"ז: אפילו היא מודה שלקחתו לשם קידושין לא מהני.

3. שלא שמעה

ח"מ: משמע שאם מודה ששמעה וקבלה לשם קידושין – מהני אף שדרך החור א"א לראות אותה וגם היא לא ראתה העדים.

מ"מ אם טוענת שידעה שהיו שם עדים ושמעה קולם קודם קבלת הקידושין, וגם העדים ראו אותה קודם ובשעת קידושין שמעו קולה – מקודשת שדומה לעדי ייחוד.

כ"כ ב"ש – דווקא שידעה שיש שם עדים ואף שהעדים לא ראו אותה כיון שראו הנתינה ועכשיו הקידושין בידה – מהני, כמו בעדי ייחוד.

ול"ד לדין שבסמוך (2) דלא מהני כיון שלא ראו הנתינה. **והרמ"ט** – אף שמודה ששמעה אינה מקודשת ואף שהכירו אח"כ.

פת"ש – מ"מ קהילות יעקב ועוד אחרים חלקו כל הרמ"ט.

שלא היתה ידה

באה"ט: אם העדים לא מכירים את האישה:

מהריב"ל – אם האישה מכחשת הוי ספק מקודשת. ואם היא מודה הוי קידושין גמורים.

והרש"ד – אם מכחשת אינה מקודשת כלל.

והרמ"ט – אפילו אם מודה אינה מקודשת כיון שלא הכירוה. ואפילו הכירוה אח"כ יחזור ויקדש.

ובספר קהילות יעקב – חולק על הרמ"ט, כל שברור להם עניין הקידושין ושבא לידה אף שאין יודעים מי היא הוי קידושין גמורים.

והרדב"ז – אם הכירוה אח"כ מקודשת גמורה.

והרמ"ט: הכרה זו באישה סגי אפילו בעד אחד אפילו עבד ושפחה או קרוב.

שלא יהיו עדים מכחישים אותה

הג' מעשה ניסים: קשה אם כוונת הרמ"א שהעידו העדים שודאי שמעה, כגון ששמעו שאמרה "הן" – שאינה נאמנת במיגו, זה פשיטא, דהוי מיגו במקום עדים? אלא כוונתם הרמ"א שאם מוכחשת מעדים שוב לא נאמנת לומר שחקתי (עצי ארזים).

וספר ראש פינה – מפרש שכן קאי על טענת המיגו, שאם העדים מכחישים אותה שלא היתה שם רק היא לבדה,

ויב"א(ח/ג) – הקידושין לא תפסו כלל, ואפילו הלכה ונתקדשה לאחר ונולדו לה ילדים מהנשי – אינם ממזרים, כיון ש –

א. קי"ל עד פסול פוסל כל העדים.

ב. ת' חו"י – פסק שאפילו ייחד יחד העדים ונמצא אחד פסול תתקיים העדות בשאר הנוכחים בשעת קידושין.

ונעלם ממנו מ"ש בשו"ת מהרי"ו – שכל העדות בטלה ולא הוי קידושין כלל.

כ"כ ר"י בן הרא"ש וש"פ.

ג. אף שגם קצה"ח – החמיר שתתקיים העדות בשאר, וכ"ד התוס' מ"מ רוב הראשונים חולקים, והגאון הנצי"ב דחה דברי קצה"ח.

ד. יש להעמיד האישה על חזקת פנויה כשיש ספק בקידושין

ולכן: אין בניה מהשני ממזרים, לפי שקידושין ראשונים אינם קידושין כלל.

2. לראות הנתינה ממש (הרשב"א)

ב"ש: **והמרדכי** – אפילו לא ראו הנתינה ממש אין לבטל הקידושין אם ראו המוכיח, ויכול להעיד כאילו ראה גוף המעשה, וכמו דאמרינן "הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה", אע"פ שלא ראו הביאה ממש הוי כאילו ראו.

אבל הרשב"א – דווקא בביאה אמרינן כן משום שא"א לראות כמחול בשפופרת, ועוד אש הנעורת ואינה שורפה? אבל קידושין צריך לראות המעשה ממש.

לראות הנתינה ממש

ת' חו"י: דווקא בכה"ג של הרשב"א ששני עדים אחר הגדר ושמעו שקידשה באתרוג ולא ראו הנתינה כיון שיתכן שלא נתן בשעת אמירה, או שמא היא לקחה לבד וכיו"ב – יש לחשוש.

אבל החופה שקידשו בפני קהל ועדה נ"ל דסגי בשמיעה להיות עד אם היא יוצאת וטבעת קידושין בידה.

פת"ש – ולפ"ז י"ל שאין מחלוקת בין המרדכי והרשב"א (ולא כמו שכתב הב"ש שיש מחלוקת).

והמרדכי – מיירי שאין שום ספק, כגון שעמדו בחופה וראו הטבעת ביד המקדש ושמעו שקידשה רק שלא ראו הנתינה ממש, ומיד אח"כ ראו הטבעת בידה.

והרשב"א – מיירי שיש להסתפק שמא נתן לה מתנה (ולא לקידושין) וכיו"ב.

כ"כ ספר המקנה. וכ"ד הב"מ ותח"ס.

וכ"מ מהרשב"א שכתבו הרמ"א (3) – שקידש דרך החור.

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

ראש פינה – העדים מכחישים את המיגו, וטוענים שהיתה שם לבד ואין זו יד אחרת. ולכן לא נאמנת שלא שמעה, דהוי מיגו במקום עדים.

שוב אין לה מיגו שהיתה יד אחרת, דהוי מיגו במקום עדים.

כלומר: מה היא הכחשת העדים ומה טענתה? עצי ארזים – העדים מכחישים אותה שבודאי שמעה, ולכן אין לה טענת שחקת.

מב - ד2

- 1. הגה – מרדכי:** כל עדות שלא נחקר בבית דין, לא מקרי עדות לענין קידושין (כן משמע במדכי ריש אחד דיני ממונות). **א. ת' הרשב"א:** ולכן אפילו אמרו עדים חוץ לבית דין שנתקדשה - יכולים לחזור בהם בבית דין לומר: לא נתקדשה. וכן להפך.
- 2. רשב"א:** עדי קידושין אינם צריכים דרישה וחקירה, אם לא בדבר שנראה שיש בו רמאות.
- 3. מה"ר"ר:** מצאו כתוב בשטר: "פלוני קידש פלונית", ועדים חתומים בו - כל זמן שאין השטר מקוים, אין לחוש לקידושין.
- א. מהרי"ק:** ודלא כיש מי שמחמיר בדבר.

חתמו שלא מדעתה.

2. א"צ דרישה וחקירה

ב"ש: אף שלאסור אישה על בעלה בעיני דרישה וחקירה, שם הטעם משום עיגון, אף שאינו מרומה. (כ"כ באה"ט בשם נמ"י והרדב"ז).
ולכן גם בעדי קידושין אם האישה מכחישה צריך דרישה וחקירה דהוי דין מרומה (כ"כ באה"ט בשם רא"ם).

דרישה וחקירה

ת' נו"ב: דווקא שמעידים על קידושי פנויה, אבל אם מעידים על אישה שהיתה נשואה קודם שנתקדשה מחדש הוי דיני נפשות שצריך דרישה וחקירה, שלפי עדותן זינתה כשהיא א"א.

סיכום: באיזה מקרים צריך דרישה וחקירה בעדי קידושין?

(א. רשב"א) – כשנראה לדיין שהדין מרומה.

כ"פ הרמ"א כאן.

(ב. נמ"י) – אף לאסור אישה על בעלה צריך דרישה וחקירה משום עיגון או משום דין מרומה. כ"כ הב"ש.

(ג. נו"ב) – ואם מעידים על אישה נשואה שקודם נישואיה נתקדשה לאחר – ודאי צריך דרישה וחקירה, שכאן הוא דיני נפשות.

(ד. נמ"י) – אישה המכחשת שהיו קידושין צריך דרישה וחקירה.

2. יבמות (קכב): תניא – אין בודקים עדי נשים

בדרישה וחקירה - דברי ר"ע.

רבי טרפון אומר – בודקין.

וקמפלגי בד' חנינא דאמר רבי חנינא: דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנאמר "משפט אחד יהיה לכם", ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוי. ובמאי קמפלגי?

מר סבר - כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמי ומר סבר - כיון דקא שרינן אשת איש לעלמא כדיני נפשות דמי.

פרש"י: דרישה – בדיקות לכוון דבריו.

חקירה – באיזה יום ובאיזה שעה.

כדיני נפשות – שהבא על א"א בחנק.

רשב"א: הלכה כר"ע שא"צ דרישה וחקירה.

כ"ד הגאונים, רמב"ם והרמב"ן.

כ"כ הריב"ש.

לאפוקי ר"ת – שמצריך דרישה וחקירה כר"ט.

3. הגמ"ר: שטר שכתוב בו: "פלוני קידש פלונית",

ועדים חתומים בו - כל זמן שאין השטר מקוים, אין לחוש לקידושין.

ביאור הגר"א – כמ"ש ביבמות(לא): מפיהם ולא מפי כתבם, וס"ל כהרמב"ם שכל שאינו מקוים אינו כלום.

והרבה חולקים – הרי קיום שטרות דרבנן (ולכן חוששים אף בשטר שאינו מקוים).

אבל הרשב"א – ס"ל שאף במקוים אינו כלום, שמא

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

3.

מצאו כתוב בשטר

ב"ש: אם שניהם מודים, ודאי מקודשת (אף בלא קיום), וכאן מיירי שאחד מכחיש השטר. וס"ל להגמ"ר שצריך קיום מדאורייתא, ולכן בלא קיום אינו כלום. **ומהרי"ק** – חולק על הגמ"ר אף שאחד מכחיש א"צ קיום מהתורה (ומקודשת). כ"פ הש"ך. **והרשב"א** – ס"ל שאף במקום יש לחוש שכתבו העדים שטר שלא מדעתה, ואז הוי כפנקס ולא כשטר, דאנן סהדי שאין העדים בקיאים שצריך לכתוב מדעתה. **והב"י** מקשה על הרשב"א – אף שדינו כפנקס עדיין יש חשש שיבואו אח"כ העדים עצמם לב"ד ויעידו שנתקדשה?

ואף לרשב"א: אם נכתב בשטר "שנכתב מדעתם" – לכו"ע מקבלים עדותם כמו שאר שטרות, דקי"ל הוי כמי שנחקרה עדותם בב"ד.

כ"ד הח"מ.

ובת' הרשב"ז: בא לפני מעשה כנ"ל והשבתי:

לפי הרשב"א – מקרי מפי כתבם שאינו כלום, כיון שהעדים לא העידו בפנינו, וכיון שאין העדים בקיאים כתבו שלא מדעתם.

ולכן אם הסופרים הם סופרי העיר הבקאים – מקודשת, ואפילו היא מכחישה הקידושין.

ואם אינם סופרי העיר – אין חשש, אא"כ נכתב בשטר "שנתקדשה בפנינו מדעתה ואמרו לנו כתבו" שאז מקודשת, ואם מכחישה יתקיים בחותמיו.

סיכום: עדות בשטר שנתקדשה פלונית

מהרי"ק – חוששים לקידושין, אף שאמר אח"כ המקדש שהוא שקר, העדים אומרים שאינו כתב ידם. דס"ל שאף שאחד טוען מזויף (האישה) א"צ קיום מהתורה.

הגמ"ר – בשטר מקוים מקודשת, שאם אחד טוען מזויף צריך קיום מדאורייתא.

כ"פ הרמ"א כהגמ"ר ולא כיש מחמירים לפסוק כמהרי"ק.

מ"מ הש"ך פסק כמהרי"ק.

הגמ"ר (רבנו שמחה) – אף בשטר מקוים אינו כלום, ששטר מועיל רק בממונות ולא בעדות קידושין.

הרשב"א – אין לחשוש, שכל שטר שלא נעשה מרצון המתחייב אינו כלום והוי מפי כתבם, אא"כ יבוא העדים עצמם ויעידו.

אין לחשוש לקידושין

ב"ש: הוציא קול שקידש אישה ואומר שיש לו עדים שיצאו מהעיר ולא הרחקו – עכ"ז אין לחשוש אפילו פירש שמות העדים.

ואפילו היא רק משודכת מותר לה להינשא ואין לחשוש, שכל קול שאינו מוחזק אין לחשוש (כמ"ש בת' הרמ"א).

מיהו למעשה מסור הדבר לחקירת הדיינים.

ת' שב יעקב – ת' הרמ"א נסמכה על ת' הריב"ש שכתב: אין חילוק בין ייחד עדים לאמור פלוני ופלוני, ובין לא ייחד עדים, בין שאמר שהלכו למקום רחוק או קרוב – לעולם אין חוששים שלא תינשא וא"צ להמתין לעדים.

משמע דווקא כשהגיע זמנה להינשא (שיש לה שידוך). שאל"כ לא תפסיד כלום בהמתנה זו וצריכים לברר פי העדים.

ת' הרשב"א: אפילו הוציא שטר חתום ונתקיימו החתימות ע"י עדים אחרים, אם באו העדים החתומים בשטר ואמרו שאמר להם לזייף אותו – נשאת האישה בחזקת היתר והשטר פסול.

מב - ה1

1. המקדש בפסולי עדות דאורייתא - אינן קידושין. א. אבל

בפסולי עדות דרבנן, או בעדים שהם ספק פסולי תורה, אם רוצה לכווס חוזר ומקדש בעדים כשרים.

ואם לא רצה לכווס - צריכה גט מספק. ואפילו כפרה האישה ואמרה: לא קידשתני, כופין אותו ליתן גט.

ב. וכן דין כל קדושי ספק, אם רצה לכווס חוזר ומקדש ודאי, ואם לא רצה לכווס צריכה גט ממנו מספק.

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

2. ה"ה: ואם עמד אחר וקידשה - הרי זו מקודשת לשני מספק, וצריכה גט משניהם, או מגרש ראשון ונושא שני, אבל לגרש שני ולכנוס ראשון, לא (שמא יאמרו מחזיר גרושתו לאחר שנישאת לשני).

1. סנהדרין(כו): אר"נ - החשוד על העריות

כשר לעדות (שרק רשע דחמס פסול לעדות, דכתיב: "אל תשת עד חמס").

אר"ר ששת - עני מרי (עניי אדוני) ארבעים בכתפיה (יש לו חיוב 40 מלקות) וכשר?

אמר רבא - ומודה רב נחמן לענין עדות אישה שהוא פסול.

אמר רבינא ואיתימא רב פפא - לא אמרן אלא לאפוקה (לגרשין) אבל לעיולה (לקידושין) לית לן בה. פשיטא? מהו דתימא הא עדיפא ליה דכתיב "מים גנובים ימתקו" - קא משמע לן דכמה דקיימא הכי שכיחא ליה.

✓ כן גרסת הרי"ף רא"ש והרמב"ם (שלא כגרסה שלנו) - שבין לקידושין בין לגירושין פסולים העדים.

לאפוקי העיטור שגורס - ל"א אלא לאפוקא אבל לעיולא לית לן בה (וכשרים).

א. העיטור: המקדש בפני פסולי דרבנן או ספק דאורייתא:

י"א - שאין לחשוש כלל, אף ששניהם מודים שנתקדשו.

✓ והרמב"ם - הוי ספק, ואם רצה לכנוס חוזר ומקדש. כ"ד ר' אחא ורב האי.

ב. רמב"ם: וכן הדין בכל קידושי ספק אם רצה לכנוס חוזר ומקדש.

1. פסול עדות מהתורה

ח"מ: פסולי קורבה -

רמב"ם - קורבה מצד האב פסולים מהתורה, אבל קרובים מצד האם או מצד אישות פסולים רק מדרבנן.

אבל הרמב"ן - כל הנלמדים מהדרש פסולים מהתורה, אפילו מצד האם.

כ"כ הרשב"א.

כ"כ הרי"ב בן הרא"ש - אף קרובי אישות פסולים מהתורה.

ב"ש: ואף בשעת הרמב"ם נחלקו הפוסקים - לפי הב"י - פסולים מדרבנן.

אבל לפי הרשב"ץ - גם לרמב"ם פסולים מהתורה, אלא שלא נכללים בתרי"ג מצוות, ולכן אם קידש בפניהם אין לחשוש.

א. פסולי עדות

ת' רע"א: עדי שהעידו שעדי הקידושין מגלחים זקנם בתער - עכ"ז אין להתיר האישה בלא גט, וטעמו -

(א). אין עדות ברורה שהתגלחו ע"י ישראל, וגלחו במקום האיסור ממש.

(ב). כיון שאיסור השחתה בתער לא נתפשט בעוונותינו, ואצל הרבה לא נחשב להם הדבר לאיסור כ"כ. וכמ"ש בחו"מ(לט/כ"ד): ראו שקשרו העדים בשבת - תולים שלא ידעו שהוא מלאכה.

פסולי עדות

ת' פני אריה: בתולה שנתקדשה בפני עדים רקים ופוחזים, ואח"כ באו עדים והעידו לפני הרב שהעדי הקידושין פסולים מהתורה שעוברים בכל יום איסורי נשג"ז (נידה, שפחה, גויה וזונה) ואוכלים טרפות, האם יש לחוש לביטול הקידושין?

תשובה: אין בעדות זו לפסול עדי הקידושין -

(א). כיון שעדות הכשרים נתקבלה רק בפני אחד (הרב), ולא נתקבלה בפני ג' מומחים אינו כלום.

(ב). כיון שלא נתקבלה בפני עדי הקידושין - לא כלום הוא.

(ג). ואין לומר שנבטל עדי הקידושין אף בלא עדות עדים הכשרים, כיון שהם חשודים לכל. דליתא -

כיון שאינן חשודים להעיד שקר בשביל ממון רק על שאר עבירות.

ועוד אף על איסור נשג"ז אין עדות ברורה אלא חשד ולא נפסלו רק מדרבנן,

ולכן חוששים מספק לקידושין.

ת' קהלת יעקב: כהן שקידש גרושה והעדים ידעו מזה ואחד העדים היה סרסור ומסייע בדבר, ואם יש לפסול הקידושין מטעם שהעדים פסולים שעברו על "אל תשת ידך עד רשע".

תשובה: הדבר פשוט דהוי קידושין -

ומה שלא מיחו לא נפסלו בשביל זה לעדות, והלאו "אל תשת ידך עם רשע" מיירי ברשע של חמס, רק שעברו על

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

- כנה"ג: הבועל ארמית פסול מהתורה.
- רשד"ם: השותה סתם יינם ואוכל גבינות עכו"ם פסול מדרבנן.

חוזר ומקדש

ב"ש: אבל אינו חוזר ומברך.

כופין אותו ליתן גט

ח"מ: כן גרסת הטור – כופין אותו.

אבל הרמב"ם כתב – כופין אותה ליקח גט, והוא פשוט שהרי היא אסורה להינשא בלא גט שהרי מדאורייתא מקודשת היא. אבל לכופו אותו לתת גט לא כופין אם הוא רוצה לקדש שנית.

והב"ח מפרש – כופין אותה שלא תינשא בלא גט.

והב"ש – והכ"מ כתב: שעיקר כגירת הטור, שכופין אותו, כי לא שייך כפיה אצלה, שהרי ממילא לא יכול להינשא בלא גט.

והטעם שכופים אותו דהוי כאומר קידשתך והיא אומרת לא קידשתני, שכופין אותו לתת גט (כמ"ש בהרמ"א מח/ו).

מיהו אם רוצה לקדש מחדש אין כופין אותו, רק כשלא רוצה לקדשה כופין אותו לתת גט.

2. עמד אחר וקידשה

ב"ש: משמע – דווקא בספק קידושין תופסים קידושי אחר, אבל בפסול דרבנן אין קידושי אחר תופסים שהרי מהתורה מקודשת.

מיהו הב"י בשם מ"כ – אפילו בפסולי דרבנן תופסים קידושי אחר.

ואפילו גם האחר קידש בפני פסולי דרבנן תופסים קידושי האחר [והקשה] אבני מילואים – הרי ממ"נ א"צ גט מהשני: שאם קידושי ראשון תפסו אין קידושי שני כלום. ואם קידושי ראשון לא תפסו אף קידושי שני לא תפסו?.

אבל לגרש שני ולכנוס ראשון לא

באר הגולה: פירש ה"ה – שמא יאמרו החזיר גרושתו מהאירוסין אחר שהתארסה לשני.

"הוכח תוכיח" ולא נקראים בשביל רשעים לפוסלם לעדות.

ופת"ש – לענ"ד אין ממש בשאלה, שהרי לפי רבא (קידושי עה.) אף הכהן אינו לוקה (כל שלא בעל), וכ"ש שהעדים לא עברו על לאו ולא נפסלו.

פסולי עדות דאורייתא

באה"ט: פרטי דינים בפסולי עדות –

- המקדש את הקטנה שהכסף לאביה והעדים קרובים לאבא ולא לבת – אין חוששים לקידושין (הרב אדרבי ורשד"ם).
- והוסיף הרש"ך – אף שבשעת קבלת העדות מת כבר האב אין לחשוש לקידושין.
- כנה"ג: אבל קידש גדולה בעדים קרובים לאב ולא לבת – מקודשת.
- אך יש להסתפק: קידש את הקטנה והעדים קרובים לבת ולא לאב, האם כיון שכסף הקידושין לאב והעדים רחוקים לאב מקודשת א"ד כיון שהם קרובים לבת אין כאן קידושין, א"ד הוי ספק?
- מהרי הלוי: גויים פסולים לעדות מדאורייתא לכו"ע.
- מהריב"ל: עדים שקיבלו שוחד להעיד שקר פסולים מהתורה.
- ריב"ש: עדי קידושין כשרים שאח"כ נפסלו הרי הם פסולים להעיד על הקידושין כיון שעכשיו הם פסולים.
- הג' מעשה ניסים – ולכם אם אחרים מעידים שהיו קידושין בפני אלו שנפסלו אח"כ – הוי קידושין.
- מהרי"ו: מקדש שייחד עדים פסולים, אף שנתקדשה בפני רבים – לא תתקיים העדות בשאר.
- אבל מהריב"ל – אין להתיר אישה לשוק.
- הר"ן: הנוטל שכר להעיד פסול מדרבנן:
- ת' הרדב"ז – ודוקא שיודע עדות ולא מוכן להעיד רק בשכר (כיון שמחויב להעיד ואינו מעיד אלא בשכר נפסל).
- אבל מי שאינו יודע עדות, רק שמזמינים אותו לראות עדות כדי להעיד – מותר ליטול שכר.
- מהריב"ל – ואם נטל שכר יותר מכפי דרכו יתכן שנפסל מהתורה.

מב - ח2

1. **הגה:** החשוד על העריות, אע"פ שאין עדים שבא על הערווה, רק

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

שחשוד בעלמא (תוספות והרא"ש) – פסול לעדות אישה, בין לענין קידושין בין לענין גירושין (הרמב"ם).

2. המקדש לפני פסולי עדות דאורייתא מכח רשעתו, כגון לפני אנוסים או שאר רשעים:

א. **י"א** - שחיישין לקידושין, דלמא חזרו בתשובה (ר"י מין ס' י"א, ו"כ בא"ח בשם רש"י).

ב. **ויש מקילין** (ב"י ומהר"ם פאדוואה ס' ל"ז).

ג. מיהו אלו האנוסים שהוצרכו להמיר מכח יראה, וא"א להם למלט על נפשם, ובצנעה מקיימים המצוות - הם כשרים לעדות (ריב"ש ס' י"א).

3. **י"א** הא דאמרינן המקדש בפסולי עדות דרבנן חוששין לקידושין, היינו בקידושי דאורייתא, אבל בקידושי דרבנן ועדים פסולים מדרבנן (כגון שקידש קטנה שלא בפני אביה שחוששים מדרבנן) - אין חוששין לקידושין כלל (בית יוסף בשם הרשב"ץ בתשובה).

1. החשוד על העריות

ח"מ: החשוד על העריות, שמתייחד עמהם, פסול מדרבנן.

אבל הבא על העריות ממש פסול מהתורה (כרב ששת). מיהו לקצת פוסקים שפסקו כר"נ אף הבא על העריות כיון שיצרו תוקפו כשר לעדות ורק לעדות אישה פסול מדרבנן.

כ"כ הב"ש – ואם מחבק ומנשק לערווה בחייבי כריתות ומיתות ב"ד – פסול מהתורה.

בין לעניין קידושין או גירושין

ח"מ: משמע – דווקא לעדות קידושין או גירושין, אבל לעדו אישה שמת בעלה כשרים. מיהו רש"י פירש - לאפוקה לומר שבעלה מת (שאינו נאמן).

בין לעניין קידושין

ב"ש: ואף שאוסר אותה על כל העולם (א"כ למה נחשוש!) עכ"ז הוא פסול משום "מים גנובים יומתקו". **ב"מ** – אף שהוא יודע שהיא פנויה "מים גנובים יומתקו" שצריך לעשות מעשיו בצנעה שהרי בפני העולם מוחזקת לנשואה, וזה הוא שמתוק לו. **ב"ש** – מ"מ בסוף נדרים (צא:) אמרינן ל"א "מים גנובים יומתקו". ויש ליישב בדוחק.

המקדש בפני גזלנים

שליטי גיבורים: אפילו פסול מדאורייתא אינו פסול אלא לדבר שהוא חשוד בו, ולכן המקדש בפני גזלנים חוששים לקידושין (שהרי אינן חשודים על העריות). **והב"ש** – לא משמע כן מהפוסקים (ואין לחשוש כלל).

2. כגון לפני אנוסים

ח"מ: אף שתחילתן באונס סופן הוא לרצון, שהרי יכלו לברוח ולא ברחו.

1. סנהדרין(כו:): אר"נ – החשוד על העריות

כשר לעדות (שרק רשע דחמס פסול לעדות, דכתיב: "אל תשת עד חמס").

א"ר ששת – עני מרי (ענני אדוני) ארבעים בכתפיה (יש לו חיוב 40 מלקות) וכשר?

אמר רבא – ומודה רב נחמן לענין עדות אישה שהוא פסול.

אמר רבינא ואיתימא רב פפא – לא אמרן אלא לאפוקה (לגרשין) אבל לעילוה (לקידושין) לית לן בה. פשיטא? מהו דתימא הא עדיפא ליה דכתיב "מים גנובים ימתקו" – קא משמע לן דכמה דקיימא הכי שכיחא ליה.

חשוד על העריות

פר"ת – שבא על הערווה. כ"מ מרש"י והרי"ף.

✓ אבל התו"ס והרא"ש – חשוד בעלמא בלא עדים.

2. קידש בפני אנוסים

א. **מהרי"ק** – מעשה שהיה בפני רש"י שאנוס קידש בפני אנוסים, ואח"כ חזרו העדים בתשובה – קידושין קידושין להצריכה גט, שאע"פ שחטא ישראל הוא, ועוד שמא הרהרו תשובה בליבם. כ"כ או"ח ומהר"י מין.

ב. **והב"י** – ודברים תמוהים הם (שאין לחשוש). כ"כ מהר"ם פדואה – אין לחשוש לקידושין.

וכ"ה בת' בר ששת.

ואף לרש"י דווקא שעדים חזרו אח"כ בתשובה אז חיישין שכבר מתחילה הרהרו בתשובה, הלא"ה לא חיישין.

ג. **והריב"ש כתב** – אם יכלו למלט נפשם ולא עשו כן – פסולים. אבל לא יכלו למלט נפשם ושומרים המצוות בצנעה ורק שעוברים בפרהסיה – כשרים הם.

הלכות קידושין

סימן מב: אין מקדשים אלא לרצון האישה ובפני שני עדים.

ת' רע"א: המקדש בקידושי כסף לפני עדים הקרובים מצד האם – אין לחוש:
(א). יש פוסקים (ה"ה כ"מ) - דס"ל שקידושי כסף דרבנן, שכל הנלמד בגזרה שוה (קיחה קיחה) הוי רק דרבנן. וכ"ד הרמב"ם.
ויש הסוברים – דהוי דאורייתא רק שלא מנאם הרמב"ם בתרי"ג מצוות. כ"פ הש"ך.
(ב). קרובים מצד האם פסולים מדרבנן לדעת הרמב"ם (לאפוקי רמב"ן דס"ל שפסולים מהתורה).

להלכה:

- אם הם קרובים מצד האב – פסולים מהתורה ואין כאן מקום לחשש כלל.
- ואם קרובים מצד האם פסול מדרבנן. ולכן אם היה בקידושי כסף שגם הוא דרבנן א"צ גט (כמ"ש הרמ"א).
- אבל למ"ד קידושי כסף דאורייתא אף שהעדים פסולים מדרבנן – יש לחוש להצריכה גט.

וי"ל שאין כאן מחלוקת וכמו שחילק מהר"ם פדואה:
כשאין נראה בהם סמני טהרה, שאף לבסוף לא חזרו בתשובה – פסולים.
אבל אם לבסוף חזרו בתשובה אמרינן שמא הרהרו בלבם כבר בשעת עדות וכשרים הם.
כ"כ ב"ש – ול"ד למקדש על תנאי שהוא צדיק גמור אף שאינו צדיק חוששים שמא הרהר תשובה (אף שבסופו לא חזר בתשובה)! דשם יש רגלים שהרהר שהרי התנה בפירוש.

דילמא חזרו בתשובה

הג' מעשה ניסים: יש לעיין הרי האיש והאישה אין יודעים שחזרו בתשובה, א"כ הוי כמקדש בלא עדים ומה בכך שהרהרו בתשובה?

3. אבל בקידושי דרבנן

ח"מ: כגון שקידש בת קטנה שלא בפני אביה בפני עדים פסולים מדרבנן – אין כאן חשש כל שלא נתרצה הבא בפירוש (ת' הרשב"ץ).
כ"כ ב"ש.

סימן סט: במה מתחייב האדם לאשתו ובניו.

ובו ז' סעיפים (כתובות: כג, מ, מו, מז, נא, נב, נד, נח, סה)

סט - א

1. ראה"ט: כשנושא אדם אשה מתחייב לה בעשרה דברים, וזכה בה בד' דברים, אפילו לא נכתבו.

סט - ב

אלו הן העשרה דברים: מזונותיה, וכסותה, ועונתה, ועיקר כתובתה, ורפואתה, ולפדותה אם נשבית, וקבורתה, ולהיות ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה, ולהיות בנותיו ניזונות אחר מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשים כתובתה יותר על חלקם בירושה שעם אחיהם.

עיקר כתובה:

כתובות(נא.): משנה - לא כתב לה כתובה, בתולה גובה 200 אלמנה גובה מנה, מפני שהוא תנאי ב"ד.

כתובת בנין דכרין, בנות, אשתו אחר מותו.

כתובות(נב.): משנה - לא כתב לה "בנין דכרין דיהוו ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקהון דעם אחוהון" - חייב שהוא תנאי ב"ד. "בנין נוקבן דיהוו ליכי מינאי יהווין יתבן בביתי ומיתזנן מנכסי עד דתלקחון לגוברין" - חייב שהוא תנאי בית דין. "את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי" - חייב שהוא תנאי בית דין.

אלן הן עשרה דברים

ח"מ: אינם כולם באישה אחת שהרי - אם מת הוא בחייה - אין קבורתה (שהרי היורשים קוברים אותה - פט"ד), ואין כתובת בנין דכרין (קיא"א). ואם מתה היא החייה - אין חיוב כתובה, ולא שייך ניזונת בביתו על ימי אלמנותה.

כתובות(מו.): משנה... נשאת יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה וחייב במזונותיה ובפרקונה וקבורתה.

גמ'(מז.): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע" - תניא: שארה - אלו מזונות. כסותה - כמשמעו. עונתה - זו עונה האמורה בתורה. ר"א אומר: שארה - זו עונתה, כסותה - כמשמעו, עונתה - אלו מזונות. ראב"י אומר: שארה וכסותה - לפי שארה תן לה כסותה (בגדי קיץ ובגדי חורף).

נמצא: שחיוב מזונות - לפי ת"ק ור"א - דאורייתא. ולפי ראב"י - מדרבנן.

להלכה: מזונות, כסות ועונה

רמב"ם - מזונות, כסות ועונה מהתורה. כ"נ מרש"י ואונקלוס, ה"ה(רשב"א) והטור. רמב"ן - מזונות וכסות דרבנן. עונה מהתורה. כ"ד הר"ן שכתב - כל שאינה ניזונת אין לה כסות. הרא"ש - מזונות דרבנן אבל עונה וכסות מהתורה.

סט - ג

1. אלו הם הארבע: מעשה ידיה, ומציאתה, ופירותיה, א. וירושתה.

א. שם(סה): משנה – מציאת אישה ומעשה ידיה לבעלה. ירושתה – הבעל אוכל פירות בחייה.

1. שם(מ): משנה – האב זכאי בביתו (וכן הבעל באשתו) במציאתה ובמעשה ידיה. ויתר עליו הבעל – שאוכל פירותיה בחייה.

סט - ד

להיפטר מחיובים אחר הנישואין

1. מעשה ידיה כנגד מזונותיה. לפיכך אם אמרה: 'איני ניזונת

ואיני עושה' – שומעין לה. א. הגה: וע"ל סימן פ/טו-הגה.

2. י"א דכל אשה האומרת: 'איני ניזונת ואיני עושה' – נתבטלה התקנה, ואינה יכולה לחזור בה ולומר: 'אני ניזונת ואני עושה' (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם הרמ"ה). א. ויש חולקים (רי"ו נכ"ג).

3. וכל שאינה ניזונת, אין לה כסות, שהוא בכלל המזונות (שם בהר"ן).

4. אבל הבעל שאמר: איני זנך ואיני נוטל מעשה ידיך, אין שומעין לו.

א. (אבל יוכל לומר: 'צאי מעשה ידיך במזונותיך, ומה שאינו מספיק אשלים לך') (הר"ן).

3. אישה שאינה ניזונת ואינה עושה

מה דין כסותה?

הרמב"ן והר"ן – פטור מכסותה, שמה שחייב בכסותה מתקנת חז"ל, א"כ הוא כנגד מעשה ידיה וכשאין מעשה ידיה אין לה כסות. כ"פ הרמ"א.
הרא"ש וה"ה – חייב בכסותה, כיון שחייב כסות ועונה דאורייתא, נמצא שלא קשור לתקנת מעשה ידיה ולכן חייב.

1. איני ניזונת – שומעים לה

מאיזה מלאכות הבית פטורה?

▪ **רשב"א וה"ה(מפרשים)** – פטורה מכל המלאכות שמרויחה, אבל חייבת במלאכות צרכי הבית (בישול אפיה וכו'). כ"פ הרמ"א (פ"ט).
▪ **תו"ס והרא"ש** – פטורה מכל המלאכות (אף בצרכי הבית) שאל"כ מתי תעשה לעצמה, אבל חייבת במזיגת הכוס וכו'.

2. א. ויש חולקין (רי"ו)

ב"ש: דס"ל כיון שמזונות עיקר, בדין שתהיה ידה על עליונה, שהרי יש לה חוק קצוב כל שבוע, מש"ה הברירה בידה לומר השבוע 'איני ניזונת ואיני עושה' ובשבוע הבא לחזור בה.

נמצא שמחלוקתם תלויה אם כסות הוא גם תחת מעשה ידיה:

1. שם(נח): אר"ה א"ר – יכולה אישה לומר

לבעלה איני ניזונת ואינו עושה.

קסבר כי תיקנו רבנן מזוני עיקר ומעשה ידיה משום איבה, וכי אמרה איני ניזונת ואיני עושה הרשות בידה.

א. כתבו המפרשים: ה"ד להפקיע עצמה בטווייה בצמר שאינה לצורך הבית, אבל טוחנת ואופה ומבשלת ועושה כל צרכי הבית כמו שהיתה ניזונת. כ"ד הרשב"א וה"ה. וכ"פ הרמ"א (פ"ט).

פרש"י: איני ניזונת – משלך. ואיני עושה – לך כלום אלא לעצמי.

מזוני עיקר – תחילת התקנה לטובתה שפעמים לא מספיק לה מעשה ידיה למזונותיה, ולכן תיקנו תחילה שהבעל יזון אשתו, ואח"כ תקנו לו מעשה ידיה משום איבה. וכיון שעיקר התקנה לטובתה כי אמרה שלא נוח לה בתקנה שומעים לה.

4. הטור: אבל הבעל שאמר: איני זנך ואיני נוטל מעשה ידיך – אין שומעין לו.

א. והר"ן – אבל יוכל לומר: 'צאי מעשה ידיך במזונותיך, ומה שאינו מספיק אשלים לך'.

2. הר"ן(הרא"ה): כל שאמרה איני ניזונת ואיני עושה נתבטלה ההתקנה ושוב אינה יכול לומר 'אני ניזונת ואני עושה'. שאל"כ כשלא תמצא מלאכה תרצה להיות ניזונת, וכשתמצא מלאכה תאמר 'איני ניזונת ואיני עושה', ולקתה מידת הדין.

א. ורי"ו(מפרשים) – יכולה לחזור כל זמן שתתעצב.

4 א. יכול לומר (הר"ן)

ב"ש: משמע מהר"ן והרמ"א שיכול לומר לה בע"כ.
אבל מהרמב"ם משמע – שאין יכול בע"כ.
כ"פ באה"ט.

לר"ן – שכסות גם תחת מעשה ידיה, וכסות אינו קצוב לכל שבוע.

ור"ן – ס"ל כהרא"ש שכסות אינו תחת מעשה ידיה, לכן יכולה בכל שבוע לשנות.

סט - ה

1. אם היא אומרת: 'איני נותנת לך פירות ואיני חפצה שתפדני

אם אשבה' - אין שומעין לה, כדי שלא תתערב בין העובדי כוכבים.

א. (וכן בירושה וקבורה, אין אחד מהם יכול לומר: איני קובר ואיני יורש, אלא קובר ויורש) (ר"ן).

כ"ד התוס', רמב"ן רשב"א והטור.

1. כדי שלא תתערב בין הגויים

ח"מ: הר"ן הביא טעם נוסף - שגם לו יש תועלת בפדיון כדי שתהיה לו אישה לשמשו.

א. **אלא קובר ויורש**

ח"מ: גם כאן הטעם שהתקנה לטובת שניהם, ולכן אין אחד יכול לומר 'איני רוצה בתקנת חכמים'.

0. **שם(מז):** תקנו מזונותיה - תחת מעשי ידיה,

ופרקונה - תחת פירות, וקבורתה - תחת כתובתה (הנדוניה שהכניסה לו).

אמר אביי: תקנו את המצוי (מזונות) למצוי (מעשה ידיה), ואת שאינו מצוי (שבוייה) לשאינו מצוי (מעשה ידיה).

1. **ה"ה:** ודע שפרקונה א. וקבורתה אין הבעל

יכול להינצל מחיובם, אפילו יניח לה פירותיה וכתובתה, אפילו תאמר איני ניפדת ואיני נקברת מנכסיו.

להיפטר מחיובים בעודה ארוסה

סט - ו

1. התנה הבעל שלא יתחייב באחד מהדברים שהוא חייב בהם, או

שהתנית האשה שלא יזכה הבעל באחד מהדברים שהוא זוכה בהם - התנאי קיים, חוץ מג' דברים שאין התנאי מועיל בהם, ואלו הם: א. עונתה, ב. ועיקר כתובתה, ג. וירושתה.

כ"פ הרמב"ם והמחבר – שהלכה כר"מ, אף שכתובה דרבנן עשו חז"ל חיזוק לדבריהם כשל תורה, ותנאו בטל ויש לה כתובה.

והר"ן וה"ה – תנאו קיים, דר"מ ס"ל שכתובה דאורייתא, אבל אגן קי"ל כתובה דרבנן ולכן תנאו קיים. ואף שלרבי יהודה עשו חיזוק לגבריהם כשל תורה מ"מ רבי יוסי חולק.

ב"י: אף שתנאו בטל, מ"מ אם אינו רוצה לקיימה תנאו קיים. כ"כ רמב"ן[רמב"ם].

ג. **שם(פג):** **משנה** – הכותב לאשתו 'דין ודברים אין לי בנכסייך ובפרותיהן...' - ה"ז לא אוכל פירות בחייה אבל אם מתה יורשה.

1. **כתובות(נו):** **תניא** – האומר לאישה הרי את

מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה – ה"ז מקודשת ותנאו בטל – דר"מ.

רבי יהודה אומר – בדבר שממון תנאו קיים.

ב"י: וקי"ל כרבי יהודה שבשאר וכסות תנאו קיים, וכ"ש בשאר דברים שהם מדבריהם.

א. **פרש"י:** בדבר שבממון – שאר כסות, אבל בעונה תנאו בטל.

ב. **שם(נד):** **רמ"א** – כל הפוחת לכתולה ממאתיים ולאלמנה ממנה – ה"ז בעילת זנות.

שם(נו): אפילו רק התנה כן, אף שמעיקר הדין תנאו בטל ויש לה 200 בעילתו בעילת זנות, כיון דלא סמכה דעתה (וחושבת שלא תקבל 200).

1. התנאי קיים

קשה: הרי בסעיף הקודם (ה) כתב שאין אפשר לבטל התנאי של הפדיון (שמא תתערב בין הגויים), וכאן פסק שאם התנה מהני? **וי"ל** – שכאן מיירי בעודה ארוסה ולכן תנאו מהני (אף לפדיונה), ובסעיף הקודם מיירי אחר שנשאה. אבל קשה: בסעיף ז' כתב שלהסתלק מירושא מהני רק בעודה ארוסה. משמע ששאר תנאים (אף פדיונה) מהני אף אחר נישואים?

א. עונתה

ת"מ: מפני שמתנה עמ"ש בתורה בדבר שאינו ממון (שלפי הרמב"ם עונתה דאורייתא).

סט - ז

1. זה שאמרנו שאין תנאי מועיל להסתלק מירושא, היינו במתנה עמה אחר שנשאה או קודם שאירסה, אבל במתנה עמה בעודה ארוסה, מהני.

2. (וע"ל סימן צ"ב/ז).

3. אמרו רז"ל: אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה) (הגמ"י בשם תנא דבי אליהו).

קיים.

להלכה:

✓הרי"ף – אין הלכה כרשב"ג, ואף בירושא אם התנה בעודה ארוסה שלא ירשנה – תנאו קיים. וכ"ה בירושלמי. כ"פ הרמב"ן, וכ"ד הר"ן והרשב"א.

✓כ"פ הרמב"ם – התנה עמה שלא ירשנה ה"ז לא ירשנה, אבל אוכל פירות בחייה.

בד"א שהתנה קודם שתינשא לו, שהרי נחלה הבאה לאדם שלא ממשפחות (אביו) תנאו קיים.

אבל התנה עמה אחר שנישאת לו תנאו בטל וירשנה, אבל פירות אינו אוכל.

והרא"ש – הלכה כרשב"ג.

כ"פ בה"ג – וכ"ה בירושלמי (ולא כמ"ש הרי"ף).

והרמב"ן: אין ראייה מהירושלמי, שהירושלמי מיירי לאחר נישואין אבל בעודה ארוסה מהני תנאי.

סיכום: התנה שלא ירשנה

✓הרי"ף – אין הלכה כרשב"ג אלא בנשואה או לפני שהתארסה, אבל בעודה ארוסה תנאו קיים ולא ירשנה.

כ"פ רמב"ן, רשב"א, רמב"ם והר"ן.

הרא"ש(ר"ת ור"י) – הלכה כרשב"ג, שתנאו בטל

1. **שם(פג.): משנה** – כתב לה 'דין ודברים אין לי בנכסייך ובפרותיהן בחייך ובמותך' – אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה – אינו יורשה.

רשב"ג אומר – אם מתה ירשנה, מפני שמתנה עמ"ש בתורה.

גמ: אינו יורשה – והתניא: האומר לחברו 'דין ודברים...' לא אמר כלום?

אמרי דבי רבי ינאי – המשנה מיירי שכותב לה בעודה ארוסה, וכדבר כהנא: נחלה הבאה לאדם ממקום אחר (ולא ירושת אבותיו) מתנה עליה שלא ירשנה.

פרש"י: בעודה ארוסה – מי שקרקע שלו ברור שלא יכול ליתנו לחברו אלא בלשון מתנה, אלא שהמשנה מיירי שעדיין לא זכה בנכסים (שהיא ארוסה) אז יכול להתנות שלא יזכה בהם לכשישאנה וא"צ לשון מתנה.

והסביר הר"ן – אחר הנישואין הוי כירושא האב שראוי ליורשה בכל שעה ואינו יכול להסתלק אלא במכר ומתנה.

וגם לפני האירוסין לא יכול להסתלק כיון שאין לו שייכות כלל בנכסים, ולכן רק בעודה ארוסה שיש לו שייכות קצת יכול לסלק עצמו.

גמ: **אמר רב** – הלכה כרשב"ג שבירושא אין תנאו

וירשנה.

כ"פ בה"ג ל [ירושלמי].

שוע(צב/ז): התנה עמה שלא יירשנה - הרי זה לא יירשנה, אבל אוכל פירות בחייה... בד"א, שהתנה עמה קודם שתינשא, בעודה ארוסה, או בכותב לה בכתובתה בשעת כניסה, אבל אם התנה עמה אחר שנשאה, תנאו בטל, וירשנה.

1. אחר שנשאה

ח"מ: וכמו שאומר שאינו רוצה לירש אביו דלא מהני. שאין אדם יכול להסתלק ממה שהוא ראוי לירש מעכשיו. אבל בעודה ארוסה שאינו ראוי ליורשה ואגידה ביה קצת – מועיל סילוק.

בעודה ארוסה

באה"ט(רשד"ם): וכן התנא עמה בעודה ארוסה שלא תהיה שעבוד כתובתה על קרקעות – מהני.

סט

במה מתחייב אדם לאשתו ובניו

א: האדם מתחייב לאשתו בעשרה דברים –

(1-3): מזונותיה, כסותה ועונתה (כתובות מז).

(4): עיקר כתובתה (נא).

(5): רפואתה.

(6-8): פדיונה (כנגד פירות), קבורה (כנגד כתובתה)

שם(מ).

(9-10): ניזונת מנכסיו, בנותיו ניזונות מנכסיו, כתובת

בנין דכרין (נב).

מקבל מאשתו ארבע דברים:

מעשה ידיה (כנגד מזונותיה). אוכל פירות (כנגד

פדיונה). מציאתה (כנגד מזונותיה). וירושתה (כנגד

קבורתה) שם (סה).

• חיוב מזונות כסות ועונה: (שם מז)

רמב"ם – הכל מהתורה.

רמב"ן – רק עונה מהתורה.

רא"ש – עונה וכסות מהתורה.

ז-ת: להפטר מחיובי הבעל לאישה:

אחר נישואין:

א. יכולה האישה לומר 'איני ניזונת ואיני עושה' (נח).

אבל הבעל לא יכול לומר (טור). אא"כ אומר שישלם לה

מה שיחסר לה (הר"ן).

ב. 'איני נותנת פירות ואיני חפצה שתפדני' – אין

שומעים לה (ה"ה, תוס', רמב"ן רשב"א טור).

הגה: וכן בקבורה א"א להפטר אחר נישואין (הר"ן).

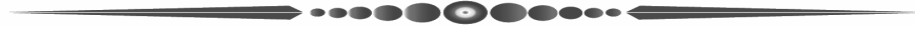
ג. א"א להסתלק מירושתה אחר נישואין (פג. מחלוקת

רשב"ג ות"ק).

ד. א"א להשתחרר מחיוב פדיון שבויים (טור והתוס').

הר"ן והרא"ה – אינה יכולה לחזור, דא"כ לקתה מידת הדין. כ"פ הרמ"א בשם י"א. תו"ס רא"ש ורי"ן – יכולה לחזור בה, כיון שעיקר התקנה למזונות ידה על העליונה.

כ"פ הרמ"א בשם י"ח.
• אין הבעל יכול לומר צאי מעשיך למזונותיך (רמב"ם),
אא"כ א"ל מה שלא יספיק אשלם לך (ר"ן).

סימן ע: דין חיוב מזונות אשתו ואם חייב להשכיר עצמו.

ובו יב סעיפים (כתובות: מח, סד, סה, ע, קו, קז, קט)

א

- 1. כיצד חייב במזונותיה: אוכלת ושותה ממה שהוא אוכל ושותה.**
א. ואם כל בני משפחתה רגילים בגדולות, צריך להנהיגה כן. ואם אין כולם רגילים בגדולות, אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו.
ב. (אבל כשאינה אוכלת עמו צריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה) (טור).

שהיתה נוהגת בבית אביה.

1 א. צריך להנהיגה כן

ט"ז: דכתיב "והיא בעולת בעל" עולה עם הבעל ואין יורדת עמו (כתובות סא).

אינו חייב להנהיגה

ח"מ: כלומר אף שאר בני משפחתה אין נוהגים בגדולות אלא העשירים שבהם, ובעלה כשאר בני משפחתה. א"כ כשנישאה ידעה שאינו עשיר כ"כ וסברה וקיבלה. לכן לא שייך לומר "יורדת עמו" כיון שבני משפחה באותו מעמד לא נוהגים כן.

ב. כשאינה אוכלת עמו

ח"מ: ה"מ לרמב"ם שיכול הבעל להכריחה לאכול לבד (כמ"ש המחבר ס"ב), אבל הרמ"א שפסק כפי הירושלמי שאין יכול להכריחה אא"כ תסכים, א"כ א"צ לדין זה (דכיון שתלוי ברצונה, פשוט שיכולה לומר שאינה מסכימה רק שיתן לה כמו בבית אביה).
כ"כ הב"ש – ולכן יכולה לומר הסכמתי רק שתתן לי כמנהג בית אבי.

צריך להנהיגה

באה"ט: התובעת מבעלה להנהיגה בשבועות שאחר הלידה במאכלים טובים, ולשכב במיטה ולשכור משרתת, שכן שדרך הנשים – כופין הבעל לעושות כן (רש"ל).
רש"ד: הבעל שאינו מתפרנס כאן ורוצה לצאת לארץ אחרת ואשתו לא רוצה, לא חייב בשאר (מזונות) כסות ועונה.
 - הנשבע שלא לתת שאר כסות לאשתו, האם שבועתו חלה?

לרמב"ם – דס"ל דשאר וכסות דאורייתא השבועה לא חלה.

לרמב"ן – דס"ל שהם מדרבנן השבועה חלה.

1. הטור: כיצד חייב במזונותיה: אוכלת ושותה ממה

שהוא אוכל ושותה.

א. כתובות(ע): משנה - המדיר את אשתו מלהנות לו: עד ל' יום - יעמיד פרנס, יתר מיכן - יוציא ויתן כתובה.

גמרא: כיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה?

מירי שאומר לה 'צאי מעשה ידיך במזונותי'. אי הכי פרנס למה לה? א"ר אשי במספקת לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים.

הנ דברים קטנים היכי דמי אי דרגילה בהו הא רגילה בהו ואי לא רגילה בהו פרנס למה לה?

לא צריכא דרגילה בבית נשא וקא מגלגלא בהדיה. דאמרה ליה עד האידנא דלא אדרתן גלגילנא בהדך השתא דאדרתן לא מצינא דאיגלגל בהדך.

ומאי שנא עד ל' יום? עד ל' יום לא שמעי בה אינשי ולא זילא בה מילתא טפי שמעי בה אינשי וזילא בה מילתא.

ב. קשה: כיון שעכשיו משועבד לה אף לדברים הקטנים איך חל הנדר?

תירצו התו"ס והר"ן –

תירוצ ראשון: מטעם מחילה, כיון שבשעה שהדירה היית מתגלגלת עמו חל הנדר, מאותה השעה מחלה ולא משועבד לה יותר, מיהו לא מחלה לגמרי אלא רק כשהיא עמו.

תירוצ שני: בלא טעם מחילה חל הנדר, שכל זמן שהיא עמו צריכה להתגלגל עמו (ולא בגלל מחילה), ולא מיקרי יורדת עמו, שכיון שבני משפחתה שעשירים כמו בעלה אין רגילים בכך, ורק אביה עשיר גדול, הילכך מתגלגלת עמו, אבל כשאינה עמו יכולה להתנהג כמו בבית אביה.

כ"פ הטור לפי התו"ס:

א. ואם כל בני משפחתה רגילים בגדולות, צריך להנהיגה כן. ואם אין כולם רגילים בגדולות, אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו.

ב. אבל כשאינה אוכלת עמו צריך להנהיגה כדרך

ב

1. **בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראויים לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה - הרשות בידו, ובלבד שיאכל עמה בליל שבת.**
2. (ויש חולקין - וסבירא להו דלא יוכל לומר שהיא תאכל לבדה אא"כ קבלה עליה מרצונה) (טור בשם הירושלמי ובשם הרא"ש וב"י בשם רוב הפוסקים), (וכן נראה לי).

ה"ה: שאם עושה מלאכה בעירו אינו רשאי להשרותה ע"י שלישי אלא חייב לאכול עמה. וכמו בהדירה שלא תהנה ממנו שמשרה ע"י פרנס רק ל' יום ואח"כ יוציא ויתן כתובתה, דזילא ליה מילתא.

✓ **כ"ד הירושלמי** – דמיירי רק מרצונה וכן מסקנת הרא"ש והר"ש בן הרשב"ץ.

[ה"ה: ולא קשה לרמב"ם ממדיר אשתו! שדוקא בנדר יכולה לומר זילא ליה מילתה.

כ"כ ה"ה – שאני נדר ששם יש איסור בדבר וגם אינה אוכלת עמו בליל שבת משאכ"כ].

0. **כתובות(סד:): משנה** – המשרה אשתו ע"י שלישי לא יפחת לה משי קבין חטיין... ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת.

פרש"י: המשרה אשתו – שנותן לה מזונות בבית אפטרופוס ואינה מתגלגלת עמו.

המשרה ע"י שלישי

1. **רמב"ם** – יכול להשרותה אף בע"כ, ובלבד שיאכל עמה בליל שבת. ה"ה: כ"מ מהמשנה.
2. **אבל הרשב"א** – פירוש הראב"ד דמיירי שעושה מלאכה או לומד בעיר אחרת שעונתו מליל שבת לליל שבת.

ג

1. **הכלל הלאה"ס: כמה מזונות פוסקים לאשה?**
 - א. לחם שתי סעודות בכל יום, ופרפרות לאכול בה הפת, ושמן לאכילה ולהדלקת הנר,
 - ב. ומעט יין לשתות, אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין, ג. (ואם היתה מניקה נותנין לה יין) (טור).
 - ד. ובשבת שלשה סעודות ובשר או דגים. ה. ונותן לה בכל שבת (פירוש בכל שבוע) מעה כסף לצרכיה. ו. (ה"ה: ונותנין לה עץ לבשל מאכלה).
2. **בד"א, בעניי שבישראל אבל אם היה עשיר, הכל לפי עשרו.** א. (צמצמה והותירו מאלו המזונות, הוא של בעל) (טור).

מעשה ידיה שלה (פירוש מותר מעשיה ידיה).

ב. **שם(סה:):** אר"א – אבל יין אין פוסקים לאישה. ומסקינן – במקום שרגילות נותנים לה מעט יין.

ג. **שם(סה:):** אריב"ל: ואם היא מניקה נותן לה יין.

ד. **גמ(סה:):** מאי ואוכלת עמו בליל שבת?

✓ **אר"ג** – אוכל ממש. כ"פ הרי"ף רמב"ם ורא"ש. רב אסי אמר – תשמיש.

2. **שם משנה:** בד"א בעניי שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו.

1. **משנה(סד:):** המשרה את אשתו על ידי שלישי לא יפחות לה - משני קבין חטיין, או מארבעה קבין שעורין. ונותן לה חצי קב קיטנית, וחצי לוג שמן, וקב גרוגרות, או מנה דבילה, ואם אין לו פוסק לעומתן פירות ממקום אחר.

ונותן לה מטה מפץ ומחצלת, ונותן לה כפה לראשה, וחגור למתניה, ומנעלים ממועד למועד, וכלים של חמישים זוז משנה לשנה.

ה. **נותן** לה מעה כסף לצורכה, ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת, ואם אין נותן לה מעה כסף לצורכה

- שבת ג' סעודות = 3
- מוצאי שבת סעודה רביעית = 1
15

ב. מעט יין

ב"ש: היינו כשמואל (שם סה.)

שאם רגילה: בפני בעלה הרבה יין, וכשהיא לבד נותנים לה מעט.

אם אינה רגילה: בפני בעלה נותנים מעט יין, שלא בפניו כלל לא.

(ולכן פסק המחבר "מעט יין").

מיהו הרי"ף והרא"ש – ס"ל שברגילה נותנים לה כמה שרגילה אף שהיא לבד. שהרי לפי המעשיות שם קצבו לנשים בלי הגבלה.

ג. אם היא מניקה

ח"מ: כלומר נותנים לה מעט יין בכל מקום (ולא הרבה) כיון שהיין יפה לחלב. אבל יותר מכוס אין נותנים לה לפי שהוא ניוול לאישה.

והב"ש – מניקה נותנים לה יותר ולא חיישינן לתאוות תשמיש שלא דמי לאישה רגילה.

ה. מאה כסף

ח"מ: כלומר לצרכיה הקטנים, כגון כיבוס מרחץ וכו', ותמורת זאת מותר מעשה ידיה לבעלה, ולכן יכולה לומר 'איני נותנת המותר ואיני נוטלת מעה כסף' (אבל הוא לא יכול לומר כן).

כ"פ הרמ"א (פ/א).

ו. עץ לבשל מאכלה

ח"מ: ה"ה כלי אכילה כגון קדרה וקערה וכו'.

2 א. צמצמה והותירה

שו"ת תשובה מאהבה: אין הדין מוסכם, שיש לחלק. מ"ש בגמ' – מותר מזונות לבעל, היינו שנותרו ממילא, כגון שמטבעה אינה אוכלת הרבה וכמו שפרש"י. אבל צמצמה וסבלה רעבון יכולה לומר בשביל עצמי צמצמתי.

כ"פ התו"ס (נזיר כד:) – שאם צמצמה מפיה שלה הוא. וכ"ה הר"ן.

ולכן: אין להוציא מיד האישה. כ"ד נו"ב.

כך דגמ"ר – צמצמה, היינו שקנתה בזול המותר לבעלה, אבל קימצה מעיסתה ואכלה פחות המותר שלה.

כ"פ הרמב"ם ע"פ הנ"ל: כמה מזונות פוסקין לאשה?

פוסקין לה לחם שתי סעודות בכל יום סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר שאינו לא חולה ולא גרגרן ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר אם חטים חטים ואם שעורים שעורים וכן אורז או דוחן או משאר מינין שנהגו בהן ופוסקין לה פרפרת לאכול בה הפת כגון קטנית או ירקות וכיוצא בהן ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר ופירות ומעט יין לשתות אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין ופוסקין לה שלש סעודות בשבת ובשר או דגים כמנהג המקום ונותן לה בכל שבת ושבת מעה כסף לצרכיה כגון פרוטה לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן.

בד"א בעני שבשיראל אבל אם היה עשיר הכל לפי עשרו אפילו היה ממנו ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום כופין אותו ופוסקין לה מזונות כפי ממנו.

א. צמצמה והותירה

• **כתובות (סה:):** מותר מזונות לבעל.

ואילו בנזיר (כ"ד:) – מניין לאישה (נכנסים)? כגון שצמצמה מעיסתה.

• להלכה:

✓טור – מותר מזונות לבעל, כמו בכתובות.

כ"פ הרמ"א.

תו"ס – הרי גמרות סותרות?

תירץ הר"ם – כשהיה לה מזונות יותר משבעה המותר לבעל. אבל כשצמצמה מפיה המותר לאישה. כ"פ ת' מאהבה.

1. כמה מזונות

ח"מ: מסידור הדברים במחבר **משמע** שסעיף זה הוא המשך הסעיף הקודם, דמיירי שאוכלת האישה לעצמה, אבל אם אוכלת עמו והוא עני ויש לו רק פת דינו כמ"ש בסעיף הקודם "אוכלת ממה שהוא אוכל".

כ"כ הב"ש – כ"מ מהמשנה והרא"ש.

אבל **מסידור** הרמב"ם – **משמע** דמיירי אף שאוכלת עמו צריך לכבד אשתו יותר מגופו, ואף שהוא אוכל רק פת חרבה ת' לתת לה לפתן ושמן וכו'.

כמה מזונות

ב"ש: ולא חילק כאן אם בני משפחה רגילים בכך או לא, לפי שכאן מיירי בעני שאין לו, שאז נותן לה המינימום שבמשנה.

א. לחם שתי סעודות

ב"ש: היינו בכל שבוע 15 סעודות –

- ימים א-ה, שתי סעודות בכל יום = 10

- יום שישי סעודה אחת = 1

1. **רמ"מ**: ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם שהיא צריכה - כופין אותו להוציא. א. **הגה** – **רמ"מ** **הרמ"מ**: ותהא כתובתה עליו חוב עד שימצא ויתן.
- ב. **וי"א** שאין כופין אותו להוציא, מאחר שאין לו (ר"י בשם ר"ת).
2. מי שאין לו מזונות אלא חד יומא - חייב לזון מיניה את אשתו או למיכל בהדה (ח"מ - ול"א שישאיר לעצמו מזון ליום כמו ששמין בבע"ח).
3. **וי"א** עוד דחייב להשכיר עצמו כפועל ולזון אשתו (טור בשם ר' אליה ומוהר"ם בשם רבי' שבצרפת).
4. היה לו קרקעות, הרשות ביד האישה ליקח מזונותיה מפירות הקרקעות או מגוף הקרקעות, או צריך למוכרן (רשב"א סימן תת"ץ).

לגרש', מיירי שכופים במילים ולא בשוטים כיון שהוא אנוס.

2. **הרמ"ה**: כשיש לו שכר ליום אחד חייב לזונה באותו היום לפי כבודה או לאכול עמה. ול"ד לבע"ח כשבאים לגבות ממנו שמסדרים לו תחילה (מזון ל' יום ושאר סידורים) ורק אח"כ גובים ממנו! שאני אשתו שאינו חייב לה כסף אלא מזונות חייב לזונה.

3. **תו"ס(שם)**: בגמרא שם - למ"ד יש מורד ממלאכה, וכי הוא משועבד לה למלאכה? אין דאמר 'איני זן ואיני מפרנס', משמע שיש מורד ממלאכה שמשועבד לה לעשות כדי לזונה.

✓ **מכאן** מוכיח רבי אליהו שחייב האדם להשכיר (אצל אחרים) עצמו לעשות מלאכה לזון את אשתו (אם אין לו עבודות שלו).

וגם מספר כתובתה מוכיח שכתוב: 'אנא אפלח (אשכיר עצמי) ואוקיר...'. כ"פ הרמ"מ.

אבל ר"ת – אין מכאן ראיה, 'דאפלח' כוונתו בעבודת השדה שלו ולא שישכיר עצמו לאחרים.

4. **רשב"א**: אישה התובעת מזונות מבעלה ויש לו קרקעות המיוחדת לכתובתה והוא אוכל פירות – יכולה האישה לטרוף מקרקע זו או מפירותיו למזונותיה, רק שאם מכרה גוף הקרקע שוב לא תוכל לטרוף מקרקע זו לכתובתה.

1. אפילו לחם

ח"מ: משמע שאם יש לו לחם אף שאין לו לפתן וכיו"ב אין חייב לגרשה. כ"כ ב"ש.

0. **כתובות(עז)**: כל האומר 'איני זן ואיני מפרנס' יוציא ויתן כתובה.

שמואל אומר – עד שכופין אותו להוציא נכפה אותו לזון. ורב אמר – אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת.

להלכה:

• **הלכה כשמואל** – הרי"ף והר"ח, רמב"ם, והמחבר(קנד/ג).

• **הלכה כרב** – בה"ג, רא"ש והטור.

1. **רשב"א**: אף לשמואל שאמר כופין אותו לזון ה"ד כשאפשר לכופו, אבל כשא"א, כגון עני ביותר, א"נ אינו רוצה להשתכר ולפרנס – לכו"ע יוציא.

כ"פ הרמב"ם – ותהא כתובתה עליו כחוב עד שימצא ויתן.

ב. **וריי' כתב**: תימה על הרמב"ם, למה כופין אותו מאחר שאין לו לזונה, הרי זה דומה לבע"ח שאין לו. כ"כ ר"ת.

וב"מ – לא קשה על הרמב"ם, שהבעל שאין לו דומה לבע"ח שאין לו, שהבעל יכול לגרשה ותיזון מאחר, משא"כ בע"ח. ואדרבה דומה הדבר לבע"ח שיש לו ואין רוצה לשלם שכופים אותו.

פת"ש: לכאורה יש סתירה בדברי המחבר –

כאן (ע/ג) פסק כלשון הרמב"ם "שאף שאינו יכול לפרנס כופים אותו לגרש", **משמע** אף שהוא אנוס או חולה כופים אותו.

ואילו ב (קנד/ג) פסק כלשון הרשב"א - "שאין לו לפרנס ואינו רוצה להשתכר כופים", **משמע** רק כשאינו רוצה, אבל אינו יכול אין כופים, וזהו כדעת ר"ת שאין כופים באונס?

ומתרץ החת"ס – כאן שכתב הרמב"ם 'כופים אותו

קובץ העזר: אישה התובעת מזונות מבעלה והוא טוען שהאישה מקבלת קצבה מביטוח לאומי ולכן פטור ממזונותיה, מה דינם?

■ **כתובות(קא):** הנושא אישה ופסקה עמו שזון בתה (שיש לה מבעל אחר) 5 שנים, ואח"כ התגרשה ונישאת לשלישי והתנתה איתו לזון בתה 5 שנים – כ"א חייב לזון אותה, שאחד זון והשני נותן לה דמי מזונות. **הרי** אף שיש לבת מזונות מבעלה השני גם בעלה השלישי חייב לזונה, ה"ה האישה זו.

■ **שיטת מקובצת(רש"י):** מה שמקבלת הבת מזונות מהבעל השני של אמה הוי נ"מ לבת, ואם נישאת הבת בעלה אוכל פירות.

ה"ה כאן האישה שמקבלת קצבה מביטוח לאומי עכ"ז חייב בעלה לזונה, ויכולה האישה לחסוך כספי הביטוח לאומי כנ"מ, מ"מ בעלה אוכל מהם פירות.

■ **אף שבעלה** שילם לה דמי הביטוח לאומי, כיון שהקצבה משולמת לא לפי סכום התשלומים אלא זו הטבה סוציאלית ע"פ החוק, ורק מותנה בתשלום, כך שלא בעלה מינה שליח שישלמו לה. **מ"מ** בעלה יכול לתבוע מאשתו התשלומים ששילם עבורה.

ולכן: חייב המזונות אשתו אף שמקבלת קצבה מביטוח לאומי אלא שיקבל חזרה –

א. תשלומים ששילם עבורה לביטוח לאומי.

ב. רווחי הקצבה שקיבלה מביטוח לאומי כפירות נ"מ שלה.

ב"מ: לפי הרמב"ם והרי"ף אף שיש לה משלה ותוכל לחיות ממון שלה, כיון שאין לבעל למלא ההתחייבות שלו כופים אותו להוציאה.

2. אלא לחד יומא

ח"מ: כיון שנלמד מהכתובה 'אנא אפלח', א"כ אף שיש לו מזונות בצמצום חייב להשכיר עצמו ליתן לה מזונות לפי כבודה שהרי כתוב גם 'אוקיר' לפי כבודה.

3. חייב להשכיר עצמו

תח"ס: רב אחד נסע לא"י והניח אשתו בלא מזונות, ועתה ציווה במכתב לקחת מהכסף שנאסף לצורך עליה לא"י (כעין הקדש) לתת לאשתו חומש והשאר לשלוח לו לצורך קיום מצוות ישוב א"י, וחומש זה לא מספיק לצורך מזונות אשתו, האם אפשר לעכב את כל הכסף לצורך האישה?

■ **מצד אחד** כסף זה מיועד להוצאות פרנסתו בא"י, איך ניתן חומש לאישה להתפרנס בחו"ל.

■ **מאידך** כיון שאינו יכול לכפותה לעלות לא"י לדעת מהרא"י (לקמן סימן ע"ה), א"כ חייב לפרנסה במקומה בחו"ל, ורע ומר המעשה שעזב אותה בלי להניח פרנסה. **א"כ** כיון שכוונת הנותנים מעות אלו כדי שיוכל לעלות לא"י, וכדי שיוכל להישאר שם חייבים לזון אשתו, שאל"כ נכפה אותו לחזור לפרנסה, א"כ יתנו לה כל המעות שיוכל להישאר בא"י.

4. קבלת קצבה מביטוח לאומי

ד

1. הנושא אשה ואח"כ נשתטית - חייב לזונה ולרפאה. א. (ע"ל סי'

קי"ט סעיף ו' שכתב להיפך).

וב"ש – ל"ק, כאן מיירי בשוטה כזו שלא יכולה לשמור גיטה שאין יכול לגרשה, ולכן חייב לזונה ולרפואתה, משא"כ בסימן קי"ט.

וח"מ – תירץ, דשם מיירי שרוצה לתת לה כתובתה ולכן לא חייב לרפואתה, משא"כ שלא רוצה לתת הכתובה.

וחוט השני – תירץ, כאן בשוטה שיש לו רפואה ולכן חייב לרפואתה, ובסימן קי"ט מיירי שאין לה רפואה ולכן לא חייב לרפואתה.

1. רשב"א: הנושא את השוטה אינו חייב לזונה, מפני שלא תקנו חכמים נישואים לשוטה (יבמות קיב:).

אבל הנושא אישה ונשטית אח"כ – חייב לזונה ולרפואתה, כדתנן (כתבות נא.) – לקתה חייב לרפואתה. ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותרפאה עצמה רשאי, אבל זו שנשטית לא יכול לגרשה.

א. לקמן(קט"ו): פסק כהרמב"ם – שאינו חייב לרפואתה. והרמ"א פסק כהרשב"א – שחייב לרפואתה.

ה

מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות

1. מי שהלך למדינת הים ובאה אשתו לבית דין לתבוע מזונות - ג' חודשים הראשונים מיום הליכתו אין פוסקים לה בהם מזונות, שחזקה אין אדם מניח ביתו ריקן.

א. הגה: אבל אם שתקה יותר, ותבעה אח"כ - אין פוסקין לה למפרע, רק מיום התביעה אפילו החמיצו הב"ד את הדין (היא מקבלת מיום התביעה) (הר"ן פרק שני דייני גזירות).

ב. וי"א דאם נפרד ממנה בקטטה, ורוצה לעגנה - פוסקין לה לאלתר (אף תוך ג' חודשים), דודאי הניח ביתו ריקן (מרדכי ריש דייני גזירות).

2. מכאן ואילך, א. אפילו אין כתובתה בידה - פוסקים לה מזונות, ב. אבל אין נותנים לה במה שתקשט.

ג. ואם היו לו נכסים - ב"ד יורדים לנכסיו ומוכרים למזונותיה, אפילו לא שמעו בו שמת.

ד. ואין מחשבים עמה על מעשה ידיה, עד שיבוא בעלה, אם מצא שעשתה - הרי אלו שלה.

3. וכן אם לא עמדה בדין, אלא מכרה לעצמה למזונות - מכרה קיים, א. ואינה צריכה הכרזה ב. ולא שבועה עד שיבוא בעלה ויטעון, ג. או עד שתבוא לגבות כתובתה אחר מותו, מגלגלין עליה שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה להם.

– נאמנת ליטול מזונותיה לאלתר (שודאי הניח ביתו ריקן).

• **כתובות(קו):** כששמעו בו שמת לכו"ע פוסקים מזונות אף בג' חודשים ראשונים. כ"פ רמב"ם והשו"ע(ה/ו).

2. (שם): אחר ג' חודשים – בשמעו בו שמת לכו"ע לא פליגי שזנין אותה.

ג. כי פליגי בלא שמעו בו שמת:

✓ **רב אמר – פוסקים.** { והילכתא
✓ **ושמואל אמר – אין פוסקים.** כרב.

פרש"י: בשמעו בו שמת לכו"ע ל"פ – למאי ניחוש, אם משום צררי הרי סופה לגבות כתובתה (שהרי בעלה כבר מת) ואז תשבע. ואם נחוש שא"ל: "צאי מעשה ידיך למזונותיך", משמת בעלה שוב אינה אין מעשה ידיה שלו.

א. כשאין כתובתה בידה?

יש מהגאונים – אין פוסקים לה מזונות עד שתביא כתובתה דחיישינן שמא מחלה כתובתה וממילא אין לה מזונות.

✓ **והרמב"ם והרא"ש – פוסקים לה, בחזקת שלא נטלה ולא מחלה, וא"צ להביא כתובה הואיל ומזונות**

1. כתובות(קו): איתמר –

רב אמר – פוסקים מזונות לאשת איש.

ושמואל אמר – אין פוסקים (או מטעם שמא נתן לה צררי, או מטעם שא"ל צאי מעשה ידיך למזונותיך).

אמר שמואל: מודה רב שג' חודשים ראשונים אין פוסקים, שאין אדם מניח ביתו ריקן.

א. ריטב"א: מיירי שבאה לתבוע מזונות מכאן ולהבא, דאילו למפרע אין פוסקים לה כלל, שהרי אם בעלה היה כאן יכל לטעון שנתן לו מזונות ואינו חייב.

מתי פוסקים מזונות לאשת איש אף בג'

חודשים ראשונים?

• **ריטב"א – דוקא שיצא לזמן רב (שיש לחשוש לצררי או שא"ל 'צאי מעשה ידיך למזונותיך'), אבל אם נודע שיצא לזמן קצר אלא שאח"כ נשתקע שם – לכו"ע פוסקים לה מזונות אף תוך ג' חודשים ראשונים. כ"פ ח"מ וב"ש.**

וד"מ – המרדכי חולק ע"ז שכתב: מדינת הים ל"ד (משמע שאף לזמן קצר צריכה להמתין ג' חודשים).

והב"ש – המרדכי לא קאי ע"ז, אלא על המשנה (קז): מי שהלך למדינת הים ועמד אחר ופרנס את אשתו.

• **ב. מרדכי:** ואם הלך ממנה בקטטה ונתכוון לעגנה

בעלה ויטעון, **ג**. או עד שתבוא לגבות כתובתה אחר מותו, מגלגלין עליה שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה להם.

ה"ה – טעמו שמשוה דין מזונות האישה למזונות האלמנה שמוכרת למזונותיה שלא בב"ד (שם צז:).

א. מ"ש ואינה צריכה הכרזה – שם(ק:); למזוני מזבנין שלא בהכרזה **ב**. ופטורה משבועה כחנן (קד:); דאמר תשבע לבסוף.

ג. ומי"ר בשני אופנים: או כשיבוא הבעל לטעון אז תשבע, או כשבאה לגבות כתובתה אז תשבע.

1 א. אין פוסקים לה למפרע

ב"ש: אף שבאלמנה יש לה מזונות למפרע (מהירשים) כל שלא שהתה ג' שנים (צג/יד) ! שאני אשת איש דלא אמרינן כן [לפי שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן לסייעם ומחלה לו מזונות שעד התביעה – רמב"ן].
כ"פ הר"ן, רמב"ן לאפוקי מרדכי.

ואפילו החמיצו

הג' מעשה ניסים: טעמו כיון שאשת איש שיש לה נכסים ודאי משלה נזונת. אבל כשתבעה גילתה דעתה שאין לה יותר משלה, רק שלוותה ואכלה (הר"ן).

2 א. אפילו אין כתובתה בידיה

ח"מ: ואף שיש לחוש שמחלה כתובתה לבעלה ומת בעלה שאז הפסידה תנאי כתובתה ואין לה מזונות (כמ"ש צג/ט), קמ"ל דלא חיישינן.
כ"כ ב"ש – ולפי הרמב"ם כשמחלה אף בחייו הפסידה כתובתה(צג/ט).

ב. אבל תכשיט לא

ח"מ: אף שכסות ומזון דין אחד להם, וכשם שפוסקים מזון כך פוסקים כסות, מ"מ תכשיט אין פוסקים לה. וטעמו כתב הרמב"ם – שהרי אין הבעל כאן שתתקשט, לכשיבוא תתקשט.
אבל חרש ושוטה פוסקים לאשתו תכשיט, שהרי לא יחזור לבריאותו ואינה מחויבת להיום לעולם בלא תכשיט. כ"כ ב"ש.

ג. אפילו לא שמעו בו שמת

ב"ש: דלא כמרדכי דס"ל שאף שלהלכה כרב שפוסקים לה אף שלא שמעו בו שמת, מ"מ צריכה שבועה.

ד. ואין מחשבים על מעשה ידיה

ח"מ: הרמ"א(י) – פסק כהרא"ש שמחשבים במעשי ידיה, ותימה שלא הגיה כאן!

ד"א. אבל אם מת בעלה אין לה מזונות עד שתביא כתובתה, מפני שאוכלת מתקנת חכמים, ועוד שאין מוציאים מהיתומים, שלעולם טוענים להם.

ב. שם(מת., קז:); תניא – מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ב"ד יורדים לנכסיו וזנין אשתו, אבל אל לבניו ובנותיו ולא לדבר אחר.
מאי דבר אחר?

✓רב חיסדא – לא מוציאים ממנו לתכשיט, וכ"ש שלא מוציאים ממנו לצדקה. כ"פ הרמב"ם.
ורב יוסף – לא מוציאים לצדקה, אבל תכשיט נותנים לה, שלא נוח לו שאשתו תיתנוול.

ד. רמב"ם: ב"ד פוסקים לה מזונות ולא מתחשבים במה שמרוויחה ממעשה ידיה, עד שיבוא הבעל ויעשה עמה חשבון, ואם מצא שעשתה הרי הם שלו.
כ"כ רמב"ן, רשב"א והר"ן[הרי"ף בת].

ה"ה: והראיה מכתובת(קז:). נ"מ בין הטעמים למה לשמואל אין מזונות לא"א (צררי או מעשה ידיה): קטנה ומעשה ידיה מספיקים שנותנים לה מזונות. הרי שאף שמעשה ידיה מספיקים ב"ד פוסקים לה מזונות.

והרא"ש – חולק על הרמב"ם, אין פוסקים לה עד שיבדקו אם מעשה ידיה לא מספיקים למזונותיה. לפי שכשנפרעים מנכסי אדם שלא בפניו ראוי שיהפכו בזכותו. כ"ד הר"ן.

3. כתובות(צז:); אלמנה בין מהאירוסין או הנישואין מוכרת שלא בב"ד.

עברה ומכרה בינה לבין עצמה:

• **✓רמב"ם** – אם מכרה שוה בשוה מכרה קיים.
כ"פ השו"ע(צג/כה).

• **רמב"ן והר"ת** – אין מכרה קיים, בין מכרה למזונות או לכתובה.

א. כתובות(ק:); למזונות מוכרים בלא הכרזה.

ב. ולא שבועה (רמב"ם)

• **✓כ"כ רמב"ם** – פטורה מהשבועה כחנן. אף שלא שמעו בו שמת פטורה, (שהרי תשבע כשתבוא לגבות כתובתה) כרב נגד שמואל. כ"פ ש"פ.

• **מרדכי** – אם לא שמעו בו שמת צריכה שבועה, שמ"ש חנן תשבע לבסוף, דווקא כשמעו בו שמת, כיון שסופה להישבע על כתובתה, אבל כשלא שמעו בו שמת – צריכה שבועה, שמא תמכור בחייו ולא תבוא לשבועה לעולם.

✓כ"ה ברמב"ם: וכן אם לא עמדה בדיון אלא מכרה לעצמה למזונות – מכרה קיים.

א. ואינה צריכה הכרזה **ב**. ולא שבועה עד שיבוא

ג. עד שיבוא בעלה ויטען

ח"מ: לא נתברר ברמב"ם מה טענתו של הבעל: י"ל שיטען שהניח צררי או שא"ל צאי מעשה ידיך למזונותיך" והיה מפסיק לה. אבל אם יטען שאף שלא הניח צררי ולא א"ל "צאי...", "היה לך לעשות במעשה ידיך. תשבעי שלא נזדמן לך מלאכה" – אין זו טענה, ואין מוציאים ממנה. שהרי אינו אלא גרם בעלמא, ואף שיכל למנוע ממנה מזונות עד שתעשה אם היה כאן, מ"מ אף שלא עשתה ומכרה מנכסיו אין מוציאים ממנה. כ"כ בעה"ת(רמב"ן) – לוותה ואכלה ולא עשתה אף שיכלה לעדות – לא מוציאים ממנה. אבל הרא"ש – ס"ל שיכול הבעל לטעון 'תשבעי לי שלא הזדמנה לך מלאכה', שהיה לך לעשות מלאכה ולא ללוות מאחרים, וא"צ להחזיר למלוה. **טענת הבעל טענה** (לדעת הרא"ש) **ח"מ-** אף יכול להוציא מהאישה אם מכרה משלו לצורך מזונותיה. **וב"ש** – לא משמע כן מהרא"ש, אלא שאם לוותה אין הבעל צריך לשלם למלוה.

והב"ש – ל"ק, אע"פ שב"ד לא מחשבים במעשה ידיה, מ"מ יש לבעל טענה למלוה כאשר לוותה לא בציווי הבעל.

סיכום: מה הכללים על פיהם פוסק ב"ד מזונות לאישה? א. הרמ"א(ה) ע"פ הר"ן: פוסקים מזונות מיום התביעה ולא למפרע.

ב. רמב"ם: פוסקים מזונות אף בלא שטר כתובה.

ג. שם(מח.) כרב חיסדא – אין פוסקים לה תכשיטים.

כ"פ השו"ע(ה).

ד. שם(קד:) כחנן – א"צ להישבע, ואף שלא שמעו בו שמת (כרב לאפוקי שמואל).

ה. רמב"ם: כשפוסקים מזונות אין מתחשבים במעשה ידיה (לאפוקי הרא"ש והר"ן).

3. מכרה לעצמה למזונות

ח"מ: לכתחילה צריך ג' בקיאים בשומא, בדיעבד שמכרה בינה לבין עצמה יש מחלוקת בדבר (צג/כה):

לרמב"ם – בדיעבד מהני.

לרמב"ן והעיטור(ר"ח) – לא מהני ומכרה בטל.

ומ"ש המחבר: "מכרה לעצמה" הינו כל מר כדאית ליה.

מכרה קיים

רשד"ם: ואף אם מכרה לפרוע חוב של בעלה מכרה קיים.

מי שנשתטה או נתחרש - פוסקין לאשתו תכשיט (ומפרנסין את אשתו

מנכסיו).

שהיוצא לדעת – היה בידו לצוות ולא ציווה, גילה דעתו שאין רצונו שיזונו אותם. אשתו שמחויב מוציאים ממנו בע"כ אבל ילדיו שלא מחויב לא מוציאים ממנו. **והיוצא** שלא לדעת – ניח"ל שיזונו כולם.

שם(מח.): אמר מר עוקבא – מי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין אשתו בניו ובנותיו ודבר אחר.

ויש לחלק בין יצא לדעת ליצא שלא לדעת:

1. מה"ק: מי שהלך למדינת הים והפקיד כלים ביד אחד, או השאילום

לו - מוציאים מיד הנפקד למזונות אשתו.

2. **הגה:** אפילו ציוה הבעל שלא ליתן (כ"כ ר"י בתשובה הובאה במרדכי פרק דייני גזירות).

3. ואם החזיר הנפקד לבעל אחר שתבעתו האישה לדין - חייב לשלם לה.

א. וכשמוציאין מן הנפקד - אין מוציאים רק לשהיה חדשים, אפילו אם ירצה הנפקד (לתת יותר) אין מעכבין ממונו של בעל יותר.

4. **ת' מה"ק:** ואין מוציאים מנכסיהם ביד אחרים כל זמן שיש כאן בני חורין.

5. האפ' ת' הרשב"א: אבל מיד השואל אין מוציאים, עד שיגיע סוף זמן שאלתו (לפי שמשועבד לו עד זמן שאלתו, ואין מוציאים מזון האישה ממשועבדים).

1. רשב"א: מי שהלך למדינת הים והפקיד כלים

ביד אחד – מוצאים מיד הנפקד למזונות האישה.

5. אבל אם השאיל ולא הגיע הזמן שאלתו – אין מוצאים לפי שדינם כמשועבדים עד סוף הזמן.

2. ד"מ: מי שהפקיד ממנו ביד שמעון וציווהו לא לתת מזה לאשתו רק לביתו, והלך למדינת הים ואשתו תובעת למזונות:

פסק ר"י – שמוציאים משמעון וזנין את האישה.

כ"כ ת' מימוני.

מיהו אם נתן הבעל במתנת בריא לאחר, אין אשתו ניזונת מהם.

3. מרדכי: ואם היא תובעת את הנפקד כופין אותו

לתת לה מדרבי נתן. ואם החזיר הנפקד לבעל אחר שתבעתו בב"ד – חייב לשלם לה, שהרי חייב מדר"נ.

א. וכשמוציאים מן הנפקד (כשלא החזיר לבעל) מוציאים רק ל 6 חודשים למזונותיה, אבל יותר אין כוח לעכב (כדאיטא בכתובות צז. וש"ע צג/ל).

ד"מ – ואפילו ירצה הנפקד לתת יותר לא מקבלים ממנו, שהרי היא תמצא ממון הבעל במקום אחר ויכופו לזונה (ולא נוציא מהנפקד מדר"נ).

1. מוציאים מיד הנפקד

ב"ש: לפי שפקדון הוי בני חורין, אבל שאלה לא מוציאים עד כלות זמן השאלה, לפי תוך הזמן הוי כמשועבדים.

3 א. כשמוציאים מן הנפקד

ח"מ: ואין נותנים לה כל הממון, רק מעכבים הממון ביד הנפקד או ביד אחר ומפרנסים אותה מהם בכל חודש. כ"כ ב"ש.

4. אין מוציאים מנכסים שביד אחר

ח"מ (ע"פ ת' הרשב"א): מיירי שאחד תפס בקרקע הבעל ויש לו טענה על הקרקע, ורצתה היא להוציא הקרקע מידו – כ"ז שיש בני חורין לא תוציא מדי המוחזק.

אבל כשיש לו מעות מופקדים ביד אחר, ויש לו גם מטלטלים בבתו – גם מעות הפקדון דינם כבני חורין, מאחר שלנפקד אין שום טענה על המעות.

ח

1. הלך בעלה, ולוותה ואכלה - חייב לשלם.

2. הגה: המלוה תובע לאשה, והיא תובעת לבעלה. ואם אין האישה כאן, תובע לבעל. **א. מיהו** אם מחלה האישה לבעלה, אין למלוה כלום.

3. כ"א נ"א ת' הרשב"א: פסקו לה הב"ד מזונות וצוו לאחד לפרנסה ולגבות מנכסי בעלה, אם מת הבעל - אין לו עליה כלום.

א. אבל אם אמרו סתם להלוות לה, אם מת הבעל או אין לו לשלם, ונפל לה ירושה ממקום אחר - צריכה היא לשלם (כן משמע מתשובת הרשב"א הביאה הב"י).

ה"מ שפרנס אותה מעצמו, אבל לוותה ואכלה מוציא מיד הבעל.

וראיה נוספת **יבמות (פה)**. אלמה לכ"ג יש לה מזונות או לא? **אם** יושבת תחתיו מחויב לגרשה, ודאי שאין לה מזונות. אלא שהלך למדינת הים ועמדה ולוותה, האם יש לה מזונות? אין לה מזונות, דחיישין שמא תמשיך להישאר תחתיו.

1. כתובות (קז): תניא – ממאנת אין לה מזונות.

א"א לומר ביושבת תחת בעלה שבעלה חייב במזונותיה, אלא איירי שהלך למדינת הים ולוותה ואכלה ומיאנה (שאין לה מזונות). טעמא דמיאנה, הא לא מיאנה יהיבין לה.

✓הרי"ף: מ"ש חנן (קז:) הניח מעותיו על קרן הצבי,

מרדכי: אישה תבעה מזונות מבעלה ופסקו ב"ד לתת לה. אחר ה' שנים תובעת מזונות ואומרת שלוותה על סמך הפסק, והוא אומר לא ידעתי מהפסק וכיון שהיא שתקה מחלה – הדין עם האישה.

רשב"א בת': מי שהלך למדינת הים ופסקו לה ב"ד מזונות וציוו לאחד לפרנסה ולגבות מנכסי בעלה, ואח"כ מת בעלה.

אף שנפלו לאישה ירושה ממקום אחר- אין האישה חייבת לו כלום, כיון שלא לוותה ממנו, אלא על המפרנס לגבות מנכסי בעלה.

אבל אם אמרו לו ב"ד סתם להלוות לה, ומתת הבעל או שאין לו לשלם – יכול לגבות מירושה שנפל לה ממקום אחר.

1. לוותה ואכלה

ח"מ: ובטור כתב – לוותה בעדים. כ"כ הרא"ש והמרדכי.

משמע שבלא עדים יכול הבעל לומר איני מאמינך שלווית.

[אף שחייב מזונות ודאי, א"כ הוי כאומר איני יודע אם פרעתי (דשמא צמצמה) שחייב! תירץ החזו"א – כיון שאורחא שתגלגל עמו ולדחוק עצמה אין כאן חיוב ודאי].

ח"מ: כתב הב"י (בעה"ת) – אף שלא אמרה בפני עדים שלווה לצורך מזונות גם המלוה לא אמר כן, כיון שבשעת התביעה מודה שלצורך מזונות לוותה, והבעל מודה שלא הניח לה מזונות – נפרע מבעל, דהרי אצל חנן כתוב "לוותה ואכלה" סתם, ולא כתוב שלווה לצורך מזונות. כ"כ ב"ש.

2 א. אם מחלה לבעלה

ח"מ: ודין זה תימה, מאחר שהבעל משועבד למלוה מדר"נ, איך האישה יכול למחול לבעלה?

ואף שהמרדכי כתב כן, הוא למ"ד שאין דין ר"נ, אבל אנן דקי"ל שיש דין ר"נ אין האישה יכולה למחול לבעלה.

והב"ש – תירץ, דמיירי שהיו נכסים לאישה בשעה שמחלה שיכלה היא לשלם, לכן מהני המחילה, ועכשיו שהאישה לא כאן הפסיד המלוה.

3 א. ונפל לה ירושה.

ח"מ: ה"ה אם היה לה נכסים בשעת הלוואה שנפרע מהאישה.

משמע שסתם אישה שלוותה ואכלה הבעל חייב לפרוע.

חייב הבעל לשלם:

תו"ס(ר"י) – דווקא שפסקו ב"ד להלוות לה, אבל לוותה לפני שפסקו ב"ד – לא חייב לשלם, שיאמר לה היה לך להתפרנס ממעשה ידיך.

והרא"ש – אם לוותה בעדים אף בלא ב"ד חייב לשלם.

והשו"ע – פסק סתם ולא חילק בין פסקו ב"ד או לא (כהרא"ש).

2. למי פונה המלוה לקבל החזר ההלוואה?

• **הרא"ה** – הבעל חייב באופן ישיר למלוה מדר"נ, שכך תקנו חכמים שתהיה האישה שליחה ללוות עליו, כמו באלמנה שמוכרת נכסי יתומים והאחריות על היתומים, כן א"א תיקנו שיכולה ללוות על נכסי בעלה. מ"מ כשאין בעל היא חייבת.

• **רש"י והר"ן** – הבעל חייב באופן עקיף מדר"נ, שהמלוה תובע האישה והאישה תובעת את בעלה.

2. חייב הבעל

והר"ן – המלוה תובע את האישה, והאישה את הבעל מדר"נ. כ"כ רש"י.

כ"כ נמ"י והמרדכי – אין לבע"ח אלא על האישה, אבל מתה מוצאים מהבעל מר"נ.

אבל הרא"ה – עיקר חיוב על בעלה, ורק כשאין לבעל האישה חייבת.

א. מרדכי: מ"מ אם מחלה האישה לבעל אין למלוה כלום.

עד מתי יכולה לומר לווייתי ואכלתי?

מרדכי: עד ג' שנים נאמנת לומר לווייתי, אבל שתקה ג' שנים – מחלה, וא"צ לתת לה למפרע, אא"כ היה לה משכון שאז גובה לשעבר אף יותר מג' שנים.

אומנם ה"ה(רמב"ן) – א"צ ג' שנים רק באלמנה, אבל אשת איש שלא תבעה מזונות אבדה מיד לשעבר. כ"כ הר"ן והב"י(ריטב"א).

וכתב עוד הריטב"א – ואפילו מכרה נכסי מלוג שלה בטובת הנאה ולא תבעה מזונות הפסידה, לפי שדרקן של נשים לגלגל עם בעליהן.

2ח

1. **עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו - אין הבעל חייב לשלם לו והרי זה איבד מעותיו.**
2. **הגה:** ואין חילוק בין אביה, לאחר, שפרנסה. א. מיהו אם היו חייבים לבעל ופרנסו אשתו - מנכין לו מחובו (כל זה בהגהות מרדכי דכתובות).
3. ואם אביה עמד ופרנס בתו עם חתנו - אפ"ה א"צ לשלם לו רק מזונות שלו, ולא של בתו (ת"ה סי' שי"ז).
4. לא לוותה, רק מכרה נכסיה ופרנסה - אין לה עליו כלום ומעשה ידיה שלה (הר"ן ריש דייני גזירות).

מחתנו שיפרע לו המזונות - הדין עם ראובן, שדומה לחצר שאינה עומדת להשכיר (פירוש אף שהאב עשיר ואין דרכו להאכיל בנ"א בשכר והוי חצר שאינה עומדת להשכיר) עכ"ז צריך לעלות לו שכר, שהרי זה נהנה ולזה חסר, וכ"ש כאן שראובן חסר ממש. אבל לבתו א"צ לשלם דקי"ל כחנן שאיבד מעותיו.

4. מכרה מנכסיה ופרנסה עצמה

- **✓הר"ן** - לא לוותה אלא מכרה נכסיה ופרנסה עצמה - אין לה על הבעל כלום, ומעשה ידיה שלה. שדינה כאחר שפרנסה שאבד מעותיו ואין דינה כלוותה ואכלה.
- כ"פ הרמ"א.
- ח"מ - לפי טעם הר"ן מיירי באישה בעלת מלאכה ואם היתה מצמצמת היו מפסיקים לה מעשה ידיה, שאז הבעל טוען 'צאי מעשה ידיך למזונותיך', אבל כשאין מפסיק - חייב הבעל לשלם מה שמכרה מנכסיה.
- **והרמב"ן** - אם מכרה מנכסיה אמרין מסתמא מחלה, שדרך נשים לגלגל עם בעליהן.
- ב"ש** - לפי טעם הרמב"ן, אף שאין לה שום מלאכה א"צ להחזיר לה, כי מסתמא מחלה. מיהו אם אמרה שאין דעתה למחול דינה כלוותה שהבעל חייב.

1. אין הבעל חייב לשלם

ב"ש: ול"ד ליורד לשדה חברו בלא רשות שצריך לשלם (חו"מ שעה/א) ! דשאני התם שבא תועלת לחברו, אבל כאן אין לו שום תועלת רק שסילק ממנו נזק (מבריא ארי מנכסיו).

כתב בעה"ת - האומר כל הזן אינו מפסיד ועמד אחד ופרנס אותה - איבד מעותיו, שהרי אינו שלוהו. והראיה כתובות(ע). כשמדיר אשתו יעמיד פרנס, והרי הפרנס

1. **שם(קז): משנה** - מי שהלך למדינת הים ועמד אחר ופרנס אשתו:
- ✓חנן אומר** - איבד מעותיו.
- נחלקן** עליו בני הכוהנים הגדולים ואמרו ישבע כמה הוציא ויטול.
- שם(קט): הילכתא כחנן.

איבד מעותיו

רשב"א - דווקא שאמר שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא נותן, דהוי כפורע חובו של חברו שאיבד מעותיו. אבל אם פרנסה סתם - הוי כהלואה שהבעל חייב לפרוע.

✓אבל הר"ן - חלק עליו, אין לחלק (ובכל גוונא איבד מעותיו).

כ"כ ה"ה, כ"פ ח"מ בדעת המחבר.

ריב"ש: אף לרשב"א כשפרנס סתם גובה מהבעל, אבל על האישה אין לו כלום.

2. **ירושלמי:** חנן אומר איבד מעותיו -
- רבי חגי ס"ל** - שלא אמר חנן איבד מעותיו אלא באחר, אבל אב שפרנס בתו לא איבד מעותיו.
- ✓ורבי יוסי ס"ל** - שאין חילוק, ואף באב שפרנס בתו איבד מעותיו, אבל בקבורה בכ"ג גובה מהחתן.
- ✓כ"פ הר"ן:** אין חילוק אם אביה פרנסה או אחר - איבד מעותיו.

א. **הגמ"ר:** א' פרנס בתו (הנשואה) ולבסוף תבע מחתנו לשלם את ההוצאות, והיה לחתן הלואה ביד חמיו, וטען חמיו כי פרנס אשתו ע"ח החוב, מדר"נ.

השיב רבנו שמחה: הדין עם חמיו כיון שחייב לחתנו ניכה מהחוב, אבל אם לא היה חייב א"צ החתן לשלם.

3. **תה"ד:** ראובן פרנס חתנו ובתו על שולחנו שתי שנים יותר על קצבת הזמן שקצב להם, ועתה תובע

לפי סברת ר"ת ור"ח – ניהא, שהפורע חוב חברו אינו פטור רק במזונות האשה שאין חיובו ברור (שהיתה מצמצמת), אבל שאר חוב לא איבד מעותיו. אבל לסברת הרי"ף והרמב"ם – שבכל החובות איבד מעותיו ואין לחלק בין מזונותיו (של החתן) ולמזונות אשתו שבכל גוונא פטור (כ"פ בחו"מ קכח/א). א"כ הטעם שכאן חייב במזונותיו כיון שנעשה דבר על דעתו (לאפוקי הלך למדינת הים ופרנס אחר אשתו שפטור הבעל, כיון שלא היה מדעתו), א"כ גם פרנס בתו עם החתן חייב גם על אשתו, שהרי היה מדעתו. [כלומר: אם היה שלא מדעתו – על שניהם פטור, והלה איבד מעותיו, ואם הפרנסה היתה על דעת החתן – חייב גם על אשתו וגם על עצמו].

4. מכרה נכסיה ופרנסה עצמה

ח"מ: דס"ל לרמב"ן שמחלה, שדרך נשים לגלגל עם בעליהם. ולפ"ן אף שאינה יכולה לעשות שום מלאכה – הבעל פטור, דמסתמא מחלה. **אומנם הב"ש** – מיירי שהיא בת מלאכה, אבל כשאינה בת מלאכה כלל אין מעשה ידיה מספיקים אפילו לחצי מזונות – לא תפסיד. וכן הר"ן הניח בצ"ע דברי הרמב"ן.

שלוחו שהוא כמותו? שאומר "הזן אינו מפסיד" ואז אינו שלוחו ולא עובר על הנדר.

הרמ"ע: מי שריפא אשת חברו (בין רפואה שיש לה קצבה או לא) או נתן לה מלבושיה ושכר דירה – איבד מעותיו כמו פרנס אשת חברו.

חוט השני – ה"ה פדה אשת חברו משביה אין הבעל חייב לשלם לו.

הר"ם איסרלש: וכן אישה אין חייבת לשלם מה שהלוו לבעלה ופרנסו אותה.

2 א. מיהו אם היו חייבים לבעל

ח"מ וב"ש: ה"ה אם לקח מנכסי הבעל בלא דעתו ופרנס אשתו לא הפסיד, ורק שפרנס משלו הפסיד.

פת"ש: מסתמיות הפוסקים משמע אפילו לא הגיע זמן פרעון החוב. וצ"ע.

מנכים לו מחובו

רשד"ם: ודוקא בשבועה, שנשבע כמה הוציא, ואם תובע דבר שלא מסתבר אינו נאמן אפילו בשבועה.

3. עמד ופרנס... רק מזונות שלו

ח"מ: ואין לומר שאומד דעתו לפרנס גם חתנו בחינם, שאל"כ הוי זילותא (שלוקח דמים מחתנו) ! שאין שום זילותא אם אינו נותן לו בחינם. והדין צ"ע.

ט

הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך: 'טלי מעשה ידיך למזונותיך',

ושתקה - אין לה מזונות.

ב"ש – אף שמעשה ידיה מספיקים צריך רצונה ולא יכול לומר לה בע"כ. כ"מ מהרמב"ם שכתב 'צאי מעשה ידיך למזונותיך ושתקה – אין לה מזונות', משמע שאם רצתה יכולה למחות. [כלומר: כשמעשה ידיה מספיקים למזונותיה **ח"מ** – יכול בע"כ לומר לה 'צאי מעשה ידיך למזונותיך'. **וב"ש** – אף שמספיקים לא יכול לומר לה בע"כ, אא"כ תשקה או הסכימה].

אין לה מזונות (רמב"ם)

הג' מעשה ניסים: לכאורה משמע דשתקה מהני משום מחילה.

כתובות (קז.): לפי שמואל – אין פוסקים מזונות לאשת איש. טעמו:

רב זביד – שמא צרי אתפסיה.

רב פפא – שמא א"ל 'צאי מעשה ידיך למזונותיך'.

ב"י – משמע שאם אמר לה **בפירוש** 'צאי מעשה ידיך למזונותיך' – מהני.

כ"פ הרמב"ם – אף ששתקה (הוי כאילו הסכימה).

ושתקה

ח"מ – מהשו"ע ורמב"ם שכתבו 'ושתקה – אין לה מזונות' משמע דווקא כשתקה או הסכימה, היינו דווקא כשאין מעשה ידיה מספיקים למזונותיה. אבל אם מספיקים אף בע"כ יכול לומר לה 'צאי מעשה ידיך למזונותיך'.

וי"ל: כיון שיכולה האשה לומר 'איני ניזונת ואיני עושה' ושוב לא יכולה לחזור בה, גם כששתקה הוי כאמרה 'איני ניזונת ואיני עושה' ולא יכולה לחזור בה ואין לה מזונות.

וקשה: הרי לפי הרמב"ם בדבר שאינו קצוב לא מהני מחילה (ומזונות הוא דבר שאין לו קצבה)?

1. הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות, ומכרו ב"ד ונתנו לה, או שמכרה היא לעצמה, ובא הבעל ואמר: 'הנחתי לה מזונות' - הרי זו נשבעת בנקיטת חפץ שלא הניח.

2. ואם לא תבעה ולא מכרה, אלא (לוותה או) שהתה עד שבא הוא ואמר: 'הנחתי לך מזונות', והיא אומרת: 'לא הנחת אלא לוייתי מזה ונתפרנסתי' - נשבע שבועת היסת שהניח לה, ונפטר, וישאר החוב עליה.

א. (הר"ן: אבל אין האיש נאמן לומר שנתן לה על העתיד).

3. ואם מכרה מטלטלין ואמרה: 'למזונות מכרתי', והוא טוען ואומר: 'מזונותיך הנחתי' - נשבעת שבועת היסת שלא הניח.

4. הגה - פסוק: טען ואמר: 'היה לה להוציא מעשה ידיה במזונותיה', אם לוותה בלא ב"ד, והיא בעלת מלאכה שמעשה ידיה מספיקין לה לדברים גדולים, אע"פ שאין מספיקין לדברים קטנים - טענתו טענה.

א. אבל אם פסקו לה ב"ד - צריכין שיספיקו מעשה ידיה לכל דבר.

0. שם(קז): מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות:

(1). אם בא הבעל ואמר (או שאמר קודם צאתו) 'צאי מעשה ידיך למזונותיך' - רשאי.

(2). קדמו ב"ד ופסקו - מה שפסקו פסקו.

(3). **שם:** תניא - מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות:

בני הכוהנים אומרים - נשבעת תחילה (כשבאה לקבל מזונות) ובסוף (כשיבא הבעל או תקבל כתובתה).

✓חנן אומר - לא תשבע אלא לבסוף.

ואם בא בעלה ואמר פסקתי לה מזונות - נאמן.

1. שם(קז): בא הבעל ואמר 'פסקתי לה מזונות' - נאמן.

נאמן

• **ר"י** - הבעל נאמן להצריכה שבועה, שתשבע ותגבה מה שלוותה ואכלה, שאם לא תוכל להישבע לא תמצא מי שילוה לה בעתיד, שיראים להפסיד, אבל עכשיו שנשבעת ונוטלת לא חוששים להלוותה.

• **רש"י** - נאמן הבעל בשבועה שהניח לה מזונות ויטול ממנה מה שנתנו לה ב"ד, משום שהבעל מוחזק בנכסים וטוען ברי.

• **✓רמב"ם** - מחלק בין מכרה ללוותה -

2. אם לוותה - ישבע הבעל ויפטר.

1. אם מכרה קרקעות או מטלטלים ידועים - תשבע בנק"ח ותפטר.

3. אם מכרה מטלטלים לא ידועים - תשבע היסת ותפטר.

4. (שם): מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות. אם בא ואמר 'צאי מעשה ידיך למזונותיך' - רשאי. קדמו ב"ד ופסקו לה מזונות - מה שפסקו פסקו.

רשאי

• **הרא"ש** - רשאי לטעון שהיה לה לעשות למזונותיה ואינו משלם מה שלוותה, כיון שהיא בעלת מלאכה שמספקת לדברים הגדולים, אף שאינם מספקים לדברים הקטנים היה לה להצטמצם, אבל אם אינה בת מלאכה לא יכול לטעון.

ואם קדמו ב"ד ופסקו לה - אף שמעשה ידיה מספיקים, כיון שבאה לב"ד גילתה דעתה שאינה רוצה להתפרנס בדוחק, אא"כ מעשה ידיה מספיקים **לכל**, שאז טענתו טענה.

ובני אהובה – תירץ תירוצ' נוסף למה צריך נק"ח. שבועת נק"ח היתה מוטלת עליה כשבאה לתבוע מזונות כדין שאר נשבעים ונוטלים, אלא שחכמים הקלו עליה דשמא יבוא והבעל ויודה שלא הניח לה והוי שבועת שווא. אבל עכשיו שבא וטען שהניח לה, חזרה השבועה המקורית בנק"ח.

בנקיטת חפץ (רמב"ם)

ח"מ: זוהי דעת הרמב"ם, אבל שיטת רש"י והרא"ש הבעל נאמן בשבועה כשטוען ברי, להוציא ממנה מה שפסקו לה ב"ד. כ"ד הרי"ף.

2 א. שנתן לה על העתיד

ח"מ: כיון שלא הגיע זמן המזונות אין האדם נאמן לומר פרעתי תוך הזמן.

4. היה לה להוציא מעשה ידיה

ב"ש: כלומר מה שפסק בסעיף ח' כשלוותה חייב לשלם, ה"ד כשלא טען (ואז גם אין פותחים לו). אבל טען 'היה לה להוציא מעשה ידיה' – טענתו טענה.

טענתו טענה

ב"ש: אף שמעשה ידיה לא מספיקים לדברים הקטנים, כיון שמפסיק לדברים הגדולים, היתה דוחקת ומצמצמת קודם שתבוא לב"ד. אבל אם באה לב"ד, גילתה דעתה שאין רצונה להתפרנס בדוחק.

ח"מ – זוהו דעת הרא"ש, אבל ה"ה[רמב"ם] ס"ל – שאף שלוותה בלא ב"ד אין מחשבים עמה על מעשה ידיה והבעל צריך לפרוע. כ"ד רמב"ן ובעה"ת. **כ"כ הר"ן** – לוותה ואכלה, אם עשתה יטול הבעל מעשה ידיה, ואם לא עשתה הפסיד. ותימה על הרמ"א שלא הביא כאן דברי הרמב"ם.

צריכים שיספיקו מעשה ידיה

ח"מ: גם זו דעת הרא"ש, שב"ד בודקים מעשה ידיה ואין פוסקים לה אלא מה שצריכה יותר. אבל הרמב"ם פסק – שאין מתחשבים במעשה ידיה. כ"כ הר"ן(רמב"ן, רשב"א והרי"ף). ותימה על הרמ"א שלא הביא כאן דברי הרמב"ם.

• **רמב"ם** – רשאי רק אם טען כן לפני שיצא, אבל כשחזר לא יכול לומר היה לך לעשות במלאכה להתפרנס, וחייב לפרוע כל הקפותיה (אף שלא תבעה בב"ד, ואף שמעשה ידיה מספיקים לכל), שאין מחשבים מעשה ידיה כשפוסקים לה. ואם מצא שעשתה – הכל שלו, ואם לא עשתה הפסיד. כ"פ שו"ע(1).

1. מכרו ב"ד... או שמכרה היא... נקיטת חפץ

ח"מ: ויש חילוק בשבועה כשמכרו מטלטלים – כשמכרו ב"ד מטלטלים – נשבעת בנקיטת חפץ. אבל כשהיא מכרה מטלטלים אם אינם ידועים שיכולה לכפור – נשבעת רק היסת.

הנחתי לה מזונות

ח"מ: ה"ה לטעון שאמר לה: 'צאי מעשה ידיך למזונותיך' ושתקה.

נשבעת בנקיטת חפץ

ב"ש: הכלל לפי הרמב"ם הוא – כל שמכרה היא – תשבע שבועת המשנה (נקיטת חפץ) ותפטר. ואם לוותה ובאה להוציא ממנו – ישבע הוא היסת ויפטר, שהרי הוא כופר הכל.

נקיטת חפץ

ב"ש: למה נשבעת בנקיטת חפץ, הרי כבר מכרה ועכשיו היא כופרת הכל? ואפשר כיון שמכרה קרקע שהיא בחזקתו, אף שכבר מכרה הוי כאילו באה להוציא, מש"ה נשבעת בנקיטת חפץ. ולפ"ן אם מכרה מטלטלים אף הידועים נשבעת רק היסת, כ"כ גידולי תרומה. לאפוקי ה"ה דס"ל שרק מטלטלים הלא ידועים נשבעת היסת שיש לה מיגו (שאין בידה כלום) אבל הידועים תשבע בנקיטת חפץ כיון שאין לה מיגו. וצ"ע – שלפי זה אין חילוק בין קרקע למטלטלים הידועים (והתירוצ' הראשון נפל).

יא

הרי שלא תבעה ולא לוותה ולא מכרה אלא דחקה עצמה ביום ובלילה ועשתה ואכלה - אין לה כלום. ואם עשתה והותירה, הכל שלה.

קודם צאתו) 'צאי מעשה ידיך למזונותיך' – רשאי.

ברייתא(1): שם(2). – מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות: אם בא הבעל ואמר (או שאמר

כלום.
ת"מ – אינו חייב שמסתמא מחלה.

ומפרש ה"ה בדעת הרמב"ם: דמיירי שדחקה עצמה וניזונת ולא לקחה הלוואה – הבעל ואינו חייב לה

יב

אישה שיצאה מבית בעלה – לעניין מזונות

- 1. האישה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר: אם באה מחמת טענה (פירוש שביררה דבריה שהם כנים) שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה - חייב לזונה שם אם תבעה מזונות. אבל אם לא תבעה - מחלה על מזונות דלשעבר.**
 - א. הגה – מרדכי:** וה"ה אם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו, והמניעה ממנו, ולוותה למזונות - צריך לשלם. אבל אם המניעה ממנה - א"צ לשלם, דאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו (מרדכי פ"ב דייני גזירות וק"כ הב"י בשם הריטב"א).
 - ודוקא שבעלה בעיר, אבל אין בעלה בעיר אין נפקותא אם הלכה לבית אביה.
- 2. פ"י (ת' הרשב"א):** ואם משום מלאכות הבית: **אם היתה חולה - פשיטא דחייב (במזונותיה), דחולה לאו בת מלאכה היא.** **ואם אינה חולה - מנכה לה ממזונותיה כפי מה שצריך לשכור מי שעושה לו המלאכות קטנות שבבית, אבל אינה מפסדת משום זה מזונותיה, רק מחמת מעשה ידיה אם בת מלאכה היא (כל זה בב"י סימן ע"ז בשם תשובת הרשב"א).**
- 3. ת' הרשב"א:** ובמקום שחייב לה מזונות, אע"פ שבעלה הכריז שלא ילווה לה אדם, והוא בעיר ולא תבעתו בדין, ולוותה - חייב לשלם, דלאו כל כמיניה. והוא דלא ספקה במעשה ידיה.

ואף שאינה מורדת מתשמיש, כיון משועבדת לעמוד לפניו ולשרתו ולאכול עמו ואינה עושה כן הפסידה מזונותיה אפילו לפי ברכת הבית.
 כ"כ הב"ש.

2. מנכה לה ממזונותיה

ת"מ: היינו לכתחילה (אם עשתה מלאכה מנכה ממעשה ידיה), אבל אם לא עשתה מלאכה ולוותה לצורך מזונותיה משלם מה שלוותה (לפי הרמב"ם).

3. והוא דלא ספקה

ת"מ: אבל אם מעשה ידיה מספיקים והוא הכריז שלא ילווה לה – הוי כאומר 'צאי מעשה ידיך למזונותיך' דרשאי. **כ"כ ב"ש** – כיון ששתקה כשהכריז ודאי נתרצית. ולשיטת הרא"ש – כשמעשה ידיה מספיקים אף שלא הכריז יכול לומר שהיה לה לצמצם.

- 1. כתובות (קז.): משנה** – אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית אבא – יכולים היורשים לומר לה: אם את אצלנו – יש לך מזונות, ואם לאו – אין לך מזונות. **ואם** טוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים – זנים אותה בבית אביה.
- ריטב"א:** ה"ה אישה בחיי בעלה שיצאה מביתו והלכה, אם נתנה טעם לדבריה – חייב לה בעלה מזונות במקום שהיא, אבל לא ביררה טעם לדבריה – אין לה מזונות, שאין חיוב מזונות על בעלה אלא כשהיא עמו על שולחנו. **ואף** שטענה אם לא תבעה מזונות – הפסידה לשעבר.

1 א. אלא כשהיא עמו

ת"מ: אפילו למ"ד שהבעל יכול להשרותה ע"י שלישי, האישה לא יכולה לומר שישרה אותה ע"י שלישי.

דין חיוב מזונות אשתו, ואם חייב להשכיר עצמו

א: כיצד זנה: אוכל ושותה עמה. ואם בני משפחה רגילים בגדלות צריך להנהיגה כך, אבל אם אינם רגילים רק שאביה שהוא עשיר רגיל בכך אין חיוב (כתובות ע. משנה וגמרא המדיר את אשתו ל"תו"ס). **הגה:** וכשאביה אוכלת עמו צריך להנהיגה כמו בבית אביה (תו"ס).

ב: להשרות אשתו ע"י שליש הרשות בידו ובלבד שיאכל עמה בליל שבת (שם סד): **כ"ד** הרמב"ם – שיכול להשרותה בע"כ. **אבל הרשב"א** (ראב"ד) – רק בהסכמתה. **כ"פ** הרמ"א.

ג: כמה מזונות פוסק לה (שם סד: משנה). **בד"א** בעני שבשיראל אבל העשיר לפי עושרו (שם). **עני שאין לו רק פת חרבה:** **מסידור דברי השו"ע** משמע – אם אוכל עמה אוכלת ממה שיש לו.

אבל כשמשרה ע"י שליש צריך לתת לה שאר דברים (כמ"ש במנה סד): **ומסידור הרמב"ם** משמע – שאף באוכלת עמו צריך לכבדה יותר מגופו ויתן לה ליפתן. **כמה יין נותן לה** (סה):

שמואל – רגילה בביתו ב' כוסות נותן לה אחד. ואם רגילה בפני אחד לא נותנים לה כלום שלא בפניו. **כ"פ** המחבר – נותנים לה מעט יין אם רגילים בני המקום (רמב"ם).

הגה: יין למנות – נותנים לה (סה): **ח"מ** – כוס אחד שלא תתנול. **ב"ש** – אף יותר, שבמנות לא חוששים לתאות תשמיש **צמצמה והותירה** (סתירה כתובות סה: נזיר כ"ד:): **צטור** – מותר מזונות לבעל, כהגמרא בכתובות. **תו"ס** – יש לחלק, אם אכלה כרגיל והותירה – לבעל. ואם צמצמה מפיה – לעצמה. **כ"פ** ת' מאהבה.

ג: **עני ביותר שלא יכול לפרנס אשתו:** **האומר** איני זן (שם עז. לפי רב – יוציא, לפי שמואל – כופין אותו וזן).

להלכה: **כשמואל** – ר"ח, ר"ף, רמב"ם. **וכ"פ** המחבר (קנד"ג) **כרב** שכופין לגרש – בה"ג והרא"ש.

כשאין לו לזון: **רשב"א** והרמב"ם – אף שמואל שכופין אותו לזון

מודה כאן שאין לו לזון שיגרש. **כ"פ** המחבר. **ר"ת** ור"ן – אין כופים לגרש, וכמו בע"ח שאין לו. **כ"פ** הרמ"א בשם וי"א.

הגה: אם ישלו מזונות ליום אחד אוכל עם אשתו (הרמ"ה). **וי"א** שחייב אדם להשכיר עצמו לאחרים כדי לזון אשתו (תוס עז. – רבנו אליהו לאפוקי ר"ת). **ואם יש** קרקע מיוחדת לכבותה יכולה למכור הפירות או הקרקע למזונותיה (רשב"א).

ד: **האם חייב** לזון ולרפא אשתו השוטה: **מ"ר:** נשאה שוטה – אין חיוב שלא תקנו קידושין לשוטה (יבמות קיב:). ואם נשיאת פיקחת ונשתתית חיוב (רשב"א).

קשה: לקמן (קט"ו) פסק כהרמב"ם שאין חיוב? **ב"ש** – שוטה שיכולה לשמור גיטה אין חיוב, ואם לאו חיוב.

ח"מ – כשנותן לה כתובה אין חיוב, ואם לאו חיוב. **חוט השני** – שוטה שיש לה רפואה חיוב ואם לאו פטור.

ה: פוסקים מזונות לאשת איש כשהלך למדינת הים (קו: כרב לאפוקי שמואל שחושש לצררי). **ת"ר** ג' חודשים ראשונים לכו"ע אין פוסקים שאין אדם מניח ביתו ריקם (שם).

מתי פוסקים אף תוך ג' חודשים ראשונים: **א. מרדכי:** כשנפרד ממנה בקטטה. **ב. ריטב"א:** כשיצא למקום קרוב ונתעכב (לאפוקי המרדכי).

ג. כששמעו בו שמת (שם קו: והרמב"ם). **הגה:** דווקא מזונות ל הבא אבל לא למפרע (ריטב"א).

כשאין כתובתה בידה האם פוסקים מזונות: **הגאונים** – לא פוסקים. **רמב"ם** – פוסקים. **כ"פ** המחבר.

מ"ר: אבל אין נותנים לה תכשיט (שם מח:). **כשנתונים לה מזונות** האם מתחשבים במעשה ידיה: **רמב"ם** – אין מתחשבים. **כ"פ** המחבר. **רא"ש** – מתחשבים. **כ"פ** הרמ"א. **מ"ר:** ומכורת שלא בב"ד (צז). **ובלא הכרזה** (ק). **ובלא שבועה** (רמב"ם).

סיכום: מה הכללים על פיהם פוסק ב"ד מזונות לאישה?

א. הרמ"א (ה) ע"פ הר"ן: פוסקים מזונות מיום התביעה ולא למפרע.

הגה: מכרה נכסיה והתפרנסה – אין לה על בעל כלום, מ"מ מעשה ידיה שלה (הר"ן).

ח"מ – ולפ"ז אם אין לה מלאכה חייב לשלם.

והב"ש – אבל לטעם הרמב"ן שאם מכרה מנכסיה הוי מחילה, אף שאין לה מעשה ידיים – פטור הבעל.

ט: אמר לפני צאתו 'צאי מעשה ידיך למזונותיך' ושתקה אין לה מזונות (קז). מדין טעמו של שמואל שלא פוסקים לאשת איש, כ"פ הרמב"ם כיון ששתקה).

• **כשמעשה ידיה מספיקים למזונותיה:**

ח"מ – יכול לומר בע"כ צאי מעשה ידיך למזונותיך.

וב"ש – אף שמספקת. צריך רצונה.

י: בא הבעל ואמר 'פסקתי לה מזונות' – **נאמן** (קז).

נאמן

ר"י – הבעל נאמן להשביעה

רש"י – נאמן הבעל בשבועה.

רמב"ם – מחלק בין מכרה קרקע או מטלטלים או לוותה –

אם לוותה – **ישבע הבעל היסט** ונפטר (כיון שהיא תובעת והבעל כופר הכל, נשבע הבעל ונפטר).

אם מכרה קרקעות או מטלטלים ידועים – **תשבע היא בנק"ח** ותפטר (כיון שהוא תובע והיא כופרת נשבע היא. וצריכה נק"ח כיון שבקרקעות בחזקת הבעל וכאילו באה להוציא ממנו).

אם מכרה מטלטלים לא ידועים – **תשבע היא היסט** ותפטר (כיון שהוא תובע והיא כופרת נשבע היא היסט ונפטרת).

יא: דחקה עצמה ועשתה ואכלה – אין לה על הבעל כלום. אבל אם עשתה והותירה – המותר שלה (רמב"ם).

יב: אישה שיצאה מבית בעלה – לענין מזונות:

מכר: אישה יצאה מבית בעל בטענה שמוציאים עליה שם רע בשכונתה וביררה דבריה – חייב לזונה (ריטב"א).

המקור כתובות (קז): אם טוענת שהיא ילדה והם ילדים זנים אותה בבית אביה.

הגה: ואם מחמת קטטה יצאה והבעל אשם – חייב לזונה (מרדכי).

הגה: כשבעלה חייב לזונה בבית אביה, מה אם המלאכות שהיא חייב לו (רשב"א):

אם היא חולה – לאו בת מלאכה היא.

ואם בריאה – ינכה ממזונותיה מה שצריך לשכור למלאכות.

ב. רמב"ם: פוסקים מזונות אף בלא שטר כתובה.

ג. שם (מח.) **כרב חיסדא** – אין פוסקים לה תכשיטים. כ"פ השו"ע (ה).

ד. שם (קד:) **כחנן** – א"צ להישבע, ואף שלא שמעו בו שמת (כרב לאפוקי שמואל).

ה. רמב"ם: כשפוסקים מזונות אין מתחשבים במעשה ידיה (לאפוקי הרא"ש והר"ן).

• **כשהבעל חוזר, מה יכול לטעון נגד אשתו**

ח"מ: הנחתי לך צררי, אמרתי לך 'צאי מעשה ידיך למזונותיך'.

• **טענת 'היה לך לעשות מלאכה'**

מחלוקת: רמב"ם – לא יכול טעון. הרא"ש – יכול לטעון.

ו: נשתטה או נתחרש פוסקים תכשיט לאשתו (מח. יצא שלא לדעת).

ז: הלך למדינת הים והפקיד כליו ביד אחר – מוציאים מיד הנפקד למזון האישה. אבל השאיל לזמן – אין מוציאים תוך הזמן (רשב"א).

הגה: ואם החזיר הנפקד לבעל – חייב לשלם לאישה מדרכי נתן (מרדכי).

מוציאים מהנפקד מזון ל 6 חודשים בלבד (צז. מרדכי).

אין מוציאים מהנפקד כשיש בני חורין (רשב"א).

ח: הלך בעלה למדינת הים ולוותה ואכלה – חייב בעלה לשלם (שם קז: דיוק ממאנת).

הרי"ף – ומ"ש חנן הניח מעות על קרן הצבי דווקא כשפרנס מעצמו.

• **לוותה חייב הבעל לשלם:**

ר"י – דווקא כשפסקו לה ב"ד.

רמב"ם – אף שלוותה מעצמה בעדים.

כ"פ המחבר (שלא חילק).

• **הגה:** למי תובע המלוה

הרא"ה – תובע ישירות מהעל מרבי נתן.

רש"י ו הר"ן – תובע לאישה והאישה מבעלה.

כ"פ הרמ"א – ולכן אם מחלה לבעלה הפסיד.

ח: עמד אחד ופרנסה מעצמו – הניח מעות על קרן הצבי (קז: כחנן).

הגה: כשפרנסה אביה האם אבד מעותיו

מחלוקת בירושלמי (ר' חגי - לא איבד. ר' יוסי - איבד).

רמב"ם – שאף אביה איבד מעותיו. מ"מ אם האב חייב לבעל מנכה ממנו מה שפירנס.

הגה: פרנס האב בתו וחתנו אין החתן צריך לשלם רק פרנסת עצמו ולא על אשתו (תה"ד).

סימן עא: חייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים.

ובו ד' סעיפים (כתובות: מח, מט, סה).

עא - א

- 1. חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, א. אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם. 2. ומשש ואילך - זון כתקנת חכמים עד שיגדלו. ואם לא רצה - גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין (פירוש מפצירין) בו. ואם לא רצה, מכריזין עליו בצבור ואומרים: 'פלוגי אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו, והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן אפרוחיו', ואין כופין אותו לזון.**
- א. במה דברים אמורים, בשאינו אמוד, אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם - מוציאים ממנו בעל כרחו, משום צדקה, וזנין אותם עד שיגדלו.**
- 3. הגה - הט"ז: ודוקא לענין מזונות הבנות, אבל לא כופין להשיא בנותיו, ואע"פ שמצוה ליתן לבתו נדוניה ראויה, מכל מקום לא כייפינן ליה, אלא מה שירצה יתן, רק שישאנה.**

1. לזון בניו

ב"ש והט"ז: עד גיל שש חייב לזונם אף שאינו אמיד.

ח"מ: ויורדים לנכסיו לזון בניו.

ולא נתברר אם זנם כמו אשתו שעולה עמו, האם גם הם עולים עמו? שהרי -

לפי הר"ן שכתב - מדין מזונות אמן נגעו בה. **משמע** קצת שדינם כמח אמן.

אבל לפי מ"ש הרא"ש - הבא על הפנויה אף שלא חייב לזונה חייב לזון בנה שנולד ממנו. **משמע** שאין הבן נגרר אחר אמו.

והב"ש - אין חייב לזונם לפי עושרו כמ"ש (עג/ו) לעניין כסות.

חייב לזון

ב"ש: ואף שאמו מתה חייב לזונם (דלא כהר"ן שכתב שזנן עם אמן).

ואם מת האב והניח בנים, חולקים בירושה, וא"צ לתת תחילה מזונות לקטנים, כי חיוב מזונות על האב בחייו ולא אחר מותו

כ"כ מהר"ם מלובלין ומהריב"ל.

והג' מעשה ניסים - הביא הטור(עג) שאף אחרי מותו חייב במזונותיהם.

לזון בניו

ת' חוט השני: אבל לבני בניו אין חיוב לזון רק מדין

1. כתובות(סה:): דרש רבי עולא רבה אפיתחא

דבי נשיאה - אף על פי שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהם קטנים, אבל זן קטני קטנים. עד כמה? עד בן שש.

א. הרמ"מ: אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם - חייב לזונם, כיון שזו תקנת חכמים זכו במזונות אפילו יש להם להתפרנס משלם.

כ"פ המחבר.

והג' מעשה ניסים(הג' הטור) - פסק המחבר כן כיון שלא ראה את ת' הרשב"א(ב, שצא) שכתב שלא חייבו האב לזון בניו אלא כשאין להם במה להתפרנס, אבל יש להם נכסים לא חייב.

ואילו היה רואה המחבר ת' הרשב"א לא היה פוסק כהרמ"מ.

ולכן: יכול המוחזק לומר קי"ל כהרשב"א.

2. שם(מט:): באושא התקינו שיהא אדם זן בניו

ובנותיו כשהם קטנים (רש"י עד שיביאו ב' שערות). איבעיא להו: הלכתא כוותיה או לא?

ואסקינא שאין כופין ע"ז אלא גוערין בו ומכלימין אותו, ואומרים...

א. ולא אמרינן אלא דלא אמוד, אבל אם הוא אמוד כופים אותו בע"כ, כמו שכופים לתת צדקה.

צדקה.

פת"ש – ואם יש כאן אבי האם ואחי האב, יש יותר חיוב על אחי האב, שעניין מזונות תלוי יותר בירושה.

2. ומשש ואילך

ב"ש: היינו כשאין להם ממון, שאל"כ אין עליו חיוב כלל. כ"כ הב"ח.

עד שיגדלו

ב"ש: הקשה בדרישה – הרי אף שיגדלו יש חיוב לזון בתורת צדקה, דלא גרע מקרוב אחר?

וי"ל – לפני שיגדלו מסתמא חייב לזונם לפי שאין בידם לפרנס עמם, אבל אחר שיגדלו פעמים יכולים לזון עצמם. **וברי"ו** משמע – אחר שיגדלו חייב לזונם מדין צדקה, אבל לפני שיגדלו יש להם יתרון על שאר קרוביו.

בימנו עד איזה גיל חייב לזון בניו?

עא - ב

1. מי שהלך למדינת הים והניח בניו כאן - מוכרים מנכסיו

לפרנסה עד שיהיו בני שש. אבל מבני שש ומעלה - אין זנין אותם מנכסיו.

א. הגה – *מכאן ר"י*: וי"א היינו דווקא שלא התחיל לזון אחר שש, אבל התחיל לזון - ניזונין מנכסיו, דודאי ניחא ליה בהכי.

ב. תר"ן: וי"א אם אמוד - זונין אותן בכל ענין, משום צדקה (כך משמע בטור).

עא - ג

2. מי שנשתטה - מפרנסים מנכסיו בניו ובנותיו, אפילו הן יתרין

על שש, עד שיגדלו.

✓פרש"י: אבל לא בניו ובנותיו – שאינו חייב במזונותיהם (מעל גיל שש).

יוצא לדעת – היה בידו לצוות על המזונות ולא ציוה, גילה דעתו שאינו רוצה לזון, ולכן אשתו שחייב מוציאים מנכסיו, אבל לא לבניו.

יוצא שלא לדעת – שנשתטה, מסתמא ניח"ל שיזונו בניו ובנותיו מנכסיו.

אבל הרמב"ם פסק – מי שהלך בעלה למדינת הים מוכרים למזון האישה ובניו שהם מגיל שש ומטה, אבל יתר על שש אין זנים הילדים.

וכן מי שנתנהו בקולר או נשתטה – זנים אשתו ובניו בני שש ומטה (**משמע** מעל שש לא זנים אותם).

משמע שלא מחלק בין יצא לדעת או שלא לדעת, בכל גוונא בנין מעל גיל שש לא זנין.

1. שם(מח.): תניא – מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות – ב"ד יורדים לנכסיו וזנין ומפרנסים אשתו אבל לא את בניו ובנותיו, ולא דבר אחר.

2. והא"ר חיסדא בר מר עוקבא – מי שנשתטה ב"ד יורדים לנכסים וזנין אשתו בניו?

לא שאני יוצא לדעת (שרק אישה ניזונת) לבין יוצא שלא לדעת (שוטה, שאף בניו ניזונים).

מאי ולא דבר אחר?

א"ר חיסדא – תכשיט לא נותנים לה מנכסיו, וכ"ש שלא נותנים צדקה מנכסיו.

ורב יוסף – צדקה לא נותנים מנכסיו, אבל תכשיט נותנים לאשתו מנכסיו.

שש ומעלה

ב"ש: ג' שיטות

א. הר"רמב"ם – הלך מדעתו אין זנים מעל שש אפילו הוא אמוד, ואם נשתטה זנים בנים כשהוא אמוד, אבל לא אמוד לא.

ב. הטור/רמב"ם – בנשתטה זנים אף שאינו אמוד, דניח"ל שיזונו בניו.

וכנ"ד המחבר שכתב 'יצא לדעת אין זנים' שמשמע אף שאמיד, 'ובנשתטה מפרנסים לבניו' משמע אף שאינו אמיד.

ג. הר"ן – בנשתטה זנים אף שאינו אמדי (כהטור). יצא לדעת אם אמיד זנים. כ"פ הרמ"א כאן (ב1).

סיכום: לזון בניו ובנותיו מעל גיל שש

פסק	יצא לדעת	יצא לדעת	
הר"ן בדעת הרמב"ם	אין זנים אף שאמיד	זנים רק כשאמיד	
הטור בדעת הרמב"ם	---	זנים אף שאינו אמיד	מחבר
הר"ן	זנים רק כשאמיד	---	הרמ"א

אין זנים מנכסיו

ב"מ: מ"מ שוכרים מלמד מנכסיו ללמד בניו אף שאינו אמיד.

ב. אבל התחיל לזונם... ודאי ניח"ל (מרדכי)

ב"ש: מיהו התו"ס(ר"י) – סברא זו מהני דווקא שנשתטה, אבל הלך למדינת הים לדעת ולא ציווה לזונם לא ניח"ל שיזונו בניו מנכסיו, אף שנתן להם מזונות קודם.

2. מי שנשתטה

ח"מ: מדסתם ולא כתב 'והוא שאמוד' משמע אף שאינו אמוד, וכדעת הר"ן והטור לאפוקי הרמב"ם, דמסתמא ניח"ל שיזונו מנכסיו, שהרי מי שלא זון הוא מגונה ביותר.

וקשה: הרי הגמרא מחלקת בכך?

ותירץ ה"ה – הרמב"ם לא דיבר על נשתטה כשבניו מעל גיל שש, רק משש ומטה. ובאמת בנשתטה פוסק שזנים אותם אף מעל גיל שש, שהרי לצדקה הפסק שמוציאים ממני שנשתטה, ובניו מעל גיל שש לא מצדקה? [כלומר הרמב"ם לא חלוק על רש"י].

1. מוכרים מנכסיו

ב"ש: מה דין ג' חודשים ראשונים שהלך למדינת הים?

פרישה – חייבים לזון בניו (הקטנים) אף בג' חודשים ראשונים שהלך, ואף שלאישה אין נותנים מזונות בג' חודשים ראשונים (דאמרינן אין אדם מניח ביתו ריקם)! שאני אישה שאפשר לה לזון במעשי ידיה משא"כ בבניו הקטנים.

ולפ"ז: אם יש לבנים משלהם א"צ לזונם ג' חודשים ראשונים.

מהגמרא (כתובות קז.) שכתבה: ודאי אין אדם מניח ביתו ריקם ג' חודשים ואין ספק בדבר.

משמע אף לבניו קטנים א"צ לזונם ג' חודשים ראשונים, ואף לאישה שאין לה ממעשי ידיה אין זנים.

[סיכום: מזונות ג' חודשים ראשונים –

לפי הפרישה – לאישה אין זנים, לקטנים זנים אף כשאין להם

ולפי הגמרא – בכל גוונא ג' חודשים ראשונים לא זנים לא את האישה ולא את הבנים, אף שאין להם, דמסתמא לא הניח בית ריקם].

עד שיהיו בני שש

ב"ש: ואם הוא יתר על שש והוא חולה, עכ"ז לא זנים אותו, דגרע מקטן פחות משש (הגמ"ר).

אבל משש ומעלה

ח"מ: ואף שהוא אמיד אין זנים מנכסיו. כ"כ ב"ש.

עא - ד

הבא על הפנויה וילדה ממנו, ריב"מ: e: **אם הוא מודה**

שהולד ממנו, חייב לזונו (שאם אינו מודה אף שבא עליה אפשר שנתעברה מאחר).

והוא טוען שמא מאחר – פטור, שהרי קי"ל(חו"מ עה/ט) 'מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע' – פטור, דחזקה

אם הוא מודה

ח"מ: אבל כשאינו מודה אף שהיא טוענת 'ברי ממך'

דממונא עדיף'. (וכו') אינה נאמנת להוציא ממון. כ"פ הב"ש.

ואע"פ שנאמנת להכשיר בנה (שהוא ממנו ואינו ממזר

עא

חייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים

- הגה: ואם התחיל לזונם מעל גיל שש לפני שיצא – ממשיכים (מרדכי).
- וי"א שאם הוא אמוד זנים בכל עניין משום צדקה (הר"ן).
- ג: נשתטה האב – זנים אף מעל גיל שש (שם א"ר חיסדא)
- מתי זנים מעל גיל שש
- דעת המחבר כהרמב"ם – יצא לדעת אין זנים אף שהוא אמיד. יצא שלא לדעת – זנים אף שאינו אמיד.
- לאפוקי הר"ן – שיצא לדעת זנים כשאמיד.
- ד: הבא על הפנויה וילדה והוא מודה שהוולד ממנו – חייב לזון אותו (ת' הרא"ש).

- א: חייב לזון בניו עד גיל שש (כתובות סה:)
- מרן: אפילו יש להם נכסים (הרא"ש והרמ"מ לאפוקי הרשב"א).
- מרן: לזונם מגיל 6-13 מתקנת אושא (שם מט:)
- הגה: אין חייב לתת נדוניה לבנותיו (הגמ"ר).
- אין חייב לזונם ע"פ עושרו (ב"ש ע"פ הרא"ש לאפוקי הר"ן).
- אף שמתה אמן חייב לזונם, ואם מת האב אין להם מזונות אלא חולקים הירושה (ב"ש).
- אין חיוב לזון בניו בניו (צריך חוט השני).
- ב: הלך למדינת הים – יורדים לנכסיו וזנים בניו עד גיל שש, אבל לא מעל גיל שש (שם מח. לרש"י).

סימן עג: שחייב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו.

ובו 2 סעיפים (כתובות: סד, סח, קז)

עג - א

- 1.** הכל הולך כראש: כסותה כיצד, חייב ליתן לה בגדים הראויים לה בימות הגשמים ובימות החמה, בפחות שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותה המדינה.
- 2.** ואם באותו מקום אין דרך לצאת אשה לשוק עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה - נותן לה רדיד הפחות שבכל הרדידין. א. (ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה, שאין יופי לאשה אלא לישוב בזויות ביתה) (טור).
- 3.** ובכלל הכסות, שהוא חייב ליתן לה כלי בית ומדור שהיא יושבת בו. ומה הם כלי בית: מטה מוצעת ומפץ (פי' כעין מחצלת) או מחצלת לישוב עליה, וכלי אכילה ושתייה כגון קדרה וקערה וחבית ופך ונר וכוס ובקבוק וכיוצא בהן.

- 3.** וכלי בית: ונותן לה מיטה ומפץ ומחצלת (שם).
וכלי אכילה: נותן לה פך שמן ונר ופתילה (ירושלמי).

1. בימות הגשמים

רש"י: חדשים שהם חמים יתן בימי הגשמים, וישנים יתן בימי החמה.
והשחקים של הבגדים יישארו לה להתלבש בימי נידתה.
כ"כ ח"מ, וב"ש.

2 א. לישוב בזויות ביתה

ח"מ: ואפ"ה נותן לה רדיד, שהרי צריכה ללכת לבית האבל ובית המשתה.

- 1. כתובות(סד): משנה** - ונותן כפה לראשה, וחגור למתניה, ומנעלים ממועד למועד, וכלים של חמישים זוז משנה לשנה.
ואין נותנין לה לא חדשים בימות החמה ולא שחקים בימות הגשמים אלא נותן לה כלים של חמישים זוז בימות הגשמים והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה והשחקים שלה.
נותן לה מעה כסף לצורכה.
רמב"ם: בד"א בזמניהם ובא"י, אבל בשאר זמנים ושאר מקומות אין הדמים עיקר אל שחייב לתת לה בגדים הראויים לימות החמה ולימות הגשמים כמנהג במדינה.

עג - ב

- 1. המדור ששוכר לה: בית של ארבע אמות על ארבע אמות, א. ראש"י**: ותהיה רחבה (פירוש חצר שאחרי בית נקרא רחבה) חוצה לו, ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו.

- 1. כתובות(קג):** משתמשת במדור כדרך שששתמשת במדור שבחיו.
ב"י: וידוע שאין מדור פחות מ ד*ד.

עג - ג

ראש"י: ומחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה, כגון בגדי צבעונין

לכסותו

רדב"ז: כמו דמהני כשא"ל: 'צאי מעשה ידיך למזונותיך', כן מהני אם א"ל: 'צאי מעשה ידיך לכסותך'.

מקור הרמב"ם שם (no.): הבנות ניזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן (בין בחיו ובין אחר מותו). אף שבתנאי כתובה מוזכר רק מזונות.

עג - ח

ראמ"ט: **דין הבעל עם אשתו בטענת הכסות והכלים ושכר המדור, כדינם בטענות המזונות: אם אמר הוא נתתי, והיא אומרת, לא נתן.**

עג - ט

רשב"א כתובות: **מי שמשכן כסות אשתו, אינה יכולה להוציא מידו בלא כלום** (מי יאמר לנו שלא משכנה מדעתה, ועוד שאף בזה יש תקנת השוק).
(ועיין לקמן צ/ד).

עיינ צ/יג

שם: אין האיש רשאי למכור מטלטלין של נכסי צ"ב, ולא למשכנם, ואם מכרן או משכנן - מה שעשה עשוי. הגה - וי"א דמכרו בטל.

מי שמשכן

ח"מ: פירוש שלוח דמים על בגדי אשתו שאז יש בו תקנת השוק. אבל אם ליה קודם ואח"כ משכן בגדי אשתו, אם המלוה מודה שלא ברשות אשתו עשה כן - צריך להחזיר כדין גנב ופרע חובו (חו"מ שנו/ו).

עג**שחייב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו**

ד: בד"א בעני אבל עשיר לפי עושרו (סד).
ה: אם קצרה ידו גם לזה - יגרשנה (שם עז). אמר איני זן רב* ושמואל, לכו"ע כשאין לו יוציא).
ו: ילדים עד גיל שש חייב לתת להם כסות וכלי תשמיש ומדור, אבל לא לפי עושרו (no).

א: חייב במלבושיה וכלי מדור (שם סד).
ב: משתמשת במדור כפי שהיתה בחייו (קג). ויודע שמדור הוא ד*ד.
ג: חייב לתת לה תכשישטים וכו' (רמב"ם).

סימן עה: חילוק הארצות לעניין נישואין ודיני ארץ ישראל.

ובו ה' סעיפים (כתובות: קי)

עה - א1

לעבור ממקום למקום בחו"ל

0. ג' ארצות בא"י חלוקות זו מזו לענין נישואין: יהודה, ועבר הירדן והגליל. וכל הישוב הוא ארצות, כגון ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן א. (מהר"ם: שחלוקים בלשונם).

1. שמי שהוא מארץ מהארצות ונשא אשה בארץ אחרת (פירוש הלך לארץ אחרת ונשא שם) - כופין אותה ויצאה עמו לארצו, או תצא בלא כתובה ובלא תוספת, שעל מנת כן נשאה, אף על פי שלא פירש.

א. (הר"ן: אבל אינו יכול להוציאה מעיר לכרך או להפך, (פירוש בגליל), אף על פי שהתנה עמה להוציאה מגליל ליהודה, וכן כל כיוצא בזה).

2. אבל הנושא אשה באחת מהארצות, והוא מאנשי אותה הארץ, אינו יכול להוציאה לארץ אחרת, א. אבל מוציאה ממדינה (פירוש עיר גדולה) למדינה ומכפר לכפר באותם הארצות, ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר ומכפר למדינה.

0. כתובות(קנ.): משנה - שלש ארצות לנישואין:

יהודה, ועבר הירדן והגליל.

אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר.

תוספתא (כתובות יב,א): ג' ארצות לנישואין -

יהודה, עבר הירדן והגליל.

בד"א (שאין יכול לכופה) בזמן שהיה מיהודה ואירס ביהודה (שאין יכול לכופה לצאת מיהודה - הרמ"מ) אן בן גליל שאירס בגליל.

אבל בן יהודה שאירס אישה בגליל - כופה אותה לצאת (מיהודה לגליל), שע"מ כן נשאה.

ירושלמי: מתניתין (שאין יכול לכופה לצאת) מיירי

כשהיה מיהודה ונשא בגליל, אבל היה ביהודה ונשא מיהודה כופה לצאת.

לכאורה: יש סתירה בין התוספתא והירושלמי,

כשהיה מיהודה ונשא אישה מגליל!!!!

בתוספתא - בן יהודה שאירס מגליל הולכת אחיו. ובירושלמי - בין יהודה שנשא מגליל הוא הולך אחריה?

ג' תירוצים:

א. הרמ"מ - אין כאן מחלוקת

בתוספתא - מיירי באירס, שאם אירס בארצה אין כופין אותה ללכת לארצו.

והירושלמי - מיירי בנשא, שאם נשא בארצה אין כופין

אותה ללכת אחריו.

וכל זה שהלך לארץ אחרת, אבל נשא בארצו אין האישה יכולה לכופו לצאת לעיר אחרת, וגם הוא לא

יכול להוציאה להביאה לארצו. **2.**

כ"פ הרי"ף, הרמב"ם, וכו"ד המחבר (2).

ב. הרי"ף, רמב"ם, הר"ן והריב"ש - פסקו רק כמו התוספתא, שלעולם כשהוא מארץ אחד ונשא

מארץ אחרת צריה ללכת אחריו. **1.**

כ"פ המחבר(1).

ג. ר"ת - אין מחלוקת, המשנה דמיירי בכפיית האיש

מתי האישה כופה האיש.

ולכן:

(1). על מקום שאין היזק לאיש ידה על העליונה:

■ שניהם באותו מקום ושניהם בעיר או בכרך, כיון ששני המקומות שווים - כופין אותו לילך אחריה, אף שנשאה במקומו.

■ שניהם מאותו מקום ונשאו בארץ אחרת - יכולה לכופו שחזרו לארצם, ואפילו מכרך לעיר ומעי לכרך. (2). כשהם משני ארצות הולכים לפי מקום הנישואין:

■ היו הנישואים במקום האיש - אינה יכולה לכופו לעבור לארצה.

■ אף שהיו מאותה ארץ והיא בעיר והוא בכרך או הפוך - הולכים לפי מקום הנישואים.

א. אבל אינו יכול להוציאה

ב"ש: פירוש אף שיכול להוציאה מכרך שמגליל לעיר שיהודה, מ"מ בגליל עצמו אינו יכול להוציאה מכרך לעיר או הפוך.

באה"ט: האם יכול להוציאה בגליל עצמו מעיר לעיר?

ח"מ – יש להסתפק.

והב"ש – הרשות בידו, להניחה במקומה ולהוציאה מעיר לעיר.

2. לארץ אחרת

ב"ש: אפילו לארץ מולדתה לא יכול להוציאה כי יכולה לומר 'כאן יש לי נחת רוח יותר'.

באה"ט(מהרי"ט): ואם הגויים מעלילים עליו יכול להוציאה לעיר אחרת.

א. ממדינה למדינה

ב"ש: כי בעיר גדולה מעלות וחסרונות: חסרון – שאין גינות והכל יושבים צפופים. יתרון – יש שם הכל.

אינו יכולה להוציא ממדינה למדינה

ב"ש: דוקא כשהנישואין היו במדינתו ועירו, אז לא יכול לשנות עירו אלא למקום שווה. אבל אם היה הנישואין בעיר אחרת מחויבת ללכת אחריו אפילו מכרך לעיר.

ממדינה לכפר

ח"מ: דוקא כששניהם באותה מדינה, אבל אם הוא במדינה והיא בכפר צריכה ללכת אחריו למדינה (כ"כ הר"ן).

א. **הר"ן:** אע"פ שיכול להוציאה מגליל ליהודה, לא יכול להוציאה בגליל עצמה מכרך לעיר.

ולא יכול לומר: אם מכרך שבגליל אני יכול להוציאה לעיר שביהודה, כ"ש שאוכל להוציאה בגליל מכרך לעיר, דליתא – אלא מה שנתרצית (ליהודה) בלבד נתרצית.

2. **משנה(שם):** אבל באותה ארץ מוציאים מעיר לעיר או מכרך לכרך, אבל לא מעיר לכרך או הפוך.

א0. שחלוקים בלשונם

ח"מ: לא תלוי בחילוק הלשון בלבד אלא גם בגודל המדינה (כלומר: בעיני מדינה גדולה-חילוק בלשון).

ח"מ(ריב"ש): כל שהוא מלכות אחרת אין מוציאים.

כ"כ ב"ש – ומשמע אף שאינם חלוקים בלשונם הוי ארץ אחרת. ומ"ש הר"מ חלוקים בלשונם היינו תחת אותה מלכות.

1. כופין אותה ויוצאה עמו

ח"מ: כ"פ הרמב"ם, רי"ף, ר"ן, ה"ה והריב"ש – כהתוספתא.

לאפוקי הר"מ בפירוש הירושלמי שכתב – בן יהודה שהלך ונשא (לאפוקי אירס) בגליל אין כופין אותה לילך אחריו ליהודה.

עה - א2

1. **הגה** – *ע"ט ר"ת*: וי"א דאם היו שניהם מארץ אחת, ונשאה בארץ

אחרת - היא יכולה לכופ אותה לילך עמה לארצה, אפילו מכפר למדינה או להיפך.

א. אבל אם שניהם מארץ אחת ונשאה באותה הארץ - אין אחד מהם כופה לשני להוציאו ממדינה לכפר או להפך, אבל ממדינה למדינה או מכפר לכפר - האישה יכולה להכריחו שילך עמה למקומה, הואיל והם שווים.

2. *ריב"ש*: היה דר עמה בעירו ולא מתדר שם, ונסע עמה לעירה דרך מקרה, ולא איתדר ליה, יכול לחזור ולהוציאה.

3. *תה"ד*: י"א אם לא יוכל להחיות ולפרנס עצמו, כופין אשתו שתלך עמו למקום שירצה. *פ"י(ריב"ש)*: ויש חולקין.

4. *הרשב"א*: מי שהוא ממדינה אחת ויש לו שם אישה, ונשא אחרת במדינה אחרת - צריכה לילך עמו לעירו, דודאי נשאה לשוב לביתו. ועיין לקמן סימן קנ"ד סעיף ט' עוד מדינין אלו.

1. שיטת ר"ת:

הוא מיהודה והיא מגליל: הולכים לפי מקום הנישואין ששם מחויבים לגור.

שניהם מיהודה והנישואין בגליל: יכולה לכוף לגור ביהודה, אפילו מכרך לעיר.

א. שניהם מיהודה הוא בכרך והיא בעיר – הולכים לפי מקום הנישואין.

ח"מ – כלומר שיטת ר"ת הפך כל הפוסקים, דס"ל שהמשנה (ק.) מיירי בכפיית האיש מתי תוכל לכוף.

כ בכל מקום שאין היזק לאיש מחויב ללכת אחריה במדינה אחת מעיר לעיר.

אבל בשתי מדינות והנישואין היו בעירו אז א"צ ללכת אחריה.

3. אם אינו יכול להתפרנס במקומו

• **תה"ד** – כופים אותה ללכת אחריו למקום אחר להתפרנס, אף שאומרת נוח לי להיות בדוחק מלעבור למקום אחר.

כ"פ הרמ"א בשם י"א.

• **ריב"ש** – אין האיש יכול לכוף אשתו ללכת אנה ואנה לחפש פרנסתו, ואין יכול לכוף אשתו על הספק.

ב"י: ולא נראים לי דברי תה"ד.

ח"מ – לכו"ע אם אין לו מקום קבוע לפרנסתו בעיר לא יכול לכוף. המחלוקת כשיש לו מקום לפרנסתו, שלפי תה"ד – יכול לכוף, ולפי הריב"ש – אין יכול.

מהרשד"ם – אין מחלוקת בין תה"ד לריב"ש, לכו"ע:

אם יש מקום לפרנסתו – יכול לכוף ללכת לשם.

ואם אין לו מקום לפרנסתו – אין יכול לכוף לנדוד ממקום למקום.

הרמ"א פסק בשם י"א – כתה"ד. בשם יש חולקים כהב"י.

2. יכול לחזור ולהוציאה

ב"ש: ומבואר בריב"ש – שאז כבר יכול להוציא לכל

מקום שירצה. שהרי בשעה שעקר ממקומו מחמת גזרה יכול לעקור לאיזה מקום שירצה.

3. אם לא יוכל לחיות

ת' נו"ב: זוג שהתנו שיגורו אצל אבי הכלה, אך אחר החתונה הסתבר שאויר המקום מזיק לבעל עד שבא לסכנה, וכן העידו הרופאים שבא הדבר מחמת שינוי האויר.

■ פסק הגאון אב"ד ק"ק אה"ר – שאין כופין הבעל לדור בבית חמיו, אלא כופים האישה שתלך אחריו.

■ ומה שפסק שכופין האישה – ליתא, אף שלא כופים הבעל לדור אצל חמיו מ"מ אין כופין האישה שתלך אחריו. **שהרי** –

- דלעת ר"ת יד האישה על העליונה.

- אף לש"פ שידה על התחתונה, דווקא בסתם אבל כאן שיפרשו שיגורו אצל חמיו אין כופים אותה.

ולכן אין לכוף לילך אחריו.

ויש חולקין

ח"מ(ריב"ש): לכו"ע אם מוליכה ממקום למקום לא יכול לכוף, ורק אם מוליכו למקום קבוע מתיר תה"ד. אף בזה חולק הריב"ש.

ויש חולקין

ב"ש: קשה – הרי הזהירו חז"ל (ב"מ עה:) 'מאן דביש מזליה בהאי מתא ליזל למתא אחרינא'?

וי"ל ליש חולקים זו רק עצה טובה קמ"ל.

4. ויש לו שם אישה

ח"מ: קשה – הרי אף באין לו אישה אחרת כל שנשא אישה במדינה אחרת צריכה ללכת אחריו. וכ"מ ברשב"ץ שטעם זה הוא מיותר?

והב"ש – קמ"ל שאף לשיטת ר"ת, כאן שיש לו אישה אחרת צריה ללכת אחריו.

ואף שלא מצינו כן בר"ת, הרמ"א הכריע כן מסברתו, שלא יתכן שאשתו קודמת תשב שם והוא ישב כאן עם אשתו החדשה.

ממקום למקום בחו"ל**עה - ב****1. כשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ -**

א. אינו יכול להוציאה, מנוה יפה לנוה הרע, ולא מרע ליפה. **ב.** וכן לא יוציאנה ממקום שרובה ישראל למקום שרובו עובדי כוכבים. ובכל מקום מוציאין ממקום שרובו עובדי כוכבים למקום שרובו ישראל (תוספתא).

2. הגהה – נדנ: ואינו יכול להוציאה ממקום שהמושל טוב למקום שהמושל רע.

3. ריב"ע: כל מקום שיכול להוציאה ממקומה, היינו לאחר שכנסה ונשאה - אבל קודם נישואין לא יכול להוציאה. וצריך לכנסה במקומה, אם לא התנה בפירוש עם האישה, אבל אם התנה עם אמה, לאו כלום הוא.

4. נדנ: מיהו אם יש אמתלאות וטעמים לדבריו - האישה צריכה לילך אחריו.

1. כתובות (ק.י): משנה – אבל באותה ארץ

מוציאים מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל לא מעיר לכרך והפוך.

גמ: בשלמא מכרך לעיר לא, שבכרך מצוי הכל משא"כ בעיר. אלא מעיר לכרך למה לא?

מסייע לרבי יוסי בר חנינא – ששיבת כרכים קשה.

פרש"י: ישיבת כרכים קשה – שהכל מתיישבים שם ודוחקים ומקברים בתיים זה לזה ואין שם אויר. אבל בעיר יש גנות ופרדסים ואויר יפה.

א. (שם): מוציאים מנוה הרעה לנוה היפה, אבל לא מנוה היפה לנוה הרעה.

✓ רשב"ג אומר – אף לא מנוה היפה לנוה הרעה, מפני שהיפה בודק.

גמ: שהיפה בודק – מאי בודק? כדאמר שמואל שינוי וסות תחילת חולי מעיים.

היפה בודק

רש"י – בודק את הגוף למי שהוא מנוה הרע, ומתוך כן חולאים באים עליו, כמ"ש שמואל שינוי וסות תחילת חולי מעיים.

אבל הרמב"ם – בודק פירוש צריכה לבדוק עצמה בנוה היפה כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה.

הר"ן: ומה שמדמה הגמרא לשמואל, הוא דמיון בעלמא, שפעמים יצא נזק משינוי לטובה.

ב. תוספתא: כל מקום שיכול להוציאה מהדין, אלא שלא רוצה לצאת עמו - תצא בלא כתובה. ומשמע שאף בלא תוספת, שלא כתב לה תוספת אלא ע"מ להיות עמה.

1 א. מנוה היפה לנוה הרע

ח"מ: דווקא כששניהם מאותה מדינה ואותה עיר אז אין יכול לשנות למקום גרוע. אבל הנושא ממדינה אחרת הוא כאילו התנה שתלך אחריו, וצריכה ללכת אחריו אפילו מכרך לעיר אפילו מהיפה לרע.

מהו הגדרת נוה יפה/רע:

י. נתיבות המשפט – נוה יפה פירוש דירה יפה, שלא

יכול להוליכה מבית יפה לבית שיפה פחות.

י. מהרש"ל והב"ח – נווה יפה פירושו עיר יפה, ולא בית יפה שא"כ אף בעיר אחת י"ל שאין מוציאים מבית יפה לבית רע.

כ"פ אבני משפט ופסקי רבנים (הרב ורנר) – שאיכות הדירה אינה נכנסת לכללי נווה יפה, אלא לכללים 'עולה עמו ואינה יורדת עמו'.

ב. רובה ישראל למקום שרובה גויים

באה"ט (מהרי"ט): ה"ה ממקום שיש רופא ושאר דברים הצריכים לעיר למקום שאין דברים אלו הוי כמוציא ממקום שרובה ישראל למקום שרובה גויים.

ממקום שרובה גויים

ח"מ: אף מנוה היפה לרע, כי מקום שרובה ישראל שקול כנגד הריעותות האחרות.

2. ממקום שהמושל טוב (הגמ"י)

ח"מ: מסידור לשון הרמ"א משמע דקאי אדסמך ליה, כלומר אפילו למקום שרובו ישראל אינו יכול להוציא אם המושל שם רע. כ"פ הב"ש.

אבל מהגמ"י משמע – שמושל רע הוי כמנוה רע, ומקום שרובה ישראל עדיף מנוה רע (ויכול להוציא למקום שהמושל טוב אף שהוא נוה רע).

[סיכום: להוציא למקום שהמושל טוב אך הנוה רע]

לפי הרמ"א – אין יכול להוציא. כ"פ ב"ש.

לפי הגמ"י – יכול להוציא. שמושל רע דינו כנוה רע, ומקום שרובה ישראל עדיף.

3. קודם נישואין לא יכול להוציא (ריב"ש)

ח"מ: וסיים הריב"ש – וכן מסתבר שהרי עדיין לא נתחייב בתנאי כתובה.

ולכן אם חלתה בדרך לא חייב לרפואתה, ואם נשכית אינו חייב לפדותה, ואם מתה אינו חייב לקבורה, שכל הדרכים בחזקת סכנה.

ב"ש: לא יכול להוציאה – מהרשב"ץ משמע להפך.

אם התנה עם אמה

ח"מ: סיים הריב"ש – ואם התנה עם אמה מדעת

אומנם פת"ש (ישועות יעקב) – יש להסתפק, שאף שבועה אין צריכה כיון שאין תביעת ממון (ובמקום שאין תביעת ממון אין מקום לשבועה כמ"ש חו"מ פז/כה).

היתומה ומרצונה קודם נישואין והיא מודה – הדין עמו.
באה"ט (האלשיך) – ואם היתומה לא מודה אין עדות אמה כלום. ואם השדכן יעיד עליה שהסכימה תשבע להכחיש העד.

עה - ג

לעבור מחו"ל לא"י

1. ראמ"ט מכתובות (ק'!): בד"א, מחו"ל לחו"ל, מא"י לא"י, אבל מחו"ל לא"י - כופין אותה לעלות אפילו מנוה יפה לנוה הרע, ואפילו ממקום שרובו ישראל למקום שרובו עובדי כוכבים.
א. אין מוציאים מא"י לחו"ל, ואפילו מנוה הרע לנוה הטוב, ואפילו ממקום שרובו עובדי כוכבים למקום שרובו ישראל.

1. כופין אותה

כופין

באה"ט (הרמ גלגטי): ואם התנה בפירוש שלא יכפה לעלות לא"י – אינו יכול לכופה, אבל אם התנה רק שלא להוציאה ממקומה יכול להוציאה לא"י.

ח"מ: כן גרסת הרמב"ם, אבל הטור גרס "כופין" בלי אותה, שגם אותו כופין לעלות. כ"כ ב"ש.

עה - ד

לעבור מחו"ל לא"י

1. אמר האיש לעלות לא"י, והיא אינה רוצה - תצא בלא כתובה.

2. הגה: אבל נכסי מלוג שלה ונכסי צאן ברזל הקיימים – נוטלת.
א. ואם אינם קיימים:
אם הוא הפסידן: נכסי צאן ברזל א"צ לשלם, ונכסי מלוג - צריך לשלם.
ואם נגנבו או נאבדו: נכסי מלוג - לית לה, ונכסי צאן ברזל - צריך לשלם. (במרדכי סוף כתובות בשם מוהר"ם)

מלוג	נצ"ב	הפסידן
צריך לשלם	א"צ	צריך לשלם
נגנבו	צריך לשלם	א"צ

3. מרדכי (מהר"ם): והא דכתובה אין לה, דוקא שנשאר בא"י, אבל אם הוא חוזר לסוף כמה שנים להתיישב בחו"ל, צריך לשלם לה או ליורשיה אף הכתובה.
4. אמרה היא: לעלות, והוא אינו רוצה - יוציא ויתן כתובה.
א. וה"ה לכל מקום מא"י לירושלים, שהכל מעלין לא"י, ואין הכל מוציאים משם; הכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאים משם.

1,4. כתובות (ק'): משנה – הכל מעלין לא"י ואין הכל מוציין.

עמו ל"ם.
ואחד נשים – אף האישה כופה בעלה לעלות לא"י, ואם לא יוציא ויתן כתובתה.

4. הכל מעלין ל"ם ואין הכל מוציאים, א' אנשים ואחד נשים.

2. הר"ן: בלא כתובה – ה"ה שתוספת אין לה. וי"א אף נדוניה (שהכניסה לו) אין לה.
מיהו מה שקיים ממנה משמע שיש לה, דלא גרע

פרש"י: הכל מעלין – את כל בני ביתו כופה לעולות

אם הפסידו: פירוש על ידי שימוש -

נכסי צאן ברזל שהפסיד ע"י שימוש - א"צ לשלם, שהרי הם ברשותו ויכול להשתמש בהם (ומה שכלו שחייב באחריותם יכול לטעון לא אני גרמתי לגירושין, ויתכן שלא הייתי בא לתשלום כלל).

ובנכסי מלוג - כיון שאסור לו להשתמש בקרן רק בפירות, אם נפסד הקרן חייב לשלם.

ואם נגנבו או אבדו:

נכסי צאן ברזל - כיון שחייב באחריותם חייב

נכסי מלוג - כיון שלא חייב באחריותם פטור.

3. אבל אם הוא חוזר - צריך לשלם

ח"מ: ודוקא שעדיין לא גרשה וחזר לחו"ל ומת שם - אז תגבה כתובתה, אבל אם גרשה מיד שהלך לא"י, אף שחזר אח"כ אין לה עליו כלום.

ואם רצה להוציאה מעיר לעיר, שדינה שיוצאת בלא כתובה, אף שלא גרשה אם חזר אפ"ה הפסידה כתובתה. ול"ד להליכה לא"י דשם הוא מאס בא"י וחזר לחו"ל לכן אם לא גרשה לא הפסידה, אבל בהליכה לעיר אחרת שאינה עושה רצונו הפסידה כתובתה, ומה בכך שחזר למקומו.

אבל הב"ש - טעמו שנראה כרמאות מה שעלה לא"י. ולכן אפילו גרשה כבר בלא כתובה - צריך לשלם לה או ליורשיה כתובתה. וכן הדין עקירה מעיר לעיר.

סיכום:

הלך לא"י		לך לעיר אחרת		
גרשה	לא גרשה	גרשה	לא גרשה	
לא משלם	משלם	לא משלם	לא משלם	ח"מ
לא משלם	משלם	לא משלם	לא משלם	ב"ש

מזינתה שלא הפסידה בלאותיה הקיימים (כתובות קא.).

כ"כ מרדכי(ת' מהר"ם): נסכי מלוג וצאן ברזל הקיימים נוטלת.

א. ואם אינם קיימים:

אם הוא הפסיד: נכסי צאן ברזל - א"צ לשלם, ובנכסי מלוג - צריך לשלם.

אם נגנבו או אבדו: נכסי צאן ברזל - צריך לשלם, ובנכסי מלוג - א"צ לשלם.

1. תצא בלא כתובה

ח"מ: ה"ה לכל מקום שיכול להוציאה ע"פ דין והיא אינה רוצה - תצא בלא כתובה. כ"כ הב"ש.

2. הקיימים נוטלת

ח"מ: מה שפסק שבנכסי מלוג פטור ומגנבה ואבדה וחייב בשליחות יד - פשוט, כיון שלא קיבל עליו אחרית. [מחצית השקל: ואפילו נאבד בפשיעה פטור דהוי בבעלים. וכן חייב בשליחות יד כשהפסידו כיון שאין לו בהם רק פירות והוא גרם להשחתה והפסד שלא כדרך העולם].

אבל קשה מה שפסק בנכסי צאן ברזל שאם הפסידו פטור ובנגנבו חייב?

והמעניין בת' מהר"ם שבמרדכי יראה שמדמה אישה שלא רוצה לעלות לא"י כדין מורדת. ובמורדת הדין הוא ע"פ תקנת הגאונים (דינא דמתיבתא) ש-

בנכסי צאן ברזל - מה שכלה לגמרי או נגנב או נאנס חייב. ובנכסי מלוג - פטור וכאן פסק הפוך?

על פי הב"ש ועוד המפרשים - מ"ש הפסידו בידיים כוונתו שההפסד בא ע"י שימוש בקרן ולא בידיים, והכי פירוש הרמ"א -

מחו"ל לא"י

עה - ה

1. יש מי שאומר דהא דכופין לעלות לא"י, היינו בדאיפשר בלא

סכנה, הילכך מסוף המערב עד נוא אמון אין כופין לעלות, ומנוא אמון ולמעלה כופין לעלות דרך יבשה, וגם דרך ים בימות החמה, אם אין שם לסטים.

הר"מ - לפי שהירושלמי סובר שבמשנה שכופים אף אותו מיירי בזמן שבית המקדש קיים (שאז יש מצווה לדור בירושלים), אבל בזה"ז אין כופין אותו.

0. **ירושלמי:** אם היא לא רוצה לעלות לא"י - כופין אותה, אבל אם היא לא רוצה לעלות - אין כופין אותו.

באה"ט: כיון שיש מחלוקת אם יש מצווה לעלות לא"י, מי יוכל לכפות מי שאינו רוצה לעלות, ולכן חייב לתת לה כתובתה.

ת' מעיל צדקה: ג' חברים שרצו לעלות לא"י עם נשיהם וילדיהם. וב"ד המקומי מונע בעדם מחשש שהקטנים לא יוכלו לסבול צער הטלטול ונענועי הספינות, האם יש לחוש לזה?

■ **האם יש מצווה לעלות בזה"ז לא"י?**

ר"פ חלקו על ר' חיים שאף בזה"ז יש מצווה לעלות.

■ **תו"ס:** בזה"ז שיש סכנה בדרכים אין מצווה לעלות לא"י.

וזה תלוי לפי הזמן. ומהרי"ט כתב כלל בזה: כל שהסוחרים לא נמנעים לעלות אין בו סכנה.

■ לענין סכנת הילדים: אין בזה סכנה, שלא ראינו למשנה או לאחד הפוסקים שחילקו בין גדולים וקטנים. ואדרבה הטלטול קל יותר לקטנים מגדולים. כ"כ הרמ"מ.

ולכן: אפשר לעלות לא"י ואין לחשוש לקטנים, וכן אין חשש לעבור על הוראת ב"ד שלכם.

מ"מ צריך תנאי אחר, שיהיה לו שם מקום מוכן שיהיה לו פרנסה.

והטור – ואין נראה שיטת הירושלמי, שא"כ למה אותה כופין.

1. רשב"ץ: דבר פשוט הוא שמה שכופין לעלות לא"י היינו כשאפשר בלא סכנה, אבל אם יש סכנה אסור לסכן עצמו. הילכך: בזה"ז בארצות הללו כל שהוא מסוף המערב עד נוא אמון אין כופין לעלות, ומנוא אמון ולמעלה כופין לעלות דרך יבשה, וגם דרך ים בימות החמה, אם אין שם לסטים.

1. יש מי שאומר

ב"ש: מרדכי והרא"ש פסקו – בזה"ז אין כופין אלא אותה (כהירושלמי).

האם בזה"ז יש מצווה לעלות לא"י?

ב"ש: תו"ס (רבנו חיים) – אין מצווה בזמן הזה.

והרא"ש, אגודה והטור – משמע שיש מצווה אף בזה"ז. כ"ד הרמב"ן ותה"ד.

הרי"ט בתשובה – מה שהביא התו"ס בשם רבנו חיים, תלמיד טועה כתבו. כ"כ הנהיבות.

וא"כ כל הזמנים שווים לקיים מצווה זו.

כ"פ פת"ש – וכ"מ מכל הפוסקים שכופין האישה לעלות ולא חילקו בין הזמנים.

חילוק ארצות לענין נישואין, ודיני ארץ ישראל (כתובות קי)

עה

הגה: שיטת ר"ת – היו שניהם מארץ אחת ונשאו במקום אחר – יכולה לכופו ללכת לארצה. אבל נישאו באותה ארץ – אין יכולים לכופו לעבור מעיר לכרך או הפוך.

2א: **הגה:** אם אינו יכול להתפרנס במקומו:

■ **י"תה"ד** – כופין האישה ללכת אחריו במקום שיש פרנסה. כ"פ הרמ"א בשם י"א.

■ **ריב"ש** – אין יכול לכופה על הספק לחפש פרנסה.

כ"פ הרמ"א בשם י"ח.

ב"י: אין נראים דברי תה"ד (ולכן לא הביאו בשו"ע).

● **מה המחלוקת** בין תה"ד * ריב"ש

ח"מ – דווקא שיש לו מקום לפרנסתו, אבל על הספק לכו"ע אין יכול לכופה.

מהרשד"ם – אין כלל מחלוקת. כשיש מקום קבוע

1א: איש מארץ זו שנשא אישה מארץ אחרת – הולכת אחריו או תצא בלא כתובה. אבל אינו יכול להוציאה

מארצו לארץ אחרת (אפילו לארץ ששלה אם לא רוצה): **תוספתא (ק:)** בן יהודה שאירס מגליל – כופה לצאת עמו ליהודה. אבל אירס ביהודה אין יכול לכופה לצאת לגליל.

כ"פ הרי"ף רמב"ם ר"ן וריב"ש.

לאפוקי הרמ"מ שפסק כהירושלמי – בן יהודה שנשא (לאפוקי אירס) בגליל אין כופין אותה לילך ליהודה.

● **מ"ב:** אבל יכול להוציאה באותו ארץ מעיר לעיר או מכרך לכרך (משנה ק:).

הגה: אבל לא יוכל להוציאה מעיר לכרך או הפוך (הר"ן).

הגה: אין יכול להוציאה ממקום שהמושל טוב למקום שהמושל רע (הגמ"י).

וכן אין להוציאה רק אחר נישואין אבל קודם לא וצריך לכונסה במקומה (ריב"ש).

ג: מוציאה מחו"ל לא"י אפילו מנוה טוב לרע. ואין מוציאים מא"י לחו"ל (משנה קי.).

ד: נכל מעלין לא"י ולא מוציאים, ואם מתנגדת מגרשה בלא כתובה. ואם הוא מתנגד יוצא בכתובה (משנה קי.).

הגה: בלא כתובות – אבל נ"מ וצ"ב שהם בעין נוטלת (הר"ן).

ואם אינן קיימים:

אם הפסיד הקרן ע"י שימוש – נצ"ב פטור. נ"מ – חייב. ואם נגנבו – נצ"ב חייב (שחייב באחריותן). נ"מ – פטור.

הגה: אין לה כתובה – דווקא שהלך מא"י ולא חזר, אבל חזר – צריך לשלם לה (מרדכי).

ה: כפיה לעלות לא"י דווקא כשאין סכנה (רשב"ץ).

לפרנסתו לכו"ע כופה. כשאין מקום אלא על הספק לכו"ע אין כופה.

• ת' נו"ב: זוג שהתנו לגור אצל אביה, ואח"כ הסתבר שאויר המקום מזיק לבעל עד כדי סכנה: יש שפסקו – שיכול לכופה שתלך אחריו.

ואין נ"ל – אף שאין כופין אותו לגור אצל חמיו, מ"מ גם אין כופין אותה שתלך אחריו (שלפי ר"ת יד האשה על העליונה, ועוד שפירש שיגור אצל חמיו).

הגה: גר בעירו ולא הסתדר והלך לעיר שלה בדרך מקרה וגם לא הסתדר יכול להוציאה חזרה לעירו (ריב"ש).

איש הגר עם אשתו במדינה זו, ונשא אישה נוספת במדינה אחרת – כופין אשתו החדשה שתלך למדינתו (רשב"ץ).

ב: באותה הארץ מוציאים מעיר לעיר ומכפר לכפר, אבל לא מעיר לכפר ולא הפוך (שם קי.).

ואין מוציאים מנוה היפה לרע (שם כרשב"ג).

וכן לא יוציאנה ממקום שרובה ישראל למקום שרובה גויים (תוספתא).

סימן עז: דין מורד ומורדת, או אומרת מאיס עלי.

ובו ה' סעיפים (כתובות: סג, סד. יבמות: ט)

המורד על אשתו

עז - א

1. הל' הרא"ש: המורד על אשתו ואמר: הריני זן ומפרנס, אבל

איני בא עליה מפני ששנאתיה - מוסיפין לה על כתובתה משקל ל"ו שעורים של כסף בכל שבוע, וישב (כך) ולא ישמש, כל זמן שתוצה היא לישב, ואע"פ שכתובתה הולכת ונוספת, הרי הוא עובר בל"ת, שנאמר: "שארה כסותה ועונתה לא יגרע" (שמות כא, י). ואם היא רוצה (להתגרש) - כופין אותו מיד להוציא וליתן כתובה.

2. (י"א דאם רוצה לגרש מיד וליתן לה הכתובה, אין מוסיפין לה על כתובתה. כך משמע מדברי הרמב"ם פרק י"ד דאישות. ונ"ל דאף בלאו ד"לא יגרע" אינו עובר).

אותה לעשות או מונע ממנה מזונות, או מוכר כתובתה בטובת הנאה כדי שישכור עבד און שפחה לשמשו.

כך האיש לא נקרא מורד רק מתשמיש, אבל המונע ממנה מזונות כופין אותו להוציא (כרב) או כופין לזון (כשמואל), אבל אין דינו כמורד להוסיף בכתובתה.

אבל הטור - אף מורד במזונות נקרא מורד ומוסיפים על כתובתה אם תרצה להמתין.

כ"כ הרא"ש - אף לר"ה שאישה המורדת ממלאכה לא נקראת מורדת, באיש מקרי מורד אף ממלאכה (כיון שאינו יכול לומר כמו האשה, איני זן ואינו מקבל מעשה ידיך).

והב"ח - הרא"ש דעה יחידאה ואין הלכה כמותו.

מיהו הב"ש - אף התו"ס פסקו כהרא"ש, שבדבר תלוי אם יכול לומר איני זנך.

לכן היא שיכולה לומר כן - אינה מורדת ממלאכה. והוא שלא יכול לומר כן - דינו כמורד.

מיהו אם מעשה ידיה מספיקים למזונותיה שיכול לומר אינו זן - אין דינו כמורד ממלאכה.

סיכום: איש המורד ממלאכה

▪ **לשיטת הרמב"ם** - לא הוי מורד (ולא מוסיפים על כתובתה) אלא או כופין לזון או לגרש.

▪ **לשיטת הרא"ש** - הוי מורד ומוסיפים לה על כתובתה עד שתוצה להתגרש.

כ"ד התו"ס והטור.

משקל 36 שעורים

ב"ש: היינו 3 דינרים, חצי דינר ליום, ובשבת לא מוסיפים דמחזי כשכר שבת. אבל כשפוחתים למורדת

1. כתובות (סג): משנה - המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה שלשה דינרין בשבת ר' יהודה אומר שלשה טרפיקין.

רמב"ם: ג' דינרים - שהם משקל 36 שעורים כסף. ה"ה: טעמו - לפי שהוא מדרבנן הוא כסף מדינה (שמינית כסף צורי), שמשקל דינר 98 שעורים.

גמ': המורדת (וכן המורד) במאי?

✓ ר"ה אומר - מתשמיש.

רבי יוסי בר חנינא - ממלאכה.

ה"ה: וקי"ל כר"ה שמורדת הוי מתשמיש.

✓ **כ"פ** הרמב"ם: המורד על אשתו...

לאפוקי תו"ס רא"ש והטור - דס"ל שאף כשאנו רוצה לתת מזונות הוי מורד.

2. והד"מ - הבין בדעת הרמב"ם שאם רוצה לגרשה מיד ולתת לה כתובתה - אין מוסיפים לה כלום, אף

שהיא רוצה להמתין. וכ"ה בהג' אלפסי.

ונראה שגם אינו עובר בלאו.

הר"ן: מוסיפים לה - לא שיתן מיד ותילקח בהם קרקע, אלא נשאר חוב כמו כתובה.

הג' מעשה ניסים (חזון איש) - והיינו כשאנו תובעת גט, אבל אם תובעת גט שגובה כתובתה תגבה גם את התוספת ג' דינרים לשבת.

1. הרני זן

ח"מ: כתב ה"ה - מקור הרמב"ם מגמרא (שם):

כשם שמורדת (ס"ב) אינה אלא מתשמיש (כר"ה), אבל האומרת איני עושה מלאכה אינה מורדת אלא שכופין

פוחתים אף בשבת דאין שייך שכר שבת כשפוחתים.

וישב ולא ישמש

ב"ש: שאין כופין אותו לשמש (מפני ששונאה) שאיסור הוא, דכתיב: "בלא דעת נפש, לא טוב" שצריכים דעת שניהם. ואף אם שימש בכפיה עדיין דינו כמורד (כ"כ הרא"ש – שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת).

2. ואם היא רוצה כופין אותו להוציא

ב"ש: משמע שאין נותנים לו ז' ימים. אף שבמדיר אשתו מתשמיש נותנים לו ז' ימים (עד/א)! שאני מדיר שיש לה פת בסלה יותר ממורד (שמא יתיר נדרו). כ"כ פרישה.

רוצה לגרש מיד ולתת כתובה

ח"מ: לפי דין הגמרא הבעל יכול לגרש אשתו בע"כ, וא"כ לא עובר על הלאו "לא יגרע" (שהרי מוכן לגרשה), ואדרבא אסור לשמש איתה אם דעתה לגרשה. אך אחר חרם רבנו גרשום שאין מגרשים בע"כ, מאחר שלא יכול לגרשה צריך להוסיף בכתובתה כשלא משמש עמה (ותימה על הרמ"א). אבל הב"ח כתב – אף בימנו א"צ להוסיף לכתובתה ואף ממזונות פטור (כיון שהוא מוכן לגרשה). ואין דבריו מוכרחים.

ועוד תמה על הרמ"א – איך הוכיח מדברי הרמב"ם, הרי לפי הרמב"ם יכול לגרשה בע"כ ולכן אין מוסיף לכתובתה, משא"כ אנו שקי"ל שאין יכול לגרשה בע"כ! כ"ד כנה"ג – במקום שקיבלו חרם רבנו גרשום אין שומעים לו (שרוצה לגרש ופטור עצמו מהתוספת), שמא רוצה לגרשה ולכן מורד ועי"ז רוצה להפטר מתוספת הכתובה.

אבל הב"ש – אף לדין שיש חרם רבנו גרשום כשרוצה לגרשה אין לו דין מורד, וכמ"ש הב"ח. [שהרי אף בזמן הגמרא אסור לגרש אשתו ראשונה אא"כ מצא בה ערוות דבר, ועכ"ז פסק הרמב"ם שאם רוצה לגרש פטור. ה"ה בימנו שיש איסור לגרשה בע"כ עכ"ז פטור].

כ"כ מהר"א מזרחי – כשרוצה לגרשה א"צ לתת מזונות, כיון שהוא אנוס בתקנת רבנו גרשום.

כ"כ מהר"א ששון – שבעל יכול לומר קי"ל כמהר"א מזרחי.

מיהו מהר"א שומרי"ק – משמע שצריך לתת לה מזונות מיהו לא כופין אותו לשמש איתה.

כ"פ נו"ב – כהב"ש.

סיכום: כשרוצה לגרשה האם מוסיף כל כתובה?

■ **הב"ח** – כיון שאין יכול לגרשה בע"כ משום חרם רבנו גרשום, לא מוסיף על כתובתה.

כ"כ ב"ש ונו"ב.

■ **ח"מ** – מוסיף כל כתובתה. כ"כ כנה"ג.

פת"ש: האם חייב במזונותיה כשרוצה לגרשה?

■ **מהר"א מזרחי** – אין חייב במזונות כיון שרוצה לגרשה. כ"כ מהר"א ששון. כ"כ ב"ח, ב"ש ונו"ב.

■ **מיהו הרא"ש ומהרי"ק** – משמע שחייב במזונות.

כ"פ ב"מ – (ומה שפסק מהר"א ששון כמהר"א מזרחי לפי שכתב שרק מהרי"ק חולק, וכיון שגם הרא"ש חולק אין לסמוך על מהר"א ששון). וכ"ד ח"מ.

כ"כ רעק"א (שו"ת משמים) – שלא מהר"א מזרחי כ"כ ישועות יעקב – שחייב במזונות אשתו, אא"כ טוען שהיא מאוסה עליו ויש לו טענה מבוררת שיכול למונעה ממזונות שתסכים להתגרש. וכן אם טען שעברה על דת ויש רגלים לדבר יכול למונעה ממזונות.

ב"ש: ואם מתה בעוד שהוא מורד, האם יורשה?

רי"ף והרא"ש: כל שכופין אותם (ע"פ דין או תקנה) אם מתה קודם שגירשה – הבעל יורש, שלא פקעה ירושה בלא גט ממש.

■ משמע אף שהוא מורד יורשה כל זמן שלא נתן גט.

כ"פ ת' מהר"א מזרחי.

■ **אבל** שליטי גיבורים – כשהוא מורד או מדיר אשתו אינו יורשה. כ"פ הרמ"א (צ"ה).

■ **והב"ח** – מחלק: אם היא מאוסה בעניו שהעיקוב ממנה – יורשה, אבל כשהבעל רוצה לצערה – אינו יורשה.

סימן עז: הקדמה – דין מורדת

שיטה א:

כתובות (סג): משנה - המורדת על בעלה פוחתין

לה מכתובתה שבעה דינרין בשבת. ר' יהודה אומר שבעה טרפעיין.

עד מתי הוא פוחת? עד כנגד כתובתה. ר' יוסי אומר לעולם הוא פוחת והולך עד שאם תפול לה ירושה ממקום אחר גובה הימנה.

פרש"י: עד כדי כתובתה – ואח"כ נותן לה גט ויוצאה בלא כתובה.

• **גמ(סג):** ה"ד מורדת? דאמרה 'בעינא ליה ומצער א ליה'. אבל אמרה: 'מאיס עלי' – לא כופין (להשהותה ולפחות מכתובתה, אלא נותן לה גט יוצאה בלא כתובה).

• **גמ(סג):** מורדת ממאי?

✓ **ר"ה אמר** – מתשמיש

רבי יוסי ברבי חנינא אמר – אף ממלאכה.

הרא"ש: ואף אם ישמש איתה במרדה עדיין מקרי מורדת ויפחות מכתובתה, כיון שבועל בעל כורחה. וכ"מ מהתו"ס.

הגמ"י: ואם חזרה בה קודם כלות כתובתה ולא גירשה לא הפסידה כלום מהכתובה. אבל אם כבר הפסידה כל כתובתה ואח"כ חזרה בה – אין לה כתובה ולא תנאי כתובה. כ"כ הר"ן.

שיטה ב: חזרו ונמנו

כתונת פסים: כיון שראו שתקנה ראשונה לא

הואילה כלום, שאם חזרה ממרדה לפני כלות כתובתה לא הפסידה כתובתה (כמ"ש הגמ"י), כל אחת תעשה כן ולא תפסיד כלום. לכם תיקנו שתפסיד הכל אחר התראה.

כתובות (סג): חזרו ונמנו שיהו מכריזין עליה ארבע

שבתות זו אחר זו (רש"י – שלא ישהו לפחות מעט מעט, אלא תפסיד כל כתובתה לאחר ד' שבתות).

ושולחן לה ב"ד: "הוי יודעת שאפילו כתובתיך מאה מנה הפסדת".

אמר רמי בר חמא: אין מכריזין עליה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

אמר רמי בר חמא פעמים שולחין לה מבית דין אחת קודם הכרזה ואחת לאחר הכרזה.

דרש רב נחמן בר רב חסדא הלכה כרבותינו. אמר רבא האי בורכא. אמר ליה רב נחמן בר יצחק מאי בורכתיא אנא אמריתיה ניהליה ומשמיה דגברא רבה אמריתיה ניהליה ומנו רבי יוסי בר' חנינא. ואיהו כמאן סבר? כי הא דאתמר רבא אמר רב ששת הלכה נמלין בה. רב הונא בר יהודה אמר רב ששת הלכה אין נמלין בה.

שיטה זו: רק במורדת (שפוחתים לה מכתובתה) דאפשר שתחזור בה, אבל לא במאיס עלי.

• מכריזים עליה ד' שבתות.

רמב"ם – פירוש מכריזים בכל יום במשך ד' שבתות.

אבל רש"י – מכריזים בכל שבת למשך ד' שבתות. כ"ד תו"ס(תוספתא), הר"ן והגמ"י(ס"ה).

• על מה חולק רבא?

רש"י – שאין הלכה כרבותינו אלא כהמשנה שפוחתים בכל שבוע ז' דינרים.

ור"ת – הלכה כרבותינו, אלא שרבא ס"ל כרמי בר חמא שאף קודם הכרזה שולחים לה (ששולחים פעמיים). לאפוקי ר"נ שסובר ששולחים רק אחר הכרזה. והלכה כרבא. כ"כ הרא"ש והר"ן.

והראב"ד פירש: נמלין בה מה שנוח לה. כמו המשנה או כרבותינו.

• אם חזרה בה תוך ד' שבתות?

הר"ן(גאון): אם חזרה בה תוך ד' שבתות ולא הפסידה כלום.

וא"ת תבוא להערים, שתמרוד ג' שבתות ותחזור בה ברביעית, וכן לעולם?

ואפשר ששבתות שמרדה מצטרפות, וכל שמרדה ד' שבתות בצירוף הפסידה כתובתה.

וי"מ שתוך ד' שבתות מורדים לה כל שבת ז' דינרים, לכן לא תבוא להערים. אבל אינה מפסדת כל כתובתה רק אחר ד' שבתות.

שיטה ג: כלתיה דרב זביד

הרא"ש: תקנה זו נתקנה בסוף האמוריים, כשראו שגבהו בנות ישראל ודעתם זחה עליהם, וכשהיה כעס עם בעליהם מיד אומרות "לא בעינן ליה" ומגרשה מיד (אחר ד' שבתות) ושוב מתחרטות, לכן תיקנו שתשהה יב"ח.

שם(סג): ה"ד מורדת?

אמר אמימר: דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה, אבל אמרה **מאס עלי** – לא כייפין ליה (להשהותה ולפחות מכתובתה).

כלתיה דרב זביד אימדה, הוה תפיסא חד שירא (האם מוציאים ממנה), ולא איפשטא.

- כיון שלא נפשטה השאלה, אם תפסה לא מוציאים ממנה.

- הרא"ש: לאחר ד' שבתות משהים אותה יב"ח לגט (רש"י – שמא תחזור בה). ואין לה מזונות תוך יב"ח ומעשה ידיה שלה. ואם יגרשנה תוך יב"ח – יתן כתובה.

"אימדה":

רש"י – שאמרה מאס עלי. כ"כ רא"ש והרמב"ן.

הר"ן(רמב"ם) – דאמרה רצוני לצערו. כ"כ הר"ן.

להלכה: (ראה פירוט בשיטות בהמשך)

• רמב"ם – כלתיה דרב זביד מיירי כשרוצה לצערו ולא במאס, לכן (כיון שתקנה זו תוספת לתקנה קודמת) מכריזים ד' שבתות וכו' מ"מ משהים הגט יב"ח.

אבל 'במאס עלי' כופים אותו לגרשה מיד בלא כתובה.

• הרא"ש – מיירי 'במאס עלי', וכן כשרוצה לצערו מגרשה אחר יב"ח.

כ"כ הרמב"ן והרשב"א – דמיירי 'במאס עלי' ומשהים יב"ח שמא יסור המיאוס מלבה (אלא שיש לחלק בשאר פרטים, ראה בהשמך).

• הר"ן – מיירי שרוצה לצערו (כמ"ש הרמב"ם) שצריכה הכרזה ד' שבתות, מ"מ תיקנו שלא יגרשה עד אחר יב"ח.

אבל במורדת 'מאס עלי' אף שמהים יב"ח לא הפסידה נכסיה.

לכפות לגרש במאס עלי:

רשב"ם: במאס עלי שמבקשת לצאת בלא כתובה, מגרשה בע"כ מיד וא"צ להמתין יב"ח.

כ"כ הרמב"ם – כופין אותו לגרשה, שאינה שבויה שתבעל לשנואי לה.

אבל ר"ת ור"י – לעולם אין כופין אותו לגרש.

כ"כ הרא"ש – כיון שיש בזה מחלוקת שמא גט מעושה הוא, ועוד שבזה"ז הנשים פרוצות ושמא נתנה עינה באחר.

כ"כ ה"ה, ריב"ש, מהרי"ק, הר"ש בן הרשב"ץ הר"ן.

לכפות לגרש בדינא שמתבתא 'במאס עלי'

• הרי"ף והרמ"מ – כופים לגרש מיד.

• שאר ראשונים – אין כופים לגרש.

הרמ"א פסק – שאין כופים לגרש אף גם אין כופים אותו להיות אצלה.

שיטה ד': שיטת הרי"ף דינא דמתיבתא

האידינא דנים במתיבתא כשאומרת אינו רוצה בו (מאס עלי) שיתן גט מיד (ולא ממנת יב"ח).

• לעניין ממונות: (גובה מה שהכניסה)

- אין לה כתובה, אף שתפסה מוציאים מידה.

- נכסי מלוג שהם בעין או הבא מכוחם נוטלת. ואם כלו לגמרי לא חייב לשלם

- נכסי צאן ברזל: כל שבלו אפילו הרבה – נוטלת ובלבד שיהיו ראויים לאין מלאכתם ראשונה. ואם אינם ראויים למעין מלאכתם ראשונה – משלם דמיהם, וכ"ש אם אבדו או נגנבו משלם.

• הרא"ש: טעם תקנה זו, שאם תמתין יב"ח תתלה עצמה בגוי ותצא לתרבות רעה. לכן בטלו ההשהיה ונתנו לבעל רשות לגרש מיד. אבל אין לכופו שלא להרבות ממזרים.

להלכה:

ב"י – תקנה זו היתה לדורם בלבד, ועכשיו כבר בטלה תקנה זו. כ"כ הרמב"ם.

והרמ"ה – פסק כדינא דמתיבתא לעניין ממונות (שתגבה מה שהכניסה לו), אלא שהיה מחרים אם השיאוה שום אדם עצה כדי להוציא דונוייתה. אבל לא לכופות לגרשה.

שיטות הראשונים:

א. רמב"ם: כלתיה דרב זביד איירי במורדת (ולא במאס).

ולכן במורדת

- מכריזים עליה ד' שבתות ומתירין בה קודם הכרזה ואחר הכרזה, ושוב נמליך בה הב"ד.

- מיד אחר ד' שבתות מפסידה כתובתה, מ"מ משהים גיטה אחר יב"ח.

- נכסי צאן ברזל אם תפסה אין מוציאים ממנה, ואם לא תפסה לא זכתה.

- נכסי מלוג אפילו לא תפסה זכתה.

במאס עלי

- מגרשה מיד.

- כופים אותו לגרשה

- נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג – כל שבעין נוטלת אף שלא תפסה.

ב. שיטת הרא"ש: מורדת ומאס עלי דינם שווה –

משהים יב"ח

- מפסידה כתובתה ושאר תנאי כתובה, רק לאחר יב"ח. וקודם יב"ח יש לה כתובה ותנאי כתובה חוץ ממונות

ה. שיטת הרי"ף – דינא דמתיבתא במאיס עלי

- כופין אותו לגרש מיד.
- מפסידה כתובתה.
- נכסי צאן ברזל: ראויים למלאכתן – נוטלת
- אינו ראויים – משלם לה הבעל.
- נכסי מלוג: מה שבעין או הם מכוחם – נוטלת
- כל – הבעל פטור.

שיטת המחבר והרמ"א:

- **השו"ע (בג.)** – פסק כהרמב"ם, למעט שאין כופים לגרש במאיס עלי כרו"פ החולקים על הרמב"ם (שאר כופים לגרש).
- ועוד** שהשו"ע לא הזכיר 'דינא דמתיבתא'.
- **הרמ"א:** כשרוצה לצערו פסק –
- תוך יב"ח – אין לה מזונות אפילו מעוברת (רשב"א).
- אחר יב"ח – אין לבעל לעליה כלום (מהרי"ל, ד"ע).
- במאיס עלי' פסק** –
- אם** נתנה לדבריה אמתלא מבוררת למה מאיס עליה דנים כמתיבתא (הרמ"מ)
- דוקא** כשמבקשת גט בלא כתובה, אבל כשמבקשת כתובה חיישין שנתנה עיניה באחר ויש לה דין מורדת שרוצה לצערו.
- לגבי** נצ"ב הביא מחלוקת:
- י"א – שנוטלת רק מה שתפסה (רא"ש, רמב"ן והרשב"א).
- וי"א – אף בנ"מ נוטל רק מה שתפסה (מה"ר מחביב).

ומעשה ידיה.

- במורדת בנוסף מכריזים עליה ד' שבתות.
- נכסי מלוג שלא אף בלא תפיסה
- נכסי צאן ברזל שלה. מטל"א אם תפסה יש לה.

ג. רמב"ן ורשב"א:

מורדת

- הכרזת ד' שבתות ואז תתגרש.
- נכסי צאן ברזל לא מהני תפיסה שלה
- נכסי מלוג א"צ תפיסה.
- מאיס עלי (כלתי דרב זביד)
- משהים ב"ח ולא מכריזים עליה.
- תוך הזמן לא מפסידה כלום (אף לא מזונות).
- אחר יב"ח מפסידה כתובה ותנאי כתובה.
- נכסי צאן ברזל צריכה תפיסה.
- נכסי מלוג א"צ תפיסה.

ד. שיטת הר"ן:

מרדה (כלתי דרב זביד)

- הכרזת ד' שבתות ואח"כ מפסידה כתובתה.
- מגרשה אחר יב"ח.
- נכסי צאן ברזל צריכה תפיסה.
- מאיס עלי**
- משהים הגט יב"ח
- לא הפסידה כתובתה.
- נכסי צאן ברזל א"צ תפיסה.

מרדה בטענת מאיס עלי

עז - ב

0. **שם הרמב"ם** *afe kfk kfe כופים*: האשה שמנעה בעלה מתשמיש,

היא הנקראת מורדת. ושואלין אותה מפני מה מרדה?

- 1. אם אמרה: 'מאסתיה ואינה יכולה להבעל לו מדעתי', א.** (הר"ן: ודוקא שמבקשת גט בלא כתובה, אבל אם אומרת: יתן לי גט וכתובתי, שמה נתנה עיניה באחר, ויש לה דין מורדת דבעינא ומצערנא ליה) (ב"י בשם תשובת הר"ן וכן פירש"י בגמרא).
- ב. אם רצה הבעל לגרשה ג. אין לה כתובה כלל, ד. ותטול בלאותיה הקיימים, בין מנכסים שהכניסה לבעלה ונתחייב באחריותו נכסי צאן ברזל), ה. בין נכסי מלוג שלא נתחייב באחריותו.**
- ו. ואינה נוטלת משל בעלה כלום, ואפילו מנעל שברגליה ומטפחת שבראשה שלקחם לה, פושטת ונותנה, וכל מה שנתן לה מתנה מחזרת אותו.**
- 2. (וי"א דאף מנכסי צאן ברזל אינה נוטלת אלא מה שתפסה. א. וי"א דאפילו נ"מ אינה נוטלת אלא מה שתפסה) (ב"י בשם תשובת הר"ן שכ"כ בשם הרשב"א).**

הרי"ף 2ג/עז	הר"ן	הרמב"ן והרשב"א	הרא"ש	רמב"ם כ"פ המחבר	הפעולה
מאוס עלי	מאוס עלי מדת הכרת שבתות ד'	מאוס עלי מדת הכרת שבתות ד'	מורדת מאוס עלי מדת הכרת שבתות ד'	1. מאוס עלי 3. מורדת א. הכרת ד' שבתות בכל יום ב. מתרים בה לפני ואחרי	
כופין לגרש מיד	אחר יב"ח	אחר יב"ח	אחר יב"ח	כופין אותו לגרש מיד ב. לאפוקי ר"פ שאין כופין	גירושין
מפסידה	לא מפסידה	מפסידה אחר ההכרה	מפסידה אחר יב"ח. קודם יב"ח חודש יש לה הכל חוץ ממזונות	ג. מפסידה	כתובה
הראויים למלאכת נטלת. לא ראויים לא נטלת	א"צ תפיסה	צריכה תפיסה	לא מהני תפיסה	ד. כל שבעין שלה	נכסי צאן ברזל
מה שבעין או בא מכותן – נטלת. כלו – לא חייב לשלם	א"צ תפיסה	?	א"צ תפיסה	ה. כנ"ל	נכסי מלוג

(הרי"ף והרמב"ם) לכופי הבעל לגרשה, שהרי חוששים שתצא לתרבות ראה.

והראיה ממ"ש הגר"ח פלאגי – בעניין נכפה, אף שדעת הב"י שאין לכופו להוציא, מ"מ אם עברה שנה שנתיים מיום שנפרדו כופים הבעל לגרשה, מפני חשש שיצא מזה תקלה.

הרשב"ש: אישה שטוענת שכפו אותה להינשא לפלוני אף שהיתה מואסת בו, ועכשיו לא יכולה לחיות עמו מפני המיאוס. אף שבטענת מאוס עלי לא כופים לגרש טעמו שמא נתנה עיניה באחר, אבל כאן שידוע ומפורסם שמאסה בו עוד לפני הנישואין ונתנה אמתלא לדבריה למה הוא מאוס עליה – כופים אותו לגרש (וכמ"ש הרמ"מ). מ"מ למעשה לא הייתי מקל בזה.

יב"א(ג/ית): אישה שכפו אותה בתימן בגיל 12 להינשא לדוד שלה והתנגדה, אבל בלית ברירה התקדשה לו. ועכשיו שעלתה לארץ מורדת בבעלה בטענת מאוס עלי ורוצה להתגרש?

תשובה: יש לכופין לגרשה, לפי ש –

א. **הרשב"ש הנ"ל** – שבכה"ג אין לחוש שמא נתנה עיניה באחר.

ב. **רמב"ם פסק:** שכופים הבעל לגרש במאוס עלי.

כ"פ הרבנים ראשונים – רשב"ם, תו"ס(ר"י), ריטב"א[רש"י], סמג, מרדכי, הרמ"מ.

0. דין ספק מורדת

כיש מחלוקת פוסקים אם היא מורדת, מה דינה?

• **ב"ש** – שו"ע(קנ"ד,א,ב) יש מחלוקת באישה שידעה שיש לבעלה ריח הפה ועכ"ז נישאה לו, ועכשיו טוענת שסברה שתוכל לסבול ועכשיו אינה יכולה לסבול, האם כופים להוציא?

כיון שהיא ספק מורדת (כיון שלא רוצה לשמש עמו) – אין דינה כמורדת ולא מפסידה כתובתה, שיכולה לומר קי"ל כהפוסקים שכופים אותו לגרש.

משמע שבספק מורדת אין דינה כמורדת.

• **ב"מ** – דינה כמורדת, ודברי הב"ש צ"ע, הרי הבעל מוחזק בכתובה ויכול לפחות מכתובתה כדין מורדת, וכדעת הפוסקים שלא יכולה לומר 'סבורה הייתי שאני יכולה ועכשיו איני יכולה'. ולכן דינה כמורדת.

1. אם רצה הבעל לגרשה

ח"מ: זוהי שיטת ר"ת וסייעתו שאין לכפות לגרש, לאפוקי הרמב"ם דס"ל שכופין אותו לגרש לאלתר. ואף אם נישאת בגט של כפיה – תצא.

יב"א(ת, ית): בזה"ז שרבתה החוצפה והניסיון מראה שכאשר עוזבות את בעליהן בטענת מאוס עלי ושוהות בלי שיגרשם הבעל הולכות עם גברים אחרים ומרבות ממזרים בעולם, באופן זה עדיף להתחשב בתקנת הגאונים

ואם עברו וכפו אותו לגרשה, מה הדין?

■ רשב"ש – לכתחילה לא תינשא, ואם נישאת לא תצא.

■ ה"ה – אף שנישאת תצא.

ו. אינה נוטלת משל בעל כלום

ב"ש: מהרי"ן – וסובלנות ששלח לכלה או מתנות

שניתן לה מאביו או קרוביו – צריכה להחזיר.

דין טבעת הנישואין: א"צ להחזיר שלא יאמרו שהקידושין

לא תפסו ויקח אחותה.

באה"ט – אבל מה שהכניסה עמה לחופה (נדוניה וכל

תכשיטה) – נוטלת.

2. את נכסי צאן ברזל (צריכה תפיסה)

ח"מ(ת' הר"ן): ובמענות נדוניה לא מהני תפיסה רק

בבלאות שהם שבח בית אביה.

ב"ש: דס"ל (רמב"ן רשב"א והרא"ש) דכלתיה דרב

זביד איירי במאיס עלי.

ולמסקנה: נכסי צאן ברזל צריכה תפיסה.

וי"א אף נכסי מלוג... אלא מה שתפסה

ח"מ: ותימה, שהרי הרשב"א כתב בהדיא שרק בנכסי

צאן ברזל צריך תפיסה ולא בנכסי מלוג? כ"כ ה"ה.

וא"כ תימה, מי הם הי"א שבנכסי מלוג צריך תפיסה?

אומנם הב"ח כתב – שהר"ן בת' כתב לדעת הרשב"א

והרמב"ן שאף נכסי מלוג צריכה תפיסה! מ"מ זה ההפך

ממ"ש ה"ה בדעת הרשב"א, וכן לא ראיתי שכתב כן הר"ן

בת'.

גם רי"ו כתב – שא"צ תפיסה בנכסי מלוג.

כ"כ ב-ש לתמוה על הרמ"א בנכסי מלוג.

ואף שמרן פסק שאין לכופין לגרשה מ"מ אפשר לצרף
דעת הרמב"ם לסניף.

ג. **תקנת מתיבתא:** ת' רב שרירא גאון כתב – כשראו
שבנות ישראל הולכות ונטלות בגויים התקינו שתפסיד
נצ"ב שלה ויכפו בעלה לגרשה. וכן נהגו יותר מ 300
שנה.

כ"כ הרבה מפרשים.

■ **הרז"ה** – תקנת זו תקנת שעה היתה רק לדורם, אבל לא
לדורות שאח"כ.

כ"כ רשב"א והרמב"ם – ראוי לנהוג כדן הגמרא.

■ **אולם הרמב"ן** – תקנה זו נתקנה לדורות.

כ"פ ר' ישעיה באו"ז – שאף בימנו כופין לגרשה.

כ"פ ש"פ.

ד. **והרמ"מ:** כשנותנת אמתלא לדבריה למה מאיס עליה
כופין אותה לגרשה, וכאן אין לך אמתלא גדולה מזו
שכפוח להינשא למאוס עליה.

ה. **אומנם התו"ס(ר"ח):** אין כופים לגרשה.

ואין זה מוסכם בדעת הר"ח: שהמרדכי כתב גורס בר"ח
שכופים לגרשה.

נמצא: שיש כאן ג' ספקות לכופו לגרשה –

א. שמא הלכה כהרמב"ם – שכופים לגרשה.

ב. ואת"ל לא כופים, החשש שמא עיניה נתנה באחר רק
כשאין אמתלא ברורה, אבל כאן שאין אמתלא גדולה כזו
שכפוח להינשא – כופים.

ג. ושמא פסוקים כדינא דמתיבתא כמ"ש הרי"ף שכופים
לגרש.

ולכן יש לכופו לגרשה. כ"פ בציץ אליעזר (ב/כא).

ואם רצה הבעל לגרשה

עז - ב2

מרדה כדי לצערו - הכרת ד' שבתות

3. **ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו, ואמרה: "הריני מצער**

אותו בכך, מפני שעשה לי כך וכך, או מפני שקללני, או מפני שעשה עמי מריבה"
וכיוצא בדברים אלו א. **שולחין לה מב"ד ואומרים לה:** "הוי יודעת שאם את עומדת

במרדך, אפילו כתובתיך ק' מנה הפסדת אותם". ב. **ואחר כך מכריזין עליה בבתי**
כנסיות ובתי מדרשות, בכל יום, ד' שבתות זו אחר זו. ג. (וי"א דא"צ להכריז בכל יום,

אלא ד' שבתות ממש) (הר"ן והגהות מיימוני וכן משמע לשון הטור), (וכן נ"ל עיקר).

ואומרים: "פלוגית מרדה על בעלה". **ואחר ההכרזה שולחין לה ב"ד פעם שנית:** "אם
את עומדת במרדך הפסדת כתובתיך", **אם עמדה במרדה ולא חזרה - נמלכין בה**

ד. ותאבד כתובתה, ולא יהיה לה כתובתה כלל.
ה. ואין נותנים לה גט עד י"ב חדש, ואין לה מזונות כל י"ב חדש, ו. (ואפילו היא מעוברת) (ב"י בשם תשובת רשב"א), ומעשה ידיה שלה, אבל נוטל פירות (טור).

ב"ש: זו שיטת הרמב"ם, שמיד אחר ד' שבתות מפסידה כתובתה, אלא שמבקשים ממנו לא לגרש עד יב"ח, שגנאי הוא לבנות ישראל להתגרש מפני הקטטה, שמא אח"כ יתמצו.

כ"כ פמ"ג (ר"ת), רמב"ן, רשב"א, הר"ן ושליטי גיבורים. אבל לשיטת הרא"ש – אינה מפסדת כלום עד יב"ח. כ"פ הרמ"א בסמוך.

ה. עד יב"ח

ח"מ: כתב ה"ה – מבקשים ממנו שלא לגרש עד יב"ח. משמע שאם ירצה לגרשה תוך יב"ח מגרשה בלא כתובה. אבל דעת הרא"ש – אם רוצה לגרשה תוך יב"ח לא הפסידה כתובתה, ואפילו במאס עלי שמוחלת כתובתה היינו אחר יב"ח, וכ"ש שמורדת שאינה ראויה להתרגש מיד.

ו. אפילו מעוברת

ח"מ: כלומר אף שמעוברת לא חייב במזונותיה מפני העובר שבמעיה, מ"מ אחר שתלד אינה חייבת להניקו. כ"כ ב"ש.

ופת"ש (יד אפרים) – תימה, לשיטת הר"ן אף באומרת איני ניזונת חייבת בהנקה, שהנקה אינה תחת מזונות. ולכן אף שאין לה מזונות חייבת להניק.

ומעשה ידיה שלה – אבל נוטל פירות

ח"מ: אבל אחר יב"ח אינו אוכל פירות.

3. שיטה ב' לעיל: חזרו ונמנו (שם סג:).
 כ"פ הרמב"ם.

3. מרדה תחת בעלה

באה"ט: האומרת איני רוצה בו, שנאתיו – הוי כמאס עלי (הר"א ששון).

בנה"ג: הלכה לבית אביה, א"ל בעלה שתחזור ואינה רוצה שאומרת אם תרצה תבוא אלי – הוי מורדת.

ואם עומדת על מרדה ולא חזרה

ח"מ: כתב הר"ן – לא סגי מה שב"ד מתרים בה, אלא בנוסף צריך ב"ד עצמו להימלך בה שהולכים לפסוק שתפסיד כתובתה, ואם חזרה בה לא הפסידה כלום. וא"ת א"כ תבוא להערים שתמרוד ג' שבועות וברביעית תחזור בה, וכן לעולם?

ליתא שכל ימי המרד מצטרפים (בין חזרה לחזרה).

ו"א שאף תוך ד' שבתות פוחתים לה ז' דינרים לשבוע ולכן לא תבוא להערים (עכ"ל הר"ן).

אבל הב"ש – אם חזרה אין פוחתים לה כלל (לאפוקי הר"ן), וכ"מ מהגמ"י והרמ"א. וצ"ל כיון שמכריזים עליה ויש לה בושה, לא חיישינן להערמה.

נמלכים בה

רשד"ם: ואם רואים ב"ד שהדבר בגלל אמה או קרוביה, מניחים אותה במקום אחר אולי תתרצה בבעלה.

ד. ותאבד כתובתה

עז - ב3

1. ואם מתה קודם הגט - בעלה יורשה, א. (וחייב בפדיונה

וקבורתה (טור).

2. ד"ח: ולאחר י"ב חדש אין לבעל עליה כלום, וכן היא עליו, מאחר שאבדה הכתובה, אין להם כל תנאי כתובה, מאחר שיוכל לגרשה בלא כתובה והוא מעכבה מרצונו (דברי הרב וכן משמע במהרי"ל סימן כ').

3. כסדר הזה עושין לה, אם מרדה כדי לצערו.

4. (ה"פ): ולאחר י"ב חדש לא מהני חזרתה, אלא אבדה כתובתה, ואם רוצה לקיימה, צריך לכתוב לה כתובה אחרת. אבל תוך י"ב חדש יכולה לחזור בה, ויש לה כתובה. א. ה"פ: ואם מת תוך י"ב חדש, יש לה כתובה מן היורשים (כל זה בהר"ן פ' אע"פ).

5. ת' הרשב"א: ואם רוצה לגרשה תוך י"ב חדש נותן לה צ"ב שלה, וכתובתה וכל מה שכתב לה (ב"י בשם תשובת הרשב"א).

ולכן: בדיעבד שמכרה יש ספק אם יכול לבטל המקח.

ב"ש: במאיס עלי האם חייב בקבורתה?

לפי הרמב"ם – שזכתה בנכסי צאן ברזל אף בלא תפיסה כשמתה בעלה יורשה, אז חייב בקבורתה. ולפי רמב"ן והרשב"א – הוא ספק אם זכתה. ולכן: הוא ס"ס, שמא כהרמב"ם שחייב לקבורה, ואת"ל כהרמב"ן שמא זכתה וחייב בקבורתה. ולכן חייב לקבורה.

5. רוצה לגרשה תוך יב"ח

ב"ש: נותן לה נכסי צאן ברזל – היינו לדעת הרא"ש, אבל לרמב"ם מפסידה כתובתה מיד אחר ד' שבתות.

סיכום: יחסי הבעל עם אשתו שמרדה לצערו קודם

גירושין:

א. חיוב קבורה:

לפי הרא"ש – קודם יב"ח חייב בקבורתה, כיון שחייב בכתובתה.

משמע אח"כ לא חייב בקבורתה (ב"ש).

וכן הדין לרמב"ם שאחר ד' שבתות לא חייב בקבורתה.

ב. ירושתה: לכו"ע יורשה כל זמן שלא גרשה (שו"ע ב).

ג. אכילת פירות:

▪ רשב"א – בעל אוכל פירות אף אחר יב"ח.

▪ הרא"ש – אוכל פירות עד יב"ח ולא אח"כ.

ד. למחות שלא תמכור אחר יב"ח

▪ הרלב"ח – אינו יכול למחות, כיון שאינו אוכל פירות אחר יב"ח.

▪ מהרי"ן – יכול למחות. כ"פ הרמ"א (ג).

ב"ש: וזה תלוי במחלוקת ראשונים:

לרשב"א – שאוכל פירות אחר יב"ח יכול למחות

לרא"ש – שאינו אוכל פירות אחר יב"ח אינו יכול למחות.

ה. ב"ש: חיוב קבורה במאיס עלי

לפי הרמב"ם – שזכתה בנצ"ב אף שלא תפסה חייב בקבורתה (כיון שתקנו קבורה תחת כתובתה, נצ"ב, יורשתה – יש חיוב קבורה).

לפי הרמב"ן והרשב"א – שרק אם תפסה זכתה בנצ"ב (כיון שהגמרא מסתפקת אם זכתה בנצ"ב), לכן אין חיוב קבורה.

ולהלכה: יש ס"ס שיש חיוב קבורה

שמא – הלכה כרמב"ם שחייב בקבורתה.

ואת"ל כהרמב"ן – שמא מדינא דגמרא חייב בקבורתה.

1. הרי"ף: אם מתה קודם הגט בעלה יורשה, שלא

נפקעת ירושת בעל אלא אחר גט גמור לאפוקי הג' אלפסי).

א. הרא"ש: תוך יב"ח חייב בפדיונה ובקבורתה.

כ"כ הטור.

ח"מ – דל"ה הרא"ש שלא הפסידה תוך יב"ח רק מזונות, אבל כתובה ותנאי כתובה יש לה.

אבל הרמב"ם והמחבר – אף תוך יב"ח אין לה כתובה, א"כ גם תנאי כתובה אין לה, ולכן גם אין הבעל אוכל פירות ולא חייב לפדותה ולקבורה.

מיהו אפשר כיון שהוא יורשה חייב בקבורתה.

1. בעלה יורשה

ב"ש: בעלה יורשה אף אחר יב"ח כל שלא נתגרשה. אף

שהיא מאבדת כתובתה ונפטר בעלה מכל החיובים (כיון שהיא מרדה), אבל הוא לא מפסיד (שהרי הוא לא מרד).

ולפ"ז אף פירות הוא אוכל אחר יב"ח. כ"כ הרל"ח (רשב"א).

מיהו ד"מ (הרא"ש) כתב – שאינו אוכל פירות אחר יב"ח.

סיכום: דין אכילת פירות אחר יב"ח

▪ רשב"א – אוכל פירות.

▪ הרא"ש – לא אוכל פירות.

א. וחייב... בקבורתה

ב"ש: כתב הרא"ש – קודם יב"ח חייב בקבורתה.

משמע שאחר יב"ח כיון שפטור מכתובה פטור גם מלקבורה. כ"כ ד"מ.

ולפי הרמב"ם – כיון שאחר ד' שבועות פטור מכתובה, פטור אף מקבורה.

מיהו אם תפסה נכסי צאן ברזל שאז זכתה בהם ואחר מותה הוא יורשה – חייב בקבורתה (ב"ח).

2. לאחר יב"ח אין לבעל עליה כלום

ב"ש: האם יכול למחות שלא תמכור אחר יב"ח?

לפי הרמ"א – שאוכל פירות, פשוט שיכול למחות כדי שלא תמכור.

אבל לשיטת הרא"ש – שאינו אוכל פירות הוי כאילו אין אישות בניהם, אלא שירשה בתורת קרוב, לכן אין יכול למחות.

אלא שמהרי"ו פסק – שלכו"ע יכול למחות.

אחר חרם רבנו גרשום

עז - ב4

1. וי"א דבזמן הזה שאין נושאים שתי נשים - לא משהינן לה י"ב חדש אם רוצה לגרשה, א. ואם אינה רוצה (להתגרש) - מתירין לו לישא אחרת (מרדכי סוף אע"פ בשם ראב"ן). ב. ויש חולקין שאין להתיר לו לישא אחרת (שם בהגהה ותשובת הרשב"א סימן תת"ס ומהרי"ק שורש ס"ג), וכן עיקר.
2. מהרי"ק: ודוקא בנשואה, אבל ארוסה המורדת על בעלה ואינה רוצה להכנס לו - יגרשנה בעל כורחה, או ישא אחרת, ומתירין לו.
3. מהרי"ק: ונ"ל (הא דנשואה) דווקא תוך י"ב חדש, אבל לאחר י"ב חדש אם הוא רוצה לגרש צריכה לקבל ממנו בעל כורחה, או מתירין לו לישא אחרת, דאין כח ביד האישה לעגנו לעולם, וכן נראה להורות.
4. מהרי"ק: וי"א דאפילו תוך י"ב חדש אם עבר ונשא אחרת מחמת מרידתה - אין כופין לגרש.

1. בזה"ז שאין נושאים שתי נשים:

- א. מרדכי(ראב"ן) - אין משהים יב"ח, ואם אינה רוצה להתגרש מתירים לו לשאת אישה אחרת אף תוך יב"ח.
- ב. ר' הרשב"א - אין להתיר לישא אישה אחרת. כ"כ מהרי"ק וראב"ן(י"א).

1. לא משהינן לה יב"ח

ח"מ: שדוקא בזמן הגמרא שיכל לשאת אישה אחרת ואין לו היזק משהים יב"ח, אבל בזה"ז אין תעגן אותו יב"ח. אלא מגרשה אחר ד' שבתות כרבותינו (לשיטת הרמב"ם). כ"כ ב"ש. ואפשר שאף תוך ד' שבתות יכולה לגרשה בכתובה, ואם אינה רוצה מתירים לו לישא אישה אחרת.

א. ויש חולקים

ח"מ: פירוש חולקים שלא להתיר לו אישה אחרת, שאם נתיר לו במורדת, אפילו תקדיח תבשילו יאמר שהיא מורדת כי יתן עניו באחרת. אבל אין משהים אותו יב"ח בלא פריה ורביה, אלא

מגרשה בע"כ בכתובה אפילו לרא"ש, ולאחר יב"ח מגרשה בלא כתובה.

2. ארוסה מורדת... יגרשנה בע"כ

ב"ש: ל"ד ארוסה אלא כל שנעשה בפני ב"ד והסכימו שעיוותה, שהרי בטעם שאין מתירים לו לשאת אחרת שמא כ"א יאמר שמרדה, ואם הדבר יצא בפני ב"ד שוב לא חיישינן.

3. אבל אחר יב"ח... בע"כ

ב"ש: איירי אף בנשואה אחר יב"ח שיגרשנה בע"כ או ישא אחרת.

4. אין כופין לגרשה

ח"מ: לא את השנייה ולא את הראשונה. כ"כ ב"ש - את השנייה לא חייב לגרש שהרי לפי ראב"ן מותר אף לכתחילה. ואת הראשונה לא מחייבים אותו לגרש כדין מורדת.

עז - ב5

1. ואפילו היתה נדה או חולה שאינה ראויה לתשמיש (שמרדה דינה

כמורדת).

א. (ואין חילוק בין התחילה למרוד קודם חוליה או אח"כ (הר"ן פרק אע"פ, וכן משמע במדכי בשם ראבי"ה ובהגהות אלפסי).

ב. (ויש חולקים) (שם בשם מוהר"ם).

2. ואפילו היה בעלה מלח שעונתו לששה חדשים, ואפילו יש לו אשה אחרת.

א. וכן ארוסה שהגיע זמנה לינשא, ומרדה כדי לצערו ולא נשאת, הרי זו מורדת מתשמיש.

ב. וי"א שגם יבמה שלא רצתה להתייבם כדי לצערו, כסדר הזה עושין לה.

לומר מצוות יבום קודמת (דלא ס"ל כאבא שאול שאם לא מתכוון למצווה פוגם בערוה, אלא ס"ל כרבנן שיבמה יבוא עליה מכל מקום).

להלכה:

✓הרי"ף – ליתא למשנה אחרונה (ולכן מצוות יבום קודמת אף כיום) ואם מרדה יש לה דין מורדת.

כ"ד הרמב"ם.

הרא"ש(ר"ת) – הלכה כמשנה אחרונה (שחולצת ולא מתייבמת) ולכן אין דינה כמורדת.

דינים נוספים:

• **רשב"א:** עשה מאמר ביבמתו והלכה וקיבלה מאמר מאחיו ואסרה עצמה על שניהם – אין דינה כמורדת. שדין מורדת הוא כדי שיחזרו בהם ותתייבם, אבל כאן שנאסרה על שניהם וא"א להתייבם – אינה מורדת.

• **הר"ן:** אישה שהכביד חולי בעלה, ונדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה, למ"ד (הרי"ף) שיש דין מורדת ביבמה, גם זו דינה כמורדת.

2. היה בעלה מלח

ח"מ: לא מבעיא כשהוא בביתו שדינא כמורדת, אלא אפילו הלך ויחזור בעוד שישה חודשים דינה כמורדת, שימי מרידה מתחילים מיד. כ"כ ב"ש.

א. כדי לצערו

ב"ש: דאילו מאיס עלי אין לה הפסד שהרי אין לה כתובה, וגם אין הכרזת ד' שבועות לא תקנו במורדת ולכן אין אגרת מרד.

אבל ח"מ – אף במאיס עלי הדין כן.

ב. שגם ביבמה

ח"מ: היינו למ"ד שיבום קודם לחליצה.

1. שם(סג.): אחד ארוסה (שאומרת לא אנשא) או

נשואה או נידה ואפילו חולה ואפילו שומרת יבם – יש להן דין מורדת.

נידה בת תשמיש היא? אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו.

מתי התחילה למרוד?

• **ב. ירושלמי** – מיירי שהתחילה למרוד לפני שחלתה ולפני שפרסה נידה, אבל התחילה אח"כ אין דינה מורדת. וכ"מ מראבי"ה.

• **א. רמב"ם** – כמשמעות הבבלי, שאף שהתחילה למרוד בנידתה או בחוליה דינה כמורדת.

כ"פ הרא"ש, הטור ומוהרם.

כן סתם המחבר.

והרמ"א הביא מחלוקת.

2. רמב"ם: אפילו היה בעלה מלח שעונתו לשישה

חודשים ואפילו יש לו אישה אחרת – דינה כמורדת.

ה"ה – ולמד כן מנידה שמרדה.

א. רמב"ם: וכן ארוסה שהגיע זמנה להינשא, ומרדה כדי לצערו ולא נשאת, הרי זו מורדת מתשמיש.

משרים – וכן ארוס שלא רוצה לישא ארוסתו, כותבים עליו אגרת מרד. ודוקא שבאה הארוסה מחמת טענה "בעינא חוטרא לידא" (אבל כשמרד באשתו כותבים אגרת מרד אף בלא טענה, שהרי משועבד לעונתה).

ב. שם(סד.): אין כותבים אגרת מורד על השומרת יבם (שלא רוצה להתייבם). והתניא כותבים?

לא קשיא: כאן כמשנה ראשונה (שמצוות יבום קודמת למצוות חליצה. לכן כותבים אגרת מרד), כאן כמשנה אחרונה (עכשיו שאין מתכוונים למצווה חליצה קודמת. לכן לא כותבים).

יבמות(לט): אמר רמי בר חמא א"ר יצחק – חזרו

נכסי מורדת לצערו

עז - ג

1. **רמב"ם: המורדת הזאת** (כדי לצערו), **כשהיא יוצאת אחר י"ב חדש בלא כתובה - תחזיר כל דבר שהוא של בעל.**
2. **אבל נכסים שהכניסה לו** (נכסי צאן ברזל), **ובלאותיהם קיימים - אם תפסה אין מוציאים מידה, ואם לא תפסה אין נותנין לה.** א. (הרא"ש והט"ז: וקרקעות של צאן ברזל היא נוטלת).
3. **המב"מ: וכן כל מה שאבד מנכסיה שקבל הבעל אחריותו עליו - אינו משלם לה כלום.**
4. **הגה - וכל זה בנכסי צאן ברזל, אבל נכסי מלוג שלה, ברשותה הם והיא נוטלת (טור).**

1. **רמב"ם: המורדת הזאת** (כדי לצערו), **כשהיא יוצאת אחר י"ב חדש בלא כתובה - תחזיר כל דבר שהוא של בעל.**
2. **כתובות (סג):** כלתיה דרב זביד אימרדא, הוא תפיסא חד שירא (מעיל שהכניסה לו בנדונייתא, נכסי צאן ברזל)...
וכיון דלא איפשטא מסקינן: שלא הפסידה בלאותיה הקיימים, ולכן אם תפסה לא מוצאים ממנה, לא תפסה לא נותנים לה.
- להלכה:**
- ✓ **רמב"ם -** כלתיה דרב זביד מיירי במורדת לצערו, ולכן אם תפסה לא מוציאים ממנה, לא תפסה אין נותנים לה.
- א. **אבל הרא"ש -** קרקע א"צ תפיסה, מטלטלים צריכה תפיסה.
- אבל הרמב"ן והרשב"א -** כלתיה דרב זביד (דמנהי תפיסה בנכסי צאן ברזל), מיירי במאיס עלי, אבל במורדת לצערו לא מהני תפיסה כלל.
4. **בנכסי מלוג:**
- רמב"ם: נכסי מלוג ששלה הם ונוטלת מה שבעין אף בלא תפיסה.** כ"כ הרא"ש.
1. **באה"ט:** והוא שפת יתר. אם נכסים קיימים כשלא תפסה אין נותנים לה, כ"ש כשאין קיימים שלא נוטלת? **וכנה"ג מתרץ -** קמ"ל שאף אם יש בידה משל בעלה כנגד מה שאבד - אינה נוטלת ומוציאים מידה.
- ולפ"ז:** כשהנכסים קיימים ותפסם הבעל, אף כשהיא מחזיקה כנגדם מוציאים מידה (שאל"כ ישמיע הרמב"ם חידוש שאף בנכסים קיימים כשתפס הבעל ותפסה כנגדם יוציאו מידה וכ"ש כשנאבדו).
4. **אבל בנכסי מלוג**
- ח"מ: פירוש מה שבעין נוטלת אף מה שביד הבעל, אבל אם נאבדו נאבדו לה.**

דינא דמתיבתא

עז - ג

1. **הגה** (חוזר לעיל ב1. לדינא דמאיס עלי): **וי"א דכל זה באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת מאיס עלי.**
2. **אבל בנותנת אמתלא לדבריה, כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה, ומכלה ממונו, וכיוצא בזה - אז דיינינן לה כדינא שתקנו הגאונים** (טור בשם מוהר"ם מרוטנבורג) **ונקרא דינא דמתיבתא:**

- א . (בנכסי צאן ברזל):** שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתא, דהינו צאן ברזל אם הם בעין וראויין למלאכתם הראשונה נוטלת הכל כמו שהוא. ואם אינן ראויין למלאכתם הראשונה, וכל שכן אם נגנבו או נאבדו - צריך הבעל לשלם הכל.
- ב . ונכסי מלוג שלה:** אם הם בעין או דבר הבא מכוחם - נוטלתן, אבל אם כלו לגמרי - אין הבעל צריך לשלם (דינא דמתיבתא טור בשם הרי"ף).
- ג . אבל כל מה שנתן לה או כתב לה - אינה נוטלת כלום, ואפילו תפסה צריכה להחזיר (מרדכי).**
- 3. ואין כופין אותו לגרש, ולא אותה להיות אצלו (גם זה בטור בתשובת מוהר"ם).**

2. הרי"ף - דינא דמתיבתא במאס עלי

- כופין אותו לגרש מיד (ולא ממתינה יב"ח).
- מפסידה כתובתה.
- נכסי צאן ברזל: ראויים למלאכתן - נוטלת.
- אינו ראויים - משלם לה הבעל.
- נכסי מלוג: מה שבעין או הם מכוחם - נוטלת.
- כלו - הבעל פטור.

1. הרא"ש: דינא דמתיבתא איירי באומרת מאס עלי.

וטעם התקנה - שאם תמתין יב"ח תיתלה עצמה בגוי ותצא לתרבות רעה. לכן בטלו ההשגחה ונתנו לבעל רשות לגרש מיד. אבל אין לכופו שלא להרבות ממזרים.

וכ"פ הרמ"מ - כדינא דמתיבתא, אבל צריך להחרים קודם שלא השיאה שום אדם עצה זו להוציא נדונייתה. ולכן צריך שתיתן אמתלא למה מאס עליה, כגון שאינו הולך בדרך נכונה ומכלה ממונה.

אבל הרמב"ם - פסק שאין לדון כדינא דמתיבתא (רק לענין שיכול לגרשה מיד).

3. הרמ"מ בת': מ"מ אין לכופ הבעל לגרשה (לאפוקי הרי"ף), וכן אין כופים אותה להיות אצלו. ולענין ממון: מה שהכניס לה יקח, אבל ממונה (נכסי צאן ברזל, ונכסי מלוג ומה שהכניסה לו) יישאר אצלה.

1. וי"א שכל זה

ח"מ: זהו המשך דין המורדת מלעיל (סעיף ב1), דשם מיירי שאומרת סתם "מאס עלי" בלי לברר דבריה. אבל

עז - ג3

1. הגה - *הרא"ש*: ואם עשה שלא כהוגן, שקדשה ברמאות ובתחבולות -

כופין אותו לגרש.

2. *אפר"ם*: וי"א עוד דמטילין חרם, אם בני אדם למדוה למרוד, א . *אמרי אשכנז*: או שעושה כך משום כעס וקטטה, או להוציא ממנו ממנו - אז אפילו מה שתפסה מנכסיה נוטלין מידה ומחזירין לבעל.

- 3. נא"כ:** ואין חילוק בין אם תפסה או לא אלא בטוענת מאיס ואינה נותנת אמתלא מבוררת לדבריה, אבל מ"מ נותנת אמתלא ואין בזה רמאות, והב"ד ידונו בזה לפי ראות עיניהם (מהרי"א).
קק'
א. **מהרי"א:** ויכולין להשביע אותה על כך, אם טוענת באמת מאיס עלי, וכן ראוי להורות.
- 4. מהרי"א:** וכל זמן שלא נתן גט, אין לו כפייה ונגישה עליה, א. אבל מ"מ אין לה ליתן משלה לאחרים, ויכול למחות בה (דהרי -) דאם מתה ירשנה.
ב. **הרי"ף (א"א):** אפילו במקום שכופין אותו לגרש, במורדת, אם מתה קודם שגרשה, יורש אותה, דאין ירושתה נפקעת אלא בגירושין.

1. שקדשה ברמאות

פת"ש (תח"ס): נשא אישה ולא גילה לה שהוא בעל נכפה, ועכשיו התגלה הדבר ולכן אינה רוצה לדור עמו, והוא אינו רוצה לגרש. יש ביד אבי האישה מעות שהכניס הבעל ורוצה לעכבם עד שיגרשנה –

תשובה:

א. **לעניין** לכוף לגרשה בנכפה (הרמ"א קנ"ה):
הרא"ש – כופין אותו לגרשה. אבל המרדכי – אין כופים. ומחלוקתם אם מחלה זו מדבקה. שבשנים קדומות סברו הרופאים שהיא מדבקה. אבל ביימנו סוברים שאין חולי הנכפה מדבק.

ולכן: אין בידנו לכופו לגרש, מ"מ יש לה דין כטוענת "מאיס עלי" בטענה מבוררת דנים בדינא דמתיבתא.

ב. **לעניין** לעכב המעות: אף שבסתם האב לא יכול לעכב המעות, מ"מ כאן שקדשה בעורמה אין כופין האב להחזיר המעות, שהרי לפי הרא"ש אף יכולים לכופו לגרש, אף שלא נכוף אותו מ"מ לא נעזור לו להוציא המעות מיד אביה, עד שיתרצה לגרש.

סיכום: אין לכופו לגרש, אבל יכול אביה לעכב המעות שבידו עד שיגרש.

3. טענת מאיס עלי

באה"ט: פרטי דינים

רש"ל: מעשים רעים כגון - ששותה יין בבתי המשתה ובא לביתו שיכור, מאיים לסכן לאבד ולשרוף – אין לך מאיס גדול מזה.

כנה"ג: הטוענת שאינה יכולה לסבול התשמיש – אין לה דין מורדת.

אם הבעל חולה וטוענת שאינה יכולה לסבול חוליו ושטותו – אין לה דים מורדת.

4. אין לה לתת משלה לאחרים

ב"ש: כתב מהרי"ן – וגם לא תבזבז משארית מעשה ידיה ולא תיתן מתנות, רק תיטול פרנסתה מנכסיה (כיון שאינה ניזונית ממנו).

ב. יורש אותה

ת"מ: ואם קדשה וכןסה ברמאות, שלפי הרא"ש כופים אותו לגרשה, אף שמתה קודם שגרשה – אין יורש אותה (שאף שלכופה אי אפשר, מ"מ לעניין ממון ודאי עשה שלא כהוגן ולא יהא חוטא נשכר).

עז - ג

1. מרדכי (הנחמה מהר"ם): אם אביה תפס מנדוניא שהכניסה לבעלה, מהני כאלו תפסה היא בעצמה.

2. הרא"ש (ת"א): הבגדים שהכניסה הכלה אין להם דין צאן ברזל, ואין צאן ברזל אלא השומא שמכנסת האשה לבעלה (טור בשם הרא"ש).

1. אם אביה תפס

אבל בגוף התשובה כתב – כיון שאביה מוחזק בנדוניא שחייב לחתנו מהני תפיסתו. משמע שאם בא כבר לידי הבעל לא מהני תפיסת האב דהוי תופס לבעל חוב במקום

ת"מ: משמע – שאף שתפס אביה לאחר שהגיע הנדוניא לידי הבעל – מהני, וכמו תפסית האישה, שהרי יד אביה כידה.

ב"ש: ע"פ הגמ"ר – שמדמה דין זה לדינים שבסוף (נגד-הגה), שאם מתה א"צ לתת נדוניה לבעל שלא נתן האב אלא כדי שתהנה ביתו. א"כ אם אמרה 'מאס עלי' – א"צ לתת לבעל נדוניה אם עדיין מונחים בידה אביה.

2. אין להם דין צאן ברזל

ח"מ: דמאחר שלא שמו הבגדים לחתן דינם רק כנסי מלוג ולא צאן ברזל.

שחב לאחרים דלא מהני. **כ"כ ב"ש** – דלא מהני תפיסת האב רק לפני שבאו ליד הבעל, שאז אין מחויב לתת לחתן.

תפיסת מעות הנדוניה:

- **הב"ח** – מהני, אף שהמעות עצמם אינם בעין אלא מה שבא מחמתם.
- **ח"מ** – לפי הר"ן תפיסה מהני רק בבלאות משום שבח בית אביה, ולא במעות שאין בהם שבח בית אביה.

עז - ד

1. **רמב"ם:** איש ואשתו שבאו לב"ד, הוא אומר: 'זו מורדת מתשמיש', והיא אומרת: 'לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמו', וכן אם טענה היא ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר: 'לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמה' - מחרימין תחלה על מי שהוא מורד ולא יודה בב"ד, ואח"כ, אם לא הודו, אומרים להם: התייחדו בפני עדים. א. נתייחדו ועדיין הם טוענים, מבקשים מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדיין.

■ **ת' רש"ד(1)** – חזקה שאין אישה מעיזה נגד בעלה, דווקא כשבא להוציא עצמה מבעלה, ולכן בגרשתני נאמנת (יזב), וכן כשטוענת שאין לו גבורת אנשים נאמנת משום שמוציאה עצמה ממנו, שאין שום תיקון אלא בגירושין. אבל כשטוענת שהוא מורד, אינו ודאי שמוציאה, יתכן שיתפייס ולא ימרוד ולא יוציאנה, לכן אין זה העזה. **ת' רש"ד(2)** – יש חילוק בין העזה להעזה.

לטעון שאין לו גבורת אנשים זוהי העזה חמורה שהרי מייבשת אותו, ולכן נאמנת. אבל כשטוענת שהוא מורד אינה העזה גדולה להכחיש אותו, שדרך העולם להכחיש זה את זה, לכן אינה נאמנת.

א. ועושין דרך פשרה

רמב"ם: אבל לבעול בפני עדים אי אפשר, שאסור לבעול בפני בריה.

1. **ה"ה:** ולמד כן הרמב"ם מנדרים(צ): השמים בינו לבינה יעשו דרך פשרה. **ופירש בירושלמי** – כמו שהשמים רחוקים מהארץ, כן הגבר רחוק מהאישה, יעשו פשרה. ואף שבבבלי מיירי בטענה שאינו יורה כחץ, למד כן הרמב"ם לענין שאינו משמש עמה שיעשו פשרה.

1. מחרימים

ח"מ: יש רשות לב"ד להשביע הנטען לפי ראות עיניהם, כמו שכתב הרמ"א (ג3.3) לענין מאס עלי.

למה היא לא נאמנת, כיון שהיא מעיזה נאמר שנאמנת?

■ **פרישה** – אף שבטוענת אין לו גבורת אנשים היא נאמנת (קנד)! ה"מ כשלא תובעת כתובתה, אבל כאן שטוענת שהוא מורד ומבקשת להוסיף על כתובתה אינה נאמנת אף לגירושין.

עז - ה

ת' הרא"ש: ארוסה שאינה רוצה לינשא בטענת מאס עלי - אין אביה חייב ליתן לו מה שפסק ליתן לו בנדונייתא.

אלא איירי שאינה יכולה לברר הטענה, אז בנשואה אם תפסה לא מוציאים ממנה, וכ"ש שאין אביה צריך לתת לו כיון שהוא עדיין בידו.
מיהו אם נתן לחתן ממרנ"י (שטר מוכ"ז, שלא נזכר שם המלוה בשטר) החתן מוחזק וחייב לשלם לו, שאז נחשב כאילו המעות ביד החתן (ט"ז).
קובץ העזר: מזה נלמד לשידוכין שלנו, שאם היא ממאנת אין אביה חייב לתת למשודך מה שפסקו.

ארוסה שאינה רוצה להינשא

ח"מ: כ"פ ב (קנד/יח). וטעמו – שלא פסק לו אלא ע"מ שתינשא והיא אינה ברשותו לכופה להינשא לו. מ"מ אם כבר נתן לו אין יכול לתפוס חזקה.

אין אביה חייב

ב"ש: ואם מבררת טענת מאיס, פשוט שאין אביה חייב לתת לו, שאף בנשואה מוציאים מהבעל נכסי צאן ברזל וכ"ש שלא חייב לתת לו.

דין מורדת, או אומרת מאיס עלי.

עז

כדי לצערו – הכרזת ד' שבתות ומפסידה כתובתה, ומשהין הגט עד יב"ח.

• **מ"נ:** ואם מתה קודם שגרשה עדיין יורשה (הרי"ף לאפוקי הג' אלפסי).

• **הגה:** וחייב בפדיונה וקבורתה כ"ז שלא גרשה (טור).
אם אומרת מאסתיהו תן לי גט וכתובה – חיישין שנתנה ענייה באחר וישלה דין מורדת לצערו (הר"ן).

אחר יב"ח לא יכולה לחזור בה אלא אבדה כתובתה (ר"ן לאפוקי הרמב"ם והמחבר שמיד אחד ד/ שבתות אבדה כתובתה).

• **הגה:** **אחר חרם רבנו גרשום שלא ישא שתי נשים מרדכי** – אין משהין יב"ח, ואם אינה רוצה להתגרש מתירים לו לישא אישה נוספת. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א.
ת' הרשב"א – אין להתיר לישא אישה אחרת.
כ"פ הרמ"א בשם י"ח.

• **הגה:** דווקא נשואה אבל ארוסה שמורדת ולא רוצה לכנס מגרשה בע"כ או נושא אחרת (מהרי"ק).
• **מ"נ:** אפילו היתה נידה שאינה ראויה לתשמיש דינה כמורדת (שם סג).

ג1: נכסי מורדת לצערו שיוצאת אחר יב"ח

נצ"ב – אם תפסה אין מוציאים מידה (סג). כלתיה דרב זביד, כפ הרמב"פ.

ואם אבדו – אינם משלם (רמב"ם).

הגה: אבל נ"מ נוטלת.

ג2: הגה: דינא דמתיבתא (מאיס עלי):

כשנתנה טעם לדבריה למה מאיס עלי – דנים דינה דמתיבתא שמגרש מיד בלא כתובה (הרמ"מ).
נצ"ב – לקוחת הכל ואם אבד הבעל משלם.

א: המורד על אשתו מתשמיש מוספים על כתובתה ג' דינרים בכל שבוע (כתובות סג).

ואם היא רוצה להתגרש כופין אותו להוציא בכתובה (רמב"ם).

הגה: ואם רוצה לגרש מיד עם כתובה לא מוספים על כתובתה (ד"מ בדעת הרמב"ם).

• **איש המורד ממלאכה:**
רמב"ם – לא הוי מורד ואין מוספים לכתובה.

רא"ש - הוי מורד ומוספים לכתובה.

ב. אישה שמורדת:

ד' שיטות

א. המורדת (שרוצה לצער אותו) מורידים מכתובתה עד גמר, ואז מגרשה בלא כתובה. ואם מאסה בו מגרשה מיד בלא כתובה (סג).

ב. **חזרו** ונמנו... מכריזים ד' שבתות ואח"כ תצא בלא כתובה (שם). ודוקא המצערות אותו.

ג. **כלתו** של רב זביד (שם).

הרא"ש: שוהה יב"ח ואח"כ מגרשה בלא כתובה (שאפשר שתחזור בה).

ד. **שיטת הרי"ף** – דינא דמתיבתא: מאיס עלי כופין אותו לגרשה מיד (ולא ממתנים יב"ח).

להלכה:

רמב"ם – כלתיה דרב זביד רוצה לצערו – מכריזים ד' שבתות ומשהין הגט עד יב"ח ויוצאה בלא כתובה.

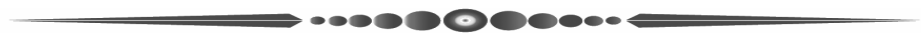
מאיס עלי – כופין אותו לגרש.

כ"פ המחבר אלא שלא כופין לגרש אא"כ הוא רוצה –

במאיס עלי – אם רצה לגרש מגרש מיד בלא כתובה ובלאותיה הקיימים תיטול.

ג3: הגה: קידשה ברמאות כופין אותו להוציא (רא"ש).

נ"מ – מה שקיים נוטלת אבל הבעל פטור.
רא"ש: טעם התקנה שאם נמתין יב"ח תצא לתרבות
רעה (תתלה עצמה בגוי).

סימן פ: מעשה ידיה שהיא חייבת לבעלה ודיני מניקה ושאינה רוצה לעשות מלאכה.
ובו י"ח סעיפים (כתובות: כד, נט, ס-סב, סד, סו)

הקדמה

מלאכות שהאישה חייבת לבעלה (כתובות נט ואילך)

1. מטחנת
2. אופה
3. מכבסת
4. נותנת תבן לבהמתו
5. מבשלת
6. מניקה
7. מצעת המיטה
8. רוחצת פניו ידיו ורגליו
9. מוזגת הכוס
10. עומדת לשרתו
11. טווה בצמר

אישה ענייה: חייבת בכל 11 המלאכות.

האישה עשירה: תלוי במספר השפחות –

שפחה אחת – פטורה ממלאכות 1-4.

שתי שפחות – פטורה גם ממלאכות 5-6.

שלוש שפחות – פטורה גם ממלאכות 7.

בכל גוונא: חייבת מלאכות 8-10 משום חיבה. ו 11 משום בטלה.

כשיש מנהג משפחתה לא לעשות מלאכות פטורה מ 1-7 אבל בשאר חייבת.

א

1. מעשה ידיה לבעלה, כיצד:

2. הכל כמנהג המדינה, מקום שדרכן לארוג – אורגת, לרקום – רוקמת, לטוות צמר או פשתים – טווה. א. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו – אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד.

3. דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה – המותר לבעל.

4. הגה: ודוקא שנותן לה מעה כסף כל שבוע, כמו שנתבאר לעיל סימן ע"ז.

א. ויכולה אשה לומר: איני נוטלת מעה כסף ואיני נותן המותר, אבל הבעל לא יוכל לומר כן (טור בשם הרמ"ה וכ"כ הר"ן פרק אע"פ וכ"כ השאלות פרשת משפטים).

שם(סד): המשרה אשתו ע"י שלישי – וכמה עושה בצמר, משקל ה' סלעים...

תו"ס – וזה דווקא במשרה ע"י שלישי, שאינו עמה בבית ואין עושה לו שום דבר, אבל כשהיא עמו בבית ועושה כל צרכי הבית אינה חייבת רק לפי מנהג השנים. כ"כ הרא"ש.

3. שם(סו): האישה שאמרה קונם שאני עושה

לפיך – אינו צריך להפר. רבי עקיבא אומר – יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו (והעדפה שלה ויחול הנדר).

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן – בהעדפה שלא על ידי הדחק – כולי עלמא לא פליגי דבעל הוי.

כי פליגי בהעדפה שעל ידי הדחק: ת"ק סבר – לבעלה, ור"ע סבר – לעצמה.

1. כתובות(נח: נט:): רב ושמואל סברי תקנו

מזונות תחת מעשה, ולכן מעשה ידיה לבעלה. כ"פ הרמב"ם

2. כתובות(נט:): אלו מלאכות שהאישה עושה

לבעלה – (1) טוחנת, (2) ואופה, (3) ומכבסת, (4) מבשלת, (5) ומניקה את בנה, (6) מצעת לו המטה, (7) ועושה בצמר.

א. תוספתא: מקום שנהגו שלא לעשות אחת מכל אלו – אינו יכול לכופה, אלא לטוות בצמר בלבד.

ב. שם(סא:): ועושה בצמר – בצמר אין, בפשתן לא. כרבי יהודה – שאין כופה לעשות בפשתן מפני שמסריח הפה ומשובט השפתיים. וה"מ כיתנא רומיתא.

כ"פ הרמב"ם – שאין כופה לטוות בפשתן (מפני שמזיק לשפתיים).

א. לפי שבתחילת עסקיהן עדיין הבעל טורח במזונות ואוכלות משלו, ומה שמשתכרות אח"כ קמא קמא בטיל לגבי הבעל.

ב. א"נ כיון דאיכא רווח ביתא מסתמא וויתרה כיון שלא פירשה.

- מגורשת ואינה מגורשת, וכן שכיב מרא שנתן גט לאשתו בתנאי מעכשיו – אע"פ שחייב במזונותיהם מעשה ידהן שלהן (ח"א).

מעשה ידיה לבעלה

ת' גבעת שאול: ראובן השיא בנו לבת שמעון והתחייבו לזונם כמה שנים. ועכשיו בת שמעון עושה מלאכה ומרוויחה. למי שייך מעשה ידיה? שהרי הבעל זוכה המעשה ידיה כשזנה, וכאן אינה ניזונת מהבעל?

השואל הביא ראיה שזכה בהם הבעל מהרמב"ם: עבד עברי שהאדון חייב במזונות אשתו, ואפ"ה מעשה ידיה לבעלה.

תשובה: אין ראיה מהרמב"ם, מה שהאדון זן אשתו הוא מכוח בעלה העבד שעובד לאדון, שהרי אם מת העבד אינו זן יותר את אשתו. משאכ"כ שהמזונות מחמת חוב הם ואף שימות הבעל חייב לזון כלתו.

אומנם להלכה הדין עמו, שכל מקום שמעשה ידיה שלה זכה בהם הבעל מתנאי כתובה (כ"כ הרא"ש בשם הירושלמי).

כ"פ ה"ה ע"פ הירושלמי – שמעשה ידיה לבעלה.

2 א. לא היה דרך אנשי העיר

ב"ש: משמע אף שיושבות בטלות, וגם בנות משפחה יושבות בטלות – יכול לכופן שלא תשב בבטלה ותעשה בצמר (שלא תבוא לדי זימה). אבל אם דרכן לעשות בפשתן כופה ועושה אף בפשתן.

ב. צמר בלבד

ח"מ: אף שהגמרא אסרה רק בפשתן רומאה, הרמב"ם ס"ל כיון שלא בקיאים בזה הולכים לקולא לאישה בכל פשתן (ב"י).

ועי"ל: כיון שהגמרא בתחילה אמרה סתם שפשתן לא, משמע בכל פשתן לא, ולא כמו שחילקה אח"כ. לאפוקי התו"ס – דס"ל רק בכיתנא רומאה לא כופים.

3. דחקה עצמה

ח"מ: כתב ה"ה – אף שעשתה בשעה שבנ"א ישנים, וכ"ש שעשתה כמה מלאכות בב"א הכל לבעלה. וכבר פסק הב"ח – שאין מוציאים מיד האישה. כ"כ ב"ש.

הרא"ש: ע"י דחק – כגון שעשתה מלאכה בלילה בשעה שבני אדם ישנים.

(שם): בעי רב פפא – עשתה שתי מלאכות בב"א מהו (האם מקרי ע"י דחק)? בעי רבינא – ג' ד' מהו" תיקו.

הרא"ש: רב האי פירש – דמיירי אליבא דרבנן שהעדפה ע"י הדחק לבעלה, אפשר ב' או ג' בב"א לעצמה, וכיון דסלקה בתיקו הרי הן לעצמה. והר"ח פירש – מיירי אליבא דר"ע שהעדפה ע"י הדחק לעצמה, ה"ה בכמה מלאכות בב"א, א"ד רק ע"י הדחק לעצמה כיון שעושה בשעה שבנ"א ישנים, אבל כמה מלאכות בב"א ביום לבעלה. אבל לרבנן כ"ש כמה מלאכות בב"א לבעלה.

להלכה: עשתה ככמה מלאכות בב"א

רבי האי ור"ח – הלכה כת"ק שהכל שלה כ"פ רא"ש, רי"ף והרמב"ם

והרמב"ם פסק סתם – דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי הכל לבעל.

4. שם(סד): משנה – נותן לה מעה לצרכה (והוא כנגד מותר מעשה ידיה (לעיל ע/ג)).

א. אמרה "איני נוטלת מעה"

הרב יונה – דווקא בעיקר מעשה ידיה יכולה לומר "איני ניזונית ואיני עושה", אבל במותר אינה יכולה לומר "איני נוטלת מעה ואיני נותנת המותר", לפי שתיקנו לו המותר משום חניא (פירוש עיקר התקנה בשבילו) ורק אח"כ תיקנו כנגדו מעה כסף.

והרמ"ה והר"ן – יכולה לומר "איני נוטלת מעשה ואיני נותנת המותר".

ב"י: שאם מעשה ידיה דשכיח יכולה לומר כ"ש במותר שאינו שכיח.

ח"מ: ולכן יכולה לומר קי"ל כמ"ד לעצמה.

כ"כ הב"ח – שנוהגים במדינות אלו שלא להוציא מיד האישה שום העדפה ע"י הדחק.

1. מעשה ידיה לבעלה

באה"ט: ודוקא שהוא זן אותה.

- מיהו נשים הללו שנכנסות בחצרות המלכים, "כאוניות סוחר" להביא טרף לביתם ומכלכלות בעליהן – מעשה ידיהן לבעליהן (מהרי"ט).

וטעמו:

4. שנותן לה מעה

ח"מ: לא מיירי בדחקה עצמה, אלא במותר רגיל שלא זכה הבעל, אא"כ נותן לה מעה כסף. כ"כ ב"ש.

א. ויכולה האשה לומר

ח"מ: כתב הר"ן – שהרי במעשה ידיה דשכיח יכולה לומר 'איני ניזונת ואיני עושה', כ"ש במותר שאינו ושכיח.

ב

1. היה לו (גרסת הרמב"ם – ולה) ממון הרבה, אפילו היה לה כמה שפחות - אינה יושבת לבטלה בלא מלאכה, שהבטלה לידי זמה. א. אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום כולו, אלא לפי רוב הממון ממעטת במלאכה.

1. (נט:): משנה – אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת, ואופה... הכניסה לו ארבע - יושבת בקתדרא.

✓ רבי אליעזר אומר - אפילו הכניסה לו מאה שפחות, כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה. רשב"ג אומר - אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתבתה, שהבטלה מביאה לידי שעמום (שיגעון).

א. רמב"ם - אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום כולו, אלא לפי רוב הממון ממעטת במלאכה. הג' מעשה ניסים – פירוש אף ששיעור מלאכה חמש סלעים, זהו מצד חיוב לבעלה, אבל משום חשש זימה א"צ לעשות כל היום ודי במקצת.

וזה שכתב בסעיף א' איכא בניהו בין ת"ק לרשב"ג שמשחקת בכלבים, דשיעמום ליכא וזימה איכא.

שהבטלה מביאה לידי שעמום

ב"ש: אפילו אמרה 'איני ניזונת ואיני עושה' חייבת לעשות שהבטלה מביאה לידי זימה.

הר"ן: כשעושה משום בטלה, מעשה ידיה למי?

י"א – כיון שאינה חייבת לעשות רק משום בטלה, מעשה ידיה שלה.

והרשב"א – של בעלה, דלא עדיף מהעדפה ע"י הדחק שהוא של בעלה אף שעושה מרצונה ולא מחמת חיוב.

ונ"ל: שהכל לבעלה, שאל"כ שלא תצטרך לחשבן עם בעלה תתבטל ותבוא לידי שעמום.

ב"ש - ועל פי הר"ן, אפילו הוא עשיר גדול שאינה חייבת לעשות וגם אמרה 'איני ניזונת ואיני עושה' עכ"ז חייבת לעשות משום בטלה ומעשה ידיה לבעלה.

ואפשר כשאמרה 'איני ניזונת ואיני עושה' לא חיישין שלא תעשה כיון שאין לה מזונות מסתמא תעשה לטובתה, וא"כ מעשה ידיה לעצמה.

1 א. מביאה לידי זימה

ח"מ: ולא מהני שמשחקת עם הכלבים וכיו"ב, אף שדברי שחוק מועילים לשעמום, והוא דעת רשב"ג, מ"מ מביאים לידי זימה.

1. והמדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה - יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה א. לידי זימה.

1. המדיר את אשתו

ח"מ: ומיירי שתלה הדבר בתשמיש או כיו"ב (שאין בעל יכול לאסור על אשתו שלא תעשה מלאכה).

ב"ש – ואם היא נדרה שלא תעשה מלאכה, שאז חייבת לעשות משום זימה – אין הבעל יכול להפר לה, דליכא עינוי נפש ולא דבר שבינו לבינה.

1. (שם): רשב"ג אומר - אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתבתה, שהבטלה מביאה לידי שעמום (שיגעון).

א. והמחבר פסק שמביאה לידה זימה כר"א.

א. לידי זימה

ח"מ: אף שרשב"ג כתב – מביא לידי שעמום, וא"כ במשחקת בכלבים מהני, מ"מ קי"ל כר"א שהחשש הוא זנות.

שלא תעשה מלאכה

ב"ש: אפילו התיר לה שחוק שאז אין חשש שעמום, מ"מ יש חשש זנות (כ"ה לשיטת התוס' רי"ף והרמב"ם – שהלכה כר"א ולא כרשב"ג).
ופ"ת(רעק"א בגיליון) – לענ"ד הוי דברים שבינו לבינה, שהרי לרשב"א אם עשתה מעשה ידיה שלו, ואף לר"ן הוי נכסי מלוג שהוא נהנה מהם.

ד

1. **וכן כל אשה רוחצת לבעלה פניו, ידיו ורגליו, ומוזגת לו את הכוס, ומצעת לו את המטה.**
א. (ה"ה והר"ן: וי"א דמחוייבת להציע כל מטות הבית).
2. **ועומדת ומשמשת בפני בעלה, כגון שתתן לו מים או כלי או שתיטול מלפניו, וכיוצא בדברים אלו.**
3. **אבל אינה עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו.** א. (וי"א דווקא באינן סמוכין על שלחן בעלה) (ב"י בשם הר"ן פ' אע"פ).

(בהצעה של טורח).

2. **שם(סא):** אינה כופה לעמוד ולשרת לפני אביו ולא לפני בנו. **משמע** לפניו כופה לשרתו.
- כ"פ הרמב"ם:** ועומדת ומשמשת בפני בעלה, כגון שתתן לו מים או כלי או שתיטול מלפניו, וכיוצא בדברים אלו.
- כ"כ בירושלמי** – ז' מלאכות מנו חכמים שעושה האישה לבעלה, והשאר לא הוצרכו למנות, שפשוט שצריכה לעשות צרכי הבית ולעמוד בפניו ולשרתו.
3. **(שם):** אינה כופה לעמוד בפני אביו ובנו.
- א. **הר"ן:** מיירי שאין סומכים על שולחנו, דאילו סומכים חייבת לטרוח בפני אורחים (כמ"ש סא).
- משמע** שחייבת לשמש בפני כל בני הבית הסמוכים עליו.

1. רוחצת לבעלה

ח"מ: בנוסף למה שחייבת לעשות מלאכות כדי שלא תתבטל אף העשירה (כמ"ש ס"ב), כיון חייבת עוד 4 דברים לעשות לבעלה, אף שהם עשירים (משום חיבה).

א. להציע כל המטות

ח"מ: ולא מצאנו שעשירה חייבת להציע כל המטות. אלא מקומו של הגה זו בס"ו דמיירי בעניות. כ"כ ישועות יעקב.
והב"ש – אף עשירה חייבת להציע כל המטות כשסמוכים

1. **שם(סא):** א"ר יצחק אר"ה – אע"פ שאמרו יושבת בקתדרה, אבל מוזגת לו הכוס ומצעת המטה ומרחצת פ"ר.

א. חיוב הצעת המיטה:

- במשנה:** אם הכניסה לו ג' שפחות אינה מצעת המיטה (כ"פ לקמן ח.2).
- ואילו** כאן (1.) ר"ה מחייב כל אישה בהצעת המיטה?
- **רש"י והטור** – כשהכניסה לו ג' שפחות אינה חייבת לטרוח להביא מצעות ולהפך בהם, אבל ראוי לפרוס ולסדר המיטה דרך חיבה כדי לחבבה על בעלה.
 - **ה"ה והר"ן(י"א)** – בג' שפחות אינה חייבת בהצעת המיטה לבני הבית, מ"מ מיטתו שלו חייבת להציע.
 - **רמב"ם** – ר"ה חולק על המשנה, ובכל אישה חייבת להציע המיטה (אבל מיטות שאר בני הבית פטורה – ח"מ).
 - כ"פ** המחבר כהרמב"ם – שכל אישה מצעת לו המיטה (לבעלה בלבד).
 - והרמ"א** – פסק כאן דעה חדשה, שכל אישה (אף עשירה) חייבת להציע מטות כל בני הבית.
 - ואילו בס"ח** – הביא בסתם כה"ה והר"ן (י"א) שעשירה מצעת רק מיטת הבעל.
 - ובשם י"א** כתב – כרש"י והטור, שלעשירה ראוי להציע לבעלה רק פריסת הסדינים (אבל ענייה חייבת אף

על שולחנו.

סיכום: חיוב הצעת המיטה לעשירה

ח"מ – רק לבעלה. כ"פ ישועות יעקב

ב"ש – לכל בני הבית.

ה

1. מלאכות אלו עושה אותן היא בעצמה, ואפילו היה לה כמה שפחות אין עושין מלאכות אלו לבעל, אלא אשתו.
א. (ויש מחלוקת בהצעת המטה, ועיין למטה סעיף ח').

1. שם(נט): משנה – יושבת בקתדרא...
א"ר יצחק אר"ה – אע"פ שאמרו יושבת בקתדרא, אבל מוזגת לו את הכוס ומצעת לו מטה ומרחצת פי"ר.
פרש"י: והני משום חיבה כדי שתחבב עליו, ועצה טובה קמ"ל.

✓ כ"פ הרמב"ם: ומלאכות אלו (רוחצת פי"ר, מוזגת לו הכוס וכו') עושה אותן היא עצמה, אפילו יש לה כמה שפחות.
משמע שחייבת לעשות ולא כמו רש"י שכתב שעצה טובה בלבד.
כ"מ מהתוס' מרדכי והג"א.

ז' מלאכות שבמשנה

1

1. יש מלאכות שהאישה עושה לבעלה בזמן שהם עניים (ואין להם שפחות):
ואלו הם: מטחנת, ואופה, ומכבסת, ומבשלת, ומניקה את בנה, **א.** ונותנת תבן לפני בהמתו, אבל לא לפני בקרו.
2. הגה: מת בנה, אינה מחוייבת להניק בשכר וליתן לו השכר, וכן בנו מאשה אחרת, אינה מחוייבת להניקו (הר"ן פרק אע"פ).

1. שם(עט): אלו מלאכות... טוחנת, אופה, מכבסת, מבשלת, מניקה את בנה, מצעת לו המטה ועושה בצמר.
ג"מ: טוחנת ס"ד (שתטחן בידיים)? אימא מטחנת (מכינה צרכי טחינה).
א. שם(סא): אינה כופה... ולא ליתן תבן לפני בהמתו, אבל כופה ליתן תבן לפני בקרו.
פרש"י: בהמתו – סוס וחמור שהם מזוינים וצוהלים לרביעה, אבל בקר שאינו להוט אחר רביעה אין היא נסתת לו.
ואני שמעתי: בהמתו – זכר. בקרו – נקבה.
✓ והרי"ף גורס – הפוך, "לא כופה לתת תבן לפני בקרו, אבל כופה ליתן לפני בהמתו".
פירוש הרא"ש" לפני בהמתו שהוא רוכב עליה.
רמב"ם: ומיירי רק בעניות אבל בעשירות לא

מחוייבת.
2. ירושלמי: ומניקה בנה – א"ר חגי: בנה ולא בן חברתה, דתניא – אין האיש כופה אשתו להניק בן חברו, ולא האישה כופה בעלה שתניק בנה של חברתה. כ"כ הרא"ש.
פירש הר"ן – דמיירי שבנה מת.

1. מטחנת

ח"מ: יושבת ברחיים ומשמרת הקמח (כ"ד הרמב"ם, אבל לרש"י צריכה לעשות כל צרכי הטחינה), ואם דרכן ברחיים של יד אף טוחנת ביד.
מיהו הג"א כתב – נשי דידן לא נוהגות לטחון ולא לכבס.

1. הכניסה לו שפחה אחת, א. או נכסים שראוי לקנות מהן שפחה אחת, ב. או שהיה לו ממון כדי לקנות ממנה שפחה אחת - אינה מטחנת ולא אופה ולא מכבסת ולא נותנת תבן לפני בהמתו.

ודווקא שלא הכניסה נדוניה, אבל אם הכניסה והיא אומרת לקנות - חייב לקנות דהוי כאילו הכניסה לו שפחה.

רדב"ז: ואם הוא אומר לקנות והיא אומרת לא לקנות - שומעים לבעל.

פת"ש: ומיירי אפילו הכניסה לו נדוניה ואין לו ממון אחר מלבד הנדוניה, שומעים לו, שהרי אחריות נדוניה עליו.

הג' מעשה ניסים - מבואר הטעם, כיון שאין מי שיעשה לו המלאכות מאי איכפת לה, זה נהנה וזה לא חסר.

משמע שאם היא מוכנה לעשות המלאכות שומעים לה.

רדב"ז: ויש להסתפק כששניהם עניים, אבל משפחת האיש דרכם בשפחות מפני עושרם, האם יכול לכופה למלאכות כיון שהם עניים, או עולה עמו ולא חייבת במלאכות?

פת"ש - ופשוט מס"י שאין חייבת לעשות אם אין דרך משפחתה לעשות.

הג' מעשה ניסים - אפשר שאין ראה מהירושלמי ומס"י, דשם הכוונה שמשפחתה לא רגילים בכך מחמת חשיבותם שבזה עולה עמו. אבל אם רק מחמת עשירות לא רגילים בכך הרי הוא עני ואין שייך עולה עמו. וצ"ע.

1. שם(נט): משנה - הכניסה לו שפחה אחת - לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת.

והרמב"ם - הוסיף, ולא תיתן לפני בהמתו.

א. גמ(סא): לא הכניסה ממשי, אלא כיון שראויה להכניס אע"פ שלא הכניסה.

פרש"י: שראויה להכניס - שהכניסה נדוניה שאפשר לקנות מקצתה שפחה.

והר"ן(י"מ) - שדרך משפחתה או משפחתו בכך. וכ"מ מהירושלמי.

ב. (שם): תניא - אחד הכניסה ואחד שמצאה לו משלו.

ופירש הרא"ש - שמצאה משלו שפחות, או ממון שראוי לשפחות. כ"כ הרמב"ם.

1. א. או נכסים שראוי לקנות

ב"ש(תו"ס): אם צמצמה משלו הוי כאילו הכניסה לו.

ב. שהיה לו ממון

רדב"ז: אם יש לבעל ולא רוצה לקנות שפחה - אין כופין אותו לקנות ולא כופין אותה לעשות המלאכות.

1. הכניסה לו שתי שפחות, או נכסים הראוים לקנות מהם שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות, או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות - אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה.

2. הגה: הכניסה לו שלש שפחות, או ממון, או שיש לו ממון שיכול לקנות או לשכור - אינה מצעת המטות, רק מטתו (הר"ן בשם י"מ).

א. י"א דאף מטתו אינה מצעת, רק בפריסת סדינין, ומסדרת לו מטתו שהוא דרך חיבה, א. וכל אישה תעשה זה אפילו יש לה כמה שפחות (טור).

רא"א: אפילו הכניסה 100 שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לזימה.

(שם): **יושבת בקתדרא** - א"ר יצחק מ"מ מוזגת לו כוס ומצעת לו המטה ומרחצת פ"ר (רש"י - שמילי דחיבה נינהו).

1. שם(נט): משנה - הכניסה לו שתי שפחות: אינה מבשלת ולא מניקה בנה.

2. שלוש: אינה מצעת לו (והר"ן לא גרס לו) ואינה עושה בצמר. **ארבע:** יושבת בקתדרא.

וכן בעניין הצעת המטה ר' יצחק חלוק, שמצעת לו המטה (ולא מחלק כמו שחילק הר"ן לעיל). לכן השמיט הרמב"ם "הכניסה לו ג' שפחות".

2. רק מיטתו

ח"מ: לפי הרמב"ם אין הלכה כמו המשנה בהכניסה לו ג' שפחות, ולכן בין ענייה בין עשירה חייבת בהצעת המטה שלו בלבד ולא של אחרים.
ולפי הר"ן – בעניות מציעה כל המטות.

והר"ן פירש – אינה מצעת מטות כולן (דלא גרסינן "אינה מצעת לו" אלא "אינה מצעת"), ור' יצחק מירי להציע מטתו (ולא פליגי).

א. ורש"י פירש – מ"ש ר' יצחק בשם ר"ה "מצעת לו" פירוש לפרוס סדין ולבדין דבר שאינו טורח (ז"א אף "לו" רק בפריסת סדין שאין טורח).
וטעמו כיון שהוא דבר של חיבה כדי לחבבה על בעלה לעצה טובה קמ"ל.

ב. אבל המרדכי – אינה רק עצה טובה, אלא חיוב.

ב"י: הרמב"ם השמיט "הכניסה לו ג' שפחות", כיון שבגמרא פסקו כר"א שאפילו הכניסה לו 100 שפחות עושה בצמר, הרי חולק על המשנה בדין הצמר.

ט

1. היא אומרת: 'ראוי הוא לקנות, או לשכור שפחה', והוא אומר: 'שאינו

ראוי' - עליה להביא ראיה.

מ"מ קשה לחלוק על הרמב"ם, ועוד שדבריו לא ברורים.

והב"ש – אפשר שהרמב"ם יודה שאחר שעשתה יכולה להשביעו, ורק לפני המלאכה אינה יכולה להשביעו כדי לפטור עצמה.

והג' רע"א – לענ"ד אין יכול להשביעה אף אחר שעשתה כבר, שהרי מעשה ידה לבעלה ושוב אין לה תביעת ממון.

1. רמב"ם: היא אומרת: 'ראוי הוא לקנות, או לשכור שפחה', והוא אומר: 'שאינו ראוי' - עליה להביא ראיה. ואין כאן שבועה.

ה"ה: טעמו שהרי היא חייבת במלאכות (שהרי משועבדת לו) לכן עליה להביא ראיה.
ואין כאן מקום לשבועה היסת לבעל – כיון שאינה תובעת ממנו ממון שישבע ויפטר, אלא באה להפטר ממלאכות.

ח"מ: **והב"ח** – חולק, יכול להשביעה אחר שעשתה (על שכר המלאכה), ולכן שו"ע השמיט סיום דברי הרמב"ם כיון שחולק עליו.

י

כל אלו המלאכות אין מחייבים אותה, אא"כ יהיה דרך משפחתו

ומשפחתה לעשותן.

כל אלו מלאכות

ב"ש: ל"ד כל המלאכות פטורה, שהרי בכל גוונא חייבת לעשות בצמר מפני הבטלה, וכן חייבת כל עבודות שהן דרך חיבה (מזיגת הכוס וכו'). אלא מיירי במלאכות שבמשנה, אם בני משפחת אינן עושות – פטורה.

טור: כל אלו המלאכות...

ב"י – וכ"מ ב (סא): היא אומרת לא להניק, והוא אומר להניק, אם אין הדרך להניק שומעים לה.
וכן כשאין דרך משפחתה או משפחתו להניק א"צ להניק.

מנקה

יא

1. כל זמן שהיא מניקה את בנה, פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה: **א. יין ודברים שיפים לחלב.**
2. (לא הוסיפו לה, צריכה לאכול משלה, אם יש לה) (טור).

1. **א. שיפים לחלב**

ב"ש: והטור כתב – "ומוסיפים לה על מזונותיה ונותנין לה דברים היפים לחלב". **משמע** שבנוסף לתוספת מזונות לצרכה (אף שאינו צורך החלב) נותנים לה גם מזונות לחלב (וטעמו כיון שדינה כחולה).
אבל לשון המחבר משמע – שמוספים לה רק דברים היפים לחלב.

2. **משלה**

ח"מ: מ"מ צריך הבעל לשלם מה שהוציאה מנכסיה.

1. **שם(סד):** ואם היא מניקה פוחתים לה ממעשה ידיה ומוסיפים על מזונותיה.

א. שם(סה): אריב"ל – מוספים לה יין, שהיין יפה לחלב.

טור – ה"ה דברים אחרים היפים לחלב.

2. **שם(ס):** נתנו לה בן להניק, ופסקו לה מעט

מזונות - אוכלת הרבה (רש"י – כדי שיהא לה חלב הרבה).

מהיכא? א"ר ששת – משלה.

טור – ה"ה במינקת בנה שלה.

מנקה המשך

יב

1. פסקו לה מזונות הראויים לה, והרי היא מתאוה לאכול יותר, או לאכול מאכלות אחרות:
- א. יש מי שאומר - שאין הבעל יכול לעכב מפני סכנת הוולד, שצער גופה קודם.**
- ב. ויש מי שאומר - שיכול לעכב (מפני סכנת הוולד).**

לעכב מצד סכנת הוולד, אף שלא יפה עושה. וכן לא תאכל דברים הרעים אף שאין הבעל יכול לעכב.

1. **א. שצער גופה עדיף**

ח"מ: אם יש צד סכנה לוולד ולה רק צער גופה, ודאי אסור לסכן הוולד, ואם גם לה יש סכנה ברור שגופה עדיף, ולמה הי"א שיכול לעכב?

הב"ש – מתרץ ע"פ נדרים(פ): מעיין העובר מעיר לעיר, בעיר הראשונה צריכים המים לצורך כביסה ובעיר השנייה צריכים המים לשתייה. האם עיר הראשונה יכולה לסתום המים לצרכי כביסתם?

חכ"א – חיי אחרים קודמים לכביסתן (מפני שיש חיי נפש, משא"כ בכביסה).

ר' יוסי – כביסתן קודמת לחיי אחרים (מפני שיש בהם הרבה צער).

וספק הרמב"ם – כרבי יוסי. אבל תימה למה פסק כרבי יוסי ולא כחכמים?

1. **שם(ס):** פסקו לה קימעא, אוכלת הרבה. מהיכא? משלה. ולא תאכל עמו דברים הרעים (כשות חזיזי וכו').

א. רמב"ם: פסקו לה מזונות הראויים לה, והרי היא מתאוה לאכול יותר, או לאכול מאכלות אחרות - אין הבעל יכול לעכב מפני סכנת הוולד, שצער גופה קודם. **ב"י:** שמפרש שאם פסקו לה מזונות הראויים והיא רוצה לאכול יותר, אין אבי הבן יכול לעכב.

ב. והטור – תימה, והתניא לא תאכל דברים הרעים לחלב, ולכן לא רשאית לאכול דברים שהם סכנה לוולד. כ"כ הר"ן וה"ה.

ב"י: הרמב"ם מפרש –

רישא: 'אוכלת הרבה' אף שמזיק לוולד ואין הבעל יכול לעכב.

סיפא: 'לא תאכל דברים הרעים' פירוש אף ע"ז אינו יכול לעכב, כיון שצער גופה עדיף.

וט"ז – ונ"ל פירוש: אף שפסקו לה קימעא, פחות ממה שהיא מתאוה, אוכלת משלה ואין הבעל יכול

מחלות ויש בהם סכנה.

ובאה"ט – ואינו נראה, לפי מסקנת הגמרא (פא.) טעמו של רבי יוסי לפי שאם אין מכבסים יכולה הדבר לגרום

יג

מנקת המשך

ילדה תאומים - אין כופין אותה להניק שניהם, אלא מניקה אחד ושוכר

הבעל מניקה לשני. א. (וי"א דמניקה שניהם) (טור בשם הרא"ש).

1. שם(כד.): מניקה את בנה.

הרי"ף(ירושלמי): א"ר חנינא – לא אמרו אלא אחד אבל תאומים לא. ולא את בן חברתה.

כ"פ הרמב"ם: ילדה תאומים - אין כופין אותה להניק שניהם, אלא מניקה אחד ושוכר הבעל מניקה לשני.

א. אבל הרא"ש הביא גרסה אחרת בירושלמי: א"ר חגי – לא אמרו אלא בנה (ולא בן חברתה), אבל תאומים לא? ולמה אמרו בנה להוציא את בן חברתה (אבל תאומים לא ממעט).

פירוש – "תאומים לא?" והרי יכולה להניק שניהם, ומ"ש "לא אמרו אלא בנה" בא למעט בן חברתה ולא למעט תאומים.

כ"ד הר"ן

1 א. י"א שמניקה שניהם (הרא"ש)

ח"מ(ב"ח): אין הלכה כהרא"ש, כיון ש – א. לפי שרבים חלוקים עליו.

יד

המשך מנקת

1. הרי שרצתה להניק בן חברתה עם בנה - הבעל מעכב. א. (ואפילו בנה

מאיש אחר הוא יכול לעכב להניק עם בנה ממנו) (טור).

ואין חילוק בין נתנו לה בן או שמניקה הבן שמבעלה לא תניק עמו בנה מאיש אחר.

פרישה – לפי שהבעל שוכר אותה להניק בנו תמורת המזונות.

ב"י – אף הרמב"ם יודה לזה.

1. עם בנה

ח"מ: משמע שאם מת בנה אין הבעל מעכב שתניק בן חברתה.

כ"מ ברמב"ם שכתב: 'בן חברתה עם בן בעלה הבעל

1. ה"ה(ירושלמי): לא אמרו אלא בנה – שלא

תניק בנה עם בן חברתה. דתני: אין האיש כופה את אשתו להניק בנו של חברו, ולא אישה כופה בעלה להניק בנה של חברתה.

ועפ"ז פסק הרמב"ם: הרי שרצתה להניק בן חברתה עם בנה - הבעל מעכב.

א. הטור: ונ"ל שאף בנה מאיש אחר לא תניק עם בנה מבעלה זה.

דתניא: נתנו לה (בשכירות) להניק – לא תניק עמו את בנה.

ב"י – מיירי שגירשה בעלה הראשון קודם שהולד הכירה (תוך 50 יום) שלא חייבת להניק אותו, ונישאה לאחר, ועכשיו רוצה להניקו.
וד"מ – אפשר שעבר וכנסה וברח (כמו שנתבאר בסימן ס"ג) שלא מוציאים אותה ממנו.
א"י – רוצה להניק בנה הראשון יותר מכ"ד חודש שאז מותרת להינשא (מהרש"ל).

מעכב, משמע שאם בן בעלה מת לא יכול לעכב.
אבל בירושלמי סתם – ולא האשה כופה בעלה שתניק בן חברתה. **משמע** אף שבנה מת. כ"כ ב"מ.
אבל הב"ש – כשמת בנה יכולה להניק אחר.
כ"ד רש"י והר"ן שכתבו – משום שיש לה חלב בדדיה שמצערה. וכ"מ מהרמב"ם.
א . אפילו בנה מאיש אחר
והרי אסור לישא מנקת חברו?

טו

1. כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה ממלאכות שהיא חייבת לעשותן, כופין אותה לעשות.

א . הגה: ואינו זנה עד שתעשה. וכן ב"ד משמתין אותה או מוכרין כתובתה לשכור עליה עבד או שפחה (המ"מ פכ"א בשם הרמב"ן והרשב"א). **ב . וי"א** דהיו כופין אותה בשוטים (טור בשם הרמב"ם).
2. וכל זה באומרת: 'איני עושה', וניזונת, **א . אבל אם** אומרת: 'איני ניזונת ואיני עושה' - הרשות בידה (ב"י לדעת הרמב"ם וכ"כ הר"ן), וכמו שנתבאר לעיל סימן ס"ט.
ב . וי"א דאפילו באומרת: 'איני ניזונת ואיני עושה' - צריכה לעשות צרכי הבית, ולזה כופין אותה אע"פ שאינה ניזונת (ג"ז ב"י לדעת הרמב"ם לחד שינויא).

לפי' א"צ להפר שהרי משועבדת לו, משמע שלא מתבטלת התקנה באמרה רק 'איני עושה'.
ב . ועי' ל: אפילו אומרת 'איני ניזונת ואיני עושה' אינה נפטרת אלא מטוויית צמר, אבל כל שאר מלאכות צריכה לעשות אפילו אינה ניזונת.
כ"כ ה"ה (רשב"א) והר"ן.
א . אף שהתו"ס והרא"ש דחו סברה זו, י"ל שהרמב"ם ס"ל כשאר מפרשים.

1 **א** וכן ב"ד משמתין אותה

ח"מ: פירוש או משמתין אותה. שהרי אם אינו זנה הרשות בידה לומר 'איני עושה'. אלא מיירי שאינו רוצה למונעה ממזונות כגון שהיא מניקה אז הרשות בידו לנדותה.

2 **א . הרשות בידה**

ב"ש: ואפילו היא מניקה אין בידו לעכבה, ואז א"צ לתת לה תוספת שמוסיפה למניקה.

ב . צריכה לעשות צרכי בית

ח"מ: הר"ן פסק שצריכה לעשות כל צרכי הבית (מלאכות שבמשה: טוחנת, אופה מניקה בנו...) רק שלא עושה בצמר שמרוויחה בו. כ"כ הרשב"א.

1. הטור: כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה ממלאכות שהיא חייבת לעשותן, כופין אותה לעשות.
א . ה"ה (רשב"א): אינה זנה עד שתעשה, או שב"ד מוכר כתובתה בטובת הנאה כדי שישכור עליה עבד או שפחה לשמשו.
ב . לכפות בשוטים
• **✓רמב"ם** – או כופה בשטים עד שתעשה.
כ"כ רשב"א והר"ן.

• **והראב"ד** – אין יסור שוטים לנשים.

2. הטור: משמע מהרמב"ם דס"ל שיש דין מורדת ממלאכה, שהרי ס"ל שכופין בשוטים ואינה יכולה לומר 'איני ניזונת ואיני עושה'. וא"כ למה לא פוחתים מכתובתה?
והרא"ש – ס"ל שאין כופין אותה, שיכולה לומר 'איני ניזונת ואיני עושה'.
והב"י: הרמב"ם לא ס"ל שמורדת ממלאכה הוי מורדת, שהרי פסק שיכולה לומר 'איני ניזונת ואיני עושה', ומה שכופין אותה כאן –
א . י"ל דווקא כשאומרת "איני עושה וניזונת", אבל אם אומרת: 'איני ניזונת ואיני עושה' - הרשות בידה.
כ"כ הר"ן – אם אמרה "איני עושה וניזונת" לא מהני וכופים אותה, שהרי באמרה 'קונס מה שאני עושה

פת"ש – לפי הב"ש שאומרים קי"ל כדעה המקלה, אם כבר הניקה את בנו עד שמכירה שאז חייבת לכו"ע להמשיך להניקו מפני הסכנה, אלא שלפי התו"ס והרא"ש חייב הבעל לתת לה שכרה ע"ז – אַן יוכל הבעל לומר קי"ל כהר"ן שמחויבת להניק בלא שכר.

אבל התו"ס והרא"ש – נפטרת מכל שבע מלאכות שהמשנה, ורק חייבת במלאכות החיבה: מזיגת הכוס, הצעת המטה והרחצת פי"ר.

וקשה על הרמ"א: למה לא מביא דעת התו"ס שהיא קולה לאישה.

כ"כ הב"ש – וכיון שיש מחלוקת פטורה ואינה חייבת רק בג' דברי החיבה, ואף על אלו לא כופין אותה בכפיות.

טז

ראמ"ט: טען הוא שאינה עושה, והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות - מושיבין אשה ביניהם, או שכנים.

מושיבים אישה בניהם

ח"מ: ולא תקנו שתשבע היא על טענתו, שאל"כ בכל עת יהיה עסק שבועה בניהם, ואין שלום בית. ואף שהאישה לא נאמנת להעיד האמינה כאן. כ"כ ב"ש.

יז

האישה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך ביתה - פטורה.

בעת שעשתה מלאכותיה

ח"מ: משמע – שאם שברה שלא בשעת מלאכה חייבת. אלא שהירושלמי סתם – אישה ששברה בתוך הבית פטורה אף שלא בשעת מלאכה. וטעמו: משום שלום בית (תו"ס – שאם ידקדק אחרי כל כך אינה יכולה לדור עמו, וזה שייך אף שלא בשעת מלאכה). **כ"פ הב"ש** – פטורה אף שלא בשעת מלאכה.

רמב"ם: האישה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך ביתה - פטורה. ולא מהדין אלא מתקנה, שאל"כ אין שלום בית, שתמנע מרוב המלאכות ונמצאת קטטה בבית.

ראב"ד – זה לא הטעם, אלא מפני שזה נקרא פשיעה בבעלים, שהוא שכור לה בכל שעה.

וה"ה – דחה טעם הראב"ד, שאין האיש שכור לאשתו אלא בשעה שמתעסק בצרכיה. וגם הרשב"א – פסק כטעם הרמב"ם.

יח

1. ריב"ע: מי שהתנה עם אשתו שלא יתחייב במזונותיה וכן היא לא תתחייב לו במעשה ידיה, אם אחר כך רצה ונתחייב הוא לתת לה במתנה מזונותיה - אין מעשה ידיה שלו.

2. הגה – **הר"ן:** אישה ששתקה ולא תבעה מזונות ולא מעה כסף - מן הסתם מעשה ידיה עם המותר שלה, ולא אמרינן שמחלה מעשה ידיה. א. אבל מה שאינו מספיק לה - אין הבעל צריך לשלם לה, דודאי מחלה.

3. ת' הרשב"א: אישה שהלכה מבית בעלה מכח קטטה, ואינה רוצה לשוב לביתו עד שיקרא לה בעלה - לא הפסידה משום זה מזונותיה, דבושה ממנו לשוב, מאחר שיצאת בלא רשותו ואינו

מראה לה פנים, ואם הוא יבא אצלה אינה מונעתו מכלום. א. אבל אם אינה רוצה לבא אצלו עד שיפרע מה שלוותה - אבדה מזונותיה, דהוי כמורדת, דכל מורדת טענה אית לה.

4. ת' הרשב"א: כל אישה יש לה מזונות, אע"פ שאין כתובתה בידה, ואינו נאמן לומר שמחלה לו, רק בראיה ברורה. ואפילו על מזונות שעברו, אם לא טען לא טענין ליה, וצריך להישבע שמחלה לו.

1. אין מעשה ידיה שלו

ח"מ: והראיה לדבר - הפוסק לזון בת אשתו אין מעשה ידי הבת שלו (ירושלמי והב"י-קיד).

ב"ש - וכן הדין לזון יתום (חו"מ ע"ב), שאין מעשה ידיו תחת מזונות, אלא מה שאוכל מצד תקנה.

2. ל"א שמחלה מעשה ידיה (הר"ן)

ח"מ: פירוש ל"א כיון ששתקה ולא אמרה 'איני ניזונת ואיני עושה' וויתרה ונתנה הכל לבעל ע"י שצמצמה עצמה, אלא מסתמא עשתה לעצמה עד שיתן לה בעלה מזונות ומעה כסף. וכ"ה בהר"ן (רמב"ן).

א. מה שאינו מספיק - א"צ לשלם

ח"מ: הרמ"א (ע"ח) - אם מכרה נכסי מלוג שלה בשביל מזונותיה - אין בעלה חייב לשלם לה.

3. דכל מורדת טענה יש לה (ת' הרשב"א)

ח"מ: סיים הרשב"א - עילה מצאה לצערו ותולה בפרעון מה שלוותה.

כלומר: למה תהיה ידה על העליונה, אלא תחזור אליו תחילה ואח"כ יפרע זה שלוותה.

4. אע"פ שאין כתובתה בידה (רשב"א)

ח"מ (רשב"א): טעמו -

א. הרי יושבת תחת בעלה וחזקה שיש לה כתובה ומזונות עד שיטען הבעל ברי שמחלה כתובתה.

ב. אפילו מחלה או מכרה כתובתה עדיין יש לה מזונות בחייו, שמזונות אינו תנאי כתובה (לאפוקי הרמב"ם דס"ל שאין לה מזונות צ"ג/ט).

ואינו נאמן לומר שמחלה

ב"ש: אף אם יטען הבעל שמחלה מזונותיה אינו נאמן להבא, אלא היא נאמנת בלא שבועה (רשב"א).

וח"מ - אפשר שצריכה להישבע היסת.

מעשה ידיה שהיא חייבת לבעלה, ודיני מניקה ושאינה רוצה לעשות מלאכה

א: מעשה ידיה כנגד מזונותיה, ולכן הם שייכים לבעל (רמב"ם).

מלאכות שהאישה עושה לבעלה (שם נט.).

• דחקה עצמה בילות ועשתה יותר מהראוי לה, המותר לבעלה:

שם (סו.): קונם שאני עושה לפיך... ר"ע אומר - יפר שמא תעדיף.

מחלקת ר"ע * ת"ק העדפה ע"י הדחק (שלר"ע לבעלה).

להלכה:

• העדפה ע"י הדחק בלילות

✓ רב האי, ר"ף ורמב"ם - כת"ק שהם של בעל.

ר"ח רש"י - של עצמה.

• דחקה עצמה ב' ג' מלאכות בב"א (שם)

רב האי, ר"ח - לעצמה כת"ק

✓ רמב"ם - לבעלה.

• הגה: המותר במזונות לבעלה כנגד מעה כסף (סו.):

הגה: האם יכולה לומר איני נטלת מעה ואל נותנת המותר?

רבנו יונה - לא יכולה (רק במעשה ידיה ולא במותר).

✓ הרמ"ה והר"ן - יכולה לומר.

• אישה שמתעסקת ומביאה טרף לביתה, עכ"ז מעשה ידיה לבעלה מהר"ט.

• ת' גבעת שאול: ראובן זן בנו וכלתו כמה שנים, וכלתו התחילה להרוויח, האם מעשה דיה לבעלה?

השואל הביא ראיה מהרמב"ם שהם של הבעל -

ה"ה – הטעם שעליה להביא ראיה לפי שהיא שמועבדת לו לעבודות. וטעם שאינה יכולה להשביעו לפי שאינה תובעת ממון.

• **אחר שעשתה מלאכה** האם יכולה להשביעו?

ב"ש – יכולה להשביעו לקבל שכרה, שאף הרמב"ם יודה אחר שעשתה. כ"ד הב"ח.

רע"ק – אינה יכולה, שהרי בעלה זכה במשעה ידיה ושוב אין לה תביעת ממון.

י: חייבת במלאכות דווקא שבני משפחה רגילים בכך (טור).

יא: מנקת פוחתים לה ממעשה ידיה ומוסיפים לה במזונות (דו). ומוסיפים לה יין (סה).
הגה: לא הוסיפו לה אוכלת משלה (ס).

יג: ילדה תאומים – אין כופים אותה להניק שניהם, ולשני ישכרו מנקת :
יזכ"ה בירושלמי, רי"ף רמב"ם.

אבל הרא"ש – לא גורס בירושלמי למעט תאומים (ולכן תאומים מניקה שניהם). **כ"כ** הרמ"א בשם י"א.
ח"מ, **ב"ש**: להלכה יכולה לומר קי"ל כמין ופטורה.

• **הט"ז**: אף הרי"ף שפטרה להניק שניהם דווקא חלשה, אבל בריאה שלא רוצה להניק שניהם כופים אותה.

יד: רוצה להניק בנה עם בן חברתה – הבעל מעכב (רמב"ם ע"פ הירושלמי).

הגה: ואפילו בנה מאיש אחר יכול לעכב (טור).
ב"ש – ואם בנה מת יכולה להניק בן חברתה (מפני צער החלב).

טו: אישה שלא עושה מלאכות – כופים אותה לעשות (טור).

הגה: ויכול הבעל לא לזונה עד שתשעה או מוכר כתובתה וישכור לעשות לו המלאכות (ה"ה והרשב"א).

אבל אמרה 'איני ניזונת ואיני עושה' הרשות בידה (רמב"ם).

וי"א שאף בכה"ג עדיין צריכה לעשות מלאכות הבית (רשב"א והרן, לאפוקי תו"ס שחייבת רק במלאכות החיבה).

טז: טען הבעל שאינה עושה והיא מכחישה אותו – מושיבים בניהם אישה או שכנים (רמב"ם, אבל לא יכול להשביעה, שאל"כ יפר שלום בית).

יז: אישה ששברה כלי בית בעת מלאכה – פטורה (רמב"ם מפני שלום בית. והראב"ד – מפני דהוי פשיעה בבעלים).

יח: התנה עם אשתו שלא יזונה ולא יטול מעשה ידיה, ואח"כ נתן לה מזונות במתנה – הפסיד מעשה ידיה (ריב"ש).

שמעשה ידי אשת העבד שייכים לעבד, אע"פ שהאדון זנה.

ואין ראיה שאשת העבד מקבלת מזונות בזכות בעלה שעובד לאדון, משא"כ.

אבל הדין נכון שהם של בעלה, שכל מקום שמעשה ידיה שלה זכה בהם הבעל.

ב: אף בעשירים אינה יושבת בטלה אלא ממעטת לפי השפחות (שם נט).

• **למי שייך מעשה ידיה כשעושה משום בטלה?**

רשב"א: לבעלה, דלא עדיף מהעדפה שהוא של בעלה. כ"פ הר"ן – שאם לא תצטרך לחשבן עם בעלה תבוא לבטלה.

ג: המדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה – יוציא בכתובה, שהבטלה מביאה לידי זימה (שם).

ד: אע"פ שיושבת בקתדרא חייבת במזיגת הכוס וכו' (סא).

• **הצעת המיטות בבית:**

סתירה: משנה (נט) – עשירה אינה חייבת בהצעת המיטה. ובגמרא (סא) כל אישה חייבת בג' מלאכות החיבה?

רש"י – עשירה אינה חייבת לטרוח להביא המצעות רק לפרוס הסדין.

הר"ן וה"ה – עשירה מצעת רק לו, עניה מצעת לכל בני הבית.

יזכ"ה – יש מחלוקת וקי"ל שכל אישה חייבת רק לו. **כ"פ** המחבר

והרמ"א – הביא דעה חדשה, כל אישה חייבת להציע מטות כל בני הבית.

אבל בסעיף' – פסק, שעשירה רק לו (רמב"ן).

• **מין:** משמשת בפני בעלה ולשאר בני הבית (סא: רמב"ם).

י: מלאכות שהאישה עושה לבעלה (עט): ומיירי דווקא בעניות (רמב"ם).

הגה: אינה חייבת להניק בן חברתה לקבל שכר (הר"ן בשם הירושלמי).

ז: הכניסה לו שפחות (נט):.

• **הגה:** ג' שפחות אינה מצעת רק מיטתו :

(שם): ג' שפחות אינה מצעת לו המיטה (הר"ן לא גורס לו').

מחלוקת ראשונים:

יזכ"ה – אינה מצעת מיטות כולם אבל לו היא מצעת.

רש"י – מצעת לו כשארין טורח.

רמב"ם – לא פסק כ'ג' שפחות. שחולק על הגמרא, לכן מצעת המיטה שלו בין עניה או עשירה.

ט: היא טוענת שהוא ראוי לקנות שפחות, והוא מכחיש עליה להביא ראיה (רמב"ם).

לפי שבושה לשוב אליו. אבל אם אינה רוצה לשוב עד שיפרע לה מזונתיה הוי מורדת (ת' הרשב"א).
הגה: יש לה מזונות אף שאין לה כתובה בידה, ואינו נאמן לומר שמחלה (ת' הרשב"א).

הגה: אישה ששתקה ולא תבעה מזונות ולא מעה כסף מעשה ידיה והמותר שלה שודאי לא מחלה (הר"ן).
הגה: אישה שהלכה מבית בעלה מכוח קטטה, ואינה רצה לשוב עד שיקרא לה בעלה – לא הפסידה מזונות,

סימן פב: נדרה שלא להניק, ודין מניקה שנתגרשה.

ובו ח סעיפים (כתובות: מט, נט-סא, קא, קב)

א

נדרה שלא להניק את בנה - כופין אותה ומניקתו, עד שיהיה בן כ"ד חדש, אחד הזכר ואחד הנקבה.

כתובות(נט:): תניא - נדרה שלא להניק בנו:**בש"א** - שומטת דד מפיו.**ובה"א** - כופה ומניקתו, שנדר לא חל, כיון שחייבת להניק בנו עד כ"ד חודש.**שם(ס:):** ושיעור זמן הנקה כ"ד חודש.**נדרה שלא להניק****ח"מ:** היינו בענייה שלא הכניסה לו ב' שפחות שאז חייבת להניק ולא חל הנדר, אבל הכניסה לו ב' שפחות שפטורה מלהניק (כמ"ש פ/ח) ודאי חל הנדר ואסורה להניק.ואף בענייה דווקא אסרה הנאת יניקה **עליו** אבל אסרה הנאת יניקה על **עצמה** (לפי שריבוי החלב מצערה) חל הנדר (תו"ס נט:).**ב"ש** - אף בעשירה שחל הנדר, אם הבעל יכל להפר ולא הפר הוא נותן אצבע בין שיניה ואין שוב חיוב עליה כיון שלא הפר, **והבעל** חייב לשכור מנקת ולא היא. (לאפוקי הג"א דס"ל היא נתנה אצבע בין שיניה).**וח"מ** - כתב סתם 'היא חייבת שכר הנקה'.

הג' מעשה ניסים(הפלאה): ואפשר שכוונת ח"מ הוא באופן שאין בעל כאן ולא יכל להפר אז היא חייבת בשכר הנקה, אבל אה"נ אם היה כאן ולא הפר מודה לב"ש שהוא חייב בשכר הנקה.

ב"ש: אמרה 'איני ניזונת ואיני עושה', האם חייבת

בהנקה?

תלוי במחלוקת (פ/יד):

לפי הר"ן - פטורה מלעשות בצמר אבל צרכי הבית (טוחנת ואופה ומניקה) חייבת אף בהנקה.

לתו"ס והרא"ש - נפטרת מכל ז' מלאכות שבמשנה (אף מהנקה פטורה).

ב

1. היא אומרת: 'אני אניק את בני', והוא אינו רוצה - שומעין לה.

ב"ש: ואם הבעל אינה רוצה לזונה שאז כופים הבעל לזונה/לגרשה (מחלוקת רב ושמואל) - פטורה מכל המלאכות כולל הנקה.**ב"ש:** ואם הוולד מכירה ויש סכנה בדבר (אפילו באופן שחל הנדר) יש ספק בדבר.

הג' מעשה ניסים(חכמת שלמה) - אין כאן ספק, בודאי לא חל הנדר.

תו"ס: דווקא שאסרה הנאת יניקה עליו.**פת"ש:** ישנה מחלוקת בפירוש המילה "עליו" שכתבו התו"ס:לכאורה משמע שאסרה הנאת יניקה **על הבעל**.אבל שטמ"ק - הא קי"ל (נדרים לח). המודר הנאה מחברו זן בניו ובנותיו, דלא נחשב הנאה! ולכן כתב הרשב"א דמירי שאסרה הנקה **על התינוק**. אף שקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווים להפרישו, מ"מ לכתחילה אסור.**נדרה שלא להניק****תח"ס:** אישה שהוחזקה בניה למות מחמת הנקה, אם יש עדות הרופאים שהוא מחמת חלבה שהוא ארסי - אסורה להניק, מ"מ אין ב"ד יכולים להוציא מהבעל שכר הנקה, משום שקביעת הרופאים אינה ודאית רק בנפשות חוששים לקביעתם, ולא להוציא ממון, לכן יקחו מקופת הצדקה לשכר הנקה. אבל ללא עדות רופאים לא מהני חזקה לבד (ת' ח"צ).**נשמת אברהם** - אף שבימנו לא מוכר ברפואה שחלב יהיה ארסי, מ"מ ידוע שפעמים שהתינוק יכול להינזק מחומרים זרים שנמצא בחלבה, כגון תרופות שהאם לוקחת.

2. היתה ענייה שחייבת להניק את בנה, והוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו - אם רצתה, שוכר מניקה או קונה שפחה, מפני שעולה עמו ואינה יורדת.

והרמב"ם כתב – שצער הוא לה פרוש מבנה.
ב"ש: נ"מ אם תרצה להניק בן חברתה (כגון שמת בנה, או שיש לה ריבוי חלב):
לפי רש"י – אין הבעל יכול לעכב.
לפי הרמב"ם – יכול לעכב.
ואפשר שגם הרמב"ם יודה לטעם שריבוי חלב מצערה, אלא שכוונתו שהבעל נותן לה להניק תינוק **אחר**, אף שאין צער ריבוי החלב מ"מ יש לה צער לפרשו מבנה.

1. שם(סא): היא אומרת להניק והוא אומר שלא להניק - שומעין לה, צערא דידה הוא.

2. הוא אומר להניק והיא אומרת שלא להניק מהו? ופשיטנא ליה מהא עולה עמו ואינה יורדת עמו.
פרש"י: צערא – שריבוי החלב מצערה.

1. שומעין לה

רש"י כתב – לפי שרוב החלב מצערה.

ראוי' - עליה להביא ראיה. ראמ"ס: היא אומרת: 'ראוי לשכור או לקנות שפחה', והוא אומר: 'איני

שו"ע(פ/ט): לענין מלאכות הבית - היא אומרת: ראוי הוא לקנות, או לשכור שפחה, והוא אומר שאינו ראוי, עליה להביא ראיה.

✓רמב"ם: היא אומרת: 'ראוי לשכור או לקנות שפחה', והוא אומר: 'איני ראוי' - עליה להביא ראיה.
ה"ה - טעמו, שאין כאן מקום לשבועת היסט לפי שאינה תובעת ממון, אלא באה להפטר מחיוב, ואינה נפטרת אלא בראיה.

1. האשה שנתגרשה - אין כופין אותה להניק את בנה, א. אלא אם רצתה, נותן לה שכרה ומניקתו. ואם לא רצתה - נותנה לו את בנו והוא מיטפל בו.
2. בד"א, שלא הניקה אותו עד שהכירה, א. אבל אם הכירה (ואינו רוצה להניק מאחרת) (טור), ב. אפילו הוא סומא - אין מפרישין אותו, מפני סכנת הולד, אלא כופין אותה ומינקתו עד כ"ד חדש, ג. הגה - והוא נותן לה שכר הנקה (טור).
3. ה'א' דאפילו אשה אחרת, שהניקה ולד עד שמכירה, כופין אותה ומניקו בשכר, מפני סכנת הולד.
4. כ"י"א: וי"א הא דגרשה אינה מחוייבת להניק אם אינו מכירה, היינו כשמוצא מינקת אחרת ויש לו להשכיר, אבל אם אין לו - כופה אותה ומניקתו.
5. אבל אם השכירה כבר עצמה לאחרים, ואותו ולד מכירה - אין דוחין אותו ולד מפני בנה, אלא ב"ד משכירין לבנה מניקה אחרת (הרא"ש כלל י"ד).

1. שם(נט): נתגרשה אינו כופה להניק בנה. **א. ה"ה** – ואם מסכימה נותן לה שכרה ומניקתו, לפי

ג. התינוק מכירה ולא יונק מאחרת ואין דוחים נפש מנפש.

2 א. אבל אם הכירה

ב"ש: פסק כהרמב"ם כשמואל, שאין זמן לדבר, כל שאינו רוצה להניק מאחרת אין מפרישים אותו.

הכירה

באה"ט: ואם רוצה האישה ללכת לעיר אחת (אחר שבעלה מת) ולקחת התינוק עמה להניקו: מהריב"ל – אין כופין אותה להישאר כאן. והרשד"ם – כופים אותה להישאר עד סוף זמן ההנקה (שצריך שיהיה עליה פיקוח במעשיה). כ"פ הרדב"ז.

בנה"ג: אדם שגירש אשתו והיא מניקה אסור לו לקחת בנו ממנה עד גמר ההנקה, והוא נותן שכר ההנקה.

להניקו כ"ד חודש

ת' הרדב"ז: גרושה שהניקה בנה כ"ד חודש ועכשיו רוצה להינשא לאחר, אלא שהוולד חלש ואם תגמלו יבוא לידי סכנה, ואין הוולד רוצה לינק מאחרת – חייבת להמשיך להניקו, אלא שבעלה הקודם צריך לרצותה במעות, ואם אין לו אב מצווה בכל ישראל לתת לה ממון עד שתתרצה. ואם לא נתרצית מתירים אותה להינשא ולא תגמלהו מפני הסכנה.

4. אם אין לו (לשכור אחרת) – כופה אותה

ח"מ: לא ידעתי טעם לדין זה. במה התחייבה יותר משאר נשים, ולמה לא יתנו לה ב"ד שכר ההנקה, שהרי ב"ד חייבים לפרנס הוולד אחר שגמלתו. כ"כ ב"ש. **והב"מ** – י"ל שכופה מדין צדקה, שהרי אין לאב ולקרוביה לשכור מנקת אחרת, ולה יש חלב להניקו.

שהאב חייב במזונות בניו הקטנים.

2. שם(ס.): ואם הוולד מכירה (שיש סכנה לוולד אם

תפסיק להניקו) נותן לה שכרה וכופה להניק מפני הסכנה.

שם: אחר כמה חודשים יכול להכירה?

רב אמר – ג' חודשים.

שמואל – 30 יום.

ר' יוחנן – 50 יום.

א"ר שמי בר אביי: הלכה כרבי יוחנן.

כ' אתא רמי בר יחזקאל אמר בשם שמואל – כ"ז שמכירה (אין לדבר שיעור אלא תלוי הדבר בבדיקה).

פרש"י: עד כמה – עד כמה חודשים י"ל שמכירה ולא רוצה לינק מאחרת.

להלכה: אם מכירה

• **רי"ף ורא"ש** – כרבי יוחנן, 50 יום.

• **א. רמב"ם** – כשמואל, כל זמן שמכירה.

ב. שם(ס.): סומא מנא ידע? א"ר אשי בריחא ובטעמא.

5. ת' הרא"ש: רחל שנתעברה מראובן, ואח"כ

קדשה (ולא כנסה) וילדה בן, ונתן ראובן הבן למינקת אחרת, ואח"כ הלך ממנה. בנתיים רחל השכירה עצמה להניק בן של אחר לזמן ידוע. אחר שהכירה התינוק את רחל שלא רצה להניק מאחרת משכה ידה מינקת ששכר ראובן בטענה שראובן לא משלם לה ובאה לרחל שתקבל חזרה את בנה ותניקהו. רחל לא יכולה להפסיק להניק את בן האחר כיון שמשועבדת לו לזמן, ועוד שהתינוק כבר מכירה ולא יניק מאחרת.

תשובה: אין דוחים נפש (התינוק שנשכרה להניקו) מנפש (בנה מראובן), ולכן הדין עם אבי התינוק שנתן לרחל להניקו.

א. לפי שרחל שיעבדה עצמה להניקו מחויבת להניק שלא ימות הבן.

ב. אינה מצווה להניק בנה (אף אם היתה נשואה) כיון שראובן לא מעלה לה מזונות, וכ"ש שאינה נשואה לו רק ארוסה לו.

1. רמב"ם: הגרושה - אין לה מזונות, אע"פ שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם, מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה. **א.** אבל המעוברת - אין לה כלום.

ה"ה: דבר ברור שמגורשת גמורה אין בעלה חייב במזונותיה (לאפוקי ספק מגורשת).

1. אין לה מזונות

דברים שהקטן צריך להם

ח"מ(ה"ה): שהרי הוא חייב במזונות בניו עד גיל שש.

א. אבל המעוברת

ט"ז: פירוש כל זמן של נולד, אבל אחר שנולד נותן צרכי הוולד.

[* : מה עם שכר המיילדת או מאכל יותר ליולדת והטיפול בה וכו', מי משלם?]

1. שלמו חודשיו וגמלתו, אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה - אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו. א. ואחר ו' שנים יש לאב לומר (פירוש יכול לומר): 'אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות'.

2. והבת אצל אמה לעולם, ואפילו לאחר ו'. א. כיצד: היה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו הראוי לה בעל כורחו, וזנין אותה והיא אצל אמה, ואפילו נשאת האם לאחר, בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה, ב. עד שימות האב ותיזון אח"כ מנכסיו בתנאי כתובתה והיא אצל אמה.

3. הגה - הר"ם ס' אלה: ודוקא שנראה לב"ד שטוב לבת להיות עם אמה, אבל אם נראה להם שטוב לה יותר לישוב עם בית אביה - אין האם יכולה לכופ שיתהיה עמה. א. תע"ש: מתה האם, אין אם אמה יכולה לכופ שיהיו הבנים עמה.

(ה"ה).

אולם הראב"ד - אין הדעת סובלת שיהא אצל אמו עד גיל שש, שהרי חייב האב ללמד בנו כבר בגיל 4,5.

כ"כ הרא"ש - אפילו פחות משש אצל האב.

אבל ה"ה - לא מצאתי חיוב ללמוד בנו רק מגיל 6.

2. שם(קב): מוליך לה מזונותיה למקום שאמה - א"ר חיסדא: זאת אומרת בת אצל אמה לעולם.

א. כתובות(מט): מה חיוב לזון בניו מעל גיל שש? ואסיקנא - אין חיוב מעיקר הדין מ"מ (אם הוא אמיד) כופים אותו לזונם מדין צדקה.

ב. משנה(קא): מת בנותיו ניזונות מנכסים בני חורין.

1. אין מפרישים אותו ממנה

ח"מ(ה"ה): אף שאביו חייב ללמדו כשודע לדבר, יכול לעושת זאת אף שהוא אצל אמו לפעמים כשיבוא אצלה (לאפוקי הראב"ד דס"ל שמפרישים אותו ממנה).

ת' נו"ב - לפ"ז אם האב בעיר אחרת, שלא שייך טעם ה"ה אז הדין שיישאר הבן אצל אביו כדי לחנכו וללמדו תורה, (אבל בבת אף שתלך אמה לעיר אחרת תיקח את הבת, שהרי אינה צריכה ללמוד תורה).

1. כתובות(קא): משנה - הנושא אישה ופסקה

עמו לזון בתה, ונתגרשה ונישאת לאחר חייב לזונה, ולא יאמר הראשון לכשתבוא אצלי אזונה, אלא מוליך לה מזונותיה למקום שאמה.

ג"מ(קב): א"ר חיסדא - זאת אומרת הבת אצל אמה, ל"ש גדולה ל"ש קטנה.

תנ"ה: מי שמת והניח בן, יורשי האב אומרים יהא גדל אצלנו, והיא אומרת יהא גדל אצלי - מניחים אותו אצל אמו. מעשה היה (שהניחו אצל יורשי האב) ושחטוהו (כדי שירשו אותו).

הרא"ש: י"א - דווקא באלמנה לא מניחים אצל יורשי האב, אבל גרושה מניחים אותו אצל אביו.

✓ והרמ"ה כתב - ראיתי בת' הגאונים דה"ה בגרושה מניחים אותו אצל אמו, שהרי במשנה (קא:) קתני סתם למקום שהיא אמה, ולא חלקו בין אלמנה לגרושה.

כ"ד הרמב"ם - עד גיל שש אצל אמו (ואין חילוק בין אלמנה לגרושה).

א. ואחר גיל שש יכול האב לומר: 'אם הוא אצלי אני נותן לו מזונות, ואם לאו אני נותן'.

והראיה לרמב"ם - כתובות(סה:) זן אדם בניו הקטנים עד גיל שש, וכדבר אסי - 'קטן בן שש יוצא בערוב אמו' (שעדיין הוא צריך לאמו).

וְאָמְרו (ערובין פב:) אפילו הבן בצוותא דאמיה ניח"ל

כ"כ באה"ט(רשד"ם).

א. אחר שש שנים

ח"מ: אף שהאם מוכנה לזון בנה בחינם האב יכול לעכב. אא"כ הבן אינו רוצה להיפרד מאמו יכול האב לומר כיון שאין רוצה להיות עמי אין עלי חיוב לפרנסו.

אחר שש שנים

קובץ העזר: כשהאבא חולני ודורש שבנו יגדל אצלו, וטוען שאם לא יהא אצלו לא יתן לו מזונות – אין טענתו טענה, שכל מה שהבן אצל אביו אחר שש כדי שילמדנו תורה, וכאן זה לא קיים.

חשש רציחה

ב"ש: אם מת האב אין מניחים אותו אצל יורשי האב אלא אצל אמו, שהיה מעשה ושחטוהו (שם). **משמע** שאף שהוא יתר על שש אין מניחים אותו אצל יורשי האב. אבל גרושה שהאב קיים יש לחלק מעל גיל שש או מתחת. **ראנ"ח** – ואפילו ציווה האב שישב אצל יורשיו אין שומעים לו לחוש לרציחה.

הר"ם מטראני – ואם הקרוב מוחל ונסתלק מהירושה אין לחוש לרציחה.

כנה"ג – ואם היוורשים עשירים ויראי ה' אין לחוש לרציחה.

אם אינו אצלי

הר"ם מטראני: כמו שהאב יכול להפרישו מאמו אחר גיל שש, גם אבי אביו יכול להפרישו מאמו.

הר"ם אלשיך: קטן אחר שש שאומר שנוח לו עם אמו אין האב יכול לעכב.

כשאם התינוק היא גם יורשתו, האם יש חשש רציחה?

רמב"ם: אם האם יורשת בזה, כגון שהיתה בת דודו – אז חוששים שמא תהרגנו בגלל הירושה ואין מוסרים לה אותו להניק רק בפני אחרים.

2. הבת אצל האם לעולם

באה"ט: פרטי דינים –

- משפטי שמואל: אפילו האם מטופלת בבנים ובנות.
- הר"ם מטראני: אם נתרצית האם שתשב אצל אביה

יכולה אח"כ לחזור בה לקחתה חזרה.

▪ **הר"ם פדואה:** ואם רוצה הבת לשבת אצל אחיה אין כופין אותה לישב אצל אמה, כגונא שאין חשש רציחה. וכן אם רוצה הבת להיות אצל אביה אין אמה יכולה לעכב.

▪ **מהריב"ל:** אף שהאם הולכת לעיר אחרת, תהיה עמה. ורשד"ם – חולק.

3. לא יכולה לכופ (הר"ם פדואה)

ח"מ: כיון שהר"ם פדואה לא החליט בדין זה, אם הבת לא רוצה אצל אמה, אין אמה יכולה לכופה. אבל אם הבת שותקת אף שנראה לב"ד שטוב לה יותר אצל אביה יש להתיישב אם לעקור מ"ש חז"ל "הבת אצל אמה".

אין האב יכול לכופ

ת' רדב"ז: מי שגירש את אשתו ובתו בת השבע אצל האם, וזינתה האם וילדה מזנות, ואביה רוצה לקחת הבת אליו שלא תלמד ממעשה אמה.

תשובה: הדין עמו, דחיישינן שמא תיגרר אחר אמה, וכ"ש שהיא כבר בת שבע שנים יודעת טעם ביאה. ואפילו מת כבר האב ובאים הקרובים לקחתה שומעים להם. ואפילו אם אין קרובים, על ב"ד לחפש משפחה הוגנת ולהעבירה אליהם.

ואפילו לא זינתה רק שהיא פרוצה הרשות ביד הקרובים לקחת הבת.

א. מתה האם

ח"מ: ודוקא שהאב קיים אין אם אמה יכולה לכופ שיהיו הבנים אצלה, אבל מת גם האב יש לאם אמה עדיפות על בית אביה (בנים עד גיל שש ובנות לעולם).

אין אם אמה

ת' הרדב"ז: ראובן שמתה אשתו והניחה בן קטן חולה והוא אצל אם אמו. והוא לא נשא אישה והוא עני, ובזמן שיוצא מביתו מניח הילד אצל השכינה.

ועכשיו רוצה לקחת הבן חזרה אליו – יעשו ב"ד לפי ראות עיניהם לתקנת הילד.

ח"מ"פ: **אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתה, אחד זכרים**

ואחד נקבות - הרשות בידיה, ונותנת אותם לאביהם, או משלכת אותם לקהל אם אין

ח

להם אב, והם מטפלים בהם, אחד זכרים ואחד נקבות (ה"ה) – זה ברור שלא מצינו בשום מקום חיוב האישה רק האב מצווה על בניו בכמה דברים).

פב

נדרה שלא להניק, דין מניקה שנתגרשה

א: נדרה שלא להניק בנה – וכפה ומניקה עד כ"ד חודש (כתובות נט. כב"ה).

• **סיכום:** מתי חל הנדר ומתי לא :

א. **ח"מ:** דווקא בענייה, אבל עשירה שלא חייבת להניק חל הנדר.

ב. **ח"מ:** אסרה הנאת יניקה על עצמה – חל הנדר אף בענייה.

ג. אמרה 'איני ניזונת ואיני עושה' :

לפי הר"ן – שפטורה מצמר אבל חייבת במלאכות הבית חייבת בהנקה.

ולפי התוס' – שגפטרה אף ממלאכות הבית אף מהנקה פטורה.

• **ב"ש:** כשהבעל לא רוצה לזונה שפטורה מכל המלאכות אף מהנקה פטורה אף בלא נדר, וכ"ש כשנדרה.

ב: היא רוצה להניק והוא לא מסכים – שומעים לה (כתובות סא.).

הטעם ששומעים לה:

רש"י – לפי שהחלב מצערה

רמב"ם – שקשה לה לפרוש מבנה.

נ"מ: אם תרצה להניק בן חברתה כשמת בנה: לרש"י אין הבעל מעכב. לרמב"ם מעכב.

ג: הפוך, הוא רוצה שתניק והיא לא רוצה – אם הוא עשיר שראוי למנות – פטורה (שם).

ד: היא אומרת שיכול לשכור מנותק והוא אומר שלא יכול – עליה להביא ראיה (רמב"ם).

ה"ה – ואין מקום שלבועה כיון שאינה תובעת ממון.

ה: נתגרשה אינה חייבת להניק בנה (נט:).

ואם הסכימו להניק נותן לה שכרה (ה"ה).

• **מתי חייבת להניק אף בגרושה:**

א. אם התינוק כבר מכירה – כופין אותה להניק (ו.ס).
כ"פ המחבר. **ונותן** לה שכרה (טור). כ"פ הרמ"א.

ב. כשלא מוציאים מנותק או אין לו שכר למנותק – כופין

אותה להניק. כ"פ הרמ"א.

• **הגה:** אבל אם כבר השכירה עצמה לאחר והכירה אותו וולד – אין דוחים אותו הוולד מפני בנה (הרא"ש).

ו: נתגרשה כשהיא מעוברת, תן הבעל שכר מה שצריך לקטן, אבל לא לצרכי האישה (רמב"ם).

ז: אחר כ"ד חודשי הנקה אם רצתה המגורשת בנה שישאר בנה אצלה עד גיל 6 – כופין האב וזנה אצלה.

המקור: כתובות (סה:): זן אדם בניו עד גיל 6, כשאמר רבי אסי קטן בן 6 יוצא בעירוב אמו. **משום דבעי למיכל בהדה.**

וכן בעירובין (פב:): אפילו בן 6 בצוותא דאימה ניח"ל.
כ"פ הרמב"ם והרמ"ה – עד גיל 6 אצל אמו, אח"כ אצל אביו.

אבל הראב"ד – דווקא באלמנה אבל גרושה הרי אביו צריך ללמוד תורה כבר בגיל 4,5.
כ"ד הרא"ש.

וה"ה – אין זו קושיה שיכול ללמד בנו אצל אמו.

• **ת' נו"ב:** לפי ה"ה אם האם העיר אחרת ישאר הבן אצל אביו שילמדו תורה.

• **ח"מ:** אחר גיל 6 אף שהאם מוכנה לזון אותו בחינם – יכול האב לעכב, אא"כ אין רוצה הבן להפרד מאמו.
ת' נ"ב: אב חילוני שלא מלמד בנו תורה אין לו טענה וחייב לזונה אצל אמו אף אחר גיל 6.

• **שם (קב:):** מת האב אין מניחים אצל יורשי האב, שמעשה שהיה והרגו הילד כיד ליורשו.

כ"פ הב"ש – אף מעל גילך 6 אין מניחים אצל יורשי האב.

באה"ט – אא"כ הקרוב נסתלק מירושה או הוא ירא שמים.

• **רמב"ם:** ואם האם יורשת חוששים שמא תהרגנו בגלל הירושה. ואין מוסרים לה להניק אלא בפני אחרים.

• **מרנ:** והבת אצל האם לעולם (שם קב:). ומוליק לה מזונות אצל אמה.

אב קרוביה יכולים לקחתה או ב"ד. וה"ה אם היא רק פרוצה.

• אפילו נתרצת האם שתשב אצל אביה יכולה לחזור בה (הר"ם מטראני).

אם הבת רוצה אצל אביה או אחיה " אין האם יכולה להתנגד (מהר"ם פדואה).

ואף שהאם הולכת לעיר אחרת יכולה לקחת ביתה איתה (מהריב"ל לאפוקי מהרשד"ם).

ת: לא רוצה האם בניה עמה אחר שגמלתן – נותנים לאב או משלכת אותן על הקהל (רמב"ם).

חייב לזונה מעל גיל 6 מדין צדקה (מט:).

ואף שמת בנותיו ניזונות מנכסיו (קא:).

• הגה: ודוקא שנראה לב"ד שטוב שהיא אצל אמה (הר"ם פדואה).

מתה האם אין אם אמה יכולה לכופ שתהיה עמה (תשב"ץ).

ח"מ – ואם גם אביה מת יש עדיפות לאם האב ומשפחת האב.

• ת' הרדב"ז: גרש אשתו, ובתו בת השבע אצל האם, וזינתה האם וילדה לזנונים, ורוצה האב לקחת ביתו שלא תלמד ממעשי האם – הדין עמו. ואף כשאין לה

סימו פז: דיני שבועות היסט ושבועה דאורייתא.

ובו ל"ט סעיפים.

(שבועות: לח-מא. כתובות: פז, צד. ב"ק: עד, קו, קז. ב"מ: יד, יז)

פז - הקדמה**ערוה"ש:** חמישה מיני שבועות הן –

- א. שבועת התורה.
- ב. שבועת המשנה (שבועת הדיינים).
- ג. שבועת היסט שתקנו חכמי הגמרא לכופר הכל.
- ד. שבועות הגאונים בלווה שאומר שאין לו לשלם.
- ה. גלגול שבועה.

א. שבועת התורה.

1. מודה במקצת.
2. שבועה להכחיש עד אחד.
3. שבועת השמורים.

ויש חילוק בנהם:

מודה במקצת אינו חייב עד שיטעון ודאי, ולהכחיש העד אפילו תובע שמא ותובעו ע"פ העד, וגם שבועת השומרים מספק.

ב. שבועת המשנה.

שבועת התורה היא רק כדי להפטר **משא"כ** שבועת המשנה שיש נשבעים ונפטרים ויש נשבעים ונוטלים, ויש מהם בברי ויש מהם בשמא, כדלקמן:

1. נשבעים ונוטלים.

- הפוגם שטרו (פ"ד) שנשבע ונוטל
 - הטוען על שטר שהוא פרוע או נעשה על תנאי ותובע מהמלוה שבועה – המלוה נשבע ונוטל.
 - שבועת יורשי מלוה כשהלוה טוען פרוע (פ"ב).
 - עד מעיד על שטר שהוא פרוע (פ"ד).
 - שכיר שבעה"ב טוען שנתן לו שכרו (פ"ט).
 - נחבל ונגזל (צ).
 - חנווני על פנקסו (צ"א).
 - חשוד על השבועה, שכנגדו נשבע ונוטל (צ"ב).
- כל** אלו נשבעים ונוטלים ע"פ טענת ברי, והם שבועות חמורות.

2. נשבעים בטענת ספק ונפטרים.

השותפים, אריסין, אפוטרופוסים, בן הבית, אישה הנושאת ונותנת בתוך הבית (צ"ג).

והם שבועות חמורות בנק"ח.

3. נשבעים ונוטלים בטענת שמא.

כשנפרעים מיתומים, לקוחות ושלא בפני הלוה (ק"ו, ק"ח).

ג. שבועת היסט.

- כל טענת ממון שתובע ברי והנשבע כופר נשבע היסט ונפטר.
 - דבר שלא נשבעים עליו מהתורה, כגון קרקעות, עבדים ושטרות (צ"ה) – נשבעים היסט ונפטרים.
- שבועת היסט** היא לפטור עצמו נגד טענת ודאי.

ה. שבועת הגאונים.

כשהלוה טוען שאין לו ממה לפרוע נשבע שאין לו (צ"ט). והיא שבועה חמורה.

ו. גלגול שבועה.

כשהשבועה המקורית דאורייתא גם הגלגול דאורייתא.

כללי: פעמים יש בכוח ב"ד להשביע אף על טענת ספק כשנראה להם שעי"ז יתברר הדבר. וכן להשביע עדים אם רואים שעדות שקר קל בעניהם.

סמ"ע: טעמי חיוב שבועות.

מודה במקצת – שוה בעינו אנשים חומר גליזה כמו שבועה, ואין דעתו לגזול אלא משתמט ולאחר זמן שיהיה לו ישר, ולכן הטילה התורה עליו שבועה כדי שיוודה.

כופר בכל – חזקה אין אדם מעיז בפני בע"ח לכפור בכל, מש"ה פטרה התורה משבועה, אלא שחז"ל חששו שמשמט משום ספק מלוה ישנה וכופר עד שיוודע שאינו חייב לו ואז ישר, ולכן הטילו עליו חכמים היסט.

0. התובע לחבירו ממון או חפץ, שהיה יכול להחזיק בו בטענת להד"מ או החזרתו לך או לקוח הוא בידי:

1. אם הוא מודה מקצת - חייב שבועה מן התורה. א. וכן אם הוא כופר בכל ועד אחד מכחישו חייב שבועה מן התורה, ב. אפילו אינו יודע שחייב לו אלא ע"פ העד.

2. אבל הכופר בכל ואין עד אחד מכחישו - פטור משבועת התורה, א. בין במלוה בין בפקדון, אבל חייב שבועת היסט, אפילו אמר לו מנה לי בידך והלה אומר להד"מ - נשבע היסט. ב. (ז"ל: ובלבד שיתבענו ודאי כמו שנתבאר לעיל סימן עה/יז+).

אבל הרא"ש, תוס' (ריב"א) - עירוב פרשיות פירוש מה שכתוב "כי הוא זה" הוא רק בסוג טענות השייכות למלוה, דהיינו כפירה והודאה, בין טען כן במלוה או בפקדון חייב שבועה. אבל טענה השייכת רק בפקדון כגון שבועת השומרים (נגנבה, נאנסה) או כופר הכל חייב (וא"צ מודה במקצת). וטעמו: כדרכה - אין אדם נעזי בבע"ח שידוע שהוא משקר, וה"ה בפני המפקיד לכפור הכל. וב"מלוה" פירוש טענה השייכת רק במלוה כפירה והודאה, שאינו מעיז לפי שכנגדו יודע שהוא משקר, אבל טענה דלא שייכא אלא בפקדון (כגון נאנסה) מעיז ומעיז. הילכך כופר הכל (נאנסה הכל) חייב שבועה דאורייתא.

סיכום: חילוקים בין רש"י*רא"ש, רמב"ם, רי"ף
א. טעם חיוב שבועה במודה במקצת אין אדם מעיז בבע"ח.

לפי רש"י - שאין מעיז לכפור הכל לפני זה שעשה לו טובה, משא"כ בפקדון (ואפילו בטענה להד"מ).

לפי הרא"ש - שאין אדם מעיז בפני זה שידוע שהוא משקר, משא"כ בפקדון שלא יודע שהוא משקר (שנאנס).

ב. נ"מ בין הטעמים: כופר הכל בפקדון, להד"מ או החזרתי:

לפי רש"י - נשבע דאורייתא, שבפקדון בכל גוונא נשבע דאורייתא, שלא עשה לו טובה ומעיז.

לפי הרא"ש - פטור משבועה דאורייתא, רק היסט. כיון שטענת להד"מ שייכת במלוה, אבל שבועת שומרים רגילה (נאנסה) נשבע שבועה דאורייתא.

0. שהיה יכול להחזיק בו.

סמ"ע: לאפוקי אם התנה עמו "אל תפרעני אלא בעדים" (שלא יכול לומר החזרתי) או הפקיד אצלו חפץ בעדים וראו עתה בידו - שאז לא יכול לטעון טענות אלו, ולכן לא נאמן בהיסת כמ"ש השו"ע (עכ"ה).

1. מודה במקצת

0. טור: התובע לחבירו ממון או חפץ וכו'

ב"י - כפי שהתבאר בסימן עב (סקי"ג), שאם אינו יכול להחזיק בו מה לנו ולשבועתו.

1. שבועות (לח): משנה - מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמישים דינר חייב (שבועת מודה במקצת).

א. כתובות (פז): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת", לכל עוון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה.

אמר מר: כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה.

ב. עד אחד מחייבו שבועה

ר' אפרים - דוקא שטען ברי ויש לו עד אחד מחייב כנגדו שבועה, אבל טוען בספק ע"פ העד פטור משבועה. כ"כ הר"י הלוי.

והר"ף - אף שטוען בספק ע"פ עד אחד, העד מחייבו שבועה. כ"כ הרא"ש ורמב"ם.

2. שבועות (לח): משנה - מנה לי בידך אין לך בידי (כופר הכל) פטור.

א. בין מלוה בין פקדון.

ב"ק (קז): א"ר חייא בר יוסף - עירוב פרשיות כתוב כאן, והמילים "כי הוא זה" (שזהו מודה במקצת) שנכתב בפקדון שייך לפרשת הלואה. ומ"ש בהלוואה (שמודה במקצת בו נאמר) כדרכה לפי שחזקה אין אדם מעיז בפני בע"ח לכפור הכל לכן מודה במקצת חייבו שבועה. וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי אבל גבי פקדון מעיז ומעיז.

פירוש הסוגיה - עירוב פרשיות:

רש"י - עירוב פרשיות, שמפרשת מלוה נתרעב פסוק זה בפרשות פקדון ואין זה מקומו שרק במלוה חייב רק כשיש מודה במקצת (ולא בכופר הכל), אבל בפקדון נשבע אף בכופר הכל.

וטעמו: כדרכה שאין אדם מעיז בפני בע"ח, וזה שייך במלוה שעשה לו המלוה טובה, אבל בפקדון מעיז ומעיז הנפקד שאין כאן טובה (ואדרכה הנפקד עשה טובה למפקיד).

קורה), אלמא אע"ג שקיים כיון שאם היה נגנב היה כופר ממון, השתא נמי ממונה כפר.

ולכן כיון דהוי כפירת ממון לעניין שבועת הפקדון ה"נ הוי כפירת ממון לעניין שבועת הדיינים והוי מודה במקצת, שאף שבשעת ההודאה במקצת על הפרות הוי כפירת ממון אע"פ שעדיין לא מתו, כיון שאם ימותו הוי כפירת גם עכשיו הוי כפירה.

מיהו כ"ז שלא מתו אין חיוב שבועת מודה במקצת אלא עד לאחר שימותו שאז חייב שבועה.

אומנם יש לחלק:

בנכסי שומר (אצל הפרות) לא נשתעבדו רק משעת הפשיעה ולכן לא הוי כפירת ממון בשעת ההודאה, ולא הוי מודה במקצת.

משא"כ בגנב שנשתעבדו נכסיו מיד בגניבה והוי תיכף כפירת ממון ולכן חייב שבועה.

2 א. בין מלוה בין פקדון.

סמ"ע: כתב כן לאפוקי רש"י דס"ל שדוקא המלוה שעשה לו טובה עם המלוה הוא פטור מהתורה בכופר בכל דחזקה אין אדם מעיז בפני בע"ח שעשה לו טובה בהלוואתו, משא"כ בפקדון שהמפקיד לא עשה טובה עם הנפקד. קמ"ל דאין חילוק. וכ"ד ר"פ.

והלזה אומר להד"מ

סמ"ע: פירוש ל"מ אם מודה שהלווהו אלא שפרעו או שיש לו בידו כנגדו שאז אף לטענת הלוה היה למלוה תחילת שייכות ממון (דנרא דממונא) וצריך להשבע היסט. אלא אפילו טען להד"מ נמי. כ"כ הטור.

סמ"ע(הר"ן): תבע לחברו מנה 50 שהלוה לו ו 50 שחבל בו, והלה כופר הכל. אע"פ שהנחבל (בעדים) נשבע ונוטל, מ"מ לא הוי כמו שהודה בחמישים של החבלה להיות מודה במקצת, כיון שהנחבל עדיין לא נשבע. אבל אם כבר הנחבל נשבע מיקרי מודה במקצת דאנן סהדי שחייב לו 50 כיון שכבר נשבע.

והט"ז – לענ"ד הרשב"א שהביא המחבר (ה) חולק על הר"ן בזה, שהרי בדין הר"ן הוי עיקר ההודאה במקצת מחמת תקנת חכמים בנחבל שישבע ויטול, אפ"ה מיקרי מודה במקצת, כ"ש בדין הרשב"א (ס"ה) כל האומר לא לוויי וזוזר ואמר פרעתי, הוי כאומר לא פרעתי דחייב במודה מקצת דאורייתא.

וכיון שקי"ל כמ"ש ס"ה כהרשב"א לא קי"ל כהר"ן בזה.

ד"מ(מרדכי): וי"א שאפילו נתחייב במקצת משום שאין יכול להשבע, מ"מ לא הוי כהודאה במקצת להתחייב שבועה על השאר.

בדבר משנה

קצה"ת: ראובן תבע לשמעון ב' פרות שאולות מסרתי לך, ושמעון מודה א' שאולה וא' שכורה. ורק אח"כ מתו שניהם באונס.

נסתפקתי אם הוי מודה במקצת או כיון שבשעת הודאה לא הוי כפירת ממון כיון שהיו שתי הפרות עדיין קיימות וא"כ כבר יצאה בפטור?

אומנם ב"ק(קה). אמר רבה - שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי אלא ש"ח הוא אצלי ונשבע ואח"כ הודה שגזלו – חייב קורבן שבועה (ואע"פ שהודה קודם שבועה שהוא רק ש"ח ואינו שלו), שהרי פטר עצמו מגניבה ואבדה (אם היה

פז - 2א

1. ואפילו מודה מקצת, אם אמר לו הילך המקצת שאני מודה - אינו חייב אלא היסט, א. ואינו נקרא הילך אלא אם כן יהא המקצת שהוא מודה לו מוכן בידו בפני בית דין ליתנו לו מיד, אבל אם אמר "הרי הוא בביתי ואתננו לך" לא.

2. ואפילו אם יתן לו משכון על מה שמודה בו לא חשוב הילך.

א. (הגה: ויש אומרים דמשכון חשוב הילך דהא אפילו שטר חשוב הילך) (טור ובעל העיטור):

✓ורב ששת אמר – הילך פטור, דכיון שא"ל הילך הני זוזי דקא מודה כמאן דנקט להו מלוה, ובשאר 50 הרי הוא כופר, הילכך לא הוי מודה במקצת.

1. **ב"מ(ד):** א"ר חייא – מנה לי בידך, אין לך בידך אלא 50 והילך – חייב, הילך נמי כמודה במקצת.

א. מתי נקרא הילך.

הג"א – לא מיקרי הילך אא"כ הוא מחזיר לו אותם מעות שהלווהו או אותו פקדון עצמו. וכ"מ מפרש"י.

הר"ן: לדעת רש"י משכחת ליה רק בפקדון שא"ל הרי הם שלך בכל מקום שהם, אבל במעות אחרים אף שהם בידו עכשיו לא הוי הילך. ולפ"ז: במלוה אף שאותם מעות שהלווהו כיון שהם ברשות לזה להשתמש בהם לא מיקרי שהם ברשות מלוה בכל מקום שהם ולא הוי הילך.

אבל הגאונים - הילך הוי בין במלוה בין בפקדון כל שהוא מזומן בידו לתת לתובע הוי הילך ופטור ואף במעות אחרים, דכמי שנתנם לו כבר דמי. ובפקדון כל שמודה אע"פ שאינו מזומן בידו הו"ל הילך, שכל מקום שנמצא ברשות בעליו הוא. כ"כ רי"ן, ה"ה (רמב"ן, רשב"א), בעה"ת (רד"ה).

ודעת הרמב"ם – אף בפקדון צריך לתת לו מיד, שאל"כ אף שהודה הוי מודה במקצת וכמו בהלוואה. כ"כ בעה"ת (הרב אברהם).

2. הרי"י מיגאש: אפילו נתן משכון על מה שמודה לא חשיב הילך. כ"ד ר"ן, רמב"ם, רי"ף.

ריב"ש – וטעמו, דלא חשיב הילך אלא מה שהיא פרעון גמור, אבל משכון שעדיין צריך שומת ב"ד וגוביינא ומכירה לא. מיהו אם נתן לו רשות למכור המשכון ויפרע ממנו בלא רשות ב"ד הו"ל הילך.

ריטב"א – ואם המשכון דמיו קצובים ונותן לו מיד בפרעון וידוע שאין לו זוזים לפרוע – הו"ל הילך.

א. אבל בעה"ט – משכון חשיב שפיר הילך, שהרי אפילו שטר חשיב הילך. וכ"ד הסוד.

1. אמר לו הילך.

סמ"ע: דכיון שנתן לו מה שמודה הוי על השאר כופר הכל (שנשבע היסט ונפטר).

ש"ך – ל"ד שנתן לו, אלא כל שמזומן בידו בפני ב"ד ויתנו לו הו"ל הילך אף שעדיין לא נתן.

הילך

פ"ת (הגר"ע): אפילו כופר הכל ועדים מעידים על מקצתו שהוא בעין הו"ל הילך. כ"נ מהש"ך.

א. מוכן בידו

ש"ך: ודוקא במלוה אבל בפקדון כל שמודה לו אע"פ שאינו מזומן בידו כל שהוא קיים הו"ל הילך, שכל מקום שנמצא ברשות בעליו הוא.

כ"כ הר"ן, בעה"ת (הרז"ה), הו"ל הילך (רמב"ן, רשב"א), נמ"י.

***:** משמע – שאף שהפקדון בביתו (ול"ד באגם) מיקרי ברשות בעליו.

קצה"ת: המודה בפקדון שאינו מסוים אם הו"ל הילך?

תבע לחברו שמכר לו מאוצר ב' סאים, וזה סאה אחת – הוי מודה במקצת אע"ג דהוי פקדון מ"מ כיון אינו מסוים לא הו"ל הילך.

והראיה ב"מ (ק) משנה – היו לו שני עבדים, א' גדול וא' קטן. לוקח אומר גדול לקחתי, מוכר אומר קטן מכרתי – ישבע המוכר שקטו מכר (שבועת מודה במקצת).

גמ: אמאי ישבע הרי הו"ל הילך?

א"ר הושעיא – כגון שטענו עבד בכסותו, ומיירי בדיילפי (סדין שמתכסים בו כלבוש, זה אומר כסות גדולה וזה אומר כסות קטנה) – שאז נשבע כמודה במקצת.

נמ"י – מ"מ לא הו"ל הילך כיון שאין הבגד שתובע מסוים, אלא יתן לו ג' אמות ממקום אחר שירצה.

ולכן גמ באוצר הסאה לא הוי ממקום מסוים שיכול לתת לו באיזה מקום שירצה ולא הו"ל הילך.

מ"מ אם הבחירה ביד ב"ד לתת את החלק שמודה הו"ל הילך (כמו ב"מ ד. בחלוקת הטלית), אבל כשהמודה יש לו בחירה לתת איזה שירצה לא הו"ל הילך.

נתיבות: גזלה בעין ביד הגזלן

מודה בפקדון הוי הילך (ש"ך). אבל מודה בגזלה שהוא בעין בביתו לא הו"ל הילך עד שיהא מוכן בידו בב"ד, דגזלה לא קאי ברשות בעלים, שהרי אין הבעלים יכולים להקדישו (כמ"ש ב"ק סט.).

2. משכון על מה שהודה לו

סמ"ע: כיון שמשכון לבסוף יפדנו והו"ל כהודאה בעלמא שג"כ לבסוף ישלם לו.

מש"ה כתב הריב"ש – שאם נתן לו רשות למכור המשכון הו"ל הילך.

והש"ך – צריך שיתן לו רשות למכור בלא רשות ב"ד, הלא"ה כיון שמחוסר שומא לאו הילך הוא.

משכון על מה שהודה לו**קצה"ת: נתינת משכון לפרעון**

ריטב"א – נתן משכון על מקצת שהודה לא הו"ל הילך, אפילו ירצה לתת בפרעון גמור, שלא יכול לחייבו בפרעון אלא במעות.

ואת"ל שיכול לחייבו לפרעו שלא במעות כשאין לו מעות מ"מ כיון שמחוסר שומא לאו הו"ל הילך.

וכיון שקי"ל (עד/ו) שאף שאין לו מעות לא יכול לפרעו בע"כ אחר שיכול המלוה לומר אמתין עד שיהיו לו מעות, א"כ אף שיש ג' תנאים במשכון (נתנו לפרעון, דמיו קצובים, אין לו מעות) לא הו"ל הילך כיון דלא מיקרי פרעון.

ומדברי הש"ך – משמע דבכה"ג הוי פרעון, מ"מ מהריטב"א נראה למאי דקי"ל דלא הוי פרעון ולא הילך.

א. דמשכון חשיב הילך.**פרישה: המקור ששטר חשיב הילך**

המקור: שטר שכתוב בו דינרים, מלוה אומר ה' לזה אומר ג' –

רשב"א – הוי מודה במקצת וישבע.

ערוה"ש: אף בהלוואה דלא מיקרי הילך אם אינו מוכן בידו, נ"ל שאם אמר המתין לי ואלך לבתי ואביאנו לפניכם ולמה אשבע שבועה דאורייתא, הרי בידי להמשיך השבועה מעט ובתוך כך אביאם – טענתו טענה.

אפילו שטר חשוב הילך.

סמ"ע: ובע"ש כתב – לא מסתבר ששטר יהא הילך, דקשה להוציא אף בשטר. ודבריו תמוהים – שהרי במקור בב"מ(ד).

דהא אפילו שטר.

ש"ך: ולפענ"ד עיקר כהר"י מיגאש, דמשכון לא הו"ל הילך. כ"כ הר"ן, נמ"י, ח' ריטב"א וש"פ.

המשך הש"ך - ואע"ג שב (פח/כט) כת"י שיש בו נאמנות כיון שאינו יכול לכפור הו"ל הילך (וגם במשכון לא יכול לכפור)! היינו משום ששם לא יכול לכפור כלל במעות שתובעו וא"כ הוי מודה במקצת באותו דבר שתובעו. **משאכ"כ** שיכול לכפור במעות שאין חייב לפורעו במעות, ועוד שאם יאנס המשכון גובה זה מעותיו ע"פ הודאתו. מיהו כשמשכנו שלא בשעת הלוואתו כיון שקונה משכון לגמרי אף לאונסים הו"ל הילך. וכ"מ בריטב"א, ר"ן, נמ"י.

ר"ע אומר – הוי משיב אבדה ופטור (מדהוי למימר ב' והשטר מסייעו).

משמע: להרשב"א אם מודה ב' פטור, דשטר הו"ל הילך.

טעם שבשטר לא הוי מודה במקצת?

א. משום דהוי ככפירת שעבוד קרקעות, ואין נשבעים על קרקעות (ואף למ"ד הילך חייב בשטר פטור).

ב. משום דהוי הילך.

כ"כ הרא"ש – שני הטעמים.

נ"מ בין הטעמים: כשאין לו קרקעות –

לפי טעם (א) דהוי ככפירת שעבוד קרקעות אף שאין לו קרקעות דינו כאילו יש לו.

לפי (ב) דהוי הילך, לא הוי הילך אא"כ יש לו קרקעות דאז הוי השטר כגבוי.

ומזה כתב בעה"ט: שאף משכון הוי הילך, שהרי שטר חשיב הילך אע"פ שלא נותן לו אותו דבר עצמו, כ"ש משכון שנותן לו משכון דחשיב הילך.

סמ"ע – מזה יש ללמוד שלסברא זו ה"ה אם תבעו בע"פ מנה וזה הודה לו ב 50 וכתב לו מיד שטר על ה - 50 באחריות נכסים ומסר לו – הוי ג"כ הילך, שאף שנותן לו עתה שטר הו"ל הילך.

מ"מ לסברא ראשונה – שרק שהיה לו שטר קודם ועיקר סמיכתו מתחילה היה עליו, לפיכך גם עכשיו שמודה בו יסמוך עליו. משא"כ בפקדון שבא לתת לו עכשיו.

משכון חשוב הילך

פז - ב

1. תבעו שני כלים והודה לו באחד מהם ואמר לו הילך, וטוען התובע שנשתמש בזה שהוא מודה לו ונפחת מדמיו, [והוא מודה לו] (106: או שהוא ידוע) - אין זה הילך.

2. תבעו מאתים והודה לו במנה, והוא בענין שלא היה יכול לכפור באותו מנה, כגון שאותו מנה הוא מעשה בית דין א. לא מיקרי הודאה במקצת:

2. הרא"ש: תבעו מאתים והודה לו במנה, והוא בענין שלא היה יכול לכפור באותו מנה, כגון שאותו מנה הוא מעשה בית דין – פטור משבועה, דמנה שהודה הו"ל הילך כיון שאין לו טענה להיפטר ממנה.

בד"ה – ותימה הרי קי"ל דלא מיקרי הילך אלא כשנותן מיד בב"ד, וא"כ בנ"ד לא הו"ל הילך!

א. אבל יש לקיים דין זה מטעם אחר, דלא מיקרי מודה במקצת אלא כשמודה בדבר שיכל לכפור, אבל בדבר שלא יכל לכפור לא מיקרי מודה ולא הוי מודה במקצת, כמ"ש הרי"ף והרמב"ם.

1. בעה"ת: תבעו שני כלים והודה לו באחד מהם ואמר לו הילך, וטוען התובע שנשתמש בזה שהוא מודה לו ונפחת מדמיו, **אם** יש עדים בזה או שהוא עצמו מודה – אין זה הילך.

ב"י – דהוי כחפר בקרקע שחין ומערות (שנפחת מדמיו) דלא הילך הוא (ב"ק ק:).

ב"י: אם יש עדים – אבל בלא עדים רק ע"פ טענת התובע דנפחת דמיו הוי הנתבע מחויב שבועה שלא נפחת ולהיפטר, אבל אינו חייב על השאר שבועה מודה במקצת. אבל כשיש עדים הוי מודה במקצת.

כלומר: מודה בדבר שלא יכל לכפור

קצה"ח: הודה בממון שא"י לכפור מאיזה טעם פטור משבועה?

- **ת' הרא"ש:** כל ממון שא"י יכול לכפור כגון שהוא מעשה ב"ד הו"ל הילך ופטור משבועה.
אבל בד"ה – לא הו"ל הילך שהרי לא מסר לו כלום אלא כל ממון שא"י לכפור לא הו"ל מודה במקצת, דלא מיקרי מודה במקצת אלא כשמודה בדבר שיכל לכפור.
- **ולפי בד"ה** – דס"ל שכל דבר שא"י לכפור לא הו"ל מודה במקצת, אם העידו עדים על 50 ועדיין לא פרע, כיון דהוי דבר שא"י לכפור לא הו"ל מודה במקצת (וישלם רק 50).
ורבני חייא קיימתא מיירי שהעדים לא העידו שעדיין לא פרע שאז לא הו"ל החיוב ברור (שיכול לומר פרעתי) ואמר להד"מ – אז הו"ל מודה במקצת.

פטור

לפי הרא"ש – מפני שהו"ל הילך.

לפי בד"ה – דלא הו"ל מודה במקצת [

1. והוא מודה לו או שידוע

סמ"ע: זוהי גירסה הנכונה, אבל אם רק טוען התובע שנפחת ואין עדים או הודאתו של נתבע – נשבע נתבע שלא נפחת ופטור.

נפחת מדמי

ש"ך: אבל לא נפחת מדמיו הו"ל הילך אף שהוא בביתו של הנפקד (שבחפץ כל מקום שהוא ברשות בעליו הוא).

אין זה הילך

סמ"ע: ואם החזיר לו הכלי (שלא בתורת משכון) וגם את הדמים שנפחת הכלי – לכו"ע הו"ל הילך.

2. שאינו יכול לכפור.

פז - ג

1. אם נראה לדיין שהוא מערים לומר הילך לדחות שבועת התורה מעליו - חייב להישבע שבועת התורה:

1. אם נראה

ש"ך: כל מקום שיש ב' דעות אם חייב שבועה או לא – לא מחייבים אותו שבועה (רא"ש, טור).
שהנתבע יכול לומר קי"ל כמאן דפטר.
כ"כ הר"י מטארני, ת' לב, מהרשד"ם, מהרי לבית הלוי.

1. שבועות(מ): אמר שמואל – טענו חייטים וקדם

והודה בשעורים (לפני שהוא יטען גם שעורים):
אם כמערים – חייב, ואם כמתכוון – פטור.

פרש"י: אם כמערים – אם מראה לב"ד שקפץ להודות לפני שטענו גם שעורים ויתחייב במודה במקצת של שעורים – חייב שבועה, אם יטענו שניהם לי בידך.
כמתכוון – להשיב לו על טענתו ולא כקופץ פטור.

בעה"ת(ר"י הלוי, ר"ח): אם נראה לדיין שהוא מערים לומר הילך לדחות שבועת התורה מעליו - חייב להישבע שבועת התורה.

פז - ד

1. ראמ"ס: א"ל מנה וכלי יש לי בידך, אין לך בידי אלא הכלי והילך, ואמר התובע אין זה הכלי שלי - הרי זה נשבע היסט וכולל בשבועתו שזה כליו.

א. ואם הודה הנתבע שאין זה כליו אלא שנתחלף לו אע"פ ששוה כמו כליו - צריך להישבע שבועה דאורייתא (וכלי זה שבדו הוי משכון תחת האחר שנתחלף).
ב. (טו): ולמ"ד דמשכון מקרי הילך לא גרע זה ממשכון, ונראה לי דדוקא אם שוויו כמו הכלי שתובע אותו):

סמ"ע: לא מוכרע, שי"ל דגרע כיון שאינו רוצה להניח בידו דבר שאינו שלו ואינו חפץ בו. משא"כ במשכון שעומד לפדותו מידו.
ערוה"ש: ואם מחליט לו הכלי לכו"ע הו"ל הילך. ואם הנתבע מכחישו ואומר שזה הכלי שלו ולא נפחת מדמיו – נשבע הילך וכולל בשבועתו שזהו כלי שלו.

1. אלא שנתחלף.

ש"ך: וכלי שלו אבד, שאם ישנו בביתו של הנפקד הו"ל הילך אע"פ שאינו כאן בב"ד.
ב. לא גרע.

פז - ה

1. אין שבועה "למודה מקצת" בכופר בכל ומחוייב מתוך טענתו, כגון שתבעו מנה והוא אומר לא לווייתי, וחזר ואמר לווייתי חמישים ופרעתיך שהוחזק כפרן לאותו ממון.
א. וכן אין המתחייב במקצת מתוך טענת הכפירה מחוייב שבועת התורה (וע"ל סימן עה סעיף ה):

שאם תבעו מנה וכפר ובאו אם ב' עדים והעידו שלוח 50 וחזר ואמר לווייתי 50 ופרעתי:
לגבי ה 50 שהודה – ודאי צריך לשלם, כיון שהוחזק כפרן בשני עדים לא נאמן לומר פרעתי (שכל האומר לא לווייתי כאומר לא פרעתי).
לגבי 50 שכפר – לא הוי מודה במקצת, כיון שמה שמשלם על ה 50 הראשונים לא מחמת העדים הם שלא ידעו שלא פרע, אלא מכח טענתו "שלא לזה" נתחייב ולא מיקרי מודה במקצת אלא נשבע על השאר היסט ונפטר.
ולא אמר רבי חייא קמייתא (כששני עדים מעידים שלוח) דהוי מודה במקצת רק כשאמרו לזה ולא פרע.
והש"ך: חולק על הסמ"ע, אלא צריך לגרוס "ובא עד אחד".

סיכום: ובאו עדים

סמ"ע: – גורס ובאו עדים, דבלא"ה הא יכול לשנות מפטור לפטור (מלהד"מ ללווייתי ופרעתי), שאף ב' עדים לא הוי העדאת עדים הואיל ולא מעידים שפרע.
והש"ך: – הוי העדאת עדים, והגיה "ועד אחד מעיד".

נ"מ: כשבאו ב' עדים

לפי הסמ"ע: – לא הוי מודה במקצת.
ולפי הש"ך: – הוי מודה במקצת ע"פ ר' חייא קמייתא (שזוהי גזרת הכתוב).

מחוייב מתוך טענתו.

1. רשב"א בת': אין שבועה למודה במקצת דוקא שהודה ממש שחייב במקצת, אבל כופר הכל אלא שהתחייב מתוך טענתו, כגון שתבעו מנה ואמר שלא לזה, וחזר ואמר שלוח 50 ופרע, שהוחזק כפרן לאותו ממון (שאם לא לזה ודאי לא פרע, ונמצא שצריך לשלם 50) לא מיקרי מודה במקצת.

א. רשב"א בת': שמעון כפר בכל מול ראובן שנפטר בהיסט. זולתי על ריבית ששילם שמעון ריבית (ובזה לא נשאר חייב לראובן, רבית זו לא נקראת פרעון), ושמעון חייב אותו סך רבית לראובן, מ"מ לא הוי מודה במקצת להתחייב שבועה דאורייתא על מה שכפר, שאין המתחייב במקצת מתוך טענת כפירה כמודה במקצת מפורש בפיו, כדתיב "אשר יאמר כי הוא זה".

ב. שו"ע(ע"ה): מצ"ת: מנה לי בידך מהלוואה פלונית ומנה מהלוואה אחרת שהלווייתך בזמן אחר כך וכך.

והנתבע משיבו אין לך בידי כלום לפי שמהלוואה ראשונה פרעתיך כך וכך ומהלוואה שניה פרעתיך כך וכך. ומתוך טענתם הכירו הבית דין שעדיין חייב לו מאותם שתי הלוואות עשרים דינרים - הוה ליה כשנים מעידים אותו שיש בידו חמישים, שהרי הב"ד עדים במה שהודה שנשאר עליו וישבע שבועה מן התורה על השאר (כדרכי חייא).

1. ומחוייב מתוך טענתו.

סמ"ע: בת' הרשב"א הביאה ב"י(ע"ה) מבואר –

וּל"ג - מהר"ן משמע שאף אם ירצה להישבע על חבלתו אפילו אחר כמה ימים נעשה החובל מודה במקצת, אבל כ"ז דלא נשבע אינו מודה במקצת.

כ"ד הנתיבות.

מתוך טענת כפירה.

סמ"ע: כגון שטען שאינו חייב כלום כי כך וכך היה, וטעה וסבר שבהיותו כך הוא פטור, והב"ד אינן אמינים לו שכך היה וחייבוהו במקצת (כמ"ש הרמ"א עה/ה). אן כעין שכתב הרשב"א – טוען שנתתי עבדך ריבית. אבל איני חייב לך שפרעתי אתמול כו"כ והיו כו"כ, ומתוך דבריו נראה שנשאר חייב – זה מיקרי מודה במקצת (כמ"ש המחבר עה/ה).

מתוך טענת כפירה.

ש"ך: והב"ד אינן מאמינים לו וחייבוהו, וכגון: שאמר על 50 אל תפרעני אלא בעדים ותבעו 100 ואמר פרעתי (כיון שעל 50 לא מאמינים לפרעון שלו נעשה מודה במקצת) כ"כ הרמב"ן, הר"ן.

וכן תבעו 50 של הלוואה ו – 50 של חבלה וכבר נשבע על חבלתו, והנתבע כופר בכל – הוי מודה במקצת על 50 דחבלה כיון שכבר נשבע עליהם והוי כעדים מעידים שיש בידו 50 (הר"ן).

ולפ"ז: כל שנתחייב 50 על ידי שבועת התובע – חייב שבועת מודה במקצת על השאר.

אבל בדוגמא שטוען נתתי עבדך ריבית (שלפי הסמ"ע לא הוי מודה במקצת) כבר הוכחתי דכל שחייב ע"פ ב"ד הוי מודה במקצת, דלא גרע ב"ד מעדים.

ערוה"ש: ה"ה כשתבע ממנו מנה ומשיבו: 50 לא ידעתי אם פרעתיך, ו 50 אינו מגיע לך כלל, שדינו לשלם 50 שאינו יודע – אין דינו כמודה במקצת להתחייב על ה- 50 השניים כמודה במקצת, שהרי לא הודה במקצת אלא נתחייב ע"פ ב"ד.

ויש חולקים בכ"ז (הש"ך) – כיון שעכ"פ ע"פ עדים או ע"פ טענת עצמו נתחייב לתובע מדין תורה מקצת הטענה הוי מודה במקצת וחייב שבועה דאורייתא, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהתחייבות ע"פ ב"ד.

אבל כשהב"ד חייבוהו במקצת לפי שאינו נאמן בטענתו אין זה מודה במקצת, שהרי לפי דבריו אינו חייב כלום. וכן כשנתחייב ע"פ עד אחד אינו כמודה במקצת.

א. וכן אין מתחייב

סמ"ע: וטעמו דכתיב "אשר יאמר כי הוא זה", דצריך להיות הודאתו מפי עצמו.

ואין המתחייב במקצת.

קצה"ת: אם בשעת התביעה עדיין לא נשבע על חבלתו האם מתחייב שבועת מודה במקצת?

הר"ן: תובעו 50 של הלוואה ו 50 של חבלה, ונשבע כבר על חבלתו, והנתבע כופר בכול, כיון שכבר נשבע אגן סהדי ב – 50 של חבלה שחייב והו"ל כעדים שמעידים שחייב 50 והוי מודה במקצת.

ש"ך – אבל לא נשבע אפילו ירצה להישבע עכשיו כדין נחבל לא הוי מודה במקצת.

פז - ו

1. הודה במקצת ועד אחד מסייעו:

א. יש אומרים שפוטרו משבועה ב. וי"א שאינו פוטרו.

ג. הגה: והעיקר כסברא הראשונה וכן ראוי להורות.

2. והוא הדין שכתובת יד התובע מסייע לנתבע שפטור משבועה (מהרי"ק שורש קצד).

3. וי"א דהוא הדין בנשבע ונוטל אם יש לו עד המסייע נוטל בלא שבועה.

א. מי שנתחייב שבועה והפכה על שכנגדו ויש לו עד המסייע פטור מן השבועה (ת' מיימוני).

4. והא דאמרין עד אחד המסייע פוטרו מן השבועה היינו דוקא שטוען הנתבע טענה שאפשר להאמינו בלא מיגו אבל אם אין מאמינים אותו אלא מכח מיגו דטוען טענה אחרת צריך לישיבע כאלו טען הטענה האחרת (מרדכי פרק חזקת הבתים):

1. הודה במקצת ועד אחד מסייעו.

א. תוס' – עד אחד המסייע פוטרו משבועה.

כ"כ הרא"ש (הרמ"מ) – והראיה שבועות (מ.) "לכל עוון ולכל חטאת" עד אחד אינו קם, אבל קם הוא

לשבועה. ולא מיעט הפסוק בין חיוב שבועה לפטור שבועה.

ועוד דאי מהני עד אחד לתובע לחייב הנתבע (המוחזק) שבועה, ק"ו שיועיל לנתבע המוחזק להיפטר משבועה.

ב. אבל הרב יונה – מקשה על שיטה שזו.

כ"ד סמ"ג ע"פ הירושלמי.

ש"ד: מיהו כשחייב שבועה ומשאל"מ אין עד המסייע פוטרו משבועה. (ערוה"ש - טעמו שאע"פ שעד המסייע פוטרו ממילא משבועה ואין שייך בו משאל"מ, מ"מ כיון שבלא העד היה חייב לשלם נמצא שע"א פוטרו ממון, וע"א לא יכול לפטור ממון).

קצה"ח - משאל"מ אין עד המסייע פוטר.

מקור הדין ברא"ש: יש מקשים ב"מ(לו). שומר שמסר לשומר חייב, שא"ל אתה נאמן לי בשבועה ולא השני. ואמאי יפטרנו שומר שני משבועתו כעד המסייע (שהרי אינו נוגע בעדות)?
ול"ק דחיובו של הראשון כיון שאינו יכול להשבע (משאל"מ) ולכך נתחייב בממון, ואין עד אחד פוטר ממון. ומזה למד הש"ך דכשחייב משאל"מ, עד המסייע אינו פוטר.

ולענ"ד - מ"ש נתחייב ממון, כאן לא הוי חיוב ממון (בגלל העד) שהרי בטוען אינו יודע וע"א מעיד שחייב לשלם משאל"מ, ול"א איך עד אחד מחייב ממון! משמע שע"א בא לשבועה בלבד וכיון שאינו יכול להישבע ממילא משלם, ולכן אף כשעד אחד מחייב משאל"מ עד המסייע יפטר משבועה.

וחייבו של שומר שמסר לשומר מלבד משאל"מ, עוד נוסף עליו חיוב ממון ממש, שהרי כשמסר לשני פשע ונשתעבד (והו"ל הלויתני) ואח"כ שנאנס ביד שני הו"ל לגבי ראשון איני יודע אם פרעתין שחייב ממון אף בלא משאל"מ, ובזה ודאי אין עד המסייע פוטר, שדוקא כשחיובו משום שאינו יכול להשבע שאז עד המסייע פוטר.

כסברא ראשונה

פ"ת: שער המשפט - הרמ"א(ע/כג) האומר הוגד לי מפי נאמן אפילו קרוב שלו משביעים אותו הילך.
ולפ"ז הא דקי"ל עד המסייע פוטרו משבועה משום ק"ו, א"כ בשבועת היסט עד המסייע פוטרו מהיסט אף קרוב, שאם עד קרוב מחייב היסט כ"ש שפוטרו.

מ"מ ת' בית אפרים - חולק עליו, קרוב מהני לחייב היסט ולא לפטור.
כ"ד מחנ"א - בשבועה דרבנן עד קרוב שנתרחק פוטר משבועה (ולא בעד קרוב ממש).
כ"ד משכונות יעקב.

וכן ראוי להורות

פ"ת(שב הכהן): ל"ד עד המסייע אומר ממש כדבריו, אלא כל שמשמע כדבריו סגי, כגון שהוא אומר שפרע ועד המסייע אומר שהודה התובע בפני ובפני עוד אחר שאינו חייב לו כלום.

2. וי"א ה"ה כת"י.

ש"ד: דכת"י עדיף מעד אחד, ואף למ"ד עד המסייע אינו פוטר בכת"י פוטר משבועה, דכת"י כמאה עדים.

3. ה"ה בנושבע ונוטל.

ש"ד: כ"פ ת' מימוני, ת' מהר"ם, מרדכי, ת' מהרי"ו.

וכן חלקו - בעה"ת, רמב"ם, הרמ"ה.
והרשב"א - בשבועה דרבנן פטור אבל לא בשבועה דאורייתא.

ג. ונהד"מ: לעניין הלכה נקטינן כהתו"ס, רא"ש, רמ"מ, טור ותה"ד - שעד המסייע פוטר משבועה. ואם נתחייב ראובן שבועה והפכה על שמעון ויש לשמעון עד אחד כדבריו - נוטל בלא שבועה.

1. י"א שפטר משבועה.

ש"ד: מ"מ יש לו עליו חרם סתם.
ופ"ת(תומים) - יש לחלק, אם טוען ברי יכול להטיל חרם, אבל בטוען שמא פטור מחרם כיון שעד אחד מסייעו. כ"כ נתיבות.

ח' רעק"א: ואם היה עליו תחילה חרם סתם ויש לו עד אחד המסייעו פטור מהחרם.

ג. העיקר כסברא ראשונה.

ש"ד: תה"ד - עד המסייע פוטר משבועה אף במודה במקצת וגם הוא שבועת השומרים וגם עד אחד מכחישו.

ואינו מחזור דמ"ש שעד המסייע פטור אף כשיש עד המכחיש - שהרי כשנעמיד עד המכחישו מול עד שמסייעו נסלק עדותם כמאן דליתא וחייב שבועה דאורייתא כמיקודם משום שומרים או מודה במקצת, וגם בשתי כתי עדים המכחישות זא"ז אמרינן סלק עדותן וכמאן דליתא ואז היה חייב שבועה קודם ישבע. ואין לחלק אם באו העדים יחד או בזה אחר זה.

ה"ה איפכא: אם היה רק עד המסייע ופטורוהו ב"ד ואח"כ בא עד המכחישו, מבטלים את שני העדים ונשבע כמקודם (ללא עדים כלל).

קצה"ח - מ"ש הש"ך "גם בשתי כתי עדים המכחישות זא"ז סלק עדותן"

קשה: כתב הש"ך (עב/סק"ב) כשיש שני עדים המעידים על השטר שהוא פרוע ושנים מעידים שאינו פרוע - מספק השטר פרוע. ול"א סלק עדותן ויגבה בשטר?

ותירץ אחי מהר"ר יהודה - שאני עדות לעניין ממון שלא מוציאים ממון בספק דתרי ותרי כיון שיש לנו ספק בעיקר הממון א"א להוציא.

אבל כשהיה חייב שבועת שומרים או מודה במקצת ויש תרי ותרי לגבי ממון א"כ לא יצא מספק ממון ונשאר חיוב שבועה עליו.

ואע"פ שבספק שבועה לקולא ה"ד כשהספק אם חייב שבועה, אבל כאן שהספק אם חייב ממון ולא ספק בשבועה, ה"ז נשבע.

ולפ"ז: עד כנגד עד שלא באו לעניין ממון אלא לחייב ולפטור משבועה, ל"א סלק עדותם וא"כ נשאר לנו ספק, וספק שבועה לקולא כמו שפסק תה"ד (דלא כהש"ך).

מ"מ יש לדחות סברת תה"ד מטעם אחר, שעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא, א"כ אין עד המסייע פוטר כיון שיש אחר מכחישו.

וכן ראוי להורות

וכן עיקר.

בנשבע ונוטל

ש"ך: מלבד חשוד (שהפכו על התובע להישבע וליטול) שעד המסייע לא פוטר התובע, שאל"כ כל מי שיש לו עד אחד יוציא ממון מהחשוד בלא שבועה (ונמצא עד אחד מוציא ממון).

נתיבות – קשה הרי כל שבועה הבאה על ידי עד אחד והפכו לא נפטר התובע משבועה מחמת עד המסייעו, אלא טעמו של הש"ך במודה במקצת שחשוד שהפך השבועה על התובע ויש לו עד המסייע – אינו פוטר התובע משבועה, שאל"כ ילווה לחשוד פרוטה ויתבע ממנו מנה, ויודה החשוד בפרוטה ויוציא ממנו התובע המנה ע"פ עד אחד המסייעו בלא שבועה.

ה"ה בנשבע ונוטל

פ"ת (ת' חוט השני): אילו הרשות בידי הייתי מחלק, כל שדינו ליטול מהתורה בלא שבועה (פוגם שטרו, נפרע שלא בפניו ומנכסים משועבדים) אלא שחכמים הטילו עליו שבועה כשיש עד המסייע – נוטל בלא שבועה. אבל אותם שלא היה להם ליטול מהתורה אף בשבועה (שכיר, נגזל) אלא שחכמים תיקנו שיטול ובלבד שישבע – ל"א עד המסייע פוטר משבועה, דאין לך אלא מה שתיקנו חכמים (רק בשבועה). וכ"פ התומים.

3 א. ויש לו עד המסייע.

סמ"ע: פירוש למי שנהפכה עליו שבועה (התובע) יש לו עד המסייע לטענתו (נוטל בלא שבועה).

ואו"ת – כיון שיש לתובע עד אחד הרי הנתבע חייב שבועה דאורייתא, ובשבועה דאורייתא אין הופכים על התובע כמ"ש (סי"א) ?

וי"ל – דמירי אחר שהפכה נודע שיש שלתובע עד המסייע ואז כבר לא יכול הנתבע לומר שע"ד כן לא הפכתי, שנאמר לו ואפילו היסת לא היית מוכן להישבע כ"ש שלא היית נשבע דאורייתא נגד העד (ולכן התובע נוטל בלא שבועה).

ועי"ל – מיירי כאן שהתובע נתרצה להפוך שבועה עליו אף בדאורייתא ויטול, שאם מתרצה מהפכים אף בדאורייתא כמ"ש (סי"א).

והש"ך – ועי"ל דמשכחת בעבדים שטרות וקרקעות (שאין נשבעים עליהם דאורייתא אלא מדרבנן).

ועי"ל – מי שהיה דינו יטול בשבועה (תקנת חז"ל של הנשבעים ונוטלים) והפך היסת על כנגדו שלא רצה בתקנת חז"ל (כמ"ש סי"ב) ויש לזה שנהפכה עליו עד המסייע שפטר.

ומ"ש הסמ"ע בתירוץ ראשון – משמע שכל שמהפכה שוב אינו יכול לחזור בו, וזה אינו אלא כל שכנגדו לא נשבע עדיין יכול לחזור בו, וכאן מיירי שגם עכשיו זה שהפך לא חוזר בו לפי שאינו רוצה להישבע, אלא טוען שהפך

השבועה על כנגדו ע"מ שישבע, קמ"ל כיון שיש לכנגדו עד המסייע פטור משבועה.

סיכום: הפך השבועה כנגדו, והלה הביא עד המסייע, האם זה יכול לחזור בו מההפיכה ?

סמ"ע – אין יכול לחזור בו (שאם היסת לא היה מוכן להישבע כ"ש שלא ישבע כנגד עד אחד שבועה דאורייתא).

ש"ך – כל שכנגדו לא נשבע עדיין יכול לחזור בו.

וקצה (ח) בהסמ"ע: כיון שיש עד המסייע הו"ל כגמר דין ששוב זה לא יכול לחזור בו ממה שהפך.

שהרי הרמב"ן – כל שאמר אני משלם הוי כגמר דין, ואף לגירסת "ונשבע" (רק אחרי שנשבע הוי גמר דין) ה"מ כשיש חיוב שבועה ויש חשש שלא ישבע, משאכ"כ שאמר שישלם אין שבועה.

משמע כשיש עד המסייע הפוטר משבועה הוי מיד גמ"ד ושוב לא יכול לחזור בו.

אלא שטעמו של הסמ"ע (שאם היסת לא נשבע דאורייתא ודאי לא ישבע) אינו נראה. דהא מה שלא נשבע היסת והיפך לי שסמך על שבועת התובע (דכשישבע יאמין לו) משאכ"כ שהתובע נפטר משבועה.

ולכן נראה דכיון שסמך על שבועת התובע, ואם היה נשבע היה צריך לשלם ע"כ, א"כ כשבא עד המסייע הוי כאילו נשבע.

4. שאפשר להאמינו בלא מיגו.

סמ"ע: פירוש אף בלא מיגו הדין נותן שנאמינו בשבועה, בכזה עד המסייע פוטר משבועה, אבל בטענה כזו שאף בשבועה אינו נאמן אלא בצירוף מיגו, שהיה טוען טענה אחרת נאמן בשבועה מש"ה נאמינו ג"כ בטענה זו בשבועה, בשבועה כזו עד המסייע אינו פוטר משבועה.

הט"ז – פירוש כגון המפקיד אצל חברו בשטר והלה טוען החזרתי, שאין להאמינו מכח שטרך בידי מאי בעי, רק מאחר שיש לו מיגו דנאנסו נאמן בשבועה דהחזרתי, כה"ג לא מועיל עד המסייע לפוטרו משבועה, שהרי גם אם היה טוען נאנסו היה צריך שבועה, אף כשיש עד המסייע לא נפטר משבועה, שע"א לא מבטל שטר שביד זה.

ואע"פ שמהרי"ן פסק שעד המסייע פוטר משבועה אף במקום שצריך הנתבע למיגו, נעלמו ממני דברי הרמ"א (מרדכי) כאן.

להאמינו בלא מיגו.

ערוה"ש: ה"ה אפילו נאמן רק במיגו אם גם על טענת המיגו עד המסייע פוטר.

כגון טוען על המשכון שבידו שלווה כו"כ ונאמן במיגו שלקוח ויש לו עד המסייע שהלוה לו כו"כ מעות, שאף אם יטען לקוח בידי כו"כ עד המסייע היה פוטר משבועה.

אבל כשלא נאמן רק מכוח מיגו, ועל המיגו עצמו לא היה עד המסייע פוטר –

כגון תובע ממנו פקדונו וא"ל החזרתי במיגו דנאנסו, כיון שבנאנסו עד המסייע לא היה פוטר משבועה, אף בהחזרתי עד המסייע לא יפטר משבועה (נתיבות).

וכן אירע מעשה פה בק"ק ווילנא באחד שתפס כלי מחברו (שיש לו מיגו) וטען שחייב לו כו"כ והיה עד אחד מסייעו – ופסקנו שיטול בלא שבועה.
וכ"נ מסברא – כיון שעד אחד לעניין שבועה חשוב כשני עדים לממון, א"כ כמו ששני עדים מחייבים בכל עניין, כך עד אחד המסייע פוטר בכל עניין.

מכות מיגו.

הט"ז: מעשה שבא לידי באחד שהיה לו עד המסייע ונפטר משבועה, אח"כ בא עד אחד להכחיש עד הראשון המסייעו – פסקתי שאין יכול לבטול פטור הראשון.
והראיה סוטה(לא): אמר עולא - כל מקום שהאמינה התורה עד אחד הו"ל כתרי.
וכ"פ באה"ע (יז/ז) לעניין עדות אישה שהתירוה ע"פ עד אחד.

בלא מיגו.

והש"ך: חולק – אף בטענה זו (שנאמן בשבועה רק במיגו) עד המסייע פוטר.
וכ"מ מהרא"ש שכתב: שבועות(מב): מכלל דתרווייהו סברי המפקיד בשטר צריך להחזיר בעדים, פירוש כדי לפוטרו משבועה, אבל אם מחזיר בלא עדים אף שנאמן שהחזיר במיגו דנאנסו מ"מ צריך שבועה.
והקשה הרב יונה – הרי מספיק שיחזיר בעד אחד שגם אז נפטר משבועה משום עד המסייע?
ותירץ הרא"ש – עדים ל"ד אלא כוונתו עדות המועילה (שהוא בד"כ שנים) וכאן אף עד אחד מועיל.
משמע: שעד המסייע פוטר משבועה אף בטענה עם מיגו. וכ"מ מהמרדכי.

פז - ז

שבועה שמחייבים למי שנתחייב שבועה היא נקראת שבועת הדיינים, בין שהוא חייב שבועה מן התורה בין מדברי סופרים.
ג' מיני שבועות חייבים מן התורה: מודה מקצת, וכופר בכל שעד אחד מכחישו, ושבועת השומרים שטען שאבד הדבר שהפקידו אצלו או נגנב או מת או כיוצא בו - הרי זה נשבע מספק, אע"פ שאין בעל הפקדון יודע אם טוען אמת אם לאו:

השומר בטענת ברי של מפקיד, לכך נשבע השומר רק היסט ונפטר.

והנתיבות(או"ת) – אף בטענת ברי שפשע חייב השומר בשבועת השומרים (דלא כהש"ך).

ה"ז נשבע מספק.

ש"ך: כלומר אע"פ שבשומרים טענת ספק והיה נראה מסברא שלא ישבע, התורה אמרה שנשבע אף שהוא טענת שמא. אבל לא בא לומר דכ"ש בטענת בודאי גובה משומרים, דבשומרים לא שייך טענת ודאי, כיון שלא מעיז

פז - ח

1. כל שבועה חוץ מאלו השלשה הם מדברי סופרים, ומכל מקום הם נקראים שבועת הדיינים.
2. ובשל דבריהם יש שני מיני שבועות:

- א. יש מהם על ידי טענת ודאי וכפירה, כגון שבועת שכיר, ופוגם שטרו וכיוצא בהם.
- ב. ויש מהם ע"י טענת ספק, כגון טענת שותפים ואריסים וכיו"ב.
3. ויש שבועה אחרת שנתקנה בדורות אחרונים מחכמי הגמרא והיא שבועת היסט, ואע"פ שבית דין משביעים אותה אינה נקראת שבועת הדיינים:

1. חוץ מאלו.

סמ"ע: פירוש שבועת המשנה נקראת ג"כ שבועת הדיינים, ונ"מ לחייבו בב"ד בנק"ח. משא"כ שבועת היסט וכיו"ב (סעיף י"ג ואילך).

פז - ט

0. אלו דברים שבין שבועה דאורייתא לשל דבריהם:

1. מי שנתחייב שבועה דאורייתא ולא רצה להישבע - בית דין יורדים לנכסיו ונותנים לתובע מה שתבע.
- א. ומי שנתחייב שבועה מדבריהם ולא רצה להישבע אם הוא מהנשבעים ונפטרים, כגון הנשבעים על טענת ספק או שבועת היסט - מנדין אותו ל' יום. לא בא ולא תבע נידויו מכין אותו מכות מרדות ומתירין לו נידויו ואין יורדין לנכסיו.

2. (ומותר לקראו עברין שהרי עובר על דברי חכמים) (מהר"י מינץ סימן טו):

והלכה יורדים לנכסיו כרבנן שבשבועה דאורייתא נחתין לנכסיה אבל בדרבנן לא (לאפוקי ר' יוסי שאף בדרבנן נחתין).

א. **הטור:** בשבועה מדבריהם שלא יורדים לנכסיו, אם הוא מהנשבעים ונפטרים, כגון הנשבע על טענת ספק או שבועת היסט ולא רצה להשבע מנדין אותו ל' יום, לא בא ולא תבע נידויו מכין אותו מכות מרדות ומתירין לו נידויו ואין יורדין לנכסיו.

0. אלו דברים

סמ"ע: וישנם ארבעה חילוקים, וסימנך **חמש"ה**.

ח – חשוד (דאורייתא הופכים, דרבנן לא).

מ – מורידן לנכסיו (דאורייתא מורדים, דרבנן לא)

ש – שם (דאורייתא נשבע בשם).

ה – היפוך שבועה (דאורייתא לא מהפכים).

מ"מ לפי הרמב"ם אף בדרבנן נשבע בשם (סי"ח).

הש"ך – ויש עוד חילוק, משאיל"מ רק בדאורייתא.

1 א. הנשבעים ונפטרים

0. שבועות(מא): מאי איכא בין שבועה דאורייתא לדרבנן?

מ"פ שבועה: בדאורייתא לא מפכינן שבועה, בדרבנן מפכינן.

ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן שבועה מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן?

1. איכא ביניהו מ'חת לנכסיה: בדאורייתא נחתין לנכסיה, בדרבנן לא נחתין לנכסיה.

ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתין לנכסיה למאי נפקא מינה? איכא ביניהו ש'כנגדו חשוד על השבועה: בדאורייתא ש'כנגדו חשוד על השבועה אפכינן ליה שבועה ושמו אאיך, בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן.

ולרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי דאמר בדרבנן לא נחתין לנכסיה מאי עבדינן ליה? **משמתינן ליה**.

ולרב אשי האי נקטיה בכובסיה דנשביקיה לגלימיה הוא אלא מאי עבדינן ליה.

א. **משמתינן** ליה עד דמטי זמן נגדיה ונגדינן ליה ושביקין ליה.

ב"י: וכל הנ"מ להלכה.

מכת מרדות.

סמ"ע: אבל לא מכים אותו עד שתצא נפשו כמו במסרב לפרוע (עג/ה), דהתם ודאי חייב ואינו רוצה לפרוע, משאכ"כ דאינו חייב ודאי.

ואין יורדים לנכסיו.

קצה"ת: אם מהי תפיסה ממי שאינו נשבע בדרבנן ?

מהר"ם רקנטי: מחויב שבועה מדרבנן ואינו רוצה להשבע (ולפיכך) ותפס ממנו התובע, מספקא לי אם מהני. ו"ל' – כיון שאף הב"ד לא יכולים לרדת לנכסי הנתבע, כ"ש שהתובע לא יכול לתפוס מהנתבע וצריך להחזיר.

מהר"ם רקנטי: חשוד שאינו יכול להישבע היסט (ולפיכך) אם התובע תפס, יש להסתפק.

והש"ך – פשוט דלא מהני תפיסתו, דאל"כ לא שבקת חיי לשום חשוד, שכ"א יתפוס משל החשוד ויתבענו שבועת היסט. (אלא התופס לא יכול לחייב הנתבע היסט וצריך להחזיר התפיסה).

נשבעים ונפטרים.

והנתיבות (או"ת): ואם התובע תפס החוב מהנתבע שחייב שבועת היסט ולא רצה להישבע, אין צריך להחזיר לו עד שישבע היסט. כ"ד ערוה"ש

ערוה"ש: ובמקום שמועיל תפיסה מהני אף בפני עדים (ש"ך).

דתפיסה זו אינה כשאר תפיסות דלא מהני בפני עדים, דבכל התפיסות יש ספק בדיו, אבל כאן אין ספק שמהדין שלו הם רק שצריך שבועה, ולכן כשתפס אין מוצאים ממנו.

סמ"ע: לאפוקי הנשבעים ונוטלים ואינו רוצה להישבע מאי איכפת לן, לא ישבע ולא יטול.

מיהו אם תפס התובע ולא רוצה להישבע (לסברא זו, הר"ן) מוציאים ממנו כיון שתפס בלא רשות.

מיהו המחבר (ס"י) ס"ל שאף בזה אם קדם ותפס לא מוציאים ממנו.

ערוה"ש – ויש לקיים שני הדעות :

במקום שמדינא היה נוטל בלא שבועה אף שחכמים החמירו עליו שלא יטול בלא שבועה (כגון לזה שאמר על השטר פרוע, פגם שטרו, הנפרע מיתומים ולקוחות, עד אחד מעיד שהשטר פרוע) – אם תפס לא מוציאים ממנו.

במקום שמדינא לא היה נוטל כלל, אלא שחכמים תקנו שישבע ויטול (שכיר, נגזל, נחבל) – אם תפס מוציאים מידו (ש"ך).

ה"ה נתבע שחייב היסט להיפטר והפכה על התובע שישבע ויטול, ותפס התובע בלא שבועה – לא מהני תפיסה, שהרי מדינא לא היה נוטל כלל.

סמ"ע: נראה מהרא"ש וטור דס"ל: דמי שיש לו שטר מקוים ותפס משל הנתבע ולא רוצה להישבע – שאין מוציאים ממנו, ואפילו אין מחרימים ע"ז.

והש"ך – לכו"ע מנדים ליה.

נשבעים ונפטרים

סמ"ע (הר"ן): דוקא תפס מעות אין מוציאים ממנו, אבל תפס מטלטלים לא. כ"פ הש"ך (מחבר אה"ע צו/יא).

פז - י

י"א שחייב שבועה דרבנן אם קדם ותפס ולא רצה

להישבע - לא מפקינן מיניה:

ש"ך: פירוש שמהדין היה נוטל בלא שבועה, אלא שחכמים חייבוהו שבועה מדרבנן.

כגון: מלוה בשטר שא"ל לו הלוה תשבע שאינו פרוע, הבא להיפרע מיתומים, פוגמת כתובתה וע"א מעידה שהוא פרוע וכה"ג.

אבל שכיר, נגזל, נחבל וכה"ג שמהדין אינו נוטל כלל אלא שחכמים תיקנו שיטול בשבועה, אם תפס מוציאים ממנו. וכ"מ מהר"ן, כ"כ גידולי תרומה.

גידולי תרומה: ה"ה אם הפך הנתבע השבועה, ותפס התובע ואינו רוצה להישבע – מוציאים ממנו.

מהר"ם רקנטי: מחויב שבועה מדרבנן ואינו רוצה להישבע והתובע תפס משלו – מספקא לי.

הרי"ף: חייב שבועה מדרבנן שקדם ותפס ולא רצה להישבע לא מפקינן מניה כמו שלא יורדים לנכסיו. כ"כ הרא"ש.

הר"ן (רמב"ן): ודוקא שתפס מעות אבל תפס מטלטלים, כיון שגופם לא נקנה לו מוציאים ממנו, ולא גובה אלא בשבועה.

הר"ן: בדרבנן לא יורדים לנכסין – דוקא בנתבע שהוא תופס ברשות, אבל תובע (מלוה שצריך להשבע כדי להיפרע מהשטר שבדיו) שתפס שלא ברשות מוציאים ממנו.

ב"י – נמצאנו למדים שאף בשבועת המשנה אם לא רצה להישבע ותפס לא מוציאים ממנו, וכ"ש בהיסת. אלא ש - להרי"ף – אף שבועת המשנה של נשבע ונוטל. ולהר"ן – רק בשבועת המשנה שנשבע ונפטר.

שחייב שבועה דרבנן.

אבל שאר נשבעים ונפטרים (כגון היסט) – לא יורדים לנכסיו.

קדם ותפס

ש"ד: אפילו בעדים.

לא מפקינן מניה

ט"ז: אבל עכ"פ יכול לתובעו שישבע היסט שאין בידו משלו כלום.

ואם הנתבע חשוד וכנגדו תפס, מאחר שאין דין הפוך אלא מדעת החשוד – אין תפיסתו מועלת. שאל"כ ילך כ"א ויתפוס מהחשוד ויתבענו היסט.

וצ"ע.

והש"ד – ברור שאין תפיסתו כלום בחשוד.

שבועה דרבנן

נתיבות: הנשבעים ונפטרים שצריכים שבועת המשנה, כגון החזרתי במיגו דנאנסו, אם לא רוצה להישבע יורדים לנכסיו. כיון שגם בטענת נאנסו יורדים לנכסיו (שחייב שבועה דאורייתא).

פז - יא

ועוד יש ביניהם:

1. שבועה דאורייתא אם הפכה על שכנגדו ואמר ליה השבע וטול - אין שומעין לו אם אין הלה רוצה.
2. וכן הנשבעים ונוטלים אע"פ שהיא מדבריהם - אינו יכול להפכה על שכנגדו שלא מדעת הנתבע.
3. וכן שבועת השותפים וכיוצא בה שבאות על הספק - אין מהפכין שהרי זה טוענו ספק. א. ומיהו יש מי שאומר דאי טעין לישתבע לי דחשיד לי בכך הדין עמו.
- ב. הגה: מכא"ל: מיהו יכול התובע לומר איני חפץ ממך רק שבועת היסט ולא שבועת השותפין, כדי שלא יהפך עליו רק שבועת היסט (פסקי מהרא"י).
4. כאמ"ס: אבל אם הוא מהנשבעים ונפטרים, דהיינו שבועת היסט - יכול להפכה על שכנגדו, נמצא דאין שבועה מתהפכת אלא של היסט בלבד. א. ואף היסט אין מהפכים אלא כשאין בה גלגול אצל הנתבע אבל אם יש בה גלגול - אין מהפכים:

לא מהפכים שבועה דאורייתא

ר' שמואל בן חופני – אף ששניהם רוצים לא מהפכים.

✓ אבל הר"ף – אם שניהם רוצים מהפכים. כ"פ הטור. וכ"ד הרא"ש.

2. הרי"ף: הופכים בדברנו, זוקא מהנתבע לתובע (הפכית שבועת הנפטרים, השבע וטול) אבל לא מתובע ונתבע (השבע והפטר). וטעמא – שמנתבע לתובע הופכים שיאמר לו הנתבע אין לי אצלך כלום, אם תרצה תשבע וטול. אבל מהנתבע לנתבע יאמר הנתבע או תשבע וטול ואם תרצה להופכה עלי אע"פ שהיא לטובתי שאפטר לא נוח לי בתקנה זו.

✓ כ"כ הרשב"א – דעת הגאונים כהרי"ף.

✓ כ"פ הטור: הנשבעים ונוטלים אע"פ שהוא מדבריהם אינו יכול להופכה על שכנגדו שישבע ויפטר, שזה יאמר השבע אתה וטול כמו שתקנו לך חכמים.

1. שבועות(מא): מאי איכא בין שבועה דאורייתא לדרבנן? מיפך שבועה: בדאורייתא לא מפקינן שבועה, בדרבנן מפקינן.

להלכה: להפוך שבועה דאורייתא

ר' גרשום – כרב אשי שגם בדאורייתא הופכים שבועה. כ"כ רב האי, ד"מ(מדרכי).

✓ ר"ח – בדאורייתא לא הופכים.

כ"כ הרי"ף, דא"ש רמב"ם, רשב"א, תוס', ר"ן.

ד"מ(הגהות) – המנהג לעשות פשרה.

הרא"ש: בדאורייתא אם הפכה הנתבע על התובע שישבע ויטול, אין שומעים לו אלא אומרים לנתבע עליך הטילה הותרה להישבע (ולהיפטר) ואם לאו צא תן לו. אבל בדברנו הואיל ומהתורה הוא פטור בלא שבועה יכול לומר לתובע שבועה זו שהטילו עלי אני מהפכה, ואם לא רצה מעמידים הנתבע על דין תורה ונפטר בלא שבועה.

[והש"ן (יא) בהמשך - חולק, אף כה"ג שיכול לומר כיון שעכ"פ חכמים תקנו לטובתו ליטול בשבועה, כ"ש שיפו כוחו להטיל עליך שבועה ותפטר].

ואף באלו שדינם ליטול מהתורה בלא שבועה (כגון התובע חברו בשטר וטוען הנתבע שהוא פרוע) שחכמים חייבוהו ליטול רק בשבועה - אפ"ה לא יכול להופכה, שיאמר הנתבע איני חייב לך כלום אם תרצה תשבע ותיטול כתקנת חכמים (שלא כהר"ן בדעה ראשונה).

אין שומעים לו.

ש"ד: מיהו יכול להשביעו היסט לאחר הפרעון (כדלקמן פח/כב).

נתיבות (או"ת) - ועכשיו נהגו שהנתבע משליש מעותיו אצל ב"ד (דמיקרי פרע) ומחייב התובע היסט.

ערוה"ש - וכן בכל מקום שמהפך הנתבע על התובע שישבע ויטול צריך קודם שישליש מעותיו בב"ד, וכן המנהג פשוט.

2. נשבעים ונוטלים לא יכול להפוך.

ש"ד: מחלוקת ראשונים - להפוך שבועת המשנה.

תו"ס+אגודה (ר"י) - יכול להופכה.

כ"מ מרש"י, כ"כ מרדכי (ר"י).

וכ"מ מהש"ס - שהשאלה של הגמרא על נ"מ בין שבועה דאורייתא לדרבנן בכל שבועות דרבנן מיירי ול"ד בהיסת (ולכן בכל שבועה דרבנן מהפכים).

הר"ן - שאלת המשנה רק על היסט, אבל שבועת המשנה לא הופכים.

כ"ד הרמב"ם, רי"ף, רא"ש, טור.

להלכה: אם זה שנתחייב שבועת המשנה וליטול, תפס אפילו בעדים - יכול לומר קים לי כרש"י והתו"ס ולא אחזיר עד שתשבע ההיפוך בנק"ח, שהרי אף בשבועה דאורייתא י"א שהופכים, ואע"פ שאם תפס ואינו רוצה להישבע מנדים אותו, ה"ד שאינו רוצה להישבע כלל וגם לא להפוך, משאכ"כ שרוצה להפוך.

ועוד יש נ"מ במחלוקת זו - אם יש ללוה עד אחד שהשטר פרוע שצריך בעל השטר להישבע -

לרש"י ותו"ס - יכול להפוך שבועה זו שנתחייב ע"פ העד על הלוה, ושוב לא יועיל עד המסייע ללוה.

אבל לרמב"ם, והטור - שאינו יכול להפכה, רק שיוכל לאמור אי אפשר בתקנת חכמים והרי התובע בע"פ (כמ"ש בס"ב) כאן שנתחייב ע"פ עד אחד אם יתבענו בע"פ יהא עד המסייע פוטר הלוה.

קצה"ת: מ"ש הש"ך - כשתופס התובע ורוצה להפוך השבועה יכול לומר קי"ל כרש"י. יש לחלק -

אם דינו שנוטל מהתורה בלא שבועה, כגון מלוה בשטר, ותפס המלוה ואומר קי"ל כרש"י שאני יכול להפוך ולא אחזיר לך עד שתשבע - מהני תפיסתו, שהרי לפי רש"י הופכים השבועה ואם לא ירצה הלוה להישבע יורדים לנכסיו, ולכן המלוה יכול לתפוס נכסיו.

כ"כ הר"ן: מ"ש בג"מ נ"מ בין שבועה דאורייתא לדרבנן מיירי רק בשבועת דרבנן כגון היסט, אבל שבועת המשנה לא בעי בג"מ, שהרי כל הנשבעים בתורה נשבעים ונפטרים ובדרבנן נשבע היסט ונפטר ולא שבועת המשנה שנשבע ונוטל. ולכן שבועת המשנה אין לה היפוך כלל. ויש לחלק - דוקא אותם שהיה מהדין שלא יטלו כלל אלא שחכמים תקנו שיטלו בשבועה, כגון שכיר וגזול ונחבל - אין מהפכים, שהרי החיוב להשבע כאן חיוב גמור ודומה לדאורייתא.

משא"כ אותם שמין הדין נוטלים בלא שבועה כגון עד אחד מעיד שהשטר פרוע, והפוגם בשטרו, והבא להיפרע ממשועבדים או מיתומים, שהטילו עליו שבועה לחומרא בעלמא יכול להפוך שבועתו כמו היסט של כופר הכל כיון שאינו אלא חומרא בעלמא. וכנ"ד רש"י.

אע"פ כן דעת הרי"ף שבכל גוונא לא מהפכים, וכן מסתברא.

ב"י: כלל העולה בזה -

שבועה דאורייתא - לא מהפכים.

שבועת המשנה דנשבעים ונוטלים - גם לא מהפכים.

אבל שבועת המשנה דנשבעים ונפטרים או היסט - מהפכים.

אבל דעת הרמב"ם: שאף הנשבעים ונפטרים לא מהפכים, שכתב: "אין לך שבועה שתתהפך אלא היסט בלבד".

כ"כ מרדכי (ר' האי, ר' שמואל).

ואפשר שטעמו של הרמב"ם - כיון שטוענו ספק (בנשבע ונפטר) א"א להפוך עליו (כיון שהיא מסופק).

3. רמב"ם: וכן שבועת השותפים וכיו"ב שבאו על הספק אין מהפכים, שהרי זה טוענו ספק ואם יהפכו עליו לא יוכל להישבע.

א. והרמ"ה - מיהו אם טען הנתבע תשבע אתה שאתה חושדי בכז"כ - הדין עמו, שהרי מטיל עליו שבועה שיכול להשבע

בד"ה: יש לתמוה, הרי טענת שמא היא (שהרי אינו בטוח שחושדו) ואין נשבעים על שמא! ואפשר שחרם סתם קאמר.

4. הר"ף: אף היסט אין מהפכים אלא כשאין בה גלגול לנתבע, אבל יש בה גלגול לא מהפכים (שאז יפטר הנתבע מהגלגול).

1. אין שומעים לו.

סמ"ע: שיאמר התובע לנתבע - התורה הטילה עליך להישבע, או הישבע או תשלם.

משאכ"כ בשבועת היסט שמהתורה נפטר בלא שבועה רק שחכמים תקנו שישבע (שחזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו מה שבידו), ולכן יכול לומר הנתבע הישבע שכדברך וטול, ואם לא תרצה להישבע העמידהו על דר"ת ויפטר הנתבע בלא שבועה.

ובשבועת המשנה של הנוטלים, שמהדין לא היו נוטלים כלל רק שתקנו חכמים שיטלו בשבועה (כגון שכיר, גזול, נחבל) לא יכול להפוך (כמו בשל תורה) שיאמר הנתבע כשם שזיכוך ליטול אע"פ שמהתורה לא זכית, כך חייבך להישבע.

הרא"ש, רמב"ם (פ"ג) – לכו"ע יכול להפוך שבועה דרבנן זו בנקיטת חפץ על התובע שישבע ויטול.
דמ"ש הרמב"ם – "אין לך שבועה שתתהפך אלא היסט בלבד, אבל של תורה או של דבריהם כעין תורה לא הופכים", לא לאפוקי אלא שבועת המשנה של נשבעים ונוטלים, אבל הנשבעים ונפטרים הופכים.
והרא"ה ממ"ש המחבר דבשבועת השותפים א"א שתתהפך בגלל שהוא ספק. משמע בלא ספק היינו הופכים אף שהיא שבועת המשנה דנשבעים ונפטרים.
כ"כ הט"ז.

א. דאי טעין לישבע לי דחשיד.

*: פירוש התובע מטיל על שותפו הנתבע שישבע שאינו חייב לו ויפטר, משיב הנתבע תשבע אתה שאתה חושדי בכו"כ ואשלם לך.

ערוה"ש – וטעמו, כיון שעיקר שבועה זו נתקנה כשזה חושדו (שהוא ספק) ופשוט שאם אינו חושדו אסור להטיל עליו שבועה כדי שיתפשר עמו (ואם עשה כן ה"ז גזלן). ולכן שפיר יכול כנגדו להשביעו שאכן חושדו בלבו ואינו מטיל עליו שבועת חינום.

ש"ך: אע"פ שזו טענת שמא, שהרי אינו יודע בודאי שחושדו, הכא כיון ששבועת השותפים תיקנו להישבע בשמא מכה חשד שחושדו, א"כ גם יכול להפוך כוותיה בשמא שהוא חושדו.

נתיבות – ודוקא בשותפים שצריך חשד כדי להשביעו יכול להפוך עליו שישבע שהוא חשוד בעניו. משא"כ בשאר שבועות הבאות על הספק (כגון אישה הנושאת ונותנת בתוך הבית) אינו יכול לטעון השבע לי דחשיד לי בכך.

ערוה"ש (או"ת) – וכן אם השבועה היא ע"י ששמע מעד אחד שנגנב מהשותפות לא יכול המחוייב שבועה להופכה שישבע לו שהוא חושדו, כיון שזה משביעו בטענת ברי ע"י העד.

ואם ירצה להפוך עליו ששמע מפי העד גם לא יכול, שהרי אף שלא שמע מהעד יכול להשביעו שבועת השותפים.

ב. רק שבועת היסט.

*: פירוש כשהתובע מטיל שבועת השותפים על שותפו הנתבע חושש שמא הלה יהפוך השבועה עליו, ולכן מראש רוצה להטיל עליו רק היסט, שאם יהפוך עליו לא יתחייב רק היסט.

ש"ך: ואפילו אחר שהפכו עליו יכול לומר לו השבע אתה שבועה קלה או אני אשבע אותה שבועה קלה (מהרא"י).

4. אין שבועה מתהפכת אלא היסט.

סמ"ע: ומ"ש המחבר (א.3) בשם הרמ"ה שישבע לו שחושדו בכך, אינו היפוך, דלא מיקרי היפוך אלא כשמהפך אותה שבועה ממש.

אבל בנשבעים ונוטלים שדינם לא ליטול כלל אלא שחכמים תיקנו להם שישבעו ויטלו, כגון נחבל ונגזל – אף לרש"י אפשר להפוך מ"מ לא יורדים לנכסיו אם הנהפך לא רוצה להישבע אלא רק מנדין,

א"כ לא מהני תפיסתו אלא מנדים אותו, שהרי הוא פסק למהר"ם רקאנטי במחוייב שבועה דרבנן שאינו רוצה להישבע והתובע תופס משלו.

ועוד שיש ס"ס: ספק אם מהני תפיסה בשבועה דרבנן, ספקו של מהר"ם רקאנטי.

וספק אם חייב שבועה בהיפוך (כרש"י או כש"פ).

ולכן יש ס"ס לטובת הנתבע ולא מהני תפיסה.

כ"כ הנתיבות, ערוה"ש.

סיכום: נשבע ונוטל שתפס בלא שבועה.

ש"ך – מהני תפיסה, עד שישבע כנגדו (ק"ל כרש"י).

קצה"ח – יש לחלק

מי שדינו לא ליטול מהדין אלא שחכמים תקנו שיטול בשבועה – לא מהני תפיסתו עד שישבע, ולא יכול להפוך השבועה.

אבל מי שנוטל מהדין בלא שבועה, אלא שחכמים החמירו עליו שישבע – מהני תפיסתו, ויכול להפוך שבועה על שכנגדו.

כ"ד הנתיבות, ערוה"ש.

וכן הנשבעים ונוטלים.

ש"ך: הטוען החזרתי בפקדון בשטר שנאמן בשבועה במיגו דנאנסו – יכול להפוך השבועה על התובע שישבע שלא החזיר לו (אע"פ שבנאנסו לא יכל להפוך), דלא גרע משטר הלוואה שיכול לטעון השבע לי שלא פרעתי.

מ"מ לעניין לרדת לנכסיו דינו כנאנסו ממש שאם אינו רוצה להשבע (שהחזיר) יורדים לנכסיו.

משא"כ בשאר נשבעים ונפטרים שלא יורדים לנכסיו אם אינו רוצה להישבע.

אינו יכול להופכה.

הנתיבות (או"ת): ואם שנים תובעים זא"ז ואחד חייב שבועה דאורייתא והשני דרבנן – מי שחייב דאורייתא נשבע תחילה. אא"כ שרואים ב"ד שאם יקדימו לזה יבוא הדבר לפשרה. כ"כ פ"ת.

3. שבאו על הספק.

סמ"ע: פירוש שאינו יכול להישבע שגזלו, שאל"כ יכל להופכה, ואע"פ שגם היא שבועה חמורה בנק"ח עכ"ז היו הופכים. וטעמם שאם לא ירצה זה להישבע על ההפיכה יטול זה כדין תורה בלא שבועה.

על הספק

ש"ך: נ"ל שהנשבעים ונפטרים מדרבנן בטענת ודאי נשבעים בנק"ח כעין דאורייתא, כגון טוען החזרתי בפקדון בשטר שנאמן במיגו דנאנסו בשבועה כעין דאורייתא (רצוב) או בעה"ב שמחולק עם השכיר בקציעה (לפי

ולפ"ז: מ"ש הרמב"ם אין לך שבועה שתתהפך אלא היסט הוא דוקא, דשבועת הנוטלים אינו מדין היפוך.

א . יש בה גלגול אין מהפכים.

סמ"ע: פירוש אין מהפכים להיות פטור מגלגול, אבל יכול לומר לחברו השבע אתה על העיקר (שהפכתי עליך) ואני על הגלגול, כגון שבועת החזרתי בפקדון יכול לומר תשבע אתה ותיטול כמו לזה שאומר למלוה בשטר פרוע שהמלוה נשבע בנק"ח ולא מדין היפוך.

אלא של היסט בלבד.

ש"ך: ל"ד אלא ה"ה לכל הנשבעים ונפטרים אפשר להפוך. כ"ד הט"ז.

וקצה"ח – והנשבעים ונפטרים שהופכים (שנשבע ונוטל) לא מדין היפוך הוא אלא שבועה בפ"ע.

שהרי לזה הטוען על מלוה השטר פרוע מחייב המלוה שבועה בנק"ח, א"כ שטר פקדון לא גרע שיכול הנפקד לומר למפקיד תשבע שלא החזרתי לך, ולא מדין היפוך.

פז - יב

כאמ"ס: הכול נכוחות" – **אע"פ שהנשבעים ונוטלים אינם יכולים להפך שבועה על שכנגדן שלא מדעת הנתבע, אם יאמר התובע אי אפשרי בתקנה זו שתקנו לי חכמים, אלא הריני כשאר התובעים וישבע לי הנתבע היסט - שומעין לו.**
ואם יחזור הנתבע ויהפוך השבועה על התובע - שומעין לו, ואם לא ירצה להשבע נפטר הנתבע: (וכ"ה בתשובה לגאון).

ולא נראה לי – ל"א כן אלא במודה במקצת (פח/כב) שישבע היסט אחר פרעון, משום דכי פרע תו אין לו מודה במקצת.

משא"כ – כשנתחייב שבועה ע"פ עד אחד גם אחר פרעון לא יוכל לחייבו היסט (אף למ"ד עד המסייע פוטר) כיון שזה העד עדיין מעיד וכל זמן שלא נשבע נגד העד החייב לשלם ולא יכול להשביעו היסט.

שהרי כל מקום ששנים מחייבים ממון עד אחד מחייב שבועה, וכמו בשני עדים חייב לשלם ולא יכול להשביעו היסט אחר פרעון, ה"ה עד אחד שצריך לשלם ואין יכול לחייבו אחר פרעון היסט.

ואם יחזור הנתבע ויהפוך.

סמ"ע: כבר נתבאר שמהנתבע לתובע תמיד מהפכים כשאין הנתבע חייב להשבע מהתורה.

ונפטר מהתובע

סמ"ע: מ"מ התובע יכול עדיין להטיל חרם סתם.
נתיבות – ועכשיו נהגו שכל מקום שנזכר חרם סתם מקבל החרם בב"ד.

ואם יחזור הנתבע

ערוה"ש: ולפ"ז יכול התובע שצריך שבועה חמורה לגרום שיצטרך להשבע רק היסט, ע"י שיטיל רק היסט על הנתבע והלה יהפוך עליו חזרה היסט.

א"א בתקנה זו.

סמ"ע: וכ"ה בכתובות (פג.) שהרשות ביד אדם לומר א"א בתקנה זו שתקנו לטובתי (אצלנו שישבע ויטול), דאין מזכין לאדם בע"כ.

א"א בתקנה זו.

כ"פ הש"ך – מ"מ בשבועה דאורייתא א"א לומר כן.
והנתיבות (או"ת) – עכשיו נהגו שאף בשבועה דאורייתא (שנשבע ונפטר) להפוך על התובע היסט, ולפני השבועה משליש הנתבע המעות ביד שלישי, דהוי כלאחר שפרע הנתבע (אז משביע את התובע היסט).

א"א התקנה זו.

קצה"ח: עד המסייע שכבר העיד.

לפי הש"ך – עד שכבר העיד וחייבו ממון והפכו שבועה על התובע, עד זה לא הוי שוב עד המסייע לפוטרו משבועה, כיון שכבר העיד בממון.

ואינו נראה – שאפילו אותה שבועה שחייבו העד, יכול לפוטרו, **מלבד** החשוד שצריך להשבע נגד עד אחד שהופכים על שכנגדו, עד זה אינו עד המסייע שיפטרנו, שא"כ מוציא ממון כל שעה ע"פ עד אחד.

לא רצה להשבע ושילם ואח"כ רוצה לחייבו היסט.

לפי הש"ך – יכול לחייבו שישבע היסט.

פז - יג**1. ועוד יש ביניהם :**

דבשל תורה (אם) היה הנתבע חשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל, ובשל דבריהם אם היה הנתבע חשוד פטור בלא שבועה, כמו שיתבאר בסימן צ"ב. אבל אם רצה התובע מחרים סתם.

2. ועוד יש ביניהם :

דבשל תורה צריך נקיטת חפץ, וה"ה לכל שבועה של דבריהם. א. חוץ משבועה היסט שאין צריך נקיטת חפץ.

3. הגה: ואם השביעוהו בשבועה שצריכה נקיטת חפץ בלא חפץ (ר"ן, מרדכי, תשובת רשב"א) א. או שפסקו לו בשבועה היסט להישבע בנקיטת חפץ ולא רצה להישבע ושילם - הוי טעות בדבר משנה וחוזר (ד"ע בפ"י מהרי"ק שורש י):

מרדכי - ה"ה קפץ ונשבע בלא נק"ח צריך לחזור ולהשבע.

א. מהרי"ק: כל דיין שלא השביע היסט בנק"ח טועה בדבר משנה וחוזר.

ב"י - וצ"ע מה שייך חזרה בזה.

וד"מ - ר"ל אם זה לא רצה להשבע בנק"ח ושילם הדין חוזר וצריך להחזיר לו.

1. פטור בלא שבועה.

סמ"ע: טעמו דלא עבדינן תקנתא לתקנתא ע"כ דנתבע. שהרי השבועה עצמה של דבריהם היא, וכשהוא חשוד לא עבדינן תקנתא שישבע והתובע ויטול בע"כ של נתבע אא"כ ברצונו של הנתבע.

ודוקא שהנתבע חשוד אבל כשהתובע צריך להישבע ויטול חשוד (לא עבדינן תקנתא לתקנתא להפוך שבועה). ל"א שיטול התובע בלא שבועה אלא ישבע הנתבע רק היסט ויפטר (כמ"ש צב/ט).

פטור בלא שבועה.

ערוה"ש: אא"כ מסכים החשוד שישבע התובע ויטול, ואם אין רצונו בכך מטיל התובע עליו חרם סתם ולא יותר.

2. נקיטת חפץ.

סמ"ע: ילפינן מאברהם "שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך בשם אלוקי השמים", ופירושו ז"ל דנקט בידו המילה שהיתה לאברהם מצוה ראשונה וחביבה. ולדידן חפץ היותר חשוב לאיים עליו הינו ס"ת וגם בעמידה משום איום. ות"ח שא"צ לאיום כל כך סגי בתפילין ומיושב.

א. חוץ משבועת היסט.

1. שבועות(מא): נ"מ בין דאורייתא לרבנן שכנגדו חשוד על השבועה.

בדאורייתא - הופכים. כיון שהיא גופא דרבנן ותקנתא לתקנתא לא עבדינן.

פרש"י: שכנגדו חשוד - הנתבע חשוד, ותקנו חכמים שישבע התובע ויטול.

תקנתא היא - שבועת היסט תקנתא היא, ותקנה שישבע התובע ויטול.

לא עבדינן - ויפסיד התובע בלי שום שבועה.

2. שבועות(לח): **אמר רבא** - האי דיינא שאשתבע בהשם אלוקי ישראל ולא אתפסיה לנשבע חפצע נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר.

אתפסיה חפצא.

רש"י(כתובות) - שבועת המשנה אין צריך נק"ח.

רש"י(גיטין) - צריכה נקיטת חפץ.

והרא"ש - שבועה דאורייתא צריכה נק"ח, היסט אין צריך נק"ח, אבל הנשבעים ונוטלים צריך נק"ח. כ"ד הגאונים.

א. כ"כ הרשב"א - היסט אין צריך נק"ח, אלא שבועת התורה והמשנה. כ"כ הר"ן, רמב"ם.

והר"ן(י"א) - אף היסט צריך נק"ח. ודחה דבריהם.

רמב"ם: היסט אין צריך נק"ח, מ"מ כבר נהגו הכל להיות ס"ת ביד חזן הכנסת כשמשביעים היסט כדי לאיים עליו.

ב"י: ואף הנוטלים שדינם ליטול בלא שבועה אלא שהחמירו עליהן חז"ל להשבע צריך נק"ח. לפי הגאונים - הנשבעים ונפטרים א"צ נק"ח. מ"מ הרמב"ם - בכל גוונא צריך נק"ח אף בשותפים שהיא על הספק.

3. הר"ן: כל הנשבעים ונוטלים שלא השביעו בנק"ח הוי טועה בדבר משנה וחוזר.

טעות בדבר משנה חוזר.

ש"ד: המקור מהרי"ק שכתב – הרי לך שכל הפוסקים ס"ל דלא בעינן נק"ח בהיסת, וא"כ דיין המחייב הוי טועה בדבר משנה וחוזר. כ"פ הרמ"א.

ונ"ל שמהרי"ק עצמו טעה בדבר משנה. שהרי –

א. הרבה פוסקים פסקו שאף בהיסת צריך נק"ח. וא"כ לא הוי טועה בדבר משנה (אלא בשיקול הדעת) ולא חוזר.

ב. ואע"פ שהגאונים ור"פ פסקו שבהיסת אין צריך נק"ח וכן סוגיא דעלמא כוותיה וכן המנהג, מ"מ במקום שלא נתפשט המנהג יש להורות נק"ח.

ג. ולכן אם קרה שפסק הדיין נק"ח בהיסת וע"י זה שילם ולא רצה להשבע – קם דינא ואינו חוזר.

ד. וגדולה מזו אם תפס התובע אפילו בעדים, נהי שמחוייב להחזיר מ"מ כיון שהוא מוחזק יכול לומר קים לי כהפוסקים שמחייבים נק"ח, ולא אחזיר עד שתשבע בנק"ח.

וקצה"ח – חולק על הש"ך בטענה (ד.) כיון שבהיסת לא נחתינן לנכסיה רק מנדים אותו, א"כ אין לו על הנכסים כלום לתופסו עבור שבועתו. ולכן כשיש ספק אין ב"ד מנדים אותו, וצריך להחזיר מה שתפס.

רמב"ם: כבר נהגו הכל להיות ס"ת ביד חזן הכנסת גם בשבועת היסט כדי לאיים עליו.

טור – ואין חילוק אלא ששבועת הדיינים צריך אחיזת ס"ת ביד הנתבע והיסת מספיק ביד אחר.

סמ"ע – משמע ששבועת הדיינים צריך להיות החפץ ביד עצמו ולא סגי מונח בארון פתוח.

מיהו כשמניח ידו על ס"ת שבארון סגי (כמ"ש הרמ"א ט"ו), בידו דקאמר היינו לזמניהם שלא היה להם ס"ת בארון שבבית הכנסת והיו מביאים אותו לשבועה.

3 א. ולא רצה להשבע ושילם.

סמ"ע: אבל כל שלא שילם לא שייך בו חזרה. כ"כ ד"מ.

ושילם.

ש"ד: כן פירש ד"מ דברי מהרי"ק דמיירי ששילם שאז שייך חזרה, שאם לא שילם לא קם דינא.

אבל מהר"י לבית הלוי – יישב דברי מהרי"ק כפשוטו (אף שלא שילם) ובא לאפוקי שאם טעה בשיקול הדעת קם דינא אף שלא שילם לדעת הרא"ש.

מ"מ כבר הוכחתי – שלכו"ע כל שלא נעשה מעשה חוזר (אף טעות בשיקול הדעת). ולכן תירצו של הד"מ עיקר.

פז - יד

1. ה"ר"ף: **כפר הכל ונשבע היסט בלא נקיטת חפץ ואחר**

כך חזר והביא עד אחד - חוזר ונשבע שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ.

2. הגה: **נכסיה** וכן אם נשבע שבועה דאורייתא ונודע אחר כך שהיה חשוד - אין שבועתו כלום וישלם. ועיין לקמן סוף סימן צב/יג.

וע"ל

שו"ע(צב/יב): מי שנתחייב שבועת היסט והיה התובע חשוד אין הנתבע יכול להפך עליו שבועה שהרי אין יכול להישבע, אלא ישלם או ישבע היסט.

והוא הדין לקטן שאין הנתבע יכול להפך עליו שבועה מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהם ונשבע ואחר כך באו עדים שהוא חשוד אין שבועתו שנשבע כלום ואם נשבע ונטל יחזיר לבעל דינו מה שנטל ממנו ואם נשבע ונפטר ישבע זה שכנגדו ויטול ממנו:

2. שבועה דאורייתא ונודע.

ש"ד: ל"ד שבועה דאורייתא ה"ה לנשבעים ונוטלים.

אין בשבועתו כלום.

סמ"ע: וישלם – פירוש אחר שישבע כנגדו.

פז - טו

- 1. חפץ זה צריך שיהיה ס"ת א. ולא יאמר אני נשבע בס"ת זה, אלא יאחז הספר תורה בידו ויאמר "אני נשבע בהשם", ואם לא אחז בידו אלא תפילין אין צריך לחזור ולהשביע.**
- 2. ותלמיד חכם אף לכתחילה אין צריך לאחז בידו אלא תפילין. א. ויש מי שאומר דה"מ בפעם ראשונה, אבל מכאן ואילך הרי הוא כשאר כל אדם ובספר תורה.**

3. הגה: וי"א דספר תורה לאו דוקא, אלא הוא הדין שאר ספרים שיש בהן שמות (מהרי"ו).

- 4. נ"מ (מהר"א) :** וי"א דנוהגין להשביע שבועת הדיינים שהספר תורה מונח לפניו ומניח ידו עליה, אבל אינו נוטלו בזרועו, וכן עושין כשהנשבעים בענייני מסים, אבל בשאר שבועה כגון אישה שנשבעת על כתובתה נשבעת על ספר אחר.

ש"ך (רב האי גאון): גבול ת"ח לענין זה כל שמניח תפילין. ולפ"ז בזמנינו אין חילוק בין ת"ח לאחר.

3. ל"ד ס"ת

סמ"ע: משמע ששאר ספרים עדיפים מס"ת, שבתפילין מהני רק בדיעבד ושאר ספרים אף לכתחילה.

אבל הש"ך – תפילין עדיפים משאר ספרים, וקשה על מהרי"ו אם תפילין לכתחילה לא כ"ש שאר ספרים שלכתחילה לא.

כ"כ הט"ז – פשוט שתפילין עדיפים שנתקדשו שמות שבהם, משא"כ שאר ספרים. וכ"ש חומשים שנדפסו שאין להם דמיון לקדושת תפילין.

ה"ה שאר ספרים.

כגון סידורים וחומשים וערוה"ש – דוקא נביאים וכתובים שנכתבו על קלף כס"ת דאז קדושתם חמורה מתפילין, אבל דפוס לא.

4. כשנשבעים בעיני מיסים.

סמ"ע: היינו שבועת השותפים, שאין כנגדו יכול לדעת האמת, ולכן רגיל להורות היתר לנפשו ולכן מחמירים עליו (דוקא בס"ת).

1. שבועות (לח): שבועה בס"ת, ות"ח לכתחילה בתפילין.

א. הר"ן – לא בס"ת הוא נשבע, אלא שאוחז ס"ת בזרועו כדי לאיים.

כ"כ הרשב"א – ויאמר "אני נשבע בשם פלוני", כדכתיב "שים נא ירך תחת ירכי ואשביעך בשם אלוקי השמים".

ב. (שם): אר"פ – האי דיינא דאשתבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. ולית הילכתא כרב פפא.

2. (שם): שבועה בס"ת, ות"ח לכתחילה בתפילין. שבועה מעומד ות"ח לכתחילה מיושב.

א. פירש הרמ"ה – דוקא בפעם ראשונה, אבל מכאן ואילך הרי הוא כשאר כל אדם בס"ת.

3. ד"מ (מהרי"ו): ל"ד ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים שיש בהם שמות.

2. ותלמיד חכם.

פז - טז

- 1. צריך להישבע בשם או באחד מכל הכינויים א. ומעומד, ואם נשבע מיושב אינו חוזר ונשבע, ותלמיד חכם אפילו לכתחלה מיושב.**
- ב. בין של תורה בין של דבריהם, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק.**
- 2. שנים שנתעצמו בדין ונשבעו שלא יטענו אלא האמת, ואחר כך נתחייב אחד מהם שבועה לחבירו – י"א שאינו נפטר בשבועה הראשונה.**

א. הגה: וי"א דאם נשבעו תחילה בנקיטת חפץ וכדין שבועה - אין צריכין לחזור ולהישבע, אלא מזכירין לו אותה שבועה (מרדכי, תשו' הרא"ש).

הגהות והערות: מחלוקת רשב"א*רא"ש תלוי במחלוקת רש"י*ר"ת בעובר על שבועת ביטוי להבא אם נעשה חסוד:

רשב"א - ס"ל כרש"י שאינו נעשה חסוד אלא בשבועה לשעבר ולא להבא, לפיכך לא נפטר בשבועה ראשונה, שבשבועה שנשבע לא יצא דבר שקר מפיו.

והרא"ש - ס"ל כר"ת, שאפילו שבועה להבא נשעה חסוד, לפיכך די בשבועה ראשונה.

1. בין של תורה.

סמ"ע: קאי שצריך להשבע בשם או כינוי. ומה דסגי בכינוי דכתיב "ואשבעך בשם אלוקי השמים" ואלוקי השמים כינוי הוא (אשירי).

2. אינו נפטר משבועה ראשונה.

סמ"ע: טעמו - כשנשבע בראשונה עדיין לא יצא דבר שקר מפיו, משא"כ בשבועה אחרונה.

ט"ז: וכן אם עשו מקודם תקיעת כף, אע"ג דחומר ת"כ כשבועה מ"מ אינו יוצא י"ח שבועה בזה. ולכן צריך לחזור ולהישבע. כ"כ או"ת.

1. שבועות(לח): לרבנן - ל"ש שם ל"ש כינוי הוי שבועה.

א. (שם): שבועה מעומד ות"ח מיושב.

רמב"ם: ואם אחר נשבע מיושב אין צריך לחזור.

ב"י - ולמד כן מנשבע בתפילין שבדיעבד אינו חוזר.

ב. רמב"ם: בשם או באחד מכל הכינויים, בין של תורה בין של דבריהם, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק.

2. הגהות, מרדכי(הר"ם): ראובן ושמעון עשו

עיסקא ואמר ראובן לשמעון תן לי אמונת שמים שתחלוק עמי כל מה שתרוויח. לימים באו לחלק הרווח, א"ל ראובן תשבע לי שלא הרווחת יותר. א"ל שמעון כבר נתתי לך אמונתי שהיא כמו שבועה - הדין עם ראובן.

כ"כ הרשב"א בתשובה: שנים שנתעצמו בדיו ונשבעו שלא יטענו אלא אמת. ואח"כ נתחייב אחד שבועה לחברו - אינו נפטר בשבועה ראשונה, כיון שמה שנשבע עדיין לא יצא דבר שקר מפיו, ושבועה אחרונה שצריך להישבע שפרע ואם לא פרע מוציא דבר שקר מפיו וחמירא טפי.

א. אבל הרא"ש - אם נשבע לפרוע בזמנים ידועים, יזהירוהו באותה שבועה שכבר נשבע שהיא אמת.

פז - יז

1. סדר שבועת הדיינים כך היא: הנשבע אוחז ספר תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי בשבועה או באלה מפיו או מפי הדיינים.

א. כיצד מפיו אומר "הריני נשבע בה' אלהי ישראל" או "הריני נשבע במי ששמו רחום או במי ששמו חנון שאיני חייב לזה כלום". וכן אם אמר "הרי הוא ארור לה' אלהי ישראל" או "הרי הוא ארור למי ששמו רחום או למי ששמו חנון אם יש לזה אצלי כלום".

ב. כיצד מפי הדיינים: "משביעים אנו אותך בשם ה' אלהי ישראל או במי ששמו חנון שאין לזה בידך כלום" והוא עונה אמן או שיאמרו "הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל או למי ששמו חנון אם יש לפלוני אצלו ממון ולא יודה לו" והוא עונה אמן.

2. הגה: אהר"י: י"א דשבועת הדיינים צריכה להיות לפני מנין (מהרי"ו סימן קפד וב"י בשם רשב"א) או ביום הכניסה (כל בו). ולא ראיתי נוהגין כן:

1. סדר שבועת דיינים. **סמ"ע(טור):** בין של תורה בין של דבריהם, בין על טענת ודאי או ספק כך הוא נשבע.

סמ"ע: שאז מצויים רבים ב"ד.

ולא ראיתי נוהגים כן.

פ"ת(נו"ב): אישה חלושה שאין בכוחה לצאת מביתה ורצונה להשבע בביתה בפני שמשים – יש להקל לה, ובתנאי שיהיה בפני מניין. כיון שלא נהגתי כמנהג להשביע בבית כנסת כן יצאתי מהמנהג שא"צ מניין אלא צריך מניין.

ולא ראיתי נוהגים כן.

ב"י(מ"כ): מי שמחוייב שבועה וקפץ ונשבע, יחזור וישבע ע"ד ב"ד. כ"כ רי"ו(ר"ת).

בשבועה או באלה.

סמ"ע: פירוש בין בשבועה או באלה, בין יוצא מפיו או מפי הדיינים.

א. **הרי הוא בארור**

סמ"ע: ואומר בלשון נוכח "הרני מקולל להשם,,,".

2. **ביום הכניסה.**

פז - יח

1. **להרמב"ם** אף שבועת היסט בשם או בכינוי או בשבועה או באלה, ואין בינה לשבועת הדיינים אלא ששבועת (היסת) אינה בנקיטת חפץ.

א. **ולא הודו לו, ואמרו דשבועת היסט אינה לא בשם ולא בכינוי אלא בשבועה סתם או בארור:**

שבועת היסט.

1. **רמב"ם** – בשם או בכינוי או באלה, מ"מ אין צריך נק"ח.

א. **רמב"ן, רשב"א** – אין צריך שם או כינוי.

1. **בשבועה או באלה.**

סמ"ע: פירוש בין יהא ההיסת באלה או שבועה צריך להזכיר שם או כינוי. וע"ז לא הודו לו, שלא צריך שם או כינוי בהיסת.

משרים: שבועת היסט אינה אלא חרם סתם.

ש"ך – פירוש שאינו בס"ת בכלל אלא שמחרים בשמו (של אדם) בחרם סתם.

מיהו האידנא נוהגים להשביע היסט בשבועה שאומר "אני נשבע שאין לזה אצלי כלום".

פ"ת(ת' כנסת יחזקאל) – וה"ד דוקא בשאר עמי ארצות כדי לאיים עליהם, אבל ת"ח ח"ו לאיים עליו ואין פוסקים עליו רק קבלת חרם בצנעא. וכן המנהג.

ת' בית אפרים – ואם יש לחכם עד המסייע שלא נשאר החכם חייב אפילו פרוטה, אף חרם אינו מקבל.

פז - יט

י"א שבדורות אחרונים ביטלו שבועה בשם לפי שעונשה גדול, ונהגו להשביעה בארור:

סמ"ע: ואפילו שבועת הדיינים.

ונהגו להשביע בארור.

ורש"י כתב: ארור בעשרה.

סמ"ע – והמחבר השמיט תיבת "עשרה" דס"ל שרש"י מצריך עשרה בכל שאר שבועות, וכיון שלא קי"ל הכי בשאר שבועות ה"ה בארור אין צריך עשרה.

טור: כתב רש"י – בדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעונשה גדול. ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה. דארור בו שבועה.

כ"כ הרמ"ה – גם בארור צריך נק"ח. כ"כ הר"ן(רי"ף, רמב"ם).

ביטלו שבועה בשם.

סמ"ע: וצריך להזכיר השם או כינוי כגון שיאמר "בארור אהא לשם...", ועכ"ז לא חמור כמו שבועה.

אבל תח"ס – גם שבועת האלה בשם עונשה חמור על כל העולם, לכן תיקנו ארור בעשרה (במקום בשם).

פז - כ

1. משביעים אותו בכל לשון שהוא מבין.

א. (שמות 17:16): ויאיימו עליו (פירוש ענין אימה) קודם שישיביעו ואומרים לו "הוי יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא, ובכל העבירות שבתורה נאמר ונקח וכאן נאמר לא ינקה, וכל העבירות שבתורה נפרעים ממנו וכאן ממנו וממשפחתו, ולא עוד אלא שגורם להיפרע משונאיהם של ישראל, שכל ישראל ערבים זה לזה, כל עבירות שבתורה תולים לו שנים ושלשה דורות אם יש לו זכות, וכאן נפרעים מיד. דברים שאין אש ומים מכלים אותם שבועת שקר מכלה אותם".

2. אמר איני נשבע - פוטרים אותו, ונותן מה שטענו חבירו.

א. אם אמר הריני נשבע וחבירו תובע, העומדים שם אומרים זה לזה "סורו נא מעל אהלי הרשעים האלה", ואומרים לו "לא על דעתך אנו משביעים אותך אלא על דעתינו ועל דעת בית דין".

3. ההגה: א. הרא"ש: ואם יש צד רמאות - יש לדיין לומר לו לפרש בשבועתו כל צד רמאות שיש לחשוב בלבו (הרא"ש ונמ"ר). **ב. אהר"ל:** וכן יש רשות לדיין להשביע בנקיטת חפץ במקום שאינו צריך. **ג. הרא"ל:** או לאיים בדברים אחרים אם יראה לו שיש צורך בדבר.

כדנתיא - "שבועת ה' תהיה בין שניהם" שבועה חלה על שניהם.

פרש"י: ששניהם נענשים שלא דקדק למסור ממנו ביד איש נאמן ובאו לידי חילול ה'.

אבל הגהות(תו"ס) – בין שניהם ממ"נ אינה יוצאה בלא עונש, אם נשבע לשקר זה נענש ואם נשבע לאמת המשביעו נענש שהשביעו לשוא. וכ"פ ר"ח, סמ"ג.

1. נאמר בהם ונקת.

סמ"ע: דכתיב "ונקה לא ינקה" נקה לשבים לא ינקה לאינם שבים, ובשבועה לא כתוב "ונקה" כלל.

2. פוטרים אותו ונותן.

סמ"ע: פירוש מכוה שפוטרים אותו דהיינו מסלקים אותו שיצא שאז אינו יכול לחזור בו וצריך לשלם.
 כ"ד רש"י, תו"ס, רא"ש.

והר"ן – לרש"י אף שלא שיצא כל שנסתלקו מאותו עניין שוב אינו יכול לחזור בו. וכנ"ד הרמב"ם.

1. שבועות(לח:): ת"ר – שבועת הדיינים כלשונה

נאמדת (כלומר בכל לשון שמבין).

רמב"ם: הורו רבותי שאין משביעים אלא בלשון

הקודש.

טור – ואין ראוי לסמוך ע"ז, ואע"פ שנהגו כן מ"מ צריך להודיע לנשבע שיהא מבין ומכיר לשון השבועה.

א. (שם): ואומרים לו הוי יודע וכו'.

2. (שם): אמר איני נשבע פוטרים אותו מיד.

לרש"י – משיצא מב"ד אינו יכול יותר לחזור בו, לפיכך פוטרם אותו ואין משהים אותו כאן שלא יוכל לחזור בו וישלם בע"כ.

לר"ת – כ"ז שלא שילם יכול לחזור בו, לפיכך ממחרים
לפורעו שלא יוכל לחזור בו.

א. (שם): סוף הברייתא – אמר הרני נשבע, ...

שם(לט): בשלמא ההיא דקא משתבע קאי אאיסורא,
אלא ההוא שמשביע אמאי ?

וכ"כ בשם הגאון – שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מטה של מתים ונרות דולקות ושופרות ומתירים הנודות ומבקעים ומכבים הנרות בשעת שבועה.
ב"י – ומסתבר שלא עושים כן בת"ח.
ועוד נ"ל כיון שלא הוזכר בתלמוד אינו אלא שיש ביד הדיין להחמיר עליו בכיו"ב.

בדברים אחרים.

פ"ת(כנה"ג): ואם לא נהגו חומרות אלו אין המשביע יכול לכפות לעשותם (ת' הגאונים).
כ"כ תח"ס – ולא נהגו בכל זה, ואין להחמיר בזה כלל.

א. וחברו תובע.

סמ"ע: כיון שרואה שחברו מוכן להשבע וזה ממשיך לתבוע ממנו, ולא השווה עמו שלא יגרום לשבועה – הרי גם הוא נקרא רשע.

3 א. לומר לו לפרש

סמ"ע: ולא סגי במה שנשבע ע"ד ב"ד.

ג. או לאיים עוד בדברים אחרים.

הר"ן(ויקרא רבא): משביעים אדם בס"ת ומביאים לפניו נודות נפחים.

פז - כא

1. רמב"ם: אין מאיימין אלא בשבועת הדיינים שהיא על ידי טענת ודאי וכפירה, בין שהיתה מן התורה בין מדבריהם, אבל על שבועה שנתחייב בה בטענת ספק בין מן התורה בין מדבריהם, וכן בשבועת היסט - אינו צריך איום.

2. ואעפ"כ צריכים הדיינים לפצור בבעלי דינים אולי יחזרו בהם עד שלא תהיה שם שבועה כלל:

1. שהיא על טענה ודאית.

סמ"ע: כיון שהתובע נגדו וטוענו ודאי, יש רגליים לדבר קצת שזה ישבע לשקר. לכן מאיימים עליו. **משא"כ** כשטוענו בספק או שבועת היסט אף שטוענו ודאי כיון שהשבועה קלה (בלא נק"ח) – אין צריך איום.

2. לפצור בבעלי דינים.

פ"ת(תח"ס): מניין לנו שאף שבועת אמת עבירה היא, ומניין למדרש בדוגמא של ינאי שאלף עיירות יכולים להיחרב בגלל עוון שבועת אמת? **יש** לזה רמז בקהלת (ט/ב): "הכל", כאשר שבועה ירא"שפורש מלהישבע אפילו על האמת מיראת כבוד ה', ומטעם שלא ירגיל להשבע ויבוא ח"ו למעול בשבועה.
ומ"ש הפסוק "ובשמו תשבע" רק לומר שאם נשבע אינו לוקה מ"מ אסור.

פז - כב

רמב"ם: **הלכות שבועות** כל מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהם אפילו היסט, יש לו להחרים סתם קודם שישבע על כל מי שטוען עליו דבר שאינו חייב בו כדי להשביעו חנם, ויענה המשביעו אמון:

כל שטוענים עליו.

סמ"ע: בין הנשבע ונוטל או הנשבע ונפטר לעולם זה שכנגדו צריך לקבל עליו בחרם.

הש"ן – בנשבע ונוטל אין צריך קבלת חרם, וכן מי שנתחייב היסט והפכה על שכנגדו אין צריך המהפך לקבל חרם תחילה.

סמ"ע – באמת אין צריך לענות אמן, ולכן שם שרוצה הנתבע לצאת מבית הכנסת אין צריך לענות אמן, אבל כאן שממילא נשאר שהרי רוצה להשביעו, צריך לענות אמן כדי שיאויים יותר.

והתומים – ועכשיו נהגו לקבל חרם בנוכח, שיאמר "אני מקבל בחרם" וא"צ עוד אמן.

וכ"ד ת' שב יעקב – לקבל חרם בנוכח ולא חרם סתם.

והט"ז – ל"ק מעיקרא!

שכאן לא נשבע זה עד שהלה יקבל עליו חרם, ולכן כל שהלה לא עונה אמן לא ישבע זה, שיחשוב הלה שאינו בכלל החרם.

משא"כ שם שאין החרם מביאו לשום דבר.

ולפ"ז: אם נתחייב הנתבע היסט להיפטר והפכה על המלוה שישבע ויטול ואינו רוצה להשבע אלא רוצה להחרים סתם, אין צריך הנתבע לענות אמן, כיון שחרם זה אינו מביאו לשום דבר שיתחדש על ידו.

אלא המנהג היום שיקבל עליו הנתבע חרם בפירוש.

שהרי עיקר טעם החרם שלא יהא כ"א משביע על חנם כדי שיקבל סך מעות ויוותר לו. וזה לא שייך כאן שהרי מה שהפך עליו השבועה היה כדי להציל עצמו מהשבועה.

וכן בנשבע ונוטל שהרי יש לו זכות ליטול ע"י שבועה, ואין חשש שכנגדו מטיל עליו שבועת חנם שהרי חפץ שלא ישבע ולא יטול.

כ"כ הנהיגו.

אומנם או"ת – המנהג כהסמ"ע שאף בהיפוך שבועה מחרימים. כ"ד בית אפרים, עטרת צבי.

פ"ת (עטרת צבי): מ"מ שבועה דאורייתא שעל ידי עד אחד אין צריך התובע לקבל חרם, כיון שאף אם היה חייב שבועה עד המסייע פוטרו וכ"ש מחרם.

ייענה משביעו אמן

קשה: שו"ע (עא/ח) פסק כשמחרימים אין צריך לענות אמן?

פז - כג

1. **ה"ה:** כל שבועה מן הדין בפני הלה שכנגדו **א. ת.**

עכנ"לית, מהר"ם: (או בפני העד אם אין התובע יודע האמת רק על פי העד ואז אין צריך ליטול בפני התובע), **ב. ת. מהר"ם"ק:** ואם השביעוהו שלא בפניו, **אם נשבע כתקנו ועל דעת בית דין נפטר.**

ג. **הגה:** **ת. מהר"ם"ק:** ואע"פ שלא נשבע במקומו שהוא מקום רבים ואיכא למימר שיתבייש לפניו.

2. **ת. מהר"ם"ק:** מיהו לכתחילה יכול לומר שישבע לו במקום שנעשה שם העסק שיודעין שם בני אדם או שהוא מקום רבים.

א. ת. עכנ"לית: מיהו אם אין הנתבע הולך לשם עכשיו - צריך להמתין עד שיבא שם ואז צריך להישבע שם, ולא יכול לומר לא אשבע אלא בעירי.

1. בפני הלה שכנגדו

א. בפני העד

ש"ך: ולא ראיתי נוהגין להשבע בפני העד. וצ"ע.

סמ"ע: כדי שיתבייש ממנו שהוא יודע האמת. לפיכך כשהוא אינו יודע אלא ע"פ העד אין צריך להישבע בפני התובע אלא לפני העד.

פז - כד

1. **מהר"ם"ק:** הטוען את חבירו טענות הרבה אין משביעים אותו אלא שבועה אחת על הכל.

(כ"כ ה"ה בשם הרב האי).

2. ה"ה (ה"ה) : נתחייב שתי שבועות על שתי טענות קלה וחמורה משביעים

אותו בחמורה ומגלגלים בה השאר דברים. (וסמך לזה מי שנתחייב שתי מיתות נדון בחמורה).

3. הגה: "א"ת' א"ת' א"ת' : מי שטוען על חבירו שהוא חייב לו ואומר שיש לו עוד תביעות

אחרות עליו שאינו רוצה לתובעו עתה - אומרים לו שיטען עליו הכל ביחד, ואם אינו רוצה והנתבע אומר שאינו חייב לו כלום - נשבע ונפטר ממנו מכל תביעות שיש לו עליו עד אותו היום (תשובת מיימוני ספר משפטים סימן לד, וב"י מ"ב) :

1. אלא שבועה אחת.**וע"ל**

שו"ע (כ"ד/א) : אין נזקקים אלא לתובע תחילה,,, **הגה** (נ"מ כשנזקקים לתובע תחילה) -,,, או שאמר התובע שיש לו טענות הרבה ע"ז ואינו רוצה לטעון עכשיו - שומעים לתובע.,,,

וקשה:

הש"ך - כאן מיירי שהתובע אומר דלא איכפת ליה אם ישבע, ואף בשבועה לא יפטר שיש עליו תביעות דלא שייך בהו שבועה.

והסמ"ע - הכא מיירי דבטענה שהוא טוען אינו נפטר משבועה.

א"נ הכא מיירי שהנתבע אינו טוען כנגדו שאין חייב לו כלום (ויתכן שמוכן לשלם ולא קשור לשבועה), אלא שרוצה להיפטר ממנו. כ"כ פני משה.

והברכ"י - שם ניכר מבין ריסי עני התובע שכוונתו להשביע הרבה שבועות, לפיכך כופים אותו שיטען כל טענותיו.

משאכ"כ שאין כוונתו, כי שמא יש לו עדים או יודה לו הנתבע.

באר הגולה - כאן מיירי שיש היזק לנתבע אם לא יטען כל טענותיו, ולכן אומרים לו לטעון הכל, משאכ"כ שם.

פ"ת: ת' הרדב"ז - ראובן בא אל שמעון בשתי תביעות אחת שלו ואחת של לוי שהוא שלוהו. ונתחייב שמעון ב' שבועות. האם ישבע לראובן ב' שבועות שהרי בא מכח אחר, או כיון שהוא שלוהו הוי כנתחייב לאדם אחד ב' שבועות שנשבע אחת?

תשובה: כיון שדין השו"ע כאן הוא מהרמב"ם ואין לו מקור בגמרא הו' דלא להוסיף עליו, וכאן ישבע ב' שבועות, דהוי כטענו ב' בנ"א.

והפמ"א - אף כה"ג נשבע רק פ"א, אם רוצה להשביעו עכשיו.

ברכ"י: ודברי הרדב"ז מפוקפקים אצלי, אא"כ רוצה להשביעו עכשיו רק על מה שבא כשלוהו, והשבועה שלו רוצה לדחותו - דמהני.

3. נשבע ונפטר.

סמ"ע: אא"כ ביא התובע עדות וראיה לדבריו.

הכל יחד.

ערוה"ש: ואם שניהם תובעים זל"ז ושניהם התחייבו שבועה, וכ"א אומר שהשני ישבע תחילה - השבועה החמורה קודמת, אא"כ רואים ב"ד שאם יקדמו לשני יבוא הדבר לפשרה הרשות בידם ולא יצטרכו להשביע כלל. ואם שני השבועות שוות אין דין קדימה ויעשו לפי ראות עני ב"ד.

פז - כה1**1. כה"פ : כל הטוען לחבירו טענה שאפילו אם הודה לא**

יתחייב ממון, אע"פ שכפר - אין מחייבים אותו היסט.

א. **כיצד:** אמרת ליתן לי מנה, להד"מ - אין משביעים אותו לא היסט ולא חרם, שאף אם הודה אינו חייב לו כלום. ב. (כ"ז) : והוא הדין אם אין לו

לפרוע אין משביעין על כפירתו (תשובת הרא"ש גבי אשת איש והסור הביאו סימן צו וב"י בשם ר"י נכ"ג ח").

2. כה"פ : אתה קללת אותי אתה הוצאת עלי שם רע, להד"מ - אין

מחרימים על זה וכן כל כיוצא בזה.

א. **הגה:** ויש אומרים דמחרימים על זה, דהרי אם יתברר שהוא אמת קונסין אותו.

תומים: אף למ"ד הוי כמסירה ה"מ בחפץ מסוים, אבל אמר אתן סתם מנה – אין שייך בו מסירה להדיא.

וקצה"ח – ליתא, שבהקדש אם אמר הרי עלי מנה לגבוה נתחייבו נכסיו, וכן באומר לעני הוי כאמירה לגבוה ועושה קניין ונתחייבו נכסיו.

פ"ת(ת' מים חיים): אישה עשירה שמת בעלה והניח ס"ת ביד איש אחר, ואמרה האלמנה שתיקח ס"ת זה ותיתן לבהמ"ד שהיה בעלה, ויש ע"ז עד אחד. אלא שהאלמנה אומרת שהיה תנאי "אם תהיה דירתה בעיר הנ"ל", והעד מכחישה שלא שמע תנאי זה. האם מחוייבת שבועה להכחיש העד?

תשובה: לכאורה אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיא, וא"כ חייבת להישבע נגד העד.

אבל כאן כיון שהס"ת לא היה שייך עדיין לאלמנה בשעת האמירה, שעדיין לא נשבעה על הכתובה, אפילו היתה מקדישה לא היה תופס.

אמרת לתת.

תומים: באמירה לעני משביעים אותו – וקשה מ"ש מתקיעת כף?

נתיבות – ויש לחלק:

שבתקיעת כף ב"ד כופים אותו בהכאות עד שיקיים בעצמו ולכן אין משביעים.

אבל בנדר לעני שממשכנים ע"ז אם מודה, כשכופר משביעים אותו.

שאף אם הודה.

קצה"ח: בדבר שאם הודה היה חייב לקבל מי שפרע, כגון מכר לו מטלטלים ולא משך, שאם היה מודה היה צריך לקבל מי שפרע ולא יכול להימלט מקללה, האם בכופר חייב שבועה?

כנה"ג – נשאר בספק.

ובש"ך – פשוט שא"צ שבועה.

ולענ"ד: כיון שלפי המחבר (רד"ד) מי שפרע אינו בנוכח אלא בסתם, א"כ כשכופר נמי יאררו בסתם ויאמרו לו אם האמת אתך אין כאן קללה ואינו אלא כחרם סתם.

אין משביעים אותו.

ש"ך(בעה"ט): ראובן הוציא שטר בקניין שכתוב בו ששמעון נתרצה בהיפוך, ומתו העדים ונתקיים עד אחד שבשטר, ושמעון מכחיש שנתרצה.

ישבע שמעון היסט שלא חייב לראובן כלום ויפטר, מ"מ אין כאן שבועה נגד עד אחד שהרי העד אינו מעיד על ממון אלא על היפוך שבועה, ודבר הגורם לממון אינו כממון.

ערוה"ש: אף אם הודה שנשבע לתת לו כו"כ אך טוען שמחל לו או שהיה תנאי – נאמן במיגו שיכל לכפור בשבועה או ת"כ.

אבל אם יש שני עדים על השבועה – מחייבים אותו לשלם ואינו נאמן לומר מחלת לי, דטענה גרועה היא (או"ת).
אא"כ מביא ראיה לדבריו.

1. לא יתחייב ממון.

סמ"ע: ואף אם היה מתחייב שבועה אם היה מודה, כשכפר פטור משבועת היסט.

אין מחייבים היסט.

סמ"ע: וגם לא חרם.

ש"ך: ה"ה אם היה מודה כנגדו היה נשבע ונוטל, עתה שכופר לא נשבע כיון שלא היה מתחייב ממון כפשוטו.

וב"ש אם עד אחד מעידו שעשה עמו שותפות והוא כופר פטור משבועה להכחיש העד, שהרי אף שהיה מודה לעד לא היה עליו רק שבועת השותפים.

אין מחייבים אותו היסט.

ערוה"ש: וכן אין מחייבים היסט על כפירת טובת הנאה. כגון: תבעו שהפקיד אצלו מעות צדקה וזה משיבו שכבר החזיר לו – פטור משבועה.

ואע"פ שמשביעים על הקדשות ועל הצדקות (סצ"ה) א"כ נשביעו בשביל העניים, וזה דוקא כשהקהל או ב"ד תובעים אותו בשביל העניים והם עומדים במקום העניים, אבל בזה היחיד שתובעו ואומר שנתן לו מעות עצמו של הצדקה והוא אומר שהחזיר הו"ל ממון שאין לו תובעים (ט"ז).

ולכן אם הקהל יודעים ממעות אלו בברי הם יתבעו אותו ויחייבוו שבועה.

א. אמרת לתת לי מנה.

סמ"ע: שהוא דיבור בעלמא ויכול לחזור בו.

ואף אם יתבע אותו שהודה לו וזה כופר אין צריך שבועה שאף אם היה מודה יכול לומר שכוונתו היתה להשטות שנאמן בשבועה.

אמרת לתת לי מנה.

ש"ך: ואם אמר לעני כיון שאינו יכול לחזור בו (רמג/ב) אם כופר משביעים אותו, דאמירתו לגבוה כמסירתו להקדש. כ"כ מרדכי (הר"מ) – אם העני תובע לעשיר אתה נדרת לי כו"כ נשבע. כ"כ רש"ל.

האם אמירה לעני הוי קניין?

פ"ת דגמ"ר – אמירה לעני עדיף דהוי נדר, מתקיעת כף לעשיר שאין משביעים אותו אלא רק מזכירים לו שבועתו ראשונה, שבתקיעת כף אם הוא אמת כופים אותו לקיים מ"מ אינו קניין גמור, משא"כ לעני דהוי קניין גמור.

מ"מ כתבו סמ"ע והש"ך – דאמירה לעני הוי נדר ויכול להתירו. משמע שאינו כמשיכה דשוב לא מועיל התרה.

ובתומים – זוהי מחלוקת אי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיא גם לגבי צדקה לעני (שלא יכול חזור בו).

שדעת הב"י – ל"א רק לענייני הקדש ולא לעני.

סמ"ע ש"ך – גם בעני אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להקדש.

ש"ד: רי"ו כתב כן על אשת איש שלא משביעים אותה לפי שאין לה מה לפרוע.
וא"כ למחבר שפסק שמשביע אשת איש צ"ע!
מ"מ עיקר כרי"ו.

2 א. וי"א דמחרימים.

סמ"ע: אף לא משביעים היסט ע"ז, כיון שאף אם יודה אין כאן חיוב ממון כי אם קנס.
אבל אם טענו אתה חבלת בי והוא כופר מסיק הרמב"ם שנשבע היסט על כפירתו, לפי שאם היה מודה היה חייב שבת וריפוי שהוא ממון.

ואם אמר תנאי היה בדבר ואין עדים מכחישים אותו (שאינם יודעים) – משביעים אותו ע"ז, כיון שיש שני עדים הוי כחיוב ממש.

וכן בטענת שבועת השותפים, כשמביא שני עדים שהיה שותפו יכול להשביעו.

לא היסט.

באה"ט: וכ"ש שלא שבועה דאורייתא כגון מודה במקצת או עד אחד מכחישו.

ב. אין לו לפרוע.

פז - כה2

1. **הגה:** טוען על חבירו גזלתני או גנבת ממני והוא כופר, אע"פ שלפי טענת התובע פסול להישבע - אפ"ה נשבע לו (מרדכי), ודוקא שתבעו הממון שעיקר התביעה הוא משום ממון, אבל אם עיקר התביעה היא משום האיסור אין משביעים (פסקי מהרא"י).

2. מי שתובעת אחד שנדר לה דבר באתננה והוא כופר - חייב להישבע (ריב"ש):

סמ"ע: אע"ג דנ"מ גם לענין ממון.
והש"ך – ואינו מוכרח, אדרבא לומדים להשביע בממון מאיסור בגלגול בסוטה.
וכ"כ הרמב"ם – משביעה בנ"ח שלא זינתה תחתיו (שהוא איסורא) ואח"כ תגבה כתובתה.

משום איסור.

ערוה"ש: כגון אישה שתבעה מאיש שנתעברה ממנו, וממילא יש גם תביעת מזונות לולד, והוא מכחישה – לא משביעים אותו היסט אלא מטילים חרם סתם. ודוקא היסט לא מטילים אבל שבועה דאורייתא מצינו בדבר איסור כמו שבועת הסוטה.

ולא עוד אלא – אפילו באה לפני ב"ד ואומרת נתעברתי מפלוני ותובעת מזונות לולד שעיקר תביעתה ממון – מ"מ אין משביעים אותו שיש לחוש שהפרוצות יביישו אנשים כשרים להטיל עליהם שבועה להוציא ממון, ולכן אפילו חרם סתם אין מטילים.

שנדר לה באתננה... חייב להישבע.

הב"ח: וצ"ע, כיון שכל המזנות אינן חוששות לטבול והם מוחזקות בנדיה וחייב כרת, ולפי רש"י מחוייבי כרת פטורים מתשלומים דקם ליה בדרכה מיניה, ולכן אף שכפר פטור משבועה?

הש"ך – ולא דק, דרש"י מיירי אלא הבא על אמו שחייב מיתה בידי ב"ד אבל חייבי כריתות חייבים בתשלומים (לאפוקי רבי נחוניא בן הקנה).
וכ"פ הרבה פוסקים.

1. **מרדכי(הר"ם):** אם תבעו: גזלתני, גנבתני אם כופר צריך להישבע היסט או שבועה דאורייתא של מודה במקצת.

אבל ת' הרמב"ן – אינו נשבע שלפי דברי התובע הרי הוא חשוד שאינו נשבע.

והב"י(תלמידי הרשב"א) – פסקו כהר"ם, דוקא בגזלתני משום שאפשר שתופס משום ספק מלוה ישנה ואפשר שמחזיר לו (ולא יגזול), אבל א"ל לקחת ממני ריבית שא"א בחזרה נפסל לשבועה.

ופסקי מהרא"י – אף להר"ם אינו נשבע דק כשעיקר התביעה על ממון, אבל על דבר איסור אע"ג דנפקא מיניה ממון אין משביעים.

2. **ד"מ(ריב"ש):** מי שתבעתו זונה באתננה צריך להישבע.

שו"ע(ע"ה/ח): מנה לי בידך שגזלתני והלה אומר לא היו דברים מעולם – משביעים אותו היסט. ואם הודה מקצת או שעד אחד מעיד שגזלו – משביעים אותו שבועת התורה:

1. והוא כופר.

ערוה"ש: אם ידוע לנו שהוא גזלן נפסל לשבועה ומהפכים לשכנגדו.

אפ"ה נשבע.

סמ"ע: דאמרינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו לזה על התובע מש"ה גנבו כדי להתפייס בו.
לאפוקי הע"ש – דס"ל שחשוד על ממון לא חשוד על השבועה.

עיקר התביעה משום איסור

ואע"פ ש – 50 של האתנן פטור (דהוי כופר בכל) ! מ"מ יש עליו חיוב תשלומים אלא שאין כח לב"ד לעונשו בממון כיון שנתחייב מיתה, אבל אם תפסה לא מוציאים מידה (כמ"ש הרש"ל). וא"כ הוי מודה במקצת וחייב שבועה. ואינן דומה לחייב ליד"ש שאין בו משום מודה במקצת כה"ג, כיון שאין חייב בדיני אדם כלל, ולכן כשתפס לא מהני.

חייב להישבע.

קצה"ת: נדר לאשת איש באתננה, אין כאן שבועה דקם ליה בדרכה מיניה.
אומנם אם תובעת 50 של אתנן ו 50 של הלוואה, ומודה באתנן וכופר בהלוואה – חייב שבועה על 50 של ההלוואה משום מודה במקצת.

פז - כו

1. טענו שעשה לו דבר שאינו חייב עליו אלא קנס - אינו נשבע היסט, שאילו הודה היה פטור.
2. אבל אם טענו שהעמידו בדין על הקנס והביא עדים וחייבוהו בית דין לשלם, והלה אומר להד"מ - צריך לישבע היסט:

- סמ"ג: טוען לחברו אתה ביישתי במקום שדנים קנסות נשבע על כפירתו.
משמע במקום שאין דנים (לא מנדים) אין צריך שבועה.
אומנם כיון שהם מנדים על שישלם מיקרי כמקום שגובים.
- וכ"מ בגזל חש"ו שחייב שבועה בכופר אף שאם היה מודה היה רק בנידוי כמ"ש רי"ו.
כ"מ מהראב"ד.

2. והביא עדים.

סמ"ע: פירוש שטען שבשעה שתבעו הביא עדים לפני ב"ד וחייבוהו ב"ד על פיהם.
וחייבוהו ב"ד

ש"ך: המבי"ט – ראובן תובע לשמעון שהתחייב בב"ד בממון מחמת עסק שותפות, ושמעון מכחיש ורוצה לטעון מחדש – צריך שמעון להישבע (כמו אצלנו).
ואין נ"ל – דכיון דמיירי בקנס וכה"ג שאם לא חייבוהו ב"ד מתחילה לא היה מתחייב עכשיו, משא"כ בממון למה ישבע, יטען עתה מחדש, אא"כ בגוונא שלא יוכל לחזור ולטעון כמיקודם.

צריך להשבע היסט

סמ"ע: שהרי אילו הודה שחייבוהו היה חייב ממון.
ש"ך: והאידנא דלא דנים קנס לא שייך דין זה.

1. רמב"ם: טען חבלת בי, להד"מ – נשבע היסט, שאע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו, מ"מ שבת וריפוי משלם.
אתה ביישתי, להד"מ – אם הוא במקום שגובים קנס נשבע היסט, שאילו הודה היה משלם, ואם לא כן פטור.
2. ב"ק(עד): מודה בקנס פטור.
ובכתובות(מב). – כשעמד בדין הוי ממונ.
ולכן פסק הרמב"ם: אבל אם טענו שהעמידו בדין על הקנס והביא עדים וחייבוהו בית דין לשלם, והלה אומר להד"מ - צריך להישבע היסט:

1. שאינו חייב אלא קנס.

סמ"ע: לאפוקי שתבעו שחבל בו שיש בו קנס (נזק, צער) ויש בו גם ממון (ריפו שבת) דצריך להישבע.
ש"ך(רי"ו): כמו בקנס כשכופר לא נשבע כיון שאם היה מודה היה פטור, כן במקרה שמחויב להישבע ואינו יכול לשלם בקנס פטור, כיון שאם היה מודה היה פטור (שמודה בקנס פטור).
וכ"ה בתו"ס.

אלא קנס.

קצה"ת: הכופר ממון שבזה"ז רק מנדים שישלם, אם חייב שבועה?
טענו בדבר שהוא ממון אלא שאין דנים בזה"ז לפי שאינו שכית, אבל מנדים עד שישלם, וזה כופר. האם משביעים על כפירתו כיון שאם יודה ינדוהו עד שישלם או כיון שאין יורדים לנכסיו אין משביעים אותו?

פז - כז

- 1. מי שנתחייב שבועה בב"ד ויצא מב"ד, ואחר זמן תבעו חבריו שישבע לו ואמר נשבעתי: א. אם הוא מהנשבעים ונפטרים - נאמן. ב. (ס"ב) (פ"ד) אלא אם כן התרה בו לא תשבע אלא בפני עדים.**
- 2. ואם עדים מעידים שלא נשבע באותו יום שאומר שנשבע, כגון שאומרים שלא זזה ידם מתוך ידו - הוחזק כפרן לאותה שבועה ואינו נאמן לומר נשבעתי אחר כך.**

3. הגה: אבל צריך לקבל עליו חרם סתם שנשבע (ר"י). א. מיהו בזמן הזה דנוהגים להישבע בבית הכנסת לפני שמש או עדים - אינו נאמן לומר שנשבע, עד שיביא ראיה לדבריו (מוד"ק פ"ק דב"מ ור"י הנ"ל).

- א. חייבוהו ב"ד שבועה ולא אבה להשבע לרש"י - שוב אינו נאמן לרא"ש - נאמן ולא הוחזק כפרן.
- ב. חייב עצמו שבועה ואמר נשבעתי והוכחש מפי עדים לרש"י - אינו נאמן לרא"ש - נאמן.
- ג. חייב עצמו שבועה באופן שלא יכול לחזור בו (בקניין או בפני ב"ד) לרש"י - הוחזק כפרן. לרא"ש - לא הוחזק.

[

2. ב"מ(יז): א"ר יוחנן - היה חייב לחברו שבועה ואמר נשבעתי, ובאו עדים שלא נשבע - הוחזק כפרן לאותה שבועה.

1. ר"ף, רא"ש: משמע שאם לא הוחזק כפרן נאמן לומר פרעתי.

א. נמ"י: מיירי בנשבעים ונפטרים, אבל בנשבעים ונוטלים אינו נאמן לומר שנשבע ליטול אלא בראיה ברורה.

נאמן לומר נשבעתי.

ר"ף, רא"ש - נאמן לומר נשבעתי בין דאורייתא בין דרבנן. כ"כ ד"מ(מוד"ק).

רב האי - אם נתחייב שבועה דרבנן נאמן לומר נשבעתי דתקנתא לתקנתא לא עבדינן. אבל היה חייב שבועה דאורייתא לא נאמן וישבע היסט. כ"כ נמ"י(רמב"ן, ר"ן, רי"ז, סמ"ע, ש"ך).

1. שנתחייב שבועה בב"ד.

ב"י: ודוקא כשהיה חייב שבועה בב"ד, דכי אמר נשבעתי והוכחש בעדים וחזר ואמר נשבעתי - אינו נאמן אבל כשהיב עצמו שבועה שאמר אשבע לך, ותבעו בעדים ולא אבה, ואח"כ אמר נשבעתי - נאמן אע"פ שלפני עדים דחאו, עביד איניש דמיקרי ואמר לא אעשה מה שלא חייבוני ב"ד, ואין זו סיבה לסרבנות וחרטה אלא דחייה בעלמא. וכ"ה בב"מ(יז).

ש"ך: וה"ד לשיטת רש"י (בהבנת הגמרא) דס"ל שאם סירב בב"ד לשלם וחזר ואמר פרעתי שוב אינו נאמן, ה"ה לעניין שבועה שאם ב"ד חייבוהו לשלם ולא אבה שוב אינו נאמן לומר נשבעתי (ורק בשבועה שקיבל על עצמו נאמן).

אבל הרא"ש - חלק עליו, שדוקא שהוכחש מפי עדים (לא זוה) אינו נאמן בשבועת ב"ד, (אבל לא אבה לא הוחזק כפרן אפילו בשבועת ב"ד). כ"כ הטור, המחבר והרמ"א(ע"ט/ג). ובשבועת עצמן אף שהוכחש בעדים (לא זוה) לא הוחזק כפרן, דעביד איניש דמיקרי דאמר דבר שאינו אמת.

[נ"מ בין רש"י לרא"ש]

א. מהנשבעים ונפטרים - נאמן.

ש"ך: דין זה צריך ביאור, דל שבועה מהכא הרי תובעו ממון (שא"ל לא נשבעת ואתה חייב לי) ? מיהו י"ל דמיירי שאינו תובעו ממון בברי, כגון שבועת השותפים או שתבעו בספק ע"פ העד.

נשבעים ונפטרים.

סמ"ע: שאם הוא מהנשבעים ונוטלים אינו נאמן עד שיביא ראיה לדבריו (נמ").

נאמן

סמ"ע: פירוש אפילו בשבועה אחרת אינו יכול לגלגל עליו שבועה זו, לפי שאין מגלגלים אלא במקום שאם הודה היה חייב ממון (צ"ט/ט).

ש"ך - דוקא שנתחייב שבועה מכוח ספק כגון שבועת השומרים, אבל נתחייב כבר מכוח טענת ברי מגלגלים עליו היסט, כיון שלפי דבריו חייב לו ממון.

נאמן.

ש"ך: טור(רב האי) - חילק בין שבועה דרבנן שנאמן לומר נשבעתי לשבועה דאורייתא שלא נאמן.

והכי נקטינן. כ"פ הרא"ש, ר"ן, רשב"א, ה"ה.

קצה"ח - ולפ"ז בתובע לשומר, והשיב לא נעשתי שומר אלא אמרתי "הנה לפניך" - צריך שבועת היסט, כיון שאם היה מודה שהוא שומר היה צריך שבועה דאורייתא, והוא טוען טענה שנפטר בה צריך היסט, כמו אם טוען נשבעתי.

2. הוחזק כפרן.

אלא ודאי אינו נאמן אלא במיגו שנשבעתי, וכאן אין לו מיגו כיון שנשבעים לפני השמש, ולכן לא נאמן. ואפשר שאף בשבועה אינו נאמן כיון שאין לו מיגו.

גם הט"ז – השיג על הסמ"ע, אינו נאמן לומר מחלת לי השבועה, אא"כ ישבע היסט, שמחילת השבועה הוי כטוען מחלת לי המעות (שכפרתי לך).

ובתומים – משיג על הש"ך, בשבועה ודאי נאמן במיגו שיכול להשבע עכשיו על גוף התביעה (השבועה המקורית). ואם טוען על שבועה דאורייתא מחלת לי, צריך להשבע דאורייתא ע"ז, ול"ך לטענה "כבר נשבעתי" שנשבע רק היסט אף על שבועה דאורייתא, דטענת מחלת טענה גרועה.

וקצה"ח – ולענ"ד נראה כהש"ך, שאף בשבועה אינו נאמן, ששבועה שמחלת לי אינה שבועת ממון אלא כמו שבועת ביטוי, כאילו נשבע שלא אכל אוכל, ואינו יוצא ידי שבועתו, דשבועת הדיינים שהיא שבועת ממון חמור לאנשים משבועת ביטוי.

סיכום: טענת מחלת לי השבועה.

סמ"ע – נאמן.

ש"ך – אינו נאמן אף בשבועה.

ט"ז – נאמן בהיסת.

].

ש"ך: ואין חילוק בין אמרו לו ב"ד חייב אתה להישבע בין א"ל צא והשבע, שאף לשון חייב אתה להשבע הוי גמ"ד.

3 א. לפני השמש.

ש"ך: אם אמר נשבעתי לפני השמש או העדים ומתו או הלכו למדינת הים – נאמן, דלא גרע מא"ל אל תפרעני אלא בעדים ב (ע/ג) שנאמן בכה"ג.

ואפילו למ"ש שאינו נאמן, ה"ד שם לפי שהתנה עמו בפירוש, משאכ"כ שלא התנה בפירוש אלא שנוהגים כן ודאי נאמן.

מ"מ אמר סתם לפני העדים (בלא פרוט שמות) והלכו למדינת הים – לא נאמן.

עד שיביא ראיה.

סמ"ע: מיהו א"ל מחלת לי השבועה – נאמן, כדלעיל (פכ"א). [משמע אף בלא שבועה].

והש"ך – ול"ד, ששם ודאי יכול להשביעו שמחל לו ובלא שבועה לא נאמן לומר מחלת לי, ועוד שא"כ כל אדם יטען מחלת לי ולא נמצא שוב שבועה.

פז - כח

נשבע היסט ואחר כך הודה מעצמו במקצת:

אם דרך תשובה הודה שמתחרט על מה שנשבע לשקר - נפטר מהשאר.
ואם הודה שלא על דרך תשובה - אינו נפסל לשבועה על פי עצמו:

ור"ל שחוזר ונשבע על השאר שהרי הודה ששבועתו הראשונה היתה לשקר, ואם הודה דרך תשובה פטור משבועה שאילו היה חייב יותר היה מודה. לאפוקי הב"י - שבכל גוונא פוטרו משבועה. כ"כ הע"ש, ש"ך, ב"ח והשיגו על הב"י.

וקצה"ח – באמת בד"כ אין צריך שבועה אחרת שיוצא י"ח בשבועה שכבר נשבע, וכאן שאני משום ששבועה ראשונה נשבע רק היסט ואינו פטור שבועת מודה במקצת שהיא מהתורה.

אינו נפסל

ש"ך: ואם ירצה התובע ישבע הוא ונוטל בע"כ של הנתבע כדלקמן (צב/ה), שהרי לדברי הנתבע הוא חשוד על השבועה.

הרי"ף בתשובה: נשבע היסט ואח"כ הודה מעצמו במקצת – הו"ל חשוד ופורע מה שהודה, ושכנגדו שנשבע על השאר ונוטל.

בעה"ת - ותימה, איך נעשה חשוד ע"פ עצמו.

ורב שרירא גאון: אם הודה מדעתו –

אם הודה שלא על דרך תשובה נשבע על השאר שאינו נפסל לשבועה ע"פ עצמו.

ב"י: נשבע על השאר – ולשון נשבע אינו נוח, וצריך לדחוק לפרש דמועיל שבועתו שכבר נשבע קודם.

שלא ע"ד תשובה

סמ"ע (טור): ונשבע על השאר – שאינו נפסל לשבועה ע"פ עצמו.

פז - כט

1. מי שכפר בכל ועד אחד מכחישו ונשבע להכחיש העד, ואחר כך הביא התובע עד אחר - מצטרף עם הראשון ומשלם לו זה, אע"פ שנשבע עליו. א. ונעשה עוד חשוד על פי שנים עדים:

1. א. נעשה עוד חשוד

סמ"ע: ע"י שני עדים נפסל מיד, משא"כ כשיש ע"א + בעל דינו (שמעידים שנשבע לשקר כדלעיל לד/כו) שאינו נפסל מיד כיון שבעל דינו נוגע בדבר, אלא לאחר שנשבע ונפטר מצטרף בעל דין עצמו עם העד לבוא מחדש לב"ד להעיד עליו שנשבע לשקר ופוסלים אותו.

1. ב"ק(קו): א"ר - מנה לי בידך, אין לך בידי כלום ונשבע, ואח"כ באו עדים שחייב - פטור (שכבר נפטר במה שנשבע).

נור"נ - חולק.

ר"ף, רא"ש: לית הילכתא כרב אלא כר"נ, ואפילו בא עד אחד ונשבע כנגדו ואח"כ בא עד נוסף - מצטרף לראשון וחייב לשלם. כ"פ סה"ת, בה"ג.

פז - ל

1. מצה"ת: אע"פ שנשבע הנתבע ונפטר על פי בית דין, אם תפס התובע אחר כך משלו בלא עדים וטוען שתופס על אותו תביעה שנשבע לו עליה שלא נשבע לו באמת - הדין עם התופס (כיון דקי"ל שבועה אינה קונה ממון ומהני תפיסה), ונאמן במיגו שלא תפסתי משלך כלום, ונשבע היסט ונפטר (כ"כ הרא"ש).

א. ואין צריך לומר שאם הביא התובע עדים אחר שנשבע בין שבועה דאורייתא בין שבועת היסט - שמוציאים מידו ונותנין לזה, ונעשה חשוד על פי העדים:

1. אם תפס התובע.

פ"ת(ת' צ"צ): ודוקא בכה"ג, אבל אם הנתבע הפך השבועה על התובע שישבע ויטול לא מצי לתופסו אח"כ ולהישבע על טענתו, שהרי האמינו שישבע ויטול ע"י ההפיכה, וכבר יכל לזכות בשבועה קודם שהפך ולא רצה שהאמין לחברו.

הדין עם התופס.

סמ"ע: והא דכתיב "ולקח בעליו (השבועה) ולא ישלם" היינו שאין ב"ד מוציאים לו מאז ממון, אבל כשהוציא מעצמו ממון בלא עדים (כשיש לו מיגו) או שאח"כ מביא עדים ע"ז לא נאמר.

ונאמן במיגו

פ"ת(ת' עבה"ג): מי שפטר והו משבועה ע"י עד המסייע ואח"כ תפס התובע בלא עדים - מהני, וישבע דאורייתא להכחיש העד. ולא שייך כאן לומר "כל מקום שהאמינה התורה לעד אחד ה'ז כשנים" ועד המסייע שפטר והו נדונו כשנים, כי מעולם לא האמינהו לממון אלא רק לפטור משבועה. כ"כ שב"י.

ח' רעק"א(ת' מקור ברוך): כשהפך השבועה ונשבע הלה כדי ליטול, ואח"כ תובעו הנתבע שנשבע לשקר ורוצה הנתבע להישבע ולהיפטר - נאמן במיגו דפרעתי עתה (אחר שנשבעת).

פז - לא

1. נחמ"ט: טען שיש לו אצלו חוב בקנין או בשטר ואבד, והוא אומר פרעתי או איני חייב לך כלום ונשבע (כדין כופר בכל), ואחר כך באו עדי הקניין או שהוציא השטר ונתקיים - הרי זה משלם אחר השבועה שישבע המלוה, ואינו חשוד שהרי לא העידו שלא פרע ולא טען הנתבע להד"מ. א. ואם יש נאמנות בשטר או בקנין נוטל בלא שבועה:

1. פרעתי...ונשבע.

סמ"ע: והיינו שלא טען שיבטל שטרותיו לפני שישבע (כמ"ש עה/כ"ד).
כ"כ הש"ך - לאפוקי שארית יוסף.

או הוציא שטר.

ש"ך(ב"י): היה כתוב בשטר שיפרע לזמן, ולא היה כתוב בו שיוכל לטעון שפרע, ואומר שקיים שבועתו ופרע - אע"פ שא"א לפוסלו מחמת השבועה דשמא פרע, מ"מ צריך לפרוע כיון שיש כאן שטר (הר"י בן הרא"ש).

ולא אמר להד"מ.

ש"ך: אף שאמר איני חייב לך, אפשר לתרץ דבריו דהיינו פרעתיך.

באו עדי קניין או שהוציא שלו.

סמ"ע: בשו"ע(ע/א) פסק המחבר דמלוה לחברו בעדי קניין צריך לפורעו בעדים אף שאין שטר בידו (ולכן כאן סגי שבאו עדי קניין לחייבו).
והרמ"א - הביא דעת ה"ח, ולכן נקט המחבר "או שהוציא שטר", כל מר כדאית ליה.

פז - לב

ת' הרא"ש: ראובן הוציא פס"ד על יורשי שמעון שאביהם נתחייב לו בבית דין שבועה ואומר שלא נשבע (כיון שאביהם לא היה חייב אלא שבועה, הם פטורים אף בלא שבועה) - יחרימו במעמד היורשים שכל מי שיודע בממון זה אם הוא פרוע שיודה וכו':

כפול (סט/ו): **ת' הרא"ש:** אם ראובן הוציא פסק על יורשי שמעון שאביהם נתחייב לו שבועה על עסק תביעת ממון, והם אומרים שמא נשבע לך או פרע לך - (כיון שאביהם לא היה חייב אלא שבועה הם) פטורים אף בלא שבועה אלא מחרימים סתם במעמד היורשים.

שו"ע(מ/ב): וכן אם כתב שטר אע"פ שאין בו עדים ונתנו למלוה בפני עדים הרי זה מלוה בשטר והוא שיהיה כתב ידו שאינו יכול להזדייף ויקראו אותו העדים שנמסר בפניהם.
שו"ע(נא/ז): שטר שנמסר בפני שני עדים גובים בו ממעבדי אע"פ שהם [אינן] חתומים בו.

הטור: כתב בכת"י ומסרו לו בפני עדים, זהו שט"ח שגובה ממעבדים משעת מסירה, דק"ל עדי מסירה כרתי אף בשאר שטרות.
כ"פ הר"י, הרא"ש, מרדכי.
לאפוקי הר"ף - דס"ל עדדי מסירה כרתי רק בגיטין ולא בשאר שטרות.

פטורים אף בלא שבועה.

וא"כ כשנתחייב אביהם שיעבודא דאורייתא ומת או נעשה חשוד חייב.

אבל הנתיבות – אפילו בשבועה דאורייתא פטורים היורשים.

אלא מחרימים סתם.

ש"ך(בד"ה): היינו מחרימים שמא שמעו מאביהם שהיה חייב אותו ממון ולא פרעו.

וכו'

סמ"ע: בסימן (סט/ו) משמע שהחרם לטובת היתומים, וכאן משמע שהוא לטובת התובע! ולכן כתב הרמ"א "וכו", שהכוונה שמחרימים דו כיווני (הן על התובע הן על הנתבע).

פרישה: אפילו ידוע שאביהם לא נשבע, היורשים פטורים. כיון שאביהם לא היה חייב ממון ודאי, שמא היה נשבע ונפטר. ולא גרע מיצא כת"י אביהם על היורשים שאף שאביהם היה חייב שבועה שפרע אפ"ה היורשים פטורים משבועה. כ"כ הש"ך(בד"ה).

בלא שבועה.

קצה"ת: ואם נתחייב אביהם שבועה דאורייתא –

לתו"ס – דס"ל דבמקום דלא הו"ל למידע פטור משום דלא ריע טענתו (שלא היה לו לדעת), א"כ אף שנתחייב אביו שבועה דאורייתא מ"מ לא ריע טענתה לפי שטוען ברי ולכן יורשים פטורים.

ולרמב"ם – דס"ל אפילו לא הו"ל למידע (דלא ריע טענתה) חייב (משאיל"מ) ויורשים פטורים מטעם הש"ך דלאו בעל דברים נינהו טוענים להם טענת אביהם.

פז - לג

אין להשביע היכא דאיכא למיחש שיתברר הדבר: תו"ס, פר"ן:

דאיכא למיחש שיתברר.

סמ"ע: כמה ענינים

א. משמע – כיון שיש חשש שיתברר ששבועתו לשקר לא יושבע.

כ"כ הע"ש.

ב. כתב הע"ש – כשהתובע לא רוצה להמתין עד שיתברר, יבטל כל העדויות שיש לו ע"ז ולא יביאם אח"כ לפוסלו, ואז ישבע הנתבע.

ג. משום שבועת חנם אין למנוע (שהרי ממילא יבאו עדים ויטול בלא שבועה) דשמא לא יודע ויפסיד זה תביעתו.

והש"ך – משיב על הסמ"ע.

א. אבל התו"ס הקשו על רש"י שפירש (עב/טו) לא נשבע הלוה שמא יוציא המלוה המשכון ויפסול הלוה, וקשה לר"ת כ"ש שישבע הלוה תחילה שאז ידקדק יותר שלא יפסלו המלוה, וכי עבדינן תקנתא לרמאי.

ונראה לר"ת – כר"ח, דנראה שבועה לבטלה וגנאי הוא. כ"כ בעה"ת

ומ"ש המחבר מיירי באופן שאף אם יבואו עדים לא יפסלו אותו רק יהא חייב לשלם (כגון שטוען פרעתיך ויש לזה עדים שא"ל אל תפרעני אלא בעדים).

ב. לא יכול הנתבע לומר איך אשבע ותביא עדים ותפסלני (ולכן תבטל העדים), ודאי לא שומעים לו שאם טוען אמת אין לו מה לפחד, ואם לאו ה"ז משקר.

פז - לד

1. התוקע כפו לחבירו לא נפטר משבועה. הגה: ודוקא

שחייב לו שבועה בלאו הכי, כגון (שאמר) שתקע לו כפו לפרוע לו מה שחייב לו, והוא כופר (שחייב היסט על כפירת ממון).

א. אבל אם אמר שנתן לו כפו ליתן לו מתנה (שאין התחייבות ממונית) והוא כופר - פטור מן השבועה (הגמ"י). **א.** אלא יזהירו אותו בית דין על שבועתו (שלא יעבור על מה שתקע כפו) (מודכ"י).

2. וה"ה אם אמר שנשבע לו שבועה לתת לו איזה דבר, וזה אמר שמחל לו (תש"ו הרא"ש) א. או שהיה על תנאי כך וכך, או שנתן תקיעת כף על תנאי כך וכך - נאמן במיגו שהיה יכול לכפור (מרדכי).

3. וע"ל סעיף ט"ז:

וא"כ לדידן שבהיסת אין צריך נק"ח תקיעת כף תפסור היסט. לאפוקי המחבר.

הט"ז – ואפילו ל"א ברמא(ט"ז) שאם נשבע תחילה כדינו נפטר מודה כאן שלא כדינו היה, שבתקיעת כף אין איומים כמו בהיסת. וכ"מ מהגמ"י שהטעם משום חומר שבועה מתקיעת כף.

וקצה"ח – תקיעת כף אינה פוטרת אף היסט, כיון ששבועה (אף בלא נק"ח) חמורה לאינשי והו"ל איום יותר מתקיעת כף.

כגון (שאמר) שתקע לו כפו.

סמ"ע – הגיה כגון שאמר שתקע לו כפו, והוא כפר. משמע שכופר שהיתה תקיעת כף.

אבל הט"ז – אף שמודה שהיתה תקיעת כף אלא שכופר שיש ממון בניהם שאמר שפרע, אף בכה"ג צריך להשבע שנית.

א. אמר שנתן לו כפו.

ש"ך: טעמו – ששבועה אינה עושה קניין להתחייב, רק שמחוייב לקיים שבועתו, ואין שייך להשביע ע"ז.

מתנה והוא כופר.

סמ"ע בלוח טעויות: דוקא שנתחייב בשבועת היסט פטור, אבל נתחייב שבועה דאורייתא (כגון מודה במקצת) חייב להישבע.

אבל הש"ך – אפילו מודה במקצת פטור, שהרי אין כאן חיוב ממון רק שבועה ואין שבועה על שבועה.

פטור משבועה.

פ"ת(שבו"י): אמר לחברו שתקע לו כפו על דבר מה ותובע ממנו שיקיים תקיעת כפו שהוא במקום שבועה. ומשיב הנתבע שתקיעת הכף לא היתה לשבועה אלא לקניין כמנהג הסוחרים, אלא שהמנהג שם שאינו קונה.

תשובה: כל שלא אמר בפירוש אני נותן לך תקיעת כף, לא הוי שבועה. ומה שתקע כף אל כף כוונתו על קניין הסוחרים, וכיון שאין המנהג הסוחרים כן – פטור.

מ"מ לפי המנהג שנהגו כאן הדיינים ע"פ הגאונים שאם יש הכחשה אם נתן תקיעת כף או לא משביעים הנתבע, **ג"כ** ישבע הנתבע שלא היתה כוונתו בתקיעת כף לשבועה.

3. וע"ל סט"ז.

סמ"ע: ר"ל ששם כתב מחלוקת בזה, וה"ד כשנשבע מתחילה כדינו לפני ב"ד (משאכ"כ).

1. הגמ"י(ו) הלכות אישות: התוקע כף

לחברו – לא נפטר משבועה. כ"פ המרדכי.

הגמ"י(יא) ה' שבועות: פסק הר"מ – אחד תקע כף לחברו לפרוע מה שחייב לו, ואח"כ אמר שפרעו – צריך להשבע לו.

א. אבל אם נדר לתת מתנה ותקע לו כפו, ואמר שלא תקע – פטור משבועה.

ב. כ"כ ד"מ(מרדכי) – מיהו אע"ג שא"צ שבועה אחרת יזהירוהו ב"ד על שבועתו.

2. הרא"ש בת': מי שנשבע לחברו לתת לו חזה תבעו וא"ל שמחל לו אין צריך לחזור ולהשבע.

א. מרדכי – ויכול לומר על תנאי כו"כ תקעתי כף במיגו שיכול לכפור, ואם לא יכול לכפור אינו נאמן וצריך לקיים תקיעת כפו.

3. שו"ע(פז/טז): שנים שנתעצמו בדין ונשבעו שלא יטענו אלא האמת, ואחר כך נתחייב אחד מהם שבועה לחבירו – י"א שאינו נפטר בשבועה הראשונה.

הגה: וי"א דאם נשבעו תחילה בנקיטת חפץ וכדין שבועה – אין צריכין לחזור ולהשבע, אלא מזכירין לו אותה שבועה (מרדכי, תש"ו הרא"ש). ועיין לקמן סעיף לד.

1. לא נפטר משבועה.

סמ"ע: היינו כדמפרש הרמ"א – דמיירי שראובן תבע לשמעון מנה, וטען שמעון פרעתי שצריך היסט. לא יכול שמעון לומר למה אשבע היסט הרי כבר תקעתי לך כפי (שהוא כשבועה) לפרוע לך לזמן פלוני ועבר הזמן!

קמ"ל שאינה דומה שבועה ראשונה שהיתה קודם פרעון (שבשעה שתקע כפו ולא עבר מיד) לשבועה זו האחרונה שצריך להישבע אחר זמן שכבר פרע, שאם לא פרע מוציא שבועת שקר מפיו.

והיינו שממילא חייב שבועה שכבר זה תבעו, אבל תקע לו כף לתת וטען שכבר נתן אין על זה שבועה (שאינה תביעה ממונית).

הש"ך – טעם מהר"ם – לפי שאינו דומה שבועה דלהבא לשבועה דלעבר. כ"כ ע"ש, סמ"ע, ב"ח.

אבל האמת אינו כן – דמהר"ם ס"ל שאין חילוק בין שבועה דלהבא לשבועה דלעבר, אלא ס"ל דתקיעת כף אינה חמורה כשבועה (לפי שאינה בנק"ח). וכן הבינו המחבר והרמ"א בדעת מהר"ם. ולכן תקיעת כף לא פוטרת שבועה.

ואזיל מהר"ם לשיטתו שאף בהיסת צריך נק"ח ולכן לא נפטר בתקיעת כף אף להיסת.

פז - לה**1. מצאנו: אין נשבעים היסט על תביעת טובת הנאה.**

א. הגה: ולכן מי שתבעו חברו שיחזיר לו ממון צדקה שהפקיד בידו והוא יחלקם לעניים, וזה משיב שכבר החזיר לו - פטור בלא שבועה, שהרי אין לתובע בזה אלא טובת הנאה (מודכ').

1. טובת הנאה.

סמ"ע(מרדכי): לפי שאינה ממון, ואפילו למ"ד שהיא ממון לא נתקנה היסט על כה"ג.

ש"ך(שנ"סק"א): האם טובת הנאה ממון?

נדרים(פג.): משנה קונם כוהנים נהנים לי - יטלו תרומה בע"כ. כוהנים אלו - יטלו אחרים.

גמ(פד): רישא משמע שטובת הנאה לאו ממון (ולכן יטלו בע"כ), וסיפא משמע שטובת הנאה ממון (שאלו לא יטלו אלא אחרים)?

תירוצ' א: א"ר הושיעא - מחלוקת תנאים: הגונב טבלו של חברו ואכלו -

רב - משלם לו דמי טבלו (חולין + תו"מ). אלמא טובת הנאה ממון.

ר' יוסי, ר' יהודה - משלם דמי חולין (ולא מחזיר דמי תו"מ). אלמא טובת הנאה לאו ממון.

לא, דכו"ע טובת הנאה אינה ממון, והכא ...

תירוצ' ב: רבא אמר (כו"ע טובת הנאה ממון), ורישא כיון שאסרו על כל הכוהנים שוויה עפר א"כ אינה ממון לפיכך נוטלים ממנו בע"כ.

להלכה:

רמב"ם - פסק שטובת הנאה לאו ממון, כתירוצ' ראשון.

ור"ת - פסק שטובת הנאה ממון, כתירוצ' שני שרבא בתראה הוא.

פז - לו**שנים שיש להם תביעה על אחד ונשבע****ללא אחד מהם - פטור מהאחרים:****ונשבע לאחד מהם.**

ע"ש: ה"ה הפוך, אם יש לו תביעה על רבים והשביע אחד מהם והאחרים שעמדו שם אמרו אמן - לא ישביע האחרים, דהעונה אמן חשיב כשבועה.

והסמ"ע - וה"ד בארור או נדר שאמר "יאסר דבר זה" ואומרים אחרים אמן, אבל אם נשבע אחד מהשותפים שהוא אינו חייב - לא מהני אמן דאחרים.

והט"ז - דברי הסמ"ע מיירי שתובע לרבים שכ"א מהם חייב לו, ולכן לא סגי בעניית אמן של אחרים (אלא כ"א חייב להשבע לו), אבל כשתובע לרבים שהם בשותפות

חייב לו - די בזה אם אחד נשבע והאחר יענה אמן, שאם אחד אינו חייב ממילא כולם אינם חייבים.

ש"ך: כשיש לאחד תביעה על שנים ואחד מהם נשבע שאין בידו - צריך שיאמר חברו אף אני כמוהו (תכ"ד) אבל אמן לא מהני.

וקצה"ת - ול"נ שאף אני כמוהו לא מהני בשבועה כדקי"ל שבועות(כ). המתפס שבועה לאו כשבועה, ה"ד מתפס שבועה, כגון שנשבע שלא יאכל בשר זה ואמר השני אף אני כמוהו לאו כמוציא שבועה מפיו דמי.

פז - לו**פ"ת(שער המשפט): אין מוסרים שבועה למי שרץ אחר שבועה:**למי שרץ

ובספר יפה תואר: ועוד יש נ"מ מי שחייב היסט והתובע רץ אחר שבועה – אין הנתבע יכול להפוך שבועה עליו, וכמו שהתובע חשוד אין הנתבע הופך עליו שבועה, אלא או נשבע הנתבע או משלם.

פ"ת(שער המשפט): פירוש שב"ד יראו לפשר בניהם שלא יבוא לידי שבועה.

פז - לח**פ"ת(שער המשפט): אם נראה לדיינים שהטענה מרומה - אין להשביעו.**להשביעו.

א. הגה: וכן אם נראה לו הטענה גרועה - אין משביעין היסט במקום דליכא דררא דממונא (מהרי"ו):

דליכא דררא דממונא

כגון: מנה לי בידך, א"ל הן, למחר א"ל תנהו לי, א"ל נתתי לך – זהו דררא דממונא שהרי חייב מנה. אבל כשא"ל מתחילה להד"מ – ליכא דררא דממונא.

ערוה"ש: אבל כשיש דררא דממונא משביעים.

פז - לט**1. פ"ת(שער המשפט): יש מי שאומר שהמזכיר שם שמים לבטלה****שכנגדו נשבע ונוטל.**

2. הגה: תבעו בשכר השדכנות וזה כפר ואמר שלא היה שדכן אצלו או שאר טענות שבינייהו - דינו כבשאר תביעות ממון ונשבעין על כך (פסקי מהרא"י).

1. מזכיר ש"ש לבטלה.

בעה"ת: תביעת נזקי גרמי הוי כשאר תביעות ממון, ולכן השורף שטרו של חברו, בעל השטר אומר היה בו 100, והשורף אומר 50 – דינו כמודה במקצת שנשבע. ואם מודה על המקצת והשאר אינו יודע משאיל"מ. **אלא שיש"ש** – למ"ד גרמי מדרבנן לא שייך שבועה דאורייתא כלל. וכ"ד הש"ך.

ולי נראה: שאף הממון שנתחייב מדבריהם שייך שבועה דאורייתא, והראיות –

א. **רמב"ם:** היא אומרת בתולה נשאתי (ומגיע לו 200) והוא אומר בעולה נשאת ואין לך אלא מנה – נשבע הבעל שבועה דאורייתא שהרי הודה במקצת. **אף שלפי הרמב"ם** כתובה מדרבנן.

ב. **שבועות(מז):** התובע מלוה מיתומים והם מודים במקצת – חייבים היתומים שבועה דאורייתא (וכ"ה עה/טז).

וכמה פוסקים ס"ל דשעבודא לאו דאורייתא (חיוב היתומים מדרבנן) ועכ"ז נשבעים דאורייתא.

ערוה"ש: אע"פ שנתבאר בסימן ל"ד שלא נפסל לשבועה אלא ע"י אסור לאן, ובהזכרת ש"ש לבטלה הוי עשה "את ה' אלוך"ך תירא" ! **מ"מ** כיון שפרוץ בעבירה זו ממילא יבוא גם להשבע לשקר.

שכנגדו נשבע ונוטל.

ערוה"ש: מקור הדין כתובות(סה.) אישה שנתחייבה שבועה והיתה רגילה להזכיר ש"ש לבטלה, והפכו שבועה כנגדה.

ויש מפרשים דמירי שהיתה נשבעת ואינה מקיימת אבל הזכרת ש"ש לבטלה לא נפסלת. ולכן דין זה הוי ספקא דדינא.

2. כשאר תביעות ממון

קצה"ת: תביעת נזק דגרמי האם יש עליה חיוב שבועה ?

ולכך: נראה ברור שאפילו כשחייב הממון מדרבנן נשבע דאורייתא. והטעם כיון שכבר תיקנו חכמים שהממון שייך לזה א"כ הפקר ב"ד הפקר ויש לו בממון זה זכייה דאורייתא.

ג. הר"ן: תבע לחברו 50 של הלוואה ו 50 של חבלה וזה כופר הכל. אם כבר נשבע על החבלה עושה את התובע למודה במקצת ונשבע דאורייתא. ואע"ג דחייב נחבל מדרבנן (תקנת נחבל שישבע ויטול).

סימן צ: דין הבעל יורש את אשתו, ומה הוא שאינו יורש, מכירת האיש בנכסיו המשועבדים לאשתו, וטענת נחת רוח עשיתי לבעלי.

ובו כ סעיפים (כתובות: עח, פד, צה, קא. ב"ב: מט, נ, קח, קיא, קכה, קמו, קני. ב"ק: מב, קב. גיטין: נה, נח. קידושין: מה. יבמות: יו)

1א

1. הבעל יורש את אשתו, בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל.

2. בד"א, במוחזק, אבל לא בראוי, כגון ירושה שראויה ליירש, ומתה בחיי מורישה - אינו עומד במקומה לירש.

3. הגה - מהרי"ל: שטר חצי זכר, שנוהגין בו האידנא שכותב האב לבתו ליטול בירושתו כחלק חצי זכר, ואם תלך הבת בלא זרע קיימא יתבטל החוב, ומתה הבת בחיי אביה והניחה זרע קיימא, ומת הזרע ואחר כך מת אביה - הבעל יורש כח אותו השטר, מכח זרעו שיירש אמו והוא יורש זרעו (ולא אזלינן בתר אומדנא לומר שלא הייתה כוונתו רק על ביתו או על זרעה ולא על חתנו).

4. כתבו לה מורישה קרקע מחיים ופירות לאחר מיתה - הבעל יורש אותה קרקע ממנה (מרדכי ריש יש נוחלין).

באה"ט(הרא"ם): בעל שרוצה לגרש אשתו ולא יכול בגלל חרם רבנו גרשום, אע"פ שאין לה מזונות יורש אותה.

2. מתה בחיי מורישה (אינו יורש)

רשד"ם: ואם מת מורישה בחייה אף שמתה אח"כ האשה קודם שיגיעו הנכסים לידה - מקרי מוחזק והבעל יורש.

כ"כ הרמ"א בהמשך בשם המרדכי.

3. הבעל יורש (מהרי"ו)

סיים המהרי"ו: ואף שאומד הדעת מורה שאביה התכוון שיבוא הממון לביתו או לזרעה ולא לחתן, מ"מ מאחר שהודה שחייב לביתו (והודאת בע"ד כמאה עדים) ל"א אומדנא נגד הודאה (שהרי אומדנא הוא 'אנו סהדי' ולא מהני עדים נגד הודאת בע"ד).

ח"מ - ע"כ טוב יותר לכתוב: 'אם תמות ביתי בלא זרע קיימא אחרי מותי', שאז צריך הזרע להיות קיים עד אחרי מיתת האב. וכן ראיתי נוהגים.

ח"מ: הבעל יורש אף שלא בא עדיין ליד זרעו, שדוקא מאשתו יורש רק במוחזק משא"כ בזרעו יורש אף בראוי, וכיון שזרעו זכה בשטר הוא יורשו.

[כלומר: מהרי"ו מחדש שני חידושים

(א). דל"א אומדן דעתו נגד הודאתו.

(ב). רק באשתו בעינן מוחזק ולא בזרעו].

1. ב"ב(קח.): משנה - יש נוחלין ומנחילין...

והאיש את אשתו נוחלין ולא מנחילין.

שם(קיא.): מנה"מ? ת"ר - "שאר"ו זו אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו. יכול אף היא תרשנו? ת"ל "יורש אותה" הוא יורש אותה ולא היא אותו.

✓ כ"פ הטור והשו"ע - הבעל יורש את אשתו, בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל.

ירושת הבעל דאורייתא או דרבנן:

כתובות(פד.): מחלוקת - רשב"ג ס"ל שהוא דאורייתא. ורב בגמרא סבר שהוא מדרבנן.

להלכה:

רמב"ם - דרבנן כרב.

ראב"ד ורשב"א - דאורייתא כרשב"ג.

2. ב"ב(קכה.): א"ר פפא - הילכתא אין הבעל

נוטל בראוי כבמוחזק (לירש אשתו).

פרשב"ם: ראוי - כגון לירש שנפלה לאשתו לאחר מיתה.

1. בעל יורש

ח"מ: אף מנכסים שהבעל לא אכל פירות, כגון מכרה כתובתה וכן נתנה מתנה קודם נישואין להבריה מבעלה (כמ"ש פה"ז) הבעל יורש.

בהם הבעל.

והב"ש מיירי – על פירות שהיו מחוברים שהם של המוריש, ואף ח"מ יודה לזה.

■ **ואפשר** מחלוקת לפירות שהיו מחוברים בשעת מיתת המוריש:

ח"מ – ס"ל שזכות המוריש הוא מדין קניין הפירות וכיון שהבעל זכה בקרקע מחיים זכה גם בפירות דלא הוי ראוי.

וב"ש – ס"ל שעדיין הפירות הם ראוי כיון שיכל למוכרם].

הבעל יורש אותה

פת"ש: ראובן השיא בתו בעוד יעקב אביו חי, ונתן לחתנו שטר חצי זכר כמנהג, וכתב שיעקב הראוי כמוחזק, ואח"כ מת ראובן בחיי יעקב אביו (ואח"כ מת יעקב).

בא החתן ליורשים ותובע חלק חצי זכר מכל הנכסים של ראובן כולל מהירושה של יעקב. אף שירושת יעקב היתה רק ראויה ולא מוחזקת, הרי כתב לו שיקבל הראוי כמוחזק.

פסק הרש"ל – שהדין עם החתן.

אבל מהר"ם מלובלין – פסק שהדין עם היורשים, שהרי הם ירשו ישירות מאבי אביהם יעקב ולא דרך אביהם כך שלא זכה בהם החתן.

ב"ש: וקשה למה בנדוניה (סנ"ג) קי"ל אפילו נתן האב שט"ח לחתן ומתה ביתו א"צ לשלם משום אומדנא שכוונתו שתהנה ביתו, וכאן ל"א אומדנא?

ובהפלאה תירץ – כאן דמיירי בהודאה ל"א אומדנא, משא"כ בנדוניית חתנים (סנ"ג) שמחייב האב את עצמו בשטר אמרינן אומדנא.

יורש

ת' צ"צ: אם כתב האב לבת אחת שטר חצי זכר ולשאר הבנות לא כתב, ולא הניח רק בנות – אין זו נוטלת שטר חצי זכר, אלא כל הבנות חולקות בירושה בשווה, שכוונתו בשטר זה היתה נגד הבנים (אם יוולדו).

ואם מתה זו והניחה זרע ואח"כ מת אותו זרע (ואח"כ מה אביה) – אין בעלה יורש כלום שהרי אין כאן שטר חצי זכר אלא ירושה, ובירושה קי"ל אין הבן יורש בקבר את אמו להנחיל לאחים שמאביו.

4. פירות לאחר מותה

ח"מ: אף שמתה בחיי מורשה ולא זכתה בפירות, כיון שזכתה בקרקע הוי הבעל מוחזק ויורש אף הפירות לאחר מיתת מורשה.

והב"ש – הבעל יורש הקרקע ולא את הפירות דהוי ראוי, שהרי המוריש יכול למכור הפירות.

[**הפלאה** בפירוש המחלוקת בעניין הפירות:

■ **ח"מ** מיירי – בפירות הגדלים אחר מיתת המוריש שזכה

2א

1. אבל שבח נוטל במה שיורש ממנה, שהרי ברשותו השביח.

2. ואינו יורש מלוה אשתו, כגון שמתו מורשה והיתה להם מלוה ביד אחרים משנשאה, ומתה קודם שגבתה אותם.

3. הגה: אבל אם הניחו מורשה נכסים, אע"פ שלא גבתה הבת מחיים, ואפילו אם היו משועבדים לכתובת אלמנה (או לשאר בע"ח) – נקראים מוחזקים לבת והבעל יורש אותם (מרדכי כל הנשבעין).

4. וכן אם היה לה מלוה ביד אחרים כשנשאה, ומתה האשה קודם שגבתה אותה – אינו יורשה.

א. אבל אם הלוותה מנכסי מלוג, ומתה קודם שגבתה – בזו יורש אותה בעלה.

5. הגה: כל הנכסים שהיו לאשה שאין לבעלה רשות בהן, והלוותה אותן לאחרים – אין הבעל יורש אותן (ב"י בשם תשובת הרשב"א).

2. ב"ב(קכה:): א"ר פפא – אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק, ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי

1. הרא"ש: אינו יורש בראוי – אבל בשבח נוטל שהרי כל הנכסים שלו וברשותו השביחו.

הנכסים (שמגיע לאשתו). שמיד עם מות ראובן נפלו חצי נכסים לפני הבית הנשואה ומקרי בעלה מוחזק אף שהיו אז משועבדים לכתובת האלמנה – שאם ק"ל כרב ושמואל דאין אדם מוריש שבועה לבניו, א"כ אין חיוב כתובה והבעל יורש. וגם אין לומר כיון שבח"י האלמנה היו הנכסים משועבדים לכתובת האלמנה ולמזונותיה הו"ל ראוי! ליתא דלא מקרי ראוי, שאל"כ בטלת יורשת הבכור שבד"כ יש שיעבוד כתובה על הנכסים ובע"ח.

1. שהרי ברשותו השביחו

ח"מ: כלומר אף שכתובת האישה אינה נגבית מהשבח שהשביחו הנכסים אחר מיתת הבעל לפי שברשות יורשים השביחו, משאכ"כ גבי בעל הכל ברשותו השביח.

2. אינו יורש מלוא אשתו

ב"ש: אף שתפס הבעל בנכסי המלוא לא יוכל לומר קי"ל כהר"י מיגאש כיון שרו"פ חולקים עליו. ואף שכתב ה"ה שכ"ד הרמב"ם מ"מ הוי דעה יחידאה (דהוי תלמיד הצריך לרבו). אא"כ הלוותה נכסי מלוג תחת בעלה שאז גם הרא"ש ס"ל שיוורש. **והב"מ** – תמה על הב"ש: - מניין לו שהרמב"ם הוי תלמיד הצריך לרבו. - הרשב"א פסק שיעשה הדיין לפי ראות עניו, משמע אף להוציא. - ערך השולחן כתב שהרמב"ם ורבותיו הוי ב' דעות. - גם יד רמ"ה פסק כהר"י מיגאש. ולכן: אם תפס הבעל יכול לומר קי"ל כהר"י מיגאש.

מלוא ביד אחרים כשנשאה

הב"ח: תיבת 'כשנשאה' ט"ס הוא, ובפסקי הרא"ש ליתא. שאין הפרש בין הלוי מורשיה לאחרים לפני שנשאה או אחר שנשאה, דסוף סוף ראוי הוא מאחר שלא גבתה. כ"כ ח"מ. **והב"ש** – ואפשר שלרבותא כתב 'כשנשאה', שאף שמת המוריש קודם נישואין שבדאי אשתו יורשת המלוא והוא ידע מזה, מ"מ כיון שלא גבתה בחייה הוי ראוי לגבי בעלה.

מלוא ביד אחרים

פת"ש: ואם היה למורשה פקדון ביד אחרים, הרי הוא ברשות הבעלים (המוריש) ולא הוי ראוי. כ"כ ח"מ.

3. משועבדים לכתובת אישה

ח"מ: ה"ה לשאר בע"ח, דקי"ל (פסחים לא.) בע"ח מכאן ולהבא גובה.

כבמוחזק, ואין הבכור נוטל פי שנים במלוא.

ובב"ק(מב): לרבנו בעל אינו יורש חוב נזקי אשתו (פירוש אחרים שהזיקו לאשתו וטרם שילמו).

דין בעל במלוא שחייבים לאשתו

- **הר"י מיגאש, וה"ה(רמב"ם)** – רק בכור לא נוטל במלוא, אבל בעל יורש במלוא שהילוותה אשתו לאחרים (ובמלוא ע"פ צריך שהגיע הזמן).
- **רי"ף, ר"ת, תו"ס והרמב"ן** – הבעל אינו יורש מלוא אשתו דהוי ראוי.
- תו"ס:** והראיה ב"ק(מב:) לרבנן בעל לא יורש חוב נזקי אשתו דהוי מלוא.

איזה מלוא נקרא ראוי ולא מוחזק:

- **✓הרא"ש** –

2. **במלוא** של מורשיה ביד אחר פסק כהתו"ס שאינו יורש.

4. **במלוא** שהיא הילוותה לאחרים לפני נישואין ולא גבתה מחיים – אין הבעל יורש.

א. **אבל הלוותה** לאחר נישואין מנכסי מלוג שלה – הבעל יורש, כיון שהלוותה שלא כדין, שהקין ברשות הבעל לאכול פירות, וכדין אישה שמכרה מנכסי מלוג בחיי בעלה שבעלה מוציא מיד לקוחות, שדינו כלוקח ראשון. וכ"ש אם היה ממון בידה שהילוותה הבעל יורש אותו מלוא. כ"פ בשו"ע כאן.

• **לאפוקי הר"י** – דס"ל מלוא שהילוותה מנכסי מלוג אין הבעל יורש.

סיכום: הלוותה מנכסי מלוג

✓**הרא"ש** – לא מקרי ראוי, והבעל יורש זאת. **הר"י** – אף זה מקרי ראוי ואין הבעל יורש.

5. **רשב"א:** מעות ששיירה לעצמה (שאין לבעל רשות בהם) וכתב לה בעודה ארוסה "דין ודברים אין לי בנכסייך" - אין הבעל יורש אותם, אבל לא כתב לה כלום, אף שהילוותה אותם אחר נישואין – הבעל זכה בהם כדין נכסי מלוג והבעל מוציא מיד לקוחות.

שיטת הרשב"א – כעין מ"ש הרא"ש, שהבעל אינו יורש מלוא שנפלו לה בירושה. וכן אינו יורש מלוא שנעשית ממעות ששיירה לעצמה ואם כתב לה בעודה ארוסה "דין ודברים..." אבל לא כתב יורשה.

3. **מרדכי:** ראובן מת והניח אלמנה ושתי בנות אחת נשואה, מתה הנשואה ואח"כ מתה האם ולא נשבעה על כתובתה – **פסק מהר"ם** – שהבעל של הבת שמתה גובה חצי

לפי הרשב"א – הבעל זכה בכל א"כ כתב לה 'דין ודברים...' שאז יורש חצי. ואף שבכור כה"ג נוטל רק חצי! מ"מ בעל באשתו זכה בתורת נכסי מלוג.

סיכום: היה לאישה חוב ביד בעלה לפני הנישואין ואח"כ נשאה ומתה
ח"מ – הבעל יורש מחצה בלבד.
ב"ש – יורש הכל, א"כ כתב לה 'דין ודברים...' שאז יורש חצי.

ח"מ: אם גנבו נכסי מלוג של האישה ולא הוחזר עד שמתה – הוי ראוי ואין הבעל יורשם, מ"מ אם גזלו קרקע הוי מוחזק, שקרקע לא נגזלת.

מלוה ביד אחרים

רשב"א: אם היה מלוה לאישה ביד אחרים והיתה משכנתא על קרקע הלוה ומתה האישה קודם שתגבה ההלוואה, אז –
אם הוא במקום שלא מסלקים המלוה מהקרקע בכל עת שתשיג יד הלוה למעות – הבעל יורש את ההלוואה כיון שהמשכונה כקנויה אצלו (ואף בכור נוטל פי שנים).
ואם היא במקום שמסלקים המלוה מהקרקע ברגע שמשגי הלוה כסף – הבעל אינו יורש.

היה מלוה ביד אחרים

חנ"י: אפילו הכניסה שט"ח בנדן לבעלה ואפילו הגיע זמן הפרעון לפני מותה הוי ראוי ולא מוחזק.
ה"ה בירושת הבעל כה"ג שמתו מורישיה והסכימו היורשים לתת לה חלק חצי זכר – כל שלא נתנו לה לפני מותה הוי ראוי ואין הבעל יורש.
מ"מ אם הכניסה לו שט"ח בכתיבה ומסירה (היינו שכתבו לו שטר 'דקני לך איהו וכל שעבודו') או במעמד שלושם במלוה בע"פ – הוי מיד מוחזק.

קודם שתגבה

ב"ש: דמי נזק שחייבים לה אם לא גבתה מהחובל לפני מיתה הוי ראוי (ב"ק מב.).

א. הילוותה מנכסי מלוג (הרא"ש)

ב"ש: הרא"ש מדמה דין זה למכרה מנכסי מלוג שבעל מוציא מיד לקוחות מיד (כתובות עח:).
ולפ"ז: יכול הבעל להוציא מיד הלוה את ההלוואה אף בחיי אשתו, כיון שהפירות (של המעות) שלו.
ואף לרמב"ם (ס"ט) שסובר שאין מוציא גוף הקרקע (אם מכרה אשתו קרקע מנכסי מלוג) אלא רק בפירות, מ"מ במלוה יודה שמוציא מיד הלוה (ול"ד לקרקע שהבעל יכול להפסיד הקרקע ללוקח).

הבעל יורש (מרדכי)

פת"ש: קשה לקמן הרמ"א (ק/ב) כתב: אם מת יעקב בחיי ראובן בנו והניח אלמנתו שניזונית מנכסיו, אין אלמנת ראובן גובה כתובתה מאותם נכסים של יעקב, כיון שמשועבדים לאלמנת יעקב אביו כשמת ראובן (מרדכי) והדברים סותרים?

והנה הב"ש תירץ כמה תירוצים:

א. ד"מ – כאן איירי לפי המנהג שיכולים היורשים לסלק את האלמנה ממזונות ע"י שיתנו לה הכתובה. א"כ נמצא שאין כאן שיעבוד (רק כנגד כתובתה) ולכן הוי מוחזק בשאר הנכסים ויורש השאר.

ב. מהרי"ל – שאני ירושת הבעל שבא מאליה (והיא חזקה יותר), משא"כ כתובה שהיא רק חוב ומחוסרת גוביינא.
כ"ד ח"מ והב"ש – שירושת הבעל עדיפה מגביית הכתובה.

ג. שארית יוסף – כאן מיירי כשנשבעה על כתובתה והיא מוחזקת בנכסים הן לעניין ירושה והן לעניין כתובה, משא"כ שם שלא נשבעה.

ופרח שושן העלה להלכה:

- לעניין כתובת אלמנת הבן (שם) – חשוב ראוי ואין אלמנת ראובן גובה מהם. כ"ד ר"פ.
- אבל לעניין ירושת הבעל (כאן) כיון שלפי הרמ"א יורש הולכים במי שמוחזק:

אם הם ביד בעל הבת – יחזיק בהם בטענת קי"ל כמהרי"ל.

ואם הם ביד היורשים – יאמרו קי"ל כהרמ"א דמקרי ראוי ואין בעל הבת יורש.

4. היה לה מלוה ביד אחרים

ח"מ: מלוה ביד אחרים –

▪ שכר פעולה שלא גבתה בחייה – הבעל אינו יורש שנחשב ראוי.

▪ **מרדכי:** אם יש משכון על המלוה בכור נוטל פי שנים דמקרי מוחזק. **נראה** שה"ה אם יש לאישה משכון על המלוה נקרא מוחזק והבעל יורש.

▪ אם היה לאישה חוב ביד בעלה לפני שנישאה לו, אחר הגירושין מקרי ממש מוחזק, אף שבכור כה"ג (שיש לאב מלוה על הבן ומת האב) הוי ספק אם נוטל פי שנים! דשאני בכור דכתיב: 'בכל אשר ימצא לו' לאב (ולא נמצא ביד האב), משאכ"כ נקרא מוחזק כיון שהמעות ביד הבעל.

אבל ת' הרשב"א – פסק שיורש הבעל רק מחצה כמו בכור.

אבל הב"ש – חולק על הבנת ח"מ:

כ"פ ביב"א(ח"מ ח, ח) – שהרי הבנקים משתמשים בכספים ודינן כמעות שהופקדו אצל השולחני שנחשבים כראוי (ב"ב קכה).

■ לאפוקי חיים שאל בשם י"א – שדינן כמוחזק.

(ב). האם הבעל יורש כספים אלו?

שערי ציון: רוב האחרונים הסכימו שדינן כדין מלוה שאין הבעל יורש.

ואף שהמחבר פסק כהרא"ש שדוקא מלוה לפני הנישואין אינו יורש אבל הלוותה מנכסי מלוג אחר הנישואין הבעל יורש! שאני התם שהלוותה שלא כדין, אבל כיום שלכל אדם יש לו כפסים מופקדים בבנק י"ל שהאישה הפקיד כספים בבנק ברשות (שכן דרך אנשים לעשות) ולא מקרי עשתה שלא כדין ודינן כראוי.

ועוד שה"ה[רמב"ם] – מלוה לא נקרא ראוי לגבי הבעל.

יורש אותה בעלה

ח"מ וב"ש: ואם היו לאישה נכסי מלוג שאין לבעל בהם אכילת פירות (כגון שכתב לה 'דין ודברים...') אז יכולה להלוות למי שתראה ודינן כראוי שאין הבעל יורשם.

דין הכספים שהפקידה האישה בבנק?

(א). האם הכספים דינן כראוי או מוחזק?

■ שאלת יעב"ץ – דינן כראוי, כיון שהשלטונות יכולים להשתמש בהם בזמן מלחמה. כ"כ גו"ר, מהר"י הלוי וחיים שאל.

ב

1. מי שאומר: 'נכסי לפלוני ואחריו ליורשי', דקי"ל הוא הדין ליורשי

יורשי:

א. ואם היתה לו בת ומתה בחיי אותו פלוני, והיה בן לבת - הבן עומד במקום אמו לירש לאותו פלוני.

ב. אבל אם אין לבת יורש, אלא בעל - אינו יורש אותו פלוני, דהוי ליה ראוי (שהרי הראשון יכול למכור לאחרים).

2. ואם אמר: נכסי לפלוני ואחריו מעכשיו ליורשי - הוי ליה מוחזק, ובעל הבת יורש.

כ"פ הטור – אם אמר המוריש 'מעכשיו נכסי לפלוני ואחריו ליורשי' – הו"ל מוחזק ובעל הבת יורש.

✓ כ"פ השו"ע – אלא ששינה מלשון הטור שכתב: ואם אמר: נכסי לפלוני ואחריו מעכשיו ליורשי - הוי ליה מוחזק, ובעל הבת יורש.

הב"ח והב"ש – המחבר שינה הלשון ל 'מעכשיו ליורשי', שאילו לגרסת הטור 'מעכשיו לפלוני' לא זכה היורש מחיים אלא פלוני, ולכן אינו מוחזק לבעל הבת. והפרישה – אף לפי גרסת הטור המילה 'מעכשיו' חוזרת גם ליורשי.

1א. אינו יורש (הבעל) אותו פלוני

מי שנתן במתנת שכיב מרא לאשת איש, ומתה קודם שגבתה, האם בעלה יורשה?

■ ב"ש(ר' בצלאל) – כיון שדברי ש"מ ככתובים ומסורים, הוי הבעל מוחזק ואין היורשים יכולים למכור.

■ פת"ש(דגמ"ר) – מתה"ד משמע שדינו כמלוה שהוא ראוי, אא"כ היה חפץ מסוים שאז ודאי הבעל יורש.

1. ב"ב(קכה): ההוא דאמר - נכסי לסבתא,

ובתרה לירתאי. הויא ליה בריתא דהוה נסיבא, שכיבא בחיי בעלה ובחיי סבתא. בתר דשכיבא סבתא אתא בעל קא תבע.

אמר רב הונא - 'לירתי' ואפילו לירתי ירתי.

ורב ענן אמר - לירתי ולא לירתי ירתי.

א. שלחו מתם הלכתא כוותיה דרב ענן ולא מטעמיה, הלכתא כוותיה דרב ענן דבעל לא ירית, ולא מטעמיה.

ב. דאילו רב ענן סבר אע"ג דהוה ליה ברא לברתיה לא ירית, ולא היא דאילו הוה ליה ברא לברתיה ודאי ירית ובעל היינו טעמא דלא ירית משום דהוה ליה ראוי ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק.

פרש"י: ובתרה לירתאי – אחרי מות זקנתי לא ירשו יורשיה (בנה, ביתה) אלא יורשים שלי (בני ביתי).

2. שם(קכה): מכלל דרב הונא סבר בעל נוטל

בראוי כבמוחזק?

אר"א - כל האומר 'אחריו' כאומר 'מעכשיו' דמי (ואז לכו"ע הבעל יורש).

1. הכל לפי הרמב"ם: הנושא אשה מחייבי לאוין, הואיל וקדושין תופסין בה - אם מתה תחתיו, יירשנה. א. (וכן אשה שהמירה, הבעל יורשה) (ב"י מ"כ בשם אבי העזרי).
2. וכן הנושא את הקטנה שהיא צריכה מיאון, אף ע"פ שאין קדושיה קדושין גמורים אם מתה תחתיו, יירשנה.
3. אבל הפיקח שנשא חרשת, אפילו נתפקחה אחר שנשאת - אם מתה לא יירשנה.
א. והחרש שנשא פקחת, ומתה - יירשנה, שהרי היא בת דעת ולדעתה נשאת לו וזיכתה לו ממונה.

מקורות לדברי הרמב"ם:

1. תוספתא(יבמות ב, ג): אלמנה לכ"ג... הרי הן כאשתו לכל דבר, יש להן כתובה, פירות, מזונות, בלאות, וזוכה במציאתה ומעשה ידיה יורשה...
2. גיטין(נה): משנה - העיד ר' יוחנן בן גודגדא... ועל בת ישראל שנישאה (והיא יתומה דלא הוו נישואין רק מדרבנן - רש"י) שבעלה יורשה.
כתובות(קא): דין הבעל בזכות אשתו הקטנה - רא"א - אינו יורשה. רבי יהושע אומר - יורשה.
כ"פ ה"י - קטנה שלא מיאנה ומתה בעלה יורשה (כרבי יהושע). כ"פ הרמב"ם.
3. ה"ה: למד הרמב"ם ממ"ש שאין לחרשת כתובה, וממילא אינו יורשה, והיא אינה בת דעת שתוכל לזכות לו.
א. ה"ה: אבל חרש שנשא פיקחת יורשה, שהרי היא בת דעת - דברי טעם הם.
השגות כתב - אע"פ שהיא בת דעת אינו יורשה, שרק מה שבידה בחייה יכולה לזכות לו, ולא מה שלאחר מותה (כיון דשוב אינם שלה).

1. הואיל וקידושין תוספים בה... ירשנה

ב"ש: קשה ב(סא/א) ס"ל הרמב"ם שהכונס נידה לא ירשנה אף שקידושין תופסים בה. למה כאן חייבי לאוין יורשה?

1. קטנה שנתקדשה לדעת אביה, ונשאת שלא לדעת אביה, בין בפניו בין שלא בפניו, אפילו שתק האב - אם מתה, אין הבעל יורשה. א. אא"כ רצה האב בנשואים.

תירץ דרישה - בנידה אין דעתו לבוא עליה בנדתה ולכן הוי חופה שאינה ראויה לביאה לכן אינו יורשה. משא"כ בחייב לאוין דעתו לבוא עליה והוי חופה הראוי לביאה שיורשה.
פת"ש הוסיף - משמע אף שלא בא עליה, כבר יורשה, כיון דהוי חופה הראויה לביאה.

א. אישה שנשתמדה

הרמ"א חו"מ(רפג/ב): ... ובעל יורש במקום אשתו המומרת, אע"פ שמת אביה לאחר שהמירה לעובדת כוכבים, ומתה אחר כך, הבעל יורש, מאחר דידו כידה, אין שייך קנס (מרדכי ותה"ד סימן שמ"ט).

3. אפילו נתפקחה אחר שנשאה

דרישה: קשה, כיון שתיקנו חז"ל נישואין לחרשת, ואחר שנתפקחה יש לה גם כתובה, למה לא ירשנה?
ותירץ הח"מ - מיירי שלא נתייחד עמה אחר שנתפקחה (שאם נתייחד עמה הרי היא אשתו לכל דבר).

פיקח שנשא חרשת... לא ירשנה

ב"ש: כיון שאין לה כתובה בעלה לא יורשה, ועוד שאינה בת דעת לזכות לו (ה"ה).

א. חרש שנשא פיקחת... ירשנה

ב"ש: ושוטה שנשא פיקחת או הפוך - אינו יורשה שלא תיקנו לה נישואין (רמב"ם).

✓הרי"ף והרא"ש - כרב אסי שאין דינה כנשואה.

הרי"ף (י"א) - כרב שדינה כנשואה.

כ"פ הרא"ש (ר"ת).

א. (שם): שמא יבוא אביה וימחה.

באור הגר"א: משמע שאם רצה האב בנישואיה מהני ואף יורשה.

1. אינה יורשה

ח"מ: אף אין לה כתובה ואינו חייב בקבורתה.

כ"כ הב"ח בשם הריטב"א.

ואינו מטמא לה

ב"ש: אף שנושא קטנה מטמא לה (יבמות פט:!) שם תיקנו כיון שהוא יורשה לא יתעסקו בה קרוביה לקבורה והוי כמת מצווה לכן חייב בקבורתה. משאכ"כ שאינו יורשה לכן גם אינו מטמא לה.

1. קידושין(מה): נתקדשה לדעת אביה, והלך

אביה למדינת הים ועמדה ונישאת:

אמר רב - אוכלת בתרומה (אם בעלה כהן, שדינה כמקודשת).

✓רב אסי אמר - אינה אוכלת, שמא יבוא האב וימחה ונמצאת זרה למפרע.

ואך רב חשש לרב אסי.

(שם): נתקדשה לדעת אביה ונישאת שלא לדעת

אביה ואביה כאן:

✓ר"ה אמר - אינה אוכלת, שאין להתיר רק כשהאב אינו כאן, אבל כשנמצא כאן ושתק סימן הוא שהוא כועס מאוד.

רבי ירמיה אמר - אוכלת, שרב אסי שאסר שמא יבוא האב וימחה, אבל כשהוא כאן ושתק משמע שנוח לו.

(שם): ומודה רב שאם מתה אינו יורשה, דאוקי

ממונא בחזקת מריה (האב).

להלכה:

ה

1. מי שנתגרשה ספק גרושין, ומתה - אין הבעל יורשה.

2. הגה: אבל כל זמן שלא נתגרשה, אע"ג שנתן עיניו לגרש - יורשה (טור בשם הרא"ש).

3. הטוען על אשתו שהיו בה מומין ומקחו מקח טעות, כמו שנתבאר לעיל סימן ל"ט - אם מתה אינו יורשה (תשובת מ"י סוף אישות ובמרדכי פרק מי שמת).

4. אשה שמרדה בבעלה ומתה - בעלה יורשה (כן משמע מל"המ"מ פ' כ"ב). וע"ל סימן ט"ז-ג-הגה.

5. המורד על אשתו או מדירה ואינו נוהג עמה מנהג אישות - י"א דאם מתה אינו יורשה (הגהות מרדכי פ' אע"פ).

לאשתו מהיום אם מתי (שבאותם הימים ספק מגורשת). מה דינה באותם ימים?

ר' יהודה אומר - הרי היא כאשתו לכל דבר... ואם מתה יורשה.

✓שאר התנאים - לה הזכירו שיורשה.

וכ"ד הרמב"ם - שבספק אינו יורשה.

מ"מ הראב"ד - חולק על הרמב"ם, והביא ראיה מהירושלמי שבעלה יורשה אף בספק.

2. ב"ב(קמנ): **אר"י א"ר** - מעשה באדם א'

שאמר שאשתו תותרנית (שלא מריחה), ונכנס עמה לחורבה לבודקה, ונפל עליה החורבה ומתה. אמרו חכמים - הואיל ונכנס לבודקה אינו יורשה.

1. רמב"ם: מי שנתגרשה ספק גרושין, ומתה - אין

הבעל יורשה.

העיטור: מקורו של הרמב"ם מסעיף קודם - קידושין(מה): נתקדשה לכהן לדעת אביה והלך אביה למדינת הים ונישאת שלא לדעת אביה - מחלוקת אם אוכלת בתרומה. ומודה רב שאם מתה אין בעלה יורשה (שספק אם אביה נתרצה) אוקי ממונא בחזקת אביה. **משמע** שבכל ספק נישואין או גירושין הבעל לא יורש.

וה"ה - אין ראיה, שדוקא בספק נישואין אין מוציאים הנכסים מחזקת אב, אבל בספק גירושין שהנכסים בחזקת הבעל אפשר שאין מוציאים ממנו (והוא יורשה). ואפשר שמקורו מגיטין(עג): שכיב מרא שנתן גט

וצ"ע !

אינו יורשה

רשב"ם – מיירי בנשואה, כיון שהיה דעתו לגרשה אם ימצאנה בעל מום ומתה קודם שנתפייסו – אינו יורשה. **משמע** שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שהיה דעתו לגרשה – אינו יורשה.

✓ אבל הרא"ש – מיירי בארוסתו שנכנס עמה לחצרו (שסתם חצר שלו לנישואין) לבדקה, והוא טוען שנכנס עמה לנישואין אם לא ימצאנה בעלת מום ולא מצאה בעל מום והיא אשתו ורוצה לשאת אותה. אמרו חכמים הואיל והכניסה לבדקה לא חשיב כניסה לנישואין ואינו יורשה.

אבל בנשואה יורשה כל שלא גירשה. **כ"ד התוס'** – שכל שלא גירשה אף שנתן עינו לגרשה – יורשה. כ"ד המרדכי.

4. רמב"ם: הורו הגאונים – אישה שחלתה וביקשה מבעלה שיגרשנה בלא כתובה כדי שלא ירשנה, אין שומעים לה, ואפילו אמרה ששונאת אותו ואינה רוצה לעמוד עמו (היינו מורדת).

ה"ה – ולדידן שלא כופין הבעל לגרש בשום מרד פשטא שיורשה, ואם עמד מעצמו וגירשה ודאי לא יורש. ואף לרמב"ם שכופין במורדת, לעניין יורשה יורשה כ"ז שלא גירשה.

ד"מ – משמע שמורדת שמתה בעלה יורשה. כ"פ הרמ"א כאן והמחבר עז/ב.

5. וכתב בשליטי גיבורים: ואם הוא מורד או מדיר אשתו שדינו להוציא – אינו יורש.

ד"מ – ונ"ל ה"ד לסברת הרשב"ם דס"ל משנתן עניו לגרשה שוב אינו יורשה. אבל לדעת החלוקים – יורשה. **כ"פ הרי"ף והרא"ש** – אע"פ שכופין אותו לגרש, כל זמן שלא גירשה יורש אותה.

✓ ואפשר לדחות – אלו שכופין אותם לגרש, שמדינא נוהג עמה מנהג אישות ולא פשע כלל (כגון מומים השנויים בגיטין עז). אז יורשה כל שלא גירשה. אבל כאן שמורד בה ואינו נוהג עמה אישות אינו יורשה.

1. אין הבעל יורש

ח"מ: להלכה נראה שדינו כספק מתה בחייו בסעיף שאחר זה (ס"ו).

והב"ש – כיון שה"ה כתב שיש בזה מחלוקת, אם תפס הבעל מהני.

והלבוש – פסק שהבעל יורש.

2. אע"ג שנתן עניו לגרשה – יורש

כרם שלמה (כ"י מהגאון חת"ס): אף לרשב"ם שאינו יורשה, היינו קודם חרם רבנו גרשום, אבל אחר זה שאין בידו לגרשה – יורשה.

מהרש"ל: לעניין אבלות – איש ואישה שהתפשרו על גירושין ומתה האישה – אין לנהוג אבלות, שהלכה כדברי המקל באבלות.

ישועות יעקב – א' שקיבל היתר מ 100 רבנים וזיכה גט לאשתו ומתה אשתו – כדאי מהרש"ל לסמוך עליו שלא לנהוג אבלות, כיון שכבר זיכה לה גט.

3. שהיו בה מומים... אינו יורשה

ב"ש: וטעמו – שלפי טענתו היה מקח טעות ויכול אדם לחייב עצמו (להפסיד הירושה).

ח"מ – ואף שלעניין גט צריכה גט מספק, לעניין ממון, הירושה אוקי ממון בחזקתה. ואף שלא נתברר שהיה מום מ"מ הודאת בע"ד כמאה עדים.

5. המורד על אשתו

ח"מ: ודעת הרי"ף והרא"ש – שבכה"ג יורש עד שיתן גט (ולא כמו שחילק הד"מ). כ"פ מהר"א מזרחי.

כ"כ הב"ש – ודעת שליטי גיבורים דעת יחידאה היא.

נפל הבית עליו ועל אשתו, ואין ידוע איזה מהם מת תחלה, ואין לו בנים

!

ממנה:

יורשי הבעל - יורשין עיקר הכתובה והתוספת. **יורשי אשה - יורשין נכסי מלוג.** **ובין שניהם חולקים נכסי צאן ברזל**

מת הבעל. יורשי האישה אומרים - הבעל מת ראשון ואחר כך מתה האישה:

ב"ב (קנח.): משנה - נפל הבית עליו ועל אשתו: יורשי הבעל אומרים - האישה מתה ראשונה ואחר כך

בש"א - יחלוקו.

ובה"א - נכסים (נצ"ב) בחזקתן: כתובה - בחזקת יורשי הבעל, נכסים הנכנסים והיוצאים (נ"מ) עמה - בחזקת יורשי האב.

פרשב"ם: נפל הבית - ואין לה בנים ממנו (שאל"כ הבנים יורשים הכל).

אישה מתה ראשונה - והעל יורשה, ויורשי הבעל זוכים בכל הנכסים.

בעל מת ראשון - ולא ירש אשתו, ונכסיה ליורשה.

נכסים בחזקתן - נכסי צאן ברזל.

כתובה - מנה/מאתים ותוספת (שמעמידים אותם בחזקת הבעל).

נכסים הנכנסים והיוצאים - נכסי מלוג.

גמ(קנח): נכסים (נצ"ב) בחזקת מי?

ר' יוחנן אמר - בחזקת יורשי הבעל.

ור' אלעזר אמר - בחזקת יורשי האישה.

✓ור' שמעון בן לקיש משום בר קפרא אמר - יחלוקו (שהרי לשניהם יש טענה).

וכן תני בר קפרא הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו.

הטור: בחזקת יורשי האישה - ומיירי שייחד לה בעלה נכסים ולכן אינה צריכה להישבע עליהם, שאל"כ אין יורשיה יורשים עד שתשבע.

ובד"ה - אבל לפירוש הר"ש מייבול לא חיישין להתפסת צררי במת פתאום (וא"צ שבועה).

יורשי בעל - יורשים עיקר הכתובה

ח"מ: ואף שייחד לה נכסים בכתובה, שאם היתה בחיים היתה גובה בלא שבועה (משמע שהוא בחזקתה)! אפ"ה כתובה ותוספת בחזקת יורשי הבעל (כיון שמתה היא בחיי בעלה).

האם אלמנה שמת בעלה פתאום האם צריכה שבועה ליטול כתובה.

א. לעניין הכתובה

בר"ש מיינביל - הטעם שהצריכו אלמנה להישבע מחשש שמא אתפסי צררי. וכשמת פתאום אין חשש לצררי, ונוטלת כתובה בלא שבועה.

כ"פ הרא"ה והמרדכי. וכ"פ שארית יוסף.

תו"ס (גיטין לד:) - אף שמת בעלה פתאום צריכה להישבע ליטול כתובה, כיון שיש תקנת כתובה (שבעלה חייב בכתובה) חיישין שמא התפסה צררי אף קודם הזמן.

ב"ש: הרמ"א (צו"ב) לא סמך על הר"ש מיינביל, אלא בצירוף שאר טעמים ('במקום שנראה לדיין שלא תפסה צררי').

מהר"י הלוי: מת במגפה לא נחשב מת פתאום, וחיישין לצררי.

ב. ליטול נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל

הר"ש מיינביל - נוטל בלא שבועה.

כ"כ התו"ס - וטעמו שרק בכתובה חיישין לצררי כיון שיש תקנת כתובה, אבל נכסי מלוג וצאן ברזל שאינם מחמת תקנה אין חשש לצררי, ואף סמוך למיתה, ואף בלא מת פתאום א"צ להישבע.

ולפי הר"ש מיינביל - רק במת פתאום לא חיישין, אבל בלא מת חיישין לצררי.

הר"י (תו"ס ב"ב קנח.) - צריך להישבע, שטעם השבועה הוא שמא היא עצמה תפסה, ולכן אף שמת פתאום ואף בנכסי מלוג וצאן ברזל צריכה להישבע.

ואין לה בנים ממנו

ב"ש: אבל יש לה בנים ממנו אין נ"מ שהרי בכה"ג הבנים יורשים הכל. אבל כשיש לו בנים גם מאישה אחרת יש נ"מ איך לחלק.

והתוספת

ב"ש: כלומר מה שהוא הוסיף לה, אבל תוספת שליש על הגדוניה דינו נכסי צאן ברזל שחולקים.

דין מברחת

1. הכף ונפ"מ: האישה שכתבה כל נכסיה לאחר, א. בין קרוב בין רחוק, קודם שתינשא, ב. אע"פ שאם נתאלמנה או נתגרשה תבטל המתנה - ג. אין הבעל אוכל פירותיהם, ואם מתה בחייו, אינו יורשה, שהרי נתנה אותם קודם שתינשא, ד. וכשתמות בחיי בעלה - יקנה מקבל המתנה מתנתו קנין גמור.

2. ולא עוד אלא אפילו נתנה מקצת נכסיה או כולם, קודם, וכתבה למקבל מתנה:

'קנה מהיום ולכשארצה', שהרי לא קנה קנין גמור עד שתראה - אין הבעל אוכל פירות אותה המתנה, ואם מתה אינו יורשה.

לאפוקי הרמ"ה – דס"ל שישאר ביד המקבל.

[**סיכום:** מי יורשה?]

מתה בחיי בעלה – המקבל יורש.

מת בעלה בחייה – היורשים יורשים [.

2. **(שם):** מתיבי - הרוצה שתבריו נכסיה מבעלה

כיחד היא עושה כותבת שטר פסים לאחרים דברי רבן שמעון בן גמליאל. וחכמים אומרים - רצה מצחק בה, עד שתכתוב לו 'מהיום ולכשארצה'

טעמא דכתבה ליה הכי הא לא כתבה ליה הכי קננה לוקח? א"ר זירא - לא קשיא הא בכולה הא במקצתה. ואי לא קננה לוקח ניקנינה בעל? אמר אביי - עשאו כנכסים שאין ידועין לבעל ואליבא דר"ש (שכה"ג לא יורש הבעל).

פרש"י: שטר פסים – שטר פיוס, שמתפייסת עם המקבל שלא יתבע אותה.

אם רצה – זה המקבל מצחק בה ומחזיר בנכסים עולמית.

עד שתכתוב – בשטר, 'מהיום נתונים לך לכשארצה', שאם בעלה בא לזכות תאמר אני רוצה. **הא בכולה** – כיון שלא שיירה כלום, אן סהדי שלא גמרה להקנות (אף בלא תנאי בשטר).

לקנינה בעל – לשמואל שנתנה כל נכסיה אם לא קנה מקבל יזכה הבעל לאכול פירות ולירשה אחר שתמות. **נכסים שאינם ידועים** – שנשאה הבעל ע"מ שאין לה נכסים, שסבר שהמתנה גמורה.

[**כלומר:** אם נתנה כל נכסיה לא הבעל זכה ולא המקבל, וכשתגרש יחזור הכל אליה.

ואם כתב מקצת נכסיה – צריכה לכתוב 'לכשארצה' שאל"כ זיכה המקבל [.

כ"פ הרמב"ם – לכן הבעל לא אוכל פירות בחייה ולא יורשה לאחר מיתתה.

לאפוקי הר"ן (אחרים) - שהבעל יורשה כשמתה.

כתבה מקצת נכסיה

• **הרא"ש והטור** – פירוש השאירה כדי פרנסתה

• **אבל הרמב"ם** – שיירה כל שהוא.

כ"פ המחבר כמו בדן שכיב מרא.

מהיום ולכשארצה

ר"ת – פירוש המתנה חלה מהיום, רק שיש תנאי שתוכל לחזור בה, (ולכן מקבל אוכל פירות).

כ"ד הרא"ש ורש"י.

כ"פ הרמב"ם – המתנה תחול רק כשתרצה למפרע (ולא

1. **כתובות(עז):** ההיא איתתא דבעיא

דתבריחינהו לנכסיה מגברה כתבתינהו לברתה אינסיבה ואיגרשה.

ב. אתאי לקמיה דרב נחמן - קרעיה ר"נ לשטרא.

כ"פ שמואל – לקרוע השטר.

א. אמר ליה רבא לרב נחמן - טעמא מאי דלא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחרני, ה"מ לאחרני אבל לברתה יהיבא? אפילו הכי במקום ברתה נפשה עדיפא לה.

פרש"י: דתבריחינהו לנכסיה – אלמה היתה ובאה להינשא וקדמה ונתנה לביתה כדי להבריו זכות בעלה מהם, והודיעה לעדים שאין זו מתנה אלא להבריו.

אתאי לר"נ – לתבוע חזרה הנכסים, והבת הוציאה השטר, וקרעו ר"נ.

להבריו נכסיה

רש"י – דווקא שהודיעה כן לעדים, שאל"כ לא מהני אף שנתנה כל נכסיה.

נ"תו"ס – אף שלא הודיעה לעדים, כיון שיש כאן גילוי דעת מוכח שעומדת להינשא או שנישאה בסמוך סגי. כ"ד והר"ן והרא"ש.

ג. **דין הפירות**

• **הרא"ש** – מקבל המתנה אוכל פירות ולא הבעל, דכיון שכיוונה שלא ייהנה הבעל, ואם היו הפירות של הבעל הרי נהנה מהם. ועוד יודעת שאין מי שיטפל בפירות וכיוונה שיהנה בהם המקבל כיון שהוא מטפל בהם.

כ"כ הרמב"ם – משום שמתנה למקבל מועיל לגמרי בחיי בעלה, ול"ד כשכתבה שטר 'כשארצה' (2).

כ"ד הטור.

כ"כ הר"ן – לפי שנחשבים כנכסים שלא ידועים לבעל.

• **שליטי גיבורים (רי"ז)** – אף א' לא אוכל פירות.

ד. מי יורש הנכסים (כשמתה בחיי בעלה)

• **רמב"ם** – אין הבעל יורש אלא יישארו ביד המקבל, שהרי נתנו לו לפני הנישואין. כ"ד הרא"ש.

• **שליטי גיבורים** – יורשה יורשים אותה

• **הר"ן (אחרים)** – בעלה יורשה, שהברחה מועילה רק אם מכרה לאחרים קודם שתמות.

הרא"ש: ואם מת הבעל תחילה, מיד חזר הכל לאישה ויורשה יורשים אותה.

כ"פ הב"י – כיון שהרא"ש בתרא.

מהיום, לכן מקבל אוכל פירות). כ"ד המחבר.

ב"ש: נ"מ במחלוקת זו כשכתבה 'מהיום לכשארצה' האם המקבל אוכל פירות ויורשה כ"ז שלא אמרה 'אני רוצה'.

לפי הר"ח והרא"ש – כיון שהמתנה חלה מיד המקבל אוכל פירות, וכל זמן ששותקת המתנה קיימת.

לפי הרמב"ם – כיון שהמתנה לא חלה מיד כל שלא אמרה 'הן', אין המקבל אוכל פירות. מ"מ לכו"ע הבעל לא אוכל פירות.

השו"ע: פסק כהרמב"ם שהמתנה תחול רק שתאמר שרוצה, א"כ אין המקבל אוכל פירות (שהרי כתב 'לא קנה קניין גמור עד שתרצה').

1. קודם שתינשא

ב"ש: אף שלא גילתה דעתה שכוונתה להברית, כל שעומדת להינשא או נישאת בסמוך אומדנא דמוכח הוא שכוונתה להברית (תו"ס, רא"ש, ר"ן לאפוקי רש"י).
ואם אין אומדנא דמוכח (לא עמדה להינשא, מכרה רק מקצת נכסיה) ועדי חתימה בשטר מעידים שאמרה בע"פ שכוונתה להברית – תלוי אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנים, ואם לאו – לא נאמנים, והמתנה קיימת. כ"כ הרא"ש ומרדכי[רש"י].

ח

יש מי שאומר דדינא דמברחת דוקא בשלא כתבה לו מתנה גמורה, מתנה חלוטה, מתנה עלמין. אבל אם כתבה לו כן, קנה לגמרי.

כ"פ ח"מ וב"ש – שאם כולם מורגלים בכך הוי שופרא דשטרא ולא קנה, א"כ אמרה בפירוש לכתוב זאת. מיהו אם ידעה שכותבים ולא מחתה קנה לגמרי. והוסיף הב"ש(ה"ה) – ואם גילתה דעתה שכוונתה להברית - לא מהני המתנה.

הר"ן: כתב הרא"ה - דדינא דמברחת דוקא בשלא כתבה לו מתנה גמורה, מתנה חלוטה, מתנה עלמין. אבל אם כתבה לו כן, קנה לגמרי.

והוסיף הרשב"א – ועכשיו שכותבים כן בכל השטרות, הוי שופרא דשטרא (ולא קנה) עד שיכתבו 'כן אמרה לנו בפירוש'.

ואם יודעים שכולם כותבים כן אפשר שקנה לגמרי. ולכן אם יודעים שידעה זאת ולא מיחתה מתנתה קיימת.

מכירת נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל

אישה נשואה שמכרה נכסי מלוג

1. האישה שמכרה מנכסי מלוג אחר שנשאת, אע"פ שאותם הנכסים

ט

נפלו לה קודם שתתארס - א. הבעל מוציא פירות מיד הלקוחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע. ואם מתה בחייו, מוציא הגוף מיד הלקוחות ג. בלא דמים.

ב. (וי"א דאף בחייה מוציא גוף הקרקע מיד הלוקח בלא דמים) (טור והרא"ש).

2. ואם הדמים שלקחה מהלקוחות קיימים בעצמם, א. (או שנמצאו מעות בידה ונוכל לתלות שהם אלו), (טור בשם הרא"ש) - מחזירין ללקוחות, ואינו יכול לומר: 'שמא מציאה הן'.

3. הגה: נתאלמנה או נתגרשה, מכרה קיים (טור ורוב הפוסקים). א. וכל ימי חייה, אם הבעל רוצה לבנות או לסתור בקרקע - הלוקח יכול למחות (נ"י פרק חזקת הבתים).

4. ואין חילוק בין אם מכרה הנכסים או הקדישה אותן (תה"ד סי' רע"ב).

1. כתובות(עח:): מתי יכולה למכור - ואסקינא:

רב ושמואל דאמרי תרווייהו שאם מכרה משנישאת, ל"ש נפלו לפני אירוסין או אח נישואין הבעל מוציא מיד לקוחות.

כ"פ הטור - כיון שהבעל יורש אשתו אינה יכולה למכור שם דבר מנכסיה אחר נישואין, ואם מכרה הבעל מוציא מיד לקוחות, שעשו אותו לוקח בנכסיה והוא לקח תחילה כתקנת אושא. כ"כ הרא"ש.

מוציא מיד לקוחות

א. רמב"ם - הבעל מוציא מיד לקוחות רק הפירות ולא גוף הקרקע, שהרי אין לן בגוף הקרקע כלום אלא לאחר מותה.

ב. והרא"ש - הבעל מוציא פירות^לגוף הקרקע לאלתר. כ"כ הר"ן(רשב"א), וכן"ד נמ"י.

ג. האם מוציא מיד לקוחות בדמים?

ה"ה: יש מהגאונים שכתבו - שהבעל צריך לתת דמים ללוקח כמוציא מיד, כמו הכיר בה שאינה שלו וקנה ממנו שמקבל חזרה הדמים. ולא עוד אלא שאף אם השביח הלוקח הנכסים נוטל השבח.

צו"ש מהגאונים שכתבו - שנוטל בלא דמים. כ"כ הר"ח, רמב"ם, רי"ף, רא"ש והר"ן.

2. הרי"ף: אם אותם דמים שלקחה מהלוקח

נמצאים צריך להחזיר ללוקח, ולא יכול לומר שמא מציאה מצאה. כ"ד הר"ח והרמב"ם.

ורבנו אפרים כתב - אף אם הבעל מודה שהמעות ברשותו אינו חייב להחזיר.

א. הר"ן(רשב"א): מהרי"ף משמע שאף שאין עדים שאלו ממש המעות שלקחה מהלוקח, אלא הניחה מעות סתם אמרין שאלו הם המעות, והו"ל כעין פקדון

בידה כיון שהמכר בטל. כ"כ הרא"ש.

אבל חילופיהן (שקנתה במעות אלו דברים אחרים) - אינו חייב לשלם, דכיון ששלחה יד במעות יד הוי הלוואה על הבעל וזכה במטלטלים שקנתה בהם ואינו משלם.

כ"כ ה"ה, כ"ד הרמב"ם, כ"כ ח"מ וב"ש.

ב"ש - אף למ"ד בהלוואה קודם הנישואין מהני תפיסת המלוה, כאן לכו"ע לא מהני, דגרע טפי ולא צריך לשלם. ולא שייך כאן תקנת השוק שעדיף שלא יקנו מאשת איש נכסי מלוג.

אבל נמ"י - אף דבר הבא מחמת המעות צריך להחזיר ללוקח, וכ"ש אם יש לה נכסים מיוחדים שאין לבעלה רשות בהם צריך לשלם ללוקח. כ"כ הרמ"א בחו"מ(רפ"ב).

3. ה"ה(ירושלמי): ואם הוא מת בחייה לכו"ע

זכו הלוקוחות בקרקע, ואם מתה היא בחייו זכה הבעל. כ"כ הרא"ש והטור

א. נמ"י: כיון שאם תתאלמן או תתגרש המכירה קיימת, אם רוצה הבעל לבנות או לסתור בנכסים הקונה יכול למחות (כיון שיתכן שהוא יזכה בהם).

4. תה"ד: אם הקדישה נכסי מלוג שלה - אין

ההקדש חל עד שתתאלמן או תתגרש, ול"א בזה שהקדש מפקיע משעבוד.

הרא"ש בת': איש שמכרה נכסי מלוג שלה והבעל שתק - לא איבד זכותו.

1 א. שמכרה מנכסי מלוג

***:** ואם מכרה לבעלה המכר קיים, שאין כאן טענת נחת רוח עשיתי לבעלי בנ"מ (כמו שיתבאר סט"ז), ולא כמו נצ"ב שאף לבעלה אינו מכר (שיש לה טענת נחת רוח עשיתי לבעלי).

אבל לא גוף הקרקע

מה נ"מ שיש לו גוף?

וצ"ע כיון שבחייה אין בידה למכור, איך מכרה קיים אחר שנתאלמנה? [הרי בהקדש (כתובות נט.) אם אמרה 'יקדשו ידי' לא חל הקדש מפני ששעבוד הבעל, ולכן גם אחר גירושין לא חל, דמי איכא מידי שהשתא לא קדיש ואח"כ קדיש?].

וי"ל שהירושלמי שפסק שהמכירה קיימת ס"ל שאין מוציא מיד לקוחות גוף הקרקע (כמו הרמב"ם והמחבר) שאז המכירה קיימת מהיום.

א. הלוקח יכול למחות

ח"מ: אף שלא מכרה האישה, יכולה למחות בבעלה שלא יקלקל גוף הקרקע, שהרי אין לבעל רק פירות. **הג' רעק"א** – ובסמ"ע (רי"ב) כתב שאינה יכולה למחות, שהרי בעלה קנה לכל ימי חייה.

יכולה למחות (נמ"י)

הדרישה: היכולת למחות תלוי הדבר במחלוקת רמב"ם * רא"ש:

לרמב"ם – שגוף הקרקע נשאר ביד הלוקח אין הבעל יכול לבנות ויכול הלוקח למחות.

לפי הרא"ש – שגוף הקרקע לבעל, רשאי הבעל לבנות ואין הלוקח יכול למחות.

והב"ש – כיון שלפי נמ"י הטעם שהלוקח יכול למחות משום שהמכר יתקיים אם הבעל ימות בחיי אשתו, א"כ אף לרא"ש קיים טעם זה ויכול למחות.

יכולה למחות (נמ"י)

ת' הרדב"ז: מ"מ אם רוצה הבעל לבנות להרבות הפירות, ומתנה שאם יזכה הלוקח יהיה ידו על התחתונה רשאי.

ואף שאם אדם רוצה לירד לשדה חברו אפילו בתנאי שידו על התחתונה, יכול בעל השדה לעכבו שיבנה אצלו! שאני הכא שיש לבעל שייכות בשדה, שהרי אוכל פירות, ועוד שמא אשתו תמות והוא יזכה בשדה ולא הלוקח.

4. אם הקדישה אותו (תה"ד)

ח"מ: והוסיף תה"ד – אף שהקדישה קדושת הגוף לא מהני, דאלמנה שיעבדו הבעל משום שידו עדיפה. מ"מ אם נתאלמנה חל ההקדש.

ח"מ: אין ללוקח תועלת בגוף הקרקע בלא הפירות רק לעניין שיכול לכתוב עליו פרוזבול.

הט"ז: יכול לקנות אגב קרקע מטלטלים.

פרישה: כשנפל הבית על הבעל ואישה ולא ברור מי מת ראשון:

לרמב"ם – שגוף הקרקע ללוקח, כאן הלוקח מוחזק ויורשי הבעל צרכים להביא ראיה.

לרא"ש – שגוף הקרקע לבעל, על הלוקח להביא ראיה שהבעל מת תחילה וזכה הוא בקרקע.

והב"ש – כיון דקי"ל נכסי מלוג בחזקת האישה, ממילא כשנפל הבית על הבעל והאישה לכו"ע זכה הלוקח.

ב"ש: נ"מ מתי יכול הלוקח לתבוע המעות של המכירה מהבעל:

לרמב"ם – שהקרקע נשארת ביד לוקח, לא יכול לתבוע מעות המכירה מהבעל עד שתמות האישה בחיי בעלה שאז הבעל מוציא ממנו הקרקע.

ולרא"ש – שמוציאים הקרקע מהלוקח לאלתר, יש ללוקח טענה על המעות לאלתר (אף שעדיין לא הוציאו ממנו הקרקע), כיון שאין לו זכות בקרקע.

מיהו ההפלאה – אף לרא"ש אינו יכול לתבוע לאלתר, כיון שאם תתאלמן או תתגרש הרי זכה בקרקע וע"ד כן קנה הנכסים (ואין לו לתבוע המעות רק לאחר שהיא תמות בחיי בעלה).

ובספר ראש פינה – אם הבעל החליט לא להוציא הקרקע מהלוקח אין ללוקח טענה על המעות. אבל אם רוצה להוציא יש ללוקח טענה.

2 א. או נמצאו המעות בידה

ב"ש: לפי המחבר אף שלא ידוע בברור שהם אותם מעות (שא"כ מה שייך לומר "שמא מציאה היא"), אלא שידוע סך כזה שקיבלה ומעות כאלו – אז אמרינן שאלו הם המעות.

והרמ"א – הוסיף שאף שזה לא ידוע, מ"מ תולים לומר שאלו הם המעות.

מיהו בנושאת ונותנת בתוך הבית יכול הבעל לומר שהמעות שלו.

3. אם נתאלמנה – מכרה קיים

ב"ש: אף לרא"ש שהבעל מוציא מיד לקוחות גוף הקרקע – כשנתאלמנה מכרה קיים (כ"כ הירושלמי).

1. ה"ר, ה"ה' ר' אפרים: **אם הבעל מודה, או שיש עדים שברשותו מכרה,**

אינו מוציא מיד הלקוחות, דכשלוcho דמיא, ואי בעי לוקח מחרים שלא מכרה מדעתו.

2. הגה – ת' הרא"ש: ראה שמכרה ושתק לה - לא אבד משום זה זכותו.

3. מרדכי' ת' מהר"ם: ציוותה בעת חוליה לתת כך וכך ממלבושיה, ונתרצה הבעל:

אם נתנה לעניים - אינו יכול לחזור בו. ואם לעשירים - יכול לחזור בו.

4. ועיין לעיל סימן פ"ו/ב - אם מכרה או משכנה מטלטלים (שם): "אישה שמכרה או משכנה מטלטלין, אם הקונה או המלוה אינו יודע שהם של בעל - א"צ להחזיר אליו, אפילו רוצה הבעל להחזיר לו דמיו וטוען שהיא גנבה לו".

1. שברשותו מכרה

הרמ"ט: בעל שהלך פתאום חוץ לעיר, ואחר זמן שלח אחריה שתלך למקום שנתיישב. ומכרה כל המטלטלים הכבדים שקשה להוליכם עמה, ופרעה חובותיה ומשכנה בית שהכניסה לבעלה בנכסי מלוג - מה שעשתה עשוי. ויש חלוקים.

הרמ"ט: החזיק אדם במשכונה ג' שנים ומכחיש לאישה ואומר שהיה לה הרשאה מהבעל - נאמן במיגו שיכל לומר שמהבעל קנה.

מחרים שלא מכרה מדעתו

ח"מ: היינו בטוען שמא, אבל טוען ברי צריך הבעל להישבע היסט.

2. ראה שמכרה ושתק

הרא"ם בת' כ"י: אישה שנתנה מתנה לבנה בפני בעלה ושתק, בין נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל - אין במתנתה כלום. ואם אמרה לבנה: "קח מתנה זו שאביך נותן לך" ושתק הבעל - אפשר דהוי שתיקתו הודאה.

ארוסה המוכרת נכסיה

1. במה דברים אמורים, שאם מכרה משנשאת מוציא הבעל מיד הלקוחות, בנכסים הידועים לבעל. אבל אם נפלו לה נכסים ולא ידע בהם הבעל - לכתחילה, לא תמכור ואם מכרה אותם קודם שידע בהם - מכרה קיים.
2. וכן ארוסה - לכתחילה לא תמכור נכסים שנפלו לה משנתארסה, ואם מכרה קודם הנישואין - מכרה קיים, (אפילו נכסים הידועים לו).

יא

1. כתובות(עת): משנה - אם מכרה משנישאת הבעל מוציא מיד לקוחות.

✓ר"ש - מחלק בין נכסים לנכסים:

נכסים הידועים לבעל - לא תמכור ואם מכרה בטל.
נכסים שלא ידועים לבעל - לא תמכור ואם מכרה קיים.
רי"ף, רא"ש והרמב"ם: הלכה כר"ש.

ג"מ(עת): איזה הם נכסים שאין ידועים?

א"ר יוסי בר חנינא - ידועים מקרקע, אינן ידועים מטלטלים.

✓רבי יוחנן אמר - אלו ואלו ידועים. אינם ידועים כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים. תניא כוותיה דרבי יוחנן.

כ"פ הרא"ש - שנפלו לה ירושה במדינת הים שאין הבעל מצפה לאותם נכסים, כגון שמתו מורישה במדינת הים ולא הכיר הבעל באותם מורישים, או שלא נתברר שאותם נכסים הם של מורישה.
רשב"א: במדינת הים - ל"ד, אלא אפילו נפלו כאן כל שלא נודע לבעל עד שמכרה או נתנה - מכרה קיים.
נפלו בירושלם - ל"ד ירושה אלא אף שנתנו לה או מצאה.

2. משנה(עת): נפלו לה נכסים -

עד שלא תתארס - יכולה למכור לכתחילה.
משהתארסה - לא תמכור ואם מכרה קיים (לב"ה).

יב

נכסים שאינם ידועים לבעל

1. הרא"ה: נכסים שאינם ידועים לבעל - כשיודעו לו, מיד נעשה נכסי

מלוג. וכן הפירות שימצאו בידה, מיד שיודעו לו הם נכסי מלוג (וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות).

2. הגה – רמב"ם: אישה שאמרה על ירושה שנפלה לה שאביה ציוה לתת ממנה לאחרים: אם הנכסים ידועים לבעל - אינה נאמנת (להפסיד בעלה הפירות). א. מיהו אם מת הבעל, צריכה לקיים הודאתה. ואם הנכסים אינם ידועים - נאמנת.

2. רשב"א: אישה שאמרה על ירושה שנפלה לה

שאביה ציוה לתת ממנה לאחרים: אם הנכסים ידועים לבעל - אינה נאמנת (להפסיד בעלה הפירות).

א. ויש לחקור אם מת הבעל בחיי האישה, ובא שמעון לגבות מה שהודתה אשת לוי, וטוענת מה שהודתי היה כדי להפסיד את בעלי, וכיון שאז לא הייתי נאמנת נתבטלה הודתי ואינו חוזק וניעור! מסתבר שנאמנת מה שהודתי וצריכה לקיים דבריה.

2. שאמרה על ירושה

ח"מ: פירוש שהודית לפני ב"ד קודם שידע בעלה שנפלו לה נכסים, קי"ל כר"ש שנאמנת. אבל חוץ לב"ד שיכולה לחזור בה - אין מכרה קיים. כ"כ ב"ש.

אישה שמכרה נצ"ב, וכן בעל שמכר נצ"ב או נ"מ

יג

1. האשה שמכרה או נתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל, בין לבעלה

בין לאחרים - לא עשתה כלום.

א. (א"י: וי"א דמ"מ כשתתאלמן או תתגרש, מכרה קיים).

2. וכן בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין נכסי צאן ברזל בין נ"מ - לא עשה כלום.

א. ויש מי שאומר שאפילו הוא עצמו - יכול לערער על המכר.

ב. (א"י: ואפילו אם מתה בחייו, הבעל יורש כוחה ויכול לבטל. והוא מדברי רש"י).

2. ב"ב(נ): אמר אמימר - איש או אישה שמכר

בנכסי מלוג - לא עשו כלום.

גמ: מיירי שמכר הבעל ומת, באה האישה ומוציאה מהלוקח.

יבמות(סו): המכנסת שום לבעלה (נצ"ב) הבעל

לא ימכור, ואפילו הכניס הוא זה השום משלו - לא ימכור הבעל.

כ"כ רשב"ג - ואם מכרו, הבעל מוציא מיד לקוחות.

א. עברו ומכרו בנכסי צאן ברזל

• **ר"ת** - בין נצ"ב או נ"מ, אפילו הבעל שמכר וכ"ש האישה, יכול לבטלו מיד (ב"ש - אבל האישה שמכרה לא יכולה לבטל).

כ"כ רמב"ם, רמב"ן והרשב"א.

1. יבמות(סו): מכרו שניהם - הבעל מוציא מיד

לקוחות.

פרש"י: מכרו שניהם - או זה או זה.

ב"ב(מט): ולא האיש חזקה בנכסי אשתו - חזקה

אין הא ראייה (עדים שטר) יש? תימה נחת רוח עשיתי לבעלי (שמכרתי שלא יקעס עלי בעלי)?

ואסיקנא (נ): רק בנכסי מלוג אם מכרה יש ראייה (שבנכסים שלה, שברשותה, ודאי לא תוותר לעשות נחת רוח), אבל בשאר נכסים (אף נכסי צאן ברזל) יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

ולכן אף שמכרה לבעלה נצ"ב אין מכירתה כלום שתאמר 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

והסכימו הראשונים - שאישה שמכרה נכסי צאן ברזל לא עשתה כלום (שרק בנ"מ מהני מכירתה).

אבל הרי"ף – פסק שהמכר קיים עד שעת הטרפה של האישה מאחר שהגוף של הבעל.

עד כאן לא פליגי אלא שמכר הבעל הגוף והפירות, אבל מכר הפירות מעכשיו והגוף לאחר מות אשתו – מהני, שדומה לאומר שדה זו שאירש מאבא מכור לך – דמהני.

לא עשה כלום

ב"ש: ישנם כמה מצבים כשמכר הבעל נכסי צאן ברזל: (א). כשמכר הבעל קרקע עם פירות – מחלוקת ר"ח ורמב"ם * הרי"ף * רש"י.

השו"ע פסק כר"ח והרמב"ם שהכל בטל, כיון שמכירת גוף הקרקע בטל בטלו גם מכירת הפירות.

(ב). מכר הבעל קרקע נכסי צאן ברזל לפירות, מחלוקת:

- **הר"ן וה"ה** – המכירה קיימת.
- **נמ"י** – המכירה בטלה, כדי שגוף הקרקע לא ישתקע ביד הלוקח.

(ג). מכר גוף הקרקע לכשתמות אשתו:

■ **ב"ש** – תלוי במחלוקת בח"מ (רי"א/א): האם אפשר למכור דבר שלא בא לרשותו. והרמ"א (שם) פסק שאם הוא דבר מסוים (שדה זו שאירש מאבא מכור לך) – מהני. וחס"מ פסק – כה"א שם שהמקח קיים בכל גוונא.

■ **אבני מילואים** – חולק על הב"ש, מהני המכירה, שזה לא תלוי ב (רי"א/א), כאן אין מוכר דבר שלא בא לרשותו, שהרי תיקנו שהבעל לוקח בנכסי אשתו, ונמצא כשמתה יורשה הוי למפרע לוקח משעת נישואין ושל מוכר.

כשמכר הבעל בנ"מ

ב"ש: מכירתו בטלה, שהרי אין לו בגוף הקרקע כלום, ולכן בין הוא או היא יכולים לבטל המכירה מיד.

וכן לא יכול הבעל למכור פירות נכסי מלוג אלא לאחר שלקטן (כמ"ש פה/יז).

ואפילו שמתה היא יכול הוא לבטל המכר, ואע"ג שהוא יורש הקרקע, כיון שבשעת מכירה לא הוי מכירה, אף אחר שירש לא הוי מכירה.

ואף שבאשתו שמכרה נכסי מלוג או צאן ברזל, אחר מיתתו י"א המכירה קיימת! כיון שגוף הקרקע חזרה אליה, משאכ"כ.

ב. אפילו מתה בחיי בעלה

ח"מ: זהו שיטת רש"י שאין המקח בטל מיד רק האישה יכולה לבטל כשתרצה. ואמר שאם מתה הבעל יורש כוחה ויכול לבטלו.

● **רש"י** – דווקא שמכרה היא הבעל יכול לבטל, אבל מכר הבעל, הוא עצמו לא יכול לבטל מיד, ורק אשתו יכולה לבטל.

ב. ואם מתה ולא ביטלה האישה בעלה יורש כוחה ויכול לבטל אז. כ"כ נמ"י.

● **הרי"ף** – מכר הבעל נכסי צאן ברזל המכר קיים, ואף האישה לא יכולה לבטלו עד שעה שתבוא לטרוף (אחר שתתאלמן או תתגרש).

כ"פ הר"י – המכר קיים עד שתבוא האישה לטרוף.

כ"ד הרא"ש.

1. מכרה נצ"ב, בין לבעלה בין לאחרים

ח"מ: מבואר (ב"ב מט:) שבכל הנכסים חוץ מנכסי מלוג יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי בזה שהסכמתי על מכירתו, וכ"ש כשמכרה לבעלה שהמכר בטל מפני טענת נחת רוח עשיתי לבעלי.

כ"כ ב"ש – והטעם, שכשמכרה לאחרים לא מהני לפי שגוף נכסי צאן ברזל ברשות בעלה הם, אבל היא לא יכולה לבטל המכירה, דחז"ל תיקנו לטובתה שהבעל לא יוכל למכור (משום שבח בית אביה), אבל כשהיא מכרה ולא רוצה בתקנת חז"ל היא הפסדיה על עצמה.

לא עשתה כלום

ח"מ: ואם אח"כ הסכים הבעל למכירה המכר קיים (כמ"ש סי"ז).

א. כשתתאלמן... מכרה קיים

ח"מ: כ"כ הפסוקים בחו"מ (תכד/ט-הגה) שאם חבלה האחרים שצריכה למכור נכסי צאן ברזל בטובת הנאה (שאם תתאלמן או תתגרש מכרה קיים) לשלם לנחבל.

ב"ש: כאן (בנצ"ב) כתב בשם י"א, משום שגוף הקרקע שייך לבעל, משא"כ בנכסי מלוג שלכו"ע מכירתה קיימת לאחר מות בעלה.

מכרה קיים (נמ"י)

ב"ש: חולק, בין נ"מ או נצ"ב המכר בטל מיד, דכיון שאינה יכולה למכור היום, אף אחר שתתאלמן לא קיים המכר.

נמ"ש כאן נמ"י – מיירי שמכרה בטובת הנאה, מש"ה מכירתה קיימת לאחר שתתאלמן, אבל אם מכרה מהיום אינה יכולה למכור ובטל לגמרי ואינו חוזר וניעור לאחר מיתת הבעל.

2. ולא עשה כלום

ח"מ: כשמכר הבעל בנצ"ב ישנה מחלוקת: שלפי הר"ח – המכר בטל. כ"פ המחבר.

יד

- 1. אין האיש רשאי למכור מטלטלין של נכסי צ"ב, ולא למשכנם, ואם מכרן או משכנן:**
א. מה שעשה עשוי. ב. הגה - וי"א דמכרו בטל.
- 2. ובגדי האישה שהכניסה לו - אין להן דין צאן ברזל, רק נכסי מלוג, כמו שנתבאר לעיל (ע"ז/ז' בסוף הגה בשם הרא"ש), ולכן אם מכרן או משכנן - בטל לכו"ע, כן נ"ל.**
- 3. וי"א דאם אמר שברשותה עשה מה שעשה - נאמן בשבועה. וכן אם אמר שנתן לה הדמים (תשובת הרשב"א סי' תקל"ו ותקל"ז).**
- 4. תה"ד: ישראל שגבה קרקע מן העובד כוכבים בחובו:**
אם יש רשות לעובד כוכבים לפדותו - יש לה דין מטלטלין, ואין לאשה כח למחות בו שלא למכרו. אבל אם החזיק בה הישראל ואין הכותי יכול לפדותו - יש לה דין קרקע, ושעבוד כתובת האישה עליה כמו שאר קרקע.

מחצית השקל – ה"ד בנכסי מלוג, שהרי בנצ"ב יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.
 ורא"ש פינה – אף בנצ"ב, אלא שמייירי שאמרה האישה בפירוש שכיוונה למכור ולא לעשות נחת רוח לבעלה, לכן המכר קיים.
ב"ש: אפילו מכר הבעל לפרנסה שגם היא נהנית – יכולה לערער על המכירה.

מה שעשה עשוי

הרא"ם: אפילו צווחה בשעת מכירה שאינה רוצה למכור – המכר קיים.

3. שברשותה עשה... נאמן

ב"ש: דווקא כשהאישה תובעת מבעלה, אבל אם תובעת מהמלוה בגדיה, נחלקו הראשונים:
 ■ הר"ח – האישה נאמנת נגד המלוה לומר שבעלה משכן בגדיה שלא ברשותה ותשבע ותיטול.
 ■ **מרדכי והרשב"א** – אף מהמלוה אינה יכולה להוציא. וטעמו:

- דמסתמא הבעל משכנם ברשותה (מרדכי). משמע שאף שהבעל לא טוען כן אמרינן מסתמא עשה ברשותה.
 - והוסיף הרשב"א בטעמו – שגם שייך תקנת השוק, ואינה יכולה להוציא מהמלוה בלא שתום.

להלכה:

ב"ש והסמ"ע – הלכה כהמרדכי והרשב"א – שלא יכולה להוציא אף לא מהמלוה.
וח"מ – הלכה כר"ח, שיכולה להוציא מהמלוה ואן הבעל נאמן שעשה כן ברשותה.

- 1. ירושלמי: א"ר יוסי - אין אדם יכול למכור כלי אשתו.**
הרא"ש – ואף שיש לבעל מטלטלים כנגדם לא ימכור, לפי שחפצה בשבח בית אביה.
עבר ומכר או משכן מטלטלים נכסי צאן ברזל:
א. רמב"ם – מה שעשה עשוי (כיון שעומדים לבלות ולהאבד, והוא יכול לבלותם לגמרי).
כ"פ רב האי.
ב. הרשב"א והר"ן – מכרו בטל.
כ"פ הראשונים.

3. ת' הרשב"א: יכולה האישה למחות בבעלה שלא ימכור מלבושים ותכשיטים שעשה לה חמיה מה שהתנו בשעת שידוכין. וכן יכולה למחות שלא ימשכנם. ואם מכרם שלא מדעתה כופין אותו ב"ד לעשות לא אחרים.
✓ ואם יאמר שברשותה מכרם או שנתן לה מעות המכירה – נאמן בשבועת היסט.

1 א. מה שעשה עשוי

ת"מ: טעמו נצ"ב יכול הבעל לבלותן לגמרי בתשמיש והם עומדים לבלות, לכן ממכרו מכר. כ"כ ב"ש.
ב"ש – ואם היא מכרה מטלטלים צ"ב המכירה בטלה, שהרי הגוף שייך לבעל.
ב"ש: ואם היא מכרה והוא הסכים המכר קיים וא"צ קניין חדש.

דיירים לזמן, אף שביד הגוי לפדות – נחשב כקרקע כל זמן שלא פדאם ויש שיעבוד האישה שלא ימכור. ותמה על הרמ"א שהשמיטו.

4. ישראל שגבה מהגוי (תה"ד)

ח"מ: וסיים בתה"ד – ואם החזיק הישראל כל כך בקרקע הגוי שהכניס בה פועלים לבנות ולנטוע או הכניס

טו

1. רמ"מ: מטלטלין שנתן לה משלו, דינם שוה לנכסי צ"ב, שאינו רשאי למוכרן לכתחילה, א. וה"ה למטלטלין שקנה לה, אפילו לא באו לידה, ואפילו אין לו במה להתפרנס.

2. ואין חלוק בין בגדי שבת וי"ט לבגדי חול, ב. אבל כלי זהב ובדולח יכול למוכרם, אם הוצרך להתפרנס מהם. ג. ואם קרובים נתנו לה, בין תכשיטין בין בגדים – יכול הבעל למוכרם לפרנס עצמו.

והראיה ב"ק (קב:) – המקדיש נכסיו אין לו בכסות אשתו ובניו.

• והב"ש – צ"ע אם המכירה קיימת.

שמצד אחד: מהשו"ע משמע שמכירתו קיימת (שכתב: אינו רשאי למוכרם לכתחילה. משמע בדיעבד המכר קיים).

והראיה של ח"מ – יש לפרש דמיירי הקדיש סתם לכן לא נכלל כסות אשתו, אבל אם היתה דעתו בפירוש גם בכסות אשתו מכירתו קיימת.

אך מאידך: אפשר לפרש דברי השו"ע כח"מ ועוד שהב"י (מ"כ) והמרדכי – פסקו שהמכירה בטלה (שמסכת ב"ק קב: מיירי בבגדים שעשה הוא לה). ועוד שאף בנצ"ב שמכרם לרו"פ מכרו בטל. לכן למעשה צ"ע.

2. כלי זהב ובדולח

ב"ש: ומ"ש הרא"ש שכלי זהב לא יכול למוכרם! מיירי במה שהיא הכניסה לו.

ג. קרובים נתנו לה

ח"מ: היינו נתנו סתם ולא פירשו ע"מ שלא יהא לבעל רשות באופן המועיל (כמ"ש פה/יא).

יכול למוכרם

ב"ש: טעמו במהרי"ק – שלא התרצה הבעל שהיא תתקשט ביותר והוא ימות ברעב, ולכן ימכור ויניחו המעות לקבל מהם רווחים, כי המתנות נכסי מלוג הם שהבעל אוכל פירות, אבל לא יתפרנס מהם ממש (שאז הקרן כלה). כ"כ ח"מ.

1. ערכין (כ"ד.), וב"ק (קב:): המקדיש נכסיו

או מעריך עצמו – אין לו בכסות אשתו ובניו, ולא בצבע שצבעו לשמן.

אמר רבא: (הטעם שלא הוקדשו) כל המקש נעשה כמי שהקנה להן בכסות אשתו ובניו מעיקרא (ולכן בגדיהם אינם שלו).

✓ ועפ"ז פסק הרמב"ם: מטלטלין שנתן לה משלו, דינם שוה לנכסי צ"ב, שאינו רשאי למוכרן לכתחילה.

א. הג"א: מכאן שאין אדם יכול למכור בנכסי אשתו שקנה לה אף שלא באו לידה, ואפילו אין לו במה להתפרנס.

2. מהרי"ק: א. ואין חלוק בין בגדי שבת וי"ט לבגדי חול.

ב. אבל כלי זהב ובדולח יכול למוכרם, אם הוצרך להתפרנס מהם.

ג. ואם קרובים נתנו לה, בין תכשיטין בין בגדים – יכול הבעל למוכרם לפרנס עצמו.

ריב"ש: כספים שהכניסו לו יכול להוציאן הואיל ואחריותו עליו.

1. אינו רשאי למוכרם

עבר הבעל ומכרם:

• ח"מ – אפילו בדיעבד המכר בטל, שדינן כנכסי מלוג שאין הבעל רשאי למוכרם. ועדיפים מנ"מ שהרי הבעל לא אוכל מהם פירות (כמ"ש פה/ז).

ומ"ש המחבר שדינם כנצ"ב מיירי במטלטלים שייחד לה כנגד התוספת שהוסיף לה, אבל מה שנתן לה מתנה המכר בטל.

מכרו שניהם**נכסי מלוג:****טז**

1. מכרו שניהם בנכסי מלוג, בין שלקח מהאיש תחלה וחזר ולקח מהאישה, בין שלקח מהאישה וחזר ולקח מן האיש - מכרם קיים. וכן האישה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה - מכרה ומתנתה קיימים, ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

נכסי צאן ברזל:

2. אבל בשאר נכסים יש לה לומר כן. כיצד, האישה שמכרה או נתנה לבעלה מנצ"ב, בין קרקע בין מטלטלין, או שדה שייחד לה בכתובתה, או שדה שכתב לה בכתובתה, או שדה שהכניסה לו שום משלה, לא קנה בעלה. ואע"פ שקנו מיד האישה ברצונה, חוזרת בכל עת שתמצא, שלא נתנה ולא מכרה אלא מפני שלום ביתה. לפיכך אין לבעלה ראייה כלל בנכסי אשתו, חוץ מנ"מ, א. אא"כ קבלה עליה אחריות בפירוש.

3. הגה: י"א דדוקא מכירתה ונתינתה לא מהני, אבל אם מחלה לבעלה כל זכות שיש לה על הנכסים כמו שמהני מחילה לענין כתובתה (הראב"ד והרא"ש).
א. ויש חולקים (הרמב"ן והרשב"א והר"מ לדעת המ"מ).

תחילה ואח"כ הסכימה האישה או הפוך, ובין שמכרה האישה לבעל - המקח קיים.
כ"פ הרא"ש והטור.

2. נכסי צאן ברזל ושאר נכסים

לעיל (ב"ב מט:): בשאר נכסים שאינם נ"מ יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, בין מכרו לאחר או לבעלה.

א. **גיטין (נח): א"ר** - ל"ש שמקחו בטל דווקא שא"ל בעל הקרקע: 'לך חזק וקני'. אבל אם כתבה לו שטר - קנה, דכולי האי לא היה לו לעשות.

✓ **וישמואל אמר** - אף בשטר לא קני עד שתכתוב לו אחריות בפירוש (ולא "אחריות ט"ס).

3. מחילת האישה לבעלה בנכסי צאן ברזל

• **✓ ראב"ד והרא"ש** - מחילה על נכסי צאן ברזל מהני, וכמו דמהני מחילת כתובתה.

וטעמו:

ראב"ד - מחילה עוקרת השעבוד מעיקרו, משא"כ במכירה (שאם במכירה לבעל שייך נחת רוח).

והרא"ש - לא שייך נחת רוח רק כשהבעל מוכר והיא שותקת, אבל במחילה אין האישה מוחלת לבעלה זכות שיש לה, שאין איבה אם לא תמחול.

• **א. רמב"ן והרשב"א** - לא מהני מחילה לבעלה בנכסי צאן ברזל, כמו שלא מהני מחילה במכירה.

1. ב"ב (מט:): אין לאיש חזקה בנכסי אשתו - הא ראייה (שטר או עדים שהיא מכרה) יש, תימה נחת רוח עשיתי לבעלי?

לא נצרכא (שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי) אלא בג' שדות (שמשועבדות יותר משאר נכסים) א' שכתב לה בכתובה (שממנו תגבה כתובתה) א' שייחד לה לכתובתה (אבל לא נכתב בשטר) ואחד שהכניסה היא משלה לבעלה (נצ"ב שכתבו ושמו בכתובה).

אבל בשאר נכסים יש ראייה? כ"ש דהוי איבה (אם לא תסכים למכירה), שאומר לה הבעל עניך נתת בגירושין ומיתה (לכן ודאי יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי).

✓ **אלא** למעוטי נכסי מלוג שאם יש ראייה המקח קיים (כיון שהם שלה לא תפחד להתנגד לבעלה שלא ימכרם) ואינה יכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי.

והאמר אמימר איש ואישה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו כלום (הוי אמינא שמכר האיש ואח"כ האישה) שאומרת נחת רוח עשיתי לבעלי אף בנכסי מלוג?

אמימר מיירי שמכר האיש או האישה.

כגון שמכרה האישה גוף הקרקע ומתה שבא הבעל ומוציא מיד לקוחות מתקנת אושא (שהתקנו אישה שמכרה נכסי מלוג ומתה מוציא הבעל מיד לקוחות).

✓ **אבל באמת** אם שניהם השתתפו במכירה (של נ"מ) או שהיא מכרה לבעלה - המכירה קיימת (ואין טענת נחת רוח עשיתי לבעלי).

✓ **הרי"ף:** ולכן במכירת נכסי מלוג, בין שהבעל מכר

כ"כ ה"ה[רמב"ם].

ב"י: בדעת הרמב"ם –

- י"ל שלרמב"ם לא מועילה מחילה או מכירה דווקא כשטענת נחת רוח עשיתי לבעלי. אבל כל זמן שלא טענה המחילה והמכירה קיימת.
- ואפשר שדעת הרמב"ם שמחילה מהני כהראב"ד ולא כמ"ש ה"ה[רמב"ם].

1. מכרה קיים

ב"ש: כיון שהגוף שלה אין איבה אם לא תסכים למכור (רשב"ם), משא"כ בשאר נכסים שאינם שלה רק שיש לה עליהם שעבוד כתובה, יראה למחות שמא יאמר לה 'עיניך נתת בגירושין' ע"כ תוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

2. שייחד לה

ב"ש: אף שכל נכסיו משועבדים לכתובתה, מ"מ כאן מייחד לה קרקע מסוימת.

שדה שהכניסה לו שום משלה

ח"מ: היינו נכסי צאן ברזל. וקשה שכבר הזכיר נכסי צאן ברזל! וברמב"ם הגרסה 'שהכניס לה משלו'.

מפני שלום בית

הג' מעשה ניסים: ובמכרה כתובתה לא יכולה לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי.

שלום בית

ב"י: ודוקא שאמרה שעשתה נחת רוח, שאל"כ המכר קיים, ואם מתה אין היורשים יכולים לערער (נ"מ למנהג טוליטולה שאחר מותה היורשים מקבלים חצי נצ"ב).
והמהרי"ט – חולק, אף שלא טענה אין במעשיה כלום.

ב"ש: מיהו בתנאים שכותבים היום 'מחמת עידוד וקטל יתקיים כתקנת שום' – נראה שאינה יכולה למחול או למכור, כי הנותן נתן הגדוניה ע"ד כן.
ולדידן שכותבים בנדוניא 'על סך כל וכך' אז מחילתה מחילה (היינו שאמר כן לאחר שנתיים מהנישואים, שאל"כ יש תקנות שו"ם).

א. קבלה עליה אחריות בפירוש

ח"מ: כשמואל (גיטין נח:) דל"א סתם שטר הוא באחריות (לאפוקי רב דס"ל אחריות ט"ס) וצריכה לקבל אחריות בפירוש.

קבלה אחריות

ט"ז: טעמו שכולי האי לא עבדה משום נחת רוח לקבל אחריות שאם יטרפו ממנו יחזור אליה.

3. מחלה לבעלה (רא"ש ראב"ד)

ח"מ: ויש חילוק בין הרא"ש והראב"ד –

לפי הרא"ש – אף במכירה שמכרה לבעלה המקח קיים. ורק כשהוא מכר והיא הסכימה, יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי מאחר שהיה דחוק למכור ואם הייתי מתנגדת היתה איבה. אבל כשמחלה, מי חייבה למחול, ולכן לא יכולה לומר נחת רוח.

ולדעת הראב"ד – שבמחילה עקרה שעבודה, לכן רק מחילה מהני ולא מכירה ואף שמכרה לבעלה ויכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

ולדעת רמב"ן והרשב"א – רק כתובתה ותוספת יכולה למחול ששם לא שייך איבה, אבל נצ"ב שייך איבה ולא מהני מחילה.

נמצא שיש ג' דעות:

V	מחילת כתובה	מחילה נצ"ב	מכירה לבעל	הסכימה למכירה
–				
מ				
ה				
ני				
X				
–				
ל				
א				
מ				
ה				
ני				
רא"ש	V	V	V	X
ראב"ד	V	V	X	X
רמב"ן	V	X	X	X

ב"ש: ובנדוניאות שלנו שכותבים 'על סך כך וכך' מהני מחילה, דהוי דבר שאינו בעין (שכספים להוצאה ניתנו).

אם מחלה

ב"ש: קשה, איך מהני מחילה על נכסים שבעין, הרי קי"ל בחו"מ(רמ"א/ב-הגה) דלא מהני מחילה רק במעות הלואה?

ואפשר כיון שהם באחריותו ויכול למכור אם תסכים הוי כאילו המעות בידו ושייך בו מחילה על הזכות שלה.

ט"ז – ובנכסי מלוג פשוט דלא מהני מחילה, שאין ממון שהוא בעין נקנה מאדם לחברו אלא בקניין ולא דרך מחילה, שזה מהני רק בחוב.

אם מחלה

ב"ש: והיינו שמחלה אחר שנה/שנתיים, אבל מחלה תוך הזמן לא מהני למנהג שלנו.

מכירת הבעל בנכסיו

1. הבעל שמכר נכסיו (שכל נכסיו אחראים לכתובת אשתו) **ואח"כ כתבה אשתו ללוקח: 'דין ודברים אין לי עמך' והסכימה למעשיו, א. אע"פ שקנו ממנה, ב. הרי זו טורפת, שלא כתבה לו אלא כדי שלא תהיה בינה לבין בעלה קטטה, ויש לה לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.** **ג. הרא"ע:** ואפילו כתבה לו שלא תוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי - אינו כלום.

מתי מכירת הבעל מהני?

2. אבל אם קנו מיד האישה תחלה שאין לה שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל - אינה טורפת אותו.

א. וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתוב ללוקח: 'דין ודברים אין לי עמך' - ולא הסכימה למעשיו, וחזר הבעל ומכר לאיש אחר, בין אותו שדה בין שדה אחרת, ואחר שמכר הבעל הסכימה למעשיו וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו - אינה יכולה למחות, שאינה יכולה לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

ב. וכן אם קבלה עליה אחריות בפירוש שאם יטרף בעל חוב של בעלה ממנו שהיא תשלם לו - אינה יכולה לטעון: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

ג. הגה: וי"א דאם האישה קבלה המעות - אינה יכולה לומר עוד: 'נחת רוח עשיתי לבעלי' (נ"י פ' חזקת ובמישרים נכ"ג ח"ד).

ד. אישה שהודית שחייבת עם בעלה, צריכה לשלם ולא יכולה למימר בזה: 'נחת רוח עשיתי לבעלי', דלא אמרינן כן אלא בנכסים שמוכר (ב"י בשם תשובת הרמב"ן).

ה. אישה שסלקה כוחה מנכסיו בעלה קודם שקנאן הבעל - יכול למוכרן אח"כ ואינה טורפת מהן, ולא שייך בזה לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי' (מרדכי ריש הכותב ובהגהות מ"מוני פכ"ג).

האישה מקחו בטל. אלמא יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי?

א. א"ר זירא אמר רב חסדא - לא קשיא, הא ר"מ הא ר' יהודה. דתניא כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו איבדה כתובתה דברי ר"מ ר' יהודה אומר יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי.

✓רב אשי אמר - כולה ר"מ היא, ועד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא בשני לקוחות דאמרי לה אי איתא דנחת רוח עבדת לקמא איבעי לך למיעבד, אבל בלוקח אחד אפילו רבי מאיר מודה שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

1. כ"פ הרמב"ם: הבעל שמכר נכסיו (שכל נכסיו

אחראים לכתובת אשתו) ואח"כ כתבה אשתו ללוקח: 'דין ודברים אין לי עמך' והסכימה למעשיו, **א. אע"פ שקנו**

0. כתובות(צה): משנה - מי שהיה נשוי ב'

נשים ומכר את שדהו, וכתבה ראשונה ללוקח: 'דין ודברים אין לי עמך', השנייה מוציאה מהלוקח, וראשונה מן השנייה והלוקח מן הראשונה, וחוזרות חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם, וכן בעל חוב וכן אשה בעלת חוב.

1. גמרא: וכי כתבה ליה מאי הוי, והתניא - האומר לחבירו 'דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקת הימנה לא אמר כלום?'
א. הַכָּא במאי עסקינן בשקנו מידה.
ב. וכי קנו מידה מאי הוי, תימא 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

2. מ"י לא תנן (גיטין נה:): לקח מן האיש וחזר ולקח מן

2. ואח"כ מכר אותו הבעל

ב"ש: ואם כתבה שטר נפרד שאין לה שעבוד על הקרקע – מהני, אפילו שכתבה אחר שמכר הבעל, ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, דכולי האי לכתוב שטר בנפרד לא עבדה.

כ"כ הגמ"ר, הג"א ומרדכי. (לאפוקי ישועות יעקב).

ואם הבעל רוצה לקחת הלוואה והיא סלקה כוחה מנכסיו ואח"כ לקח הבעל ההלוואה – מהני, דהוי כקניין האשה ואח"כ בעלה.

א. וחזר ומכר לשני... אינה יכולה למחות

שו"ע(ק/ג): ואם מכר קרקע לאחד ולא נתרצית לו, ואחר כך מכר לאחר אותו קרקע או קרקע אחרת ונתרצית וחתמה לו, אינה גובה ממנה.

לגבות מן הראשון: י"א (תו"ס) – שגובה, וי"א (רש"י) – שאינה גובה (ועיין לעיל בסימן צ' סעיף י"ז).

ב. קבלה אחריות

ב"ש: עכשיו נוהגים לכתוב אחריות וקונים מהאשה תחילה. מזה נראה שהאחריות לא על האשה, שאם היתה אחריות גם על האשה, היה אפשר לקנות מהאיש ואח"כ מהאשה. אלא קניין האשה הוא רק כדי שלא תוכל לערער, ואחריות דנפשיה סלקה (שלא תערער). כ"פ הט"ז.

ג. קבלה מעות

פת"ש(ישועות יעקב): ואף אם לא קיבלה כל דמי המכירה אלא סך מועט – מהני.

סיכום: מתי אינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי

- כשקנו מהאשה תחילה ואח"כ מהבעל (גיטין נה:).
- מכר לראשון ולא נתרצית, מכר לשני ונתרצית (כתבות צה:).
- כשקיבלה עליה אחריות בפירוש (גיטין נח:).
- כשקיבלה האשה מעות כשחזר ולקח ממנה (משרים).
- אשה שהודתה שלוותה עם בעלה (רמב"ן).
- אם האשה סילקה עצמה קודם שקנה הבעל הנכסים (מרדכי בשם ת' מהר"ם).
- כתב שטר מיוחד לקונה (ב"ש לאפוקי ישועות יעקב).
- מחלה לבעלה (ראב"ד והרא"ש – מהני, רמב"ן – לא מהני).

ממנו, **ב.** הרי זו טורפת, שלא כתבה לו אלא כדי שלא תהיה בינה לבין בעלה קטטה, ויש לה לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

2. אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל – אינה טורפת אותו.

א. וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתוב ללוקח: 'דין ודברים אין לי עמך' – ולא הסכימה למעשיו ונפסד המכר, וחזר הבעל ומכר לאיש אחר, בין אותו שדה בין שדה אחרת, ואחר שמכר הבעל הסכימה למעשיו וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו – אינה יכולה למחות, שאינה יכולה לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

מ"ש "ונפסד המכר":

ה"ה: משמע שאם לא נפסד המכר עם הראשון יכולה האשה לומר כשחתמה לשני 'נחת רוח עשיתי לבעלי', ומה שלא הסכמתי לראשון מפני שלא היה צורך בדבר, שהרי אף בלי חתמתי התקיים המכר.

אלא שמהגמרא לא משמע כן.

כ"כ הר"ן – דלא בעינן שיפסד מכר ראשון.

ובכסף משנה – מ"ש "נפסד המכר" ל"ד.

א"נ רבותא נקט שאף שנפסד המקח הראשון וה"א שבעלה התקוטט עמה עד שהוצרכה להודות לשני ועשתה כן מפני דרכי שלום, קמ"ל שאין יכולה לטעון כן. **✓** ולכן: המחבר המשיט "נפסד המכר".

ב. גיטין(נח): וחזר ולקח מהאשה מקחו בטל – ואם כתבו שטר על המקח:

רב אמר – קנה.

✓ **שמואל** אמר – לא קנה עד שיכתוב אחריות בפירוש.

ג. רי"ו במשרים: ואם קיבלה האשה מעות (מכר זה) המקח קיים, דאגב זוזי גמרה ומקני (דהוי כתלויה וזבין שהמכירה קיימת). כ"כ נמ"י.

ד. רמב"ן: הודתה האשה שלוותה יחד עם בעלה, כל נכסיה משועבדים לבע"ח, וא"כ לא שייך בזה נחת רוח עשיתי לבעלי.

ב. מרדכי(ת' מהר"ם): ראובן רוצה לקנות בית ודואג שמא יצטרך למוכרו, ואשתו תעכב עליו. יכול להתנות עמה בשעת קניין שלא תוכל לעכב. אף שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, מ"מ יכול להסתלק מדבר שלא בא לעולם. כ"כ הגמ"י.

מחילה בנכסים שאינן בעין

יח

בעדים - אינה יכולה לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי' (באור הגר"א: כמ"ש בד"ן קרקע, סט"ז שאותו טעם לשניהם).

כ"כ ב"ש – אבל הפוך, שהכניסה שט"ח לבעלה ומחלה לבע"ח אינו מחול, שיד בעלה כשלה (כמ"ש צא/א).

ובב"ש תירץ – כיון שבנכסים שבעין לא מהני לשון מחילה, אף שכאן אינם בעין הצריכו לפחות קניין.

א. אבל אם נתנה לו מתנה מטלטלי צאן ברזל הקיימים - לא קנה, מפני שיש לה לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

ב"ש: ה"ה אם נכסי צאן ברזל הם בעין אלא שנכתב סך בנדוניא במעות – מהני מחילה (ריב"ש).

מכרה או נתנה, בטל.

דע שאין במתנתה כלום שהבעל חייב לכסות אשתו והיא אינה יכולה למכור וליתן לאחר הכסות שהוא קונה לה, ואפילו הכניסה לו הבגדים מבית אביה הוי כאילו קנאם. שאם תתנם לאחר צריך לקנות לה אחרים.

ואחר כך נתחייבו הוא ואשתו בשטר ללוי, ומתה בחיי בעלה - לוי קודם לגבות מאותו קרקע של נכסי מלוג (ואף שראובן שיעבד לשמעון כל מה שעתיד לקנות, והיא מתה בחייו והבעל זכה בהם, ל"א שיזכה שמעון מכוח דאקני מאחר שנשתעבד ללוי בחייה, ושיעבוד חל רק במותה ולוי קנה השעבוד בחייה).

סיכום:

רשב"א והר"ן – בטל. כ"פ הרמ"א.

יזם הבעל המכירה ואשתו הסכימה:

סט"ז: מכרה האישה נכסי מלוג, או מכר האיש ואח"כ מכרה האישה וכן הפוך – קיים, אין טענת נחת רוח עשיתי לבעלי (ב"ב מט:).
מכרה האישה בנצ"ב – בטל, שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי (ב"ב נ.). אח"כ קבלה אחריות (גיטין נה:).
הרמ"א – מחילה בנצ"ב:
 ראב"ד, רא"ש – מהני. כ"פ הרמ"א.
 רמב"ן ורשב"א – לא מהני. כ"פ הרמ"א (יש חולקים).
סי"ז: בעל שמכר בנכסים שלו (שמשועבדים לכתובה):

מתי המכרה קיימת ואין טענת נחת רוח?
 א. כשקנו מהאישה ואח"כ מהאיש (גיטין נה:).
 ב. קבלה עליה אחריות על המכירה (גיטין מח:).
 ג. מכר לראשון ולא נתרצית מכר לשני ונתרצית (כתבות צה:).
 ד. אם קיבלה מעות המכירה (משרים).

ה. הודית שלוותה עם בעלה (רמב"ן).
 ו. סילקה עצמה מנכסי בעלה קודם שיקנה (מרדכי).
 ז. כתבה האישה שטר מיוחד לקונה שאין לה שיעבוד ע"ז (ב"ש לאפוקי ישועות יעקב).
 ח. מחלה לבעלה אין טענת נחת רוח והקניין קיים (ראב"ד והרא"ש, לאפוקי רמב"ן ורשב"א דס"ל שלא מהני).

נפלו לה נכסי מלוג מתי יכולה למכור:

סי"ט: אישה המוכרת בנכסיה

נשואה: אינה יכולה למכור.

אם מכרה הבעל מוציא מיד לקוחות (רמב"ם – רק לפירות וגוף לאחר מיתה. רא"ש – אף הגוף לאלתר).

סי"י: טען שברשותו מכרה – המכר קיים (ר' אפרים).

סי"א: נפלו לה משנשאת ואין ידוע לבעל – לכתחילה לא תמכור. ואם מכרה – קיים (כר"ש כתובות עח:).
 נפלו משהתארסה – לא תמכור. מכרה בעודה ארוסה קיים (משנה עח:).

מכירת הבעל או האישה:

סי"ג: מכרה נצ"ב לאחר או לבעלה אחר נישואין – אינו כלום, שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי (ב"ב מט:). ויכולים שניהם לבטל מיד. ואם תתאלמן או תתגרש – המקח קיים (הרמ"א בשם נמ"י).
 וכן בעל שמכר בנכסי אשתו בין נצ"ב או מלוג – לא עשה כלום (ב"ב נ.).

• **ר"ח** – ויכולים לבטל מיד. **ורש"י** – רק היא יכולה לבטל מיד.

מ"מ אם מתה בחייו הבעל יורש כוחה ויכול לבטל.

• **הרי"ף** – המכר קיים עד שעת הטרפה.

סי"ד: למכור מטלטלים נצ"ב של אשתו:

לכתחילה לא תמכור (ירושלמי).

עבר ומכר: רמב"ם – מה שעשה עשוי. כ"פ המחבר.

סיכום: בעל או אישה שמכרו - מתי קיים?

נצ"ב (יש טענת נחת רוח עשיתי לבעלי)

- אינו כלום (ב"ב מט:), ושניהם יכולים לבטל מיד, שטוענת נחת רוח עשיתי לבעלי.
 - התאלמנה או התגרשה – המקח קיים (הרמ"א בשם נמ"י).
 - אף במכרה לבעלה אינו כלום (טענת נ"ר)

אינו כלום.

✓ **ר"ח** – רק האישה

רש"י – רק האישה, מתה האישה הבעל יכול

- לקחו מהאישה ואח"כ מהאיש – קיים (גיטין נה:)
 - התנגדה למכירה ראשונה והסכימה לשני – קיים (אין טענת נחת רוח עשיתי לבעלי כיון שהתנגדה לראשונה).

נכסי מלוג (אין טענת נחת רוח עשיתי לבעלי)

המכר קיים (ב"ב נ) לפי שאין טענת נחת רוח עשיתי לבעלי בנכסי מלוג.

שניהם יכולים לבטל

לבטל

- קיים, אין טענת נחת רוח עשיתי לבעלי (ב"ב נ)
 - אף שמכרה היא לבסוף.

מכרה האישה

מכר האיש

מי יכול לבטל?

יזם הבעל המכירה והסכימה האישה

- קבלה אחריות או קבלה מעות – המכירה
קיימת

דין הבעל יורש את אשתו, ומה הוא שאינו יורש, מכירת האיש בנכסיו המשועבדים לאשתו, וטענת נחת רוח עשיתי לבעלי.

- הגה: ראובן מת וירשה ביתו, ואח"כ מתה הבת – בעלה יורש אף שהנכסים משועבדים לאלמנת ראובן (מרדכי).
- וקשה: ב (ק/ב): ראובן מת ואח"כ מת בנו – אין אלמנת בנו גובה מפני שיעבוד לאלמנת ראובן?
- ד"מ – כאן איירי לפי המנהג שיכולים היורשים לסלק את האלמנה ממזונות ע"י שיתנו לה הכתובה.
- מהרי"ל – ירושת הבעל חזקה יותר מכתובת האישה, שבאה ממילא.
- שארית יוסף – כאן נשבעה ושם לא נשבעה.
- תפס מלווה אשתו:
- ב"ש – לא יכול לומר קי"ל כהר"י מיגאש, לפי שהרמב"ם תלמידו והיו דעה יחידא.
- ב"מ – יכול לומר, לפי שהרמב"ם אינו תלמיד הצריך לרבותיו. ועוד שגם הרמ"ה פסק כהר"י מיגאש.
- דין כספים שבבנק הוי ראוי (יעב"ץ ויב"א. לאפוקי חיים שאל בשם י"א).
- בב: נכסי לפלוני ואחריו ליורשי ומתה היורשת – בעלה של היורשת אינו זוכה לפי שהוא ראוי (ב"ב קכה.).
- ואם היה לה בן – הבן יורש.
- שכיב מרע שנתן מתנה לאשת איש ומתה האישה לפני שגבתה:
- ב"ש – הבעל יורש, שדברי שכיב מרע ככתובים ומסורים.
- פת"ש – מתה"ד משמע שאינו יורש, אא"כ הי החפץ מסוים.
- ג: הנושא אישה מחייבי לאוין כיון שתופסים קידושין – בעלה יורשה (כתובות ק:).
- הנושא קטנה כ"ז שלא מיאנה בעלה יורשה (שם קא.).
- הגה: אישה שהמירה דתה – בעלה יורשה (ראבי"ה).
- מכר: פיקח שנשא חרשת כיון שאין לה כתובה לא יורשה (ה"ה בדעת הרמב"ם).

- 1א: הבעל יורש את אשתו בין נ"מ או נצ"ב (ב"ב קמ.).
- ירושת הבעל (פד):
- רשב"ג – דאורייתא. רב (בגמרא) – דרבנן.
- להלכה: רמב"ם – דרבנן. ראב"ד והרשב"א – דאורייתא
- הגה: נתן שטר חצי זכר והתנה בתנאי שיהא לביתו זרע של קיימא בחייה, ומתה ואח"כ מת הזרע – זכה הבעל (מהרי"ו).
- הגה: כתבו לה מורישה קרקע מחיים ופירות לאחר מיתה ומתה בחיי מורישה – זכה הבעל (מרדכי).
- סיים מהרי"ו: ול"א אומדנא בשטר חצי זכר, שאין אומדנא בהודאה (אומדנא = אגן סהדי, ואילו הודאה = 100 עדים).
- ת' צ"צ: כתב לבת אחת שטר חצי זכר ומת בלא בנים, בטל שטר חצי זכר, שלא כתב אלא כנגד הבנים, וכאן רק הבנות יורשות.
- מתה והניחה זרע ואח"כ מת הזרע – הבעל לא יורש (שאין הבן יורש אמו בקבר להנחיל לאחי האב).
- 2א: הבעל יורש משבח הירושה, שהרי ברשותו השביח (רא"ש).
- מכר: אינו יורש מלוה אשתו (ב"ב קכה:).
- לאפוקי הר"י מיגאש וה"ה [רמב"ם] – דס"ל שיורש.
- מכר: איזה מלוה נקרא ראוי שהבעל אינו יורש (הרא"ש)
- א. מלוה של מורישה ביד אחרים.
- ב. הילווה לאחרים לפני נישואין
- אא"כ הכניסה לו הלוואה בשטר בכתיבה ומסירה, או מלוה בע"פ במעמד שלושתם שאז הבעל יורש (ת' חו"י)
- ג. אבל הילווה מנ"מ שלה הבעל יורש, שהרי אין לה רשות להלוות (רא"ש לאפוקי הר"י).
- הגה: נכנסים שכתב לה בעלה 'דין ודברים וכו' והילווה לאחרים – אין הבעל יורש (רשב"א).

✓רמב"ם – רק פירות, וקרקע רק לאחר שתמות.

הרא"ש – גם קרקע מחיים **כ"פ** הרמ"א.

• **מ"ן**: דין הדמים של המכירה

יש מהגאונים – מחזיר המעות ללקוח.

✓ר"ח, **רי"ף** רמב"ם והרא"ש – אין מחזיר א"כ הם בעין.

• **הגה**: אף שאין עדים שאלו המעות אלא הניחה סתם מעות אמרין דשל מכירה הם (רא"ש ורשב"א).

אבל חילופיהן זכה הבעל לאפוקי נמ"י שאף בחילופיהן צריך להחזיר (ח"מ).

• **הגה**: נתאלמנה או נתגרשה זכה הלוקח (ירושלמי, רא"ש).

הגה: וכיון שיתכן שיזכה הלוקח – יכול למחות בבעל שלא יבנה (נמ"י).

ת' הרדב"ז: ואם התנה הבעל עם הלוקח שידו על התחתונה אם יזכה הלוקח רשאי לבנות בנתיים.

• **הגה**: הקדישה נ"מ לא חל (תה"ד).

• מה הנפקא מינה אם יש לו בגוף הקרקע?

ח"מ – לכתוב עליו פרזבול. **ט"ז** – לקנות אג"ק.

פרישה – כשנפל הבית עליו ועל אשתו מי המוחזק בגוף.

ב"ש – לתבוע מעות המכירה (אם הגוף של הלוקח לא יכול לתבוע).

י: אם הבעל מודה או שיש עדים שברשתו מכרה – מכירה קיימת (הר"ן), ולכן יכול להחרימם.

• **הגה**: ציוותה בעת חוליה מלבושיה ונתרצה הבעל: אם נתנה לעניים – קיים. לעשירים – יכול הבעל לחזור בו (מרדכי).

יא: נכסים שאינם ידועים לבעל אם מכרה קיים (שם ע"ח. כר"ש). כ"פ הרי"א ורמב"ם.

יב: כשיודעו הנכסים לבעל מיד הוי נ"מ (הרא"ש).

• **הגה**: אמרה בפניהם על הירושה שנפלה לה, שחלקו שייך לפלוני – אם אינן ידועים לבעלה קיים (רשב"א).

מיהו אם מת הבעל צריכה לקיים מה שאמרה (רשב"א צריך לחקור).

יג: אישה שמכרה נצ"ב בין לבעלה (יבמות 10:), בין לאחרים (ב"ב מט:) – לא עשתה כלום – טענת נחת רוח.

• **הגה**: כשתתאלמן מכרה קיים (נמ"י).

אבל הב"ש – חולק, כיון שבשעתו לא חל לא יחול אף אחר מיתת הבעל.

• **מ"ן**: בעל שמכר נ"מ או נצ"ב – לא עשה כלום (יבמות 10:).

- **עברו ומכרו** (הגוף והפירות):

✓ר"ח – שניהם יכולים לבטלו.

רש"י – אם הבעל מכר רק האישה יכולה לבטלו.

אבל חרש שנשאת פיקחת יורשה, שיש לה דעת להקנות לו (ה"ה).

יד: קטנה שנתקדשה לדעת אביה ונשאת שלא לדעת אביה, אפילו שתק האב – אין בעלה יורשה (קידושין מה:).

כ"פ הרי"ף והרא"ש לאפוקי ר"ת שפסק שדינה כנשואה.

יה: ספק גרושה – אין בעלה יורשה (רמב"ם).

• **הגה**: נתן עינו לגרשה – עדיין יורשה (ב"ב קמו. כהרא"ש לאפוקי הרשב"א).

• **הגה**: טען שיש לאשתו מומים ומתה – אינו יורשה (ת' מימוני, מרדכי).

• **הגה**: אישה שמרדה ומתה – בעלה יורשה (רמב"ם – אישה שחלתה וביקשה גט שלא רצתה אותו עדיין יורש).

• **הגה**: הבעל שמרד י"א שאינו יורש (הגמ"ר, אבל הרי"ף והרמב"ם – חולקים).

יז: נפל הבית עליו ועל אשתו (ב"ב קנח:).

יורשי הבעל – יורשים כתובה ותוספת נצ"ב } יורשי האישה – נ"מ. { יחלקו

• מת פתאום האם חוששים לצררי (תו"ס גיטין לד:)
הר"ש מיינביל – לא חיישין ונוטלת כתובה בלא שבועה **תו"ס** – חיישין כיון שי שתקנת כתובה.

יח: אישה שמברחה נכסים מבעלה (כתובה עח:).

• **דין הפירות**:

✓רא"ש ורמב"ם – מקבל אוכל פירות.

שלטי גיבורים – אף אחד לא אוכל פירות.

• **מי יורש הנכסים**:

✓רמב"ם והרא"ש – המקבל

שלטי גיבורים – יורשה.

הר"ן (י"א) – בעלה.

• ברגע שמת בעלה לפניה – חוזר המתנה לאישה (הרא"ש לאפוקי הרמ"ה דס"ל שישאר ביד המקבל).

• **מ"ן**: הברחה ע"י שטר (שם).

מהיום לכשארצה:

ר"ח – חל מיד בתנאי שתוכל לחזור בה.

כ"כ הרא"ש ורש"י

✓רמב"ם – תחול רק כשתרצה.

יט: כתב במתנה גמורה וכו' – קנה לגמרי (הר"ן בשם הרא"ה).

• **הרשב"א**: מיהו אם כן המנהג לכתוב בכל השטרות ולא ידעה – לא קנה. כ"כ ח"מ וב"ש.

וה"ה – ואם גילתה דעתה להבריא לא קנה. כ"כ ב"ש.

ט: אישה שמכרה נ"מ – הבעל מוציא מיד לקוחות (כתובות עח:).

כתובות צה).

• **סיכום:** מתי המכרה קיימת ואין טענת נחת רוח

א. כשקנו מהאישה ואח"כ מהאיש (גיטין נה):

ב. קבלה עליה אחריות על המכירה (גיטין מח):

ג. מכר לראשון ולא נתרצית מכר לשני ונתרצית (כתובות צה).

ד. אם קיבלה מעות המכירה (משרים).

ה. הודית שלוותה עם בעלה (רמב"ן)

ו. סילקה עצמה מנכסי בעלה קודם שיקנה (מרדכי).

ז. כתבה האישה שטר מיוחד לקונה שאין לה שיעבוד ע"ז (ב"ש לאפוקי ישועות יעקב).

ח. מחלה לבעלה אין טענת נחת רוח והקניין קיים (ראב"ד והרא"ש, לאפוקי רמב"ן ורשב"א דס"ל שלא מהני).

יח: נצ"ב שאבדו ומחלה לבעלה בקניין – מהני (רמב"ם). אבל מטלטלים שבעין שנתנה לבעלה – יכולה לומר נחת רוח.

[ואם לא אבדו ומחלה: מחלוקת ראב"ד והרא"ש – דמהני, רמב"ן ורשב"א – דלא מהני].

• **רשב"א:** היה לה שט"ח על בעלה, ומכרה לאחר, וחזרה ומחלה לבעלה – הוי מחילה, ואין לה טענת נחת רוח.

ב"ש – אבל אם יש לה שט"ח על האחר ומכניסה לבעלה וחזרה ומחלה לאחר – לא מהני.

יט: א"ל תעשי בתכשיטיך מה שתצוי – אם מכרה בטל (ת הרא"ש) שכוונתה שתוכל להשאל לאחרים ולא למכור.

כ: משכן הבעל נ"מ של אשתו להלוואתו לשמעון, ואח"כ משכנו הוא ואשתו בשטר ללוי – לוי קודם (ת' הרא"ש).

הרי"ף – המכר קיים עד שעת טריפה.

• **מכר קרקע לפירות:**

הר"ן וה"ה – המכירה קיימת. נמ"י – בטל.

• **מכר גוף הקרקע** לכשתמות אשתו

ב"ש – תלוי אם אפשר למכור דבר שלא בא לרשותו, ובשדה מסיימת מהני.

הפלאה – קיים, שכאן יש לבעל זכות בגוף הקרקע.

• **הגה:** כשמכר הבעל (שלפי רש"י לא יכול לבטל) כמשתה אשתו מקבל כוחה ויכול לבטל (רש"י ונמ"י).

יד: אין האיש ראשי למכור נצ"ב (ירושלמי).

ואם מכר או משכנו:

✓רמב"ם – קיים (כיון שיכל לבלותם לגמרי).

רשב"א ר"ן – בטל. כ"פ הרמ"א

• **הגה:** בגדים שהאישה הכניסה לו – דינם כנ"מ (ד"ע).

טו: מטלטלים שנתן לה משלו דינם כנצ"ב שאין יכול למוכרם (רמב"ם מערכין כ"ד. שאין לו בכסות אשתו).

ואפילו לא באו עדיין לידה (הג"א).

• נתנו לה קרוביה מתנה (ולא התנו ע"מ שאין לבעל רשות) הבעל מוכרן לפרנסה (מהרי"ק).

טז: מכירת נ"מ:

מכרו נ"מ בין לקח מהאישה ואח"כ מהאיש או הפוך מכרה קיים (ב"ב מט: אין טענת נחת רוח בנ"מ).

אף משכרה לבעלה אין טענת נחת רוח (שם).

• **מקן:** מכירת נצ"ב (יש טענת נחת רוח) אא"כ קיבלה עליה אחריות (גיטין נח):

• **הגה:** מחלה לבעלה:

ראב"ד והרא"ש – מהני ואין טענת נחת רוח.

כ"פ הרמ"א בשם י"א.

רשב"א והרמב"ן – לא מהני. כ"פ הרמ"א בשם י"ח.

• **האם צריכה לטעון עשיתי נחת רוח לבעלה?**

ב"י – רק כשטענה שאל"כ מכרה קיים (נ"מ ליורשים).

מהרי"ט – אף שלא טענה אין מכרה קיים.

יז: מכר נכסיו (שמשועבדים לכתובה) ואח"כ לקח מהאישה – לא מהני, נחת רוח עשיתי לבעלי (גיטין נה):

סימן צג: דין מזונות האלמנה.

ובו לב סעיפים (כתובות: כא, נב-נד, נז, סט, פז, צה, צו-צח, קז. ב"ב: קלג, קלט, קמ. גיטין: מח, נ. ב"מ: לב)

1. הכתובה הרי היא כחוב שיש לו זמן, ואינה נגבית אלא לאחר מיתת

הבעל, או אם גירשה.

- א. הגה - רמב"ם (ק"ק): והוא הדין מה שקבל בנדוניא. ועיין לעיל (ס"ו/י"א).
2. כתב לה מתנות - הם נגבות מחיים, מיהו אם דרך המקום לכתוב כן לכבוד בעלמא ושלא לגבות מחיים - הולכים אחר המנהג (במישרים בשם גאון, ודלא כרשב"א).
3. רי"ב: ולא יוכל האב להתנות על בתו בשום דבר לאחר שנשאה, אבל אם הוא משיאה יכול להתנות על מתנותיה לשנות מן המנהג קודם שנשאה, כפי רצונו. ועיין בחו"מ (צ/כד).

אומנם הגאון אחר - חלוק בזה. ובמקום שיש מנהג הולכים אחריו.

1. כחוב שיש לו זמן

ט"ז: ולפ"ז אם רואים שהבעל מבזבז נכסיו - תוכל האישה למחות בידו, כמ"ש בחו"מ (עג/י) בלווה שמבזבז נכסיו שיכול המלוה לתבוע חובו אפילו תוך הזמן. מיהו יש לחלק, דשאני כתובה שאפשר שלא תבוא לידי גבייה לעולם.

למעשה צ"ע!

ומהרי הלוי - אם רואים כוונת הבעל לאכול כל הממון ואח"כ ללכת חוץ לעיר כדי שתתרחצ ע"כ לקבל הגט בלא כתובה - ניתנה כתובה לגבות מחיים.

וד"מ - כשמבזבז הבעל נכסיו בשחוק וזנות, שבלווה בכה"ג (חו"מ עג/י) יכול לתבוע חובו, ג"כ תוכל לתבוע הנדוניא.

ואף שאישה גרע טפי דאפשר שלא תבוא לידי גביה כלל, מ"מ יש לסמוך על העיטור שנדוניא נגבית מחיים בכל גוונא.

באה"ט (אגרת הרמב"ם): אשת משומד המנהג הוא להגבות כתובתה מיד אפילו בלא שבועה. כ"פ שלישי גיבורים.

והר"ם מינץ: אישה שנעלם בעלה 10 שנים וקרוב לודאי שמת, אפשר לתת ממנו לביתו מטעם אפוטרופוס ותפרנס את אמה.

א. ה"ה מה שקיבל בנדוניא

ח"מ: מ"מ אם הנדוניא עדיין בידה או ביד אביה - יכלה להחזיק למזונות. כ"כ ב"ש.

1. כתובות (כא): לא ניתנה כתובה לגבות מחיים.

פרש"י: לגבות מחיים - כל זמן שהבעל חי.

כ"פ הטור - אע"פ שכתובה היא כמו שט"ח אינה נגבית בכל עת, אלא לכשתתאלמן או תתגרש.

א. רשב"א: אף נדוניא לא ניתנה לגבות מחיים, שכולן מכניסות לבעל שלא יפרע אלא באלמנות או גירושין, ועוד מספר כתובתה נלמד שנכלל הנדוניא והתוספת יחד.

כ"פ הרמ"א (סו/יא) - הנדוניא אינה נגבית אלא עם הכתובה (לאחר שתתאלמן או תתגרש).

אבל העיטור - ס"ל שנדוניא ניתנה לגבות מחיים.

ד"מ: משמע שאף שעדיין אינה מותרת להינשא יש לה כתובה מיד.

כ"כ הרשב"א - אישה הצריכה חליצה מספק גובה כתובתה.

כ"כ הג' אלפסי - אלמנה וגרושה שהיא מנקת אף שאסורה להינשא עד כ"ד חודש נוטלת כתובתה.

כ"כ הגמ"ר - אפילו נפל בעלה למים שאין להם סוף שאסורה להינשא גובה כתובתה.

אבל הראב"ד - חולק, אף שהיורשים יורדים לנחלה - אינה גובה כתובתה, שאין אני קורא "כשתינשא לאחר טלי כתובתך".

ב"ש: מחלוקת ראב"ד * הגמ"ר כשיש שני עדים שבעלה טבע במים שאין להם סוף, אבל עד אחד שמעיד לכו"ע אינה גובה כתובתה.

2. רי"ו: כתב הרשב"א - הכותב מתנה לאשתו, אע"פ שפירש בשטר שתוכל לגבות מחיים - לא מהני, ולא תגבה אלא לאחר מיתה.

ה"ה... בנדוניא

פת"ש(רמב"ן): אף שנשתטה הבעל אין לה תקנה, אלא ב"ד יורדים לנכסיו ומפרנסים לאשתו ובניו, ואין לסמוך על העיטור לגבות הנדוניא מחיים.

3. אם הוא משיאה

ח"מ: כלומר שהאב נותן הנדוניא או שבתו קטנה שהיא ברשותו האב – יכול להתנות עם הבעל.

ב

1. האישה שהיו לו ספק גירושין א. ומת בעלה - אינה ניזונית מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש, מספק. ב. אבל בחיי בעלה - יש לה מזונות עד שתגרש גירושין גמורים.

להינשא בגללו, אבל אחר מותו ששוב מותרת להינשא, אין לה מזונות שמא הגירושין היו גירושין ואינה אלמנה, ומספק לא מוציאים ממון מהבעל.

0. ירושלמי: אישה שנתגרשה והבעל מעכב לתת לה כתובתה – חייב במזונותיה עד שיפרע עד פרוטה אחרונה.

להלכה:

הרי"ף – הירושלמי חולק על הבבלי ואין הלכה כהירושלמי.

כ"ד הראב"ד, רמב"ם(מדהשמיט הירושלמי), ריב"ש, רשב"א והרמב"ן.

הרא"ש – עבדין כהירושלמי, שאין ראה שהבבלי חולק. כ"ד העיטור.

ריב"ש: לכו"ע בחלוצה אין הלכה כהירושלמי, שהרי כתב הרא"ש שטעם הירושלמי משום תקנה לייפות כוח האישה שתקבל כתובתה בעין יפה, א"כ יש לומר שלא תיקנו אלא בגירושין וע"י המגרש אבל ביורשים לא תקנו, ה"ה לחלוצה שאין לה מזונות.

ח"מ: ודעת המחבר כהרי"ף שכל שנתגרשה לגמרי אין לה מזונות אף שלא קיבלה כתובה.

1. כתובות(צז): א"ר זירא – כל מקום שאמרו מגורשת ואינה מגורשת - **ב.** הבעל חייב במזונותיה. **א. פרש"י:** חייב במזונותיה – דווקא בחייו שמעוכבת

1. גירושין גמורים

ישועות יעקב: אישה שאמרה שלא בפני בעלה שהתגרשה, ואח"כ בא בעלה וכחישה אותה (שאינה יכולה להינשא). ואח"כ באו עדים או בעלה שכן גירשה – חייב במזונותיה (עד עכשיו) כיון שהוא עיכבה להינשא. **שיטה מקובצת(הרא"ש):** ספק מגורשת שחייב במזונותיה, ל"ש מנישואין או מן האירוסין.

סיכום: מתי בעל שגירש חייב מזונות בכל זאת?

א. כשהבעל מעכב פרעון הכתובה :

▪ **לפי הירושלמי** – חייב במזונות.

כ"כ הרא"ש, העיטור והטור.

▪ **לפי הרי"ף** – אין הלכה כהירושלמי, ולא חייב

במזונותיה. כ"כ הראב"ד.

ב. כשגירשה בספק גירושין חייב במזונותיה (כיון שהוא מעכבה מלהינשא), אבל אחר מותו שוב אין חיוב מזונות (כתובות צז).

ג

1. אלמנה ניזונת מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה, א. אפילו אם לא נכתב בכתובתה, ואפילו אם ציוה בשעת מיתה: 'אל תיזון אלמנותי מנכסי' - אין שומעין לו (ב"י) – שאין בידו להפקיע חוב שנשתעבדו נכסיו).

2. ואין היורשים יכולין לפרוע לה כתובתה ולסלקה מהמזונות, אלא היא ניזונת על כרחם כל זמן שלא תתבע כתובתה, א. אא"כ התנו כן בפירוש שלא תזון אלמנתו מנכסיו, או שהיה מנהג המקום כן.

ב. (ריב"ש: e"ו) ויכולין ב"ד לתקן במקומן שהיתומים יסלקו אותה כשירצו).

רישב"א: אישה ממקום זה שנישאה לבעל ממקום אחר ע"ד לגור שם – הולכים בזה לפי מנהג מקום הבעל, לענין מזונות האלמנה.

1. ניזונת מנכסי יורשים

הר"י אדרב"י: ה"ד אם נשאר מנכסי אביהם, שאל"כ אינם חייבים לזונה מנכסיהם.

א. אפילו ציווה

ת' הרדב"ז: ראובן ציווה מחמת מיתה שיתנו לאשתו 200 זוז בכתובתה, ומגיע לה כתובה של מנה. והאישה לא רוצה לגבות כתובתה אלא להיות ניזונת כדים אלמנה. אפוטרופוס היתומים טוען כי הבעל שהוסיף לה מנה כדי לסלקה מעל היתומים, וכיון שאינה רוצה להסתלק אין לה אלא מנה.

תשובה: הדין עם האלמנה ותהיה ניזונת ולבסוף תגבה 200.

א. הרי כתב לה: '200 זוז בכתובתה' משמע כדין כתובה ממש, כמו במנה ראשון הרשות בידה לזון או ליטלם, כן הדין במנה השני שהוסיף לה.

ב. האדם יודע שאשתו ניזונת מנכסיו, ואם כוונתו במנה הנוסף במקום מזונות היה צ"ל 'תנו לה מנה למזונותיה'.

ג. ודאי במתנתו בא לייפות כוחה ולא לגרוע.

2. כל זמן שלא תתבע כתובה

ב"ש: ובגרופה הפוך, שאם מעכב לתת לה כתובה כ"ז שאינה תובעת כתובתה אין נותנים לה מזונות. אבל אלמנה כ"ז שלא תובעת כתובתה יש לה מזונות.

א. אא"כ התנו בפירוש

ח"מ: אם היה התנאי בשעת נישואין פשיטא דמהני. ואף אם מחלה כתובתה אחר נישואין אפשר דמהני אף בלא קניין (וממילא מפסידה מזונות). כ"כ ב"ש.

ב. יכולים ב"ד לתקן (ריב"ש)

ב"ש: מ"מ ג' חודשים ראשונים עדיין מקבלת מזונות (ריב"ש).

וטעמו – כיון שמעוכבת להינשא תוך ג' חודשים יש לה מזונות.

ולפ"ז ה"ה בכל מקום שמעוכבת נישואין מחמתו לא מפסידה כתובתה.

פמ"א – ואם תבעה האלמנה כתובתה אין לה מזונות אף תוך ג' חודשים ראשונים, דכיון שתבעה כתובה מעיקרא לא תקנו לה מזונות אף בג' חדשים ראשונים, ורק היורשים כופים אותה לקבל כתובה ניזונת גח"ר.

1. חייב מזונות לאלמנה

כתובות(נב:): משנה – אנשי הגליל היו כותבים בכתובה 'את תהא יבתא בבתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מגר אלמנותך בבתי'. כן כתבו אנשי ירושלים. אני יהודה היו כותבים 'עד שירצו היורשים ליתן לך כתבתך'. לפיכך אם רצו היורשים נותנים לה כתובתה ופוטרינ אותה.

■ **נוסח שבכתובה:** את תהא יבתא בבתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מגר אלמנותיך (משך ימי אלמנותיך) בבתי.

■ **כתובות(צה:):** אלמנה ניזונת מנכסי יתומים.

■ **כתובות(נב:): משנה** – ואף שלא כתב לה נוסח זה חייב שהוא תנאי ב"ד.

א. רמב"ם: אפילו אם לא נכתב בכתובתה, ואפילו אם ציוה בשעת מיתה: 'אל תיזון אלמנותי מנכסי' – אין שומעין לו (כתובות ס:).

ב"י – טעמו, לפי שאין בידו להפקיע חוב שנשתעבדו נכסיו.

טור: מ"מ אם התנה בשעת נישואין שלא תזון אלמנתו מנכסיו – הוי תנאי שבממון שקיים.

2. (שם): כך היו כותבים בגליל "כל מיגר

אלמנותיך" (כלומר שתלוי הדבר באלמנה).

ואנשי יהודה היו כותבים: "עד שירצו היורשים", לפיכך אם רצו היורשים נותנים לה כתובתה ופוטרינ אותה.

שם(נד:): רב פסק – כאנשי יהודה (שתלוי בירשים), ושמואל פסק – כאנשי גליל (שתלוי באלמנה).

להלכה:

ר"ת, רי"ף, רמב"ם, והרא"ש: הלכה כשמואל.

ר"ת והרי"ף – ואם יש מנהג ידוע יעשו כמנהגם.

א. טור: ודוקא בסתם, אבל אם פירש הכל לפי תנאו.

ב"י – וכן משמע מפשט המשנה.

רשב"א: ראובן חלה ולקחו חנון בנו לביתו וסיפק צרכיו, וכשמת דאג לכל צרכי קבורתו. ולאה אשת ראובן הפקידה המטלטלים ביד חנוך.

עכשיו תובעת לאה את המטלטלים בטענה ששלה היו, והשיב חנוך שתופס אותם בשביל הוצאות, ועוד טוען: אני יודע שהם שלך, ועוד שמה שקנתה אישה קנה בעלה.

תשובה: הדין עם לאה מכמה טעמים –

א. נאמנת לאה לומר שהמטלטלים שלה אפילו בחייה בעלה, כדאיתא(ב"ב נא:) קיבל מהאישה יחזיר לאישה (ולא לבעל).

ב. ומ"ש 'שמה שקנתה אישה קנה בעלה' – אינו כלום, שמה נתנו לה אחרים ע"מ שאין לבעלה רשות בהם.

ועוד 'מה שקנתה אישה קנה בעלה', הוא רק לענין שאוכל פירות שהם נכסי מלוג, אבל כשמת הבעל הם שלהם לגרמי.

▪ **וב"מ** – אין לגרש אלמנה מהמדור כל זמן שלא תבעה כתובתה בב"ד. ולכן אם רוצה לוותר על מזונות יכולה להמשיך לדור עד תבע כתובתה.

יכולים ב"ד לתקן

ראנ"ח: אלמנה האומרת לבע"ח שאינה רוצה ליטול כתובתה אלא להיות ניזונת (וממילא לא נשאר לבע"ח) – אין בטענתה כלום. ואם תפסה האלמנה למזונותיה אין בע"ח מוציא ממנה.

והרדב"ז – לא מהני תפיסתה ובע"ח מוציא מידה. כ"כ הרמ"ט.

ספר ישועות יעקב: בימנו נהגו בתי דינים לסלק האלמנה בכתובה כל זמן שירצו היורשים, וכל הנישאת ע"ד המנהג נישאת. **וטעמו** – כיון שכיום המזונות התייקרו מאוד וכל אישה תעדיף לקחת רק נדוניה ותמשיך להיות ניזונת, לכן עשו בזה תקנה. כ"כ שבו"י וב"מ.

להוציא האלמנה מהמדור:

▪ **ישועות יעקב** – מטעם הנ"ל המנהג אף להוציאה מהמדור.

ד

- 1. המניח אלמנה ובת** (וכ"ש בן – ח"מ מהגמרא), **ממנה או מאשה אחרת, ואין בנכסים כדי שיזונו שתיהן - האלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחים.**
- 2. וי"א דבין שהנכסים מרובין בין שהן מועטין, אם יש אלמנה ובן או אלמנה ובת - תיזון היא עם הבן או עם הבת עד שיאכלו הנכסים.**
- 3. ואפילו אם תינשא הבת ומכנסת הנכסים לבעל - היא תיזון מהם אפילו אחר מיתת הבת.**
- 2. אבל אם יש אלמנה ובן ובת, והנכסים מועטים שאין בהם כדי שיזונו הבת והבן עד שתבגור הבת - אז ידחו הבן והבת ותיזון האלמנה לבדה עד שתגבה כתובתה.**
- 4. הגה – ה"ה (ראמ"ן):** ובמקום שהאלמנה דוחה הבנות, מוציין לאלמנה מזון עד זמן שאומדין ב"ד שראויה לחיות, אם זקנה ואם ילדה, ונותנין ביד שלישי והוא מפרנסה אחד לשלושים יום (ב"י בשם המ"מ ש"כ בשם הרמב"ן).

(כשאינן בנים).
אבל בנים ואלמנה – כיון שהאלמנה באה מכוח תקנה אין לה כוח לדחות הבנים, שבאו מכוח יורשה, שיחזרו על הפתחים, אלא יזונו בשווה, שלא עקרו ירשה דאורייתא מכוח תקנה. וכן הדין באלמנה ובת שיזונו בשווה.

ורק כשיש בנים ובנות ואלמנה, שהבנים כבר נדחו מכוח הבנות, גם הבנות נדחות מכוח האלמנה עד שתגבה כתובתה.
וכ"ה בתוספתא, וכ"מ מהירושלמי.

כ"כ הרמב"ן – באלמנה עם בן או בת ל"א שאלמנה תיזון והבן או הבת יחזרו על הפתחים.
וטעמו – לפי שאין שיעור קצוב למזונות האלמנה (תלוי כמה תחיה), משא"כ שהבנות יש קצבה למזונותיהן (עד שיתבגרו או ינשאו).

כ"ד הר"ן – שאל"כ, שיגבו תחילה לאלמנה לכל חייה, רובן של יורשים הולכים בפחי נפש.
כ"פ הרא"ש הטור, ה"ה (רמב"ן).

0. ב"ב (קלט): משנה – בזמן שהנכסים מרובים (כדי שיזונו כולם) – הבנים יורשים, והבנות יזונו (פירוש הבנות יזונו מהירשה שביד היורשים).
נכסים מועטים – הבנות יזונו (פירוש מפרישים חלקן למזונות עד שיתבגרו והשאר לבנים) והבנים יחזרו על הפתחים (מה שלא יפסיקו להם).

ב"ב (קמ): אלמנה ובת, מי קודמת?

א"ר אבא א"ר יוסי – עשו אלמנה אצל הבת, כבת אצל האחים בנכסים מועטים. מה בת אצל האחים הבת ניזונת והאחים יחזרו על הפתחים, אף אלמנה אצל הבת – אלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים.
כ"פ הרמב"ם.

אלמנה ובן או בת (בנכסים מועטים)

• **2. תו"ס:** דווקא כשיש בנים ובנות בנכסים מועטים יש בכוח הבנות לדחות את הבנים לחזר על הפתחים והם ניזונות, כיון שגם לבת יש צד ירשה

כ"פ המחבר בשם י"א.

1. והרמב"ם – בכל גוונא האלמנה ניזונת והבן או הבת יחזרו על הפתחים. (הר"ן – כ"מ מהגמרא). וכד" המחבר בסתם.

כ"פ שו"ע (ק"ב/טז) – הניח אלמנה ובת ממנה או מאשה אחרת, ואין בנכסים כדי שיזונו שתיהן: האלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחים. ויש חולקין, כמו שנתבאר בסימן צ"ג/ד.

3. ב"ב (ק"ט.): שלח רבין – מי שמת והניח אלמנה ובת – אלמנתו ניזונת מנכסיו. נשאת הבת – אלמנתו ניזונת מנכסיו.

מתה הבת: אמר רב יהודה בן אחותו של ר' יוסי ברבי חנינא ע"י היה מעשה ואמרו – אלמנתו ניזונת מנכסיו.

פרשב"ם נישאת הבת – והכניסה הנכסים לבעל, אלמנתו ניזונת מהם.

ג"מ: טעמו – אף שהבעל לוקח בנכסי אשתו ואין מוציאים מזון האישה מנכסים משועבדים! כאן נתנו לו דין יורש משום הפסד האלמנה.

סמ"ג: מזונות האלמנה קודמים לבת – ולכן אם נישאת הבת לא נוטלת עישור נכסים בנכסים מועטים מפני מזונות האלמנה כ"כ ח"מ וב"ש.

1. כדי שיזונו שניהם

ת"מ: ובבת הזמן הוא עד שתתבגר, והאלמנה השיעור לכל חייה עד שתגבה כתובתה.

2. וי"א (תו"ס)

ת"מ: טעם הי"א – שאין בכוח האלמנה לדחות ירושה דאורייתא (של הבן או הבת). אבל כשיש בן ובת, הואיל והבן כבר נדחה מכוח הבת ממילא גם לאלמנה יש הכוח לדחות הבת.

3. אפילו תינשא הבת

ת"מ: דין זה לכו"ע (ולא רק ל"א) שהרי היא גמרא מפורשת (ב"ב ק"ט.).

היא תיזון מהם

ב"ש: כל הסוגיה מיירי רק בנכסי מלוג, אבל נצ"ב הבעל לוקח ואין מוציאים ממנו למזון האלמנה.

ואף שאם הכניסה לבעלה נצ"ב דבר שאינו שלה צריך להחזיר (וגם כאן נכסים אלו משועבדים למזון האלמנה!) היינו בגזל ממש, אבל מזונות האלמנה אנו רק חיוב ואין מוציאים. כ"כ מהרי"ק.

ותימה שהאחרונים לא כתבו זה.

וכנה"ג – ומהטור משמע אף בנצ"ב בעל יורש הוא ומוציאים ממנו למזון האלמנה.

ה

1. אלמנה שתבעה כתובתה בב"ד – אין לה עוד מזונות, א. ואפילו לא

פרעוה. ב. (אבל תבעה שלא בב"ד, לא הפסידה) (טור).

2. וי"א שאפילו תבעה בבית דין לא הפסידה, אלא אם כן תבעה מעצמה, אבל אם תבעה מדוחק, שלא נתנו לה מזונות, או שרימוה ואמרו לה: 'פלוני חפץ לישא אותך', ומחמת זה תבעה כתובתה או כיוצא בזה – לא הפסידה מזונותיה.

3. הגה – **ה'א' פס'א**: הנשבעת על כתובתה לפני ב"ד לא – הפסידה מזונות, דשבועתה לא הוי כתביעה (כ"מ מהרי"ק).

שרוצה להינשא, והבעל כתב בכתובה: 'כל ימי מיגר ארמלותיך בבתי', כשהיא אלמנה בשביל כבודו.

א. טור: ואפילו לא פרעוה לה כתובתה.

הגר"א: מקורו מגיטין (לה):

הגהות והערות – שם: מעשה באלמנה שבאה לתבוע כתובתה בב"ד, ורבה בר ר"ה לא הגבה לה מפני שאין משביעים אלמנה. אמרה: תנו לי מזונות. א"ל: כיון שתבעת כתובתך הספדת מזונות.

ה"י אף שלא פרעו לה כתובתה הפסידה מזונות.

מיהו הב"ש (ת"רש"ד) – היינו אם פרעו אח"כ אז

1. כתובות (נד.):

התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות. ולא? והתניא – מכרה כתובתה ומשכנה כתובתה עשתה כתובתה אפותיקי לאחר אין לה מזונות. הני אין אבל תובעת לא?

ב. הני בין בבית דין בין שלא בבית דין תובעת בבית דין אין שלא בב"ד לא.

כ"כ הרא"ש – ומשעת תביעה אין לה מזונות.

פרש"י: אין לה מזונות – טעמו כיון שגילתה דעתה

- מיהו התו"ס – לא הפסידה עד שתתבע כל כתובתה.
- כ"כ הרא"ש, רמב"ם, מרדכי, וכ"מ מהרמ"א(יב).
- כ"פ ח"מ.

תבעה כתובתה

באה"ט(ת' הרש"ך): תבעה מנה/מאתים והניחה תוספת או פוך – לא מפסידה מזונות. אבל יכולים היורשים לשלם לה הנותר ולסלקה. ודוקא שתבעה וגבתה, אבל לא גבתה אין יכולים לסלקה.

תבעה נדוניה והניחה מנה/מאתים ותוספת – לא הפסידה. ויש מחלוקת אם יכולים היורשים לשלם לה ולסלקה. אם תבעה הכל חוץ מנדוניה – הפסידה.

וכנה"ג – אף בשביל נדוניה (שלא תבעה) ניזונת, שיכולה לומר קי"ל כהפוסקים שאין הנדוניה בכלל.

רעק"א: אם כתובתה 200 ונדוניה 200 ומחלה סתם 200, יכולה לומר שמחלה הנדוניה וניזונת בשביל הכתובה.

בבית דין

ב"ש(שליטי גיבורים): ודוקא בפני ב"ד מומחים.

כ"כ הב"ח וקובץ מפרשים(נמ"י).

א. אפילו לא פרעה

הרמ"ט: ציווה הבעל מטלטלים מהבית לפרעון כתובתה, כל שלא מכרה אותם לא איבדה מזונותיה.

2. אבל תבעה מדוחק

ת' רש"ך: ודוקא שעדיין לא פרעו לה, אבל אם כבר נפרעת כתובתה אף שהיה מדוחק הפסידה מזונותיה.

רשד"ם: ואם תבעה שחששה שילך היורש אבדה מזונותיה. כ"כ הר"א ששון ורש"ך.

רדב"ז: תבעה כתובה בב"ד וכשבאו לגבות מצאו שהכתובה לא ראויה לגבות (כגון שהיה פסול) אף שמגבים לה מנה/מאתים מתנאי ב"ד לא איבדה מזונותיה.

[לכאורה לפי הטעם השני של הרש"ך שאיבוד מזונות הוא בגלל שלא חששה לכבוד הבעל, גם כן הפסידה מזונותיה ברגע שתבעה כתובתה].

3. דשבועתה לא הוי כתביעה

ח"מ(הר"ן): טעמו – שנשבעה רק כדי שלא יפסידו היורשים כתובתה אחר פטירתה, דקי"ל אין אדם מוריש שבועה לבניו.

אין לה מזונות משעת תביעה, אבל כשאין להם לשלם או שאינם רוצים לשלם יש לה מזונות.

ובהפלאה – הרש"ך הביא שני טעמים למה הפסידה:

- א. תביעה נחשב כבר כגבוי.
- ולפ"ז אין לה לשלם או לא רוצים לשלם לא הפסידה מזונות.
- ב. הטעם היותר נכון הוא כיון שתבעה כתובה שוב אינה חוששת לכבוד בעלה.
- ולפ"ז אף שאין להם לשלם הפסידה מזונותיה.
- ואם כן לטעם השני קשה על הב"ש!
- מיהו אם יש להם לשלם ולא רוצים יש לה מזונות עד שיכפו אותם ב"ד לשלם.

סיכום: כשאין להם לשלם לה כתובתה

- לפי הגהות והערות(הגר"א) – הפסידה מזונותיה.
- כ"כ הפלאה לפי תירוץ שני של הרש"ך, קורבן נתנאל וישועות יעקב.
- ב"ש – לא הפסידה. כ"כ ת' רש"ך.

הדין בגרושה שלא פרעו לה כתובתה:

- **ירושלמי** – חייב במזונותיה עד שיפרע כתובתה עד פרוטה אחרונה. כ"פ הרא"ש והעיטור.
- **והרי"ף** – אין הלכה כהירושלמי אלא ברגע הגירושין אין לה יותר כתובה. שהבבלי חולק על הירושלמי. כ"ד הרמב"ם, רמב"ן, רשב"א וריב"ש.
- 2. ירושלמי:** ובלבד מן השופי, אבל באונס לא הפסידה. כמו אותה אלמנה שרימו אותה שכהן רוצה לישא אותה ולכן תבעה כתובתה ואבדה מזונותיה. כששמע רבי יוסי החזיר לה מזונותיה.
- כ"פ הרא"ש** – וכן נמי אם לא רצו לזונה ולכן תבעה כתובתה אין זה מהשופי ולא הפסידה מזונותיה.
- והרי"ף והרמב"ם** – השמיטו ירושלמי זה. משמע דס"ל שהבבלי חולק.

1. אלמנה שתבעה

ב"ש: אם תבעה מקצת כתובתה?

אם מכרה מקצת כתובתה לכו"ע לא הפסידה מזונותיה כמ"ש לקמן סעיף י.

- **שליטי גיבורים** – אפילו תבעה מקצת כתובתה הפסידה מזונות.
- כ"כ הר"ן והרא"ה.

1. ת' הרי"ם"ע: שכיב מרע שציוה שתהא אלמנתו ניזונת מנכסיו כל ימי

מיגר אלמנותה יתר על כתובתה - יש מי שאומר שאין אלמנתו מפסדת מזונותיה בתביעת כתובתה בבית דין, ולא בשאר דרכים המפסידים מזונותיה, א. וגם אין מעשה ידיה ליתומים (כיון שאוכלת ממתנת בעלה ולא מתקנת חכמים).

מנכסיו דבר שאין בו ממש ולא בא לעולם? דבשלמא בתנאי ב"ד אוכלת אבל מתנת שכ"מ איך זכתה? מ"מ אם כתב הבעל: 'אני מניח מנכסי שתזון' מהני דהוי כדקל לפירותיו, שהנכסים בעולם.

בתביעת כתובתה

ח"מ: ה"ה אף שכבר פרעו לה כתובתה לא הפסידה מזונותיה.

כ"כ הט"ז והב"ש – אבל השתדכה הפסידה מזונותיה (שכבר לא מקרי יושבת באלמנותה).

ב"מ – דווקא שכתב 'כל ימי מגר אלמנותיך', אבל כתב 'אלמנתי אשתי' אף שנשתדכה לא הפסידה מזונותיה, שפירוש 'אלמנתי אשתי' שהיתה כבר אשתו אלמנתו. כ"כ הפלאה וחת"ס.

1. שכיב מרע שציוה (ת' הריב"ש)

ח"מ: טעמו של הריב"ש כמ"ש בתשובה: 'שכיב מרע שאמר אני מניח (לשון מתנה) שתהא אישתי ניזונת...'. לפ"ז בלא לשון מתנה לא מהני, ותימה על המחבר שכתב "שציוה" שאפשר שאז כוונתו שתאכל מתנאי ב"ד? ואפשר שסמך על הטעם השני שכתב הריב"ש: 'שהשכיב מרא אמר יתר על כתובתה...', שמשמע בנוסף לכתובת תנאי ב"ד. מ"מ אין זה ברור, שיתכן שטעם השני הוא רק לסניף.

ב"ש: אף שאמר בלשון מתנה לא מחויבים לשלם לה גם מצד מתנה וגם מצד תנאי ב"ד.

שאין אלמנתו מפסידה

פת"ש(ב"מ, הפלאה וחת"ס): תימה, הא קי"ל כל שאין בבריא בקניין אינו בשכיב מרא, וא"כ איך קנתה

1. תבעה להינשא, אפילו נתפייסה - לא הפסידה מזונותיה. וכן אם כחלה או פרכסה או זנתה - לא הפסידה מזונותיה.

2. אבל אם נתארסה - הפסידה מזונותיה. א. (וי"א דמיד שעשתה שידוך הפסידה מזונותיה) (ב"י).

ה"ה – שהרי תנאי מזונות אינו אלא בהמשך ימי אלמנותה וכיון שהתארסה נקראת אשת איש ולא לאלמנה.

א. ב"י – ונ"ל שאף אם רק שידכה עצמה הפסידה, שהרי כבר הפקיעה מעליה כבוד בעלה ואיך יתכן שיהא לה מזונות מנכסיו.

2. הפסידה מזונותיה

הר"ם אלשיך: ואם שנפל ספק בקידושין אף דהוה רק ספק מקודשת אם תפסה אין מוציאים מידה. כ"כ הרב בצלאל.

א. מיד שעשתה שידוך

הב"ח: חולק, לא גרע שידוך מתבעה להינשא שלא הפסידה מזונותיה, דתלינן שתחזור בה.

1. כתובות(נד.): אר"נ אמר שמואל – תבעה להינשא ונתפייסה הפסידה מזונותיה. ואפילו לא נתפייסה רק בגלל בנ"א שאינם מהוגנים שוב אין לה מזונות.

א"ר חיסדא – זינתה אין לה מזונות.

א"ר יוסף – כיחלה ופרכסה אין לה מזונות.

ולית הילכתא ככל הני שמעתא, אלא כדאמר רב יהודה בשם שמואל – התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות.

לית הילכתא

• **התו"ס** – אין הלכה ככל השמועות, מלבד תבעה להינשא (הראשון) שהפסידה, שהיא עדיפה.

• **אבל הרי"ף** – השמיט גם תבעה להינשא. משמע שאין הלכה אף בזה.

כ"ד הרא"ש. והרמב"ם.

2. רמב"ם: ואם התארסה הפסידה מזונותיה.

ומ"ש הרמב"ם: 'נתארסה' משום שבימיהם היו מארסין מיד אחר שידוכין.
וכ"ד הב"ש לחלוק על הב"ח.

וח"מ – תימה, נתפייסה הוא דיבור בעלמא, משא"כ בשידוכין שנתקשרה בקנס וחרם נקראת כבר כלתו ובודאי שלא תחזור בה.

ח

1. מכרה כתובתה א. כולה, או משכנה או עשתה אפותיקי לאחר, בין שעשתה דברים אלו בפני ב"ד מומחין בין בפני ג' נאמנים, ב. רמב"ם: בין שעשתה בחיי בעלה בין שעשתה לאחר מיתת בעלה - אין לה מזונות מהיורשים.

1. שם(נד.): תניא – מכרה כתובתה או משכנה או

עשתה כתובתה אפותיקי לאחר – אין לה מזונות, אף שעשתה כן שלא בפני ב"ד (ח"מ – דהוי כגבוי שאין לה מזונות).

פרש"י: עשתה אפותיקי – קרקע מיוחדת לכתובתה עשתה אפותיקי לבע"ח.

א. הטור – ודוקא כל כתובתה כמ"ש בסעיף י'.

1. בפני ג' נאמנים

ח"מ: הרמב"ם והטור לא כתבו כן, אלא כתבו: 'בין שלא בפני ב"ד', וכ"ה בגמרא. משמע אף בלא עדים.

ואף שלקמן סכ"ה מבואר שאין לאלמנה למכור למזונות אלא בפני ג' נאמנים בשומא! ה"ד במוכרת קרקעות, אבל מוכרת שטר כתובה א"צ ב"ד כלל.

ותימה על המחבר שהצריך ג' נאמנים?

והב"ח – מ"ש 'בין שלא בפני ב"ד' היינו א"צ ב"ד מומחים, אבל צריך ג' נאמנים.

ג' נאמנים

הב"ח: בדיעבד שמכרה שלא בפני ג' – עדיין לא הפסידה.

והב"ש – לא נ"ל, שהרי הטעם שהפסידה מזונותיה כיון שאין לה תנאי כתובה, א"כ מה לי מכרה בפני ג' או ב' או שהם מודים שמכרה בכל גוונא הפסידה. כ"כ הח"מ עצמו (שא"צ ב"ד כלל).

אין לה מזונות מהיורשים.

ב"ש: משמע בחיי בעלה יש לה מזונות, ואף שבמוחלת כתובתה הפסידה מזונות אף בחיי בעלה (לדעת הרמב"ם!) שאני מוחלת שמחלה מעצמה אמרינן מחלה הכל, משא"כ במוכרת דהוי אונס.

וכ"כ ה"ה – שבמכורת יש לה מזונות בחיו.

כ"כ ה"ז – שמזונות בחיי בעלה אינן תנאי כתובה אלא מתקנת חכמים, שמעשה ידיה תחת מזונותיה, משא"כ אחר מיתת בעלה הוא משום תנאי כתובה (רא"ש).

מחלה או מכרה כתובתה סתם, האם גם הנדונה

בכלל לשון כתובה?

• **רמב"ם והרא"ש** – הנדוניה אין לה דין כתובה, וגם אינה בכלל לשון כתובה (ולכן הנדונה לא נמכרה).

• **רשב"א** – אומנם אין לה דין נדוניה, אבל נכלל בלשון כתובה, שאם מכרה כתובתה סתם גם הנדוניה נמכרה.

• **רמב"ן והרא"ה** – דין נדניה כדין כתובה כשהנדוניה אינה בעין ובאה האשה לגבותו מחמת שיעבוד.

נמצא לפי הרמב"ן רשב"א והרא"ה אם מכרה סתם גם הנדוניה בכלל. מיהו מהרי"ו פסק שלא נמכרה הנדוניה.

להלכה: הרמ"א (קה/ד) פסק:

דעה ראשונה – כרו"פ (רמב"ן, רשב"א והרא"ה) שהפסידה גם הנדוניה אם אינה בעין.

דעת שנייה – כמהרי"ו שלא הפסידה נדונייתה.

ט

1. מחלה כתובתה לבעלה - הפסידה מזונותיה א. שאחר מותו, אבל בחיו - יש לה מזונות. ב. ויש מי שאומר - שאף בחיו הפסידה מזונות.

ג. (פר"ן: וכן אם מחלה ליתומים אבדה מזונותיה).

מזונותיה?
✓ אבל הרשב"א – מהבבלי משמע שחולק על הירושלמי, שאם מחלה כתובתה ליורשים הפסידה מזונותיה. ול"ד למוחלת לבעלה שיש לה מזונות בחייו שהיא סומכת על בעלה שלא ימנע ממנה מזונותיה, ולכן לא מחלה לו מחיים. משא"כ ביורשים כיון שאין לה עליהם כתובתה נסתלקה מהם לגמרי. כ"פ הב"י.

1 א. אבל בחייו יש לה מזונות

ח"מ: שהרי מזונות לא תנאי כתובה אלא תחת מעשה ידיה (ב"י), ואם עושה מלאכה ניזונת. כ"כ הב"ש. **והב"ח** – כתב דעת הטור ע"פ רש"י: במכרה או משכנה – הפסידה מזונותיה אף בחייו. במחלה – אבדה רק לאחר מותו. ואין דבריו מוכרחים.

ב. שאף בחייו הפסידה

ט"ז: אף שבס"ח במכרה או משכנה רק ביורשים הפסידה ולא בחייו! שאני מכרה או משכנה דזוזי אנסוה. כ"כ ב"ש לעי"ל. **ישועות יעקב** – להלכה כדעה ראשונה שבחייו לא הפסידה.

1. כתובות(נג): יתיב רבין בר חנינא קמיה דרב חסדא ויתיב וקאמר משמיה דרבי אלעזר – מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מזונות. אמר ליה (רב חסדא): אי לאו דקאמרת לי משמיה דגברא רבא, הוה אמינא לך: 'משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו'.

להלכה:

- **ה"ה-ה"ר"ן(יש פוסקים)** – הלכה כרב חסדא שלא הפסידה מזונותיה.
- **✓ רמב"ם** – הלכה כר"א שהפסידה מזונותיה. כ"ד הרי"ף, הראש והר"ן.
- ה"ה:** שהרי אף לר"ח לא אמר כן אלא דרך דחייה בעלמא.

הפסידה מזונותיה

- א. הרא"ש** – דווקא מזונות שאחר מותו אבל בחייו יש לה מזונות. כ"כ רש"י.
- כ"כ ה"ה(רמב"ן והרשב"א).
- ב. אבל הרמב"ם** – הפסידה מזונותיה אף בחייו בעלה.
- ג. ירושלמי:** אלמנה שמחלה כתובתה ליורשים יש לה מזונות. לא דין שהפסדתה כתובתה תפסיד גם

1. בד"א, כשמכרה או משכנה או מחלה כל הכתובה, עיקר ותוספת. אבל אם שיירה מקצת - ניזונת, א. אפילו לא שיירה אלא התוספות או מקצתו. ב. ומיהו אם ירצו היורשים - יפרעו לה מה ששיירה ויפטרם ממזונותיה. ג. וכל המוכרת או מוחלת סתם - מכרה ומחלה התוספת עם העיקר.

א. שם(נד:): ואם רצה להוסיף אפילו מאה מנה מוסיף – ואם כתב כן הוי תנאי כתובה שדינים ככתובה. נ"מ לתובעת מוכרת או מוחלת כתובתה.

שדינן ככתובה

- **רש"י** – שאם תתבע כתובתה איבדה מזונות, אף שתובעת התוספת הפסידה מזונותיה.
- **✓ תו"ס** – ואינו נראה, שהרי קי"ל תבעה מקצת כתובתה לא הפסידה מזונותיה (צ:).
- אלא** נראה לפרש – שאם תבעה רק מנה/מאתים ושיירה תוספת כאילו תבעה מקצת כתובה וניזונת בשביל התוספת ששיירה.
- **ג. א"נ** אם תבעה כתובתה סתם התוספת בכלל

1. כתובות(צז:): תניא – מכרה, משכנה או עשתה כתובתה אפותקי לאחר – אין לה מזונות. **ר"ש אומר** – אף שמכרה מקצתה איבדה כתובתה. [כלומר: מתי מפסידה כתובתה: **✓לפי ת"ק** – דווקא שמכרה כל כתובתה. ולפי ר"ש – אף שמכרה מקצת הפסידה כתובתה].

שם(צח:): ההיא איתתא דתפסה כסא דכספא בכתובתה (ולא הספיק לכל הכתובה), קתבעה מזוני. אתאי לקמיה דרבא אמר להו ליתמי: זילו הבו לה מזונות, לית דחש להא דר' שמעון דאמר לא אמרין מקצת כסף ככל כסף (שאם נשאר קצת כסף שמגיע לה לא מקרי ככל כסף והפסידה מזונותיה).

ואיבדה מזונות.

כ"כ ת' לרמב"ן, רא"ש והרמב"ם.

ב. הרא"ש והרמב"ן: אף ששיירה תוספת יש לה מזונות, מ"מ אם ירצו היורשים לפרוע לה המותר יוכלו לסלקה ממזונות.

והרא"ש – שאל"כ כל אישה תגבה כתובתה ותשאיר דינר ותתפרנס מהיורשים כל ימי חייה בגלל הדינר שנשאר לגבות. כ"כ ח"מ וב"ש.

1. אבל אם שיירה

ח"מ: כ"ש בתובעת כתובה שאינה מפסידה עד תתבע כל

כתובתה.

והב"ש – הביא בזה מחלקות ראשונים בסעיף (ה.1).

ב. אם ירצו היורשים

ב"ש(ת' הרש"ך): תבעה מקצתה כתובתה אין ביד היורשים הכוח לסלקה, אלא יכולים לומר או תקבלי הכל או לא כלום. אבל פרעו מרצונם חלק לא יכולים לסלקה בע"כ לקבל המותר.

ודוקא שגבתה מהכתובה יכולה לסלקה המותר בע"כ, אבל אם גבתה רק נדוניה אינם יכולים לסלק הכתובה בע"כ (דכאן לא שייך טעם הרא"ש ש'שילכו בפחי נפש', דלא גרעה מאישה שאין לה נדוניה).

יא

1. תבעה נדונייתא ונפרעה ממנה - לא הפסידה מזונות, כיון ששיירה עיקר או תוספת או מקצת.

יב

2. תבעה עיקר ותוספת בלבד, אפילו נדונייתה מאה מנה - הפסידה מזונות.

מזונות.

3. הגה – **הט"ז:** וכן אם תבעה כתובתה סתם - אבדה מזונותיה, ולא אמרינן דלא תבעה התוספת.

1. תבעה מזונותיה

ב"ש: בדין מחלה עיקר כתובה – תוספת ולא מחלה הנדוניה, האם הפסידה מזונותיה?

▪ **רמב"ן** – לא הפסידה מזונותיה בשביל הנדוניה.

כ"כ הרא"ה והרשב"א (בתשובה).

▪ **רשב"א(בחידושים)** – הפסידה מזונותיה, שנדוניה אינה כדין כתובה.

להלכה: כיון שאלמנה מוחזקת במזונות יש לה מזונות בשביל הנדוניה.

1. **רשב"ש:** אם תבעה נדוניה ואפילו נפרעה ממנה – אינה מפסדת מזונות, ותהיה ניזנת בשביל מנה/מאתים ותוספת, משום שמזונות אחר כתובה נגרה.

כ"כ המפרשים (רשב"א), וכ"מ מהרמב"ם.

2. **ב"י:** משמע שאם תבעה כתובתה אף שלא תבעה הנדוניה הפסידה מזונותיה, שנדוניה כחוב בעלמא. וכ"מ מהריטב"א.

סיכום: מתי האלמנה מפסידה מזונות?

המקרה	מקצתה/כולה	הדין	סעיף בשו"ע
תבעה כתובתה תבעה עיקר כתובה ולא נדוניה תבעה נדוניה ולא עיקר ותוספת מכרה כתובתה	כולה מקצתה	הפסידה מזונות שליטי גיבורים – הפסידה. תו"ס – לא הפסידה הפסידה	ה
		לא הפסידה (רשב"ש)	יב
	כולה מקצתה	הפסידה מיורשים (נד). לא הפסידה (צז). מיהו היורשים יכולים לשלם לה המותר ולסלקה (הרא"ש).	יא ה כ

ט
ט-הגה

רמב"ן – לה הפסידה
רשב"א – הפסידה
הרא"ש – הפסידה מזונות מיורשים
רמב"ם – הפסידה מזונות אף בחיי בעלה
הפסידה מזונותיה מהיתומים

מחלה עיקר ⊥ תוספת ולא
נדונה
מחלה כתובתה לבעלה
מחלה ליתומים

יג

1. יש מי שכתב שאם אין בפירות נכסי המת כדי מזונותיה - אין לה מזונות אלא עד כדי כתובתה (לבוש – שלא תיקנו מזונות כשכלה הקרן).
2. וחלקו עליו, דלעולם היא ניזונת והולכת עד שלא יישאר בנכסים אלא כדי כתובתה, ואז נוטלת בכתובתה.

להלכה:

1. הרי"ף פסק: שאם אין בפירות נכסי המת כדי מזונותיה - אין לה מזונות אלא עד כדי כתובתה.
 2. אבל רש"י פסק - לעולם היא ניזונת והולכת עד שלא יישאר בנכסים אלא כדי כתובתה, ואז נוטלת בכתובתה.
- כ"כ הרא"ש, רמב"ם, רמב"ן וש"פ.

2. ואז נוטלת בכתובתה

ח"מ: זו עצה טובה קמ"ל –

מצד א' עדיף למכור מה שנשאר לכתובתה הכל בב"א.
משא"כ אם תמשיך לאכול מהם מזונות אינה מוכרת הכל אלא בכל פעם לשישה חודשים.
מאידך אם תמכור הכל לכתובה צריכה להישבע, משא"כ אם תמשיך ליזון מהם – א"צ שבועה.

0. שם(צו): בעו מיניה מרב ששת – מוכרת

למזונות מהו שתחזור ותטרוף לכתובתה...
אמר ליה תניתיה: מוכרת והולכת עד כדי כתובתה וסמך לה שתגבה כתובתה מן השאר. שמע מינה שיירא אין לא שיירא לא.

עד כדי כתובתה

- הרי"ף – גובה למזונות בנכסים מועטים רק עד גובה כתובה שלה ולא יותר.
- רש"י – גובה למזונות עד עולם, ובלבד שתשייר מקום כדי לגבות כתובתה.

שיטת הרי"ף: מביא סתירה בין שני גמרות –

כאן (צז) – משמע שניזונת עד גובה כתובתה
וב (קז) – משמע שניזונת לעולם?
ומתיר: שכאן מיירי שניזונת מהקרקעות ולא מהפירות ולכן לא תמכור יותר מגובה כתובתה.
אבל ב (קז): מיירי שיכולה להתפרנס מפירות הקרקע והקרן נשארת קיימת, ולכן ניזונת לעולם.

יד

1. ראמ"ט: אלמנה ענייה ששהתה שתי שנים ולא תבעה מזונות, או עשירה ששהתה שלש שנים ולא תבעה - ויתרה ואין לה מזונות א. משנים שעברו.
2. ואם שהתה פחות מזה אפילו יום אחד - לא ויתרה, ואם היה בידה משכון בתוך אותם שנים, או שלותה - לא ויתרה.

לא קשיא: כאן בענייה, כאן בעשירה.
א"נ: כאן בפרוצה כאן בצנועה.
א. אמר רבא לא אמרן אלא למפרע אבל להבא יש לה.

1. כתובות(צו): אמר רבי יוחנן משמיה דרבי יוסי בן זימרא - אלמנה ששהתה שנים ושלש שנים ולא תבעה מזונות איבדה מזונות.
השתא שנים איבדה שלש מיבעיא?

אבל אם אשת איש עשתה ואכלה ואפילו הותירה אין לבעלה כלום, שכיון שלא ניתן לה מזונות הוי מעשה ידיה כמשכון בידה.
כ"כ הריטב"א – אשת איש הפסידה מזונותיה מיד, שדרך נשים לגלגל עם בעליהן.
והר"ן – דווקא באלמנה הפסידה תוך ב' ג' שנים, שלא בושה לתבוע מזונותיה, אבל אשת איש שעושה נחת רוח לבעלה י"ל **שלא הפסידה** לעולם.

1. ב' ג' שנים

ט"ז: וצ"ל עם חודש העיבור (אדר ב'). כ"כ ב"ש.

וויתרה

הרש"ד: אף שנתנה אמתלא למה לא תבעה מזונות – לא מהני והפסידה.

2. משכון בתוך אותם שנים

ב"ש: אבל אם יש לה משכון אחר אותם שנים לא מהני תפיסה, שהרי כבר מחלה (הר"ן וה"ה).
ואפילו אין עדים שתפסה לא מהני במיגו (דלא תפסתי, דהוי מיגו במקום עדים, דאנן סהדי שכבר מחלה – מחצית השקל).

פרש"י: עשירה – היכולת בידה להמתין, הילכך עד שלוש שנים לא הוי מחילה.

צנועה – בושה לבוא לב"ד, הילכך ב' שנים לא הוי מחילה.

אלא למפרע – אותן שנים שעברו איבדה.

להלכה:

• **✓רמב"ם** – פסק כל"ק, שתלוי הדבר בענייה או עשירה. כ"ד הרמ"ה.

• **הרא"ש** – שילב שני הדעות. לא איבדה כתובתה אחר ב' שנים אלא בענייה ופרוצה.

ב"י: טעמו כיון שיש שני דעות הוי ספק, וכיון שהיא מוחזקת במזונותיה אינה מפסידה אחר ב' שנים אלא בענייה ופרוצה.

2. ירושלמי: ר"א בשם ר' יוסי בן זימרא – מיירי

שלא לוותה ואין בידה משכון, אבל אם לוותה או שיש בידה משכון – גובה אפילו למפרע.

דין אשת איש שלא תבעה מזונותיה

הרמב"ן: דווקא אלמנה ב' ג' שנים, אבל אשת איש אפילו שהתה יום א' ולא תבעה הפסידה, שדוקא אלמנה אמרו כיון שיש לה ממה לזון (כגון מציאה), אבל אשת איש אין לה משלה כלום.

טו

1. אלמנה שתבעה מזונות מהיורשים, והם אמרו שנתנו לה והיא אומרת

שלא נטלה: כל זמן שלא נשאת - על היתומים להביא ראיה א. או תשבע שבועת היסט ותטול. משנשאת - עליה להביא ראיה או ישבע היורש שבועת היסט שנתנם לה.

מדובר על מזונות העבר.

כ"פ הרא"ש, רמב"ם, הר"ן והטור.

א. רמב"ם: והיא נשבעת היסט ונטלת, ולאחר נישואין הם נשבעים היסט ונפטרים.

ה"ה – טעמו, כיון שהיא מוחזקת בנכסים והיתומים באים להוציא ממנה הו"ל 'מנה לי בידך' והלה כופר שנשבע הנתבע ונפטר. ולכן ג"כ היא נשבעת והנכסים נשארים אצלה.

1. היסט

באה"ט: היינו על מזונות לשעבר, אבל מזונות להבא לכו"ע אין היתומים נאמנים.

1. שם(צו): בעי רבי יוחנן – יתומים אומרים נתנו,

והיא אומרת לא קבלתי, על מי להביא ראיה?

ת"ש: דתני לוי – אלמנה כל זמן שלא נישאת – על היתומים להביא ראיה. נישאת – עליה להביא ראיה.

יתומים אומרים נתנו

• **רש"י** – נתנו לה דמי מזונות לשנה.

• **תו"ס** – נתנו מזונות עד היום, והיא אומרת לא נטלתי והוא תוך ב' ג' שנים.

אבל לטעון שנתנו לה על העתיד פשוט שלא נאמנים בלא ראיה, שהרי אין הלוח נאמן לומר שפרע תוך זמנו.

ועוד שאם האלמנה צריכה לטעון שלא קיבלה אין לך אלמנה שלא תפסיד.

ועוד מדתני לוי... 'אם נשיאת עליה להביא ראיה', ודאי

טז

1. מי שיחזק קרקע לאשתו בשעת מיתה שתהיה ניזונית ממנו:

אם אמר: יהא קרקע פלוני למזונותיה - הרי ריבה לה מזונות, ואם היה שכרו פחות ממזונות הראויים לה נוטלת השאר משאר נכסים. ואם היה יותר מהראוי לה נוטלת הכל.

אבל אם אמר לה: יהא קרקע פלוני במזונותיה, ושתקה - אין לה אלא פירות אותו קרקע בלבד.

1. שם(נד): קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת

אבא דהוה קמפסדה מזוני...

ואסיקנא: אמר רבי אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן - אמר למזונות ריבה לה מזונות, אמר במזונות קצץ לה מזונות.

פרש"י: דנייחד לה - בצוואת שכיב מרא.

למזונות ריבה - כוונתו שאם לא יתנו לה מזונות מרווחים שטיטול קרקע זו להעדפה.

במזונות - בחוב המזונות שיש לך עלי, משמע שזו תהיה הפרעון ולא יותר.

א. טור: ודוקא שהיתה שם ושתקה (דהוי הודאה).

ב"י - אבל לא היתה שם או היתה שם ומחתה אם לא מספיקה קרקע זו למזונותיה טיטול מהיתומים. כ"מ מרש"י והרמב"ם.

אבל העיטור - פסק פחות מהראוי לה (אף ששתקה) אינו מועיל וצריך לתת לה כדי צורכה.

1. שייחד לה קרקע

ח"מ: ואחר תקנת הגאונים שגובה גם ממטלטלים למזונות, ה"ה אם ייחד לה מטלטלים בלשון למזונות או במזונות דינא כמו קרקע. כ"כ ב"ש.

במזונות ושתקה

ט"ז(פרישה): קשה, בחו"מ(רנג, טור סי"ג): אמר תנו לפלוני 200 זוז בחובו, אם החוב יתר על 200 זוז נוטל חובו. ול"א ש 200 זוז לחובו ולא יותר? וי"ל דשאני בע"ח שאף ששתק אין דעתו למחול כלל, משא"כ באלמנה שאפשר שרוצה לתבוע כתובתה בקרוב ומש"ה שתקה על המזונות לזמן קצר.

יז

אשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה: מת בעלי - רצתה ניזונת, רצתה נוטלת כתובה. אבל אם אמרה: גרשני בעלי - אינה נאמנת, וניזונת מנכסיו עד כדי כתובתה.

כתובות(קז): ת"ש - האישה שהלכה היא ובעלה

למדינת הים ובאת ואמרה:

מת בעלי - רצתה ניזונת רצתה גובה כתובתה.

גרשני בעלי - מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה.

פרש"י: רצתה גובה כתובתה - כיון שנאמנת להינשא כשאומרת מת בעלי (שיראה לשקר שמא יבוא בעלה) כך

נאמנת לטיטול כתובתה. גרשני מתפרנסת - אבל לא יכולה לגבות כתובתה שמא לא גירשה (שכאן לא מפחדת לשקר), אבל ניזונת עד כתובתה ממ"נ: אם גרושה הרי נטלה כתובתה, ואם לאו הוי מזונות.

יח

1. אלמנה שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה - אין לה מזונות, שמא מחלה כתובתה או מכרה או משכנה אותו. א. ויש חולקין.

יט

2. אלמנה ניזונת אע"פ שלא נשבעה, א. ויש חולקים. (והסברא ראשונה

עיקר).

סיכום: אלמנה הבאה ליטול מזונות

סעיף י"ח	סעיף י"ט
האם צריכה כתובה	האם צריכה שבועה
1. צריכה כתובה (רמב"ם)	2. א"צ שבועה (רא"ש)
א. א"צ כתובה (רא"ש)	א. צריכה שבועה (רמב"ם)

ב"ש: להלכה נראה כהרא"ש והרשב"א שא"צ לא כתובה ולא שבועה כדי ליטול מזונות, שהרי כל הפוסקים (קו"י) כתבו שאף כתובה יכולה לגבות ללא שטר בכתובה וכ"ש מזונות.

1. שאין שטר כתובה... אין לה מזונות

רמב"ם: דווקא מי שהלך למדינת הים אשתו ניזונת אף שאין בידה שטר כתובה הואיל ויש לה מזונות מהתורה. אבל כשמת בעלה אין לה מזונות מהיורשים עד שתביא שטר כתובה, מפני שאוכלת מתקנת חכמים, ועוד שניזונת מנכסי היורשים וטוענים ליורש.

ב"ש: ואף שתשבע לא תגבה מזונות בלי שטר כתובה. אבל מהטור משמע - שאם תשבע שלא מחלה ולא מכרה ולא תפסה כלום - יש לה מזונות אף שבלא שטר כתובה. כ"ד הט"ז.

0. האם אלמנה צריכה כתובה כדי ליזון, האם צריכה שבועה כדי ליזון?

• **רא"ש ורשב"א** - א"צ לא כתובה ולא שבועה כדי לקבל מזונות. כיון שמזונות אלמנה מתנאי כתובה. והראיה שם (קט.): קי"ל כחנן שמי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות נשבעת בסוף ולא בתחילה (רשב"א).

• **והרמב"ם** - כדי לקבל מזונות צריכה כתובה (שאל"כ יש חשש שמכרה או מחלה כתובתה) וצריכה להישבע שלא תפסה משל בעלה כלום (שמ"ש חנן תשבע לבסוף, דווקא כשהלך בעלה למדינת הים, אבל אלמנה שיותר מתפיס לה בעלה צרי' כדי שלא תתגנה צריכה שבועה).

להלכה: השו"ע פסק כדלקמן -

האם צריכה כתובה למזונות?

בסתם - פסק כהרמב"ם שצריכה כתובה לקבלת מזונות.

ובשם י"ח - פסק כהרא"ש והרשב"א שא"צ.

האם צריכה שבועה לקבלת מזונות?

בסתם - פסק כהרא"ש והרשב"א שא"צ שבועה.

בשם י"ח - פסק כהרמב"ם שצריכה שבועה.

כ

1. אין אלמנה ניזונת אלא מקרקעות בני חורין, ולא מהמשועבדים. א. לא מבעיא אם מכר או נתן הבעל בחייו, אלא אפילו מכרו או משכנו או נתנו היורשים לאחר מיתת אביהם - אין מוציאים למזון האישה והבנות.

2. ודוקא שנתן האב מתנת בריא, אבל אם נתן מתנת שכיב מרע - ניזונת ממנה א. (אם אין כאן בני חורין) (ריב"ש סימן ק"ו). ב. הקדוש נכסיו הוי כמתנת בריא (שאינה ניזונת) (ר"ן).

3. ואינה ניזונת ממטלטלי, אפילו בני חורין. א. ומיהו אם תפסה ממטלטלין, אפילו אחר מיתה - לא מפקינן מינה.

4. ועכשיו שתקנו הגאונים שתגבה כתובה ותנאי כתובה ממטלטלין - הרי היא ניזונת ממטלטלין, אפילו לא תפסה.

א. (מיהו אם נתן המטלטלין לאחרים, אפילו במתנת שכיב מרע - י"א דאינה ניזונת מהן) (מרדכי פרק נערה בשם י"א).

1. גיטין(מח:): משנה - אין מוציאים למזון

האישה והבנות ממכסים משעבדים מפני תיקון העולם.

גמ(נ:): מ"ט? לפי שאינם קצובים.

א. כתובות(סט:): שלח רב לרבי, האחים ששעבדו (מכרו או משכנו) מהו? א"ל - אין מוציאים למזונות.

הר"ן - משמע בין למזונות האישה ובין למזונות הבנות.

2. ב"ב(קלג:): שכיב מרע שנתן מתנה לאחר, אם

ראוי אותו אחר לירשו - מקבלו כירש (והאלמנה ניזונת ממנו) ואם לאו מקבל במתנה.

א"ל רבא - מיגרע גרע? השתא ירושה שהיא דאורייתא (וכוחה גדול) אלמנה ניזונת מהם, מתנה שהיא דרבנן (דברי שכ"מ ככתובים ומסורים הוי דרבנן) לא כ"ש.

רשב"ם: ומכאן למדנו דמה שקי"ל אין טורפים ממשועבדים למזון האישה והבנות דווקא שנשתעבדו ע"י מתנה גמורה אם מכר גמור, אבל מתנת שכ"מ ניזונות מהם.

כ"פ הרי"ף - ודוקא שנתן האב מתנת בריא, אבל אם נתן מתנת שכיב מרע - ניזונת ממנה. כ"פ הרמב"ם והרא"ש.

א. כ"פ הריב"ש - שניזונת ממתנה שכ"מ כשאין בני חורין.

הנותן מתנת בריא מעכשיו ולאחר מיתה, האם

האלמנה ניזונת מהם?

• **הר"י בן הרא"ש -** דינה כמתנת שכ"מ שהאלמנה ניזונת מהם.

• **כמה כחמים -** דינה כמתנת בריא שאין האלמנה ניזונת מהם. כ"פ השו"ע(קיא/ז).

א. הר"ן: הקדיש נכסיו במתנה שכ"מ כשאין בני חורין אשתו ניזונת מהם.

3. כתובות(סט:): אמר רבא - הילכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי, בין למזוני בין לפרנסה (עישור נכסים לבת לנישואין).

טור - אפילו המטלטלים הם בני חורין.

א. הרי"ף - מיהו אם תפסה מטלטלים אפילו אחר

מיתה לא מוציאים מידה.

רעק"א: התפיסה מדינא דגמרא מועיל רק אם תפסה מרה"ר או סמטה אבל לא מרשות היורשים.

וכה בשו"ע סכ"ג.

ואם תפסה שט"ח

• **ת' רמב"ן המיוחסות -** אין מוציאים מידה.

כ"כ ת' הרשב"א.

• **ד"מ[גמרא ורמב"ם] -** לא מהני תפיסה.

4. הרי"ף: והאידינא שתקנו הגאונים לגבות כתובה

אף ממטלטלים, גם מזונות נגבים ממטלטלים כיון שהם תנאי כתובה ודינם ככתובה אף שלא תפסה. כ"כ הרא"ש והרמב"ם.

רמב"ן: אלמנה שרוצה למכור מהקרקעות למזונות, והאפוטרופוס אומר שתיזון ממטלטלים - הדין עמו, שאין מוכרים קרקעות היתומים כשיש מטלטלים.

וכן אם אפוטרופוס רוצה לעלות לה מזונות והיא רוצה למכור מנכסי בעלה - מוחים בידה. ואפילו עברה ומכרה מכרה בטל.

א. ואם נתן הבעל המטלטלים לאחרים האם

האישה ניזונת מהם?

• **✓מרדכי(י"א) -** נתן המטלטלים לאחר אף שנתן במתנת שכ"מ - אינה ניזונת מהם (שדינם כמשועבדים, אף שבקרקעות שנתן שכ"מ ניזונת מהם! במטלטלים אינה ניזונת מהם. מ"מ תפיסה מהמקבל מהני).

• **תו"ס והרא"ש -** אף מאחרים ניזונת מהם, שאם ירושה שהיא דאורייתא תיקנו גאונים שאלמנה ניזונת מהם, מתנת שכ"ה לא כ"ש.

1. ולא מהמשועבדים

ט"ז: לפי שמזונות האישה אינם קצובים.

2. מתנת שכ"מ ניזונת.

ב"ש: טעמו שמתנת שכ"מ חל רק לאחר מיתה, ובשעת מותו חל חיוב מזונות האישה (כמ"ש בחו"מ רנב/א).

א. אם אין כאן בני חורין

ב"ש: כי ירושה הוי בני חורין יותר ממתנת שכ"מ,

משמע שאף בקדושת דמים (שהרי בימנו אין קדושת הגוף) אינה גובה המזונות.

ואם הקדישה היא קדשות דמים אין מפקיע שעבדו של הבעל (כיון שהבעל לוקח נמצא הקדישה דבר שאינו שלה).

3 א. אם תפסה מטלטלים

ח"מ: אף לדינא דגמרא דמטלטלים לא משתעבד, אם תפסה מהני.

רעק"א – ה"ד שתפסה מרה"ר או מסימטא, אבל מרשות יורש היא מחלוקת בהרמ"א (כג).

מ"מ אם היה פקדון ביד אחר לכו"ע מהני תפיסה.

4 א. נתן המטלטלים לאחר... אינה ניזונת

ב"ש: דווקא שנתן לאחרים, אבל נתן ליורשיו ניזונת. כ"כ פסקי מהרא"י

ואפילו אם נתן לבניו מקצתם וירושא ומקצתם במתנת שכ"מ גובה מהירושה (ד"מ).

ב. הקדיש נכסיו הוי כמתנת בריא (הר"ן)

ח"מ: דווקא כשהקדיש היה בריא, אבל שכ"מ שהקדיש דינו כמתנת שכ"מ (שגובה מהם). כ"מ מהר"ן.

כ"כ הב"ש – אם הקדיש בחוליו אין הקדש חל רק לאחר מיתתו (חו"מ רנ"ג), ולכן אשתו ניזונת מהם.

ורעק"א – חולק, שם השאלה היתה אם הקדיש וקם מחוליו שחוזר מספק, מספק אמרינן אם עמד חוזר, משא"כ כשמת ודאי זכה הקדש בנכסיו וספק אם היא ניזונת מהקדש – אינה יכולה לגבות מהקדש.

ולכן סתם הרמ"א 'הקדיש נכסיו' בכל גוונא אף שהיה שכ"מ דינו כמתנת בריא שלא ניזונת דשמא גמר ומקני מחיים להקדש.

כמתנת בריא

ב"ש: אף שבקונם אינו יכול לאסור על אשתו, מ"מ בהקדש הוי כמכר ואינה ניזונת מהם.

כא

1. הכל הולך הרמב"ם: הניח מטלטלין ולא תפסה אותם - היורשים נוטלין

אותם והם מעלין לה מזונות. א. ואינה יכולה לעכב עליהם ולומר: 'יהיו המטלטלין מונחים בב"ד שאזון מהם שמא יאבדו ולא יהיו לי מזונות'.

ב. ואפילו התנה עליו בפירוש שתזון מהמטלטלין - אינה מעכבת.

2. אבל אם הניח קרקע - יכולה היא לעכב עליהם שלא ימכרו, א. ואם מכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות, ב. והיא ניזונת מדמי הקרקע שבידם.

ג. ויש מי שחולק ואומר - שאינה ניזונת מאותם הדמים.

3. הגה: הקנה לה בקנין על המזונות - מוציאה למזונות ממשועבדים. א. ודוקא שפירש בהדיא מזונות שלאחר מיתה, אבל בלאו הכי, אע"ג שכתב לה בכתובתה מזונות, וקנו מידו - לא נתכוון על מזונות רק מחייה (כך משמע מהמ"מ פ"ח דאישות וכ"כ הב"י בשם תשובת הרשב"א).

בשעת הנישואין) בפירוש שתזון מהמטלטלים – אינה מעכבת.

משרים – ומת' הרי"ף נראה שאם התנתה בפירוש מוציאים מהיורשים ונותנים ביד נאמן, מ"מ דברי הרמב"ם עיקר.

2. רמב"ם: אבל אם הניח קרקע - יכולה היא לעכב עליהם שלא ימכרו.

כ"כ ה"ה (עיטור).

א. גיטין (מת:) משנה - ... אין מוציאים למזון האישה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם.

1. רמב"ם: אף שתקנו הגאונים שתגבה כתובתה ממטלטלים, אם הניח בעלה מטלטלים ולא תפסה – היורשים נוטלים אותם וזנים אותה.

א. ואינה יכולה לעכב עליהם ולומר: 'יהיו המטלטלין מונחים בב"ד שאזון מהם שמא יאבדו ולא יהיו לי מזונות'.

ה"ה – טעמו, שלא יפג האוונים כל כך התקנה שתוכל לעכבם שיהיו מונחים בב"ד, שהרי אפילו בקרקע (שניזונת מדין הגמרא) אם מכרו אינה מוציאה מהלקוחות, כ"ש במטלטלים שיוכלו למכור לכתחילה.

ב. המשך הרמב"ם – ואפילו התנתה (עם בעלה

שם(נ): טעמו –

ר"ל אמר – מפני שאינם כתובים, ואף שנכתב תקנו חכמים שדינו כאילו לא נכתב (ב"ש – מ"מ אם קנו מידו עדיף).

ורבי חנינא – מפני שאין קצובים.

✓ **כ"פ הרמב"ם** – ואם מכרו (הבעל או היורשים) אינה מוציאה מיד הלקוחות.

האם האישה והבנות גבות למזונות מדמי מה שמכרו היתומים?

• **ב. רב האי גאון** – גובה מהדמים, שהרי לפי הגאונים גובה אפילו ממטלטלים, והרי מעות היו מטלטלים.

• **ג. רמב"ן והרא"ש** – אינה גובה מהמעות, אף אחר תקנת הגאונים שעשו מטלטלי יתומים כקרקע (ולא דמי למעות), שמעות אלו לא היו משל אביהם ולא נשתעבדו לה.

• **הטור** (חו"מ קז) – אם מכרו קרקע גובה מהמעות מדינא דגרמי לפי שהזיקו שיעבוד שלה. אבל מכרו מטלטלים אינה גובה מהמעות, לפי שמטלטלים לא נשתעבדו ואין דינא דגרמי (אא"כ התנה בעלה שתגבה ממטלטלים שאז המכירה נחשב כמזיק השעבוד).

להלכה:

• **השול"ע** פסק בסתם – כרב האי שניזונת מדמי קרקע ובשם י"א – פסק כרמב"ן והרא"ש שאינה גובה. **שו"ע**(קז/ד) – פסק,

בשם יש מי שאומר – כרב האי שבע"ח גובה מדמי המכירה שמכרו היתומים.

ובשם וי"א – פסק כהמרב"ן שלא גובה.

• **הרמ"א** (קיב/יד) – פסק כהרא"ש שאינה גובה.

ב"ש: נ"ל הלכה כדעת הרמ"א שפסק כהרמב"ן והרא"ש, שהרי הטור לא כתב דעתו באבן העזר שיש חיוב מדינא דגרמי רק בחו"מ. לפי שס"ל כהרא"ש שבאלמנה שתקנת מזונות דרבנן מעמידים על דין תורה, ואינה גובה מדמי המכירה. משא"כ בחו"מ ששעבוד בע"ח מהתורה ולכן יש דינא דגרמי.

שו"ת רעק"א: לפי רב האי גובה ממעות המכירה

אף שמעות לא ירשו מאביהם, ולכן גם אם החליפו היתומים קרקע בקרקע גובה האלמנה מקרקע השנית.

3. **רשב"א:** מ"מ אם קנו מהבעל על המזונות

האישה – תהיה ניזונת אף ממשועבדים.

והרא"ה גיטין(נא). – כשמקבל עליו לזון בת אשתו ניזונת ממשועבדים כשקנו מידו.

כ"כ רמב"ן וה"ה – שגובה ממשועבדים.

א. **קניין המוזכר בכתובה האם מהני?**

הרמב"ן – עכשיו הכל נהגו לקנות והיו מזונות ככתובים וסתם אישה גובה ממשועבדים.

✓ **והרשב"א** – דע שאין קניין הנזכר בכתובה מהני לפי שאין מזכירים מזונות לאחר מיתת הבעל, והמזונות הכתובים בכתובה הם מזונות מחיים.

1. **שמא יאבדו**

ח"מ: לפי הטור אם מכרו מטלטלים אינה ניזונת מדמי המכירה, שרק בקרקעות שיש לה שעבוד עליהם והיתומים הזיקו השעבוד גובה מהמעות מדינא דגרמי, אבל מטלטלים אין כאן שעבוד רק תקנת גאונים. כ"כ ב"ש.

ב. **התנה עליו בפירוש**

ח"מ: מאחר שעכשיו הוא תנאי שבממון וניזונת מהדין ולא מתקנה, וא"כ אפילו מכרו היתומים מטלטלים ניזונת מהמעות כמו בקרקע. כ"כ ב"ש.

א. **האם תפיסה לאחר מיתה מהני?**

• ✓ **הרי"ף והרמב"ם** – מהני ואין מוציאי מידה.

• **ויש מהגאונים** – תפיסה מהני רק מחיים ולא אחר מיתה.

הניח נשים רבות, אע"פ שנשאן זו אחר זו - ניזונות בשוה, שאין דין

קדימה במזונות.

בכתובה, אבל במזונות שתיהן שוות. וכו"ה בתוספתא.

ירושלמי: כשאמרו קודמת בזמן קודמת בגביה ה"ד

וכבר הגיע שעת חיוב לכולן בשווה, והוי כולה וחזר ולזה ואח"כ קנה – שכולם שווים בו.

כ"פ הרמב"ם: הניח נשים רבות, אע"פ שנשאן זו אחר זו - ניזונות בשוה, שאין דין קדימה במזונות. **והראב"ד** – טעמו, שאין חיוב מזונות רק לאחר מיתה

כג

1. לפ"ה הראב"ד: אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהם, א. בין שתפסה מחיים בין שתפסה אחר מותו, אפילו תפסה ככר זהב - אין מוציאין מידה, ב. אלא כותבים עליה ב"ד מה שתפסה, ופוסקין לה מזונות, ומחשבין עליה והיא ניזונית ממה שבידה עד שתמות או עד שלא יהיו לה מזונות (כגון שתתארס וכו'), ויקחו היורשים את השאר.

2. הגה: י"א דלא הוי תפיסה אלא תפיסה מרשות הרבים או מסימטא, אבל לא מרשות יורשין (הדירה שגרה שם שירשו היורשים - באר הגולה). (הר"ן פרק אלמנה ניזונת בשם רש"י). א. ויש חולקין (כך משמע מדברי הריב"ש סימן שס"ד).

3. ריב"ז: ולכולי עלמא בעינן תפיסה גמורה, דהיינו שתפסה מאחד מדרכי הקניות, אבל אם תפסה רק מפתחות החדרים לא מקרי תפיסה ונותנין הכל ליורשין. א. ודוקא שתפסה בעצמה, אבל ע"י שליח לא מהני תפיסתה.

2. כתובות (פד): לר"ט מהני תפיסה אף לאחר מיתה.

ג"מ: רב ושמואל אמרו – דווקא שמונחים ברה"ר אבל בסמטא לא מהני תפיסה. **✓** ורבי יוחנן ור"ל – אף בסמטא מהני תפיסה.

תפיסה ברשות הבעל:

• **✓ הר"ן (רש"י) – תפיסה מהני רק ברה"ר או מסמטא, אבל לא מרשות היורש.**

וה"מ לדינא דגמרא, אבל אחר תקנת הגאונים שגם מטלטלים משתעבדים למזונות האלמנה רשאית לתפוס אף מרשות היתומים (עיין ח"מ בהמשך).

• **א. והריב"ז – ס"ל שמהני תפיסה אף מרשות המת ובלבד שתהיה תפיסה גמורה (באחד מדרכי הקניין).**

3. ריב"ז בת': ברור שהנכסים שבבית הבעל אין זה תפיסה לאלמנה ולא מקרי מה שהחזיקה המפתחות כתפיסה, אלא צריכה תפיסה גמורה באחד מדרכי ההקנאות.

א. וגם צריכה לתפוס האלמנה עצמה ולא ע"י שליח דהוי תפוס לבע"ח במקום שחב לאחרים (ליורשים) שלא קנה.

1. אלמנה שתפסה

1. כתובות (צו): אר"א – אלמנה שתפסה מטלטלים במזונותיה – מה שתפסה תפסה (אע"פ שניזונת מקרקעות ולא ממטלטלים, מ"מ אם תפסה במטלטלים מהני – שם סט). תנ"ה - אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה מה שתפסה תפסה.

וכן כי אתא רב דימי אמר מעשה בכלתו של ר' שבתי שתפסה דסקיא מלאה מעות ולא היה כח ביד חכמים להוציא מידה. **אמר רבינא** - ולא אמרן אלא למזוני אבל לכתובה מפקינן מינה. **ומר בר רב אשי** – חולק, אף לכתובה לא מוציאין ממנה.

ב. ירושלמי: האם אפשר לומר לה להראות מה שתפסה?

✓ תלמיד ר' יונה – אומרים לה 'הראי מה שתפסת'. רבי יוסי בר בון אומר – כיון שנשבעת לבסוף א"צ להראות מה שתפסה.

כ"פ הרמב"ם: אלמנה שתפסה מטלטלין... אין מוציאין מידה, אלא כותבים עליה ב"ד מה שתפסה, ופוסקין לה מזונות, ומחשבין עליה והיא ניזונית ממה שבידה עד שתמות או עד שלא יהיו לה מזונות (כגון שתתארס וכו'), ויקחו היורשים את השאר.

ח"מ: דעת הרמב"ם כתלמיד רבנו יונה שצריכה להראות לב"ד מה שבידה ולחשב ולכתוב כמה תפסה. כ"כ ביאור הגר"א דעת הרא"ש.

משמע כשאין מקבלי מתנה רק יורשים בלבד שיכול השליח לתפוס לאלמנה.

מיהו בע"ח שאני, כיון שהוא עצמו יכול להוציא מהדין מהלוה גם שליחו יכול להוציא בשבילו, משא"כ באלמנה שאף היא עצמה אינה מוציאה מהיתומים בפ"א אלא כל ל' יום, גם שליח לא יוכל לתפוס לה לפי שחב ליורשים, אף שאין בע"ח.

כ"כ ב"ש – אף שחב רק ליורשים אין השליח יכול לתפוס לה.

אבל רשד"ם, רמ"ט ומהר"ם אלשיך – אם יש יורשים ואין מקבלי מתנה השליח רשאי לתפוס לאלמנה ולא מקרי חב לאחרים (אף שחב ליורשים).

סיכום: כשאין בע"ח או מקבלי מתנה האם רשאי שליח לתפוס לאלמנה?

- ח"מ וב"ש – אינו ראשי כיון שחב ליורשים עצמם
- רשד"ם, רמ"ט ומר"ם אלשיך – יכול לתפוס ומה שחב ליורשים לא מקרי חב לאחרים.

ב"ש: אף לרמב"ם שצריכה שבועה למזונות, כאן שתפסה אין משביעים אותה עד שתבוא לגבות יותר. כ"מ מהרא"ש.

2. מרה"ר או סמטא

ח"מ: ה"ד לפי דין הגמרא, אבל אחר תקנת הגאונים הרשות לתפוס אף מרשות היורשים.

כ"כ הר"ן עצמו, וכן סתם בחו"מ (קז/ה) דמהני תפיסה לאחר מיתה.

והב"ש – גם בימנו יש נ"מ, אם תפסה יותר מהשיעור דלא מהני תפיסה מרשות היורשים.

3. אין זו תפיסה

ספר ב"מ: ותימה, אף שהם מונחים בחצרו של הבעל (יורשים) הרי יש לה זכות דירה והוי כשוכר דמהני תפיסה?

ורעק"א תירץ – אף שבעלמא נחשבת כחצרו של השוכר, באלמנה גרע טפי, שלא הקנו לה זכות בדירה רק שתוכל לדור שם ולא שיהיו לה פירות החצר.

א. ע"י שליח לא מהני

ח"מ: בריב"ש מיירי שיש חוב למקבלי מתנה שמפסידה מאותם בתפיסה זו.

כד

1. אם תפסה יותר מהראוי להגבותה בבית דין בבת אחת, דהיינו כדי מזון שלשים יום, ואחר שכלה מה שתפסה תבוא לתבוע מזונות - משביעים אותה לדברי הכל.

• ריב"א – הלכה כר' יוסי, כיון שנשבעת לבסוף, ודוקא כשידוע שתפסה פחות מכתובתה, אבל תפסה יותר או שהיורשים טוענים כן – צריכה להישבע מה שתפסה.

וטעמו, שאם פטורה משבועה כל הנשים הגבירות ושולטות בממון בעליהם יתפסו כל הממון ולא יתבעו לעולם כתובה (כדי שלא להישבע), לכן הטילו עכשיו שבועה.

• ר"ש והרמ"מ – הלכה כר' יוסי, ואפילו תפסה יותר מכתובתה א"צ שבועה, ואין חשש שתפוס כל הממון, דלא שכיח שלא תינשא לעולם (שאז צריכה להישבע).

[ותימה, אף שתינשא, לא תתבע כתובתה ולא תצטרך להישבע כיון שתפסה הרבה מאוד, ועדיין יש חשש?]

• רמב"ם – הלכה כר' יונה שאינה צריכה להישבע, אבל צריכה להראות לב"ד מה שתפסה.

0. כתובות(צו): אר"א – אלמנה שתפסה מטלטלים במזונותיה – מה שתפסה תפסה.

ירושלמי: האם אפשר לומר לה להראות מה שתפסה?

✓ תלמיד ר' יונה – אומרים לה 'הראי מה שתפסת'. רבי יוסי בר בון אומר – כיון שנשבעת לבסוף א"צ להראות מה שתפסה.

ב"ת: מחלוקת תלמידי ר' יונה * ר' יוסי בר בון –

• ריב"א – לפי ר' יונה צריכה להישבע על מה שבידה. לר' יוסי – א"צ להישבע.

• והרמב"ם – אף לר' יונה א"צ להישבע רק להראות לב"ד מה שבידה.

להלכה:

כ"פ המחבר(כג).

ח"מ: אף כשידוע כמה תפסה (כגון בעדים) כשתבוא לתבוע שנית מזונות משביעים אותה. וטעמו - הרי בכל אלמנה יש מחלוקת האם צריכה להישבע למזונות (סי"ט), וכאן שתפסה יותר מהראוי לה לפעם אחת - לכו"ע לא נותנים לה עד שתשבע (הרמ"מ). **כ"כ** ב"ש - כיון שתפסה ליותר מהראוי לה יש רגליים לדבר.

1. הרמ"מ: לכו"ע אם באה אח"כ ושואלת שוב מזונות, כיון שתפסה יותר מכדי פ"א מזון ל' יום - לא נותנים לה עד שתשבע, 'שלא נשאר בידה ממה שתפסה ולא נתנה או בזבזה כלום' (כיון שנטלה תחילה יותר מהראוי לה). כ"פ המחבר (כד).

1. אם תפסה יותר

כה

1. אלמנה שבאה לבית דין לתבוע מזונות, מוכרין בלא הכרזה ונותנין לה

מזונות.

א. וכן יש לה למכור למזונות שלא בב"ד מומחין, אלא בג' אנשים נאמנים (בקיאים בשומה) **בלא הכרזה.**

2. וכן אם מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה, מכרה קיים. א. ויש חולקין בזו.

ה"ה: אע"פ שצריכה למכור לפני ג' זהו לכתחילה אבל בדיעבד אפילו מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה המכר קיים.

• **א. אבל הרמב"ן** - אפילו בדיעבד מכרה בטל. כ"כ העיטור(ר"ח) והרא"ש.

המחבר הביא כאן שתי הדעות, בסתם דעת הרמב"ם בשם י"א דעת הרמב"ן. כ"כ המחבר (קג/ס"ו א).

כתובות(צת): היתה כתובתה מנה ומכרה שדה ששוה מנה ¹ דינר במנה - מכרה בטל.

כ"פ הטור - לענין מזונות שאם טעתה אפילו כלשהו מכרה בטל.

והב"י - דימה הטור מזונות לכתובה, אבל אין נראה כן מרש"י, וכן הרמב"ם לא פסק כן.

אבל בבד"ה - כתב כמו הטור. וכ"פ הרש"ל כהטור. **ב"ש** - ותימה למה לא פסק כן בשו"ע.

1. א. ג' אנשים נאמנים

תו"ס(שם): מגורשת ואינה מגורשת שחייב בעלה במזונותיה - דינה כאלמנה שיכולה למכור שלא בב"ד למזונותיה.

1. כתובות(פז): אמרי נהרדעי - לכרגא (מ) ולמזוני ולקבורה מוכרים בלא הכרזה.

פרש"י: מוכרים בלא הכרזה - שאין שהות לדבר, ולכן גם לא משביעים אותה על המכירה, שא"א שלא תזלזל במכירה ונמצאת שבועת שקר.

כ"כ הרא"ש - לא משביעים אותה.

וכ"פ המחבר(צג/יט) לאפוקי הרמב"ם.

א. שם(נז): משנה - אלמנה מוכרת שלא בב"ד.

ב"מ(לב): אר"נ - א"צ ב"ד מומחים, אבל צריכה ב"ד הדיוטות.

ב"ד הדיוטות

רש"י - בפני שנים, שלא תמכור בזול.

✓ אבל הרמב"ם - בפני ג' אנשים נאמנים.

כנ"ד הר"ף והרא"ש - ג' בקיאים בשומה. כ"ד הר"ן וה"ה.

2. מכרה בינה לבין עצמה

• **✓ רמב"ם** - אף במכרה בינה לבין עצמה מכרה קיים.

כו

ת' הדאנ'ס: לא הצריכה ב"ד הדיוטות אלא למכור, אבל למשכן אינה צריכה. (באור הגר"א על פי התוס' - טעמו שהצריכו ג' כיון שבקייאם בשומא, אבל למשכן א"צ שומא).

כז

1. אם לקחה הקרקע לעצמה (ה"ה מטלטלים) בסכום ידוע, אפילו הוא שוה בשוה - אינו כלום אפילו הכריזה, א. ואם נתייקר אח"כ - צריכה להחזירו ליורשים, ואפילו לא נתייקר, אם ירצו יבטלו המקח.

1. שם(צת): אר"ז אר"נ - אלמה ששמה לעצמה, לא עשתה כלום. ומיירי אפילו בהכרזה. שאומרים לה: מאן שם לך?
פרש"י: מאן שם לך - ממי קבלת מכירה זו, לא מב"ד ולא מיתומים. אבל כששמה לאחרים יצא מרשות היורשים שהרי נתנו לה רשות למכור.
כ"כ הרא"ש - מאן שם לך, מה החזיק באלו נכסים, שאין אדם לזכות במקח אלא מיד המקנה.
א. הטור: ואם נתייקר אח"כ - צריכה להחזירו ליורשים, ואפילו לא נתייקר, אם ירצו יבטלו המקח.

1. א. בין נתייקר

ח"מ: משמע שאם נישום בפני ב"ד מומחים, בין נתייקר או לא - א"צ להחזיר ליורשים אפילו רוצים ליתן את שלה.
כנה"ג: ואם בחיי בעלה היתה רשאית ושלטת לכל מה שתעשה ואין מוחה בידה, אם מכרה לעצמה קיים.

כח

1. ואם היו ב"ד הדיוטות שם - מקחה קיים. 2. וי"א שגם בזו אינו כלום עד שיהיו שם ב"ד מומחין.

ה"ה: מאן שם לך?

2. לפי הר"ח - אפילו בני ג' הדיוטות לא מהני, כיון שאינם ראויים לדון.
1. ולדעת הרמב"ם - אפשר בפני ג' בקייאם בשומא מהני.

1. המקח קיים

ח"מ: קי"ל שומא הדרא לעולם (פירוש אם מכרו נכסי לזה לפרוע למלוה, יכול הלוה, כשישיג מעות, לשלם את חובו ולקבל חזרה את שדהו).

וכתב בחו"מ(קג/ט,י): אם הקרקע השביחה בנתיים או שמכרה לאחר - אינה חוזרת.
וא"כ קשה: באישה ששמה לעצמה (בב"ד) קרקעות היתומים למזונותיה למה יוכלו היורשים לפרוע חוב המזונות ולקבל חזרה את הקרקע?
"הרמ"א בת' - מיירי שהקרקע נתייקרה או השביחה שאז שומא לא חוזרת, אבל אם לא השביחה יכולים היתומים לפרוע חוב המזונות ולקבל את הקרקע חזרה.
"מרש"ל - אף שלא השביחה או נתייקרה, בכתובת אישה שומא לא הדרה (ה"ה במזונות).

כט

1. אלמנה שמכרה - האחריות על היתומים, א. ואעפ"כ כשבאה לגבות כתובתה - אינה יכולה לטרוף מהלקוחות שמכרה להם.

השדה (ריב"ש).

אם המערער שכר הקרקע מן המחזיק הוי כחתום עליה בעד ואבד זכותו (הרא"ש).

1. האחריות על היתומים

שליטי גיבורים (ריא"ז): אין אחריות על היתומים אלא כשנטרף ע"י בע"ח של היתומים, אבל נמצא קרקע גזולה וטרפו הנגזל – האחריות על האלמנה, שהרי היה מקח טעות.

לדברי המורה – אף בכה"ג אחריות על היתומים. וכן עיקר.

כ"כ ב"ש.

ואם ב"ד מכרו בשבילה הוי כאילו מכרה היא.

1. שם (צז): א"ר יוסף – אלמנה שמכרה האחריות על היתומים.

פרש"י: אלמנה שמכרה – שדה יתומים למזונותיה או לכתובתה וקיבלה אחריות, אחריות הלכותית על היתומים שהרי עליהם החוב.

א. (שם): בעו מיניה מרב ששת – מוכרת למזונות מהו שתחזור ותטרוף לכתובה... כיון דאחריות איתמי טרפא או דלמא מצי אמרי לה נהי דאחריות דעלמא לא קבילת עילוק אחריות דנפשך מי לא קבולי קבילת? אמר ליה: תניתיה מוכרת והולכת עד כדי כתובתה וסמך לה שתגבה כתובתה מן השאר שמע מינה שיירא אין לא שיירא לא.

ריב"ש: אבל אפטרופוס או ב"ד שמכרו לא אבדו זכות שיש להן על הקרקע מחמת חוב.

כ"פ שו"ע חו"מ (קמז/ה-הגה): אפטרופוס או בית דין דזביני של יתומים בכהאי גוונא לא אבדו זכותם [שיש] להם על

ל

1. כמה מוכרים למזונות? כדי לזון מהם, ששה חדשים ולא יותר. והמעות יישארו ביד הלוקח, שלא יתנם לה הכל מיד, אלא כדי מזון ל' יום, וכן משלשים יום לשלשים יום. וחוזרת ומוכרה שנית לששה חדשים.

א. וכן מוכרת והולכת לעולם, עד שיישאר מהנכסים כדי כתובתה, גובה כתובתה מהשאר והולכת לה.

ב. הגה – הצי"ק: י"א הא דמוכרת לו' חדשים היינו דווקא קרקע, אבל בזמן הזה דניזונת ממטלטלין אין למכור אלא חפץ אחד.

1. כמה מוכרים

ח"מ: אף שהאישה מקבלת מזונות פעם בחודש לא הטריחו ב"ד למוכרם כל חודש, אלא פעם בשישה חודשים.

מוכרים למזונות

ב"ש: ואין חילוק אם מוכרים למזונותיה תיכף אחר מותו למוכרים אח"כ לעולם לא מוכרים יותר משישה חודשים.

לאפוקי הטור בשם ריש מתיבתא דס"ל – שישה חודשים ראשונים יכולה למכור שלא בב"ד שאומדנא שדעתו שלא רצה שתתבזה בב"ד, ולכן לא תמכור יותר משישה חודשים, אבל אח"כ שמוכרת בב"ד אפשר למכור אף ליותר משישה חודשים.

1. כתובות (צז): הילכתא – מוכרת למזונות לשישה חודשים, ולוקח מפרנס א' ל' יום.

פרש"י: א' ל' יום – לא ימסור לה כל המעות בב"א, אלא דמי מזונות של חודש בחודשו, שאם תינשא יחזיר הלוקח מה שבידו ליורשים.

ריטב"א: כיון שהטעם שמא תתחתן, א"כ באשת איש שהלך בעלה למדינת הים מוכרים אף ליותר מ 6 חודשים.

א. כ"פ הרמב"ם – וכן מוכרת והולכת לעולם, עד שיישאר מהנכסים כדי כתובתה, גובה כתובתה מהשאר והולכת לה.

ב"י – היינו לשיטתו לאפוקי הרי"ף (דס"ל שאין לה מזונות עד שיעור כתובתה בסעיף י"ג).

לא

1. אם אין מוצאים ליקח כדי מזונות של ששה חדשים - מוכרים ביותר, לפי ראות עיני הדיונים, כדי שיהיו לה מזונות.

לב

א. כשפוסקין מזונות לאלמנה שאינה ניזונת עם היתומים - אין נותנין לה לפחות משלשים יום, וכן לאשת איש, כדי שלא תצטרך להתבזות על מזונותיה בב"ד בכל יום.

א. מכאן נלמד כשפוסקים מזונות לאישה אין פוסקים לה פחות מ' יום, שלא תתבזה בבד" בכל יום.

1. ריטב"א(הר"מ): אם אין מוצאים למוכר למזונות של שישה חודשים ימכור ביותר משישה חודשים לפי ראות עיני הדיונים, וכמו מוכרת למזונות בלא הכרזה.

צג

כמה דיני כתובה.

א: כתובה דינה כחוב שיש לו זמן ואינה ניגבת רק לאחר שתתאלמן או תתגרש (כתובות כא.).
ואף נדוניה לא נגבית מחיים (רשב"א לאפוקי העיטור).
• **מתי נדוניה נגבית מחיים:**
- נתן לה מתנות (שלא לשם כבוד) נגבית מחיים (משרים). כ"פ הרמ"א.
- כשהבעל מבזבז נכסיו – נגבית מחיים (מהרי הלוי).
הט"ז – מסתפק, של"ד ללוה שמא לא תבוא לגביה.
וד"מ – יש להתיר לגבות מחיים בצירוף דעת העיטור שנגבית מחיים.
- **אגרת הרמב"ם:** – אשת משומד גובה כתובתה מחיים ובלא שבועה.
• **הגה:** ולא יוכל האב להתנות על בתו בשום דבר לאחר שנשאה, אבל אם הוא משיאה יכול להתנות על מתנותיה לשנות מן המנהג קודם שנשאה, כפי רצונו (ריב"ש).

ב: ספק מגורשת ניזונת מהבעל בחיו (כתובות צז): אבל לא אחר מותו (רש"י).

ג: אלמנה ניזונת מנכסי בעלה כל ימי אלמנותה (שם צה:), אף שלא נכתב בכתובה (שם נב:).
• **מכ:** אף שציווה בעת מותו שלא תזון – לא מהני

(שם סח: רמב"ם).

• **לסלק אלמנה ממזונות** (שם נב: מנהג גליל י"ם).
הרי"ף: א"א לסלקה כמו שפסק שמואל כמנהג י"ם. אא"כ יש מנהג.
הגה: ואם התנה שיוכל לסלקה מהני (טור כ"מ מהמשנה).
• **ציוה לפני מותו לתת לאשתו 200 זוז בכתובתה** וכתובה מקורית 100, והיא לא רוצה ליטול כתובתה אלא מזונות – א"א לסלקה ומגיע לה עוד 200 (רדב"ז).
• **הגה:** יכולים ב"ד לתקן שיוכלו לסלקה (ריב"ש).
ישועות יעקב: – טעמו שהמזונות ביוקר מאוד. ולפ"ז אף במדור אפשר לסלקה.
לאפוקי ב"מ – שבמדור א"א לסלקה.
• **בע"ח** שאומר לאלמנה ליטול כתובתה שיוכל לגבות חובו ואינה רוצה – הדין עם הבע"ח, מ"מ תפיסת האלמנה למזונות מהני (ראנ"ח).
והרדב"ז – אף תפיסה לא מהני.
ז: המניח אלמנה ובת או אלמנה וכן בנכסים מועטים (ב"ב קמ:).
רמב"ם – כפשט הגמרא, אלמנה ניזונת וכן/הבת יחזרו על הפתחים.
תוס' – יזונו בשווה, רק כשיש בן-לבת עם האלמנה,

האלמנה דוחה אותם (כמו שהבת דוחה הבן), אבל כשיש בן או בת עם האלמנה ניזונות בשוה.

כ"פ המחבר בשם י"א. כ"ד התוספתא ירושלמי ורו"פ.

• ואפילו נישאת הבת ומתה – האלמנה ניזונת מהנכסים שאצל בעלה (ב"ב קלט.).

ב"ש – ה"ד בנ"מ אבל נצ"ב אין החתן חייב לזונה.

וכנה"ג [הטור] – אף בנצ"ב.

ה: אלמנה שתבעה כתובתה בב"ד – הפסידה מזונותיה (שם נד.).

• ואם לא פרעו לה הכתובה עדיין:

גיטין (לה): אלמנה שתבעה כתובה ולא רצו להשביעה (ולא לא גבתה כתובתה), ביקשה מזונות א"ל כבר הפסדת כיון שתבעת כתובתך.

משמע אף שלא גבתה כתובתה הפסידה מזונות.

כ"פ המחבר.

מיהו ב"ש [ת' רש"ר] – דווקא אם יפרעו אח"כ אז הפסידה מזונות משעת תביעה.

מיהו ההפלאה – לפי תירוצו שני ברש"ך שאינה חוששת לכבוד בעלה – הפסידה מזונות אף שלא פרעו לה כתובתה.

• **גרובה שלא פרעו לא כתובתה:**

ירושלמי – לא הפסידה מזונות עד שיתנו לה כתובתה מושלם. **כ"פ** הרא"ש והעיטור.

והרי"ף – הבבלי חולק, הפסידה מזונות.

כ"ד הרמב"ם, ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, הריב"ש.

• **מנן:** תבעה מדוחק לא הפסידה (ירושלמי והרא"ש).

ת' רש"ך – ודוקא שעדיין לא פרעו לה כתובתה, שאם כבר פרעו שוב אין לה מזונות.

הגה: נשבעה על כתובתה לא הפסידה (הג' אלפסי).

• **תבעה מקצת כתובתה:**

שליטי גיבורים – הפסידה. **כ"ד** הר"ן והרא"ה.

תוס' – לא הפסידה. **כ"כ** הרמב"ם והרא"ש.

• **ת' רש"ך:**

- תבעה מנה/מאתיים ולא תוספת או הפוך לא הפסידה. מיהו יכולים לשלם לה הנותר ולסלקה ממזונות.

- תבעה נדוניה לא הפסידה מזונות.

ז: תבעוה להינשא ונתפייסה, כיחלה, זינתה – לא הפסידה מזונות (כתובות נד. לית הילכתא ככל הני שמעתא. לפי הרי"ף והרמב"ם לאפוקי התוס').

אבל נתקדשה – הפסידה (רמב"ם).

• **הגה:** ה"ה נשתדכה (ב"י)

והב"ח – חולק, הרי תבעוה להינשא ונתפייסה לא הפסידה מזונות.

אבל הח"מ וב"ש – מסכימים עם הרמ"א, ל"ד תבועה להינשא, שבשידוכין יש קנסות.

ח: מכרה או משכנה כתובתה – הפסידה מזונות

מהיורשים אבל בחיי בעלה יש לה (נד.).

• **מחלה אן מכרה כתובתה סתם,** האם הנדוניה בכלל?

רמב"ן, רשב"א והרא"ה – אף כתובה נמכרה ונמחלה.

רמב"ם, רא"ש ומהרי"ו – נדוניה לא בכלל כתובה.

הרמ"א (קה/ד): הביא שני הדעות.

ט: מחלה כתובתה לבעלה הפסידה מזונותיה (שם נג).

כ"א לאפוקי רב חיסדא).

כ"פ הרי"ף רא"ש רמב"ם **לאפוקי** הר"ן (קצת מפרשים) שפסק כרב חיסדא שלא הפסידה.

• **הפסידה מזונותיה**

כ"א רא"ש – דווקא מזונות שלאחר מות בעלה, שמזונות שבחיו לא תלוי בתנאי כתובה אלא תנאי ב"ד.

כ"פ ר"שי ור"פ. **כ"פ** המחבר בסתם.

והרמב"ם – אף בחיי הפסידה מזונותיה.

• **הגה:** מחלה כתובתה ליורשים הפסידה מזונות (רשב"א מהבבלי לאפוקי הירושלמי דס"ל שלא הפסידה).

• **הט"ז:** אף שבמכרה לכו"ע הפסידה רק לאחר מותו, ובמחלה יש מחלוקת! שבמכרה זוזי אנסוה משא"כ במחלה שמעצמה מחלה. **כ"כ** ב"ש.

י: מכרה או משכנה מקצת כתובתה ליורשים – לא הפסידה (נד. צז:).

• **מנן:** ואפילו שיירה תוספת – לא הפסידה (נד: אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה מוסיף, משמע שתוספת דינה ככתובה).

• **תוספת דינה ככתובה**

רש"י – שאף שתבעה תוספת הפסידה מזונות.

כ"א תוס' – שאם תבעה רק כתובה או רק תוספת לא הפסידה דמקרי קצת.

כ"א נ – אם תבעה כתובתה סתם התוספת בכלל ואיבדה מזונות.

• **מנן:** שיירה מקצת כתובה עדיין ניזונת, מ"מ יכולים היורשים לפרוע לה המותר ולסלקה (רא"ש – שאל"כ תשאיר דינר ותתפרנס בשבילו). **כ"כ** רמב"ן.

• **תבעה מקצת כתובתה**

ח"מ – לא הפסידה כמו במכרה מקצת כתובתה.

ב"ש – מחלוקת הפוסקים:

שליטי גיבורים הר"ן והרא"ה – הפסידה.

תוס' רא"ש והרמב"ם – לא הפסידה.

יא: תבעה נדונייתה – לא הפסידה מזונות (רשב"ש).

יב: תבעה עיקר ותוספת ולא נדוניה – הפסידה (ב"י – משמע מהרשב"ש סעיף קודם, לפי שנדוניה כחוב בעלמא).

• **מה הדין מחלה כתובתה ולא מחלה נדונייתה**

רמב"ן – לא הפסידה { **ב"ש** ולכן אם תפסה

רשב"א – הפסידה } יש לה מזונות.

יג: הרי"ף ס"ל – שגובה למזונות בנכסים מועטים עד גובה כתובתה, שרק מפירות יכולה לגבות בלי הגבלה.

וש"פ – גובה רק שתשאר גובה כתובתה שתוכל לגבות ממנו כתובתה (כתובות צז.).

יד: אלמנה ששתקה ולא תבעה מזונות: עניה – ב' שנים. עשירה – ג' שנים הפסידו מזונות (כתובות צו. כל"ק והרמב"ם לאפוקי הרא"ש ששילב שני הלשונות).
• אשת איש שלא תבעה מזונות הפסידה מיד (רמב"ן).

טו: מחלוקת בין אלמנה ליתומים אם קיבלה מזונות (צו.).

כ"ז שלא נישאת – נשבעת היסט ונוטלת.

נשיאת – נשבעים היורשים היסט ונפטרים.

טז: מי שייחד קרקע לאשתו בשעת מיתה (נד):
אמר: יהא קרקע פלוני למזונות – ריבה לה מזונות.
אמר: יהא קרקע פלוני במזונות ושתקה – מיעט.

יז: אמרה מת בעלי – רצתה מזונות גובה רצתה כתובה גובה. אמרה גרשני – אינה נאמנת, נוטלת מזונות עד כדי כתובתה (קז.).

יח-יט: אלמנה שבאה לזון:

לרמב"ם – צריכה כתובה ובנוסף שבועה

לרא"ש והרשב"א – א"צ לא כתובה ולא שבועה (כ"פ ב"ש).

מן פסק: צריכה כתובה (כהרמב"ם), וי"ח (כהרא"ש).

א"צ שבועה (כהרא"ש), וי"ח (כהרמב"ם).

כ: מדינא דגמרא:

– ניזונת רק מקרקעות בני חורין (גיטין מח:).

– ואף שמכרו היורשים אינה גובה ממשועבדים (כתובות טו).

– נתן במתנת שכ"מ – ניזונת מהם (ב"ב קלג. אם ירושה דאורייתא גובה כ"ש מתנת שכ"מ דרבנן שגובה)

• הגה: דווקא כשאין בני חורין (ריב"ש).

הקדיש נכסין דינו כמתנת בריא שלא גובה (הר"ן).

ח"מ וב"ש – דווקא כקדיש כשהוא בריא, אבל הקדיש כשהוא חולה ניזונת משם.

רעק"א – בכל גוונא אינה ניזונת משם.

• מרן: אינה ניזונת ממטלטלים (כתובות טו:)

מיהו אם תפסה ממטלטלים לזון בהם אין מוציאים מידה (כתובות צו. כר"א).

לאחר תקנת הגאונים:

מרן: אחר תקנת הגאונים ניזונת אף ממטלטלים.

הגה: נתן מטלטלים לאחר במתנת שכ"מ:

✓מרדכי – אינה ניזונת (כיון שמדינא דגמרא לא ניזונת ממטלטלים).

תוס' והרא"ש – ניזונת מהם, שאם בירושה דאורייתא ניזונת כ"ש במתנת שכ"מ דרבנן.

כא: אף שלפי תקנת גאונים גובה ממטלטלים, אם לא תפסה, היורשים נוטלים זנים אותה, ואינה יכולה לעכב

שיניחו בב"ד (רמב"ם).

ואפילו התנה בעלה בפירוש שתזון ממטלטלים אינה מעכבת (רמב"ם).

אבל הניח קרקע יכולה לעכב עליהם שלא ימכרו (רמב"ם).

• מרן: עברו ומכרו – אינה גובה ממשועבדים (גיטין מח:).

• מרן: לגבות ממעות המכירה:

✓**ר"ב הא'** – גובה ממעות המכירה, שהרי המעות הם מטלטלים. כ"פ המחבר.

– **רמב"ן והרא"ש** – אינה גובה, שאף שעשו מטלטלים כקרקע מעות אלו לא של אביהם הוא.

כ"פ המחבר בשם י"א, **והרמ"א** (קיב/ד).

– **והטור** – מעות ממכירת קרקע גובה מדין הזיק לשעבודה, אבל מעות ממכירת מטלטלים לא גובה שאין במטלטלים שעבוד.

ובסימן (קז/ד) פסק המחבר: בשם י"א – כרב האי. ובשם וי"א – את הרמב"ן והרא"ש.

• **הגה:** הקנה לה בקניין על המזונות – גובה אף ממשועבדים (רשב"א).

וצריך לפרש שדוקא על מזונות שאחר מיתה, שאל"כ הכוונה למזונות שבחיו (רשב"א לאפוקי הרמב"ן).

כב: הניח כמה נשים שנשא זה אחר זה – ניזונות בשוה (רמב"ם). לפי שחיוה מזונות רק לאחר מיתה ואז כולן שוות (ראב"ד).

כג: אלמנה שתפסה מטלטלים לזון בהם – אין מוציאים מידה (כתובות צו. כר"א).

אבל צריכה להראות לב"ד מה שנטלה וכותבים מה שתפסה ומחשבים עליה, **כמחלוקת בירושלמי:**

✓**תלמיד ר' יונה** – צריך להראות לב"ד. כ"פ הרמב"ם.

ר' יוסי בן בון – א"צ להראות כיון שנשבעת לבסוף.

• **הגה:** לתפוס ברשות הבעל/היורשים:

✓**הר"ן (רש"י)** – לא מקרי תפיסה. כ"פ הרמ"א סתם

ריב"ש – מקרי תפיסה. כ"פ הרמ"א בשם י"א.

• **ב"מ:** קשה למה לא מהני תפיסה ברשות יורשים, הרי יש לה דין שוכר דמהני תפיסה?

ותירץ רעק"א – אלמנה גרע טפי שהקנו לה רק זכות דירה ולא שיהיו לה פירות החצר.

• **הגה:** לכו"ע בעינן תפיסה גמורה, ותפיסת מפתח לא מהני (ריב"ש).

וגם לא מהני תפיסה ע"י שליח דחב ליורשים.

כ"פ ח"מ וב"ש – לא מהני תפיסה ע"י שליח דחב ליורשים.

מ"מ רשד"ם והרמ"ט – מהני, דחב ליורשים לא מקרי חוב.

כ"ד: **הקדמה:** מחלוקת בירושלמי: שלפי ר' יונה צריכה להראות בב"ד מה שתפסה מ"מ אינה צריכה

כת: שמה לעצמה בפני ב"ד:

✓רמב"ם – אפילו בני ב"ד הדיוטות מכרה קיים.
ר"ח – רק בפני ב"ד מומחים. **כ"פ** בשם י"א.

כט: אלמנה שמכרה למזונותיה, אחריות על היתומים.
 אבל אחריות דנפשה קיבלה על עצמה (שם צז).

ל: מוכרים ל 6 חודשים ונותנים לאלמנה כל חודש (שם צז).
צז.

ומוכרת עד שישאר כדי כתובתה ונוטלת כתובתה ויוצאת (רמב"ם, לאפוקי הרי"ף דס"ל שמוכרת רק עד גובה כתובתה).

לא: אין מוציאים למכור ל 6 חודשים, מוכרים ליותר.
וכן כשפוסקים מזונות לאלמנה שלא ניזונת עם היתומים נותנים לה ל' יום (ריטב"א בשם מהר"ם).

להישבע (רמב"ם לאפוקי ריב"א שמצריך שבועה).

מכ: ואם חזרה לתבוע עוד מזונות בב"ד לכו"ע צריכה להישבע שלא נשאר בידה ממה שגבתה (הרמ"מ).

כה: אלמנה מוכרת בלא הכרזה (כתובות פז). וא"צ ב"ד מומחים (שם נז). אלא ג' בקיאים בשומה (ב"מ לד.).

• **מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה:**

✓רמב"ם – מכרה קיים. **כ"פ** המחבר בסתם.

רמב"ן – אין מכרה קיים. **כ"פ** המחבר שם י"א.

כז: א"צ ב"ד הדיוטות רק למכור, אבל למשכן א"צ (ת' הגאונים).

כז: אלמנה ששמה לעצמה אפילו שוה בשוה ובהכרזה – לא עשתה כלום (שם צח).

סימן קטו: דין היוצאת בלא כתובה והמפסדת כתובתה.

ובו י' סעיפים (כתובות): עב, קא. סוטה: ב, כד, כה. נדרים: צ. קידושין: סו)

העוברת על דת – שמאכילתו איסור**1. אלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית:**

- א.** ואיזו היא דת משה - שהאכילה את בעלה שאינו מעושר, **ב.** או אחד מכל האיסורים, או ששימשו נדה, **ג.** ונודע לו אחר כך, כגון שאמרה: 'פלוני חכם תקן לי הכרי הזה', או 'התיר לי חתיכה זו', או 'טיהר לי הדם הזה', ונמצאת שקרנית.
- 2.** ודוקא שהוכחשה בעדים, כגון שהעידו שבאותה שעה שאמרה שפלוני תקן לה לא היה אותו פלוני בעיר, וגם יש עדים שאמרה לו שהוא מתוקן ושהוא אכלו על פיה, אבל אם אין עדים והיא כופרת שלא האכילתו, או שמכחשת החכם שאומר שלא תקן לה, והיא אומרת שתיקן לה, נאמנת.
- 3.** ודוקא שהכשילתו ואכל על פיה, אבל אם רצתה להאכילו דבר איסור, לא איבדה כתובתה.

ואזיל שייליה ואשתכח שיקרא.

2. הרא"ש (ירושלמי): ודוקא בעדים.

- א.** עדים שבאותה שעה שאמרה שפלוני תיקן לה, לא היה אותו פלוני בעיר.
- ב.** עדים שאמרה לו שהוא מתוקן ושאכלו על פיה.
- אבל** בלא עדים, כגון שחכם אמר שלא תיקן והיא מכחישתו שתיקן – היא נאמנת, שאי אפשר להפקיע ממון (כתובתה) בלא עדים.
- כ"כ הר"ן (הרשב"א).
- אבל הרמב"ן** – החכם נאמן אף בלא עדים.
- כ"כ רמב"ם וסמ"ג.

סיכום: בהכחשה, כשאין עדים שהכחישו אותה שחכם תיקן לה:

- ✓ **הרא"ש** – דווקא כשיש עדים שהכחישו אותה, אבל בלא עדים והיא מכחישה החכם או מכחישה שהאכילה אותו – א"א להפקיע ממון בלא עדים. כ"פ הרשב"א הטור. וכ"פ המחבר.
- **אבל הרמב"ן** – כיון שאמרה בשם פלוני אותו פלוני נאמן, וכן בכל עד מפי העד הראשון נאמן יותר (כשהיו עדים שאמרה לבעלה שחכם תיקן לה הכרי, או טיהר לה הכתם, אף שאין עדים שמכחישים אותה, כיון שהחכם מכחיש אותה נחשבת עוברת על דת).
- 3. הרא"ש:** אי ידע נפרוש – וא"ת אף שבאמת ידע ופרש, אבל היא רצתה להכשילו למה לא תצא בלי כתובה, כי פעם אחר שלא ירגיש תכשילו?

1. כתובות (עב.): משנה - ואלו יוצאות שלא

בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית.

ואיזו היא דת משה: מאכילתו שאינו מעושר, ומשמשו נדה, ולא קוצה לה חלה, ונודרת ואינה מקיימת.

ואיזוהי דת יהודית: יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם.

אבא שאול אומר – אף המקללת יולדיו בפניו.

רבי טרפון אומר – אף הקולנית. ואיזוהי קולנית לכשהיא מדברת בתוך ביתה ושכיניה שומעין קולה.

פרש"י: דת יהודית – שנהגו בנות ישראל אע"פ שלא כתוב.

ב. רא"ש: דבר שאינו מעושר – ה"ה אחד מכל האיסורים, כגון דם וחלב.

- ג. גמ' (שם):** מאכילתו דבר שאינו מעושר – ה"ד? אם ידע ליפרוש, ואי לא ידע מנא ליה? לא צריכא – דאמרה ליה פלוני כהן תיקן לי את הכרי ואזיל שייליה ואשתכח שיקרא.
- ומשמשו נדה** – ה"ד אי ידיע בה נפרוש אי דלא ידע נסמוך עילוה?
- לא צריכא** – דאמרה ליה פלוני חכם טיהר לי את הדם ואזיל שייליה ואשתכח שיקרא.
- ואיבעית אימא כדבר יהודה דאמר רב יהודה הוחזקה נדה בשכינותיה בעלה לוקה עליה משום נדה.
- ולא קוצה לה חלה** – ה"ד אי ידיע נפרוש אי דלא ידע מנא ידע?
- לא צריכא** – דאמרה ליה פלוני גבל תיקן לי את העיסה

ולא נתבאר הדין בשאר איסורים, כגון: שציוה עליה להניח עירוב והוא סומך עליה ומטלטל בשבת, ואח"כ נודע לו שלא הניחה, או ציוה עליה לשרוף החמץ ולא שרפה.

[מה הקולא בדברים אלו שיש ספק?

ב"ש – כיון שאינם דברי מאכל.

באר מנחם – באלו יש תרתי לטיבותא: שהם דרבנן (אין בימנו רה"ר, וחמץ בביטול סגי ליה), וגם יכול לתקן בעצמו].

או ששימשו נידה

פת"ש: אם האישה הודתה ששימשו נידה אלא שטוענת שהיה בידעתו, מה דינה?

פמ"א וב"מ: ישבע הבעל שלא ידע והיא הכשילתו ותצא בלא כתובה.

ומהר"י הלוי (אחיו של הט"ז) – אינה יכולה לטעון שבעלה ידע בלא עדים, כמ"ש הרמ"א (ג): שאם הביאה עדים שהוא עובר על נדרים לא אבדה כתובתה. משמע בלא עדים לאו כלום הוא (וא"צ שבועת הבעל).

והפת"ש כתב – אין מחלוקת.

שמהר"י הלוי – מיירי כשיש עדים שעברה ולכן אינה נאמנת שגם הוא עבר אלא בעדים.

ופמ"א – מיירי שאין עדים שעברה רק שהיא מודה, ולכן נאמנת לומר שהוא ידע להצריכו שבועה.

והנ"ב – אם אין עדים שעברה רק היא מודה ומיד אמרה שבעלה ידע – נאמנת במיגו שלא היתה מודה. ואם טענה לאחר זמן שבעלה ידע שוב לא מהני דהוי מיגו למפרע.

או טיהר לי כתם

ברית אברהם: ממה ששינה בשו"ע מלשון הרמב"ם "טיהר לי כתם", וכתב "טיהר לי דם" – י"ל דס"ל שאם הכשילתו באיסור דרבנן (כתמים דרבנן) אינה נקראת עוברת על דת ולא תצא בלא כתובה.

ורעק"א – אף באיסור דרבנן, כגון כתם או טבל בימנו, נקראת עוברת על דת.

ג. ואח"כ נודע

ב"ש: ה"ה אם מודה שהכשלתו. אף שאין אדם משים עצמו רשע, מ"מ נאמן אדם להפסיד על עצמו, דהודאת בע"ד כמאה עדים.

והראב"ד כתב – אינה נאמנת שאין אדם משים עצמו רשע (ולכן הגמרא לא העמידה באופן זה).

ת' ברית אברהם (מהר"י הלוי): אם הודתה שעברה על דת, שוב לא יכולה לחזור ולומר 'משטה הייתי כך במה שהודתי'.

וי"ל אף שרצתה להכשילו, כל שלא הכשילה אותו אינה יוצאת בלא כתובה, שיכולה לומר "משחקת הייתי בו, וכשהיה בא לאכול הייתי אומרת לו".

כ"כ הר"ן, כ"פ המחבר.

לאפוקי הרא"ה – אף שרק התכוונה להכשילו יוצאת בלא כתובה.

הר"ן: אי ידיע בה נפרוש – וא"ת נעמיד הסוגיה שהיא מודה שהכשילו אותו באיסור?

ותירץ הראב"ד – שאינה נאמנת שהכשילה אותו, דאין אדם משים עצמו רשע.

ול"נ – שלהפסיד כתובתה ודאי נאמנת שהודאת בע"ד כמאה עדים, אלא כיון שהוא דבר שלא שכיח שתודה לא תירצה הגמרא כך.

כ"כ הב"ש: שנאמנת להפסיד כתובתה. כ"כ הרשב"א וה"ה.

1. העוברת על דת

ב"ש: ג' סוגים של עוברת על דת –

א. הכשילה אותו בדבר איסור.

ב. עוברת על חטא שבעונו מתים הבנים.

ג. עשתה דבר פריצות שיש לחוש לזנות.

אבל שאר איסורים אינה יוצאת בלא כתובה (כיון שאין חשד זנות).

ב"ש (ת' הרא"ה): אישה שנשתמדה לא מקרי עוברת על דת, אא"כ יש חשש תקלה לבעלה או לבניה שילמדו ממנה, או שיש סכנה לבעלה לדור באותו מקום.

ב"ש (שליטי גיבורים): ואם הוא מכשיל אותה בדבר איסור או נודר ואינו מקיים – כופין אותו להוציא בכתובה.

ובענין נדרים (שבניה מתים מעוון זה בגללו) צריכה לבוא בטענה לבעלה 'בעינן חוטרא ליד' שהרי אינה מצווה על מצוות פריה ורביה.

ואם היא נודרת ולא מקיימת, אבל היא עקרה מסתפק מהרא"י אם תצא בלא כתובה כיון שאין לה בנים. ואף שאפשר שאם לא הייתה עוברת על נדרים היה מתרחש נס ויולדת.

פת"ש – ולפי מ"ש כבר הב"ש (מהרא"י) שבזה"ז שאין מקפידים על הנדרים צריך לדקדק היטב אם לגרשה בלא כתובה. א"כ כ"ש בעקרה שלא תצא בלא כתובה.

מכל האיסורים

ח"מ: כתב ה"ה – אף שבמעשר בזה"ז דרבנן והוא יכול לתקן לבד ולא לסמוך עליה – יוצאת בלא כתובה, ק"ו לשאר איסורים.

2.

שהוכחשה בעדים

כ"כ הרא"ש (ירושלמי) והרשב"א.

לאפקי הרמב"ן – דס"ל כיון שסמכה על החכם, והחכם מכחישה – החכם נאמן.

ח"מ: דברי הרא"ש סותרים זה את זה –

כאן פסק – כהירושלמי שצריך הכחשה בעדים, ואין החכם נאמן כ"ז שהיא מכחישה אותו.

ובפרק שבועת העדות – פסק שמסתבר כהרמב"ן.

והב"ש (כ"י) – תירץ, לעניין הפסד ממון אין עד הראשון נאמן להפקיע ממון. אבל לעניין איסור נאמן עד הראשון.

מיהו מהרמב"ם וסמ"ג – משמע דס"ל כהרמב"ן אפילו לעניין ממון שעד ראשון (החכם) נאמן.

גם יש עדים שאמרה

ח"מ: אף שהוחזקה כפרנית שפלוגי תיקן לה (כשאין עדים שאכל) יכולה לומר לא האכלתי אותו איסור אף שהוא מכחיש אותה, אא"כ יש עדים. שמה שהוחזקה כפרנית לדבר אחד ל"א הוחזקה כפרנית לכל דבריה.

אין עדים והיא כופרת... נאמנת

ח"מ: כיון שצריך עדים גם על אכילתו, א"כ במשמשתו נידה צ"ל שמודה ונאמנת על עצמה להפסיד כתובתה. ואין לומר עדי יחוד הוי עדי ביאה כשהיתה נידה, שי"ל שאף שנתייחד עמה אמרה לו שהיא נידה ולא הכשילה אותו. א"נ שראום עדים שמשמת עמו.

אבל בספר ב"מ – יותר מסתבר שא"צ עדים גם על השימוש, אלא כל שאמרה לו 'טהורה אני' נאמן שבא עליה ונכשל על ידה (שלשון השו"ע ל"ד).

סיכום: האם צריך עדים על השימוש

ח"מ – לפי השו"ע משמע שצריך שני כיתי עדים, גם שאמרה שחכם טיהר לה, וגם עדים על השימוש.

ב"מ – מספיק עדים שאמרה שחכם טיהר לה.

נאמנת (נגד החכם)

ח"מ: איך נאמנת להכחיש החכם, שהרי כתב הרא"ש (רמב"ן): כל עד מפי עד, אם בא עד ראשון והכחיש השני – הראשון נאמן. והראיה מאצלנו שאמרה שחכם טיהר לה כתם והחכם מכחיש, לא נאמנת?

כ"ד הר"ן וכ"מ מהרמב"ם. ועוד אפילו נשים המעידות שלבשה בגדי נידותה – הוחזקה נידה אף שהיא מכחישה. למה יהא החכם גרוע מהנשים?

על פי הרא"ש יש לדייק את החילוק הבא:

אם אמרה פלוגי תיקן לי הכרי, כלומר **שראיתי** שבפני תיקן הכרי הרי היא נאמנת, שהרי אין כאן עד מפי עד, שהיא בעצמה יודעת שהכרי מתוקן.

אבל אמרה פלוגי חכם טיהר לי הדם, שאז אינה יודעת מעצמה אם טהורה לי רק מפי חכם – החכם נאמן להכחישה.

ולפ"ז: כאן שמכחשת החכם היינו כאומרת '**ראיתי** שתיקן לי הכרי' ולא אומרת 'אמר לי שתיקן' או שאמר 'שדם זה טהור'.

ולכן בחכם טיהר לי הכתם אף שמכחשת לחכם **אינה** נאמנת. ולכן באמת המחבר בסיפא לא הזכיר רק תיקון הכרי ולא טיהר הכתם.

מ"מ לא משמע כן בפסקי הרא"ש.

והב"ש – וכבר תירץ הב"י, שלעניין ממונות ע"א (החכם) לא נאמן להפסיד כתובתה, אבל לעניין איסור עד ראשון (החכם) נאמן נגדה.]

דת משה – משמשתו נידה

הוחזקה נדה בשכנותיה, שראוה לובשת בגדי נידותה, ואמרה לו: 'טהורה אני', ובא עליה - יוצאת בלא כתובה.

ובא עליה

ח"מ: ומיירי שהיא מודה שבא עליה אלא שטוענת שטהורה היא.

ואינה נאמנת לומר שהיא טהורה במיגו שלא בא עליה, דהוי מיגו במקום עדים, שהוחזקה נידה בשכנותיה הוי כעדים שהיא טמאה.

לבוש: ואפילו אמת שהיא טהורה – תצא בלא כתובה,

כתובות (עב.): ומשמשתו נדה - היכי דמי אי דידע

בה נפרוש אי דלא ידע נסמוך עילוה?

לא צריכא דאמרה ליה פלוגי חכם טיהר לי את הדם ואזל שייליה ואשתכח שיקרא.

✓ ואיבעית אימא בהוחזקה נדה בשכינותיה.

פרש"י: הוחזקה נידה – שראוה לובשת בגדי נידותה, ולבעלה אמרה טהורה אני.

משום שם רע.
וכן השיג עליו הט"ז.

שהרי משיאה שם רע שיאמרו שבעל נידה.
וב"ש – ליתא, שהרי הטעם משום שהכשילה אותו, ולא

דת משה – שנודרת ואינה מקיימת

1. הנודרת ואינה מקיימת - תצא בלא כתובה.

א. **הגה** – *נדר*: וכן אם עברה על השבועה או על החרם.

2. אבל אם היא מביאה עדים שגם הוא עובר על נדרים ושבועה וחרם - לא אבדה כתובתה אף אם היא עוברת (בתשובת מ"י ובתשובת הרשב"א סימן תקס"ו).
3. אשה שהמירה דתה וחזרה בה, אינה אלא כעוברת על דת, ולא הפסידה כתובתה אלא אחר התראה (תשובת הרא"ש כלל ל"ב).

1. כתובות(עב.): משנה – אלו יוצאות... הנודרת ואינה מקיימת.

גמ': טעמו דאמר מר – בעוון נדרים בנים מתים. שנאמר: 'אל תתן את פיך לחטיא את בשרך', ואיזו הן מעשה ידיו של אדם הוי אומר בניו ובנותיו.

מרדכי: יוצאת בלא כתובה – וכה"ג לא תיקן רבנו גרשום שלא יגרשנה בע"כ, ואם אינו מגרשה נקרא רשע.

2. **ת' מהר"ם** שבסוף ת' הרשב"א: ואם מביאה עדים שהוא עובר על חרם – אינו יכול להוציאה בלא כתובה, שהרי הוא עצמו עובר על חרם שבעוון זה בנים מתים, שהוא עצמו לא רוצה בבנים.

ד"מ – ומסיים שם, אבל אם היא עוברת על דת בדברים אחרים יכול להוציאה, הואיל ואינו עובר על אותו עוון.

3. **הרא"ש**: נשים שהמירו דתם מפני אימת מוות, וכאשר מצאו נס נמלטו וחזרו לדתן – לא הפסידו כתובתן. כ"כ הגמ"י.

והרא"ש בת': אישה שהמירה לא הפסידה כתובתה רק לאחר התראה כשאר עבורי על דת.

1. הנודרת ואינה מקיימת

ת"מ: לפי שבעוון נדרים בנים מתים.

ולפ"ז נסתפק מהרא"י - באישה שאינה בת בנים אם יכול להפסיד כתובתה, או שמא יתרחש לה נס ותלד.

ומאחר שבדור זה אנשים ונשים פרוצים בנדרים (שגם הוא עצמו אינו נזהר) יש לדקדק אם להוציא אישה בלא כתובה.

2. שגם הוא עובר על נדרים

ת"מ: ואפשר שה"ה אם עבר על שאר עבירות שבנים מתים (שבת לד:) אין יכול להוציאה.

ב"ש: ואם האכילתו דבר איסור והוא גם אוכל דברי איסור – לא הפסידה.

כתב מרדכי(מהר"ם) – ואם האכילתו דבר איסור והוא עצמו עובר על נדרים – הפסידה כתובתה. שהמומר לדבר אחד לא מומר לשאר דברים, וכן הפוך.

ב"ש: ואם נשבעה על דבר שעשתה שאם תעשה שוב מחויבת לקבל גט ועברה על השבועה – יכול לגרשה אף בזה"ז.

3. אישה שנשתמדה

ת"מ: ביאור תשובת הרא"ש - בת' הרא"ש מיירי שהשתמדה מאונס, ונסתפק אם מקרי עוברת על דת להפסיד כתובתה, שהרי לא הכשילה בעלה, שאימת בעלה עליה.

מיהו י"ל שאף בזה יש תקלה לבעלה ולבניה שיצא לעז על בניה שהיתה בין הערלים.

ואפשר שגם על בעלה יהיה סכנה מהערלים באותו מקום, וע"כ אפשר שהפסידה כתובתה, מ"מ כל שלא התרו בה לא הפסידה כתובתה. עד כאן ביאור ת' הרא"ש.

אבל אם השתמדה מרצון הוי כזינתה מרצון ונאסרה על בעלה ומפסדת כתובתה בלא התראה.

ותימה על הרמ"א שלא חילק בין אונס לרצון.

והב"ש – הרמ"א לשיטתו ב (א/ז) דס"ל כמ"ד שאף שהשתמדה ברצון ל"א שזינתה.

מיהו לדינא ברצון נאסרת על בעלה. כנ"ד הר"ש משאנץ, באונס).
ת' מהרי"ק, הגמ"י, תה"ד, וכ"מ מהרא"ש (שדיבר רק

דת יהודית

17

1. איזו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל. ואלו

הם הדברים שאם עשתה אחת מהם עברה על דת יהודית:

א. יוצאת לשוק או למבוי מפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחות.

ב. או שהיתה טווה בשוק וורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה או על לחיה, כדרך שעושות העובדי כוכבים הפרוצות, או שטווה בשוק ומראה זרועותיה לבני אדם

ב 1. (ורגילה בכך) (רשב"א סי' תקע"א).

ג. או שהיתה משחקת עם הבחורים.

ד. או שהיתה תובעת התשמיש בקול רם מבעלה עד ששכנותיה שומעות אותה מדברה על עסקי תשמיש.

ה. או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה, (וי"א דה"ה אם קללה אפילו אבי בעלה בפני עצמו – פירוש בפני אבי בעלה) (וכן משמע מפרש"י בגמרא הביאו הב"י). (וע"ל סי' קנ"ד. ה"ה המקללת בעלה בפניו) (הרמב"ן סי' ק"ב).

2. בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה, א. אם יש עדים שהתירה בה תחלה ועברה על התראתו. ב. ואם אין עדים, תשבע שהוא כדבריה.

1. כתובות(עב.): משנה – אלו עוברות...

דת יהודית: יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם.

אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו.

רבי טרפון אומר אף הקולנית. ואיזוהי קולנית? לכשהיא מדברת בתוך ביתה ושכיניה שומעין קולה.

א. ג"מ: יוצאה וראשה פרוע - דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האישה? דאורייתא קלתה שפיר דמי, דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור.

פירוש הרמב"ם: קלתה – אע"פ שמכוסה במטפחת כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים לא תצא.

(שם): אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: קלתה אין בה משום פרוע ראש.

הוי בה רבי זירא – היכא, אילימא בשוק, דת יהודית היא? ואלא בחצר - אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה?

אמר אביי ואיתימא רב כהנא - מחצר לחצר ודרך מבוי.

פירוש: מחצר לחצר דרך מבוי מותר בקלתה.

הרי"ף והרא"ש(הירושלמי): חצר שרבים בוקעים בו הוי כמבוי, שאין רבים בוקעים בו הוי כחצר.

ב"י: דין החצר:

מהר"ן משמע – שמותר אף בלא קלתה. וכ"מ ממרש"י. אבל מהטור משמע – שלכתחילה אסור אלא שאינה יוצאת ממנו.

וד"מ – ול"נ שאף לטור מותר, ומיירי בצנועות, שהרי הצנועות נזהרות שאף בביתן וכמעשה קמחי.

ב. שם(עב.): טווה בשוק -

✓ אמר רב יהודה אמר שמואל - במראה זרועותיה לבני אדם.

✓ רב חסדא אמר אבימי - בטווה ורד כנגד פניה.

ורד כנגד פניה

רש"י – שטווה על ירכה והחוט מתוח כנגד פניה של מטה.

✓ והרמב"ם – שטווה בשוק וטווה ורד כנגד פניה על פדחתה או לחייה כדרך הפרוצות.

ב 1. הרשב"א בת': אישה שהתקוטטה עם בעלה בשוק ומתוך כך פרעה ראשה זרועותיה – כיון שעשתה כן באקראי ואינה רגילה בכך – אינה יוצאת בלא כתובות.

וכן אם דיברה עם בחורים פעם אחת דרך מקרה ודאי לא הפסידה כתובתה.

ב"י – לכאורה יכול לזכותה מטעם שלא התרו בה.

וד"מ – ונ"ל שהתרו בה.

לעניין כתובה – כהבבלי(רש"י ותו"ס) שלא מפסידה.
לעניין איסור – כהירושלמי.

▪ מחצר לחצר דרך מבוי:

פרוע לגמרי – הוי דת יהודית. בקלתה – מותר.

וראשה פרוע

יב"א(ג/כא): מי שמתוך קטטה בא בטענה שאשתו עוברת על דת משה שיוצאת בראש מגולה, ורוצה לגרשה בע"כ בלי כתובה, מה הדין?

ת' הרמב"ם – מי שהיה במחלוקת עם אשתו, ולמדוהו לטעון שברצונו לעלות לא"י, ואם לא תרצה לעלות עמו האם יכול לגרשה בלי כתובה?

תשובה: אם האיש מוחזק בכשרות ולא היה בניהם קטטה בשום פנים אז חייבת אשתו לעלות עמו, ואם לא תעלה תפסיד כתובתה. ואל"כ למה תפסיד כתובתה.

א"כ גם אצלנו כיון שלא מוחזק בכשרות, ובנוסף בא בעלילה אין הדין עמו, וכ"ש שלא היתה התראה.

(שם): בזה"ז שרוב הנשים יוצאות בראש מגולה, מה הדין?

כתב הרב עובדיה הדאיה: בזה"ז שפשטה המספחת, ואם תאסור הנשים לא הנחת בת ישראל תחת בעלה – אין להפסידה כתובתה.

ולא נ"ל: שהדין לא ישתנה מזמן לזמן, ורק אם טוען הבעל מתוך קטטה שיש לחוש שאין כוונתו אלא לנצל ההלכה לתועלתו הפרטית אין שומעים לו, אבל אם רואים שהבעל לבו לשמים טענתו טענה.

(שם): זוג שבשעת נישואים היו חילונים, ואח"כ חזר הבעל בתשובה ודורש מאשתו שלא תוסיף לעבור על דת, ואשתו וטוענת 'סביר וקביל', והתרה בה ועברה על התראתו – תצא בלא כתובה.

בשו"ת שושנים לדוד כתב: כיון שהתחתן ע"ד כן וראה ושתק – אין לו טענה.

ואין נ"ל: דל"א 'סביר וקביל' נגד ההלכה, שהרי ר"פ ס"ל שמצווה לגרשה, וי"א שאסור לקיימה.

כיו"ב כתב שו"ת ב"ד – שאם יש חשש שתאכילנו איסור אסור לקיימה אף שידע כן קודם.

ולא שייך כה"ג מנהג מבטל הלכה, שהרי כל המקדש ע"ד רבנן מקדש (שו"ת ים הגדול).

ועכ"ז לצורך שלום בית יש להתיר בזה"ז אף שהאישה הולכת לא צנוע בהסתמך על ת' הרא"ש – שאם אינה מכשילה אותו לא הפסידה כתובתה.

ודת יהודית הוא משום חשש זנות, וא"כ בדורנו שהולכות בצורה פרוצה אין לומר שיש חשש זנות שהרי כן דרך נשי הדור – יש מקום להתיר לקיימה.

ג. (שם): מדברת עם כל אדם – שמשחקת עם הבחורים.

הגמרא מביאה דוגמא: אמר רבה בר בר חנה פעם הלכתי בשוק אחרי רב עוקבא, ראיתי לאותה ערביה שזרקה לפילכה לפני ואמרה לי עולם הב לי פלך. אמר בה רב עוקבא זהו מדברת עם כל אדם.

ד. (שם): אומר אף הקולנית – מאי קולנית? אמר רב יהודה אמר שמואל במשמעת קולה על עסקי תשמיש.

✓רי"ף והרא"ש – כגון שתובעת הפה בקול רם. כ"פ הרמב"ם.

רש"י – כשמדבר עמה על עסקי תשמיש מריבה עמו ומשמעת לשכניו והוא בוש.

הטור: פסק כשניהם. כ"פ ח"מ.

ה. (שם): המקללת יולדיו בפניו – אמר רב יהודה אמר שמואל במקללת יולדיו בפני מולידיו.

פרש"י – מקללת חמיה בפני בן בעלה.

✓והרמב"ם פירש – מקללת אבי בעלה בפני בעלה.

2 א. סוטה(כה): איבעיא להו – עוברת על דת צריכה התראה להפסיד כתובתה?
ואסיקנא דצריכה התראה.

ת' הרשב"א: א"צ התראה בשעת המעשה ממש כמו דיני נפשות, אלא כל שהתרו בה שאם תעשה תפסיד כתובתה ותצא סגי.
כ"כ מרדכי(ת' מימוני).

ב. הטור: ואם אין עדים שהתרה בה תשבע שהוא כדבריה.

ב"י – פשוט הוא, כדין מוציא שט"ח על חברו והלה טוען פרוע, שבעל השטר צריך להישבע קודם שיגבה.

1 א. שרבים בוקעים בו

בנה"ג: ל"ד בשוק או חצר, אלא כל שרואים אותה עוברי דרכים מקרי עוברת על דת.

וראשה פרוע

ב"ש: אופני האיסור

▪ ברה"ר: וראשה פרוע לגמרי – הוי דת משה, ואם מכוסה בקלתה וכיו"ב שאינה מכוסה כדרך הנשים – הוי דת יהודית.

▪ בחצר שאין רבים בוקעים בו:

לרש"י והתו"ס – אפילו פרוע לגמרי אין איסור

לפי הסמ"ג ע"פ הירושלמי – בפרוע לגמרי יש איסור.

ולהלכה:

▪ בחצר:

בעלה מכה אותה ומצערנה אין אדם נתפש על תערו ואינה מפסדת.

אפילו אבי בעלה בפני בעלה

ב"ש: כ"מ מרש"י שכתב: ניכליה אריה לסבא באפי בריה – היינו אבי בעלה בפני בן בעלה. משמע שכ"ש אם מקללת אבי בעלה בפני בעלה.

2 א. אם יש עדים שהתרה בה

ח"מ: וצריך לומר לה בשעת התראה שאם תעשה עוד תפסיד כתובתה. כ"ד הרא"ש בת'.

והב"ש (שליטי גיבורים) - א"צ להתרות שתפסיד כתובתה אלא סתם "שלא תעשה עוד".

והרא"ה שהתראה לומדים מסוטה ושם מתרה רק שלא תסתתר עם פלוני.

אלא שד"מ כתב ששו"ת מהר"ם, רשב"א והרא"ש שצריך להתרות שתפסיד כתובתה. ויש לדחות.

סיכום: לשון התראה

הרא"ש – צריך להתרות שתפסיד כתובתה.

כ"כ מרדכי וח"מ.

שליטי גיבורים – מפסיק להתרות סתם שלא תעשה עוד.

כ"ד ב"ש וכנה"ג.

שהתרה בה

אם רגילה לעבור על דת בעדים – האם ב"ד כופה להוציא?

■ **מהר"י הלוי** (אחיו של הט"ז) – ב"ד כופה להוציא.

■ **ב"מ** – אין שום כפיה אף שרגילה לעבור בעדים.

ב"ש: התראה בעוברת על דת

מר"פ משמע – שצריכה התראה בין דת משה ובין דת יהודית.

אבל רש"י על שאלת הגמרא 'עוברת על דת צריכה התראה' פירש דמירי בעוברת על דת יהודית, משמע שבדת משה א"צ התראה כיון שכבר הכשלתו.

וביב"א (ג/כא) - פסק, שאף בעוברת על דת משה צריכה התראה. וכ"ה בירושלמי. כ"ד הרי"ף רמב"ם וש"פ.

ועוד שבדורות אלו הדבר קל בעיני האנשים לצאת פרועות ודאי צריכה התראה.

ת' שבו"י: אף למ"ד שאף בעוברת על דת צריכה התראה, באיסור נידה שהדבר ידוע לכל הנשים, א"צ התראה, ואם הכשילתו בנידה תצא בלא כתובה.

[ואף לפי הרשב"א שאף בנידה צריכה התראה, זה לפי שיטתו שצריך להתראות בה שתפסיד כתובתה, שאל"כ לא הוי התראה כלל, אבל לפי מה שקי"ל כשליטי גיבורים שמספיק התראה סתם (כ"ד ב"ש מהרח"ש) הוי התראה

ב. וורד וכיוצא בו (רמב"ם)

ח"מ: רמב"ם גורס וורד, בשרש ווי"ן.

אבל רש"י גורס – ורד, פירוש חוט של הטווייה מתרדד נגד פניה של מטה, והוי"ו של ורד שימושית ש'רד' לשון מתרדד.

והר"ח פירוש – רד הוא צמר אדום.

וכלן להלכה, שהכל הוא עזות והוי עוברת על דת יהודית.

ב 1. ורגילה בכך (רשב"א)

א: פירוש – אף שהתרה בה אינה נחשבת עוברת על דת אא"כ רגילה בכל.

ח"מ: תימה, אם לא התרו בה אפילו רגילה בכך אינה מפסדת כתובה, ואם התרו בה אפילו פעם אחת מפסידה!

כ"כ ב"ש – תימה על הרמ"א, שהרשב"א מיירי שהיתה מתקוטטת עם בעלה ומחמת כעס גילתה ראשה, אז דרך מקרה – תולים שלא עשתה כן מחמת פריצות. ואם רגילה בכך – אף לא דרך כעס נקראת עוברת.

אבל גילתה ראשה וזרועותיה בלא סיבה עוברת על דת אף שלא רגילה בכך.

ותימה על הרמ"א שמשמע אף שגילתה בלא סיבה.

ובהפלאה כתב – הרשב"א מיירי שיצאה מכוסה לשוק ורק בשוק נתפרע ראשה – בזה כולם מודים שפעם אחת לא יוצאת. אבל יצאה מהבית וראשה פרוץ אפילו פעם אחת מפסידה.

ובספר ב"מ – מפרש דברי הרמ"א והרשב"א ע"פ תה"ד:

לפי תה"ד – ברגילה א"צ התראה.

ולפ"ז הוציא הרמ"א מת' הרשב"א שלעניין כתובה ודאי צריך התראה, אבל לעניין לגרשה יכול לגרשה אף בלא התראה אם רגילה בכך, ולכן כתב "ורגילה כך" יכול להוציא אף בלא התראה.

ה. מקללת אבי בעלה בפני בעלה (רמב"ם)

ב"ש: אף במקללת חמיה בפני בן בעלה (רש"י ותו"ס).

ה"ה חמותה (שיטה מקובצת).

וכן המקללת זקנו (סבא של הבעל) בפני בעלה (הגמ"ר).

מקללת

פת"ש: שמעתי בשם הגאון מהרא"ל מבריסק שדוקא מקללת בשם ה' או בכינוי, כמו במקלל אביו או אמו (יו"ד רמא/א).

ושאלתי מהגמרא (כתובות עב:) 'דאמרה ניכליה אריה לסבא' בפני בנו, והרי כאן לא שייך שם או כינוי? והשיב לי חכם אחד – שאריה הוא משל לקב"ה.

מקללת

מהר"א די בוטון: ודוקא שמקללת חנים, אבל אם

הרמב"ם (ת' הרמב"ם): אפילו הבעל ידע שמשמשתו נידה והוא שותק אין לה כתובה כלל, כדי שלא יהא חוטא (האישה) נשכר. ומה שהוא לא משלם כתובה לא נקרא חוטא נשכר, שהרי לא קיבל ממנה כלום.

רק שתזהר באיסור, ובנידה שהכל יודעים א"צ התראה. [**והנ"ב** פסק – שאף בשימשה נידה צריכה התראה. **ת' מעיל צדקה**: אישה ששימשה נידה בימי עיבורה וטענה שלא ידעה שיש איסור טומאה בימי העיבור – אין לגרשה בע"כ אלא בהתראה, כיון שיש נשים שטועות בכך.] משמע שבסתם נידה א"צ התראה.]

24

1. ואם רצה לקיים אותה אח"כ (ביאור הגר"א – פירוש כשיש עדים) - **אין כופין אותו להוציאה, מכל מקום מצווה עליו שיוציאה.**

א. הגה: ואינה יכולה לעכב על ידו שלא יגרשנה, ויכול לגרשה בעל כרחיה, ואין בזה משום חרם רבנו גרשום (תשובת מוהר"ם בהגהות מרדכי דיבמות וכן הוא ברשב"א סימן תתקנ"ז).

2. אשה שגזמה (איימה) **לבעלה שרצונה להשכיר עליו עובד כוכבים להרגו אם יעשה לה דבר, מיקרי עוברת על דת** (הגהות מיימוני פכ"ד).

3. אשה הרגילה להתייחד עם עובד כוכבים - נקראת עוברת על דת (תה"ד ס' רמ"ב).

(יבמות כ"ד:).

2. הגמ"י: אישה שגזמה (איימה) על בעלה שרצונה לשכור עליו גויים אם יעשה לה דבר – מקרי עוברת על דת.

1. רצה לקיים

הפלאה: במשמשתו נידה או שזינתה כשהייתה פנויה בנידתה – אסורה מטעם שאבדה נאמנותה בספירת ז' נקיים, אא"כ תקבל תשובה או ע"י בדיקת נשים אחרות. **ות' ברית אברהם** – בזינתה בנידתה כשהייתה פנויה לא אבדה נאמנותה, כיון דלא חמירא להו כל כך.

אין כופין אותו להוציא

פת"ש: מהשו"ע משמע – אף שעברה אחר התראה אם רצה יכול לקיימה. וכן מבואר יותר בלשון הרמב"ם. **אך** בת' מהר"י הלוי ות' גאוני בתראי כתבו – שאם עברה אחר התראה כופין אותו להוציא. **מ"מ** ספר ב"מ – דחה ראיותיהם. קי"ל כהרמב"ם.

מצווה עליו שיוציאה

הרם מטראני: אף שאין עדים בדבר רק שהוא יודע שהיא עוברת על דת – מצווה להוציאה.

א. ויכול לגרשה

ט"ז: יכול לגרשה אף בלא התראה, שא"צ התראה רק להפסיד כתובתה אבל לגרשה יש מצווה להוציאה. **כ"ד** ת' רעק"א – שמ"ש הרמ"א יכול לגרשה בע"כ אינו

1. סוטה(כה): איבעיא להו – עוברת על דת ורצה

בעלה לקיימה מהו? מי אמרין בקפידא דבעל תלא רחמנא והא לא קפיד, א"ד כיון דקפיד (פירוש שדרך בעלים להקפיד) קפיד (נחשב שגם הוא מקפיד)? **ולא** איפשטא.

כ"ד הרא"ש והר"ן בשם הראב"ד – שהשאלה לא נפשטה, מ"מ מצווה לגרשה. **אבל** התוס' והרשב"א – השאלה נפשטה ויכול לקיימה, מ"מ מצווה לגרשה.

רמב"ם: אע"פ שאין כופין אותו להוציא, מ"מ אין לה כתובה. שטעם הכתובה שלא תהא קלה בעניו לגרשה, וכאן אדרבה שיגרשנה.

ח"מ – מ"מ אם מקימה ועכשיו נוהגת כנשים הכשרות צריך לכתוב לה כתובה של מנה, כיון שכתובתה הקודמת נמחל שעבודה בשעה שעברה על התראתו.

קובץ העזר: לפי שיש מחלוקת – **המאירי** – ס"ל שאף שמקיימה ובא עליה אח"כ אין לה כתובה. **כ"פ** אבני אפוד. **ועפ"ז** פסק הח"מ – שצריך כתובה חדשה.

אבל נמ"י והריטב"א – ס"ל שאם רצה לקיימה אינו יכול להפסיד כתובתה, דכיון שקיימה גילה דעתו שמחל לה ושוב אינו מפסיד כתובתה הראשונה.

ושו"ת תבואת שמש: פסק להלכה – כיון שהדבר ספק והבעל מוחזק א"א להוציא ממנו כתובה בספק.

א. ת' הרשב"א: ראובן שראה באשתו דברים המראים שזינתה – אין כאן חרם רבנו גרשום שלא לגרשה בע"כ, דלא גרע מרוכל יוצא ואישה חוגרת סינר

2. אישה שגזמה על בעלה

ת' נו"ב: אישה שנתברר עליה שהוציאה קול על בעלה שמזנה עם זכרים (משכב זכור שחיובו מיתה), האם יכול בעלה להפסידה כתובתה כמו בגזמה על בעלה? אינו דומה לגזמה ששם רצתה לשכור גויים שיהרגוהו, אבל כאן הרי לא רצתה להביאו לדין לגרום לו מיתה. ועוד שצריכה התראה על דבריה.

3. שרגילה להתייחד

ב"ש: כתב תה"ד – יחוד הוא דת משה, שהרי איסור יחוד נלמד מהפסוקים, ואף יחוד פעם אחת אחר התראה הוי עוברת על דת, אא"כ מחמת משא ומתן נתייחדה (שלא לרצונה) אז דווקא ברגילה ולא בפעם אחת.

סיום דברי המחבר דמיירי אחר התראה, אלא עניין בפ"ע שלעניין גירושין אף בלא התראה יכול לגרשה בע"כ. כ"כ תה"ד ומהר"ם פאדוואה. כן מבאר בדברי – שו"ת מהר"י הלוי, ת' גאונים בתראי. כ"כ ב"מ ות' נו"ב.

יכול לגרשה

ת' רעק"א: אישה שיש לה פחד ממין ואמרה שטבלה בנהר לבדה בלי אחרת עמה – יש לדונה כעוברת על דת כי הדברים מראים ששיקרה. ואף אם נניח שטבלה, כיון שלא היה מי שתשגיח שלא שעה בחוץ לא עלתה לה טבילה, אא"כ כרכה שעה. וא"כ הכשילתו באיסור גידה.

ה

כל אלו אין להם לא עיקר כתובה ולא תנאי כתובה ולא תוספת, אבל תיטול מה שהכניסה לו והוא בעין, בין מנכסי צאן ברזל בין מנכסי מלוג. ואם כלה או נגנב או נאבד, אין מוציאין ממנו. וכן הדין במי שזינתה או שיוצאה משום שם רע, שאיבדה עיקר כתובה ותוספת, א. ונוטלת מה שהוא בעין מכל מה שהכניסה. וכן הדין בכל אותם ששנינו בהן תצא מזה ומזה.

כתובות ((קא.)) תניא –

נשים שאמרו אין להן כתובה כגון הממאנת וחברותיה אין להן מנה/מאתיים אבל תוספת יש להן. **ונשים** שאמרו חכמים יוצאות בלא כתובה, כגון עוברות על דת – אין להן תוספת וכ"ש שאין להן מנה/מאתיים. **והיוצאות משום שם רע** – נוטלת רק מה שלפניה (נ"מ ונצ"ב). מסייע לר"ה - זינתה לא הפסידה בלאותיה קיימים.

פירוש הרא"ש: אין לה כתובה – שמתחילה לא היה להן כתובה, כך בסופן אין לה כתובה ולא מנה/מאתיים אבל תוספת יש להן. **שיוצאות בלא כתובה** – שמחמת קלקול שאחר נישואין הפסידו, כגון עוברת על דת וחברותיה, שאין סופן כתחילתן, שמתחילה היו ראיות לכתובה אלא שאח"כ קלקלו.

א. (שם): מסייע לר"ה דאמר: זינתה לא הפסידה בלאותיה קיימים, בין בלאות נכסי מלוג ובין בלאות נכסי צאן ברזל.

כל אלו

ת"מ: כל אישה שאין סופה כתחילתה, שמחמת קול

שאחר נישואין הפסידו – אין להן רק בלאות הקיימים. משא"כ נשים שמתחילתן לא היו ראיות יתבאר בסימן קט"ז.

ב"ש (דרישה והב"ח) – אף אישה שנשתמדה לא הפסידה מה שבעין ממה שהכניסה לו.

נוטלת מה שהוא בעין

ב"ש: והוספת שליש על הנדוניה כשיכול להשתכר (כגון מעות) דינו כנדוניה (שאם נשאר בעין או מה שבא מזה) – גובה (מהרי"ק).

ות' ברית אברהם – תמה על הב"ש, המהרי"ק מיירי בקטנה שלא קנסו (שאפשר מה שאינו בעין לא הפסידה), אבל גדולה שהיא גרמה לגירושין אין מקבלת התוספת שליש אף שהוא בעין. כ"ד השבו"י.

ואף בגוף הנדוניה (אם הם מעות) י"א שאף שהם בעין הפסידה, שהרי מעות להוצאה ניתנו (כ"כ ת' לחם רב). אף שלא קי"ל הכי בגוף הנדוניה מ"מ התוספת שליש ודאי לא תגבה.

[**כלומר:** ישנה מחלוקת במעות שהכניסה לו (שמעריכים בתוספת שליש כיון שיכול להתעסק ולהרוויח) :

והב"ח – חייב בפשיעה. כ"פ ישועות יעקב.

ולא ידעתי כוונתו?

הג' מעשה ניסים (הפלאה) – הכא מיירי בנכסי צאן ברזל שקיבל עליו אחריות שלא שייך פשיעה בבעלים ולכן חייב שהרי לפי הרמב"ם פושע הוא מזיק בידיים.

אין מוציאים ממנו

ח"מ: אבל מכר נכסי מלוג ואכל – חייב, שאין לו שייכות לקרן כלל רק לפירות.

וכן הדין במי שזינתה

באה"ט(מהרי"ט): אף שזינתה בעודה פנויה ונודע לבעל אח"כ איבדה כל הנ"ל.

ותח"ס – מהרי"ט מיירי שנשא אלמנה ואח"כ נתברר שזינתה בעודה פנויה והרה לזנונים שאז פגם לבעלה (שמאוסה עליו) ופגם למשפחה. מ"מ יש לפקפק על הפסק, וכ"ש למה שהכניסה לו שחייב להחזיר לה.

▪ **לחם רב** – אף המעות עצמה לא תגבה, שמעות להוצאה ניתנו ולא מקרי שהם בעין. וכ"ש שלא תגבה תוספת השליש.

▪ **ברית אברהם** – המעות עצמם או מה שבא מחמתם גובה, ובלבד שתברר ע"י עדים שאותם מעות הוציא על סחורה זו. אבל תוספת שליש לא תגבה.

▪ **ב"ש** – אף תוספת שליש תגבה וכ"ש המעות עצמם [

ונוטלת

ב"ש: דין קטנה שזינתה

לר"פ – פיתוי קטנה דינו כאונס ומותרת לבעלה ישראל ולא הפסידה כתובתה.

ולרמב"ם – אסורה לבעלה והפסידה כתובתה.

ולכו"ע: נכסי מלוג ונכסי צ"ב לא הפסידה (אף שאינם בעין), טעמו שגדולה שזינתה מפסידה משום קנס, ובקטנה לא שייך קנס.

נגב או נאבד אין מוציאים ממנו

ח"מ: אפילו נאבד בפשיעת הבעל – פטור, דהוי פשיעה בבעלים שהיא עמו במלאכתו (כדלקמן פה/ה).

זינתה אשתו

11

1. אין עדים שזינתה, אלא שהיא אומרת שזינתה - אין חוששין לדבר זה

לאוסרה, דשמא עיניה נתנה באחד.

א. (פסקי מהרא"י: ודוקא שאין רגלים לדבר - אבל אם יש רגלים לדבר נאמנת).

2. אבל איבדה כתובתה: עיקר ותוספת ומה שאינו בעין ממה שהכניסה לו.

א. (נדה: ואם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה למה אמרה בתחילה כן, נאמנת).

3. ואם היה מאמינה ודעתו סומכת על דבריה - ה"ז חייב להוציאה, אבל אין כופין אותו להוציאה.

4. אבל אם נאנסה - לא הפסידה כתובתה, לא אשת ישראל ולא אשת כהן.

(ועיין לקמן סימן קע"ח סעיף ט/הגה).

ובאו חכמים (משנה ראשונה) ותקנו שתהיה נאמנת לפי שהאישה בושה לומר 'טמאה אני לך' (ואם אומרת נאמין לה).

ואח"כ (משנה שנייה) חזרו לומר שאינה נאמנת מחשש שעיניה נתנה באחר (ולפ"ז אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה מהתורה).

שער המלך - לפי תירוץ ב של הר"ן, אף במקום שלא שייך הטעם נתנה עיניה באחר – אינה נאמנת שזינתה, כיון שחכמים עקרו תקנה ראשונה (משנה ראשונה) ברוב נשים מטעם נתנה עיניה באחר, נעקרה תקנה ראשונה (שנאמנת לומר שזינתה) לגמרי אף במקום

1. נדרים(צ:): משנה - בראשונה היו אומרים

שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך...

חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה. אלא תביא ראיה לדבריה.

הקשה הר"ן: אם מדינא (משנה ראשונה) אסורה לבעלה, כיצד התירו מטעם נתנה עיניה באחר?

תירוץ א: אף שמדינא אסורה, בטלו חכמים איסור דאורייתא כדי שלא תיתן עיניה באחר.

תירוץ ב: מדינא האומרת 'טמאה אני לך' אינה נאמנת,

עיניה נתנה באחר

ת' ברית אברהם: אישה שנתעברה ואומרת שזינתה מאחר, לכאורה כיון שפוסלת וולדה לא שייך הטעם עיניה נתנה באחר, שלא תאמר כן לפסול בנה אא"כ היה באמת. מ"מ כיון דאסיקנא (יבמות צד.) דלא חיישא לקלקול זרעא, עדיין יש חשש שעיניה נתנה באחר.

כ"כ ת' צ"צ – אף שמקלקלת זרעה שייך נתנה עיניה באחר, ואינה נאמנת שנטמאה.

פת"ש: אישה שהודתה דרך וידוי בחוליה שזינתה, האם נאמנת?

• **ת' נו"ב** – אינה נאמנת.

ואף שיש רגליים לדבר כיון שאמרה בחוליה דרך וידוי ותשובה (שבכה"ג ל"א נתנה עיני באחר) – לא מקרי רגליים לדבר אלא שיש בלי אמירתה רגליים לדבר, שיש רגליים ממקום אחר. אבל אם הרגליים בגלל אמירתה לא מקרי רגליים, לפי שמערימה. כ"מ ממהרא"י. כ"כ ת' צ"צ – דלא מקרי כה"ג רגליים לדבר.

• **ות' חו"י** – נאמן ואין אומרים נתנה עיניה באחר.

• **ות' חת"ס** – מחלק, הודתה דרך וידוי כשחלתה ונטתה למות, ואח"כ הבריאה – נאמנת, ואם הודתה כשהיתה בריאה – אינה נאמנת.

א. דוקא שאין רגליים לדבר

ח"מ: מהרא"ש והתוס' (יבמות כ"ד.) – משמע שאף באומרת 'טמאה אני לך' ויש רגליים לדבר אם יש טעמים להיתר [כגון בנדרים (צא): – אם בא הבעל, והנחשד לא הסתיר עצמו דאמרינן מותרת לבעלה, שאם עשה איסור היה מסתתר] – מותרת לבעלה.

אבל הב"ש – ח"מ לא ראה את התוס' (כתובות סג.) דכשיש רגלים לדבר בכה"ג אסורה. וכ"ד הרמ"א כאן.

סיכום: כשיש רגלים לדבר אך יש גם טעמי היתר –

• **תוס' (יבמות כ"ד.)** – מותרת לבעלה. כ"כ הרא"ש, ח"מ
• **תוס' (כתובות סג.)** – אסורה לבעלה, כיון דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. כ"כ ב"ש.

ספר ב"מ: אף לב"מ יש לחלק (כשיש רגלים לאיסור) – אם אין רגליים להיתר – נאמנת לגמרי וחייב להוציאה, ואף אם תאמר אח"כ אמתלא לא מהני.

אבל אם יש רגליים להיתר – האישה אסורה משום שוויתרה נפשיה חתיכה דאיסורא, ואז מהני אמתלא.

ת' ברית אברהם: כשאמרה 'טמאה אני לך' (ויש רגליים לדבר) אבל יש קטטה בניהם ושונאת את בעלה תמיד – הוי כאילו יש גם רגליים להיתר ותלוי במחלוקת ח"מ * ב"ש הנ"ל (לפי ח"מ – מותרת, לב"ש – אסורה).

שארין החשש שנתנה עיניה באחר.

לעיקר הדין: במקום שלא שייך הטעם נתנה עיניה באחר:

נו"ב – גם אינה נאמנת שזינתה, כיון שהשו"ע לא חילק. וסמך על תירוץ ב של הר"ן.

ברית אברהם – נאמנת (כדין משנה ראשונה). וכ"ה בשו"ת מהרי"ט. והנ"ב לא ראה דברי מהרי"ט.

נחלת צבי: אם היה הבעל מאלו שכופים אותו להוציא אלא שאשתו הסכימה להישאר עמו, ולאחר זמן טענה שזינתה, כאן לא שייך הטעם שנתנה עיניה באחר שהרי אם תרצה תכוף אותו שיוציא אותה, האם נאמנת?

הדבר תלוי בשני תירוצים הנ"ל:

לפי טעם א – נאמן, שהרי לא שייך הטעם נתנה עיניה באחר.

לפי טעם ב – אף שאין טעם זה אינה נאמנת.

2. רמב"ם: אף שאינה נאמנת, מ"מ הפסידה כתובתה, שהודאת בע"ד כמאה עדים דמי. וכ"ה במשנה (סוטה ז.) – אמרה טמאה אני לך שוברת כותבת ויוצאת.

3. קידושין (סו.): ההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל, יומא חד נגה... אתא שליח אמר אשתו זינתה. אתא לקמיה דמר שמואל א"ל אי מהימן לך (כשני עדים) זיל אפקה ואי לא לא תפיק. כ"פ הרמב"ם.

ה"ה (תו"ס) – אם אחר שבעלה מאמינה שנטמאה חזרה ואמרה 'נאנסתי' – אינה נאמנת, שהרי שויה הבעל אנפשיה חתיכה דאיסורא.

4. נדרים (צ): **א"ר פפא** – בדק לו רבא: אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה או לא? ואמרו לו – יש לה כתובה שיכולה לומר 'אני נמצאת כאן, אתה שדך נסתחפה'.

פירוש התו"ס – שקדושת כהן גרמה לך שאסור לך.

ב"י – ובאשת ישראל פשוט שלא הפסידה כתובתה שהרי מותרת לו.

1. אומרת שזינתה

פמ"א: דווקא באומרת שזינתה חיישינן שנתנה עיניה באחר ואינה נאמנת כיון שיודעת שנאסרת על בעלה וצריך לגרשה. אבל כשאומרת שעברה על דת ושימשה עם בעלה בנדתה – לא שייך נתנה עיניה באחר, כיון שהבעל יכול לקיימה, א"כ מה יועיל שתוציא לעז על עצמה, ומסתמא אומרת אמת. כ"כ ת' מהר"י הלוי.

אמתלא... נאמנת

הג' מעשה ניסים: אמתלא כשיש רגליים לדבר

■ ב"מ וההפלאה: אמתלא מהני רק לענין שלא להפסיד כתובה (בהמשך למ"ש המחבר 2). כשאין רגליים לדבר מהני. אבל אם יש שרגלים לדבר (א1). לא מהני אמתלא. שהרי באמתלא בעינן אמתלא הניכרת לב"ד, א"כ כשיש רגליים לדבר האמתלא לא ניכרת דהוי שני הפכים (רגליים ואמתלא) ולא מהני אמתלא.

■ אבל הלבוש – אמתלא מהני אף כשיש רגליים לגבר.

אמתלא כשהוא מאמין שזינתה:

■ ד"מ (תו"ס סוף נדרים): לא מהני אמתלא. כ"כ ב"ש – מאמינה הוי כאומר אי אפשר בתקנת חכמים (במשנה שנייה) ולא נאמנת (ולכן אסורה עליו), ולכן גם אמתלא לא מהני.

■ ובהגות לנמ"י – אם אמר סתם שמאמינה מהני אמתלא, ורק אם אמר אי אפשר בתקנת חכמים לא מהני.

3. מאמינה... חייב לגרשה

ב"ש: ואם עד אחד מעיד על עדי כיעור אין חייב לגרשה אפילו נאמן בעניו כתרי (ת' מהר"מ מלובלין).

היה מאמינה

ת' נו"ב: אם חזרה בה ואמרה שלא נטמאה, גם הבעל יכול לחזור בו ממה שהאמין לה, אבל אינו מחויב לחזור בו ולא נקרא עובר על חרם רבנו גרשום, שהרי עכשיו לא עושה דבר.

אבל אין כופין

ח"מ: שאין דבר שבערוה פחות משנים ואין ב"ד מוציאים אלא בעדים.

4. אבל נאנסה

ח"מ: אף שסוף ביאה היתה ברצון לא נאסרה על בעלה ישראל ובהן לא הפסידה כתובתה, דאמרינן יצר אלבשה. כ"כ ב"ש.

ב"ש: ע"א אומר שזינתה והיא שותקת – הוי הודאה, ול"א נתנה עיניה באחר, וחייב לגרשה מדינא, אפילו העד אינו נאמנת בעיניו, דע"א הוי רגליים לדבר. כ"כ רש"ל.

אבל לתירוץ הב"י על הטור אינו חייב לגרשה ע"פ דין אלא לצאת ידי שמים.

הג' מעשה ניסים: למה לפי הב"י לא חייב ?

שו"ת הגר"ז כתב – שתיקה לאו כהודאה.

ובספר ראש פינה – ס"ל שע"א לא מקרי רגליים לדבר.

רגליים לדבר

ב"ש: אם ידוע שנתייחדה עם אחד ואומרת שנטמאה נאמן (שיש רגליים לדבר). וכ"מ מהמרדכי והג"א.

2. חזרה ונתנה אמתלא

ח"מ: אמתלא לאחר זמן לא מהני, דחיישינן שלמדוה לטעון אמתלא זו. וכמ"ש בחו"מ (פ/א) לענין ממון, שאין יכול לחזור ולטעון מחיוב לפטור כשיצא מב"ד אע"פ שנותן אמתלא לדבריו.

ואף שאישה שאמרה אשת איש אני ולאחר זמן אמרה פנויה אני נאמנת באמתלא ! שאני איסורא מממונה, שבממון הודאת בע"ד כמאה עדים ולא מהני אמתלא (לענין הכתובה).

והראיה נדרים (צ): משנה שנייה – חזרו לומר שאינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר. ואין לך אמתלא גדולה מזו (שמא עיניה נתנה באחר) וזה מהני רק לענין איסור אבל כתובה הפסידה. כ"מ מה"ה, כ"כ ב"ש.

ת' חוט השני: אמתלא לא מהני אלא כשבאה לסלק נזק, אבל כשבאה לתועלת לא מהני.

ולכן כאן צ"ל שהאמתלא באה לסלק נזק, כגון אמתלא שאמרה שנטמאה מפני שבקשה להפקיע עצמה מתחת בעלה מפני שהוא מצערה. אבל אמתלא שנתנה עיניה באחר לא נאמנת (ונאסרה על בעלה).

21

1. הגה: אמר אחד על אשה אחת שזנתה עמו - נאמן עליה כעד אחד, דפלגינן

דיבוריה.

א. פסק' אהרא"י: ואם היא הודית לפני אחד שנטמאת - הנחשד מצטרף עם האחד לאסרה על בעלה.

2. פסקי מהרא"י ומהרי"ק: הודית לפני אחד שזנתה, ואח"כ אומרת ששקר הוא, ומכחשת העד המעיד עליה - מותרת לבעלה, אף אם מאמין הבעל לעד המעיד עליה, דאמרינן בתחילה שהודית נתנה עיניה באחר, ועכשיו חוזרת בה.

3. מהר"ם סולל: אשה שאמרה לבעלה שזנתה, אע"פ שאינה נאמנת, אם עמד וגירשה - אסור להחזירה, ואפילו אם (עבר) החזירה - יש לחוש.

0. הקדמה: סנהדרין(ט) -

א"ר יוסף: מי שאמר - 'פלוני רבעני' (במשכב זכור) לאונסי' - הוא ואחר מצטרפים להרוג את הרובע (פירוש הנרבע עצמו נחשב כעד אחד). אבל אמר 'רבעני לרצוני' רשע הוא ואינו נעשה עד.

ורבא אמר - אף לרצוני יכול להעיד, דפלגינן דיבורא (פירוש מה שאמר 'לרצוני' לא מקבלים דיבורו, אבל מה שאמר 'פלוני רבע' מקבלים עדותו).

1. ועפ"ז פסק הרשב"א: אמר אחד על אשה אחת שזנתה עמו - נאמן עליה כעד אחד, דפלגינן דיבוריה (שמקבלים שזינתה, אבל לא מקבלים שזינתה עמו).

1. דפלגינן דיבורא

נו"ב: כתב הרשב"א - דווקא שאמר 'אשתך זנתה עמי' שאז אפשר לחלק הדיבור (אשתך זנתה, עמי), אבל אם אמר 'אני זניתי עם אשתך' א"א לחלק הדיבור (אני זניתי, עם אשתך) לפי שלא נשאר בעדותו (עם אשתך) כלום.

ואין לסמוך על הרשב"א, כיון ש -

א. הרשב"א יחידי בחילוק זה.

ב. חילוק זה של הרשב"א הוא דווקא בדיני נפשות אבל לאסור אישה על בעלה מודה שנאסרת, שהרי אפשר לחלק דבריו 'אני זניתי עם אשתך' בשוגג (שחשב שהיא אשתו שאז אינו משים עצמו רשע) משא"כ בנפשות א"א בשוגג שצריך התראה.

פלגינן דיבורא

ח"מ וב"ש: ואם יבוא עד נוסף ויעיד שאשתו זינתה עם הראשון מצטרפים זה לזה והוי שנים עדים.

אף שהשני מעיד שזינתה עם הראשון לא נפסל הראשון מחמת עד אחד.

פת"ש: עד שמעיד שקרובו זנה עם אשת פלוני, האם פלגינן דיבורא ועד אחר כשר מצטרף?

ראב"ד - כיון שעדות על קרובו היא עדות פסולה, נחשב הדבר לעדות שבטלה מקצתה (מ"ש על קרובו) בטלה כולה (גם מ"ש שאשתו זינתה) ולא פלגינן דיבורא. ודוקא שאמר שהוא זנה עם אשת פלוני אמרינן פלגינן דיבורא ועד כשר מצטרף אליו.

והתו"ס (סנהדרין ט:) - גם כשמעיד שקרובו זנה עם אשת פלוני פלגינן דיבורא.

פלגינן דיבורא

ח"מ: ואם הבעל מאמינו א"צ בפלגינן דיבורא שאף שהוא רשע (כשלא פלגינן דיבורא) לא גרע מקרוב שמעיד שאשתו זינתה שאם מאמינה מגרשה. אבל לעניין שיצרף עד נוסף לחייב בעלה לגרשה בעינן פלגינן דיבורא.

א. ואם היא הודית... הנחשד מצטרף

ח"מ: ה"ד כשיש רגליים לדבר שאז לא חיישינן שנתנה עיניה באחר, דאז אמרינן מה שהודית לפני עד אחד הוי כאילו ראה שזינתה, אלא שיכולה להכחיש העד. כ"כ ב"ש.

ובספר ב"מ ומהר"ש זלמן מלאדי - העד שהודתה בפניו נאמן אף שאין רגליים לדבר, כיון שיש רגליים לדבר מעדות הנחשד שזנה עמה.

עדות מיוחדת בזנות

עדות מיוחדת: אם שני עדים שראו שזינתה אבל לא ראו את אותו מעשה (זה ראה היום וזה אתמול):

מסקנת הב"י - שמצטרפים, ונאסרת על בעלה (וחייב להוציאה).

כ"ד הרמ"א, ב"ש, ח"מ וזכרון יוסף.

והוסיף זכרון יוסף - אף למ"ד בגיטין וקידושין לא מצטרפים העדים כיון שיש חשש של נפשות בזנות מצטרפים כיון שאין חשש לנפשות כיום שלא היתה התראה.

מ"מ אפשר לפסול העדים מצד ס"ס:

שמא - הלכה כמ"ד עדות מיוחדת פסולה (אף שלא בדיני נפשות).

ושמא - הלכה כהרשב"א כשאין כאן עדות כלל דל"א פלגינן דיבורא כשאומר 'אני זניתי עם אשתך'.

ועוד - כיון שהעד הראשון הוכחש ע"י האישה עדותה בטלה מיד, וכשבא השני עד אחד לא נאמן (כיון שלא באו יחד).

2. הודית בפני עד אחד שזינתה

ח"מ: ה"ה הודתה בפני ב' עדים - מותרת לבעלה,

שלא נטמאה ונותנת אמתלא שלעיל, האם מותרת לחזור לבעלה?

תשובה: לפי הח"מ וב"ש אף שגירשה מהני אמתלא לחזור.

- **לכאורה** תלוי הדבר במחלוקת הט"ז * והש"ך לשיטת הט"ז – לא מהני אמתלא כיון שעשתה מעשה שקיבלה הגט.

ולשיטת הש"ך – אף שעשתה מעשה, כיון שהאמתלא היא על המעשה (שלא יכלה לברוח מאיומי בעלה בלא גירושין) – מהני אמתלא.

מ"מ אפשר שמודה הט"ז כאן, שמעשה הגירושין לא מורה על שזינתה.

- **מ"מ** יש להחמיר לפי שהדבר תלוי במחלוקת ראב"ד * וה"ה: באשת כהן שאמרה שנאנסה ומת בעלה ונותנת אמתלא לדבריה כדי שבעלה יגרשנה:

לראב"ד – נאמנת להינשא לכהן אחר. **לה"ה** – אינה נאמנת (שאין בעלה היה חייב להאמין לה, ולא היה מגרשה, ולכן לא הוי אמתלא)

אומנם הב"ש (ו, ס"ק כו) כתב: שבאשת ישראל אף הראב"ד מודה שאינה נאמנת (שהרי בעלה לא היה חייב לגרשה) ולכן כאן יש להחמיר.

- ואף שאפשר להתיר בהסתמך על עדות השכנה שדינה כעד אחד, שהרי האיסור כאן אינו דבר של ערוה אלא רק לאו, וגם לא התחזק איסורא,

מ"מ אין להחזירה משום מ"ש שו"ע (יג) המגרש משום שם רע לא יחזיר.

שאינה יכולה לאסור עצמה על בעלה שמא עיניה נתנה באחר, ורק לעניין כתובה יש חילוק:

אם הודתה בפני עד אחד – אף כתובה לא הפסידה. **הודתה** בפני ב' עדים – אף שמותרת לבעלה הפסידה כתובתה.

3. **עמד וגרשה אסור להחזירה** (מהר"ם פדוואה)

ח"מ: ה"ד בעומדת בדבריה אף אחר גירושין שזינתה, שאז לא שייך לומר עיניה נתנה באחר, שהרי עכשיו מותרת לכל, אלא ודאי אומרת אמת שזינתה.

אבל חזרה מדבריה הראשונים שאומרת טהורה הייתי ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים – מותר להחזירה [שיבת ציון – משמע שאף שגירשה כיון שהאמין לה, מהני אמתלא להחזירה].
כ"כ ב"ש.

ודעת שיבת ציון – תלוי מדוע גירשה: **אם** גירשה בע"כ שהיו ב' עדים שזינתה אבל לא האמין לה, וגם עבר והחזירה – מהני אמתלא.

אבל כשאין עדים והאישה אמרה שזינתה והאמין וגרשה - לא מהני אמתלא, ואף שהחזירה יש ספק אם מותרת לו (שזה תלוי בתירוצי הר"ן לעיל, אם מה שאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה הוא מהתורה או מדרבנן).

ת' נו"ב: אישה שיצא עליה קול שזינתה ולכן בעלה מכה אותה ואיים להורגה. התייעצה האישה עם שכנותיה להודות בשקר שזינתה ואז בעלה יגרשנה ותפטר ממנו. הלכה לחכם אמרה שנטמאה והבעל האמין לה וגרשה. אח"כ נודע לבעל שטהורה היא וגם נודע לו שדיברה עם שכנותיה ורוצה לחזור בו ולקחתה, גם האישה אומרת

1. **הכף נועם** **הראמ"ם**: **מי שראה אשתו שזינתה, ב. או שאמר לו אחד**

מקרוביו או מקרובותיה, שהוא מאמינם ג. וסומכת דעתו עליהם, שזנתה אשתו, בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה, הואיל וסמכה דעתו לדבר זה שהוא אמת - ה"ז חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה, ויתן כתובה. ד. כראמ"ם: **ואם הודית לו שזינתה, תצא בלא כתובה.**

2. **ולפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה תחתיו, אם ראה אותה בעצמו, ואח"כ תגבה כתובתה. אבל בדברי אחר אינו יכול להשביעה אלא ע"י גלגול.**

3. **הגה** – **ת' מהר"ם**: הרבה קרובים כולם אינם רק כעד אחד (הגהות מרדכי דיבמות). וע"ל קעח/ט'.

4. **מהר"ק**: וי"א דלא יכול לומר שמאמין לעד אלא אם מאמין לו ג"כ בשאר דברים, אבל אם אינו מאמין לו בשאר דברים, רק בדבר זה, משום דבלאו הכי נחשדת לו קצת, לא נאסרה עליו משום זה.

1. הרי זה חייב להוציאה (רמב"ם)

פת"ש: האם לפי הרמב"ם כשראה אשתו שזינתה

כופין להוציאה [כה"ג דשוויה חתיכה דאיסורא] ?

■ **ת' האחרונים** – אף שהוא חייב להוציאה אין ב"ד כופין אותו. כ"מ מהרמב"ם.

כ"כ מהרי"ם הלוי (אחיו של הט"ז).

■ **מהר"א מזרחי** – ב"ד כופין להוציאה, כיון שבעל

שוויה נפשיה חתיכה דאיסורא למה לא נכופו להוציאה?
והראיה (כתובות ט.): האומר פתח פתוח מצאתי כעדים דמו. ודימו זה לאומר לאישה קדשתיך (והיא מכחשת) שאסור בקרובותיה, ואם נשא א' מקרובותיה כופים אותו להוציא, כיון דשוויה נפשיה חתיכה דאיסורא.

■ **והריטב"א** מחלק – אם הבעל לא חוזר מדבריו הראשונים – כופים אותו להוציא, אבל אם חזר בו – אין כופים להוציא.

ב. אחד מקרוביו

מל"מ (רשב"א): אפילו גוי שאינו מסל"ת אם נאמן לו חייב להוציא.

מ"מ ת' הרשב"א (אלף ר"נ) פסק שגוי מפי גוי לא נאמן.
רעק"א – משמע שרשב"א זה חולק עמ"ש הרמ"א כאן (4). בשם מהרי"ק. שאף שלא מאמינו בשאר דברים אם נאמן לו שאכן אשתו זינתה – חייב להוציאה.

מי שידוע באשת איש שזינתה (או שהוא

עצמו זנה עמה) האם חייב להודיע לבעלה

להפרישו מאיסור?

ת' נו"ב: תלוי הדבר במחלוקת ראשונים :

■ **ברכות (יט):** אר"י א"ש – המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק.

ומסקינן כבוד הבריות דוחה איסורים דווקא בשב ואל תעשה, אבל הלוכש כלאים שהוא בקום ועשה אינו דוחה (וצריך לפושטו אפילו בשוק).

לגרסת הרמב"ם – מיירי שמצא כלאים בבגד חברו שחייב לפושטו (להודיע לו שיפשוט), אף שלגבי עצמו הוי שב וא"ת (שאם לא מודיע לחברו הוי שב וא"ת) כיון שלגבי חברו הוי קום ועשה (שכל רגע עובר באיסור כשהוא לבוש) חייב להודיעו לחברו.
כ"פ המחבר יו"ד (שג"א).

ולגרסת הרא"ש – מיירי שהאדם מצא אצל עצמו כלאים ולכן מחויב לפושטו מפני שהוא עובר בקום ועשה, אבל אם מצא אצל חברו שלבש בשוגג כלאים, כיון שלגבי

1ב. קידושין (סו.): איבעיא להו – זינתה אשתו

בעד אחד מהו?

אב"י אמר – אסורה.

✓ **רבא אמר** – מותרת, שאין דבר שבערוה פחות משנים.

אמר אב"י – מנא אמינא לה דהוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל... א"ל אי מהימן לך זיל אפקה ואי לא לא תפיק, מאי לאו אי מהימן עלך דלאו גזלנא הוא (אלא עד כשר)?

ג. **ורבא** – אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה ואי לא לא תפקה.

✓ **כ"פ הרי"ף והרמב"ם:** אינו חייב לגרשה מדיני אדם (כשאר שני עדים), אבל לצאת ידי שמים אם נאמן עליו כשני עדים חייב לגרשה בכתובה.

לאפוקי הרשב"א שחולק באמרו לו קרוביו.

א. **לפי הרמב"ם:** כ"ש כשהוא עצמו ראה שזינתה, שהרי אדם נאמן על עצמו כמאה עדים.

ב"י: תימה על הטור –

בסימן קע"ח כתב – שיוציא ויתן כתובה.

וכאן כתב – יוציא משום לזות שפתיים לחוד?

וי"ל: דשם שהיא שותקת חייב להוציאה.

וכאן שלא כתב ששותקת מוציאה רק משום לזות שפתיים.

2. הטור: ואם אין עדים שזינתה תשבע שהוא

כדבריה (שלא זינתה).

✓ **הרמב"ם:** ולפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה תחתיו אם ראה אותה בעצמו, ואח"כ תגבה כתובתה. אבל בדברי אחר אינו יכול להשביעה אלא ע"י גלגול.

✓ **ומפרש בכ"מ** – כשהוא עצמו ראה שזינתה אשתו, ודאי הו"ל כטוען פרעתיך (שהבעל אומר לאשתו שאינו חייב כתובה כיון שזינתה) שבעל השטר (האישה) צריך להישבע כדי ליטול.

אבל אם קרובו אמר שזינתה, הוי טענת בעל שמא שאין יכול להשביעה.

כ"ד הרמב"ם כמ"ש הטור בחו"מ (ע"ה/לג) שאין יכול להשביע ע"פ עד אחד.

ותימה על הרמ"א ששם פסק שמשביע היסת ע"פ עד אחד וכאן הסכים לדעת המחבר (שארין משביעה כלל).

[**והפלאה** חילק – בין שבועת היסת לנקיטת חפץ].

אומנם ה"ה – חולק על הרמב"ם, אף שראה בעצמו אין יכול להשביעה, שדומה לאומר לחברו 'שטר זה שטר אמנה' שאינו יכול להשביעו, מ"מ כשיש ע"א שזינתה יכול להשביעה ע"פ ע"א..

ת נו"ב: עד אחד אמר שזינתה והבעל מאמינו, אלא שהוא זקן ולא להוט ולא חשוד לבוא עליה, האם מותר לקיימה?

כיון שאינו להוט ואינו חשוד לבוא עליה, ועוד כיון שזינתה מאוסה עליו (כמ"ש הרמ"א קי"א) רשאי לקיימה בביתו.

ולפי הב"ש – רשאי לקיימה אף בלא עדים.

מ"מ לא יתייחד עמה בחדר שזה דומה לאש בנעורת.

ג. **וסומכת דעתו**

■ **מל"מ:** **כתב הרשב"א** – ודוקא שהאישה שותקת אז חייב להוציאה, אבל מכחישה העד, עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא.

■ **ורעק"א כתב** – מ"מ מת' מימוני משמע שאף במכחישה העד שייך שנאמן לו באיסור וצריך להוציאה. כ"מ מהרמ"א (ו) כשהודתה שזינתה ואח"כ אמרה ששקר הוא. בע"א כה"ג (שמכחישה) אם מאמינה חייב להוציאה. וכ"ה בת' מהרי"ט.

ולכן קשה להתיר לו להמשיך לחיות עמה.

ב"ש: עד אחד אומר שזינתה והיא שותקת והבעל

אינו מאמינו

מהרש"ל – אף שאינו מאמין לעד אחד חייב לגרשה, דשתיקה של אשתו הוי כהודאה, ול"א שמא עיניה נתנה באחר כיון שעד אחד הוי רגליים לדבר.

אבל לפי הב"י – אינו חייב לגרשה אלא מדיני שמים, דשתיקה לא הוי הודאה ואין רגליים לדבר, ורק במאמינה יוציא ויתן כתובה.

[לפי התירוצ' שתירץ הב"י בדעת הטור. שאם מאמינה יש לחלק:

אם שתקה - חייב לגרשה, ואם לא שתקה - יגרשה רק משום לזות שפתים).

כ"פ השו"ע (קעח/ט).

ב"ש: אבל אם אין הבעל שותק ואומר לעד 'מניין לך' אף מדיני שמים א"צ להוציא, אפילו אם יאמין לו אח"כ משום לזות שפתים יוציאנה.

2. **לפיכך משביעה** (רמב"ם)

ספר ב"מ: תימה, הרי קי"ל בחו"מ (לד/ח) הבא על הערוה פסול לעדות וממילא אין משביעים אותו, וא"כ כיון שאישה זו שעברה על איסור ערוה איך משביעים אותה (שהרי לפי הבעל חשודה על השבועה)?

אא"כ לרבי יוחנן (במ ה: דס"ל דל"א מיגו דחשוד על הממון חשוד על השבועה) (לפי ששבועה חמורה לאנשים – תו"ס). א"כ ה"ה לחשוד על העריות לא חשוד על השבועה.

עצמו הוי שב וא"ת (שלא מודיע לחברו) אינו מחויב להודיעו.

כ"פ הרמ"א (שם).

וא"כ גם כאן:

לפי הרמב"ם – חייב להודיע לבעל שאשתו זנתה.

ולפי הרא"ש – אין חייב להודיע לבעל.

■ **ויש לומר:** שכאן אף הרא"ש יודה שצריך להודיע לבעל. ושאיני כלאים שהרי האיסור הוא זמני עד שיגיע לבית ויפשוט בגדו, משאכ"כ שהבעל יעבור על איסור כל ימי חיו.

ולכן: חייב להודיע לבעל, כ"ש אם הוא עצמו זנה איתה שגרם למכשול שצריך להודיעו.

מ"מ לב"ד לא יודיע (שלא לגרום לפגם משפחה), מ"מ: אם לא יאמין הבעל אינו חייב לגרשה, ואם יאמין יגרשנה אף בלא ב"ד, לכן עדיף שיוודיע לבעל עצמו.

■ **מ"מ רב פעלים כתב:** שאינו מחויב להודיע לבעל מס"ס:

אולי הבעל ממילא לא משמש עמה מחמת סיבות אחרות.

ואת"ל שבועל, שמא לא יאמין שאשתו זינתה.

ועוד שיש כאם פגם משפחה.

ועוד שיש פוסקים הסוברים שאם לא זינתה בעדים אינה נאסרת על בעלה, ואין בעילתו איסור.

כ"כ הגאון מהרי"ש בשואל ומשיב, ותימה על הנו"ב שלא הזכירו.

כ"פ יב"א (ב/ב) – א"צ להודיע לבעל שאשתו זינתה.

כ"כ דברי חיים, מחנה חיים, טהרת המים, שערי דעה – להקל לבעלי תשובה שלא תנעול דלת בפני השבים.

מ"מ אם בעל התשובה אמיץ לב ונראה שהבעל יאמין לו ויפרוש מאשתו – יודיע לו להקל מעליו האיסור.

כ"כ להקל - נשמת אברהם בשם הגרש"ז אויערבאך.

אישה שזינתה תחת בעלה וחזרה בתשובה,

האם מחויבת להודיע לבעלה שיפרוש ממנה?

■ **שו"ת מנחת שלמה:** אם יודעת שבעלה לא יאמין לה אפשר שאינה מחויבת להודיע לו לבזות עצמה, לפי שמשועבדת לו לתשמיש, ובפרט לחת"ס שב"ד מחייבים לשמש עמה.

מ"מ מצד עצמה צריכה לכאורה למרוד בבעלה ולברוח ממנו.

■ **ואף ליש"ש** – שהתורה לא אסרה אותה על בעלה כל שלא יודע שנטמאה, מ"מ משמע שהאישה מותרת רק משום קרקע עולם, אבל היא עצמה אסורה לעשות מעשה להתקרב לבעלה.

3.

הרבה קרובים... כעד אחד

הג' מעשה ניסים: הרבה קרובים

ספר ראש פינה – היינו שהעדים קרובים זל"ז, ולכן עכ"פ אחד מהם כשר, אבל אם הם קרובים לאיש או לאישה – אפילו אחד מהם אינו כשר.

אך גם קרובים זל"ז צ"ע, שהרי קי"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ולי נראה – שאומנם אף הקרובים זל"ז פסולים ולא יכולים כולם להצטרף לעד אחר, מ"מ במקום דסגי ע"א כגון במאמינו נחשבים הקרובים לע"א.

4.

מאמין לו גם בשאר דברים

ב"ש: כתב מהרי"ק – דווקא אדם שהוא גם בו ומצוי אצלו, וכמו שאמר רבא (כתובות פה.): שאני בת רב חיסדא (אשתו) דקים לי בגווייה טובא.

אבל אם מאמין רק בגלל שהוא מוחזק בחסידות – לא.

ות' רעק"א – מהרשב"א לעיל משמע שחולק, שהרי כתב אפילו גוי שאינו מסל"ת שאמר שזינתה אם הבעל מאמינו חייב להוציא.

ולכן ראוי להחמיר.

[ת' הרשב"א: ראובן נשא אישה והיתה קטטה קדומה בינו לבין חמיו, ועכשיו מצא מקום לנקום, ויצא קול שנתן עניו באחרת ורוצה לגרש זו, וכיון שע"פ חוק המלכות א"א לגרש אא"כ ימצא בה דבר זנות בא בעלילות דברים: שראה אותה עם פרוץ אחד ברה"ר, ואח"כ אמר שהפרוץ אמר לו שבא עליה, ואמר שהוא מאמין לפרוץ. וכשראה שלא האמינו לו חזר וטען שהוא עצמו ראה אותה שזינתה, מה דין האישה?

תשובה: אין לאסור האישה בגלל טענותיו –

א. כיון שמחפש טענות, ונמצא טענותיו שקר שוב אינו נאמן.

והראיה (יבמות קטז.) קטטה בבינו לבינה ושלוש בעולם ובאה ואמרה מת בעלי – אינה נאמנת. ומפרשת הגמרא שטענת שקר מתוך קטטה לכן אינה נאמנת.

ב. אף באנשים אחרים (שאינן קטטה) אין לאוסרה בטענות אלו.

- מה שדיברה עם הפרוץ אין לאוסרה.

- ומ"ש שהפרוץ בא עליה – אינו נאמן, שאין בערוה פחות משנים עדים, דכיון שידוע שהוא פרוץ בעריות אינו נאמן בעדות אישה.

ג. מ"ש שהוא מאמין שזינתה – אינו נאמן.

- לפי שהוא מרגיל קטטה, משקר במה שאומר שמאמינו.

- ל"א כשהוא מאמין לו שנאסרת עליו דווקא כשאינה מכחשתו, אבל מכחשתו, ע"א בהכחשה אינו כלום.

- כיון שנתן עיניו באחרת אינו נאמן וחזר להיות כמשנה אחרונה (שאף שאומרת טמאה אני לך לא נאמנת) שב"ד מתנין לעקור דר"ת משום מגדר מילתא.

ת' הרשב"א: גוי שאמר לישראל שסיפר לו גוי אחר ששכב עם אשתו – אין לאוסרה אפילו הבא לצאת ידי שמים –

- כיון שפיהם דיבר שקר, ושמה הגוי הראשון או השני שקרנים.

-ואף אם הוא אמת מסתמא הוי אונס, שהגויים פרוצים בעריות.

[

ח

1. האומר לאשתו בפני עדים: 'אל תסתרי עם איש פלוני', ויש עדים שנכנסה עמו בסתר ושהתה עמו כדי טומאה - אסורה לבעלה ותצא בלא כתובה. ואסור לו להתייחד עמה, וכופין אותו להוציאה מביתו.

א. (אפר"י:) ודוקא שאמר לה בלשון קינוי, וכדרך שיתבאר לקמן סי' קע"ח/ב, ו).

שלא מנה/מאתיים.

ב"י – אבל נדוניה לא הפסידה, דהוי כחוב בעלמא.

אבל הב"ש – נדוניה שאינה בעין הפסידה כמ"ש (קטו/ה).

1. תצא בלא כתובה

ב"ש: טעמו – כיון שהיא גרמה לאסור עצמה עליו בזה

1. סוטה(ב.): משנה – (המקנא לאשתו) ונכנסה

עמו לסתר ושהתה כדי טומאה – אסורה לביתה.

הרא"ש – וכיון שאסורה לבעלה אסור להתייחד עמה, ולכן אינו רשאי לקיימה וכופין אותו להוציאה, ואינו יכול למחול על הקינוי אחר הסתירה.

סוטה(כד.): ואם מת בעלה לפי ב"ה לא נוטלת כתובתה, וכל היוצאת בלא כתובה אין לה תוספת וכ"ש

א. לשון קינוי

שנסתרה עם החשוד.

ח"מ: כגון: 'אל תסתרי עם פלוני', אבל א"ל: 'אל תדברי עם פלוני', 'לא יהא לך עסק עם פלוני' לא הוי קינוי.

ואף אם נאמר שלא נטמאה כיון שהתייחדה עמו דינה עוברת על דת שמפסידה כתובתה.

ט

1. אמר לה בינו לבניה: 'אל תסתרי עם איש פלוני', וראה אותה שנסתרה ושהתה עמו כדי טומאה - אסורה לו וחייב להוציאה ויתן לה כתובה.
א. ואם הודית שנסתרה אחר שהתרה בה - תצא בלא כתובה. ב. לפיכך משביעה על זה ואח"כ נותן לה כתובה.

ב. רמב"ם: לפיכך - לפיכך משביעה על זה ואח"כ נותן לה כתובה.
כסף מנשה - טעמו, כיון שהוא עצמו ראה הוי טענתו ודאי, והוי טוען פרעתיך ודאי שבעל השטר (האישה) צריך להישבע.
וה"ה - אף שראה בעצמו אין יכול להשביעה, ואין זה דומה לטענת פרעון.

1. אסורה לו

ח"מ: אף שאין עדים לסתירה, אדם נאמן על עצמו כמאה עדים לאוסרה עליו.
וכן כשמודה שנסתרה הודאתה כמאה עדים להפסיד כתובתה.
פת"ש: כתב הסמ"ק - ותהא אסורה עליו ולא יוכל לגרשה מתקנת רבנו גרשום ויהא עגון עמה.
פירוש הג' חדשות (מהגאון ציטלש) - אם היא מכחישה שהיה קינוי, הוא אינו נאמן לגרשה בע"כ מתקנת רבנו גרשום וגם אסור לבוא עליה כיון שידוע שקינא לה ונסתרה.

1. סוטה (ב.): משנה - רבי יהושע אומר מקנא ע"פ שנים ומשקה ע"פ שנים.
רבי יוסי אומר - מקנה ע"פ עצמו או ע"פ עד אחד ומשקה ע"פ שנים.
גמ(ב.): א"ר חנינא מסורא - לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה: 'לא תסתרי בהדי פלוני', דילמא קי"ל כרבי יוסי בר' יהודה דאמר קינוי על פי עצמו ומיסתתרא, וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם.
פרש"י: לא לימא איניש - אפילו בינו לבניה.
ח"מ - אף שקי"ל כרבי יהושע שקינוי בשנים עדים, היינו להשקאת הסוטה, אבל לאוסרה על בעלה יש לחוש לרבי יוסי ברבי יהודה. כ"כ הב"ש.
רשב"א: אף שמדינא סתירה בלא עדים לא חייב לגרשה, אם חושב שנסתרה מצווה לגרשה.
א. רמב"ם: ואם הודית שנסתרה אחר שהתרה בה - תצא בלא כתובה.
ה"ה - דס"ל לרמב"ם משום שהיא גרמה האיסור שעברה על הקינוי הפסידה כתובתה.

ז

ת' הרא"ע: אם השביע אשתו שלא תדבר עם פלוני, ועברה ודברה עמו, עוברת על דת היא. והפסידה כתובתה אם התרו בה תחלה: 'אם תעברי על שבועתיך תפסידי כתובתיך'.

ב. ואף אם גם האיש נודר ולא מקיים שאינה נקראת עוברת על דת, מ"מ כיון שמדברת עם כל אדם מאחר שהבעל מקפיד דינה כעוברת על דת.
והב"ש - אין דבריו (ב.) מוכרחים.

עוברת על דת

ח"מ: אף שהלשון 'אם תדברי עם פלוני' אינו לשון קינוי, מ"מ עוברת על דת לפי ש -
א. עברה על השבועה, ודינה כאישה נדרנית שעוברת על דת.

היוצאת בלא כתובה, והמפסדת כתובה

נפשות.

• מה מתרה בה:

ח"מ – מתרה שאם תעבור תפסיד כתובתה.

כ"ד הרא"ש.

ב"ש – מספיק להתרות שלא תעשה עוד.

• האם כופים להוציא

מהרי הלוי – כופים להוציא.

ב"מ – אין כופים

• יב"א(ג/כא): זוג שהבעל חזר בתשובה ותובע מאשתו

ללכת בכיסו ראש, והיא וטענת 'סביר ויקביל' משעת

נישואין:

- שו"ת שושנים לדוד – כיון שהתחתן ע"ד כן אין לו

טענה.

- ואין נ"ל – ל"א סביר וקביל נגד ההלכה, שהרי לפי

רו"פ מצוה לגרשה.

כיו"ב כתב שו"ת ב"ד – אם יש חשש שתאכלנו איסור

אסור לקיימה אף שידע כן קודם.

- מ"מ לצורך שלום בית – יש להסתמך על ת' הרא"ש

אם אינה מכשילה אותו באיסור. אף שאינה מלובשת

צנוע כשאין חשש זנות.

• רדב"ז(ת' הרמב"ם): אפילו ידע הבעל שמשמשתו

נידה ושותק אין לה כתובה, שלא תהיה נשכרת. ומה

שהבעל מרוויח הכתובה, לא מקרי נשכר לפי שלא קיבל

ממנה כלום.

21: ואם רצה לקיימה – אין כופין להוציא (סוטה כה).

מ"מ מצוה לגרשה (ראשונים).

הגה: ויכול לגרשה בע"כ ואין כאן חרם רבנו גרשום

(רשב"א, מהר"ם והגמ"ר).

• שמשותו נידה או זינתה בנדתה כשהייתה פנויה האם

אבדה כתובתה:

הפלאה – אבדה נאמנותה, א"כ קבלה תשובה או ע"י

בדיקת נשים אחרות.

ת' ברית אברהם – בפנויה לא אבדה כיון שלא חמור

להו חומר נידה.

• ט"ז: אף בלא התראה יכול לגרשה, שא"צ התראה

רק להפסיד כתובתה.

כ"ד רעק"א, מהרי הלוי ות' נ"ב.

• הגה: אישה שגיזמה לבעלה לשכור גויים להרגו אם

יעשה לה דבר – מקרי עוברת על דת (הגמ"ר).

הגה: אישה שרגילה להתייחד עם גויים – נקראת

עוברת (תה"ד).

ה: כל שאין לה כתובה הפסידה גם תוספת וכל תנאי

כתובה (שם קא).

א: העוברת על דת משה יוצאה בלא כתובה (כתובות עב.).

ודוקא כשהוכחשה בעדים (רא"ש – שבלי עדים א"א להפקיע כתובה. לאפוקי הרמב"ן שאם אמרה פלוני תיקן ופלוני מכחישה נאמן פלוני להפסיד כתובתה).

• מ"מ: ודוקא הכשילתו ואכל על פיה, אבל רק רצתה לא איבדה (רא"ש לאפוקי הרא"ה שאף שרק התכוונה הפסידה).

• ב"ש(ש"ג): וגם הוא שמכשילה באיסור או נדרים כופין אותו להוציאה בכתובה.

• מהרא"י: ואם היא נודרת ולא מקיימת (שבניה מתים) והיא עקרה – יש להסתפק. מ"מ בזה"ז שלא חשוב איסור חמור בעני אנשים – יש לדקדק אם כופים להוציא.

• אישה שמודה ששימשותו נידה אלא שטוענת שהיה בידיעתו:

פמ"א וב"מ – ישבע הבעל שלא ידע ותפסיד כתובתה.

מהר"י הלוי – לא מהני שבועה, אלא צריכה להביא עדים שידע.

ת' נ"ב: אם אין עדים שעברה, ומיד שאמרה שעברה אמרה שהבעל ידע - נאמנת במיגו שלא היתה מודה שעברה.

• הכשילה אותו באיסור דרבנן:

ברית אברהם – אינה נקראת עוברת על דת (שהשו"ע שינה בכוונה 'טיהר לי חכם דם' במקום כתם)

רעק"א – אף באיסור דרבנן עוברת.

• מ"מ: כשאין עדים שעברה והיא מכחישה החכם – נאמנת.

ב"ש – אף שבהלכות נידה חכם נאמן, בממונות (כתובה) אין ע"א נאמן להפסיד כתובתה.

ב: הוחזקה נידה בשכנותיה ואמרה לבעלה שהיא טהורה ובא עליה – תצא בלא כתובה (כתובות עב.).

ג: הנודרת ואינה מקיימת – תצא בלא כתובה (עב.).

• מרדכי: ובכה"ג לא תיקן רבנו גרשום שלא יגרשנה בע"כ.

• הגה: הביאה עדים שגם הוא עובר על נדרים – לא הפסידה כתובה (ת' מהר"ם).

מרדכי(ת' מהר"ם) – אבל הביאה עדים שעובר על איסור אחר הפסידה כתובתה.

17: העוברת על דת יהודית (שם עד).

כ"ד להפסיד כתובתה צריך עדים והתראה (סוטה כה).

ת' הרשב"א – וא"צ התראה מיד לפני מעשה כמו דיני

ב"ש: ידוע שנתייחדה עם אחר הוי רגלים לדבר, ואם אמר שנטמאה נאמנת.

- **מ"מ:** אף שאינה נאמנת כשאומרת נטמאתי – מ"מ אבדה כתובתה (שהודאת בע"ד כמאה עדים) – רמב"ם.
- **הגה:** חזרה ונתנה אמתלא לדבריה למה אמרה שנטמאת – נאמנת (הגמ").

מתי מהני אמתלא:

א. ח"מ – לענין ממון (כתובה) נאמנת רק מיד (לפני שיצאה מב"ד), אבל אח"כ שוב לא נאמנת (אבל לענין איסור אף אחר זמן נאמנת כמו שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני ונתנה אמתלא).

ב. ת' חוט השני – אמתלא שבאה לסלק נזק נאמנת, אבל אמתלא שבאה לתועלת אינה נאמנת.

ולכן אמרה שעשתה כן כדי להינצל מזק בעלה – נאמנת, אבל אמרה שעשתה כן כיון שנתנה ענייה באחר – אינה נאמנת.

ג. אמתלא כשיש רגלים לדבר:

ב"מ והפלאה – לא מהני אמתלא והפסידה כתובתה (כשאמרה טמאה אני).

לבוש – מהני, ולא הפסידה כתובתה.

ד. אמתלא כשהוא מאמין לה שזינתה:

ד"מ – לא מהני והפסידה כתובתה

כ"כ ב"ש – כשמאמינה הוי כאומר שלא רוצה בתקנת חכמים (משנה שניה).

הג' לנ"מ – מהני אמתלא.

- **מ"מ:** ואם מאמינה חייב להוציאה בכתובה (קידושין 10. ההוא סמיה), אבל אין כופין לגרש (שאין דבר שבערוה פחות משנים).

ת' נוב: חזרה ונתנה אמתלא לדבריה, הבעל יכול לחזור בו (אבל אם אינו חוזר בו תלוי הדבר במחלקות ד"מ*הג' לנ"מ).

- **מ"מ:** אבל נאנסה לא הפסידה כתובתה, אף באשת כהן (ששדה נסתחפה) – נדרים (צ:).

תו"ס – טעמו, שקדושת כהן גרמה לך שנאסרתי לך, למה אפסיד כתובתי.

ח"מ וב"ש – אף שבסוף בעילה היה ברצון לא נאסרה, דיצר אלבשה.

21: הגה: אמר אחד שזינתה עמו – נאמן כע"א (רשב"א – דאמרינן פלגין דיבורה סנהדרין ט:).

- **ת' נוב:** כשאמר 'אני זניתי עם אשתך' –

לפי הרשב"א – דווקא כשאמר 'אשתך זינתה עמי' אפשר לומר פלגין דיבורא. אבל כשאמר 'אני זניתי עם אשתך' א"א לפלג דיבורא.

ולא נראה – אף בכה"ג אמרינן פלגין דיבורא ונאסרת, לפי ש –

(1). הרשב"א יחידי בדבר.

(2). חילוק זה דווקא בנפשות, אבל לאסור אישה על בעלה פלגין דיבורא אף בכה"ג.

אבל נוטלת בלאות הקיימים, אבל נגנבו – הפסידה (שם).

1: אמרה אשתו שזינתה תחתיו – לא נאמנת

שמה נתנה ענייה באחר (נדרים צ:).

- **ה"ר:** קשה, איך עקרו חז"ל טעם 'נתנה ענייה באחר' איסור דאורייתא של זנות?

ו"ל מדינא האומרת טמאה אני לך **אינה נאמנת.** אח"כ תיקנו משנה ראשונה שנאמנת, וחזרו ותיקנו משנה שניה שאינה נאמנת שמה נתנה ענייה באחר.

שער המלך – לפי תירוץ זה, אף במקום שאין טעם נתנה ענייה באחר – אינה נאמנת שזינתה.

אך לדינא: במקום שאין טעם נתנה ענייה באחר ישנה מחלוקת האחרונים:

ת' נוב – אינה נאמנת, שהשו"ע לא חילק. וכל"ה לתירוץ שהנוסף של ה"ר.

ברית אברהם – נאמן. וכל"ה במהרי"ט (ות' נוב לא ראה את מהרי"ט). וכל"ה בתירוץ ה"ר.

- **מקום שאין הטעם נתנה ענייה באחר:**

א. נחלת צבי – אם הבעל בעל מאלו שכופין להוציא אלא שאשתו הסכימה להשאר עמו, ולאחר זמן טענת שזינתה (שאין הטעם נתנה ענייה באחר) – נאמנת.

ב. פמ"א – דווקא שאומרת שזינתה אינה נאמנת, אבל אמרה ששימה איתו נידה דלא שייך נתנה ענייה באחר, כיון שהבעל יכול לקיימה – נאמנת.

ג. ת' ברית אברהם – אישה שנתעברה וטוענת שזינתה מאחר, כיון שפוסלת זרעה לא שייך טעם נתנה ענייה באחר – נאמנת.

מ"מ צ"ע – דאסיקנא (בימות צד.) דלא חיישא לקלקול זרעא. **כ"פ צ"צ – שא, בכה"ג אינה נאמנת.**

ד. אישה שהודתה בחוליה דרך וידוי שזינתה:

ת' נוב – אינה נאמנת, דאף שיש רגלים לדבר (כיון שהודית בחוליה). דל"א רגלים לדבר רק כשבלי אמירתה רגלים לדבר. כ"פ צ"צ.

ות' חו' – נאמנת. כ"ד ה"ח.

- **הגה:** כשיש רגלים לדבר – נאמן (מהרא"י).

• **כשיש רגלים לדבר אך יש צדדי היתר:**

■ **כשיש רגלים לדבר אך יד צדדי היתר אחרים (כשבא הבעל והנחשד לא ברח נדרים צא):**

תו"ס (יבמות כ"ד) – מותרת לבעלה. כ"פ הרא"ש וח"מ

תו"ס (כתובות סג) – אסורה לבעלה. כ"ד ב"ש.

■ **ברית אברהם:** אמרה טמאה אני לך ויש רגלים לדבר אך יש קטטה ושונאת בעלה – תלוי במחלקות לעיל (שלפי ב"ש – נאמנת. ולפי ח"מ – אינה נאמנת).

- **מתי נקרא יש רגלים לדבר:**

ב"ש: כשעד אחד מעיד שזינתה והיא שותקת הוי רגלים לדבר, דשתיקתה הוי הודאה. כ"כ רש"ל

מהרי הלוי – אין כופין. כ"מ מהרמב"ם.
מהר"א מזרחי – כופין להוציא שעשאה על עצמו חתיכה דאיסורא.
ריטב"א – מחלק. אם בעלה לא חוזר בו כופין להוציא.
 • **איש שזינה עם אשת איש**, האם חייב להודיע לבעלה להפרישו מאיסור:
ת' נו"ב – חייב ל הודיעו (תלוי במחלוקת בכלאים).
רב פעלים – אין חייב להודיע (מס"ס: שמא ממילא אינו משמש עמה, ושמא לא יאמין לו). **כ"פ** ביב"א.
 • **שו"ת מנחת שלמה**: אישה שזינתה וחזרה בתשובה, האם חייבת להודיע לבעלה - אם יודעת שלא יאמין לה לא חייבת להודיע לו. לפי שמשועבדת לשמש עמו.
 • **ת' נו"ב**: עד אחד מעיד שזינתה ובעלה מאמין לו, אלא שהוא זקן ואינו להוט לשמש עמה – מותר לקיימה, כיון שאינו להוט ועוד שמאוסה בעניו.
 • **עד אחד אומר שזינתה** והבעל אינו מאמין, אבל אשת ושותקת:
מהרש"ל – חייב לגרשה, דכיון ששותקת הוי הודאה והוי רגלים לדבר.
ב"י – אינו חייב לגרשה אלא ליד"ש, דשתיקה לא הוי הודאה. ורק אם מאמינה מוציא בכתובה.
 • **מרן**: ואם הבעל ראה שזינתה יכול להשביעה כדי להפסיד כתובתה, לפי שתביעתו ודאי (רמב"ם).
הגה: הרבה קרובים דינם כעד אחד (הגמ"ר).
יכול לומר שמאמין לעד אחד דווקא כשמאמין לו גם בשאר דברים (מהרי"ק).
ת' רעק"א – מהרשב"א שכתב אפילו גוי שלא מסל"ת אם נאמן עליו יוציא, **משמע** שחולק על המהרי"ק. ולכן יש להחמיר (שבכל גוונא שמאמין לעד צריך להוציאה).
ט: אמר בינו לבינה 'אל תסתרי עם פלוני' וראה שנסתרה ושהתה שיעור טומאה – יוציא בלא כתובה (סוטה ב: דחיישין לרבי יוסי ברב ייחודה).
ואם הודתה שנסתרה אחר התראה – תצא בלא כתובה (רמב"ם). לפיכך יכול להשביעה שלא נסתרה.
י: השביע אשתו שלא תדבר עם פלוני ועברה ודיברה עמו – הוי עוברת על דת והפסידה כתובה אם התרו בה (ת' הרא"ש).

• **פת"ש**: עד שמעיד שקרובו זנה עם אשת פלוני האם פלגין דיבורא?
ראב"ד – כיון שהעדות פסולה בטלה כולה, ולא נאמן.
ת"ס – אמרין פלגין דיבורא.
 • **הגה**: ואם היא מודה לפני פלוני שנטמאת – הנחשד ופלוני מצטרפים לאוסרה (מהרא"י).
ח"מ: ואם הודית בפני ב' עדים שנטמאה – אינה נאסרת, שמא ענייה נתנה באחר. אבל לעניין כתובה הפסידה. **אבל** הודית בפני ע"א אף כתובה לא הפסידה.
 • **הגה**: אמרה שנטמאה וגרשה בעלה – אסור להחזירה, ואפילו עבר והחזירה יש לחוש (מהר"ם פדואה).
ח"מ: ה"ד שעומדת בדיבורה שזינתה, אבל חזרה מדבריה הראשונים ונתנה אמתלא לדבריה – מותר להחזירה.
כ"כ ב"ש.
 • **ת' נו"ב**: אישה שיצא עליה קול שזינתה ובעלה מכה אותה ומאיים להורגה. בהתייעצות עם השכנות החליטה לומר שזינתה כדי שבעלה יגרשנה ואכן בעלה האמין לה וגרשה.
אח"כ נודע לו על התחבולה ושהיא טהורה ורוצה להחזירה, וגם האישה אמרת שטהורה ונתנה אמתלא לדבריה, מה דינה?
 - לפי **ח"מ וב"ש** – מהני אמתלא להחזירה.
 - **ישנה מחלוקת** אם אמתלא לאחר מעשה נתינת גט מהני
לט"ז – לא מהני.
לש"ך – מהני, כיון שהאמתלא על המעשה (שלא יכלה להפטר מבעלה בלא זה).
 - **אומנם** לפי מה שכתב השו"ע (ג') המגרש משום שם רע לא יחזיר. **ולכן** אין להחזירה.
ז: ע"א מעיד שזינתה אשתו, אפילו עבד או אישה – אם נאמנים עליו **כשני עדים** יוציא בכתובה (קידושין סו. מחלוקת אב"י ורבא בההוא סמיא, וכרבא).
כ"פ הרי"ף ורמב"ם – חייב להוציא ליד"ש.
מרן: וכ"ש אם הוא עצמו ראה שזינתה (רמב"ם).
 • **האם כופים להוציאה כשהבעל ראה**

סימן קיז: דין כתובה באשה שאין לה וסת או שאר מומין ודין קטלנית.

ובו יא סעיפים (נידה: יב. כתובות: עב, עה, עו. יבמות: קיא)

1. הנושא אשה, ובדקה עצמה ונבעלה, ובעת שקינחה עצמה היא והוא נמצא דם על עד (פירוש סמרטוט או מטלית שבדקת עצמה בהן) **שלה או על עד שלו - אם אירע זה פעם אחר פעם ג' פעמים סמוכות זו לזו, הרי זו אסורה לישב עם בעלה, ותצא בלא כתובה, לא עיקר ולא תוספת, ולא תנאי מתנאי הכתובה, שהרי אינה ראויה לתשמיש. ויוציא, ולא יחזיר לעולם.**

2. רמב"ם: בד"א, כשהיתה כך מתחלת נשואיה, ומבעילה ראשונה ראתה דם. אבל אם אירע לה חולי זה אחר שנשאת - נסתחפה (פי' מן 'מדוע נסחף אבירך' (ירמיהו מו, טו) כלומר: נפסדה ונאבדה למזלך) **שדהו. לפיכך אם בעל פעם אחת ולא מצא דם, ואחר כך חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש, יוציא ויתן כתובה כולה, ולא יחזיר עולמית.**

3. הגה: י"א דאם אינו רוצה לישא אחרת, ורוצה לשרות עם זו ע"י שלישי בשנה (ויש גורסים בשכונה) אחת, ולא ילך אצלה אלא בעדים - אין צריך לגרשה (ב"י בשם תשובת הר"ם וכן הוא בתשובת הרשב"א סימן תת"ס). **וכ"ש אם זנתה תחתיו, דמאיסה ליה, דשרי בכה"ג (שם).**

תחתיו ותשמשנו כשפחה! שאני התם שמאוסה עליו ואין חשש שיבוא עליה.
✓ **מ"מ** יכול להשרותה אישה זו שראתה מחמת תשמיש ע"י שלישי ולא ילך אצלה אלא בעדים.

1. ולא תוספת (רמב"ם)

ה"ה: אף שבחייבי לאוין ואיילונית כשלא הכיר בה יש להן תוספת!
י"ל שכאן שאני שאין לך מום גדול מזה, ומאחר שבמומים אין לה תוספת כן הדין ג"כ.
אבל הרמב"ן והעיטור - ס"ל שיש לה תוספת. שאינו דומה לשאר מומים, ששם ידעה במומים והיה לה לגלות לו, משאכ"כ שהיא עצמה לא ידעה שתראה מחמת תשמיש, ולכן יש לה תוספת כמו באיילונית.
ולפי הרמב"ם שאין לה תוספת - ס"ל שאינו דומה לאיילונית, ששם יכול הבעל לבדוקה בסימני איילונית, ועוד שיכולה להמשיך לשבת תחתיו, ולכן גמר ומקנה לה התוספת.
אבל זו אסורה לשמש ולא יכל לבדוק קודם ולכן אין לה תוספת.

דין נדוניה שהכניסה לו (נ"מ + נצ"ב)

ח"מ: נ"מ ונצ"ב שמכר הבעל או מה שבלה מנ"מ שלא כדת - צריך הבעל לשלם לה.

1. נידה(יב): ת"ר - אישה שאין לה וסת :

רמ"א - אסורה לשמש, ואין לה כתובה ולא פירות וכו', ויוציא לא יחזיר עולמית.
רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר - משמשת בשני עדין הן עיוותיה והן תיקוניה.

אמרו משם אבא חנן:

אסורה לשמש - שמא תראה תחתיו.
אין לה כתובה - כיון שאינה ראויה לביאה.
לא פירות ומזונות - שתנאי כת ככתובה.
לא יחזיר עולמית - שמא תינשא לאחר ותתרפא, ויאמר: 'אילו ידעתי שתתרפא לא הייתי מגרשה אפילו נותנים לי מאה מנה', ונמצא גט בטל למפרע ובניה ממזרים.

✓ **הרי"ף:** פסק כרבי חנינא בן אנטיגנוס, לענין ג"פ ראשונים:

שאם תשתמש ג"פ ותראה בעד שלו או שלה - הן עיוותיה. ואם שימשה ג"פ ולא ראתה הן תיקוניה.
הרשב"א והר"ן - אף דס"ל שהאישה שאין לה וסת א"צ בדיקה לבעלה, היינו אחר שהוחזקה ג"פ שלא רואה דם מחמת תשמיש.

3. ת' הר"מ ות' הרשב"א: הרואה מחמת

תשמיש אין לה תקנה להישאר תחת בעלה שמא יבוא עליה, אלא תתגרש לאלתר.
ואף שכתב הב"י גבי זינתה תחתיו שיכולה להיות

יוציא ויתן כתובה

ב"ש: בת' הרשב"א – ותוספת אין לה, לא אקני לה שתצא ממנו. כ"פ רשד"ם.

ואפשר דמיירי שהוא רוצה לקיימה והיא רוצה לצאת (להינשא לאחר) ולכן אין לה תוספת. אבל אם היא רוצה להשאר והוא רוצה להוציאה (אף שמוציאה מדין) יהיה לה תוספת. כ"ד ח"מ.

3. ע"י שלישי בשנה אחת

ח"מ: ט"ס וצ"ל 'בשכונה אחת', וקמ"ל שאף במגרש אשתו בעלמא אסור לדור בשכונה אחת, זו מותרת באותה שכונה ע"י שלישי, אבל לא בחצר אחת.

א"צ לגרשה

ח"מ: ואף שבסימן (קנד"י) פסק שאם שהה עם אשתו 10 שנים ולא ילדה אסור לשהות עמה אף שלא בועלה (כדי שישא אחרת)! כאן כיון שאינה בת תשמיש ודאי ישא אחרת.

וכתב בת' מהר"ם – אם רוצה לישא אחרת צריך לגרש זו שלא יאמרו זו אשתו וזו זונתו.

כ"ש אם זינתה (ת' הר"ם והרשב"א)

ח"מ: משמע שמותר רק בעדים.

אבל מר"ת משמע שמותר להשהותה אף בלא עדים כיון שמאוסה עליו. וכ"מ מהתו"ס (גיטין עט:).

– העוברת על דת שמעשיה גרמו לה – אין לה בלאות הקיימים, משא"כ זו שהיא לאונסה.

– ול"ד לחייבי לאוין שלא הכיר בה, שהיא הטעתו ואין כאן אישות כלל, ולכן א"צ לשלם לה נצ"ב שהרי נתנה לו, והוא קיבל שישלם רק כשתצא לרצונו והיא ידעה שתוכרח לצאת. משא"כ ברואה מחמת תשמיש. כן מצאתי בת' מהר"ם.

כ"פ הב"ש – ואף שאין לה תוספת כיון שהבעל מוחזק משא"כ להפסיד את שלה לא תפסיד.

לא יחזיר עולמית

אם גרשה סתם ולא א"ל שהוא מחמת שראתה דם

מחמת תשמיש, ואח"כ נתרפאת:

- הר"ן – יכול לחזירה אחר שנתרפאת, כיון שלא יכל לקלקלה, כיון שלא א"ל שמגשה בגלל דם מחמת תשמיש.
- הר"ן (אחרים), רמב"ן ורשב"א – לא יכול להחזירה שאף בכה"ג יכול לקלקלה, לפי שהדבר ידוע שאין אדם משהה אשתו כשאסורה לו, וברור שגירשה כיון שראתה דם מחמת תשמיש.

2. מבעילה ראשונה

ח"מ: היינו באלמנה, אבל בבתולה תולים בדם בתולים, ואם אח"כ תראה ג"פ בלא צער (שאז אין לתלות בבתולים) נאסרה.

ב

הרא"ע: אשה שנבדקה על ידי נשים, ואמרו שאינה ראויה לאיש – אין לה כתובה ולא תנאי כתובה. ואם הבעל טוען עליה כך, כל זמן שלא נבדקה – אינו חייב במזונותיה.

ב. רחמה צר ואינה ראויה לתשמיש, דהוי מום, ולכן אין לה תוספת.

שאינה ראויה לתשמיש

ב"ש(ת' הרש"ד): ישנם שני אופנים שאינה ראויה –

א. מחמת כאב, שמתקשה בשעת תשמיש, אז דינה כאילונית שיש לה תוספת.

ג

1. רמב"ם: הנושא אשה, סתם, ונמצאו עליה נדרים שנתבארו בסימן ל"ט – תצא בלא כתובה, לא עיקר ולא תוספת.

ד

2. וכן הכונס אשה, סתם, ונמצא בה מום ממומי הנשים שנתבארו בסי'

ל"ט, ולא ידע הבעל במוס זה - תצא בלא כתובה, לא עיקר ולא תוספת.

(מרדכי בשם הר"ם), וקול עבה, ודדיה גסים... ונשיכת
כלב ונעשה המקום צלקת... ושומא שעל הפדחת...

1. לא עיקר ולא תוספת (רמב"ם)

[ת"מ: ואף שבחייבי לאוין שלא הכיר בה יש לה
תוספת! שם האיש פשע שהיה לו לדקדק שמא אסורה
עליו, ע"כ אמרין רצה ליזוק בנכסיו ויש לה תוספת.
אבל במומין ובנדרים לא פשע שעליה היה לגלות, ולכן
אין לה תוספת.
וקשה: באיילונות שהוא מוס גדול ויש לה תוספת?
תירץ הר"ן - לפי שהיא לא ידעה שהיא איילונות
(שמתקשה בשעת תשמיש).
אבל לפי הרמב"ם - עדיין קשה, דס"ל איילונות רק
כשיש בה כל הסימנים, איך יתכן שהיא לא ידעה שהיא
איילונות, למה יש לה תוספת?
וי"ל כיון שאיילונות מוס גדול אינו אנמן לומר שלא הכיר
בה.]

1. כתובות(עב): משנה - המקדש ע"מ שאין

עליה נדרים ונמצאו עליה - אינה מקודשת.
✓ כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים - תצא בלא כתובה.

2. ע"מ שאין בה מומין ונמצאו בה מומין - אינה מקודשת.

✓ כנסה סתם ונמצאו בה מומין - תצא בלא כתובה.
כל המומין הפוסלים בכהנים פוסלין בנשים.

גמ: באלו נדרים אמרו שיש בהם עינוי נפש - שלא
תאכל בשר ולא תשתה יין ולא תתקשט בבגדי צבעונים.

גמ(עה): תנא הוסיפו עליהן - זיעה שומא וריח הפה.

רמב"ם: בלא כתובה - ה"ה בלא תוספת.

שו"ע(לט/א): המקדש את האשה על מנת שאין
עליה נדרים ונמצא עליה אחד מג' נדרים אלו שדרך בני
אדם להקפיד עליהם: שלא תאכל בשר, או שלא תשתה
יין, או שלא תתקשט במיני צבעונים - אינה מקודשת.
(ואינה צריכה גט) (טור).

וה"ה לנדרים שבינו לבינה דהוו בכלל נדרים שדרך בני
אדם להקפיד עליהם.

שו"ע(לט/ד): ומה הן המומין הפוסלים בנשים, כל
המומין הפוסלים בכהנים פוסלים בנשים, ויותר עליהם
בנשים ריח רע וזיעה וריח הפה (וי"א דאף ריח החוטם)

ה

1. אם יש מרחץ בעיר והיו לו קרובים שם - אינו יכול לומר: 'לא ידעתי
מומין אלו', ואפילו מומין שבסתר, מפני שהוא בודק ע"י קרובותיו וחזקתו ששמע
ונתראה.

ואם אין שם מרחץ, או שלא היו לו שם קרובים, טוען במומין שבסתר.
2. ונכפה לעתים ידועים - הרי הוא כמומי סתר. א. אבל במומין שבגלוי - אינו יכול
לטעון, שחזקתו ששמע ונתפייס.

3. (המשתנת במטה תמיד: ק"פ - י"א דלא הוי מוס. פ"י: וי"א דהוי מוס. וכן נראה לי עיקר.

4. פ"י: טען על אשתו שהיא מצורעת, הוי מוס).

וה"מ דקביע ליה זמן, אבל לא קביע ליה זמן הוי כמומין
שבגלוי.

פרש"י: כשקבוע לו זמן יכולה להיזהר שלא יתגלה,
ולכן הוי כמומין שבסתר.

כ"פ הרמ"א(לט/ד): ואם יש מרחץ בעיר, אפילו
מומין שבסתר אין מבטלים. במה דברים אמורים,
כשדרך הבנות לילך למרחץ בגלוי, אבל במקום שאין

1. כתובות(עה): משנה - ... וחכמים אומרים

במה דברים אמורים במומין שבסתר אבל במומין
שבגלוי אינו יכול לטעון א.

✓ ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו
יכול לטעון מפני שהוא בודקה בקרובותיו.

2. שם(עו): אר"נ - ונכפה כמומין שבסתר דמי,

3. המשתנת במיטה תמיד

ח"מ: ול"ד תמיד אלא למעוטי דרך מקרה, ומיירי שלא היתה ישנה עם השכנות, שאילו היתה רגילה הכל ידעו והוי מום שבגלוי. כ"כ ב"ש.

הוי מום

ט"ז: ויכול לגרשה בע"כ אף בזה"ז.

4. מצורעת – הוי מום

ח"מ: ה"ה שחין וכיו"ב הוי מום, ואם היתה מצורעת או נכפה קודם אירוסין אף שנתרפאת הוי מום, שיש לחוש שמא יחזור ותהיה מצורעת.

הבנות הולכות למרחץ, רק בלילה ובהחבא, אפילו מומין שבגלוי מבטלין.

נכפה, אם הוא לזמן קבוע, הוי מום שבסתר; ואם אינו לזמן קבוע, הוי מום שבגלוי.

1. אם יש מרחץ בעיר

כשיש מרחץ בעיר ויש לו קרובים, האם אחר אירוסין יכול לטעון על מומים?

• **תו"ס** – אין יכול לטעון, שגם לפני אירוסין יש רגילות לבדוק במרחץ.

• **מרדכי והג"א** – יכול לטעון, שקודם אירוסין אין רגילות לבדוק במרחץ רק אחר נישואין.

1

1. נאמ"ס: בד"א, במקום שמנהג הנשים להלך בשוק ופניהן גלויות, אבל במקום שאין דרך הבנות לצאת לשוק כלל, ואם תצא למרחץ תצא מתנכרת - הרי זה טוען אפילו מומין שבגלוי.

2. כתובות (ע"ה): נאמ"ס: ואם יש שם מרחץ, א. אם יש לו קרובה אינו יכול לטעון, שבודאי הכל רואין אותה ערומה במרחץ. נאמ"ס: ואם דרכן להתחבא במרחץ, יכול לטעון אף מומין שבגלוי.

ב. (וי"א דאפילו אין לו קרובים בעיר, יש לו רעים ובודק על ידי נשותיהן) (טור בשם הגאונים).

• **ב. הגאונים והרא"ש** – אפילו גר שאין לו קרובים, א"א שלא יהיו לו רעים ובודק ע"י נשותיהם.

2 והיו לו קרובות שם

• **א. רמב"ם** – דווקא שיש לו קרובים שם, שאין מגלה דברים אלא לקרוביו, ועוד שאינו סומך רק על קרוביו.

1

0. כיצד היא טענת המומין:

1. אם היו המומין שנמצאו בה מומין שודאי היה בה קודם שתתארס, כגון אצבע יתירה וכיוצא בו - על האב להביא ראיה שידע הבעל ונתרצה או שחזקתו שידע. ואם לא הביא ראיה, תצא בלא כתובה כלל.

ח

2. היו בה מומין שאפשר שנולדו בה אחר האירוסין:

אם נמצאו בה אחר שכנסה לבית הבעל - על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה היה בה והיה מקחו מקח טעות.

ואם נמצאו בה והיא בבית אביה - על האב להביא ראיה שאחר האירוסין נולדו ונסתחפה שדהו.

3. הגה – ה"ה(רע"א): וי"א דאם האב טוען ודאי - על הבעל להביא ראיה

4. רי"ן: וי"א דאם הגיע זמן לכנס, אע"פ שלא כנסה - הוי כאילו היתה ברשות הבעל.

✓ וי"ל הרמב"ם: היו בה מומין שאפשר שנולדו בה אחר האירוסין:

אם נמצא בה אחר שכנסה לבית הבעל - על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה היה בה והיה מקחו מקח טעות (אבל לא מועיל להביא רק ראיה שהיו בו מומים בבית אביה, שאז יכול האב להביא שידע ונתרצה, כיון שיש ב' חזקות כנגד הבעל: חזקת הגוף וחזקת אין אדם שותה בכוס א"כ בודקו. ולו יש חזקה אחת כאן נמצאו וכאן היו).
ואם נמצא בה והיא בבית אביה - על האב להביא ראיה שאחר האירוסין נולדו ונסתחפה שדהו (ואם לא יביא ראיה אמרינן כאן נמצאו כאן היו קודם).

• **הרשב"א** – פסק כרב אשי, ולכן אף המומים שנמצאו ברשות האב, אם האישה בוגרת (שהכתובה לעצמה) או שטען האב ברי – על הבעל להביא ראיה. **כ"פ הרמ"א** (3). בשם י"א – אב שטען ברי על הבעל להביא ראיה.

הרא"ש: אף רבא מודה שאם היא בוגרת אפילו בבית אביה על הבעל להביא ראיה.

1. **אצבע יתרה**

ב"ש: אף שהיא בבית בעלה ודאי שהיה קודם, מ"מ אם כבר בעל אמרינן ראה ומחל.

2. **על הבעל להביא ראיה**

ח"מ: מאחר שנמצאו בבית הבעל, אמרינן 'כאן נמצאו כאן היו' וצריך תרתי

א. שמקחו מקח טעות, שלא נתפייס.

ב. שבבית אביה היו בעודה ארוסה.

שאם רק יביא ראיה שהיו בה המומים בבית אביה בעודה ארוסה לא מהני דל"א כאן היו כשיש שני חזקות נגדו **א.** חזקת הגוף שלה, שאמרינן שנולדו בה המומים אחר אירוסין.

ב. אין אדם שותה בכוס א"כ בודקו.

כ"כ ב"ש – מיהו בנכפה וכן שאר מומים שא"א לבדוק, חזקה ב. נופלת ואמרינן כאן נמצאו כאן היו.

ונסתחפה שדהו

שליטי גיבורים: כשנולדו מומים אחר אירוסין שנסתחפה שדהו שצריך לשלם לה כתובה, מ"מ תוספת א"צ לשלם, דתוספת זוכה רק לאחר נישואין, ואז היא לא גילתה לו שיש לה מומים, ולכן אין לה תוספת.

2. **שם(עה): משנה** – היו בה מומין ועודה בבית

אביה - האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה היו בה מומין הללו ונסתחפה שדהו.

נכנסה לרשות הבעל - הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו והיה מקחו מקח טעות דברי ר"מ.

וחכמים אומרים במה דברים אמורים במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שהוא בודקה בקרובותיו.

1. **גמ(עו):** מודה ר"מ במומים הראויים לבוא עמה

מבית אביה, כגון יתרת על האבא להביא ראיה שראה ונתפייס.

1 **ג"מ(עה):** מה הבדל בין הרישא (שאבא צריך

להביא ראיה) לבין הסיפא (שהבעל צריך להביא ראיה)? (שהרי יש לאישה חזקת הגוף שאין בה מומים, א"כ נאמר שהמומים הגיעו לאחר נישואין. מאידך יש חזקת ממון של הבעל בכתובתה).

אמר רבא – כאן נמצאו כאן היו (רש"י – לעולם חזקת הגוף עדיפה מחזקת ממון. ורישא כיון שבבית אביה נמצאו המומים אחר אירוסין אמרינן שהיו המומים אף קודם אירוסין, ועל האב להביא ראיה. וגם בסיפא כיון שנמצאו המומים אצל הבעל נאמר שהיו קודם שנתארסה).

רב אשי אמר – רישא (שהאבא תובע את הכתובה, שהרי הוא מקבלו) הוי מנה לאבא בידך (וחזקת הגוף של האישה לא עוזרת לטענת האב), סיפא (שהיא תובעת, שהרי היא כבר נשואה) הוי מנה לי בידך (מהני חזקת הגוף ועל הבעל להביא ראיה).

הרא"ש(הרמ"ה): נ"מ בין התירוצים –

✓לרב אשי – אם היא בוגרת (שאז היא תובעת כתובתה ולא אביה) אפילו עודה בבית אביה (ארוסה) על הבעל להביא ראיה (שחזקת גופה מהני) דהוי מנה לי בידך.

ולרבא – אף בוגרת כ"ז שלא נכנסה לרשות הבעל אמרינן כאן נמצא וכאן היה ועליה להביא ראיה.

ולהלכה: כרב אשי שהוא בתראה. לכן בוגרת אף שנמצאו מומים בעודה בבית אביה (ארוסה) על הבעל להביא ראיה.

כ"פ הב"ש – אם היא בוגרת אפילו היא בבית אביה הוי כאילו היא ברשות בעלה, ועל בעלה והביא ראיה]

2. **דעות הראשונים:**

• **רמב"ם, הרי"ף** – פסקו כרבא. כ"פ המחבר.

ולפ"ז אף שיטען האב ברי עדיין לא מצטרף חזקת הגוף ועליה להביא ראיה.
ונ"מ: אם היא בוגרת לשיטת הרמב"ן – צריך לטעון ברי ולא מספיק חזקת הגוף שלה.
ולתו"ס – משמע שא"צ לטעון כי חזקת הגוף מסייע לה.

4. אם הגיע הזמן (רי"ו)

ח"מ: תימה שלא נמצא כן ברי"ו.
ועוד בכתובות(נז). משנה – בראשונה כשהגיע הזמן ולא נישאו אוכלת בתרומה. אך ב"ד שאחריו אמרו שאין רשאה לאכול בתרומה עד שתכנס לחופה.
ועוד שנינו (מח.) לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה.
וכן תמה הב"ש על הרמ"א.

3. אם האב טוען ברי

ח"מ: הא דאמרינן על האב להביא ראיה כיון שהוא טוען שמא לאחר אירוסין נולדו המומים, ואף שהבת טוענת ברי לא מהני טענת ברי שלה מאחר שהכתובה של האב. אבל כשטוען האב ברי אף שהיא ברשות האב צריך הבעל להביא ראיה (שחזקת הגוף עדיפה).
ולכן כשנכנסה לרשות הבעל על הבעל להביא ראיה כיון שהבת תובעת כתובתה וטוענת טענת ברי, וכן בוגרת אף שהיא בבית אביה (ארוסה) כיון שכתובתה לעצמה טענת ברי שלה מהני ועל הבעל להביא ראיה.
כ"כ ב"ש – כן שיטת הרמב"ן, הר"ן והרשב"א. שהסוגיה (לפי רב אשי) כשאין האב טוען ברי, אבל הבת טוענת ברי.
ולפ"ז: אם יטען האב גם ברי על הבעל להביא ראיה.
אבל לשיטת רש"י ותו"ס – רב אשי מחלק, כשהאב טוען אין צירוף חזקת הגוף של בתו, אבל כשהבת טוענת מצטרף חזקת גופה.

ט

נא"מ: הביא הבעל ראיה שעד שלא תתארס היו בה, או שהודית לו בכך, והביא האב ראיה שראה ושתק ונתפייס או שחזקתו שידע בהן ונתפייס (פירוש שיש שם מרחץ ויש לו קרובות שחזקתו שידע) - הרי זה חייב בכתובה.

י

1. נא"מ: בא על אשתו, ושהה כמה ימים, וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה, אפילו היה בתוך הקמטים (פירוש כגון תחת בית השחי ותחת הדדים וכדומה) או בכף הרגל - אין שומעין לו, חזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו וידע ונתפייס.
2. הגה: ואם שהה עמה ל' יום - אינו נאמן לומר שלא בעל (מהרי"ק שורש ק"ה).

1. ושהה כמה ימים

ח"מ: ל"ד כמה ימים, שמיד שבעל שוב אינו נאמן שלא הכיר בה. ומ"ש 'כמה ימים' רבותא קמ"ל שאף שמוכח שלא הכיר בה עד עכשיו מדלא בא מיד אחר שבעל, קמ"ל דאינו נאמן.

בא על אשתו (רמב"ם)

ב"ש: וס"ל לרמב"ם שהסוגיה מיירי שעדיין לא בא עליה, אלא שבא בטענה אחר החופה, אבל אם כבר בא עליה ודאי בודק ותו אין לו טענה.

1. ה"ה: מקורו של הרמב"ם מטענת בתולים שלא יכול לטעון אחר הזמן (יבמות קיא:) כמ"ש השוע(נח/י).
ובירושלמי – מדמה דין טענת בתולים לטענת מומים.
2. יבמות(קיא:): משנה – היבמה שאמרה בתוך ל' יום לא נבעלתי כופין אותו שיחלוץ.
גמ: דעד ל' יום י"ל מעמיד אדם עצמו שלא לבעול.
ופסק המהרי"ק – שנאמן בתוך ל' יום לומר שלא בעל, ולכן אין חזקה ש'אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו', אבל שהה יותר – אינו נאמן.

2.

שהה עמה ל' יום

ב"ש: ותימה, בירושלמי נחלקו –
לר"מ – טענת בתולים עד ל' יום, שעד ל' יום מוקים
איניש נפשיה.
ולרבי יוסי – אם נסתרה מיד, לא נסתרה אפילו אחר ל'.
ופסק השו"ע (סח"י) – כרבי יוסי שאין לו סברת 'מוקים
נפשיה יותר מלוג יום'.
ותימה שפסק הרמ"א כר"מ?

בא על אשתו ושהה (בדעת הרמב"ם)

■ **ה"ה והב"ח** – דווקא כשבא עליה וגם שהה אז אין
יכול לטעון טענת מומים, אבל רק בא עליה ולא שהה יכול
לטעון שלא ידע המום לפני.
■ **פרישה** – אם בא עליה או שהה שוב אין יכול לטעון.
■ **שלישי גיבורים** – אף שבא עליה וגם שהה יש לו טענת
מומים, דאמרינן אין אדם מתפייס במומים.

יא

1. ת' הרא"ה: **מי שנודע לו שאשתו נכפת, ורוצה לגרשה ואינו משיג כדי**

כתובתה - כופין אותה לקבל גט (ואין בזה משום תקנת ר"ג), ויתן הנמצא בידו לכתובתה, והמותר כשתשיג ידו. א. ואם תמאן לקבל גט - ימנע ממנה שאר כסות ועונה.

2. הגה – ת' הרא"ה: ודוקא ממום גדול כזה שאלו היה באיש היו כופין לגרש מדין התלמוד, ולא
תקן ר"ג שתהא האישה עדיפא מאיש (תשובת הרא"ה ש כלל מ"ב), **א. אפרי"ק**: אבל משום שאר מומין
אינו יכול לגרשה בעל כרחו, אבל מכל מקום אין כופין אותו להיות עמה, מאחר דמאיסה עליו
ורוצה לגרשה ולתת לה כתובתה.

1. שנודע שאשתו נכפית

ח"מ: וצריך לשלם לה הכתובה, כיון שלא יכל לברר
שקודם שנתארסה היתה נכפית, וא"כ נסתחפה שדהו
וצריך לשלם כתובתה.
וגם היא לא יכלה לברר שידע ומחל, שאל"כ אין בידו
להוציאה בע"כ דסבר וקיבל.
ויכול לגרשה בע"כ כיון שיש סכנה גם לבעל.

כופין אותה לקבל גט

ת' נו"ב: דברי הרא"ה ש' בת' עצמה קשים.
בתחילה כתב – במקום שכופין האיש להוציא כופין גם
האישה ולא החרים רבנו גרשום.
ואח"כ כתב – ואת"ל שבכל גוונא החרים רבנו גרשום...
משמע שלא כופין לגרשה.

ונראה לבאר: על כורחה של אישה יש שני אופנים:

א. כמו ע"כ של איש, עד שיאמר רוצה אני.
ב. ע"כ ממש בלי רצונה (שזורק לה הגט כדין התלמוד).
ולפ"ז:

בתחילה כתב - הכפייה לפי דין התלמוד (ב). שזורק לה
הגט בע"כ ואין כאן חרם רבנו גרשום.
ואח"כ כתב – את"ל שגם כאן החרים רבנו גרשום עכ"פ
אפשר לכופה לקבל גט באופן א. שכופין אותה שתאמר
רוצה אני.

ולבסוף כתב – שאם גם כפיות אלו לא יעזרו, שהיא
סרבנית ועקשנית ותסבול כל הכפיות ולא תאמר 'רוצה
אני', ובזה משכחת 'שתמאן' – ע"ז סיים הרא"ה ש' ואם
תמאן ימנע ממנה שאר כסות ועונה.
ולא כח"מ – דס"ל שאין כופין כלל רק במניעת שאר
כסות ועונה.
ולא כב"ש – דס"ל שכופים וכ"ש שזורקים לה הגט.
אלא בשלבים:

א. לזרוק הגט הרא"ה ש' מסתפק.
ב. לכופה אף בשוטים או שאר כפיות (שתאמר רוצה אני)
– כופים.
ג. ואם מתעקשת שסובלת כל הכפיות ולא רוצה לקבל
הגט – ימנע ממנה שאר כסות ועונה כ"ד שתסכים לקבל
הגט.

כשאין לו לשלם כתובתה – מחלוקת ראשונים

■ **הרא"ה** – אם מדינא צריכה להתגרש יכול לגרשה אף
שאין לו לשלם, ואח"כ תתבע כתובתה. אבל אם מדינא
אינה צריכה להתגרש – לא יכול לגרשה בלא לשלם
הכתובה.

■ **רשב"א** – אף שמדינא צריכה להתגרש אין יכול
לגרשה בלא לשלם כתובתה.

■ **ריב"ש** – אף שמדינא א"צ להתגרש, יכול לגרשה בלא
תשלום כתובה, שתשלום כתובה חל רק אחר הגירושין.

כלומר:

מדינת צריכה להתגרש	מדינת א"צ להתגרש	
יגרש ואח"כ תתבע כתובתה	לא יגרש בלא כתובה	הרא"ש
אין יכול לגרש בלא כתובה		רשב"א
יכול לגרש בלא כתובה		ריב"ש

ימנע ממנה

ב"ש: כל אישה שאינה רוצה לקבל גט יכול בעלה למנוע ממנה שאר כסות ועונה (כ"כ מהר"מ מזרחי והב"ח לאפוקי הרא"ש דס"ל שחייב לזונה).

2. אבל שאר מומים – לא יכול לגרשה

ח"מ: וצריך לתת שאר כסות ככל הנשים, רק עונה פטור, מ"מ היא לא יכולה להוציא ממנו הנדוניה כל זמן שהיא מעכבת הגט (מהרי"ק).

כ"כ ב"ש – ודוקא במומים שנולדו אחר נישואין או שהיו קודם וידע מהם, אבל היה בה מומים קודם ולא ידע – כופין אותה לקבל גט.

ורוצה לגרשה ולתת כתובתה

ב"ש: משמע שאם אינה מאוסה עליו אף שרוצה לגרשה ולתת כתובתה – אינו יכול למנוע ממנה שאר כסות ועונה. וזה דלא כמהר"א מזרחי והב"ח – דס"ל שכל שמסרבת לקבל גט יכול למנוע ממנה שאר כסות ועונה.

קיז

דין כתובה באשה שאין לה וסת או שאר מומין ודין קטלנית

אין לה כתובה (כתובות עב:). רמב"ם – אף לא תוספת.
ה: כשיש מרחץ בעיר אין טענת מומים (שם עה:).

• נכפה כמומים שבסתר (שם עו. אר"י).

• **הגה:** משתנת תמיד במטה – מחלוקת אם הוי מום: רשב"א – לא הוי מום. ב"י – הוי מום, וכן"ל עיקר.

ז: מומים שודאי היו קודם (יתרת) על האב להביא ריאה שראה ונתרצה (שם עו:).

ח: מומים שיתכן שהיו קודם אירוסין (משנה עה:).

עודה בבית אביה – על האב הראיה.
בבית בעלה – על הבעל הראיה.

ט: אחר שבא על אשתו אין טענת מומים (רמב"ם).

יא: נודע לו שאשתו נכפית ואין לו כסף לכתובתה – יגרשנה וישלם בהמשך.

א: ראתה ג"פ דם מחמת תשמיש – תצא בלא כתובה, מזונות ובלאות וכו' (נידה יב: כהרי"ף בדעת ר' חנינא בן אנטיגנוס).

• דווקא בתחילת נישואין, אבל ראתה אח"כ ג"פ תצא עם כתובה, דנסתחפה שדהו.

• **הגה:** ויכול להמשיך לקיימה ע"י שלישי (רשב"א).

• **מח:** ואין לה תוספת, דלא גרע ממומים שאין לה תוספת (רמב"ם).

והרמב"ן – יש לה תוספת, שלא היה לה לדעת שיש לה מום כזה.

• נכסי מלוג וצ"ב חייב לשלם לה אם אבדו (ח"מ).

ב: נבדקה ע"י נשים ונתברר שאינה ראויה לאיש אין לה כתובה ולא תנאיה (רא"ש).

ג: הכונס סתם אישה ונמצאו עליה נדרים או מומים –

סימו קכג: הרשאה על מה נכתבת, וכיצד נכתבת.

ובו ט"ו סעיפים. (ב"ק: ע. שבועות: לא.)

קכג - א

1. מדינא דגמרא: אין כותבין הרשאה אלא לתבוע פקדונו שביד חבירו ולא כפר לו, א. ואם היה פקדון של מעות צריך להקנות לו אגב קרקע.

2. וכן יכול להרשות לתובע קרקע אפילו כפר בו.

3. וכן מלוה בשטר אפילו כפר בה, שכשם שיכול להקנות השטר ושעבודו בכתיבה ומסירה, כך יכול להרשות עליו ולמסור השטר בידו כדי שיגבהו, וצריך לכתוב לו "קנה לך איהו וכל שעבודיה דאית ביה".

4. אבל אין כותבין הרשאה על פקדון שביד חבירו שכפר בו, א. ראמ"ן, ראמ"ק: וכן אין כותבין הרשאה על מלוה שבעל פה אבל.

ב"י: לפיכך אין כותבים הרשאה אלא לתבוע פקדון שבידו ולא כפר בו כל"ב. ודוקא מטלטלים בפקדון אבל גזל לא כותבים דק"ל כרבי יוחנן, לאפוקי הרשב"א דס"ל דאף על גזל כותבים הרשאה.

א. ראמ"ם: פקדון של מעות אין כותבים עליו הרשאה שאין מטבע נקנה בחליפין.

ב"י – מיהו אג"ק יכול להקנות מעות פקדון ולהרשותם עליו. כ"כ הראמ"ם.

2. הטור: וכן יכול להרשות לתובע קרקע אפילו כפר בו.

ב"י – ונלמד מל"ב אפילו כפרן לא כותבים רק מטלטלים אבל קרקע אפילו כפר כותבים.

3. בעה"ת: אף מלוה בשטר אפילו כפר בו הנתבע יכול להרשותו לפי שהוא כפירת שעבוד קרקעות.

אבל הראמ"ם – אפילו חוב בשטר לא יכול לכתוב עליו הרשאה מפני שמלוה להוצאה ניתנה, ואין מקנה דשלב"ל, ואין דרך להקנות חוב אלא במעמד שלושתם או בהקנאת שט"ח בכתיבה ומסירה מפני שהוא מקנה שיעבוד שבו.

4. (שם): ל"ב – לא כותבים אורכתא אמטלטלי דכפריה.

טור – דמחזי כשיקרא שנותן לו מה שאין לו ביד האחר.

ב"י: לפי הטור דווקא שכפר לפני שכתב ההרשאה, אבל כפר אחר שכתב ההרשאה לא נתבטלה ההרשאה. וכ"ד הראב"ד.

1. ב"ק(ע): אמרי נהרדעי – לא כותבים אורכתא (הרשאה) אמטלטלי, משום ר' יוחנן דאמר: גזל ולא נתייאשו ממנו הבעלים שניהם אין יכולים להקדיש זה מפני שאינו שלו וזה מפני שאינו ברשותו. תו"ס: דווקא מטלטלים של גזל (אבל לא של גזל כותבים).

א"כא דאמרי: אמרי נהרדעי – לא כותבים אורכתא אמטלטלי דכפריה. טעמא דכפריה אבל לא כפריה כתבין.

פרש"י: דכפרי – שתבעו בב"ד וכפר, דמחזי דחתמי אשיקרא שנותן למורשה דבר שאינו שלו.

הרא"ש: כותבים הרשאה על מטלטלים שלא כפר בהם, בין על פקדון או על גזל ולא חיישינן לרבי יוחנן.

הרא"ש: להלכה

הרי"ף – פסק כל"ב, ואם כתב הרשאה על מטלטלים שכפר בו הנפקד – לא מהני.

ור"ח – אנו נוהגים לכתוב הרשאה על מטלטלים שכפר בו ולא ידעינן למה.

ור"ת מפרש – כיון דק"ל כל"ב שטעמו מחזי כשיקרא. אנו למחזי שיקרא לא חיישינן.

ותימה: מה שנהגו לכתוב האידנא הרשאה אפילו על מלוה, והרי א"א לקנות הלוואה אפילו אג"ק?

ואר"ת – אע"פ שלא יכול לתת הלוואתו מתנה מ"מ יכול להרשות דק"ל שליח שויה, שהרי ק"ל כל"ב שיכול לכתוב הרשאה על מטלטלים אפילו גזלו, אע"פ שאינו יכול להקנותם (כרבי יוחנן), דע"כ תקנה היא שעשו לעניין שליחות כאילו היה עצמו קונה קניין גמור.

ש"ד: סברא זו שיטת הרמב"ם דס"ל דלעניין הרשאה צריך מדינא דגמרא קניין גמור כמו שמקנה לו גוף הדבר, ואם אינו יכול להקנותו גם אינו יכול להרשותו. ולי"א שבסוף הסעיף – ס"ל אפילו אינו נקנה בקניין יכול להרשותו עליו מדין הגמרא, דלעניין הרשאה תיקנו חכמים שיהא שליח כאילו קונה בקניין גמור.

א. אג"ק

ערוה"ש: דמעות לא נקנים בחליפין אלא צריך להקנותם אג"ק.

3. ולמסור השטר בידו.

ש"ד: אף בקניין אג"ק מהני להקנות שטר אף בלא כתיבה ומסירה.

והרי"ף – אף שכפר אח"כ אין דנים בה, ואפילו הודה במקצת אין משביעים אותו ואף על מה שהודה אינו נותן לפי שנתבטלה הרשאיתו. כ"ד הרשב"א.

1. אין כותבים.

סמ"ע: טעמו – בכל הרשאה צריך להקנות גוף הממון שמרשה עליו בקניין, שהרי כותב בהרשאה "זיל דון ואפיק לנפשך" (קכב/ד), מש"ה צ"ל דבר שהקניין חל עליו, דהיינו שהוא בעין כמו קרקע או שטר שהוא שיעבוד קרקעות או פקדון שלא ניתן להוצאה ולא כפר בו, שבכל מקום שהוא נמצא ברשות בעלים ויכול להקנותו. משא"כ הלוואה שלהוצאה ניתנה (שאינו בעין) אף שלא כפר בו או פקדון שכפר בו דמחזי כשיקרא שמקנה לו דבר שהלוה אומר שאין לו בידו.

מדינא דגמרא.

קכג - א

1. **גמ"מ:** אבל הגאונים תקנו שכותבין הרשאה אף על המלוה בין בשטר בין בעדי קניין, אע"פ שכפר בה בב"ד, כדי שלא יטול כל אחד ממון חבירו וילך לו למדינה אחרת.
2. **אבל מלוה על פה שכפר - לא תקנו שיכתבו הרשאה, ומכל מקום לא גרע משליח שעשהו בעדים שנתבאר בסימן קכב (ב"י).**
3. **וי"א שעל הכל כותבין, לא שנא פקדון וגזל לא שנא מלוה בשטר ובעל פה ואע"ג דכפריה. וכן נוהגין:**

סמ"ע: אף שהשטר אינו בידו (שאם היה בידו מהני אף לדין הגמרא בכתיבה ומסירה) דלא כפירוש הב"י. כ"כ הב"ח.

כ"כ הש"ך – ולא ראיתי מכחיש זה, ואדרבא מהרמב"ם והמחבר משמע שתקנת גאונים אף במלוה בע"פ שלא כפר.

2. על מלוה ע"פ כפר.

סמ"ע: כיון שאינו שכיח להלוות בע"פ (שיכול לטעון פרעתי או להד"מ) לא תיקנו שיכתבו עליה הרשאה. כ"כ הש"ך.

1. **רמב"ם:** הגאונים תיקנו שכותבים הרשאה גם על מלוה, שלא יטול כ"א ממון חבירו וילך למדינת הים.

2. **הטור:** והורו הגאונים – שכותבים הרשאה אפילו על מלוה שכבר כפר, ודוקא בשטר או בעדי קניין שהוא כפירות שיעבוד קרקעות, אבל מלוה ע"פ שכפר בה אין כותבים. כ"כ הרמב"ם.

א. **מ"מ** לא גרע משליח שעשהו בעדים. אבל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו אין כופים אותו.

3. **והרא"ש** – על הכל כותבים, ל"ש פקדון וגזל, ול"ש מלוה בשטר או ע"פ אע"פ שכפר בו. **ב"י** – וכן פשט המנהג. כ"כ ד"מ(מרדכי).

1. בין בשטר.

א. לא גרע משליח.

ש"ד: דלמחזי כשיקרא לא חיישינן כה"ג. (שהרי אין העדים מעידים שיש לו ביד פלוני על אמירתו שיש לו ביד פלוני).

ערוה"ש: על הכל – וכן המנהג, שהרי אף שטר בחתימת ידו דינו כמלוה ע"פ, וזה שכיח הרבה.

סמ"ע: שאם נתן לו הלוה ונאבד שנפטר מהלוה, שהרי בכתב זה כתב המלוה ללוה שישלח לו ע"י זה מעותיו אלא שאין לו דין הרשאה שיכול לכפות.

3. על הכל.

סמ"ע: זוהי שיטת ר"ת ורא"ש דס"ל שזהו מנהג הגמרא דמי ששלו מלוה למתנתו ללוה, שאלו כה"ג ע"י לחיובת עליו להיות שליחו מהני.

אע"ג דכפריה.

קכג - ב

1. **כאמ"ס:** מי שהיה לו שבועה על חבירו - אינו יכול להרשות אחר עליו ולהשביעו, שאינו דבר שנקנה בקניין, שאינו אלא דברים בעלמא.

2. **הגה:** וה"ה מי שהיה לו תביעה על חבירו וכתב לו הרשאה על התביעה שיש לו אצל חבירו - אין ההרשאה כלום (מרדכי פרק מי שמת), א. דהתביעה אינה דבר שיוכל להקנות, אלא צריך לכתוב ההרשאה על הממון שעליו התביעה (ד"ע בפירוש המרדכי):

ול"נ: דשם מיירי שהקנה לו התביעה בקניין בלא כתיבת הרשאה דלא מהני כיון שלא יכול להקנות דבר שאינו בעין, אבל להעמידו במקומו ע"י הרשאה מהני כמו שעושים במלוה, דהתם שליח שווה בהרשאה שאינו מקנה לו קניין גמור.

ולכן כאן אם כתב לו הרשאה על התביעה – מהני.

כ"כ הש"ך – מ"מ על הרמ"א לא קשה, די"ל שכ"כ לסברת הרמב"ם והמחבר שלא יוכל להרשות על השבועה וה"ה על התביעה (שכל דבר שאין בו קניין אין כותבים עליו הרשאה שהרי לא יוכל להקנות לו). ולכן כתב לכתוב עליו הרשאה על ממון שאף למחבר מהני (שהרי על מלוה שלא כפרו מהני הרשאה).

מיהו לדידן שאין הרשאה תלויה בקניין אלא תקנה עשו בהרשאה יכול להרשות אף על התביעה.

[כלומר יש מחלוקת: מתי כותבים הרשאה –

לפי הרמב"ם – רק במקום שחל קניין

ולפי תוס' רא"ש – בהרשאה עשו תקנה שאף כשאין קניין מ"מ שווה שליח]

2. **ד"מ:** מרדכי – משעה באדם שהיה לו תביעה על חבירו ונתן התביעה לאחר בקניין, ופטר ר"י משפירא התובע אף משבועה, לפי שאין הרשאה כלום מאחר שלא היתה התביעה בעין.

ואנ"י תמה, הרי מעשים בכל יום שאדם מרשה את חברו על מלוה? מיהו התם שליח הוא דשויה.

א. ד"מ – תימה, דא"כ שליח הוי לתבוע תביעתו. ול"ק שהרי אפשר היה לו להקנות לו אף גוף הממון שהיה לו תביעה עליו, ולכן הרשאה לאו כלום היא.

1. מי שהיה לו שבועה (רמב"ם).

ש"ך: והיינו לסברתו (שלא עשו תקנה מיוחדת בשליח), אבל למאי דקי"ל תקנו עשו בשליח (שאף שאין קניין מועיל, הרשאה תועיל שלא יהא כ"א נוטל ממון חברו והולך למדינת הים), א"כ יכול להרשותו אף על השבועה, וכן על התביעה.

2. וכתב לו הרשאה על התביעה.

סמ"ע: ה"ה ע"פ ב"ד דה"ה ע"פ ב"ד דה"ה ע"פ ב"ד.

קכג - ג

המרשה לאחד, ואחר כך הרשה לאחר ושניהם באים בהרשאתו לפנינו - אין לנתבע להשיב אלא לשני:

✓ בעה"ת: ואם הנתבע ידע שביטל שליחותו והרשה לאחר ושניהם באו לפניו – אין לו להשיב אלא לשני.

ב"י – ואם בכ"ז דן עם הראשון ונתחייב התובע יכול התובע לחזור ולסתור הדין.

הרי"ף: מי שהרשה לחברו ורוצה לבטל שליחותו ולהרשות לאחר הרשות בידו, מ"מ אין הנתבע יכול לדחות המורשה שמא ביטלו המורשה.

ש"ך – ואם נתחייב הנתבע אין יכול לחזור לסתור הדין בטענה שביטלו התובע, כיון שזכין לאדם שלא בפניו שפיר הוי זה בעל דין דידיה.

אלא לשני.

ערוה"ש: מיהו אם לא ידע מביטולו ונתן לראשון מה שעשה עשוי ואין השני יכול לתובעו, ואם נאנס מהראשון נפטר הנתבע. אבל אם ידע מהביטול ומסר לו חייב להחזירו ואם נאנס חייב באחריותו.

ושניהם באים.

סמ"ע: אפילו לא ביטל בפירוש הרשאה ראשונה אמרינן מסתמא ביטלה הואיל והרשה לאחר, אא"כ ידוע שלא ביטל הראשונה אלא שיתן למי שבא ראשונה שאז ייתן למי שירצה.

אין לנתבע להשיב לשני.

סמ"ע: ב"י – ואם דן עם הראשון ונתחייב התובע חוזר וסותר התובע הדין (שהרי ביטלו לראשון).

קכג - ד

הר"ף: אין למורשה רשות לכתוב הרשאה לאחר, שזה יאמר "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", לפיכך אם התנה עמו שירשה לאחר ואחר לאחר - הכל לפי תנאו:

אין למורשה.

לטפל במכירה שאין לך אונס גדול מזה, ומה שלא הזכיר כן בתנאו כיון דלא עלה על דעתו. כ"פ ערוה"ש.
פ"ת (שער המשפט): ואם כתב בהרשאה בלא תנאי שנותן רשות לפלוני ולפלוני למכור ביתו :
תלוי במחלקות ביו"ד (רכח/מ) במי שהשביע בנו שלא ילווה מעותיו אלא בהסכמת ראובן ושמעון :
שלמחבר – יוכל להלוות בהסכמת אחד מהם ולהש"ך (רא"פ) – רק בהסכמת שניהם.
כ"פ ערוה"ש.

שיהא פקדוני ביד אחר.

ש"ך: אפילו יאמר מורשה שני לנתבע תשיב לי על תביעתי ואם אזכה אל תמסור לי הממון (אלא ליד התובע) שאז לא שייך "שלא פקדוני ביד אחר", עכ"ל יכול הנתבע לומר, המרשה לא עשה אותך שליח כלל מטעם "אין רצוני".

מיהו אם הוא בעניין שאינו יכול לומר "אין רצוני" (כדלקמן רצא/כו) אם נתן הנתבע למורשה שני פטור.

ש"ך: ואם עבר המורשה והרשה לאחר והנתבע נתן לשני חייב הנתבע באחריות (כ"כ הסמ"ע).

אבל המורשה הראשון פטור שלא היה לנתבע לתת כיון שאינו יכול להרשות לאחר.

ערוה"ש – ואם הודיע המורשה לנתבע שהמרשה הרשהו לעשות ממנו מורשה – פטור הנתבע אף שלא נכתב מפורש בהרשאה והמורשה חייב באחריותו.

ש"ך (ת' מבי"ט): הרשאה שכתוב בה שהוא מרשה את פלוני ופלוני למכור ביתו, ואם יארע אונס שלא יוכל אחד להתעסק במכירה, חברו יוכל למוכרה לבד. ולא אירע אונס אלא אחד לא רצה לטפל במכירה -

יכול חברו להתעסק במכירה לבד, שמה שהטיל על שניהם למעט אונס, היינו לשלול שאם לא יהיה שום אונס, אבל בכה"ל לא.

ואין דבריו מוכרחים.

ופ"ת (שער המשפט) – לפענ"ד עיקר כהמבי"ט, דכיון שגילה דעתו באונס שימכור אחד, ה"ה כשאחד לא רוצה

קכג - ה

1. רמב"ם: הבא בהרשאה שמחל לנתבע או שמכר לו או מחל לו על השבועה או שעשה עמו פשרה - לא עשה כלום, שזה יאמר "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (כ"כ נמ"י בשם גאונים).

א. ת' הרא"ע: לפיכך אם התנה עמו בין לתקון בין לעוות, אפילו אם מחל על הכל - מחול, וכ"ש אם פירש בה "מחילתך כמחילתי":

עמו בין לתיקון בין לעיוות והממע"ה. ולכן ג"כ הלוח פטור, שיכול לומר למלוה אני מאמינך שהשליח שינה.

וי"א – שלא דומה, דהתם לגמרי מוכר הוי "איני יודע אם הלווייתי" דפטור, אבל כאן לגבי מלוה הוי לוח אומר "איני יודע אם פרעתיך" דחייב לשלם.

ול"נ: דלא מבעי אם הפשרה היתה בשביל טענות ותביעות שבניהם שהלוח פטור (כי"א קמא) דפשרה דינה כמכר (רה"ג). אלא אפילו היתה הפשרה בגלל עניותו של המלוה ומטעם מחילה (שאינו דינו כמכר) ג"כ פטור הלוח אם השליח אומר שכך ציווה המלוה דהוי כשליש שנאמן.

א. מחילתי כמחילתך.

ערוה"ש(צ"צ): ואם כתב בהרשאה "הן לדין והן לפשר" עכ"ז אין לו לעשות פשרה בעצמו אלא ע"פ ב"ד, ואם עשה פשרה ע"ד עצמו יכול המרשה לפקפק ע"ז.

1. לתקוני שדרתיך.

באר הגולה: בסף משנה – כיון דקי"ל כשליח שויה דינו כשליח ואומר לתקוני שדרתיך וכו'.

ערוה"ש – ולכן אם הקנה לו חלק שאז הוי כשלו לגמרי (כמ"ש קכ"ב – שלישי או רביעי) יכול לעשות בחלקו מה שירצה.

שיעשה עמו פשרה.

פ"ת(שער המשפט): אחד ששלח חברו עם שט"ח על הלוח לפשר, ונתפשר עמו וקרע השטר, ואח"כ טוען המלוה שהשליח שינה בסכום הפשרה, שציווהו שיתפשר על כו"כ והא התפשר בפחות – נחלקו חכמי הדור שלפנינו:

י"א – שדומה ל (קפב/ד) שליח של קונה שטעה, כ"ז שלא יברר המשלה שעשהו שליח סתם יכול המוכר לומר שהתנה

קכג - ו

ת' הרשב"א: היה לו חוב על עכו"ם ואמר לחבירו שהיה לו גם כן חוב עליהם "כשם שתעשה בשלך תעשה בשלי" והלך ומחל להם חובו וחוב חבירו - חייב לשלם לחבירו מה שהיה שוה חובו במעות מוכנים:

כפול קעו"ז: ראובן שאמר לשמעון "כל מה שתעשה בשלך עשה בשלי", והלך שמעון ופטר החוב של שניהם - חייב לשלם לו חלקו.

ב"י – ותימה, הרי מיד שקיבל שמעון המעות זכה בהם ראובן, ובשביל שמעון הטעהו לא איבד ראובן זכותו! **ולענ"ד** – כדברי הרא"ש, לפמ"ש התו"ס (ב"מ ע"א): שאפילו ישראל שלוחו של ישראל לקבל מעותיו מהגוי אינו יכול להיות שלוחו של גוי לזכות לישראל במעותיו.

והנתיבות – תימה, אף שהדין אמת שאין ישראל זוכה מהגוי לישראל חברו, מ"מ הנוכרי נפטר מההלוואה (דדמי באומר הנח ע"ג קרקע והפטר שנפטר מהלוואתו) והמלוה יכול לגבות חובו ממעות אלו שנעשו מעות אלו אפותקי מפורש למלוה, וזכה בהם המלוה, ואין שום אדם יכול לזכות בהם.

חייב לשלם.

סמ"ע: דאומדן הדעת שלא היתה כוונתו שימחל לגוי. וה"מ שמודה השליח שמחל לגוי בלא רשות המשלה, אבל אם אמר שמחל ברשות המשלה נשבע היסטר ונפטר (ת' הרשב"א).

חייב.

ש"ך: ומיירי שאם לא מחל לו היה המשלה מוציא החוב מן הגוי, וע"פ מחילתו הפסיד.

ת' הרשב"א: ראובן מסר לשמעון שט"ח של מנה על גוי שיגבה מהגוי, והלך שמעון ונתפשר עם הגוי ב 10 דינרים ונתן השטר לגוי.

ואומר שמעון שא"ל ראובן להתפשר עם הגוי ככל שיוכל ונתפשר עם הגוי ב 10 והילך. ראובן טוען שלא ציווהו להתפשר רק לגבות ממנו.

שמעון פטור בהיסת שט"ח מן נתן לו, שהרי שמעון כופר בכל (שבמקצת שנתפשר א"ל הילך). אבל אם שמעון מודה שלא מסר לו רק לגבות שמין כמה הפסידו ומשלם מדין גרמי.

היה חוב על גוי.

קצה"ת: שליח שגבה חוב מהגוי האם זכה המשלה מיד במעות.

ת' הרא"ש: ראובן נתן לשמעון שט"ח על גוי שיגבה עבורו, וגבהו מיד ורימה על ראובן שלא גבה עדיין עד חודשיים, ונתן לראובן שט"ח אחר משלו בפרעון שטרו. וראובן אומר שקיבל שט"ח משמעון בתנאי שאם יגבה תוך חודשיים מהגוי לא מעוניין בחליפין של שטר זה. ושמעון טוען שלא היה תנאי – כיון ששטר שנתן שמעון צריך כתיבה ומסירה והעדים היו בקניין, אם העדים מעידים שלא היה תנאי, חליפין גמורים הם בלא תנאי.

בשלי כבשלך, אם לא מצא למכור רשאי להפקיד ביד נאמן.

ערך לחם(רזב"ז): ובשלחו למכור סחורתו וא"ל עשה

קכג - ז

ראב"ט: ראובן שבא בהרשאת שמעון ותבע ללוי, ואמר להד"מ, אבל ישבע שמעון ויטול - מוציאין הממון מיד לוי, ויהא מונח ביד בית דין עד שיבוא שמעון וישבע ויטול. וכן כל הדברים שתולה לוי בשמעון - ידון עם ראובן ויהיה הממון מונח בבית דין עד שיבוא שמעון, ויש לראובן להחרים על מי שטוען טענת שקר כדי לעכב הממון ולאחרו:

יהא מונח ביד ב"ד.

רש"ל: מ"מ כשבא המורשה עם שטר חתום והנתבע טוען ישבע המרשה שלא פרעתי - אין בידו לעכב בשביל תקנת רב פפא (שבועות מא. שבטענת פרעתי משביע המלוה אף בשטר). רק ישלם והב"ד שבמקום הנתבע יכתבו לב"ד שבמקום התובע שישביעוהו במקומו.

והש"ך - אין דבריו נראים,

מ"מ נראה מדבריו שדוקא בכה"ג שאין ב"ד משביע אא"כ ביקש הנתבע, אבל בפוגם שטרו או ע"א מעיד שהוא פרוע שאז ב"ד משביעים אפילו לא ביקש הנתבע - יכול לעכב הממון בב"ד שלו עד שישבע התובע. וכן"ל עיקר.

1. מוציאים הממון מיד לוי.

סמ"ע: עשו חכמים תקנה כדי שלא יתחכם הנתבע לטעון בשקר להד"מ, שמשער בדעתו שלא יבוא שמעון לכאן להישבע ולכן תיקנו להוציא הממון מידו לב"ד, ואולי מצד זה יתפשר לוי עם השליח ולא יצטרך שמעון לבוא לכאן (כסף משנה). כ"כ באור הגר"א.

ערוה"ש - ה"ה כשראובן פגם שטרו שב"ד משביעים אותו, מוציאים הממון מלוי ויהא מונח בב"ד עד שיבוא ראובן להישבע ויטול.

קכג - ח

פ"י: ונראה לי שקובעים ב"ד זמן לתובע לבא ולהישבע, ואם לא יבא בתוך אותו זמן יחזירו בית דין לנתבע ממנו:

לבוא להישבע.

ערוה"ש: ואין יכול שמעון להישבע במקומו שבכאן, דשבועה צ"ל לפני בע"ד (כמ"ש פ"ז). ואין ראובן יכול לכפות לוי שיבוא לעירו שישבע בפניו, דקי"ל התובע הולך אחר הנתבע, מיהו בדיעבד שנשבע במקומו מקבל מעותיו. מ"מ אם רואים ב"ד שקשה לשמעון להגיע לעירו של לוי להרבות בהוצאות יכולים להשביעו בעירו.

קובעים ב"ד זמן

סמ"ע: דאל"כ יש לחוש שהתובע משקר לתובע ממי שאינו חייב לו, ויעכב מעותיו ב"ד ולא יבוא להישבע ומתוך כך ישווה עמו הנתבע לתת חצי תביעתו. כ"כ הש"ך.

קכג - ט

נחייב לוי (הנתבע) שבועה - אינו יכול לעכב ולומר "איני נשבע עד שאחרים בפני שמעון (המרשה) על מי שטוען עלי שקר", שאין זה החרם אלא תקנה קלה שתקנו הגאונים אחרונים כדי שיכוונו בעלי דינים טענותיהם, ואין מעכבים שבועתו של זה מפני תקנה זו הקלה:

אינו יכול לעכב.

ש"ד: רש"ל – ואם יש למורשה חלק בגוף התביעה, לא יכול לטעון מה לי שאין המרשה רוצה לקבל חרם או שמחל לך, עבור חלקי איני מחל, שהרי כל כוחו בא לו מהמרשה ואם המרשה מחל מחול, דלא גרע ממוכר שט"ח לחברו שיכול למחול ופטור. מ"מ ישלם למורשה הוצאותיו. מ"מ אם הוא קרקע או פקדון שנקנה למורשה גוף הממון שביד הנפקד או אין המרשה יכול למחול חלק המורשה, אבל מה שמעיד או מודה המרשה מועיל (כגון שאומר המרשה נפרעתי או כיו"ב). ואף שב (מז/א) מלוה שטוען על שט"ח שבידו אמנה או פרוע – אינו נאמן כשחב לאחרים (אפילו גם חב לעצמו) ! מ"מ כאן אף חלק המחצה בא למורשה ע"י ההרשאה וזה בא לדון עם הנתבע ע"י ההרשאה, וא"כ כשהמרשה גופו טוען פרוע נאמן. מ"מ יכול המורשה להחרים על המרשה שאמת הוא שמעיד. כ"כ הט"ז.

אינו יכול לעכב.

ש"ד: וי"א שב"ד ישלחו כתבם לב"ד שבמקום המרשה ויחרמו בפני, ואז ישבע זה (טור). כ"פ הרש"ל. **פ"ת(שב הכהן)** – להלכה כפסק השו"ע (שנשבע אף בלא שיחרים). כ"פ שער המשפט – כיון שספקא דדינא הוא, ואף שבכל ספק שבועה פטור משבועה (ש"ד) מ"מ כאן כיון שקבלת חרם שלפני שבועה היא רק תקנת גאונים, ושבועה (אף היסת) מדין הגמרא, אין ספק תקנה מוציא מודאי לגרוע דין הגמרא. וה"ד כשההרשאה מועלת מדין הגמרא, אבל במקום שאינה מועלת (כמ"ש ס"א) אלא מתקנת גאונים, וכן במטלטלים שכפר שיש ב' דעות אם מועיל – א"כ שניהם מדין תקנה כה"ג התובע צריך לקבל תחילה חרם. ואפשר שאף הרמב"ם והמחבר יודו כאן, שאין זה "תקנה קלה".

אינו יכול לעכב.

ש"ד: משמע אף בשבועת היסת הדין כן, לאפוקי ת' מהרי"ט שדוקא בשבועה דאורייתא אין מעכבים.

קכג - י

מורשה שהורשה בשכר ידוע (וכ"ש אם הורשה בחינם – סמ"ע), אפילו אם לא יוציא הממון מיד הנתבע - קרוביו כשרים בין לעדים בין לדיינים, שאין לו חלק לא בהפסד ולא בהנאה:

שהרי הראיה של תה"ד ממ"ש התו"ס דבשביל שמא יתעשר אין לפסול לעדות, ה"ה הכא. ואין זו ראייה, דבשלמא התם אפילו ספקא ליתא שיתעשר לכן לא פסלינו, משאכ"כ שיש ספק שמא יקבל שכר ויש לחוש שיעיד שיתן לו השכר, שהרי קרוב הדבר שאם יזכה בדין יתן לו.

תה"ד: אפילו א"ל המרשה למורשה "שכרך תלוי בי אם ארצה אתן לך" – לא הוי מורשה נוגע בעדות, כיון שאין שכרו על שליחות זו בודאי, מיהו הכל לפי ראות עני הדיין. **ב"י** – ולא נראה לי. **וד"מ** – איני יודע למה. כ"כ הסמ"ע הכל. **והש"ך** – ולפענ"ד יפה כתב הב"י שאין נראה לו :

קכג - יא

1. ומטעם זה נראה לי שגם הוא כשר להעיד.

2. ת' הראש"ן: אבל מורשה שיש לו חלק במה שיוציא מהנתבע - קרוביו פסולים בין לעדים בין לדיינים. לפיכך מי שיש לו עדים על תביעתו לא ירשה אחד מהעדים או מקרוביהם, אלא אם קצץ לו שכר ידוע אפילו אם לא יוציא הממון מיד הנתבע.

3. פ"י (נ"ט"א): יכול אדם להרשות ללוה לדון עם ערב קבלן שלו.

ש"ך: ובמקצת ספרי הטור כתוב – לא ירשה אחד מקרובי העדים. כ"כ רש"ל.
ולהלכה: נקטין כהמחבר שכשר להעיד.
וכנ"ד מהרי"ל.

3. לדון עם ערב קבלן

סמ"ע: דווקא ערב קבלן שהרשות ביד המלוה לגבות מאיזה שירצה תחילה, ה"ה ערב דעלמא כשאינן ללוה לפרוע. אבל כשיש ללוה לפרוע צריך לגבות מהמלוה תחילה ואיך יבוא הלוה להיות מורשה לגבות מהערב תחילה.

וכשאין ללוה לפרוע, מקבלים עדותו של הערב להוציא מידו ול"א דהוי נוגע שיחשוב שהיום או מחר יהא לו ויפרע ממנו, שהרי גם כשיפרע הערב יחזור עליו.
וגם ל"א נוגע שמא יתעשר כמ"ש התו"ס.

1. הרא"ש: העיטור והתו"ס הסכימו שאפוסטרופוס מעיד.

✓ ב"י – מילתא דפשיטא היא כשאינו מקבל פרס שאינו נוגע בדבר.

ד"מ (מהרי"ו): אע"פ שמתחילה היה נוגע כגון שהיה לו חלק בחוב, אפ"ה יכול לסלק עצמו שלא יהא נוגע בעדות ויוכל להעיד.

ב"י (רשב"א): מכוער הדבר שעד החתום על השטר יהא מורשה. וצריך חקירת ב"ד כדי להוציא הדין לאמתו.
כ"כ ד"מ הסמ"ע.

1. נ"ל שגם הוא כשר להעיד.קכג - יב

ת' הראש"ן: וכן מי שיש לו עדים בפריעתו - לא יבא

לדון עם המורשה בזמן שיש לו חלק בתביעתו אם הוא קרוב לעדים שהרי יבטל העדות:

לא יבוא לדון

כ"כ ת' הרב.
הט"ז: אם דן עם המורשה כשלא ידע שיש עדים, ואח"כ נודע לו – יכול לבטל הדין כדי שיוכלו עדיו להעיד.
כ"פ הנתיבות.

ערוה"ש: ויש חולקים בזה (כמ"ש הש"ך).

שיש לו חלק בתביעתו

ש"ך: דווקא כשיש לו בתביעה (באחוזים) שאז הוי מורשה בע"ד אין העדים יכולים להעיד בין לזכות או לחובה

סמ"ע: עצה טובה קמ"ל ללוה שיעשה כל מה שאפשר שלא יבוא לדון עם המורשה, מ"מ אם המורשה תובעו אינו יכול לדחותו.

א"נ שיכול לומר לו לא אדון עמך כיון שיש לי עדים שהם קרובים לך, והמלוה עשך בכוונה מורשה שתפסול עדיי. ואם כבר דן עמו והפסק תלוי בעדים שוב לא יוכל להביא העדים.

ונוגע מותר להעיד לחובה (כיון שאינו בע"ד כמ"ש לד/כו).

(כמ"ש לג/י). אבל אם רק מקבל המורשה שכר אם יזכה בדין הרי אין המורשה בע"ד אלא שהעדים נוגעים בדבר,

קכג - יג

1. יכול אדם להרשות נשים ועבדים.

2. **6. אפוקי ארצ'י: ויש מי שאומר אבל לא את עבדו שאין קניין לעבד ע"י רבו שהרי גופו קנוי לו וידו כידו נמצא שאינו אלא שלוחו, ויכול הנתבע לומר "לאו בעל דברים דידי את".**

3. **6. אפוקי: אבל יכול להרשות את אשתו, שהרי אם נתן לה מתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות, נמצא כשכתב לה "זכי לנפשך" אין הנתבע יכול לומר "לאו בעל דברים דידי את":**

לאו בעל דברים.

סמ"ע: היינו לעניין שלא יוכל לכופו לדון עמו שהרי אינו הרשאה (ואם יבטל המשלח שליחותו יתחייב זה באונסין), אבל עכ"פ לא גרע משליח שעשהו בעדים (קכב/ד).

3. אין בעל אוכל פירות.

סמ"ע: אבל היה הבעל אוכל פירות לא יוכל להרשותה ואע"פ שהגוף שלה.

ול"ד לאיש שיכול לדון עם אחר על נכסי אשתו כשיש לו פירות אף בלא הרשאה מתוך שיכול לדון על הפירות (ג"כ כיון שיש לה גוף הקרקע תוכל לדון גם על הפירות) ! דשאני הכא אף שתוציא לא נראה הנאתה, שהרי הבעל אוכל פירות ומי יודע שמא תמות לפניו ויישאר גם הגוף לבעל (נמצא שאין לה ממשות בקרקע, וא"כ ידה כידו שלא יכול להרשותה משא"כ כשאין הבעל אוכל פירות).

והט"ז – תימה, אם הגוף שלה אף שהבעל אוכל פירות פשוט שיכולה לדון עמו אף בלא הרשאה.

1. בעה"ת(רמב"ן): יכול אדם להרשות נשים

ועבדים.
והראיה גיטין (נב.) אין ממנים אפוסטרופוס שהיא אישה עבד או קטן, מ"מ אבי היתומים הרשות בידו.

מרדכי(ת' הר"ף): ראובן הרשה ללוי לתבוע את שמעון ואבד לוי השטר, אם באונס אבד נשבע ונפטר.

הגמ"ר: ראובן הרשה לשמעון להוציא ספריו מיד לוי, והוציא הספרים מיד לוי וחזר והפקידם ביד לוי, לאחר זמן תובע ראובן ספריו מלוי, א"ל לוי "לאו בעל דברים דידי את" – אין בדבריו כלום.

1. אבל לא את עבדו.

ש"ך: אפילו שיכול להרשות אף בדבר שאינו יכול להקנות (א"כ גם עבדו אע"פ שלא יכול להקנותו יוכל להרשותו) ! ה"ך כשיבואו המעות ליד המורשה יקנהו, אבל עבדו דאף כשיבואו לידו לא יוכל לקנות, דמה שקנה עבד קנה רבו, נמצא דלא שייך "זיל אפיק לנפשך".

קכג - יד

1. יכולים לשלוח הרשאה ביד עכו"ם, ובלבד שיזהר

מלכתוב בה "וקנינא מיניה" דאין שליחות וזכייה לעכו"ם, אלא יכתוב וקנה העכו"ם:

הרשאה ביד גוי.

והש"ך: והרש"ל – חולק ע"ז, בהלוואה ושאר דברים שאינם נקנים בחליפין פשוט שאין הרשאה מועילה לגוי,

1. תר"ס: גוי קונה בחליפין, וכן נהג ר"ת לשלוח

הרשאה ביד גוי (לפי שהגוי קונה בחליפין).
אלא שצריך להזהר שלא לכתוב "וקנינא מיניה" שאין שליחות וזכייה לעכו"ם, אלא יכתוב וקנה העכו"ם.

ורק שבקניין סודר צריך הגוי לתת סודרו ולא העדים (כמו שעושים בישראל הקונה).

ד"מ: המורשה שקיבל עליו בחרם שיקיים המרשה מה שקיבל עליו – חייב המרשה לקיים, דהוי כאילו קיבל עליו בעצמו, שהרי כתב לו "עשייתך כעשייתי".
כ"פ ערוה"ש – וכן כל שקיבל עליו המורשה מחויב המרשה לקיים.

יזהר... וקנינא מיניה.

סמ"ע: פירוש שהמנהג בקנייני חליפין שהיו העדים נותנים הסודר וקונים עבורו בחליפין. ובגוי אין העדים יכולים לקנות עבורו בחליפין לפי שאין שליחות לגוי, אלא הגוי עצמו יעשה קניין החליפין בסודר שלו. וכן יכתבו בשטר ההרשאה.
כ"כ הש"ך.

כיון שאין המורשה רק בתורת שליחות ואין שליחות לגוי, אבל קרקע ופקדון שיכול להקנות בחליפין מועיל בגוי. כ"כ מהרשד"ם, ואפשר שכן דעת ר"ת.

אלא שדעת המחבר דבהרשאה מהני לגוי בכל גוונא (אף בחליפין). [ערוה"ש: וטעמו של המחבר, שהרי תקנת הגאונים שבהרשאה תועיל בכל דבר, בע"כ אינו מטעם שליחות לבד].

אלא שלבי מהסס בעיקר הדין של ר"ת דמהני חליפין לגוי. וכן מצאתי במהר"ם מינץ

והתומים – קניין אגב אינו בגוי, שאל"כ למה לא ציוה ר"ת בהרשאה לגוי בקניין אג"ק. וגם בחמץ ובכור לא ציוו להקנותו באגב.

וקצה"ח – הרי כבר נזכר קניין אג"ק בדברי רי"ו בגוי. וכבר פשט המנהג בכל ישראל במכירת חמץ בקניין אג"ק ולא קניין חצר.

כ"כ תח"ס – מצאתי בדברי קצה"ח ברמב"ן.

כ"פ ערוה"ש – דקניין חליפין ואג"ק מהני בגוי.

קכג - טו

1. "ואשר לא טוב עשה בעמיו" זה הבא בהרשאה.

א. בד"א כשהנתבע והתובע בעיר אחת, אבל אם הנתבע בעיר אחת והתובע בעיר אחרת הרי זה עושה מצוה.

ב. הגה: וי"א דאין חילוק בין אם היה עמו בעיר או לא, אלא שכל זמן שהמורשה הוא אלם ובעל טענות מתעבר על ריב לא לו (אז לא עושה טוב כשמרשה לו), אבל אם עושה כדי להציל עשוק מעושקו מצוה קעביד (ב"י בשם תוס').

2. י"א דאין אדם יכול לעשות מורשה שלא בפניו (של המורשה) דאין חבין לאדם שלא מדעתו, והרי כתוב "ואשר לא טוב עשה בעמיו", ולכן אפילו אם נתרצה אחר כך בדבר אינו כלום.

ב"י: ולי נראה ששניהם להלכה, דכללו של דבר כל שבעל הדין אינו יכול להוציא מעותיו מפני שאינו בעיר או סיבה אחרת, מצוה קעביד להציל עשוק מיד עושקו. אבל כששניהם בעיר אחת, ואפילו לזה בעיר אחרת אבל מלוה והלך לשם לפרקים אז לא טוב עושה.

הג"א(רשב"ם): לא טוב – דשמא הלזה נוח לו בעל דין עצמו שיוכל להתפשר עמו, מה שאין המורשה יכול להתפשר בממון שלא שלו.

1. שבועות(לא): "ואשר לא טוב עשה בתוך עמו", א"ר – זה הבא בהרשאה.

לא טוב.

א. ראב"ד – ה"מ כשהמלווה ולוה בעיר אחת, אבל אם בעל דינו בעיר אחרת מציל ממון חברו.

ב. והת"ס – ה"מ כשהוא אלם ובעל טענות שמתעבר על ריב לא לו.

ולכן אפילו נתרצה אח"כ המורשה אינו כלום כיון שהקניין לא חל מעיקרא.

כ"כ מרדכי בשם ר"י קלונימוס.

וסיים המרדכי – אומנם למ"ש תו"ס (ר"י) ניהא, דרך שהוא אלם יש איסור אבל כשהוא טורח להביא מעות חברו דמצוה קעביד א"כ ניה"ל לשליח (וזכין לאדם שלא בפניו).

כ"פ הע"ש, כ"ד הש"ך והט"ז.

והרמ"א – ס"ל כר"י מקלונימוס, דאף דמצוה קעביד מ"מ עפ"ר אין אדם מתרצה להכניס עצמו על ריב לא לו. מש"ה אף שאח"כ הסכים אין אומרים התגלה הדבר למפרע, ואין לו אלא מהריצוי ואילך. לאפוקי הע"ש.

והש"ך – דוחק לפרש כן דברי הרמ"א שחולק על הר"י. שאם הלוח אלם שאז המורשה לא עושה טוב לכו"ע (אף לר"י מקלונימוס) אינו מורשה. ואף שאח"כ נתרצה לא מהני לכו"ע.

אלא שר"י קלונימוס קאמר מסתמא אינו יכול לעשות מורשה שלא בפניו, דס"ל שבכל גוונא מיקרי "לא טוב עשה", וע"ז הר"י חולק כשאינו אלם אלא טורח להביא מעות חברו מצוה קעביד ומהני הרשאה.

אלא דהרמ"א מיירי כשהלוח אלם (כדלעיל) שאז לא עושה המורשה טוב ולכן לא מהני הרשאה, ואף שאח"כ הסכים לא מהני.

סיכום: דעת הרמ"א.

סמ"ע – כר"י מקלונימוס שבכל גוונא לא מהני הרשאה.

ש"ך – כר"י, כשאינו אלם אז עושה מצוה ומהני הרשאה, וכאן מיירי באופן שהוא אלם.

2. ד"מ(מרדכי): ריב"ן – אין אדם יכול לעשות

מורשה שלא בפני המורשה (שמקנה ומרשה לפלוני בפני עדים), דחוב הוא למורשה שנאמר "אשר לא טוב עשה", ולא מהני אף אם יתרצה השליח אח"כ.

1. כ"ז שהמורשה אלם.

ש"ך: והרמ"א הבין שהמורשה אלם שמתעבר על ריב לו לא.

ולפענ"ד – מה בכך שהמורשה אלם אם טוען אמת, ואם טוען שקר תיפוק ליה שאסור לטוען שקר ולמה לי מתעבר על ריב לא לו.

אלא כוונת התו"ס שהלוח אלם והמלוה לא רוצה לדון עמו ולכן מרשה אחר, המורשה לא עושה טוב שמתעבר על ריב לא לו, יתבענו המלוה עצמו. **אבל** כשטורח המורשה להביא מעותיו של המלוה שאין יכול לטרוח מצוה קעביד שהרי אין חברו יכול לטרוח כמוהו. וכ"מ מלשון הב"י.

ורק כששניהם באותה העיר והמלוה יכול לתבוע אלא שנמנע מפני אלמות הלוח לא טוב עושה.

ולפ"ז הראב"ד והתו"ס לא פליגי, כמ"ש הב"י.

2. שלא בפניו.

סמ"ע: פירוש שלא בפני המורשה, שלא ייקנה המרשה בפני עדים בק"ס שלא בפני המורשה ויאמר "הרני מקנה ומרשה לפלוני על חובי להוציא מיד פלוני", דאין עדים קונים שלא מדעת המורשה, שהרי אמרינן שלא טוב עשה המורשה.

קכג - 12

הלכות הרשאה

הרשאה על מה נכתבת. וכיצד נכתבת.

חו"מ
חלק ב'

בס"ד.

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

ובו י' סעיפים (גיטין: לב, מו, עח, פח. ערכין: כא. יבמות: נב.)

קל"ד - א

1. צריך שיבטל כל מודעה קודם שיתן הגט, שאם מסר מודעה בפני שנים ואמר: "גט שאני רוצה ליתן לאשתי דעו שאני אנוס ליתנו ולכן אני אומר בפניכם שיהא בטל" - הרי הוא בטל, א. אע"פ שלא לקח בקנין.

2. הגה - רמ"ע: ואע"פ שלא מסר בפני ב' עדים ביחד, רק בזה שלא בפני זה, ובלבד שיהיו כשרים.

3. אע"פ שאין מכירין את אונסו, א. ואפילו אם האונס שאמר היה שקר, ואע"פ שנתנו (הבעל הגט לאשתו) אח"כ לא אמרין שביטל המודעה שמסר, עד שיאמר בפירוש שמבטל המודעה, ואז היא בטלה, ואינו צריך קנין.

1. ערכין(כא): משנה - גיטי נשים כופין אותו

עד שיאמר רוצה אני.

ג"מ(כא): א"ר ששת - האי מאן דמסר מודעה אגטא, מודעי מודעה (והגט בטל). פשיטא? ל"צ שכוהו והתרצה, מד"ת שביטל המודעה לאחר ריצוי, קמ"ל עד שיאמר שמבטל המודעה. כ"פ הרי"ף והרא"ש.

א. רמב"ם: אין המוסר מודעה או מבטלה צריך קנין. כ"כ ש"פ.

3. הרא"ש: בגט ומתנה א"צ עדים להכיר אונסו, דגילוי מילתא הוא שאינו רוצה לתת.

א. ואפילו היה שקר שהוא אנוס מ"מ הרי אמר שאינו רוצה לגרש.

כ"כ הרשב"א, הר"ן, ה"ה(מפרשים), רי"ו(ר' יונה).

לאפוקי הרמב"ן - דס"ל שאם לא היתה במודעה באונס אינה מודעה, כיון שאינו אנוס אן סהדי שגמר בלבו בשעת מעשה לגרשה.

ולא מהני ביטול קודם כתיבה אלא לאחר כתיבה.

והר"ן: מ"מ דעת הרמב"ם נוטה כש"פ שבכל גוונא בטל הגט.

מסר העל מודעה לעדים שהוא מבטל הגט

• **רמב"ם** - הבעל יכול לבטל הגט אף בלא אונס, בין קודם כתיבתו בין אחר כתיבה.

דעת הרמב"ם ואם פירוש שמבטל הגט בלא טענת אונס.

רמב"ן - לא יכול לבטל, רק כשביטל בלא לפרש אומרים מסתמא היה אנוס. והר"ן - יכול לבטל.

• **רמב"ן והרשב"א** - הבעל לא יכול לבטל הגט בלא טענת אונס (בין לפני כתיבה או אחריו).

טעמם: כשחוזר ועושה השליחים לגרש אתי דיבור ומבטל דיבור.

• **ריב"ש(י"א)** - יש לחלק

לפני כתיבה - לא יכול לבטל, לפי שכשחוזר ואומר "כתבו ותנו לאשתי" חזר בו, ואתי דיבור ומבטל דיבור. לאחר כתיבה - יכול לבטל הגט שנכתב כבר, שהרי אח"כ לא אומר כלום שנאמר שחזר בו.

האם גילוי דעת מבטל הגט?

ב"ב(מ): מודעה בגט ובמתנה (שרוצה לבטל) א"צ שידעו שהיה אנוס, ובגילוי דעת בעלמא מהני לבטל

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

מסר מודעא

פ"ת(בנ"א): מובא במהר"מ מלובלין על מעשה שהיה בימי הסמ"ע – אחד שנתן גט ע"י שליח, וקודם הנתינה נתפשרו שיתנו חפצים ידועים לבעל, וכן עשו והשלישו החפצים ביש שלישי. לאחר נתינת הגט טוען הבעל שרימו אותו בטיב החפצים ונתנו לו חפצים גרועים ומחמת זה רוצה לבטל הגט. ויצא חכמי הדור בהכשר הגט, כיון שנוהגים שהבעל מבטל כל דיבור שיזיק לגט ולכן אין בדבריו כלום.

ופ"ת עצמו כתב – ועוד כיון שמתחילה לא הקפיד הבעל בפירוש שיהיו החפצים כמו שהוא רוצה ואם לא כן יבטל הגט, רק גילוי דעת, וזה ודאי לא כלום הוא.

בפני שנים

פ"ת: ספר ב"מ – מהריב"ש ות' הרשב"ץ משמע, דווקא כשאמר לשנים "שמעו" או "אתם עדים". ואינו מוכרח – וצ"ע.

דעו שאני אנוס

ב"ש: האם צריך לומר שהוא אנוס?

לרמב"ם – אף שלא אמר שהוא אנוס מהני לבטל הגט. ריב"ש[רמב"ם]: אף שאמר בפירוש שאינו אנוס, מבטל הגט (בין לפני הכתיבה או לאחריה).

ולכמה פוסקים – אין יכול לבטל קודם הכתיבה (בלא אנוס).

והרשב"ם וש"פ – ל"מ אם אמר בפירוש שאינו אנוס, אלא אפילו אמר סתם שגט זה בטל (שאז יתכן שהוא אנוס) – לא מהני, כיון שלא תלה מודעתו באנוס, כשאח"כ מצווה לכתוב הגט ביטל דבריו הראשונים.

הגט.

ואילו בגיטין (לד.) – נחלקו אב"י ורבא האם גילוי דעת לבד מבטל הגט, וקי"ל כאב"י שגילו דעת "לאו מילתא".

והראיה מי שנתן גן לאשתי ואמר אם לא אבוא עד ליום י'א גט. הגיע ביום ל' והפסיקו נהר. צעק "ראו שהגעתי", ואמר שמואל – לא נקרא ביאה, והוי גט (ועוד למדו שאין טענת אנוס בגיטין).

משמע שגילו דעת (שרצה לבטל הגט) לא מהני.

וקשה: הרי הגמרות סותרות?

• **רשב"ם, רא"ש והטור:** מחלקים –

כשהבעל טוען שהוא אנוס – מהני גילוי דעת אף שלא ברור לנו שהיה אנוס (כמו ב"ב מ).

אבל כשברור שאין אנוס – גילוי דעת לאו מילתא (כמו בגיטין לד. והראיה מהפסיקו נהר אין טענת אנוס בגיטין).

• **והב"ח** – מחלק,

גילוי דעת אחר כתיבת הגט – לא מבטל, שאין בכוחו לבטל מעשה הכתיבה (כאב"י גיטין לד.).

אבל גילוי דעת לפני כתיבה – מועיל לבטל הגט, שמגלה דעתו שעושה המעשה באנוס.

ולפ"ז: אפילו גילוי דעת שנאנס בלא מסירת מודעא מבטל הגט.

מ"מ הפ"ת – הב"ש חולק על הב"ח, דווקא כשמסר מודעא מפורשת מבטל הגט, אבל גילוי דעת בלא מודעא לא מהני, ואפילו קודם כתיבה.

1. צריך שיבטל

טור וה"ה: כל שבא לגרש (אף שאין ידוע שהוא אנוס) צריך לבטל המודעות.

וכן דעת מרן שכתב סתם "צריך שיבטל כל המודעות קודם נתינת הגט".

קלד - ב

1. לכן צריך שיבטל קודם כתיבת הגט א. כל מודעא

שמסר, ויאמר כן: "הריני מבטל כל מודעא שמסרתי על גט זה, ב. וכן אני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול לגט זה, ג. וכן אני

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

מעיד על עצמי שלא מסרתי דבר על הגט שיבוטל הגט מחמתו, ד. והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבוטל מחמתו גט זה או שיוע כוחו של גט זה מחמת אותה מודעה או אותו דיבור".

2. הגה: וי"א דסגי אם אומר שמבטל מודעה ומודעה דמודעה עד סוף כל מודעי (טור בשם הרא"ש). וכן נוהגין אך טוב לכתחילה לחוש ולומר כסברא הראשונה.

שאמרתי שום דבר שיבוטל מחמתו גט זה או שיוע כוחו של גט זה מחמת אותה מודעה או אותו דיבור".

2. והד"מ – אבל אנו נוהגים כדברי הרא"ש.

וצ"ע למה הביא הטור דברי הרמב"ם כחולק על הרא"ש, שהרי הרא"ש מפרש דברי הרמב"ם.

רמב"ם: ולא יניחוהו לילך עד שיגיע הגט לידה, כדי שלא יבוא לבטלה.

ה"ה – שאם יניחוהו יכול לשוב לבטל דבריו הקודמים ויהא הגט בטל, שהכל הולך אחר דבריו האחרונים.

1 א. שיבטל... כל מודעות

פ"ת: ספר ב"מ – קשה לפרשב"ם (ה"ה מ:) שגילו מילתא בגט כמתנה (שנקרא אנוס) מילתא היא, אף שלא ידענו אונסו (הגט בטל).

וקשה לפ"ז: מה מועיל ביטול מודעות, הרי עכ"פ נשאר אנוס?

תינח המחויב לגרש ע"פ ב"ד שאז האונס אינו מזיק, ורק המודעה ולזה מועיל ביטול מודעות. אבל אונס שלא ע"פ ב"ד קשה, מה מועיל ביטול מודעות כשיש אונס?

וכבר נחלקו בזה קצה"ח והנתיבות (בחו"מ ר"ה/ס"ק ח): **קצה"ח** – באמת לרשב"ם אינו נועיל ביטול מודעה רק בגט מעושה (שאנסוהו) ע"פ ב"ד. אבל גט שנתן מעצמו לא מהני ביטול.

אך הנתיבות – הרשב"ם מירי באונסא דנפשא (שאינו רוצה לגרש אבל אינו מחמת אונס חיצוני של אחרים) שאונס זה לבד לא מבטל הגט אלא בצירוף מודעה, ולכן כשמבטל המודעה מהני.

ומהר"ם מבריסק תירץ – שאף שיש הוכחה שמתחילה היה אונס, מ"מ ע"י ביטול המודעה י"ל סר האונס. כיון שלא ידענו על האונס רק ע"י מודעה י"ל בשעה שביטל המודעה סר האונס, אבל כשידענו שהיה ודאי אונס לא מהני ביטול מודעה עד שנדע שודאי סר האונס. כ"כ סברא זו ת' המבי"ט.

0. הרא"ש: אם מסר מודעה, ובנוסף אמר: "אם אבטלה לא תבטל" – אם ביטל מודעה ומודעה דמודעאי עד סוף כל מודעי – הכל בטל (והגט גט). כשם שמועיל על מודעה כך מועיל על כמה מודעות. וכן המנהג.

1 ב. אבל הרמב"ם כתב – אם מסר מודעה שהגט בטל, ובנוסף אמר: כל ביטול מודעה זו בטל. וכתב אח"כ הגט, אף שביטל המודעה הגט בטל. **אלא** התקנה היא שיאמר לפני הכתיבה לעדים: דברים שמסרתי שאם יתקיימו מבטלים הגט, בטלים, ואח"כ יצווה לכתוב הגט.

הרא"ש – שבזה מבטל כל מודעי מודעות.

ד. והרשב"א – גם תקנתו של הרמב"ם לא מועילה, שמא מסר מודעה שמבטל אף את זה. **ולצאת מכל ספק:** בנוסף לביטול כל המודעות, יפסול כל העדים שיעידו שמסר מודעה.

וא"ת: מה מהני שלא לא יוכל לבטל הגט בב"ד (כיון שביטל העדים), הרי יכול לקלקלה ביד שמים (שימסור מודעה שמבטל הגט, (אף שהעדים לא יוכלו להעיד, מ"מ ביטל הגט)?

ו"ל: כיון שאינו יכול לקלקלה בב"ד גומר בדעתו ומבטל כל המודעות, שאינו מצוי שיקלקלה בידה שמים (שהרי אינו מרווח בדבר כלום). וכמ"ש הירושלמי.

אונם ה"ה – דחה קושיית הרשב"א על הרמב"ם, לפי שאחר דבריו האחרונים אנו הולכים, וכיון שהוא כולל כל מה שקדם הכל בטל. מ"מ נוהגים לפסול הענדים כמ"ש הרשב"א. כ"ד הר"ן.

1. סיכום דברי הרשב"א בתיקון הגט שלו כמ"ש הר"ן: וצריך שיבטל קודם כתיבת הגט **א**. כל מודעה שמסר, ויאמר כן: "הריני מבטל כל מודעה שמסרתי על גט זה, **ב**. וכן אני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול לגט זה, **ג**. וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי דבר על הגט שיבוטל הגט מחמתו, **ד**. והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

ג. דבר על הגט שיבטל הגט

פ"ת(ישועות יעקב): לפי דברי הט"ז לא מועיל אודיתא על דבר האסור.

וא"כ קשה מה מועיל כאן מה שמודה שלא מסר מודעא, הרי דבר איסור הוא, ומה יש בכוחו לפסול עדים כשרים? ויש לתרץ – באמת בלא"ה ראוי שיועיל ביטול מודעא, ועוד כיון שרוב מלקה מי שמוסר מודעא על גט (לקמן) מסתמא ביטל המודעא בלב שלם, רק שיש חשש לעז לכן כשמודה מעצמו אך לעז ליכא. ועיין עוד תירוץ הרשב"א שהובא בב"י.

2. דסגי אם אומר שמבטל מודעא

ב"ש: פירוש וא"צ לבטל העדים, אבל אין חילוק בין אומר שמבטל מודעא או שאומר שמבטל כל דבר הגורם ביטול. מיהו לרמב"ם לא מהני כשאומר שמבטל המודעות.

הרני מבטל כל מודעא

בעל שמוסר מודעא על ביטול הגט, ובנוסף ביטל כל מה שיבטל בעתיד המודעות, ונשבע על זה (שלא יבטל מודעא זו). ואח"כ כשבא לגרשה עבר על שבועתו וביטל כל המודעות שלא יגרש:

- ת' גליא מסכת (קצת לומדים) – הגט בטל לחומרא. טעמו: דקי"ל כרבא (תמורה ד:): דאמר "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני". וא"כ כאן שעבר על השבועה לא מהני והגט בטל.
- אבל ת' גליא עצמו – הגט כשר, שהרי האיסור שעבר אינו בגוף הגט, ודומה הדבר לנשבע שלא יבוא לעיר ובא לעיר וגירש – ודאי שהאישה מגורשת אף שעבר איסור בכניסתו לעיר.

מבטל כל מודעא

ת' המבי"ט: כשידוע לנו שהיה בודאי אנוס – אין מועיל ביטול מודעא עד שנדע בבירור שעבר האנוס. אבל כשלא ידענו האנוס רק על פי דיבורו – מהני ביטול מודעא, לפי שתולים שסר ממנו האנוס.

קלד - ג

1. נהגו להצריך ביטול מודעא אף למגרש מרצונו.

- א. הגה: ומיהו אם שכח מלבטל כשר, מאחר שמגרש מרצונו.
2. מרדכי: ונהגו עוד לבטל מודעא קודם שיצווה לכתוב וקודם הנתינה. א. ואע"פ שי"א שאם בטל הגט בין כתיבה לנתינה לא היה מועיל אח"כ ביטול מודעא לגרש באותו גט, ולכן אין מניחין אותו לילך עד שיתן הגט - אפ"ה מחמירים ג"כ לבטל מודעא בשעת נתינה.

וטעמו: נהי שבטלה לשליח, לגט לא בטלו. סמ"ג: משמע שאם ביטל הגט בפירוש מודה ר"נ שהגט עצמו בטל. כ"פ הרמב"ם. ולפ"ז קשה, מה מועיל ביטול מודעא שנוהגים לעשות בשעת נתינה, הרי יש לחוש שביטל גוף הגט, שאף אם יחזור בו לא יוכל לגרש בגט זה? ולכן כתב הרמב"ם שאחר שכתב הגט לא מניחים לו ללכת עד שיגיע הגט ליד אשתו, שאם יצא יש חשש שיבטל הגט עצמו ואז שוב לא יוכל לגרש בגט זה. מ"מ כתבו הפוסקים לבטל מודעי אף בשעת הנתינה (אף שאם ביטל הגט ביטול מודעות לא יעזור).

סיכום: מתי צריך שיבטל הבעל המודעות?

- רמב"ם – יבטל קודם כתיבת הגט, ואח"כ יצווה להם לכתוב ולחתום ולתת, ולא יניחוהו לילך עד שיגיע

1. הרא"ש: המגרש אשתו מרצונו אין כאן חשש אם לא יבטל המודעות, כיון שמגרשה מדעתו אינו חשוד לקלקלה בידי משים. כ"ד הרמב"ם.
- ✓ אך הטור – מ"מ טוב לבטל המודעות. כ"כ המרדכי, ה"ה – מפני קלקלו הדור והרמאים, וה"ה(גאון).
- א. ד"מ: מצאתי כתבו בשם המהרי"ל – שפעם שכח לבטל המודעא ואמר אח"כ: ומה בכך, ידעתי שגט זה ניתן ברצון.
2. גיטין(לב): שליח שהולך גט לאישה יכול הבעל לבטל קודם שיגיע לאישה. ואף לאחר שביטלו קי"ל כר"נ שיכול לחזור ולגרש באותו גט (שגט עצמו לא נפסל).

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

גם בשעת הנתינה. כ"פ הרמ"א.

2 א. אע"פ שי"א

ב"ש: כ"כ השו"ע (קמא/סו) כדעה זו (דעת הרמב"ם), מ"מ לעניין ביטול מודעא מחמירים לבטל אף קודם נתינה. **כתב בשה"ת** – שאין בעל יכול לבטל בגט עצמו שלא בפני הסופר והעדים שצויה להם לכתוב הגט.

הגט לידה כדי שלא יצא ויבטל, כיון שיכול לבטל גוף הגט (ואז אף שיחזור בו, שוב הגט פסול) בין לפני כתיבת הגט או לאחריו.

- **סמ"ג והתרומה** – די שיבטל בשעת הנתינה.
- **מרדכי והתו"ס** – נהגו לבטל בשעת כתיבת הגט ובשעת נתינתו.
- ונחלקו בדעת התו"ס:
ב"י – כל שביטל קודם כתיבה ולא יצא מלפניו – א"צ לחזור ולבטל בשעת הנתינה.
- וד"מ** – אף שלא יצא, מ"מ לכתחילה צריך לחזור ולבטל

קלד - ד

1. אם נשבע הבעל ליתן גט - צריך שיתירו לו קודם, שלא יהא דומה לאונס. א. אך ערבות יתן אם ירצה שאין זה דומה לאונס.

ב. הגה וה"ה אם קבל קנין לגרש (שצריך למחול לו הקניין שלא יהא כאונס – ב"ש).

2. אבל אם קבל עליו קנסות אם לא יגרש: א. לא מקרי אונס, מאחר דתלה גיטו בדבר אחר ויכול ליתן הקנסות ולא לגרש. ב. ויש מחמירין אפילו בכה"ג (בתשובת הרשב"א), ג. וטוב לחוש לכתחילה ולפטרו מן הקנס.

ד. אבל אם כבר גירש מפני זה, ואפילו גירש מכח שבועה שעשה מעצמו לגרש - הגט כשר הואיל, ומתחילה לא אנסוהו על כך.

3. רע"ה: י"א דלא מקרי אונס אלא מה שאונסין לאדם עצמו, אבל אם אונסין לאחר עד שיגרש חברו, אפילו אב על בנו או להיפך - לא מקרי אונס (שהרי לא חובטין בו לגרש).
א. פ"י: ויש מחמירין באב על בנו. (וע"ל סימן קנ"ד מדינים אלו).

שהרי תלה גיטו בדבר אחר, שיכול להפסיד המשכון ולא יגרש.

ב. ד"מ (פסקי מהרא"י): אם קיבל בקניין לגרש אשתו – הוי אונס (וצריך למחול לבעל הקניין שלא יהא כאונס כמו בנשבע).

והב"ש – משמע שהקניין לגרש חל. ותימה שבפסקי מהרא"י משמע שהקניין לא חל כלל. כ"כ הרמב"ם בהדיא?

2. בעל שקיבל עליו קנס אם לא יגרש את אשתו,

האם נחשב הדבר כמגרש מאונס?

א. הרב מימון נואר, והמהרי"ק – לא מקרי אונס, מאחר שתלה גטו בדבר אחר, יכול לגרש ולשלם הקנס.

ב. והרשב"א – הוי גט מעושה כל שיועדים באונסו, אף שלא מסר מודעא, שדינו כתלויה ונתן מתנה דלא מהני.

1. גיטין (מו.): מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו: "יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם לא אגרשך, וגירשה" – הוי גט. מ"מ התירו חכמים שיחזירנה (אם ירצה).

משמע שגט כזה אינו מעושה (שהרי היא מגורשת).

וכתבו רבותינו הצרפתים (היינו הרב פרץ): אבל **נשבע** (לאפוקי נדר) לתת לה גט – צריך שיתירו לו שלא יהא כאונס (שאם יגרש מחמת השבועה הוי כמו אונס).

והסביר הרב מימון נואר – טעמו, בנדר כיון שתלה הגט בדבר אחר (יאסרו הפירות) לא מיקרי אונס, שהרי יכול שלא לגרשה ולא לאכול פירות. אבל לגרש דומה לאונס שתלה הגט בשבועתו ואינו יכול שלא לגרש, שהרי יעבור על שבועתו.

א. אבל אם נתן הבעל ערבות וגירש – אין זה אונס (פירוש נתן משכון שיגרש אשתו ואם לא יפסיד משכנו),

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

להיעשות בהיתר. משא"כ בנשבע שלא למכור א"א למכור בלי שיעבור על שבועתו.

לפי זה גם אצלנו שנשבע לא לגרש אלא לדעת אביו, הרי יכול להיעשות בהיתר, אף המרדכי מודה דמהני.

(ה). אצלנו לא ברור שעבר על איסור שבועה, אדרבא אמרינן אין אדם חשוד לעבור על שבועה, ומסתמא הודיע לאביו.

שהרי כשכתב הגט לא הזכיר הבעל עניין של השבועה כלל, ואין הבעל נאמן עכשיו לומר שלא הודיע לאביו לעשות עצמו רשע. ואף אביו לא נאמן לעשות בנו רשע לומר שלא הודיעו.

(ו). אף שברור לנו שהאב לא הרשה לו, עדיין י"ל שעשה הבן התרה בפני ג', שהרי שבועה בפני רבים יש לה התורה. ואף אם היה נשבע ע"ד רבים אפשר להתיר במקום מצווה.

(ז). בכלל "אי עביד לא מהני" אם ראינו שהתורה עצמה גילתה בנושא אחד דמהני, שוב בכל אופן שעושה זה נגד התורה מהני. ולזה מודה המרדכי.

ובקידושין מצאנו שכהן גדול שקידש אלמנה (אף שעבר על איסור דאורייתא) מהני. וכן בגירושין גילתה התורה שאנס שגירש אנוסתו דמהני (שהרי ציוותה עליו להחזירה). ולכן בגירושין ל"א "אי עביד לא מהני".

ולכן אישה זו מגורשת גמורה.

צריך שיתירו לו

ב"ש: היינו כשאין ניתן לכופו ע"פ דין אז צריך שיתירו לו, כי השבועה הוי כפיה. אבל אם ע"פ דין ניתן לכופו לא איכפת לו מהשבועה.

צריך שיתירו לו

ב"י(רשב"ץ): מעשה והיה דודו של המגרש בוכה שהיה קשה בעניו. א"ל המגרש אין צורך לבכות, שאני נותן גט בכוח (משמע מאונס). שאלו הרב לפרש דבריו, ופירש המגרש: מפי שהיא לא רוצה אותי גם אני לא רוצה אותה (משמע שנתרצה לגרש). האם הוי גט מאונס?

תשובה: לא הוי גט מעושה –

א. אפילו היה מפרש בפירוש לפני דודו שהוא אנוס אין הגט בטל, כיון שלא היו הדברים בפני ב' עדים כמוסר מודעא.

ועוד שלא אמר כן מעצמו אלא אחר שראה דודו בוכה ורצה לפייסו, ואדרבא נראה שהיה חפץ בגט כיון שהשתדל לפייס דודו.

ג. **והרישב"א** – לכתחילה טוב לחוש לפוטרו מהקנס קודם שיגרש.

ד. **מ"מ** אם עבר וגירש בלא שפטרו אותו (בין בקנס או שבועה) – הוי גט, כיון שאנס עצמו.

1. אם נשבע

רעק"א: וכן אם נשבע שלא לגרש או לבטל מודעות – צריך התרה.

פ"ת(נו"ב): מעשה באחד שגירש אשתו כדת, ואח"כ יצא ערעור שהבעל נשבע לאביו ברבים שלא יגרש אשתו בלי ידיעתו, ועכשיו עבר על שבועתו וגירשה בלא ידיעתו, ויש לחוש לגט מטעם "אי עביד לא מהני" כדאיתא בתמורה (ד:).

(פירוש מה שאמרה תורה לא לעשות והלך ועשה, האם המעשה תופס, לפי רבא לא מהני. וא"כ כאן שעבר וגירש שעבר על השבועה – לא מהני מעשה הגירושין).

תשובה: יש להכשיר הגט מחמת שבעה התרים –

(א). שבועה שאדם חייב עצמו לא לשייך ל"אי עביד לא מהני". כ"כ התו"ס והרא"ש, וכנ"ד הרמב"ם.

כ"פ הט"ז, רשד"ם ופר"ח.

לאפוקי המרדכי, שכ"פ כמותו – הב"ח, הש"ך והסמ"ע.

(ב). בגירושין אף המרדכי יודה שמגורשת (שההוא דיבר רק על מכר).

(ג). אם נשבע מעצמו שלא יעשה ועבר ועשה דמהני,

מה טעמו:

לתו"ס – מפני שבדה האיסור מעצמו.

לרא"ש – בחרם ושבועה של עצמו כיון שיכול להתירם אינם דומים לאיסורי תורה שא"א לבטלם.

ונ"מ: אם נשבע ע"ד רבים שאין לו התרה:

לפי התו"ס – אי עביד מהני, שעכ"פ בדה מלבד.

ולפי הרא"ש – אי עביד לא מהני, לפי שאין לו התורה.

ולפי זה: י"ל שהמרדכי מיירי בנשבע ע"ד רבים שאין לו התרה. ואף שחולק על התו"ס, מ"מ מסכים עם הרא"ש דאי עביד (שעבר על השבועה) שנשבע ע"ד רבים דלא מהני לכן אוסר, דלמה נרבה מחלקות.

אבל בנדון דנן שרק נשבע ברבים (ולא ע"ד רבים) יודה רבא דמהני התרה, ולכן אף המרדכי יודה שאם גירשה מהני.

(ד). הסמ"ע והש"ך (חו"מ ר"ח) חילקו (כדי לתרץ שיטת המרדכי) שמקח הנעשה באיסור מהני, כיון שיכל

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

צריך שיתירו לו

פ"ת(ב"מ): וכ"ש אין לכופו לגרשה מכוח השבועה כמבאר בריטב"א, ואם כפו אותו הוי קרוב הדבר להיות גט מעושה (אא"כ הגירושין ע"פ דין).

ובספר גט מקושר – תמה עליו, נעלם ממנו מ"ש הב"י בשם הר"י בנו של הרא"ש (ק"ד) שכתב: מי שנשבע שאם ישחק בקוביה יגרש את אשתו, ב"ד כופין אותו לקיים שבועתו לגרש אשתו והמעשה קיים.

***: ולי תימה,** הרי הר"י חולק על עיקר הדין של המחבר שצריך התרה, א"כ ברור שגם חולק על הריטב"א לעניין כפיה, ולמה קשה לגט מקושר?

ב. **ה"ה אם קיבל קניין לגרש**

ב"ש: פירוש וצריכים למחול לו הקניין שלא יהא כאונס. משמע שהקניין חל.

אומנם בפסקי מהרא"י בהמשך – ס"ל שהקניין לא חל מעיקרו, ולכן א"צ להתירו

2 א. ויש מחמירים (אף בקנסות)

פ"ת: איך לעשות פשרה בין בעל לאשתו, כדי לחייב הבעל לתת גט?

תורת גיטין: לפי הרשב"א א"א לחייב הבעל שישלם הקנס אם לא יגרש אותה, דהוי גט מעושה.

אלא התקנה: שיקבל הבעל בקניין סודר שמוחל על כל חיובי האישה לבעלה (תשמיש, מעשה ידיה) ללא קשר לגירושין, אבל הוא יישאר בכל החיובים לאישה (כגון מזונות), וממילא יגרשנה כיון שמונעת ממנו מה שחייבות לו, ואינו גט מעושה שאינו תולה הגט בקנס.

או שיקבל על עצמו קנס שאם לא יגרש עד זמן שקבעו. ואם הגיע הזמן ולא גירש ממילא מתחייב בקנס אף שיגרשה אחר כך, שהרי הקנס חל מיד שעבר הזמן. וא"כ ב"ד יכולים לכופו לשלם הקנס (שזהו פרעון חוב), וכשמגרש להפטר מהחוב אינו גט מעושה.

***: ועדיין יש לשאול אם הקנס לא הוי אסמכתא?**

ויש מחמירים (רשב"א)

פ"ת(משכנות יעקב): אין מחלוקת בין הרב מימון נואר (א.) לבין הרשב"א (ב.) –

מה שסובר הרב מימון שקנס אינו אונס – מיירי שקיבל עליו הבעל הקנס ונשאר בדעתו לגרש עד שעת גירושין וגירש מרצונו, ולכן לא הוי אונס.

והרשב"א מיירי – שבשעת הגירושין חזר בו הבעל וגירש רק מחמת הקנס דהוי אונס, ובזה אף הרב מימון מודה.

ב. **ועוד** שבלשון ראשון משמע שהיה זה באונס, ובלשון שני משמע שנתרצה לאחר שראה שאין הזיווג עולה יפה והחליט לגרשה מרצון. נמצא לשון אחר מפרש לשון ראשון והגט לא בטל. וראה לדבר (נדרים יח:) סתם נדרים להחמיר, ופירושן להקל.

וספר הב"מ – מ"ש הרשב"ץ "שלא היו הדברים בפני בשם עדים" משמע אף שמסר מודעא ברורה אין כלום עד שיאמר לב' עדים "אתם עדיי" – יש לפקפק בזה. ולדינא צ"ע?

והמשנה למלך – תמה על הסברו של הריב"ש, של"ד לנדרים, ששם הם דברים בינו לבין קונו, לכן נאמן לפרש דבריו.

משאכ"כ בגיטין שאם כוונתו היתה לבטל הגט שוב לא מהני גט זה לגרש בו (שהרי לפי הרמב"ם גט שבטלו שוב לא יכול לגרש בו).

סיכום:

• **מודעא בפני בשם עדים**

רשב"ץ – צריך ליעד העדים לכך.

ב"מ – מפקפק בזה.

• **מודעא סתומה** (שאפשר לפרשה כאונס, ואפשר לפרשה שאינו אונס).

רשב"ץ – נאמן הבעל לפרשה דבריו (כמו בנדרים).

מל"מ – יש להסתפק, ול"ד לנדרים.

צריך שיתירו לו

רדב"ז: מי שקיבל עליו חרם "בעולם הזה ובעולם הבא" אם לא יגרש את אשתו, נחלקו הפוסקים האם מותר להתיר לו כדי שיוכל לגרש את אשתו בלא אונס? **י"א** – שאפשר להתיר לו שיוכל לגרשה בלא אונס, שאל"כ הוי גט מעושה.

י"א – שאין להתיר לו חרם כזה, משום שאין לו התרה. **להלכה:** יגרש (בלא התרה) ויצא י"ח החרם, שהרי מהתורה מגורשת כיון שהוא עצמו הביא עליו.

ואם אח"כ יחזור וישאנו מוטב, ואם לאו יכתוב לה גט אחר מרצונו (שעכשיו אין אונס החרם) לצאת י"ח האחרונים.

ה"ה מי שנדר נזירות שמשון אם לא יגרש אשתו, שאין לו התרה, יעשה כן.

מ"מ פ"ת – חולק על הרדב"ז, קי"ל כהרמ"א (יו"ד רכח/מה) שפסק כמהר"ם פדואה שאפשר להתיר חרם כזה כדי שיוכל לקיים מצווה, וכגון נדר שהודר ברבים.

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

וטעמו: שאם מאיימת עליו שיגרשנה ברור דהוי אונס כמ"ש בהדיא בשו"ע (חו"מ רה"ז): שוכר פרדס שאכל ג' שנים ואיים על הבעלים שאם לא ימכור לו יטען "לקוחה היא ביד" הוי אונס.

והפ"ת – מיירי שאשתו מאיימת עליו שיתן גט, מ"מ הוי ספק כיון שהאונס אינו בגופו (כגון מכות) אלא אונס ממון.

ול"ד: לחו"מ (רה"ז) דשם מיירי שאונסים אותו בממון להוציא ממנו ממון, משאכ"כ שאונסים אותו בממון שיוציא אשתו שבזה יש להסתפק שמא אינו אונס, שאין דמים לאישה, שהיה לו להפסיד דמים ולא לגרשה.

א. ויש מחמירים באב על בנו

כ"פ להחמיר: משכונות יעקב והב"מ

ד. עבר ויגרשה מחמת שבועה/קנס – מגורשת

רע"א: מעשה באחד שנשבע לא לגרש אשתו או נשבע לא לבטל מודעות – צריך התרה לשבועתו קודם שיגרשנה. עבר ויגרשה בלא התרה – צ"ע לדינא.

וכ"ש אם מתחילה לא קיבל עליו הקנס רק מאונס דהוי אונס.

3. לאדם אחר לאדם אחר

אם איימו על הבעל להפסיד ממנו אם לא יגרש:

רשב"ץ: אונס שאינו בגופו, כגון שאשתו גזלה ממנו ואינה רוצה להחזיר עד שיגרש או מאיימת שתפסיד הממון, והבעל לא מסר מודעה שהוא אונס:

אם ידוע לנו שמחמת אותו אונס מגרש, אני מסתפק אם נחשב גט מעושה, אבל האמת כיון דקי"ל "תלויה ויהיב (אנסוהו ונתן בלי תמורה) לא הוי מתנה", ג"כ לא הוי גט.

והפ"ת – ואין הכרח בדבריו אם נחשב גט מעושה.

מה ספקו של הרשב"ץ?

תורת גיטין – מיירי שאשתו גזלה ממנו ולא רוצה להחזיר, אבל אינה מזכירה את הגט, והבעל מגרש להיפטר מהנזקים. אבל אם הזכירה שעושה כן כדי לקבל גט – ודאי הוי גט מעושה שפסול.

קלד - ה

1. הא דאינו גט כשהוא אונס, ה"מ כשמסר מודעה, אבל

אם לא מסר מודעה:

2. אם אנסוהו שלא כדין – פסול. ובדין, כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה ואנסוהו ב"ד עד שהוציא – הוי גט.

3. ומצוה על כל ב"ד שבכל מקום ובכל זמן לכופו לגרש לבטל המודעה.

מעשה (כופה) בגיטין. ואף שבבבל אינם מומחים, שליחותיהו דבני ישראל עבדין.

הר"ן – אף בימו שאין מומחים בא"י מסתמא שליחותא דקמאי עבדין, וכופים על הגט.

3. פסול

ב"ש: לכאורה משמע שפסול מדרבנן (שלשון "פסול" בכל מקום מדרבנן). וזה אינו שהגט פסול אף מהתורה כמ"ש רש"י הר"ן והטור.

1. **גיטין (פת:): משנה** – גט מעושה (פירוש בחזקה ואונס): בגוים – פסול. בישראל – כשר.

גמ': בישראל כשר – ה"ד שאנסוהו לגרש ע"פ הדין, אבל שלא כדין (שלפי הדין אינו חייב לגרש אשתו) אף בישראל פסול.

1. **ב"י** – ומיירי שלא מסר מודעה, שאם מסר מודעה אף בישראל פסול, אא"כ ביטל המודעה. כדאמרין (ערכין כא.) בגיטין נשים כופים אותו עד שיאמר "רוצה אני" (פירוש שיבטל המודעה כדאמר רב ששת שם).

3. **גיטין (פת:):** אביי אשכחיה לרב ליוסף שהיה

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

קלד - ו

1. מי שמסר מודעה על הגט - מכין אותו מכת מרדות, מפני שגרם להיות ממזרים, שהרי הגיע (יגיע - לשון הרמב"ם) הגט לידה ותינשא בו, ואחר זמן יבואו עדים שביטל בפניהם או שמסר מודעה בפניהם קודם שיכתוב הגט ונמצא הוולד ממזר.

א. הגה תל"ס ותקפ"ח: ואפילו בטל המודעה בשעת נתינה - אפ"ה משמתינן ליה, דיש לחוש שמא איכא דידעי במודעה ולא ידעי בביטול.

1. מי שמסר מודעה... מכת מרדות

ב"ש: היינו כשחייב לגרש ע"פ דין, אבל אם אנסוהו שלא כדין ומסר מודעה - אינו חייב עונש כלל.

מכת מרדות

ב"ש: והטור כתב - מנדים אותו.

והקשה הב"י - הר רב בגמרא רק הילקה ולא נידה, שנידוי חמור מהלקה?

והדרישה מתרץ - בגמרא מיירי שמסר מודעה וביטלה לכן רק מלקין אותו. והטור מיירי שמסר מודעה ולא רוצה לבטלה, לכן מנדים אותו עד שיבטל המודעה. מ"מ מלשון הרמ"א "אפ"ה משמתינן ליה" - תמוה.

1. יבמות(נב): רב מנגיד (מלקה) מאן דמקדש

בביאה... ומאן דמסר מודעה על הגט...

נהרדעי אמרי - רב לא מנגיד אלא במקדש בביאה.

להלכה:

תו"ס - כנהרדעי, שלא מלקים על מסירת מודעה.

והרמב"ם - פסק כחכמים, מי שמסר מודעה על הגט - מכין אותו מכת מרדות, מפני שגרם להיות ממזרים, שהרי יגיע הגט לידה ותינשא בו, ואחר זמן יבואו עדים שביטל בפניהם או שמסר מודעה בפניהם קודם שיכתוב הגט ונמצא הוולד ממזר.

א. כ"פ הטור, אלא שכתב שמנדים אותו (במקום מלקים). כ"פ הרמ"א (א).

והב"י - תמה עליו (למה לא מלקים אותו).

קלד - ז

אנסוהו ישראל לגרש:

1. אנסוהו ישראל לגרש שלא כדין, ואמר "רוצה אני", וגם ביטל המודעה או לא מסרה - פסול, ואעפ"כ פסלה מן הכהונה.

קלד - ח

2. אנסוהו כותים לגרש:

א. אם הוא חייב לגרשה מן הדין - פסול, ואעפ"כ פסלה מהכהונה.
ב. ואם לא היה חייב לגרשה מן הדין - אפילו ריח גט אין בו, ולא נפסלה מהכהונה.

3. (הפלות אפס): ואפילו אם קבל מעות על נתינת הגט לא אמרינן משום זה נתרצה).

0. גיטין(פח): משנה - גט מעושה (שאנסוהו

לתת גט): בגוים - פסול. בישראל - כשר.

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

1. פסולה מן הכהונה

ב"ש: שאף שהגט בטל מהתורה תוספים בה קידושין שלא אחר שיש לגזור אטו שלא כדין בישראל (שרק פסול).

ובאה"ט – צ"ע אם חוששים לקידושי אחר?
כ"כ פ"ת(תורת גיטין) – הר"ן לא חשש לזה ולא הוי קידושין כלל.

2. אנסוהו גויים

פ"ת(ת' הרדב"ז): אפילו לא הכוהו, אם איימו עליו, כל שיש בידם לעשות נקרא אונס.

3. ואפילו קיבל מעות

ב"ש: ואפילו קיבל מעות וגם אנסוהו הגויים כדין ל"א שנתרצה.

ל"א ... שנתרצה

ב"ש: דעת הרשב"ם כשקיבל מעות

הרשב"ם: ואם מסר מודעא (בלא שאנסוהו) הוי גילוי מילתא, כיון שאינו מקבל מעות בודאי אונס הוא. משמע שאם מקבל מעות לא מיקרי אונס, דאמרינן היום היה צריך למעות ונתרצה לגרש.

ואפשר שהרשב"ם אינו חולק על הרמ"א, דיש לחלק:

באנסוהו בודאי – לא מהני מעות.

אבל מסר מודעא – אנו לא יודעים אם היה ודאי אונס:

ולכן בלא מעות אמרינן ודאי אונס היה, שאל"כ למה נתן הגט.

אבל כשמקבל מעות, אמרינן מחמת המעות נתרצה לתת גט.

ל"א ... נתרצה

פ"ת: אף הרשב"ץ והרשב"ש צידדו להקל כשקיבל מעות דהוי גט (כשמסר מודעא).

ת' משכנות יעקב – ואין להקל אף שקיבל מעות, אא"כ קיבל מעות שלא היו שלו.

אבל אם וויתרו לו קצת מהנדוניה שקודם הגירושין היו שייכים לו, לא יעלה על הדעת שיהא דומה למכר (באונס) כשקיבל מעות דהוי מכר, ולא הוי גט. וכן מבואר בת' הרב בצלאל.

גמ': אמר רב נחמן אמר שמואל –

1. בישראל: כדין – פסול. שלא כדין – פסול ופוסל.

2. בגויים: כדין – פסול. שלא כדין – אפילו ריח הגט אין בו (שאינו פוסל מכהונה).

פרש"י: **פסול** – להתירה להינשא. **פוסל** – מן הכהונה.

סיכום: גט מעושה

	1. בישראל	2. בגויים
כדין	כשר	א. פסול ופוסל
שלא כדין	פסול ופוסל	ב. אינו כלום.

ב"י: בכל המקרים חוששים לגט, ה"מ כשאומר "רוצה אני" וביטל המודעא או לא כתב כלל. שאם מסר מודעא ולא ביטלה, הגט בטל אפילו הוא בישראל. כ"כ ד"מ(ת' הרשב"א).

הגמ(שם): בגויים כדין פסול – מה נפשך, אם גויים בני עישי נינהו (לאנוס לגרש) – שיהא כשר. ואם לאו – גם לא יפסול לכהונה?

א"ר משרשיא: דר"ת גט מעושה (שכפו לגרש) בגויים כשר, אלא שחכמים פסלוהו, שלא תהא כל אחת הולכת ותולה עצמה בגוי ומוציאה עצמה מיד בעלה.

אם כן שלא כדין בגוי רק יפסל כמו בישראל (ולא יהא בטל)? אלא דברי רב משרשיא אינם נכונים.

אלא טעמו – (באמת הגויים לאו בני עשוי נינהו) אלא שחכמים גזרו כדין בגויים אטו כדין בישראל שלפחות יפסל.

פרש"י: כדין בגויים אע"פ שדין תורה אינו כלום, גזרו חכמים לפסול לכהונה משום שיחליפו בישראל שעשו כדין ויאמרו שישראל שאנס לגרש כדין לא פוסל, והרי הוא גט מעליא.

משמע שבגויים אף כדין בטל מהתורה רק שפוסל לכהונה. ויש לתמוה על הרמב"ם שפסק – שבגויים כדין רק פוסל (ולא בטל)?

הלכות גיטין

סימן קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל המודעות.

קלד - ט

אם דחקו אותו בית דין של ישראל על ידי כותים, והיו הכותים מכין אותו ואומרים: "עשה מה שישראל אומרים לך" - דינו כאנסוהו ישראל.

לך, כיון שהעישו ע"פ דיני ישראל אפילו כפווה הגויים לא מקרי "לפני הגויים" וכשר.
כ"כ הרא"ש. וכן פירוש בה"ג.
כ"פ להלכה: רשב"א. וכן מהירושלמי, רשב"ם ורמב"ם.

גיטין(פח): גט המעושה... ובגויים חובטין אותו ואומרים לו: "עשה מה שישראל אומרים לך".

תו"ס: ובגויים חובטין אותו.
ואר"ת – זהו המשך מה שאמרו "ובגויים פסול", שאפילו חובטין אותו ואומרים לו: "עשה מה שישראל אומרים לך" – פסול.

וזהר בו – ופירש, כיצד עושים בגויים ויהא כשר? חובטין אותו ואומרים לו: "עשה מה שישראל אומרים

קלד - י

גט שמסר הבעל מודעא על נתינתו ונתנו לה, ואחר כך ביטל מרצונו, ואמר לה: "תתגרשי בגט שנתתי לך כבר" – אין צריך לחזור וליטלו ממנה.

ב"י: הלכה כרבי. כ"פ בשו"ע (קלח/ג).
וכתב הרמ"ה: ה"ה מסר מודעא על הגט ונתן לה, ואח"כ ביטל המודעא מרצונו ואמר לה: "תתגרשי בגט שכבר נתתי לך" – א"צ לחזור וליטול ממנה, כיון שמכוח הבעל בא לידיה.

גיטין(עח): משנה – נתן בידה והיא ישנה, נעורה וקוראה והרי הוא גיטה – אינו גט, עד שיאמר לה "הא גיטך".

גמ: זו דברי רבי.
אבל רשב"א אומר – עד שיטול ממנה הגט ויחזור ויתן לה ויאמר לה: "הרי גיטך".

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

סימו קנד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

ובו כ"ד סעיפים (גיטין: מו, עז. יבמות: סד, סה. כתובות: עז. נדרים: ז, צא.)

קנד - א

- אלו שכופין אותם להוציא א. וליתן כתובה: מי שנולד לו ריח הפה או ריח החוטם, או שחזר להיות מקבץ צואת כלבים או בורסקי, או להיות מחתך נחושת מעיקרו. ב. ואם רצתה תשב עם בעלה.
- (ואם ידעה בהן קודם שנשאת, אין כופין להוציא, דסברה וקבלה) (טור בשם הרמ"ה).

1. כתובות(עז.): משנה – אלו שכופין אותו

להוציא: מוכה שחין, ובעל פוליפוס, והמקמץ, והמצרף נחושת, והבורסי.

בין שהיו עד שלא נישאו ובין משנישאו נולדו.

גמ': מאי בעל פוליפוס?

אמר רב יהודה אמר שמואל: ריח החוטם, במתניתא תנא ריח הפה.

ב"י: ולא פליגי, ובשניהם כופין להוציא.

(שם): מאי מקמץ? אמר רב יהודה: זה המקבץ צואת כלבים.

מאי מצרף נחושת? רבה בר בר חנה אמר זה המחתך נחושת מעיקרו.

פרש"י: טעמא דהני מפני שאומנותם מסרחת.

(שם): מאי כופין? בשוטים.

א. מרדכי(ר"י): יוציא – ויתן כתובה אע"פ מגרש בע"כ.

ב. שם(עז.): בכל הנך אם אמרה הוינא בהדיה (מוכנה לגור איתו) שבקין לה. במוכה שחין אף שאמרה לא שבקין לה, מפני שממקתו (פירוש ממיקה בשרו).

2. אם ידעה בהם קודם נישואין

(שם): משנה – ועל כולם אמר ר"מ אע"פ שהתנה עמה יכולה לומר סבורה הייתי שאוכל לקבל ועכשיו א"א לקבל.

וחכ"א – מקבל בע"כ חוץ ממוכה שחין.

מקבלת בע"כ

הר"ן(י"מ) – כשהתנה עמה ס"ל לחכמים שמקבלת בע"כ. אבל לא התנה עמה אע"פ שידעה יכולה לומר "סבורה הייתי לקבל ואינו יכולה".

והרמ"ה – כמו שהתנה עמה מקבל בע"כ אף כשידעה מקבלת בע"כ. כ"כ הר"ן(אחרים).

ב"ח: לפי הרמ"ה מ"ש במשנה "בין שהיו עד שלא נישאו בין משנישאו נולדו" מייירי שהיא לא ידעה, אבל ידעה סברה וקיבלה.

דעת הרמב"ם:

הרמב"ם כתב: מי שנולד לו ריח הפה...

ה"ה והב"י – דווקא שנולד אחר נישואין, אבל ידעה קודם נישואין אף שלא התנה עמה מקבלת בע"כ ואינה יכולה לומר "סבורה הייתי שאוכל לקבל ואינו יכולה".

והב"ש – אין הכרח בדברי הרמב"ם, ומ"ש נולדו הוא לעניין כתובה בלבד, שאם ידעה מראש אין לה כתובה, אבל לא לעניין כפיה.

להלכה: השו"ע כתב לשון הרמב"ם.

והרמ"א כתב דעת הרמ"ה (2). בהמשך.

הר"י בן הרא"ש: מי שאסר עצמו בהנאת תשמיש אשתו אם ישחק בקובייה, ובנוסף נשבע שיגרשנה בגט כשר ועבר ושיחק – הרי הוא מושבע לגרשה, וב"ד כופים אותו

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

אבל המרדכי כתב – שיש לה כתובה כיון שיכל להתנות אם תצא ממנו שלא תקבל כתובה, ואם לא התנה הפסיד על עצמו.

והתו"ס – מקום שיש חשש הערמה אין לה כתובה.

סיכום: תוספת כתובה למנויים במשנה תו"ס, מרדכי והג"א – אין להם תוספת כתובה. ר"ת – יש להם תוספת כתובה.

ריח הפה

פ"ת(ת' הרא"ם): ודוקא שהסרחון חזק וקשה עד שאין אדם יכול לסובלו.

מקבץ צואת כלבים

בנסת יחזקאל: א' נשא אישה ורצונו להיות סופר סת"ם ולעבד בעצמו הקלפים, והמלאכה נעשית קצת ע"י צואת כלבים ואשתו מתנגדת – אם האיש לא יוצלח למלאכה אחרת אין אשתו יכולה להתנגד, ובפרט בימנו שהפרנסה קשה. אבל יש לו פרנסה אחרת – יכולה למחות.

2. ואם ידעה... אין כופין

ב"ש: לכמה פוסקים אף שידעה מהם יכולה לומר: סבורה הייתי שאוכל לקבל ועכשיו אני יכולה לקבל. ולכן נראה שאף לרמ"א שאין כופין להוציא, מ"מ אין דינה כמורדת אם אין רצונה לדור עמו, שיכולה לומר קי"ל כהני פוסקים. אומנם בספר ב"מ כתב – צ"ע? שהרי דין מורדת לפחות מכתובתה, והבעל מוחזק בממון.

לקיים שבועתו (ולא נקרא כפיה לגט), שכל דבר המוטל על האדם לעשותו כופים אותו לעשותו, והמעשה קיים.

1. שכופין להוציא

באה"ט(הרד"ך): כל שכופין להוציא ולתת כתובה והבעל אל כאן שיתן הגט והאישה תובעת כתובתה – ב"ד יורדים לנכסיו ומגבין לה.

א. וליתן כתובה

ב"ש: לעניין תוספת כתובה – במוכה שחין. כשבאה בטענה (ס"ו) "חוטרא לידה" אין לה תוספת כתובה, כי למישקל ולמיפק לא הקנה לה. וכן הדין בכל הני שאין לה תוספת כתובה ואף במוכה שחין.

כ"כ מרדכי, הג"א(ר"ח) – שאין לה תוספת כתובה. אבל ר"ת – ס"ל שיש לה תוספת כתובה, ואזיל לטעמיה שאף בבבאה מחמת טענה יש לה תוספת. מיהו במוכה שחין קודם נישואין גרע טפי, שהרי ממאנת נותן לה תוספת כתובה (כמ"ש הרי"ף) לפי שידע שקטנה היא ולא חשש שתתחרט, ודאי רצה לזלזל בנכסיו. כן הדין במוכה שחין שידע שיכפוהו להוציא ובכ"ז כתב לה תוספת כתובה.

עיקר כתובה במוכה שחין

מיהו י"א – שמוכה שחין שווין מעיקרא שאין לה אפילו עיקר כתובה כדי שלא תערים (להתחתן אתנו ויחייבו אותו לגרש ותקבל כתובה).

קנד - א2

1. **נעשה האיש מוכה שחין, כופין אותו להוציא וליתן כתובה. א. ואע"פ שהיא רוצה לישב עמו, (או שהתנה עמו קודם שנשאה), אין שומעין לה, אלא מפרישין אותם בעל כרחם, מפני שהיא ממיקתו. ב. ואם אמרה: אשב עמו בעדים, כדי שלא יבוא עלי - שומעין לה.**

2. הגה - דיו המשומד:

א. **מ"י(א"ח נ"א):** י"א דמתנכר - כופין אותו ע"י עובדי כוכבים להוציא, ובלבד שיבטל בשעת הגט.

ב. **ת' א"ח נ"א:** ויש חולקין ואומרים - דאין כופין למתנכר או שאר עובר על דת. **א"ח נ"א:** אלא א"כ פושע לה, כגון שמאכילה דבר איסור, **נ"ד:** או שעבר על חרם ששעבד עצמו נגדה שלא להקניטה ושלא להכותה, או שנודר ואינו מקיים שבניו מתים בעוון נדרים.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

3 מצאנו: מי שהוא רועה זונות ואשתו קובלת עליו, אם יש עדות בדבר, שראו אותו עם מנאפים או שהודה, יש אומרים שכופין אותו להוציא, א. אבל משום שמביאין לו ילדים נכריים אין לחוש, דילמא משקרים עליו.

וליתן כתובה

ט"ז: אף שכופין אותו לגרש נותן כתובה אף שהתנה עמה תחילה לפי שהכפיה אינה בשבילה אלא בשבילו.

ממיקתו

באה"ט: פירוש שבשרו נופל חתיכות חתיכות, מלשון "המק בשרו".

ב. אשב עמו בעדים

באה"ט: וא"צ שיהיו העדים יושבים ושומרים כל הלילה אלא כדרך כל הישנים בבית אחד.

2. דין המשומד

פ"ת: דיו המשומד להלכה

מהר"ם אלשקר – להלכה כופין אותו, לפי שרו"פ חלקו על מהר"ם (דס"ל שלא כופין).

ת' עבה"ג – אין להקל בספק דאורייתא.

ובספר ב"מ: ולענ"ד אין לכפות על הגט, אלא יכפו על חיוב מזונות ופרנסה או תשלומים ונדוניה עד שיהא מוכרח לגרשה ע"י פשרה, ובזה אין שום חשש.

ב. אין כופין

***: וטעמו** – "טב למיתב טן דו מלמיטב ארמלו" (כתובות עה.). פירוש עדיף לאישה לשבת שניהם יחד מלשבת אלמנה.

או שעבר על החרם

ת' נו"ב: א' שעזב את אשתו י"ב שנים בלי כסף ומזון, ובנוסף עבר על חרם ר"ג ונשא אישה אחרת על אשתו, לכם האישה דורשת גט.

הבעל טוען שנשא אישה אחרת כיון שסיפר לו אחד שאשתו מתה והאמין לדבריו.

אומנם אף שנתברר שאשתו חיה והתרו לו שיגרש השנייה, המשיך להחיות עם השנייה.

והבעל טוען: חטאתי והנני לשוב ולדור עם הראשונה וכבר יגרש השנייה. והאישה עומדת בתוקף להתגרש?

דעת הרב השואל – לכופו לגרש בשוטים, לפי ש –

א. עבר על דברי הרמ"א כאן, שעבר על חרם ששעבד עצמו נגדה, וכיון שנשא אחרת עבר על חרם ר"ג.

1. גיטין(עז.)" משנה – מקבלת בע"כ, חוץ

ממוכה שחין שאף שקיבלה על עצמה כופין אותו לגרש מפני שהיא ממיקתו.

פרש"י: ממיקתו – לשון המק בשר (שהתשמיש קשה לו).

א. שם(עז.): בכל הני שאמרה הוינא בהדיה (שמסכימה לחיות עמו) שבקין, במוכה שחין לא שבקין, מפי שהיא ממיקתו.

ב. ואם אמרה אשב עמו בעדים (שלא יבוא עלי) שבקין.

3. אגודה: לאה טוענת על ראובן בעלה שרועה

(פירוש מנאף) עם זונות, וראובן כופר – אם לאה תביא עדים שבעלה רועה זונות יוציא ויתן כתובתה.

אבל אם אין עדים, אף שהביאו הנוכריות בנים (שטוענות שהם ממנו) – אין לכפותו להוציא שראינו כמה נספים בעלילות.

כ"פ ת' הר"מ – והוסיף שהוא הדין אם מודה הבעל מעצמו שכופין אותו.

מ"מ הב"י – אין לסמוך על האגודה לכפותו להוציא, כיון שלא נזכרו דבריו בשום פוסק מהמפורסמים.

אבל הד"מ – פסק כהאגודה.

1. מוכה שחין... כופין אותו

פ"ת: כמה פרטי דינים

- מוכה שחין שאמר שנתרפא ואשתו לא סומכת עליו יש להסתפק אם נאמן (הר"א ששון).
- היו לו נגעים בפיו ומוציא ליחה סרוחה – כופין אותו להוציא (הרב אדרבי).
- מי שמשתיין תוך המיטה ולא מרגיש – אין כופין אותו להוציא, מאידך אין כופין אותה להיות עמו (רדב"ז).
- חולה צרפתי אם יסכימו הרופאים שתשמיש ממיקתו, וגם יש בו מיאוס וסרחון חזק – כופין להוציא (הרא"ם).
- נכפה אם תשמיש קשה לו – מפרישים אותו ממנה (הרמ"ט).

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

ועוד שדוקא מי שיש לו ואינו זן, אבל זה מחמת עניותו הלך לחפש פרנסה, וכל אותם שנים סבל בעצמו בעוני גדול.

ולפני: אין לכופו לגרש ואף אין לכופו בדברים, מ"מ אם טענה האישה שהוא מאוס עליה מחמת שבגד בה, ואף שלא התרו בו אינה חייבת לדור עמו.

3. מי שרועה זונות

באה"ט: ראובן בא על אשת איש וחזר בתשובה, ואשתו תובעת גט וכתובה – אין כופין אותו להוציא. ול"ד לרועה זונות שמוחזק בכך ועומד במרדו. שרועה זונות מאבד הון וסופו שלא יהא לו פרנסה (חכם צבי).

אם יש עדות בדבר

ב"ש: ואין להחרים אחר עדות זה, שכל ישראל בחזקת כשרים (ת' אגודה).

ב. על שעזב אשתו י"ב שנים ומנע ממנה כל הזמן ענייני אישות עבר על דברי הרמ"א(ג) שכתב: איש שרגיל לכעוס על אשתו ולהוציאה מביתו כופין אותו להוציא.

ת' נו"ב עצמו: אין כופין אותו להוציא, לפי ש –

א. לא ברור אם עבר על חרם רבנו גרשום, שהרי בתחילת הנישואין שלו עם השניה היה ע"פ עד אחד שהטעו, ויש הסוברים שחרם רבנו גרשום היה רק על תחילת הנישואין. ואף שיש חולקים היינו לחומרא ולא להקל לכפותו לגרש.

ובפרט שכבר גירש השניה.

ואף אם נאמר שידע שאשתו ראשונה חיה, כיון שלא היתה התראה כדין לא עבר על חרם.

ב. והטעם השני שכתב שכופין אותו הוא בגלל שלא זן אשתו י"ב שנים – אף למ"ד (רב) מי שלא זן כופין אותו להוציא, ה"ד כשהתרו בו קודם, אבל בלא התראה אין כופין.

קנד - ב

גיטין(עז): משנה – אשה כז'אן מי שהיה בעלה בעל ריח הפה

או ריח החוטם, או מלקט צואת כלבים וכיוצא בה, ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום שהיה בבעלה, יכולה היא לומר: "לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל", ויחלוץ ויתן לה כתובה.

קנד - ג

1. האומר: "איני זן ואיני מפרנס" - כופין אותו לזון.

א. ואם אין ב"ד יכולים לכופו לזון, כגון שאין לו במה לפרנס ואינו רוצה להשתכר להרוויח ולזון, אם תרצה היא (האישה) - כופין אותו להוציא מיד וליתן כתובה. ב. תו"ס: וכן הדין למי שאינו רוצה לשמש.

2. הגה - וכן איש שרגיל לכעוס ולהוציא אשתו מביתו תמיד, כופין אותו להוציא, כי ע"י אינו זנה לפעמים ופורש ממנה בתשמיש יותר מעונתה והוי כמורד ממזונות ותשמיש (תשובת הרשב"א). ועיין לעיל סימן ע' וע"ז.

להלכה:

✓הרי"ף – הלכה כשמואל שכופין לזון. כ"פ הר"ן(ר"ח).

1. כתובות(עז): האומר אינו זן ואינו מפרנס –

רב אמר – יוציא ויתן כתובה

ושמואל אמר – עד שכופין להוציא יכפו לפרנס.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

פ"ת(ב"מ): בעל עשיר שזן את אשתו פחות מהראוי, ולכן אינה רוצה לדור עמו – לכו"ע (אף שתאמר קי"ל כרב) אין כופין הבעל לגרש אלא לזון, ולכן אם אינה רוצה לדור עמו נקראת מורדת.
והפ"ת – ולע"נ (בלי קשר לשיטת רב) אין דינה כמורדת שהרי לא עושה כן לצערן, אלא לכופו לזון כראוי.

ואינו מפרנס

פ"ת(מהר"ם מטראני): אין לך "איני רוצה" גדול מזה שעזב את אשתו כמה שנים ולא שלח לה מזונות והיה בורח ממקום למקום – שכופין אותו לזון.
כנסת יחזקאל: טען חמיה "תבוא לביתי ואזון אותה" אין כופין אותו בשוטים אלא במילים.
ואם אינו רוצה להוציא יכולה לקחת כל הנכסים שאיתה וללכת לבית אביה, וחייב לשלם לה המזונות אלא שאם המזונות שבעיר אביה יקרים יותר שמין כשער הזול.

ב. וכן... שאינו רוצה לשמש

ב"ש: דונה שווה שכופים, אבל לעניין מורד להוסיף על כתובתה בתשמיש הוי מורד ולא במורד במלאכה וכדעת הרמב"ם (לאפוקי דעת הרא"ש שהבעל דינו כמורד אף במלאכה).

ספר גבורת אנשים: אף במורד במזונות לבד אין כלוף וכן במורד בתשמיש לבד אין לכופו להוציא, אא"כ באה מחמת טענה (בעינא חוטרא וכו').
ואף במונע ממנה כל ענייני אישות יש להחמיר לסברת האומרים שאין לכופו שלא יהא הגט מעושה.

2. שרגיל לכעוס... כופין להוציא

גבורת אנשים: אין להורות כן למעשה, שיש לחוש לסוברים שאין לכופו דלא יהא הגט מעושה ובניה ממזרים. ועוד שאף הרשב"א (מקור דין זה) כתב בלשון "אפשר", ולכן אי אפשר לסמוך על"ז לכופו להוציא במקום שיש חשש לגט מעושה ובני ממזרים.
מ"מ יכולים לכופו בשוטים לזונה ולשמש או ליתן לה גט בדרך ביררה ואין זה נקרא כפיה.

והרא"ש (בהג) – הלכה כרב. וכן נראה לפי שהאישה בושה לבוא לב"ד כל פעם ותמות ברעב. כ"פ הטור.

2. הר"ן(רשב"א): אף לשמואל אם אין ב"ד יכולים לכופו לזון, כגון שאין לו במה לפרנס ואינו רוצה להשתכר להרוויח ולזון, אם תרצה היא (האישה) – כופין אותו להוציא מיד וליתן כתובה. כ"כ הרמב"ם.

והר"י ור"ת – פסקו כשהבעל אין לו כדי לפרנסה אין כופין אותו להוציא מאחר שאין לו.

הב"מ והחת"ס: בשו"ע(ע/ג) פסק כהרמב"ם והרשב"א. והרמ"א(שם) הביא דברי ר"י ור"ת. מ"מ אם אפשר לבעל להתפרנס ואינו רוצה לכו"ע כופין אותו להוציא.

הרא"ש: ואם הבעל אינו רוצה לזון אף לשמואל הוי מורד ומוספים על כתובתה.

ואף שר"ה (כתובות סג:) כתב שמורדת ממלאכה לא מיקרי מורדת לפי שיכולה לומר אינו ניזונת ואיני עושה, מ"מ האיש שלא יכול לומר איני זן ואיני מקבל מלאכתך נקרא מורד, וכ"ש לרב.

ודעת הרמב"ם – קי"ל כר"ה אף באיש שלא נקרא מורד במלאכה רק במורד מתשמיש. כ"פ המחבר עז/א.

2. רשב"א: מי שהורגל לכעוס על אשתו ולהוציאה מבית תמיד – אפשר שכופים אותו לגרש ולתת כתובה. ואף לשמואל שס"ל שאין כופין לגרש באינו מפרנס מודה כן שיכפוהו שבכה"ג לא תתבענו לדין ותמות ברעב. ועוד שכל שמשלחה מביתו פורש ממנה מתשמיש יותר מעונתה והוי כמורד בתשמיש. ולכן אם רצתה מוסיף על כתובתה ואם רצתה יוציא ויתן כתובה.

1. כופין אותו לזון

ב"ש: כיון שיש פוסקים כרב (הרא"ש) שכופין אותו להוציא, אם אינה רוצה לדור עמו לא נעשית מורדת, שיכולה לומר קי"ל כהרא"ש שפוסק כרב שכופין לגרש.
ובספר ב"מ – לדעתי י"ל שהבעל חשוב כמוחזק בכתובה ויכול לומר קי"ל שיש לה דין מורדת.

קנ"ד - ג

1. הגה: איש המכה אשתו, עבירה היא בידו כמכה חברו. ואם רגיל

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

הוא בכך, יש ביד ב"ד לייסרו ולהחרימו ולהלקותו בכל מיני רדוי וכפייה, ולהשביעו שלא יעשה עוד.

ואם אינו ציית לדברי הב"ד - י"א שכופין אותו להוציא, ובלבד שמתרין בו תחלה פעם אחת או שתיים כי אינו מדרך בני ישראל להכות נשותיהם, ומעשה עובד כוכבים הוא.

2. וכל זה כשהוא מתחיל, אבל אם מקללתו בחנם או מזלזלת אביו ואמו, והוכיחה בדברים ואינה משגחת עליו: **א.** י"א - שמותר להכותה. **ב.** וי"א - שאפילו אישה רעה אסור להכותה. והסברא ראשונה היא עיקר.

3. ואם אינו ידוע מי הגורם - אין הבעל נאמן לומר שהיא המתחלת, שכל הנשים בחזקת כשרות, ומושיבים ביניהם אחרים לראות בשל מי הרעה הזאת. ואם היא מקללתו חנם, יוצאת בלא כתובה.

א. ונראה לי דווקא ברגילה בכך, ואחר ההתראה, וכמו שנתבאר לעיל סימן קט"ו.

4. מרדכי: ואם הלכה מביתו ולוותה ואכלה, אם יצאה מכח שהכה אותה תמיד - חייב לשלם (כל דברי הגה זו תמצא במדרכי פרק נערה בשם מוהר"ם וב"ר סימן פ"ח), וכמו שנתבאר לעיל סימן ע"ב.

1. מ"כ בת' לר' שמחה: המכה את אשתו

מקובלני שיש להחמיר ביותר ממכה חברו, שבחברו אינו חייב בכבודו ובאשתו חייב לכבדה יותר מגופו. והעושה כן יש להחרימו ולנדותו ולהלקותו ולעונשו בכל מיני רדוי, ואף לקוץ ידו אם רגיל בכך ויוצא ויתן כתובה.

ואחר כך כתב: תטילו שלום בניהם ואם לא יעמוד בכך הבעל מוסיף להכותה, ינדותו ויעשהו ע"י גויים שיגרש אשתו. ואפילו לשמואל שאין כופין להוציא אלא כופין לזון ה"מ במזון אבל בהכאות כופין אותו.

כ"כ הג"א (או"ז) - ואם רגיל להכותה כופין להוציא וליתן כתובה.

ב"י: נ"ל שאין לסמוך עליהם לכפות להוציא כיון שלא נזכרו דבריהם בשום פוסק מהמפורסמים.

וד"מ - כדאי הם לסמוך עליהם ובפרט שכן כתבו הרמב"ן ומהר"ם שבהכאות כופים לגרש.

מ"מ נ"ל שלא יכופו ישירות אלא להחרימו ולתפוס ע"י גויים לתת גט, ובדרך זו לא מיקרי כפיה על הגט רק שמחויב לעשותם.

2. ובנימין זאב: אם הוא הגורם חייב להוציא

רק שב"ד יתרו בו פעם ושתיים.

א. אבל אם היא גורמת, כגון שהיתה מקללתו או מזלזלת באביו אומו והוכיחה בדברים ולא הועיל - מותר להכותה.

ב. ובת' מהר"ם - אף האישה רעה אסור להכותה.

3. בנימין זאב: ואם אינו ידוע מי הגורם - אין

הבעל נאמן לומר שהיא המתחלת, שכל הנשים בחזקת כשרות, ומושיבים ביניהם אחרים לראות בשל מי הרעה הזאת. ואם היא מקללתו חנם, יוצאת בלא כתובה.

1. י"א שכופין אותו להוציא

ב"ש: ואף שקיבלה על עצמה כן יכולה לומר איני יכולה.

כ"כ בנימין זאב.

קנד - ד

1. הל' הראש"ס: האיש שנולדו בו מומין אחר שנשא,

א. אפילו נקטעת ידו או רגלו, או נסמת עיניו, ולא רצתה אשתו ליישב עמו, אין כופין אותו להוציא וליתן כתובה, אלא אם רצתה תשב, ואם לא רצתה, דינה כדין מורדת.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

2. הגה - וי"א דכל זה בידו או רגלו או עינו אחת, אבל בב' ידיו וב' עיניו וב' רגליו - כופין אותו להוציא (טור והרא"ש):

1. כתובות(עז.): משנה - האיש שנולדו בו מומין

אין כופין אותו להוציא.

רשב"ג אומר - בד"א במומין קטנים, אבל בגדולים כופין אותו להוציא.

גמ': מתי נולדו המומים?

✓רב יהודה תני - נולדו (לאחר שנישאה) וכ"ש אם היו קודם נישואין שהרי סברה וקיבלה.

חייא בר רב מתני - הוין, אבל נולדו לא.

להלכה: פסקו הרי"ף ורא"ש והרמב"ם כרב יהודה.

א. (שם): מהם מומים גדולים (שרשב"ג ס"ל שכופין)? נסמית עינו נקטעה רגלו נשברה ידו.

ורבנן אף בזה לא כופין.

כ"פ הרי"ף: הלכה כחכמים שאף שנקטעה רגלו וכו' - לא כופין לגרש.

כ"פ הרא"ש והרמב"ם.

2. הרא"ש: וי"א דווקא עינו אחת, אבל שתי ידיו או

שתי רגליו או שתי עיניו מודו רבנן שכופין. וכן מסתבר שהרי הוא כעבר ובטל מן העולם.

2. אבל שתי ידיו... כופין

ב"ש: ה"ד שנולדו, אבל אם היו כך לפני הנישואין תלוי במחלוקת ס"א. 2. שלרמ"א (הרמ"ה) אין כופין להוציא, מ"מ לא נעשית מורדת שיכולה לומר סבורה הייתי לקבל ואיני יכולה.

כופין

פ"ת(ס' גבורת אנשים): למעשה אין לכפות בשוטים אפילו נקטעו שתי ידיו, לפי ש -

א. הרא"ש בת' לא רצה להתיר במעשה שבא לפניו, אף שפסק שכופין.

ב. סתם לשון הגמרא "שנולדו בו מומין אין כופין" לא חילקה בזה.

ג. גם הרי"ף והרמב"ם וסמ"ג לא חילקו בכך.

ד. וכנ"ד הרמ"א שכתב בשם י"א.

ולכן אין לכפות. וכ"פ הלבוש.

כופין

ט"ז(רש"ל): ואין יכול לומר לאשתו "נסתחפה שדך!" שהבעל אינו שדה של האישה, אלא האישה שדה הבעל. כ"כ התוס' (שם עז.).

קנד - ה

1. ת' הרא"ש: איש המשתטה מידי יום יום, ואומרת

אשתו: "אבי מחמת דחקו השיאני לו וסבורה הייתי לקבל ואי אפשי כי הוא מטורף ויראה אני פן יהרגני בכעסו" - אין כופין אותו לגרש, שאין כופין אלא באותם שאמרו חכמים.

2. הגה - מי שהוא נכפה: י"א שאינו מום ואין כופין על זה לגרש. ומ"מ אין כופין אותה שתהיה

עמו, הואיל ובאתה מחמת טענה (מרדכי בשם ראב"ה).

א. וי"א דהוי מום באיש, וכופין לגרש (הרא"ש).

טענה.

א. ד"מ: ובתשובת הרא"ש משמע דהוי מום וכופין.

2. וי"א דהוי מום וכופין

ביאור הגר"א: כמ"ש בירושלמי - מפני ריח הפה כופין, מפני חיי נפש לא כ"ש? וכאן סכנה היא.

2. מרדכי: אף שנכפה באישה הוי מום (כמ"ש

בכתובות עז.), אין משם ראייה לגבי איש להחשיבו בעל מום, לפי שהאישה בכל דהו נוח לה, ואין בידנו לכפות בלא ראייה.

מ"מ גם לא נכוף אותה לדור עמו כיון שבאה מחמת

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

קנד - ו

אינו יורה כחץ

1. האשה שתובעת גט בטענה שאינה ראויה לבנות ממנו - אין שומעין לה.
2. ואם טענה שחפצה לילד כדי שיהיה לה בן שתשען עליו, א. (ואין לה כבר שום בן), ב. ואומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ, ג. אם שהתה עמו עשר שנים ולא נתעברה, ד. ואינה תובעת כתובתה כדי שנחוש שתובעת גט כדי לגבות כתובתה, וגם אין לתלות תביעות הגט בשום דבר אחר - שומעין לה, ה. אפילו יש לו בנים מאישה אחרת, דשמא נתקלקל אח"כ, וכופין אותו להוציא.
2. ויתן מנה מאתים, אבל לא תוספת, ויתן נדונייתה מה שהכניסה לו.
3. נאמ"ס: ויש לו להחרים סתם על מה שטוענת דבר שאינה יודעת בו בודאי, ואח"כ יתן כתובה (כמו בכל טענת ספק).

0. הקדמה

גמרות:

- גדרים (צ:): משנה - בראשונה היו אומרים, שלוש נשים יוצאות ונוטלות כתבה: ...שמים ביני לבינך (תו"ס - פירוש שגלוי לשמים שאין יורה כחץ)...
חזרו לומר, שלא תהא אישה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, אלא יעשו דרך בקשה.
• יבמות (סה:): הבעל אומר בגללה אין לו בנים. והיא אומר בגללו (ולכן רוצה כתובה):
אמר רבי אמי - דברים שבינו לבניה נאמנת ויוציא ויתן כתובה, לפי שהיא מרגישה ביורה כחץ והוא אין מרגיש.
אמר הבעל: אשא אישה אחרת ואבדוק את עצמי (אם אני מסוגל להוליד):
רב אמי - אסור, א"כ יגרש הראשונה ויתן כתובה.
ורבא - מתיר.

- יבמות (סה:): מעשה בא לפני ר' יוחנן בכנישתא דקסרי, באישה שתבעה גירושין כיון שלא היו לה ילדים ממנו. ואמר - יוציא ויתן כתובה. ואי סלקא דעתך שאישה אינה מצוה על פריה ורביה, למה כתובה?
דילמא באה מחמת טענה, וכמו שבא מעשה לפני ר' אמי שאמרה: מה תהא בעת זקנתה, וכפה אותו לגרש בכתובה.
כ"פ ר"נ - במעשה שבא לפני בטענה.

- יבמות (סד:): משנה - נשא אישה ושהה עמה 10 שנים ולא ילדה - אינו ראשי לבטל, אלא יגרשנה בכתובה, שמא לא זכה להיבנות ממנה.

שיטות הפוסקים:

נשאלת שאלה: בטוענת "אינו יורה כחץ" שהיא נאמנת, אם שהה 10 שנים ממילא כופין אותו לגרש כיון שלא קיים מצוות פריה ורביה? ואם לא עברו 10 שנים יש חשש שעיניה נתנה באחר ולמה נאמנת?

נחלקו הראשונים בהעמדת הגמרות:

א. תו"ס(1), רא"ש והטור: כתובות(סה:)
שנאמנת, מיירי באה מחמת טענה ("בעינא חוטרא לידיד"), ואף תוך 10 שנים, ואין חשש שנתנה עיניה באחר לפי שמירי שידוע שהוא עקר.

ב. תו"ס(2), רא"ש וטור: כתובות(סה) מיירי ששהתה 10 שנים (שאין חשש שנתנה עיניה באחר), וגם באה מחמת טענה "חוטרא לידה" (שאל"כ אינה מצווה על פריה ורביה), וגם יש לבעל בנים מאישה אחרת (שאל"כ יכפו אותו בכלל פריה ורביה), וגם טוענת שאינו יורה כחץ (כיון שיש לו בנים יש מקום לתלות הבעיה בה, לכן צריכה לטעון שאינו יורה כחץ, ואז אף שיש לו בנים שמא מאז התקלקל), אבל כשאין לו בנים אינה צריכה לטעון שאינו יורה כחץ.

■ ב"ש: בימנו שאין כופין לגרש על ביטול פריה ורביה אף ששהתה 10 שנים א"צ טענת אינו יורה כחץ וסגי

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

בטענת "חוטרא לידה".

- והוסיף הרא"ש: ואם תובעת כתובתה יש לחוש שענינה נתנה בכתובה ולכן אין כופין להוציא.
- רי"ן: הטענה "בעינא חוטרא לידה" דווקא כשאין לה בן שתשען עליו.

כ"פ השו"ע כשיטות א-ב אלא שהצריך בכל גוונא שתטען שאינו אינו יורה כחץ (אף שאין בנים מאישה אחרת כהרמב"ם, לאפוקי הרא"ש בזה).

אבל הרמ"א פסק – רק כשיש לו בנים צריכה לטעון שאינו יורה כחץ כהתו"ס (שיטה ב).

ג. תו"ס (3) – חולק על שיטה (ב). מה שכופין לגרש (יבמות) מיירי שטוענת "בעינא חוטרא לידה" וגם אינו יורה כחץ, ואף שהוא תוך 10 שנים ולא חיישין שנתנה עיניה באחר, כיון שטענת "חוטרא לידה" טענה חזקה היא.

ד. ריב"ם (תוספות יבמות סה): מיירי שנישאה לראשון ולא ילדה 10 שנים וכן לשני (שאז אסורה להינשא לשלישי כרבי שב"פ הו"י חזקה) ועברה ונישאה לשלישי שהדין הוא שתצא מיד בלא כתובה. טענה אינו יורה כחץ – נאמנת ולא תפסיד כתובתה, שהרי הבעל אינו ראוי להוליד.

ה. תו"ס בשם הר"ש בר' חיים: נישאה לג' בעלים ושהתה אם כ"א 10 שנים ולא ילדה (ולפי רשב"ג שג"פ הו"י חזקה). אף שיש לה חזקה שאינה יולדת אם תטען שהבעל אינו יורה כחץ – נאמנת.

מיהו נמ"י – בבעל שלישי אף שתאמר אינו יורה כחץ אינה נאמנת.

ו. הרי"ף: מיירי בעל ראשון (או שני) אחר 10 שנים. הבעל טוען שהיא אשמה שפולטת שכבת זרע, והיא מכחישה אותו – הבעל נאמן ואין לה כתובה, והבעל ישבע ע"ז.

ואם היא טוענת שאינו יורה כחץ – נאמנת, ודוקא אחר 10 שנים. ולרא"ש – אף תוך 10 שנים נאמן הבעל אא"כ תטען שאינו יורה כחץ.

ז. רמב"ם: מיירי אחר 10 שנים וטוענת שאינו יורה כחץ ותובעת גירושין – נאמנת, אף שאינה מצוה על מצוות פריה ורביה לפי שצריכה לבנים לעת זקנתה. לכן כופין לגרש בכתובה (אבל בלא תוספת כתובה).

כלומר: לפי הרמב"ם לעולם צריכה לטעון שאינו יורה כחץ, שאל"כ תפסיד כתובתה.

סיכום: שיטות הראשונים בסוגיה

א. תו"ס והרא"ש: טוענת "חוטרא לידה" והוא עקר אף תוך 10 שנים נאמנת.

ב. תו"ס-רא"ש (2): שהתה 10 שנים וטוענת "חוטרא לידה".

אם יש לבעל בנים מאישה אחרת – צריכה גם לטעון אינו יורה כחץ.

ואם אין לו – אינה צריכה.

ב"ש: בימנו שאין כופין על ביטול פריה ורביה בכל גוונא א"צ לטעון שאינו יורה כחץ ומספיק טענת "חוטרא לידה" אחר 10 שנים.

ג. תו"ס (3): אף תוך 10 שנים אם טוענת "חוטרא לידה" ואינו יורה כחץ – נאמנת.

ד. ריב"ם: מיירי שלא ילדה מג' בעלים קודמים ונישאה לשלישי שחייבת להתגרש בלא כתובה (ב"פ הו"י חזקה). אם טוענת שאינו יורה כחץ – נאמנת ותצא עם כתובה.

ה. ר"ש בר' חיים: מיירי שלא ילדה מג' בעלים (ג"פ הו"י חזקה) אם תטען שאינו יורה כחץ – נאמנת, אף שיש לה חזקה שאינה יולדת.

מיהו נמ"י – בבעל שלישי לא מהני שאינו יורה כחץ.

ו. הרי"ף: מיירי שהבעל טוען שהיא אשמה כגון שפולטת שכבת זרע:

אף האישה מכחישה – אינה נאמנת.

ואם היא טוענת שאינו יורה כחץ – נאמנת אחר 10 שנים.

והרא"ש – אף תוך 10 שנים נאמן הבעל אם לא טוענת שאינו יורה כחץ.

ז. רמב"ם: אחר 10 שנים כשטוענת שאינו יורה כלץ – נאמנת, לפי שצריכה בן לעת זקנתה.

כלומר: אחר 10 שנים-אינו יורה כחץ-טענת "חוטרא לידה".

1. יבמות (סה:): משנה – האיש מצווה על מצוות פריה ורביה ואין האישה מצווה.

גמ': עובדא הוה קמי רבי יוחנן (שהיא תובעתו לגרשה לפי שלא היו לה בנים) ואמר יוציא ויתן כתובה. ואי סלקא דעתך שאינה מצוה על מצוות פריה ורביה למה יתן כתובה?

2. דילמא באה מחמת טענה.

כי ההוא דאתאי לקמיה דר' אמי, אמרה: הב לי כתובה? א"ל זיל לא מיקפדת על פריה ורביה

אמרה: מסיבו דיליה מה תהי עליה דההוא איתתא (פירוש בזקנותה מה תהא עליה בלי ילד)?

אמר: כה"ג ודאי כפינן.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

- א. רי"ן:** ואם יש לה בנים אפילו מאיש אחר אין שומעים לה (דשוב אין לה טענה "חוטרא לידה").
- ב. טור והרא"ש:** ומיירי שטוענת שהוא גרום שאינו יורה כחץ.
- ה.** ואפילו יש לו בנים מאישה אחרת כופין שמא מאז התקלקל.
- ג. רמב"ם:** בד"א כשאין לחוש שמא עיניה נתנה באחר, כגון ששהתה עמו 10 שנים ולא ילדה.
- ד. ת' הרא"ש:** ואפילו שהתה עמו 10 שנים אם תובעת כתובתה יש לחוש שמא תובעת הגט כדי לגבות כתובתה, או שיש לתלות בשום דבר אחר למה שואלת גט – אין כופין להוציא אלא כשאין לתלות בשום דבר.
- 3. הרי"ף:** כופין לגרש ויתן כתובה מנה ומאתיים, אבל לא תוספת כתובה, ויתן לה נדונייתה שהכניסו לו. כ"כ רא"ש, תוס' (ר"ח) והרמב"ם.
- וטעמו** – דאדעתא למישקל ולמיפק לא כתב לה תוספת הכתובה (פירוש שלא הוסיף לא תוספת בכתובה ע"מ שתקח ותלך, כדי כדי לחיות עמה).

1. אין שומעין לה

ט"ז: לפי שאינה מצוה על פריה ורביה.

א. ואין לה כבר שום בן

ב"ש: נמ"י – אף אין לה בת.

ות' הרדב"ן – אף אם יש לה נכדים שוב אין לה טענה "בעינא חוטרא לידה".

ב. שאינו יורה כחץ

ב"ש: לפי שיטת התוס' (2) והרא"ש – ע"כ מיירי ששהתה עמו 10 שנים, שאל"כ יש חשש שנתנה עיניה באחר (כיון שהיא תובעת גט).

וכיון שכופין לגרש בגלל ביטול פריה ורביה ע"כ מיירי שיש לו כבר בן מאישה אחרת. וכיון שיש לו כבר בן חייבת לטעון שאינו יורה כחץ שאל"כ אינה נאמנת.

[כלומר: בעינן – עברו 10 שנים, ויש לו בנים מאישה אחרת, וטוענית "בעינא חוטרא לידה", ובנוסף טוענת שאינו יורה כחץ].

אבל לדידן (הרמ"א א/ג, קנ"ד) שלא כופים על ביטול פריה ורביה – נאמנת אף שיורה כחץ בטענת "חוטרא לידה". לא בעינן שיש לו כבר בן.

ולפי תירוץ הר"ש בתוס' – דמיירי שזה בעלה השלישי, כיון שמוחזקת שלא יולדת צריכה לטעון שאינו יורה כחץ אף לדידן, והיינו מ"ש הרמ"א (2.31).

מיהו הנמ"י – כמה פוסקים חולקים בזה, וס"ל שבבעל שלישי אינה נאמנת אף שתטען שאינו יורה כחץ.

ולפי שיטת הרי"ף ע"פ פירוש הרמב"ן והרא"ש – כל שהבעל טוען שהבעיה אצלה (כגון שאומר שפולטת שכבת זרע) אפילו מכחשת אותו אין לה כתובה והוא ישיבע על כך, אא"כ תטען שאינו יורה כחץ, ודוקא אחר 10 שנים.

2. כופין אותו להוציא

תוס' – כופין אף בשוטים.

אבל ת' הרשב"א – אפילו באה מחמת טענה ("חוטרא לידה") אין כופין בשוטים אלא כותבים אגרת מרד ומוסיף על הכתובה ומחמת זה יגרש.

קנ"ד - 21

- 1. ואם אמר: אשא אישה אחרת עליה ואבדוק עצמי - שומעין לו.** **א.** ואם ילדה השנייה, תצא הראשונה בלא כתובה, ואם לאו יוציא שתיהן ויתן כתובה, או ישא אישה שלישית, אם אפשר ליה למיקם בסיפוקיהו.
- ב.** ויש מי שאומר שאם אמרה גם השניה שאינו יורה כחץ, יוציא שתיהן ויתן כתובה.
- 2. תוס' והרא"ש בפסקיו:** ובכל גוונא, אם ידוע שהוא עקר, והיא באה מחמת טענה, יוציא מיד.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

- 3. הגה -** והוא הדין אם שהה י' שנים ולא ילדה, ובאה מחמת טענה, שכופין אותו להוציא ליתן כתובה, והתם לא מהני מה שאומר: אבדוק עצמי ואשא אחרת, דמ"מ לא אבדה הראשונה כתובתה, הואיל ולא הוחזקה בג' אנשים.
- 4.** והא דצריכה לטעון שאינו יורה כחץ, היינו שידוע שהיו לו כבר בנים, אז תלינן בדידה אם לא שטוענת שאינו יורה כחץ, א. או בבעל השלישי שכבר הוחזקה, כך נראה סברת הטור והוא מסקנת התוס' והאשר"י.

1. יבמות(סה): הן אמר מינה, והיא אומרת מינה...

אמר איהו: איזיל אינסיב איתתא ואבדוק נפשי:

א"ר אמי – אף בזו יוציא ויתן כתובתה

✓רבא אמר – נושא אדם כמה נשפים על אשתו ובלבד שיכול לפרנסם.

א. הטור: ואם ילדה השניה יוציא הראשונה בלא כתובה. ואם לא ילדה יוציא שניהם בכתובה, או ישא שלישית (כמ"ש רבא: נושא אדם כמה נשים).

ב. הרמ"ה: ויכול לשהות עם השנייה 10 שנים ואם לא ילדה עד אז יוציא שניהם בכתובה.

✓אבל הטור – אם השנייה טוענת שאינו יורה כחץ יוציא מיד (אף לפני 10 שנים) ויתן כתובתה.

סיכום: גם השנייה טוענת אינו יורה כחץ

✓הטור – יוציא שתיהן מיד בכתובה. כ"פ המחבר.

והרמ"ה – רק לאחר 10 שנים.

3. ד"מ: קשה שכאן פסק הטור שאם ילדה השנייה יוציא הראשונה בלא כתובה.

ולעיל בשם הרא"ש בת' כתב: שלא גרע כוח האישה הראשונה אף שילדה השנייה ואין העכבה מצידה (שאינו יורה כחץ), ויש לה כתובה?

ויש לומר: שכאן מיירי שזה בעלה השלישי ולא ילדה מבעלים ראשונים (10 שנים), ולכן תצא בלא כתובה.

וכשיטת הר"ש שבתו"ס שמפרשים הגמרא: "איזיל אינסביה..." מיירי שהאישה לא ילדה משני בעלים קודמים ונישאה לזה וגם אצלו לא ילדה, וטוענת שאינו יורה כחץ. והלך בעל זה ונשא אחרת וילדה – אז תצא ראשונה בלא כתובה, כיון שהוחזקה שלא יולדת. אבל כשלא הוחזקה בג"פ אף שלידה השנייה יש לה כתובה.

✓כ"פ הרמ"א – שאם לא הוחזקה ג' בעלים לא מהני שיבדוק עצמו באישה אחרת, ולא איבדה הראשונה כתובתה.

סיכום: לבדוק עצמו באישה שנייה, מתי מהני?

הטור והמחבר – אף בבעל ראשון שלא ילדה 10 שנים יכול לבדוק עצמו באישה אחרת, ואם תלד תצא ראשונה בלא כתובה.

והד"מ מעמיד שיטת הרא"ש והטור – דווקא בבעל שלישי מהני שיבדוק עצמו. אבל בבעל ראשון ושני אף שנשא אחרת וילדה לא הפסידה הראשונה כתובתה.

4. שיטה ב בתו"ס: והא דצריכה לטעון שאינו יורה כחץ, היינו שידוע שהיו לו כבר בנים, אז תלינן בדידה אם לא שטוענת שאינו יורה כחץ.

א. שיטה ה' בתו"ס בשם הר"ש – כשנישאה לג' בעלים צריכה לטעון שאינו יורה כחץ שאל"כ אינה נאמנת.

רמב"ם: אישה הטוענת שאין בעלה יכול לשמש איתה שימוש כדרך כל הארץ שימוש שמוליד, או שאינו יורה כחץ – יעשו פשרה שימיתנו עד 10 שנים, מ"מ אין כופין אותה לשבת עמו ואין דינה כמורדת.

1 א. תצא ראשונה בלא כתובה

ב"ש: כיון שהתברר שיוורה כחץ תולים במניעה בה, ול"א שלא זכה להבנות ממנה (בגלל עוונותיו).

ואף לרמב"ם שמפרש "לא זכה להבנות ממנה" שעוונותיו גרמו לו שאינה יורה כחץ אצלה, מ"מ כל שראינו שיוורה כחץ אמרינן שהיא גרמה.

יוציא שתיהן ויתן כתובה

באה"ט: פירוש מיד וא"צ להמתין עם השנייה 10 שנים, כיון ששהה עם הראשונה 10 שנים.

ואם לא שהה עם הראשונה 10 שנים והיא תובעת הגט לא כופין אותו, שמא עיניה נתנה באחר מאחר ולא עברו 10 שנים, אף שהשנייה לא ילדה.

2. עקר... בכל גוונא

ביאור הגר"א: ר"ל שאינה צריכה לטעון שאינו יורה כחץ כיון שהוא עקר, אף שלא שהתה 10 שנים (ולא

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

כהרא"ש בהמשך).

עקר... יוציא מיד

ב"ש: כ"פ התו"ס והטור.

אבל מהרא"ש לא משמע כן, ואף בעקר חיישינן שמא עיניה נתנה באחר, כיון שלא שהתה 10 שנים.

מ"מ הגר"א – פסק כהתו"ס והשו"ע.

3. הואיל ולא הוחזקה בג' בלים

ב"ש: חולק על הרמ"א ועל תירוצו בד"מ, שהרי שאר השיטות מתירות בדיקה אף בבעל ראשון ושני, שהרי – **א. שיטת התו"ס (שיטה ב):** מיירי שהיו לבעל כבר ילדים מאישה אחרת והאישה טוענת שאינו יורה כחץ, יכול הבעל לבדוק עצמו באישה אחרת להכחיש טענתה, ומיירי אף בבעל ראשון.

ב. שיטת הרמב"ם – בבעל ראשון שעברו 10 שנים ולא הוליד ואינו טוען ברי, צריכה האישה לטעון שאינו יורה כחץ כדי שיכפו לגרש בכתובה, ואם אמר אשה אישה אחרת מהני ואם תלד השנייה יוציא הראשונה בלא כתובה.

ג. שיטת הרי"ף – הסוגיה "איזיל אינסביה..." מיירי אף בבעל ראשון והבעל טוען שבגללה אינה יולדת לפי שפולטת שכבת זרע, והיא טוענת שאינה יורה כחץ – היא

קנד - ז

1. אם טוענת: אין לו גבורת אנשים לבא עליה, ושואלת

גט, והוא מכחישה: י"א - שהיא נאמנת א. (ואפי' לא שהתה י' שנים) (טור), וכופין אותו להוציא מיד, ב. ולא יתן לה כתובה. ואם מגרשה מעצמו בלא כפייה, יתן לה כתובה.

2. ("n'lk p'p וי"א דאע"פ שיכול לבעול אחרת, צריך ליתן לזאת הכתובה, הואיל ולא יכול לבא עליה, יכולה לומר: "מסרתי עצמי לך, ומה אעשה לך יותר").

3. בד"א, כשאינה תובעת כתובה. אבל אם תובעת כתובה, אינה נאמנת, ואף להוציא אין כופין.

אר"ה – נאמנת לפי שאינה מעיזה בדבר שבעלה יודע.

טענה שאין לו גבורת אנשים

• **תו"ס (ר"י):** "שמים ביני ובינך" פירוש שטוענת אינו יורה כחץ, ואינה נאמנת לפי שאין כאן העזה

1. גדרים (צ:): האומרת "שמים ביני ובינך" –

בראשונה: היו אומרים – יוצאת ונוטלת כתובה. חזרו לומר: שאין כופין, שלא תהא האישה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה.

שם (צא): אמרה לבעלה "גרשתני", מהו?

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

שהבעל לא יודע ביורה.

✓ אבל טוענת שאין לו גבורת אנשים, שהבעל יודע נאמנת שאם הוא שקר אינה מעיזה בבעלה. כ"פ הרא"ש והטור, וכ"פ השו"ע (1). כאן.

• **והרשב"א** – לפי הירושלמי "השמים ביני ובינך" פירושו שאין לו גבורת אנשים, ואף בזה אינה נאמנת. וא"כ יש לנו מחלוקת בין התוס"ס (ר"י) * ירושלמי. ולכן הוא לפי ראיות עיני הדיין.

• **מרדכי, רמ"מ ור"ת** – (אף לשיטת הר"י שכופים לגרש) ה"מ בימיהם אבל בימנו שהנשים חצופות ומעיזות – אינה נאמנת. כ"פ הרמ"א (2.11).

א. הטור – נאמנת אף שהוא תוך 10 שנים.

לא היתה מעיזה

רשב"ץ: כל שלא באו יחד לב"ד ולא העיזה בפניו, אף שאמרה כן שלא בפניו ונתפרסם הדבר – אינה נאמנת לפי שלא העיזה בפניו.

ב. הרא"ש: ומגרשה בלא כתובה, שנאמנתה הוא רק לגבי עצמה שכופין אותו לגרשה, ולא לעניין הכתובה. מ"מ אם מגרשה מעצמו נותן אף כתובה.

3. תו"ס: בד"א, כשאינה תובעת כתובתה. אבל אם תובעת כתובתה, אינה נאמנת, ואף להוציא אין כופין.

1. י"א שהיא נאמנת

ב"ש: הטעם – שכל שהבעל יודע אם היא משקרת אין מעיזה להכחישו. ומש"ה נאמנת אף תוך 10 שנים. ודוקא שאמרה כן בפניו וכמו בסימן יז/ב שאמרה "גרשתני" שנאמנת.

נאמנת

ב"ש: ואפילו בלא טענה ("בעינא חוטרא ליד"י") נאמנת כיון שלא יכול לקיים עונה.

ובספר גבורת אנשים – נראה לדינא שכדי לחייבו לגרשה בלא שוטים לא בעינן טענה, אבל כדי לכופו בשוטים אין כופין אא"כ מחמת טענה.

ואם לא אמרה כן בפניו?

רשב"ץ והריב"ש: דווקא שאמרה כן בפניו, אבל אמרה שלא בפניו אף שאח"כ נשמעו הדברים לבעל, שלא בפניו מיקרי (ולא נאמנת), שלא בפני מעיזה ומעיזה. כ"מ מהמהרי"ק, כ"פ הב"ש.

אבל בנימין זאב – אם נשמעו הדברים לבעל כאילו אמרה בפניו.

ספר גבורת אנשים: העיקר לדינא כרשב"ץ, ולכן לא מקבלים טענה זו מפני שליח אלא צריכה לטעון כן בב"ד לפני בעלה.

מ"מ אם מתחילה טענה שלא בפני בעלה, אח"כ כשחוזרת וטוענת כן בב"ד בפני בעלה נאמנת.

לאפוקי ד"מ והדרישה – דס"ל שצריכה לטעון בפני בעלה בפעם הראשונה.

ב. לא יתן כתובה

ב"ש: כיון שהוא מכחישה, ואם הוא מודה צריך לתת כתובה.

ב"ש: ותוספת כתובה אין לה. טעמו:

■ הרא"ש בת' – כי למשיקל ולמיפק לא הוסיף לה, ואפילו אם תפסה מוציאים מידה.

■ מיהו התוס"ס (ריצב"א) כתבו – דהוי כנכנסה לחופה ולא נבעלה שעלתה בתיקו (כתובות נו.). ולפ"ז אם תפסה אין מוציאים מידה.

לא יתן כתובה

ב"ש(ת' הרשב"א): ואפילו נדוניא אינה נאמנת להוציא ממנו כשהוא מכחישה.

לא יתן כתובה

ב"ש: וקשה – לעיל הרמ"א (יז/ב) הביא מחלוקת מחלוקת באומרת לבעלה "גרשתני" אם נאמנת להוציא כתובה. וכאן פסק בפשיטות שלא מקבלת כתובה?

ביאור הגר"א – כאן היא סברה אחרונה שבסימן י"ז ("א שאינה נאמנת). אבל כל הפסוקים פסקו כסברה ראשונה שנוטלת כתובה.

כ"פ גבורת אנשים – נוטלת כתובתה, אא"כ תבעה תחילה כתובה שלא נאמנת.

לא יתן

ת' נו"ב: כשהיא טוענת שאין לו גבורת אנשים והוא מודה – יוציא ויתן כתובה, ואם מבקש הבעל שימתינו לו עד שיעסוק בתרופות אולי יש תרופה ממתינים. ואף אם כבר ילד ואח"כ נתקלקל ואפילו בזקן יש תרופה.

מגרשה מעצמו... יתן כתובה

ב"ש: ולעניין תוספת כתובה כשמגרשה מעצמו:

■ מת' הראש – משמע, שצריך לתת לה אף תוספת כתובה, שדוקא כשכופין אותו לגרש א"צ לתת תוספת כתובה, דאדעתא למישקל ולמיפק לא הוסיף לה.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

ואם היתה קטטה בניהם ואמרה ששכב עמה נידה – אינה נאמנת. ואם לא יודעים סיבת המריבה והיא טוענת שבשביל שרוצה לשכב עמה בנידתה מריב עמה – נאמנת.

2. שיכול לבעול אחרת

פ"ת(גבורת אנשים): פירוש שיש לו גבורת אנשים קצת ולכן יכול לבעול אחרת, וזו אינו יכול לבעול כיון שרחמה צר קצת ושיניו חלשות – יוציא ויתן כתובה. אבל אם יש לו גבורת אנשים ממש אלא שלזו לא יכול לבעול כיון שרחמה צר ואינה ראויה לביאה – בכה"ג אין לה כתובה, וכמ"ש שו"ע(ק"ז/ב) בשם הרא"ש, שאין לך מום גדול מזה.

כ"פ הש"ך – באישה סתומה שאין לה כתובה.

3. תובעת כתובתה

באה"ט(רלנ"ח): ואם תפסה בנכסי בעלה כדי כתובתה (שאינה צריכה לתבוע כתובה) יש להסתפק אם נאמנת.

■ מיהו מהתו"ס – משמע, שא"צ לתת לה תוספת כתובה, כיון שאינו יכול לבוא עליה הוי ככינסה לחופה ולא נבעלה שאין לה תוספת כתובה.
ואם מתקשה ויכול להכניס העטרה רק שאינו יכול למרק יש לה תוספת כתובה כיון שיש כאן חיבת ביאה (תו"ס בימות).

מיהו התו"ס(נדרים) כתובו – אף שהעראה כגמר ביאה, מ"מ לעניין חיבת ביאה לא הוי ביאה ואין לה תוספת כתובה.

כתובה

מהרי"ו: הטוענת על בעלה ששכב עמה בנידתה, ובעלה מכחיש אותה – בזה"ז שהנשים פרוצות אינה נאמנת. כ"פ הרדב"ז – שאינה נאמנת אף שלא תובעת כתובתה. ואף בזמן התלמוד אינה נאמנת לעשותו רשע, ורק ב"גרשתני" או "אינו יורה כחץ" שלא עושה אותו רשע נאמנת. כ"כ הריטב"א.
מיהו משפט צדק – מחלק.
אם תובעת כתובה – אינה נאמנת, אבל כשאינה תובעת כתובה נאמנת כשתבעה בבב"ד בפני בעלה.

קנד - ז2

1. הגה – א"א דבזמן הזה שיש נשים חצופות, אינה נאמנת.

א. **מהרי"ק:** ומ"מ במקום שיש אמתלאות ואומדנות שאומרת אמת - נאמנת.

2. **ת' רי"ב"ק:** ואם יש לתלות שלא יוכל לבא עליה משום שרחמה צר והיא בתולה, שלא יוכל לבא עליה מכח רכות שניו וחולשתו - תולים בזה ואין כופין להוציא.

3. **מהרי"ק(ת' רע"א):** וי"א דאפילו במקום שאין כופין אותו, מ"מ אין כופין אותה להתפייס עמו, ואין דנין אותה כדין מורדת, אלא מאריכין הדבר עד שיתפשרו או עד שישהה עשר שנים ולא תלד.

4. **וה"ה** אם קידש אישה ואסורה להינשא לו ולאחר - כופין אותו להוציא (ת' הרא"ש).

5. **ת' הרא"ש:** אם טוענת שבעלה אינה שוכב עמה ואינו בא עליה, דינה כדין טוענת שאין לו גבורת אנשים.

אותו להוציא.

כ"ד התו"ס והר"ן – אף שלא מחמת טענה יוציא.

ת' הרא"ש: אישה הטוענת שאין בעלה משמש איתה כדרך שתבנה ממנו ואינו יכול לבוא עליה כדרך כל הארץ, והרי היא נישאה לו ע"מ שיהיו לה בנים.

4. **מהרי"ק(רשב"א):** המקדש קידושין שלא נמסרו לביאה (כגון שקידש אחת משתי אחיות ולא יודע איזה מהם), והן באו מחמת טענה ("חוטא לידה") – כופין אותו להוציא.

ב"י – משמע מדבריו כשלא באה מחמת טענה, כל שאסורה להינשא לאחרים מחמתו ואף לו אסורה כופין

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

אע"פ שנראה כאן שתי טענות:

א. שאינה ראויה להבנות ממנו – וטענה זו אין כופין להוציא.
ב. שאינו יכול לבוא עליה כדרך כל הארץ – ובזה כופין להוציא.

יש לפרש דבריה שלא יסתרו זה את זה, שגם טענה (א) כוונתה שלא בא עליה כלל, ולכן כופין אותו לגרש.

ת' הרא"ש: אלמנת ת"ח ובת גדולים שמלמד תינוקות פיתה אותה וקידשה, ואין זה כבוד לבעל הראשון, והיא טוענת שמואסת בו – אם נראה שאינו ראוי להדבק בבת טובים ובתרמית פיתה אותה, דמי למ"ש (יבמות קי.) הוא עשה שלא כהוגן יעשו לו שלא כהוגן, ויפקעו קידושין ממנו, ולכן כופים אותו לגרשה.

1.

שהנשים חצופות

גבורת אנשים: זוהי דעת המרדכי (מהר"ם), ולא הוזכר בשום פוסק אחר. ואדרבא כל הפוסקים סתמו שנאמנות, ולא חילקו.

ומ"ש הפוסקים גבי "גרשתי" שבזה"ז אינה נאמנת! שאני התם שחמור הדבר להתיר אישה לשוק בלא גט והוי בניה ממזרים. ועוד שיש שם תקנה לכתוב גט אחר. משא"כ כן.

ולהלכה: אם תובעת גט ומוותרת על הכתובה נאמנת אף בזה"ז, שהרי כל הפוסקים חולקים על מהר"ם.

א. במקום שיש אמתלאות

פ"ת: כתב המהרי"ק – את טוענת שישבה עם בעלה 6 שנים ולא ילדה מקרי אמתלא.

ומהר"ם אלשקר – מניין לו 6 שנים, 10 שמעו ולא 6.

וגבורת אנשים – השיג על הר"ם אלשקר, מה שצריך 10 שנים כאשר מדינא דגמרא אינה נאמנת לפני 10 שנים, אבל כאן שלפי הגמרא נאמנת מיד אלא שמהר"ם החמיר בזה"ז שיש חצופות, א"כ אף אמתלא של 5-6 שנים סגי כדי להאמינה. וכ"ה המהרי"ק בהמשך דבריו.

קנד - ח

ת' הרא"ש: אם ידוע שהאיש רוצה לילך לארץ אחרת,

ישביעוהו שלא ילך או יכפוהו שקודם שילך יגרש אותה לזמן (כגון שיתן גט ויאמר: ה"ז גיטך אם לא אבוא תוך יב"ח).

ת' הרש"ך – ואם כרתו הכיס שלו (עשו ניתוח) והוציא אבן לפני כמה שנים הוי אמתלא.

וכן אם היא עדיין בתולה סגי ב 2-3 שנים. וה"ה שום אמתלא או רגלים לדבר נאמנת וא"צ אומדנות מוכחת.

3. במקום שאין כופים

גבורת אנשים: נראה שכוונתו כאשר תובעת כתובה שאינה נאמנת, או שהוא רך בשנים שאין כופין, מ"מ אין כופין לדור יחד. וכן הבין הרמ"א מהרשב"א.

ולפענ"ד: אינו מסתבר כלל – כיון שאינה נאמנת הרי היא מחויבת לדור עמו. ולא מיירי הרשב"א אלא בטוענת שאין לו גבורת אנשים, שלשיטתו שאין כופין וממילא אין כופין לדור יחד, ולא משאר טענות.

ולכן בתובעת כתובה שאינה נאמנת חייבת לדור עמו.

4. ואסורה להינשא לו ולאחר

פירוש שקידש אישה בקידושין שלא ניתנו לביאה, כגון שקידש אחת משתי אחיות ולא יודעים איזה קידש, שאז אסורות לו וגם אסורות לשוק – כופין אותו לגרש שתייהן להתירן לשוק.

כופין אותו

ב"ש: כופין אף שלא באה מחמת טענה, כיון שאסורה להינשא מחמתו.

מ"מ ספר גבורת אנשים – אין להורות לכפותו בלא שבאה בטענה, וגם הרמ"א פסק כן לעניין חליצה (קסה/א) וכ"ש לגט.

5. שבעלה לא שוכב עמה

גבורת אנשים: אין הכוונה שבכוונה אינו שוכב עמה, שזהו מורד ואז היא נאמנת כמ"ש בשו"ע (עז/ד). והטעם לפי שאינה העזה שהרי אם יקבל על עצמו לשמש איתה ותהא בטוחה בזה לא תטען כלום. משא"כ בטענה שאינו יכול שיש העזה שהרי חייב לגרשה.

אלא כוונת הרמ"א שאינו משמש שאינו יכול או אינו בדרך ארץ.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

רצח לילך

הגר"א: לפי שאין רשות לצאת בלא רשותה, מפני ביטול עונה (כתובות סא:) ומדין ומכין על זה. ואם הוא מעצמו כדי להינצל מזה יגרשנה אין זה גט מעושה. כן פירש הריב"ש דברי הרא"ש.

או יכפוהו

ספר בית מאיר: לפי הריב"ש – לא הוי גט מעושה שהרי יש לו ברירה להישבע או לתת גט.

ולפ"ז אם חשוד הוא על השבועה (שלא משביעים אותו) הוי גט מעושה, שהרי אין לו ברירה. ולפענ"ד כוונת הרא"ש היא: טעמו שאינו גט מעושה שהרי הברירה בידו לחזור לפני יב"ח ואם לא חזר ה"ז רצונו. ולא עניין שבועה או גט שזה תלוי בדעת ב"ד ולא בבעל ולכן אין לבעל ברירה בזה. ותו אם בזדון מענגה שרי לכופו מדינא דגמרא, שהרי מונע ממנה ענייני אישות.

קנד - ט

ת' הרא"ש: אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד במקום שנשאת, מפני סכנת נפשות (מבוקש ע"י המלכות), כופין אותו לגרשה (כי היא אינה צריכה ללכת אחריו).

קנד - י

- ראמ"ט:** נשא אישה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה - יוציא ויתן כתובה או ישא אישה הראויה לילד. ואם לא ירצה - כופין אותו עד שיוציא.
א. ואם אמר: איני בועלה והריני שוכן עמה בפני עדים כדי שלא אתייחד עמה, בין שאמרה היא בין שאמר הוא - אין שומעין לו, אלא יוציא וישא אישה הראויה לילד.
- הגה -** י"א דכל זה דלא הוליד כלל, אבל אם הוליד זרע קיימא, אע"פ שלא קיים עדיין פריה ורביה - אין כופין להוציא (ריב"ש סימן ט"ו).
- ועיין לעיל סימן א/ג דבזמן הזה אין נוהגין לכופ כלל.
- נא"י:** ונאמן האיש לומר שידוע בעצמו שאינו מוליד, ואין כופין אותו לישא אישה.

ולא ילדה אין כופין אותו.
ורב תחליפא בא אבימי אמר שמואל - אפילו נשא אישה ושהה עמה 10 שנים ולא ילדה - כופין לגרש.
א. כתובות(עז): ... התם (נישאת לבעל פוליפוס, מקבץ...) כי אמרה "הוינא בהדיה שבקין לה (להשאר עמו)". הכא (בשהתה עמו 10 שנים ולא ילדה) אף דאמר "הוינא בהדיה לא שבקין לה" אף שאמרה אדור עמו בעדים לא מתירים לה.

- יבמות(סד): משנה -** נשא אישה ושהה עמה 10 שנים ולא ילדה - אינו ראשי לבטל.
פרש"י:
כתובות(עז): נשא אישה ושהה עמה 10 שנים ולא ילדה:
✓ שמואל אמר אינו ראשי לבטל - אין כופין לגרש אלא לפסולות. אבל נשא אישה ושהה עמה 10 שנים

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

וכל זמן שלא תקבל גט אינו חייב בשאר כסות ועונה לאישה זו, וכשתרצה להתגרש יתן לה כתובה – תוספת.

צדדי ההיתר:

א. כיון שאינה רוצה לעלות לא"י וגם לא רוצה לקבל גיטה.

ב. כל אישה ששהתה עם בעלה 10 שנים ולא ילדה כופין להוציא, אף שילדה ומת בנה מונים 10 שנים וכופין (כמ"ש הרשב"א בשם הירושלמי).

ג. לפי הב"י מותר לבעל לשאת אישה אחרת אחר 10 שנים, ומה שלא נוהגים כן בימנו שחששו למ"ד שבחו"ל אין כופין.

או ישא אישה אחרת

ב"ש: הברירה בידו או לגרשה או לישא אישה אחרת. אבל היא אינה יכולה לומר לו שישא אחרת ולא יגרשנה, כי לפעמים לא יתנו לו אישה עד שיגרש אשתו הקודמת (נמ").

ואפילו אמרה שאינו יורה כחץ כופין אותו לגרש ולישא אחרת (אף שהיא נאמנת לעניין כתובה).

א. לא אתייחד עמה... אין שומעין לו

פרישה: טעמו – שמא לא ישא אחרת, ועוד שמא שום אישה לא תרצה להינשא לו כ"ז שאשתו הקודמת אתו בבית.

ולפ"ז אם יש לו אישה שרוצה להינשא לו והוא כונסה לפנינו מותר לקיים הראשונה.

2. אין כופין להוציא

ב"ש(ריב"ש): ודוקא שעדיין ראויה לילד, אבל זקנה כופין אותו להוציאה.

ות' מעיל צדקה – אבל הנמ"י לא חילק בכך, ולכן לא נראה לכפות בזקנה.

וכן לא ראינו מעולם אנשי שם שגרשו נשותיהם אף ששהה עם נשותיהם יותר מ 10 שנים.

3. אין נוהגים כלל לכופ

פ"ת: אף שאין נוהגים לכופ, האם חייב האדם עצמו לגרשה?

בגדי כהונה – בעל ששה עם אשתו 10 שנים ולא ילדה, והוא חולה ואשתו מטפלת בו ומאפשרת לו ללמוד תורה, ע"פ הדין אינו מחויב לגרשה:

א. **לפי הראב"ן** – בחו"ל אין נוהגים דין שהתה 10 שנים. כ"ד ראבי"ה, סמ"ג ורי"ו לאפוקי הרא"ש.

ב. **לפי הרא"ש והשו"ע (כאן)** – אדם חולה אף שמשמים

2. אם ילדה ולד אחד ועדיין לא קיים פו"ר?

• **רשב"א** – אין כופין, שהרי במשנה "שהתה עמו 10 שנים ולא ילדה" משמע שלא ילדה כלל, אבל ילדה ולד של קיימא אף ששהתה אחר 10 שנים ולא ילדה, אף זקנה – אין כופין אותו להוציא, ואם ירצה לקיים פו"ר ישא אחרת.

• **ריב"ש** – כתב כהרשב"א אלא שחילק, דווקא שלא הוחזקה עקרה ואפשר שתלד עוד, אבל זקנה שאין לה עוד תקנה כיון שעוד לא קיים פו"ר – כופין אותו להוציא. כ"פ הרמ"א(א/ג, קנד/י).

• **ריב"ש(י"א)** – בכל גוונא כופים אותו להוציא.

3. ריב"ש: לא ראינו מכמה דורות שב"ד כופה

להוציא אישה ששהתה עם בעלה 10 שנים ולא ילדה, או שנשא זקנה או קנה, או בת כהן לע"ה – משום שאין ב"ד מדקדקים בענייני זיווגים, שאל"כ היה צריך לכפות רוב הנשים לצאת מבעליהם. ולכן העלימו עיניהם בענייני זיווגים אם שניהם רוצים ואין בהם משום ערווה.

1. 10 שנים ולא ילדה

רשב"א: ילדה לו בנים ומתו, מונים 10 שנים משעה שמתו ולא מהלידה האחרונה.

כ"כ נמ"י ושלטי גיבורים בשם הירושלמי.

יוציא ויתן כתובה

ב"ש: לרו"פ אף שאינה טוענת "אינו יורה כחץ" נותן לה כתובתה, אא"כ יטען הבעל שהיא פולטת שכבת זרע שאז היא צריכה לטעון שאינו יורה כחץ, שאל"כ תפסיד כתובתה ואף שהוא מגרשה.

כ"ד הרי"ף והרא"ש.

ולרמב"ם – כל שאינה טוענת אינו יורה כחץ לא מקבלת כתובה.

ותימה על המחבר שפסק כאן סתם "ויתן כתובה" אף שלא טענה כן?

או ישא אישה אחרת

פ"ת(ת' נו"ב): שהתה עם בעלה 10 שנים אחר מות בנה ולא ילדה, והבעל רוצה לעלות לא"י אולי שם יזכה להבנתו, ואשתו לא רוצה, ואינה מסכימה לקבל גט אא"כ תקבל סכום כסף, האם מותר לבעלה לשאת אישה אחרת? **תשובה:** יש להתיר לו לשאת אישה על אשתו ע"פ היתר 100 רבנים מג' מדינות, ול"ד דווקא רבנים אלא אף לומדים.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

ד. ועוד שמא לא ימצא אישה אחרת שתאפשר לו ללמוד תורה.
ה. ועוד שמא לא יבנה מאישה אחרת.
כ"פ הבאה"ט (שו"ת שב יעקב) – אין מוטל כלל על הבעל ואפילו מצווה ליכא להוציא אשתו שלא ילדה בזה"ז.

אין עולים למניין 10 שנים.
ג. **אף לדעת נמ"י** – דס"ל שרק חולה שאינו משמש אינו עולה למניין, וגם ס"ל שאף בחו"ל נוהג דין 10 שנים – יש מקום להתיר לקיימה: שהרי אין אדם מחויב לבזבז הון רב על מצוות עשה (ב"י או"ח תרנ"ו והרמ"א שם), וכאן מצוות פו"ר לא גרע משאר מצוות עשה, ולכן כיון שכתובתה מרובה אינו חייב לגרשה.

קנד - יא

1. הלך בסחורה בתוך י' שנים, א. או שהיה הבעל חולה, או שהיתה היא חולה, ב. אף על פי שמשמשים יחד, או שהיו חבושים בבית האסורים - אין עולים להם אותו זמן מהמנין.

השו"ע והרמ"א: לא חילקו ביו"א לחו"ל (כהרא"ש).
והב"ש – פסק כהרמב"ן, שאם הלך מחו"ל לא"י מונים 10 שנים מיום ביאתו לא"י.

1. הלך לסחורה

ב"ש(טור): ואם עלה לא"י מונים מיום ביאתו לארץ (כהרמב"ן).

ב. אע"פ שמשמשים

ט"ז: לפי שתולים שהעוון שגרם להיות חולים או חבושים גם מנע אותם מלהוליד. כ"כ הרא"ש.

אין עולים להם

פ"ת(מעיל צדקה): ברור שימי נידה שאין משמשים בהם לא גורע ממניין 10 שנים, שהרי הגמרא לא פירטה כן כמו שפירטה בחולה וחו"ש וכו'.
[פ"ת – ולפענ"ד ה"מ בימיהם אבל בימנו שממתינה 5 ימים ואח"כ סופרת ז' נקיים (כמ"ש ביו"ד קצו/י) – אינם עולים לחשבון. מ"מ מסתימת הפוסקים מבואר שגם ימים אלו עולים לחשבון].

אולם אפשר שאישה שיש לה וסתר יותר מסדרי הנשים הוי כחולה שאין עולה למניין.
וגם ברור שא"צ לשמש בכל לילה, אלא כעונת כל אדם, ואם ביטל עונה צריך להשלים.

1. יבמות(סד): חלה הוא או היא או שניהם חבושים בבית הסוהר – אין להם למניין 10 שנים.
רמב"ם: או שהלך הוא לסחורה בתוך 10 שנים לא עולין למניין.
כ"כ ה"ה(ירושלמי).

ב. הרא"ש: בחולי שמנעם מתשמיש פשיטא שאינו עולה, אלא אף שמשמשים וראויים להתעבר אלא שאינם כשאר בנ"א. וכן החבושים בבית הסוהר אף שמשמשים מטותיהם – אינו עולה למניין, שאנו תולים שהעוון שגרם להיותם חולים מנעם גם מלהוליד.

ישיבת חו"ל האם עולה למנינים?

יבמות(סד): ת"ר נשא אישה ולא ילדה לו 10 שנים יוציא וייתן כתובה. זכר לדבר "וַתִּקַּח שָׂרִי אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֶּץ עֶשְׂרִי שָׁנִים לְשִׁבְתִּי אַבְרָם בְּאַרְצֵי כְנָעַן וַתֵּתֶן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לֹא לְאִשָּׁה", ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה למניין 10 שנים.

שיטות הפוסקים:

- **הרא"ש(י"א)** – בחו"ל אין כופין להוציא אחר 10 שנים שלא ילדה, שתלין בעונש ישיבת חו"ל.
כ"כ הראב"ן, ראבי"ה, סמ"ג ורי"ו.
- **והרא"ש** – אף בחו"ל כופין להוציא, שלא מסתבר שיבטל מפו"ר בסברא רעועה כזו, שהרי רוב הנשים מתעברות בחו"ל, ורק כשיש לתלות כגון חולי או בית הסוהר תולים.
- **והרמב"ן** – אין מונים ישיבת חו"ל רק לענין זה שאם עלה לא"י נותנים לו 10 שנים ואח"כ יוציא.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

קנ"ד - יב

1. הפילה, מונה מיום שהפילו.

2. אם הפילה וחזרה והפילה שלש פעמים, הוחזקה לנפילים, ויוציא ויתן כתובה, ומ"מ מותרת להינשא לאחר.

1. יבמות(סד): משנה – הפילה מונה 10 שנים משעה שהפילה.

2. שם(סה): הפילה וחזרה והפילה וחזרה והפילה – הוחזקה לנפילים.

א. פרש"י: הוחזקה לנפלים – ויוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להיבנות ממנה. כ"ד הרי"ף.

ב. טור – מ"מ מותרת להינשא לאחר (דשםא הוא לא זכה להיבנות ממנה כמו בשהתה 10 שנים – ביאור הגר"א).

2. ג' פעמים

ב"ש: אף שבעיניים אלו מחמירים שבב"פ הוי חזקה (כרבי) כאן בעינן ג"פ לפי שהרבה נשים מפילות תחילת עיבורן (נמ"י).

מותרת להינשא לאחר

באה"ט(שלטי גיבורים): ולא תינשא אלא למי שקיים פו"ר.

קנ"ד - יג

הוא אומר: "הפילה בתוך עשר", כדי שתשב עמו; והיא אומרת: "לא הפלתי" - היא נאמנת.

יבמות(סה): הוא אומר: הפילה תוך 10 שנים והיא אומרת: לא הפלתי:

א"ר אמי - אף בזו היא נאמנת, דאם הפילה לא היתה מחזיקה עצמה בעקרה.

היא נאמנת

ב"ש: והיינו כשאין חשש שנתנה עיניה באחר, כגון שב"ד כופין להוציא (נמ"י).

ותימה – הרי מיירי שעברו 10 שנים (אלא שהמחלקות בניהם אם הפילה תוך עשר או לא). וא"כ אין חשש שנתנה עיניה באחר?

ואפשר שס"ל שמה שאחר 10 שנים לא חוששים שנתנה עיניה באחר ה"מ שכל העשר שנים לא נתעברה ושתקה כל אותו זמן אז אין חוששים.

אבל כאן שאפשר שנתעברה תוך 10 שנים חוששים שמא נתנה עיניה באחר, שהרי לא שתקה 10 שנים בלא וולד.

באה"ט: ואם יש עדים שהפילה, אפילו אישה מעידה, שוב אינה נאמנת.

נאמנת

בנה"ג: כאשר הוא רוצה להוציא מפני שלא ילדה 10 שנים והיא אומרת שהפילה - אינה נאמנת, שהרי אין הטעם שלא מחזקת עצמה בעקרה אם הפילה. מיהו אם יש עדות אפילו של נשים שהפילה – נאמנת.

קנ"ד - יד

(pe): הוא אומר: הפילה שנים, והיא אומרת: הפלתי ג' - היא

נאמנת.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

קנד - טו

קנ"ד - טו: בכל זה משביעה שבועת היסט שלא הפילה, או שהפילה ג', שבטענה זו יתחייב ליתן לה כתובה.

שבועת היסט

אף שהמחלקות אינה על הכתובה, מ"מ לפי דבריו עדיין לא הגיע זמן פרעון הכתובה שלא עברו 10 שנים שלא ילדה גם חייבת שבועה, כמ"ש בחו"מ (עג/ד): לזה שטען שעדיין לא הגיע זמן הפרעון שחייב המלוה שובעה.

ב"ש: כיון שיש כאן טענת ברי שלו שמכחיש אותה, היא צריכה להישבע כדי לקבל כתובה.

קנד - טז

1. שהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, והוציאה - מותרת להינשא עם השני. שהתה עם השני עשר שנים ולא ילדה - דינה עמו כדינה עם הראשון.

קנד - יז

2. גירשה (השני), לא תינשא לשלישי. א. ואם נשאת לשלישי, תצא שלא בכתובה, א"כ יש לו אישה אחרת, או שקיים מצות פריה ורביה. ב. ואם הכיר בה, יש לה כתובה.

2. לא תינשא לשלישי

ב"ש: דקי"ל בנישואין כרבי שאחר ב"פ הוי חזקה (יבמות סד): אבל לענין ממון קי"ל כרשב"ג שג"פ הוי חזקה, ולכן יש לה כתובה מהשני שעדיין לא הוחזקה (תו"ס).

תצא שלא בכתובה

ב"ש: היינו תצא מיד, ואפילו הכיר בה אסור לו כיון שלא קיים פו"ר ואין לו אישה אחרת.

אבל לענין כתובה יש לחלק (כמ"ש התו"ס): ואם הכיר בה יש לה כתובה, ואם לא הכיר בה אין לה, דהוי כמקח טעות.

ואם נישאת למי שקיים פו"ר או שיש לו אישה אחרת משמע שצריך לתת כתובה אפילו לא הכיר בה ול"א דהוי מקח טעות.

1. שם(סד): משנה - גרשה מותרת להינשא שלני, ורשאי השני לשהות עמה 10 שנים.

טור - שהתה עם השני 10 שנים דינה כדין הראשון (שמוציאה בכתובה).

2. שם(סד): מותרת לשני - אבל לשליש לא, מני רבי היא דאמר ב"פ הוי חזקה.

א. שם(סה): ת"ר - נישאת לראשון ולא היו לה בנים, לשני ולא היו לה בנים, לשישי לא תינשא למי שאין לו בנים. עברה ונישאת למי שאין לו בנים תצא בלא כתובה.

ב. תו"ס והרא"ש - כתב בה"ג: מיירי שלא הכיר בה שאינה יולדת, אבל הכיר בה ועכ"ז נשאה - יש לה כתובה.

קנד - יח

1. שהתה עם השלישי עשר שנים לא ילדה, א. אם לא גבתה כתובה מהראשונים - לא תגבה. ואם גבתה - לא תחזיר.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

1. לא תגבה

ב"ש: דעה זו סוברת שטענת "השתא דכחשי" לא מועילה להוציא ממון (שטענתה אינה טענת ברי). והנמ"י והמרדכי כתבו – אפילו עדיין לא גבתה מבעלים ראשונים יכולה לגבות אחר גירושה מהשלישי, שטענת "השתא דכחשי" טענת ודאי היא ולא ספר.

א. ואם גבתה לא תחזיר

ב"ש: ואם תפסה לא מקרי גבתה, ותחזיר כיון שאין טענתה ברי (כ"מ מהרא"ש).

1. (שם): נישאת לשלישי ולא ילדה האם יכולים בעלים ראשונים לתבוע חזרה את הכתובה שקיבלה, שהרי נתגלה למפרע שהיא עקרה? מסתבר שיכולה ומר "השתא הוא דכחשי" (עכשיו חליתי ולא הייתי עקרה מתחילה).
א. הרא"ש – מ"מ אם עדיין לא גבתה כתובה מבעלים קודמים – לא יכולה לגבותם.

קנד - יט

יבמות (קנ.): הוציאה השלישי בלא כתובה, ונשאת לרביעי וילדה - אינה יכולה לגבות כתובה מהשלישי, דשמא עתה נתרפאה.

קנד - כ

1. כל הנושא אשה בעבירה, א. אפילו באיסור דרבנן כגון שניות - כופין אותו להוציא.

א. ירושלמי – אפילו באיסור דרבנן כגון שניות כופין להוציא.

1. כגון שניות

אה"ע (טו/ית): אשת אחי אביו מן האם, ואשת אחי אמו בין מן האם בין מן האב, אינן אסורות אלא מדרבנן.

1. כתובות (עז.): אמר רב יהודה אמר רב אסי אין מעשין אלא לפסולות. כי אמריתה קמיה דשמואל אמר: כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר. אבל נשא אישה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה - אין כופין אותו.
ורב תחליפא בר אבימי אמר שמואל - אפילו נשא אישה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו.

קנד - כא

1. כל אלו שאמרו להוציא, כופין אפי' בשוטים.

א. וי"א שכל מי שלא נאמר בו בגמרא בפירוש כופין להוציא, אלא יוציא בלבד - אין כופין בשוטים אלא אומרים לו: חכמים חייבוך להוציא, ואם לא תוציא מותר לקורטך עברייך.

ב. הגה - וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא, ראוי להחמיר שלא לכופ בשוטים, שלא יהא הגט מעושה (טור בשם הרא"ש).

2. אבל אם יש לו אישה בעבירה, לכו"ע כופין בשוטים.

3. מרדכי: וכל מקום שאין כופין בשוטים, אין מנדין אותו ג"כ (לפי שנידוי חמור ממלקות).

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

א. מרדכי' ר"ת, מהרי"ק: ומכל מקום יכולין לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו, פנ'מין לאפ: או למול בניו או לקברו (ובד"מ – לקוברו), עד שיגרש. ובכל חומרא שירצו ב"ד יכולין להחמיר בכהאי גוונא, ומלבד שלא ינדו אותו.

4. ריב"ש: אבל מי שאינו מקיים עונה, יכולין לנדו ולחרימו שיקיים עונה או שיגרש, כי אין זה כפייה, רק לקיים עונתו, וכן כל כיוצא בזה.

5. פנ'מין: לכן מי שגירש אשתו בגט כשר, ויצא קצת לעז על הגט – מותר לכופו לתת גט אחר.

6. מרדכי: ובכל מקום דאיכא פלוגתא אם כופין או לא, אע"ג דאין כופין לגרש, מכל מקום כופין אותו ליתן כתובה מיד, וכן הנדוניא דאנעלת ליה.

ות' שב יעקב – חולק על הב"ש. והראיה מהרמ"א (א/י) אם הוא מהדין לגרשה ואינה רוצה לקבל הגט ישא אישה אחרת. משמע אבל לא יגרשנה בע"כ. **ובספר ב"מ** – אין ראייה מהרמ"א, דשם מיירי שא"א לגרשה, כגון שהיא שוטה או אינה כאן (ובאמת אם בריאה והיא כאן יוכל לגרשה בע"כ). **אומנם ת' נו"ב** – אין להתיר לגרשה בע"כ. **כ"ד ת' יקותיאל** – כיון שיש ספק אם רד' החרים אף בכה"ג שלא קיים פו"ר, ומספק א"א לגרשה בע"כ. **כ"ד הרש"ל**.

מעיל צדקה: האם יש תקנה שיתחייב וישתעבד הבעל לאישה שאחר שיגרשנה ושישא אחרת ותלד לו ויגרשנה, יחזור וישא את הראשונה, וכן מתנה אם השנייה? יכול להחזירה אחר שיגרש השנייה. אף שמגרש אשתו איילונית לא יחזיר, כאן אין דינה כאיילונית, וכה"ג אף רשאי לגרש אשתו שנייה בע"כ כיון שהתנה עמה תחילה.

3 א. יכולים לגזור על כל ישראל

ובספר גבורת אנשים: הביא בשם הריב"ל שהאידנא הרחקות אלו חשובות כנידוי ואין לעשות כן לו שום הרחקה.

4. שאינו מקיים עונה (ריב"ש)

ספר גבורת אנשים: ותימה, הרי הריב"ש לשיטתו שאין כופין להוציא על אי קיום עונה ולכן מביא תקנה לנדו ולקיים עונה, אבל הרמ"א שפסק כהמחבר (ס"ג) שכופין אותו להוציא, מה לנו לכופו לקיים עונה! מ"מ להלכה בימנו מורד בתשמיש אין כופין אותו להוציא, אא"כ בבאה מחמת טענה "חוטרא לידה".

1. הרי"ף: בכל מקום שכתוב בש"ס "וציא" כופין להוציא אפילו בשוטים.

כ"פ רש"י – שהה עמה 10 שנים ולא ילדה כופין אותו בשוטים להוציא.

א. אבל ר"ת – כשכתוב "כופין להוציא" כופין בשוטים, אבל כשכתוב רק "כופין" אינו בשוטים.

ב. הרא"ש: כיון שיש מחלוקת בדבר, ראוי להחמיר לא לכופ בשוטים כדי שלא יהא גט מעושה.

1 ב. ראוי להחמיר

ב"ש: ואלו שכופין בשוטים להוציא (מקום שכתוב "כופין להוציא"):

א. הנושא אישה בעבירה (כתובת עז. – ס"כ).

ב. מוכה שחין, בעל פוליוס, מקמץ, מצרף נחושת, בורסי (כתובת עז. – סעיפים א, ב).

ג. באה מחמת טענה "חוטרא לידה" (יבימות סה: – ס"ו):

לפי התוס' – כופין בשוטים. **ולפי הרשב"א** – אין כופין.

ד. שהה עמה 10 שנים ולא ילדה (בסעיף י):

לפי הרי"ף והרמב"ם – כופין בשוטים.

לפי ת' ריב"ש – אין כופין בזה"ז.

וכל שכופין מחמתה אין לה תוספת כתובה. אבל כשב"ד כופה לגרש כשלא ילדה יש לה תוספת כתובה.

ראוי להחמיר

ב"ש: אף בזמן הזה שיש חרם רבנו גרשום שלא לגרש בעל כרוחה מ"מ אם לא ילדה 10 שנים יכול לגרשה בע"כ.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכוּפֵּין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

קנד - כב

צריך להטיל חרם על כל העומדים בשעת נתינת הגט, (וכן הרא"ה):

שלא להוציא לעז על הגט.

(ומזכירין שר"ת גזר בכנופיא עם תלמידיו על מי שמוציא לעז על הגט הניתן).

העומדים

משפטי שמואל: יזהיר הדיין שלא תתייחד עמו ולא תדור בשכונתו.

סדר הגט: המנהג לקרוע הגט אחר נתינה

קנד - כג

1. אם נשבע הבעל ליתן גט - טוב שיתירו לו קודם, שלא יהא דומה לאונס. א. אך ערבון יתן, אם ירצה. ועיין לעיל סימן קל"ד סעיף ד'.

2. הגה - ובגט משומד אין צריכין לשאול אם נשבע או נדר, מאחר דצריך לגרש מדינא, אך שואלין אותו אם מגרש ברצון, וכן שואלין לאשתו.

א. אבל אם נתן הבעל ערבות וגירש - אין זה אונס (פירוש נתן משכון שיגרש אשתו ואם לא יפסיד משכנו), שהרי תלה גיטו בדבר אחר, שיכול להפסיד המשכון ולא יגרש.

אם עבר וגירש בלא שיתירו לו

ריטב"א: איש שנשבע לגרש אשתו וגירשה קודם שהתירו לו שבועתו, ואח"כ מערער לפסול הגט (שהיה אונס), אינה טענה לפסול הגט בדיעבד, שלא מצינו אונס בגט רק באונס הבא מאחר, אבל שבועה זו הוא הביא על עצמו. ומה שצריך שיתירו לו ה"מ לכתחילה אבל בדיעבד הוי גט. כ"כ ת' הר"י בן הרא"ש.

1. גיטין(מו.): מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו: "יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם לא אגרשך, וגירשה" - הוי גט. מ"מ התירו חכמים שיחזירנה (אם ירצה).

משמע שגט כזה אינו מעושה (שהרי היא מגורשת).

וכתבו רבותינו הצרפתים (היינו הרב פרץ): אבל נשבע (לאפוקי נדר) לתת לה גט - צריך שיתירו לו שלא יהא כאונס (שאם יגרש מחמת השבועה הוי כמו אונס).

והסביר הרב מימון נואר - טעמו, בנדר כיון שתלה הגט בדבר אחר (יאסרו הפירות) לא מיקרי אונס, שהרי יכול שלא לגרשה ולא לאכול פירות.

אבל לגרש דומה לאונס שתלה הגט בשבועתו ואינו יכול שלא לגרש, שהרי יעבור על שבועתו.

הלכות גיטין

סימן קנ"ד: למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אישה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו.

קנ"ד - כד

1. הר"י הלוי בן חביב: מי שקבל עליו נזירות שמשון לגרש את אשתו - מותר לגרש, ואין בו משום מגרש באונס. וטוב לגרשה בשני גיטין, ויתנם לה אח"ז.

נזירות שמשון

ט"ז: נזירות שמשעון אין לה התרה, ולכן טוב לתת שני גיטין, האחד לפטור מהנזירות ובשני לעיקר הגט (שהגט אינו באונס).

בשני גיטין

רדב"ז: מי שקיבל עליו חרם "בעולם הזה ובעולם הבא" אם לא יגרש את אשתו, נחלקו הפוסקים האם מותר להתיר לו כדי שיוכל לגרש את אשתו בלא אונס? **י"א** – שאפשר להתיר לו שיוכל לגרשה בלא אונס, שאל"כ הוי גט מעושה. **וי"א** – שאין להתיר לו חרם כזה, משום שאין לו התרה.

להלכה: יגרש (בלא התרה) ויצא י"ח החרם, שהרי מהתורה מגורשת כיון שהוא עצמו הביא עליו. ואם אח"כ יחזור וישאנו מוטב, ואם לאו יכתוב לה גט אחר מרצונו (שעכשיו אין אונס החרם) לצאת י"ח האחרונים. ה"ה מי שנדר נזירות שמשון אם לא יגרש אשתו, שאין לו התרה, יעשה כן. **מ"מ פ"ת** – חולק על הרדב"ז, קי"ל כהרמ"א (יו"ד רכח/מה) שפסק כמהר"ם פדוואה שאפשר להתיר חרם כזה כדי שיוכל לקיים מצווה, וכגון נדר שהודר ברבים.

סימן קעח: הלכות סוטה.

ובו כב סעיפים (יבמות : כ"ד. קידושין : י"ו.. סוטה : ב"ה, כג-כז).

קעח - א

1. המקנא לאשתו, ונסתרה ואינו יודע אם נטמאת - אסורה לו, ובלבד שיהא הקנוי והסתירה כראוי, א. אז הפסידה כתובתה, אפילו מת קודם שגירשה.

✓בה"א – או שותות (והיום א"א להשקותה) או לא נוטלות כתובתן.

פרש"י: מתו בעליהן – לאחר קינוי וסתירה ולא הפסיקו לשתות, דבעינן "והביא האיש את אשתו". לא נוטלות כתובתן – שהרי היא תובעת כתובתה וספק אם טהורה היא והממע"ה.

גמ(כה): במאי קמפלגי?

בש"א – ס"ל שטר העומד להגבות (הכתובה) כגבוי דמי (והבעל הוא המוציא).

✓בה"א – ס"ל שטר העומד להגבות אינו כגבוי (והאישה היא המוציאה וצריכה להביא ראיה שטהורה היא).

פרש"י: לאו כגבוי דמי – והוי היא התובעת מספק שמא זינתה, והממע"ה.

1. ואסורה לו

ב"ש: אף להתייחד עמה אסורה לו (ת' הרא"ש).

א. הפסידה כתובתה

באה"ט: אבל מה שהכניסה לו נוטלת עם התוספת שליש כנהוג (כנה"ג).

ב"מ: ואף אם תפסה כתובתה בלא עדים – מוצאים מידה.

0. "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל: ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה והוא לא נתפשה... והביא האיש את אשתו אל הכהן... והשקה את המים והיתה אם נטמאה ונתמעל מעל באישה ובאו בה המים המאריים למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה והיתה האשה לאלה בקרב עמה: ואם לא נטמאה האשה וטהרה הוא ונקתה ונזרעה זרע" (במדבר ה).

1. הטור: המקנא לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה, בזמן שבית המקדש קיים מביאה אל הכהן ומשקה אותה מי המרים ובדקת על ידן אם נמצאת טהורה מותרת.

אבל אסורה לעולם עד שתבדק כי רק ההיתר תלוי בהשקאת המים בזמן הבית.

אבל באיסור אחר הסתירה אינו תלוי בזמן הבית שאפילו א"א להשקותה כמו בזמן הזה – אסורות.

ובלבד שיהא הסתירה והקינאי כראוי, כיצד הקינוי אומר לה בפני ב' אל תסתרי עם איש פלוני.

א. סוטה(כ"ד): מתו בעליהן (שאינו ראיות לשתייה) עד שלא שתו – **בש"א** – נוטלות כתובתן ולא שותות.

קעח - ב

1. כיצד הקינוי? אומר לה בפני שנים: 'אל תסתרי עם איש פלוני', א. אפילו אם הוא אביה או אחיה או עובד כוכבים ב. או שחוף (פירוש שאינו מתקשה) (טור).

2. והוא שיהא גדול, אבל אם אמר לה: 'אל תסתרי עם פלוני', (והוא) קטן ב. או בהמה - לא הוי קינוי.

3. ומקנא לה בין אם היא ארוסה בין אם היא נשואה או זקוקה ליבם.

1 א. אפילו הוא אביה

ב"ש: אף שמותר להתייחד עם אביה, מ"מ כשקינא לה אסורה להתייחד עמו.

ב. או שחוף

ספר יד המלך: כיון שבימנו אין משקים הסוטות הנ"מ בקינוי וסתירה הוא להיאסר על בעלה, א"כ שחוף שקינא לה ונסתרה לא נאסרת על בעלה (שהרי ברור שלא נטמאה).

ולדינא צ"ע.

שחוף שבא על אשת איש

רמב"ם: על ביאה אסורה אם היה בלא קישוי כאבר המתים, אף שהכניס האבר בידו – אינו חייב כרת ולא מלקות, שאין זו ביאה. אבל פוסל לתרומה ומכין אותו מכת מרדות. אבל מקנאין משחוף.

האם נאסרת על בעלה?

ב"ש – אף נאסרת על בעלה.

עצי ארזים – לא נאסרת על בעלה, אף שבקינאי וסתירה ע"י שחוף נאסרת על בעלה! י"ל דווקא בקינוי וסתירה כיון שבקינאי תלוי הדבר בקפידת הבעל והרי הקפיד, משא"כ בלא קינוי וסתירה אפילו זינתה בעדים אינה נאסרת על בעלה.

כ"כ שער אפרים ושמשי צדקה.

2. והוא קטן

פת"ש: מהו קטן?

רמב"ם – פחות מבן ט¹ (שאינה ראוי לביאה).

רע"ב – פחות מבן יג¹ ולא הביא סימנים.

כ"כ רעק"א בדעת התוס'.

1. סוטה (ב.): משנה – רבי יהושע אומר: מקנא

ע"פ שנים ומשקה ע"פ שנים (שנסתרה).

א. סוטה (כ"ד.): משנה – על ידי כל העריות מקנה לה, חוץ מהקטן וממי שאינו איש.

פרש"י: ע"י על העריות – אם קינא לה מאביה (שלא תסתתר עם אביה) ומאחיה ומאחד מכל העריות ונסתרה – קינויו קינוי ונאסרת עליו ושותה.

2. גמ' (כו.): חוץ מהקטן – "איש" אמר רחמנא ולא קטן.

1 ב. (שם): שאינו איש – אילמא למעוטי שחוף?

והאמר שמואל שחוף מקנאין על ידו?

אלא למעוטי גוי? והאמר רב המנונא – גוי מקנאין על ידו.

2 א. אמר רב פפא: למעוטי בהמה שאין זנות לבהמה.

פרש"י: שחוף – שבשרו נשחף וכלה ויבש שאין בו כוח.

והטור פירש – שאינו מתקשה.

3. סוטה (כג.): ארוסה ושומרת יבם – לא שוטות

ולא נוטלות כתובתן, שנאמר "אשר תשטה אישה תחת אישה" פרט לארוסה ושומרת יבם.

גמ' (כד.): מישתא לא שתיא הא קינוי מקני לה. מנלן? "דבר אל בני ישראל ואמרת" לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי.

פרש"י: ארוסה – שקינא לה הארוס.

שומרת יבם – שקינא לה היבם.

קעח - ג

1. קטנה שהשיאה אביה וזינתה לרצונה:

א. יש מי שאומר - שאסורה לבעלה. לפיכך מקנאין לה, כדי להפסידה כתובתה.

ב. ויש מי שאומר - שאינו נאסרת על בעלה, אלא אם כן הוא כהן.

2. הגה – ראמ"פ: גדולה שזנתה בשוגג, שסברה שבעלה הוא, והוא אחר - מותרת לבעלה ישראל.

א. אבל זנתה שסברה שמותר לזנות - הוי כמזידה ואסורה לבעלה ישראל (מהרי"ק שורש קס"ח).

3. שני דעות במרדכי: אשה שנתייחדה עם אנשים בדרך, ובאה ואמרה: נתייחדתי ונאנסתי –

■ רבא וי"א - דנאמנת, במגו דאמרה: לא נבעלתי.

■ רבא וי"א - דאבדה מגו שלה, הואיל ונתייחדה שלא כדין.

זינתה בשוגג

שבט הלוי הרב וזנר: זוג שלא היו שומרים תורה ומצוות, ונתגרשו בגרושין אזרחיים (דלא מקרי גט) ונשאה אחר. ולאחר זמן חזרו בתשובה וקיבלה גט מבעלה הראשון, האם מותרת לבעלה השני? שאם נדונם כשוגגים (פירוש שגגת איסור) אסורה ואם כאונס מותרת? תשובה:

■ **רמב"ם (הלכות ממרים):** בני התועים ובני בניהם שהדיחו את אביהם ונולדו בין הקראים וגדלו שם, דינן כתינוק שנשבה בניהם... שהרי הוא כאונס. **משמע** שאף כאן דינה כאונס ומותרת. **אלא** שבאמת ל"ד, שכוונת הרמב"ם שאין דינם ככופרים בתורה שמיתתם בכל אדם אלא נחשבים כאונס, אבל אינם אנוסים ממש.

ועוד שבשבט(סח.) נחלקו בתינוק שנשבה: **מונבז** – ס"ל שדינם כאונס. ו**חכמים** – ס"ל שדינם כשוגג. ■ **מ"מ** אם האישה בתמימותה נישאה בגרושין אלו, שחשבה שהם מועילים להפקיעה מבעלה, אפשר לצדד בשע"ה גדול להקל שהרי איסור שאסורה לבועל הוא מדרבנן, שמהתורה נאסרת רק במזיד. **מ"מ** לא יסדר הקידושין עם בעלה השני ע"י רבנים מפורסמים לא לתת גושפנקא לדבר.

א. **שסברה שמותר לזנות** (מהרי"ק)

ב"ש: דלא כתוב "ומעלה מעל בה" אלא "מעלה בו מעל", כל שמתכוונת למעול בבעלה אסורה. וכתב במהרי"ק – אם זינתה מרצון להציל נפשות (כמו אסתר באחשורוש) אסורה לבעלה, כיון שהביאה היתה ברצון (וע"ל סימן ו).

אסורה לבעלה ישראל

ת' רעק"א: וכן הפסידה כתובתה.

3. דנאמנת במגו

ת' נו"ב: מעשה בכפר אחד שיצא קול ע"י גויה במסל"ת שראתה מעשה אישות בין הסבא לנכדה. וכששאלו הגויה השיבה שראתה רק הייחוד. אח"כ בא בעלה (של הנכדה) וחקרה והודית שאומנם נתייחדה אך לא נבעלה, רק אח"כ כשהיתה אחר לידה בא הזקן לביתה כי ידע שבעלה לא נמצא ואנסה באלמות וחזקה, והיא צעקה אבל קולה לא נשמע מפני חולשת הלידה. ושאלו העדים למה לא הכתה ופצעה אותו, ואמרה שסברה שאסור לחבול בזקן.

1. קטנה שהשיאה אביה (דהוי קידושין**דאורייתא) וזנתה לרצונה, מה דינה?**

א. **רמב"ם** – אסורה לבעלה, לפיכך מקנין לה לא להשקותה אלא להפסיד כתובתה. **אבל** קטנה בת מיאון (שהשיאה אמה או אחיה שהוא מדרבנן) אין מקנין לה לפי שאין לה רצון (ולא מקרי מרצון) ואינה נאסרת על בעלה אפילו הוא כהן (דהוי כפנויה שזינתה שלא נעשית זונה).

ב. **ראב"ד** – אפילו השיאה אביה לא נאסרת על בעלה, שהרי פיתוי קטנה אונס א"כ בעלה כהן. ועוד שאין התראה לקטן (ואין קנויה קינוי). כ"כ הר"ן (ירושלמי) וב"ש(רו"פ).

2. **רמב"ם:** אישה שזינתה בשגגה שסברה שבעלה הוא, והוא אחר – מותרת לבעלה ישראל.

א. **מהרי"ק** – זינתה בשגגה דווקא כשהשגגה היתה בגוף הזנות שסברה שהוא בעלה, אבל כשהשגגה באיסור, שלא ידעה שיש איסור בדבר לא נקרא שגגה, שהרי כיוונה לזנות אלא שחשבה שמותר.

1ב. וי"א – שאינה נאסרת

■ **ת' מקום שמואל:** אישה שיצאה מדעתה והשתגעה והלכה וישבה על האשפות בלי לבוש, ובא גוי וזנה עמה לרצונה, ואח"כ נתרפאה וחזרה לדעתה – יש לאוסרה על בעלה, ול"ד לקטנה (שהראב"ד התירה) כיון שרואים שיש לה תאוה (שנתרצתה) שמא מקרי רצון.

■ **ות' כנסת יחזקאל** – יש להסתפק.

■ **ובספר בינת אדם** – חולק עליו, תאוה אינו עניין לרצון כלל, שדין שוטה כדין קטנה ולא נאסרת, ואפשר אף שגרועה יותר מקטנה.

כ"כ רעק"א(מל"מ) – דינה כאונס

כ"כ ב"מ – אף לרמב"ם שאוסר קטנה, שוטה גרועה מקטנה ולא נאסרת.

כ"כ ת' ברית אברהם – ואף קטנה, אם היא קטנה מאוד שאין בה דעת למעול בבעלה מקרי אונס אף לרמב"ם.

2. שזינתה בשוגג

ב"מ: מושל שגזר על אישה ביראת מיתה שתשמע לו ותעשה מעשה ותביאו עליה וכן עשתה (שבכה"ג יש איסור שיהרג ועל יעבור כיון שעושה מעשה) – עכ"ז מותרת לבעלה דהוי שוגג, שלא כל הנשים יודעות שצריכות להרג ולא לעבור.

תשובה:

- הרמ"א(סח/ז) מה שנאסרת בפתח פתוח דווקא ששותקת, אבל אמרה שנאנסה מותרת לבעלה ישראל.
- ואף לחולקים ה"מ בפתח פתוח שאי אפשר להכחיש זאת, אבל כאן מפיה אנו יודעים שנאנסה, והפה שאסר הוא הפה שהתיר (שי שלה מגו).
- ומה שכאן הביא הרמ"א מחלוקת אף שיש לה מיגו! שאני הכא שעכ"פ נתייחדה שלא כדין, לכן איבדה מיגו שלה, משאכ"כ בנדון דנן, שיש להתיר שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (מיגו)..
ולכן יש להתירה.

א. מצד עדות הגויה אינו כלום.

ב. מצד הודאת עצמה :

- אם נאמין לכל דבריה הרי היא אנוסה גמורה, שצעקה ואין שומע מחמת חולשתה.

- מצד שלא חבלה בו, הרי יש לא אמתלאה שסברה שאסור להכות הזקן.

ועוד, שאינה חייבת לחבול בו שהרי גם הוא יחבול בה, ועוד מי אומר שהחבלות ימנעו הבעילה.

ג. האם נאמינה שהייתה אנוסה?

קעח - ד

1. כיצד היא הסתירה? שנסתרה א. בפני עדים עם אותו פלוני שקינא לה, ושהתה כדי טומאה, ב. שהיא כדי לצלות ביצה ולגמעה.

כלומר: סתירה

לר"א - א"צ עדים. ✓ ולרבי יהושע - צריך עדים [

ב. סוטה(ד): כמה שיעור טומאה? ונחלקו בזה תנאים. וק"ל כר"ע מחברו דס"ל כדי לצלות ביצה ולגומעה. כ"פ הרמב"ם.

1. כדי טומאה

ת' גו"ב: אם באו עדים ומצאו אותם בסתר ואינם יודעים כמה זמן נסתרו - לא נחשב שיעור טומאה מה שלא ראו, וצ"ע.

1. סוטה(ב): משנה - כיצד מקנא לה?

אפ' שא"ל בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו - עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה.

נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה - אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה.

[לפי רבי יהושע צריך שנים עדים גם על הסתירה].

א. סוטה(לא): משנה - מי שקנא לאשתו ונסתרה, אפילו שמע מעוף הפורח, יוציא ויתן כתבה, דברי רבי אליעזר (דס"ל שא"צ עדים לסתירה).

רבי יהושע אומר, עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה (דס"ל שצריך עדי סתירה, וכאן כיון שנושאים ונותנים בה המוזרות בלבנה פריצותה היא ויוציא בכתובה - רש"י).

קעח - ה

ירושלמי והראמ"ם: קינא לה משנים, שאמר לה: אל תסתרי עם פלוני ופלוני, ונסתרה עם שניהם כאחד, אפילו הם שני אחיה, או אביה ואחיה - אסורה. **פת"ש:** ונראה כל ששהו שיעור טומאה של אחד נאסרה.

קעח - ו

1. אמר לה בפני שנים: 'אל תדברי עם איש פלוני' - אין זה קינוי, אפילו נסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה - מותרת. וכן אם אמר לה: 'אל תסתרי עם איש פלוני', ודברה עמו בפני עדים - מותרת.

2. וכן אם נסתרה בפני עדים ושהתה כדי טומאה עמו, ולא קינא לה בפני עדים - מותרת, שאין אוסרים על הייחוד אפילו נסתרו יחד על דעת ערווה, אא"כ קינא לה תחלה בפני שנים.

3. ומ"מ לא תתייחד אשה עם אנשים, כמו שנתבאר (לעיל סימן כ"ב).

וכן שלח ב"ד שאמר: 'אל תשכבי לבדך בבית בלי שתשכב עמך זקנה בנוסף לבגד בן השמונה' – לא מקרי קינוי, שהרי –
א. לא קינא לה מאיש מסוים.
ב. בנה קטן משמרה אף בלא הזקנה.

תח"ס: ואם הזהירו אותה: 'אל תתייחדי עם פלוני' ונתייחדה עמו בעשר בלילה, האם הלשון 'אל תתייחדי' הוא כמו 'אל תסתרי', שהרי יחד עם פתח פתוח לרה"ר אינה סתירה האוסרת, ויש לעיין!

2. אפילו נסתרו ע"ד ערווה

הרמ"א (ז"א): ... אבל אם נתייחדה עם עובד כוכבים, אפילו שחייבת להם - אין אוסרין על הייחוד אע"פ שעשתה שלא כדת. מיהו אם נתייחדה לשם זנות, יש להחמיר (מהרי"ק שורש ק"ס).
כ"פ ב"ש - אם נתייחדה שלום זנות יש להחמיר.

1. סוטה (ב.): משנה - כיצד מקנא לה?

אף שא"ל בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו - עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה.

גמ(ה): ה"ק – אל תדברי ודיברה, אל תדברי ונסתרה – ולא כלום. אל תסתרי ודיברה – עדיין מותרת.

2. שם(כה.): אין סתירה אוסרת אא"כ קדם כינוי.

הרא"ש: הסתירה לבד בלא כינוי, אף שהסתירה ע"ד ניאוף לא נאסרה לבעלה.

1. אל תדברי

תח"ס: א"ל בעלה 'אל תניחי לערל להיכנס לתוך הבית', לא הוי קינוי, ששמע שלא תרשה לו להיכנס אף כשאין סתירה, כמו 'אל תדברי עם פלוני'.

קעז - ז

1. לא יאמר אדם לאשתו, ואפילו בינו לבינה: 'אל תסתרי עם

פלוני', דדילמא קיימא לן כרבי יוסי יהודה דאמר: קינא לה בינו לבינה הוי קינוי. **א. הגה** - ועכשיו אין לנו מי סוטה, ואם נסתרה אחר הקינוי, אסורה לו לעולם (טור בשם סמ"ג).

ב. ואם שכח וקינא לה - ימחול לה מיד על הקינוי (או"ר), כמו שיתבאר לקמן סימן זה סעיף י"ב.

1. לא יאמר

פת"ש: מדעת הטור והמחבר משמע לכאורה שלעיקר דינא לא נאסרת בלא עדים (שלא קי"ל כרבי יוסי ברבי יהודה) ולכן בדיעבד שקינא לה בינו לבינה ונסתרה לא נאסרת, אבל לענין זהירות יש לחוש לכתחילה.
כ"ד הב"ח והדרישה.

אבל לעיל (קט"ו/ט) – א"ל בינו לבינה... אסורה לו וחייב לגרשה ויתן כתובתה (רמב"ם)?

וי"ל: שבכל גוונא אסורה עליו, אלא כשיש ב' עדים מגרשה בלא כתובה, אבל כשאין ב' עדים (כגון שקינא לה בינו לבינה) מוציאה עם כתובה.

1. סוטה (ב.): א"ר חנינא מסורא - לא לימא

איניש לאיתתיה בזמן הזה: 'לא תיסתרי בהדי פלוני', דילמא קי"ל כרבי יוסי בר' יהודה דאמר קינוי על פי עצמו ומיסתתרא.

א. וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עלויה איסורא דלעולם.

פרש"י: לא לימא איניש – אפילו בינו לבינה.

ח"מ - אף שקי"ל כרבי יהושע שקינוי בשנים עדים, היינו להשקאת הסוטה, אבל לאוסרה על בעלה יש לחוש לרבי יוסי ברבי יהודה. כ"כ הב"ש.

רשב"א: אף שמדינא סתירה בלא עדים לא חייב לגרשה, אם חושב שנסתרה מצוה לגרשה.

ולכן יש להתיר אישה זו.

לא יאמר

באה"ט: ה"ה שלא יאמר ע"י שליח.

א. ועכשיו שאין מי סוטה

ח"מ: כתב הרמב"ם – אסורה עליו בזה"ז שאין מי סוטה.

כלומר שאילו בזמן בית המקדש אף שאין משקים אלא בקינא לה בב' עדים, מ"מ היה לה תקנה שיקנא לה בפני ב' עדים ותתסתר בפני ב' עדים וישקנה ויגלל עליה סתירה ראשונה, וכשתצא טהורה תהיה מותרת לו. אבל בזה"ז אין לה תקנה, כיון שראה אותה נסתרה נאסרה עליו.

אסורה לו לעולם

פת"ש: כתב הסמ"ק – ותהא אסורה עליו ולא יוכל לגרשה מתקנת רבנו גרשום ויהא עגון עמה.

פירוש הג' חדשות (מהגאון ציטלש) – אם היא מכחישה שהיה קינוי, הוא אינו נאמן לגרשה בע"כ מתקנת רבנו גרשום וגם אסור לבוא עליה כיון שידוע שקינא לה ונסתרה.

ת' ב"ד: ראובן ואשתו ושמעון אחי אשתו הלכו לרופא בעניין בנו של ראובן והיו שם פועלים. ראובן הצטרך לצאת ואמר להם שלא תישאר אשתו לבדה בין הפועלים, וגם לאשתו אמר: 'תראי שלא תישארי לבד'.

כשחזר ראה את שמעון בחוץ, ובבית היתה אשתו עם הפועל, מה דין האישה, האם מותרת? תשובה: האישה מותרת כיון ש –

א. אף שהקינוי היה בלא עדים מ"מ פסק השו"ע (קט"ו ט) שאסורה, כמ"ש הרמב"ם.

ב. אך י"ל שהלשון אינו לשון קינוי, כ"מ מהרמב"ם שאמירה בלשון זהירות ולא חושדה אינו קינוי.

ג. כיון שקינא לה מרבים אינו קינוי (שרק לקנות משני בנ"א הוי קינוי ולא יותר).

ד. אם לא היה שיעור טומאה מרגע שראה את שמעון בחוץ עד שנכנס יש להקל.

ה. לא היה כאן סתירה, שהרי אחיה נמצא בחוץ ונכנס ויוצא ומירתת.

ו. בנדון דינן אין רגלים לדבר ולא מחשב סתירה כלל.

ז. ועוד שאין סתירה א"כ נכנסו שניהם יחדיו, אבל כאן היא היתה שם תחילה אח"כ נכנס הפועל.

קעח - ח

1. בא עד א' והעיד לו שנסתרה עם אותו שקינא לה, ושהתה כדי

טומאה, אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו - יוציא ויתן כתובה. ואם לאו - מותרת לו.

2. ואם הוא בעצמו ראה שנסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה - הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן כתובה.

3. תה"ד: (ואין חילוק לענין סתירה שאחר קינוי בין בעלה בעיר ופתח פתוח לרשות הרבים או לא), (ועיין לעיל סימן כ"ב).

כתובה. ואף יכול להשביע בנק"ח (כיון שטענתו ודאי) שלא זינתה, ואם תודה תפסיד כתובתה. כ"פ ב(קט"ז טז)

1. אם נאמן בעיניו

ב"ש: וכאן אף שהיא לא שותקת אלא מכחישה אותו – יוציא, כיון שהיה קינוי.

הג' מעשה ניסים – וכן לא כתב כאן "כשנים" כמ"ש בס"ט לפי שהיה כאן קינוי, משא"כ בס"ט שלא היה קינוי צריך שיהא נאמן בעניו כשני עדים.

1. קידושין(סו.): ההוא סמיא דהוה מסדר

מתנייתא קמיה דמר שמואל... כי אתא שליח אמר אשתו זינתה.

אתא לקמיה דמר שמואל א"ל: אי מהימן לך (השליח כמו ב' עדים) זיל אפקה ואי לא לא תפיק.

✓ב"י: אשתו זינתה – ל"ד, ה"ה אמר אשתו נסתרה עם פלוני אחר שקינא לה בעלה. כ"פ הרמב"ם.

2. רמב"ם: ואם הוא בעצמו ראה שנסתרה עמו

ושהתה עמו כדי טומאה - הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן

קעח - ט

1. לא קינא לה, ובא עד א' ואמר לה: 'זינתה', והיא שותקת:

אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו כשנים - יוציא ויתן כתובה.
ואם לאו - מותרת לו.

2. הגה: והוא הדין אם היא עצמה אומרת לו שזנתה, כמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו סעיף ו'.

בזה"ז שיש חרם רבנו גרשום שלא לגרש אישה בע"כ:

3. הגמ"י ואהר"ק: וי"א דבזמן הזה שיש חרם ר"ג שלא לגרש אשה בעל כרחיה - אינו נאמן לומר שמאמינה או שמאמין לדברי העד, דחיישינן שמא עיניו נתן באחרת, ואומר שמאמינה אע"פ שאינו מאמין. ומנדין אותו על שאומר שמאמינה וגרם לבטל חרם ר"ג.
א. והוא הדין בכל מקום שלא יוכל לגרש בלא דעת האישה.

4. מרדכי: וי"א דכופין אותו ומשמש עמה, אע"פ שאומר שמאמין לדברי העד, מאחר שהאישה אינה מודה, **א.** או אפילו אמרה בעצמה: טמאה אני לך, וחזרה ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים. כן נראה לי על פי סברא זו.

5. אהר"ק: אבל יש חולקים וסבירא להו דאף בזמן הזה, נאמן (וכן משמע מהרמב"ם פכ"ד).
א. אהר"י: ואם היה לו קטט עמה - אינו נאמן לומר שמאמין לדברי העד, דודאי מחמת שנאה אומר כן.
ב. ועיין לעיל סימן קט"ו סעיף ז'.

• **3. הגמ"י** – אינו נאמן לומר שמאמין לה (שמא עניו נתן באחרת). כ"כ מהרי"ק ד"מ(רשב"א המיוחסות)

• **4. כ"כ מרדכי** – וי"א שאף כופין אותו ומשמש עמה.

• **5. ואילו סמ"ק** – אף בזה"ז שיש חרם רבנו גרשום נאמן לומר שמאמין לה.
כ"ד מהר"ם – שיכול להאמין לעד שזינתה ויכול לגרשה בע"כ ע"י שיזרוק הגט בע"כ, שלא גזר ר"ג כה"ג. כ"כ הרשב"א.

ב. שו"ע(קטו/ז): מי שראה אשתו שזינתה, או שאמר לו אחד מקרוביו או מקרובותיה, שהוא מאמינם וסומכת דעתו עליהם, שזנתה אשתו... ה"ז חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה, ויתן כתובה. ואם הודית לו שזינתה, תצא בלא כתובה.

1. והיא שותקת

ב"ש: כך גרסת הב"י ברמב"ם.

והמהרש"ל – כשהיא שותקת אפילו אינו נאמן בעניו כשנים צריך להוציאה. אלא הגרסה כאן "אפילו הוא שותק" אז אם הוא נאמן בעניו יוציא, אבל כשהוא לא

1. קידושין(סו.): ההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל... כי אתא שליח אמר אשתו זינתה.
אתא לקמיה דמר שמואל א"ל: אי מהימן לך (השליח כמו ב' עדים) זיל אפקה ואי לא לא תפיק.
כ"פ הרמב"ם.

מתי נאסרת - הבדלים בין קינא לה או לא:

קינא לה	לא קינא לה
1. אף שהעיד נסתרה	רק כשמעיד שזינתה
2. רק שנאמן עליו	רק כשנאמן כשני עדים
3. אף שמכחישה אותו	רק כששותקת

2. שו"ע(קטו/ו): אין עדים שזינתה, אלא שהיא אומרת שזינתה, אין חוששין לדבר זה לאוסרה, דשמא עיניה נתנה באחד. ודוקא שאין רגלים לדבר, אבל אם יש רגלים לדבר נאמנת...
ואם היה מאמינה ודעתו סומכת על דבריה - ה"ז חייב להוציאה, אבל אין כופין אותו להוציאה.

בזה"ז שיש חרם רבנו גרשום:

באחר, אם הבעל מאמינה נאסרת עליו אף לאחר חרם רבנו גרשום, משום שבכה"ג נוטה לב האדם להאמין.

ומדין אותו על שאומר שמאמינה

ב"ש: תימה, שהרי במהרי"ק הביא בזה מחלוקת:

לדעת התוס' – מנדין אותה כיון שנאמן לומר שמאמין
לעד וגורם לבטל חרם רבנו גרשום.

אבל לשאר הפוסקים – שאינו נאמן לומר שמאמין לעד
אין שום נידוי שהרי אין עקירת חרם רבנו גרשום.

וא"כ לדעה זו שאינו נאמן, למה מנדים אותו?

ות' חמדת שלמה – מתרץ, מנדים אותו על תנאי, שאם
אין אמת במה שמאמין לעד ורק רצה לגרשה אמר כן –
חל הנידוי. אבל אם הוא אמת ואין ברוחו רמיה – ודאי לא
חל הנידוי.

כן מצאתי בת' פני אריה (הגאון מליסא).

ות' נו"ב – מנדים אותו רק כשהיא חזרה בה ונתנה
אמתלא לדבריה, אם הוא ממשיך לומר שמאמין שזינתה
מנדים אותו.

4. וי"א שכופין אותו ומשמש עמה (מרדכי)

ת' נו"ב: הנה באמת לכופו אותו לשמש עמה קשה מאוד
להאכיל לאדם דבר האסור לו, דשויה אנפשיה חתיכה
דאיסורא.

ובפרט שלא מצינו לר"ג שתיקן כן הפירוש באמרה
שנאסרה עליו.

וגם בזה דווקא כשאינו רוצה לתת לה כתובה, אבל
כשרוצה לתת כתובתה אף שאינה רוצה להתגרש אין
לחייבו לשמש עמה, שאף בנשים הכשרות כשרוצה
לגרשה ולתת כתובה אין לחייבו לשמש עמה (כמ"ש
הרמ"א עז"א).

שותק ואומר: "מניין לך" – אין חייב להוציא אף משום
לזות שפתיים.

וע"פ תירץ הב"י (קטו) – הבעל אינו חייב לגרשה ע"פ
הדין, ורק לצאת יד"ש חייב לגרשה.
כ"פ המחבר כאן.

3. שאינו נאמן לומר שמאמינה

מהר"ר טבלי מליסא: אם הבעל אומר שהוא עצמו
ראה אותה שזינתה קל טפי – שלכו"ע אינו נאמן ומותרת
לו, כיון שאם היה נאמן בטלה תקנת רבנו גרשום שכל
אחד יאמר שראתה אותה שזינתה, משא"כ כשעד אחד
אומר שזינתה או שהיא מודה.
וכ"מ מהרמ"א – שלא הזכיר כשהבעל ראה שזינתה אלא
שהוא מודה.

ות' נו"ב – חולק, בת' הרמ"א מופיע הפך סברה זו,
דכשהוא אומר שזינתה גרע טפי לאוסרה עליו, משעד
אחד אמר והוא מאמין לו.

וכ"מ מהרמ"א (סח/ז) – גבי פתח פתוח מצאתי (שזה
כאילו הוא עצמו ראה) שנאמן, ולא חילק שבזה"ז אינו
נאמן.

(*) ותימה – דשאני כאן שהסיבה שנאמן לפי שאין אדם
טורח בסעודה ומפסידה, ויתכן שבמקום אחר לא יהא
נאמן).

סיכום: כשהבעל ראה שזינתה, האם נאמן כדי
לגרשה (נגד חרם רבנו גרשום)?

מהר"י טבלי מליסא – ודאי שאינו נאמן, שאם נאמינו
בטלה תקנת רבנו גרשום, שכ"א שירצה לגרש אשתו
יאמר שראה שזינתה.

ת' נו"ב – כשהוא אומר שזינתה נאסרת עליו יותר משעד
אחד אומר שזינתה, א"כ ודאי נאמן.

תח"ס: אם אשתו התוודתה שזינתה תחתיו (ולא
בחוליה), אף שבכה"ג גם אינה נאמנת שמא נתנה עיניה

קעח - י

ת' הרא"ע: **מי שהוציא קול על אשתו, שזינתה, ואמר שנתברר לו
הדבר, ואחר כך אמר אינו אמת, אלא שמחמת הכעס שהכעיסתו הוציא קול זה: אם
נותן אמתלא לדבריו - מותרת, ואם לאו - אסורה לו.**

ותח"ס – אף שמהרא"ש משמע כן, מ"מ מהשו"ע משמע
שצריך בנוסף אמתלא אחרת.

פת"ש: ואפשר שאין כאן מחלוקת בין הרא"ש לשו"ע –

אם נותן אמתלא

ת' גבעת שאול – היינו אמתלא "שמחמת שכעס עליה
הוציא עליה קול", וכ"מ מת' הרא"ש.

ולפ"ז: אם אמר שמחמת כעסו החליט לגרשה, רק בגלל שלא יכול לגרשה בע"כ אמר שזינתה (ועכשיו חוזר בו) – הוי אמתלא וא"צ אמתלא אחרת.

הרא"ש – מיירי שהיא תובעת גט ולא רוצה להיות עמו עוד, ואז מחמת כעסו הוציא קול שזינתה כדי לא לשלם לה כתובתה, ואז מהני אמתלא זו. והשו"ע – מיירי שהיתה קטטה ולא תבעה גט, אין זה אמתלא מספיקה שיאסור אותה עליו, ולכן צריך אמתלא אחרת.

קעח - יא

שמע העם מרננים אחר הקינוי והסתירה, בלא שני עדים (שנסתרה), עד שהנשים נושאות ונותנות בה שזינתה מהאיש שקינא לה - אסורה לו, ויוציאנה ויתן כתובה.

כ"פ הרמב"ם: אם שמע העם מרננים אחר הקינוי והסתירה, בלא שני עדים, עד שהנשים נושאות ונותנות בה שזינתה מהאיש שקינא לה - אסורה לו, ויוציאנה ויתן כתובה.

והסתירה בלא עדים

ב"ש: כ"כ הכ"מ – ע"כ מיירי שהיתה סתירה בלא עדים שאם הסתירה בעדים תצא בלא כתובה. אלא ודאי מיירי בלא עדים אלא שמע מנשים הנושאות ונותנות שאז אין דינו כעדים אלא שהוא דבר מכוער לכן תצא בכתובה. כ"ד רש"י.

וכנה"ג – ל"ד אחר סתירה, אלא אפילו בלא סתירה כששמע נשים... מוציאה בגט.

סוטה(לא.): משנה - מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה - דברי רבי אליעזר.

רבי יהושע אומר - עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה.

פרש"י: אפילו מעוף הפורח – ששמע מהעוף הפורח שנסתרה, ור"א לשיטתו שא"צ עדי סתירה. ויתן כתובה – שאם אינו רוצה להשקותה יגרשנה בכתובה.

מוזרות בלבנה - נשים טוות בלבנה. ישאו ויתנו בה המזרות – לפי שהסתירה בלא עדים לא נאסרת, מיהו כשישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה בפריצותה, מכוער הדבר ותצא, שהרי במצב זה אף מים לא יבדקו.

קעח - יב

1. בעל שמחל על קינוי, קודם סתירה - קינויו מחול וכאלו לא קינא לה. אבל לאחר סתירה - אין קינויו מחול.
2. גירשה - הרי זה כאלו מחל לה. ואם החזירה - צריך לקנאת לה פעם אחר.

2. תו"ס(ירושלמי): ואם גרשה הוי כאילו מחל לה, ואם מחזירה צריך לקנאות לה פעם אחרת.

1. סוטה(כה.): מסקין – בעל שמחל על קינויו קינויו מחול, ודוקא שמחל לפני שנסתרה.

קעח - יג

1. הל' הראב"ם: מי שנתחרש בעלה או נשתטה, או היה במדינה אחרת, או שהיה חבוש בבית האסורים, ושמעו ב"ד מרננים אחריה, קוראים ואומרים

לה: 'אל תסתרי עם פלוני'. ואם באו עדים אח"כ שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה - אוסרים אותה על בעלה לעולם, וקורעים כתובתה. וכשיבא בעלה או יבריא או יצא מבית האסורים - יתן לה גט.

א. ב"ד יכול לקנאות כשאין ביד הבעל לקנאות, אבל כאן שהבעל נמצא ויכול לקנאות ולא רוצה – לא מיקרי קינוי (כ"כ תח"ס).

ויתרה מזו, יתכן אף כשהבעל בבית סוהר שב"ד מקנאים, היינו מסתמא שהבעל נח לו, ואם יבוא הבעל מבית האסורים ואמר שלא נוח לו – לא תאסר עליו, ודבר זה צריך תלמוד.

ב. גם כשב"ד יכול לקנות, ה"ד הוא עצמו ולא ע"י שליח ב"ד (שהרי ב"ד עצמו שליחי הבעל הם ואין שליח עושה שליח לחוב אחרים).

ולכן: דקדקו המחבר והרמב"ם לכתוב "קוראים ואומרים לה..."

אומנם תח"ס – חלוק בזה, קינוי אף ע"י שלוחי ב"ד הוי קינוי.

1. המקור סוטה(כ"ד.): משנה - ואלו שב"ד

מקנין לה:

מי שנתחרש בעלה, או נשתטה, או שהיה חבוש בבית האסורין, לא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה.

פרש"י: שב"ד מקנין – אם רואים אותה מתנהגת בפריצות.

לא להשקותה – שהשקאה רק ע"י הבעל.

1. שנתחרש בעלה

ת' נו"ב: אשת איש שנחשדה עם א' מבני ביתה ושלחו ב"ד להתרות בה ואת בעלה שיוציאו את האיש הנטען מביתם, וכ"ש שלא תתייחד עמו, ולא השגיתו על התראת ב"ד ויש עדים שעברה על התראת ב"ד, האם יכולים לאוסרה על בעלה מדין קינוי וסתירה?

תשובה: אין לאוסרה

קעח - יד

בא עד אחד והעיד שנטמאה מאותו שקינא לה - תצא בלא כתובה. אפילו אם עד הטומאה הוא אחד מעדי הסתירה, ואפילו עבד או שפחה או אשה או קרוב - כשר לעדות.

נאמן כשנים.

הוא מעדי הסתירה

ב"ש: והוא אמינא כיון שראה הסתירה לא דקדק אם בעל אותה וסבר ודאי בעל ולא יהא נאמן, קמ"ל שנאמן.

ועי"ל שעד זה שאומר שראה הסתירה אומר שגם ראה הבעילה, ועד שני אומר שראה הסתירה אבל לא ראה את הבעילה, עכ"ז נאמן הראשון לאוסרה על בעלה.

אבל אם השני מכחיש, שאף שהיתה סתירה לא היתה בעילה – לא הפסידה כתובתה.

סוטה(לא.): משנה – אמר עד אחד אני ראיתיה

שנטמאה – לא היתה שוטה (ולכן מספידה כתובתה).

ואף עבד ושפחה נאמנים אף לפוסלה מכתובה.

פרש"י: לא היתה שוטה – שעד נאמן לפסידה כתובתה שרגלים לדבר.

ב"י: ודוקא שקינא לה, שרגלים לדברים, נאמן עד אחד להפסיד כתובתה, אבל בלא קינוי אין עד אחד נאמן.

שנטמאה

ב"ש: ואם עד אחד העיד שנטמאה, ובא אח"כ עד אחר ומכחיש – לא משגיחים בשני, דעד אחד (הראשון) בסוטה

קעח - טו

חמש נשים ששונאות אותה, נאמנות עליה לומר שנטמאת אחר הקינוי לאוסרה על בעלה, אבל לא להפסידה כתובתה.

פרש"י: אף שבעלמא נשים אלו לא נאמנות, כאן שאני שהתורה האמינה כל עדות ('ועד אין ברכת המזון משמע כל עדות).

סוטה(לא): משנה – (חמש נשים): חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה - הרי אלו נאמנות, ולא לפוסלה מכתובתה אלא שלא תשתה (ולכן אסורה לבעלה).

קעח - טז

מוציאים ע"י עדי טומאה, אפילו לא ראו כמכחול בשפופרת, מאחר שראו אותם דבוקים זה בזה ונוהגים כדרך המנאפים.

ונוהגים כדרך הנואפים.
כ"כ הרא"ש – שהרי לענין מיתה סגי אם ראו כדרך המנאפים, כדאיתא מכות(ז). במנאפים עד שיראו כדרך המנאפים, בכלאים עד שיכניס כמחול בשפופרת. כ"פ הרי"ף.

מה צריכים לראות העדי טומאה

בה"ג – אין מוציאים אישה מבעלה ע"י עדי טומאה עד שיראו כמחול בשפופרת.
והר"ח – א"צ רק שיראו אותם דבוקים זה בזה

קעח - יז

1. כל אשה שנאסרה על בעלה על ידי קינוי וסתירה - אסורה גם לאותו שנאסרה בשבילו. א. ואם עבר ונשאה - מוציאין אותה מתחתיו בגט, אפילו היו לה כמה בנים ממנו.
2. אבל אם לא קדם קינוי, ובאו עדים שנסתרה עם איש זה, ובאו ומצאו דבר מכוער, נתבאר בסי' י"א/א.

ממקום אפל, או מעלים זה את זה מן הבור וכיוצא בו, ב.או שראוהו מנשק ע"פ חלוקה, או שראו אותם מנשקים זה את זה, ג.או שנכנסו זה אחר זה והגיפו הדלתות (במנעול) (ב"י בשם תשובת הרשב"א), וכיוצא בדברים אלו (לפי ראיות עיני הדיינים), ד. אם הוציאה בעלה בדבר מכוער כזה - הרי זו לא תנשא לנטען. ואם עבר ונשאה, והיו לו בנים ממנה - לא תצא.

1. שנאסרה על בעלה

באה"ט: ואף שנאסרה כבר קודם על בעלה (במקרה אחר) גם כאן נאסרת על הבעל השני.

1. סוטה(כז): משנה – כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל.
א. וביבמות(כ"ד): משמע שאף שנישאת תצא.
כ"פ הרמב"ם – ואם עבר ונשאה - מוציאין אותה מתחתיו בגט, אפילו היו לה כמה בנים ממנו.
2. שו"ע(יא/א): *הל' הראש"ם*: אבל אם לא קדם קינוי, ובאו עליה עדים שנסתרה עם איש זה, ובא ומצא דבר מכוער כגון שנכנסו אחריו ומצאוה עומדת מעל המטה והיא לובשת המכנסים או חוגרת אזור, או שמצאו רוק למעלה מהכילה (או שראו מקום המנעלים הפוכים) (טור), **א. ראש"ם ע"פ הירושלמי:** או שהיו יוצאים

קעח - יח

יבמות(כ"ד): כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזינתה עם זה כשהיתה תחת בעלה, הרי זו תצא מזה, ואע"פ שיש לה ממנו כמה בנים (כ"פ לעיל יא/ב).

קעח - יט

1. י"א שאשת איש שזינתה עם עובד כוכבים וגירשה בעלה, ונתגייר העובד כוכבים - שמותרת לגר הזה, דלא שייך למימר אחד לבועל בביאת העובד כוכבים.

א. הגה: ומ"מ מי שזינה עם אחות אשתו, וגירשה בעלה, אסורה לבועל אחר מיתת אשתו. אע"ג דבלאו הכי היתה אסורה לו כשזינתה עמו (פסקי מהרא"י סי' כ"ט).

שהרי לא נוסף בה איסור לבועל.
כ"פ המרדכי(ר"ח).

מ"ז או"ח - אין לסמוך על ר"ת, שכל חכמי דורו חלקו עליו. כ"כ ריב"א.

א. ד"מ(מרדכי): אדם שבא על אחותו אשתו הנשואה ונתגרשה מבעלה - אסורה לבועל אף לאחר מיתת אשתו, ואף שבלא"ה היתה אסורה לו מחמת אחות אשתו. ול"ד לאישה שנשתמדה שכאן היתה ראויה לו אחר מות אחותה.

פת"ש - וכל זאת לטעם הרא"ש, אבל לטעם ר"ת שביאת גוי לא מקרי ביאה, פשוט שבאחות אשתו מקרי ביאה ואסורה לבועל.

1. שזינתה עם גוי

פת"ש: ה"ה זינתה עם קטן (9-13) ואח"כ גדל הקטן אסורה לו (אף שממילא היתה אסורה על הקטן, שאסור להשיא קטן, כיון שתהיה ראויה לו כשיגדל). וכן אם זינתה עם חרש ושוטה אסורה להם.

1. ר"ת: אין חייבים מיתה על בעילת גוי, דרחמנא אפקריה לזרעיה, שכתוב: "וזרמת סוסים זרמתם" (שבעילתם כבעילת בהמה).

והרא"ה הגמרא בסנהדרין(עד). מקשה - אסתר היתה בפרהסיה למה לא קיימה "הרג ואל יעבור"? ולא הקשתה "אסתר גילוי עריות הוי" (שאף שלא בפרהסיה אסורה), משמע שמשום גלוי עריות לא חייבת בגוי. ולכן אשת איש שנשתמדה ונבעלה לגוי ואח"כ חזרה וגם הגוי התגייר ובעלה גרשה - לא אמרינן שנאסרה לבועל, שבאמת ביאת גוי כבהמה.

ואין נראה לריב"ם - שהרי ע"י ביאת גוי נאסרה לבעלה.

והרא"ה אישה שנחבשה בין הגויים (מחמת מוות) אמרינן שברצון נבעלה ונאסרה על בעלה, אלמא ביאת גוי שמה ביאה ולא חשיבה כביאת בהמה.

והרא"ש - פסק כר"ת ולא מטעמו (דלא מקרי ביאה), אלא כשאמרו נאסרה על הבועל היינו בגלל שנאסרה לבעל בגלל הביאה, אבל גוי אף בלא הבעילה אסורה לו, ולא קרינן ביה "ונטמאה" אחד לבעל ואחד לבועל,

קעח - כ

ת' הריב"ש: אשת איש שטוענת על איש אחד שהוא רודף אחריה, והוא מכחישה - אין להאמינה כדי לייסרו. אבל יגזרו עליו נידוי, שלא ידבר עמה כלל, ושלא ידורו בשכונה אחת.

אם הוא מוחזק בעיניהם לחשוד על העריות - ראוי לגעור בו בנזיפה ולאיים עליו שאם לא יתנהג כשורה יבדילוהו מביניהם לרעה וידחוהו בשתי ידיים כמו שארז"ל: מלקין על לא טובה השמועה, וכמו שכתב הרמב"ם בפכ"ד מסנהדרין.

קעח - כא

1. הל' הראמ"ם: מצות חכמים על בני ישראל לקנאות לנשותיהם, וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהירן ופוקד דרכיהם תמיד עד שידע שהם שלמים מכל חטא ועוון, הרי זה חוטא שנאמר: "ופקדת נוך ולא

- תחטא" (איוב ה, כד) וכל המקנא את אשתו נכנסה בו רוח טהרה.**
- 2. ולא יקנא לה מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך מריבה, ולא להטיל עליה אימה.**
- 3. ואם עבר וקינא לה בפני עדים מתוך אחד מכל הדברים האלו - הרי זה קינוי.**

1. נכנסה בו רוח טהרה

1. לקנאות לנשותיהם

ב"ש: ולא קינוי ממש, אלא להוכיח אותה ויזהיר אותה שלא תסתתר עם אנשים.

מסקנת הגמרא סוטה (ג.): אין אדם מקנא לאשתו א"כ נכנסה בו רוח טהרה.

קעח - כב

כאמ"ס: אין ראוי לקפוץ ולקנאה בפני עדים תחלה. ואפילו בינו לבינה לא יאמר לה: 'אל תסתרי עם איש פלוני', כמו שנתבאר, אלא מוכיח אותה בינו לבינה, בנחת ובדרך טהרה ואזהרה, כדי להסיר המכשול ולהדריכה בדרך ישרה.

בנחת

פרישה: שיאמר לה בפירוש שלא ע"מ לאוסרה עליו, אלא שתתרחק מן הכיעור. ולא לא יזכיר לה איש פלוני אל שתתרחק מן הכיעור.

קעח

הלכות סוטה

ג: קטנה שזינתה תחת בעלה:
רמב"ם – אם קידשה אביה אסורה לבעל, קידשה אחיה לא נאסרה כיון שיכול למאן, לפי שאין לה רצון.
כ"פ המחבר בשם י"א
ראב"ד – אפילו השיאה איבה לא נאסרה (שפיתוי קטנה אונס) א"כ בבעלה כהן.
כ"פ המחבר בשם י"א.
מ"ר גדולה שזינתה בשוגג שחשבה שזה בעלה (שגגת הגוף) – מותרת לבעלה (רמב"ם).
הגה: אבל זינתה שסברה שמותר לזנות (שגגת איסור) אסורה לבעלה (מהרי"ק).
הגה: אישה שנתייחדה עם אנשים בדרך ובאה ואמרה שנאנסה (מרדכי):
י"א (רבותיו) – נאמנת במיגו שלא נבעלה כלל, ומותרת

א: המקנה לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאת – אסורה לו עולמית (טור – לפי שבימנו א"א להשקותה).
ואז הפסדיה כתובתה (סוטה כ"ד. מתו בעליה אין להן כתובה, כיון שא"א להשקות).
• מ"מ מה שהכניסה לו ותוספת שליש נוטלת (כנה"ג).
ב: כיצד קינוי
אפילו קינה לה מאביה (סוטה כ"ד), ומהשחוף (כו:). חוץ מהקטן (משנה כ"ד) ומן הבהמה (גמ כו: כרב פפא).
מקנה לארוסה וליבמה (כג:).
• שחוף שבא לא אשת איש (בלא קינוי):
ב"ש – נאסרה על בעלה
עצי ארזים – לא נאסרה (דלא מקרי ביאה) ורק בקינוי נאסרה שתלוי בהקפדת הבעל.

לבעלה.

ו"א"ר (שמחה) – הואיל ונתייחדה אבדה המיגו שלה ונאסרה על בעלה.

● **פת"ש**: אישה שיצאה מדעתה וזינתה עם גוי מרצונה, ואח"כ נתרפאת, האם מותרת לבעלה?

■ **ת' מקום שמואל** – נאסרה, שהרי יש לה תאוה זנות.

■ **ת' כנסת יחזקאל** – מסתפק בזה.

■ **בינת אדם** – לא נאסרה, תאוות זנות אינו עניין לרצון כלל, ושוטה דינה כקטנה שלא נאסרת.

● **שבט הלוי**: זוג חילוני שהתגרש בגירושין אזרחיים והלכה ונישאת לאחר, אח"כ חזרה בה וקיבלה גט כהוגן, האם נקרא אונס ומותרת לשני? **יש להתיר**

- **רמב"ם** – התועים הקראים דינם כתינוק שנשבה דהוי אונס.

מ"מ בשבת (סח.) נחלקו בתינוק שנשבה אם הוי אונס.

- **מ"מ** כיון שעשתה בתמימותה יש לצדד להקל, כיון שאיסור לבועל רק מדרבנן.

● **ת' נו"ב**: יצא קול ע"י גויה שהסבא התייחד עם נכדתו הנשואה, וכשבא הבעל הודית שנאנסה, והיא צעקה וקולה לא נשמע – מותרת לבעלה:

- עדות הגויה אינו כלום.

- מה שהודתה, הרי טענה שאנסה היתה (והוי הפה שאסר הוא הפה שהתיר).

- ל"ד לאישה שנאנסה ע"י אנשים בדרך, כיון שאבדה מיגו שלה.

ד': כיצד היא הסתירה (סוטה ב.).

זמן סתירה – כדי לגמוע ביצה ולגומעה (לא.).

● **ת' נו"ב**: באו עדים וראו אותם בסתר, צריך זמן סתירה בפניהם ולא מצטרף מה שנסתרו כבר קודם.

ה': קינה משנים – הוי קינוי (ירושלמי רמב"ם)

פת"ש – ואם נסתרה שיעור טומאה מאחד נאסרה.

ו': כיצד מקנה לה (ב.).

אין סתירה אוסרת בלא קינוי (כה.).

אפילו נסתרה ע"ד ניאוף לא נאסרה (רא"ש).

ז': לא יאמר אדם לאשתו, אפילו בינו לבינה 'אל תסתרי עם פלוני' שמא קי"ל כר"י בר יהודה (ב.).

הגה: ואם עבר וקינה לה ימחל לה מיד לפני סתירה (כ"ד).

● **רשב"א**: אף שבלא עדים לא נאסרה, אם חושב שנטמאה מצוה לגרשה.

פת"ש – פירוש כשיש ב' עדים מגרשה בלא כתובה, וכשאין ב' עדים מגרשה בכתובה.

● **ת' ב"ד**: אמר לאשתו 'תראי שלא תישארי לבד עם הפועלים' וכן אמר לאחיו לא להשאיר לבד. ואח"כ בא ומצא אחיו בחוץ ופועל אחד בבית – מותרת לבעלה:

א. אין הלשון לשון קינוי.

ב. קינוי בלשון רבים (פועלים) אינו קינוי.

ג. לה היתה סתירה, כיון שהאח עלול להיכנס בכל רגע.

ח': עד אחד העיד שנסתרה שיעור טומאה, אם נאמן עליו יוציא בכתובה, ואם לאו – מותרת (קידושין סו, ההוא סמ"א).

ואם היא מודה שזינתה – תצא בלא כתובה, וכ"ש אם הוא ראה אותה שזינתה (רמב"ם).

וכשהוא ראה שזינתה שאז טענתו ודאי יכול להשביעה בנק"ח שזינתה ותצא בלא כתובה אם תודה.

הגה: סתירה אחר קינוי נאסרת, ואין חילוק עם בעלה בעיר, או פתח פתוח לרה"ר (תה"ד).

ט': לא קינה לה וע"א מעיד שזינתה והיא שותקת. אם נאמן עליו **כשנים** – יוציא בכתובה, ואם לאו – מותרת (קידושין סו. ההוא סמ"א).

● **מתי נאסרת - הבדלים בין קינא לה או לא:**

קינא לה	לא קינא לה
1. אף שהעיד שנסתרה	רק כשמעיד שזינתה
2. רק שנאמן עליו	רק כשנאמן כשני עדים
3. אף שמכחישה אותו	רק כששותקת

● **הגה**: בזה"ז שיש חרם רבנו גרשום לא לגרש אישה בע"כ, האם נאמן לומר שמאמינה שזינתה?

■ **הגמ"י** – אינו נאמן שמאמינה שיוכל לגרשה, שמא ענין נתן באחרת. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א.

כ"כ מרדכי – וי"א שאף כופין אותו ומשמש עמה.

כ"פ הרמ"א בשם י"א.

■ **סמ"ק** – אף בזה"ז נאמן לומר שמאמין לה ויוכל לגרשה בע"כ. **כ"פ** הרמ"א בשם י"ח.

● **הגה**: היתה קטטה בניהם – אנו נאמן לומר שמאמין לה כדי לגרשה בע"כ (מהרי"ו).

● **לענין כפיה לשמש עמה**

מרדכי – כופין ומשמש עמה. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א. **ת' נו"ב** – קשה לכופו, שהרי עשאה עליו חתיכה דאיסרא ואין להאכיל אדם דבר שאסור לו.

י"א: שמם העם מרננים, אחר שקינא לה, עד שהנשים נושאות ונותנות בה שזינתה מאיש פלוני – יוציא בכתובה (סוטה לא.).

י"ב: בעל שמחל על קינויו לפני שנסתרה – מהני (שם כה.). ואם גרשה הוי כמחל ואם החזירה צריך קינוי מחדש (תו"ס בשם ירושלמי).

י"ג: אלו שב"ד מקנים לה: חרש, שוטה וחבוש בבית

לא תצא (רמב"ם).

יח: אבל כשיש עדים שזינתה תצא מבוועלה אף שי לה בנים ממנו (יבמות כ"ד).

יט: לכתב ר"ת – אין חייבים מיתה על בעילת גוי, דרחמנא אפקריה לזרעיה (והוי כנבעלת לחמור).
לכן א"א שנבעלה לגוי וגרשה בעלה והתגייר הגוי – מותרת לו. ול"א נאסרה לבועל כיון שביאתו כבהמה.
וכן נראה לריב"ם.

והרא"ש – הביא טעם אחר, דבזינתה בעלמא נאסרה לבועל רק בגלל הבעילה באיסור, אבל בלא"ה מותרת לו. אבל בגוי שאף בלא בעילה אסורה לו ולא נקראת 'נטמאה נטמאה' א' לבעל וא' לבועל, לא נאסרה על הגוי.

הגה: מ"מ אדם שבא על אחות אשתו הנשואה בחיי אשתו ואח"כ גרשה בעלה – אסורה לבועל אף אחר מיתת אשתו (אף שלפי טעם הרא"ש צ"ל מותרת שהיתה ממילא היתה אסורה לבועל מחמת אחות אשתו), לפי שראויה היתה אחר מות אחותה (מרדכי).
• פת"ש: ה"ה זינתה עם הקטן ואח"כ גדל אסורה לו (לפי שתהיה ראויה לאחר שידל).

כ: אשת איש שטוענת על איש שרודף אחריה והוא מכחיש – אין להאמינה, אלא יגזרו עליו נידוי ולא ידבר עמה ולא יגור בשכונתה.
ואם הוא מוחזק לחשוד על העריות – גוערים בו בנזיפה ומאיימים עליו (ת' הריב"ש).

האסורים. ואם נסתרה נאסרה וכשיתרפא בעלה יגרשנה (כ"ד).

• ת' נו"ב: אישה שנחשדה ושלחו ב"ד להתרות בה ובבעלה שלא תתייחד עם הנחשד ולא רצה הבעל – אי אפשר לאוסרה אם נסתרה, לפי ש –
א. ב"ד מקנא רק כשהבעל לא יכול לקנות, וכאן יכול לקנות אלא שאינו רוצה.
ב. ב"ד לא יכול לקנות ע"י שליח.

יד: עד אחד שהעיד שנטמאה אחר סתירה – תצא בלא כתובה, ואפילו עבד ושפחה נאמנים (לא).
• ב"י: דווקא כשקינא לה (שיש רגלים לדבר) ע"א נאמן להפסיד כתובתה, אבל בלא קינוי לא נאמן.

טו: חמש נשים ששונאות אותה נאמנות לומר שנטמאה לאוסרה אבל לאל להפסיד כתובתה (לא).
רש"י – שהתורה באמינה לכל עד ('עד אין ברכת בה').

טז: מה צריכים לראות עדי טומאה:
בה"ג – כמחול בשפופרת.
והר"ח – די שיהיו דבוקים זב"ז כדרך הנואפים.
כ"כ רי"ף ורא"ש.

יז: אישה שנאסרה על בעלה ע"י קינוי וסתירה – אסורה לנחשד (סוטה כז).
ואפ"ם אם עבר ונשאה תצא בגט (יבמות כ"ד).
כ"פ הרמב"ם.
ואם לא היה קינוי ובאו עדי כיעור והוציאה בעלה – גם אסור לנחשד, ואם עבר ונשאה ויש לה ילדים ממנו –

